

БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН ЯАМ

БАГШИЙН МЭРГЭЖИЛ
ДЭЭШЛҮҮЛЭХ ИНСТИТУТ

“ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖСЭН БАГШЛАХ АРГА ЗҮЙ” СЭДЭВТ ОНОЛ, ПРАКТИКИЙН ТАВДУГААР БАГА ХУРЛЫН ИЛТГЭЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

*Боловсролын чанар нь хичээлийн чанараас,
хичээлийн чанар нь хичээлийн судалгаанаас*

Улаанбаатар, 2018

ННА 94
ДАА 080
Х-855

“ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖСЭН БАГШЛАХ АРГА ЗҮЙ” СЭДЭВТ ОНОЛ, ПРАКТИКИЙН V БАГА ХУРАЛ

2018 оны 01 сарын 11-12

Зохион байгуулагч:

БАГШИЙН МЭРГЭЖИЛ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ ИНСТИТУТ
МОНГОЛЫН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГААНЫ НИЙГЭМЛЭГ
ЖАЙКА ТУСГАЙ ХЭРЭГЦЭЭТ БОЛОВСРОЛЫН ТӨСӨЛ

ISBN: 978-99978-2-218-5

Улаанбаатар хот, 2018 он

ГАРЧИГ

ӨМНӨХ ҮГ	6
ХУРЛЫГ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ АЖЛЫН ХЭСЭГ	9
ИЛТГЭЛИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ БАГ	10
НЭГ. МЭРГЭЖЛИЙН БАГИЙН ҮНДСЭН ИЛТГЭЛ	11
“Химийн урвал” ухагдахууны хүрээнд сурагчдад илэрч буй өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголт, алтернатив ойлголтыг судалсан үр дүн	11
Хичээлийн судалгаа ба Тогтвортой хөгжлийн боловсрол	18
Хичээлийн судалгаа: Эрдэм шинжилгээний бүтээл	36
ХОЁР. ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГТ ИЛТГЭЛ	41
Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн юмс үзэгдэлтэй холбон таних арга ба үр дүн	41
Хичээлийн судалгаагаар багшийн арга зүйн хөгжлийг дэмжих зарим боломжууд	51
ГУРАВ. ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН СУДАЛГАА	57
Суралцагчдын шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг ажлын хуудас ашиглан үнэлэх нь	57
Хичээлд мониторинг хийх замаар багш нарын арга зүйг сайжруулж сурагчдын чадварыг ахиулсан нь	23
“Нэг сумаар хоёрыг ...” даалгавар боловсруулах арга зүй	29
“Хүүхдээс хүүхдэд” аргачлалыг сургалтын үйл ажиллагаандаа хэрэглэх нь	35
ДӨРӨВ. СУРГУУЛЬД СУУРИЛСАН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГАА	43
Хичээлийг сайжруулах туршилт судалгаа нь багшийн хандлага, хамт олны хөгжилд нөлөөлөх нь	43
Ухаалаг хэрэглэгдэхүүнээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх нь	50
Цахим хичээлийн сан бүрдүүлж сурагчдыг хөгжүүлэх, хоцрогдол арилгах	58
ТАВ. СУДЛАГДАХУУНД СУУРИЛСАН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГАА	65
ХЭЛ, НИЙГМИЙН УХААНЫ САЛБАР	66
“Англи хэлний хичээлд цахим хэрэглэгдэхүүнээр бодит орчин бүрдүүлснээр хүүхэд хөгжих нь”	66
100 үгтэй эхээр бичих чадварыг хөгжүүлэх арга зам	71
Мэдээлэл солилцох аргаар мэдлэг бүтээх арга зүй	78
Гинжин тоглоомын аргаар сурагчдын илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэх нь	85
Үлгэрээр сурагчдын гадаад хэл сурах сонирхлыг нэмэгдүүлж, хүнд эхийг асуултын аргаар ойлгуулах нь	93
Зөв бичиж сурахад цахим орчин нөлөөлөх нь	98
Сурагчдаар эсээ бичүүлж сургах нэг алхам	106
Туульсын аман яруу найргийг интеграцилж зааснаар соёлын үнэт өвийг хайрлан хамгаалах, омогших бахархах үзэлтэй болох нь	112

Цахим орчинд сурагчдыг эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшүүлэх замаар ухаалаг хэрэглээнд хөглөх нь	123
Техник бүлэг сэдвээр суралцагчдын бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх сургалтын үйл ажиллагаа .	137
Асуултад хариулах, асуудлыг тайлбарлах чадварыг хөгжүүлэх нь	153
Онолын мэдлэгийг хэрэглээ болгох арга зүйг сайжруулсан нь	160
Сургуулийн сургалтын бодлогоор хичээлийн судалгааны арга зүйг тасралтгүй дэмжих нь	169
Сонсох хөгжмийн хичээлд хэрэглэгдэхүүнийг үр дүнтэй ашиглах нь	178
БАЙГАЛИЙН УХААНЫ САЛБАР	196
Тэмдэглэлд Суурилсан Хичээлийн Анализ	196
Суралцагчийн бүтээлч үйлээр тооцоолох чадварын хөгжлийг дэмжсэн үр дүн.....	199
Өртөөчилсөн арга зүйгээр сурагч бүрийг жигд хичээлд оролцуулах нь	205
Хичээлийн гарчигар сэдэл төрүүлж асуудлыг шийдэх нь.....	215
Хаягдал материал ашиглан сорил туршилтад хичээл бэлтгэх арга зүй.....	223
Сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг явцын үнэлгээгээр хөгжүүлэх арга зүй.....	230
Ээлжит хичээлийн чанар – суралцахуйн хэв шинж.....	238
“Кет вектор”-ын арга техникийг өөр нэгэн талаас судалсан нь.....	251
Газар зүйн хичээлийн 10-р ангийн “Далайн урсгал” судалгаат хичээл	254
Асуудал шийдвэрлэх сургалтын технологиор сурагчдын мэдлэгийг хэрэглээ болгох нь	261
Ашигтай, оновчтой сонголтонд нөлөөлөх нь	268
Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг химийн томъёогоор орлуулан бичих арга.....	273
Шилжүүлэгч фактор ашиглан химийн бодлого бодох арга зүйн туршлага	279
БАГА БОЛОВСРОЛЫН САЛБАР	288
“Мөчир“ нэгж хичээлийн судалгаа.....	288
Ардын аман зохиолоор хүүхдийг хөгжүүлж, хүмүүжүүлж төлөвшүүлэх нь	298
Хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжиж уншуулж сургах арга зүй	305
Бага ангийн байгалийн ухааны хичээл дээрх багшийн асуултаар сурагчдыг хөгжүүлэх нь	313
Сарны хэлбэр олон янз болох нь	320
Хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулах замаар хүүхдийг хөгжүүлэх нь	323
Хэрэглэгдэхүүнийг оновчтой ашиглах боломж, арга зүй. технологи	336
“Шагайн тоолол” арга зүй	347
Хялбар аргаар асуудал шийдвэрлэх нь	355
Хүүхэдэйн киногоор хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх арга зүй.....	365
ЗУРГАА. ТУСГАЙ ХЭРЭГЦЭЭТ БОЛОВСРОЛ	371
Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн хөгжих боломж.....	371
Оюуны бэрхшээлтэй хүүхдийн ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээл багшлах арга зүйд нөлөөлөх нь	378
Ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөөгөөр хүүхдийг хөгжүүлэх нь.....	391

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд өөртөө үйлчлэх дадал олгох нь.....	395
Тусгай хэрэгцээт боловсролын хичээлийн судалгааны нэгэн загвар.....	404
Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр дэх ээлжит хичээлийн судалгаа	407
ДОЛОО. ХАНЫН ИЛТГЭЛ.....	414
6 настай хүүхдийн гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх арга зүй.....	414
Сургуулийн зорилгыг хичээлийн судалгааны зорилготой уялдуулан, хэрэгжүүлэх боломжийг судалсан нь.....	423
Амьдрах чадварт суралцах үйл явцаар сурагчдад ухаалаг хэрэглээг төлөвшүүлэх нь	430

ӨМНӨХ ҮГ

Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт, Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэгтэй хамтран жил бүр “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал зохион байгуулж ирсэн билээ. БСШУСЯ-наас 2017-2018 оны хичээлийн жилд дэвшүүлсэн зорилтод: “Багшийн хөгжилд суурилсан тогтолцооны шинэчлэл хийнэ” гээд 2018 оныг “багшийн хөгжлийн жил” болгон зохион байгуулна гэж заажээ. Хөтөлбөрийн үр дүнд бий болсон мэдлэг ур чадвар тодорхой хувь нэмэр оруулж байдаг билээ. Тодруулбал: БСШУЯ болон Японы олон улсын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг (JICA)-тэй хамтран 2006-2013 онуудад хоёр үе шаттай хэрэгжүүлсэн “Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил”, “Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх нь” төслийн үр дүнд Монгол Улсын ЕБС-ийн багш нар хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн арга зүй, технологийн нэг болох хичээлийн судалгааны арга зүйг эзэмшиж тодорхой үр дүнд хүрч байгаа билээ.

Энэхүү зорилго зорилтод хүрч, багш бид хамтран хөгжихөд бидний хамтран хэрэгжүүлсэн төсөл Хичээлийн судалгааны арга зүй нь багш нарын сурган хүмүүжүүлэх өдөр тутмын практик үйл ажиллагааны ажиглалт, судалгаа хийх, ажлын байрандаа хөгжих, хүүхэд хөгжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлж үр дүнд хүрч байгаа ололт амжилт, арга туршлагаа хуваалцах нэг арга зам төдийгүй тэднийг хөгжүүлэх нэг боломж юм.

Тийм учраас бид жил бүр “Боловсролын чанар нь хичээлийн чанараас, хичээлийн чанар нь хичээлийн судалгаанаас” гэсэн уриан дор тус хурлыг зохион байгуулж ирсэн. Эдгээр хурлаар ЕБС-ийн багш, удирдах ажилтан, судлаачдын бүтээсэн шилдэг арга туршлага, технологи, үр дүнг хэлэлцсэн нь хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүйг боловсронгуй болгон хөгжүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх, харилцан туршлага солилцох нэг арга хэрэгсэл болж байгаа тул жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулж байна. Энэ нь багш нар ажлын байрандаа хамтдаа тасралтгүй хөгжих хэрэгцээ, сургуульд суурилсан багшийн мэргэжлийн хөгжлийг дэмжих бодлого, үзэл баримтлалд нийцэж байна. Ийм учраас энэхүү эрдэм шинжилгээний хурлыг уралдаан, өрсөлдөөн бус хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүйн асуудлаар харилцан туршлага солилцох, тулгамдаж байгаа асуудлаа хэлэлцэж, багшлахуйн болон суралцахуйн чанарыг сайжруулах чиглэлээр нэгэн шийдэлд хүрэх талбар гэж үзэж байна.

БАГШИЙН МЭРГЭЖИЛ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ ИНСТИТУТ

Захирал
А.ТУЯА

ӨМНӨХ ҮГ

Монголын Хичээлийн Судалгааны Нийгэмлэг байгуулагдсаны 5 жилийн ойн босгон дээр “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн V бага хурлаар дахин уулзаж байгаадаа туйлын баяртай байна. БСШУСЯ ба ОУХА-ы нийгэмлэг Жайка байгууллагын хамтарсан “Суралцагчдын суралцах арга зүйг дэмжих багшлах арга зүй” төсөл 2006 онд анх хэрэгжиж Хичээлийн судалгааны арга зүйд эхлэн суралцаж байсан тэр цагаас эдүгээг хүртэл 10 гаруй жил өнгөрсөн байна. Хоёр үе шаттай хэрэгжсэн энэхүү төсөл нь хүүхдийг хөгжүүлэх сургалтын шинэ арга зүйг бүтээх, тэдний бие даан суралцах чадварыг нээн хөгжүүлэх үндсэн арга зам болох хичээлийн судалгааны арга зүйг судлан хэрэгжүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх үйлсээр дамжуулан багш нарын

мэргэжил дээшлүүлэх, тэднийг ажлын байран дээр нь хөгжүүлэх ажлын суурийг тавьсан билээ. Энэхүү XXI зууны багшийн мэргэжил дээшлүүлэх үндсэн арга замыг цаашид хөгжүүлэх төдийгүй дотоод гадаад сурталчлах үйлсэд БМДИ ба МХСН үр дүнтэй хамтран ажиллаж байна.

“Боловсролын чанар нь хичээлийн чанараас, хичээлийн чанар нь хичээлийн судалгаанаас” гэсэн уриан дор зохион байгуулагдаж байгаа V бага хурлын үйл ажиллагаа “Тусгай хэрэгцээт боловсролын судалгаа” гэсэн шинэ чиглэл нэмэгдэж байгаагаар онцлог байна. Манай уламжлалт бага хурлын үйл ажиллагааг нэг шинэ чиглэлээр өргөжүүлэн тэлж, Тусгай хэрэгцээт боловсролын судалгааны чиглэлээр хэрэгжүүлж буй арга туршлагаа танилцуулахаар ирсэн сургууль багш болон нийт оролцогчдоо МХСН-ийн нэрийн өмнөөс баяр хүргэе.

Хурлыг зохион байгуулах нөр их ажлыг санаачлагатай, сэтгэл зүтгэлээрээ амжилттай биелүүлж байдаг БМДИ, МХСН-ийн удирдлага, хурлыг зохион байгуулах ажлын хэсгийн гишүүд болон мэргэжлийн багийн эксперт, зөвлөхүүдээ талархал илэрхийлье. Энэ дашрамд, 2017 онд МХСН нь сургалт судалгааны чиглэлээр амжилттай ажилласныг тэмдэглэж байна. Тухайлбал, Японы Нагоягийн Их сургуулийн профессор багш нартай хамтарсан хэд хэн сургалт, түүн дотор Говь Сүмбэр аймгийн “Ухаалаг” 1-р сургууль дээр “Тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ” сургалт, Нагоя (10) болон Токио (15) хотод 25 оролцогч бүхий “Хичээлийн судалгааны арга зүй” сургалт, МУБИС-ийн Лицей бага сургуульд хэд хэдэн Судалгааг хичээл, саяхан Хөвсгөл аймгийн Дэлгэрмөрөн ЦС-ийн Хичээлийн судалгааны өдөрлөг, мониторинг амжилттай зохион байгуулагдлаа. Мөн Нагоя хотод зохион байгуулагдсан Дэлхийн Хичээлийн Судалгааны Нийгэмлэгийн WALL-2017 хуралд МХСН-ийн гишүүд нийт 4 илтгэл (М.Ганбаатар, Ш.Сайнбилэг, Г.Баярмаа, Н.Дуламжав, Ц.Отгонбат нар) хэлэлцүүлээд ирснийг дуулгахад таатай байна.

Онол практикийн V бага хурлын үйл ажиллагаанд амжилт хүсье.

Та бүгдийн бүтээсэн шинэ санаа, арга зүй түгээн дэлгэрэх болтугай

МОНГОЛЫН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГААНЫ НИЙГЭМЛЭГ

Гүйцэтгэх захирал

Н.ОЮУНЦЭЦЭГ

ӨМНӨХ ҮГ

Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт, Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг хамтран 5 дахь жилдээ “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол, практикийн бага хурлыг зохион байгуулж байгаад талархлаа илэрхийлье.

Энэ жилийн хурал “Сургуульд суурилсан хичээлийн судалгаа”, “Судлагдахуунд суурилсан хичээлийн судлагаа”, “Хүүхдийн хөгжлийн судалгаа”, “Тусгай хэрэгцээт боловсролын судалгаа” гэсэн 4 чиглэлээр 140 гаруй илтгэлийг хүлээн авлаа. Мөн хамрах хүрээгээ тэлж, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, удирдлага, орон нутгийн БСУГ-ын мэргэжилтнүүд, их дээд сургуулийн багш, судлаач, оюутан нар оролцох боломж нээлттэй болсоор байна.

2006 оноос ЖАЙКА “Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил төсөл” хэрэгжүүлэн, Монгол улсад Хичээлийн судалгааны арга зүйг танилцуулж, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, Боловсролын хүрээлэн, БМДИ, МУИС, МУБИС, аймгийн БСГ, нийслэлийн болон орон нутгийн туршилтын сургуулиудын багш нарын хамтын оролцоо, хүчээр үндэсний хэмжээнд түгээн дэлгэрүүлсэн билээ.

ЖАЙКА Олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллага нь Монгол улсаас гадна бусад олон улс орнуудад “Хичээлийн судалгаа”-ны арга зүйг танилцуулж, түгээн дэлгэрүүлж ирсэн боловч төсөл дуусахын хамтаар “Хичээлийн судалгаа” ч бас дууссан орны жишээ байсаар байна. Харин Монгол орны хувьд үндэсний хэмжээнд сургуулиуд дээр үргэлжлүүлэн Хичээлийн судалгааг хийж, “Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг”-ийг үүсгэн байгуулснаар үйл ажиллагаагаа нь тогтвортой явж байгаа нь үнэхээр сайшаалтай байна. Мөн БМДИ-ийн үндсэн сургалтаар “Хичээлийн судалгаа”-г танилцуулж байгаа нь энэ арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэхэд үнэтэй хувь нэмэр болж байна. Монгол улс Хичээлийн судалгаагаар дамжуулан багшийн мэргэжил, арга зүйгээ улам сайжруулан, хүүхэд бүр хэрэгцээндээ нийцсэн чанартай боловсролын үйлчилгээ хүртэнэ гэдэгт итгэлтэй байна.

МОНГОЛЫН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГААНЫ НИЙГЭМЛЭГ

Гишүүн Иший Тэцуяа

ХУРЛЫГ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ АЖЛЫН ХЭСЭГ

Ажлын хэсгийн ахлагч: О.Оюунтунгалаг (БМДИ-ийн дэд захирал)

Гишүүд:

1. Э.Даваахүү (Бага боловсролын байгалийн ухааны сургалт хариуцсан арга зүйч)
2. Ш.Оюунцэцэг (Хэл, нийгэм хүмүүнлэгийн ухааны сургалтын албаны дарга)
3. Б.Үүрийнтуяа (Байгалийн ухааны сургалтын албаны дарга)
4. Ч.Гажиддулам (Нийгмийн ухааны сургалт хариуцсан арга зүйч)
5. Б.Цасанчимэг (Эх хэлний сургалт хариуцсан арга зүйч)
6. Ж.Буянт (Математикийн сургалт хариуцсан арга зүйч)
7. Д.Энхтулга (Бага боловсролын математикийн сургалт хариуцсан арга зүйч)
8. Н.Оюунцэцэг (МХСН-ийн гүйцэтгэх захирал)
9. Г.Норжмаа (Тусгай хэрэгцээт боловсролын төсөл сургалт хариуцсан мэргэжилтэн)

ИЛТГЭЛИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ БАГ

Хичээлийн судалгааны экспертүүд:

Баярмаа Г.	МУБИС-ийн Боловсрол судлалын тэнхимийн эрхлэгч
Ганбаатар Т.	МУБИС-ийн Математикийн тэнхимийн багш
Ганбат М.	МУИС, ШУС, БУС-ийн физикийн тэнхимийн багш
Даваахүү Э.	БМДИ, Бага боловсролын байгалийн ухааны арга зүйч
Норжмаа Г.	Тусгай хэрэгцээт боловсрол төслтийн ажилтан
Нямгэрэл Ч.	МУИС, ШУС-ийн Химийн тэнхимийн багш
Оюунцэцэг Н.	МУИС, ШУС-ийн зөвлөх проф., МХСН-ийн гүйцэтгэх захирал
Оюунцэцэг Ш.	БМДИ, ХНХУСА-ны дарга
Хишигбаяр Б.	Жайкагийн “Хөтөлбөрийн цикл” төслийн ажилтан
Чулуунцэцэг О.	МУБИС-ийн зөвлөх багш
Энэбиш Ж.	БМДИ, химийн арга зүйч

Хичээлийн судалгааны зөвлөхүүд:

Нарангэрэл Г.	Нийслэлийн 20-р сургуулийн сургалтын менежер ,
Цэндсүрэн Ө.	Бодит чадвар академи
Чойсүрэн Э.	МУБИС, МБУС-ийн дидактикийн тэнхимийн багш
Юмчмаа Г.	МУИС, ГГС-ийн багш

БМДИ-ийн арга зүйчид:

Амарсайхан С.	Уран зохиолын сургалт хариуцсан арга зүйч
Батболд С.	Хөгжмийн сургалт хариуцсан арга зүйч
Баттулга Б.	Дүрслэх урлаг, дизайны сургалт хариуцсан арга зүйч
Буянт Ж.	Математикийн сургалт хариуцсан арга зүйч
Гажиддулам Ч.	ТНУ-ы сургалт хариуцсан арга зүйч
Жаргал Ч.	Тусгай хэрэгцээт боловсролын сургалт хариуцсан арга зүйч
Мөнхбаяр Н.	СӨБББСА-ны дарга
Нарантуяа Ц.	Бага боловсролын нийгмийн ухааны сургалт хариуцсан арга зүйч
Одсүрэн П.	Бага боловсролын Монгол хэлний сургалт хариуцсан арга зүйч
Үүрийнтуяа Д.	БУСА-ны дарга
Цасанчимэг Б.	Эх хэлний сургалт хариуцсан арга зүйч
Энхтулга Д.	Бага боловсролын сургалт хариуцсан арга зүйч

Техникийн редактор:

Э.Даваахүү	БМДИ, арга зүйч
Н.Оюунцэцэг	МХСН-ийн гүйцэтгэх захирал
Б.Цасанчимэг	БМДИ, арга зүйч
Д.Энхтулга	БМДИ, арга зүйч

НЭГ. МЭРГЭЖЛИЙН БАГИЙН ҮНДСЭН ИЛТГЭЛ

“Химийн урвал” ухагдахууны хүрээнд сурагчдад илэрч буй өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголт, алтернатив ойлголтыг судалсан үр дүн

¹Ж.Энэбиш, ²Ч.Нямгэрэл, ³Б.Батчимэг, ⁴Ж.Батхишиг

¹БМДИ-ийн химийн сургалт хариуцсан арга зүйч

²МУИС, ШУС-ийн багш, доктор

³28-р сургуулийн химийн багш

⁴Шинэ – Эхлэл сургуулийн химийн багш

Товч агуулга

Химийн боловсрол дахь судалгааны үр дүнгээс харахад сурагчид ухагдахууныг ойлгоход янз бүрийн бэрхшээлтэй тулгардаг бөгөөд сургалтаас хүлээж байгаа үр дүнгээс ялгаатай ухагдахууныг ихэнхдээ өөртөө бий болгодгийг тогтоосон байна. Эдгээр ухагдахууныг түүний багтаамж, цар хүрээ, ялгаанаас нь хамаарч өмнөх төсөөлөл (*misconception*), алдаатай ойлголт (*misunderstanding*), алтернатив ойлголт (*alternative conception*) гэх мэтээр нэрлэдэг. Эдгээр ойлголт нь суралцагчдын амьдралын туршилага, сургалтын хөтөлбөрийн шийдэл, янз бүрийн сурган хүмүүжүүлэх дадал туршилага, хэлний тодорхой бус хэрэглээ, химийн судлагдахуун дахь хийсвэр ойлголт болон тэмдгийн системээс болж үүсдэг (*Gerios, Salta, & Koinis, 2016*).

Химийн урвал ухагдахуун нь химийн шинжлэх ухааны үндсэн ойлголтын нэг юм. Суурь, бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрт урвал үзэгдлийг сурагчид мэдрэхүйн (макро) түвшинд, чанар (субмикро түвшинд)-ын хувьд, эцэст нь тоо (тэмдгийн түвшинд)-ны хувьд гэсэн гурван түвшинд тус тус илэрхийлж тайлбарлаж чаддаг байхаар тусгагдсан байна. “Химийн урвал”, “Химийн кинетик” сэдвийн нэгж хичээлийн төлөвлөлтийг боловсруулахдаа “суралцагчдын өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголт, алтернатив ойлголтыг илрүүлэх”, улмаар тэдгээрийг засах, зөв болгох боломжуудыг тооцож төлөвлөсөн болно. Ингэснээр хичээлийн явцад багшлахуйн арга зүй, дидактик шийдлээс хамаарч өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголт, алтернатив ойлголт нь өөр алтернатив ойлголтоор солигдож буй нь бидний судалгаагаар тогтоогдсон. Энэхүү илтгэлээр алдаатай ойлголт, өмнөх төсөөлөл, алтернатив ойлголт үүсэх шалтгааныг химийн урвалыг илэрхийлэх ухагдахууны сүлжээгээр макро, субмикро, тэмдгийн түвшинд тус тус холбож тайлбарласан үр дүнгээ танилцуулна.

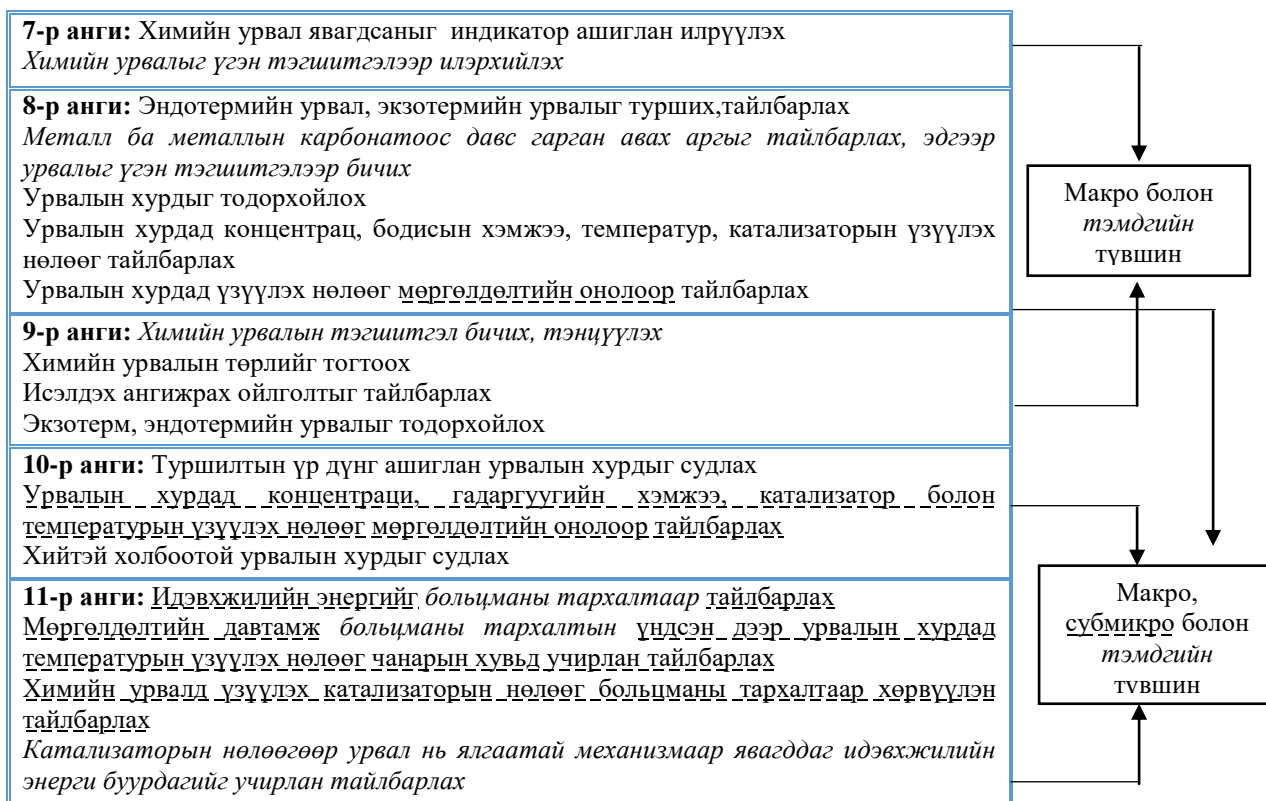
Түлхүүр үг: Өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголт, алтернатив ойлголт

Удиртгал

Суурь болон бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөрт “Химийн урвал” сэдвийн агуулга нь анги ахих тусам макрогоос субмикро, тэмдгийн түвшинд илэрхийлэх байдлаар тусгагдсан байна. Тухайлбал химийн урвалын хурдад нөлөөлөх хүчин зүйлийг мөргөлдөлтийн онол (VIII анги) болон Больцманы түгэлтийн график (X анги)-аар тайлбарлах түвшинд тусгагдсан байгаа нь химийн кинетикийг хүнд, эсвэл хүндэвтэр сэдвүүд гэж “нэрлэхэд” хүргэж байна (Диаграмм 1).

Мөн химийн урвал ухагдахуун нь химийн шинжлэх ухааны үндсэн суурь ойлголт юм. Макро түвшинд тухайн ухагдахууныг зөв ойлгоогүйгээс субмикро, тэмдгийн түвшинд ойлгоход хүндрэл учирдаг байна. Иймээс сурагчдын химийн урвал, түүний хэр хурдан явагдаж байгааг мэдрэхүйн (макро) түвшинд илэрхийлэх, урвалын хурдыг чанар (субмикро түвшинд-мөргөлдөлтийн онол)-ын хувьд илэрхийлэх, эцэст нь урвалын хурдыг тоо (тэмдгийн түвшинд-Больцманы түгэлтийн график, хурдны хууль г.м.)-ны хувьд илэрхийлэхэд тулгарч байгаа бэрхшээл, алдаатай болон алтернатив ойлголт, өмнөх төсөөллийг илрүүлэх, урвалын хурдыг илэрхийлэх эдгээр 3 түвшингийн хооронд оновчтой холболт, шилжилт хийж чадаж байгаа эсэхийг судлах хэрэгцээ шаардлага үүсч байна.

Диаграмм 1. Суурь болон бүрэн дунд боловсролын хөтөлбөрт "Химийн урвал" агуулга туссан байдал

Онолын хэсэг

1.1 Өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголт, алтернатив ойлголт

Сурагчид ухагдахууныг ойлгоход янз бүрийн бэрхшээлтэй тулгардаг бөгөөд хүлээж байгаа үр дүнгээс ялгаатай ухагдахууныг ихэнхдээ өөртөө бий болгодог. Эдгээр ухагдахууныг түүний багтаамж, цар хүрээ, ялгаанаас нь хамаарч өмнөх төсөөлөл (misconception), алдаатай ойлголт (misunderstanding), алтернатив ойлголт (alternative conception) гэх мэтээр нэрлэдэг (Хүснэгт 1). Суралцагчдын өмнөх мэдлэг нь багшийн зааж буй шинэ мэдлэгтэй холилдож үүссэн, сургалтаас хүлээгдэж буй үр дүнгээс өөр, ялгаатай ойлголтыг алтернатив ойлголт (**alternative conception**) гэж нэрлэдэг. Ихэнх алтернатив ойлголт нь суралцагчдын сургуулиас гадуурх амьдралын туршлагаас бус, харин сургалтын хөтөлбөрийн шийдэл, янз бүрийн сурган хүмүүжүүлэх дадал туршлага, хэлний тодорхой бус хэрэглээ, химийн судлагдахуун дахь маш олон хийсвэр ойлголт болон тэмдгийн системээс болж үүсдэг (Gerios, Salta, & Koinis, 2016). Шинжлэх ухаанаар хүлээн зөвшөөрөгдсөн ойлголттой зөрчилддөг, хүмүүст байдаг, илэрдэг санааг алтернатив ойлголт гэдэг.

Өмнөх төсөөлөл (**misconception**) гэдэг нь сургууль багш нар заагаагүй, хүний ахуй амьдралаас олж авсан танин мэдэхүйн анхдагч ойлголт юм. Энэ нь алдаатай ойлголтын эх үүсэл болдог. Харин аливаа үзэгдэл, юмсын талаар алдаатай, зөрүүтэй бүтээсэн оюуны бүтэц буюу зураглал, ойлголтыг алдаатай ойлголт (**misunderstanding**) гэж нэрлэдэг. Шинжлэх ухааны үндэслэлд тохиромжгүй буюу нийцээгүй, сурагчдын санаа, түүний талаарх ойлголт нь алдаатай ойлголтын эх сурвалж юм. 1940 онд эрдэмтэн Hanscock алдаатай оюун дүгнэлтээс (faulty reasoning) алдаатай ойлголт үүсдэгийг нотолсон байна. Алдаатай ойлголт нь алдаанаас үүсдэг. Гэхдээ алдаатай ойлголт үүсгэж буй алдаатай оюун дүгнэлт эсвэл яг оноогүй, тохиромжгүй оюуны бүтэц нь тухайн юмс үзэгдлийн талаарх бодол, эргэцүүлэл, тухайн ойлголттой холбоотой багц ойлголт, түүний бүтэцтэй холбоотой байдаг.

Хүснэгт 1. Алтернатив болон алдаатай ойлголт, өмнөх төсөөллийн ялгаа

	Алтернатив ойлголт (alternative conception)	Өмнөх төсөөлөл (misconception)	Алдаатай ойлголт (misunderstanding)
Жигшээ	<i>Идэвхжийн энергитэй жижиг хэсгийг идэвхтэй жижиг гэнэ.</i>	<i>Модыг жижиглэх тусам нягт нь багасдаг.</i>	<i>Масс багасахад нягт нь багасдаг.</i>
Тайлбар	Сурагчид идэвхжилийн энергиэ их энергитэй жижиг хэсгийг идэвхтэй жижиг хэсэг гэдэг ойлголттой болох ёстой байсан. Гэтэл идэвхжилийн энергиэ их гэдэг хязгаарлалтыг ялган таниагүй учраас дээрх үр дүнгээс ялгаатай цоо шинэ ойлголтыг өөртөө буй болгосон учраас дээрх ойлголт нь алтернатив ойлголт юм.	“Модыг жижиглэхэд масс нь багасдаг”, “Жижиг мод усанд хөвж, том мод усанд живдэг”, “Нягт багатай бол хөвдөг” гэдэг нь ахуй амьдралаас олж авсан мэдээлэл, туршлага юм. Эдгээр ойлголтоос өмнөх төсөөлөл бий болж болно.	“Модыг жижиглэх тусам масс нь багасдаг” гэсэн өмнөх төсөөллөөс үүдэн масс багасахад нягт нь багасдаг гэсэн буруу ойлголт ухагдахууны сүлжээнд үүссэн байна. Нягтын талаарх ойлголт нь бага, дунд ангийн байгалийн ухаан, хими, физикийн хичээлүүдээр орсон хэдий ч ухагдахууны мөн чанарыг ялган таниагүй учраас энэхүү ойлголт нь алдаатай ойлголтод хамаарагдана.

1.2 Бэрхшээл

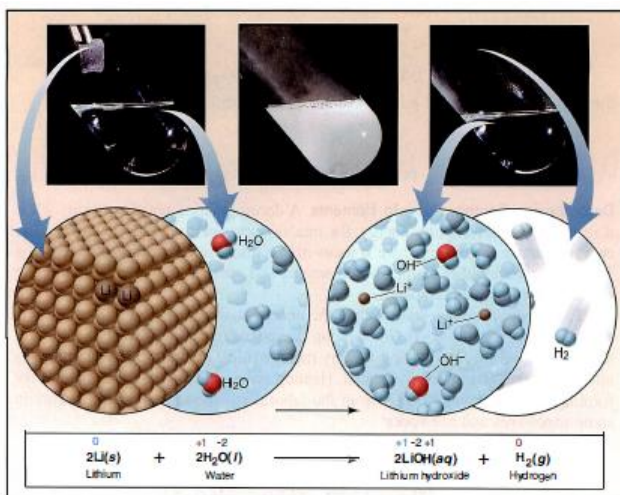
Химитэй холбоотой сургалтын бэрхшээл нь маш өргөн хүрээтэй бөгөөд ангилахад хялбар биш юм. Сургалтын бэрхшээлийн хамрах хүрээнээс нь хамааруулан хамгийн чухал 5 үндсэн хэсэгт хуваасан байна (Ghassan, 2007).

- *Хөтөлбөрийн агуулга:* Орчин үед химийг макро, субмикро, тэмдгийн түвшинд зэрэгцүүлэн заах нь сурагчдад хүндрэл бэрхшээл үүсгэж байна.
- *Сурагчдын санах ойн хэт ачаалал:* Санах ойн ажиллах багтаамж нь хязгаарлагдмал байдаг. Энэ хязгаарлагдмал багтаамж нь гаднаас ирсэн мэдээллийг ухамсарт санах ойд “барьж авах”, түүнийг боловсруулах, улмаар зохицуулан урт хугацааны санах ойд хадгалахад бэлэн болгох гол холбоос юм. Санах ойн энэхүү хязгаарлагдмал багтаамжаас сургалтын үед сурагчид өгч буй “мэдээлэл”-ийн ачаалал хэт их байх суралцах нөхцөл байдал сурагчдад тулгарсан үед ач холбогдол багатай мэдээлэл, чухал мэдээллийг сонгоход хэцүү байдаг.
- *Хэл болон харилцаа:* Хэл нь мэдээллийн хэт ачаалал үүсэхэд хувь нэмэр болдог байна. Хэлний хувьд суралцахуйн бэрхшээл үүсгэдэг асуудалд танил биш үг хэллэг, эсвэл оновчгүй үг сонголт, химид хэрэглэгдэхдээ ердийн хэрэглээнийхээс утга нь өөрчлөгдсөн танил үг хэллэг, хэлэхэд хэцүү хүнд дуудлагатай үг, давхар үггүйсгэл зэргийг хамааруулдаг.
- *Ухагдахууны төлөвшил:* Хими нь хийсвэр ойлголт ихтэй учир химид суралцах нь сэтгэж бодох, гярхай байхыг шаарддаг. Бодисын жижиг хэсэг, уусмал, химийн холбоо нь химийн суурь үндсэн ойлголтууд юм. Хэрэв эдгээр ухагдахууныг ойлгоогүй бол урвалын хурд, хүчил суурь, электрохими, химийн тэнцвэр гэх мэт сэдвүүд нь химийн хүнд сэдвүүд болдог. Бодит ойлголт нь зөвхөн тухайн ойлголтын үндсэн зарчмыг мэдэхийг биш бүхий л ойлголтуудын хооронд нь логик дэс дараа, утга учиртай холбохыг шаарддаг.
- *Сэдэл:* Сурагчдад бүгдэд нь тухайн зүйлийг ойлгох гэж хичээх сэдэл байхгүй бол багш нар асуудалтай тулгардаг. Сурагчдын сэдлийг суралцахуйн талаас гадаад (шалгалтыг амжилттай давахын төлөө мэдэхийг хүссэн), дотоод (өөрийн тусын тулд мэдэхийг хүссэн) гэж ангилж болно. Сэдлийн гурав дахь ангилал нь сэдэлгүй байх (amotivation) гэж нэрлэдэг бөгөөд ямар нэг зүйлийг сурах нь тэдэнд тустай гэдэгт итгэл үнэмшилгүй байхыг илэрхийлдэг.

1.3 Хөтөлбөрийн агуулга ба химийн урвалыг илэрхийлэх систем

Химийн бодис, урвал үзэгдлийг мэдрэхүйн (макро) түвшинд, урвал үзэгдлийг чанар (субмикро түвшинд)-ын хувьд, эцэст нь урвал үзэгдлийг тоо (тэмдэгийн түвшинд)-ны хувьд гэсэн 3 түвшинд оновчтой илэрхийлж тайлбарлах, улмаар эдгээр 3 түвшингийн хооронд оновчтой холболт, шилжилт хийх нь химийн мэдлэгийг эзэмшихэд чухал болохыг олон судалгаагаар тодорхойлсон байна.

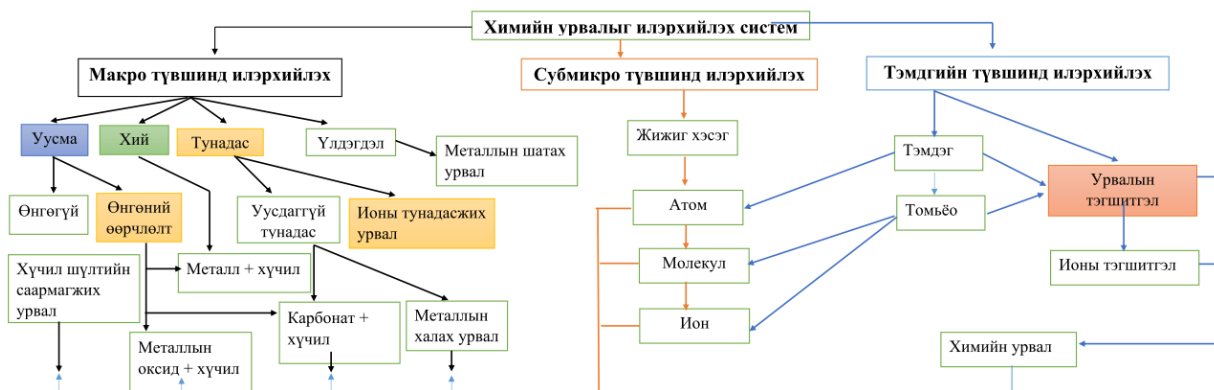
Ерөнхий химийн үндсэн сурах бичгүүдийг шинжилж үзэхэд сүүлийн жилүүдэд тухайн агуулгын олон түвшинд илэрхийлэх хандлага нэмэгдсэн байна (Зураг 1).

Зураг 1. Идэвхтэй металл, уснаас устөрөгчийг түрэх урвалыг 3 түвшинд илэрхийлсэн байдал (Silberberg, 2009).

Суурь болон бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөр дэх Химийн урвал сэдвийн агуулга нь Chandrasegaran нарын эрдэмтдийн боловсруулсан 7 төрлийн химийн урвалыг 3 түвшинд тайлбарлах ухагдахууны сүлжээ (Зураг 2)-тэй нийцэж байгаа учир энэхүү ухагдахууны сүлжээг судалгааны ажилд ашигласан болно (John K. Gilbert, David Treagust, 2009).

Зураг 2. Химийн урвалыг илэрхийлэх систем

Макро түвшин нь химийн урвалыг мэдрэхүйн буюу өнгө өөрчлөгдөх, хий ялгарах, тунадас буух зэрэг нүдэнд үзэгдэхүйцээр илэрхийлдэг, субмикро түвшин нь химийн урвалыг чанарын буюу жижиг хэсэг, мөргөлдөлтийн онол зэргээр тайлбарладаг бол тэмдгийн түвшин нь тоо хэмжээнд үндэслэн химийн урвалыг илэрхийлдэг.

Судалгааны арга зүй: 2013–2017 оны хичээлийн жилийн хугацаанд 9-р ангийн “Химийн урвал”, 10-р ангийн “Химийн кинетик” сэдвийн нэгж хичээлийн төлөвлөлтийг боловсруулан, 21, 28-р сургуулиудад хичээлийн судалгаа хийж, сурагчдын ажлын хуудас болон даалгаврын гүйцэтгэлд анализ хийсэн. Судалгаанд нийт 60 сурагч хамрагдсан.

Хүснэгт 2. Судалгааны объект

Он	Анги	Нэгж хичээлийн сэдэв	Цаг	Сурагчдын тоо	Тайлбар
2014 II/10 - III/20	8	Химийн урвал	8	34	Даалгавар, хичээлийн арга зүй боловсруулж, судалгааны арга зүйгээ тодорхойлсон.
2015 IV/10 – V/10	9	Хүчил ба суурь, давс	5	26	
2016 III/01 – IV/20	9	Химийн урвал, түүний төрх	12	31	Энэхүү судалгааны үр дүнг авсан.

2017 П/03 – III/16	10	Химийн кинетик	10	29	
--------------------	----	----------------	----	----	--

Судалгааг зургаан алхамтай хийсэн. Үүнд:

Алхам 1. Сурагчдын эхний төлөв байдлыг тодорхойлох даалгавар боловсруулах

Алхам 2. Сурагчдын ойлголтыг илрүүлэх

Алхам 3. Бэлтгэл судалгаа хийж, нэгж хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах

Алхам 4. Хичээлийн явцын ажиглалт болон ажлын хуудасны анализаар сурагчдын ойлголтыг илрүүлэх

Алхам 5. Сурагчийн эцсийн төлөв байдлыг даалгаврын аргаар тодорхойлох

Алхам 6. Судалгааны үр дүнг боловсруулах

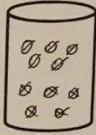
Сурагчдын эхний (Алхам 1) болон эцсийн төлөв байдал (Алхам 5)-ыг тодорхойлоход ижил даалгавар ашиглах нь чухал юм. Ингэснээр сурагчдын ойлголт, чадварын өөрчлөлтийг илрүүлэх боломжтой. Мөн бэлтгэл судалгаа хийж, хөтөлбөр боловсруулах (Алхам 3)-д эхний төлөв байдлыг тодорхойлох даалгавраар олонх сурагчдад илэрсэн нийтлэг алдаатай болон алтернатив ойлголт, өмнөх төсөөллийг тооцсоноор тухайн сурагчийн ойлголт хэр өөрчлөгдөж буйг нь илрүүлэх боломж бүрдэнэ. Судалгааны үр дүнд сурагчдын эхний (Алхам 1) болон эцсийн төлөв байдал (Алхам 2)-ыг тодорхойлох даалгаврын анализ, хичээлийн ажиглалт болон ажлын хуудасны анализ (Алхам 4)-ыг ашигласан болно.

Ажлын хуудаст анализ хийсэн байдал: Х ангийн сурагчдын 38.4% - д нь “Химийн урвал явагдахад анхны бодис нь уусаж, алга болдог” гэсэн өмнөх төсөөлөл илэрсэн. Жишээлбэл сурагч Б-ийн ажлын хуудаснаас харж болно. Энэ нь “Урвал явагдаж, тухайн бодис нь нүдэнд харагдахгүй болохыг алга болно” гэж ойлгосон амьдралын туршлага, мөн “Уусах үзэгдлийн үед бодис уусч алга болно” гэсэн өмнөх төсөөлөлтэй холбоотой бөгөөд “Химийн урвал”, “Уусах үзэгдэл” ухагдахууны төлөвшил дутмагаас энэ өмнөх төсөөлөл үүссэн байна.

Зураг 3. 10-р ангийн сурагч Б-ийн ажлын хуудас

4. Магни устөрөгчийн хлоридтой харилцан үйлчилж байгаа урвалыг зургаар дүрсэлнэ үү.

Mg^{+} - ○ H^{+} - ⊙ Cl^{-} - ⊗

Химийн урвал	$Mg + HCl = MgCl_2 + H_2$ гүйцээн бичнэ үү.
Хуруу шилэнд явагдах химийн урвалыг зургаар дүрсэлнэ үү. Бодис нь асар олон тооны жижиг хэсгээс тогтдог гэдгийг анхаараарай. Жишээ нь: Бодис Цайр нь түүнийг бүрдүүлж байгаа асар олон тооны цайрын атомаас бүрддэг. Цайрын атомыг тэмдэглэвэл дараах байдлаар бодис цайрын бүтцийг дүрсэлж болно.	Урвал явагдахын өмнө: Урвал явагдсаны дараа:
	Зургаа тайлбарлаж бичнэ үү. Химий саванд Mg хийж хийм дээрээс нь $H^{+}Cl^{-}$ хийм буй үзэгдэл. Тараалийг саванд хиймд Mg уусан алга болж H_2 үүсгэн үзэгдэл байгаа үзэгдэл.

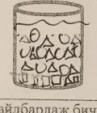

Мөн 9-р ангийн сурагчдын 30% - д “Химийн урвал явагдахад анхны бодис нь уусаж, тархана” гэсэн өмнөх төсөөлөл илэрсэн. Жишээлбэл сурагч А-ийн ажлын хуудаснаас харж болно.

Зураг 4. Сурагч А-ийн ажлын хуудас

Сурагч А нь өмнөх жишээнд дурдагдсан сурагч Б-тэй ижил ойлголттой байгаа нь ажлын хуудаснаас харагдаж байна. Мөн сурагч А нь урвал явагдахын өмнө, урвалын явагдсаны дараа гэсэн загварчлалыг харьцуулбал: Урвал явагдахын өмнө тухайн саванд 3 төрлийн жижиг хэсэг байснаар дүрсэлсэн хэрнээ, урвалыг явагдсаны дараа зөвхөн магнийг дүрсэлсэн байна. Энэ нь “Уусна, тархана” гэж тайлбарласан хэрнээ түүнийгээ хэрхэн загварчлахаа төсөөлж чадахгүй байгааг илэрхийлж байна.

3. Магний хүчрийн хүчлэлтэй харилцан үйлчилж байгаа урвалыг зургаар дүрсэлнэ үү.

Mg - □ H^{+} - ○ SO_4^{2-} - △

Химийн урвал	$Mg + H_2SO_4 = MgSO_4 + H_2$
Хуруу шилэнд явагдах химийн урвалыг зургаар дүрсэлнэ үү. Бодис нь асар олон тооны жижиг хэсгээс тогтдог гэдгийг анхаараарай. Жишээ нь: Бодис Цайр нь түүнийг бүрдүүлж байгаа асар олон тооны цайрын атомаас бүрддэг. Цайрын атомыг тэмдэглэвэл дараах байдлаар бодис цайрын бүтцийг дүрсэлж болно.	Урвал явагдахын өмнө: Урвал явагдсаны дараа:
	Зургаа тайлбарлаж бичнэ үү. Магний хуруу шилэнд хийж бодис дээр тунан урвалд эргэлтэй гэрлэсэн. Урвалын дараа Магний нь уусч тархсан. Урвалыг гүйцээж үү. $HCl + Zn = H_2Zn + Cl$ $HCl + Cu = H_2Cu + Cl$ $HCl + Ca = H_2Ca + Cl$

үгнэлт: Металл + хүчил = давс + устөрөгч үүсдэг
 Mg урвалд эргэлтэй гэрлэж H_2 урвалд үргэлжлэж

“Бодисыг холиход химийн урвал явагддаг” гэсэн өмнөх төсөөлөл IX ангийн сурагчдын 18.9%, Х ангийн сурагчдын 15.3% -д нь илэрсэн. Жишээлбэл сурагч А-ийн ажлын хуудаснаас харж болно.

Зураг 5. Сурагч А-ийн ажлын хуудас

4. Магни устөрөгчийн хлоридтой харилцан үйлчилж байгаа урвалыг зургаар дүрсэлнэ

ҮҮ: Mg⁺ ○ H⁺ ⊗ Cl⁻ ⊗

Химийн урвал $Mg + 2HCl = MgCl_2 + H_2 \uparrow$ гүйцээн бичнэ үү.

Хуруу шилэнд явагдах химийн урвалыг зургаар дүрсэлнэ үү. Бодис нь асар олон тооны жижиг хэсгээс тогтдог гэдгийг анхаараарай. Жишээ нь: Бодис Цайр нь түүнийг бүрдүүлж байгаа асар олон тооны цайрын атомаас бүрддэг. Цайрын атомыг тэмдэглэвэл дараах байдлаар бодис цайрын бүтцийг дүрсэлж болно.

Урвал явагдахын өмнө: Урвал явагдсаны дараа:

Зургаа тайлбарлаж бичнэ үү.

Мэглээр дээр устөрөгчийн хлоридыг нийлж бодис бол урвал бол хий болно

Сурагч А нь “Урвал явагдахад уусаж, бодисууд холилдоно” гэж тайлбарласан хэрнээ загварчлалыг нь харахад “Холилдоно гэдгийг хоорондоо холбогдоно” гэж дүрсэлсэн байгаа нь харагдаж байна. Энэ нь нүдэнд харагдах бодит байдлыг загварчлалтай холбож ойлгоогүйг харуулж байна.

Судалгааны үр дүн

Сурагчдад гүн бат сууж суралцахуйд саад болдог 3 алдаатай ойлголт, 7 өмнөх төсөөлөл, 10 алтернатив ойлголт илэрч буйг тогтоосон. Эдгээр ялгаатай ойлголт үүсэж буй шалтгаан нь суралцахуйд тохиолдох дараах бэрхшээлтэй холбоотой байна. Үүнд:

- А. Өмнө төлөвшсөн байх ёстой ухагдахууны төлөвшил дутмаг байх
- Б. Нүдэнд харагдахгүй жижиг хэсгийн хөдөлгөөн, шинж чанарыг субмикро түвшин (загварчлал)-д төсөөлж чадахгүй байх
- В. Макро болон субмикро түвшинг холбож ойлгоогүй, хооронд нь шилжиж чадахгүй (Бодит байдал ба загварчлал)

А. Сурагчдад өмнө төлөвшсөн байх ёстой ухагдахууны төлөвшил дутмаг байх бэрхшээлээс үүссэн 7 ялгаатай ойлголт байгааг илрүүлсэн (Хүснэгт 3). Эдгээрээс 5 ойлголт нь өмнөх төсөөлөл, 1 ойлголт нь алдаатай ойлголт, 1 ойлголт нь алтернатив ойлголтод хамаарагдаж байна.

Хүснэгт 3. Сурагчдад өмнө төлөвшсөн байх ёстой ухагдахууны төлөвшил дутмагаас үүссэн ойлголтууд

	Сурагчдад илэрсэн ойлголт	Ойлголтын хэлбэр	ӨТБУхагдахуун	Түвшин		
				Макро	Субмикро	Тэмдэг
1	Химийн урвал явагдахад анхны бодис нь уусаж, алга болдог 38.3% (X анги)	Өмнөх төсөөлөл	Уусах үзэгдэл, химийн урвал	√	√	
2	Бодисыг холиход химийн урвал явагддаг 18.9% (IX анги), 15.3% (X анги)		Химийн урвал	√		
3	Хурдан явагдаж буй урвалыг илүү хурдан явуулах боломжгүй 11.5% (X анги)		Хурд (механик)	√		√
4	Хий ялгарах нь уурших үзэгдэл юм 7.6% (X анги)		Уурших үзэгдэл	√	√	
5	Хоёр уусмалыг холиход шар өнгө үүсэх бөгөөд уусмалыг юүлүүрт шүүхэд анхны 2 уусмалыг үүсдэг 22.6% (IX анги)	Алдаатай ойлголт	Урвал, тунадас (бүтээгдэхүүн)	√	√	
6	Модыг жижиглэх тусам нягт нь багасдаг 3.8% (X анги)	Өмнөх төсөөлөл	Нягт ба масс хэмжигдэхүүн	√		
7	Усны хэмжээ их байвал концентраци их байна - 11% (X анги)	Алтернатив ойлголт	Концентраци, уусмал	√		√

Хүснэгт 3-аас харахад уусах үзэгдэл, уусмал, химийн урвал зэрэг химийн шинжлэх ухааны үндсэн суурь ухагдахууны төлөвшил дутмаг байгаагаас дээрх 7 ойлголт үүсэж байна.

Б. Сурагчдад нүдэнд харагдахгүй жижиг хэсгийн хөдөлгөөн, шинж чанарыг субмикро түвшин (загварчлал)-д төсөөлж чадахгүй байх бэрхшээлээс үүссэн 8 ойлголт байгааг илрүүлсэн. Эдгээрээс 1 ойлголт нь өмнөх төсөөлөл, 7 ойлголт нь алтернатив ойлголтод хамаарагдаж байна.

Хүснэгт 4. Сурагчдад нүдэнд харагдахгүй жижиг хэсгийн хөдөлгөөн, шинж чанарыг субмикро түвшинд төсөөлж чадахгүй байх бэрхшээлээс үүссэн ойлголтууд

	Сурагчдад илэрсэн ойлголт	Ойлголтын хэлбэр	Загварчлал	Түвшин		
				Макро	Субмикро	Тэмдэг
1	Бодисыг бүрдүүлж буй жижиг хэсгүүд үелэн байрладаг - 36% (IX анги)	Өмнөх төсөөлөл	Бодисын бүтэц ба химийн холбоо		√	
2	Жижиг хэсгийн тоо цөөн байвал хоорондоо удаан мөргөлдөнө. 10% (X анги)	Алтернатив ойлголт	Химийн урвалын үе шат диаграмм, Ашигтай мөргөлдөлт болох нөхцөл		√	
3	Зөвхөн жижиг хэсгүүд хангалттай энергитэй тохиолдолд ашигтай мөргөлдөлт болно. 11.5% (X анги)				√	
4	Идэвхжлийн энергитэй жижиг хэсгийг идэвхитэй жижиг хэсэг гэнэ. 11.5% (X анги)				√	
5	Ашигтай мөргөлдөлт хийснээр идэвхжилийн энергитэй болно 3.8% (X анги)				√	
6	Температур өсөхөд идэвхжилийн энерги өсдөг. 7.9% (X анги)		Урвалын хурдал температурын болон идэвхжлийн энергийн үзүүлэх нөлөө диаграмм		√	
7	Ижил химийн урвалын хувьд бага температур дахь Еа нь өндөр температур дахь Еа-аас утга бага байна 42.3% (X анги)				√	
8	Өндөр температурт бага энергитэй жижиг хэсгийн тоо их байна 53.8% (X анги)				√	√

Хүснэгт 4-өөс харахад субмикро түвшинд химийн урвалын чанарын буюу жижиг хэсэг ашиглан илэрхийлэх загварчлал, түүний шинжлэх ухааны санааг сурагчид дутмаг ойлгосноос дээрх ойлголтууд үүссэн байна.

В. Сурагчдад макро болон субмикро түвшинг холбож ойлгоогүй, хооронд нь шилжиж чадахгүй (Бодит байдал ба загварчлал) байх бэрхшээлээс үүссэн 6 ялгаатай ойлголт буйг судалгаагаар илрүүлсэн. Эдгээрээс 2 ойлголт нь алдаатай ойлголт, 2 ойлголт нь алтернатив ойлголт, 2 ойлголт нь өмнөх төсөөлөлд хамаарагдана.

Хүснэгт 5.Макро болон субмикро түвшинг холбож ойлгоогүй, хооронд нь шилжиж чадахгүй байх бэрхшээлтэй холбоотойгоор сурагчдад илэрсэн ойлголтууд

	Сурагчдад илэрсэн ойлголт	Ойлголтын хэлбэр	Макро ↑↓ Субмикро	Түвшин		
				Макро	Субмикро	Тэмдэг
1	Химийн урвалаар молекул хадгалагддаг 16.98% (IX анги), 11.5% (X анги)	Алдаатай ойлголт	ХУ-ын гадаад илрэл ↑↓ Химийн урвал төрх, загвар		√	
2	Химийн урвалд орж байгаа эх бодисын жижиг хэсгүүд нэгдэж, бүтээгдэхүүн үүсгэдэг 28% (IX анги)				√	
3	Химийн урвалын бүтээгдэхүүн нь эх бодистойгоо ижил масстай байх албагүй 5.6% (IX анги)	Алтернатив ойлголт		√	√	
4	Атомуудын жижиг хэсгийн тоо хадгалагддаггүй, харин масс хадгалагддаг 28.3% (IX анги)	Өмнөх төсөөлөл			√	
5	Эх бодисуудыг бүрдүүлж буй атомууд нэгдэж бүтээгдэхүүнийг үүсгэнэ 28% (IX анги)	Алтернатив ойлголт				√
6	Концентраци ихсэхэд жижиг хэсгийн тоо ихсэхгүй, тогтмол байна - 30% (X анги)	Өмнөх төсөөлөл		Концентраци ↑↓ Нэгж эзэлхүүн дэх жижиг хэсгийн тоо	√	√

Дүгнэлт

Сурагчдад гүн бат сууж суралцахуйд саад болдог 3 алдаатай ойлголт, 7 өмнөх төсөөлөл, 10 алтернатив ойлголт илэрч буйг тогтоосон. Эдгээрээс 7 ойлголт нь өмнө төлөвшсөн байх ёстой ухагдахууны төлөвшил дутмагаас, 8 ойлголт нь нүдэнд харагдахгүй жижиг хэсгийн хөдөлгөөн, шинж чанарыг субмикро түвшин (загварчлал)-д төсөөлж чадахгүй байх бэрхшээлээс, 6 ойлголт нь макро болон субмикро түвшинг холбож ойлгоогүй, хооронд нь шилжиж чадахгүй (Бодит байдал ба загварчлал) байх бэрхшээлээс үүсэж байна.

Талархал

Судалгаат хичээлүүдийг амжилттай зохион байгуулсан Улаанбаатар хотын ерөнхий боловсролын 21, 28-р дунд сургуулийн удирдлага болон бидний судалгаанд хамрагдсан сурагчдад баярлалаа.

Өөрийн үнэтэй санал зөвлөмжөө өгч, олон шөнийн нойроо умартан, хамтдаа хүчин зүтгэж, нэгж хичээлийн арга зүй, дидактик шийдлийг боловсруулж, сайжруулан, судалгаа хийх нөхцөл боломжийг бүрдүүлж өгсөн 6-р сургуулийн химийн багш Ө.Батчимэг, 28-р сургуулийн химийн багш П.Байгалмаа, Д.Гантөмөр, 21-р сургуулийн багш Л.Чимэдбавуу, П.Энхмаа, Монгени сургуулийн химийн багш П.Анхзаяа нарт гүн талархал илэрхийлье.

Бакалаврын судалгааны ажлынхаа хүрээнд сурагчдын гаргаж буй алдаа, өмнөх төсөөлөл болон алдаатай ойлголтыг судлан энэхүү судалгааны чиглэлийг суурийг тавихад үнэтэй хувь нэмэр оруулж, өөрийн хичээл зүтгэлээрээ шамдан ажилласан Хөвсгөл аймгийн Тосонцэнгэл сумын багш Г.Пүрэвмаа (“Химийн урвал” сэдвийн хүрээнд 9-р ангийн сурагчдын гаргаж буй алдааг судалсан дүнгээс, МУИС, 2015), 28-р сургуулийн химийн багш Д.Гантөмөр (9-р ангийн “Химийн урвал” сэдвээр сурагчийн өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголтыг судалсан дүн, МУИС, 2016) нарт гүн талархал илэрхийлье.

Ном зүй

1. Gerios, T., Salta, K., & Koinis, S. (2016). Investigating high-school chemical kinetics: the Greek chemistry textbook and students' difficulties. *Chemistry Education Research and Practice*. Retrieved from www.rsc.org/cepr
2. Ghassan, S. (2007). Learning difficulties in chemistry. *Turkish science education*.
3. John K. Gilbert, David Treagust. (2009). The efficacy of alternative instructional programme designed to enhance secondary student's competence in the triplet relationship. In D. T. John K. Gilbert, *Multiple Representations in Chemical Education* (p. 157). springer.com.
4. Silberberg, M. S. (2009). *Chemistry: The Molecular Nature Of Matter And Change*. New York.
5. Баярмаа, Г., & бусад. (2015). ЕБС-ийн 6-9 ангийн "Хими"-ийн сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зөвлөмж. Улаанбаатар.
6. Баярмаа, Г., & бусад. (2015). Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар.
7. Гантөмөр, Д. (2016). 9-р ангийн "Химийн урвал" сэдвээр сурагчдын өмнөх төсөөлөл, алдаатай ойлголтыг судалсан дүн.
8. Пүрэвмаа, Г. (2015). "Химийн урвал" сэдвээр сурагчдын гаргадаг алдааг судалсан дүн /9-р анги/.
9. Пүрэвсүрэн, Б. (2014). Химийн урвал сэдвээр 8-р ангийн сурагчдын өмнөх төсөөллийг судалсан дүнгээс. Улаанбаатар.
10. Ридель, Я. (2012). *Органик биш хими*.
11. Сарангэрэл, Д., & бусад. (2015). *Хими 7 сурах бичиг*. Улаанбаатар.
12. Сарангэрэл, Д., & бусад. (2015). *Хими 8 сурах бичиг*. Улаанбаатар.
13. Оюунцэцэг, Н., & бусад. (2016). Бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр.

Хичээлийн судалгаа ба Тогтвортой хөгжлийн боловсрол

Ч.Нямгэрэл¹, Н.Нэргүй²

¹МУИС-ийн багш

²“Тэгш таван ухаан” ТББ-ын тэргүүн

Хураангуй

Зорилго: ЕБС-д хичээлийн судалгаа (ХС)-г хэрэгжүүлэх болон сургалтад тогтвортой хөгжлийн боловсрол (ТХБ)-ыг интеграцчилах үйл ажиллагааны харилцан уялдаатай, нэгдмэл шинж чанарыг онол, арга зүйн түвшинд тодорхойлох

Судалгааны загвар/арга зүй/хандлага: Эхний хэсэгт ХС-ны арга зүй, менежмент болон ТХБ-ыг боловсролд интеграцчилах арга хандлага, арга техникийн хүрээнд харьцуулсан судалгаагаар энэхүү хоёр “асуудал”-ын харилцан уялдаатай, нэгдмэл шинж чанарыг тодорхойлсон. Хоёр дахь хэсэгт, “ТХ-ийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: ТХБ-ыг ЕБС-ийн хичээл, үйл ажиллагаанд интеграцчилах нь (2018)” төслийн зарим үр дүнд үндэслэн ТХБ-ыг интеграцчилах арга зүйг хичээлийн судалгаанд хэрэглэх, хичээлийн судалгаанд түшиглэн ТХБ-ыг интеграцчилах боломжийг тус тус тодорхойлсон.

Практик ач холбогдол: Хичээлийн судалгаа нь манай ЕБС-иудад суралцагчдын хөгжлийг хангах, сургалтын чанарыг улам бүр сайжруулах, багшлах арга зүйг тасралтгүй хөгжүүлэх анхны зорилгынхоо дагуу харьцангуй амжилттай түгэн дэлгэрч байна. ТХБ-ыг ЕБС-ийн сургалт, сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаанд интеграцчилах үйл явц ч зайлшгүй чухал болж, түүнийг улам бүр эрчимжүүлэх шаардлага тулгарч байна. Энэхүү судалгаагаар тогтоосон, дээрх хоёр том “асуудал”-ын харилцан уялдаа, нэгдмэл шинж чанарын онол, арга зүйн үндэслэл бүхий суралцахуй ба багшлахуйн тогтвортой хөгжил (ТХ)-ийг хангах тодорхой стратегүүд нь сургууль, багш нарын өдөр тутмын үйл ажиллагааны гол чиглүүлэгч болно.

Шинэлэг тал/санаа: Энэхүү судалгаа нь “ТХЗ 4-Боловсрол-2030 үйлийн хүрээ”-нд тодорхойлсон боловсролын шинэ алсын хараанд чиглүүлэн а) ЕБС-ийн сургалт, үйл ажиллагаанд ТХБ-ыг интеграцчилах, б) Сургалтын технологит хичээлийн судалгааг нэвтрүүлэх гэсэн сургуулийн түвшинд хэрэгжүүлэх стратегүүдийн харилцан уялдаа, нэгдмэл шинж чанарын онол, арга зүйн үндэслэлийг тодорхойлсон.

Түлхүүр үг: Хичээлийн судалгаа (lessons study-LS), тогтвортой хөгжлийн боловсрол (education for sustainable development-ESD), тогтвортой хөгжлийн зорилго (Sustainable development goals-SDGs), тогтвортой байдлын түлхүүр цогц чадамж (key competencies for sustainability), стратегийн интеграцчилал, “байгууллага бүхэлдээ бүрэн ажиллах арга хандлага (whole-institution approach)”

Судалгааны товч агуулга: Дэлхий нийтийн түвшинд ТХ, ТХБ-ын үзэл баримтлал цэгцэрч, үйл явцын хурд нэмэгдэн хөгжлийн бодлого, стратеги ба тэдгээрийг хэрэгжүүлэх бүх түвшний бүх талын хамтын ажиллагааны интеграци гүнзгийрч, синергетик үр дүнгүүд гарч эхэлсэн өнөөгийн нөхцөлд улс орнууд “ТХЗ 4-Боловсрол 2030 үйлийн хүрээ”-нд тодорхойлогдсон боловсролын хөгжлийн шинэ алсын хараанд чиглүүлэн боловсролоо хувирган өөрчлөх үйл явц эрчимжиж байна. ХС-г XIX зууны сүүлч үед Японд үүссэн гэж үздэг бөгөөд 1990-ээд оноос АНУ-аар дамжин олон улсад түгэн дэлгэрч байна. Хичээлийн судалгааны дэлхийн нийгэмлэг (The World Association of Lesson Studies-WALS) нь багшлахуй, суралцахуйн чанарыг дээшлүүлэх зорилт бүхий ХС-ны практик үйл ажиллагаа болон шинжилгээ судалгааны үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор 2000 оны эхэн үед байгуулагджээ. Ийнхүү олон улсын хэмжээнд улс орнуудын боловсрол судлаачид, сургуулийн захирал, сургалтын менежер, багш нар ХС-ны талаар харилцан туршлага солилцох, хамтдаа хөгжих, мөн урт хугацааны хөгжлийн хэтийн чиг хандлагын талаар өргөн хүрээнд хэлэлцэж байна. Бид энэ өгүүлэлдээ манай улсад *ХС-г сургалтын менежментэд интеграцчилах ба ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилах* гэсэн хоёр стратегийг 2008 оноос эхлэн сургуулийн түвшинд бие даасан салангид стратегүүд байдлаар хэрэгжиж ирснийг түүхэн замналд нь хийсэн судалгаагаар харуулсан. Мөн өнөөдөр ТХЗ-4-ийг хангахын тулд эдгээр стратегийг суралцагч бүрийн суралцахуй, багш бүрийн багшлахуйд эрэмбэ ахисан, үр өгөөж авчирч чадахуйцаар интеграцчилах хэрэгцээ дэвшигдэж байгаа үндэслэлийг гаргасан. Улмаар энэхүү ахисан түвшний интеграцийг “*стратегийн ба менежментийн интеграцчилалын арга зүй*”-гээр хийх шаардлагатайг тодруулсан. Түүнчлэн ТХБ ба ХС-ны уялдаа холбоог *Бодлого, стратегийн, Сургалтын хөтөлбөр, сурах бичгийн, Багш бэлтгэх тогтолцооны, Анги танхим болон суралцахуйн бусад орчны* гэсэн үндсэн 4 түвшинд авч үзэж, тэдгээрийг харилцан интеграцчилагдах боломжийг харуулсан. ХС нь боловсролын салбар дахь хөгжлийн чиг хандлага, хэрэгцээ шаардлага, шинэчлэлийн стратегүүдтэй уялдан олон чиглэлээр хөгжиж байна. Эцэст нь, Багшийн Мэргэжил Дээшлүүлэх Институтээс 2017-2018 онд хэрэгжүүлсэн “*ТХ-ийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: ТХБ-ыг ЕБС-ийн сургалт, үйл ажиллагаанд интеграцчилах нь (2018)*” төслийн гол үр дүнд тулгуурлан ТХБ ба ХС-ны харилцан интеграцчилагдах боломжийг 1) ТХ-ийн 17 зорилго, 2) ТХЗ-ын суралцахуйн зорилт, 3) ТХЗ-ын сэдэв, 4) ТХЗ-ын төлөөх боловсролын сургалтын арга, 5) ТБ-ын цогц чадамжид оруулах хувь нэмэр, 6) тодорхой нэгж хичээлийн гэсэн зургаан түвшинд тус тус танилцуулна.

Удиртгал

Хэрэгцээ, шаардлага: Бага, дунд боловсролын хүрээнд Хичээлийн судалгаа ба Тогтвортой хөгжлийн боловсролыг харилцан холбоотой авч үзэж, интеграцчилах үндэслэл нь нэг талаас, “ТХЗ-2030”-тай холбоотойгоор улс орнуудын боловсролын хөгжилд тавигдаж буй дэлхий нийтийн түвшний нийтлэг шаардлага нөгөө талаас, Монгол улсад ТХБ ба хичээлийн судалгааг ЕБС-ийн сургалтад интеграцчилах үйл явцыг эрчимжүүлж, тэдгээрийн тогтвортой хөгжлийг хангах хэрэгцээгээр тодорхойлогдож байна. Тухайлбал, ТХБ-ын шинэ алсын хараанд нийцүүлэн боловсролыг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх дэлхий нийтийн зорилго (ЮНЕСКО, 2017), мөн ТХБ-10 жилийн үнэлгээний тайлан (ЮНЕСКО, 2014)-д дурьдсан дэлхий нийтийн хэмжээнд бага, дунд боловсролын түвшинд тулгарч буй дараах нийтлэг сорилт, бэрхшээлийг даван туулах арга замыг тодорхойлох шаардлага байна. Үүнд:

- Сургуулийн түвшинд тууштай баримтлах, тод томруун, утга төгөлдөр томъёологдсон ТХБ-ын стратеги байхгүй байгаа явдал
- ТХБ-ыг бодит үйл хэрэг болгон хэрэгжүүлэхэд бодлого боловсруулагчид, сургалтын хөтөлбөр боловсруулагчид, сургуулийн удирдлага, үнэлгээний экспертүүд, ялангуяа багш нарын чадавхи хүрэлцэхгүй байгаа байдал.

Монгол улсад багшийн болон сургуулийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд ТХБ ба ХС-г харилцан хамааралтайгаар интеграцчилах тодорхой стратегийг дэвшүүлэн хэрэгжүүлэх замаар багш бүрийн бүтээлч үйлээр дамжуулан багшлах арга зүйд мөн ТХБ-д тасралтгүй хамтран суралцах боломжийг сургуулийн болон сургалтын менежментэд тус тус албажуулан нэвтрүүлж, сургуулийг бүхэлд нь багш, суралцагч, ажилтан, ажиллагчдын тогтвортой суралцах, хөгжих орчин болгон хувиргаж, ТХ-д хандуулан хөгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага байна.

Судлагдсан байдал: ХС ба ТХБ-ыг ЕБС-ийн сургалтад интеграцчилах чиглэлээр 2008 оноос эхлэн БСШУЯ-ны бодлогын дэмжлэг, ЖАЙКА, ШХА болон бусад хандивлагчдын техникийн болон санхүүжилтийн дэмжлэгтэйгээр үндэсний түвшинд тодорхой төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлсэний үр дүнд сургууль, багш нарын үйл ажиллагаанд ахиц дэвшил гарсаар байна. Энэ ахиц дэвшлийн нэг үзүүлэлт нь дээрх асуудлуудын хүрээнд хийгдсэн олон тооны судалгаа юм. Эдгээр судалгаа нь дараах ном, гарын авлага, зөвлөмж, судалгааны тайлангуудад тусгагдсан байна. Тухайлбал,

Хичээлийн судалгааны чиглэлээр

- Суралцагчдын суралцахуйн дэмжсэн арга зүйн хөгжил, 2006-2009, БШУЯ, ЖАЙКА (27 зөвлөмж, 8 VCD,)
- Багшлах арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх 2010-2013, БШУЯ, ЖАЙКА (12 зөвлөмж, 2 DVD)
- Суралцахуйг дэмжих мэргэжлийн байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх, 2016-2019, БСШУСЯ, ЖАЙКА (Япон болон бусад улсад ХС-ын чиглэлээр сургалт, танилцах аялал)
- Хичээлийн судалгааны чиглэлээр хийгдэж буй судалгаа, ЭШХурлууд, 2014-2018, МХСН, БМДИ

Тогтвортой хөгжлийн боловсролын чиглэлээр

- ТХБ-той холбоотой онол арга зүйн чиглэлийн 7 ном, ТХБ-ын агуулга, аргазүйтэй холбоотой сургалтын хөтөлбөрийн 14 гарын авлага (2007-2010, БСШУЯ, Гадаадын улс орон төрөлжсөн байгууллагын төсөл)
- ЕБС, цэцэрлэгийн багш, удирдах ажилтны мэргэжил дээшлүүлэх үндсэн сургалтын хөтөлбөрт ТХБ-ын интеграцчилагдсан байдлын үнэлгээ, МБДИ, ТХБ төсөл, 2016
- Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн боловсрол, тогтвортой хөгжил, ногоон хөгжлийн бодлого, эрх зүйн орчин, хэрэгжилт болон хэтийн төлөвийн суурь судалгаа, 2016
- ТХ-ийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: ТХБ-ыг ЕБС-ийн хичээл, үйл ажиллагаанд интеграцчилах арга зүй (2018)

Гэвч дээрх бараг бүх судалгаанд хичээлийн судалгаа ба ТХБ-ын асуудлыг тус тусад нь салангид авч үзсэн байна. Харин зарим цөөн тооны өгүүлэлд эдгээр асуудлыг харилцан хамааралд нь авч үзэх боломжийг танадах (Б.Батцэцэг, Б. Бурмаа 2011), мөн тэдгээрийн арга зүйг уялдуулах санааг (Ш.Сайнбилэг, 2010) дэвшүүлжээ. Иймд бид энэхүү илтгэлдээ энэ хоёр асуудлыг харилцан хамааралд нь авч үзэж, тэдгээрийг хооронд нь интеграцчилах онол, арга зүй болон менежментийн үндэслэл байгаа эсэхийг илрүүлэх судалгааныхаа зарим үр дүнгээс танилцуулахыг зорилоо.

ХС ба ТХБ-ын харилцан интеграцчилагдах үндэслэл

Тогтвортой хөгжил ба Тогтвортой хөгжлийн боловсролын стратегийн замнал

“Тогтвортой хөгжил (ТХ)” буюу “Sustainable Development (SD)” болон “Тогтвортой хөгжлийн боловсрол (ТХБ)” буюу “Education for sustainable development (ESD)” хэмээх нэр томъёоны агуулга, үзэл санаа нь бүр XVIII зуунаас эхтэй. Тогтвортой хөгжил нь хүн төрөлхтний аж амьдралын өргөн цар хүрээг хамарсан, маш нарийн нийлмэл ойлголт бөгөөд түүний агуулга нь урт хугацааны туршид гүнзгийрэн цогц үзэл баримтлал болтлоо хөгжиж, бодит үйл хэрэг болон хэрэгжиж байгаа нь түүнийг хэвшмэл нэг утгаар тодорхойлох боломжгүй болгодог.

Энэхүү судалгааны хүрээнд 1972 оноос өнөөдрийг хүртэлх хугацаанд ТХ ба ТХБ-ын асуудлаар Дэлхийн хамтын нийгэмлэгээс гарсан гол баримт бичгүүд, шийдвэрүүдийн товч агуулга, залгамж чанар, хэрэгжилтийн гол үр дүнг судалж, тэдгээрийн үзэл санааны үүсэл хөгжил, үйл явцын замнал, өрнөлийг тус бүрд нь болон хамтад нь хэд хэдэн хэлбэрээр тоймлон хураангуйлж боловсруулсан. Доор ТХ, ТХБ-ын үйл хэргийн замнал ба тэдгээрийн өрнөл буюу хөгжлийн стратеги нь хэрхэн уламжлагдан нарийвчлагдаж, НҮБ-ын баримт бичгүүдэд зангидагдаж ирснийг Зураг 1 ба 2-т дүрслэн харууллаа.

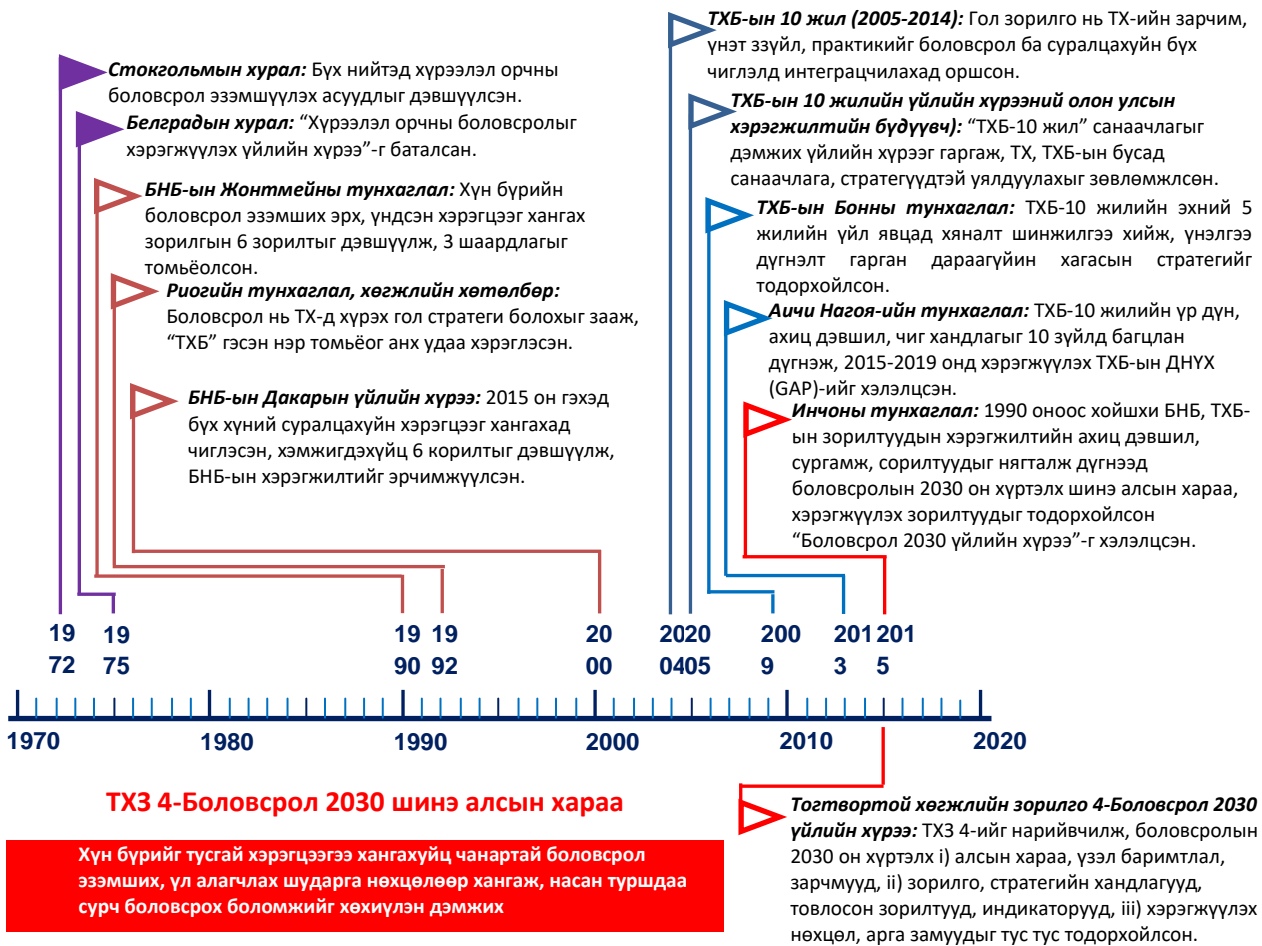
Зураг 1. Тогтвортой хөгжлийн стратегийн замнал

1992 оны Риогийн Дэлхийн дээд хэмжээний уулзалтаас хойш ТХ нь урт удаан хугацааны хөгжлийн харилцан хамаарал бүхий бие биеэ нөхцөлдүүлэгч бүрдэл хэсгүүд болох эдийн засгийн өсөлт, нийгмийн хөгжил болон хүрээлэл орчны хамгааллыг интеграцчилсан хөгжлийн шинэ хөтөч үзэл баримтлал (парадигм) болон тодрох болсон.

ТХ нь нийт иргэд, хувь хүмүүсийн идэвхтэй, чөлөөт оролцоонд үндэслэн нийгэмд бий болж буй үр ашгийг шударгаар хуваарилах, бүх нийтийн сайн сайхан байдлыг хангах зорилго бүхий улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын цогц үйл явц юм.

ТХ-ийн зайлшгүй гол нөхцөл нь хүмүүс ирээдүйтэй шинэ нийгмийг цогцлоох үйл явцад оролцож чадахуйц боловсролтой байх хэрэгтэй. Энэ хэрэгцээтэй уялдаж боловсролын салбарын өмнө шинэ шаардлага тавигдах болсон. Өөрөөр хэлбэл, боловсролоор дамжин ТХ-д хүрнэ гэсэн үг юм. Энэ утгаараа ТХБ гэсэн нэр томъёо үүсч хэрэглэгдсэн.

ЮНЕСКО-гийн ерөнхий захирлаар ажиллаж байсан Ирина Бокова “Боловсрол–Тогтвортой байдлыг гарцаагүй хангах хамгийн хүчирхэг зам. Энд эдийн засгийн болон технологийн шийдлүүд ч, улс төрийн зааварчилга тохируулга ч, эсвэл санхүүгийн урамшуулал ч хангалттай биш. Бид бодож байгаа болон үйлдэж буй арга замдаа суурь өөрчлөлт хийх хэрэгтэй” хэмээн тэмдэглэсэн байдаг (Ирина Бокова 2012).

Зургийг Н.Нэргүй

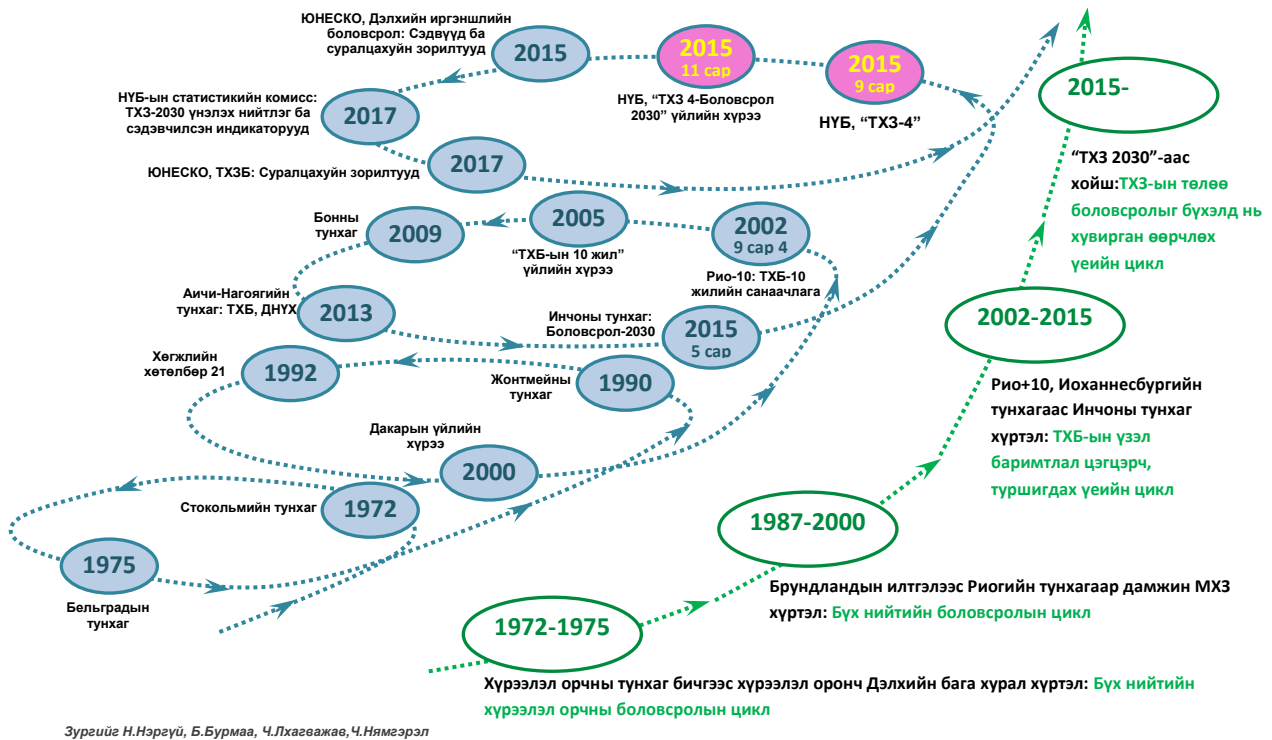
Зураг 2. Тогтвортой хөгжлийн боловсролын стратегийн замнал

ТХБ нь хүрээлэл орчны бүхэл бүтэн байдал, эдийн засгийн амьдрах чадавхи, өнөөгийн болон ирээдүйн үеийнхэнд шударга байх нийгмийн төлөө соёлын олон янз байдлыг хүндэтгэн зөв зохистой үндэслэл бүхий шийдвэр гаргахад оролцох эрх мэдлийг хүн бүрт олгох явдал юм.

Дээрх зургуудаас он цагийн дараалал дагуу ТХ ба ТХБ-ын үйл хэргийн замнал (хэзээ, хаана, юу болов?) нь хэрхэн уламжлагдаж, тэдгээрийн өрнөл (агуулга нь хэрхэн өргөжиж гүнзгийрэв?) буюу хөгжлийн стратеги нь хэрхэн нарийвчлагдаж ирснийг тус тусад тоймлон харж болно. Түүнчлэн ТХ ба ТХБ-ын хоорондоо салшгүй холбоотойг тухайлбал, ТХБ нь ТХ-д хүргэх хөтөч (driver), гол арга хэрэгсэл болох нь улам бүр тодрон харагдаж байна.

ТХ ба ТХБ хоорондоо интеграцчилагдах үйл явцын бүдүүвч: ТХБ-ын хөгжлийн цикл

ТХ ба ТХБ нь бие биетэйгээ харилцан шүтэлцээтэй нэг зоосны хоёр тал юм. Боловсролын хөгжлийн олон улсын чиг хандлага нь дэлхий нийтийн хөгжлийн чиг хандлагаар тодорхойлогдож, хэд хэдэн үе шатыг туулж ирсэн бөгөөд ТХ-ийн эргэлтийн шинжтэй цаг үе бүрд харгалзах боловсролын хөгжлийн үе шатны 4 циклийг ялгаж томъёолсон.

Зураг 3. ТХ ба ТХБ хоорондын интеграцчилагдах үйл явцын бүдүүвч: ТХБ-ын хөгжлийн цикл

НҮБ, ЮНЕСКО-гоос гарч байгаа бичиг баримтын төрөл, агуулга, арга зүйд харьцуулсан задлан шинжилгээ хийж үзэхэд дэлхий нийтийн түвшинд дараах ерөнхий хандлагууд илэрч байна. Үүнд:

- ТХ ба ТХБ-ын үзэл санаа агуулгын хөгжил маш хийсвэр түвшинд томъёологдсон тунхагаас үйлийн стратеги руу, улмаар үзэл санааг хэрэгжүүлэх зөвлөмж рүү, мөн үйл хэрэгжилтийн чанарын үнэлгээний индикаторууд, арга зүй рүү нарийсаж ирсэн байна.
- Хөгжлийн гол стратегүүдийн эргэлтийн шинжтэй агуулгын өөрчлөлтийг шалгуур болгон 1972 оноос хойш ТХБ-ын үйл явц дараах 4 цикл бүхий хөгжлийн тодорхой үе шаттайгаар явагдаж иржээ гэж үзэж болохоор байна (Зураг 3). Үүнд:
 1. Бүх нийтийн хүрээлэл орчин (экологийн)-ны боловсролын үеийн цикл: Хүрээлэл орчны тунхаг бичгээс хүрээлэл орчны Дэлхийн бага хурал хүртэл (1972-1977)
 2. Бүх нийтийн боловсролын цикл: Брундландын илтгэлээс Риогийн тунхагаар дамжин МХЗ хүртэл (1987-2000)
 3. ТХБ-ын үзэл баримтлал цэгцэрч, туршигдах үеийн цикл: Рио+10, Иоханнесбургийн тунхагаас Инчоны тунхаглал хүртэл (2002-2015)
 4. ТХЗ-ын төлөө боловсролыг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх үеийн цикл (2015-аас хойш)
- ТХ, ТХБ-ын хөгжлийн үйл явцын замнал, өрнөлөөс харахад энэ хоёр ойлголт нэг зоосны хоёр тал болтлоо улам бүр гүн гүнзгий интеграцчилагдаж, үнэ цэнэ нь өсөн нэмэгдсээр иржээ. Тухайлбал, бидний үед хамаарах ТХБ-ын хөгжлийн үйл явцын гол шугам нь нэг талаас, ТХ-ийн нөгөө талаас, бүх нийтийн боловсролын талаар дэлхий нийтээрээ баримталж ирсэн бодлого, стратеги, хэрэгжүүлсэн хөтөлбөрүүдийн үзэл санаа, агуулгын тусгал болж тодорсоор 2015 оноос хойш эдгээр нь салангид стратеги, санаачлагууд бус "ТХЗ-2030" хэмээх амин холбоо бүхий нэгдмэл стратеги болон хувираад байна.

Өмнө нь өргөн хэрэглэгддэг байсан хүрээлэл орчны боловсрол, байгаль орчны боловсрол, экологийн боловсрол гэсэн нэр томъёо нь 1992 оноос ТХБ гэсэн ухагдахуун болж өргөжин гүнзгийрч байна. Тухайлбал, экологийн боловсрол нь байгаль орчны бохирдол, ядуурал, эдийн засгийн шударга бус байдал зэрэг түлхүүр ойлголтууд нь сүйрэл, түүнчлэн түүний буруутныг өнгөн талаас нь танихаас эхэлдэг бол ТХБ нь ийм байдлын далд шалтгааныг илрүүлж, түүнийг цаашид яаж арилгах, бууруулах болон асуудлыг шийдвэрлэх бүтээлч санаан дээр тулгуурлагдгаараа түүнээс илүү гүнзгий агуулгатай юм.

ТХБ-ын асуудал дэвшигдсэнээр хүн өөрийн амьдрал болон нийгмээ ирээдүйд баталгаатайгаар авч явахад зайлшгүй шаардлагатай, бас хэмжигдэн үнэлэгдэх боломжтой цогц чадамжуудыг эзэмших ёстой гэж үзэх болсон. Эдгээр цогц чадамж нь хүн бүрт тухайн явцуу хүрээнд бус аль болох өргөн хүрээнд хэрэглэх боломжтой боловсрол эзэмших боломж, арга замыг нээж өгөх учиртай. Боловсролын судлаачид ийм цогц чадамжийг тогтвортой байдлын цогц чадамж (competencies for sustainability) болон ТХБ-ын цогц чадамж (ESD competencies) гэж ялган үзэж байна.

Боловсролын шинэ алсын хараа: Тогтвортой Хөгжлийн Зорилго 4.7, (НҮБ, 2015)

ТХБ-ын үзэл санаа нь биологийн төрөл зүйл, химийн бордоо, хүний эрүүл мэнд, бэлчээрийн аж ахуйтай холбоотой мэдлэг мэдээллийг хүмүүст хүргэхээс эхлэн экологийн боловсрол, хүрээлэл орчны боловсролоор дамжин “Хөгжлийн хөтөлбөр-21”-ийн 36 дугаар зүйлд¹ анх удаа агуулгыг нь дэлгэрүүлэн заасанчлан ТХБ-д хүрсэн түүхтэй. Өдгөө ТХБ нь 2030 он хүртэлх ТХЗ-уудыг хангахад зориулагдсан өөрийн гэсэн суралцахуйн зорилго, агуулга, арга зүй бүхий боловсролыг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх үндэслэл, арга, зарчим болтлоо нарийвчлагдан хөгжсөөр байна.

Тухайлбал, ТХЗ-4.7-д “Бүх суралцагч ТХ-ийг дэмжихэд шаардлагатай мэдлэг, чадварыг тухайлбал, бусад боловсролын зэрэгцээ тогтвортой амьдралын хэв маяг, хүний эрх, жендэрийн тэгш байдал, энх тайванч, хүчирхийллийн бус соёлыг тэтгэх арга зам, дэлхийн иргэнишл, соёлын олон янз байдлыг хүндэтгэх зэрэг тогтвортой байдалд хувь нэмэр оруулах ТХБ-ыг эзэмших шаардлагатай”² гэж заасан.

Америкийн Нью-Йорк хотод 2015 оны 9-р сард болж, НҮБ-ын 193 гишүүн орны төлөөлөгч оролцсон НҮБ-ын “Тогтвортой Хөгжлийн Дээд хэмжээний Чуулга уулзалт”-аар “Эх дэлхийгээ хувирган өөрчилъё: Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр 2030” буюу “Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development”-ийг баталсан. Энэ баримт бичиг нь хөгжлийн олон жилийн туршид баримталсан зарчим, стратегүүдийг уламжлан өвлөсөн, хөгжлийн олон салбарын зорилтуудыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй хийгдсэн тооцоололд тулгуурлан харилцан хамааралд нь интеграцчилсан, тэдгээр зорилгуудыг хэрэгжүүлэх арга механизм, нөөцийн хөгжлийг тооцсон, “Бидний хүсч буй ирээдүйн алсын хараа”-г тодруулж, 2030 он хүртэлх зорилго, зорилт (ТХЗ)-ыг тодорхойлсон энэ цаг үеийн бидний хамтын хөгжлийн стратегийн чухал баримт бичиг юм.

Уг баримт бичигт тодорхойлсон хоорондоо харилцан хамааралтай ТХ-ийн 5 чиглэл, 17 зорилго, 169 товлосон зорилт нь хэнийг ч орхигдуулалгүй, ядуурлын бүх хэлбэрийг устгаж, эх дэлхийгээ хамгаалж, хүн төрөлхтнийг тайван амгалан, баян чинээлэг, эрх тэгш амьдрах боломжоор хангах дэлхий нийтийн зорилго, зорилтууд юм. Дээрх 17 зорилгын, 4 дүгээрт 2030 онд хүрсэн байх боловсролын гол зорилго болон түүнийг дэмжих 10 товлосон зорилтыг томъёолж тодорхойлжээ. Түүнчлэн ТХ-гүйцэтгэх боловсролын чиг үүрэг нь зөвхөн ТХЗ-4-өөр хязгаарлагдахгүй бөгөөд бусад зорилго (3-Эрүүл мэнд сайн сайхан байдал, 5-Жендерийн тэгш байдал, 8-Зохистой ажлын байр, эдийн засгийн өсөлт, 12-Хариуцлагатай, тогтвортой хэрэглээ ба үйлдвэрлэл, 13-Уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийг бууруулах)-уудад боловсролыг тусгайлан авч үзсэн байна.

¹ UN, 1992, The Rio declaration on environment and development: The earth summit and agenda 21.

http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF

² UNO, (2015) Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable development.

Хүн бүрийг тусгай хэрэгцээгээ хангахуйц, чанартай боловсрол эзэмших үл алагчлах шударга нөхцөлөөр хангаж, насан туршдаа сурч боловсрох боломжийг хөхиүлэн дэмжих

4.7. 2030 он гэхэд бүх суралцагчид тогтвортой хөгжлийн болон тогтвортой амьдралын зан үйл, хэв маяг, хүний эрх, жендэрийн тэгш байдал, энх тайванч болон хүчирхийллийн бус соёл, дэлхийн иргэншил болон соёлын олон янз байдал, тогтвортой хөгжилд соёлын оруулах хувь нэмэр зэрэг тогтвортой хөгжлийг түргэсгэхэд шаардлагатай мэдлэг, үр чадварыг эзэмшсэн байх нөхцөлийг хангах

ТХЗ 4-ийн энэ богинохон өгүүлбэрийн томъёоллын задлан шинжилгээнээс боловсролын шинэ алсын харааны гүн гүнзгий үзэл баримтлалыг нарийвчлан ойлгох боломжтой. Тухайлбал:

- Хүн бүрийн боловсрол эзэмших эрх (Right to Education)
- Боловсрол дахь үл алагчлах байдал (Equity in Education)
- Хүн бүр тусгай хэрэгцээгээ хангахуйц хэрэглээтэй боловсрол (Inclusive education)
- Тулгамдсан асуудлыг бүтээлчээр шийдвэрлэхэд хүрэлцэхүйц чанартай боловсрол (Quality of Education)
- Насан туршдаа тасралтгүй суралцах оршихуйн бодит хэрэгцээ (Lifelong learning)

ТХЗ-4.7-д тодорхойлсон хүн бүрийн эзэмших мэдлэг, үр чадвар, хэвшүүлэх зан үйл, амьдралын хэв маягийг боловсролын агуулгын цөм болгож байгааг харж болно. Тухайлбал,

- ТХ-ийн тухай болон ТХ-ийг түргэсгэхэд шаардлагатай хүний эрх, жендэрийн тэгш байдал, энх тайванч болон хүчирхийллийн бус соёл, дэлхийн иргэншил болон соёлын олон янз байдал, ТХ-д соёлын хувь нэмэр зэрэг мэдлэг, үр чадвар, үнэт зүйлс
- Тогтвортой амьдралын зан үйл, хэв маяг

Дээрх түлхүүр үг, ухагдахуун нь ТХБ-ын амин сүнс юм. Иймд эдгээр түлхүүр үг, хэллэгийн агуулга, мөн чанарыг ухаарч ойлгосноор хичээлийн судалгааны арга зүй ба менежмент нь ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилах боломжийг багш бүрт олгосон арга

Зураг 4. ТХБ-ын алсын хараа, үзэл баримтлал, цөм агуулга

ЮНЕСКО-ийн манлайлалын доор БНСУ-ын Инчон хотноо 2015 оны 5 сард Дэлхийн боловсролын чуулга уулзалт зохион байгуулагдаж, “Боловсрол 2030 Инчоны тунхаглал”³-ыг баталсан. Энэхүү баримт бичигт Бүх нийтийн боловсрол (БНБ-EFA)-ын 1990 оны Жонтмейны тунхаглал, 2000 онд баталсан БНБ-ын Дакарын үйлийн хүрээ, Боловсролын талаарх Мянганы хөгжлийн зорилт (МХЗ-MDG), 2000 оноос хойшхи БНБ ба “ТХБ-10 жил”-ийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд гарсан ахиц дэвшил, сургамж, тулгарч буй сорилтуудыг нягтлан шинжилж, үнэлэн дүгнэсний үндсэн дээр боловсролын 2030 он хүртэлх шинэ алсын хараа, үзэл баримтлал, түүнийг хэрэгжүүлэх арга замуудыг томъёолж тодорхойлсон.

Улмаар 2015 оны 11-р сард Францын Парис хотноо ЮНЕСКО-ийн гишүүн 184 орны төлөөлөл ТХЗ-4 ба Инчоны тунхаглалыг агуулга үзэл санааг нэгтгэж, “ТХЗ 4-Боловсрол 2030 Үйлийн хүрээ”⁴ гэсэн баримт бичгийг баталсан. Энэ баримт бичигт а) боловсролын шинэ алсын хараа, үзэл баримтлал, зарчмууд б) зорилго, стратегийн хандлагууд, товлосон зорилтууд, индикаторууд, в) хэрэгжүүлэх нөхцөл, арга замуудыг тус тус тодорхойлсон байна.

Дэлхий нийтээрээ 2030 онд гэхэд хүрэхээр тодорхойлсон боловсролын шинэ алсын хараа, үзэл баримтлалыг дэлгэрүүлэн задлах, ТХБ-ын цөм агуулгыг шүүн тунгаах замаар тэдгээрийн мөн чанарыг ухааран ойлгох шаардлага байна. Ингэж чадвал сургууль, анги танхимын түвшин дэх хичээлийн судалгааны арга зүй ба менежмент нь ТХБ-ыг сургалт, сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаандаа интеграцчилах арга хэрэгсэл болох нэг үндэслэл гарна. (Зураг 4).

Монголд

ТХ ба ТХБ-ын хөгжлийн талаарх дэлхий нийтийн чиг хандлага, Монгол Улсын төрөөс баримтлах бодлого, стратеги, үйл ажиллагааны хөтөлбөр, эрх зүйн орчинг шинэчлэн хөгжүүлэх үе шатуудад нийцүүлэн ТХБ-ыг боловсролд интеграцчилах үйл явц мөн тодорхой үе шаттайгаар явагдаж ирсэн (Зураг 5).

³ UNESCO, 2015, Incheon Declaration, Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. <https://en.unesco.org/world-education-forum-2015/incheon-declaration>

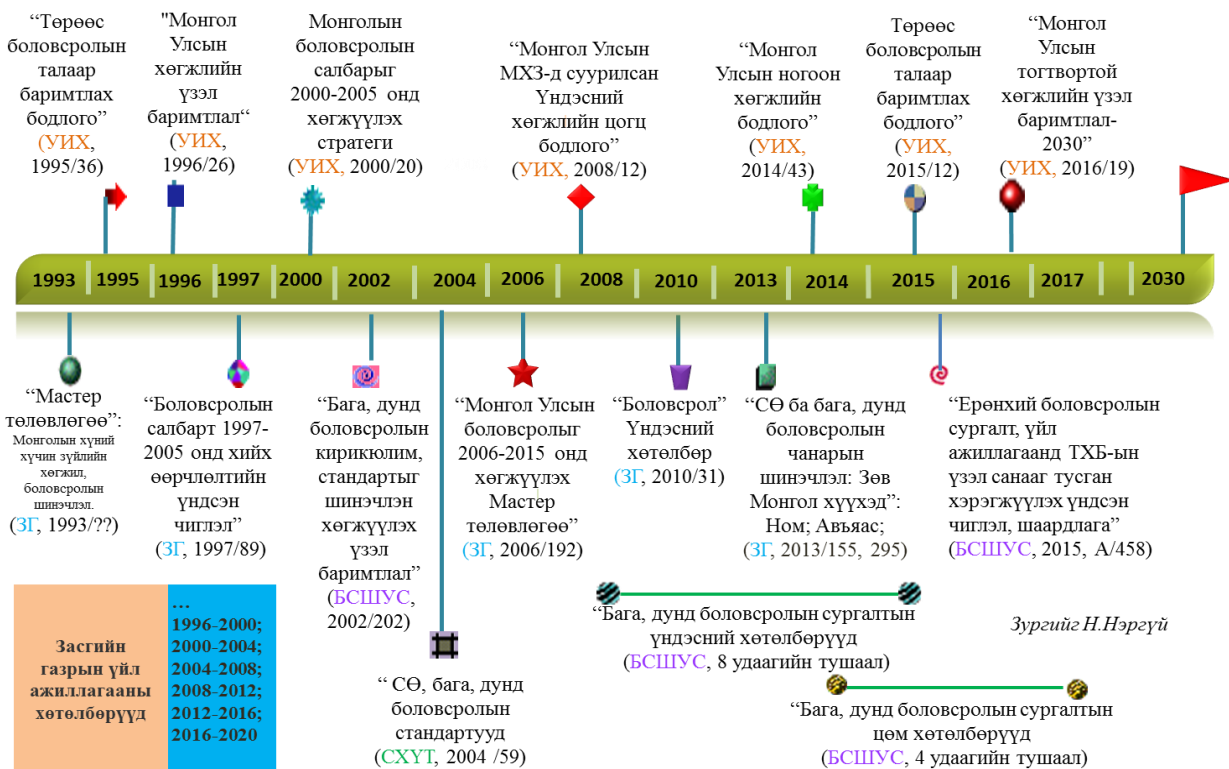
⁴ UNESCO, 2015, Education 2030: Incheon Declaration and Framework for action <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245656E.pdf>

Дэлхий нийтийн түвшин дэх ТХ, ТХБ-ын хөгжлийн чиг хандлага, үе шатуудад баримжаалан Монгол Улсын ТХ, ТХБ-ын 1995 оноос хойших хөгжлийн замнал, өрнөл, интеграцийн ерөнхий шинжилгээнд үндэслэн энэ үйл явц манай улсад дараах 3 үе шаттай явагдаж байна гэж үзэж болно. Үүнд:

1. 1995-2004 он: Монгол улсад шинэ нийгмийг цогцлоон хөгжүүлэх хөгжлийн бодлого, стратегүүд тодорхойлогдон эрх зүйн цоо шинэ орчин бүрэлдэж, боловсролын зорилго, агуулга, арга зүй, үнэлгээг суралцахуйд төвлөрүүлэн тэдгээрийг шинэчлэх онол, арга зүйн дидактик шийдлүүд хийгдэж, боловсролын төлөвлөлтийг оролтод бус гаралтад төвлөрдөг болгон өөрчилж, боловсролын үйлчилгээний нээлттэй орчинд чанарын баталгааг хангахын тулд стандартад суурилсан боловсролын шинэчлэлийг эхлүүлж, боловсролын хүртээмж, чанар, нийц, тэгш боломж, үл алагчлах байдлыг эрхэмлэсэн БНБ-ын шинэ тогтолцоо бүрэлдсэн үе.

Жич: БНБ-ын шинэ тогтолцоо бүрдүүлэх ерөнхий стратегийн хүрээнд ЗГ-ын 1997 оны 255 дугаар тогтоолоор “Бүх нийтийн экологийн хөтөлбөр (1998-2005)” батлагдаж, улмаар Гэгээрлийн сайдын 1998 оны 100 дугаар тушаалаар батлагдаж, 9 хичээлийн жилийн туршид тогтвортой мөрдөгдсөн “Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын төлөвлөгөө”-нд бүх сурагчид “экологийн боловсрол гэсэн хичээлийг заавал сонгон судлахаар тусгаж, сургалтад хэрэгжүүлснээр ЕБС-ийн сургалтад ТХБ-ыг интеграцилагдах үйл явц эхэлсэн юм. Харин “Бүх нийтийн экологийн хөтөлбөр”-ийн үргэлжлэл болгож “Бүх нийтийн тогтвортой хөгжлийн боловсролын үндэсний хөтөлбөр”-ийн төслийг боловсруулах ажиллагаа 10 гаруй жил үргэлжилсээр өнөөдрийг хүртэл батлагдаагүй хүлээгдсээр байна.

2. 2005-2015 он: Дэлхий нийтээрээ хэрэгжүүлсэн “ТХБ-ын 10 жил”-ийн хүрээнд боловсролын салбарт стратегийн төлөвлөлт, БНБ-ын индикаторуудыг хэмжих хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний олон улсын зарчим, арга зүй нэвтэрч, хэрэгжилтийн үйл явцыг хөтөлбөржүүлдэг болж, суралцах хугацааг олон улсын жишигт нийцүүлэх шилжилтийг бүрэн хэрэгжүүлж, цогц чадамжид суурилсан боловсролын шинэ стандарт, 12 жилийн сургалтын хөтөлбөрүүд боловсрогдож, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх сурах бичгээр хангагдан багш нарын мэргэжил дээшлүүлэх үйл ажиллагаа институтчилагдан ТХБ-ын үзэл санаа, агуулгыг сургалт, сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаанд интеграцчилж, ТХБ-ын үнэт зүйлсийг чухалчилан хүүхэд бүрийн хөгжлийг эрхэмлэсэн БНБ-ын тогтолцоог бэхжүүлэх үе

Зураг 5. Монгол Улсын ТХ ба ТХБ хоорондоо интеграцилагдах үйл явцын бүдүүвч: ТХБ-ын хөгжлийн замнал

3. 2016-аас хойш: Дэлхий нийтээрээ хүлээн зөвшөөрч баталсан “ТХЗ 4-Боловсрол 2030 үйлийн хүрээ”-нд ТХБ-ын шинэ алсын хараа, үзэл баримтлалд баримжаалан өөрийн орны хам нөхцөл, онцлогт нийцүүлэн “Бүх нийтийн ТХБ-ын үндэсний хөтөлбөр”-ийг боловсруулан хэрэгжүүлж, ТХ-ийг боловсролд, боловсролыг Монгол Улсын ТХ-д бүрэн гүйцэт, зөв оновчтой интеграцчилж, боловсролыг бүхэлд нь ТХЗ-ын төлөөх боловсрол болгон хувирган өөрчлөх үе

Хичээлийн судалгааны хөгжлийн замнал

Хичээлийн судалгааг XIX зууны сүүлч үед Японд үүссэн гэж үздэг бөгөөд хичээлийн судалгааны түүхэн хөгжлийг “Багшлахуйн хөгжил: Хичээлийн судалгааны арга зүйн үндэс (БШУЯ & ЖАЙКА, 2013)”-д нэлээд дэлгэрэнгүй авч үзсэн байна. Түүхэн хөгжлийн дараах үе шатуудыг онцлон дурьдаж болно.

- **1868-1880**, Meiji⁵-ийн үеийн Засгийн газар 1868 онд орон даяар сүмийн сургуулиудыг олноор нээж, харц ардын хүүхдүүдийг бичиг үсгийн боловсрол болон математикт сурган, 1872 онд Токио хотод анх удаа багшийн сургуулийг байгуулж, гадаадын багш нарыг урьж өрнөдийн хичээлүүдийг заалгажээ. Өмнө нь зөвхөн хувийн, ганцаарчилсан сургалт явуулж байсан Япон багш, сурагчид нь багшийн сургуулиас зөвхөн хичээлийн мэдлэг, чадвар сурахаас гадна багш нарынхаа хичээл зааж буй байдлыг ажиглаж, багшлах аргад мөн суралцаж байв.
- **1880-1990**, 1880 он гэхэд танхимын сургалтаар хичээл заах судалгаа, түүний хэрэгжилт нэлээн өндөр түвшинд хүрсэн байна. Сургалтын хэрэглэгдэхүүн боловсруулах, хичээлд ажиглалт хийх, хичээлийг хэлэлцэх заавар зэргийг багтаасан арга зүйн номууд хэвлэгдэн гарч, Боловсролын Яамны зааврын дагуу энэхүү арга зүй нь нийт Япон даяар загвар болон хэрэглэгдсэн байдаг. Энэ нь хичээлийн судалгааны эхлэл болжээ. Энэ хугацаанд Япон улсын хөгжил, улс төрийн нөхцөл байдлаас хамааран хичээлийн судалгаа ч янз бүрийн хэлбэрээр улам бүр хөгжиж иржээ. Зарим түүхэн онцлогийг дурьдвал:
 - 1920-1930 оны үед хичээлийн судалгаа нь Япон Улсын хэмжээнд нэгдсэн нэг боловсролын агуулгыг дэлгэрүүлэх, хүүхдэд их хэмжээний мэдлэгийг үр өгөөжтэй дамжуулах аргыг түгээх үүрэг гүйцэтгэжээ.
 - Цэргийн дэглэмээс ардчилсан тогтолцоонд шилжсэнээр дунд сургуулийн түвшинд “Юуг яаж заах вэ?” гэдгээ судлах, боловсролын стандарт болон сурах бичигт шүүмжлэлтэй хандах боломжтой болсон бөгөөд 1950-1960 онд хувийн хэвшлийн боловсролын янз бүрийн судалгаа шинжилгээний байгууллагууд бий болж, хичээлийн судалгааг түлхүү зохион байгуулж эхэлжээ.
- **1990**-ээд оны эхэн үед Макото Ёшида нь Чикагогийн их сургуульд Япон, Америкийн математикийн сургалтын харьцуулсан судалгааны чиглэлээр хийсэн Ph.D-ийн ажилдаа Японы хичээлийн судалгааг авч үзсэн бөгөөд Ph.D-ийн судалгааны ажилдаа Японы “jogyokenkyu” хэмээх үгийг англи дээр “lesson study” гэж орчуулан хэрэглэсэн байдаг. Одоогийн байдлаар АНУ-д хичээлийн судалгааны олон багууд ажиллах болжээ.
- **1998**, “Хичээлийн судалгаа” нь бага, суурь боловсролын чанарыг дээшлүүлэх, мөн хичээлийн түвшинд бодит практик дээр багш мэргэжлээ дээшлүүлэх чухал арга хэрэгсэл болдог. Тиймээс ЖАЙКА-аас хөгжиж буй улсуудад хэрэгжүүлж буй боловсролын чанарыг дээшлүүлэх төслийн тогтвортой байдлыг хангахад “Хичээлийн судалгаа”-г хэрэглэж байгаа нь хичээлийн судалгааны хөгжлийн бас нэгэн онцлог юм.
- **2000**, WALS: Хичээлийн судалгааны дэлхийн нийгэмлэг (The World Association of Lesson Studies-WALS) нь багшлахуй, суралцахуйн чанарыг дээшлүүлэх зорилт бүхий ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГААНЫ практик үйл ажиллагаа болон эрдэм шинжилгээ судалгааны үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой 2000 оны эхэн үед байгуулагджээ. ХСДН-ээс жил бүр зохион байгуулдаг олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал нь улс орнуудын боловсрол судлаачид, сургуулийн захирал, сургалтын менежер, багш нарыг нэгэн дор цугларч хичээлийн судалгааны талаар харилцан туршлага солилцох, хамтдаа хөгжих, мөн урт хугацааны хөгжлийн хэтийн чиг хандлагын талаар хэлэлцэх өргөн боломжийг олгодог.
- **2011**, IJLLS: 2011 оноос эхлэн боловсрол судлалын судалгаа, шинжилгээний мэргэжлийн “Хичээлийн болон суралцахуйн судалгааны олон улсын сэтгүүл” (The International Journal for Lesson and Learning Studies-IJLLS) хэвлэгдэж, хичээлийн судалгаа болон суралцахуйн судалгааны талбарт хийгдсэн төрөл бүрийн судалгааны дүнг нийтэлж байна

⁵ Японы түүхийн 1868-1912 он хүртэлх үе

ХС нь хэд хэдэн багш хамтран тухайн ангийн нэг хичээлийг төлөвлөх, заах, ажиглах, хичээлийг сайжруулах, улмаар үр дүнгээ хуваалцах анги танхимийн түвшинд хийх туршилт-судалгаа-шинжилгээний нэг хэлбэр болж хөгжсөөр байна.

Хичээлийн судалгааг янз бүрийн шалгуураар ангилсан ангиллын талаар Багшлахуйн хөгжил: Багшлахуй арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент гарын авлага (25-26-р тал)-аас үзэж болно. Хичээлийн судалгаа нь:

- Мэргэжлийн өдөр тутмын үйл ажиллагаа
- Мэргэжил дээшлүүлэх сургалт
- Ажлын байран дээрх эрдэм судлалын ажил гэсэн хэд хэдэн шинж төрхийг багтааж байдаг.

Хичээлийн судалгааг доор дурьдсан олон зориулалтаар хэрэгжүүлэх боломжтой юм.

- Багшлах арга зүй, ур чадвараа системтэйгээр сайжруулах
- Харилцан туршлага солилцож, үр дүнд хувь нэмэр оруулах, үр дүнгээс хувь хүртэх
- Багшийн арга зүйн хөгжлийг хүүхдийн хөгжлийн адил урт хугацаанд алсын хараатай төлөвлөх
- Ижил агуулгыг суралцахуйн зорилгоос хамааруулан уян хатан арга хэлбэрээр хэрэгжүүлэх боломж олгох
- Багшийн болон анги бүлгийн олон янз байдлаас хамаарсан ур чадварыг үнэлэх

Бодит нийгэм-түүхэн хөгжлийн шаардлагаас хамаарч 1920-1930 онд хичээлийн судалгаа нь Японы Улсын хэмжээнд “их хэмжээний мэдлэгийг хүүхдэд үр өгөөжтэй дамжуулах аргыг түгээх” үүрэг гүйцэтгэж байсан бол 1950-1960 онд дунд сургуулийн түвшинд “Юуг яаж заах вэ?” гэдгээ судлах, боловсролын стандарт болон сурах бичигт шүүмжлэлтэй хандахад чиглэх болсон байна. Харин бид өнөөдөр дэлхийн хүн төрөлхтөний өмнө тулж ирээд байгаа бодит нийгэм-түүхэн хөгжлийн шаардлага болох “ТХБ-ын шинэ алсын хараанд нийцүүлэн боловсролыг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх дэлхий нийтийн зорилго”-ыг хэрэгжүүлэх арга хэрэгсэл болгоход хичээлийн судалгааг чиглүүлэх хэрэгтэй болж байгаа юм.

ТХБ ба ХС-ны уялдаа холбоо

ТХБ ба ХС-ны уялдаа холбоог бид Бодлогын, Сургалтын хөтөлбөр, Сурах бичгийн, Багш бэлтгэх тогтолцооны, Анги танхим болон суралцахуйн бусад орчны гэсэн үндсэн 4 түвшинд авч үзлээ. Түвшин тус бүрийн эхэнд ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилах стратегид баримтлах зарчмыг, харин эхний багананд ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилах үйл ажиллагааны зарчмыг тус тус ялган тодорхойлсон болно. Харин түвшин тус бүрийн хоёр дахь багананд хичээлийн судалгааг сургалтын менежментэд интеграцчилах үйл ажиллагааны зарчмыг харгалзуулж, гурав дахь багананд ТХБ ба ХС-ны уялдаа холбоог зохистой хангахад хэрэглэгдэх онол, арга зүйн үндсийг харуулсан (Хүснэгт 1).

Бодлогын түвшинд: “ТХ-ийн алсын хараанд чиглүүлэн боловсролын системийг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх”-ийн тулд интеграцчилах стратегид 1) ТХБ нь албан, албан бус, өдөр тутмын бүх боловсролыг хамрах, 2) ТХ-ийг стандарт, сургалтын хөтөлбөр, хүлээгдэж буй үр дүн, үнэлгээ зэрэгт бүхэлд нь интеграц хийх зарчим баримтлах шаардлагатай байна. Үйл ажиллагааны “Боловсрол болон ТХ-тэй холбоотой бүх түвшний интеграцчилагдсан бодлогуудыг зохицуулах, бэхжүүлэх” зарчмыг бид сургуулийн түвшний хичээлийн судалгаагаар сектор дамнасан олон талт хувь нийлүүлэгчдийг оролцуулах арга хандлагаар хэрэгжүүлэх боломжтой юм.

Сургалтын хөтөлбөр, сурах бичгийн хувьд: “ТХБ нь СӨБ-өөс эхлээд Дээд боловсролыг дуустал хамарсан албан боловсролын бүх түвшний хөтөлбөрт интеграцчилагдсан байх”, “Одоо байгаа хөтөлбөрт нэмэлт болох бус, бие даасан шинэ хичээл биш, харин бүх хөтөлбөрийн цөм нь байх” стратегийн зарчмын хүрээнд ТХБ-д төвлөрсөн сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд нэг талаас ТХБ нь хичээлийн судалгааны сэдэв байх, нөгөө талаас ТХБ-ыг багш нар хичээлийн судалгаа хийх замаар хэрэгжүүлэх боломжтой юм.

Хүснэгт 1. ТХБ ба ХС-ны уялдаа холбоо

Тогтвортой хөгжлийн боловсрол	Хичээлийн судалгаа	Онол арга зүйн үндэс
Бодлого: ТХ-ийн алсын хараанд чиглүүлэн боловсролын системийг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх: <ul style="list-style-type: none"> • ТХБ нь албан, албан бус, өдөр тутмын бүх боловсролыг хамрах 		

<ul style="list-style-type: none"> ТХ-ийг стандарт, сургалтын хөтөлбөр, хүлээгдэж буй үр дүн, үнэлгээ зэрэгт бүхэлд нь интеграц хийх 		
Боловсрол болон ТХ-тэй холбоотой бүх түвшний интеграцчигдсан бодлогуудыг зохицуулах, бэхжүүлэх	ХС ба ТХБ-ын агуулга, арга зүйг интеграцчилах стратегийг сургуулийн түвшинд хэрэгжүүлэх	Сектор дамнасан олон талт хувь нийлүүлэгчдийг оролцуулах арга хандлага
ТХБ-ыг багшлахуй ба суралцахуйн чанарыг ахиулах арга хэрэгсэл гэж үзэх	ХС нь багшлахуй ба суралцахуйн чанарыг ахиулах арга хэрэгсэл гэж үздэг	Чанарын үнэлгээний онол, арга зүй
Сургалтын хөтөлбөр, сурах бичиг: <ul style="list-style-type: none"> ТХБ нь СӨБ-өөс эхлээд Дээд боловсролыг дуустал бүх шатны албан боловсролын бүх түвшний хөтөлбөрт интеграцчилагдсан байх Одоо байгаа хөтөлбөрт нэмэлт болох бус, бие даасан шинэ хичээл биш, харин бүх хөтөлбөрийн цөм нь байх 		
ТБ-д төвлөрсөн сургалтын хөтөлбөр нь суралцагч хувийн амьдрал, ажил мэргэжилдээ шаардлагатай ТБ-ын сорилтод хариулах мэдлэг, чадвар, хандлага, цогц чадамж (шүүмжлэлтэй сэтгэх, асуудал шийдвэрлэх, бэрхшээлтэй асуудлаар хэлэлцээр хийх, зөвлөлдөх г.м.)-ийг хөгжүүлэхэд зориулагдах	ХС-аар судлах зүйл (сэдэв, агуулга, хэрэглэгдэхүүн, арга зүй, үнэлгээ болон тэдгээрийн хоорондын хамаарал) байх боломжтой	ХС-ны болон кинрикулим судлалын онол, арга зүй
	Бүх хөтөлбөрийн цөм болсон ТХБ-ыг багш нар ХС хийх замаар хэрэгжүүлнэ.	Хичээлийн судалгааны арга зүй, менежмент
Багш бэлтгэх тогтолцоо: <ul style="list-style-type: none"> Боловсролын ажилтны ТХ/ТХБ/ТХЗ-ын талаарх мэдлэг, чадвар, тэдний ТБ-ын цогц чадамж нь ТХБ-ыг боловсролд интеграцчилахад зайлшгүй шаардлагатай болох (ТХБ-ын литераси) Багшид үзүүлэх дэмжлэгийг ТХБ-ыг интеграцчилан хэрэгжүүлэх гол арга зам гэж үзэх 		
Багш бэлтгэх болон мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөрт ТХБ-ыг интеграцчилан хэрэгжүүлэх	Эдгээр хөтөлбөрт ХС, мөн ХС ба ТХБ-ын харилцан интеграцчилах агуулга, арга зүй тусгагдсан байх	ТХ/ТХБ/ТХЗ-ын үзэл баримтлал, литераси ТБ-ын цогц чадамж, багшийн ТХБ-ын цогц чадамжийн онол, арга зүй Transformational teaching pedagogy
Ажлын байран дээрээ тасралтгүй хөгжих нөхцөл боломжийг хангах	ХС нь өдөр тутмын үйл ажиллагааны үр өгөөж, ур чадвараа дээшлүүлэх арга зам болох	Хичээлийн судалгааны менежмент, түүний загварууд
Анги танхим болон суралцахуйн бусад орчин: <ul style="list-style-type: none"> Сургууль ТХ-ийн төлөө суралцахуйн, туршлагын бодит талбар болж байх, бүх үйл ажиллагаа нь ТБ-ын зарчмын дагуу байх Үйлд баримжаалсан хувиран өөрчлөгдөх (Transformative) багшлахуйг хэрэгжүүлэх 		
ТХБ-ын төлөө сургуулийн хөтөлбөр, байр-кампусын ажиллагаа, бүтэц зохион байгуулалтын соёл, суралцагчийн оролцоо, манлайлал, менемент, олон нийтийн бүлэгтэй харилцах харилцаа болон судалгаагаа үнэлж дүгнэн бүхэлд нь хувирган өөрчилж улмаар багш/сурагчдад бүхий л үйл ажиллагаандаа ТБ-ын зарчмыг интеграцчилах бодит үлгэр жишээ загвар болох	Сургуульд суурилсан хичээлийн судалгаа	Байгууллага бүхэлдээ бүрэн ажиллах хандлага (Whole-institution approach)
	Судлагдахуунд суурилсан хичээлийн судалгаа	Суралцахуйн гаралтад суурилсан төлөвлөлтийн арга зүй ТБ-ын цогц чадамж, багшийн ТХБ-ын цогц чадамжийн онол, арга зүй

Багш бэлтгэх тогтолцооны хувьд: Боловсролын ажилтны ТХ/ТХБ/ТХЗ-ын талаарх мэдлэг, чадвар, тэдний ТБ-ын цогц чадамж нь ТХБ-ыг боловсролд интеграцчилахад зайлшгүй шаардлагатай тул багш бэлтгэх болон багшийн мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөрт ТХБ-ыг интеграцчилахад зогсохгүй ХС ба ТХБ-ын харилцан интеграцчилах агуулга, арга зүй ч мөн тусгагдсан байх ёстой гэж үзсэн. Үүнийг зохих түвшинд хэрэгжүүлэх онол арга зүйн үндэс нь ТХ/ТХБ/ТХЗ-ын үзэл баримтлал, литераси, ТБ-ын цогц чадамж, багшийн ТХБ-ын цогц чадамж, Хувирган өөрчлөх багшлахуй “Transformational teaching pedagogy”-н онол, арга зүйнүүд байна. ТХБ-ын шинэ алсын хараанд нийцүүлэн боловсролын бүхэлд нь хувирган өөрчлөхөд багш ажлын байран дээрээ тасралтгүй хөгжих нөхцөл боломжийг хангах, ингэхдээ ХС-г гол арга замаа болгоно.

Анги танхим болон суралцахуйн бусад орчны хувьд: Сургууль ТХ-ийн төлөө суралцахуйн, туршлагын бодит талбар болж байх, бүх үйл ажиллагаа нь ТБ-ын зарчмын дагуу байхын тулд сургуулийн хөтөлбөр, байр-кампусын ажиллагаа, бүтэц зохион байгуулалтын соёл, суралцагчийн оролцоо, манлайлал, менемент, олон нийтийн бүлэгтэй харилцах харилцаа болон судалгаагаа үнэлж дүгнэн бүхэлд нь хувирган өөрчилж улмаар багш/сурагчдад бүхий л үйл ажиллагаандаа ТБ-ын зарчмыг интеграцчилах бодит үлгэр жишээ загвар болох шаардлагатай гэж үзсэн болно.

Энэ бүгдээс үзэхэд ХС болон ТХБ нь боловсролын бодлого, үйл ажиллагааны бүх түвшинд харилцан интеграцчилагдах бүрэн боломжтой байна.

ТХБ ба ХС-ны харилцан интеграцчилагдах боломж

ТХБ ба ХС-ны харилцан интеграцчилах арга зүй

Манай Улсад ХС-г сургалтын менежментэд интеграцчилах ба ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилах хоёр стратеги нь 2008 оноос эхлэн сургуулийн түвшинд бие даасан салангид стратегүүд байдлаар хэрэгжиж ирсэн. Өнөөдөр ТХЗ-4-ийг хангахын тулд суралцагч бүрийн суралцахуй, багш бүрийн багшлахуйд эрэмбэ ахисан үр өгөөж авчирч чадахуйцаар эдгээр стратегүүдийг интеграцчилах хэрэгцээ дэвшигдэж байна.

Сургалтад эдгээр стратегүүдийг тус бүрд нь бус харилцан хамааралд нь дараагийн түвшний интеграцчилал хийхдээ *стратегийн ба менежментийн интеграцчилалын арга зүй*⁶ тулгуурлах шаардлага гарна. Стратегийн интеграцчилал нь үйл ажиллагаа (буюу байгууллага)-ны харилцан хамааралгүй бие даасан хэсгүүдийг хослуулан уялдуулж, нягт уялдсан (cohesive), эрэмбэ ахисан (synergistic) мөн чанартай болгон үе шаттайгаар өөрчилж, нэгдмэл үйл болгон хувиргах үйл явц гэж үздэг. Стратегийн интеграцчилал нь байнга өөрчлөгдөж байгаа бизнесийн орчинд нийцүүлэн үйлийнхээ стратегийг тасралтгүй уялдуулахад дэмжлэг үзүүлж, үйл ажиллагааны (байгууллагын) үр өгөөжийг дээшлүүлэх чухал хөшүүрэг болдог. Байгууллагууд бизнес ажиллагааныхаа янз бүрийн түвшинд урьдчилан төлөвлөсөн хувирган шилжилт хийх болон урьдчилан тааварлаагүй сорилтуудын үр дагаврыг даван туулахад стратегийн интеграцийг ашигладаг. Байгууллага өрсөлдөх чадавхийнхаа тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор стратегийг бизнесийн, корпорацийн, үйл ажиллагааны гэсэн гурван үндсэн түвшинд системтэй интеграцчилал хийж, дасан зохицож хөгждөг.

Хэдийгээр стратегийн интеграцчилал нь стратегийн менежменттэй нягт холбоотой боловч зохион байгуулалтын стратегийн энэ хоёр үзэл баримтлал хоорондоо ялгагдах өвөрмөц онцлогуудтай. Стратегийн интеграцчилал нь бүтэц, зохион байгуулалтын хувьд зориулалт, шинж чанараараа ялгаатай бие даасан бүлгүүд, үйл явц, үйл ажиллагаануудын зохицол нийцэл, харилцан шүтэлцээг бий болгох замаар эрэмбэ ахисан амжилтад хүрэхэд чиглэсэн байдаг. Харин стратегийн менежмент нь урт хугацааны зорилгыг тодорхойлж, бүтцийн бие даасан нэгжүүдэд эсвэл тухайн бүлгүүд, үйл явц, үйл ажиллагаан дахь өөрчлөлтийг хялбарчлахгүйгээр байгууллагад бүхэлд нь өрсөлдөөний тогтвортой ашиг тусыг авчирч байхаар нөөцийг хуваарилан ашиглахад чиглүүлдэг. Тиймээс стратегийн менежментийг стратегийн интеграцийн нэг хэсэг гэж үзэж болно.

Стратегийн интеграцчилалын үйл явц нь тухайн байгууллагын өрсөлдөөний хүрээлэл орчныг судалж, хөгжлийн чиг хандлагыг танин мэдсэний үндсэн дээр стратегийн зорилгыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх явдал юм.

Тиймээс интеграцчилахийн үйл явцыг тухайн үеийн эрхэм зорилго, зорилт, үнэт зүйлс нь байгууллагын бүх сонирхогч талуудын ашиг сонирхолд хэрхэн нөлөөлж байгааг задлан шинжлэхээс эхлүүлэх нь чухал юм. Тухайн үеийн эрхэм зорилго нь байгууллагын нөөцийн ашиглалтыг тодорхойлоход чиглэсэн өнөөгийн суурь стратегийг тодорхойлж өгдөг. Үнэт зүйлс нь байгууллагын соёл, практикаар дамжин институцын өвөрмөц шинж чанарыг илэрхийлдэг бол зорилтууд нь байгууллагын хүрэхийг хүсч буй үр дүнгийн хэмжээ, хүрээг тодорхойлдог (ашигт ажиллагаа, зах зээлийн хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх, инноваци, санхүүгийн үр ашиг гэх мэт)

ТХБ-ын сургалтын цөм хөтөлбөрт интеграцчилагдсан байдлыг үнэлсэн судалгааны үр дүнгээр нотлогдсон ТХБ ба ХС-ны харилцан интеграцчилах боломжууд

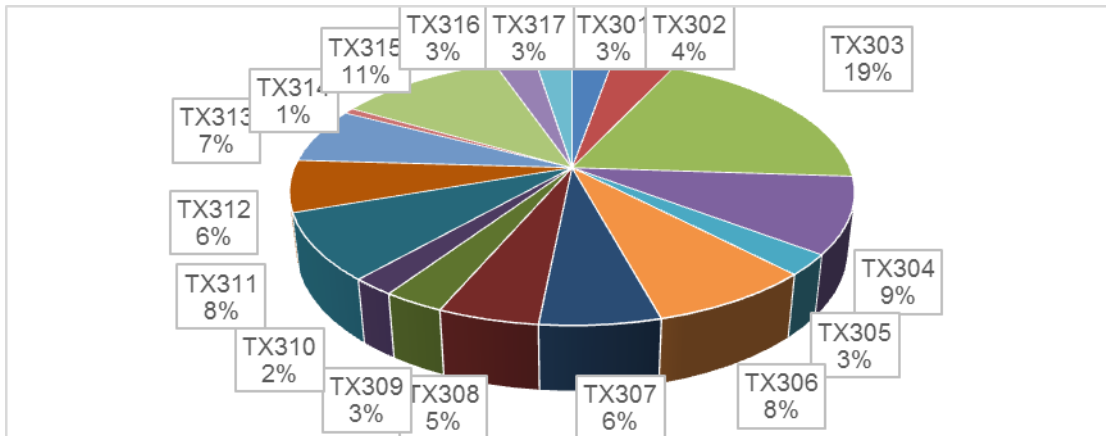
Бид “Тогтвортой хөгжлийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: Тогтвортой хөгжлийн боловсролыг ерөнхий боловсролын сургуулийн хичээл, үйл ажиллагаанд интеграцчилах арга зүй”⁷ төслийн хүрээнд хийгдсэн судалгаа (БМДИ, ШХА, & "ТХБ" төсөл, 2018) явуулсан.

Судалгаанд ТХБ-ын үзэл санаа, агуулга, арга зүй нь манай ЕБС-ийн сургалтын цөм хөтөлбөрийн агуулга, арга зүйд хэрхэн интеграцилагдсан байдлыг үнэлэх шалгуураар ЮНЕСКО-ийн “ТХЗ: Суралцахуйн зорилт” (2017)

⁶ <http://www.encyclopedia.com/management/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/strategic-integration>

⁷ БМДИ, 2018. Тогтвортой хөгжлийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: Тогтвортой хөгжлийн боловсролыг ерөнхий боловсролын сургуулийн хичээл, үйл ажиллагаанд интеграцчилах арга зүй: *Багийн гарын авлага*, УБ, ??????

зөвлөмжид өгөгдсөн ТБ-ын 8 цогц чадамж, ТХ-ийн 17 зорилгын хүрээнд нийт 255 суралцахуйн зорилт, 171 сэдэв, 119 арга зүйн хандлага, арга, техникийг тус тус сонгосон бөгөөд нийт 553 индикатораар бүх ангийн бүх хичээлийн бүх цөм хөтөлбөрт үнэлгээ хийгдсэн байна.

Зураг 6. ТХЗ-ын суралцахуйн зорилтод харгалзах цөм хөтөлбөрийн суралцахуйн зорилтын тархалт (хувиар)

Энэ судалгаагаар ЕБС-ийн сургалтын цөм хөтөлбөрөөс давхардсан тоогоор нийт 567 суралцахуйн зорилт ТХЗ-д хамаарна гэж тодорхойлогдсон байна. Улмаар агуулгын интеграцын судалгаагаар тодорхойлогдсон 567 суралцахуйн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд ТХЗ-ын арга зүйн хандлагын 4 төрлийн арга, техникээс давхардсан тоогоор 895 аргыг хэрэглэх боломж, мөн эдгээр суралцахуйн зорилтыг хэрэгжүүлснээр ТБ-ын 8 цогц чадамжийн төлөвшилд хувь нэмэр оруулах 957 боломж тус тус тодорхойлогдсон.

Бид судалгааны үр дүндээ тулгуурлан ХС нь боловсролын салбар дахь шинэчлэл, хөгжлийн чиглэл, хэрэгцээ шаардлагатай уялдан олон чиглэлээр хөгжиж байгаа нийтлэг хандлагад баримжаалж, 1) ТХ-ийн 17 зорилго, 2) ТХЗ-ын суралцахуйн зорилтууд, 3) ТХЗ-ын сэдвүүд, 4) ТХЗ-ын төлөөх боловсролын сургалтын аргын техникүүд, 5) ТБ-ын цогц чадамжид оруулах хувь нэмэр, 6) тодорхой нэгж хичээл гэсэн хэд хэдэн түвшинд ТХБ ба ХС-ны харилцан интеграцчилагдах боломжийг танилцуулж байна.

ТХ-ийн 17 зорилго. ТХ-ийн 17 зорилго тус бүрийг ХС-ны сэдэв болгож авах боломжтой байна. Тухайлбал, ТХ-ийн 3-р зорилго (Сайн эрүүл мэнд, сайн сайхан байдал) нь цөм хөтөлбөрийн хамгийн олон буюу 108 (19%) зорилттой интеграцчилагдсан байгаа бөгөөд судлагдахууны “Хэл, хүмүүнлэгийн ухаан”, “Байгалийн ухаан”, “Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаа” гэсэн 3 чиглэлд дийлэнх хувийг эзэлж байна (Хүснэгт 2).

Хүснэгт 2. Сургалтын цөм хөтөлбөр дэх ТХЗ-д хамаарах суралцахуйн зорилт (боловсролын түвшингээр)

БТ	Тогтвортой хөгжлийн зорилго																	Нийт	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	тоо	%
ББ	4	4	27	12	6	7	5	2	1	2	31	9	10	1	11	6	4	142	25.0
СБ	3	10	43	32	5	19	12	11	6	5	7	11	10	0	34	4	5	217	38.3
БДБ	9	10	38	8	3	19	16	15	10	5	8	16	18	3	19	6	5	208	36.7
Нийт	16	24	108	52	14	45	33	28	17	12	46	36	38	4	64	16	14	567	100
%	2.8	4.2	19.0	9.2	2.5	7.9	5.8	4.9	3.0	2.1	8.1	6.3	6.7	0.7	11.3	2.8	2.5	100	

Иймд ТХЗ-ыг эдгээр судлагдахууны чиглэл, хичээлээр ХС-ны сэдэв болгон ТХБ-ыг сургалтанд интеграцчилахад багш, сургууль хүчээ нэгтгэх, туршлага солилцох зэргээр ХС хийх боломжтой байна.

Хүснэгт 3. Цөм хөтөлбөрийн ТХЗ-д хамаарах суралцахуйн зорилт (Судлагдахууны чиглэл, ТХЗ-оор)

ТХЗ	Судлагдахууны чиглэл						Нийт
	Хэл, хүмүүнлэгийн ухаан	Математик, мэдээллийн технологи	Түүх, нийгмийн ухаан	Урлаг, дизайн, технологи	Байгалийн ухаан	Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаа	
ТХ301	3	4	2		2	5	16
ТХ302	1	2	2	4	9	6	24
ТХ303	45	2	8	7	30	16	108
ТХ304	15	4	4	7	1	21	52
ТХ305	1		6	1		6	14

ТХ306	7	7	1	2	18	10	45
ТХ307		2	1		24	6	33
ТХ308		5	7	5	7	4	28
ТХ309	1	2	2	1	8	3	17
ТХ310		1	4		2	5	12
ТХ311	5	2	24	4	4	7	46
ТХ312	7		8	6	11	4	36
ТХ313	5		7	2	19	5	38
ТХ314				1	1	2	4
ТХ315	11	2	5	6	30	10	64
ТХ316	1	1	6	1		7	16
ТХ317		3	4	1	1	5	14
Тоо	102	37	91	48	167	122	567
%	18.0%	6.5%	16.0%	8.5%	29.5%	21.5%	100%

Эсвэл хамгийн цөөн тоогоор интеграцчилал тодорхойлогдоод байгаа ТХЗ (жишээлбэл, ТХ314. Усан доорх амьдрал)-ыг сонгон авч интеграцчилах боломжийг цоо шинээр дэвшүүлэн гаргах ХС-г зохион байгуулж болох юм (Хүснэгт 3). ТХ-ийн 17 зорилго нэг бүр нь агуулгын маш өргөн хүрээтэй, нийлмэл асуудал байдаг учраас сургуульд-суурилсан ХС-ны сэдэв болгож сонгох нь оновчтой байж болох юм. Ялангуяа “байгууллага бүхэлдээ бүрэн ажиллах” хандлагыг хэрэгжүүлж, ТХЗ-ын нийгэмшил-сэтгэл хөдлөлийн болон зан үйлийн суралцахуйн зорилтуудыг голлон анхаарч судалж болно (Хүснэгт 4).

Хүснэгт 4. Цөм хөтөлбөрийн ТХЗ-д хамаарах суралцахуйн зорилт (Судлагдахууны чиглэл, ТХЗ-ын СЗ-ын айгаар)

Судлагдахууны чиглэл	ТХЗ-ын суралцахуйн зорилт			Нийт
	Танин мэдэхүйн	Нийгэмшил-сэтгэл хөдлөлийн	Зан үйлийн	
Хэл, хүмүүнлэгийн ухаан	42 7.4%	33 5.8%	27 4.8%	102 18.0%
Математик, мэдээллийн технологи	21 3.7%	9 1.6%	7 1.2%	37 6.5%
Түүх, нийгмийн ухаан	40 7.1%	34 6.0%	17 3.0%	91 16.0%
Урлаг, дизайн, технологи	15 2.6%	22 3.9%	11 1.9%	48 8.5%
Байгалийн ухаан	121 21.3%	24 4.2%	22 3.9%	167 29.5%
Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаа	26 4.6%	58 10.2%	38 6.7%	122 21.5%
Нийт	265 46.7%	180 31.8%	122 21.5%	567 100%

Суралцахуйн зорилт. ТХ-ийн 17 зорилгын 255 суралцахуйн зорилтоос тодорхой зорилтыг сонгон авч ХС-ны сэдэв болгож болно. Зарим суралцахуйн зорилт харьцангуй тусгай шинжтэй учраас тухайн нэг, эсвэл цөөн зарим хичээлээр судлах асуудлыг хамарсан байдаг. Жишээлбэл, “ТХ301.ТМ4. Суралцагч нэн ядуу, туйлын баян чинээлэг байдал нь хүний эрх болон хэрэгцээнд хэрхэн нөлөөлдгийг ойлгодог болох” гэсэн суралцахуйн зорилт нь нийгмийн ухааны хичээлд илүү хамааралтай байна. Гэтэл зарим суралцахуйн зорилт нь хэд хэдэн хичээлээр авч судлах харьцангуй интегратив агуулгыг хамарсан байна. Жишээлбэл, “ТХ306.ТМ1. Суралцагч ус нь амьдралыг тэтгэгч үндсэн нөхцөл болох тухай болон усны хэмжээ, чанарын ач холбогдол, усны бохирдол, хомсдлын учир шалтгаан, нөлөө, үр дагаврын тухай ойлголттой болох” гэсэн суралцахуйн зорилт бүрэн дунд боловсролын биологи, хими, газарзүйн сургалтын цөм хөтөлбөрийн суралцахуйн зорилттой хамааралтай гэж тодорхойлогдсон байна. Иймд ТХ306.ТМ1 зорилтыг дан ганц судлагдахуун (биологи, хими, эсвэл газарзүй)-ы ХС-ны сэдэв болгохоос гадна байгалийн ухааны багш нар хамтран ХС-ны нэгдсэн сэдэв болгон сонгож хичээлүүдийнхээ агуулга, арга зүйг хөгжүүлэх хичээлийн судалгаа хийж болно. Энэ мэтчилэн тодорхой нэг ТХЗ-ын суралцахуйн зорилтыг ХС-ны сэдэв болгох нь ТХ-ийн аль нэг зорилгын ХС-ны сэдэв болгосноос илүү тодорхой асуудлыг хамарсан, судлагдахуунд суурилсан ХС байх боломжтой юм.

Сургалтын арга. Агуулгын интеграцын судалгаагаар тодорхойлогдсон 567 суралцахуйн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд ТХЗ-ын арга зүйн хандлагын 4 төрлийн арга, техникээс давхардсан тоогоор 895 аргыг хэрэглэж болохоор тодорхойлогдсон бөгөөд “Шинжилгээ, судалгаа хийх” төрлийн арга харьцангуйгаар хамгийн олон (297, 33.2%) сонгогдсон байна (Хүснэгт 5). Судлагдахууны агуулгын чиглэлээр авч үзвэл, Математик, мэдээллийн технологи, Түүх, нийгмийн ухаан, Байгалийн ухаанд “Шинжилгээ/судалгаа хийх” төрлийн арга

түлхүү хэрэглэгдэхээр байхад Хэл, хүмүүнлэгийн ухаанд “Бүтээлч, шүүмжлэлтэй сэтгэх” арга, Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаанд “Бодит үйл ажиллагаанд оролцох” арга тус тус түлхүү хэрэглэгдэж байна. Гэтэл харьцангуй шинэ бөгөөд тусгайлан судлах шаардлагатай “Алсын хараатай болох” төрлийн арга хамгийн цөөн (130, 14.5%) тодорхойлогджээ (Хүснэгт 5). ТХБ-ын шинэ алсын хараанд нийцүүлэн боловсролыг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх дэлхий нийтийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд ТХЗ-ын арга зүйн хандлагын 4 төрлийг оновчтой сонгон, зохистой хэрэгжүүлэх нь чухал юм. Төслийн хүрээнд ТХЗ-ын арга зүйн хандлагын 4 төрлийн арга, техникээс давхардсан тоогоор 895 аргыг хэрэглэж болох боломж байгааг л тодорхойлсон учраас бодит байдалд хэрэгжүүлэхэд учрах бэрхшээл, түүнийг шийдвэрлэх арга замыг Хичээлийн судалгаагаар илрүүлэх бүрэн боломжтой юм. Хамгийн цөөн тодорхойлогдсон боловч зайлшгүй боловсруулж хөгжүүлэх шаардлага нэгэнтээ тулж ирээд байгаа “Алсын хараатай болох” төрлийн аргыг боловсруулах, хөгжүүлэх ХС-ны томоохон талбар нээлттэй байна. Мөн ТХЗ-ын төлөөх сургалтын зарим түлхүүр аргыг, тухайлбал, шинжилгээнд-суурилсан төсөл (enquiry-based project)-ийн, үзэл баримтлал, зарчим боловсруулах гэх мэт аргыг судлах, судлагдахууны онцлогтойгоор хичээл сургалтад оновчтой хэрэглэх асуудал ч бидэнд судалгааны цоо шинэ талбар юм. Ийм томоохон үйл ажиллагааны талбарыг ХС-аар хамтын хүчээр л богино хугацаанд эзэмших боломжтой билээ. Энэ түвшинд хичээлийн судалгаа хийхдээ “тодорхой арга зүйг хөгжүүлэх ХС-ны менежментийн загвар”-ыг (БШУЯ & ЖАЙКА, 2013, хуудсд. 29-30) анхаарч үзэх нь зүйтэй юм.

Хүснэгт 5. Байгалийн ухааны цөм хөтөлбөрийн суралцахуйн зорилт ба ТХЗ-ыг хангах сургалтын арга (судлагдахууны чиглэлээр)

Судлагдахууны чиглэл	БТ	ТХЗ-ын төлөөх боловсролын сургалтын арга				Нийт
		Бодит үйл ажиллагаанд оролцох	Шинжилгээ/судалгаа хийх	Бүтээлч, шүүмжлэлтэй сэтгэх	Алсын хараатай болох	
Хэл, хүмүүнлэгийн ухаан	ББ	16	11	11	6	44
	СБ	20	9	27	8	64
	БДБ	15	27	32	3	77
	Нийт	51 (5.7%)	47 (5.3%)	70 (7.8%)	17 (1.9%)	185 (20.7%)
Математик, мэдээллийн технологи	ББ	3	2	2	3	10
	СБ	8	11	4	6	29
	БДБ	6	11	7	6	30
	Нийт	17 (1.9%)	24 (2.7%)	13 (1.5%)	15 (1.7%)	69 (7.7%)
Түүх, нийгмийн ухаан	ББ	21	34	17	15	87
	СБ	4	17	18	6	45
	БДБ	6	11	6	3	26
	Нийт	31 (3.5%)	62 (6.9%)	41 (4.6%)	24 (2.7%)	158 (17.7%)
Урлаг, дизайн, технологи	ББ	3	2	7	1	13
	СБ	8	8	8	2	26
	БДБ	2	3	0	0	5
	Нийт	13 (1.5%)	13 (1.5%)	15 (1.7%)	3 (0.3%)	44 (4.9%)
Байгалийн ухаан	ББ	4	2	2	3	11
	СБ	21	32	27	18	98
	БДБ	26	69	19	7	121
	Нийт	51 (5.7%)	103 (11.5%)	48 (5.4%)	28 (3.1%)	230 (25.7%)
Сургалтыг дэмжих ажиллагаа үйл	ББ	25	8	14	9	56
	СБ	36	25	25	21	107
	БДБ	11	15	7	13	46
	Нийт	72 (8.0%)	48 (5.4%)	46 (5.1%)	43 (4.8%)	209 (23.4%)

ТБ-ын цогц чадамжид оруулах хувь нэмэр. Агуулгын интеграцын судалгаагаар тодорхойлогдсон 567 суралцахуйн зорилтыг хэрэгжүүлснээр ТБ-ын 8 цогц чадамжийн төлөвшилд хувь нэмэр оруулах боломж давхардсан тоогоор 957 тодорхойлогдсон байна. “1. Тогтолцоот сэтгэлгээний”, “2. Урьдчилан тооцоолох”, “5. Хамтран ажиллах” цогц чадамжийн төлөвшилд харьцангуй илүү хувь нэмэр оруулах боломжтой гэж үзсэн бол “3. Хэм хэмжээний”, “4. Стратегийн”, “8. Асуудал шийдвэрлэх нэгдсэн” цогц чадамжийн төлөвшилд хувь нэмэр оруулах боломж нэлээд бага хувийг эзэлж байгаа нь ТХЗ-ын Танин мэдэхүйн айд хамаарах суралцахуйн зорилтын эзлэх хувь их байсантай холбоотой байж болох юм. ТБ-ын цогц чадамжид оруулах хувь нэмрийг судлагдахууны агуулгын чиглэлээр авч үзвэл Байгалийн ухааны хичээлүүд “1. Тогтолцоот сэтгэлгээний”, “2. Урьдчилан тооцоолох” цогц чадамж, Хэл, хүмүүнлэгийн ухаан, Түүх, нийгмийн ухаан, Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагааны чиглэлийн хичээл хөтөлбөр “5. Хамтран ажиллах”, “7. Өөрийгөө таньж мэдэх” цогц чадамжийн төлөвшилд оруулах хувь нэмэр харьцангуй олон тодорхойлогдсон байна.

Хүснэгт 6. ТБ-ын цогц чадамжийн төлөвшилд цөм хөтөлбөрийн суралцахуйн зорилтын оруулах хувь нэмэр (судлагдахууны чиглэлээр)

Судлагдахууны чиглэл	БТ	ТБ-ын цогц чадамж									Нийт
		1. Тогтолцоог сэтгэлгээний	2. Урьдчилан тооцоолох	3. Хэм хэмжээний	4. Стратегийн	5. Хамтран ажиллах	6. Шүүмжлэлт сэтгэлгээний	7. Өөрийгөө таньж мэдэх	8. Асуудал шийдвэрлэх нэгдсэн		
Хэл, хүмүүнлэгийн ухаан	ББ	7	11	5	3	14	7	7	0	54	
	СБ	10	10	6	3	29	19	22	4	103	
	БДБ	16	11	11	0	17	17	16	1	89	
	Нийт	33	32	22	6	60	43	45	5	246	
	Хувь	3.4%	3.3%	2.3%	0.6%	6.3%	4.5%	4.7%	0.5%	25.7%	
Математик, мэдээллийн технологи	ББ	0	3	1	1	0	0	1	1	7	
	СБ	7	8	4	2	4	3	0	1	29	
	БДБ	3	5	1	2	4	3	1	1	20	
	Нийт	10	16	6	5	8	6	2	3	56	
	Хувь	1.0%	1.7%	0.6%	0.5%	0.8%	0.6%	0.2%	0.3%	5.9%	
Түүх, нийгмийн ухаан	ББ	12	12	5	6	19	12	11	16	93	
	СБ	5	8	1	0	2	13	4	0	33	
	БДБ	8	1	4	3	3	3	2	1	25	
	Нийт	25	21	10	9	24	28	17	17	151	
	Хувь	2.6%	2.2%	1.0%	0.9%	2.5%	2.9%	1.8%	1.8%	15.8%	
Урлаг, дизайн, технологи	ББ	4	1	0	0	3	6	4	0	18	
	СБ	10	3	3	2	4	4	5	1	32	
	БДБ	1	2	2	1	4	0	1	0	11	
	Нийт	15	6	5	3	11	10	10	1	61	
	Хувь	1.6%	0.6%	0.5%	0.3%	1.1%	1.0%	1.0%	0.1%	6.4%	
Байгалийн ухаан	ББ	2	2	0	2	1	0	1	0	8	
	СБ	23	22	7	9	16	14	17	4	112	
	БДБ	50	32	6	4	12	11	9	8	132	
	Нийт	75	56	13	15	29	25	27	12	252	
	Хувь	7.8%	5.9%	1.4%	1.6%	3.0%	2.6%	2.8%	1.3%	26.3%	
Сургалтыг дэмжих ажиллагаа үйл	ББ	5	7	3	8	12	7	7	4	53	
	СБ	18	15	5	9	28	13	19	3	110	
	БДБ	0	6	2	1	6	4	9	0	28	
	Нийт	23	28	10	18	46	24	35	7	191	
	Хувь	2.4%	2.9%	1.0%	1.9%	4.8%	2.5%	3.7%	0.7%	20.0%	
Нийт	181	159	66	56	178	136	136	45	957		
Хувь	18.9%	16.6%	6.9%	5.9%	18.6%	14.2%	14.2%	4.7%	100%		

Суралцагчийн цогц чадамжийн төлөвшилд хичээлийн агуулга, арга зүй, багшийн үлгэр дуурайлал, сургуулийн орчны соёл гээд олон хүчин зүйл чухал нөлөөлтэй. ТБ-ын цогц чадамжийг ХС-ны сэдэв болгон сонгон авч судлагдахуунд-суурилсан болон сургуульд-суурилсан аль аль ХС-г хийх боломжтой гэж үзэж байна.

Өмнөхийн адил судлагдахууны чиглэл тус бүрээр, хамгийн олон тодорхойлогдсон цогц чадамж, эсвэл хамгийн цөөн тодорхойлогдсон цогц чадамжийг сонгон авч ХС хийж болохоос гадна өөр шалгуур, үндэслэлээр тодорхой нэг болон хэд хэдэн цогц чадамжийг сонгож авч болно. Энэ түвшинд нэг анхаарах зүйл нь одоогоор цогц чадамжийн төлөвшлийн үнэлгээний асуудал нэлээд түвэгтэй, тодорхой аргачлал хомс байдаг явдал юм. Энэ түвшинд ХС хийхдээ “тодорхой чадвар төлөвшүүлэх багшлах арга зүйг судлах хичээлийн судалгааны менежментийн загвар”-ыг (БШУЯ & ЖАЙКА, 2013, хуудсд. 31-33) анхаарч үзэх нь зүйтэй юм.

Нэгж хичээл. “ТХ-ийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: ТХБ-ыг ЕБС-ийн сургалт, үйл ажиллагаанд интеграцчилах нь (2018)” төслийн хүрээнд 1-12 ангийн нийт 24 судлагдахуунаар 46 нэгж хичээлийн төлөвлөлт боловсруулсан. Хичээл тус бүр нь агуулга, онцлогоосоо хамаарч дунджаар 2-3 ээлжит хичээлтэй байна. Эдгээр хичээлийн төлөвлөлтийг судалж, өөрийн сургууль, орон нутгийн онцлогт нийцүүлэн шууд, эсвэл бага зэрэг өөрчлөн боловсруулаад ХС хийж болно. Магадгүй энэ нь ТХЗ-ын төлөөх сургалтын суралцахуйн тодорхой зорилт, түүнийг тухайн судлагдахууны тодорхой хичээлээр интеграцчилах боломж, ТХЗ-ын харгалзах тодорхой сургалтын арга, улмаар ТБ-ын цогц чадамжид оруулах хувь нэмрийг харьцангуй иж бүрнээр судлах боломж юм. Төслийн хүрээнд боловсруулсан гарын авлагыг сайтар судалж үзвэл судлагдахууны чиглэл тус бүр тодорхой онцлог сэдвүүдийг сонгон авч нэгж хичээлийг боловсруулсан байгааг ойлгох болно. Жишээлбэл, Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагааны чиглэлээр бага боловсролын 5 дугаар ангид “ТХ313. Уур амьсгалын

төлөөх үйл хэрэг” зорилгын хүрээнд Иргэний боловсрол, Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаа, Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны залгамж холбоо бүхий 3 төлөвлөлтийг санал болгосон байна.

Дүгнэлт, Санал

ТХБ ба ХС-ны чиглэлээр ажиллаж ирсэн туршлага болон сүүлчийн хамтарсан судалгааныхаа үр дүнд тулгуурлан дараах дүгнэлтийг хийж байна.

1. Сургуулийн түвшинд ТХБ-ыг интеграцчилах үйл ажиллагааг дэмжих, багш ТХБ-ын литерасид тайлагдах, багшийн ТХБ-ын болон ТБ-ын цогц чадамжийг хөгжүүлэх гол арга хэрэгслийн нэг нь Хичээлийн судалгаа байх боломжтой.
2. ТХЗ-ын төлөө боловсролыг бүхэлд нь хувирган өөрчлөх өнөө үеийн эрхэм зорилгын хүрээнд дэлхий нийтийн түвшинд ч Монгол Улсын хэмжээнд ч ХС-ны хөгжил нь сургалтад ялангуяа, ерөнхий боловсролын сургалтад ТХБ-ыг интеграцчилах гол арга хэрэгсэл болох түүний зориулалтаар тодорхойлогдоно.
3. “Стратегийн ба менежментийн интеграцчилалын арга зүй”-д тулгуурлан ХС-г сургалтын менежментэд, ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилах хоёр салангид стратегийг харилцан хамааралд нь эрэмбэ ахиулан интеграцчилах шаардлагатай.
4. Боловсролын бүх түвшний байгууллага, хүмүүсийн өмнө ХС-ны чиглэлээр гүн гүнзгий агуулга бүхий судалгааны өргөн талбар нээгдэж байна.

Судалгааныхаа үр дүнд тулгуурлан ТХБ-ыг сургалтад интеграцчилахтай холбоотой сорилтыг даван туулахад хувь нэмэр оруулах дараах саналуудыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. ХС-гаар дамжуулан ТХБ-ыг боловсролд интеграцчилах стратеги баримтлах Тухайлбал,
 - а) (ТХЗ4: 4.7) ба ТХЗ-ын төлөөх боловсролын суралцахуйн зорилт, агуулга, арга зүй, үнэлгээг ХС-нд интеграцчилах
 - б) Суралцагчдад тогтвортой байдлын цогц чадамж төлөвшүүлэхэд ХС (арга зүй, орчин, материал, хэрэглэгдэхүүн)-г чиглүүлэх
2. ТХБ-ыг сургалт, үйл ажиллагаандаа интеграцчилахдаа ХС-г сургалтын технологийн шинэ соёл төлөвштөл нь институтчилах менежмент хэрэгжүүлэх Тухайлбал,
 - с) ХС-ны төрөл, ангилал, арга зүйг хэрэглэн ТХБ-ыг сургалт, үйл ажиллагаандаа интеграцчилахдаа “байгууллага бүхэлдээ бүрэн ажиллах” хандлагыг нэвтрүүлэх
 - д) ХС-нд суурилан багш нар ТХБ-ын литерасид харилцан суралцах
3. ТХЗ-ын төлөөх түншлэлийг хөгжүүлэх (ТХЗ17) буюу ХС-гаар бүх түвшний бүх талуудын түншлэл тухайлбал, багш нарын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх
4. Дидактик судалгаануудыг гүнзгийрүүлэх, судалгааны шинэ чиглэлүүд ба талбаруудыг хөгжүүлэх

Талархал

ТХБ-ын сургалтад интеграцчилах үйл хэрэгт үнэтэй хувь нэмэр оруулсан, ТХБ ба ХС-г харилцан интеграцчилах боломжийн талаарх үзэл санаагаа бодит тоо баримтаар нотлон харуулах боломжийг олгосон, хөдөлмөрч хичээнгүй “ТХ-ийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: ТХБ-ыг ЕБС-ийн сургалт, үйл ажиллагаанд интеграцчилах нь (2018)” төслийн багийнхандаа гүн талархал илэрхийлье. Төслөөр гарын авлага боловсруулах боломж олдоогүй бол бид “ТХБ ба ХС-г харилцан интеграцчилах боломжтой” гэсэн үзэл санаагаа нийт олонтой хуваалцаж чадахгүй хэр удах байсныг хэлэх аргагүй юм.

Ном зүй

1. UNESCO. (2014). *Shaping the future We want: Decade of Education for Sustainable development (2005-2014): DESD Monitoring and Evaluation Final Report*. Paris.
2. UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris: UNESCO.
3. Батцэцэг, Б., & Бурмаа, Б. (2011). *Тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг сургуулийн түвшинд хэрэгжүүлэх асуудал*. Боловсрол судлал, 01(347), 48-54.
4. БМДИ, ШХА, & "ТХБ" төсөл. (2018). *Тогтвортой хөгжлийн төлөө боловсролыг хувирган өөрчлөх нь: Тогтвортой хөгжлийн боловсролыг ерөнхий боловсролын сургуулийн хичээл, үйл ажиллагаанд интеграцчилах арга зүй (гарын авлага)*. УБ.
5. БШУЯ, & ЖАЙКА. (2013). *Багшлахуйн хөгжил: Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент (Боловсролын бодлого боловсруулагч, судлаач, арга зүйч, ЕБС-ийн удирдах ажилтан нарт зориулав)*. Улаанбаатар: Содпресс ХХК.
6. БШУЯ, & ЖАЙКА. (2013). *Багшлахуйн хөгжил: Хичээлийн судалгаанд удирдлагын үүрэг оролцоо*. Улаанбаатар: Содпресс ХХК.
7. БШУЯ, & ЖАЙКА. (2013). *Багшлахуйн хөгжил: Хичээлийн судалгааны арга зүйн үндэс*. Улаанбаатар: Содпресс ХХК.
8. Нэргүй, Н., Нямгэрэл, Ч., & Шинэцэцэг, Э. (2017). *Тогтвортой хөгжлийн боловсролыг ЕБС-ийн сургалт, сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаанд интеграцчилах боломжийг бодит үйл хэрэг болгоцгооё*. Багийн хөгжил(06), 24-32.
9. Сайнбилэг, Ш. (2010). *Хичээлийн судалгаа хийх шинэ арга зүйн дагуу тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг ЕБС-ийн хичээлд хэрэгжүүлэх боломжийг судалсан үр дүн*. Боловсрол судлал ЭШБ, 01(341), 5-23.

Хичээлийн судалгаа: Эрдэм шинжилгээний бүтээл

Г.Баярмаа¹, gombobayarmaa@yahoo.com

Н.Дуламжав², dulamjav@msue.edu.mn

Такаши Отани³, otani@nagoya-u.jp

¹МУБИС^{2,3} Нагоя Их Сургууль

Хураангуй

2013 онд Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг байгуулагдаж, хичээлийн судалгааны тогтвортой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхийн тулд Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институттэй хамтран ажиллаж байна. Жил бүр “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжих багшлах аргазүй” сэдэвт онол практикийн бага хурлыг уламжлал болгон зохион байгуулснаар энэ чиглэлээр судалгаа хийж буй ЕБС, Их, дээд сургуулийн багш, удирдах болон боловсролын салбарын ажилтнууд туршлага солилцох боломж бүрдэж байна.

Судалгаа шинжилгээний ажил гэдэг нь янз бүрийн хүчин зүйл (фактор)-ээс хамааран судалж байгаа зүйл (объект)-ийн өөрчлөгдөх шинэ үзэгдэл зүй тогтлыг илрүүлж, тэрхүү зүй тогтлыг цаашид амьдрал практикт ашиглаж болох зорилго бүхий үйл ажиллагаа юм⁸. Энэхүү үйл ажиллагааны үр дүнг илтгэл, өгүүлэл, магистрын дипломын ажил, докторын диссертаци зэрэг эрдэм шинжилгээний бүтээл хэлбэрээр боловсруулдаг.

Тус судалгааны зорилго нь хичээлийн судалгаагаар туурвисан эрдэм шинжилгээний бүтээлүүдэд задлан шинжилгээ хийж, цаашид анхаарах зүйлсийг тодорхойлоход оршино. Судалгаанд “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжих багшлах аргазүй” сэдэвт онол практикийн бага хуралд 2013 оноос хойш МУБИС-ийн багш нарын хэлэлцүүлсэн илтгэл болон боловсролын удирдлага, боловсрол судлалын чиглэлээр хамгаалсан магистр, докторын ажлуудыг хамруулан судалгааны сэдэв, чиглэл, арга, дүгнэлтэнд задлан шинжилгээ хийж, үр дүнг танилцуулж байна. Энэхүү судалгаанд баримт бичиг судлах, тохиолдлын шинжилгээний аргыг хэрэглэсэн бөгөөд МУБИС-ийн хүрээнд авч үзсэнд судалгааны хязгаарлагдмал тал оршино. Судалгааны зарим үр дүнгээс дурдвал, 2013 оноос хойш зохион байгуулагдсан “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжих багшлах аргазүй” сэдэвт онол практикийн бага хуралд МУБИС-ийн багш нараас 20 илтгэл хэлэлцүүлж, үүнд 25 багш хамрагджээ. Энэ нь мэргэжлийн дидактикийн багш нарын 18%-ийг эзэлж байна.

Түлхүүр үг: Хичээлийн судалгаа, эрдэм шинжилгээний бүтээл

Удиртгал

2006-2013 онд “Суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил”, “Багшлах арга зүйг хөгжүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх нь” гэсэн хоёр үе шаттай хэрэгжүүлсэн төслийн үйл ажиллагаа нь ЕБС-ийн удирдах болон багшлах боловсон хүчний нөөцөд суурилсан бөгөөд Багш бэлтгэх Их, дээд сургуулийн багш нар судлагдахууны багт оролцон ажилласнаас гадна багшлах арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэх сургалтанд хамрагдсан. Хичээлийн судалгааг цаашид тогтвортой хэрэгжүүлэхэд хүний нөөцийн асуудал чухал бөгөөд Багш бэлтгэх Их, дээд сургуульд суралцаж буй оюутныг хичээлийн судалгаа хийх арга барилд сургах явдал чухал юм. Иймээс Багш бэлтгэх Их, дээд сургуулийн түвшинд хичээлийн судалгаа хөгжиж буй өнөөгийн байдлыг сургалт, эрдэм шинжилгээний ажил, оюутныг хөгжүүлэх үйл ажиллагаа гэсэн гурван чиглэлээр тодорхойлон 2017 оны 11-р сард Японы Нагоя хотод зохион байгуулагдсан “Bridging practice through the lesson study” сэдэвт Хичээлийн судалгааны олон улсын нийгэмлэгийн хуралд хэлэлцүүлсэн бөгөөд харин тус илтгэлд хичээлийн судалгаатай холбоотой эрдэм шинжилгээний бүтээлүүдэд хийсэн задлан шинжилгээний дүнг дэлгэрэнгүй тусгасан болно.

Үндсэн хэсэг

Эрдэмтэн судлаачдын хичээлийн судалгааны талаарх зарим үзэл баримтлалаас авч үзвэл,

- Хичээлийн судалгаа гэдэг нь багш нарын *багшлах ур чадвар, арга зүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагаа юм* (Makoto Yoshida)
- Хичээлийн судалгаанд ижил ангид ажилладаг, мэргэжлийн 3-5 багшийн бүрэлдэхүүнтэй баг хамтран ажиллах замаар *суралцагчдын ахиц амжилтад нөлөөлөхүйц* “судалгаат хичээл”-ийг зохион байгуулдаг (Fernandez, Cannon & Chokshi, 2003; Puchner & Taylor, 2006; Cheung & Wong, 2014). Энэхүү

⁸ Авдай, Ч. Энхтуяа, Д. (2007). Эрдэм шинжилгээний ажил бичих арга зүй. Улаанбаатар. ШУТИС-ийн хэвлэл. х6

мэргэжлийн баг нь *хөтөлбөрийн болон суралцагчдын хөгжлийн зорилгыг тодорхойлно* (Puchner & Taylor, 2006; Saito & Atencio, 2013)⁹.

- Хөтөлбөрийн хөгжлийг дараах үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ (PDCA). Үүнд нэгдүгээрт боловсролын зорилгыг тодорхойлох (*төлөвлөх-plan*). Хоёрт, багшлахуйн стратеги төлөвлөгөө ба хөтөлбөр боловсруулах, хөтөлбөр ба бодит хичээлийг хэрэгжүүлэх (*хийх-do*), боловсролын үр дүнг үнэлэх (*хянах-check*). Эцэст нь хичээлийн жилийн туршид чанартай хөтөлбөр, багшлахуйн стратегийг сайжруулах (*үйлдэх-action*) хэрэгтэй. Энэхүү парадигмыг хөтөлбөрийн менежмент гэнэ (Takano, 1988; Nakatome, 2001; English, 2000; Kuramoto, 2008)¹⁰.

Дээрхээс харахад хичээлийн судалгааны хүрээнд хоорондоо холбоо хамаарал бүхий багшлахуйн, суралцахуйн, хөтөлбөрийн хөгжлийн асуудлуудыг судлах шаардлагатай болж байна. Бид хичээлийн судалгааг бэлтгэл судалгаа, заах ажиглах, хэлэлцүүлэх гэсэн гурван үе шаттайгаар хэрэгжүүлж, эдгээр үйл ажиллагаанд багш нарыг сургахад дэмжлэг үзүүлж, багшийн хөгжлийн асуудалд түлхүү анхаарч ирснийг цаашид өөрчлөх шаардлагатай гэж судлаачийн зүгээс үзэж байна. Өөрөөр хэлбэл багш нар хамтран ажиллаж, хичээлээ төлөвлөж, зохион байгуулж, хөтөлбөрөө сайжруулах замаар багш мэргэжилтний ур чадварыг дээшлүүлж байгаа нь мөн чанартаа суралцагчийн сурах сонирхлыг төрүүлэх, идэвхийг өрнүүлэх, тэдний хөгжилд хувь нэмэр оруулахад чиглэгдсэн байх учиртай.

Судалгааны арга зүй

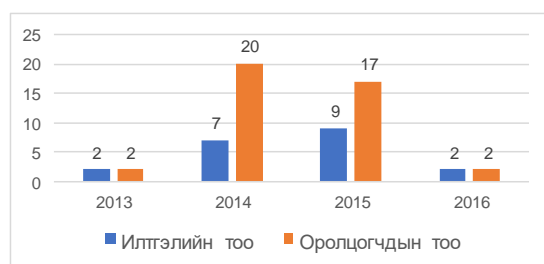
2013 оноос хойш Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг, Багш нарын мэргэжил дээшлүүлэх институт хамтран зохион байгуулсан онол, практикийн бага хуралд МУБИС-ийн багш нарын бэлтгэн хэлэлцүүлсэн илтгэл болон хичээлийн судалгааны чиглэлээр хамгаалсан магистрын дипломын ажил, докторын диссертацийг ашиглан баримт бичиг судлах, тохиолдлын шинжилгээний аргыг хэрэглэн тус судалгааг хийсэн. Эрдэм шинжилгээний бүтээлд судалгааны сэдэв, чиглэл, арга, дүгнэлт гэсэн чиглэлээр задлан шинжилгээ хийлээ.

Судалгааны үр дүн

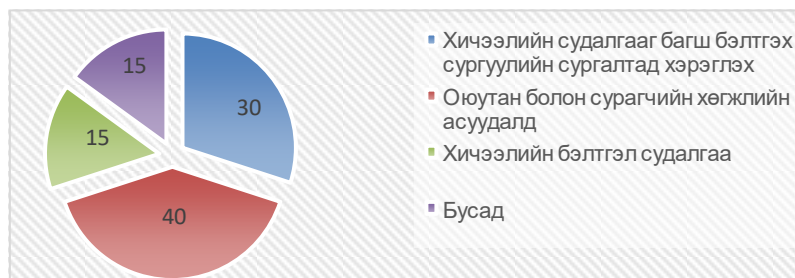
Судалгааны үр дүнг онол, практикийн бага хуралд хэлэлцүүлсэн илтгэл болон магистрын дипломын ажил, докторын диссертаци гэсэн хоёр үндсэн чиглэлээр боловсруулсан болно.

Хэлэлцүүлсэн илтгэл. 2013 оноос хойш зохион байгуулагдсан онол, практикийн бага хуралд МУБИС-ийн багш нарын хэлэлцүүлсэн илтгэл, оролцогчдын тоог дараах зургаар харуулав.

Зураг 1. Илтгэл, оролцогчдын тоо

Дээрх оролцогчдын тоог авч үзвэл, МУБИС-д ажиллаж буй нийт багш нарын 4 орчим, мэргэжлийн дидактикийн багш нарын 18 гаруй хувийг эзэлж байгаа нь хичээлийн судалгааны чиглэлээр ажиллаж буй багш нарын тоо хангалтгүй байгаа нь харагдаж байна. Иймээс цаашид судалгаа хийх багш нарын тоог нэмэгдүүлэх, тэдний хамтран ажиллах, судлах нөхцөл боломжийг хангахад сургуулийн түвшинд бодлого боловсруулан хэрэгжүүлэх нь чухал байна.

Онол, практикийн бага хуралд хэлэлцүүлсэн илтгэлийн сэдэв, чиглэлийг тодорхойлон хоёрдугаар зурагт харууллаа.

⁹ Tetsuo Kuramoto and Associates. 2014. "Lesson Study and Curriculum Management". Japan. Fukuro Publishing. x10

¹⁰ Tetsuo Kuramoto and Associates. 2014. "Lesson Study and Curriculum Management". Japan. Fukuro Publishing. x15

Зураг 2. Илтгэлийн сэдэв, чиглэл

Зургаас харахад хичээлийн судалгааны чиглэлийг 4 ангилж болохоор байна. Тухайлбал, мэдээлэл зүй, эрүүл мэнд, уран зохиолын зэрэг мэргэжлийн дидактикийн хичээлд хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлэх боломжийг судлах, оюутны хичээл төлөвлөх чадварыг хөгжүүлэх, хичээлд ашиглах боломжтой хэрэглэгдэхүүнийг судлах, төсөлт хичээлийг боловсронгуй болгох арга зам зэрэг судалгаа хийж, үр дүнг илтгэлдээ тусгасан байна. Илтгэлийн сэдвээс харахад оюутан, суралцагчдын хөгжлийн асуудлыг хөндсөн илтгэлүүд 40 гаруй хувийг эзэлж байгаа хэдий ч сэдэв нь их ерөнхий, судалгаандаа хэрэглэсэн арга, түүнээс гарсан үр дүн зөрүүтэй байх зэрэг цаашид судалгаа хийхэд анхаарах зүйлс түгээмэл ажиглагдаж байна. Тухайлбал, “Хамтын уншлагын үр өгөөж хүүхэд бүрийн хөгжилд” гэсэн илтгэлийн сэдвийн томьёоллоос харахад “хөгжил” гэдэг нь их өргөн утгатай ойлголт бөгөөд ЕБС-ийн III ангийн сурагчдын хамтын уншлагыг хичээл дээр зохион байгуулснаар хүүхдийн ямар хөгжилд хувь нэмэр оруулах талаар тодорхойгүй байна. Мөн зохион байгуулсан судалгаат хичээл болон түүнээс гаргасан дүгнэлтийн холбоо хамаарал хангалтгүй байгааг дүгнэлтээс нь харж болно.

Сурагчдын эх хэлээрээ ярих чадвар, үгийн нөөц нэмэгдэж байсан. Хүүхдийн хичээлд оролцох идэвх, хүүхэд нэг бүрд гарч байгаа ахиц, өөрчлөлт хандлагаар тодорхойлогдож байдаг. Энэхүү судалгаат хичээлийн давуу тал: Хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжихийн тулд хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохируулан гарын доорх материал ашиглан сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэж, сургалтад /зураг, цаасан болон хуруун хүүхэлдэй, шүр, хуучин тоглоом/ олон төрлийн үзүүлэн хэрэглэх зүйтэй. Сурагчдыг бодитойгоор сэтгүүлж сургах, өөрийгөө илэрхийлэх чадварт суралцуулах тал дээр анхаарч ажиллалаа.

Илтгэлийн дүгнэлтээс

Судалгаат хичээлээр дамжуулан суралцагчдын хөгжлийг дэмжих асуудлыг судлахдаа дараах зүйлсийг анхааран үзэх шаардлага гарч байна. Үүнд:

- Зохион байгуулж буй судалгаат хичээл нь нөлөөлж болохуйц суралцагчдын хөгжлийн чиглэлийг тодорхойлох. Өөрөөр хэлбэл судалгаат хичээлийн зорилго, агуулга, арга зүй нь суралцагчдын ямар хөгжилд дэмжлэг үзүүлэхийг оновчтой тогтоох
- Суралцагчдад гарч буй ахиц амжилт, хөгжлийг илрүүлэхдээ судалгааны ямар аргыг хэрэглэж, хэрхэн хэмжих талаар тодорхой болгох. Өөрөөр хэлбэл суралцагчдын хөгжлийн шалгуур, үзүүлэлтийг боловсруулж, түүнийг хэмжих арга зүйг боловсруулах
- Судалгааны үр дүнг зөвхөн суралцагчдад гарч буй ахиц амжилтаар бус харин тулгамдаж буй бэрхшээл, түүнийг даван туулах арга зам, цаашид хөгжлийг дэмжих боломжтой арга зүйн хувилбарыг боловсронгуй болгоход чиглүүлэх

Хичээлийн судалгаагаар суралцагчдын хөгжлийг дэмжиж буй олон улсын туршлагаас харахад улс орон бүр судалгааны тодорхой чиглэлийг бий болгон хөгжүүлж, тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ, case судалгаа, сурагчийн бүтээл судлах арга болон бусад тодорхой аргачлал (SCAT)-ийг ашиглан үр дүнд хүрч байна. Энэ чиглэлээр судлаачид цаашид хамтран ажиллаж, Монголын хичээлийн судалгааны хөгжилд тодорхой хувь нэмрээ оруулах шаардлага урган гарч байна.

Магистр, докторын судалгааны ажил. Өнгөрсөн хугацаанд боловсролын удирдлага, боловсрол судлалын чиглэлээр хичээлийн судалгаатай холбоотой 1 доктор, 5 магистрын дипломын ажил хамгаалсан байна. Үүнд:

Докторын диссертаци

- *Хичээлд суралцагчийн оролцоог хэмжих арга зүйн судалгаа*

Магистрын дипломын ажил

- *Хичээлийн судалгааны талаарх ЕБС-ийн багшийн мэдлэгийг судалсан нь*
- *Судалгаат хичээлээр ЕБС-ийн багшийн хөгжих боломж*
- *ЕБС-ийн багш нарын заах арга зүйн ур чадварыг хичээлийн судалгаанд тулгуурлан хөгжүүлэх менежментийн асуудалд*
- *Хичээлийн судалгаа хийх замаар ЕБС-ийн багшийг хөгжүүлэх боломжийг судалсан нь*
- *Хичээлийн судалгаагаар багшлах арга зүйг сайжруулах боломж*

Докторын диссертацийг үл тооцвол магистрын ажлууд нь ЕБС-ийн багшийн хөгжлийн асуудлыг хөндсөн байгаа нь сэдвээс харагдаж байна. “Хичээлд суралцагчийн оролцоог хэмжих арга зүйн судалгаа” сэдэвт докторын диссертацийн зорилго нь Хичээлд сурагчийн оролцоог хэмжин үнэлэх арга зүйн нэгэн хувилбар боловсруулж, сурагчийн оролцооны хэмжүүр, түүнийг ашиглах аргачлалыг бүтээхэд оршиж байсан бөгөөд судалгаандаа тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализийн аргыг ашиглан үр дүнд нь хичээл дээрх сурагчийн оролцоог хэмжих арга (томьёо)-ыг боловсруулж, түүнд нөлөөлөх гурван хүчин зүйлсийн хамаарлыг тогтоосон байна. Тус ажлын ач холбогдол нь хичээлийн судалгаанд тэмдэглэлд суурилан хичээлд анализ хийх аргыг хэрэглэх нэгэн хувилбарыг дэвшүүлснээс гадна хичээл дээрх сурагчийн оролцоонд нөлөөлөх хүчин зүйлсийг тодорхойлсонд оршино.

Дээрх магистрын ажлуудад анкет, ярилцлага, туршилтын аргуудыг хэрэглэсэн боловч асуулгын аргыг түгээмэл ашигласан байгаа нь цаашид судалгааны аргуудын талаарх магистрантуудын мэдлэгийг дээшлүүлэхээс гадна тэдгээрийг судалгааны зорилготой нийцүүлэн оновчтой сонгож, хэрэглэх арга барилд суралцуулах явдал чухал болох нь харагдаж байна. Мөн дүгнэлтийг судалгааны зорилго, зорилттой нийцүүлэн үндэслэлтэй тодорхойлох явдал хангалтгүй байгаад анхаарах шаардлагатай байна.

Дүгнэлт

1. Хичээлийн судалгаа нь зөвхөн багшийг хөгжүүлэх бус суралцагч болон хөтөлбөрийг хөгжүүлэх үйл ажиллагаа юм. Иймээс суралцагч хөгжлийн талаар судалгааны чиглэлийг хөгжүүлэх шаардлагатай.
2. Хичээлийн судалгааны арга зүйд суралцах. Хичээлийн судалгаагаар дамжуулан багшийн мэргэжлийн ур чадвар, суралцагчийн ахиц амжилтын өөрчлөлт, хөтөлбөрийн хөгжлийг үнэлэх тодорхой арга, аргачлалд суралцан, түүнийг судалгаанд бүтээлчээр хэрэглэхэд суралцах нь зүйтэй.
3. Багш бэлтгэх Их, дээд сургуулийн багш нарыг хичээлийн судалгаанд сургах, тэдний мэргэжлийг дээшлүүлэх асуудал тулгамдаж байна.
4. Магистр, докторын судалгааны ажлыг хичээлийн судалгаанд чиглүүлэн хөгжүүлэх явдал чухал байна.

Ном зүй

- 1 Алтангоо, О. Оюунтунгалаг, О. Гантуяа, Б. 2014. “Ээлжит хичээлийн чанар-хамтын оролцоо” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал
- 2 Батхшиг, А. Гантулга, А. 2015. “Асуулгын судалгаа хийх арга зүйн асуудал” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 3 Булган, Б. 2013. “Төсөлт ажлын арга зүйн зарим асуудал” сэдэвт илтгэл. Хүүхдийн хөгжил-хичээлийн судалгаа анхдугаар эрдэм шинжилгээний бага хурал
- 4 Бямбацоо, Х. 2014. “Хичээлийн судалгаа хийх замаар ЕБС-ийн багшийг хөгжүүлэх боломжийг судалсан нь” сэдэвт боловсролын удирдлагын магистрын зэрэг горлох дипломын ажил
- 5 Ганбаатар, Т. Чойсүрэн, Э. 2015. “Хичээлийн судалгаа-сургалтын хэрэглэгдэхүүн боловсруулах технологи болох нь” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 6 Ганбаатар, Т. 2016. “Хичээлд суралцагчийн оролцоог хэмжих арга зүйн судалгаа” сэдэвт докторын диссертаци
- 7 Ганболд, Д. 2016. “Сайн хичээл”-ийн хөтөлбөрүүдэд хийсэн судалгаа (Бага боловсролын монгол хэл) сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 8 Гантулга, А. Буянжаргал, Ц. ба нар. 2015. “Хичээлийн бэлтгэл судалгааг хэрэгжүүлж ээлжит хичээлийг төлөвлөсөн нь” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал.
- 9 Маюми, Ш. 2013. “Хичээлийн судалгаагаар багшлах арга зүйг сайжруулах боломж” сэдэвт боловсрол судлалын магистрын зэрэг горлох дипломын ажил
- 10 Мөнгөнтулга, Э. Нэргүй, Г. 2014. “Бага Боловсролын Байгалийн Ухааны “Хүн Орчин” хичээлийн сурах, сургах үйл ажиллагааны тухай асуудал” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал
- 11 Мөнгөнтулга, Э. 2015. “Багш бэлтгэх их, дээд сургуулиар дамжуулан хичээлийн судалгааны арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэх боломжийг туршсан дүнгээс” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 12 Мөнхтуяа, Б. 2015. “Мэдлэг бүтээлгэх үндсэн аргуудаар суралцахуйн үйлийг дэмжих нь” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 13 Мөнхтуяа, Л. Золзаяа, Б. Цэдэвсүрэн, Д. Бадамсүрэн, Б. 2014. “Хичээлийн судалгааг Багш бэлтгэх сургалтад нэвтрүүлж буй өнөөгийн байдал, цаашидын хандлага (Мэдээлэл зүйн сургалтын жишээн дээр)” сэдэвт илтгэл. Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал
- 14 Мөнхтуяа, Л. 2015. “Оюутан багшийн сурах арга барилыг дээшлүүлэх арга зүйн туршилт, үр дүн” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал.
- 15 Мөнхтуяа, Ц. 2017. “Хичээлийн судалгааны талаарх ЕБС-ийн багшийн мэдлэгийг судалсан нь” сэдэвт боловсрол судлалын магистрын зэрэг горлох дипломын ажил
- 16 Мөнхсайхан, Я. Бурмаа, Б. Дулмаа, А. Пүрэвдорж, Д. 2014. “Ажил Ба Ажил-энергийн хамаарал сэдвээр оюутны танин мэдэхүйн үйлийн төлөвшилийг судалсан нь” сэдэвт илтгэл. Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал

- 17 Оюунчимэг, Ц. Оюун, Д. Хишигбаяр, Г. 2015. “Оюутанд хичээлийн судалгаа хийх аргазүйн чадвар эзэмшүүлэх нь” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 18 Очирбал, А. 2016. “Судалгаат хичээлээр ЕБС-ийн багш хөгжих боломж” сэдэвт боловсролын удирдлагын магистрын зэрэг горилох дипломын ажил
- 19 Нарантуяа, Р. 2015. “ЕБС-ийн багш нарын заах аргазүй, ур чадварыг хичээлийн судалгаанд тулгуурлан хөгжүүлэх менежментийн асуудалд” сэдэвт боловсролын удирдлагын магистрын зэрэг горилох дипломын ажил
- 20 Tetsuo Kuramoto and Associates. 2014. “Lesson Study and Curriculum Management”. Japan. Fukuro Publishing
- 21 Пагмасүрэн, Ц. 2013. “Хичээлийн судалгааны арга зүйг мэргэжлийн дидактикт хэрэглэх” сэдэвт илтгэл. Хүүхдийн хөгжил-хичээлийн судалгаа анхдугаар эрдэм шинжилгээний бага хурал
- 22 Пагмасүрэн, Ц. 2014. “Туришлттай хичээлийн арга зүйг оюутан багшид эзэмшүүлэх нь” сэдэвт илтгэл. Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал
- 23 Пагмасүрэн, Ц. 2015. “Хичээлийн судалгааны арга зүйг бакалаврын сургалтад хэрэглэх боломжийг байгаль шинжлэл дидактикийн хичээлээр туршин, үнэлсэн нь” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 24 Пагмасүрэн, Ц. 2016. “Шинжлэн судлах арга зүй ба хичээлийн судалгаа” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал
- 25 Чимэгбаатар, Д. Алтанзул, П. 2015. “Багш бэлтгэх сургалтад хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлж буй асуудалд (Уран зохиол дидактикийн хичээлийн жишээн дээр)” сэдэвт илтгэл. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” сэдэвт онол практикийн бага хурал

ХОЁР. ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГТ ИЛТГЭЛ

Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн юмс үзэгдэлтэй холбон таних арга ба үр дүн

(хэлэлцүүлэгт илтгэл)

Ц.Буянхушиг /Ph.D/, buyankhishig471@gmail.com

Дархан-Уул аймаг, ХААИС-ийн Агроэкологи Бизнесийн Сургууль

Хураангуй

Монгол бичгийн цагаан толгойн үсэг сурахад сурагчдад тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлэх зорилгоор асуулга, ярилцлага хийж дараах байдлыг илрүүлсэн болно.

Монгол бичиг яагаад сайн сураагүй вэ? гэсэн асуулгын хүрээнд Дархан-Уул аймгийн 4 сургуулийн 40 сурагчтай ярилцлага хийсэн. Ярилцлагад хамгийн их давтагдсан асуудлаар ҮШ -Х ангийн эрэгтэй 128, эмэгтэй 142, нийт 270 сурагчаас асуулгын аргаар судалгаа авахад: “зарим үсэг хоорондоо адилхан”, “гурван үедээ өөр өөр дүрстэй”, “сүүлдээ ойлгоогүй” гэж 220 сурагч буюу 81,4 хувь нь хариулсан байна.

Эндээс Монгол бичгийн цагаан толгой заахад тохиолдож буй гол бэрхшээл нь түүний үсэг зүйн өвөрмөц онцлогт буй тул хүүхдийн нас, сэтгэхүйн онцлогт тохируулан, хялбар дөхөм аргаар, үр дүнтэй заах шаардлага урган гарч байна. Сургалтын уламжлалаас харахад үсэг, үеийн эхэн, дунд, адагт тохиолдох хэлбэрийг зурлагын нэрээр нь таниулах арга зонхилсоор ирсэн байна. Ер нь бичиг үсгийн боловсролын хүртээмж, чанар нь цагаан толгойн сургалтаас шууд хамааралтай тул, ялангуяа, үсэгзүйн өвөрмөц тогтолцоо, хэв зохиомж бүхий монгол бичгийн цагаан толгой заах аргазүй нь онцгой анхаарвал зохих суурь асуудлуудын нэг болж байгааг сургалтын үйл явц, туршлага бэлхнээ харуулж байна. Энэ асуудлыг шийдвэрлэх гол арга зам нь Монгол бичгийн сургалтын суурь үндэс болсон цагаан толгой заах арга технологийг шинэчлэн боловсруулах явдал болно.

Дээрх асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Дархан-Уул аймгийн Оюуны Ирээдүй цогцолбор сургуулийн 7-9-р ангид 2012-2015 онуудад 3 жилийн турш туршилт судалгаа явуулсны үр дүнд монгол бичгийн үсэг бүрийн хэлбэр дүр зурлага нь ертөнцийн бодит зүйлийн утга, хэлбэр, хувиргалтай яг тохирч төсөөтэй байгаа шинжээр нь хүн ертөнц, сав ертөнц, шим ертөнцийн үсэг гэсэн 3 бүлэгт багцалж 8 нэгж хичээл сурагчидтайгаа хамтран бүтээсэн.

Abstract : This survey is to identify the problems to learn Traditional Mongolian Script. The result of this research has shown 81.4% of pupils it is difficult to learn. It means teachers have to choose a suitable teaching method for their age and mental characteristics of the children.

The students usually face these challenges when they learn the Mongolian script. In order to overcome these challenges and experimental research was conducted with the “Image based teaching” method among the 7th -9th grades, from 2012 to 2015 of the “Oyunii ireedui” complex school for three years in Darkhan-uul province.

The shapes and drawings of Traditional Mongolian Scripts are similar to objects of the earth. So “Image based teaching” method uses these similarities. As the result, we designed eight unit lessons with three chapters titled “Hun-Ertonts”, “Sav-Ertonts”, and “Shim-Ertonts”.

Тулхуур үгс: Сав, шим, хүн ертөнц, монгол сэтгэхүй, үсэг зүй, дүрт сэтгэхүй, зураг.

Удиртгал

Бид монгол хүүхдэд удмын бичиг монгол хэл, бичгийг зааж сургах гэж байгаа тул монгол хүүхдийн сэтгэхүй, монгол хүнийг таньж мэдэн ойлгох хэрэгтэй. Монголчууд энэхүү амьдарч байгаа хорвоо ертөнцийг хүн ертөнц, сав ертөнц, шим ертөнц хэмээн тогтолцоот шинжээр нь бүхэлчлэн ойлгож монголын гүн ухаан болгож хэлэндээ дархалсан. Тэгвэл энэ гурван ертөнц монгол бичгийн үсэгт хувиран хэлбэр дүрс, утга, бүтэц, хувиргал, хэрэглээтэйгээ байгааг сурагчидтайгаа хамтран судалж үүнийгээ “Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн юмс үзэгдэлтэй холбон таних арга” хэмээн томъёолж байна. Хэл шинжлэлийн эрдэмтэн Лхамсүрэн /1997,х.2/ “Бидний монголчуудад тогтсон үсэг үгүйн тул газар газрын бичиг адил бус болох ба толгойлсон дохио үгүйн тул эрж олох эх адаг үгүй ямагт бусдын ном бичигт шүтэн дагалдаж явахын төдийгөөр өнгөрөх нь даруй басагдлын орон мэт “ гэж 100 гаруй жилийн өмнө сануулж байсан.

Судалгааны арга зүй

Судалгааны объект: Сурагчдын монгол бичгийн цагаан толгойн үсэг таних үйл явц

Судлах зүйл: Сурагчид монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцтэй холбон таних арга

Судалгааны зорилго

Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг хялбар дөхмөөр богино хугацаанд сурч эзэмших арга боловсруулж, турших, үр дүнг тооцоход чиглэнэ.

Судалгааны зорилт

- Монгол бичгийн үсэгзүй, бичлэгийн онцлогт тулгуурлан, цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн үзэгдэл, юмсын дүр төрхтэй холбон заах арга боловсруулах
- Цагаан толгойн сурах бичгүүд дэх үсгийн дэс дарааллыг харьцуулан судалж, аргазүйн үүднээс шинэ хувилбар боловсруулах;
- Монгол бичгийн цагаан толгойн сургалтын агуулгыг 3 бүлэг, 8 нэгж хичээл болгон багцалж, Дархан-Уул аймгийн Оюуны Ирээдүй цогцолбор сургуульд туршилт судалгаа хийх, үр дүнг тооцох.

Судалгааны арга

- Мэдээ баримт боловсруулсан арга
- Асуулга, ярилцлагын аргыг монгол бичгийн сургалтын байдал, цагаан толгойн үсэг сурахад тохиолдож буй бэрхшээлийн талаар сурагчдаас судалгаа авч үр дүнг задлан шинжлэхэд;
- Анализ синтезийн аргыг ЕБС-ийн монгол бичгийн сургалтад хэрэглэж байсан цагаан толгойн сурах бичгийн агуулга, аргазүй, ялангуяа, үсэг таниулж буй үндсэн арга, үсгийн дэс дараа зэргийг задлан шинжилж, нэгтгэн дүгнэхэд;
- Математикийн тоон боловсруулалтын аргыг туршилт судалгаанд хамрагдсан сурагчдын үсэг таних, тогтоох чадварын хөгжлийн эхний болон эцсийн, ахицын түвшинг жишин харьцуулж, үр дүнг тооцоход;
- SPSS програмын статистик шинжилгээгээр сурагчдын үсэг таних, холбох, унших, бичих чадварын хамаарлыг тодруулахад тус тус ашигласан болно.

Хамрах хүрээ:

1. **Зааж туршсан.** 2011-2014 онд өөрөө анги дааж, монгол бичиг заасан 7-р ангийн эрэгтэй 76, эмэгтэй 88 бүгд 164 сурагч. 2014 онд Дархан-Уул аймгийн Оюуны Ирээдүй цогцолбор сургуулийн багш “О”, 9-р сургуулийн багш “Э” нарын 7-р ангид туршсан эрэгтэй 28, эмэгтэй 43 бүгд 71 сурагч. Нийт 235 сурагч туршилт судалгаанд хамрагдсан.
2. **Сургалчлан түгээсэн.** 2014 онд “Соён гэгээрүүлэгч” телевизээр 5 удаагийн хичээл заасан. Дархан-Уул аймгийн 1, 4, 9, 12, 15, 16, 18, 19, “Од”, “Оюуны Ирээдүй” сургуулийн монгол бичгийн 65 багш, төвийн бүсийн монгол бичгийн 25 багш, 10-р цэцэрлэгийн ахлах бүлгийн 18 хүүхэд, ХААИС-ийн Агроэкологи Бизнесийн Сургуулийн 264 оюутан, 2015-2016 онд 12-р анги төгсөж байгаа 756 сурагч, даасан ангийн 26 эцэг эх бүгд 1154 хүнийг хамруулж түгээсэн.

Судалгааны онол арга зүйн үндэс

Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн юмс үзэгдэлтэй холбон заах арга нь нэг талаас, Монголчуудын гүн ухааны үндэс, сэтгэлгээ мөн хэл шинжлэлийн үсэг зүйн ойлголт, нөгөө талаас сэтгэл судлалын үндэс нь Гальперины оюуны үйл шатлан төлөвших онол, сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс нь Л.С.Выготскийн “Сурахуйн үйл ажиллагааны онол” мөн оюуны тогтоох урлаг “Мнемотехник” зэрэг асуудлуудын уулзвар дээр төвлөрч байна.

Үндсэн хэсэг

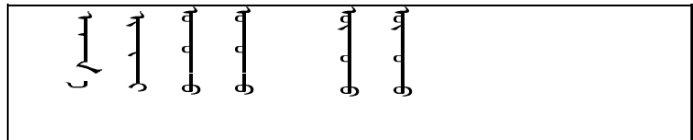
Монгол үсэгзүйн бүрдэлд хүний бие эрхтний махбод бүрэн бүрдэхээс гадна зурлага, зураас, тиг, бэх, бийрийг амилуулж тэдгээрт сүнс оруулж хүн амьтныг амьд мэт амьдруулж, тэр ч байтугай тодорхой үйлдэл хөдөлгөөн хийлгэж дүрсэлж болдог. Доктор Д.Баттогтох “үсэг бүрийг ажин шинжвэл..эвэр сэрийлгэж, сүүл матруулсан нь хилэгнэсэн луу өндөр мандал өөд тэмүүлэн дүүлэх мэт” гэж “Л” үсгийг (1995, х.15) хэлсэн байхад “Сав, шим”-ийн аргаар туршилт хийсэн ангийн хүүхдүүд лууны “Л” гэж олсон нь энэ үсгийг хэн ч харсан лууны дүрсээ өөртөө шингээсний шинж буюу. Ийнхүү монгол бичиг заах аргыг үсэглэврийн хэлбэр дүрс дотроос гаргаж авч болно. Доктор Ц.Оюун “Дүрсийг хэн яаж харна, хэрхэн сэтгэнэ, тэр хэмжүүрээр төсөөлөгдөн тэр нь бодит мэт ухагдахууны тусгал болж байдаг” /2006, х.5/ гэсэн байдаг.

Бидний туршилт хийсэн 7-р ангийн 11-13 настай өсвөр насны хүүхэд бодит байдлаас хүртэж байгаа юм үзэгдлийг үлэмж нарийн задлан шинжилж, нэгтгэн дүгнэх чадвартай байдаг. Жишээ нь: Хавирган сарыг дуурайн зурсан “С” үсгийн хэлбэрийг эргэцүүлэн бодож ажиглаж зураад дараа нь “С” үсэг үгийн эхэн, дунд, адагт энэ хэлбэрээ өөрчлөхгүй байгаа нь хавирган сар тухайн тэр цаг мөчдөө дүрс үл урвадаг болохтой

адилтгаж байгаа хэрэг юм. Ингэж “с”үсгийг сарны “с” хэмээн хийсвэрлэн сэтгэснээ дүгнэж байна. Ер нь хүүхдийн амжилттай сурахад тохиолддог нэгдүгээр саад “Масс” байхгүй байх буюу бодит юм, үзэгдэл нүдэнд харагдаж чихэнд сонсогдохгүй дэндүү хийсвэр байгаа нь өнөөгийн сургалтын нэг дутагдал юм. Энэ насны хүүхдийн тухай доктор Л.Жамц “...ямар нэгэн дүрийг хурц тод зохиож дүрслэх чадвар нэлээд илүү хөгжсөн байдаг ба оюун ухаандаа бодож дүрсэлсэн дүрийг үг яриагаар хурц тод уран илэрхийлэлтэй гаргаж чадна.”/2013,х.203/ гэжээ. Монгол бичгийн үсгүүдийн утга, бүтэц, хувиргалыг “Сав, шим” ертөнцийн дүр төрх, хувирал өөрчлөлт, болц явцтай харьцуулан 3 бүлэг 8 нэгж хичээл болгосныг товч өгүүлэе. Ингэхдээ тухайн аргын гүн ухаан, сэтгэл зүй, дидактик, хэл шинжлэлийн үндсийг гаргаж түүн дээрээ тулгуурлан өсвөр насны хүүхдийн сурах арга барил, сэтгэл зүйд хэрхэн нөлөөлж байгааг тооцон үзсэн болно.

1. “Хүн ертөнц” –ийн үсэг буюу эгшиг үсгүүд

Монгол хүн “малд нүдтэй” гэж ярьдаг. Энэ нь монголчуудын аливаа юмыг ажиглаж, харьцуулж байдаг шинж чанарыг хэлж байгаа бөгөөд Монгол бичгийн үсгийг зохиохдоо энэ чанараа их ашиглажээ. Дээрх эгшиг үсгүүд эхэн, дунд, адагт 3 өөр хэлбэр дүртэй байдаг

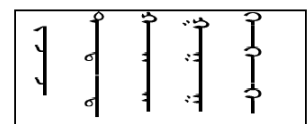

ба 7 эгшигийг хүн сэтгэлээ шингээн харилцах хэрэглүүр болгож чаддаг гэх мэт үндэслэлээр “Хүн ертөнц”-ийн үсэг болгож байгаа юм. **1.1 Шүдний А, Э нь “шүд”** □-□-□ гэсэн зурмын нэртэй ба шүд нь ургаж эхлээд авиа, үг хэлж эхэлдэг гэсэн логигоор энэ нэрийг өгчээ. Хүүхэд, залуу үедээ шүд нь бүрэн байж байгаад хөгшин болохоор”шүд нь унаж, шүдээ орхисон, шүдгүй болдог гэсэн утгаар адагт ордог “а” сүүл, орхиц хэлбэртэй байгаа юм. Гэтэл бид шүдний тухай ярьж байснаа сүүлний тухай яриад эхлэхээр логик холбоо нь алдагдаж хүүхэд төөрч эхэлдэг. “Шүдийг сунгавал сүүл, сүүлийг эвхвэл шүд” гэсэн хэлц байдаг нь шүд, сүүл гэсэн 2 зурмын нэр нь угтаа нэг зүйл гэдгийг баталж байгаа юм. Дээрх аргаар заахад үгийн төгсгөлд сүүл, орхиц хийлгүй шүд хийгээд байдаг алдаа 15-25% багассан байна. Аав, ах, эх, эгч гэх мэт ураг төрлийн үүсгэл ерөнхий утгыг заадаг ба сэлгэж болж байгаа тул нэг дор үзэх авианы утгын үндэс болж байгаа юм. **Шилбэний “И”** эгшиг □-□-□ дүртэй байгаа нь “шилбэ” гэсэн хүний гол тулгуур эрхтний нэр юм. Энэ нь залуу үедээ хөл, шилбэ нь тэгш байгаад хөгшин болоход нумарч мурийдаг дүрсийг үйл явцаар нь □ хэмээн дүрсэлжээ. Гэтэл бид шилбэний тухай ярьж байснаа”нум” гэж адагт орох “И”-г нэрлэж байгаа нь хүүхдийг гайхах, мэдсэн юмандаа эргэлзэх байдлыг төрүүлээд байна. “И”язгууртай үгний ерөнхий утга нь зөөлний тул муудах гэсэн ерөнхий утгатай байдаг. Үүний үр дүнд аль ч үед шилбэ бичдэг алдаа нь 18-22% % багассан. Шүд байхдаа богино, шилбэ байхдаа урт болдог шинжээр нь А,Э, И үсгийг хослуулж нэг цагт заавал үр дүнтэй байсан.

1.2 Гэдэсний “ О, У, Ө, Ү ” □-□-□ /монгол бичигт гэдэстэй эгшиг кирил үсэгт уруулын эгшиг байдаг/ дээрх дүртэй байгаа нь хүн хүүхэд, залуу цагтаа нуруу тэгш, гэдэс зуувандуу байдаг бол хөгшрөөд ирэхээрээ нуруу нь бөгтийж гэдэс нь унждаг байгалийн жам ёсыг харьцуулах жиших аргаар харуулжээ. Ингэж заахад үгийн сүүлд гэдэс бичээд нумыг нь орхидог алдаа 15-20% багассан байна. Үгийн нэгдүгээр үед О, Ө хэлдэг нь О язгуур нь” оюун ухаан”, Ө язгуур нь “өөдөө дээшээ” гэсэн утгатай бүлэг үгүүдийн ерөнхий утга байдаг. Харин нэгдүгээр үеэс бусад үед У, Ү хэлж байгаа нь “ уруудах, унжих, үрчийх“ гэсэн утгатай бүлэг үгийн ерөнхий язгуур болохоор тэр юм. Тиймээс ч хүний эрхтэн бүхий дуудлага ижил, дүрс ондоо үсгийг ялгахдаа үгийн эцэст гэдэстэй нум бичсэн байдаг. Жнь: дал мөрний дал гэхэд “Далу”, “мөрү” гэж гэдэстэй нумаар төгсгөж бичдэг. Ингэж дүрсийн утга, авианы утга хоёр яв цав таарч байгаа нь монгол бичгийн гайхамшиг бөгөөд хүний амьдралын 3 үеийг дүрсээр ойлгуулж байна. Өөрийгөө таньж, судалж өөртөө үнэлэлт дүгнэлт өгч эгшиг авиаг сурах бөгөөд энэ нь биеэрээ юмыг хэмждэг монгол аргын эх үүсвэр байна.

2. “ Шим ертөнц” –ийн үсэг буюу Ж-З, Т-Д, Х-Г үсгүүд

Данзандагва: “Юуны тул гийгүүлэгч хэмээвээс үгс утгасыг тодруулагчийн тул тийн хэмээн өгүүлбэй” /10-3/ гэжээ. Монгол бичгийн цагаан толгойн дээрх үсгүүд нь эхэндээ нэг дүртэй, дунд адагтаа нэг ижил дүртэй байгаа нь шим ертөнцийн ургамал, амьтны бодит үйл, болц явцыг харж дүрсэлжээ. Доктор Б.Жавзан “Бодит юмсыг ямар нэгэн тэмдгээр төлөөлөн сэтгэх нь хийсвэр сэтгэхүй хөгжихөд маш чухал алхам болдог”/2009, х.225/ гэжээ. Лувсанчойнхор “урвах” /1997, х.4/ ,Лхамсүрэн “Үсгийн хэлбэр адил бөгөөтөл дуудах аялгуу өөр болох буйн тул тэдгээр зургаан үсгүүдийг тус тус таниулан тодорхойлвоос:” /1997, х.3/ гэх мэтээр эртний хэл зүйн бичгүүдэд эдгээр 6 үсгийг хоёр хоёроор нь заах арга зүйг бичсэн байна. Ж.Пиаже хүүхдийн сурах үйл явцыг сэтгэл зүйн ухаанд тулгуурлан нарийвчлан судлаад

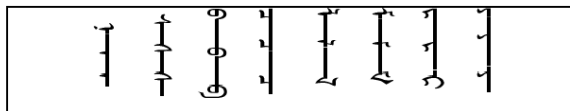
“хүүхэд мэдээллийг цээжилж суралцдаггүй, шинэ мэдээлэлтэй ажиллах замаар өөрийн бүтээлч үйл ажиллагаагаар мэдлэгээ бүтээн суралцдаг” гэж үзжээ.

2.1 Жимсний “Ж” / З/ үсэг □-□-□-Өвс урт нарийн ургах бөгөөд ишнээс нь булцруу үүсч боловсорч эхэлдэг дүр зураг буюу жимсний ургах үе, болох үе харагдаж байгаа юм. **Тарианы “Т” / Д/ үсэг** □-□-□-тэж бичиж байгаа нь мөн тарианы ургах явц, болох үеийн үйл явцыг дүрсэлжээ.

2.2 Хулангийн “Х” / Г/ үсэг. □-□-□-□□-□□-□□-□□-□□- Хулан бол адууны дээд өвөг бөгөөд монгол хүнийг аль ч цаг үед морьгүйгээр төсөөлөх аргагүй юм. Энэ амьтны эрийг нь азарга, эмийг нь гүү гэж нэрлэдэг нэрлэлтээс эр эм үгний Г,Х үсэг ялгарч гарсан. □□-□□-□□ Дээрх дүр нь эр амьтан үр төлөө өөрийн биеэс гадна асарч энхрийлдэг гэсэн санаа бөгөөд □□-□□-□□ Хө,Гө,Хү,Гү нь нуман дотроо гэдэс нь багтаж байгаа нь эм амьтан үр төлөө гэдэсэндээ тээдэг гэсэн санаа юм. Энэ санааг олсноос хойш эм үгэнд нумны гадна гэдэс хийдэг алдаа 16-28% буурч зөв бичих болсон.

3.“Сав” ертөнцийн үсэг буюу Н, С, М, Л, Б, Ц, Р,Е үсгүүд

Дээрх үсгүүд эхэн, дунд, адагтаа нэг л дүрстэй байгаа нь сав ертөнцийн юмс тухайн цаг үедээ дүрс үл урвадагтай адил юм. Эдгээр дүрст үсгүүд нь бүх үсгийн хамгийн их хувь буюу 50% байгаа нь монголчууд дээд тэнгэрээ шүтэж ирсэнтэй холбоотой бөгөөд бидний өвөг дээдэс тэнгэрийг унших буюу ажиг ухаан эрт үүссэнтэй холбоотой байх.

3.1 Нарны / Н □□-□□-□□үсэг. Нар бол орчлонгийн нэг гэрэлт од бөгөөд энэ цэгийг томруулж харвал нар шиг л бөөрөнхий. **Сарны / С /ш/ /** □□-□□-□□ үсэг. Хавирган сарны хэлбэрийг дуурайлгаж бүтээсэн энэ үсгийг завьж гэж таниулж байгаа нь бүтцийг нь хэлж байгаа хэрэг юм.

3.2 Лууны /Л/ □□-□□-□ үсэг. Тэнгэрийн “луу” “гэдэг амьтан сүр хүч ихтэй бөгөөд “Л” үсэгний бичлэг тухайн бодит зүйлтэйгээ утгын хувьд таарч байгаа юм. Ялангуяа сүүлд орсон “Л” нь лууны дүрсийг дурайтал зурсан байгаа. Хүннүгийн булшнаас лууны дүрстэй эд өлгийн зүйлийг архелогичид олныг олсон.**Солонгын /М/** □□-□□-□үсэг. Борооны дараа бий болдог солонгын дүр хэлбэр буюу утгын тал нь “М”үсэгний дүрстэй тохирч байгаа юм. Дусал, эвэр, гэзэгний цаад учрыг олсны дараа сурагчид эдгээр дүрсийг орхиж, салгаж бичдэг алдааг 30-35% хүртэл гаргахгүй болсон байна.

3.3 Борооны /Б/ □□-□□-□үсэг. Борооны орох үйл явц, борооны дусалны хэлбэр, кирил үсэгний “Б”-тэй адилдуу тал зэргийг ажиглаж ойлгосны дараа хүүхдүүд нумны гадна талд гэдэс бичдэг алдааг 30-35% гаргаагүй. **Цасны / Ц,ч/** □□-□□-□үсэг. Цас орох үйл явц, цасан ширхэгний хэлбэр, кирил үсэгний “Ц”-тэй адилдуу тал зэргийг ажиглаж ойлгосны дараа монгол бичгийн /Ж/ үсэгтэй андуурах, буруу бичиж алдаа гаргах нь 20-25% багассан байна.

3.4 Рашааны /Р/ □□-□□-□үсэг. Рашааны урсах, долгилох үйл явцыг дүрсэлж үзүүлжээ. Дээрх үсгийн бэлэгдэлт нэрүүд нь дандаа эр үг байгаа нь бид тэнгэр эцэг гэж нэрлэдэгтэй утгын холбоотой. **Ертөнцийн /Е/**□□-□□-□□ Шилбэ долгионтой эрээлжилсэн дүрстэй “Р”үсэг, шилбэний үзүүр дээшээ матигар дүрстэй “Е” зэрэг бичлэгийн талыг ажиглуулж нэг цагт зэрэг заавал үр дүнтэй байсан. Урт настай ертөнц нэгэн хэвэндээ эргэлдэж байдаг тул дээшээ матигар буюу үл зогсох, үл тасрахын бэлгэдэл юм. Мөн хас тэмдгийг салгавал 4 “Е” үсэг болно. Хас тэмдэг нь орчлон, ертөнц гэсэн утгатай байдаг. Дээрх сав ертөнцийн үсгүүдийг нар-сар, луу-солонго, бороо-цас, рашаан-ертөнц гэсэн логик учир холбогдлоор нь нэг цагт заавал үр дүнтэй байсан. Арга, билэг хоёр үргэлж нэгдэн хөгжлийг бий болгож байдаг мөнхийн хөдөлгүүр болно. Ингээд бид монгол бичгийн цагаан толгойн үсгээ дээрх аргаар 3 бүлэг 8 нэгж хичээл болгон үзэж дууслаа. Ийнхүү нэгжийг томсгох буюу бүлэглэж заах аргаар заах нь монгол хүний сэтгэхүйн гүн ухааны онцлог дидукцид буюу ерөнхийгөөс хэсэгт чиглүүлж оюун дүгнэлт хийдэг сэтгэлгээний хэв маягтай тохирч байгаа юм.

Хүснэгт 1. Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцтэй холбон таних арга

Бүлэг	Ертөнц	Нэгж	Үсэг арга, билэг/	Утга	Бүтэц	Хувиргал	Соёл
1	Хүн ертөнцийн үсэг буюу эгшиг үсгүүд	1	А	Хүний биологийн 3 насны биеийн байдал. А-Э, аав, ах, эх эгч гэх мэт ураг төрөл, И-зөөлний тул муудах О-Ө оюун билэгдэл,У-Ү уруудах, хэлбэр мэдрэгдэхийн муу шинж, дээш хандах, чанар муудахын ерөнхий утгатай язгуур. Жнь: Да-лу	5-3-4-3-	Хураах,	Байгал, мал амьтны дуу уртын дуу, хөөмийн ая дан
		2	ЭИО УӨ Ү				

2	Шим ертөнцийн үсгүүд- Ж-З: Д-Т: Х-Г	3	ЖЗ, Т,Д	Жимс, тарианы ургах, боловсрох үйл явц , Ж-З Хослох тоон, Т-Д тамир тэнхээний ерөнхий утгатай язгуур юм.	5-6-6-2-	за/, ээж, ажаа, ах, дүү, та, ха, хөж, хэ, хи, ат, аз, эз, аж.,ай хө, зэ хө гэх мэт
		4	ХГ	-Хулан, хүлэг, азарга, гүүний шинж төрх /Шүдээр тухайн амьтны насыг ялгадаг. Эрч хүчний ерөнхий утгатай язгуур юм.		
3	Сав Ертөнцийн үсэг буюу- Н,С,Б,Ц,Л,М,Р,Е үсгүүд	5	Н Сш	Тэнгэрт байдаг нар, сарны хэлбэр дүрс, Цэнгэлтэй өөдрөг, сацрах цайрах, хатгах, шүтгэх ерөнхий утгатай язгуур	8-8-8-1-	Зөв уншиж, бичин дармал, бичмэл, бийрэн, хулсан, таталган,дүрс бичлэг, барын бичлэгийг уншиж, бичиж сурна
		6	Б, Ц	Бороо, цасны хэлбэр дүрсийг дуурайлган зохиосон. Товойх, бөөрөнхий, цагаан өнгийн ерөнхий утгатай язгуур		
		7	ЛМ	Зөн билгийн амьтан “Луу”, тэнгэрийн солонго хоёрын дүрийг дуурайлган зохиосон.		
		8	Р, Е	Рашаан усны үйл явц, төрх байдал, ертөнцийн шинж зэргийг бодож дүрсэлсэн.		
	Дүгнэлт			Хүн-ертөнц, сав –ертөнц, шим-ертөнц гэсэн бодит зүйлийн дүр хэлбэрийн утгаас урган гарсан утга юм Өөрөөр хэлбэл үсэг бүрийн дүрийн байдал нь бодит зүйлийнхээ дүр байдалтай тохирсон утга үзүүлж байгаа хэрэг юм.		

Туршилт судалгааны хэсэг:

Туршилтын онцлог: Монгол бичгийн үсэгзүй, дүрмийн онцлог шинжийг сурагчид багштайгаа хамтран судалж өөрсдөө мэдлэг бүтээж, түүнийхээ үрээр хөгжиж баяр баясгалантай, урам зоригтой суралцах боломжтой гэдгийг нээн харуулах, бүтээлч үйл ажиллагаанд тулгуурлана. Хүүхэд бүрээр тухайн үсэгтэй төсөөтэй зүйлийг эргэцүүллийн тусламжтай олуулж зурж, дүрслэх загварчлах замаар богино хугацаанд үсэг нүдэлж тогтооно. Олон хувилбартай уян хатан зохион байгуулалтайгаар ажиллах юм

Туршилт хийсэн ангийн сурагчдыг үнэлэх хэрэглэгдэхүүн. МУБИС-ийн НХУС-ийн Монгол хэлний тэнхимийн багш нар гаргасан үнэлгээний хуудасны дагуу дээрх ангиудаас багш 1,2-р улиралд 8 удаа, БСГ, СТТШ, ЗАН-ын 3 удаагийн хөндлөнгийн шалгалт тус тус авсан. Доорхи үнэлгээний хуудсууд нь сурагчдын монгол бичгийн унших, бичих, ярих чадвар нь танил ба танил бус сэдвээс хэрхэн хамааралтай байгааг харуулсан.

Туршилтын ажлын явц

1. Багш, сурагчдын сургах –сурах үйлийн дэс дараа
2. Туршилтын явцыг тодруулах судалгаа

Багш, сурагчдын сургах –сурах үйлийн дэс дарааг дараах байдлаар товчоолон хүргэж байна. Үүнд: Багшийн хэрэглэж буй сургалтын арга нь агуулгаасаа илүү сурагчдыг сургаж, хөгжүүлж, хүмүүжүүлж, төлөвшүүлдэг байна. Бидний туршсан энэхүү арга нь нэг талаас сурагчдад сурах хэрэгцээ, нөгөө талаас сурах бололцоо олгож байснаараа орчин үеийн сургалтын аргад тавигдаж байгаа гол шаардлагыг биелүүлсэн гэж үзэж байна. Сурагчдаар дараах үйлүүдийг багш удирдан, чиглүүлж хийлгэнэ. Үүнд:

1. Сав, шим ертөнцийг зурах үйл.
2. Үсэг таних үйл:
3. “Сав,шим”-ийн үсгүүдээ таньсан байдлыг зуруулах үйл.
4. “Сав, шим”-ийн үсгүүдийг таньсан байдлыг яриулах үйл.
5. Гийгүүлэгчийг 7 эгшгээр амилуулах үйл.
6. Зөв унших үйл.
7. Зөв холбож бичих үйл Эдгээр үйлүүдийг багш, удирдан чиглүүлж хийлгэнэ.

Хүснэгт 2. Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг “Сав, шим” ертөнцтэй адилтган таних аргын сурах-сургах үйлээс

Д	Дидактик бүтэц	Мэдрэх эрхтэний үйл	Сурах- сургах үйл	Зорилго	Дидактик алхам	Сэтгэл зүй
---	----------------	---------------------	-------------------	---------	----------------	------------

1	Сэргээн сануулах үе ба ойлгох 1.Төсөөлөл 2.Идэвх 3.Сурах сонирхол зорилго	Харааны ойд тулгуурлан харах, дүрслэх, зурах, олох, илэрхийлэх, ялгах, утгачлах, тоймлох	Үсэг танихын өмнөх зураг харах, зуруулах үйл.	Тухайн үсэгт байгаа төстэй шинжид нь тулгуурлан зурах	Сав, шим ертөнцийн дүр тухайн үсгийн хэлбэрт хэрхэн шингэсэн байдлыг тодруулан зурах	Ажиглах, харьцуулах, жиших, төсөөлөх, бүлэглэх,
2	Утга санааг ойлгох үе ба задлан шинжлэх 1.Бие даасан бүтээлч үйл ажиллагаа 2.Хянах засах	Сонсох, ярих,бодох, шийдэх, үзүүлэх, бөглөх, шалгах ба ялгах, шалгах, харьцуулах, зэрэгцүүлэх, судлах	“Сав, шим”-ийн үсгүүдийг таньсан байдлыг яриулах үйл	Өөрийн зургийг тухайн үсэгтэй яагаад төсөөтэй байгааг тайлбарлан, батлан ярих	Ярих, бусдын яриаг сонсох, асуух гэх мэт	Анализ дүгнэлт хийх, харьцуулах, оюун дүгнэлт хийх
3	Бататгах үйл – хэрэглэх ба үнэлэх, бүтээх 1.Өөрийгөө илэрхийлэх 2.Бусдаас суралцах	Бичих, харах, сонсох, хүртэх буюу шүүх, шинжих, шилэх, сонгох, нотлох мөн бүтээх, тааварлах гэх мэт.	Гийгүүлэгчийг 7 эгшгээр амилуулах үйл.	Өөрсдөө гийгүүлэгчийг амилуулж бичих, ашиглах	7 эгшгээ ойлгож гийгүүлэгчийг амилуулахдаа бодох, бичих, харах	Жиших, харьцуулах, сэргээн санах, задлах, нийлүүлэх
			Зөв унших үйл	Үеийн аргаар зөв унших, синтез	Үе уншуулах дасгал.Үеийн аргыг ойлгох	Сэтгэхүйн нийлэг задлаг харьцуулсан үйл
			Зөв холбож бичих үйл	Үг,өгүүлбэрийг г зөв бичих	Хуулан бичих, цээжээр бичих, хураан бичих	Сэргээн санах, харьцуулах, анализ дүгнэлт хийх

Туршилтын явцыг тодруулах:

Хичээл дээр сурагчид ажиглалт, харьцуулалт, нэгтгэн дүгнэх, анализ синтез хийх гэх мэт олон төрлийн аргаар үсэг бүрийн хэлбэр дүрсийн утгыг гаргаж байсан ба туршилтын явцыг тодруулах судалгааг 2011-2014 оны хичээлийн жилүүдийн 1-2-р улиралд 3 удаа дээрх ангиудаас авсан. Туршилт үйлийн явцдаа хэрхэн үр дүнд хүрсэнг 2013 оны 7⁹ ангийн сурагчдын эргэцүүлээс харж болно. Жишээ нь:

1.Эгшиг үсэг буюу “Хүн ертөнцийн үсэг”-ийн тухай: Хүн залуудаа гэдэстэй боловч нуруу нь бөгтгөр байдаггүй, харин хөгшрөөд ирэхээрээ нуруу нь бөгтийж, хөл нь майга болдог байдлыг И үсэгний адагт ордог хэлбэр болох нум, О,У,Ө,Ү үсгийн адагт ордог хэлбэр болох гэдэстэй нумаар төлөөлүүлжээ. /Н.Энхтуул
2. “Ж.З,Д,Т,Г,Х үсэг буюу “Шим ертөнц”-ийн үсгийн тухай: Цээжлэхэд хялбар байдаг. Жнь: Жимсний Ж, тарианы Т гэхэд үсгээ мартсан бол дараа нь тухайн зүйлийг дүрстэй нь хамт санадаг./Г.Цогзолмаа/,

3.”Сав ертөнц”-ийн үсэг буюу Н.С,Б,Ц,М,Л,Р,Е үсгийн тухай Урт настай ертөнц нэгэн хэвэндээ үргэлж эргэлдэж, үл тасрах тул Е үсэг дээшээ матигар шилбэ байгаа юм./Э.Энхдэлхий/, Р үсэг эрээлжин шилбэ гэсэн бүтэцтэй байгаа нь цаанаа ус рашааны урсах хэлбэрийн утга байгаа юм /С.Нармандах/

Энэ арга нь сав шим ертөнц талаас бол, тэр нь биет загвар буюу орон зайн бодит загвар болж байгаа учраас тэнд бодит дүрийн сэтгэхүй давамгайлж, суралцагчийн сурах идэвх сонирхлыг дээшлүүлж, мэдлэгийг албадлагагүй, зориудын бус ой тогтоолгоор санамсаргүй байдлаар эзэмшүүлдгээрээ давуу талтай.

Туршилтын ажлын үр дүн

Туршилтын ажлын үр дүнд дараах байдлаар товчоолон гаргаж байна. Үүнд:

1. Туршилт хийсэн аргын тохирц
2. Туршилт хийсэн анги болон хяналтын ангийн сурагчдын сурлагын дүнд анализ хийх
3. Туршилт хийсэн ангийн сурлагын дүнд анализ хийх

МУБИС-ийн НХУС-ийн Монгол хэлний тэнхимийн багш нар гаргасан үнэлгээний хуудасны дагуу туршилт хийсэн ангиудаас багш нэг улиралд 4 удаа буюу нийт 2 улиралд 8 удаа шалгалт авсан. Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн үзэгдэл, юмстай адилтган таних энэ арга нь 3 бүлэг 8 нэгж хичээл болж байгаа. Иймд нэгж хичээл бүрт амаар болон бичгээр 2 удаа шалгалт авсан. Харин “Хүн ертөнцийн үсэг”, “Шим ертөнцийн үсэг”, “Сав ертөнцийн үсэг” гэсэн 3 бүлэг сэдвийн шалгалт авсан. Жишээ нь: 7 эгшгээ үзэж дууссаны дараа /хавсралт 1-ийг үзнэ үү/ эгшиг үсгээ хэрхэн сурсан тухай бүлэг сэдвийн шалгалтыг /“Хүн ертөнцийн үсэг”/ шалгалтын материалын дагуу авсан гэх мэт. Мөн туршилт хийж байгаа ангиас БСГ, СТТШ,

ЗАН-ын 3 удаагийн хөндлөнгийн шалгалт тус тус авсан. Туршилтын аргачлалд дурдсан үнэлгээний хуудсууд нь сурагчдын монгол бичгийн унших, бичих, ярих чадвар нь танил ба танил бус сэдвээс хэрхэн хамааралтай байгааг харуулахад хэрэглэгдэхүүн болж байсан.

1. Багшийн болон хөндлөнгийн шалгалтын зөрүүнээс уг аргын тохирцыг батлах.

Багш 2012-2013 оны хичээлийн жилд Дархан-Уул аймгийн ОИЦ сургуулийн 7⁹ ангиас 14 хоногт 1 удаа шалгалт авч байсан ба 1,2-р улиралд бүгд 8 шалгалтын материал шинэ аргын дагуу шинээр боловсруулж авсан.

Дээрх ангиас авсан багшийн 6 удаагийн шалгалтын дунджийг СТТШ, БСГ-ын ТТШ-ийн дундажтай харьцуулахад гүйцэтгэлийн зүү 1,1 байгаа нь уг арга туршилт хийж байгаа сурагчдад тохирч байгааг харуулах нэг үзүүлэлт болсон. Багшийн болон хөндлөнгийн дүгнэлтээс харахад сурагчид танил сэдвээс ердийн болон 1 минутанд унших чадвар, мөн танил сэдвээс бичих чадвар, сонсох чадвар, эргэцүүлж асуулт тавих чадвар, бусад чадварууд хөгжиж байгаа бөгөөд сурагчид танил бус сэдвээс унших чадвар, бичих чадвараа хөгжүүлэх тал дээр багш сурагч хамтран ажиллах шаардлагатай нь харагдаж байна. 2012-2013 онд туршилт хийсэн 7⁹ анги нь 41 сурагчтай бөгөөд 8 багт хуваагдан хичээллэдэг. Багуудыг сурлага, хүйсийн холимог байдлаар хувиарласан.

Хүснэгт 3. Багшийн болон хөндлөнгийн шалгалтын зөрүү.

д/д	Шалгалтын үнэлгээ	Үнэлгээ	унших чадвар		1мин унших чадвар		бичих чадвар		сонсох чадвар	эргэцүүлэн асуулт тавих	бусад чадвар	бүгд
			Т	т/б	т	т/б	Т	т/б				
1	Бүгд	Багш	116	92	121	87	106	87	131	123	109	974
	Гүйцэтгэл %		72	57	75	54	66	54,3	81,1	76	68	68
2	Бүгд	БСГ	155	88	113	89	112	84	128	118	117	964
	Гүйцэтгэл %	СТТШ	96.8	55.0	70.	55.	70	52.	80	73.7	73.1	66.9
	Зөрүү		24	2	5	1	4	2	1	2	5,1	1.1

Тохирцын дүн. Дээрх зөрүүнүүдийг ажиглахад бүх зөрүүний 88,8% нь 5%-аас доош зөрүүтэй байгаа нь дээрх аргаар сургалт зөв явагдаж байгааг харуулж байгаа юм. Энэ нь багшийн шалгалтын гүйцэтгэл 68% байхад, хөндлөнгийн шалгалтын гүйцэтгэлийн хувь 66,9% буюу зөрүү нь 1.1 байгаагаар батлагдаж байна

2. Туршилт хийсэн анги болон хяналтын ангийн сурлагын дүнд анализ хийх

Дархан-Уул аймгийн ОИЦ сургуулийн 7⁹ ангид туршилт явуулсан тул /туршилтын анги/, мөн тус сургуулийн 7⁶ ангийг /хяналтын анги/ болгон 2012-2013 оны хичээлийн жилийн 1, 2-р улиралд багш дээрх 2 ангиас тус бүр 8 шалгалт авсан.

Хүснэгт 4. Туршилт хийсэн 7⁹ анги, хяналтын 7⁶ ангийн сурлагын амжилт, чанарын харьцуулалт

Д	Анги	Улирал	Бүгд	А	В	С	D	F	Амжилт	Чанар
1	7 ⁶	1	36	15	6	10	2	3	91,6	58,3
2	7 ⁹		41	21	11	7	2	0	100	80,4
3	Зөрүү								+8,4	+21,6
4	7 ⁶	1	36	6	13	9	4	4	88,8	52,7
5	7 ⁹		40	26	10	3	1	0	100	90
6	Зөрүү								+11,2	+37,3
7	7 ⁶	2	36	11	9	10	3	3	91,6	55,5
8	7 ⁹		40	23	9	6	2	0	100	80
9	Зөрүү								+8,4	+24,5
10	7 ⁶	2		10	10	5	9	2	94,4	55,5
11	7 ⁹				26	7	8	0	0	100
12	Зөрүү								+5,6	+25,0
	Бүгд зөр								8,4	26,9

Туршилт хийсэн 7⁹ анги 40 сурагчтай, хяналтын 7⁶ анги 36 сурагчтай. Өөрөөр хэлбэл анги дүүргэлтийн хувьд их боловч тухайн 2 ангийн сурагчдын тоо /4/ бага зөрөөтэй байна.

Эндээс 1-р шалгалтын амжилтын зөрүү 8.4 % байгаа нь их хол зөрүү биш боловч чанарын зөрүү буюу А,В-ийн эзлэх хувь 21.6% байгаа нь энэ аргаар туршилт хийсэн ангийн сурагчид монгол бичгээ чанартай сурч байгааг харуулж байгаа үзүүлэлт юм. Энэ нь 2,3,4-р шалгалтын чанарын зөрүү 37.3%, 24.5%, 25.0% байгаагаар батлагдаж байна

Мөн туршилтын арга зүйг Дархан-Уул аймгийн ОИЦ сургуулийн багш “О”-д зааж өгсөний дагуу 2013-2014 оны хичээлийн жилийн 1.2-р улиралд тус сургуулийн 7³ ангид туршилт хийсэн үр дүнг авч үзье.

Туршилт хийсэн 7³ анги 29 сурагчтай, хяналтын 7²анги 27 сурагчтай. Өөрөөр хэлбэл анги дүүргэлтийн хувьд дундаж боловч тухайн 2 ангийн сурагчдын тоо /2/ бага зөрөөтэй байна.

Эндээс харахад 1-р шалгалтанд туршилт хийсэн дээрх анги болон хяналтын ангийн амжилтын зөрүү их бага буюу 0.2% байгаа боловч чанар 16.4% -аар зөрүүтэй буюу туршилт хийсэн ангийн А,В-ийн эзлэх хувь 16.4%-аар их байгаа нь туршилт сурагчдын сурлагын чанарт нөлөөлж байгааг давхар нотолж байна. Дээрх 2 ангийн амжилтын энэ зөрүү нь бас нэг талаар сурлагын ижил түвшний 2 анги сонгож авсан харуулж байна.

Энэ аргаар 2012-2013, 2013-2014 оны хичээлийн жилд явуулсан туршилт нь сурагчдын сурлагын чанарт сайнаар нөлөөлж байна. Үүнийг туршилтын ангийн сурлагын чанарын дундаж, хяналтын ангийн сурлагын чанарын дунджаас 23.7%--37.0%-иар илүү байгаагаар батлагдаж байна.

3. Туршилт хийсэн ангийн сурлагын дүнд анализ хийх

2012-2013 оны хичээлийн жилийн 1-р улиралд туршилт хийсэн 7⁹ анги, хяналтын 7⁶ ангийн сурагчдаас монгол бичгийн хичээлээр авсан 2-р шалгалтын үр дүнд MS Excel-ийн Data Analysis дэд програм ашиглан тэнцүү биш дисперстэй хоёр түүврийн дунджийг жиших t тестийн шинжилгээг хийж үзэхэд:

Хүснэгт 5. T тестийн шинжилгээ

t-Test: Two-Sample Assuming Unequal Variances

	7-6	7-9
Mean	86,11	91,17
Variance	29,88	36,09
Observations	19,00	36,00
Hypothesized Mean Difference	0,00	
Df	40,00	
t Stat	-3,15	
P(T<=t) one-tail	0,00	
t Critical one-tail	1,68	
P(T<=t) two-tail	0,00	
t Critical two-tail	2,02	

$|tstat| = |-3,15| = 3,15 > tcrit\ two = 2,02$ tстатист модулиараа онолын утгаас их буюу туршилтын анги жирийн ангийн дунджууд мэдэгдэм ялгаатай .

Мөн $tstat = -3,15 < tcritical\ one = 1,68$ буюу туршилтын ангийн дундаж **91,17** жирийн ангиас дунджаас **86.11**-ээс их болох нь онолоор батлагдаж туршилт үр дүнтэй гэсэн дүгнэлт гарч байна.

Чадваруудын хоорондын хамаарлын хүчийг тодорхойлохын тулд корреляцийн шинжилгээ хийхэд:

Хүснэгт 7 Багийн үнэлгээгээр чадваруудын хооронд корреляцийн хамаарал

	унших чадвар	т/б	1мин унших чадвар	т/б	бичих чадвар	сонсох чадвар	Эргэлт тавих асуулт тавих чадвар	бусад чадвар
r1	унших чадвар	1						
r2	т/б	0,74	1					
r3	1мин унших чадвар	0,71	0,65	1				
r4	т/б	0,62	0,64	0,71	1			
r5	бичих чадвар	0,71	0,61	0,55	0,63	1		
r6	т/б	0,60	0,56	0,47	0,44	0,66	1	
r7	сонсох чадвар	0,38	0,39	0,25	0,37	0,29	0,36	1

r7	Эргэцүү	0,59	0,53	0,36	0,47	0,51	0,38	0,62	1	
r8	бусад чадвар	0,35	0,33	0,22	0,30	0,33	0,18	0,45	0,36	1

MS Excel –програмын Data Analysis дэд программ, SPSS16.0 програмуудыг тус тус ашиглан чадваруудын хооронд корреляцийн шинжилгээ хийж үзэхэд гарсан үр дүнг харуулья.

Хүснэгт 8. Чадварууд дахь корреляцийн шинжилгээ

		Correlations								
		uchadt	uchadtb	min1ut	min1tb	bchadt	bchadtb	sonsoh	asuult	busadch
uchadt	Pearson Correlation	1	.742**	.710**	.616**	.708**	.603**	.376*	.586**	.353*
	Sig. (2-tailed)		.000	.000	.000	.000	.000	.017	.000	.026
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
uchadtb	Pearson Correlation	.742**	1	.648**	.639**	.615**	.557**	.394*	.534**	.331**
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.000	.000	.000	.012	.000	.037
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
min1ut	Pearson Correlation	.710**	.648**	1	.715**	.551**	.466**	.253	.364*	.218
	Sig. (2-tailed)	.000	.000		.000	.000	.002	.116	.021	.176
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
min1tb	Pearson Correlation	.616**	.639**	.715**	1	.628**	.440**	.374*	.474**	.300
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000		.000	.005	.017	.002	.060
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
bchadt	Pearson Correlation	.708**	.615**	.551**	.628**	1	.657**	.286	.515**	.331*
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000		.000	.074	.001	.037
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
bchadtb	Pearson Correlation	.603**	.557**	.466**	.440**	.657**	1	.362*	.375*	.177
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.002	.005	.000		.022	.017	.275
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
sonsoh	Pearson Correlation	.376*	.394*	.253	.374*	.286	.362*	1	.624**	.448**
	Sig. (2-tailed)	.017	.012	.116	.017	.074	.022		.000	.004
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
asuult	Pearson Correlation	.586**	.534**	.364*	.474**	.515**	.375*	.624**	1	.361*
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.021	.002	.001	.017	.000		.022
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40
busadch	Pearson Correlation	.353*	.331**	.218	.300	.331*	.177	.448**	.361*	1
	Sig. (2-tailed)	.026	.037	.176	.060	.037	.275	.004	.022	
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

/SPSS16.0 дээр орон шилжүүлэв./

r1=0,74 буюу унших чадвар танил биш сэдэв хоёр хүчтэй хамааралтай.

r2=0,71 буюу унших чадвар ба 1 минутад унших чадвар хоёр хүчтэй хамааралтай.

r3=0,62 буюу унших чадвар 1 мин унших чадвар танил биш хоёр дунд зэрэг хамааралтай

r4=0,71 буюу унших чадвар бичих чадвар хоёр хүчтэй хамааралтай.

r5=0,60 буюу унших чадвар танил биш бичих чадвар хоёр дунд зэрэг хамааралтай.

r6=0,38 буюу унших чадвар сонсох хоёр сул хамааралтай.

r7=0,59 буюу унших чадвар эргэцүүлэн асуулт тавих чадвар дунд зэргийн хамааралтай.

r8=0,35 буюу унших чадвар бусад чадвартай сул хамааралтай.

sig 2 tailed < p = 0.05 буюу корреляцийн хамаарал үнэмшилтэй буюу таамаглал батлагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл 95% -ийн үнэмшилтэй батлагдаж байна.

Хөндлөнгийн үнэлгээнд MS Excel програмын Data Analysis дэд програм ашиглан давталтгүй хоёр хүчин зүйлийн дисперсийн шинжилгээ хийхэд мөрөөр Фишерийн утга **F=8,66 > Fcrit = 1,44** онолын утгаас их буюу багуудын хооронд хүчин зүйлийн нөлөөлөлтэй.

Мөн баганаар Фишерийн утга **F=14,31 > Fcrit = 1,97** онолын утгаас их буюу чадваруудын хүчин зүйлийн нөлөөлөлтэй.

Хөндлөнгийн үнэлгээнд MS Excel –програмын Data Analysis дэд программ, SPSS16.0 програмуудыг тус тус ашиглан чадваруудын хооронд корреляцийн шинжилгээ хийж үзэхэд:

Хүснэгт 10. Чадваруудын хооронд корреляцийн хамаарлын хүснэгт /хөндлөнгийн үнэлгээ/

Correlations										
		uchad	uchadtb	uchad1mint	uchad1mintb	bichadt	bchadtb	sonsoh	ergetsuuleh	busadch
uchad	Pearson Correlation	1	.793**	.808**	.611**	.751**	.592**	.399*	.306	.278
	Sig. (2-tailed)		.000	.000	.000	.000	.000	.011	.055	.087
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
uchadtb	Pearson Correlation	.793**	1	.735**	.695**	.648**	.677**	.244	.025	.111
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.000	.000	.000	.129	.879	.500
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
uchad1mint	Pearson Correlation	.808**	.735**	1	.816**	.681**	.599**	.456**	.348*	.193
	Sig. (2-tailed)	.000	.000		.000	.000	.000	.003	.028	.240
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
uchad1mintb	Pearson Correlation	.611**	.695**	.816**	1	.472**	.582**	.255	.083	.050
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000		.002	.000	.112	.612	.762
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
bichadt	Pearson Correlation	.751**	.648**	.681**	.472**	1	.722**	.446**	.540**	.176
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.002		.000	.004	.000	.284
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
bchadtb	Pearson Correlation	.592**	.677**	.599**	.582**	.722**	1	.221	.176	.112
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000		.171	.278	.497
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
sonsoh	Pearson Correlation	.399*	.244	.456**	.255	.446**	.221	1	.644**	.534**
	Sig. (2-tailed)	.011	.129	.003	.112	.004	.171		.000	.000
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
ergetsuuleh	Pearson Correlation	.306	.025	.348*	.083	.540**	.176	.644**	1	.331*
	Sig. (2-tailed)	.055	.879	.028	.612	.000	.278	.000		.040
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	39
busadch	Pearson Correlation	.278	.111	.193	.050	.176	.112	.534**	.331*	1
	Sig. (2-tailed)	.087	.500	.240	.762	.284	.497	.000	.040	
	N	39	39	39	39	39	39	39	39	39

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

r1=0,79 буюу танил биш сэдвээс унших чадвар, унших чадвар хоёр хүчтэй хамааралтай.

r2=0,81 буюу унших чадвар 1 мин унших чадвар хоёр хүчтэй хамааралтай.

r3=0,61 буюу танил биш сэдвээс унших чадвар, 1мин унших чадвар хоёр дунд зэрэг хамааралтай

r4=0,75 буюу унших чадвар бичих чадвар хоёр хүчтэй хамааралтай.

r5=0,59 буюу унших чадвар танил биш сэдвээр бичих чадвар хоёр дунд зэрэг хамааралтай.

r6=0,39 буюу унших чадвар сонсох хоёр сул хамааралтай.

r7=0,31 буюу унших чадвар эргэцүүлэн асуулт тавих чадвар сул хамааралтай.

r8=0,27 буюу унших чадвар бусад чадвартай сул хамааралтай.

SPSS16.0 программыг ашиглан дундажуудыг жиших t-test ээр жишихэд хөндлөнгийн үнэлгээ 2.9 багшийн үнэлгээ мэдэгдэм ялгаагүй буюу дундажууд тэнцүү. Туршилт үр дүнтэй явагдаж сургалт сайн болсон байна.

Дүгнэлт

- 1) Үндэсний монгол бичгийг сэргээн зааж эхэлсэн 1986 оноос хойшхи 30 –аад жилийн хугацаанд аргагүйн хувьд, цагаан толгойн үсгийг зурлагын төстэй шинжээр нь бүлэглэн заах болсны зэрэгцээ, гийгүүлэгч үсгийг үеийн аргаар зааж байгаа нь хэвшил болсон байна. Харин цагаан толгойн үсгийг сав, шим ертөнцийн үзэгдэл юмстай холбон, хэлний утга, бүтэц, хувиргал, соёл-хэрэглээний талаас цогц байдлаар зааж байсан туршлага хомс байна.
- 2) Шинэ аргад тохируулан, цагаан толгойн үсгийн дарааллыг арга зүйн үүднээс шинэчлэн тогтоох зайлшгүй шаардлагатай байсан бөгөөд монгол бичгийн үсгүүд нь сав, шим ертөнц талаасаа дүрст загвар буюу орон зайн дүрслэл болж байгаа учраас дүрийн сэтгэхүй давамгайлж, суралцагчийн сурах идэвх сонирхлыг хөгжөөж, мэдлэгийг албадлагагүй, зориудын бус ой тогтоолтоор санамсаргүй байдлаар эзэмшүүлдгээрээ давуу болсныг туршилтад хамруулсан сурагчдын сурлагын чанар, хяналтын ангиас 23-37%-иар илүү байгаа үзүүлэлт харуулж байна.
- 3) Үсгийн хэлбэр, бүтэц, хувиргалыг сав шим ертөнцийн юмс үзэгдлийн дүр төрх, хувирал өөрчлөлт, болц явц, монгол ахуй, нөхцөлтэй хамтатган харьцуулан дүрсэлж, төсөөлөн хийсвэрлэн загварчилснаар бэхжин хадгалах зан үйл-суралцагчийн урт хугацааны ой тогтоолт үүсэх нөхцөл төдийгүй хөгжүүлэх зорилтыг шийдэж байгаа нь багшийн болон хөндлөнгийн шалгалтын зөрүү 1.1 байгаагаар батлагдаж байна. Монгол бичгийн цагаан толгойн үсгийг 3 бүлэг, 8 нэгж хичээлд багцлан 7-р ангийн сургалтын хөтөлбөр боловсруулж Дархан-Уул аймгийн Оюуны Ирээдүй цогцолбор сургуульд туршин заасан. Сурагчдын танил, танил бус сэдвээс унших, бичих чадварын хамаарлын хүчийг тодорхойлох

корреляцийн шинжилгээ хийхэд: $\text{sig } 2 \text{ tailed} < p = 0.05$ буюу корреляцийн хамаарал үнэмшилтэй буюу таамаглал батлагдаж (95% үнэмшилтэй) байна. $|\text{tstat}| = |-2,35| = 2,35 > \text{tcrit two} = 2,02$ tstastic модулиараа онолын утгаас их буюу туршилтын болон жирийн ангийн дунджууд мэдэгдэм ялгаатай байсан. Мөн $\text{tstat} = -2,35 < \text{critical one} = 1.68$ буюу туршилтын ангийн дундаж **92,21** болж байна. Энэ утга нь хяналтын ангийн дундаж утга (**88,30**)-аас **3,91**-ээр их байна. Үүнээс туршилт үр дүнтэй гэсэн дүгнэлт гарч байна.

- 4) Өөрийн багшлах үйл ажиллагаанд хийсэн шинжилгээнээс үзэхэд улс, аймгийн олимпиад уралдаан тэмцээнд сурагчдын гаргасан амжилтуудын тогтвортой чанар нь уг аргын давуу талын бас нэгэн нотолгоо болж байна. Монгол бичиг сурахад бүтээлч сэтгэлгээ чухал боловч буруу уншиж, бичиж байгаагийн цаана ихэвчлэн бүтээлч сэтгэхүйн дутал биш харин ямар нэг зурлага, махбодийг буруу ойлгож, нэг үсэг тэмдэглэсэн өөр өөр дүрсүүдийг хольсон, төстэй зурлагыг андуурсан, үгийн эхэн, дунд, адагт нэг ижил дүрсээр бичсэн зэрэг үсгийн дүрс, хэлбэрийн утга учир, ач холбогдлыг нарийн ойлгоогүй байдал нөлөөлж байгааг судалгаа, туршилтаар тогтоосон болно.
- 5) Монгол бичгийн цагаан толгой заах аргын нэгэн хувилбарыг түүний үсэг зүйн өвөрмөц онцлогт тулгуурлан, “сав”, “шим” ертөнцтэй холбон боловсруулж, заах аргын олон жилийн туршлага, судалгаа, туршилтаар үр дүнтэй болохыг баталсан нь энэхүү ажлын шинэлэг давуу тал болж буйг эцэст тэмдэглэж байна.

Ном зүй

- 1 Баттогтох, Д. (1995). Монгол бичгийн заах аргын уламжлал, шинэчлэл. Диссертаци. Улаанбаатар
- 2 Баттогтох, Д. (1992). Монгол бичгийн хичээлийн заах аргыг боловсронгуй болгох асуудалд. Улаанбаатар.
- 3 Баттөгс, Ш. (2014). Монгол хэлний кирил цагаан толгойн үсгийн давтамжийн судалгаа. Монгол судлалын чуулган сэтгүүл №16 /51. Улаанбаатар
- 4 Байгалмаа, Ч. (2013). Багшийн мэргэжлийн хөгжил туршилт судалгаа. Улаанбаатар
- 5 Балжинням, Б. (1999). Гадаад үгийг монгол бичгээр бичих уламжлал, шинэчлэл. Диссертаци. Улаанбаатар.
- 6 Буяндэлгэр, Б. (2009). Монголын гүн ухааны байхуйн үзэл хувьсал. Улаанбаатар: Мөнхийн үсэг
- 7 Данзандагва. (1997). Зүрхний толмын тайлбар огторгуйн маань хэмээх судар оршивой. Монгол хэл шинжлэлийн дурсгал. Улаанбаатар
- 8 Жавзан, Б. (2009). Боловсролын сэтгэл судлал. Улаанбаатар: Мөнхийн үсэг
- 9 Жадамбаа, Б. (2010). Судалгааны арга зүй. Улаанбаатар: Мөнхийн үсэг
- 10 Жамц, Л. (2013). Ерөнхий сэтгэл судлал. Улаанбаатар: Өнгөт хэвлэл
- 11 Жеанни, Л нар. (2009). Сургалтын агуулгыг бүтээлч сэтгэлгээ хөгжүүлэх замаар хэрэгжүүлэх нь. Улаанбаатар: Соёмбо принт
- 12 Ичинхорлоо, Ш. (2012). Сурах арга. Улаанбаатар
- 13 Ичинхорлоо, Ш. (2011). Орчин үеийн хичээлийн тухай өгүүлэх нь. Улаанбаатар
- 14 Лувсанчойнхор. Ш. (1997). Монгол үсгийн гол ёсыг тодотгогч толь хэмээх бичиг. Монгол хэл шинжлэлийн дурсгал. Улаанбаатар
- 15 Лхамсүрэн, Ч. (1997). Монгол үсгийн ёсыг тодорхойлон гаргасан алтан толь хэмээгдэх оршивой. Монгол хэл шинжлэлийн дурсгал. Улаанбаатар
- 16 Пүрэвдорж, Ч. (2013). Багшлахуйн менежмент. Улаанбаатар: Мөнхийн үсэг
- 17 Оюун, Ц. (2006). Авиа, үсгийн бэлгэдэлт чанарын тухайд. Монгол судлалын чуулган. Улаанбаатар
- 18 Цог-Очир, А. (1995). Монгол бичгийн зөв бичих зүйн зарим асуудал. Улаанбаатар
- 19 Цог-Очир, А. (2012). Монгол бичгийн сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зөвлөмж. Улаанбаатар

Хичээлийн судалгаагаар багшийн арга зүйн хөгжлийг дэмжих зарим боломжууд

(Түүх, нийгмийн ухааны багш нарын сургалт, үйл ажиллагааны жишээн дээр)

Ч.Гажиддулам, БМДИ-ийн ТНУ-ны сургалт хариуцсан арга зүйч

Товч агуулга

Түүх, нийгмийн ухааны мэргэжлийн багш нарын багшлахуйд тулгамдаж буй асуудлыг судалсан судалгааны үр дүнд үндэслэн хичээлийн судалгаагаар багшийн арга зүйн хөгжлийг дэмжих зарим боломжуудын талаар мэргэжил дээшлүүлэх үндсэн сургалт, зөвлөн туслах ажлын явцад хийсэн ажлын зарим үр дүн, цаашид энэ талаар хэрхэн сургууль, багш нар, орон нутгийн БСУГ-тай хамтран ажиллаж зарим боломжийг судлан хэлэлцүүлсэн үр дүнгээ танилцуулж байна.

Боловсролын шинэчлэлд боловсролын үйлчилгээний хүртээмж, багш нарын мэргэжлийн мэдлэг, бүтээлч эрэл хайгуул, энэхүү үйл ажиллагаанаас хамаарах сургалтын чанар, суралцагчдын төлөвшил, мэдлэг чадвар бүгд хамаарах нь ойлгомжтой. Аливаа сургалтын зорилго нь хамгийн ерөнхий утгаар нийгэмд хамтран амьдрах соёл, үнэт зүйлсийг өөриймшүүлсэн бие даан амьдрах чадвартай бүтээлч иргэн төлөвшүүлэх явдал мөн. Энэ зорилгоос хоёр зүйлийг тодруулан ажиглаж болохоор байна. Нэг дэх нь оршин буй нийгэм соёл, социаль туршлагыг нөхөн үйлдвэрлэх, эзэмшүүлэх, түүнд дасан зохицуулах хандлага, нөгөө нь суралцагчдын бүтээлч сэтгэлгээний чадварыг хөгжүүлэх замаар энэхүү соёл туршлагыг өөриймшүүлэх бололцоог сурч буй хүнд

нээлтэй болгох, ухаалаг сонголт хийх боломжийг олгох хандлага юм. Нийгмээс хүн рүү хандсан нэг дэх хандлага нь нийгэм соёлын туршлага ба түүнийг тээгч субъект хоёрын залгамж чанарыг хангах, уламжлалт сургалтаа үргэлжлүүлэн хөгжүүлэх замаар хэрэгжих боломжтой, харин сурч буй хүнээс нийгэм рүү хандсан хоёр дахь хандлага нь сургалтын шинэ хувилбар, арга зүйн тусламжтайгаар хэрэгжих бололцоотой юм. Боловсролын салбартаа амжилт гаргасан улс орнуудын боловсролын бодлого энэхүү хоёр дахь асуудлын шийдэлтэй холбогддог. Багшийн мэргэжлийн тасралтгүй хөгжлийг дэмжих ажлыг олон улсын түвшинд зарим орны жишээн дээр судлан үзэхэд дараах байдалтай байна. Тухайлбал,

Тайвань улс	Англи улс	БНХАУ	АНУ	Хонконг улс
Заадаг хичээл/шинжлэх ухааны мэдлэг, сурах/сургах арга зүй, хичээл/анги зохион байгуулалт, суралцагчдад, зөвлөгөө өгөх/чиглүүлэх	Сурах, сургах арга зүй, техник, суралцагчдын зан үйлийн менежмент	Заах хичээл/шинжлэх ухааны мэдлэг, чадварт ихээхэн анхаардаг	Мэргэжлийн хамтлаг, багийн хөгжил	50-с доошгүй цагийг сургуульдаа болон сургууль хооронд сайн туршлага судлах, хуваалцах, багш дагалдуулан сургах

Эдгээр хандлагаас нэг дэх нь манай боловсрол сургалтад зонхилох шинжтэй байсаар байна. Иймээс багшийн арга зүйн хөгжил, улмаар шинэчлэл чухал билээ. Энэхүү чухал зорилтыг хэрэгжүүлэхэд хичээлийн судалгааны арга зүй багшид туслах нь дамжиггүй. Ийм ч учраас өнөөгийн ерөнхий боловсролын сургуулийн багш нарт нэн шаардлагатай хэрэгцээ нь ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжиж, хэрхэн хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн арга зүйгээр хичээлийг хэрхэн чанартай зохион байгуулах вэ? гэдэг асуудал зүй ёсоор урган гарч байна.

Үндсэн хэсэг

Онолын арга зүй: Боловсролын хүрээлэн, багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт хамтран 2013 онд явуулсан "Багшийн хөгжих хэрэгцээний судалгаа, 2015-2016 оны хичээлийн жилд Түүх, нийгмийн ухааны багш нарын үндсэн сургалтын хэрэгцээ, агуулга сонголтыг тандан судлах зорилго бүхий судалгаа, багш нарын санал асуулгад өгсөн хариулт зэргийг санамсаргүй түүврийн аргаар судалсан болно.

Судалгааны хэсэг

2013, 2015-2016 оны хичээлийн жилд БМДИ-ээс бусад байгууллагатай хамтран явуулсан судалгааны зарим үр дүн, энэхүү илтгэлийг бичиж боловсруулах явцдаа түүх, нийгмийн ухааны багш нараас санал асуулга зэргийг судалгааны объект болгон ашиглалсан болно.

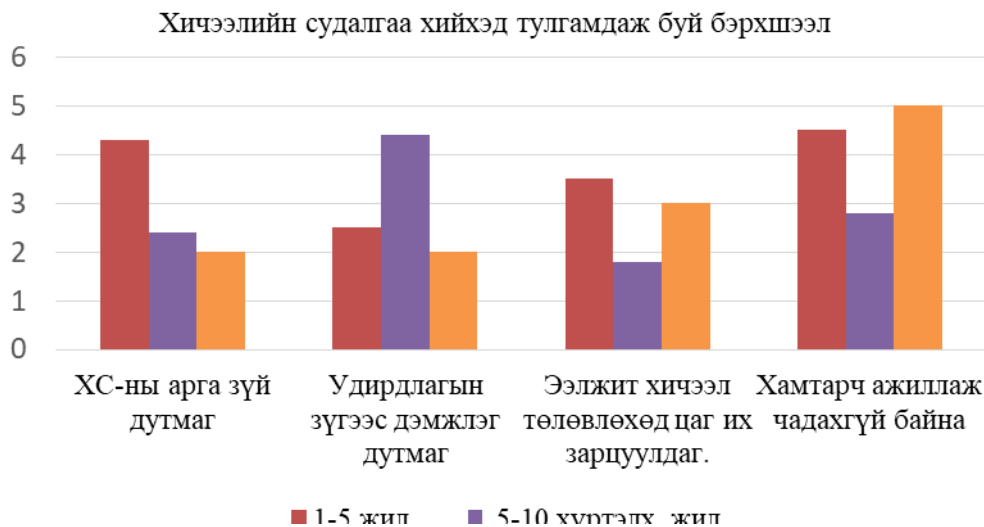
Судалгаа 1: Түүх, нийгмийн ухааны багш нарын сургалтын хэрэгцээ, агуулга сонголт (2015-2016 он) Судалгааны зорилго нь мэргэжлийн багш нарын үндсэн сургалтын хэрэгцээг илрүүлэх, агуулга сонголтыг тандан судлах зорилгоор явуулахад дараах үр дүн гарсан байна.

Зорилтот бүлэг	Багш нарын санал: Хэрэгцээтэй агуулга
Эхний жилийн багш нар	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ээлжит хичээлийг үр дүнтэй зохион байгуулах сургалтын аргууд ○ Сургалтын хэрэглэгдэхүүн боловсруулах, ашиглах ○ (Сургалтын хөтөлбөр, Сурах бичиг зэрэгтэй хэрхэн ажиллах г.м) ○ Ээлжит хичээлд ашиглах асуулт боловсруулах
Тав дахь жилдээ ажиллаж буй багш нар	<ul style="list-style-type: none"> ○ Сургалтын арга ○ Эдийн засгийн бодлого бодох арга, аргачлал ○ Сурагчдын ялгаатай байдалд тохируулан дасгал, даалгавар боловсруулах ○ Үнэлгээний даалгавар боловсруулах
Арав дахь жилдээ ажиллаж буй багш нар	<ul style="list-style-type: none"> ○ Судалгааны арга зүй (Хүүхэд судлах оношлох арга зүй) ○ Мэдээлэл харилцааны технологийн мэдлэг, чадвар ○ Сургалтын шинэлэг аргууд ○ Үнэлгээний даалгавар боловсруулах
<p>Дүгнэлт: Хичээл төлөвлөх, сургалтын арга, үнэлгээний даалгавар боловсруулалт гэх мэт агуулгууд ажилласан жил, туршлагаас үл хамааран зорилтот бүлгүүдэд ажлын байран дээрх хамгийн их хэрэгцээтэй агуулга болж байгаа нь судалгааны үр дүнгээр илэрчээ.</p>	

Судалгаа 2: ”Багшийн хөгжих хэрэгцээний судалгааг 2013 онд явуулсан бөгөөд уг судалгаанд түүх, нийгмийн ухааны **112** багш хамрагдсан бөгөөд **“Та хичээлээ сонирхолтой явуулдаг уу?”** гэсэн асуулгад *сонирхолтой явуулдаггүй* гэж түүхийн багш нар бусад мэргэжлийн багш нараас хамгийн өндөр хувьтай хариулсан нь багш нар арга зүйгээ өөрчлөх хүсэлтэй байгааг нотолж байна гэж үзэж болохоор байна. Мөн уг судалгаанд хамрагдсан бүх мэргэжлийн багш нар:

1. Ээлжит хичээл зохион байгуулах сургалтын арга,
2. Үнэлгээний даалгавар боловсруулах,
3. Сурган хүмүүжүүлэх зүй, сэтгэл судлалтай холбоотой мэдлэг, чадваруудаа хөгжүүлэх хэрэгцээтэй байгаагаа илэрхийлсэн байна.
4. Мөн сургалтын хэрэглэгдэхүүн боловсруулах, түүнийг оновчтой сонгох зэрэг агуулгад арга зүйн дэмжлэг хэрэгтэй байгаагаа илэрхийлжээ.

Санал асуулга: “БМДИ-Түүх, нийгмийн ухааны багш нар группээр авсан (2016 он)

“БМДИ-ТНУ-ны багш нар” группээр дамжуулан авсан багш нарын саналаас дүгнэн үзэхэд ажилласан жилийн ялгаатай байдал нь хичээлийн судалгааны арга зүйн эзэмшилтэд ялгаатай байгааг илрүүлсэн болно. Мөн санал асуулгад оролцсон багш нар арга зүйн дэмжлэг хүсэж байгаа нь дээрх 2 судалгааны үр дүнг нотолж байна гэж үзэх үндэслэл боллоо.

Яагаад хичээлийн судалгаа гэж ?

Багшийн МД үндэсний хөтөлбөр
2008.316-р тогтоол

ЕБС-ийн багш, ажилтны мэргэжил
дээшлүүлэх журам -2013 оны 287

Багшийн хөгжил: тасралтгүй, өөрийн
хөгжлийн төлөвлөгөөтэй байх,
мэргэжлийн ур чадвар...

XXI зууны боловсрол
судлалын шинэ парадигм
(Хүмүүнлэг харилцаа,
хандлага төвтэй боловсролд)

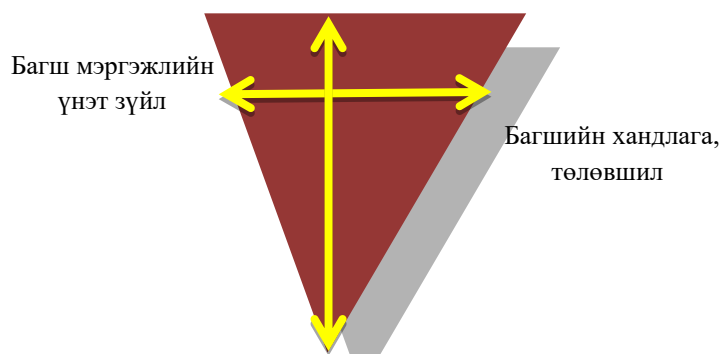
Багш боловсролын хөгжлийн
шинэ чиг хандлага

Хүний хөгжил

Багшид тавигдах мэргэжлийн шаардлага:

Мэргэжлийн мэдлэг, чадвар

Хичээлийн судалгаа гэдэг нь багш нарын багшлах ур чадвар, арга зүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагаа” гэж Японы судлаач Макото Ёшидагийн хэлсэн үгийг дээрх бодлогын болон эрх зүйн баримт бичгүүд нотлон харуулж байна.

Иймээс түүх, нийгмийн ухааны багшийн мэргэжил дээшлүүлэх үндсэн сургалтын хөтөлбөрт хичээлийн судалгааны арга зүйг мэдээлэл-дадлага ажил, судалгаат хичээл ажиглах, хэлэлцүүлэгт оролцох, хичээлийн судалгаа хийж буй туршлага солилцох зэрэг хэлбэрээр төлөвлөн зохион байгуулсан болно.

Хичээлийн судалгаагаар багшийн арга зүйн хөгжлийг дэмжих ямар боломжууд бидэнд байна вэ?

Дараах ажлуудыг хичээлийн судалгааны арга зүйн чиглэлээр зохион байгуулсан. Үүнд:

Онлайн сургалтын даалгаварт:

- Судалгаат хичээлийн багт ажилласан тэмдэглэл, ажилдаа тусгасан шинэ санааг бичих, эргэцүүлэл, дүгнэлт хийх
- Бусад багш нарын судалгаат хичээлд ажиглалт хийсэн, хэлэлцүүлэгт оролцсон тэмдэглэл хөтлөх, танхимын сургалтаар ямар шинэ санаа олж авсан тухайгаа ярилцах
- Хичээлийн судалгааны арга зүйн материал уншиж судлах

Танхимын сургалтаар :

- Судалгаат хичээлд ажиглалт хийлгэх, хэлэлцүүлэгт оролцуулах (Ховд, Архангай аймгийн сургалтын үед)
- Сургалтын гарын авлагад Хичээлийн судалгааны арга зүйн материал оруулах
- Хичээлийн судалгаа хийхэд ямар бэрхшээл гарсан, хэрхэн шийдсэн талаар туршлага солилцох
- Багш нарын өөрийнх нь бичсэн илтгэлд шалгуурын дагуу шинжилгээ хийлгэх, сайжруулах зөвлөмж бусад багш нар өгөх

Зөвлөн туслах ажлаар:

- Судалгаат хичээл ажиглалт хийн хэлэлцүүлэгт оролцон санал, зөвлөмж өгсөн.

Үр дүн, дүгнэлт

Ихэнх сургууль, багш нарын хувьд:

- Ээлжит хичээлийн чанар, үр дүн сайжирч байгаа нь зөвлөн туслах ажлын явцад ажиглагдсан.
- Хичээлийн судалгааны арга зүйн хуралд оролцох, илтгэлээ хэлэлцүүлэх сургууль, багш нарын тоо нэмэгдэж байна.
- Судалгааг 2-3 жил үргэлжлүүлэн хийж байгаа сургууль, багш нар байна. Тухайлбал, Дорнод, Булган аймгийн ТНУ-ны багш нар
- Багаар хамтран ажиллаж хэвшсэн байна.
- Мэргэжлийн багш нарын группээр судалгаат хичээлийн талаар асууж, ярилцах хүсэлтэй багш нар нэмэгдэж байна.

Дүгнэлт

Хичээлийн судалгааны арга зүйг багшийн мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөр, зөвлөн туслах ажлын хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа нь багш нарын арга зүйн хөгжилд тодорхой дэмжлэг үзүүлж байна. Гэвч цаашид энэ чиглэлээр сургууль, багш нартай хамтран ажилах хэрэгцээ, шаардлаг байсаар байна гэж ТНУ-ны сургалт хариуцсан арга зүйчийн хувьд үзэж байна. Хичээлийн судалгаа бол багш бүрийн арга зүйгээ сайжруулах, хөгжих, суралцах боломж, ажлын байран дээрх эрдэм судлалын ажил, багшлахуйн болон суралцахуйг хөгжүүлэх үр дүнтэй арга хэрэгсэл гэж ойлгон хөгжүүлэх шаардлага бүх түвшинд байна гэж дүгнэж байна.

Цаашид бид ямар ажлууд хийж болох вэ?

Энэхүү илтгэлийг хэлэлцүүлэх явцад хуралд оролцогчдоос гарсан дараах санал, зөвлөмж, ажлын шинэ санаанд та бүхэн анхаарлаа хандуулна уу.

Сургуулийн түвшинд:

- Үндсэн сургалтаар хичээлийн судалгааны арга зүйн мэдээлэл сонсож, хичээл ажиглан, хэлэлцүүлэгт оролцсон багш нар ажлын байран дээрээ очоод бүх багш нартаа сургалт-хэлэлцүүлэг хийдэг байх.
- Судалгаат хичээлийн багийг орон нутгийн БСУГ-ын мэргэжилтэн, их, дээд сургуулийн багш нараар өргөтгөх
- Багш бүрийг хичээлийн судалгаанд жигд оролцуулахын тулд тэдний судалгаа, шинжилгээ хийх мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн сургалт-семинарыг орон нутгийн БСУГ хариуцан жилд нэг удаа зохион байгуулж хэвших
- Судалгааны арга зүйд суралцах, судалгааны үр дүнг хэлэлцэх, туршлага судлах, санал солилцох уулзалт, ярилцлага, хэлэлцүүлэг, онол-практикийн бага хурал зэргийг тогтмол зохион байгуулах
- Сургууль бүр жилд нэг удаа хичээлийн судалгааны нээлттэй өдөрлөг зохион байгуулж судалгааны үр дүнг танилцуулах, үзүүлэх хичээл заах, туршлагаа хуваалцах
- Багш нарыг сургуульд түшиглэн хөгжүүлэх нэгэн хэлбэр нь хичээлийн судалгаа гэдгийг сургуулийн удирдлагууд ойлгох, дэмжих. Тухайлбал, сургуулийн удирдлага хичээлийн судалгаа явуулна гэдэг нь сургуульд эрдэм шинжилгээний ажил явуулна гэсэн үг. Сургуулийн өдөр тутмын үйл ажиллагааны орчин нь хичээлийн судалгааны ердийн орчин болох хүртэл нь сургууль доторх үйл ажиллагааг зохион байгуулах.
- Багшийн арга зүйн хөгжлийн үр дүнг урт хугацаанд харах.

Орон нутгийн түвшинд:

- Сургууль хоорондын судалгаат хичээлийг өргөжүүлэх
- Сургууль түшиглэсэн багшийн хөгжлийн асуудлыг тухайн сургууль зорилго чиглэлтэй, жилийн төлөвлөгөөтэйгээр зохион байгуулж хэвших.
- Хичээлийн судалгаанд оролцох багшийн хөгжлийг дэмжих ажлуудыг судалгааны үндсэн дээр төлөвлөх, зохион байгуулах, удирдлагаар хангах
- Хичээлийн судалгааны сэдэв, зорилгыг оновчтой тогтооход ач холбогдол өгч багш нараар хэлэлцүүлэх, судалгаанд үндэслэх, бусад хүмүүстэй ярилцан шийдэж хэвших.

Үндэсний түвшинд:

- Орон нутгийн болон үндэсний хэмжээний зөвлөн туслах ажлын хүрээнд тухайн сургууль, багш нарын зохион байгуулж буй судалгаат хичээлийн явц, үр дүнтэй танилцах, зөвлөгөө, арга зүйн дэмжлэг үзүүлдэг байх.
- Үр нөлөө бүхий судалгаат хичээлийн арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэх

- Улсын тэргүүний сургууль, багшийг шалгаруулах ажлын үзүүлэлтэд хичээлийн судалгааны ажлын үр дүнг тооцон тусгах боломжийг судлах
- Судлагдхууны онцлогтой, сургууль түшиглэсэн хичээлийн судалгааны загвар боловсруулах, турших, хэрэгжүүлэх

Ном зүй

1. *“Багилахуйн хөгжил: Багилахуйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллаганы менежмент” Гарын авлага УБ, 2013*
2. *Баги мэргэжлийн тасралтгүй хөгжлийн хэрэгцээ” судалгааны тайлан Уб, 2015*
3. *Хичээл хоорондын холбоо-Баги нарын хамтын ажиллагаа ГЯ, Уб,1999*
4. *Ч.Нямгэрэл болон бусад, Баги бэлтгэдэг их, дээд сургуулиудын сургалтад зориулсан хичээлийн хөтөлбөр БШУЯ, ЖАЙКА, Уб, 2013*
5. *Н.Оюунцэцэг болон бусад, “Хичээлийн судалгааны илтгэл бичих зөвлөмж”, Багийн хөгжил сэтгүүл Уб, 2016*

Хичээлийн судалгаанд бүх талын оролцоо, хамтын ажиллагаа чухал учир бүх түвшинд анхаарлаа хандуулан ажиллахыг та бүхнээс хүсэж байна.

ГУРАВ. ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН СУДАЛГАА

Суралцагчдын шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг ажлын хуудас ашиглан үнэлэх нь

Л.Шүр-Эрдэнэ. Shur-Erdene@bsug.or.gov.mn

Орхон аймаг БСУГ-ын Байгалийн ухааны сургалт арга зүй хариуцсан мэргэжилтэн

Удиртгал

XXI зуунд аливаа улс нийгмийн хөгжил дэвшлийг урагш хөдөлгөх хүчин зүйлийн нэг бол мэдлэг чадвараа бие даан байнга дээшлүүлж, түүнийгээ баяжуулах арга, чадвар эзэмшсэн хүн байна. Дэлхийн олон орны боловсролын баримт бичигт “Хүүхдийг суралцахад нь яаж сургах вэ?” гэсэн асуудлыг тэргүүн зэрэгт тавих боллоо.

XXI зуунд хүнд ямар боловсрол шаардлагатай болох, тухайлбал ямар мэдлэг, чадварыг яаж эзэмших вэ? гэсэн асуулт зүй ёсоор гарч ирж байгаа юм. Тиймээс би судалгааныхаа ажилд мэдлэгийн шинэ зууны бүтээн байгуулагч болсон залуу үеийнхнээ чухам юунд, яаж сургах вэ, шинжлэх ухааны энэ их мэдээллийг дамжуулаад байх уу, эсвэл хэрэгцээ сонирхолд нь нийцүүлэх үү, сурах арга барил эзэмшүүлэх үү, сургалтыг нэг загвараар явуулах уу, суралцагчийн авьяас сонирхолд нь тулгуурлан ялгавартай хандах уу гэх мэтийн олон асуултуудаас суралцагчдад сурах арга барилыг эзэмшүүлэх, түүнийг хэрхэн үнэлэх асуудал чухал хэрэгтэй гэж үзэн судаллаа.

Сэдвийн судлагдсан байдал

А. Загдаа нь “Оюун ухааны үйл ажиллагааны арга барил эзэмшүүлэх арга зүй”-г боловсруулан дор дурьдсан үе шаттай байвал үр дүнтэй гэж үзжээ. Үүнд:

- Сурагчдад тайлбарлах шинэ материалын агуулгын онол практикийн талыг гүнзгий олгох
- Материалын агуулгад анализ хийж түүнд харгалзах оюуны үйл ажиллагааны арга барилыг тодорхойлох
- Арга барилыг хэрэглэж сурах сурагчийн үйл ажиллагааг бичнэ
- Сурах явцаар арга барилаа хэрэгжүүлнэ
- Хичээлээр арга барил эзэмшүүлсэн зарим зүйлийг дараа нь тэмдэглэнэ
- Уул сэдвийг эзэмшүүлсэн байдалд сурах үйл ажиллагааны логикийн үүднээс анализ дүгнэлт хийнэ. [Загдаа А, 1981]

Дээрх судлагдсан байдлаас дүгнэхэд сурах арга барилыг сурагчдад эзэмшүүлэх хэрэгтэй, хэрхэн яаж эзэмшүүлэх вэ? талаас нь судалсан боловч сурагчийн сурах арга барилыг яаж үнэлж болох вэ? талыг нь орхигдуулсан байна. Тиймээс сурагчийн сурах арга барил эзэмшилтийг үнэлэх асуудлыг судлах зайлшгүй хэрэгцээ байна.

Судалгааны зорилго:

Байгалийн ухааны хичээлээр суралцагчдад шинжлэх ухаанч арга барилыг эзэмшүүлж буй өнөөгийн байдлыг судлан, ажлын хуудсыг боловсронгуй болгох, түүнийг явцын үнэлгээнд хэрэглэх талаар зөвлөмж боловсруулах

Судалгааны зорилт:

- Шинжлэх ухаанч арга барилын үнэлэх талаарх онол, үзэл баримтлалыг судлах
- Судалгааны арга зүй (хичээлийн ажиглалт, баримт бичгийн судалгаа, ярилцлага) боловсруулах, мэдээлэл цуглуулах
- Судалгааны үр дүнг нэгтгэх, дүгнэлт гаргах
- Шинжлэх ухаанч арга барилын эзэмшилтийг ажлын хуудас ашиглан үнэлэх шалгуур, зөвлөмж боловсруулах

Судалгааны арга зүй:

- Ажиглалтын арга
- Баримтад дүн шинжилгээ хийх арга
- Ярилцлагын арга

Судалгааны судлах зүйл: Шинжлэх ухаанч арга барил

Судалгааны объект: Ажлын хуудас, түүний боловсруулалт хэрэглээ

Судалгааны шинэлэг тал, практик ач холбогдол

Суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилыг үнэлэхэд чиглэгдсэн ажлын хуудас боловсруулах зөвлөмж боловсруулсан.

Сурагчдын ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс шинжлэх ухаанч арга барилын ахицыг үнэлэх үнэлгээний шалгуурыг боловсруулсан.

Судалгааны хязгаарлагдмал тал:

Шинжлэх ухаанч арга барилын эзэмшилтийг сурагчийн ажлын хуудасны гүйцэтгэлтэй холбон судалсан.

Үндсэн хэсэг

1.1. Шинжлэх ухаанч арга барилыг үнэлэх онол арга зүй

Сурагчид шинжлэх ухааны судалгааны үйл явцад учир угтатой оролцохын тулд тодорхой чадваруудтай байх ёстой. Эдгээр шинжлэх ухаанч арга барилын чадварууд нь асуулт асуух, ажиглах, асуудал таамаглал дэвшүүлэх, туршилтыг төлөвлөх, баримт нотолгоонд суурилан учир шалтгааныг тайлбарлах, үр дүнгээ танилцуулах зэрэг багтана. Эдгээр шинжлэх ухаанч арга барилын чадваруудыг суралцагчид дараах цикл (Бүдүүвч 1)-ийн дагуу эзэмшинэ. Шинжлэх ухаанч арга барилын чадваруудыг эцсийн үнэлгээгээр үнэлэхээс илүүтэй явцын үнэлгээгээр үнэлдэг. Учир нь явцын үнэлгээ суралцагчдад шинэ санаа, чадварыг бий болгох багшлахуйн салшгүй нэг хэсэг бөгөөд сургалтын үр дүнг илэрхийлэх хөдөлшгүй нотолгоо болж байдаг.

Бүдүүвч 1. Сурагчийн шинжлэх ухаанч арга барилыг эзэмших үе шат

Суралцагчид шинжлэх ухааны санааг юу гэж ойлгож байгаа, үйлийн (process) чадварууд хэр зэрэг хөгжиж байгаа болон тэдний суралцахуйн үйл ажиллагаанд тусламж шаардлагатай эсэхийг мэдэхэд явцын үнэлгээ нь чухал байдаг. Өөрөөр хэлбэл шинжлэх ухаанч арга барилын чадваруудыг суралцахуйн үйл явцад л үнэлэх боломжтой учраас явцын үнэлгээ шинжлэх ухаанч арга барилд суурилсан сургалтад чухал байр суурь эзэлнэ. Явцын үнэлгээг хийснээр багш тухайн суралцагч зорилгодоо хэрхэн, яаж хүрэхэд нь туслах, дэмжлэг үзүүлэх боломжтой. Үйлийн чадварт ажиглах, таамаглал дэвшүүлэх буюу тайлбарлах, урьдчилан тааварлах, асуулт дэвшүүлэх, туршилтыг төлөвлөх ба гүйцэтгэх, нотолгоог буулган тайлбарлах, бусдадаа дамжуулах зэрэг чадварууд багтдаг. Эдгээр чадвар хөгжсөнөөр суралцагчид нотолгоо цуглуулах ба хэрэглэх, нотолгоонд үндэслэн өөрийн санаагаа өөрчлөх, аргачлалыг шүүмжлэлтэйгээр харж, эргэцүүлэн бодох үйлийг өөрийн дадал болгон хүлээж авдаг. Суралцагчийн эдгээр чадварыг хөгжүүлж байгаа эсэхээ үнэлэхдээ ажиглах, ойлголт, учир шалтгааныг сорьсон асуулт асуух, анги дахь суралцахуйн үйл ажиллагааны явцад тэдний цуглуулсан баримт нотолгоог үзэх, тусгай даалгаврыг гүйцэтгүүлэх замаар мэдээллийг цуглуулан үнэлнэ. (Оюунцэцэг., Баярмаа., Наранцогт., Сарангэрэл., Сайнбилэг, Отгонбаяр, 2015)

Суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилын чадвар хөгжсөнийг багш асуулт асууж, тэмдэглэл хөтлөх, дасгал даалгавар гүйцэтгэсэн байдлыг нянах зэрэг үйлийг явцын үнэлгээ болгон ашиглахад олон үйлийг зэрэг хийх нь хүндрэлтэй бөгөөд суралцаагүй учир үр дүнг хөгжүүлэх зорилгоор бэлтгэн ашиглаж байгаа учир түүнийг явцын үнэлгээ хийхэд ашиглах нь тохиромжтой биш байна. Харин эдгээр мэдээллийг бүхэлд нь багтаасан зүйл нь ажлын хуудас бөгөөд сурагчдыг үнэлэхдээ ажлын хуудасны гүйцэтгэлд дүн шинжилгээ хийх явдал юм. .

1.2. Ажлын хуудас

Анх 1925 онд ажлын хуудас гэсэн нэр томъёог from work (n.) + sheet (n.) гэсэн хоёр үгний нийлэмж байдлаар томъёолсон. (Douglas Harper нь Online Etymology Dictionary, 2010).

Ажлын хуудасны талаар эрдэмтэд олон янзаар тодорхойлсон байдаг. Тухайлбал:

Хичээлийн төлөвлөгдсөн болон хийгдэж буй ажлыг сурагч тэмдэглэх хуудас.

Суралцагчийн гүйцэтгэх дасгалыг багтаасан хуудас (*Collins English Dictionary. 2012*)

Туркын Giresun их сургууль, боловсролын хэлтэсийн 2007-2008 оны хичээлийн жилд хийсэн “Шинжлэх ухаанч үйл ажиллагаанд үндэслэсэн ажлын хуудас боловсруулах” судалгааны материалд ажлын хуудас дараах 4 хэсэгтэй байна гэж үзжээ.

Ажлын хуудас боловсруулах алхам:

- Ажлын хуудсыг бэлтгэхдээ сэдвээ тодорхойлсон байна.
- Ажлын хуудсны төслөө бэлэн болгоно.
- Шинжээчдийн оруулсан санал болон тусгах асуудлыг хэлэлцэж хүлээн авсан байна
- Ажлын хуудсыг зөвлөмжид заасны дагуу шинэчилсэн байна.
- Ажлын хуудсыг сургалтад хэрэглэх, сайжруулах

Ажлын хуудас дараах 4 хэсгээс бүтнэ. Үүнд:

1 дүгээр хэсэг. Багшийн мэдээлэл, видео нь хүүхдэд тухайн сэвийн хүрээнд мэдээлэл өгч байх.

2 дугаар хэсэг. Лабораторийн тоног төхөөрөмж, химийн бодисын талаар мэдээллийг өгсөн байна.

Зарим тоног төхөөрөмжийн нэрийг бичих, заримынх нь нэрийг нь өгч зургийг нь зуруулах байдлаар өгөх. Үүнээс үндэслэн өдөр тутмын амьдрал болон шинжлэх ухааны асуулт асуух, урьдчилан дүгнэлтийг таамаглах мөн туршилтыг төлөвлөх зэрэг үйлийг багтаасан байна.

3 дугаар хэсэг. Туршилтын үйл ажиллагааны талаар таамаглал боловсруулах, хувьсагчийг тодорхойлох, хувьсагчийг ашиглан туршилтыг ажиглах, мэдээлэл боловсруулах хүснэгтийг гаргах, графикаар тайлбарлах, графикийн тайлбар болон боловсруулсан таамаглалыг харьцуулан туршилтын үр дүнг тайлбарлах.

4 дүгээр хэсэг. Өдөр тутмын амьдрал болон туршилтын үндсэн санаатай холбоотой асуултууд гэсэн 4 хэсгээс бүтнэ гэж үзжээ.

Жишээ нь: “Уусах чанарт температурын нөлөө” сэдвийн ажлын хуудас

1 дүгээр хэсэг.

Тухайн температурт 100 г усанд уусаж ханасан уусмал үүсгэж буй ууссан бодисын хэмжээг бодисын уусах чанар гэнэ. Уусах чанарт нөлөөлөх хүчин зүйлс уусгагч

2 дугаар хэсэг.

Тоног төхөөрөмж: Шилэн аяга, бюхнерийн юүлүүр, термометр, жин, шилэн юүлүүр, колбо, хуруу шилний хавчуур, нэрмэл ус, $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$, H_3BO_3 , $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$, K_2CrO_4 , KNO_3 , NaCl .

Зураг дээрх туршилтын тоног төхөөрөмжийг дор байгаа хоосон зайнд нь бөглөнө үү.

1. Уусах чанар, температур хоорондын хамаарлыг тайлбарласан туршилтын ажлыг төлөвлөнө үү.

.....

2. Уусах чанарт температур хэрхэн нөлөөлөхийг жишээ гаргана тайлбарлана уу?

.....

3 дугаар хэсэг.

1. “Уусах чанарт температурын нөлөө” тест

Таамаглал дэвшүүлэх:

Хамааралтай хувьсагчийг бичих:

Бие даасан хувьсагчийг бичих:

Хяналтын хувьсагчийг бичих:

3. Хувьсагчийг ашиглан туршилтын талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл бичнэ үү?

.....

4. Туршилтын үеийн ажиглалт, цуглуулсан мэдээллийг бичнэ үү?

.....

5. Туршилтын цуглуулсан мэдээллийг ашиглан хүснэгт хийнэ үү?

6. Хүснэгтийн өгөгдөл ашиглан график зурна уу?

7. Туршилтын анхны таамаглал, графикт хийсэн тайлбарыг харьцуулан дүгнэлт гаргана уу?

4 дүгээр хэсэг.

“Уусах чанарт температурын нөлөө” тест

Таамаглал

дэвшүүлэх

8. Дараах асуултад хариулна уу?

А.Элсэн чихэр халуун усанд хурдан уусдаг. Би энэ үзэгдлийг дээрх туршилттай холбоотой юм болов уу гэж бодож байна. Та энэ тухай юу гэж бодож байна вэ?

.....

Б. Уусах чанарт температурын хэрхэн нөлөөлөхийг амьдралд тохиолддог жишээ гаргана уу.

.....

Ажлын хуудсыг гадаадын улс орнуудад дээрх байдлаар тодорхойлон, бэлтгэн ашиглаж байна. Ажлын хуудсыг үйл ажиллагааны удирдамж, сурагчийн талаарх мэдээлэл өгдөг гэж ойлгож болох юм. Ажлын хуудас нь сурагчдад ойлгомжтой, хийх үйл ажиллагаан нь логик дараалалтай, тодорхой бүтэцтэй, сурагчдын үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх боломжтой учраас үйл ажиллагааны удирдамж гэж ойлгох, сурагч зорилгоо ухамсарлан зүй тогтол холбоо хамаарал, өмнөх мэдлэгт суурилан таамаглал дэвшүүлсэн, таамаглал шалгахад хэрэглэгдэх хэрэглэгдэхүүнийг сонгосон эсэх, туршилтын ажлыг төлөвлөн туршилтын хийж ажиглалт, тэмдэглэл хөтлөн мэдээллийг боловсруулж чадсан эсэх, боловсруулсан мэдээлэл, таамаглалд үндэслэн дүгнэлт гаргаж чадсан эсэх нь хүүхдийн гүйцэтгэлээс харагдаж байгаа учир сурагчийн талаарх мэдээлэл гэж үзэж ойлгож болох юм. Дараах 1-р зургаас харна уу?

Зураг 1. Багшийн бэлтгэсэн ажлын хуудас, сурагчийн гүйцэтгэл

Нийтлэг тал	Ялгаатай тал	
	Тарааж өгөх материал	Ажлын хуудас
<ul style="list-style-type: none"> Тодорхой бүтэцтэй Сургалтын хэрэглэгдэхүүн Сурагчийн үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэгч Мэдээллийн ямар нэгэн хэлбэрээр илэрхийлэгдсэн 	<ul style="list-style-type: none"> Тухайн агуулгыг суралцагчдад яаж хүргэж ойлгуулах, ойлгосон мэдлэгийг бататгах, шалгах зорилгоор багшийн бэлтгэсэн хэрэглэгдэхүүн Мэдээллийг илэрхийлэх хэлбэрийг багшийн бэлтгэсэн загвараар боловсруулдаг Суралцагч мэдлэг бүтээх үйлийн хэрэглүүр аль эсвэл мэдлэгээ шалгах даалгавар байна. Суралцагчийн мэдлэг ойлголтыг үнэлдэг 	<ul style="list-style-type: none"> Тухайн агуулгыг суралцагчдаар бүтээлгэх үйл ажиллагааны удирдамж болох хэрэглэгдэхүүн Тухайн зорилгоос хамаарч суралцагч мэдээллийг илэрхийлэх хэлбэрээ өөрөө сонгон боловруулах нээлттэй Суралцагч аливаа зүйлийн үр дүнгийн талаар урьдчилан таамаглах, таамаглалаа шалгах туршилтын тоног төхөөрөмж, бодисыг сонгон туршилтын ажлыг төлөвлөх, төлөвлөлтийн дагуу үйл ажиллагааг зохион байгуулан тэмдэглэл хөтлөн, таамаглалтай холбосон дүгнэлт гаргах, шинэ санааг шинжлэх ухааны үг хэллэгээр илэрхийлэх боломжтой Суралцагчийн мэдлэг ойлголт, шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлдэг.

Үйл ажиллагааны удирдамж

Материалын шинж АЖЛЫН ХУУДАС 6-р анги

6.2 Материалын гэрэл илэрүүлэх шинжийг судлах

Туршилтын зорилго: Материалын гэрэл илэрүүлэх шинжийг судлах

1. Аюулгүй ажиллагааны заавар:
1а. Туршилт хийхдээ гэмтээсээс хэргэмжлээрэй.
1б. Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.

2. Туршилтын зэрэглэлдүүнийг хэрхэж бичнэ үү?
Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.

3. Туршилт явуулах аргачлал:

1. Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.
2. Чийдэнгээ асана.
3. Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.
4. Бусад материалын гэрэл илэрүүлэх шинжийг дээрх аргачлалыг туршина.

Гүйцэтгэл:
Миний таамаглал ба туршилтын үр дүн:
4а.

Материал	Таамаглал		Туршилт	
	Гэрэл илэрүүлэх	Гэрэл илэрүүлэхгүй	Гэрэл илэрүүлэх	Гэрэл илэрүүлэхгүй
Шалын агаа				
Мөсөн агаа				
Шалын агаа				
Төмөр хэлбэр				
Шалын агаа				

4. Цэгийн эрвэд үр нэмэг биш / тургалыг тургалыг биш /
Материалын гэрэл илэрүүлэх шинж

6. Бодоор үзсэн сонгон сүүдийн тухай ялгалыг гүйцэтгээрэй.
Тургалыг биш, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.
Гэрэл илэрүүлэх: шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.
Гэрэл илэрүүлэхгүй: мөсөн агаа, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.

8. Туршилтын зорилгоор материалуудыг агаар биеэ үү тургалыг биш, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй, мөсөн агаа, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.

Сурагчийн талаарх мэдээлэл

Материалын шинж АЖЛЫН ХУУДАС 6-р анги Нэр В.Оршадмаа

6.2 Материалын гэрэл илэрүүлэх шинжийг судлах

Туршилтын зорилго: Материалын гэрэл илэрүүлэх шинжийг судлах

1. Аюулгүй ажиллагааны заавар:
а. Туршилт хийхдээ гэмтээсээс хэргэмжлээрэй.
Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.

2. Туршилтын зэрэглэлдүүнийг хэрхэж бичнэ үү?
Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.

3. Туршилт явуулах аргачлал:

1. Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.
2. Чийдэнгээ асана.
3. Дэлгэрч чийдэн хоёрын дуна шалын агаа байрдуулна.
4. Бусад материалын гэрэл илэрүүлэх шинжийг дээрх аргачлалыг туршина.

Гүйцэтгэл:
Миний таамаглал ба туршилтын үр дүн:
4а. Тохирох баганад (+) гэмдэг таамаарай

Материал	Таамаглал		Туршилт	
	Гэрэл илэрүүлэх	Гэрэл илэрүүлэхгүй	Гэрэл илэрүүлэх	Гэрэл илэрүүлэхгүй
Шалын агаа	+		+	
Мөсөн агаа		+		+
Шалын агаа				
Төмөр хэлбэр		+		+
Шалын агаа				

4. Цэгийн эрвэд үр нэмэг биш.
Материалын гэрэл илэрүүлэх шинж

6. Бодоор үзсэн сонгон сүүдийн тухай ялгалыг гүйцэтгээрэй.
Тургалыг биш, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.
Гэрэл илэрүүлэх: шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.
Гэрэл илэрүүлэхгүй: мөсөн агаа, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.

8. Туршилтын зорилгоор материалуудыг агаар биеэ үү тургалыг биш, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй, мөсөн агаа, шалын агаа, чийдэн, хатуу, өй.

Ажлын хуудас нь хэрэглэж буй зорилгоос хамаарч бүтэц, агуулга, дизайн харилцан адилгүй байж болох ч сурагчдад ойлгомжтой, логик дараалалтай, тодорхой бүтэцтэй, сурагчдын үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх боломжтой, хийх ажил нь тодорхой байх г.м шалгуурыг өөртөө агуулсан аливаа үйл ажиллагааг бичих, тэмдэглэх, зурах, өөрийн үзэл санааг чөлөөтэй илэрхийлэх, тэмдэглэх хуудас байх юм.

Ажлын хуудсыг хичээлд бэлтгэн ашигласнаар аливаа зүйлийн талаар үр дүнг урьдчилан таамаглах, багаж техникийг хэрэглэх арга барил эзэмших, хэмжилт, ажиглалтын тэмдэглэл хөтлөх, туршилт, ажиглалтын мэдээг тайлбарлах, судалгаа шинжилгээг төлөвлөх, гүйцэтгэх, арга зүйгээ улам сайжруулах, өгөгдсөн материал, багаж техник дээр ажиллах арга зүйгээ сонгох, үр дүнг үндэслэлтэй тайлбарлах, дүгнэх хийх зэрэг хүүхдийн чадварыг хөгжүүлнэ.

Бид ажлын хуудас гэсэн ойлголт, нэр томъёог цөм хөтөлбөр хэрэгжүүлж байгаа үеэс эхлэн сонсож өөр өөрийн ойлгосон түвшинд боловсруулан ашиглаж байна. Бидний олон жил бэлтгэн ашиглаж байсан тараах материал, ажлын хуудас хоёр нь ижил ойлголт уу? аль эсвэл ялгаатай ойлголт уу? гэдэг талаар эргэлзээтэй байгаа нь багш нарын бэлтгэн ашиглаж байгаа ажлын хуудаснаас илээхэн харагдаж байна.

Ажлын хуудас болон тарааж өгөх материалын нийтлэг ба ялгаатай талыг (хүснэгт 2) илэрхийллээ.

Хүснэгт 2. Ажлын хуудас болон тарааж өгөх материалын нийтлэг ба ялгаа

Тарааж өгөх материалыг сурагчийн ойлгосон мэдлэг чадварыг үнэлэхэд ашигладаг. Харин өнөөгийн сургалтын үнэлгээ нь сурагчийн юу мэдсэнийг биш, ямар арга барил эзэмшсэнийг үнэлэх болсон учир ажлын хуудас ашиглан шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэхэд тохиромжтой юм.

Ажлын хуудсыг яаж үнэлгээнд хэрэглэх вэ?

Ажлын хуудас нь зорилгоосоо хамаарч бүтцийн хувьд харилцан адилгүй байна.

Жишээ нь Кембрижийн сургуулийн 7, 8 дугаар ангийн физикийн хичээлийн ажлын хуудсыг сурагчдын шинжлэх ухаанч арга барилын асуудал таамаглал дэвшүүлэх, шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх гэсэн үе шатанд гарч буй ахицыг үнэлэх зорилгоор бэлтгэн ашигласан байна.

Assessment of Scientific Inquiry Skills судалгааны материалд 7-р ангийн “Бөмбөг ойх”, 8 дугаар ангийн “Дүүжин” туршилт хичээлийн ажлын хуудсыг боловсруулан хэрэгжүүлж, сурагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэхдээ дараах үнэлгээний рубрик боловсруулан (хүснэгт 3) -г үнэлсэн байна.

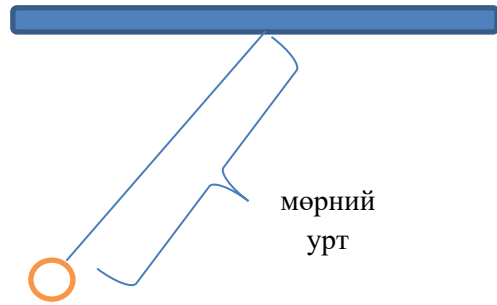
Тиймээс шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэхдээ үнэлэх үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт боловсруулах, шалгуурт үндэслэн үнэлж, дүгнэлт хийж суралцагчийн түвшинг тогтоох, чадварыг ахиулах зөвлөмж боловсруулах үйл ажиллагааг багш та хийх чухал гэж үзсэн байна.

8 дугаар ангийн “Дүүжин” туршилт хичээлийн ажлын хуудас

Асуулт: Дүүжингийн мөр хэр урт байх нь хугацаанд хэрхэн нөлөөлдөг вэ?

1. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх

.....

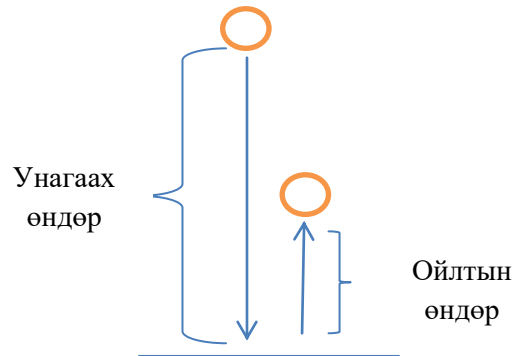
2. Таны таамаглал зөв эсэхээс үл хамааран шалгах туршилтыг төлөвлөх
 Та дор дурдсан материалаас ямар ч байдлаар ашиглаж болно.
 Дүүжингийн бүтэц:

метр	секундомер
Мөр	тууз
Цаасны хайч	цаас ба харандаа

7-р ангийн “Бөмбөг ойх” туршилт хичээлийн ажлын хуудас
 Асуулт: Бөмбөг хэр өндрөөс унаж байгаа нь ойх өндөрт хэрхэн нөлөөлөх вэ?
 Асуулт: Дүүжингийн мөр хэр урт байх нь хугацаанд хэрхэн нөлөөлдөг вэ?

1. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх

.....

2. Таны таамаглал зөв эсэхээс үл хамааран шалгах туршилтыг төлөвлөх
 Та дор дурдсан материалаас ямар ч байдлаар ашиглаж болно.

Кембрижийн сургууль нь дээрх ажлын хуудасны суралцагчийн гүйцэтгэлд үндэслэн дараах шинжлэх ухаанч арга барилыг үнэлэх рубрик боловсруулан ашигласан байна. 3-р хүснэгтээр илэрхийлсэн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх рубрикийг дараах байдлаар ашиглана. Жишээ нь:

Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шат:

- Хангалттай сайн түвшинд дэвшүүлсэн суралцагч нь хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгон, харгалзах мэдлэгээ хэрэглэн таамаглал дэвшүүлсэн байна.
- Хангалттай түвшинд дэвшүүлсэн суралцагч нь хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгоогүй, харгалзах мэдлэгээ хэрэглэн таамаглал дэвшүүлсэн байна.
- Сайжруулах шаардлагатай түвшинд дэвшүүлсэн суралцагч нь хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгоогүй, харгалзах мэдлэгээ хэрэглээгүй, таамаглал дэвшүүлсэн байна.
- Анхаарах шаардлагатай түвшинд дэвшүүлсэн суралцагч нь хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгоогүй, харгалзах мэдлэгээ хэрэглээгүй, уялдаа холбоогүй таамаглал ба боломжгүй зүйл дэвшүүлсэн байна.

Хүснэгт 3. Шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх рубрик

	Үнэлгээний шалгуур			
	Хангалттай сайн	Хангалттай	Сайжруулах шаардлагатай	Анхаарах шаардлагатай
Таамаглал дэвшүүлэх	Харгалзах таамаглал дэвшүүлсэн	Харгалзах таамаглал дэвшүүлсэн	Харгалзах таамаглал дэвшүүлсэн	Уялдаа холбоогүй таамаглал ба боломжгүй зүйл дэвшүүлсэн
	Таамаглалаа нягтлахын тулд харгалзах мэдлэгийг хэрэглэсэн	Таамаглалаа нягтлахын тулд харгалзах мэдлэгийг хэрэглэсэн	Таамаглалаа нягтлахын тулд харгалзах мэдлэгийг хэрэглээгүй	Таамаглалаа нягтлахын тулд харгалзах мэдлэгийг хэрэглээгүй
	Хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгосон	Хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгохгүй	Хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгохгүй	Хэмжигдэхүүнүүдийн холбоо хамаарлыг ойлгохгүй
	Удирдан хувьсах хэмжигдэхүүнийг ялган таних	Удирдан хувьсах хэмжигдэхүүнийг ялган таних	Тогтмол барих хэмжигдэхүүнийг орхих	Хэмжигдэхүүнүүдийг ойлгохгүй байх
Сорил туршилтыг төлөвлөх	Тогтмол барих хэмжигдэхүүн ба дагалдан хувьсагч хэмжигдэхүүнийг ялгах	Тогтмол барих хэмжигдэхүүн ба дагалдан хувьсагч хэмжигдэхүүнийг ялгахыг оролдох	Хэмжигдэхүүнийг ялгах оролдлого хийхгүй байх	Хэмжигдэхүүнийг ялгах оролдлого хийхгүй байх
	Хэд хэдэн оролдлого хийх	Хэд хэдэн оролдлого хийх	Зөвхөн нэг оролдлого хийх	Зөвхөн нэг оролдлого хийх
	Тохиромжтой хэрэглэгдэхүүнийг сонгох	Тохиромжтой хэрэглэгдэхүүнийг сонгох	Сонгосон хэрэглэгдэхүүний зарим нь тохиромжгүй	Сонгосон хэрэглэгдэхүүний ихэнх нь тохиромжгүй
	Туршилтыг давтан гүйцэтгэх замаар үйлийн алхамаа баримтжуулах	Үйлийн алхамаа баримтжуулах	Үйлийн алхамын баримтжуулалт дутуу	Бичсэн үйлийн алхам нь цэгцгүй
	Үйлийн алхамаа тусгасан төлөвлөлтийн бүдүүвч, зураглал гаргах	Үйлийн алхамаа тусгасан төлөвлөлтийн бүдүүвч, зураглал гаргах	Төлөвлөлтийн бүдүүвч, зураглал оновчгүй	Төлөвлөлтийн бүдүүвч, зураглал хийж чадахгүй
	Баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах	Өгөгдлийг тэмдэглэх хүснэгт зохиодог байх(бүх хэмжигдэхүүн ба хэмжилтийн нэгжүүд)	Өгөгдлийг тэмдэглэх хүснэгт зохиодог байх(бүх хэмжигдэхүүн ба хэмжилтийн нэгжүүд)	Өгөгдөл цуглуулах
Өгөгдлийн холбоо хамаарлыг харуулсан, тохиромжтой график байгуулах(графикийн нэр, тэнхлэгийн нэр, нэгж, жигд хуваарь, цэгүүд, цэгүүдийг холбосон зохимжтой шугам, шугамын ялгах тэмдэг)		Өгөгдлийн холбоо хамаарлыг харуулсан, тохиромжтой график байгуулах (графикийн нэр, тэнхлэгийн нэр, нэгж, жигд хуваарь, цэгүүд, цэгүүдийг холбосон шугам)	График байгуулсан, гэхдээ хуваарьжигд биш, нэр, нэгж бичээгүй, цэгүүдийг холбосон шугам нь зохимжгүй	График байгуулаагүй
Чанарын ажиглалт хийсэн		Чанарын ажиглалт хийсэн	Чанарын ажиглалт хийгээгүй	Чанарын ажиглалт хийгээгүй
Өгөгдлийг нямбай гүйцэд, оновчтой, зөв бүртгэсэн		Өгөгдлийг бүртгэсэн	Өгөгдөл дутуу	Өгөгдөл цуглуулаагүй
Өгөгдөл нь тооцогдохуйц		Дарааллыг тэмдэглэсэн	Өгөгдөл дараалалгүй,	Өгөгдөл цуглуулаагүй

			тооцогдохгүй	
	Утга санааг тодорхой ялган харуулж цэвэр нямбайзурсан	Утга санааг тодорхой ялган харуулж зурсан	Утга санааг ялган харуулж зурсан	Зураг зураагүй
Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх	Өгөгдөлд үндэслэн дүгнэлт гаргах	Өгөгдөлд үндэслэн дүгнэлт гаргах	Дүгнэлт гаргах	Дүгнэлт нь оновчгүй
	Таамаглалаа баталсан	Таамаглалаа баталсан	Зарим таамаглал нь батлагдсан	Дүгнэлт нь таамаглалтай холбоогүй
	Туршилтаар тавигдсан асуудлыг хөндсөн	Туршилтаар тавигдсан асуудлыг хөндсөн	Туршилтаар тавигдсан асуудлыг хөндсөн	Туршилтаар тавигдсан асуудлыг хөндөөгүй
	Туршилтын алдаа, алдаа гарсан шалтгаан, түүнийг багасгах арга замыг ялгасан	Туршилтын алдаа, алдаа гарах боломжит шалтгааныг тогтоосон	Туршилтын алдааны эх үүсвэрийн шалтгааныг тогтоогоогүй	Туршилтын алдааны эх үүсвэрийн шалтгааныг тогтоогоогүй
	Цаашид турших асуудлыг дэвшүүлэхэд үр дүнгээ ашиглах	Цаашид турших асуудлыг дэвшүүлж чадахгүй	Цаашид турших асуудлыг дэвшүүлж чадахгүй	Цаашид турших асуудлыг дэвшүүлж чадахгүй

3-р хүснэгтээс суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэхээс гадна шалгуурт үндэслэн ажлын хуудсны гүйцэтгэлд багш зөвлөмж бичиж тухайн чадварыг ахиулахад чухалчилдаг байна.

Нэгдүгээр бүлгийн дүгнэлт

Гадаадын улс орнууд болон монгол улсын боловсролын бодлого нь сурагчдад шинжлэх ухааны мэдлэгийг заах биш харин мэдлэгийг сурагч хэрхэн өөрөө олж авч, амьдрал үйл ажиллагаандаа хэрэглэх насан туршдаа суралцах арга барилд сургах, түүнийг үнэлэх асуудлыг чухалчилж байна.

Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрийг орон даяар хэрэгжүүлэн байгалийн ухааны цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр сурагчдад шинжлэх ухаанч арга барилыг 1/Асуудал, таамаглал дэвшүүлэх, 2/ Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх, 3/ Баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах, 4/ Баримт нотолгоог нягтлах, үнэлэх 4 үе шаттайгаар эзэмшүүлэхээр тусгасан.

Сурагчдын шинжлэх ухаанч арга барилын эзэмшилтийг үнэлэх явцын үнэлгээний нэг хэлбэр нь ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс үнэлэх явдал юм.

Ажлын хуудас нь хэрэглэж буй зорилгоос хамаарч бүтэц, агуулга, дизайн харилцан адилгүй байж болох ч сурагчдад ойлгомжтой байх, логик дараалалтай, тодорхой бүтэцтэй, сурагчдын үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх боломжтой, хийх ажил нь тодорхой байх г.м шалгуурыг өөртөө агуулсан хүүхэд аливаа үйл ажиллагааг бичих, тэмдэглэх, зурах, өөрийн үзэл санааг чөлөөтэй илэрхийлэх, мэдлэг бүтээх, мэдлэгээ ашиглах удирдамж болох юм.

Ажлын хуудсыг хичээлд бэлтгэн хэрэглэснээр аливаа зүйлийн талаар үр дүнг урьдчилан таамаглах, багаж техникийг хэрэглэх арга барил эзэмших, хэмжилт, ажиглалтын тэмдэглэл хөтлөх, туршилт, ажиглалтын мэдээг илэрхийлэх, тайлбарлах, судалгаа шинжилгээг төлөвлөх, гүйцэтгэх, арга зүйгээ улам сайжруулах, өгөгдсөн материал, багаж техник дээр ажиллах арга зүйгээ сонгох, үр дүнг үндэслэлтэй тайлбарлах, дүгнэх зэрэг хүүхдийн чадварыг хөгжүүлж байна. Өөрөөр хэлбэл байгалийн юмс, үзэгдэл учир шалтгааны талаар таамаглал дэвшүүлэх, түүнийг батлахын тулд төлөвлөлттэйгээр ажиглалт, туршилт хийх, үр дүнг нэгтгэх боловсруулах, мэдээллийг цуглуулах аргаа сонгох, мэдээллийг бүртгэн тэмдэглэх, нэгтгэн дүгнэх, задлан шинжилгээ хийх зэрэг үйл ажиллагааг багтаан ойлгож болно.

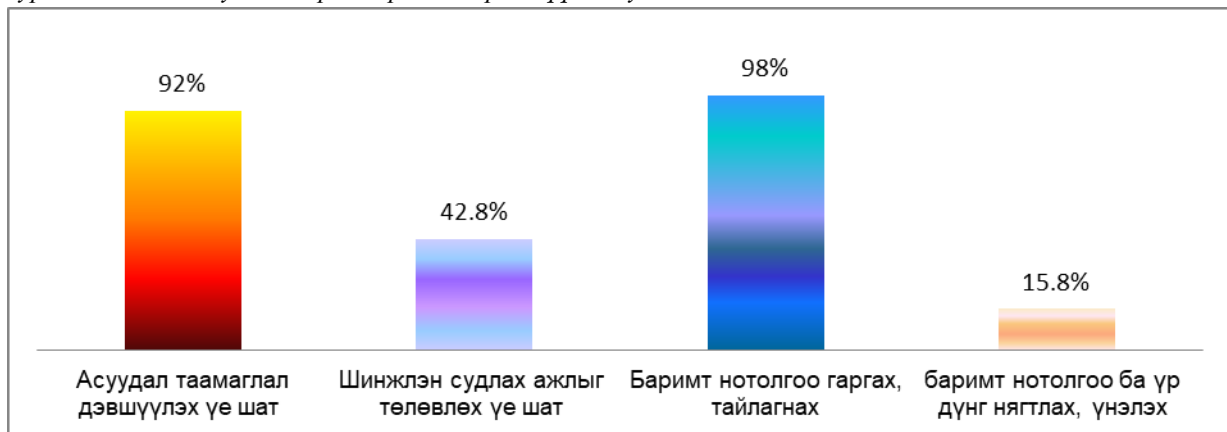
Дээрх дурдсан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлснээр суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй гарч буй ахицыг үнэлэх, түүнд үндэслэн багш дараагийн ээлжит хичээлээр тухайн суралцагчтай ажиллах арга зүйг төлөвлөхөд ажлын хуудсыг боловсруулан ашиглах, гүйцэтгэлд үндэслэн үнэлгээ хийх асуудал байна.

Шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх судалгаа, үр дүн

2.1. Хичээлийн ажиглалт, түүний үр дүн

Ажиглалтын зорилго: Ээлжит хичээлээр шинжлэх ухаанч арга барилыг хэрхэн хэрэгжүүлж буй талаарх өнөөгийн байдлыг илрүүлэх

Зураг 2. Шинжлэх ухаанч арга барилыг хэрэгжүүлж буй өнөөгийн байдал

Дээрхи зураг 2-оос харахад 11 сургуулийн 63 багшаас асуудал таамаглах дэвшүүлэх, баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах гэсэн 1 ба 3 дугаар үе шатыг ээлжит хичээлээр төлөвлөн хэрэгжүүлж, шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх, баримт нотолгоо ба үр дүнг нягтлах, үнэлэх гэсэн 2 ба 4 дүгээр үе шатыг ээлжит хичээлээр төлөвлөн хэрэгжүүлэхгүй орхигдуулж байгаа нь харагдаж байна. Шинжлэх ухаанч арга барилыг багш хэрхэн удирдан чиглүүлж буй байдалд хичээлд ажиглалт хийн тэмдэглэл хөтлөн боловсруулалт хийлээ. Болосруулалтын дүнг хүснэгт 4-өөр харуулав. /дэлгэрэнгүйг Хавсралт 2-оос харна уу./

Хүснэгт 4. Багшийн чиглүүлэг

Багшийн чиглүүлэг	Шинжлэх ухаанч арга барилын үе шат			
	Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шат	Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шат	Баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах үе шат	Баримт нотолгоо ба үр дүнг нягтлах, үнэлэх үе шат
Асуултаар	39.6%	33.3%	20.9%	60%
Ажлын хуудсаар	43.1%	55.5%	59.7%	30%
Өөрөө удирдан чиглүүлсэн	17.3%	11.2%	19.4%	10%

Хүснэгт 4-өөс харахад сурагчдад шинжлэх ухаанч арга барил эзэмшүүлэхэд багшийн чиглүүлэг нь асуудал таамаглал дэвшүүлэх, шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх, баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах үе шатыг ажлын хуудас ашиглан чиглүүлж байгаа нь асуултаар болон багш өөрөө удирдан чиглүүлж байгаа арга хэлбэрээс илүү түлхүү байна. Харин баримт нотолгоо ба үр дүнг нягтлах, үнэлэх үе шатыг асуултаар чиглүүлэн хэрэгжүүлж байна. Үүнээс үндэслэн багшийг боловсруулан ашиглаж буй ажлын хуудсанд дүн шинжилгээ хийх зайлшгүй хэрэгцээ бий болсон.

Баримт бичгийн судалгааны үр дүн

Багшийн боловсруулан ашиглаж буй ажлын хуудасны бүтэц, агуулгад дараах шалгуурын дагуу задлан шинжилгээ хийсэн. /Дэлгэрэнгүйг Хавсралт 3-аас харна уу/

- Даалгаврын тоо
- Шинжлэх ухаанч арга барилын үе шат
- Ажлын хуудсан дахь мэдээллийн хэлбэр

Хүснэгт 5. Ажлын хуудасны бүтэц, агуулга

№	Судлагдахуун	анги	Даалгаврын тоо	Шинжлэх ухаанч арга барилын 4 үе шат				Мэдээллийн хэлбэр
				I	II	III	IV	
	Хими, биологи, физик	6-9	4-6	89%	47%	100%	47%	Бичвэр, зураг, хүснэгт, график

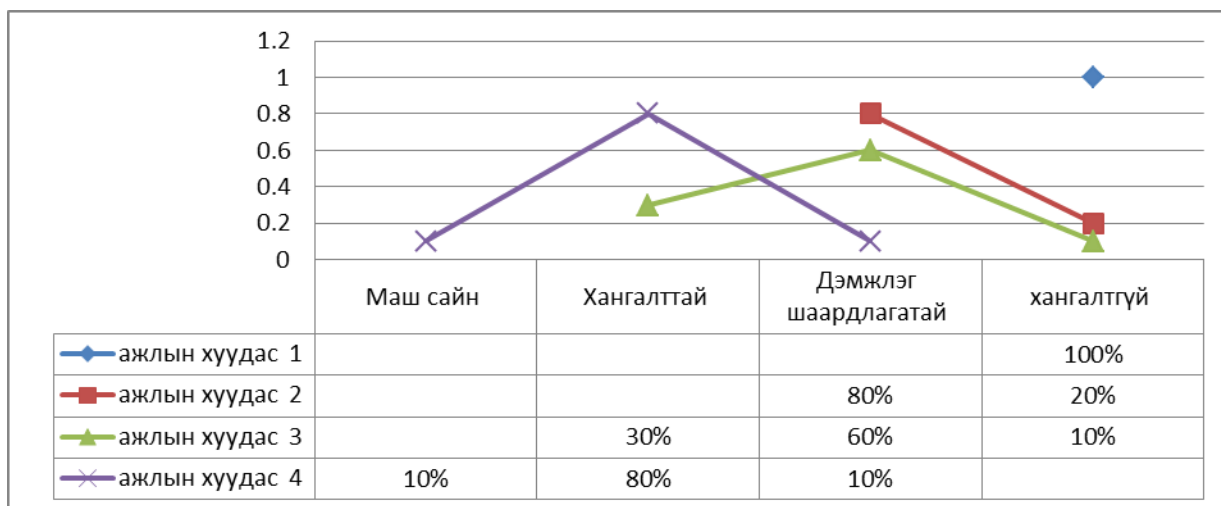
5-р хүснэгтээс харахад ажлын хуудасны даалгавар дунджаар 4-10, агуулгын хувьд шинжлэх ухаанч арга барилын 1 ба 3 дугаар үе шатыг илүү төлөвлөж, 2 ба 4 дүгээр үе шатны үйл ажиллагааг хангалтгүй төлөвлөж байгаа нь харагдаж байна. Мөн ажлын хуудас бичвэр, хүснэгт, зураг гэсэн мэдээллийг илэрхийлэх хэлбэрийг багтаан харилцан адилгүй боловсруулагдсан байна. Энэхүү судалгааны дүн болон гадаадын зарим оронд ашиглаж буй ажлын хуудсанд үндэслэн ажлын хуудсыг үнэлэх шалгуурыг боловсруулсан.

Ажлын хуудсыг боловсруулахдаа бүтэц, агуулгын хувьд харилцан адилгүй боловсруулан хэрэгжүүлж байгаа нь сурагчдын шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицад хэрхэн нөлөөлж буйг илрүүлэх зорилгоор 8 дугаар ангийн Физикийн хичээлийн “Хөшүүргийн тэнцвэр” сэдвийн өөр өөр сургуулийн багш нарын боловсруулан ашигласан 4 төрлийн ажлын хуудас, 80 сурагчийн ажлын хуудасны гүйцэтгэлд дүн шинжилгээ хийлээ. /хавсралт 1, хавсралт 4/

Байгалийн ухааны сургалтын цөм хөтөлбөрт тусгагдсан үнэлгээний зорилго, зорилт, шалгуур, гадаадын зарим улс орны туршлага, байгалийн ухааны хичээл дээр ашиглаж буй ажлын хуудасны гүйцэтгэл зэрэгт үндэслэн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх үнэлгээний шалгуур боловсруулан ашиглаж дараах үр дүнг нэгтгэлээ.

1. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шат

Зураг 3. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шат

Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шатыг сурагчид ялгаатай гүйцэтгэсэн байна. Ажлын хуудсан 1-д сурагчид огт таамаглал дэвшүүлээгүй байгаа шалтгаан нь ажлын хуудас боловсруулсан байдал болон багшийн чиглүүлэг (хүснэгт 6)-тэй холбоотой байна.

Хүснэгт 6. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шатыг боловсруулсан байдал

Ажлын хуудас	Ажлын хуудасны боловсруулсан байдал
Ажлын хуудас 1	100г ачаа, 1Н хүч ашиглан хөшүүргийг тэнцвэрт оруулах ямар боломж байна вэ?
Ажлын хуудас 2	Хөшүүрийг хэрхэн тэнцүүлэх вэ? таамаглалаа бичнэ үү, /зураг ажиглан/ Ширээн дээр байгаа багаж хэрэглэгдэхүүнүүдийг нэрлэн бичнэ үү? Эдгээр багаж хэрэгсэлтэй ажиллах аюулгүй ажиллагааны дүрэм баримтлах вэ?
Ажлын хуудас 3	Хөшүүргийг хэрхэн тэнцүүлэх вэ? F ₁ , F ₂ , L ₁ , L ₂ , -ын холбоо хамаарлыг гаргаж болох уу? Таамаглалаа дэвшүүлж бичнэ үү. Хөшүүргээр ачаа өргөх цэгийг тулгуур дээр дарж буй цэгийг ... гэнэ. гэсэн даалгаврыг гүйцэтгүүлж тулах цэгээс хүч үйлчлэлийн цэг хүртэл юу гэж нэрлэдэг, яаж тэмдэглэдэг талаар багш сурагчтай ярилцсан.
Ажлын хуудас 4	Хөшүүрийг хэрхэн тэнцүүлэх вэ? Багаараа ярилцан бичнэ үү /Амьдралын жишээнд тулгуурласан бодит туршилт, зураг / Багш ангид шуудаатай элс, урт төмөр хөшүүрэг, блокыг бэлтгэн энэ элсийг хэрхэн яаж өргөх вэ? гэсэн асуулт тавин ярилцан 2 сурагчаар туршилтыг гүйцэтгүүлэн “Хүнд ачааг хялбар өргөх ямар арга байна вэ?” туршилтыг зургаар илэрхийлнэ үү?

2. Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх

Зураг 4. Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шат

Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шат гүйцэтгэл нь ажлын хуудас 4-т хангалтгүй түвшний сурагчийн эзлэх хувь буурсан байгаа нь асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шатанд сурагчид тухайн асуудалтай холбоотой амьдралд ойрхон туршилтыг хийн хувьсагчдыг тодорхойлон, зүй тогтол холбоо хамаарлыг ойлгон таамаглалыг дэвшүүлсэн.

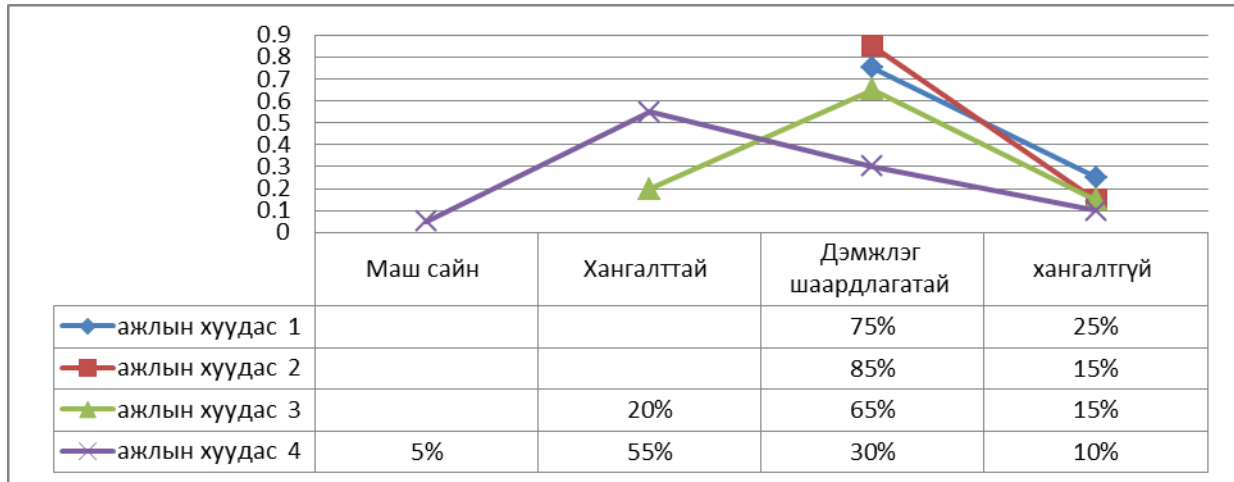
Таамаглалыг аль болох үндэслэлтэй дэвшүүлэх нь шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөхөд үйлийн алхам нь цэгцтэй төлөвлөгдөж байна.

Хүснэгт 7. Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шатыг боловсруулсан байдал

Ажлын хуудас	Ажлын хуудсыг боловсруулсан байдал
Ажлын хуудас 1	Таамаглалаа шалгах туршилт төлөвлөнө үү. Хэрэглэх зүйлс: хөшүүрэг, штатив, ачаанууд
Ажлын хуудас 2	Таамаглалаа шалгах туршилт төлөвлөгөө бичнэ үү?
Ажлын хуудас 3	Таамаглалаа шалгах туршилт төлөвлөгөө бичнэ үү?
Ажлын хуудас 4	Туршилт хийх ажлын дарааллаа гаргана уу?

3. Баримт нотолгоо гаргах тайлагнах үе шат

Зураг 5. Баримт нотолгоо гаргах тайлагнах үе шат

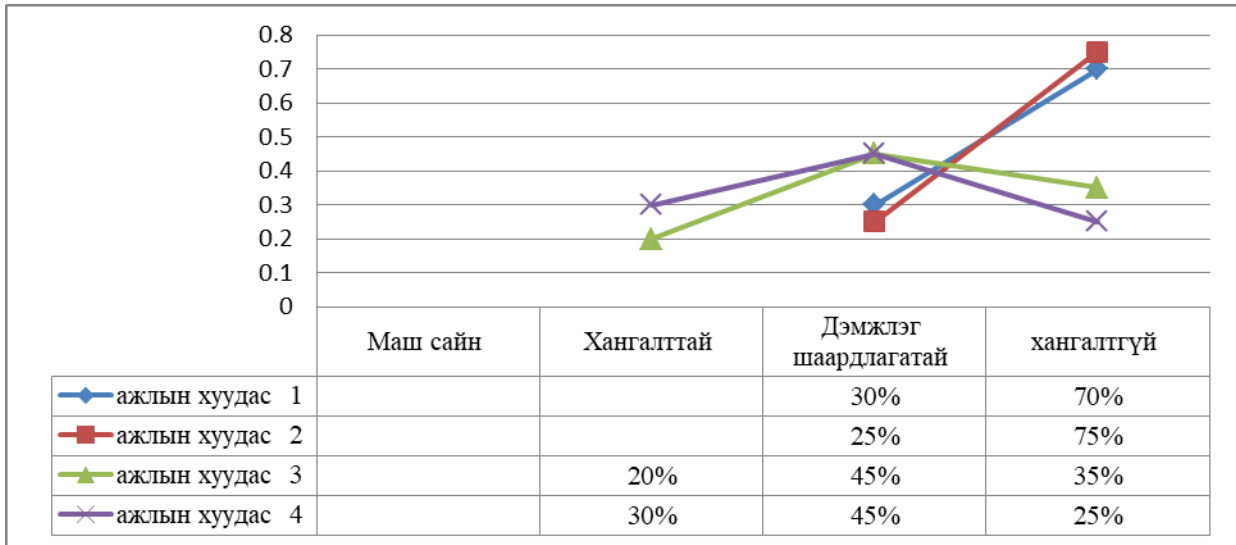
Баримт нотолгоо гаргах үе шатын гүйцэтгэл нь өмнөх хоёр алхамын гүйцэтгэл болон багшийн ажлын хуудас дахь томъёололоос хамаарч байна. Ажлын хуудас 1-д сурагчдын гүйцэтгэл хангалтгүй байгаа нь хэмжигдэхүүний хэмжих нэгж мэдэгдэхгүй, хүснэгтэнд тэмдэглэл бичих тайлбар ойлгомжгүй байгаагаас сурагч буруу хэмжилт хийн боловсруулалтыг шинжлэх ухааны үг хэллэгээр тайлбарлаагүй байна.

Хүснэгт 8. Баримт нотолгоо гаргах тайлагнах үе шатыг боловсруулсан байдал

Ажлын хуудас	Ажлын хуудас боловсруулсан байдал
Ажлын хуудас 1	Төлөвлөгөөний дагуу туршилтаа хийж хэмжилтийн утгыг дараах хүснэгтэнд тэмдэглэнэ үү. (тулах цэгээс хүч үйлчлэх зайг хүчний мөр гэж нэрлэнэ. Хэмжигдэхүүний тайлбар өгсөн, хүснэгтэн дэх хэмжигдэхүүний хэмжих нэгж мэдэгдэхгүй) Хэмжилтийн үр дүнг ашиглан дүгнэлт гаргаж бичнэ үү.
Ажлын хуудас 2	Туршилтаа төлөвлөгөөний дагуу гүйцэтгэж хэмжилтийн утгаа дараах хүснэгтэнд бичнэ үү. Хэмжилтийн утгуудыг ашиглан дүгнэлт гаргаж бичнэ үү ? (хүчний момент гэсэн ухагдахууныг үгээр болон томъёололоор өгсөн.)
Ажлын хуудас 3	Туршилтаа төлөвлөгөөний дагуу гүйцэтгэж хэмжилтийн утгаа дараах хүснэгтэнд бичнэ үү. Хэмжилтийн утгуудыг ашиглан гаргасан дүгнэлтээ үгээр илэрхийлж бичнэ үү. Хэмжилтийн утгуудыг ашиглан гаргасан дүгнэлтээ томъёогоор илэрхийлж бичнэ үү
Ажлын хуудас 4	Туршилтын үр дүнг үгээр илэрхийлж бичнэ үү. Хүснэгтэнд байгаа хэмжигдэхүүнүүдийн хооронд ямар хамаарал байгааг томъёогоор илэрхийлнэ үү.

4. Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх

Зураг 6. Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх

Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх үе шатын сурагчдын гүйцэтгэл нь I, II, III үе шатын гүйцэтгэлтэй хамааралтай байна.

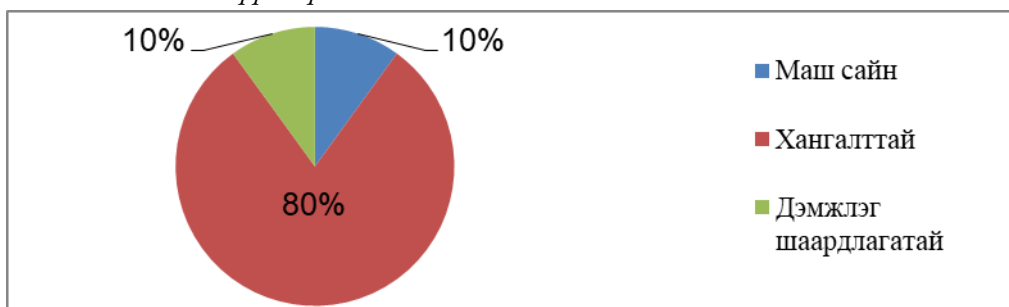
Хүснэгт 9. Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх үе шатыг боловсруулсан байдал

Ажлын хуудас	Ажлын хуудасанд илэрхийлсэн томъёолол
Ажлын хуудас 1	Туршилтын үр дүнгээ таамаглалтайгаа харьцуулан худал эсвэл үнэн байсныг тогтооно уу?
Ажлын хуудас 2	Туршилтаас гаргасан дүгнэлтээ таамаглалтайгаа тохирч байгаа эсэхийг шалган дүгнэлт гаргана уу?
Ажлын хуудас 3	Туршилтаас гаргасан дүгнэлтээ таамаглалтайгаа тохирч байгаа эсэхийг шалган дүгнэлт гаргана уу?
Ажлын хуудас 4	Туршилтаас гаргасан дүгнэлтээ таамаглалтайгаа тохирч байгаа эсэхийг шалган дүгнэлт гаргана уу?

Сурагчдын шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахиц нь багшийн боловсруулсан ажлын хуудаснаас хамаарч байна. Өөрөөр хэлбэл багшийн чиглүүлэг болон ажлын хуудсанд илэрхийлэн бичсэн томъёоллоос хамаарч байна. Иймд шинжлэх ухаанч арга барилыг хөгжүүлэх ажлын хуудас боловсруулах зөвлөмж (хавсралт 6) боловсруулсан. Физикийн хичээлийн “Хөшүүргийн тэнцвэр” сэдвийн нэг ангийн сурагчдын гүйцэтгэлд задлан шинжилгээ хийхэд сурагчдын түвшин харилцан адилгүй байгаа нь судалгаанаас харагдлаа. Үүнд:

1. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шат

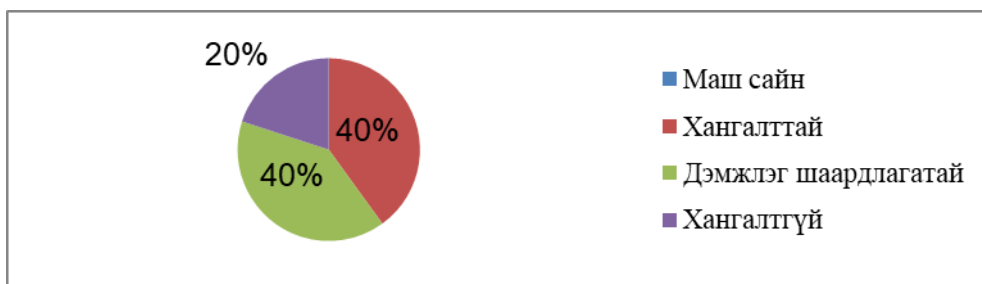
Зураг 7. Асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шат.

Маш сайн түвшинд (200 гр-ын туухайг гол цэг буюу эсрэг хүндийн төврүү ойртуулан хөшнө. Ингэснээр хүндийн төв ижил болж тэнцэх болно. Байрлалаас хамааран тэнцвэр өөрчлөгдөн), *хангалттай түвшинд* (Илүү хүнд ачааг хөшүүргийн гол хэсэгруу ойртуулвал тэнцэх боломжтой), *дэмжлэг хэрэгтэй түвшинд* (Хөшүүргийн нэг талд нь 1 ачаа, нөгөө талд нь 2 ачаа байсан. 2 ачааг үзүүрт нь аваачихад 2 ачаа доошоо үнжиж байсан харин 2 ачааг голд нь тавихад 1 ачаа нь үнжиж байсан. 2 талын хөшүүргийг ойртуулвал тэнцүү болно.) гэсэн ялгаатай түшинд таамаглалыг дэвшүүлж байна.

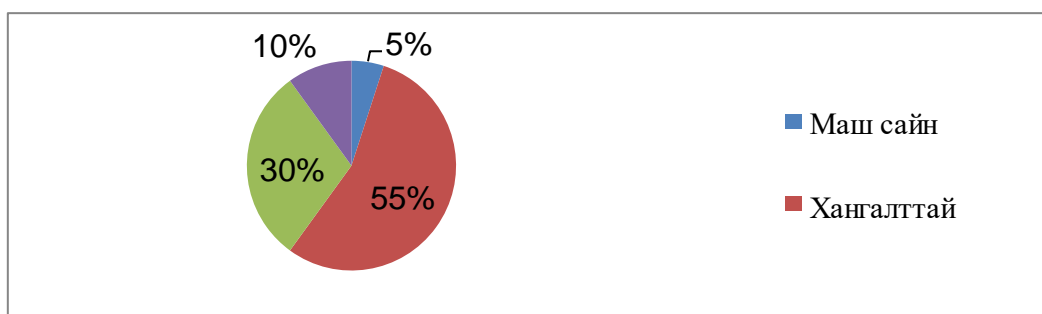
2. Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шат

Зураг 8. Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шат

Маш сайн түвшинд (1. Хөшүүргийн баруун талд байгаа 2Н ачааг хөдлөгөхгүйгээр зүүн талд байгаа 1Н ачааг тулах цэгээс холдуулж үзнэ. 2. Хөшүүргийн баруун талд байгаа 2Н ачааг хөдлөгөхгүйгээр зүүн талд байгаа 1Н ачааг тулах цэгт холдуулж үзнэ. 3. Тулах цэгрүү ортуулах ба холдуулахад алинд нь хөшүүрэг тэнцэх боломтойг ажиглан боломжтой байгаа туршилтыг дахин хийж хөшүүргийг тэнцүүлнэ. 4. Туршилтын үеийн ажиглалтаас үндэслэн хүчний мөр болон үйлчлэлийн хүчээс хамаарсан дүгнэлт гарган боловсруулна), *хангалттай түвшинд* (1. 200 гр ачааг хөдөлгөхгүй 100 грам ачааг нөгөө талд нь зүүж тулах цэгрүү ортуулж холдуулан ажиглана. 2. Ажиглалтанд үндэслэн тэнцүүлэх аргаа олж туухайг хөдөлгөн тэнцүүлнэ. 3. Дүгнэлт гаргаж бусад танилцуулна.), *дэмжлэг хэрэгтэй түвшинд* (1. Хөшүүргийн нэг талд нь 1 ачаа, нөгөө талд нь 2 ачаа байрлуулна. 2. 2 ачааг хөшүүргийн үзүүрт аваачихад 2 ачаа унжина. 3. 2 ачааг хөшүүрэгт ойртуулан тэнцүүлнэ.), *хангалтгүй түвшинд* (2 ачааг хоёуланг нь хөдөлгөж тэнцүүлнэ.) гэсэн харилцан адилгүй түвшинд шинжлэн судлах төлөвлөсөн байна. Энэ үе шат нь асуудал таамаглал дэвшүүлэх үе шаттай шууд хамааралтай байна.

3. Баримт нотолгоо гаргах тайлагнах

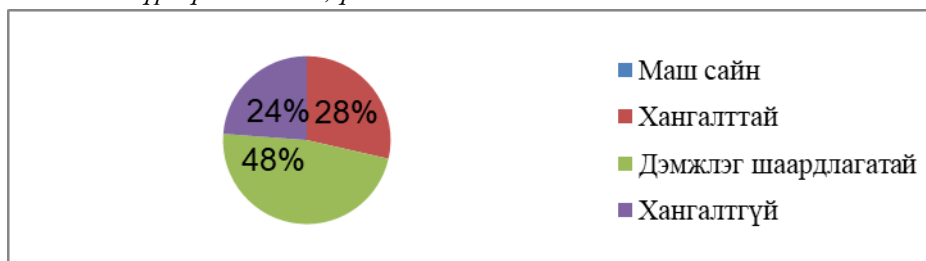

Зураг 9. Баримт нотолгоо гаргах тайлагнах

Маш сайн түвшинд (Хүчний мөрний зай 1 байхад хүч 2 дахин их байна. Харин хүчний мөрний зай 2 байхад хүчний мөрний зай 1 дахин бага байгаа нь хүснэгтээс харагдаж байна. Томъёогоор илэрхийлвэл: $F_1 * L_1 = F_2 * L_2$), *хангалттай түвшинд* (Хүчний мөр бага байхад үйлчлэлийн хүч их байна.), *дэмжлэг хэрэгтэй түвшинд* (Хөшүүргийн хоёр талд өөр жинтэй туухайг төвд тэнцүүлэхэд хоёр туухайн хоорондын зай өөр өөр байна.), *хангалтгүй түвшинд* (огт дүгнэлт бичээгүй) гэсэн ялгаатай түвшинд баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах үе шатыг гүйцэтгэсэн байна.

4. Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх

Зураг 10. Баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх

Маш сайн түвшинд (Хүчний мөрний зай 1 байхад хүч 2 дахин их байна. Харин хүчний мөрний зай 2 байхад хүчний мөрний зай 1 дахин бага байгаа нь хүснэгтээс харагдаж байна.Тиймээс их ачаанд байга мөр байна гэсэн миний таамаглал батлагдсан. Туршилтыг алдаагүй гүйцэтгэхдээ шугамыг цэгийг сайтар ажиглан хэмжих,

туршилтыг хэмжихдээ хөшүүрэг тэнцсэн эсэхийг сайтар шалгасаны дараа хүчний мөрийг хэмжих), *хангалттай түвшинд* (хүч хэр их байна хүчний мөх тэд дахин байга байна.), *дэмжлэг хэрэгтэй түвшинд* (ачаа хүн байвал зай хол байна. Таамаглал батлагдсан), *хангалтгүй түвшинд* (хүнд зүйлийн төмрөөр хөшиж өргөнө.) гэсэн харилцан адилгүй түвшинд баримт нотолгоо үр дүнг нягтлах, үнэлэх үе шатыг гүйцэтгэсэн байна. Иймд суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг хөгжүүлэхийн тулд гүйцэтгэсэн ажлын хуудсанд багш зөвлөгөө бичиж өгөх, суралцагчдад ялгаатай түвшиний ажлын хуудас боловсруулан өгөх биш ялгаатай гүйцэтгэлээс тэдэнтэй ажиллах арга зүйг боловсруулах шаардлагатай нь судалгаанаас харагдлаа.

Багш нартай хийсэн ярилцлагын үр дүн

Ажлын хуудсанд хийсэн баримт бичгийн судалгаанаас харахад сурагчийн ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс шинжлэх ухаанч арга барилыг үнэлэх боломтой байгаа ч хичээлийн ажиглалтын судалгаанаас харахад үнэлгээ болгон ашиглахгүй байгаа зүйл ажиглагдсан учир дараах ярилцлагын судалгааг хийсэн.

Ярилцлагын зорилго: Ажлын хуудсыг ямар зорилгоор ашиглаж буй, ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс сурагчдыг үнэлж болох эсэхийг илүүлэх

1. **Та хичээлдээ үнэлгээний ямар арга, хэлбэрийг хэрэглэхээр төлөвлөсөн бэ?** (Ээлжит хичээлийн хөтөлбөртэй уялдуулан асууна.) /хавсралт 5/

Өөрийн үнэлгээ- 12, найзыгаа үнэлэх-5, Үнэлгээний хуудас бэлтгэсэн- 18 , Хоёр од, нэг хүсэл- 15, Цагаан самбар- 6, Хөршийн үнэлгээ- 5 , Лайк дарах- 7, Гэрлэн дохио- 6, 5 минутын тест- 14

2. Таны ашигласан үнэлгээний арга, хэлбэр үр дүнтэй болж чадсан уу ? Яагаад бодож байна вэ?

Сурагчид бусдыг буруу үнэлсэн, олон аргыг хэрэгжүүлэх гэж төлөвлөснөөс болоод аль алийг нь бүрэн хийж чадсангүй, хүүхдийн оролцоог үнэллээ, сурагч найзыгаа үнэлэх аргад суралцууллаа, богино хугацаанд үнэлсэн үр дүнтэй.

3. Ажлын хуудсыг ээлжит хичээл дээр бэлтгэн ашигласны давуу тал нь юу вэ?

- Хүүхэд бүрийг хичээлд идэвхтэй оролцуулах- 16
- Хүүхэд бүрт шинжлэх ухааны мэдлэгийг тэгш олгох- 8
- Хүүхэд бүрийг тодорхой нэг үйлд татан оруулах - 5
- Хүүхэд бүрийн санаа бодлыг сонсох - 13
- Хүүхэд бүр цэвэр нямбай хийж гүйцэтгэх чадварыг ахиулах- 18
- Хүүхэд бүрийн даалгаврын гүйцэтгэлийн зөв бурууг хянах -12

4. Ажлын хуудсаар сурагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлж үзсэн үү?

- Үнэлж үзээгүй- 17
- Зөвхөн зөв буруу дүгнэлт гарсан эсэхийг л шалгаж үзсэн.-5
- Хүүхдийн цэвэр нямбай хийх чадварыг үнэлж байсан.- 12
- Аль алхмыг хийж гүйцэтгэсэн аль алхмыг хийгээгүй байгааг л ажигладаг.- 3

5. Ажлын хуудас ашиглан шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх боломжтой юу? Үнэлгээ хийхэд ямар бэрхшээл танд тулгарах бэ?

Шинжлэх ухаанаач арга барилыг үнэлэхэд бэрхшээлтэй. Учир нь хүүхэд бүрийн бичсэн зүйлийг уншихад цаг их орно.

Үнэлэх боломжтой юм байна гэж бодлоо. Учир нь ажлын хуудсыг шинжлэх ухаанч арга барилын 4 үе шатаар төлөвлөсөн.

Боломтой. Гэхдээ үнэлэх аргаа мэдэхгүй байна.

Боломтой. Үнэлэх шалгуур нь тодорхой бол.

Боломжгүй. Хүүхэд бүрт ээлжит хичээл бүр дээр ажлын хуудас бэлтгэн өгөөд байх боломж муу байна.

Хүүхэд бүрт ажлын хуудас өгөхөд мөнгө их орно.

Ярилцлагын судалгаанаас харахад багш нар ээлжит хичээл дээр сурагчдыг үнэлэх үнэлгээний 2-3 арга хэлбэрийг хослуулан хэрэгжүүлж байгаа нь давуу талтай боловч үр дүн муутай байна. Ажлын хуудас ашиглан шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх боломжтой боловч үнэлэх аргаа мэдэхгүй, ажлын хуудсыг ээлжит хичээл бүр дээр бэлтгэн хэрэгжүүлэх боломж санхүүгийн хувьд бэрхшээлтэй, ажлын хуудсыг боловсруулахад арга зүйн мэдлэг муу гэх мэт асуудал байна.

Дүгнэлт

1. Байгалийн ухааны суурь боловсролын цөм хөтөлбөрийг, түүний дотор шинжлэх ухаанч арга барилыг багш нар ээлжит хичээл дээр төлөвлөн хэрэгжүүлж байгаа давуу талтай боловч 4 үе шатыг харилцан адилгүй төлөвлөж,

2 ба 4 дүгээр үе шат хангалтгүй хэрэгжиж байгаа нь судалгаанаас харагдлаа. Тухайлбал: Нийт ажигласан хичээлийн 42.8% нь II үе шатыг, 15.8% нь IV үе шатыг төлөвлөн хэрэгжүүлж байна. Иймд шинжлэх ухаанч арга барилын 4 үе шатыг ээлжит хичээлийн зорилгоос хамааруулан төлөвлөн хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

2. Шинжлэх ухаанч арга барилыг сурагчдад эзэмшүүлэхэд багш нар ажлын хуудсыг боловсруулан ээлжит хичээлийг зохион байгуулахдаа чиглүүлэг болгон ашиглаж байна. Гэвч ажлын хуудасны боловсруулалтад задлан шинжилгээ хийж үзэхэд 89% нь I үе шатыг, 47% нь II үе шатыг, 100% нь III үе шатыг, 47% нь IV үе шатыг төлөвлөсөн байна.
3. Багш нарын ажлын хуудасны талаарх мэдлэг, ойлголт харилцан адилгүй байгаатай холбоотойгоор түүний боловсруулалт өөр өөр түвшинд байна. Энэ нь сурагчдын гүйцэтгэлд нөлөөлж байгаа нь судалгааны дүнгээс харагдаж байна. Тиймээс “Шинжлэх ухаанч арга барилыг хөгжүүлэх ажлын хуудас боловсруулах зөвлөмж”-ийг боловсруулсан. /хавсралт 6/
4. Нэг ангийн хувьд сурагчдын гүйцэтгэл өөр өөр байгааг сурах арга барилын эзэмшилттэй холбон үзэж болох юм. Тухайлбал, шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үе шатанд ангийн суралцагчийн 40% нь хангалттай, 40% нь дэмжлэг шаардлагатай, 20% нь хангалтгүй түвшинд байна. Иймээс бидэнд ялгаатай түвшний ажлын хуудас боловсруулах бус харин ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс тэдгээрийн ялгаатай байдлыг тодорхойлж, цаашдын суралцахуйг төлөвлөх нь чухал байна.

Санал, зөвлөмж

1. Бодлого боловсруулагчдад:

- Боловсролын шинэчлэлийг хийхийн тулд хүний нөөц, түүний чадавхийг бэхжүүлэх асуудалд анхаарах
- Сургуулийн хичээл практикийн зардлыг нэмэгдүүлж төсөвт суулгах

2. Боловсролын мэргэжлийн байгууллагад:

БМДИ мэргжилтнүүдэд:

- Ажлын хуудасны талаар нэгдсэн ойлголт, ажлын хуудас боловсруулах арга зүй, ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх арга зүйн сургалтыг багш, удирдах ажилтны 1 ба 5, 10 жилийн үндсэн сургалтын хөтөлбөрт суулгах,
- БСУГ-ын мэргэжилтнүүдэд дээрх сургалтыг зохион байгуулах

Боловсролын хүрээлэнгийн эрдэм шинжилгээний ажилтнуудад:

- Багшийн номонд ажлын хуудас боловсруулах арга зүй, ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх арга зүйн талаарх агуулга оруулах
- Ажлын хуудасны олон загварыг боловсруулан сурах бичигт оруулах

Боловсролын үнэлгээний төвийн мэргэжилтнүүдэд:

5, 9, 12 дугаар ангийн төгсөх шалгалтыг суралцагчийн эзэмшсэн шинжлэх ухаанч арга барилыг үнэлэхэд анхаарах

3. ЕБС-ийн удирдлагад:

- Сургуулийн удирдлага нь БСУГ-ын мэргэжилтнүүдтэй хамтран багш нарт ажлын хуудасны талаар нэгдсэн ойлголт, ажлын хуудас боловсруулах арга зүй, ажлын хуудасны гүйцэтгэлээс суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх арга зүйн сургалтыг чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулах
- Багш нарыг урамшуулахдаа суралцагчийн эзэмших арга барилыг ямар арга зүйгээр хэрхэн хөгжүүлснийг үндэслэх

4. ЕБС-ийн багш нарт

- Ээлжит хичээл бүр дээр суралцагчийн шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг хөгжүүлэхэд анхаарах
- Ажлын хуудасны шалгуурт нийцүүлэн түүнийг боловсруулах арга зүйд суралцах
- Ажлын хуудасны суралцагчийн гүйцэтгэлээс шинжлэх ухаанч арга барилд гарч буй ахицыг үнэлэх
- Ажлын хуудасны суралцагчийн гүйцэтгэлээс ялгаатай түвшний ажлын хуудас боловсруулах биш түүнд үндэслэн дараагийн хичээлээр тухайн суралцагчтай ажиллах арга зүйг боловсруулахад анхаарах

Ном зүй

1. МУЗГ, (2015). 2014-2024 онд Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого, МУ-ын УИХ-ын 12-р тогтоол. Улаанбаатар.
2. МУГЯ, (1999). Сургалтын технологийн шинэчлэл. Улаанбаатар.
3. БСШУЯ, (2015). Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар.
4. Баярмөнх, Г., (2002). Сургалтын технологийн шинэчлэл. Улаанбаатар.
5. Ванчигсүрэн, Д., (1994). Сурган хүмүүжүүлэх технологи. Улаанбаатар.
6. Ганбат, М., Бурмаа, Б., Дөлгөөн, Ж. (2015). Багшийн ном физик VII. Улаанбаатар.
7. Ганбат, М., Бурмаа, Б., Дөлгөөн, Ж., Дулмаа, А., Гэндэнжамц, С., Пүрэвжсал, Б. (2015). Багшийн ном физик VIII. Улаанбаатар.
8. Ганбат, М., Амартайван, Ц., Амаржаргал, Э., Батболд, Х., Дөлгөөн, Ж., Пүрэвжсал, Б. (2015). Багшийн ном физик IX. Улаанбаатар.
9. Дэлгэржав, М., (2011). Сурган хүмүүжүүлэх сэтгэл судал. Улаанбаатар
10. Загдаа, А., (1981). Оюун ухааны үйл ажиллагааны арга барил, түүнийг төлөвшүүлэх арга зам. Улаанбаатар.
11. Ичинхорлоо, Ш., (2008). Сургалт. Улаанбаатар.
12. Ичинхорлоо, Ш., (2011). Сурах арга. Улаанбаатар.
13. Ичинхорлоо, Ш., (2013). Сургалтын онол, хэрэглээ. Улаанбаатар.
14. Ичинхорлоо, Ш., Байгальмаа, Ч. (2014). Сургалтын технологи. Улаанбаатар.
15. Мягмар, О., (2001). Сэтгэл судлал. Улаанбаатар.
16. Намжилдагва, Р., (2014). Суралцахуй хийгээд сургахын онол загварчлал. Улаанбаатар.
17. Оюунцэцэг, Н., Сарангэрэл, Д., Баярмаа, Г., Сайнбилэг, Ш., Наранцогт, Н. (2015). Багшийн ном хими VII. Улаанбаатар.
18. Оюунцэцэг, Н., Сарангэрэл, Д., Баярмаа, Г., Сайнбилэг, Ш., Наранцогт, Н. (2015). Багшийн ном хими VIII. Улаанбаатар.
19. Оюунцэцэг, Н., Сарангэрэл, Д., Баярмаа, Г., Сайнбилэг, Ш., Наранцогт, Н.,.....Отгонбаяр, Ц., (2015). Багшийн ном хими IX. Улаанбаатар.
20. Пүрэвдорж, Ч., (2013). Багшлахуйн менежмент. Улаанбаатар.
21. Тэрбиш, Х., Мөнхбаатар, М., Минсэл, Д., Пагмасүрэн, Ц. (2015). Багшийн ном биологи VII. Улаанбаатар.
22. Тэрбиш, Х., Мөнгөнтулга, Г., Мөнхбаатар, М., Саранцэцэг, Г., Хонгорзул, Ц., Минсэл, Д., Энхтогтох, А., ... Мөнхтуяа, Д. (2015). Багшийн ном биологи VIII Улаанбаатар.
23. Тэрбиш, Х., Цогбадрах, С., Болдгэв, Б., Хонгорзул, Ц., Саранцэцэг, Г., Пунсалпаамуу, Г., ... Батчмэг, Б. (2015). Багшийн ном биологи IX. Улаанбаатар.
24. Цэдэвсүрэн, Н., (1988). Сургалтын орчны тулгамдсан асуудлууд. Улаанбаатар.
25. Энхтүвшин, С., (2007). Сургалтын хөтөлбөрийн үзэл баримтлал, загваруудыг харьцуулан суоалсан нь . Боловсрол судлал сэтгүүл, 02, Улаанбаатар.
26. David Joseph Schwartz. (2001). Сэтгэхүйн цар хүрээний гайхамшиг. Улаанбаатар.
27. Wynne Harlen (2013). Assessment & Inquiry-Based Science Education. Issues in Policy and Practice.
28. Developing worksheet based on science process skills: Factors affecting solubility. 2009.
29. Assessment of Scientific Inquiry Skills
30. 2009-10 State Scoring Guide, Professional Development Assessing Scientific Inquiry
31. <http://dictionary.reference.com/browse/worksheet>

Хичээлд мониторинг хийх замаар багш нарын арга зүйг сайжруулж сурагчдын чадварыг ахиулсан нь

Л.Дэлгэрцэцэг, ddelgertsetseg@rocketmail.com

Сэлэнгэ аймаг, Шаамар сум, Дулаанхаан тосгоны бүрэн дунд сургуулийн сургалтын менежер, 99255636

Удиртгал

БСШУЯ ба ЖАЙКА байгууллагын хамтран хэрэгжүүлсэн “Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил” төсөл нь сурагчийн суралцах үйл ажиллагааг дэмжсэн багшлах арга зүйг шинэчлэх, хөгжүүлэх, арга зүйн талаас нь судалж, зөвлөгөө өгөхөд чиглэгдэж байсан.

Хичээлийн судалгааг хийх гол зорилго нь багшийг үнэлж дүгнэх, шүүмжлэхэд биш, харин багшийн заасан тухайн хичээлийн агуулга, арга зүй нь сурагчдаар мэдлэг бүтээгдэх үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлээр хэрхэн боловсруулах арга замыг хамтын хүчээр эрж хайхад оршино.

[Хичээлийг төлөвлөх, зааж ажиглах, хэлэлцэж сайжруулах гэсэн 3 алхмын дагуу хичээлийн судалгаанд оролцоходоо багш бүр шинийг суралцаж, тэрхүү суралцсанаа өөрийн өдөр тутмын хичээлдээ хэрэглэснээр багш ажлын байрандаа тасралтгүй хөгждөг. Тиймээс хичээлийн судалгааны менежментэд хичээлийн судалгааны зорилго тодорхойлох, үйл ажиллагааг төлөвлөх, хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлэх, үр дүнг дүгнэх тасралтгүй цикл үйл явцыг багтааж үздэг байна.]¹¹

¹¹Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент. 2013.УБ. 2013.хуу

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар :

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Монгол болон англи үгийн утгын толь бичигт “мониторинг” гэдгийг хяналт – шинжилгээ, үнэлгээ, “мониторинг хийх” гэдгийг “Үйл явцыг бүхэлд нь буюу түүний үе шатуудыг тодорхой индикатор, үзүүлэлт хэрэглэн аль болох тасралтгүй мөрдөн ажиглаж, дэлгэрэнгүй мэдээ баримт цуглуулан задлан шинжилгээ хийж, тэрхүү үйл явцыг сайжруулах үйл ажиллагаа” хэмээн тодорхойлж байна.

“Хичээлийн мониторинг” гэдгийг ерөнхийд нь багшлахуй болон суралцахуйд дэмжлэг үзүүлэх, хичээлийн шинэлэг арга зүйг бүтээх зорилгоор зохион байгуулагдаж буй тодорхой үе шат бүхий нарийн нийлмэл үйл хэмээн ойлгож болно.

[Хяналт – шинжилгээ нь нэг талаас аливаа үйл явцыг гаднаас ажиглаж зохицуулах, түүний мөрөөр арга хэмжээ авах, сайжруулах талаар зөвлөмжлөх зорилгын үүднээс шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, тусгайлан боловсруулсан аргачлалын дагуу байнга эсвэл тодорхой давтамжтайгаар хийдэг үнэлгээ, үйл явцын тодорхой үе шатыг дүгнэх үйл ажиллагаа, нөгөө талаас үр дүнгээ зорилготойгоо харьцуулж, тухайн үйл явцыг үе шат бүрт нь улам боловсронгуй болгож нарийсгах цогц үйл ажиллагаа гэж ойлгож болно.]¹²

\Оксфорд Монсудар Англи – Монгол толь бичиг\

Сургууль дээр зохион байгуулсан хичээлийн судалгааны явцад багш нарын заах арга зүйн хөгжил болон суралцагчдын хөгжилд хэрхэн ахиц, амжилт гарч байгааг илрүүлэх, чиглүүлэх, дэмжин туслах гол арга бол хичээлийн явцад сургалтын менежерийн зүгээс хийх мониторинг юм. Иймд суралцахуй, багшлахуйг хөгжүүлэхэд сургалтын менежерийн зүгээс мониторинг хэрхэн хийж, үр дүнг тооцож болдогийг илрүүлэх зорилгоор энэ сэдвийг сонгон авсан.

Энэ нь “Хичээлийн мониторинг хийх бэлтгэл үе”, “Хичээлийн мониторинг явуулах үе”, “Хичээлийн мониторингийн үр дүнгийн боловсруулалтыг хийж дүгнэлт гаргах үе” гэсэн гурван үе шагаас бүрдэх динамик тогтолцоо гэж үзсэн.

- Сонгосон судлагдахуун : 1 – 12 дугаар ангид ордог хичээлүүд /монгол хэл, математик, хүн орчин, хүн нийгэм, биеийн тамир, дүрслэх урлаг технологи, англи хэл, орос хэл, хөгжим, хими, биологи, физик, түүх, нийгэм судлал/
- Хамрах хүрээ : бага боловсролын 5 багш, математикийн багш, орос-монгол хэлний багш, англи-монгол хэлний багш, технологийн багш, монгол хэл, бичгийн багш, физикийн багш, хими биологийн багш, түүх нийгмийн ухааны багш зэрэг 13 багш хамрагдсан.
- Эерэг үр дүн гарахад зарцуулсан хугацаа: 3 хичээлийн жил

Хугацаа:

3 хичээлийн жил \2014 – 2015, 2015-2016, 2016-2017\

Хэрэгжүүлсэн байдал:

Гол үйл ажиллагаа

Сургалтын менежерийн зүгээс хичээлийн судалгааг зохион байгуулахдаа багш бүрийг хичээлээр хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх чиглэлтэй болгосон. Ингэснээр хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлж, судалгааг хичээл зохион байгуулахад нэг талаас багшийн бие даасан байдлыг хөгжүүлэхийн зэрэгцээ нөгөө талаас хичээлд суусан багш нар тодорхой зорилготойгоор хичээлийг ажиглах боломж бүрдсэн бөгөөд сургалтын менежерийн мониторинг хийхэд бэлтгэх, мониторинг явуулах, мониторингийн үр дүнд боловсруулалт хийж, дүгнэлт гаргахад чиглэсэн үйл ажиллагаа болсон.

Судалгааг хичээл зохион байгуулах, түүнд мониторинг хийх хугацааг сургуулийн үйл ажиллагааны нэгдсэн төлөвлөгөөнд тусган, хичээл зохион байгуулах хуваарийг багш нарын өгсөн саналын дагуу гарган, багш нар хичээл зааж, сурагчдаа хэрхэн хөгжүүлэх талаар хэлэлцэж, дараах чиглэлийг гарган ажилласан. Үүнд:

- Сэдэлжүүлэлтээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх
- Тоглоомын аргаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх
- Хүүхэд бүрийг хичээлд жигд оролцуулах замаар хөгжүүлэх
- Сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр сурагч бүрийг хөгжүүлэх
- Сурагч бүрийг сул үг хэрэглэхгүй яриулж сургах
- Сурах бичигтэй ажиллуулах замаар сурагч бүрийг хөгжүүлэх
- Онолын мэдлэгийг хэрэглээ болгох чадварыг хөгжүүлэх
- Сурагчдад бодох хугацаа өгч, хариулт ирэх хугацааг тохируулж байгаа байдал
- Даалгаврын гүйцэтгэлээр хөгжүүлэх
- Асуулаар сурагч бүрийг хөгжүүлэх
- Сурагч бүрийн ирээжээр бодох, ярих, дэвтэрт цэгцгэй бичих чадварыг хөгжүүлэх
- Сурагч бүрийн дүгнэлт гаргах чадварыг хөгжүүлэх

¹² Хичээлд мониторинг хийх зөвлөмж. 2009. УБ. 2013 хуудас 7

- Даалгаврын гүйцэтгэлээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх
- Демонабор ашиглан туршилт хийх замаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх
- Түвшин түвшинд нь тохирсон даалгавар боловсруулж, сурагч бүрд өөрийн нөөц боломжоо илрүүлэн, өөртөө итгэх итгэл өгөх замаар хөгжүүлэх
- Өгүүлбэртэй бодлогоор асуулт зохиож төлөвлөх, алхмын дагуу гүйцэтгэх замаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх чиглэлийг барьж ажилласан.

Судалгааг хичээлийг зохион байгуулахад ажиглагч багш нар тухайн хичээлээс сайн болсон, өөртөө тусгаж авах санаа болон цаашид сайжруулах саналаа хэлж, тухайн багш сурагчдаа ямар чиглэлээр хөгжүүлж байгаа талаарх өөрчлөлтийг түлхүү ажиглан хичээлээ сайжруулж ажилласан.

Багш нар хичээлээр хүүхдийг хөгжүүлэх чиглэл барин ажиллахад багшийн арга зүйд болон хүүхдэд гарч буй өөрчлөлтийг сургалтын менежерийн зүгээс ажиглан дүгнэхэд 3 жилийн хугацаанд нэг чиглэл барин ажиллаж байгаа багш нарын хүүхдийн хөгжилд мэдэгдэхүйц ахиц гарч байгаа нь ажиглагдсан. Жишээ нь: бага ангийн багш П.Оюунгуяагийн сурагчдын ярих, тайлбарлах чадвар, Ө.Энхбаяр багшийн ангийн сурагчид хичээлд жигд оролцдог, хоцрогдолгүй сурч байгаагаас харагдаж байна.

Багш нарын 3 жилийн хугацаанд барин ажилласан чиглэл:

№	Багшийн нэр	2014–2015	2015–2016	2016–2017
1	П.Оюунгуяа	Асуулаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх, сурагч бүрийн ярих чадварыг хөгжүүлэх	Сурагч бүрийн ярих болон сэлтэх чадварыг хөгжүүлэх	Ардын өв уламжлал, өвөг дээдсийн сургаал, зүйр үг, түргэн хэлтэг, оньсоогоор хүүхдийн хэлтэгийг хурцалж, үгийн баялгийг нэмэгдүүлэх, хөгжүүлэх
2	Ө.Энхбаяр	Хүүхэд бүрийг хичээлд жигд оролцуулах замаар хөгжүүлэх	Сурагч бүрийн хичээл ярих чадварыг хөгжүүлэх, хичээлд жигд оролцуулах	Алдаагүй зөв бичих, ярих чадварыг хөгжүүлэх, хичээлд жигд оролцох чадварыг хөгжүүлэх, дэврийн ажиллагааг цэвэр байлгах
3	Л.Бямбасүрэн	Тоглоомын аргаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх	Сурагч бүрийн цээжээр бодох, ярих, дэвгэрт цэгцгэй бичих чадварыг хөгжүүлэх	Монгол хэл, хүн орчин хичээл, иргэний боловсролын цагаар үгийн сүлжээ бөглүүлэх замаар сурагч бүрийг хөгжүүлэх
4	Д.Болормаа	Хүүхэд бүрийг сул үг хэрэглэхгүй ярьж сургах	Монгол хэл, иргэний боловсролын цагаар сурагч бүрийн зүйр үгийн утгыг тайлбарлах, зүйр үг зохиох чадварыг хөгжүүлэх	Уншаад ойлгосноо алдаагүй зөв бичих, бүтэн өгүүлбэрээр хариулах чадварыг хөгжүүлэх
5	Б.Уянга	Даалгаврын гүйцэтгэлээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх	Орос хэлний хичээлээр харилцан ярих, уран зохиолын хичээлээр найруулан бичих, дүгнэлт гаргах чадварыг хөгжүүлэх	Уран зохиол - Уншаад ойлгосноо сул үг хэрэглэхгүй ярих, орос хэл - шинэ үг цээжлэх, ойлгосноо ярих чадварыг хөгжүүлэх
6	Х.Орхончимэг	Сурагчдад бодох хугацаа хангалттай өгч, хариулт ирэх хугацааг тохируулж байгаа байдал	Монгол бичгийн хичээлээр зөв уншиж бичих, англи хэлний хичээлээр сонсоод ойлгох чадварыг хөгжүүлэх	Англи хэлний хичээлээр зөв унших, бичих чадварыг хөгжүүлэх
7	Ю.Даваасүрэн	Сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх	Сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан сурагч бүрийг хөгжүүлэх	Сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан сурагч бүрийг хөгжүүлэх
8	П.Отгонгуяа	Сурах бичигтэй ажиллуулах замаар сурагч бүрийг хөгжүүлэх /ойлгомжгүй үгийг сурах бичгээс олж толь бичиг ашиглан тайлбарлаж сурах/	Сурах бичигтэй ажиллах замаар сурагч бүрийн ярих, бичих чадварыг хөгжүүлэх	Уншаад ойлгосноо сул үг хэрэглэхгүй ярих, алдаагүй зөв, цэвэр бичих чадварыг хөгжүүлэх
9	С.Гэрэлтуяа	Туршилт хийх замаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх	Демонабор ашиглан туршилт хийх замаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх	Демонабор ашиглан туршилт хийх замаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх, томьёо, график унших, бичих, тайлбарлах
10	Б.Мөнгөнчимэг	Демонабор ашиглан сурагч бүрийн хөгжүүлэх	Сурагч бүрийн ойлгож унших, уншсанаа дүгнэн ярих чадварыг	

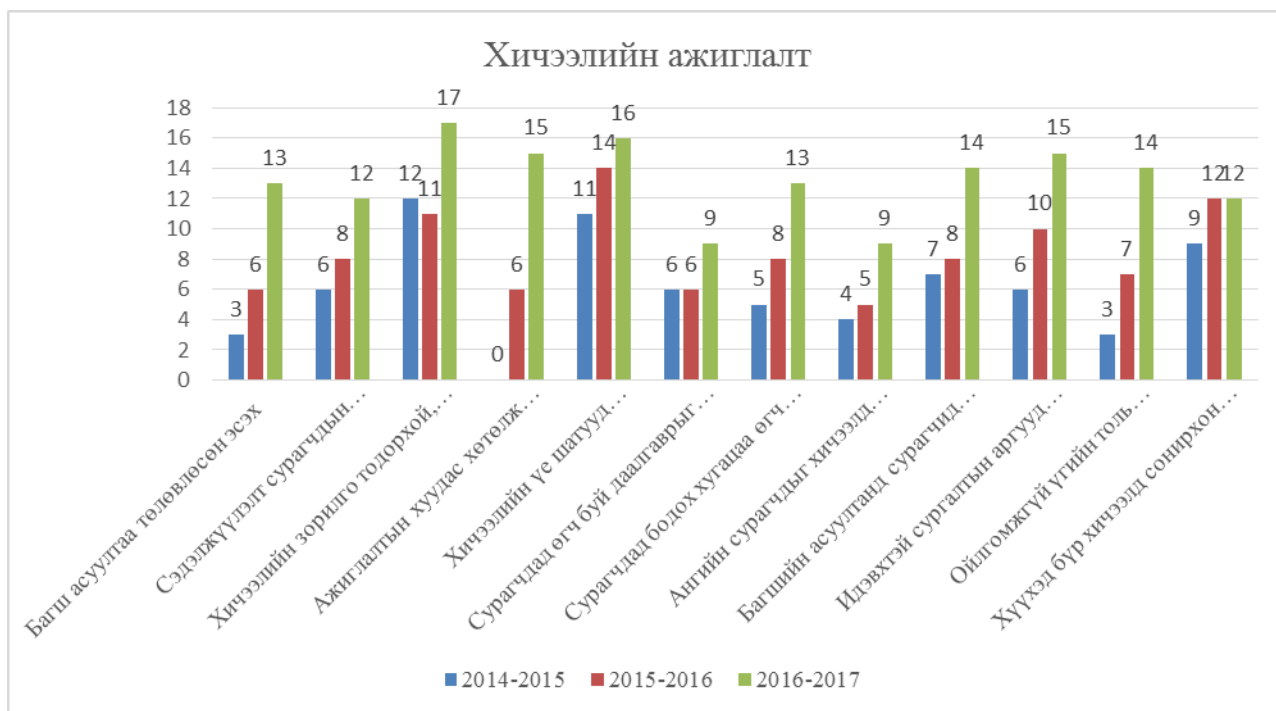
			хөгжүүлэх	
11	Ц.Тунгалаг	Түвшин түвшинд нь тохирсон даалгавар боловсруулж, сурагч бүрд өөрийн нөөц боломжоо илрүүлэн, өөртөө итгэх итгэл өгөх замаар хөгжүүлэх	Хичээлээр хүүхэд бүрийн ажиглах, учир шалтгаан, зүй тогтлыг олох чадварыг хөгжүүлэх	Өгүүлбэртэй бодлогоор асуулт зохиож төлөвлөх, алхмын дагуу гүйцэтгэх замаар хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх
12	Т.Болорцэцэг	Сэдэлжүүлэлтээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх	Хичээлээр хүүхдийн ярих чадварыг хөгжүүлэх	Уншаад ойлгосноо сул үг хэрэглэхгүй зөв ярих, бичвэр мэдээллийг хүснэгтэн мэдээлэл болгох чадварыг хөгжүүлэх
13	Б.Энхсаруул	Асуултаар сурагч бүрийг хөгжүүлэх	Энэ хичээлийн жилд ажиллаагүй	Уншаад ойлгосноо сул үг хэрэглэхгүй ярих, алдаагүй цэвэр бичих, хүүхэд бүрийг чадваржуулах

Судалгааны үр дүн:

Зорилгодоо хүрсэн байдал

Багш ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжих үндсэн арга зам бол хичээлийн судалгаа. Тэгвэл багш хичээлээр хүүхдийг хөгжүүлэх чиглэл гарган ажиллаж байгаа нь зөвхөн тодорхой хуваарь төлөвлөгөөний дагуу явуулдаг судалгаат хичээлээр зогсохгүй бусад хугацаанд багш хичээлдээ судалгаа хийж түүнийгээ сайжруулан ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлж өгсөн бөгөөд хичээлийн судалгааны тасралтгүй байх нөхцөлийг хангаж байгаа юм. Сургалтын менежерийн хувьд дараах чиглэлийн дагуу мониторинг хийж багш нартаа зөвлөгөө өгч ажилласан байна. Үүнд:

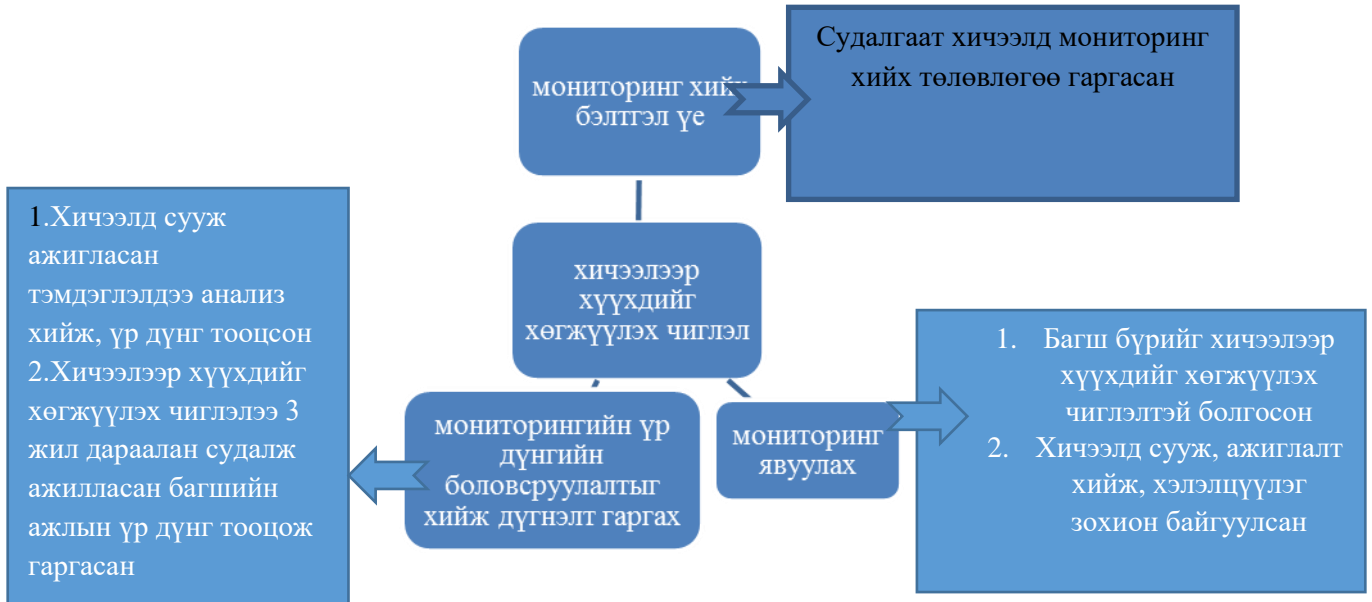
- Багш асуулгаа төлөвлөсөн эсэх
- Сэдэлжүүлэлт сурагчдын сонирхол, идэвхийг өрнүүлж чадаж байгаа эсэх
- Хичээлийн зорилго тодорхой, биелсэн эсэх
- Ажиглалтын хуудас хөтөлж байгаа эсэх
- Хичээлийн үе шагууд хоорондоо уялдаа холбоотой эсэх
- Сурагчдад өгч буй даалгаврыг хугацаатай өгч байгаа эсэх
- Сурагчдад бодох хугацаа өгч байгаа эсэх
- Ангийн сурагчдыг хичээлд бүрэн хамруулж, жигд оролцуулж байгаа эсэх
- Багшийн асуулганд сурагчид хэр оновчтой хариулж байгаа эсэх
- Идэвхтэй сургалтын аргууд хэрэглэсэн эсэх
- Ойлгомжгүй үгийн толь хөтөлж байгаа эсэх
- Хүүхэд бүр хичээлд сонирхон оролцож байгаа эсэх

Хичээлээр хүүхдийг ажиглах чиглэл гарган ажилласнаар багш нар өөрийн хичээлд хэрэгжүүлэх санаа болон цаашид сайжруулах саналаа ярилцаж дараа дараагийн хичээлд хэрэгжүүлснээр өдрөөс өдөрт багшлах арга зүйд болон сурагчдын чадварт ахиц гарсан. Гурван жилийн хугацаанд хичээлээр хүүхдийг хөгжүүлэх нэг чиглэл барин ажилласан багш, гурван өөр чиглэл барин ажилласан багшийн сурагчдын сурлагын болон чадварт гарсан ахиц өөр өөр байгаа нь ажиглалтын явцад харагдаж байна. Судалгааг хүснэгтээр харуулбал:

Чиглэл	№	Багшийн нэр	Ахиц, өөрчлөлт
Гурван жил дараалан хүүхэд хөгжүүлэх нэг чиглэл барин ажилласан багш нар	1	Ө.Энхбаяр /Бага боловсролын багш/	Багшийн хичээл зохион байгуулалт сайн, хичээлийн явц эмх цэгцтэй, залгамж холбоо сайн, нэг нь нөгөөгөөсөө урган гардаг, ангийн бүх сурагчид хичээлд жигд оролцож тогтмолжсон, сурагчдын дөврийн ажиллагаа болон хэл ярианы хөгжил сайн, 100%-ийн амжилттай, 88.7%-ийн чанартай суралцаж байна
	2	Ю.Даваасүрэн /технологийн багш эмэгтэй/	Сурагчдын бүтээлийн үзэсгэлэнг улирал бүр гаргаж хэвшсэн, хичээл бүр эмх цэгцтэй, хэрэглэгдэхүүн сайтай байдаг. Сурлагын амжилт 100%, чанар 97% дүгнэгддэг.
	3	С.Гэрэлтуяа /физикийн багш/	Гарын доорх материал ашиглан сургалтыг хэрэглэгдэхүүнтэй, туршилттай хичээл зохион байгуулдаг нь сурагчдын талархлыг хүлээж, хичээлийг сонирхолтой, хэрэглэгдэхүүнтэй хичээл заадаг багшаар шалгарсан. Багшийн сурлагын амжилт 100%, чанар 71.5%-тай ЭЕШ-д бэлтгэсэн сурагчид нь 100% улсын их, дээд сургуульд ордог.
	4	П.Оюунгуяа /Бага боловсролын багш/	Сурагчдын хэл яриаг маш сайн хөгжүүлдэг, ангийн сурагчдын сурлагын амжилт чанар тогтмолжсон, амжилт 100%, чанар 80.7%
Гурван хичээлийн жилд өөр чиглэл барин ажилласан багш нар	5	Б.Уянга	3 хичээлийн жилийн хугацаанд 3 өөр чиглэл барин ажиллахад уг чиглэлийн дагуу тодорхой хэмжээний амжилт гарсан боловч ерөнхийд нь сурагчдын чадварыг авч үзэхэд амжилт 100%, чанар 59%-тай дүгнэгджээ.
	6	Л.Бямбасүрэн	Багшийн өөрийн барин ажилласан чиглэлийн дагуу тодорхой амжилт гарсан. Жишээ нь Бямбасүрэн багшийн ангийн сурагчид үгийн сүлжээ бөглөх, зохиох чадварт ахицтай ажилласан. Сурагчдын амжилт 100%, чанар 62%-тай дүгнэгдсэн.

Дүгнэлт	Багш тасралтгүй судалгааны нэг чиглэлийг барин ажиллавал үр дүн нь өндөр байгаа нь дээрх дүгнэлтээс харагдаж байна. Арга зүй, туршлагагай, ажилдаа бүтээлч, санаачлагатай ажилладаг багш нар хүүхдийг судлах, хөгжүүлэх ажлыг илүү үр дүнтэй зохион байгуулж байхад шинэ залуу багш нар ажлынхаа зорилго чиглэлийг ойлгох гэж цаг алдаж байгаа нь ажиглагдлаа.
---------	--

• Яагаад сайн болсон

№	Юу хийсэн бэ?	Яагаад сайн болов?	Хэрхэн нотлогдов?
1	Хичээлийн жилийн эхэнд сурагч бүрийн гарааг тогтоож, сурагчдыг хичээлээр хөгжүүлэхийн тулд багш бүр хичээлээр хүүхдийг ажиглах чиглэл гарган ажиглалт хийж, сургалтын менежер мониторинг хийж ажилласан.	Багш бүр хичээлээр хүүхдийг ажиглах чиглэл гарган ажилласан нь хичээлийн зорилгыг тодорхой болгосон.	Хүүхэд бүрийн чаддаг болон хэрэглээ болсон мэдлэг, чадвар нэмэгдсэн
2	Судалгаат хичээлийг хуваарийн дагуу тогтмол зохион байгуулж, бүх багш нар хамрагдсан.	Судалгаат хичээлд оролцсоноор багшийн арга зүй дээшилсэн, бусдаас туршлага, санаа авч, арга зүйгээ хөгжүүлэх боломжтой болсон	бүсийн сургуулиудад зохион байгуулж ажлынхаа арга туршлагыг түгээн дэлгэрүүлж, хамтран ажилласан.
3	Сургалтын менежерийн зүгээс мониторингийг тогтмол хийж, үр дүнг тооцон ажилласан.	Шинэ санаа, туршлагыг олж харж, дэмжих, бусдад түгээх боломжтой болсон	Сургалтын менежерийн хичээлд хийдэг мониторингийн талаар бүсийн сургуулиудын сургалтын менежерүүдтэй санал хуваалцан, өөрийн хийсэн судалгааг хуваалцаж ажилласан. Бүс, аймагт хичээлийн судалгааг хөгжүүлэн ажиллаж байгаа арга туршлагаа, сургалчилсан

• Бусдад хүргэх туршлага

1. Сургалтын менежер мониторингийг үр дүнтэй зохион байгуулснаар багшийн арга зүй хөгжино.
2. “Хичээлээр хүүхдийг ажиглах чиглэл” нь хичээлийн зорилгыг тодорхой болгож өгдөг.
3. Судалгаат хичээлд мониторинг хийх арга, аргачлал тодорхой болсон
4. “Хичээлээр хүүхдийг ажиглах чиглэл”-ээ 3 хичээлийн жил тасралтгүй судалсан багшийн амжилт бусдаас илүү байсан.

- Цаашид хөгжүүлэх санал
 1. Сэлэнгэ аймагт Монголын хичээлийн судалгааны салбар зөвлөл байгуулагдсан бөгөөд сургуулиараа салбар зөвлөлийн гишүүн болж, нийгэмлэгийн үйл ажиллагааг дэмжин ажиллана.
 2. Хичээлийн судалгааг хөгжүүлэн ажиллаж байгаа арга туршлагаа Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэгийн үндэсний сургагч багш нарын багт танилцуулж, зөвлөгөө авч, хамтран ажиллах хүсэлтэй байна.
 3. Сургалтын менежерийн зүгээс хичээлд хийх мониторингийг улам боловсронгуй болгож, багш бүрийн хичээлээр хүүхдийг ажиглах чиглэлийг судалгааны үндэстэй болгон хөгжүүлэхэд хамтран ажиллаж, төгөлдөржүүлнэ.

Ном зүй

- 1 БСШУЯ (2009) Хичээлд мониторинг хийх зөвлөмж
- 2 БСШУЯ (2013) Багшлахуйн хөгжил Хичээлийн судалгаанд удирдлагын үүрэг оролцоо
- 3 БСШУЯ (2012) Эрдэм боловсролтой монгол хүн
- 4 БСШУЯ (2013) Багшийн хөгжил хөтөлбөр
- 5 БСШУЯ (2015) Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр
- 6 БСШУЯ (2014) Бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр
- 7 БСШУЯ (2013) Багшлахуйн хөгжил математикийн модуль
- 8 Н.Нэрхүй нар (2013) Багшлахуйн хөгжил/Багшлахуйн арга зүйг хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент/
- 9 О.Оюунтунгалаг нар (2013) "Хүүхдийн хөгжил – хичээлийн судалгаа" анхдугаар бага хурлын илтгэлийн хурганзүй М.Ганбат нар (2014) "Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй – 2014" хоёрдугаар бага хурлын илтгэлийн хурганзүй

“Нэг сумаар хоёрыг ...” даалгавар боловсруулах арга зүй

Ч.Нарангэрэл¹, Э.Мөнхжаргал²

Завхан аймгийн Цагаанчулуут сумын ЕББДС¹ Сургалтын менежер² Гадаад хэлний багш

Удиртгал

1.1 Хэрэгцээ шаардлага

Гэрийн даалгавар нь ээлжит хичээл дээр олж авсан мэдлэг чадвараа улам бататган өөрийн болгон авахад, мөн хичээл дээр дутуу дулимаг ойлгосон зүйлээ лавшруулан мэдэж авах, бие даан суралцахад тустай нэгэн үйл бөгөөд хүүхэд сургууль дээрээ олон хүний дунд хичээлээ хийхээсээ гэртээ чимээгүй орчинд хийх нь илүү үр дүнтэй болохыг эрдэмтэд баталсан байдаг. Тийм учраас хүүхэд бүр гэрийн даалгавраа хийдэг байх зайлшгүй шаардлагатай.

Мэдээллийн хурдацтай хөгжлийн энэ эрин үед шавийн тань хүсэл сонирхол, хэрэгцээ шаардлага өөр өөр болж, гэртээ суугаад гэрийнхээ даалгаврын хийхээсээ илүү интернет орчинд цахим тоглоом, гар утас тоглон чөлөөт цагаа өнгөрөөх нь түгээмэл болжээ.

Яагаад ингэх болов? Нэг талаас нийгмийн хөгжил мэт боловч нөгөө талаас багш бидэнтэй салшгүй холбоотой.

Учир нь сурагчид гэрийн даалгавраа хийхдээ дур сонирхолтой байх, сонирхолгүй байх эсэх нь багшийн арга зүйтэй салшгүй холбоотой. Өөрөөр хэлбэл багш сурагчдын хийх хүсэл эрмэлзлийг өдөөж өгсөн, хүүхэд бүрийн түвшин болоод сонирхолд нийцсэн, бүтээлч даалгавар боловсруулах аргазүйд суралцаж, энэхүү шаардлагад нийцсэн даалгавар боловсруулснаар суралцагч даалгавраа хийх юм сан гэсэн хүсэл сонирхолтой болно гэсэн үг. Тодруулбал багш хичээлээ төлөвлөхдөө гэрийн даалгаврыг онцгой анхаарч дуртай хийхүйцээр сонгох нь чухал.

Шавь нар тань хамгийн дотно үгээ танд хэлэхгүй л байгаа бол, хамгийн сайхан үгийг та шавь нараасаа сонсож чадахгүй л байгаа бол өөрийгөө өөрчлөх цаг болжээ. Ц.Элбэгдорж гэсэнтэй адил таны өгсөн гэрийн даалгаврыг шавь нар чинь хийж ирэхгүй л байгаа бол та арга зүйгээ өөрчлөх шаардлагатай болжээ.

1.2. Үндэслэл

Гэрийн даалгаврын ачааллыг тодорхойлох, даалгаврын үр дүнг сайжруулах” зорилго бүхий суралцагчдаас авсан санал асуулгаас үзэхэд:

1. Даалгавар хийхэд өдөрт ойролцоогоор хэдэн цаг зарцуулдаг вэ?

4-5 цаг.....

2. Даалгавар хийхэд ямар, ямар хүндрэл бэрхшээл байдаг вэ? \бич\

...ойлгохгүй, мэдэхгүй байх, ном сурах бичиг байхгүй, даалгавар маш их, өөрөө хийе гэж боддоггүй, толь бичиггүй, олон хичээлийн олон даалгавар байдаг, цаг их зарцуулдаг...

3. Гэрийн даалгаврыг ямар байгаасай гэж хүсэж байна вэ?

Хөнгөн, сонирхолтой, хөгжилтэй, бидний чадах мэдэх зүйлийг өгдөг, ачааллыг тэнцүүлж өгөх, оюун ухаанд сайнаар нөлөөлөх, хүүхдэд өгөөжтэй, сурах бичгээс дандаа унших, бичих зүйл өгөлгүй, бүтээлч даалгавар байх, өдрийн 7 цагийн 2 нь бичих, 2 нь унших, 1 нь ярилцах, 2 нь хөгжилтэй байхаар зохицуулах, үзүүлэн зурагт ном, бяцхан ном хийх, хувилбартай 1-3 даалгавар байх ...

1. Дээрх судалгаанаас гарсан олон хичээлийн төрөл бүрийн даалгавар хийхэд зарцуулагдах цаг их, багшийн өгсөн даалгавар тэдний хэрэгцээ сонирхолд нийцээгүйгээс суралцагчдын гэрийн даалгаврын гүйцэтгэл хангалтгүй байдаг юм байна гэсэн дүгнэлт
2. Сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсан 6-9-р ангийн сурагчдын судлах хичээл, үйл ажиллагааны тоо 18-20, 7 хоногийн цагийн ачаалал 29-35 цаг байгаа явдал
3. Багш нарын ээлжит хичээлийн боловсруулалт дээрх сурагчдад өгсөн гэрийн даалгавар нь сурагчдын сонирхолд нийцээгүй, ихэнх нь сурах бичгээс өгч байгаа бодит үнэн

Дээрх шалтгаанууд нь “Нэг сумаар хоёрыг...” даалгавар боловсруулах арга зүйг сонгох үндэслэл болж, туршиж эхэлсэн юм.

1.3. Шинэлэг тал

Даалгаврын ачааллыг явал багасгаж, цагийг хэмнэх вэ?, хэрхэн сурагчдын хүсэл сонирхолд нийцсэн даалгавар боловсруулах вэ? гэсэн асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд судлах агуулга, эзэмших чадвар, үзэх цаг зэргээрээ ойролцоо судлагдахуунуудын даалгаврыг нэгтгэн интеграцилж, сонирхолтой байдлаар өгөх санааг олсон юм. Ингээд 6-р ангийн Монгол хэл, англи хэлний хичээлийн хөтөлбөрийг судлан, дүн шинжилгээ хийж үзэхэд “Танилцъя” нэгж хичээлийн агуулга, эзэмших чадвар, 7 хоногт судлах цаг зэрэг нь уялдаа холбоотой, ижил байсан учир эдгээр хичээлийн залгамж холбоог сайжруулан, хамтарч хичээлийн хөтөлбөрөө боловсруулан сурагчдын гэртээ хийж гүйцэтгэх даалгаврыг нэгтгэн багцалж, хичээл тус бүр дээр бус, нэг даалгавраар 2-3 хичээлийн даалгаврыг хийх боломж буюу “Нэг сумаар хоёрыг...” гэсэн даалгавар боловсруулах аргазүйг үйл ажиллагаандаа туршиж үзсэн юм.

Хоёр. Онолын хэсэг

2.1 Сургалтын арга зүй

1990 оныг хүртэл бие хүний оюун ухааныг хөгжүүлж тэднийг бүх талын мэдлэгтэй болгохын тулд өнгөрсөн, одоо үеийн мэдлэг баримт жишээн дээр шинжлэх ухааны онол зарчмыг эзэмшүүлэх багш голлосон сургалтын хэлбэр ноёлж байсан.

1990 оноос хойш бие хүнд нийгмийн орчиндоо амьдрах ухааны үзэл төлөвшүүлж, төрөлхийн авьяас чадварыг нь хөгжүүлэх, хүн төвтэй боловсрол сургалтын системийг чухалчлан нийгмийг өөрчлөн шинэчлэхэд боловсролыг чиглүүлэхийг гол болгож, суралцагч төвтэй сургалтыг хөгжүүлж байна. \Сургалтын технологийн шинэчлэл УБ 2002 \

Сургалтын арга зүйн талаар зарим эрдэмтэд :

Н.Ф Талызина : ОХУ

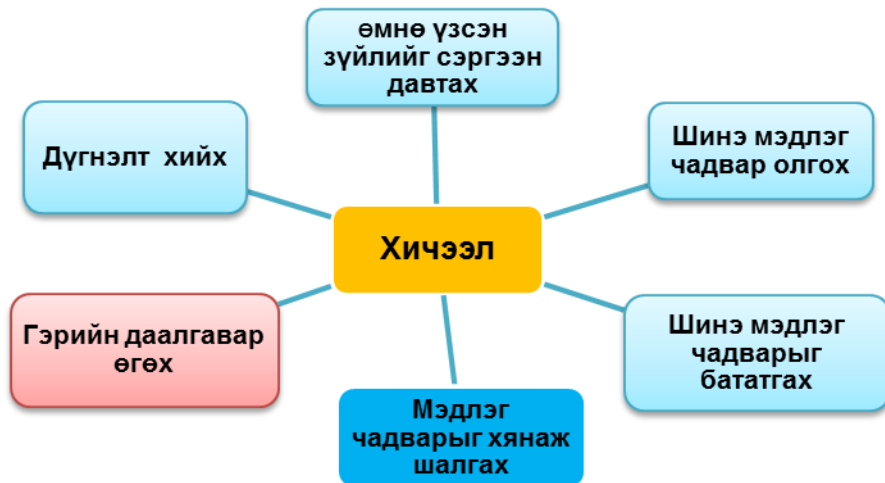
Технологи бол нэг талаас ур чадварын шинжлэх ухаан, нөгөө талаас аливаа бүтээгдэхүүнийг янз бүрийн аргаар боловсруулах дамжлага бөгөөд сургалтын онолын үүднээс үзэхэд сэтгэл зүй, сурган хүмүүжүүлэх болон удирдлагын ухааны зүй тогтолд тулгуурлан боловсруулсан үйлийг гүйцэтгэх хамгийн оновчтой эрэмбэ дэс, дараа түүний хувилбар.

Т.Сакамото : Япон

Сурган хүмүүжүүлэх технологи нь анги дахь сургалтыг системчлэх явдал

Сургалтын технологи гэсэн ухагдахууныг тойрсон дээрх судлаачдын үзэл бодлын цөм нь “Хүний оюун ухаанд өөрчлөлт хийх”, “Ур чадвар”, “Оновчтой эрэмбэ дэс дараа” түүний хувилбар “Хугацаа”, “Системчлэл” гэсэн санаанууд байна.

Иймд сургалтын зорилгод баталгаатай хүрэх нөхцөл боломжийг хангасан сургах, сурах үйл ажиллагааны зөв шүтэлцээ, эрэмбэ дарааллыг дараах байдлаар томъёолж болно.

Үүнээс үндэслэн сэдэвтэй холбоо бүхий **“Гэрийн даалгавар”** гэж юу болох тухай онолын үндсийг авч үзье.

2.2 Гэрийн даалгавар

Сурагчийн өдөр тутам заавал гүйцэтгэж байх ажлын нэг нь **гэрийн даалгавар** юм. Багш хичээлээ төлөвлөхдөө гэрийн даалгаврыг онцгой анхаарч дуртай хийхүйцээр сонгох нь чухал. Гэрийн даалгавар нь хичээл дээр олж авсан шинжлэх ухааны мэдлэгийн үргэлжлэл байдаг учраас сурсан мэдсэнээ бие даан бататгаж, улам гүнзгийрүүлэн өөрийн болгож авахад тустай. Гэрийн даалгавраа хийх явцад хүүхэд дутуу дулимаг ойлгосон зүйлээ лавшруулан мэдэж авах, бие даан бодож сэтгэх, унших, бичих дадлага олох ач холбогдолтой. Багшийн өгсөн гэрийн даалгавар нь унших, бичих, зурах, бодох, ярьж тайлбарлах, туршин хийх, биет зүйл дээр ажиллах зэрэг тус тусдаа зорилго чиглэлтэй хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон тодорхой төрөл зүйл хэмжээ заагтай өгөгдөх ШУ-ны нарийн үндэслэлтэй байдаг. Сурагч бүр өдөрт гурваас доошгүй хичээлийн гэрийн даалгавар хийдэг учраас гэр орондоо нарийн хуваарь, дэс дараатай ажиллах нь чухал юм.

Их Британийн эрдэмтэн Пол Тоу болон Мартин Амис *нар бага насны хүүхдүүд* хичээлээ ганцаараа суугаад давтах нь үр дүнтэй болохыг баталжээ. Хүүхэд сургууль дээрээ олон хүний дунд хичээлээ судалж, гэрийн даалгавраа гэртээ, чимээгүй орчинд хийх нь илүү сайн гэсэн дүгнэлт гаргаж, сэтгэн бодох чадварыг нь нэмэгдүүлдэг гэж үзсэн аж.

Пол Тоу 100 гаруй хүүхдэд сарын хугацаанд эцэг, эх гэр бүлийнхээ тусламжтай даалгавраа хийх хүсэлт тавьсан бөгөөд тэдний сургалтын чанар таван хувиар нэмэгдсэн байна. Үлдсэн 100 хүүхдэд ганцаараа суугаад даалгавар хийх хэрэгтэй хэмээжээ. Ингээд бусдын оролцоогүй бие даах ажлаа гүйцэтгэсэн сурагчид дүгнэлт хийж, онол дэвшүүлэх оролдлого, идэвх нь огцом дээшилсэн байжээ. \ цахим сайт\

Гэрийн даалгавар нь хичээл дээр олж авсан шинжлэх ухааны мэдлэгээ бататгаж, улам гүнзгийрүүлэн өөрийн болгон авахад маш тустай үйл юм. Гагцхүү багш бид сурагчдаа урьдчилан судалж, оновчтой даалгавар төлөвлөж өгөөгүйгээс сурагчид гэрийн даалгавар хийх хүсэл эрмэлзлэлгүй болох, шалтаг тоочих бүр цаашлаад залхаан цээрлүүлэлт болж хувирдаг байна. Тэгвэл багш бид хүүхдийн оюун ухаан, бие бялдар, нийгэмшихүйн хөгжлийг хангахуйц даалгавар боловсруулж өгвөл тэдний идэвх оролцоо сайжирч, гэрийн даалгаварт ач холбогдол өгч, бүтээлчээр ханддаг болох нь харагдаж байна.

Туршсан арга: Нэгдмэл даалгаврын үр дүнг нотлохын тулд 6-р ангийн 18 сурагчийг хамруулаа.

1-р бүлэг – өмнөх арга зүй

2-р бүлэг – шинэ арга зүй

Монгол хэл 6-р анги “Танилцуулга”				
№	Ээлжит хичээлийн нэр	Даалгавар	хугацаа	гүйцэтгэл
1	Өөрийгөө танилцуулах, задлан шинжлэх	Өөрийгөө танилцуулахад бэлтгэж ирэх	30-40 м	Бүрэн-4, дутуу-3, хийгээгүй-2
2	Танилцуулгын онцлогийг мэдэх	Өөрийнхөө онцлогийг сайн бодоод танилцуулгаа сайжруулан бичих	30-50мин	Бүрэн-5, дутуу-3, хийгээгүй-1
3	Өөрийн болон бусдын танилцуулгад үнэлгээ өгөх	Өөрийнхөө танилцуулгад үнэлгээ өгч, дүгнэлт бичих	20-40 мин	Бүрэн-3, дутуу-4, хийгээгүй-2
4	Бусдын танилцуулга бичих төлөвлөгөө боловсруулах, бичих	Сайн найзынхаа танилцуулгыг бичиж ирэх	40-50 мин	Бүрэн-4, дутуу-2, хийгээгүй-3
5	Найруулгын алдааг засах	Найзынхаа танилцуулгыг уншаад найруулгын алдааг нь засаж ирэх	20-30 мин	Бүрэн-3, дутуу-3, хийгээгүй-3
6	Нэгжийн үнэлгээ	Танилцуулгаа төгс болгож, А4 цаасан дээр цэвэр бичих	40 мин	А-1, В-2, С-0, D-4, F-2, ча-33.3, ам-77.7
Даалгаврын сэтгэл ханамж		- 3 -2 - 4 		

Англи хэл 6-р анги “Танилцуулга”					
№	Ээлжит хичээлийн нэр	даалгавар	Хугацаа	Гүйцэтгэл	Сэтгэл ханамж
1	Мэндлэх, өөрийгөө танилцуулах,	12 үг тогтоож ирэх	30 мин	Бүрэн -3, дутуу -3 Хгүй -3	
2	Танилцуулгын онцлогийг мэдэх	танилцуулгаа сайжруулан бичиж, ярихад бэлдэх	40-60 мин	Бүрэн -4, дутуу -3, хгүй-2	
3	бусдыг танилцуулах	Сайн найзынхаа танилцуулгыг бичиж ирэх	30-40 мин	Бүрэн -2, дутуу-4, хгүй -3	
4	Гэр бүлээ танилцуулах	Үгээ тогтоож, гэрийн бүлийнхээ зураг дээр ажиллах	1 цагаас дээш	Бүрэн -3, дутуу-4, хгүй-2	
5	Бататгал хичээл	Дасгал ажлын номноос ажиллах	40-60 мин	Бүрэн-5, дутуу-4	

6	Нэгжийн үнэлгээ	Танилцуулгаа төгс болгож, А4 цаасан дээр цэвэр бичих, ярих, унших, асуултанд хариулахад бэлдэх	1цаг -3 цаг	A-2 B-2 C-1 D-2 F-2 ам-77,7 ча-44,4	 - 4 - 1 - 4
---	-----------------	--	-------------	--	---

3.2. Шинэ аргазүй туршсан байдал

6-р ангийн Монгол англи хэлний “Танилцуулга” нэгж хичээлийн нэгдмэл даалгаврыг аль болох хүүхдийн сонирхолд нийцүүлж, тэдний ялгаатай байдлыг харгалзан, бүтээлч, хөгжилтэй, блумын аргаар боловсруулан туршив. Гэхдээ хичээлийн хуваарьт дараах байдлаар зохицуулалт хийлээ.

- Багш сурагчдын ачааллыг багасгах зорилгоор хичээлийн судлах цагийг багцалж ээлжит хичээлийг 80 минутаар төлөвлөж өгсөн.
- 2 багш хамтарч хичээлээ орох, даалгаврыг нэгдмэл байдлаар нь хийх боломжийг бүрдүүлэх зорилгоор хичээлийн цагийг зөрүүлсэн.
- Хамтарч хичээлийн бэлтгэл хийх боломжийг хангах зорилгоор нэг өдөр бие даалт тавьж өгсөн.

№	Багш нарын нэр	Даваа				мягмар			лхагва
		1	2	3	4	1	2	3	
1	Б.Насанжаргал	ба мх	ба мх			ба мх			Бие даалт
2	Э.Мөнхжаргал			ба ах	ба ах		ба ах		

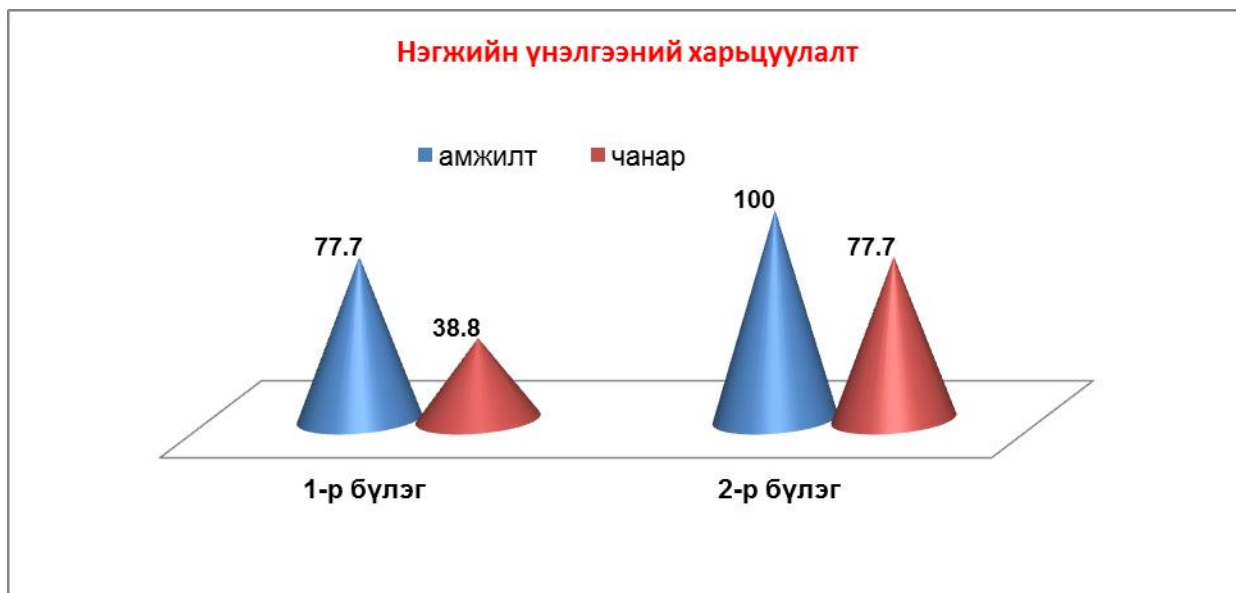
Монгол хэл, англи хэлний “Танилцуулга” нэгж хичээлийн хамтын хөтөлбөр

№	Ээлжит хичээлийн нэг	даалгавар	Шалгах аргачлал	гүйцэтгэл	Зарцуулсан цаг
1	Өөрийгөө танилцуулах, задлан шинжлэх	Үгээ тогтоонгоо, үгийн сүлжээ бөглөөрэй.	“Алтан хонх” тэмцээн зохион байгуулах	Бүрэн-6, дутуу-3,	30-40 м
2	Танилцуулгын онцлогийг мэдэх	Дараах хувилбараас сонгон гүйцэтгээрэй.	Сонгосон хувилбарын дагуу 3 баг болгон “Элсэн цаг” танин мэдэхүйн тэмцээн	Бүрэн -7 Дутуу -2	20-30 мин
3	Өөрийн болон бусдын танилцуулгад үнэлгээ өгөх	<ol style="list-style-type: none"> 1. Англи үг, өгүүлбэрийн утгыг ойлгон зургаар илэрхийлэх 2. Монгол танилцуулгыг уншин тохирох үгийг англиар нөхөх 3. Монголоор “Би хэн бэ” танилцуулга бичих 			
4	Бусдын танилцуулга бичих төлөвлөгөө боловсруулах, бичих	Сайн найзтайгаа хос болоод, монгол, англиар харилцан яриа зохион танилцуулаарай	“Хэн хамгийн сайн өөрийгөө болон найзыгаа танилцуулах вэ” хосын уралдаан	Бүрэн -3 хос Дутуу -2	30-50 мин
5	Найруулга болон үг хэллэг дуудлагын, алдааг засах				
6	Нэгжийн үнэлгээ	<ol style="list-style-type: none"> 1- р үе: Цэгийн оронд тохирох үгийг монгол, англиар нөхөх 2- үе: монгол, англи асуултанд 	“Хэлний эзэд” танин мэдэхүйн	бүрэн – 7	1 цаг-1цаг 30 мин

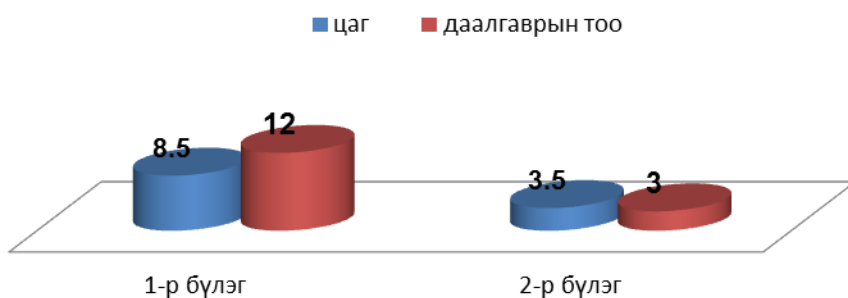
		бүтэн, зөв өгүүлбэрээр хариулах 3- үе: Төгс танилцуулга монголоор бичин англиар ярих	тэмцээн	дутуу -2 амжилт-100 чанар -77,7	
--	--	--	---------	---	--

3.3 Туршилтын үр дүн

2 бүлэгт туршсан арга зүйн сэтгэл ханамж, үнэлгээ, зарцуулсан цаг зэргийг харьцуулан графикаар харуулбал

Цаг хэмнэлт ба даалгаврын тооны харьцуулалт

Дөрөв. Сэдвийн ач холбогдол буюу дүгнэлт

Энэхүү аргыг туршсанаар

- ❖ Багшийн хамтын ажиллагаа сайжрах\хамтарч хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах, хичээлээ зохион байгуулах, үр дүнг тооцох гм\
- ❖ Багшийн ажлын ачаалал багасах\7 хоногт 19 цагийн ээлжит хичээлийн хөтөлбөр боловсруулдаг байсан бол 9-10 хичээлийн төлөвлөлт боловсруулах\
- ❖ Багшийн аргагүй сайжрах\даалгавар боловсруулах аргазүйд суралцах\
- ❖ Суралцагчдын ачаалал багасах\Өдөрт 7 хичээлийн даалгавар хийдэг байсан бол 2-3 хичээлийн гэрийн даалгавар хийх\
- ❖ Суралцагчдын идэвх оролцоо, хүсэл сонирхол нэмэгдэх\бүтээлч, сонирхолтой, сонголттой, түвшний ялгаатай даалгавар өгснөөр\
- ❖ Мэдлэг чадварын ахиц амжилт гарах

Тав. Дэвшүүлж буй санаа буюу боломж

- Агуулга болон олгох чадварууд нь ойролцоо судлагдахуунуудын\ Нийгмийн ухаан, байгалийн ухаан г.м\ гэрийн даалгаварт “Нэг сумаар хоёрыг...” аргыг туршиж үзэх.
- Нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон, хүүхдийн сонирхолд нийцсэн, бүтээлч, олон хувилбартай, хэт их биш, хийж чаддаг зүйлд нь тулгуурласан хувилбарт сонголттой гэрийн даалгаврыг хамтарч боловсруулах

Ном зүй

1. Ц.Адъяасүрэн, “Хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах арга зүй” - УБ 2004 он
2. Батсүх, Долгосүрэн – “Үйлийн судалгаа ба багшийн хөгжил” - 2008 он
3. С.Дүнчээ “Хүүхдийн хүмүүжил хөгжил” – 2005 он
4. Б.Жадамба “Үйлийн явцдаа суралцаж хүнийхүй” – 2010 он
5. Т.Оюун, Б.Оюунцэцэг “Суралцагчдын бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх арга зүй” 2005 он
6. Б.Хөхөө “Ээлжит хичээлийн чанар түүнийг яаж сайжруулах вэ? - 2009 он
7. Чимэдлхам “Хичээл түүнийг судлах нь ” УБ 2003 он
8. Д. Эрдэнэчулуун “Нэгжид суурилсан судалгааны үр дүн”- 2003
9. “Бодрол” - УБ 2004 он
10. Сургалтын технологи – 2002 он

“Хүүхдээс хүүхэд” аргачлалыг сургалтын үйл ажиллагаандаа хэрэглэх нь

Ц.Ганчимэг А.Амартүвшин, Г.Энхбат, С.Дугаржав
Бат-Өлзий сумын ЕБС-ийн бага ангийн сургалтын менежер, багш нар

Зорилго: Хүүхэд нэг бүрийг жинхэнэ оролцоогоор нь хөгжүүлэх боломжийг хайж түүнд тохирох арга зүйг сонгон хэрэгжүүлэхийг зорилоо.

Ач холбогдол: Энэхүү аргачлалыг 1-12 ангид хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа, амьдрах чадвар үйл ажиллагаа, хүүхдийн өөрөө удирдах байгууллага болон математик, монгол хэл гэх мэт судлагдахууны хоцрогдлыг арилгахад ашиглах нь тохиромжтой.

Шинэлэг санаа: “Хүүхдээс хүүхдэд” аргачлалыг багш сургалтын үйл ажиллагаандаа хэрэглэснээр хүүхэд 1-12 анги төгсөх хугацаандаа өөрийгөө нээж, А, В, С, D, F аль ч түвшний мэдлэгтэй бай амьдралд өөрийгөө авч явах, илэрхийлэх чадвартай болж төлөвшнө.

Түлхүүр үг: Хүүхдээс хүүхдэд аргачлал, хэрэгцээний матриц, 3Т зарчим, жинхэнэ оролцоо

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар:

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны зорилго нь [суралцагчийн эзэмшсэн мэдлэг чадварыг хэрэглэх, бататгах, баяжуулах, өөрийгөө танин мэдэх, нээн илрүүлэх, хөгжих боломжийг нээсэн идэвхтэй үйл ажиллагаа байна.]

Хүүхэд бүр байгалиас заяатай авьяас, чадвараа нээн хөгжүүлснээр бага наснаасаа мэргэжлийн чиг баримжаатай болж, улмаар хийж бүтээх чиглэл, ажил, мэргэжлээ сонгон, цаашид эзэмшсэн мэргэжлээрээ үр бүтээлтэй хөдөлмөрлөж, сайхан амьдрах цогц мэдлэг, чадвартай, өөртөө итгэлтэй иргэн болж төлөвших чадварыг эзэмшүүлнэ.

Сонгосон судлагдахуун: Сургалтыг дэмжих цаг

Хамрах хүрээ: 1-12- аар ангийн сурагчид

Эерэг үр дүн гаргахад зарцуулсан хугацаа: 1 жил

Хүүхдээс хүүхдэд аргачлалыг сургалтандаа туршиж үзээд 3жил болж байна.

Хэрэгжүүлсэн байдал:

Хүүхдээс хүүхдэд аргачлалын үе шат:

1. Тулгамдсан асуудлаа тодорхойлно.
2. Тэргүүлэх чиглэлээ тогттооно.
3. Төлөвлөгөөгөө гаргана
4. Төлөвлөгөөний дагуу үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлнэ
5. Хийсэн ажлаа үнэлэх
6. Хийсэн ажлаа илүү сайжруулж хийх

Багшийн сонгосон асуулт: Бат-Өлзий сумын өнгө үзэмж болон бидний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж буй асуудал юу вэ?

Асуултыг сонгосон шалтгаан: Эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, эрүүл аюулгүй орчинг өөрсдөө бий болгож, зөв дадал хэвшилд суралцах

1. Тулгамдсан асуудлаа тодорхойлох явц:

Ангийн сургчид 7 баг болон, багшийн чиглүүлэх асуултын дагуу хүснэгтэд өөрсдийн сонгосон асуудлаа бичиж, багш самбарт багуудын олж харсан асуудлыг зурж бэлдсэн хүснэгтэд нэгтгэсэн.

Сурагчдын олж харсан тулгамдсан асуудлууд:

Асуудал	Аргумент 1-5	Аргументийн 1-5	9-н сарын 9 Бу хийж чаддаг вэ? 1-5	Нийт оноо
1. Хог хаягдал	5	4	Гудамжны хогийг түүх 5	14X
2. Хогоо эмх замбараагүй	4	5	Гудамж болонгу савтавила	14X
3. Архивдалт	4	4	Индвэрлэлтээ боловлох	13
4. Болжир	4	5	7 хөнгөнч / өдөр 3 хог цэвэрлэнэ	14X
5. Ил хаягдал	5	4	Хог хийж нурхийн урна	9
6. Мөнгөний	3	2	Цэвэрлэнэ -4	10
7. Утас	4	3	Утасгүй зуух -3	

2. Тэргүүлэх чиглэлээ сонгох явц:

Сурагчдын олж харсан тулгамдсан асуудлуудаас хамгийн өндөр 14 оноотой буюу “Хог хаягдал, Хогоо эмх замбараагүй хаядаг байдал” –ыг тэргүүлэх чиглэлээр сонгов.

Багш сурагчдыг тэргүүлэх чиглэлийн дагуу 3 судалгааны багт хуваан гудамж, сумын ойр орчимд судалгаа хийлгэв.

Сурагчид дүгнэхдээ хүмүүс гудамж талбайд ил хог хаяж байгаагаа буруу зүйл гэдгийг мэддэггүй. **“Хүүхэд байхаасаа л хогоо ил хаяад сурчихсан учраас тоодоггүй, мэддэггүй юм байна”** гэж дүгнэсэн.

Хүүхэд байхаасаа өөрсдөө хогоо хогийн саванд хийж, тэр дадал хэвшлийг үр хүүхдэдээ өвлүүлэх ёстой гэдгийг хүүхдүүд өөрсдийн судалгааны үр дүнд ухаарч ойлгосон.

Модны хаяа:

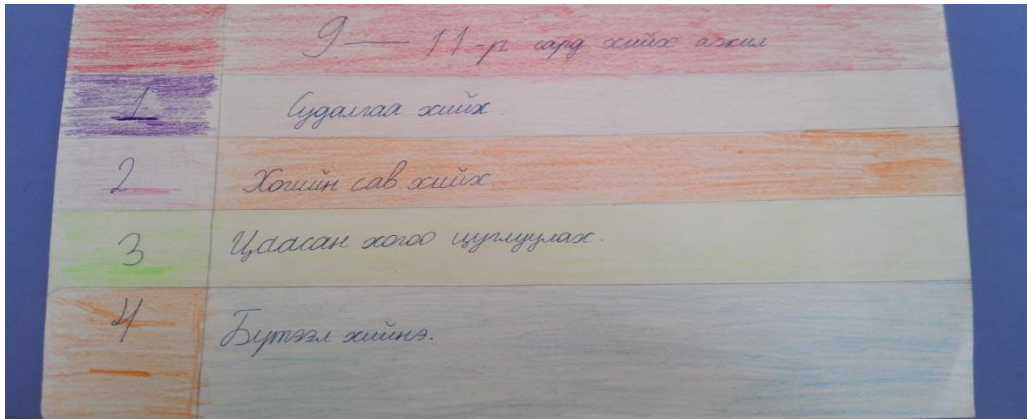

Сумын хогийн цэг:

3. Төлөвлөгөөгөө гаргах явц:

Төлөвлөгөөгөө гаргахдаа багаар болон анги нийтээр ярилцаж гаргав. Хүүхдүүд саналаа амаар болон бичгээр үзэл бодлоо илэрхийлж, өөрчлөлтийг өөрсдөөсөө эхлэхээр шийдсэн.

Хийхээр төлөвлөсөн ажлаа ямар аргаар хэрэгжүүлэх, хэнд нөлөөлвөл илүү үр дүнгээ өгөх вэ? гэж хүүхдүүд ярилцаад эхний удаад ажлын төлөвлөгөөгөө сургуулийн бүх багш нарт танилцуулж, анги болгон хогоо ангилж хийхийг уриалахаар шийдвэрлэв.

4. Төлөвлөгөөний дагуу үйл ажиллагаа явуулах

4.1 Ахиж ашиглаж болохуйц хогны судалгаа хийв.

4.2 Ангийн хогийг ангилж хийдэг болохын тулд хаягдал ашиглан хогийн сав хийв.

Ундааны саваар, цаасан хог хийдэг хогийн сав хийж, бусдын анхаарлыг татах сурагчдын оролдлог.

Ундааны саваар хогийн сав хийх нь сурагчдад маш хүндрэлтэй байсан ба уг савыг хийхэд 3 удаагийн оролдлогоор 14 хоногийн хугацааг зарцуулсан.

Ундааны саваар хийсэн хогийн сав.\Цаасан хог хийх зориулалттай\

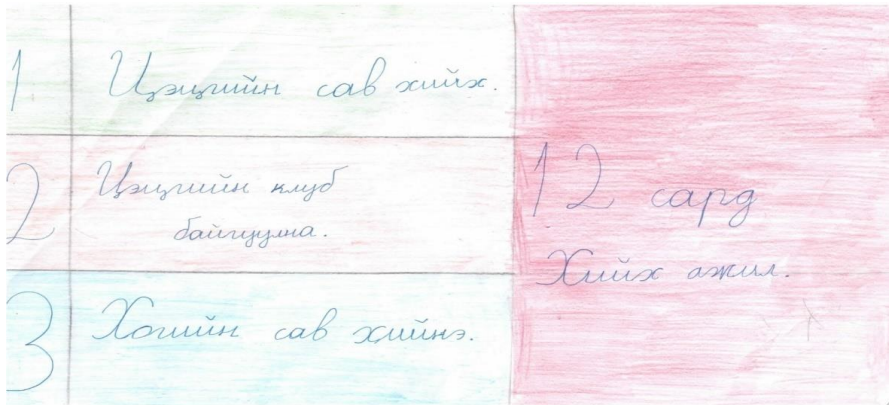
Хогийн сав нь бусдын анхаарлыг татаж байсан ч маш их оролдлогоор хийсэн бүтээл нь өнгө үзэмж үзэмж муутай болсон.

Багш зөвхөн чиглүүлэх үүрэгтэй оролцох ба сурагчид өөрсдийн хийсэн ажилдаа үнэлэлт, дүгнэлт өгж, цаашид сайжруулах эсэхээ өөрсдөө шийдэх ёстой учир сурагчдын шийдвэрийг тэвчээртэйгээр хүлээсэн.

4.3 Багш нарын хурал дээр анги нийтээр шүлэг уншиж, анги болгон хогоо ангилж хийдэг болохыг уриалан, өөрсдийн хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаагаа тайлбарлав.

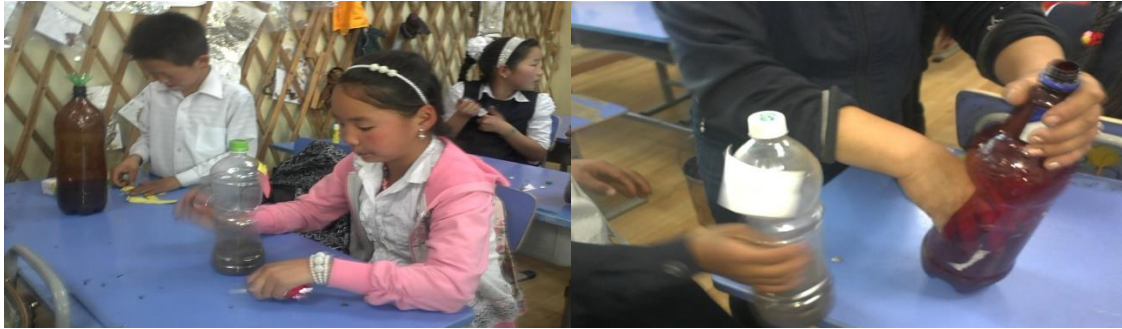

5. Хийсэн ажлаа нэгтгэн дүгнэх явц:

5.1 Гудамжнаас ундааны сав цуглуулж цэцэг тарихад урьдчилж бэлтгэсэн.

Сурагчдын саналаар ундааны хуванцар саваар цэцгийн сав хийж, Д.Янжинсүрэн жижүүрийг зочин багшаар урьж, цэцэг тарихыг заалгав.

Цэцэг тарьж сурч байгаа нь
5.2 Ангидаа цэцгийн клуб байгуулав.

Сурагч бүр цэцэгтэй болсноор ангийн сурагчдад гарсан өөрчлөлт нь хайрлах, энэрэх мэдрэмжтэй болж, өөрийн цэцгийг цэцэглэхийг хүлээн, цэцгээ арчилж торддог болсон.

Мөн цэцэгт ургамлын талаар маш сайн мэдлэгтэй болсон.

5.3 Ангиудад “**ХОГОО АНГИЛЖ ХИЙЖ БАЙЯ**” гэсэн ангийн уриалга үр дүнгээ олоогүй тул сурагчид ярилцаад өөрсдийн хийсэн ажлуудаа сайжруулахаар тохиролцов. Зарим хогийн сав хийхэд эцэг эхийн тусламжийг авсан.

Хогийн сав-1 багш нарт зориулсан хогийн сав

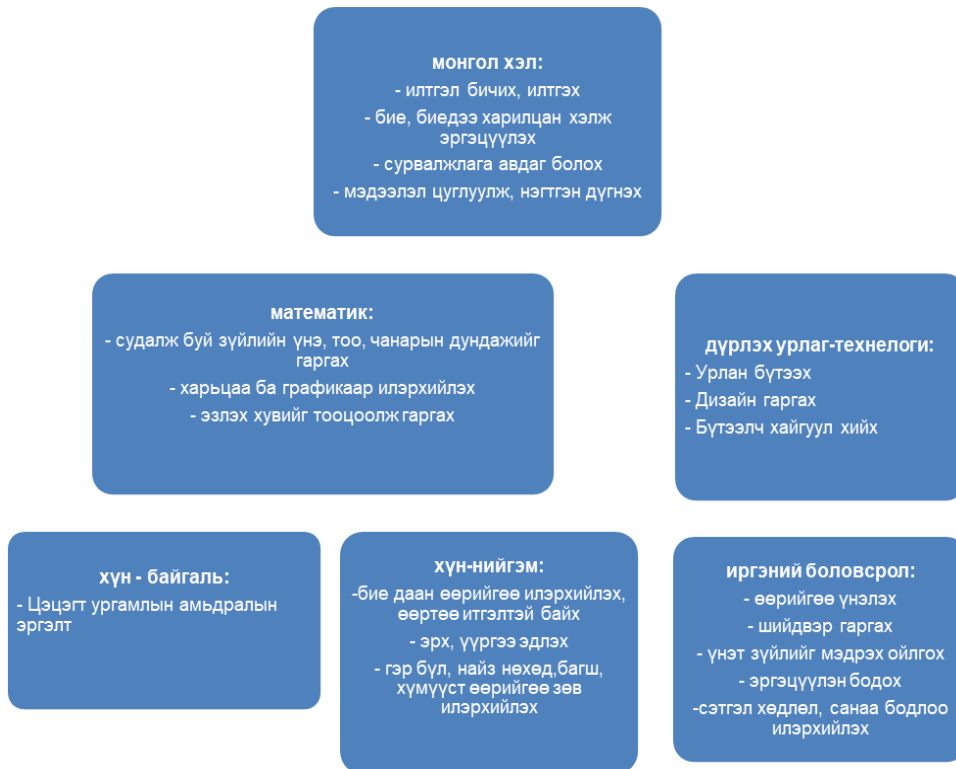

Бага бүр хийх ажлаа багийн гишүүд тус бүрт ажлыг хувиарлан, хариуцаж авсан ажлаа гишүүд хариуцлагатай хийснээр багаар ажиллах арга эвээ олж, сурагчдын оролцоо, хандлаг маш идэвхжиж ирсэн.

5.4 Ангиуд хогоо ангилж хийж байгаа эсэхийг дахин судлав.

Судалгааг бусдад өөрийгөө чөлөөтэй илэрхийлэх чадвар сул, бүрэг ичэмхий, бичих чадвар сул сурагчдыг томилж хийлгэв. Бусдад нөлөөлөх үүднээс хийсэн ажлаа улам сайжруулсны үр дүнд 9б, 4г,4в, 10а,12г,10б,5в,5а, 8б, 9а, 4д, 11б ангиуд хогоо ангилж хийдэг болсон.

Бусад хичээлтэй холбогдох, уялдаа холбоо

Үр дүн:

Хүүхдээс хүүхдэд аргачлалыг амьдрах чадвар үйл ажиллагаандаа туршин хэрэгжүүлэхийг хичээлээ.

2014-2015 оны хичээлийн жилд хүүхдээс хүүхдэд аргачлалаар “Анги нийтээр шүлэг унших” сэдвийг сонгон авч Есөн эрдэнийн орон, Тэнгэрлэг бай, Монгол хүний зүрхний бичээс, Би дуртай, Тусгаар тогтнол, Би монголоороо гоёдог зэрэг шүлгүүдийг анги нийтээр 100% чээжилсэн. Гэвч багш аргачлалаа сайн ойлгоогүй учраас хүүхдийн жинхэнэ оролцоог хангаж чадаагүй.

2015-2014 хичээлийн жилийн 4-р улирал, 2015-2016 оны хичээлийн жилд багш чиглүүлэх асуулт өгөн, асуултын хүрээнд сурагчид тулгамдаж буй асуудлыг гаргаж ирэн түүнийхээ дагуу судалгаа хийж, судалгаандаа дүгнэлт, төлөвлөлт хийж сурсан.

2016-2017 онд хүүхдээс хүүхдэд клуб байгуулан

Ангийн сурагчдад илэрч буй эерэг өөрчлөлт:

- Төлөвлөгөө гаргаж, түүний дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг.
- Багаараа хамтарч ажилладаг.
- Зорилгоо тодорхойлж чаддаг.
- Дүгнэлт хийж, гарсан үр дүнг сайжруулж чаддаг.
- Урлан бүтээх, бүтээлчээр сэтгэж чаддаг.
- Өөрийнхөө үзэл бодлыг чөлөөтэй илэрхийлж чаддаг.

Бид үйл ажиллагааний явцад олон мухардалд орж байсан ч хамтарч ажилж чадсаны үр дүнд тодорхой амжилтанд хүрч чадсан.

Багшийн зүгээс чиглүүлэх асуултаа тавихдаа сайн судалгаа хийх ёстойг ойлгож авлаа. Тэгж чадвал ямар нэг бэрхшээл тулгарвал багш тэр дор нь хурдан шийдэж чадна.

Хүүхдээс хүүхдэд аргачлалыг хэрэгжүүлснээр ангийн эв нэгдэл сайжирч, сурагчид маань аливаад зорилготой хандаж, хийсэн хийсэн зүйлдээ чин сэтгэлээсээ ханддаг хандлаг төлөвшиж байгаад багшийн зүгээс амжилт гэж үзэж байна.

Судалгааны үр дүн:

Хүүхдийн жинхэнэ оролцоог хангасан арга учир хэрэгжих үйл явц, үр дүн нь сайн байдаг. Хүүхэд тулгамдсан асуудлаа өөрсдөө олж харж шийдэх гарцаа өөрсдөө төлөвлөж, хэрэгжүүлдэг учир хүүхдүүдийн идэвх сайжирч, хичээл номондоо ч тэр хандлагаараа оролцож байгаа сайн тал юм.

Бусдад хүргэх туршлага:

Ангийн сурагчдад илэрч буй эерэг өөрчлөлт:

- Төлөвлөгөө гаргаж, түүний дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг.
- Багаараа хамтарч ажилладаг.
- Зорилгоо тодорхойлж чаддаг.
- Дүгнэлт хийж, гарсан үр дүнг сайжруулж чаддаг.
- Урлан бүтээх, бүтээлчээр сэтгэж чаддаг.
- Хүүхэд бүхэн оролцож, ахиц дэвшлээ харж чаддаг.
- Өөрийнхөө үзэл бодлыг чөлөөтэй илэрхийлж чаддаг. \ Хэнтэй ч хамаагүй чөлөөтэй ярьж сэтгэж, өөрсдийгөө ойлгуулж чадаж байна.\

Цаашид хөгжүүлэх санал:

1. Хүүхэд бүхэн эрдэмтэн мэргэд болж чадахгүй ч гэсэн өөрийгөө олны дунд авч явах зөв дадал хэвшилтэй, тунгаан бодох, эргэцүүлэн дүгнэх, аливаа зүйлд сэтгэлээсээ ханддаг, хамтарч асуудлыг шийддэг, өөртөө итгэлтэй, бүтээлч сэтгэлгээтэй ирээдүйн эцэг эх, удирдагч, монгол улсын сайн иргэн болгон төлөвшүүлэхэд багш бүр сургалтандаа хэрэгжүүлэхийг уриалж байна.
2. Математик, монгол хэлний хичээлийн хоцрогдолтой сурагчдыг хоцрогдлыг арилгахад “Хүүхдээс хүүхдэд” аргачлалын 1,2,3-р алхамыг сонгон үйл ажиллагаандаа хэрэглэвэл маш үр дүнтэй юм.

Ном зүй:

1. *Бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр \ гарын авлага \- БСШУЯ*
2. *Хүүхдээс хүүхдэд аргачлалын гарын авлага.*

ДӨРӨВ. СУРГУУЛЬД СУУРИЛСАН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГАА

Хичээлийг сайжруулах туршилт судалгаа нь багшийн хандлага, хамт олны хөгжилд нөлөөлөх нь

Д.Байгалмаа, d_bgl12@yahoo.com,

Дорнод аймаг Дашбалбар сум ерөнхий боловсролын сургууль захирал

Удиртгал

“Багш бол үнийг нь хямдруулж болдоггүй, устгал хийж болохгүй үнэт капиталтай ажилладаг онцлогтой хүн” гэсэн нэгэн эрдэмтний үгийг тунгаан бодож эргэцүүлмээр ...

Ардын уран зохиолч Ш.Сүрэнжавын шүлэглэснээр “Багш бид жолоочоос жолоодогчийг хүртэл төрүүлдэг “гавьяатан” боловч шавь нар маань ямар бие хүн төлөвшиж байна вэ?

Бие даан амьдрах, ажиллах чадвар дутмаг, онолыг хэрэглээ болгож сураагүй иргэн олноор бий болжээ. Үүнийг үзэл сурталжсан нийгэмд дан ганц биехоризмын онолыг баримталж яг тийм байх ёстой хэмээн сурган хүмүүжүүлж ирсэнтэй холбодог.

Ардчилсан нийгмийн 20-иод жилд конструктивизмын онолыг голлож өөрсдийн онцлогт тохируулан хэрэглэх нь зөв гэсэн хандлагаар манай боловсролын салбарт Соросын сан, Данида, Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил, Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх нь зэрэг төсөл, Кембрижийн сургалтыг баримжаалан шинэчлэх туршилт хөтөлбөр, Сургалтын цөм хөтөлбөрүүдийг лаборатори сургуулиудад туршин улмаар үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлснээр багш, эцэг эх, хүүхдүүд туршлага хуримтлуулж байна.

Гэвч багш бидэнд өдөр тутмын хичээлээ үр дүнтэй явуулж сайн хичээлийг хөтлөх арга зүйтэй болох, түүнийгээ байнга сайжруулахыг цаг үе шаардаж байна.

Сайн хичээл гэж юу вэ?

Энэ ойлголт нь багш болон сурагчдын хувьд ялгаатай. Бид сайн хичээл гэсэн ойлголтыг сурагчийн байр сууринаас авч үзсэн. Тухайлбал: Багш хичээлдээ сайн бэлтгэж эмх цэгцтэй, ..., сурагч сурч танин мэдэх олон үйлийг ухамсартай хийж буй, багшийн ярьж буй зүйлс сурагчдад ойлгомжтой, ..., багш бага ярьж, сурагчид илүү ярих, хийх, сэтгэх боломжтой, хүүхдэд үлдэцтэй гэх зэрэг онцлогтой байна гэдгийг сурагчдаас авсан судалгаа харууллаа” гэж “Шавь төвтэй хичээлийн технологи” [ИчинхорлооШ. 2009] үзсэн байна.

Шавь нар маань хичээлийг дээрх судалгаанд дурдсанаар байгаасай гэж хүсэж байгаа бол багш бидэнд энэ шаардлагад нийцсэн хичээлийг явуулах ямар боломж байна вэ?

Үүний тулд Юунд суралцах

Юуг өөрчлөх

Юуг онцлох

гэдэгт анхаарлаа хандуулан ажиллав.

Иймээс Японы судлаач Макото Ёшида тодорхойлохдоо: “Хичээлийн судалгаа гэдэг нь багш нарын багшлах ур чадвар, арга зүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагаа” гэсэн Багшлахуйн хөгжил “Хичээлийн судалгааны арга зүйн үндэс” [БШУЯ, ЖАЙКА. Багшлахуйн хөгжил. 2013] байна.

Бид хичээлийн судалгааг ижил түвшний багш нар бие биеэсээ суралцах төрлөөр багш нар хамтран арга зүйгээ сайжруулах, тухайн сэдвийг заах шинэ арга зүй, хэрэглэгдэхүүн судлах зорилгоор Багшлахуйн хөгжил “Хичээлийн судалгаанд удирдлагын үүрэг, оролцоо” [БШУЯ, ЖАЙКА. 2013] явуулав.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Монгол улсын Боловсролын тухай хуульд “Монгол улсын боловсролын зорилго нь иргэнийг оюун ухаан, ёс суртахуун, бие бялдрын зохих чадавхтай, хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахидаг, бие даан сурах, ажиллах, амьдрах чадвартай болгон төлөвшүүлэхэд оршино.”¹ [Монгол улсын Боловсролын тухай хууль. 2002] гэжээ.

Монгол улсын Их хурлын 2015 оны 12 дугаар тогтоолоор батлагдсан Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого 2014-2024 он хүртэлх бодлогын баримт бичигт “Суурь боловсролыг амьдрах ухаан, шинжлэх ухааны суурь мэдлэг, чадвар, бие даан бүтээлчээр суралцах чадамж эзэмших үе хэмээн хөгжүүлнэ, бүрэн дунд боловсролыг сонголттой, уян хатан хөтөлбөрөөр мэдээлэл боловсруулах, шийдвэр гаргах чадвар бүхий ирээдүйд эзэмших мэргэжлийн суурь баримжаа олгох үе хэмээн хөгжүүлнэ” [Боловсрол, шинжлэх ухааны салбарын чанарын шинэчлэлийн хөтөлбөр. Зөв Монгол хүүхэд. 2012] хэмээжээ.

БСШУ-ны сайдын 2007 оны 351 дүгээр тушаалаар батлагдсан ЕБС, цэцэрлэгийн багш, удирдах ажилтны ажлын байрны үлгэрчилсэн тодорхойлолтод “ЕБС-ийн сургалтын менежерийн ажлын байрыг “Стандарт хөтөлбөр, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг төлөвлөх, зохион байгуулах, манлайлах, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийж багшид арга зүйн үйлчилгээ үзүүлэх”⁴, ЕБС-ийн багшийн ажлын байранд үндсэн ажлыг “Цогц чадамжид суурилсан гэж [БСШУ-ны сайдын 2007 оны 351 тоот тушаалын хавсралт] тодорхойлсон байна.

БСШУ, НХХ, Сангийн сайдын 2007 оны 307/91/237 тоот тушаалаар батлагдсан Цэцэрлэг, ЕБС-ийн багшийн ажлын норм тогтоох, багш, зарим албан тушаалтны цалин хөлсийг тооцож олгох журамд “Багшийн стандартыг хэрэгжүүлэх ажил нь сургалтын хөтөлбөр, кинриколим төлөвлөн боловсруулах, сургалтын хөтөлбөрийн дагуу хичээл заах, сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлж сайжруулах гэсэн 3 үйл ажиллагаанаас бүрдэнэ” гэж [БСШУ, НХХ, Сангийн сайдын 2007 оны 307/91/237 тоот тушаалын хавсралт] тодорхойлсон байна.

Стандартыг хэрэгжүүлэх ажлын талаар бодит байдал, багш нарын үнэлгээ ямар байгааг тодорхойлох зорилгоор хичээлийн судалгаа явуулснахаа 2 дахь жил буюу 2014-2015 оны хичээлийн жилд Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын ерөнхий боловсролын 1, 6, 12 дугаар сургууль, Хан-Уул цогцолбор сургуулийн багш нараас санал асуулга авсан бөгөөд судалгаанд 105 багш хамрагдав. “Засан сайжруулалт хийхэд хамгийн чухал нь юу болох вэ?” гэсэн асуулгад нийт багш нарын 55.2% нь хамтарч ажиллах, 38.1% нь хэлэлцүүлэг хийх, 40.0% нь хичээлийн бэлтгэл гэсэн бол манай сургуулийн багш нарын 53.1% нь хамтарч ажиллах, 21.8% нь хэлэлцүүлэг хийх, 43.8% нь хичээлийн бэлтгэл, “Сайжруулсан хичээлээс та ямар шинэлэг зүйл олж авсан бэ?” гэсэн асуулгад нийт багш нарын 42.8% нь арга зүйгээ сайжруулах, 29.5% нь самбарыг төлөвлөх, 24.8% нь хичээлийн бэлтгэл, 16.2% нь хамтарч ажиллах гэсэн бол манай сургуулийн багш нарын 46.8% нь арга зүйгээ сайжруулах, 46.8% нь самбарыг төлөвлөх, 34.3% нь хичээлийн бэлтгэл, 25.0% нь хамтарч ажиллах /Судалгаа 1/ гэж тус тус үзсэн нь хичээлийн судалгааг тасралтгүй явуулах хэрэгцээ, шаардлага байгааг харуулж байна.

Иймд хичээлийг үр дүнтэй төлөвлөх, зааж турших, ажиглан хэлэлцэх, засан сайжруулах нь хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, төлөвшүүлэхэд төдийгүй багшийн арга зүй, хандлагад дэмжлэг болох чухал нөлөөтэй гэдгийг үндэслэл болгов.

Сонгосон судлагдахуун

Монгол хэл, математик, мэдээллийн технологи, физик, хими, биологи, газарзүй, орос хэл, англи хэл, түүх, иргэншил, технологи, биеийн тамир, хөгжим

Хамрах хүрээ

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын ерөнхий боловсролын 12 дугаар сургуулийн 2013-2014 оны хичээлийн жилийн 7а ангийн 33 сурагч, 2014-2015 оны хичээлийн жилийн 8а ангийн 30 сурагч, 6абв ангийн 81 сурагч, 2015-2016 оны хичээлийн жилийн 6аб, 7абв, 8аб, 9а ангийн 242 сурагч, 2016-2017 оны хичээлийн жилийн 10а, 11аб, 12 аб ангийн 135 сурагч, 6 дугаар сургуулийн 2014-2015 оны хичээлийн жилийн 8а ангийн 22 сурагч, Хан-Уул цогцолбор сургуулийн 2014-2015 оны хичээлийн жилийн 8а ангийн 29 сурагчдад хичээл зааж байсан 12 дугаар сургуулийн дунд, ахлах ангийн 30 багш

Эерэг үр дүн гарахад зарцуулсан хугацаа

2013-2017 оны хичээлийн жил буюу 4жил

Хугацаа

2013-2017 оны хичээлийн жил буюу 4жил

Хэрэгжүүлсэн байдал

Туршилт 1

2013-2014 оны хичээлийн жилд 7а ангид сонгосон судлагдахууны 7 хоногт судлах цагийг 2 дахин нэмж заах замаар хичээлийн судалгааг явуулав. Тухайн ангийг сонгох болсон шалтгаан нь бага ангиас дунд ангид дэвшин суралцаж буй 11-12 насны хүүхдэд бие физиологийн талаас /Шилжилтийн нас/, суралцах орчин нөхцөлийн талаас /нэг багш биш олон багш хичээл заах/ гэсэн 2 өөрчлөлт гардаг. Эдгээр өөрчлөлтөөс болоод хүүхдүүд ихэвчлэн бага ангиас дунд ангид шилжин суралцах үедээ сурлагаар хоцрогдох, хичээлдээ сонирхолгүй болох хандлагууд гардаг. Үүнийг багш, эцэг, эх бид “Олон хичээлийг олон багш ороод түүнд дасаж чадаагүйгээс боллоо” гэдэг. Гэхдээ дээрх байдлыг үгүйсгэж болохгүй ч, гол учир нь бага ангид хүүхэд нь багшийн зааварчилгаар хийх, даган дуурайх чадварт л ихэвчлэн суралцсан, мөн мэдлэг нь төдийлөн гүн бат болоогүй, ухаарч ойлгоогүй байдгаас дунд ангид ойлгох, ухаарах, бодох, сэтгэх гээд танин мэдэхүйн болон сэтгэхүйн олон

үйлийг шууд хийгээд ирэхээр дээрх чадварт суралцаагүй хүүхдэд ачаа дарамт, мөн ойлгоогүй үлдсэн бүхэн нь бэрхшээл саад болдог. Энэхүү ачаа дарамт, бэрхшээл саад бүхнийг даван туулахын тулд багшийн зүгээс “Хүүхдийг сурах үйл, мэдлэг эзэмших аргад суралцахад нь дэмжлэг үзүүлж ажиллах хэрэгтэй” гэж үзсэн.

Юуг анхаарсан бэ?	Юуг хийсэн бэ?
<ul style="list-style-type: none"> - Хичээлийн бэлтгэл судалгааг хамтарч хийх - Хүүхдийн хийж буй үйлийг ажиглахад анхаарах - Сурагчдад ажиглалт хийж мэдлэг, чадварыг нь тогтоох - Судалгаат хичээлийг сургалтын менежер удирдан зохион байгуулах - Нэг ангийг сонгон авч хүүхдийг танин мэдэх, оношлох - Багш бүрийг хичээлд ажиглалт хийхэд сургах - Багш нар хүүхдийг ажиглахад суралцах - Сурагчдын анхаарлын хуваарилалт, тогтворжилтыг судлах 	<ul style="list-style-type: none"> - Сонгосон 7 дугаар ангийн 33 сурагчдад 8 судлагдахуунаар 40 цагийн судалгаат хичээлийг 2 үе шаттай 10 долоо хоногийн туршид явагдсан. - Судалгаат хичээлийг явуулахдаа тухайн судлагдахууны 7 хоногт судлах цагийн давтамжийг 2 дахин нэмж заах байдлаар зохион байгуулсан. - 1 дүгээр шатны туршилтын дараа 2 дугаар шатанд явуулах судалгаат хичээлийн цагийг багасгасан. - Сурагчдын анхаарлын хуваарилалт, тогтворжилтыг судлав. - Эцэг, эх, асран хамгаалагчдад тайлант уулзалтыг 2 удаа зохион байгуулсан. - Эцэг, эх, сурагчдаас санал асуулга авсан.

Судалгаат хичээлийн явцад тухайн ангийн хүүхэд бүрт ажиглалт хийж, хүүхэд бүрийн онцлогийг танин мэдэх, хичээлийн аль үе шатанд нь тухайн хүүхэд ямар мэдлэгийг бүтээх буюу эзэмших явцдаа юуг ойлгохгүй, ямар үйлийг хийж чадахгүй, ямар үйлд суралцаагүй байгааг нь тогтоох зорилгоор ажиглалт явуулж эцэст нь хичээл заасан болон ажиглалт хийсэн багш нараас ажиглалтын тэмдэглэл хөтлүүлэв. Хичээлийн ажиглалтанд давхардсан тоогоор 430 хүн оролцсон.

Туршилт-1 дүгнэлт:

Давуу тал	Сул тал	Цаашид авах арга хэмжээ
<ul style="list-style-type: none"> - Нэг судлагдахууныг өдөр бүр оруулж заах боломжийг хайж туршин хэрэгжүүлсэн. - Төлөвлөгөөний дагуу хичээлийн хуваарийг зохицуулж дунд, ахлахын багш нар 100 хувь судалгаат хичээлд сууж ажиглалт хийсэн. - Багш бүр хичээлийг төлөвлөх, хүүхдийг танин мэдэж хичээлийг заах ёстой гэдгийг ойлгосон. Ингээгүйгээс хүүхдийг массгүй болгох, шатлал алгасах, ойлгоогүй үг гэсэн бэрхшээлүүдтэй учруулдаг юм байна гэдгийг ажиглалт хийх явцдаа олж харсан. - Хэлэлцүүлгийн явцад гарсан саналыг тусган дараагийн хичээлд сайжруулан зааж байв. - Багш нар ажиглалт хийх, тэмдэглэл хөтлөх, хэлэлцүүлэгт оролцоход суралцсан. - Багш бүр 2-3 хүүхдийг 40 цагийн судалгаат хичээлийн явцад ажигласнаар тухайн ангийн сурагчдын чадварыг тогтоож судалгааны ажил хийх материалтай болсон. - Зарим хичээлийн бэлтгэл судалгаанд сургалтын менежер оролцож байв. - Тухайн ангийн сурагч, эцэг, эх, асран хамгаалагчид сэтгэл ханамж сайн байв. - Ангийн сурагчдын хичээлийн явцад биеэ барих нь багасаж чөлөөтэй байдаг болсон. 	<ul style="list-style-type: none"> - Нэг бүлэгтэй ангийг сонгосон учраас засан сайжруулж дахин заах боломжгүй байв. - Хичээлийн бэлтгэл судалгаанд хичээлд ажиглалт хийх багш нарыг хамруулахыг зорьсон ч оролцоогүй. - Багш нар 100 хувь оролцсон ч 10 долоо хоногийн туршид 7 хоног бүр 2-3 хичээлд сууж ажиглалт хийж байсан нь ачааллыг нэмсэн. - Хичээл заах багш ганцаараа төлөвлөж байсан. Сайжруулах санаанууд олон гарч байв. Иймд хичээл зааж буй багшийн зүгээс шантрах тохиолдол байсан. - Байгалийн ухааны 4 хичээлээр тус бүр 1 багш ажилладаг учир тухайн багш нарт ачаалалтай байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> - Энэ ангидаа үргэлжүүлэн бусад сургуулийн багш нартай хамтран интеграцчилсан хичээл заах боломжийг судлах - Олон бүлэгтэй ангиднэг судлагдахуунаар сонгон судалгаат хичээл зааж засан сайжруулалтыг хийх

Туршилт 2

2014-2015 оны хичээлийн жилд 8а ангид байгалийн ухааны хичээлийг интеграцчилсан байдлаар заах боломжийг эрж хайн төлөвлөн зохион байгуулав. Байгалийн ухааны мэргэжил бүрээр нэг багштай тул Хэрлэн сумын 6 дугаар сургууль, Хан-Уул цогцолбор сургуулийн багш нартай хамтран ажиллаж тухайн сургуулийн ангиудад хичээлийг сайжруулж заав. Судалгаат хичээлийн явцад тухайн ангийн хүүхэд бүрт ажиглалт хийж,

хичээл заасан болон ажиглалт хийсэн багш нараас ажиглалтын тэмдэглэл хөтлүүлэв. Хичээлийн ажиглалтанд давхардсан тоогоор 94 хүн оролцсон.

Юуг анхаарсан бэ?	Юуг хийсэн бэ?
<ul style="list-style-type: none"> - Энэ ангидаа үргэлжүүлэн бусад сургуулийн багш нартай хамтран интеграцчилсан хичээл заах боломжийг судлах 	<ul style="list-style-type: none"> - Сонгосон 8 дугаар ангидбайгалийн ухааны интеграцчилсан судалгаат хичээлийг 2 үе шаттай явуулсан. - Судалгаат хичээлийг явуулахдаа бусад сургуулийн физик, химийн багш нартай хамтран ажилласан. - Хамтран ажилласан сургуулийн 8 дугаар ангид хичээлийг сайжруулж заасан. - Эцэг, эх, асран хамгаалагчдад тайлант уулзалтыг 2 удаа зохион байгуулсан. - Эцэг, эх, сурагчдаас санал асуулга авсан.

Туршилт 2 дүгнэлт:

Давуу тал	Сул тал	Цаашид авах арга хэмжээ
<ul style="list-style-type: none"> - Багш нарын ачааллыг хүндрүүлэхгүйн үүднээс улиралд 1 хичээлд суухаар төлөвлөсөн. - Бусад сургуулийн мэргэжил нэгтэй багш нартай хамтран ажиллаж тэднээс суралцсан. Туршлага солилцсон. - Тухайн судлагдахууны мэргэжлийн үг хэллэг, онолын ойлголтоо харилцан бие биеэсээ суралцаж авсан. 2 судлагдахууны агуулгын холбоо хамаарлыг оновчтой тодорхойлж гаргасан байв. - Нэг ухагдахууныг шинжлэх ухаан бүрт өөрөөр нэрлэдэг нэр томъёоллыг сурагчдад харьцуулан ойлгуулж өгсөн. - Хэрлэн сумын 6 дугаар сургууль, Хан-Уул цогцолбор сургуулийн 8 дугаар ангийн сурагчдын түвшинг таних боломж гарсан. 2 жилийн туршид судалгаат хичээл явуулж буй ангитайгаа харьцуулах боломж бүрдсэн. - Хичээлд ажиглалт хийсэн, заасан багш нар ээлжит хичээлийг сайжруулж болох юм байна гэдэгт санал нэгтэй байв. - Мэргэжлийн дагуу багш нар хамтарч бэлтгэл судалгааг хийсэн. - Сайжруулсан хичээл нь өмнөх хичээлээсээ сайжирч үр дүнтэй болсонд багш нар сэтгэл ханамжтай байсан. - Хамтарч ажилласны үр шимийг мэдэрсэн. - Багш нарын сурагчдыг ажиглах, хичээлийн тодорхой хэсгийг ажиглах чадварт ахиц гарсан байв. - Ажиглалтад аймгийн БСГ-ын байгалийн ухааны Япон мэргэжилтэн Ноакаг урьж оролцуулан санал зөвлөгөөг авсан. - Нэг ангийг түвшингээр нь хувааж сайжруулсан хичээл заах боломжтойг олж харсан. 		<ul style="list-style-type: none"> - Тухайн ангидаа судалгаат хичээлийг явуулах өөр боломжийг эрж хайх, судлах

Туршилт-3

2014-2015 оны хичээлийн жилд монгол хэлний хичээлээр 6 дугаар ангид 3 цагийн ээлжит хичээлийг төлөвлөн засан сайжруулж нийт 9 цагийн судалгаат хичээл явуулав. Тухайн хичээл, ангийг сонгосон шалтгаан нь:

1. Бага ангиас дунд ангид шилжиж орсон анги байв.
2. Тухайн мэргэжлээр харьцангуй олон багш буюу 4 багш ажилладаг.
3. Тухайн ангийн бүлэг бүрт 1 багш орж байсан.
4. Сургалтын менежер мэргэжлийн дагуу илүү ойр ажиллах боломжтой.

Ажиглалтад давхардсан тоогоор сургалтын менежер, дундын багш 112 хүн оролцов. Багш нар сурагч бүрийг ажиглаж тэмдэглэл хөтлөв. Ингэснээр сурагчдын ахиц, амжилтыг тооцох боломжтой болж байна. Үзсэн киноноос сэдэвлэн 68 сурагч эх зохиосон.

Юуг анхаарсан бэ?	Юуг хийсэн бэ?
<ul style="list-style-type: none"> - Олон бүлэгтэй ангид нэг судлагдахуунаар судалгаат хичээл зааж хичээлийн сайжруулалтыг хийх - Сурагчдын сонсох чадварыг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> - Сонгосон 6 дугаар ангид 9 цагийн судалгаат хичээлийг явуулсан. - Хичээл бүрийн эхэнд сонсох чадварыг хөгжүүлэх дасгалын нэг хэлбэрийг сонгон сурагчдыг шалгаж байв. - Хичээлийг заахын өмнө сурагчдын сонсох чадварын гарааг тодорхойлж эцэст нь харьцуулалт хийв. - Сурагчдын анхаарлын хуваарилалт, тогтворжилтыг судлав.

- Сурагчдын анхаарлын хуваарилалт, тогтворжилтыг судлах	- Эцэг, эх, асран хамгаалагчдад тайлант уулзалтыг 1 удаа зохион байгуулсан. - Эцэг, эхчүүдээс санал асуулга авсан. - Сурагчдын зохиосон эхийг эмхтгэн “Сурагчдын бүтээл” товхимол гаргасан.
---	---

Туршилт 3 дүгнэлт:

Давуу тал	Сул тал	Цаашид авах арга хэмжээ
<ul style="list-style-type: none"> - Хичээл заасан, ажигласан багш нар засан сайжруулсан хичээл үр дүнтэй, сайжруулах боломжтой байна гэдгийг хэлэлцүүлгийн явцад санал нэгтэй хэлж байв. - Ажиглалт хийснээр сурагчдын ахиц, амжилтыг тооцох боломжтой болж байна. - Сурагчдын сонсох чадварт ахиц гарсан. Судалгаат хичээлийн туршид сонсох чадварыг хөгжүүлэх нэг дасгалыг давтан хийж байсан. - Сайжруулсан 3 цагийн ээлжит хичээлийн төлөвлөлттэй болсон. - Хамтран ажилласны үр дүн байдгийг мэдэрсэн. 		<ul style="list-style-type: none"> - Сурагчдын сонсох чадварыг хөгжүүлэх өөр дасгалыг хичээл бүрт хийж байх

Туршилт-4

Юуг анхаарсан бэ?	Юуг хийсэн бэ?
<ul style="list-style-type: none"> - Сурагчдын сонсох чадварыг хөгжүүлэх өөр дасгалыг хичээл бүрт хийж байх - Тухайн ангид судалгаат хичээлийг явуулах өөр боломжийг эрж хайх, судлах 	<ul style="list-style-type: none"> - 6-9 дүгээр ангийн 8 бүлэгт 12 судлагдахуунаар 22 сэдвээр 64 цагийн судалгаат хичээл заасан. - 31 багш 100% нь заасан. - 22 сайн хичээлтэй болсон. - Давхардсан тоогоор сургалтын менежер, багш 292 хүн ажиглалт хийж засан сайжруулах санал дүгнэлт өгөв. - Хичээл бүр нь хүүхдийн оролцоог дэмжихэд чиглэсэн байв. - Ажлын хуудсыг засан сайжруулж байсан. - Сурагчдын зохиосон эхээр “Судалгаат хичээлийн туршлага” эмхтгэл гаргасан. - БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны Хайлаар тойргийн Шинэ барга зүүн хошууны Амгалан 1 дүгээр бага сургуулийн багш нарт 2 хичээлийг түгээн дэлгэрүүлсэн.

Туршилт 4 дүгнэлт:

Давуу тал	Сул тал	Цаашид авах арга хэмжээ
<ul style="list-style-type: none"> - Бүх хичээлээр заасан. - Багш нар ажиглалт хийх талаар туршлага хуримтлуулсан. - Эцэг, эхийн тайлант уулзалтыг судалгаат хичээлээр явуулсан. - Хүүхдийг дэмжих арга зүйд багш нар суралцаж байна. - Ажиглалтын хуудсыг хичээл бүрээр засан сайжруулж хийсэн. - Самбар төлөвлөлтийг хичээлийн төлөвлөлтийн хамт хийдэг болсон. - Судлагдахууны багаар тогтмол ажиллаж хэвшсэн. - Засан сайжруулалтын үр дүнд бүс, аймаг, улсад хичээлээ түгээн дэлгэрүүлсэн. 	<ul style="list-style-type: none"> - Үнэлгээг оновчтой болгох 	<ul style="list-style-type: none"> - Багш бага ярих - Сурагч бүр хийх, хосоор, багаар хамтрах

Судалгааны үр дүн

Зорилгодоо хүрсэн байдал

Хичээлийн судалгааны өмнө, дараа багш, судлагдахууны хамт олон ямар болж өөрчлөгдсөнийг харьцуулж харуулбал:

Хичээлийн судалгааны өмнө	Хичээлийн судалгааны дараа
<ul style="list-style-type: none"> - Хичээл заах багш ганцаараа бэлтгэдэг, сайжруулдаг байсан. - Багшийн зааж буйг ажиглаж, санал хэлэлцдэг байв. Сурагчдыг ерөнхийд нь анги нийтээр нь ажигладаг байв. - Сургалтын менежер хичээлийн бэлтгэл судалгаанд оролцохгүйгээр хичээлд сууж байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> - Хичээлийн бэлтгэл, засан сайжруулалтад судлагдахууны багаар хамтран ажилласан. - Ажиглалтын хуудсын дагуу хүүхэд бүрийн хийж буй үйл, багшийн чиглүүлгийг ажигласан. - Сургалтын менежер мэргэжил харгалзахгүйгээр хичээлийн бэлтгэл судалгаа, засан сайжруулалтад хамтран оролцож, зөвлөн тусалсан. - 4 жил дараалан 1 ангид явуулсан.

<ul style="list-style-type: none"> - 1 ангид дагнан судалгаат хичээлийг явуулж байгаагүй. - Хичээл хоорондын холбоог хичээлийн агуулгатай уялдуулан гаргаж багш нар заадаг. - Сонсох чадварыг хөгжүүлэх дасгалыг хийдэг. - Нээлттэй хичээл заах, багшийн хичээлд суух байдлаар хичээлд анализ хийдэг. Бүх ангийг хамарч байгаагүй. - Ур чадвар уралдаанд оролцож багш нар 100 хувь хичээл заадаг. Багш нар 100 хувь хичээлд сууж байгаагүй. - Ур чадвар уралдаанд түрүүлсэн багш нар арга туршлагаа түгээн дэлгэрүүлдэг. 	<ul style="list-style-type: none"> - Байгалийн ухааны хичээлийн агуулгыг интеграцчилан мэргэжлийн багш нар хамтарч заасан. - Сурагчдын сонсох чадвараар дамжуулан бичих, ярих, сэтгэх чадварыг хөгжүүлэх арга, аргачлалтай болсон. - Хичээлийн судалгаа явуулснаар 6-12 дугаар ангийн бүх бүлгийг хамарсан. - Багш нар 100 хувь хичээл зааж, хичээлд ажиглалт хийж, засан сайжруулалт хийв. - Багш нар 100 хувь бүс, аймагт хичээл зааж арга туршлагаа түгээн дэлгэрүүлэх сонирхолтой, хандлагатай болсон.
--	---

Багш, судлагдахууны багт гарсан ахицуудыг дараах байдлаар тодорхойлж байна. Үүнд:

- Багш бүр хичээл зааж арга зүйгээ сайжруулах боломжийг олж харсан.
- Хичээлд ажиглалт хийх чиглэлийн ажиглаж тэмдэглэл хөтөлж сурсан.
- Ажиглалт хийсэн чиглэлийн дагуу баг болж нэгтгэн хэлэлцүүлэгт бэлтгэж сурсан.
- Судлагдахууны багаар хамтран ажилласны үр дүнг багш нар мэдэрч, бүс, аймаг, үндэсний хэмжээнд сайн хичээл, сайн туршлагын илтгэлээ түгээн дэлгэрүүлсэн.
- Ажлын амжилт, үр дүндээ багш нар урамшсан.
- Үйлэйн явцдаа судалгаа хийж судлагдахууны багаар илтгэл бичих, хэлэлцүүлэхэд суралцаж байна. Тухайлбал: 2016-2017, 2017-2018 оны хичээлийн жилд сургуулийн хэмжээнд зохион явуулсан Шилдэг илтгэл уралдаанд дунд, ахлах ангийн судлагдахууны багууд хамтран 100 хувь илтгэл бичиж хэлэлцүүлснээс аймгийн уралдааны 2 дугаар шатанд түүхийн судлагдахуун, монгол хэлний судлагдахууны илтгэл тус бүр 10 шилдэг илтгэлээр шалгарсан.
- Хичээлдээ суулгаж зөвлөгөө авъя, би зааа гэсэн багшийн тоо олширсон.
- Багшийн арга зүйд ахиц гарсан нь хүүхдийн оролцоог хангахад чиглэсэн хичээлийг төлөвлөн зааж байгаагаас харагдаж байна.

Дүгнэлт

Сүүлийн 4 жилд сургуулийнхаа багш нарын дунд явуулсан сургуульд суурилсан хичээлийн судалгаа, судалгаат хичээлийн явц, туршилт судалгааныхаа үр дүнгийн үзүүлэлтийг ажиглалт, асуулгын аргаар тодруулан тайлбарлахад анхаарсан ба түүнд тулгуурлан дараах дүгнэлтүүдийг хийж байна.

1. Хичээлийн судалгааг явуулах төрөл бүрийн хувилбарууд байгаа бөгөөд түүнийг үе шаттай явуулж байсан нь багшийн хандлага шинэчлэгдэхэд үр өгөөжтэй байв. Тухайлбал: Сургуульд суурилсан хичээлийн судалгааны эцэст багш нар хичээлийг сайжруулахад хамгийн чухал нь “Хамтран ажиллах”, судалгаат хичээлээс олж авсан шинэлэг санааг “Арга зүйгээ өөрчлөх ёстой” гэж хамгийн өндөр үзүүлэлттэй хариулсан байгаа нь багш нар тасралтгүй сурч, хөгжсөн, сэтгэхүйгээ өөрчилсөн, бүтээлч хандлагатай байгааг харуулж байна. Мөн хичээлийн төлөвлөлтөд сурагчдын оролцоог идэвхжүүлэх, цагийг төлөвлөх, жишиг даалгаврыг оновчтой хэрэглэх, хэрэглэгдэхүүнийг оновчтой хэрэглэх, асуултыг сайн төлөвлөх зэрэг нь чухал хэмээн дүгнэсэн нь багш нарын арга зүй, хандлагад ахиц гарсныг харуулж байна.
2. Хичээлийн үе шат бүрийн ажиглалтын хуудас, хэлэлцүүлгийн тэмдэглэл, хичээлийн хөтөлбөрүүдээс
 - тухайн хичээл бүрт гарсан ахиц, дэвшил, дутагдалтай тал, сайжруулсан байдлыг харьцуулан дүгнэх
 - хичээл заасан багш нарын арга зүйд ямар өөрчлөлт гарсан
 - ажиглалт хийсэн багш нар ажиглалт хийх аргад хэрхэн суралцсан
 зэргийг тодруулан гаргаж судалгаа хийх боломжтой болов. Ингэснээр багшийн хөгжлийг нарийвчлан тодорхойлж болох юм.

3. Хичээлийн ажиглалтын явцад хүүхдийг магтаж, урам хайрлаж байх нь тэдэнд эргээр нөлөөлж улмаар юм хийх хүсэл тэмүүлэлтэй, өөртөө итгэлтэй байхад суралцдаг болох нь ажиглагдсан тул багш урамшуулах арга, хэлбэрийг хэрэглэх болсон.
4. Энэ бүхнээс үндэслэн “Хичээлийг сайжруулах туршилт судалгааг олон хувилбараар, интеграци байдлаар тодорхой үе шаттай явуулснаар багш нарын заах арга зүй сайжирч, хичээлийн агуулга боловсронгуй болох ба сурагчдын идэвх оролцоо сайжирна” гэсэн таамаглал батлагдсан ба зорилго, зорилтоо хангасан гэж үзэж байна.

Бусдад хүргэх туршлага буюу зөвлөмж

Энэхүү судалгааны үр дүнд дараах зөвлөмжийг гаргаж байна.

- Тухайн үеийн байдалд дүн шинжилгээ хийж, улам боловсронгуй болгон сайжруулах, асуудлыг оновчтой тодорхойлох
- Багш нарын хамтын үйл ажиллагааны үр дүнд хичээлийг сайжруулах, сайн хичээлийн төлөвлөлтийг хийх
- Хичээлийг сайжруулах асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх арга зам, хувилбаруудыг сайтар мэдэж байх
- Сонгож авсан арга хэлбэрийг туршин үзэхдээ тухайн ангийн сурагчдын нас, сэтгэхүйн онцлогийг харгалзан үзэх
- Хичээлийн судалгаанд зөвхөн багш төдийгүй сурагч, эцэг, эхчүүдийг татан оролцуулах
- Багш нь үйлийн явцдаа суралцан хичээлийг байнга сайжруулснаар сургуулийн сайн хичээлийн сан бүрдүүлэх
- Сургалтын менежерийн хувьд багш, секц буюу судлагдахууны баг, ЗАН-ийн хамт олныг хичээлийн судалгаа явуулах боломжоор хангах, түүнд гол үүрэг гүйцэтгэн манлайлах

Цаашид хөгжүүлэх санал

Хичээлийн судалгааг тасралтгүй зохион байгуулж үр дүн, сургамжийг тооцож дараагийн алхмыг хэрэгжүүлдэг байх

Ном зүй

1. БСШУ, НХХ, Сангийн сайдын 2007 оны 307/91/237 тоот тушаалын хавсралт
2. БСШУ-ны сайдын 2007 оны 351 тоот тушаалын хавсралт
3. БШУ-ны сайдын 2013 оны А/155 тоот тушаалын хоёрдугаар хавсралт “Бага, дунд боловсролын чанарын шинэчлэлийн үзэл баримтлал”
4. БШУЯ, ЖАЙКА, “Багшлахуйн хөгжил, Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент.-Уб., 2013.
5. БШУЯ, ЖАЙКА. “Багшлахуйн хөгжил. Хичээлийн судалгааны арга зүйн үндэс.-Уб., 2013.
6. БШУЯ, ЖАЙКА. “Багшлахуйн хөгжил. Хичээлийн судалгаанд удирдлагын үүрэг, оролцоо.-Уб., 2013.
7. БСШУЯ, ЖАЙКА. Хичээлд мониторинг хийх зөвлөмж, -Уб., 2009.
8. Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын ерөнхий боловсролын 12 дугаар сургуулийн багш нарын хичээлийн судалгааны хэлэлцүүлгийн тэмдэглэл, ажиглалтын хуудас. 2013. 2014. 2015
9. Жадамбаа Б.нар. Судалгааны арга зүй.-Уб., 2011.
10. Жадамбаа Б. нар. Тогтвортой хөгжихүйц багшийн боловсрол.-Уб., 2011
11. Ичинхорлоо Ш. Судалгааны ажлын үндэс. -Уб., 2009.
12. Ичинхорлоо Ш. Сурах арга.-Уб., 2003.
13. Ичинхорлоо Ш. Шавь төвтэй хичээлийн технологи. -Уб., 2009.
14. Лхагва Ш. Хичээлийн төлөвлөлт нь хүүхдийг хөгжүүлэх угтвар болох нь. Боловсрол судлал сэтгүүл. 2015. Дугаар 02(110). Хуудас 56-61
15. Монгол улсын Боловсролын тухай хууль, -Уб., 2002.
16. Мянгар О. Судлаач багшийн гарын авлага. -Уб., 2011.
17. Нямгэрэл Ч. Оюунцэцэг Н. Урансайхан З. Баярмаа Э. Сайнбилэг Ш. Лхагвасүрэн П. Отгонбаяр Н. Лхагвасүрэн Ц. нар. Конспектэд суурилсан мэдлэг бүтээлгэх арга зүй. Зөвлөмж Ш. Уб., 2009.
18. Пүрэвдорж Ч. Багшлахуйн менежмент. -Уб., 2012.
19. Сайнбилэг Ш. Оюунцэцэг Н. Хичээлийн судалгаа хийх арга зүй, менежментийн асуудалд. МУИС. Боловсрол судлал сэтгүүл. 2012. Дугаар 02(369). Хуудас 75-83
20. Цэдэнбал Я. нар. Сурах аргын тухай сурагчдад өгүүлэх нь. -Уб., 1987.
21. Эрдэнэчулуун Д. Нэгжид суурилсан судалгааны үр дүнгээс. -Уб., 2003.

Ухаалаг хэрэглэгдэхүүнээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх нь

Д.Оюунмаа, М.Хараа, Ч.Цагаанхүүхэн, Г.Оюунтуяа
Дорнод аймаг 12-р сургууль: сургалтын менежер, багш нар

Зорилго

1-5-р ангийн сурагчдын бодит юмсыг ажиглах, тоог тоймлох аргад тулгуурлан шинэлэг сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг боловсруулан танин мэдэх бүтээлч үйл хийх явцад нь мэдлэг бүтээн эмх цэгцтэй сэтгэх, математик хэллэг ашиглан, санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, бие даан болон бусадтай хамтран ажиллах, өдөр тутмын ахуйн асуудлыг тооцоолон шийдвэрлэх чадварт сургах ба математикийн сургалтын чанарыг ахиулан хүүхэд бүрт дэмжлэг үзүүлж буй шилдэг аргазүй туршлагыг бий болгоно.

Судалгааны зорилт

- Бага боловсролын сурагчдын судалгаа, гарааны үнэлгээг багш эцэг эх хамтран нэгтгэж математикийн олимпиадад амжилттай оролцдог багш нарын давуу талыг ашиглан анги бүрийн хэрэгцээ шаардлагыг нэгтгэн гаргана.
- 1 дүгээр ангийн 140 сурагчдад Тоо тоолол чадварыг хэрэглэгдэхүүний /2x5/ тусламжтайгаар хичээл, үйл ажиллагааг зохион байгуулснаар тэдний математик сэтгэлгээ, тооны дэвтрийн ашиглалт, өдөр тутмын зүйлийн тооцоолол, хугацааг хэмжих чадварт сургах
- 2 дугаар ангийн 146 сурагчдад 1000 хүртэлх тоог унших, бичих, орны нэмэгдэхүүний нийлбэрт задлах, аравт зууцыг тэмдэглэсэн хуваарьтай тоон шулуун дээр тоог цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоог аравт, зуугаар тоймлох хэрэглээ болгох аргад сургах
- 3 дугаар ангийн 10000 хүртэлх тоог унших, бичих, орны нэмэгдэхүүний нийлбэрт задлах, аравт зууцыг тэмдэглэсэн хуваарьтай болон хуваарьгүй тоон шулуун дээр тоонуудыг цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоог аравт, зуугаар мянгатаар тоймлох баримжаалж сурах чадварыг эзэмшүүлэх
- 4 дүгээр анги 141 сурагчдад Сая хүртэлх натурал тоог унших, бичих, орны нэмэгдэхүүний нийлбэрт задлах, аравт зуут мянгатыг тэмдэглэсэн хуваарьтай болон хуваарьгүй тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, сургахад сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг ашиглаж хэрэглээ болгох
- 5 дугаар ангийн 90 сурагчдад бага боловсролыг амжилттай төгсөж сургалтын чанарыг сайжруулахад дэмжлэг олон оронтой тоог унших бичих, тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоймлох энгийн ба аравтын бутархайг унших, бичих тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, бутархай хэсэг нь гурваас хэтрэхгүй оронтой аравтын бутархайг бүхэл ба аравны хэсгээр тоймлох тоон утгыг аравтын бутархайгаар илэрхийлэх чадварт сургах үйл ажиллагааг зохион байгуулна.
- Математикийн олимпиадын аварга багш нарын багаар “Багш бүрт нэг арга зүй бий” үйл ажиллагааг зохион байгуулна

Судалгааны үр дүн

Бага ангийн сурагчид өөрийн гараар хийсэн хэрэглэгдэхүүнтэй, мөн багш бас түүнтэй адил хэрэглэгдэхүүнийг хийж, самбарт байрлуулсан нь хүүхдүүдэд их сонирхолтой зааврын дагуу өөрсдөө шинэ мэдлэгээ бүтээн, хамтарч ажиллан өөрсдийгөө хянан, алдаагаа олж, тайлбарлаж байсан төдийгүй анги бүр ямарч үед ашиглах сургалтын хэрэглэгдэхүүнтэй болж хүүхэд бүр хөгжиж манай сургуулийн математик сургалтын чанарт ахиц гарч 5в анги бага боловсролын 45 бүлгээс аймагтаа гутгаар байр эзлэн, багш нарын олимпиадын математик төрөлд манай сургууль аймагтаа тэргүүлж чадсан нь бидний энэхүү судалгааг хэрэгжүүлсний үр дүн гэж үзэж байна.

Мөн огт үзэг, цаас бариагүй боловч хүүхдүүд хэрэглэгдэхүүн дээр сайн ажиллаж, олон оронтой тоог тоймлох аргад богино хугацаанд суралцсан.

Практик ач холбогдол

Суралцагчдад хэрэглээ болгохын тулд хүүхэд бүрт тохирох сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг багш өөрөө бэлтгэхэд их хугацаа шаарддаг учраас сурагчдаар богино хугацаанд өөрсдөөр нь бэлтгүүлэн, түүнийгээ ашиглан, хүртэх замаар хялбар аргаар ойлгуулахыг зорьсон

Шинэлэг тал/санаа

Өмнө нь бид нар тоог тоймлохдоо:

Тоймлох гэж буй орныг олж, доогуур нь зуруулаад, арын цифрийг ажиглуулан, “5 буюу 5-аас их бол 1-ийг нэмнэ, 5-аас бага бол тоймлож буй орон хэвээрээ байна. Тоймлож буй орноос хойших цифрүүд 0 \тэг\ болно” гэж тайлбарлан дэвтэрт бичүүлэн бодуулж ойлгуулдаг байсан. Ингэхэд сурагчид орноо андуурах, 0-ийг илүү, дутуу бичих зэрэг алдаа их гардаг байсан.

Энэхүү хэрэглэгдэхүүнийг \ 0-9-ийн цифр\ ашигласнаар ангийн бүх сурагчид яг өөрсдийн гараар барьж, орон, ангиа нэрлэн олж байрлуулах, дээш өргөх, ялган тавих зэрэг үйлдлийг хийснээр олон оронтой тооны анги, орноо олох чадвар их хурдан сайжирч, улмаар тоог тоймлох үйл явцыг ойлгоход их хялбар болж байсан.

Иймд 1-5-р ангийн Тоо тоолол агуулгын хүрээнд олон оронтой тоог унших, бичих, жиших, тоймлох чадварыг хоцрогдолгүй богино хугацаанд хялбар аргаар эзэмшүүлж багш эцэг эх сурагчдын хамтарсан ширээний хэрэглэгдэхүүн болгож ашиглаж түүнийхээ үр дүнг хүртэж байгаагаар онцлог юм.

Түлхүүр үг: Тоо тоолол , хэрэглэгдэхүүн, тоог тоймлох,

Удиртгал

Бага ангийн математикийн боловсролын өнөөгийн байдал

Чиглэл	Давуу тал	Сул тал
Батшийн хөгжлийн асуудлууд	<ul style="list-style-type: none"> Математикийн хичээлийн жил, нэгжийн хөтөлбөрт үнэлгээний зорилгыг тусгахдаа улирал тутам мэдлэг, чадвар,сурах арга барил, хандлагаар нь тодорхойлон гаргаж үнэлгээ хийдэг. Кабинетаас сурагчдын математик сэтгэлгээг хөгжүүлэх рубик шоо, долоодой, эвт дөрөв, сома тоглоомын уралдааныг зохион байгуулдаг “Тоо бодож тоглонгоо тоймлож сурцгааа” сэдэвт хичээлийн судалгааны хамтын илтгэлээ бүс, аймаг, улсад түгээн дэлгэрүүлсэн. 2015-2016 оны хичээлийн жилд “Эерэг сөрөг тоо” сэдэвт судалгаат хичээлээр бүс, аймгийн зөвлөгөөнд шалгарч улсын “Ур чадвар-2016 ” уралдаанд амжилттай оролцсон. 2016-2017 оны хичээлийн жилд “Хялбар аргаар асуудал шийдвэрлэх нь” хичээл бүсийн зөвлөгөөн болон “Ур чадвар -2017” уралдаанд шалгарсан. 	<ul style="list-style-type: none"> Математик хэлээр зөв ярьж чаддаггүй. Хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх хугацаа маш их шаардлагатай Хүүхдийн нас, сэтгэхүйн онцлогт тохирсон сургалтын хэрэглэгдэхүүн ховор байдгаас гадна материал дутмаг ба хийхэд бэрхшээлтэй. Сурах бичигт агуулгадаа тохирсон бодлого дасгал цөөн ба олон төрлийн бодлого байдгаас чадварыг тэр бүр эзэмшүүлж чаддаггүй. Гарын авлага, сургалтын материал зэргийг сургалтад олноор захиалан авч чаддаггүй.
Хүүхэд бүрийн хөгжлийн асуудлууд	<ul style="list-style-type: none"> Математик сонин,ОУ-ын “Кенгуру” сэтгэх чадвар зэрэг аймаг, улсын чанартай олимпиад уралдаанд жил бүр амжилттай оролцдог. Судалгаат хичээлээр хэрэглэгдэхүүн сайтай хичээлд идэвхтэй оролцдог. Сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан өөрийн санаа бодлоо илэрхийлдэг. Математикийн хичээлд сонирхолтой Тоолох, тооны үйлдлийг ойлгох, гүйцэтгэх чадвар давуу Тоог унших, бичих, тоймлох чадвар сайн. 	<ul style="list-style-type: none"> 2-5-р ангийн сурагчид хэмжигдэхүүнийг ойлгох, нэгжүүдийн хамаарлыг хэрэглэн жиших, нэртэй тоон дээр үйлдэл гүйцэтгэх чадвар дутмаг Бодитоор хэрэглэх хэрэглэгдэхүүн дээр ажиллаагүйгээс ойлголт сул байдаг Биет дүрсийг хэмжих турших явцдаа мэдлэг бүтээх асуудал шийдвэрлэх чадвар сэтгэлгээ дутмаг 5-р ангийн сурагчид Улсын шалгалтын жишиг даалгаврын хэмжигдэхүүнийг шилжүүлэх, түүн дээр үйлдэл гүйцэтгэх даалгавар дээр алддаг нь сүүлийн 3 жилд ажиглагдсан. Хичээлийн хэрэгсэл харилцан адилгүй\гортиг,транспортир,геометрийн дүрс, биетүүд\
Эцэг эх, иргэд олон нийт	<ul style="list-style-type: none"> Үнэлгээ, дүгнэлтийн хичээлд сууж, санал хүсэлтээ илэрхийлдэг Сургалтын хэрэглэгдэхүүн хийхэд оролцдог. Математикийн кабинет байгуулахад хандив, тусламж үзүүлдэг Гэрийн даалгавар хийхэд тусалдаг. 	<ul style="list-style-type: none"> Эцэг эхийн боловсролын түвшин , янз бүр харилцан адилгүй. Амьжиргааны түвшин янз бүр байдгаас хичээлийн хэрэгслээр бүрэн хангаж чаддаггүй Эцэг эхийн оролцоо харилцан адилгүй Гэрийн даалгаврыг хийхэд тусалдаг боловч зааж өгч мэддэггүй.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

- БШУС-ын 2014 оны 06.03 ны өдрийн А/240 дүгээр тушаалын 2 дугаар хавсралтаар бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрийг үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлж эхэлсэн цагаас сайн хичээл үйл ажиллагааг бүтээлчээр хөтлөн явуулахад багш, сургалтын менежер, захирал, мэргэжилтэн хамтран ажиллаж, харилцан суралцаж, хэлэлцүүлэг судалгаа хийн, дидактик шийдэл гаргах зэргээр чанарын шинэчлэлийн бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжүүлж байгаа билээ.
- Багш бидэнд хичээл бүрийн сурах бичиг, багшийн ном, зөвлөмж байгаа хэдий ч зарим хичээлийн тухайн сэдвийг заахад хүндрэл бэрхшээлтэй тулгардгаа нуух юун. Иймд судлагдахууны багаар хичээлийн судалгаа хийхдээ сургуулийн зорилготой уялдуулан секцийн багш нараас судлагдахуун бүрээр ямар сэдвүүд заахад бэрхшээл учирч байгааг хичээлийн жилд заах сэдвийн жагсаалтыг судлагдахууны багаар ажиллах төлөвлөгөөнд тусгаж “Тоо тоолол” сэдвийг сонгон сургуулийн судалгааг хийж туршсан.
- 2016 оны БМДИ, ХСН –ээс хамтран зохион байгуулдаг “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” эрдэм шинжилгээний бага хуралд энэхүү арга зүйг 1 анги , 1 багшид туршиж хэрэгжүүлсэн үр дүнг танилцуулахад эрдэмтэн багш нар маань бидний дэвшүүлсэн санааг сайн туршлага хэмээн үнэлж үүнийгээ сургуулийн хэмжээнд туршин хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэсэн нь манай хамт олны сургуулиараа мөн түүнчлэн хөрш зэргэлдээ сургууль багш нартаа түгээн дэлгэрүүлэх үндэс болсон юм.

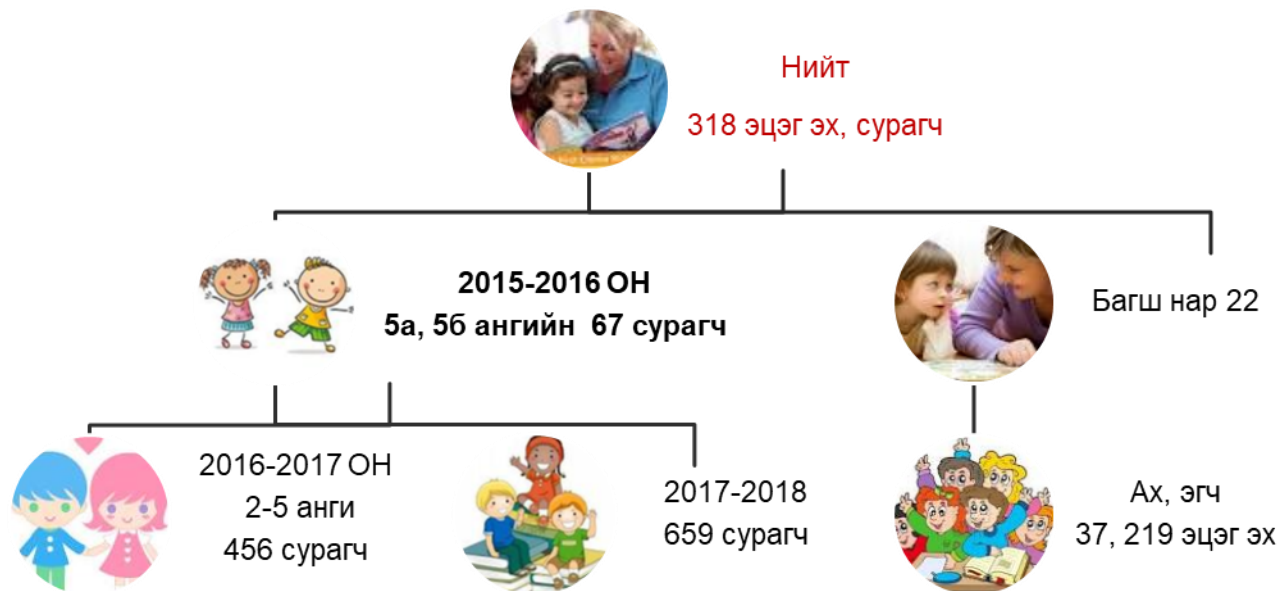
Сонгосон судлагдахуун: Матемтик

Хамрах хүрээ

Он	1 р анги				2 р анги				3-р анги				4-р анги				5-р анги		
	а	б	в	г	а	б	в	г	А	б	в	г	а	б	в	Г	а	б	в
2016-2017	39	37	35	36	37	34	34	37	35	33	36	34	31	30	30		29	25	29
2017-2018	41	39	40	40	38	33	35	32	33	33	35	37	32	36	35	32	29	28	32

Багш нар

Он	1-2 р анги	3-4 р анги	5 р анги	Математик
2016-2017	8	7	3	2
2017-2018	8	8	3	2

Эерэг үр дүн гарахад зарцуулсан хугацаа:

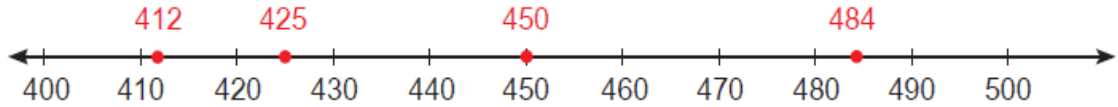
Тоо бүтээж тоймлох аргыг 2015 оноос эхлэн 2 багш 4-5 р ангийн 4 бүлэгт туршиж хэрэгжүүлж эхэлсэн. 2016 - 2017 оны хичээлийн жилээс бид бага сургуулийнхаа сурагчдад сургуульд суурилсан хичээлийн судалгааны сэдэв болгон сонгон 610 сурагч 19 багш хэрэгжүүлж туршиж байна.

Хэрэгжүүлсэн байдал :

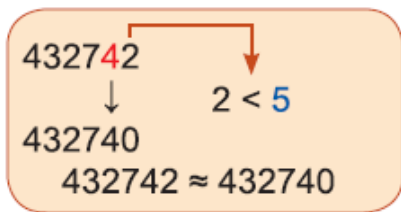
Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 12 дугаар сургуулийн бага ангийн заах аргын нэгдлийн багш нар 2016-2017 оны хичээлийн жилээс олон оронтой тоог тоймлох аргад тулгуур болох шинэлэг сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг боловсруулан, бэлтгэж, түүнийгээ ашиглан, хүртэх замаар энэхүү сэдвийг хялбар аргаар ойлгуулахыг зорьсон.

Тоймлох аргыг судлах:

Бага ангийн математикийн багшийн номд “Тоог 2 аргаар тоймлож болно. 1-р арга нь тоймлох тоогоо тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглээд, аль ойр байгаа бүтэн 10-т, 100-т, 1000-таар солих.

2-р арга нь тоймлох орны арын цифрийг харж тоймлох”¹³ гэж дурдсан байдаг. /Багшийн ном. Математик-5, 15-р тал/

Тоймлох орны арын цифр 5-аас бага бол түүнийг хойших орны хамт 0-ээр солино.
24 371 ≈ 24 000

Сурагчдын “Сая хүртэлх тоог унших, бичих” чадварыг судлахад уншихдаа сайн байгаа боловч сая хүртэлх тоог үгээр өгч, цифрээр бичүүлэхэд орон, ангиа сайн ухаарахгүй алдаа гаргаж байв.

Өмнөх хичээлийг бататгах замаар шинэ мэдлэг бүтээхэд аяндаа орохуйц тоог тоймлох 2-р аргыг дэмжсэн сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг боловсруулан, сургуулийн судалгааг явуулахаар шийдсэн.

“Тоо тоолол” бүлэг сэдвийн агуулга

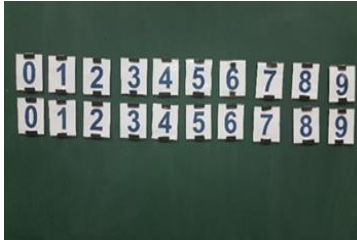
Тоог унших, бичих, цэгээр тэмдэглэх, жиших, тоймлох

¹³ Багшийн ном. Математик-5, 15-р тал

	Судлах цаг	Эзэмших чадвар
1-р анги	4	100 хүртэлх тоог бүтцээр задлах, унших, бичих, тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоо, хэмжээг аравтаар баримжаалан хэлэх, тоолж шалгах
2-р анги	5	1000 хүртэлх тоог унших, бичих, орны нэмэгдэхүүний нийлбэрт задлах, аравт зууцыг тэмдэглэсэн хуваарьтай тоон шулуун дээр тоог цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоог аравт, зуутаар тоймлох
3-р анги	5	10000 хүртэлх тоог унших, бичих, орны нэмэгдэхүүний нийлбэрт задлах, аравт зууцыг тэмдэглэсэн хуваарьтай болон хуваарьгүй тоон шулуун дээр тоонуудыг цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоог аравт, зуутаар мянгатаар тоймлох
4-р анги	4	Сая хүртэлх натурал тоог унших, бичих, орны нэмэгдэхүүний нийлбэрт задлах, аравт зуут мянгатыг тэмдэглэсэн хуваарьтай болон хуваарьгүй тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх,
5-р анги	5+4	Олон оронтой тоог унших бичих, тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, тоймлох Энгийн ба аравтын бутархайг унших, бичих тоон шулуун дээр цэгээр тэмдэглэх, жиших, эрэмбэлэх, бутархай хэсэг нь гурваас хэтрэхгүй оронтой аравтын бутархайг бүхэл ба аравны хэсгээр тоймлох

Ингээд үйл ажиллагааг тодорхой төлөвлөлт гарган сургуулийн дэд хөтөлбөрт тусган 2 чиглэлээр эхэлсэн.

1. Багш нар “Багш бүрд 1 санаа” заах аргын нэгдлийн ажлаар хялбар аргаар гарын доорхи материалаар хийж болох сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг хамтарч бэлтгэсэн:

Багшийн самбарт хэрэглэх соронзтой цифрүүд нөгөө талдаа 0 цифр бичсэн, 2 талдаа соронзтой сургалтын хэрэглэгдэхүүн

2. Сурагчдад дүрслэх урлаг хичээл, хичээлээс гадуур үйл ажиллагааны цагаар өөрсдөөр нь дараах хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгүүлсэн

Гарын доорх материалаар хийлгэхийн тулд бэлтгэх зүйлс:

- Бичгийн цаас -1ш
- Пламастр-2 өнгийг сурагчдаар бэлтгүүлэн,

Хийх дараалал:

Алхам 1: Бичгийн цаасыг 20 тэнцүү нугалуулан, нугалаасын дагуу хайчлах.

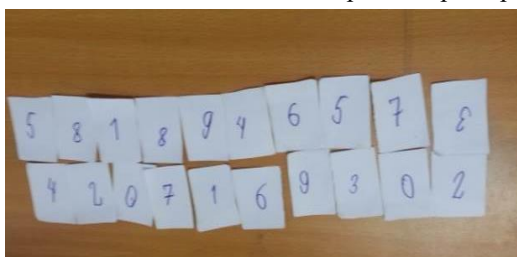
Алхам 2: Цаасны 1 талд 0-9 хүртэлх 10 цифрийг тус бүр 2 удаа 1 өнгийн пламастраар

0 0 1 1 2 2 3 3 4 4 5 5 6 6 7 7 8 8 9 9

Алхам 3 Өөр өнгийн пламастраар бүх цифрийн ард 0 цифрийг бичих.

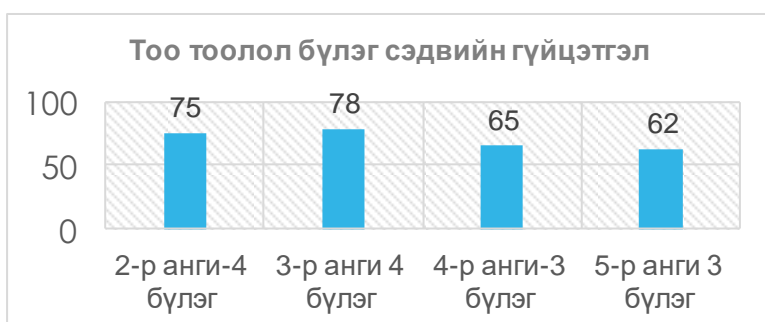
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

Алхам 4: Хайчилж ширээн дээр байрлуулах

Энэхүү сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг дүрслэх урлагийн хичээлтэй өдөр хичээлийн бус цагаар сурагчид 15-20 минутад хийж бэлтгэсэн.

Сурагчид хэрхэн хөгжсөн бэ?

дунджийг гараа болгож оруулав

Ингээд манай хамт олон бага боловсролын математикийн сураглтын чанарыг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор “Эх хэлээрээ зөв сайхан ярьж, тооцоолон бодох чадвартай, эрүүл чийрэг эрч хүчтэй сурагчдыг төлөвшүүлнэ” эрхэм зорилгынхоо хүрээнд энэхүү сэдвийнхээ хүрээнд дараах ажлуудыг төлөвлөн хийж гүйцэтгэж үр дүнг тооцон ажиллаж байна.

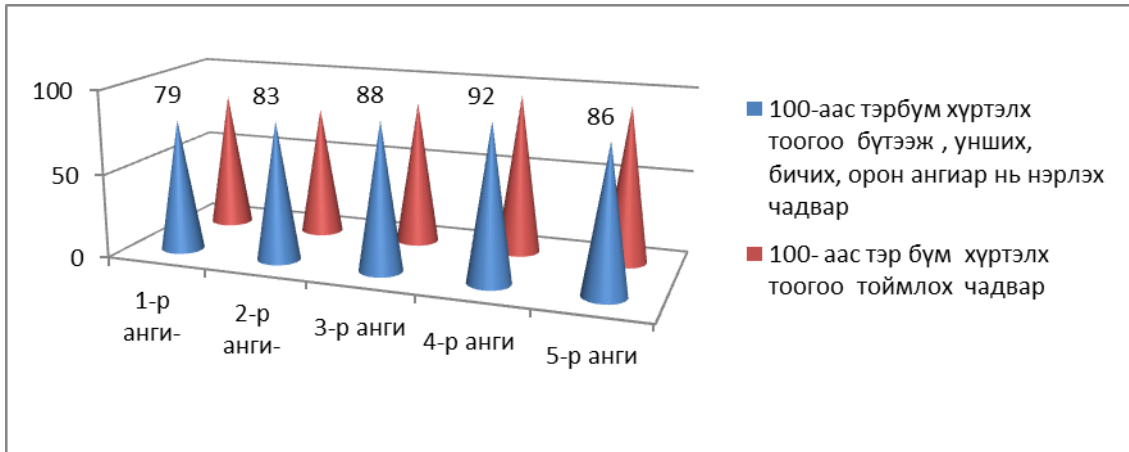
№	Хүлээгдэж буй үр дүн	Бүтээгдэхүүн	Хэрэгжүүлэх багш нар	Хамрах хүрээ	хугацаа	Хариуцах эзэн
1.	Анги бүр хүүхдийн тоогоор хэрэглэгдэхүүнтэй болно	Багш нар заадаг ангид “Тоог тоймлох” хялбар арга зүйг хэрэгжүүлнэ	Бага ангийн багш, Сургалтын менежер, Математикийн багш	1-5 ангийн сурагчид	1 дүгээр улиралд	Зохион байгуулалтын багийн ахлагч Д.Оюунмаа Ч.Цагаанхүүхэн
2.	Багш нар уг арга зүйгээ бусад багш нартаа түгээн дэлгэрүүлнэ	Судалгаант хичээлийг багш бүрээр зохион байгуулна	Арга туршлага харуулах тодрхой арга зүйг бусдад түгээн дэлгэрүүлэх багийн багш нар	Багш сурагчид	2-3 дугаар улиралд	Зохион байгуулалтын баг
3	Сургуулийн арга зүйн туршлагын сантай болно	Уг арга зүйгээр гарын авлага боловсруулж олны хүртээл болгоно	Сургалтын менежер, багийн ахлагч нар	Багш нар	4 дүгээр улиралд	М.Хараа
4	Хялбар аргаар бодож болдог юм гэдэг ухагдахууныг ойлгуулна	Эцэг эхчүүдэд үнэлгээ дүгнэлтийн хичээл, сургалтыг зохион байгуулах	Ч.Цагаанхүүхэн Д.Оюунмаа	Эцэг эхчүүд	4 дүгээр улиралд	БАЗАН-ийн ахлагч Г.Оюунтуяа

Сурагчдад гарсан ахиц

- Сурагчид цифр ашиглан, олон оронтой тоог бүтээн, ангид хуваах дасгал хийснээр ямар ч олон оронтой тоог уншихад саадгүй болсон.
- Орон, ангийг нэрлэх, олох чадвар сайжирсан.
- Тоог маш хурдан тоймлож, хэлж байсан.
- Агуулгын багтаамж сайжирч, өмнөх мэдлэгийг бататгахад сайн нөлөөтэй байв.
- Бие биедээ заах, хянах боломжтой болсон.
- Их сонирхолтой, зүгээр сууж байгаа сурагч байгаагүй.

Судалгааны үр дүн :

- 1-5-р ангийн сурагчдын 1-р улирлын “Тоо тоолол “ бүлэг сэдвийн хүрээнд 100 –аас тэрбум хүртэлх тоог унших, бичих, жиших, тоймлох чадварын хүрээнд анги бүлгээр бүлэг сэдвийн дунджийг өнгөрсөн жилийн сургуулийн үнэлгээтэй харьцуулахад ахиц гарсан байна.

- Сургалтын арга хэрэглэгдэхүүнээ дадал хэвшил болгон туршиж сурагчдын илэрч буй өөрчлөлтийг ажиглан тэмдэглэж үр дүнгээ тооцох нь хүүхэд бүрийг хөгжүүлж сургалтын чанарыг сайжруулах үндэс болж байна.

Сургуулийн судалгааны тогтвортой байдал

Тус сургууль 1993 онд байгуулагдаж, хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх БСШУЯ, ЗГ-аас хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрүүдийг амжилттай хэрэгжүүлж ирсэн. Боловсролын чанарын шинэчлэлийн хүрээнд “Хүүхэд хөгжүүлэх хөтөлбөр”-ийг 3 жилийн хугацаатай боловсруулан улирал бүр үйл ажиллагааны төлөвлөлтийг гарган ажиллаж байна. Төлөвлөлтөд хүүхэд бүрийн математик сэтгэлгээг хөгжүүлж сургалтын чанарыг сайжруулах зорилгоор анги бүрт нэрэмжит ажлуудыг хийж хэвшсэн.

Бага ангийн багш нараас математикийн олимпиадын удаа дараагийн амжилтын эзэн болсон багш нарын багаа түшиглэн цаашид энэхүү судалгааны үр дүнд бий болсон сургалтын хэрэглэгдэхүүн болон багш нарынхаа аргазүй, ур чадвар, нөөц боломжинд тулгуурлан бага боловсролын математик сургалтын чанарыг ахиулахад хамтран ажиллаж сурагчдын сурч хөгжих таатай орчин бүрдүүлэн шилдэг арга зүй туршлагыг бий болгох нь бидний санаачилсан хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан хүүхэд бүрийг хөгжүүлж буй нэг илрэл гэж үзэж байна. Ингэснээр математикийн хичээлийн үйл явцыг бодит хэрэглэгдэхүүнээр дэмжин хэрэгжүүлснээр сурагчдын сэтгэлгээ хөгжиж, амьдрал ахуйдаа бүтээлчээр хэрэглээ болгож, асуудлыг шийдвэрлэж тооцоолох чадварт ахиц гарч бага боловсролын сургалтын чанар сайжирна.

Яагаад сайн болсон бэ?

- 1-5-р ангийн Тоо тоолол агуулгын хүрээнд олон оронтой тоог унших, бичих, жиших, тоймлох чадварыг хоцрогдолгүй богино хугацаанд хялбар аргаар эзэмшүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэн багш эцэг эх сурагчдын ширээний хэрэглэгдэхүүн болгож ашиглаж түүнийхээ үр дүнг хүртэж байгаагаар онцлог юм.

Багшид гарсан ахиц

- Удирдан чиглүүлэх үйл голлосон.
- Хүүхэд өөрөө алхам бүрийг өөрсдөө гүйцэтгэж мэдлэг бүтээж байсан.
- Сурагчдын хийж буй үйлийг богино хугацаанд хянах \Цифр өргөх үед, мөн дундуур нь явж ажиглахад хийж байгаа нь тодорхой харагдаж байсан.\
- Олон зүйлд сатаарахгүй, нэг хэрэглэгдэхүүн дагнасан.
- Асуултыг товч, тодорхой тавьснаар сурагчдын хийх алхмууд ойлгомжтой болсон.

- Багшид зориулсан соронзтой үзүүлэн болон хүүхдийн сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг гарын доорх материалаар богино хугацаанд хийх боломжтой. Бага ангийн математикийн кабинетэд байхад багш нар зөөж хэрэглэхэд авсаархан зэрэг хэрэглэгдэхүүний хувьд олон давуу талууд ажиглагдсан.

Бусдад хүргэх туршлага

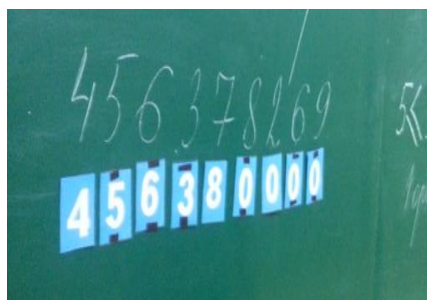
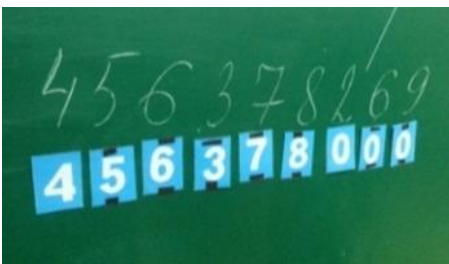
Сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг багш сурагчид хамтран хийж сургуулиараа нэг брэнд хэрэглэгдэхүүнтэй болж түүнийгээ ширээний хэрэглэгдэхүүн болгож ашигласнаар бага ангийн математикийн сургалтын чанар ахиж хүүхдүүд математик сэтгэлгээгээний чадвараа хэрэглээ болгож байгаагаараа онцлог байлаа.

Дүгнэлт

- Энэхүү сэдвийг судлагдахууны багаар хамтран, хүүхэд бүрт тохирох сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг боловсруулан, богино хугацаанд ойлгуулснаар хичээлийн үр дүн сайн байсны зэрэгцээ сурагчид тоймлож бичихэд ч гэсэн хялбар дөхөм байв.
- Хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг аль ч ангид хөнгөнөөс хүндрүүлэн хувирган, “Тоо тоолол” нэгжийн хүрээнд олон оронтой тоо төдийгүй аравтын бутархайг тоймлохдоо ч орон, ангийн утгыг ухаарах, унших, бичих, тоймлох үйл хийхэд өргөнөөр ашиглах боломжтой.
- Мөн бага ангийн багш нарт тоог тоймлох үед тохиолдох бэрхшээлээс гарах бас нэгэн гарц, суралцагчид ч гэсэн уг сэдвийг хялбар аргаар тоглонгоо сурах боломж бүрдсэн.
- Тоглоомын арга хэрэглэснээр “Сурагч - Багш” болсон.
Эцэст дүгнэхэд манай энэ хэрэглэгдэхүүн тоймлох аргыг дэмжсэн “КЮЗАЙ” болж чадлаа гэж бид үзэж байна.

Ном зүй:

Балдулмаа,Б. Нямжав,Ц нар, (2008). Бага боловсролын математикийн онол, дидактик
 Батболд,Г. Б.Балдулмаа,Б нар. (2008) Бага боловсролын багш нарын мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын модуль.
 Гантуул,А. Батболд,Г нар (2014).Математик-4. Улаанбаатар.
 Гантуул,А. Батболд,Г нар (2014).Багшийн ном. Математик-4. Улаанбаатар.
 Батболд,Г. Түвшинжаргал,Д нар. (2014). Багшийн ном. Математик-5. Улаанбаатар.
 Батболд,Г. Түвшинжаргал,Д нар. (2014). Математик-5. Улаанбаатар.

Цахим хичээлийн сан бүрдүүлж сурагчдыг хөгжүүлэх, хоцрогдол арилгах

Б.Гантулга¹ Dmtsschool@gmail.com, Б.Уламбаяр²

Хөвсгөл аймгийн “Дэлгэрмөрөн” цогцолбор сургуулийн сургалтын менежер

Зорилго: Сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлог тохируулан мэдээлэл харилцааны технологийг ашиглан цахим хичээлийн сан бүрдүүлж хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх, хоцрогдол арилгахад хэрхэн дэмжлэг үзүүлж буйг судалгаат хичээлээр судлах, үр дүнг тооцоход оршино.

Удиртгал

Эдүгээ бид Орчин үеийн шинжлэх ухаан техникийн эрчимтэй хөгжлийг дагаж Цахим сургалтыг хичээл сургалтанд ашиглах хэрэгцээ бий боллоо.

Цахим зайны сургалтын иж бүрэн төхөөрөмжилсөн кабинетийг багшийг хөгжүүлэх, улмаар хичээл сургалтад үр дүнтэй ашиглаж, олон төрлийн сургалтыг зохион байгуулж багш нартаа туршлагаа түгээн дэлгэрүүлэх, цахим хичээлийн сан бүрдүүлэх зэргээр үр дүнтэй ашиглаж, багагүй туршлага хуримтлуулан сургалтын арга зүйг оновчлох, багш, сурагчдын цагийг хэмнэх талаар нийлээд амжилт оллоо.

Түүнчлэн манай сургууль багш нар дунд ахлах ангийн 19 төрлийн хичээлээр бага ангийн 5 төрлийн хичээлээр нийт 75 цагийн цахим хичээлийг бэлтгэж, тэдгээрийг түгээн дэлгэрүүлэх ашиглах байдлаар сургалт - хичээл зохион байгуулсан нь "цахим сургалт зохион байгуулах үйл ажиллагааны эхлэл болсон юм.

Бид дээрх хичээлүүдэд харьцуулсан судалгаа дүгнэлт хийж цаашид улам өргөжүүлэх, дахин сайжруулах арга зүйн болон, сургалтын агуулга, орчин, хэрэглэгдхүүнийг боловсруулан үндсэн нөхцөлүүдийг тодорхойлж чадсан. Үүний үр дүнд өөрийн сургуулийн болон аймгуудийнхаа бусад сургуулийн багш нарт “*Мультимедиа технологийг сургалтад ашиглах нь*” сэдвүүдээр 2016 онд Шинэ-Идэр сумын сургуулийн 25 багш, аймгийн сургуулиудын 60 сургалтын менежерт, 2017 онд Булган аймгийн 30 багш нарт, 2017 оны 11 сарын 8-10-нд Хөвсгөл аймгийн Шинэ-Идэр сумын сургуулийн 40 багш, Улаанбаатар хотын 28 багш удирдлуудад сургалт явуулсан нь үр дүнтэй болсон.¹⁴

Мэдээлэл технологийн эрин үетэй хөл нийлүүлэн алхсанаар хувь хүн төдийгүй улсын хөгжил шууд хамааралтай гэдэгтэй хэн ч үл маргах буй за.

Иймд хүүхэд багачуудаа цахим хэрэглээг ухаалаг тогтвортой болгон төлөвшүүлэх шаардлага урган гарсаар байна.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Мэдээлэл харилцаа технологи асар хурдтай хөгжиж байгаа өнөө үед сурагчид ихэнх цагаа цахим орчинд өнгөрүүлдэг. Хичээлээс олон цагаар өвчтэй чөлөөтэй байсан сурагчид хичээлээ нөхөн боломж бололцоо багатай байдаг. Багш нар хичээлийн агуулгаар цахим хичээл боловсруулах, арга зүйгээ түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагаа дутмаг байдаг. Манай сургуулийн онцлог нь аймаг ба улсын олимпиадад масс бөгөөд хувийн амжилтаар хөдөө орон нутгаас тэргүүлдэг баг хамт олон билээ. Үүнд бэлтгэхийн тулд багш сурагч зарим төрлийн хичээлээс чөлөөлөгдөж мөн илүү цагаар хичээллэдэг нөхцөл байдал үүсч Цахим хичээлийн сан зайлшгүй хэрэгтэй болсон.

Хичээлийн санаа: Цахим сургалт явуулж сургах эхний шат нь сургуулийн нийт багш нарын цахим программууд ашиглах чадварын төвшинг тогтоох явдал юм. Үүний дараа тэдний өөрсдийнх нь саналын дагуу ямар төвшний сургалтанд хамрагдахыг тогтоож, Урьдчилан боловсруулсан хөтөлбөрийн дагуу: Зургийн /Photoshop, Coreldraw, ilsulator/ болон 3d бүтээл хийх / Autocad 2016, 3Dmax, Schethup/ Multimedia чиглэлийн /Flash CS6, Primmer CS6, Camtasia studio/ программ ашиглаж сурах сургалт явуулж, хичээлийн бэлтгэл хийх болон хичээл сургалтад ашиглаж байна. Сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлог тохируулан мэдээлэл харилцааны технологийг ашиглан цахим хичээлийн сан бүрдүүлж хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх, хоцрогдол арилгах боломжтойгоор агуулга, арга зүй төлөвлөлт, жишиг даалгавар сан бүхий хичээлээр зайн сургалт зохион байгуулж мэдлэг чадварын ахиц амжилтыг тооцох боломжтой шийдлийг бий болгосон.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: 2015 онд өөрийн сонирхлоор Байгалийн ухааны 3 нийгмийн ухааны 2 багшийг Powerpoint, Prezi, U-pointer ашиглаж 8 хичээлийг анхан шатны төвшинд бичин сургуульд түгээсний үр дүнд

дараагийн шатанд 9 багштайгаар Мультимедиа чиглэлийн программуудыг нэмж судлан сургуулийн нийт 68 багш нартаа хамтран сургалт зохион байгуулж, арга зүйн баг үүссэн.

Эдгээр багш цахим хэлбэрээр сургуулийн 2384 сурагчидад дор хаяж нэг удаа цахим хэлбэрээр бүтэн 2 жилийн турш хичээл заасан.

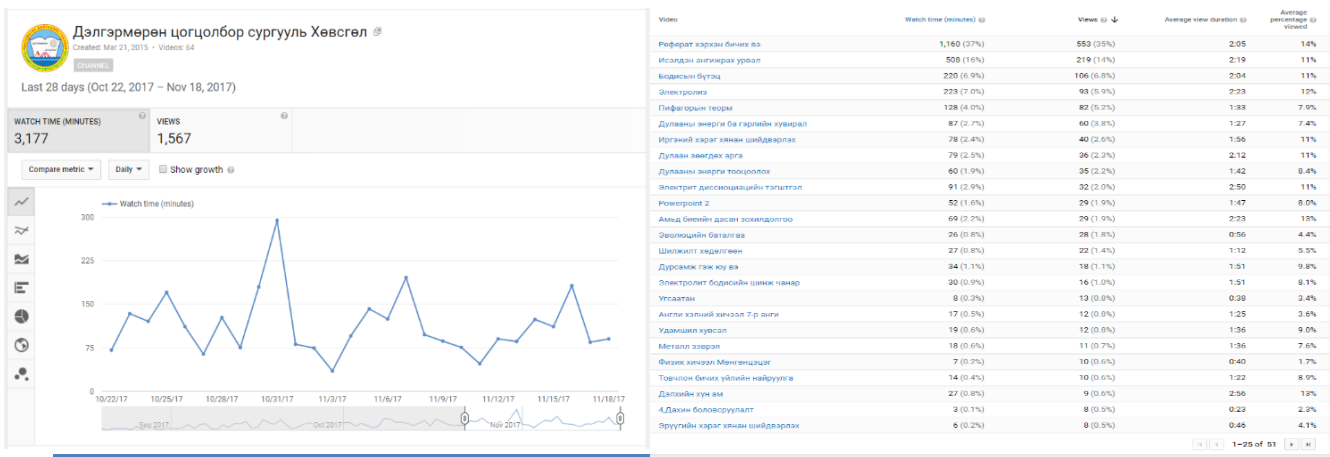
Хамгийн сайн сурсан 14 мэргэжлийн 19 багшийг шалгаруулан цахим хичээл бэлтгэх баг үүсгэн ажиллаж байна.

Хичээлийн судалгаа: “Цахим сан”-д хэрэглэгдэх компьютер, цахим гарын авлага, интерактив хэрэглэгдэхүүн, HD камер, хэрэгцээтэй прорамм хангамж, цахим самбар зэрэг хэрэглэгдэхүүн бэлтгэсэн. “Цахим багш” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж 14 мэргэжлийн 19-н багшийн 70 цагийн цахим хичээлийг хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх зорилттойгоор агуулга, арга зүй төлөвлөлт, жишиг даалгавар сан, багшийн чиглүүлэгт асуулттайгаар боловсруулан нээлттэй портал сайтад байршуулан судалгаат хичээлийг зохион байгуулсан.

Судалгаат хичээл:

“Цахим багш” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж 14 мэргэжлийн 19-н багшийн 70 цагийн цахим хичээлийг боловсруулан нээлттэй портал сайтад тавин судалгаат хичээлийг 4 үе шаттайгаар зохион байгуулсныг */Хавсралт 1/* үзнэ үү

1. Хандалтыг судлах
2. Хичээлийн судалгаа
3. Сурагчдын ахиц амжилтыг тооцох
4. Сайжруулах үе шат

Нийт 3177 минутийн цахим хичээлийг 1567 user үзсэн бөгөөд 2017 оны 10 сарын 31-нд нийт өдрийн хандалт 300 хүрсэн байна.

Багш нарын хичээлийн бэлтгэл, ээлжит хичээлийн цагийн нягтралыг сайжруулан түгээн дэлгэрүүлсэн байдлаараа аймаг улсын бусад сургуулиудад ашиглах боломж олгож байна.

Цахим хичээлийн сангууд бүрдүүлэх нь цаашид ашиглах сэргээн сайжруулж, дараа дараагийн хичээлийн жилд бүрэн ашиглах боломж олгож байна.

Судалгаанд ашигласан цахим хичээлүүдийн санд анализ хийсэн жагсаалтийг */Хавсралт 2/* үзнэ үү

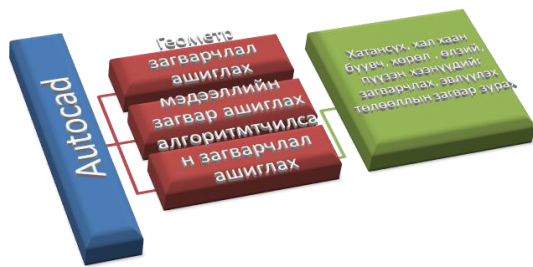
Хичээл бэлтгэх үе шат

- ✓ Уг судлагдахууны агуулгын сонголт хамрах хүрээ төвшин
- ✓ Сурагчийн өмнөх мэдлэг түүний судалгаа
- ✓ Хичээлийн залгамж холбоо
- ✓ Арга зүй
- ✓ Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн ба орчин */Хавсралт 3/*

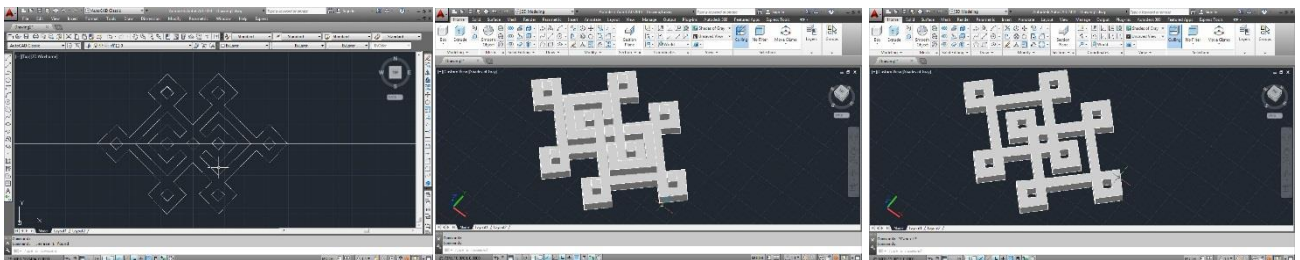
- ✓ Хичээлийн төлөвлөлтийг Powerpoint программ болон бусад үзүүлэнгийн lecture maker Prezi програмуудыг ашиглан хийнэ.
- ✓ Бусад нэмэлт програмууд болон хялбар үзүүлэнгүүдийг цуглуулах / Video мэдээлэл, зураг, дуу, тест материалуудыг бэлтгэх/
- ✓ Нэмэлт application /PHET, Digital tezcher, matlaw, I - Spring suite/ ашиглан судална.
- ✓ Нэгтгэн цахим самбарын программ /Smartnotebook 17/ ашиглан нэгтгэх.

Цахим сургалт

Багш нарт “Цахим сургалт” явуулахад шаардлагатай үе шаттай сургалтууд явуулсны үр дүнд” Цахим хичээл: бэлтгэж заахаас гадна цахим техник ашиглан “Зураг бичвэр диаграмм, программ зэрэг бүхий л шаардагдах материалыг “Суралцагчдын анги, нас сэтгэцийн онцлогт тохируулан суралтын хэрэглэгдэхүүн – түүний хэрэглээний орчин бүрдүүлэх нь маш чухал үүрэгтэй: Үүнд:

1. Суралцагчдын компьютерийн программ ашиглан анхан шатны мэдлэг чадварт тохирсон Powerpoint, Autocad, Flash гэх мэтийн хэрэглээний болон зураг зүйн програмуудыг ашиглан командуудыг хэрэглэж дадлагажуулах ба практик онолын мэдлэгийг зэрэг эзэмшүүлэх.
2. Powerpoint программыг ашиглан Presentation бэлтгэх
3. Компьютерийн хүрэлцээ, хангамжийг сайжруулах

Ажлын хуудас бэлтгэн ашиглах нь

Ажлын хуудас нь ихэвчлэн 1 хуудсанд багтсан судлах материалын бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн зүй тогтолт, холбоо дэс дараалал, ойлгох сэргээн санах холбоог тусгасан байдаг. Иймд хуудас нь дээд зэргээр оновчлогдсон, багцлагдсан, контекст хэлбэртэй яриа графикийн схем юм. Бидний ажлын хуудыг хийнэ туршсан үйл ажиллагааны явцад боловсруулсан материалууд задлан шинэжилгээ хийж үзвэл дараах төрөлд ангилан авч үзэж болохоор болно:

1. Оюуны үйл ажилгааг эрчимжүүлэхэд чиглэгдсэн ажлын хуудас
2. Практик үйл-ур чадварыг хөгжүүлэхэд чиглэгдсэн ажлын хуудас
3. Дадал чадвар, мэдлэгийг бататгах, шалгах, үнэлэхэд чиглэгдсэн ажлын хурал

"Цахим зураглал" хийж сургах

Загварчлал нь танин мэдэхүйн арга болохоос гадна бай болсон мэдээллийг хураангуйлан, цаашид гүнзгийрүүлэн судлах нөхцөлийг хангадаг. Загварчлалыг зураг зүй, гоо зүй дизайн, эргономик мэдээлэл зүй, техникийн ш/у-ны мэдлэгтэй нягт холбосон нөхцөлд зохион бүтээх ажил төгс үр дүнд хүрдэг.

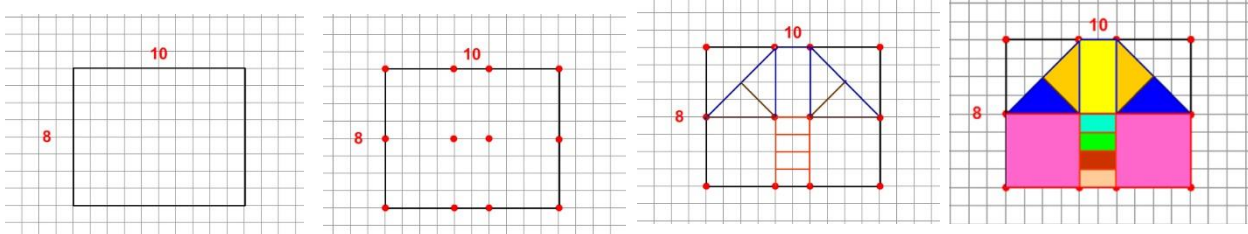
Нарийн нийлмэл бүтэцтэй геометрийн объектүүдыг цаашдаа зохион бүтээх, эвлүүлэхийн тулд үндсэн бэлдэц элементүүдийн цэс бий болгож, ажиллаж сурах анхан шатны мэдлэг чадвар төлөвшүүлэн хөгжүүлэх явдал юм.

Үүнийг сурах бичгийн агуулгын хүрээнд заасан геометр загварчлал, мэдээлэн загварчлалын үйл ажиллагааг ашиглан, Мульти-мэдиа программаар “эвлүүлэх тоглоом” зурж бүтээх дасгал, дадлагын ажлыг гүйцэтгэсэн багш нарын ажлыг цахим хичээлийн бэлтгэлийг дэлгэцэн дээр үзүүлб!

- Өгөгдөл - даалгавар

Загварчлах-эвлүүлэх тоглоомын нэр; “ Монгол гэр”

“Монгол гэр”

1-р шат

2-р шат

3-р шат

4-р шат

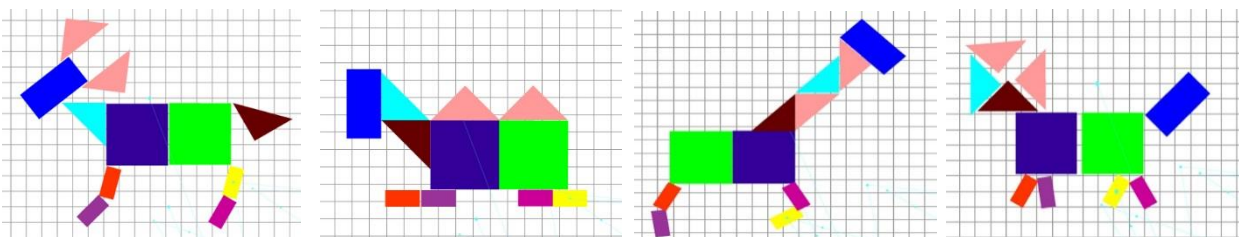
Үе шат 1; тэгш өнцөгт дүрс ашиглан геометр байгуулалт хийсэн дүрсүүд бэлтгэх

Үе шат 2; загварчлалыг гүйцэтгэхийн тулд AutoCAD болон Paint программын орчнийг сонгож авах, олшруулах, буулгах, зөөж тавих аргуудыг ашиглана.

Үе шат 3; дүрсүүдийн цэс файлийг нээж зураг(4,5 – 14хүртэл) амьтдын дүрсэн загварыг бүтээнэ.

А) Монгол гэр тоглоомыг зурж бүтээх дараалал

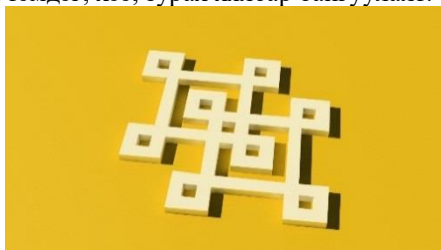
Б) Тоглоомын 11-н дүрсийг ашиглан амьтдын дүрс бүтээх хувилбарууд

Өмнөх мэдлэгийг сэргээн бататгах үе шат

- Геометр загварчлал ашиглан зурах
- CAD ба (пайст)-программын командууд
- Дэлгэц ба цэсийг ажилд бэлтгэх.
- Лого, таних тэмдэг, хээ, зурах хялбар байгуулалт.

/Хавсралт №4/ үзнэ үү .

ДҮГНЭЛТ

1. “Цахим хичээл”-ийн санг бүрдүүлэн ашигласнаар багш нарын арга туршлагыг нэгтгэн судлах түгээн дэлгэрүүлэх өргөн боломж олгохын зэрэгцээ, сургалтын үйл ажиллагааг эрчимжүүлж ээлжит хичээлийн цагийн нягтралыг сайжруулж үр дүнг дээшлүүлнэ.
2. Цахим хичээл нь: багш нарын хичээлийн бэлтгэлийг сайжруулж хамтарч багаар ажиллах ур чадварыг нэмэгдүүлэн мэдээлэл технологийн орчин үеийн ололт амжилтыг сургалтад хэрэгжүүлэх өндөр ач холбогдолтой
3. Багш нар олон төрлийн программуудыг ашиглаж сурснаар төрөл бүрийн хөдөлгөөнт болон хөдөлгөөнт бус зургуудыг зурж, цахим хичээлд ашиглаж сурснаар сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг өөрсдөө бэлтгэж хэвлэн олшруулж сурснаар цахим хичээлийн санг бүрдүүлж хэрэглээний ач холбогдлыг сайжруулах төдийгүй уламжлан хадгалж улмаар төгс сайжруулан ашиглах боломжийг нээнэ.
4. Өөрсдийн боловсруулсан цахим хичээлийг интернетэд байршуулан цахим ертөнцөд хамран судалж, туршлага солилцох боломж өргөн ач холбогдолтой.

ИР MULTIMEDIA & DESIGN, WORD PRESS

ОГ November 2017 – Present

- РА • Microsoft office – хэрэглээний төвшний программ хамгамжуудын багц
- ММ • Camtasia studio – Видео эвлүүлэг, удирдлага
- АШ • Ispring suite – цахим ном,
- ИГ • Smartbook – Ухаалаг самбарын шилдэг ашиглалт
- ЛА • Flash cs6 – мультимедиа технологи, хөдөлгөөнт дүрслэл, Web дизайн, утасны app

- ЛТ**
- Photoshop cs6 – Зураг засварын мэргэжлийн төвшний программ
 - Phet – Физик, биологи, химийн хичээлийн цахим хэрэглэгдэхүүн
 - Autocad 2017 – Инженерчлэл, зураг зүйн шилдэг программ
 - Coreldraw X7 – Вектор зураглалын шилдэг програм
 - Компас 3D – Оросын бүтээсэн хийц, инженерчлэлийн гайхалтай программ оросын ЕБС-ийн стандартад судладаг

WEB SITE, BLOGGER, MN

October 2017 – november 2017

- Youtube.com- хайлт: Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургууль
- Slideshare.com – Бэлтгэсэн үзүүлэнгээ бусдад хуваалцах

Ном зүй

1. ЕБС-ын X-XII ангийн сургалтын төлөвлөгөө хөтөлбөр, зөвлөмж; Зураг зүй, технологи УБ 2012 он
2. ЕБС-ын Мэдээлэл зүй сурталтын хөтөлбөр
3. Засгийн газрын 2008-2012 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний хэрэгжилт
4. Дүнжин Намдаг “Боловсролын салбарын МХТ-ийн хөгжлийн асуудалд илтгэл 2010-03-03
5. Монгол улсад үндэсний инновацийн тогтолцоог хөгжүүлэх хөтөлбөр (ЗГ-ын 2007оны 300-р тогтоол)
6. Монголын боловсролыг 2006-2015онд хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөө УБ 2007он
7. БСШУЯ-ны жилийн тайлангууд
8. Монгол улсын МХХТ-ын хөгжлийн 2010он хүртэлх үзэл баримтлал (УИХ-ын 200 оны 21-р тогтоол)
9. Цахим Монгол үндэсний хөтөлбөр МУЗГ-ын 2005оын 216-р тогтоол
10. Цахим боловсрол хөтөлбөр
11. Бага, дунд боловсролын салбарт 2015он хүртэлх хугацаанд МХТ-ыг нэвтрүүлэх үндсэн чиглэл (БСШУ-ны сайдын 2006 оны 450-р тушаал)

Хавсралт-1 Цахим хичээлийн сан бүрдүүлсэн багш нар

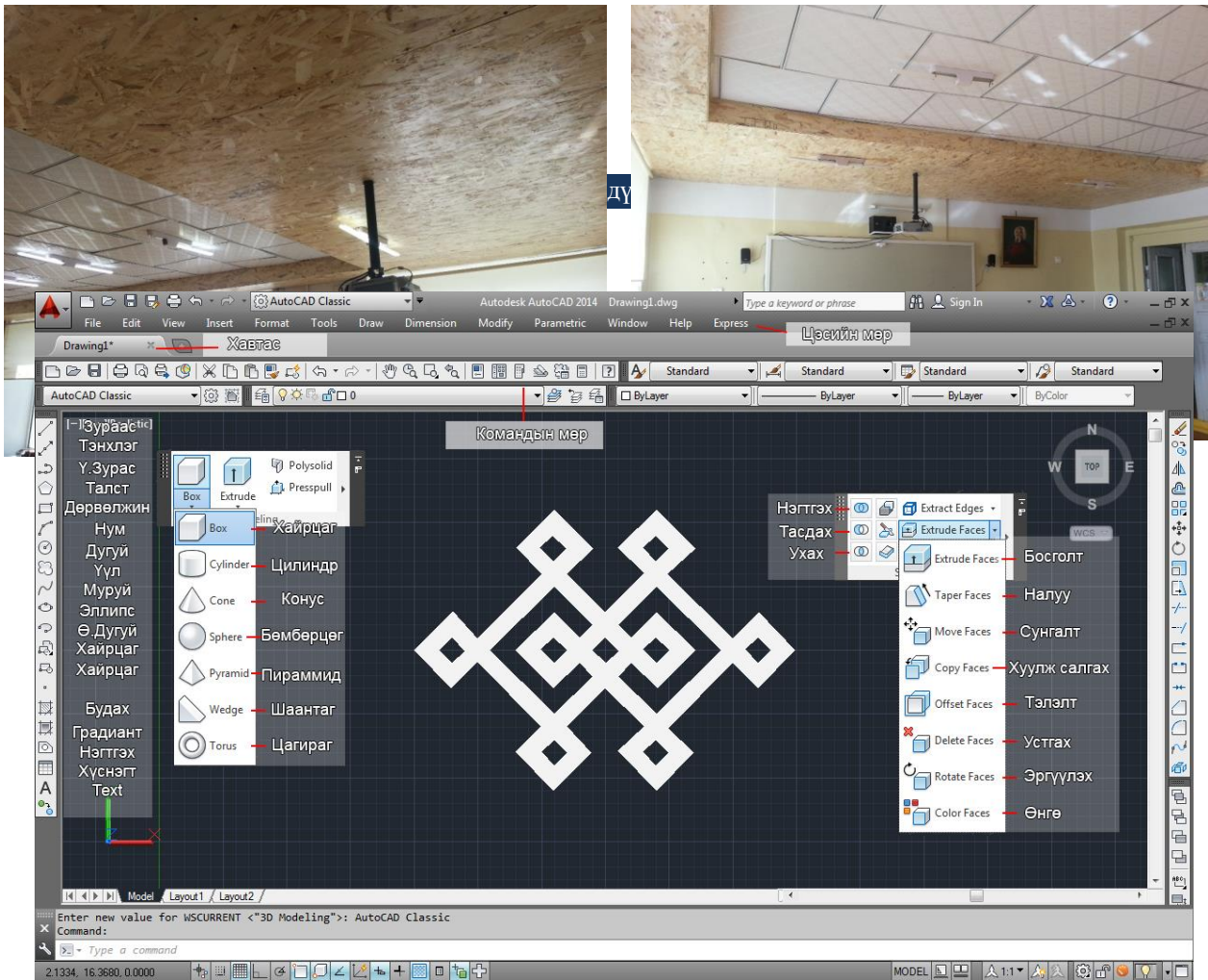
№	Ээлжит хичээл	Хичээл	Заасан багш	Хэрэглэсэн программ	Анги
1	Тэгш өнцөгт	Геометр Математик	Б.Уранчимэг	Smart book Powerpoint, word, excel, SB recorder	9
2	Квадрат				9
3	Тэгш өнцөгт ба квадратын хүрээ				9
4	Параллелограмм				9
5	Ромбо				9
6	Ромбо ба параллелограммын жишилт				9
7	Трапец				9
8	Пифогорын теором				9
9	Power point тухай	Мэдээлэл зүйн	Б. Уламбаяр	Flash CS6, Powerpoint, Camtasia stydio, Chrome	9
10	Нүүр хуудас гарчиг				9
11	Мастер слайд үүсгэх				9
12	Текст болон обектийг хөдөлгөөнд оруулах				9
13	Дуу авиа дүрсэн мэдээлэл дүрслэл оруулах				9
14	Холбоос хийх				9
15	Нэмэлт цэс ашиглах				9
16	Дадлага ажил				9
17	Бодисын төлөв байдал	Физик	Н. Саран	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, I spring suite, Quiz maker, Mozilla	9
18	Бодисын төлөв байдлын өөрчлөлт		Батцэцэг		9
19	Дулааны энерги зөөгдөх аргууд		Саран		9
20	Дулааны энергийн харилцан хувирал		Батцэцэг		9
21	Усны анамоль чанар		Батцэцэг		9
22	Дулааны энерги тооцоолох		Саран		9
23	Удамшил хувсал	Биологи	Цэрэн Очир	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, I spring suite, Quiz maker, Mozilla	9
24	Шалгарал амьдарлын төлөөний тэмцэл		Далайжаргал		9
25	Амьдралын төлөөний тэмцэл		Мөрөн		9
26	Амьд бнсийн зохилдолгоо		Мөрөн		9

27	Эволюцийн замууд		Цэрэн Очир		9
28	Эволюцийн баталгаа		Далайжаргал		9
29	Улс төрийн тогтолцоонд гарсан өөрчлөлт, үр дагавар	Түүх	Наранхүү	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, Mozilla	9
30	Социалист үзэл суртлын цаашдын өрнөлт		Наранхүү		9
31	Боловсролын өөрчлөлт		Даваасүрэн		9
32	Дурсамж гэж юу вэ?	Монгол хэл	Лхамсүрэн	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, Mozilla	9
33	Дурсамжийн гол санаа				9
34	Дурсамжийн бүтэц				9
35	Green nature	Англи хэл	Энхцэцэг	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, Mozilla	9
36	Nature protection				9
37	Marmots in danger				9
38	Recycling				9
39	Джаз, найрал хөгжим	Дуу хөгжим	Эрдэнэдүүрэн	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, Mozilla, siblius, sound boot	9
40	Блюз регтайм, монгол регтайм		Лхавгасүрэн		9
41	Рок-н ролл, хуучин пияз поп				9
42	Джаз, жорж гершвен “Порги бесс хоёр”				9
43	Мюкикл вебер”Муурнууд мюзикл”				9
44	Хүн амын ердийн цэвэр өсөлт	Газар зүй	Хишиг буян	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, Chrome, Prezzi, Google Earth	11
45	Хүн амын нөхөн үйлдвэрлэлийн хэв шинж				11
46	Үндэстэн угсаатан				11
47	Нас хүйсийн бүтцийн онцлог				11
48	Шилжилт				11
49	Хотжилт				11
50	Электролит бодисын шинж чанар				Хими
51	Электролит диссециацийн тэгштгэл	Эрдэнэцэцэг	11		
52	Сул электролитийн диссоциацийн тогтмолыг тооцоолох	Отгонмөнх	11		
53	Электролит бидний амьдралд	Пагмадулам	11		
54	Исэлдэн ангижрах урвал	Эрдэнэцэцэг	11		
55	Металын зэврэл	Пагмадулам	11		
56	Электролиз	Эрдэнэцэцэг	11		
57	Хүний эрхийг хамгаалах үндэсний тогтолцоо	Нийгмийн ухаан	Наранхүү	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, I spring suite, Quiz maker, Mozilla	
58	Шүүх хүний эрхийг хамгаалах баталгаа		Даваасүрэн		11
59	Иргэний хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа				11
60	Эрүүгийн хэргийн оролцогчдын эрх үүрэг				11
61	Эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагаа				11
62	Реферат гэж юу вэ?	Монгол хэл	Нэргүй	Powerpoint, I pro 4, Photoshop CS6, Mozilla	11
63	Товчлонэ бичих үйлийн найруулгын шаардлага				11
64	Leisure activite				Англи хэл хэл
65	Family leisure activivties	11			
66	Hobbies and pastimes	11			
67	Unusual hobbies	11			

Хавсралт Орчиноо сайжруулсан байдал

Өмнө нь

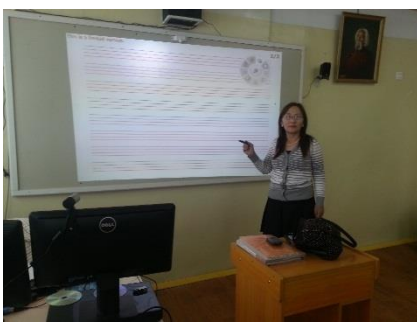

Хүлээгдэж буй үр дүн;

- a) Цэг , шулуун, ба муруй шугамууд хавтгай дүрс зурах, нэмэх, хасах аргаар задлах, арилгах хэрэгслүүд ашиглан засварлах ба загварчилна
- b) Геометр байгуулалт ашиглан ”Монгол үндэстний” тулгуур, цөм хээнүүдийг зурах дасгал, дадлага хийж; Зургийн командуудыг хэрэглэж сурах

1. Агуулга;

Мэдлэг	Чадвар	Хэрэглээ
Autocad болон зургийн Paint, Photoshop программууд дээр зурах, командын цэсүүдийг ашиглах цэг шугамуудыг координат ашиглан байгуулах, зөөх хувиргах	2D дүрсийг загварчлах зурах алгоритм ашиглан дүрсийг хувиргалт хийх зурах	Геометр дүрстэй хээ зурж, загвар бүтээх хялбар тоглоомын (эвлүүлэх) загвар зохиомжлон амьтны дүрс бүтээх
Хэрэглэгдэхүүн; “ Монгол үндэсний хээ “ Монгол гэр	ЦАХИМ Хичээлүүд	

Цахим хичээлийн үйл явц хураангуй

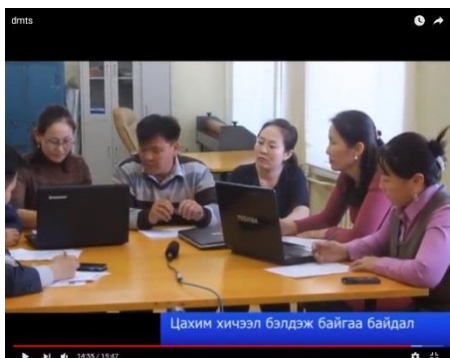
1-р үе шат

Цахим хичээлийг багш багаараа бэлтгэхэд хичээл бичүүлэх үйл ажиллагаа хүртэл 1-3 сар

2-р үе шат

Анхан бөгөөд дунд шатны программ сурах үйл ажиллагаа ...

3-р үе шат

4-р үе шат

Хичээлийн үйл ажиллагаа цахим сайтад

ТАВ. СУДЛАГДАХУУНД СУУРИЛСАН ХИЧЭЭЛИЙН СУДАЛГАА

ХЭЛ, НИЙГМИЙН УХААНЫ САЛБАР

“Англи хэлний хичээлд цахим хэрэглэгдэхүүнээр бодит орчин бүрдүүлснээр хүүхэд хөгжих нь”

Г.Энхтуяа, g.enkh20@yahoo.com

Дорнод аймагийн Хэрлэн сумын ЕБ-ын 8 дугаар сургуулийн англи хэлний багш

Хураангуй

Зорилго: Цахим хэрэглэгдэхүүн бэлтгэж хичээл зааж, туршиж бусдад хэр ойлгомжтой байгаа, сурах үйл явцад хэрхэн дэмжлэг үзүүлж буйг судалж, цахим хэрэглэгдэхүүн нь англи хэлний орчин бүрдүүлж буй үр дүнтэй танилцуулж байна.

Туршилт судалгааны хэсэг: Цахим хэрэглэгдэхүүн ашиглаж хичээл бэлтгэн зааснаар сурагчдад илүү ойлгомжтой, сурах идэвх сонирхол их байгаа нь судалгаанаас харагдаж байсан бөгөөд аудио, видео, хүүхэлдэй кино зэрэг нь хэл сурч буй сурагчдад амьд орчин бүрдүүлж өгдөг.

Ач холбогдол: Орчин үеийн техник технологи хөгжихийн хэрээр хичээлийн цахим хэрэглэгдэхүүнийг өргөнөөр ашиглаж, энэ нь сургалтын чанарт эерэгээр нөлөөлж, багш нарын багаар ажиллах, туршлага солилцох, хөтөлбөр сайжруулахад, мөн сурагчдын сурах сонирхол сайжирч, хэлний хамгийн чухал зүйл болох сурах таатай орчин бүрдүүлж өгдөг ач холбогдолтой.

Шинэлэг тал/практик ач холбогдол: Багш бүр хэрэглэгдэхүүн бэлтгэхдээ тухайн сурагчдын нас, сэтгэхүйн онцлогт тохируулан Ispring quiz maker, Flash player, english song, Video, Movie maker зэрэг программуудаас сонгон хичээлээ илүү үр дүнтэй сонирхолтой болгох бөгөөд цахим хэрэглэгдэхүүн нь англи хэлэнд амьд орчин бүрдүүлнэ.

Тулгуур үг: Хичээлийн бэлтгэл судалгаа, цахим хэрэглэгдэхүүн хэрэглэж цахим хичээл бэлтгэх

Удиртгал

Англи хэлний суурь мэдлэгийн гол тулгуур нь үг юм. Үгийг тогтоож, утгыг нь сайн мэддэг байхад сонсоод ойлгоно, уншаад ойлгоно, ярьж буюу өөрийгөө илэрхийлж чаддаг бөгөөд өөрөөр хэлбэл англи хэлний бүх чадварыг эзэмшихэд гол түлхүүр болдог.

Өөрийн хичээл заадаг сурагчдын мэдлэг, чадварын хөндлөнгийн болон явцын шалгалтанд анализ хийж үзэхэд сурагчдын үг цээжлээгүйгээс буюу утгыг нь ойлгоогүйгээс асуултанд хариулах, уншаад хариулах, сонсоод бөглөх, дүрслэн бичих даалгавруудыг 60- 70% нь хангалтгүй гүйцэтгэж байгаа нь судалгаанаас харагддаг. Мөн бусад сургуулийн сурагчдыг авч үзвэл:

Дорнод аймаг 2017-2018 оны хичээлийн жилд 1-р улирлын гарааны үнэлгээ хийх зорилгоор нийт 12-р ангийн анли хэлийг сонгосон сурагчдаас 11 сард ЭИШ-ын даалгавраар шалгалт аваад анги бүлгээр нь нэгтгэж үзэхэд үгийн баялгаар хамгийн өндөр оноо авсан сургууль 48.6%, уншаад ойлгох чадвар дээр 51.1% авсан байна. Энэ бүгдээс үзэхэд англи хэлний багш бидэнд “Ямар арга зүйг хэрэглэж үгийг сайн нүдлүүлж чадах вэ?” гэдэг асуулт тулгарч байдаг.

Энэ тулгамдаж буй асуудлыг цахим хэрэглэгдэхүүн ашиглаж цахим хичээлийг сонирхолтой хэлбэрээр зааж удирдан чиглүүлж болно гэсэн санааг өөрийн үйл ажиллагаанаас гаргаж байна.

Jet School of English сургалтын төвийн 10 жилийн туршлагатай, TESOL, MA зэрэгтэй багш Х.Наранчимэг ярилцлагандаа. “Англи хэл нь өөрөө сурсан юмаа хэрэглэж, хэрэглэнд оруулж амьд болгохгүй бол энэ маань өөрөө үхмэл болоод ирдэг. Хэл заах олон янзын аргууд байна. Тухайн хүний хэрэгцээнээс үүдэлтэйгээр өөр өөр аргаар заана. Жишээ нь Grammar Translation Method гээд орчуулгатайгаар, зөвхөн дүрэмд суурилоод заах эсвэл ярианд тулгуурлаад заах, тухайн хүмүүсийг татахын тулд киног ашиглах гэх мэт. Англи хэлийг олон жил үзсэн ч гэсэн сурдаггүй гол шалтгаан нь нэгдүгээрт тухайн хэлээ ашиглах хэрэглээ нь хязгаарлагдмал байгаа учраас хүн тухайн сурч байгаа зүйлийнхээ ач холбогдлыг ойлгохгүй болоод ирдэг. Ингэхээр дагаад мотиваци нь уначихдаг. Тэгээд зүгээр л өнөө маргаашийг шалгалтаа давчихъя гэсэн дүн авах зорилготой болчихдог. Гэтэл хэл өөрөө амьд харилцаа учраас харилцаж байж л үр дүнтэй. Хэрэглээ байхгүй учраас сураад сураад тогтдоггүй байх тал бий. Дараагийн нэг хүчин зүйл бол тухайн багшаас хамаарна. Багш хэлээ зааж байхдаа тухайн орчинд нь хэрэгцээг нь гаргаад өгчихвөл зүгээр байдаг. Хэрэгцээ шаардлагыг нь мэдрүүлсэн үед хүмүүс их сайн сурдаг. Арга болгоныг зуун хувь үгүйсгэнэ гэж байхгүй. Яагаад гэвэл тухайн хүний зан чанар, сурах арга барил, сонирхлоос хамаараад өөр өөр үр дүнтэй. Тэгэхээр аль нь үр дүнтэй байна вэ? гэдэг тухайн хүний сонирхол, хүлээж авах чадвар, зан чанар, сурах арга барилтай холбоотой. Хамгийн түгээмэл хэрэглэгддэг арга бол дүрэм

болон бодит харилцаанд суурилж англи хэл заах.”¹⁵ юм гэж өөрийн туршлагаасаа хуваалцсан байна. Үнэхээр бидэнд

1. Сурч байгаа хэлээ ашиглах хэрэглээ нь хязгаарлагдмал байдаг
2. Хэрэглээ, сонирхол байхгүй учраас сураад сураад тогтдоггүй байх тал байна.

Иймээс багш хэлээ зааж байхдаа тухайн орчинд нь хэрэгцээг нь гаргаж өгөх шаардлагатай байна. Хэрэгцээ, сонирхол төрүүлнэ гэдэг нь сэтгэлзүйн болон үйлийн бодит орчин бүрдүүлэх гэсэн үг юм. Энэхүү орчинг цахим хэрэглэгдэхүүнээр бүрдүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.

Сургалтын цахим хэрэглэгдэхүүн гэдэг нь сургалтын дидактик шаардлагад нийцэхүйцээр боловсруулагдсан, компьютер болон бусад технологийн тусламжтайгаар суралцагчдад хүрч, сургалтанд хэрэглэгддэг нэгэн төрлийн хэрэглэгдэхүүн юм. Мэдээллийн технологи ашигласан сургалт нь уламжлалт сургалттай харьцуулахад маш их бэлтгэл ажил (80 %-ийн бэлтгэл)шаарддаг боловч нэгэнт боловсруулагдсан цахим хэрэглэгдэхүүнийг цаашид хөгжүүлэх асуудал нь хялбар байдаг.

Сүүлийн үеийн судалгаануудад сонсох эрхтэнээр мэдээллийн 15%-ийг, харах эрхтэнээрээ 25%-ийг хүлээн авах чадвартай байдаг бол хоёуланг нь хослуулан хэрэглэсэн үед 65%-д хүрдэгийг нотолжээ. Мэдээлэл, технологийг сургалтад хэрэглэснээр суралцагчдын хүлээн авч буй мэдээлэл нь өнгөтэй, орон зайн хэмжээстэй, хөдөлгөөнтэй, дуутай байдаг тул сурагчдад илүү сонирхолтой суралцагчийн танин мэдэх үйл ажиллагааг эрчимжүүлж аливаа асуудалд бүтээлчээр хандан мэдлэг боловсролоо дээшлүүлэн бодит чадвар эзэмшихэд чухад үүрэг гүйцэтгэж байна.

Хичээлд цахим хэрэглэгдэхүүнийг хэрэглэснээр багш суралцагч хамтран мэдлэг бүтээх, хамтдаа хөгжих сургалтын таатай орчин бий болж хичээлийг сонирхолтой, үр өгөөжтэй явуулах нөхцөл бүрддэгээс гадна туршилт хийх, судалгаа явуулах, өмнө үзсэн сэдвээ сэргээн бататгах (хур мэдлэгээ ашиглан шинэ мэдлэг эзэмших) боломж бүрдүүлдэг давуу талтай.

Мөн цаашлаад цахим хэрэглэгдэхүүн ашиглан хичээлээ цахим хичээл болгосноор суралцагчид хичээлийн цагт баригдалгүй боломжтой үедээ багшийн бэлтгэсэн хичээлийг дуу, дүрс, хөдөлгөөнтэй байдлаар зайнаас хүлээн боломжтой төдийгүй уламжлалт ярианы аргыг ч орчин үеийн цахим хичээлийн хэлбэрээр хүлээн авдагаараа давуу талтай байдаг байна. Мөн англи хэлний үндэсний хөтөлбөрт “Англи хэлний сургалтын гарын авлага, материалыг үндэсний онцлогт нийцүүлэн боловсруулж, цахим хэлбэрт шилжүүлж олон нийтийн хэрэглээнд нэвтрүүлэх”¹⁶ гэж цахим хэрэгдэгдэхүүн ашиглах зайлшгүй хэрэглээ шаардлага гараад байна гэдгийг дурьдсан байна

Хичээлийн санаа: Ямар нэгэн хэл сурахад орчин маш чухал байдаг. Зааж буй хичээл нь онолын мэдлэгээс илүүтэй амьдралд ойр бодит байдалд мөн амьд орчинд тулгуурлан явагдах зайлшгүй шаардлагатай. Хэл өөрөө амьд харилцаа учраас бодит орчин үүсгэж байж л үр дүнтэй.

Сүүлийн жилүүдээр сайн дурын гадаад мэргэжилтэн сургуулиудад ирдэг болсон ч гэсэн тэр болгон хичээл заадаггүй. Хааяа хамтын хичээл заадаг бөгөөд энэ үед сурагчдад илүү сонирхолтой байдаг. Иймээс амьд орчин бүрдүүлэх үүднээс бичлэг, дуу, кино болон бусад цахим хэрэглэгдэхүүн хэрэглэж бодит амьд орчин бүрдүүлэх судалгаат хичээлийн арга зүйг боловсруулав.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

Судалгаат хичээл: 2013-2014 оны хичээлийн жилд Хэрлэн сумын 6-р сургуулийн 8а,б ангид, 2014-2015 оны хичээлийн жилд мөн сургуулийн 8а,б ангид, 2016-2017 онд 8-р сургуулийн 8г,д ангид тус тус зааж хэд хэдэн удаа засан сайжруулсан.

Судалгаат хичээлд ажиглагч болон зөвлөхөөр сайн дурын мэргэжилтэн Theo Katarastай, Annie Kataras, бусад англи хэлний багш нар оролцсон болно.

Судалгааны ерөнхий үр дүн:

Судалгаат хичээлээр төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт: 2015, 2016, 2017 оны 4 сард 8г,д ангиудад заагдсан судалгаат хичээлийн арга зүй төлөвлөлтөд гол сайжруулалт хийгдсэн бөгөөд зарим сайжруулалтыг дор танилцуулав. хичээлийн судалгаандаа “Тодорхой арга зүйг сайжруулж хөгжүүлэх” загварын менежмент [Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Ц.Отгонбаяр, Ц.Лхагвасүрэн, 2008]-ийг хэрэгжүүлэхийг зорьсон.

¹⁵[TESOL, MA зэрэгтэй багш Х.Наранчимэг,2015он]

¹⁶ Англи хэлний үндэсний хөтөлбөр 2008 он

Загвар 1а.Тодорхой арга зүйг сайжруулж хөгжүүлэх

8-р ангид “ A House is made of wood” сэдэвт хичээл

2016 онд хийсэн гол засан сайжруулалт;

1. Зарим нэг сурагчид ангид байгаа эд зүйлсийн нэрийг англиар бичиж мэдэхгүй байсан өөрөөр хэлбэл өмнөх мэдлэгээ мартсан байсан бөгөөд сурагчдын ярих оролцоо бага байсан. Иймээс сурагч бүрийн оролцоог хангах үүднээс бүх эд зүйлс дээр англи нэр хаягийг тавьсан.
2. Сурагчид амархан үгийг \материалыг\ голдуу хэрэглэж, хэцүүг нь орхигдуулах тохиолдол байгаа тул, сурагч бүрд өөр өөр төрлийн материалаар хийсэн зүйлийг тарааж өгч яриулсан. Өөрөөр хэлбэл хэрэглэгдэхүүний төрөл олон болгосон.
3. **Сэдэлжүүлэлт:** 3 торойн хүүхэлдэй киноны гурван өөр төрлийн материал хэрэглэн байшин барьж буйг үзүүлж хэн, юугаар, юу хийж буйг асууж ярилцаж байна. Хүүхэлдэйн кино оруулах нь хичээлийг илүү сонирхолтой болгож байсан.\ who, what, what materials\
4. Сурагчдын хэлний орчин бүрдүүлэх зорилгоор тухайн хичээлийн агуулгыг бүрэн багтаасан богино хэмжээний англи дуу оруулж өгсөн. Ж:What is the windows made of

The windows is made of glass.

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

Багшийн асуулт, үндсэн үйл ажиллагаа	Тухайн хэсгийн шийдэл, гол санаа
Хичээлийн эхлэл хэсэг:	
Хүүхэлдэйг үзээд : юуны тухай үзэх талаар таамаглана. 1. Cartoon“Little three pigs” What are they doing? What is the first pig’s house made of? \straw\ What is the second pig’s house made of? What is the third pig’s house made of?	Хичээлд сонирхлын татаж сэдэлжүүлэх Хичээлийг илүү бодит болгож юуны тухай үзэх талаар таамаглаж, асуултанд хариулах гэж оролдоно.
Хичээлийн өрнөл	
Listen and repeat ; Материалуудыг зургаар харуулж англиар матеиалуудыг англи дуудлагыг сурна. • Movie maker праграммыг хэрэглэж бичлэг, зураг эвлүүлж шинэ үгийг заана Listen the song and sing together. • Дуу сонсож өгүүлбэр зүйн хувьд хэрхэн хэрэглэж буйг сонсож авна. What is the windows made of ? The windows is made of glass. Writing and speaking; • Өгсөн зүйлсийн юугаар хийгдсэнийг дүрслэн бичиж, ярина. • Бие биенээсээ ангид байгаа эд хэрэгсэл юугаар хийгдсэн талаар асууж хариулна. • Video бичлэг үзэж асуултанд хариулна.	Тухайн хичээлийн шинэ үгийг тэмдэглэн авч, дуурайн хэлж дуудлагыг нь тогтоож авна. Movie maker праграммыг хэрэглэж хийсэн нь сурагчдад илүү сонирхол төрүүлнэ. Дууг дагаж дуулаад дуудлагын тогтоож авна Үзсэн үгээ, дүрмээ бодит байдалд хэрэглээ болгож ярина. Бодит харилцаа үүсгэж, ярих чадвараа хөгжүүлнэ. Бие биенээсээ англиар асуулт асууж хэрэглээний орчин үүсгэнэ. What is the desk made of? It is made of wood .
Хичээлийн төгсгөл хэсэг	
Хичээлийн зорилгын үр дүн болсон өөрийн нэг зүйлийг дүрслэн бичиж хичээлийн дүгнэлт гаргах	Энэ хичээл дээр үзсэн дүрэм болон шинэ үгээ ашиглан ямар нэгэн зүйлийг ямар материалаар хийсэн талаар дүрслэн бичиж энэ хичээлийн үр дүн гарна.

Энэхүү хичээл нь 70-80 хувь нь цахим хэрэглэгдэхүүн хэрэглэсэн. Энэ хичээл дээр үзсэн дүрэм болон материалаа ашиглан өөрийн нэгэн зүйлийг ямар материалаар хийгдсэнийг дүрслэн бичиж энэ хичээлийн үр дүнг харах байсан тулд тусгай цаасан дээр бичүүлж авч анализ хийсэн. Нийт сурагчдын 95% дүрслэн бичиж чадсан, мөн сурагчдын ажиглалт дээр сурагч өмнөх хичээлүүдийг бодвол илүү өөртөө итгэлтэй идэвхтэй оролцож байна гэсэн дүгнэлт гарсан бөгөөд энэ нь сурагчдад тулгарч болох бэрхшээлийг шийдвэрлэж чадсан.

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Хичээлийн үеийн протоколын зарим хэсгээс ишлэл хийж, тайлбарлах байдлаар хичээлийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлсэн байдлыг дор үзүүлэв.

Ишлэл 1. Хичээлийн эхлэл хэсэг

Сэдэлжүүлэх хэсэгт сурагчдын сонирхлыг нь татахын тулд хүүхэлдэй киног хэрэглэсэн бөгөөд киноны хичээлтэй холбоотой гол хэсгийг нь MOVIE MAKER праграмм хэрэглэж тасдаж эвлүүлсэн. Тухай киног үзээд үйл явдлыг ярилцана.

Watch the movie "Three little pigs"

Багш асуусан: What are they doing?

Хариулт: they are building their gers.

Хариулт: they are building their houses

Хариулт: they are building their homes

Багш: What materials did you use?

Хариулт 1: wood

Хариулт 2: Тонуу \brick

Хариулт 3: дэрс \straw\ гэдэг үгийг англиар мэдэхгүй байгаа тул англиар үгийг нь зурагтай нь харуулж таниулсан.

Хичээлийн дараагийн хэсэг үргэжлээд шинээр заах шинэ үгс буюу материалуудыг зааж өрнөл хэсгийг явуулав. Мөн энэ хэсгийн цахим хэлбэрт оруулж movie maker праграммыг ашиглаж үгийн утгыг ойлгуулах зургуудыг нь үгийн дуудлагатай нь эвлүүлж хийсэн. Энэ хэсэгт сурагчид шинээр заагдаж буй үгнүүдийг дагаж дуурайж үгийг зөв дуудаж тогтоож авах гол чухал хэсэг .

Ишлэл 2. Хичээлийн өрнөл хэсэг

Багш: Үгийг 3 удаа давтан хэлүүлсний дараа сурагчдад материалыг үгтэй нь тааруулах даалгавар өгнө.

Хариулт: сурагчид тааруулна.

Багш: Сурагчдыг материалаа нэрлэхийг хүснэ

Хариулт 2: сурагчид нэрлэж хэлэх

Хариулт 3: багшийг давтаж хэлэх

Ингээд сурагчид дуу сонсоод дагаж дуулна. Энэхүү дуу нь тухайн хичээлтэй холбоотой. Дүрэм болох **MADE OF** болон материалуудыг орсон дуу.

Дуу: What is made of glass?

The window is made of glassetc. энэхүү дуунаас сурагчид *made of* гэдэг үг ямар утгатай болон яаж өгүүлбэрт хэрэглэж байгааг ойлгож авсан. Энэхүү дуу нь үгийн зөв дуудлага үг тогтоох болон бусад олон зүйлийг зөв ойлгож хэрэглэхэд маш чухал цахим хэрэглэгдэхүүн болсноороо давуу талтай байна.

Дараагийн алхам: Багш олон болон ганц зүйлийн ялгааг харуулахын тулд асуулт асууж хариулт бичүүлсэн. Зарим нэг сурагчдад алдаа гаргаж байсан бөгөөд самбарт хамтран хийснээр зөв ойлголт өгсөн.

Багш: What is the bag made of?

Хариулт1 : The bag is made of cotton

Хариулт 3: The bag is made of fabric

*Багш: What **are** the desks made of?*

*Хариулт1 : The desks **are** made of wood*

Хариулт 3: The desks are made of wood and metal

*Дараагийн алхам: Ажлын хуудсан дээр ажиллах\ **are made** \is made\ , Хосоороо ажиллаж бие биеэ шалгаж үнэлгээ өгсөн. Бүх сурагчид зөв хийсэн байгаа нь зөв ойлгож чадсан байна.*

Дараагийн ажил: Өгүүлбэр зохиох

Багш: ангиас 3 эд зүйлсийг дүрслэх даалгавар өгсөн.

Хариулт1 : The pen is made of plastic

Хариулт 3: The books are made of paper

Хариулт 1 : The desk is made of wood and metal. Энэ хэсэг дээр ангийн эд хэрэглэл дээр үгийг нь наасан тул сурагчдад бэрхшээл гараагүй бөгөөд бүх сурагчид дүрслэн бичиж, ярьж чадсан.

Ишлэл 3. Хичээлийн төгсгөл хэсэг\ бие биенээсээ асуулт асууж үзсэн зүйлээ хэрэглээ болгох

Багш: What is wall made of?

Хариулт 1: The wall is made of brick.

Асуулт : What are the chairs made of?

Хариулт; The chairs are made of wood.

Асуулт; What is the pen made of?

Хариулт; The pen is made of plastic.

Хичээлийн дүгнэлт хэсэгт: Сурагч бүр тарааж өгсөн цаасан дээр өөрийн 1-2 төрлийн эд зүйлсийг ямар материалаар хийгдсэн болохыг ангиар дүрслэн бичиж багшид хураалгасан нь хичээлийн зорилго хэрхэн биелсэн болохыг сурагч бүр дээр дүгнэж хичээлээ үнэлэх боломжтой байна. Мөн самбарт хичээлийн үйл явцыг тэмдэглэж хөтөлж байсан учраас сурагчид эд зүйлсийг дүрслэх, өгүүлбэр бүтээх, асуулт асуух, дүрслэн ярихад сайн дэмжлэг үзүүлсэн. Иймд нийт ангийн сурагчдын хувьд 95% зөв дүрслэн бичсэн байна .

- Багшийн дэмжлэг хэрэглэж буй 5\17%
- Өгүүлбэр биш нэр үг бичсэн буюу дүрсэлж чадаагүй - 2
- Огт зөв бичээгүй сурагч -1
- Ихэнх сурагчид үгээ зөв дуудлагаар тогтоосон 83% -тай байна.

2017 онд хийсэн энэүү хичээлийн хамгийн гол сайжруулалт нь цахим хичээл болгож, CD-д хуулж англи хэлний кабинетад байршуулсан бөгөөд мөн “Ispring quiz maker” хэрэглэж өөрийгөө шалгах шалгуур хийж сайжруулсан бөгөөд Үүнийг хийснээрээ сурагч багшид гарсан үр дүнг харахад:

Судалгааны үр дүн

Сурагчдад гарсан үр дүн:

- Сурагчид хичээл зааж буй цаг дээр үгээ хараад дүрсэлж чадаж байгаа боловч дараа нь мартдаг. Цахим хичээл нь мартсан үедээ ахиж судалж сэргээн санах боломжтой байна.
- Сурагчид зав чөлөөтэй байгаа үедээ цахим хичээлийг хэрэглэж. Шинэ үг болон сонсголын дасгалыг олон дахин хийх тусам үг тогтоох, цээжлэх утгыг нь ойлгоход ахиц гарч байна.
- Өнөө нийгмийн хүүхдийн онцлогт цахим хичээл нь тохиромжтой бөгөөд цахим хичээл сонирхолыг нь татаж сурах идэвхийг сайжруулж байна.
- Сурагч цахим хичээлээр сурах явцад бие даан ажиллах арга зүйд эзэмших боломжтой болж байна
- Сурагч төвтэй сургалт болж чадаж байна гэж зөвлөгч, ажиглагч багш нар сурагчдыг ажиглан судалсаны эцэст энэхүү үр дүнг гаргасан.

Багшид гарсан үр дүн:

- Өөрийн бүтээлтэй болсон бөгөөд уралдаан тэмцээнд оролцох боломж бүрдсэн. \ 2017.4 сард “Мэдээллийн технологи бидний ирээдүй” Дорнод их сургуулиас зохион явуулсан цахим хичээлийн уралдаанд 8-р ангийн “A house is made of wood” хичээлээр оролцож 1-р байр эзэлсэн.\
- Багшийг бүтээлч байдал хөгжинө.\ программуудыг эзэмшиж, судалгаа шинжилгээ хийнэ\
- Цаг хэмнэх бөгөөд тухайн хичээлийг ойлгоогүй сурагчдад багш дахин заах шаардлагагүй. сурагч өөрөө цахим хичээлдээр сууж бие дааж судлах боломжтой.

Судалгаат хичээлийн арга зүйд болон сурагчдад гарсан өөрчлөлтийг хүснэгтээр харуулбал:

Хугацаа	2015-2016 оны хичээлийн жилд	2016-2017 оны хичээлийн жилд	2017-2018 оны хичээлийн жилд
Багшийн арга зүйн өөрчлөлт	Уламжлалт арга	Багш цахим хэрэглэгдэхүүн ашигласан. <ul style="list-style-type: none">• Дуу• Хүүхэлдэйн кино• Үг болон дуудлага\ Movie Maker\	Сайжруулалт <ul style="list-style-type: none">• Өөрийн үнэлгээ• CD хичээл
Сурагчдын тоо	25 сурагч	30 сурагч	30 сурагч

Хүүхдэд гарсан өөрчлөлт	Сурагчдын идэвх сонирхол сул байсан, Бүх үгийг тогтоосон сурагч 12\48%	<ul style="list-style-type: none"> • Сурагчдын идэвх сонирхол сайн байна. • Бүх үгийг цээжилсэн сурагчид 21\70% • Дүрсэлж бичсэн сурагчид 23. • Үгийн дуудлага сайн тогтоосон байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ихэнх сурагчид үгээ зөв дуудлагаар тогтоосон 83% Багшийн дэмжлэг хэрэглэж буй 5\17% Дүрслэх бичих чадвар нь 10 сурагч алдаагүй зөв дүрслэн бичсэн -Өгүүлбэр биш нэр үг бичсэн буюу дүрсэлж чадаагүй - 2 - Огт зөв бичээгүй сурагч -1
-------------------------	--	---	--

Дүгнэлт

Судалгаат хичээлээр сурагчдад суралцах явцад ямар бэрхшээл тулгараад байгааг оношилж, түүнийг олж илрүүлж тухайн бэрхшээлийг хэрхэн яаж арилгаж болох талаар ярилцаж хөтөлбөрөө шинэчилж, сайжруулж байгаа нь судалгаат хичээлийн ач холбогдол бөгөөд энэ нь сурагч бүрийг хөгжүүлэх боломжтой нь судалгаанаас харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл сурагчдад сурах таатай орчин бүрдүүлэхэд чухал ач холбогдолтой байгаа нь бидний явуулж буй судалгаат хичээлээс харагдаж байна.

Энэхүү цахим хичээл нь сурагчдын бие даах чадвар болон үг нүдлэх чадварыг хөгжүүлж, түүн дээр тулгуурлаж бусад чадварт ахиц гарсан гэж үнэлсэн. Энэ нь хичээлийн төгсгөлд өөрийн нэг зүйлийг дүрслэн бичиж чадаж байгаа нь тухайн хичээлийн үр дүнг харуулж байна гэж үзсэн. Цахим хичээлийн нөгөө нэг гол үр дүн бол сурагчдын сонирхолыг татаж байгаа нь хичээлийн явцад харагдаж байна.

Эцэст нь бидний энэ судалгаат хичээлийн үр дүн нь сурагчдын бодит байдал дээр мэдлэгээ хэрхэн хэрэглээ болгож чадаж байгаагаар хэмжигднэ. Иймээс сурагчдыг жил болгон болдог англи хэлний олон улсын “Бүтээлч бичлэгийн уралдаан”-д сурагчдаа олноор нь хамруулахыг хичээдэг бөгөөд сүүлийн 3 жилд хичээл заадаг шавь нар минь амжилттай оролцож байна.

- 2015.01 сард Англи хэлний Олон улсын бүтээлч бичлэгийн уралдаанд оролцсон сурагчдаас 9-7 –р ангийн сурагчид 1, 2,3 -р байр эзэлсэн.
- 2016.01 сард Англи хэлний Олон улсын бүтээлч бичлэгийн уралдаанд нийт 200 гаруй сурагч оролцсоноос 7-р ангийн сурагч 2-р байр эзэлсэн.
- 2017-01 сард 8-р ангийн сурагч Аймагт 1-р байр, 2017-04 сард Улсад 8в ангийн сурагч Н.Төмөрбарс нь 3-р байр эзлэв. Энэ бүгд бол зааж буй хичээлээ судалж шинжилж сайжруулж сурагч бүрт ахих хөгжих боломжийг хангаж чадаж байна гэж дүгнэж байна.

Ном зүй

1. М.Оюунчимэг, Д.Даваасүрэн, (2015). Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” – 2014. Улаанбаатар.
2. Цоодлын Бурмаа, Ph.,D., дэд профессор (2016). Бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр гадаад хэл. Улаанбаатар
3. Peter Geiger, Namsrai Mira. (2002). Practical English Teaching” the journal for English language teachers by English language institute.
4. Н.Мөнх-Эрдэнэ, Ц. Эрдэнэтуяа, Б.Сэрэжадам.(2013). Мэдээллийн технологийг сургалтад ашиглах нь. Улаанбаатар.
5. Н.Мира, Б. Болормаа. (2015). English VIII .Улаанбаатар.

100 үгтэй эхээр бичих чадварыг хөгжүүлэх арга зам

Г.Бямба. gb0707@yahoo.com

Орхон аймаг Баян-өндөр сум, Ерөнхий боловсролын 3-р сургууль

Удиртгал

Нийгмийн шаардлагатай хөл нийлүүлэн амьдрах арга ухаан,оюуны хэвшил байнга өөрчлөгдөж байгаатай холбогдон өөрчлөлтүүдийн нэг хэсэг бол хэл, хэл бичиг үгийн сангийн өөрчлөлт юм.

Саяхан бодит амьдралаас тасархай дасгалаар бичиж сургахыг шаардаж байсан бол одоо сурагчдыг зохион бичих, найруулах, хувиргах хураах, дэлгэрүүлэх ажилд сургахыг чухалчилж байна. Бичих гэдэг нь хүн ямар нэг зүйлийн тухай хэн нэгэнтэй ярьж байгаатай адил гэсэн мэргэн үг бий. Тиймээс ч аливаа нэг юм, үзэгдлийг ойлгомжтой, дэс дараалал сайтай, өөрийн санаагаар зохион бичиж илэрхийлэхийг эх зохион бичих гэдэг.

Ажлын байран дээрээ хичээлийн судалгаанд оролцох нь багш хөгжих нэг хэлбэр юм. Арга зүй, ур чадвар сайтай Хөгжсөн багшаас Хөгжсөн хүүхэд

Багш хичээлээ хүүхдийн танин мэдэхүйн түвшин, нас сэтгэхүйн онцлогт тохируулан оновчтой арга зүйгээр явуулах нь хүүхэд бүр хөгжих нэг үндэс. Багшийн хэлсэн үг, өгүүлбэрийг цээжээр бичих, өөрөө бодож тунгааж бичих гэдэг бол их өөр зүйл.

Хүүхэд зохион бичих явцад санаа өгөх зорилгоор ижил төстэй эх уншиж өгч болох юм. Хамгийн гол нь хүүхдээр өөрөөр нь санаа гаргуулж сайтар бодуулж байж бичүүлэх шаардлагатай учраас алдаатай бичихэд багш эмзэглэх хэрэггүй. Мөн багш анхааралтай уншиж, тусгайлан цаг гаргаж харилцан ярилцаж дахин засварлаж улам чанаржуулна. Эцэст нь сурагчид бичсэн зохион бичгүүдээ өөрийн болгож амаар ярин, бусадтайгаа хуваалцана.

Бичих гэдэг нь хүн ямар нэг зүйлийн тухай хэн нэгэнтэй ярьж байгаатай адил гэсэн мэргэн үг бий. Тиймээс ч аливаа нэг юм, үзэгдлийг ойлгомжтой, дэс дараалал сайтай, өөрийн санаагаар зохион бичиж илэрхийлэхийг эх зохион бичих гэдэг.

100 үгтэй эх бичиж мэдээлэл солилцох аргыг хэрэглэсэн нь хүүхэд нэг бүрийн жигд оролцоог хангаад зогсохгүй суралцагчид өөрсдийн санаа бодлоо бусадтайгаа хуваалцсанаар хэлний 4 үндсэн чадварыг бие даан бүтээлчээр хөгжүүлэх арга барилтай болж, мөн хэлзүйн болоод үгийн сангийн хувьд суралцагчид бусдыгаа сонсонгоо бусдаас суралцах, алдаагаа засах, өөрийгөө илэрхийлэх чадварт суралцаж байна. Мөн багшийн хувьд 100 үгтэй эх бичиж мэдээлэл солилцох аргыг хичээлдээ ашиглах нь суралцагчдын оролцоо давамгайлсан богино хугацаанд хүүхэд нэг бүрт өөрийн бичсэн мэдээллээ бусадтайгаа хуваалцах боломж олгож мөн бусдыг сонсож сурах арга барилыг үзэмшүүлэхийг зорьж байгаа нь ажиглагдлаа. Түүнчлэн багш хичээлийн судалгааны бэлтгэл үеэс эхлэн багаар хамтран ажиллаж, хичээлийн хэлэлцүүлэгт тогтмол оролцож байгаа нь арга зүйгээ сайжруулах, ажлын байрандаа үнэ өртөг багатайгаар тасралтгүй хөгжих, бие биенээсээ суралцан туршлага солилцох боломжийг олгож өгснөөрөө сайн хичээл болсон гэж дүгнэж байна

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Ажиллах хугацаандаа англи хэлний 5 чадварыг /ярих, бичих, унших, сонсох, хэлний хэрэглээ/ сурагчид хэрхэн өөрийн болгож ,ойлгож хэрэглээ болгон хичээл, амьдрал үйл ажиллагаандаа хэрэглэж байгаад ажиглалт хийх явц, мөн хөндлөнгийн ТТШ, аймгийн бага олимпиадад оролцсон сурагчдын дасгал даалгаварт анализ хийхэд сурагчдын бичих чадвар сул,сайжруулах шаардлагатай байгаа нь ажиглагдсан. Иймээс бичих чадвар цаашлаад хосолсон чадварыг хөгжүүлэхүйц арга аргачлалыг боловсруулах зайлшгүй шаардлага тулгарсан.

Хичээлийн санаа:

Бүлэг сэдвийн агуулгын хүрээнд гэрийн даалгаварт 100 үгтэй зохион бичиг бичүүлж, ээлжит хичээлийн10-15 минутад мэдээлэл солилцох, мөн баг тус бүр богино хэмжээний эх үзэж, сонсоод ойлгосноо бичиж тэмдэглэж аваад бусад багууддаа мэдээллээ хуваалцах чадвартай болно. Зохион бичих явцад суралцагчдын үгийн баялаг нэмэгдэнэ, мөн хэлзүйн алдаагүй бичиж сурна.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

Хичээлийн бэлтгэл судалгааг миний бие “Наран ” цогцолбор сургуулийн англи хэлний багш нартай хамтран “*free time activities*” сэдвийн хүрээнд 2016 оны 11 дүгээр сарын 16-аас 1 дүгээр сарын 11-ны хооронд дараах чиглэлийн дагуу хийсэн.

1. Агуулгын судалгаа

Сурах бичгийн бүлэг сэдвийн агуулгын хүрээнд өгөгдсөн суралцагчдын бичих чадварыг хөгжүүлэх дасгал даалгаврууд дээр үндэслэн 100 үгтэй эх бичүүлэх энэхүү арга зүйгээ боловсруулсан. Хэл зүйн дүрмийн хувьд зөвхөн PRESENT SIMPLE цагаар “*free time activities*” сэдвээр бичиж байгаа нь суралцагчдад хялбар, үгийн нөөц арвинтай байгаа нь цаашид өөр сэдвүүдээр зохион бичүүлж болно гэж тодорхойлсон.

2. Арга зүйн судалгаа

Суралцагчдын бичих чадварыг хөгжүүлэн сайжруулахад туслах хамгийн үр дүнтэй арга бол 100 үгтэй эх бичиж, мэдээлэл солилцон хэлний үндсэн 5 чадвараа хөгжүүлэх юм байна гэсэн дүгнэлтэнд хүрсэн. Энэхүү арга нь 100 үгтэй эхийг 5 цогцолбороор бичиж өөрийн үзэл бодлоо бусадтай хуваалцан мэдээлэл солилцох үйл явц юм.

Ээлжит хичээлийг дараах үе шатуудад хуваан авч үзсэн.

Анги зохион байгуулалт

Өмнөх мэдлэгийг сэргээж сэдэлжүүлэх

Гэрийн даалгавар – 100 үгтэй эх- сурагчид хоорондоо мэдээллээ хуваалцах

Шинэ хичээл – багаар ажиллах явцад мэдээллийн эх сурвалжтай танилцан улмаар бусад багуудад өөрсдийн мэдээллээ өгөх, нэгтгэн дүгнэх

Гэрийн даалгавар – 100 үгтэй эх

Сургалтын үйл явц

Хүний сэтгэн бодох, улмаар бичих үйлийг системчлэн загварчлах

Мэдээлэл боловсруулах аргаас бусадтай хуваалцах аргад шилжих

Гэрийн даалгаврыг хамгийн бага хугацаанд ангид гүйцэтгэлийг нь шалгах боломжтой

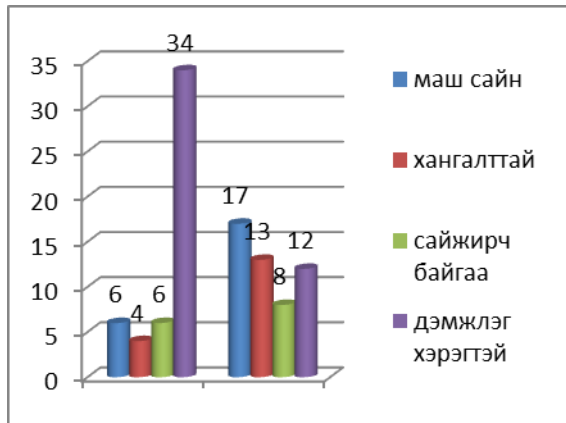
3. *Хэрэглэгдэхүүний судалгаа*

Хичээлийн жилийн туршид нийт 10 эх /10бүлэгт суурилан/ зохион бичүүлэхээр зорьсон. Суралцагчдын бичих чадвар, оролцоо зэргээс шалтгаалан суралцагчдын түвшинд нь тохируулан үр дүнг тооцоохоор төлөвлөсөн.

Наран цогцолбор сургуулийн сурлагын ижил түвшин бүхий 7а,б,в ангиудын сурагчдын чадвар эзэмшилтийн байдал:

Нийт сурагчдын тоо-50	Сонсох чадвар	Унших чадвар	Бичих чадвар	Ярих чадвар	Хэрэглэх чадвар
Маш сайн	18+3	35+2	4+2	13+2	12+3
Хангалттай	6+3	6+2	2+2	9+4	10+2
Сайжирч байгаа	5+3	3+2	3+3	8+2	6+5
Дэмжлэг хэрэгтэй	14-2		34	15-3	17-5

2016-2017оны хичээлийн жилийн эхэнд 7-р ангийн 3 бүлгийн англи хэлний хичээлийн чадвар эзэмшилтийг дээрхи хүснэгтээр харууллаа. Эндээс харахад сурагчдын зохион бичих чадвар сул, зайлшгүй хөгжүүлэх шаардлагатай, 3 бүлгийн 50 сурагчийн 34г бичих чадварыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг хэрэгтэй байсан. Үр дүнг графикаар харуулав. 2016-2017 оны хичээлийн жилийн эхний 3 улирлын байдлаар сурагчдын бичих чадварын ахиц:

4. Суралцагчдын өмнөх төсөөллийн судалгаа

6-р ангиасаа суралцагчид өөрсдийн эзэмшсэн мэдлэг чадварын хүрээнд зохион бичээд дадсан учраас тухайн өгөгдсөн сэдвээр зохион бичихэд дөхөмтэй байсан гэж үзсэн.

5. Хөтөлбөр боловсруулах

Хичээлийн үе шатууд	Багшийн үйл ажиллагаа	Суралцагчийн үйл ажиллагаа
Бэлтгэл, зохион байгуулалтын үе шат /1'/	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Суралцагчдыг 3 багт хуваана. I баг, II баг, III баг ➢ Үнэлгээг суралцагчдад тайлбарлана. Баг тус бүрт оноо цуглуулах хүснэгт өгөх, багийн ахлагч хүснэгтийг бөглөхийг сануулан хэлэх 	Суралцагчид багшийн бэлтгэсэн өнгөнөөс өөрт таалагдсан өнгөө сонгох ба ижил өнгө сонгосон суралцагчидтай нэг баг болно.
Өмнөх мэдлэгийг бататгах үе шат /5'/	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Урьдчилан бэлтгэсэн word wall үүсгэх цаасыг 3багт тарааж өгнө ➢ Багш баг тус бүрээс нэг нэг суралцагч “free time activities” –тэй холбоотой үг хэллэгээр үүсгэсэн word wall –оо авч гарч ирэхийг урин, бусад багууддаа уншиж танилцуулах заавар өгнө. 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Багшийн өгсөн цаасан дээр баг тус бүр “free time activities” –тэй холбоотой үг хэллэгийг бичиж word wall үүсгэнэ. ➢ Суралцагч өөрсдийн бүтээсэн word wall дээрхи үг хэллэгээ уншина.
Сэдэлжүүлэх үе шат /3'/	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Урьдчилан бэлтгэсэн хөгжилтэй богино видеог үзэхийг уриад, дараа нь бэлдсэн асуулгад хариулах чиглэл өгснөөр хичээлийн сэдвийг суралцагчдаар гаргуулна what do you like to do in your free time? What is the video about? What new words did you catch? What do you think today’s lesson topic is? Хичээлийн сэдэв болон сар, өдрийг самбарт бичнэ. Хичээлийн зорилго, зорилтыг танилцуулна. 	Суралцагчид видеог анхааралтай үзээд багшийн тавьсан асуулгад хариулснаар хичээлийн сэдэв гарч ирнэ. “free time activities”
Шинэ мэдлэг олгох үе шат /10'/	<ol style="list-style-type: none"> 1. Шинэ үгсийн утгыг орчуулгын аргаар тайлбарлана. Ride horse-морь унах Dance-бүжиглэх Travel-аялах Play computergame-компьютер тоглоом тоглох Going shopping-дэлгүүр хэсэх Listen to music-хөгжим сонсох Sing- дуулах Meet friends-найзуудтайгаа уулзах Play football-хөл бөмбөг тоглох Swim- усанд сэлэх 2.Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа дагуулан уншуулна. 3.Урьдчилж бэлтгэсэн laptop дээр байршуулсан богино видеог үзээд тэмдэглэл хийх чиглэл өгнө. 4.Гарсан мэдээллээ бусад багууддаа хуваалцах ажлын хуудсыг багт нэгийг өгөөд, хүснэгтийг дэлгэцэн дээр гаргана. 5.Суралцагчдад PRESENT SIMPLE –ийн хэрэглээг сэргээн сануулж тайлбарлаж хэлнэ. I meet friends in my free time He plays football in his free time 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Шинэ үг хэллэгийг дэвтэртээ бичиж авна. 2.Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа давтан уншина. 3.Багшийн зааврын дагуу богино видеог анхааралтай үзээд багаараа ярилцаад тэмдэглэл хийнэ. 4.Ажлын хуудсан дээр өгөгдсөн хүснэгтэд мэдээллээ багаараа ярилцаж нэг суралцагч бичээд бусадтайгаа хуваалцахад бэлдэнэ. 5.Шинэ хичээлийн хэл зүйн дүрэм болон жишээг бичиж, тэмдэглэж авна.
Бататгах үе шат /13'/	<ol style="list-style-type: none"> 1.Sharing information based on their listening and watching a short video /5'/ Баг тус бүрийн нэг гишүүн өөрсдийн мэдээллээ нөгөө 2 багтаа хуваалцахад ,нөгөө 2 баг нь мэдээллээ танилцуулж байгаа багийг урьдчилан бэлтгэсэн ажлын хуудсан дээр өгөгдсөн мэдээлэлтэй харьцуулан үнэлэх зааврыг өгнө.3 өгүүлбэр- 3 оноо 2.Sharing information with 100 words /8'/ Гэрийн даалгаварт “free time activities” сэдвээр бичсэн эхээрээ double line –аар зогсож мэдээллээ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баг тус бүрийн нэг гишүүн өөрсдийн мэдээллээ нөгөө 2 багтаа хуваалцаж, нөгөө 2 баг нь мэдээллээ танилцуулж байгаа багийг урьдчилан бэлтгэсэн ажлын хуудсан дээр өгөгдсөн мэдээлэлтэй харьцуулан үнэлснээр багтаа 1-3 оноог авна. 2. Суралцагчид 2 эгнээ болж зогсоод мэдээллээ харилцан хуваалцаж, мөн

	харилцан хуваалцаж, мөн харилцан нэг нэгнээ үнэлнэ гэдгийг сануулан хэлнэ.	харилцан нэг нэгнээ үнэлнэ.
Дүгнэх үе шат /6'/	Багш баг тус бүрээс нэг суралцагчийг самбарын өмнө урьж <i>"free time activities"</i> сэдвээр бичсэн эхээрээ бусадтайгаа мэдээлэл солилцох, мөн баг тус бүр тэмдэглэл хөтлөн, бусад багаас асуулт асуух мөн асуултанд хариулах чиглэлийг өгнө.	Суралцагч ярьж байхад анхааралтай сонсож, тэмдэглэл хөтлөөд тухайн яриа дууссаны дараа нөгөө 2 багтаа асуулт тавьж мөн асуултад хариулна.
Төгсгөл хэсэг /2'/	Суралцагчдыг өөрсдийн багийн оноог тоолох чиглэл өгнө. Багш суралцагчдад гэртээ <i>"free time activities"</i> сэдвээр бичсэнээ сайжруулах даалгавар өгнө.	Суралцагчид өөрсдийн авсан оноог нэгтгэн багшид танилцуулна. Гэрийн даалгавраа тэмдэглэн авна.

Судалгаат хичээл

"free time activities" сэдэвт хичээлийг нийт 2 удаа зааж туршсан бөгөөд 11 дүгээр сарын 16-нд "Наран" цогцолбор сургуулийн англи хэлний багш Г.Бямба миний бие 8в ангид, 1 дүгээр сарын 11-нд сайжруулсан хөтөлбөрөөр мөн л миний бие англи хэлний багш Г.Бямба 8бангид заасан. Хичээлийн судалгаанд "Наран" цогцолбор сургуулийн Гадаад хэлний Заах аргын нэгдлийн 15 багш, Сургалтын менежер Б.Түвшинбаяр нар ажиглагчаар оролцсон. Ажиглагчид өөр өөр чиглэлийн дагуу ажиглалт хийж, хичээлийн дараа багшийн заах арга зүй, суралцагчдын суралцахуйг дэмжсэн тэдний оролцоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр гарсан санаануудыг дараагийн хөтөлбөрт тусган сайжруулж хичээлээ заасан ба үүний үр дүнд багшийн заах арга зүйд болон суралцагчдын оролцоонд ихээхэн өөрчлөлт гарч байсан нь нэгдсэн хэлэлцүүлгийн үед харагдаж байлаа.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл

Хүүхдээр юуг, яаж нээлгэсэн бэ?

Өмнөх хичээлийн бататгал үе шатанд: Өмнөх хичээл дээр үзсэн үг хэллэгүүд болоод суралцагчид өөрсдийн үгийн баялагтаа тулгуурлаад *"free time activities"*-тэй холбоотой үг хэллэгээр word wall бүтээсэн.

Сэдэлжүүлэх үе шатанд: Богино видео үзэж, асуултад хариулснаар хичээлийн сэдвийг суралцагчид өөрсдөө гаргаж ирсэн.

Шинэ мэдлэг олгох үе шатанд:

1. **Шинэ үг хэллэг эзэмшилтийн хувьд:** Шинэ үг хэллэгийн утгыг багшийн хэлж буй жишээ, чиглүүлгийн тусламжтайгаар өөрсдийн өмнөх мэдлэгт тулгуурлан ойлгосон.
2. Богино видео үзээд гарсан мэдээллээр багаараа ярилцаж тэмдэглэл хөтлөөд багийн нэг гишүүн нөгөө 2 багтаа мэдээллээ хуваалцахад бэлтгэсэн.
3. PRESENT SIMPLE –цагийн хэрэглээг багшийн тайлбар ,өмнөх суурь мэдлэгтэй тулгуурлан ойлгож авсан.

Бататгал үе шатанд: шинэ үг хэллэг болон хэл зүйн дүрмийн хэрэглээг бататгах зорилгоор 2 дасгал даалгаврыг бие даан болон багаараа хийж гүйцэтгэсэн.

1. Бэлэн болсон мэдээллээ нөгөө 2 багтаа танилцуулахад, сонсож байгаа 2 баг ажлын хуудсанд өгөгдсөн мэдээлэлтэй харьцуулан багууд бие биенээ үнэлсэн.

2. Суралцагчид 2 эгнээ болж зогсоод гэрийн даалгаварт бичсэн *"free time activities"* сэдвээр харилцан мэдээлэл солилцож мөн нэг нэгнээ үнэлсэн.

Дүгнэх үе шатанд: баг тус бүрээс сайн дураараа 3 сурагч самбарын өмнө гарч ирэн *"free time activities"* сэдвээр мэдээлэл солилцоход бусад нь анхааралтай сонсож тэмдэглэл хөтлөн асуулт асууж мөн асуултад хариулан ярилцсан.

Төгсгөл хэсэгт: Хичээлд оролцсон оролцоогоо нийт цуглуулсан оноогоороо дүгнэсэн.

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага

Зохион бичих дасгал даалгавар бүхий ээлжит хичээлийг суралцагчдад урдчилан гэрийн даалгаварт өгөн 100 үгтэй эх бичүүлж, бичсэн мэдээллээ харилцан солилцох арга нь хүүхэд нэг бүрийг хичээлд татан оролцуулж, бичсэнээ эргүүлэн ярих, бусдын яриаг сонсох мөн унших-бичих гэсэн чадваруудыг нь хөгжүүлснээрээ үр дүнтэй, оновчтой арга зүй гэж үзлээ.

Судалгааны үр дүн

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн сайжруулалт:

Бэлтгэл зохион байгуулалтын үе шатанд

Өмнө нь: Суралцагчдыг багш өнгө сонгуулан 3 багт хувааж байсан. Багуудад оноож өгсөн нэр байгаагүй. Суралцагчид бие биенийгээ дагалдан нэг баг болох хандлага ажиглагдсан.

Дараа нь: Суралцагчдыг баг болгон хуваарилахдаа өнгөний ард Mish, Louise, Dima гэсэн нэр бүхий өнгөнөөс сонголт хийлгүүлсэн. Ингэснээр суралцагчид бие биенийгээ дагалдан нэг баг болох боломжгүй болсон. Сонгосон үгсээр нь багийг оноож нэрлэсэн./ Mish, Louise, Dima /

Өмнөх мэдлэгийг бататгах үе шатанд

Өмнө нь: : Өмнөх хичээл дээр үзсэн үг хэллэгүүд болоод суралцагчид өөрсдийн үгийн баялагтаа тулгуурлаад “free time activities”-тэй холбоотой үг хэллэгээр word wall бүтээсэн.

Дараа нь: “free time activities”-тэй холбоотой үг хэллэгээр word wall үүсгээд зогсохгүй өгүүлбэр зохиосон нь бусад суралцагчиддаа present simple цагийн хэрэглээг сэргээн сануулсан.

Шинэ мэдлэг олгох үе шатанд

Өмнө нь: Шинэ үг хэллэгийг орчуулгын аргаар тайлбарлаж байсан нь суралцагчдад тохиромжтой арга биш байсан. Богино видео үзээд гарсан мэдээллийг шууд багаараа ярилцаж байсан нь мөн шинэ хичээлийн хэл зүйн дүрмийг багш өөрөө шууд тайлбарласан нь хэлэлцүүлгийн явцад учир дутагдалтай гэж дүгнэгдсэн.

Дараа нь: Шинэ үг хэллэгийг нэг ч монгол үг ашиглалгүйгээр өгөгдсөн зурагт тулгуурлан англи тайлбартайгаар суралцагчдад ойлгуулсан. Энэ нь тэдний үгсийн санг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой байснаас гадна хичээлийг тухайн хэл дээр зохион байгуулах гэсэн зарчимд бүрэн нийцэж байлаа. Баг доторх суралцагчдыг хичээлд жигд оролцуулах үүднээс богино видео үзээд гарсан мэдээллээр эхлээд хувь хувьдаа тэмдэглэл хөтлөөд дараа нь баг дотроо мэдээллээ нэгтгээд хичээлийн цагийг хэмнэхийн тулд баг тус бүрээс нэг нэг гишүүн гарч нэгэн зэрэг 3 баг тус бүр дээр очин мэдээллээ хуваалцсан. Энэ нь суралцагчдыг өөрсдөөр нь мэдлэг бүтээлгэх дөхөмтэй байсан. Мөн суралцагчид үзэж сонссон мэдээллээ бичиж тэмдэглэх явцдаа PRESENT SIMPLE –ийн хэрэглээг бие даан, багаараа хамтарч тодорхойлсон.

Бататгал үе шатанд

Өмнө нь: Гэрийн даалгаварт “free time activities”сэдвээр бичсэн эхээрээ double line –аар зогсож мэдээллээ харилцан хуваалцсан нь ангид эмх цэгцгүй байдал үүсгэсэн гэж үзсэн.

Дараа нь: Бүх суралцагч босохгүйгээр баг /Суралцагч / дотроо бичсэн эхээрээ мэдээллээ солилцох нь суралцагч бүрээ сонсох боломжоор илүү хангасан.

Дүгнэх үе шатанд

Өмнө нь: Багш баг тус бүрээс нэг нэг гишүүнийг самбарт гарган яриулсан нь хүүхэд нэг бүрийн оролцоог хангахгүй байна гэж үзэхэд хүргэсэн.

Дараа нь: 3 Багийн гишүүд ээлжлэн хүүхэд нэг бүр “free time activities”-тэй холбоотой 2-3 өгүүлбэр хэлж байсан нь нь хүүхэд нэг бүрийн оролцоог хангасан

Төгсгөл хэсэг

Өмнө нь: Багийн ахлагчид хүснэгтэн дээрх оноогоо нэгтгэн дүгнэж багшид танилцуулж байсан. Гэрийн даалгаварт бичсэн эхээ сайжруулах даалгавар өгсөн нь сайн бичсэн суралцагчдын хувьд учир дутагдалтай гэж үзсэн.

Дараа нь: Хичээлийн оноог сэдэвтэйгээ уялдуулан хийсэн нь оновчтой бас сонирхолтой байсан. Гэрийн даалгаврыг илүү бүтээлч болгох үүднээс суралцагчдын түвшинд нь тохируулан өгсөн. Жишээлбэл зохион бичгээ сайжруулах шаардлагагүй суралцагчдад “Daily routine” сэдвээр бичих даалгавар өгсөн.

Сайжруулсан хичээлийн хөтөлбөр

Хичээлийн үе шатууд	Багшийн үйл ажиллагаа	Суралцагчийн үйл ажиллагаа
---------------------	-----------------------	----------------------------

Бэлтгэл, зохион байгуулалтын үе шат /1'/	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Суралцагчдыг 3 багт хуваана. Mish, Louise, Dima ➢ Үнэлгээг суралцагчдад тайлбарлана. Баг тус бүр зөв гүйцэтгэл бүртээ "free time activities" – тэй холбоотой зураг цуглуулна. 	Суралцагчид багшийн бэлтгэсэн өнгөний ард Mish, Louise, Dima гэсэн нэр бүхий өнгөнөөс сонгох ба ижил нэр сонгосон суралцагчид нэг баг болно./ Mish, Louise, Dima /
Өмнөх мэдлэгийг бататгах үе шат /5'/	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Урьдчилан бэлтгэсэн word wall үүсгэх цаасыг 3багт тарааж өгнө ➢ Багш баг тус бүрээс нэг нэг суралцагч "free time activities" –тэй холбоотой үг хэллэгээр үүсгэсэн word wall –оо авч гарч ирэхийг урин, бусад багууддаа уншиж танилцуулах мөн бичсэн үг хэллэгээ ашиглан өгүүлбэр зохино гэсэн заавар өгнө. 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Багшийн өгсөн цаасан дээр баг тус бүр "free time activities" –тэй холбоотой үг хэллэгийг бичиж word wall үүсгэнэ. ➢ Суралцагчид "free time activities"-тэй холбоотой үг хэллэгээр word wall үүсгээд зогсохгүй өгүүлбэр зохиосон нь бусад суралцагчиддаа present simple цагийн хэрэглээг сэргээн сануулсан.
Сэдэлжүүлэх үе шат /3'/	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Урьдчилан бэлтгэсэн хөгжилтэй богино видеог үзэхийг уриад, дараа нь бэлдсэн асуултад хариулах чиглэл өгснөөр хичээлийн сэдвийг суралцагчдаар гаргуулна what do you like to do in your free time? What is the video about? What new words did you catch? What do you think today's lesson topic is? Хичээлийн сэдэв болон сар, өдрийг самбарт бичнэ. Хичээлийн зорилго, зорилгыг танилцуулна. 	Суралцагчид видеог анхааралтай үзээд багшийн тавьсан асуултад хариулснаар хичээлийн сэдэв гарч ирнэ. "free time activities"
Шинэ мэдлэг олгох үе шат /10'/	<ol style="list-style-type: none"> 1.Шинэ үгсийн утгыг зурагт тулгуурлан тайлбарлана. Ride horse-морь унах Dance-бүжиглэх Travel-аялах Play computergame-компьютер тоглоом тоглох Going shopping-дэлгүүр хэсэх Listen to music-хөгжим сонсох Sing- дуулах Meet friends-найзуудтайгаа уулзах Play football-хөл бөмбөг тоглох Swim- усанд сэлэх 2.Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа дагуулан уншуулна. 3.Урьдчилж бэлтгэсэн laptop дээр байршуулсан богино видеог үзээд тэмдэглэл хийх чиглэл өгнө. 4.Гарсан мэдээллээ бусад багууддаа хуваалцах ажлын хуудсыг суралцагч бүрт өгөөд, хүснэгтийг дэлгэцэн дээр гаргана. 5.Суралцагчдад PRESENT SIMPLE –ийн хэрэглээг сэргээн сануулж тайлбарлаж хэлнэ. I meet friends in my free time He plays football in his free time 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Шинэ үг хэллэгийг дэвтэртээ бичиж авна. 2.Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа давтан уншина. 3.Багшийн зааврын дагуу богино видеог анхааралтай үзээд тэмдэглэл хийнэ. 4.Ажлын хуудсан дээр өгөгдсөн хүснэгтэд эхлээд хувь хувьдаа тэмдэглэл хөтлөөд дараа нь баг дотроо мэдээллээ нэгтгэнэ. 5.Present simple цагийн хэрэглээг мэдээллээ нэгтгэн багаар ажиллах явцдаа зөв хэрэглэж сурна.
Бататгах үе шат /13'/	<ol style="list-style-type: none"> 1.Sharing information based on their listening and watching a short video /5'/ Бэлэн болсон мэдээллээ баг тус бүрээс нэг нэг гишүүн гарч нэгэн зэрэг 3 баг тус бүр дээр очин мэдээллээ хуваалцахад мэдээллээ танилцуулж байгаа багийг урьдчилан бэлтгэсэн ажлын хуудсан дээр өгөгдсөн мэдээлэлтэй харьцуулан үнэлэх зааврыг өгнө.3 өгүүлбэр-3 оноо 2.Sharing information with 100 words /8'/ Гэрийн даалгаварт "free time activities" сэдвээр бичсэн 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Бэлэн болсон мэдээллээ баг тус бүрээс нэг нэг гишүүн гарч нэгэн зэрэг 3 баг тус бүр дээр очин мэдээллээ хуваалцахад мэдээллээ танилцуулж байгаа багийг урьдчилан бэлтгэсэн ажлын хуудсан дээр өгөгдсөн мэдээлэлтэй харьцуулан үнэлснээр багтаа 1-3 оноог авна. 2. Бүх суралцагч босохгүйгээр баг /5суралцагч / дотроо бичсэн эхээрээ

	эхээрээ баг дотроо мэдээлэл солилцох, мөн харилцан нэг нэгнээ үнэлнэ гэдгийг сануулан хэлнэ.	мэдээллээ солилцож, харилцан нэг нэгнээ үнэлнэ.
Дүгнэх үе шат /6'/	Багийн гишүүд ээлжлэн хүүхэд нэг бүр <i>"free time activities"</i> -тэй холбоотой 2-3 өгүүлбэр хэлнэ гэсэн чиглэл өгнө.	Хүүхэд нэг бүр <i>"free time activities"</i> -тэй холбоотой 2-3 өгүүлбэр хэлнэ.
Төгсгөл хэсэг /2'/	Суралцагчдыг өөрсдийн багийн оноог тоолох чиглэл өгнө. Суралцагчдын түвшинд нь тохируулан гэрийн даалгавар өгсөн. Жишээлбэл зохион бичгээ сайжруулах шаардлагагүй суралцагчдад "Daily routine" сэдвээр бичих даалгавар өгсөн.	Суралцагчид өөрсдийн авсан оноог нэгтгэн багшид танилцуулна. Гэрийн даалгавраа тэмдэглэн авна.

Дүгнэлт

Энэхүү судалгаат хичээлд 100 үгтэй эх бичиж мэдээлэл солилцох аргыг хэрэглэсэн нь хүүхэд нэг бүрийн жигд оролцоог хангаад зогсохгүй суралцагчид өөрсдийн санаа бодлоо бусадтайгаа хуваалцсанаар хэлний 4 үндсэн чадварыг бие даан бүтээлчээр хөгжүүлэх арга барилтай болж, мөн хэлзүйн болоод үгийн сангийн хувьд суралцагчид бусдыгаа сонсонгоо бусдаас суралцах, алдаагаа засах, өөрийгөө илэрхийлэх чадварт сургасан үр дүнтэй хичээл болсон гэж үзэж байна. Мөн багшийн хувьд 100 үгтэй эх бичиж мэдээлэл солилцох аргыг хичээлдээ ашиглах нь суралцагчдын оролцоо давамгайлсан богино хугацаанд хүүхэд нэг бүрт өөрийн бичсэн мэдээллээ бусадтайгаа хуваалцах боломж олгож мөн бусдыг сонсож сурах арга барилыг үзэмшүүлэхийг зорьж байгаа нь ажиглагдлаа. Түүнчлэн багш хичээлийн судалгааны бэлтгэл үеэс эхлэн багаар хамтран ажиллаж, хичээлийн хэлэлцүүлэгт тогтмол оролцож байгаа нь арга зүйгээ сайжруулах, ажлын байрандаа үнэ өртөг багатайгаар тасралтгүй хөгжих, бие биенээсээ суралцан туршлага солилцох боломжийг олгож өгснөөрөө сайн хичээл болсон гэж дүгнэж байна.

Ном зүй

1. Хэрэглээнд суурилсан сургалт зохион байгуулах арга зүй. УБ., 2009
2. Б.Жадамба "Танхим дахь мэдлэг бүтээх үйл явц". УБ., 2003
3. Багшлахуйн хөгжил модууд УБ., 2011
4. www.Google.mn "Хичээлийн судалгаа"
5. "Гадаад хэл заах арга зүйн асуудлууд". УБ., 2010
6. www.dawalga.mn
7. "Writing strategies" mentor teaching program. 2016

Мэдээлэл солилцох аргаар мэдлэг бүтээх арга зүй

Л.Наранбаатар, naraa.nar4084@gmail.com

Орхон аймаг Баян-Өндөр сум III сургууль,

Зорилго: Мэдээлэл солилцох аргыг ашиглан хүүхэд нэг бүрийг яриулах, хосолсон чадвар эзэмшүүлэх

Судалгааны загвар /арга зүй/ хандлага: Хэрэгцээт мэдээллийг мэдээлэл солилцох аргаар олж авах бусад сурагчдад харилцан ярих улмаар өөрийн картаа ашиглан илтгэх /report/ замаар дунд ангийн суралцагчдад хичээлийн судалгааг зохион байгуулсан.

Судалгааны үр дүн: Энэхүү аргачлалаар ээлжит хичээлийн хөтөлбөр боловсруулан хичээлийн судалгааг зохион байгуулж, судалгаат хичээл зааснаар хүүхдүүд өөрт хэрэгцээтэй мэдээллийг чиглүүлэг асуултаар олж авч нэгдсэн мэдээллийг бусдадаа ойлгуулан ярих чадварт суралцсан.

Практик ач холбогдол: Мэдээлэл солилцох /Information gap/ аргыг ашиглан олон төрлийн мэдээлэл бүхий карт ашиглан ээлжит хичээлд хүүхэд нэг бүрийг татан оролцуулж тэдэнд хосолсон чадвар эзэмшүүлэхээр зохион байгуулах боломжтой.

Шинэлэг тал/санаа: Өөрт байгаа мэдээллийг тулгуур дохио болгон хэрэгцээт мэдээллийг олж авах, эрэлхийлэх замаар хүүхэд нэг бүрт ойлгуулан, унших-ярих, сонсох-бичих хосолсон чадваруудыг зэрэг хөгжүүлнэ.

Information gap /Мэдээлэл солилцох / аргын технологийн зураглал

Удиртгал

Өнөө үед нийгэм хурдацтай өөрчлөгдөн хөгжихийн хэрээр хүүхдийн эрэлт хэрэгцээ, сонирхолд ч өөрчлөлт гарч байна. Үүнийг багш байнга мэдэрч, сурган хүмүүжүүлэх үйл ажиллагаагаа шинэчлэн өөрчилж, боловсронгуй болгох чадвартай байх нь зүйн хэрэг бөгөөд багшийн тасралтгүй хөгжлийн нэгэн хэлбэр нь ажлын байран дээрээ хичээлийн судалгаанд оролцон хөгжих явдал юм. Арга зүй, ур чадвар сайтай Хөгжсөн багшаас Хөгжсөн хүүхэд бий болно.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Дунд, ахлах ангийн сурах бичиг дээр дүрмийн даалгаврууд болон унших, бичих ихэвчлэн байдаг бөгөөд ярих даалгаврууд бага байдаг. Иймээс сурагчдын ярих чадварыг хөгжүүлэх, эх болон сонсох, унших даалгавраас хэрэгцээт мэдээллийг олж авах, хувиргах чадвар нь дутагдалтай байдаг зэрэг бэрхшээл тулгардаг. Энэхүү бэрхшээлээс гарахын тулд бид сонссон болон уншсан эхээс хэрхэн хэрэгцээт мэдээллийг тэмдэглэж авах, сурагчдаар өөрт байгаа мэдээллийг зөв илэрхийлэх, орхигдсон мэдээллийг уншиж, сонсож, асууж олж тэмдэглэж авах, өөрт байсан болон олж авсан мэдээллээ боловсруулан илэрхийлэх чадварыг нэгэн зэрэг хөгжүүлэхүйц аргачлалыг боловсруулах зайлшгүй шаардлага тулгарсан.

Хичээлийн санаа:

Үзсэн шинэ үг болон хэл зүйн мэдлэгээ бататган мэдээлэл солилцон хүүхэд бүрийн оролцоог хангаж, сонсоод бичих, уншаад бичих, уншаад ярих зэрэг хосолсон чадварыг хөгжүүлэх

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

Хичээлийн бэлтгэл судалгааг бид "Наран" цогцолбор сургуулийн англи хэлний багш нартай хамтран *"Talking about Everyday activities"* сэдвийн хүрээнд 2016 оны 12 дүгээр сарын 15-аас 2017 оны 2 дүгээр сарын 1-ны хооронд дараах чиглэлийн дагуу хийсэн.

1. Агуулгын судалгаа

Сурах бичигт өгөгдсөн үг хэллэг, хэлзүйн дүрэм агуулга зэргийг харгалзан судлан баяжуулалт хийж, мэдээлэл солицох аргыг хэрэглэх аргачлал боловсруулан уг аргыг хэрэглэх карт боловсруулсан. Үгсийн утгыг сэргээн сануулах, бататгах, цээжлүүлэхэд видео бичлэг, word wall, зурагт үзүүлэн сурагчдад ашиглуулж болно гэж үзсэн. Хэл зүйн дүрмийн хувьд зөвхөн Present Simple цаг /all form/, short answer хэрэглэж заахад хялбар учраас сурагчдаар өөрсдөөр нь мэдлэг бүтээлгэж болно гэж тодорхойлсон.

2. Арга зүйн судалгаа

Агуулга/мэдээлэл/ ихтэй ажиллах, хосолсон чадварыг хөгжүүлэх зорилготой учраас суралцагчдад хялбар ойлгуулах, цаг хэмнэх, сурагчдаар асуулт зохиолгох, асуултад хариулах, бүрэн мэдээллийг илтгэх болон шалгах өөрсдийн үгээр илэрхийлэн ярих, ижил төстэй санааг илэрхийлэх, олж бичихэд туслах хамгийн энгийн арга бол *мэдээлэл солилцох арга* юм байна гэсэн дүгнэлтэнд хүрсэн.

Мэдээлэл солилцох арга гэдэг нь: А, В хоёр картыг 2 сурагч нэг нэгээр авч өөрт байгаа мэдээллийг нөгөө сурагчид дамжуулж, нөгөө сурагчаас асуулт асууж мэдээлэл олж авч тэмдэглэх зарчмаар сурагч тус бүр өөрийн мэдээллийг гүйцээж мэдэж авна.

Card A Information gap

	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday
Tom					
Jane					

Card B Information gap

	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday
Tom					
Jane					

3. Хэрэглэгдэхүүний судалгаа

Цахим хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэж, дасгал даалгаврыг сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт нь тохируулан хэвлэмэл байдлаар сурагчдын тоогоор бэлтгэн хэвлэхээр болсон. Хичээлийн туршид нийт 3 дасгал даалгавар бэлтгэсэн. Суралцагчдын хурд, оролцоо, хүлээж авах чадвараас шалтгаалан 1 даалгаврыг илүү бэлтгэхээр тооцоолсон.

4. Суралцагчдын өмнөх төсөөллийн судалгаа

Сурагчид өмнө нь 5-р ангид байхдаа уг сэдвийг сонсож, ярьж байсан. Мөн 1 -р улиралд хичээлээрээ Present simple цагтай танилцсан нь сурагчдад дээрх сэдвийг ойлгуулахад дөхөм болно гэж үзсэн.

Хөтөлбөр боловсруулах

Өмнөх мэдлэгийг бататгах үе шат /2'/	Сурагчдад дуу үзүүлээд, word wall тарааж өгнө.	Сурагчид дуу бүхий бичлэгийг сонсоод юун тухай байсныг ярилцаад. Өдөр тутмын үйл ажиллагаатай холбоотой үг хэллэгийг Word wall д бичээд баг тус бүрээс 1 сурагч гарч и ж уншина.
С д лжүүлэх үе шат/1'/	Багш сурагчдаас урьдчилан бэлтгэсэн асуултуудыг асуун, хичээлийн сэдвийг суралцагчдаар гаргуулна. What is showing about this video? Which activities and What activities Хичээлийн сэдэв болон сар, өдрийг самбарт бичнэ. Хичээлийн зорил о орилтыг танилцуулна.	Багшийн асуусан асуултанд хариулж. Хичээлийн сэдвийг гаргаж ирнэ. "Talking about Everyday activities"

Шинэ мэдлэг олгох үе шат /10'/	Багш сурагчдад зураг үзүүлж, шинэ үгийг танилцуулна. Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа дагуулан уншуулна. Сурагчдад өдөр тутмын үйл ажиллагаа бичсэн үг сугалуулна. Хичээлд хэрэглэгдэж байгаа хэл зүйн дүрмийг танилцуулж, жишээ өгүүлбэр зохиолгоно.	Үгийн утгыг ойлгож дэвтэртээ бичиж авна. Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа давтан уншина. Сурагчид сугалсан үгээ дүрсэлж үзүүлнэ. Бусад сурагчид үйлдлийг тааварлана. Сурагчид үзсэн хэл зүйн дүрмээ сурагчдад дэвтэртээ тэмдэглээд , багаараа үг үүсгэх даалгаврыг гүйцэтгэнэ. Эвлүүлсэн өгүүлбэрийг сурагчид самбарт байрлуулж уншаад өгүүлбэрийнхээ алдааг зас а.
Бататгах үе шат/14'/	Алхам 1. Баг тус бүрд өгүүлбэр бүтээх даалгавар өгнө.	Алхам 1 Эвлүүлсэн өгүүлбэрийг сурагчид самбарт байрлуулж уншаад, өгүүлбэрийнхээ алдааг засна

	Алхам 2. Багш сурагчдад мэдээлэл солилцох /informaton gap / дасгал тарааж өгнө.	Алхам 2. Сурагчид хосын зохион байгуулалтаар ажиллаж, өөрт байгаа мэдээллийг бусдад дамжуулан, орхигдсон мэдээллийг асуултаар чиглүүлж олж авна. Мэдээлэл солилцож дууссаны дараа сурагчид найзын үнэлгээ хийнэ.
Дүгнэх үе шат /8'/	Алхам 3. Сурагчдыг мэдээлэл солилцох дасгалаар олж авсан мэдлэгийг бусдад илтгэнэ.	Алхам3. Сурагчид өөрт байгаа хүснэгтээ ашиглан баг тус бүрээс нэг сурагч гарч ирж Jane хичээлийн юу хийдэг талаар илтгэнэ Нөгөө баг Tom хичээлийн дараа юу хийдэг талаар илтгэнэ. Сурагчид өөрийн алдааг засна.
Төгсгөл хэсэг /2'/	Багш багуудын цуглуулсан оноог нэгтгэж дүгнэнэ. Багш сурагчдад гэртээ гэрийн даалгаварт сурах бичгийн 77 хуудасны 4 дасгал хийж ирэх даалгавар өгнө.	Гэрийн даалгавраа тэмдэглэн авна.

Судалгаат хичээл

"Talking about Everyday activities"сэдэвт хичээлийг нийт 2 удаа зааж туршсан бөгөөд ба ангид заасан ба сайжруулан 6б ангийн I группд заасан байна. Хичээлийн судалгаанд "Наран" цогцолбор сургуулийн Гадаад хэлний Заах аргын нэгдлийн 9 багш ажиглагчаар оролцсон. Ажиглагчид өөр өөр чиглэлийн дагуу ажиглалт хийж, хичээл тус бүрийн дараа багшийн заах арга зүй, суралцагчдын суралцахуйг дэмжсэн тэдний оролцоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр гарсан санаануудыг багш хөтөлбөртөө тусган сайжруулж хичээлээ заасан ба үүний үр дүнд багшийн заах арга зүйд болон суралцагчдын оролцоонд ихээхэн өөрчлөлт гарч байгаа нь нэгдсэн хэлэлцүүлгийн үед харагдаж байлаа.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл

Хүүхдээр юуг, яаж нээлгэсэн бэ?

Өмнөх хичээлийн бататгал үе шатанд: Өмнөх мэдлэгийг ашиглан сурагчид өөрийн багийн нэрсийг үүсгэсэн ба хичээлийн дэгийг сэргээн санаж хэлсэн.

Сэдэлжүүлэх үе шатанд: Богино хэмжээний бичлэг үзэж мөн өөрсдийн мэддэг үгээр word wall үүсгэсэн нь өмнөх хичээлийг бататгасан нь дараагийн хичээлийн сэдэл болсон байна.

Шинэ Мэдлэг олгох үе шатанд:

- Шинэ үг хэллэг эзэмшилтийн хувьд:** Зураг харуулан шинэ үг хэллэгийн утгыг багшийн хэлж буй жишээ, чиглүүлгийн тусламжтайгаар өөрсдийн өмнөх мэдлэгт тулгуурлан ойлгосон.
- Үзсэн хичээлээ хэрэглээ болгон картаа ашиглан унших зарчмаар улмаар олж авсан мэдээллээ солилцох үйл хийж байна.
- Хэл зүйн дүрмийн хэрэглээ, өгүүлбэрийн бүтцийг бататгах зорилгоор сурагчид өгүүлбэр бүтээх даалгавар гүйцэтгэсэн.

Бататгал үе шатанд: Сурагчид тус бүр хоорондоо ялгаатай картыг авч хосоор ажиллаж мэдээллээ гүйцээж, хариуг нь шалгана.

Дүгнэх үе шатанд: Сурагчид мэдээлэл солилцсон картаа ашиглан, нэгтгэн дүгнэж, бусад багт илтгэнэ.

Төгсгөл хэсэгт: Хичээлд оролцсон оролцоогоо алхам гүйцэтгэсэн гүйцэтгэлээр дүгнэсэн.

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага

Ээлжит хичээлд мэдээлэл солилцох арга ашиглан заах нь хүүхэд нэг бүрийг хичээлдээ татан оролцуулж, богино хугацаанд, хялбар аргаар тэднийг эрэл хайгуул хийх, суралцагчдын хүснэгтэн мэдээллээ ашиглан ярих, илтгэх чадварыг нь хөгжүүлснээрээ үр дүнтэй, оновчтой арга зүй гэж үзлээ.

Судалгааны үр дүн

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн сайжруулалт:

Бэлтгэл зохион байгуулалтын үе шатанд

Өмнө нь: Суралцагчдыг багш дүрс сонгуулан 2 багт хувааж байсан. Багуудад оноож өгсөн нэр байгаагүй. Суралцагчид бие биенийгээ дагалдан нэг баг болох хандлага ажиглагдсан.

Дараа нь: Суралцагчдыг баг болгон хуваарилахдаа хүйсийн тэнцвэрт байдлыг харгалзан хийсэн. Ингэснээр суралцагчид бие биенийгээ дагалдан нэг баг болох боломжгүй болсон. Сурагчдын бодлогын хариуг үүссэн багын нэрийг тус бүр нэрлэнэ /Fine, good/

Өмнөх мэдлэгийг бататгах үе шатанд

Өмнө нь: Бичлэг үзүүлж, үйл явцын талаар ярилцаад, Wordwall үүсгэж байсан. Эдгээрээс хичээлийн сэдвийг гаргаж ирсэн.

Дараа нь: Бичлэг үзүүлээд, гол санааг ярилцаад, одор тутмын үйл ажиллагаа илэрхийлсэн үгсээр word wall үүсгэж, баг тус бүрээс нэг сурагч гарч ирж уншина.

Шинэ мэдлэг олгох үе шатанд

Өмнө нь: Багш сурагчдад зураг үзүүлж шинэ үгийг тайлбарлаж, зураг үзүүлж давтуулсан. Мөн сурагч бүр үг сугалж, сугалсан үгээ үйлдлээр үзүүлж бусад сурагчид тааварласан байна. Энэ нь сурагчдын оролцоог бүрэн хангаж байсан боловч ач холбогдол бага байсан, Шинэ хичээлийн хэл зүйн дүрмийг багш сурагчдаар жишээ авч тайлбарлаж байсан нь хэлэлцүүлгийн явцад ололттой гэж дүгнэгдсэн. Мэдээлэл солилцох дасгалыг сурагчид хэрэглэж заншсан сайн талтай боловч дан баталсан хэлбэрийн өгүүлбэр үүсгэж байсан.

Дараа нь: Шинэ үг хэллэгийг сурагчдад харуулж таамаглал дэвшүүлж шинэ үгийн утгыг тайлбарласан. Хичээлийн цагийг хэмнэхийн тулд үг таах дасгалыг орхигдуулж, оронд нь Туршиж буй аргын нэг төрөл болох мэдээлэл солилцох унших дасгалаар оруулсан богино эхээс гол хэрэгтэй мэдээллээ олж авах чадвар суулгаж байна. Энэ нь баг хоорондын харилцаа үүсэж байгаа сайн талтай байна. Мэдээлэл солилцох дасгал 2/Information gap /- Баталсан болон үгүйсгэсэн өгүүлбэр үүсгэж мэдээлэл солилцсон.

Дүгнэх үе шатанд

Өмнө нь: Сурагчид хичээлийг үнэлэх үнэлгээ байхгүй байгаа учир, Үнэлгээг smile -сонгож үнэлнэ. Гэрийн даалгаварт сурах бичгээс унших даалгавар өгсөн нь бүтээлч бус даалгавар гэж үзсэн.

Дараа нь: Хичээлийн үнэлгээг smile-аар хийсэн нь оновчтой бас сонирхолтой байсан. Гэрийн даалгаврыг илүү бүтээлч болгох үүднээс ах, эгчийнхээ хичээлийн дараа юу хийдэг талаар бичих даалгавар өгсөн.

Төгсгөл хэсэг

Өмнө нь: Хичээлийн алхам тус бүрд багууд наалт нааж оноо цуглуулж, багийн үнэлгээ хийсэн бол үүнийг сайжруулж, алхамчилж хийх, найзын үнэлгээ сурагчид сайн хэрэглэж заншсан учир хэвээр үлдээх.

Дараа нь: 2 багийн гишүүд ээлжлэн хүүхэд нэг бүр мэдээлэл солилцох хүснэгтээ ашиглан дэс дараатай өгүүлбэр зохиосон нь хүүхэд нэг бүрийн оролцоог хангасан.

Сайжруулсан хичээлийн хөтөлбөр

Хичээлийн үе шатууд	Багшийн үйл ажиллагаа	Суралцагчийн үйл ажиллагаа
Бэлтгэл, зохион байгуулалтын үе шат /17	Суралцагчдыг 2 багт хуваана. Багийн нэрийг сурагчид бодлого бодож үүсгэнэ. Багш самбарт хичээлийн алхам, багийн нэрийг тогтооно.	Суралцагчид 2 багт хуваагдаж суугаад бодлогыг бодож багийнхаа нэрийг үүсгэнэ.
Өмнөх мэдлэгийг бататгах үе	Сурагчдад дуу үзүүлээд, word wall тарааж өгнө.	Сурагчид дуу бүхий бичлэгийг сонсоод юун тухай байсныг ярилцаад. Өдөр тутмын үйл

шат /27		ажиллагаатай холбоотой үг хэллэгийг Word wall д бичээд баг тус бүрээс 1 сурагч гарч ирж уншина.
Сэдэлжүүлэх үе Шат /4/	Багш сурагчдаас урьдчилан бэлтгэсэн асуултуудыг асуун, хичээлийн сэдвийг суралцагчдаар гаргуулна. What is showing about this video? Which activities and What activities? Хичээлийн сэдэв болон сар, өдрийг самбарт бичнэ. Хичээлийн зорилго, зорилтыг танилцуулна.	Багшийн асуусан асуултанд харуулж хичээлийн сэдвийг гаргаж ирнэ
Шинэ мэдлэг олгох үе шат /10/	Багш сурагчдад зураг үзүүлж, шинэ үгийг танилцуулна. Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа дагуулан уншуулна. Хичээлд хэрэглэгдэж байгаа хэл зүйн дүрмийг танилцуулж, жишээ өгүүлбэр зохиолгоно. Баг тус бүрд өгүүлбэр бүтээх даалгавар өгнө.	Үгийн утгыг ойлгож дэвтэртээ бичиж авна. Шинэ үг хэллэгийг 3 удаа давтан уншина. Сурагчид үзсэн үг хэллэгийг 3 удаа давтан уншина. Сурагчид үзсэн хэл зүйн дүрмээ сурагчид дэвтрээ тэмдэглээд, багаараа үг үүсгэх даалгаврыг гүйцэтгэнэ. Эвлүүлсэн өгүүлбэрийг сурагчид самбарт байрлуулж уншаад өгүүлбэрийг сурагчид самбарт байрлуулж уншаад өгүүлбэрийнхээ алдааг засна.
Багатгах үе шат /14"/	Алхам 1. Баг тус бүрд унших төрлийн мэдээлэл, солилцох дасгал өгнө Алхам 2. Багш сурагчдад мэдээлэл солилцох /informaton gap / дасгал тарааж өгнө.	Алхам1. Сурагчид богино эхийг уншаад, хүснэгтэд дутуу байгаа мэдээллийг нөхөж аваад, баг тус бүрээс 1 сурагчид солигдож 2 багаас асуулт асууж даалгаврын гүйцэтгэлд хяналт тавина. Алхам 2. Сурагчид хосын зохион байгуулалтаар ажиллаж, өөрт байгаа мэдээллийг бусдад дамжуулан. орхигдсон мэдээллийг асуултаар чиглүүлж олж авна. Мэдээлэл солилцож дууссаны дараа сурагчид найзын үнэлгээ хийнэ.
Дүгнэх үе шат /3/	Алхам 3 Сурагчдыг мэдээлэл солилцох дасгалаар олж авсан мэдлэгийг бусдад илтгэнэ.	Сурагчид өөрт байгаа хүснэгтээ ашиглан баг тус бүрээс нэг сурагч гарч ирж Том юу хйдэг талаар, Нөгөө баг Jane чөлөөт цагаараа юу хийдэг талаар илтгэнэ. Сурагчид өөрийн алдааг засна.
Төгсгөл хэсэг /2'/	-Багш дууг дахин сонсгоод, дуулуулаад алхамчлал үзүүлсэн шатыг дамжсан эсэхийг шалгаад хичээлийг дүгнэнэ. Багш сурагчдад гэртээ гэрийн даалгаварт ах эгчийнхээ тухай 10 өгүүлбэр бичиж ирэх даалгавар өгнө.	Гэрийн даалгавраа тэмдэглэн авна.

Мэдээлэл солилцох аргыг хичээлд хэрэглэж туршсны үр сурагчдад гарч буй өөрчлөлт

/Мэдээлэл солилцох картаас сурагчдын үнэлгээ тооцож байсан./

Өмнөх	Дараах
Сурагчдын хичээлд оролцох оролцоо сул. /Идэвхтэй сурагчдын оролцоо их байсан/	Хичээлд оролцох оролцоо сайжирсан. /хүүхэд бүрийн оролцоог хангаж байсан /
Үг тогтоолт сул байсан..	Үг цээжлэх хандлага өссөн. /Зурган мэдээлэл хувиргаж байгаа учир сурагчдад зайлшгүй цээжлэх шаардлага гарсан./
Ярих даалгавар гүйцэтгэдэг байсан хэдий ч өөрийгөө илэрхийлэх чадвар дутмаг байсан.	Сурагчид өөрийгөө илэрхийлэх чадвар сайжирсан.
Эхийг бүтнээр нь уншдаг байсан.	Богино эхээс өөрт шаардлагатай мэдээллийг олж авч чаддаг болсон.

Багийн ажиллагаа голлодог.	Хамтарч ажиллах чадвар сайжирсан.
Нэгтгэн дүгнэх, чадвар дутмаг байсан	Аливаа зүйлийг үнэлж, дүгнэж чаддаг болсон.

Дүгнэлт

Энэхүү судалгаат хичээлд мэдээлэл солилцох аргыг ашигласан нь суралцагчдаар өөрсдөөр нь мэдлэг бүтээлгэсэн өөрөөр хэлбэл эхийг ярилцаж /уншиж/ гол санааг/хэрэгцээт мэдээллээ/ олсон, гол мэдээллээ харилцан ярилцах, солилцох, нэгтгэн дүгнэх, хэлэлцэх чадварт сургасан тэдний бүтээлч сэтгэлгээг дэмжиж, сурагч бүрийн оролцоог нь нэмэгдүүлсэн үр дүнтэй хичээл болсон гэж үзэж байна. Мөн багшийн хувьд мэдээлэл солилцох аргыг хичээлдээ ашиглах нь тухайн сэдвийн үг хэллэг, хэл зүйн дүрмийг хэрэглэн хүүхэд нэг бүрийг харилцаанд оруулж байгаа нь богино хугацаанд хүүхэд нэг бүрт ойлгуулах боломжтой нь ажиглагдлаа. Түүнчлэн багш хичээлийн судалгааны бэлтгэл үеэс эхлэн багаар хамтран ажиллаж, хичээлийн хэлэлцүүлэгт тогтмол оролцож байгаа нь арга зүйгээ сайжруулах, ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжих, бие биенээсээ суралцан туршлага солилцох боломжийг олгож өгснөөрөө сайн хичээл болсон гэж дүгнэж байна.

Card A Information gap

	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday
Tom					
Jane					

Card A Information gap

	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday
Tom		play the piano		ride a bike	
Jane	read a book			clean home	sing a song

Гинжин тоглоомын аргаар сурагчдын илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэх нь

О.Энхжаргал, О.Наранзул, Б.Хүрэлбаатар, Ө.Нарангуа, С.Батсүх, Б.Билгүүн
 Багануур дүүрэг Д.Нацагдоржийн нэрэмжит Гүн галуутай цогцолбор сургууль утас 94542910
jagaa1969@gmail.com

Удиртгал

Сүүлийн жилүүдэд манай сургуулийн багш нар судлагдахуунд суурилсан хичээлийн судалгааг туршин хэрэгжүүлэх чиглэлээр дүүрэг бүсийн төвлөрсөн сургалтад хамрагдаж онол арга зүй, практик туршлагаас суралцсан. Ингэхдээ хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн хичээлийн судалгаа явуулах хүрээнд хичээлийн судлагдахуун бүрээр баг зохион байгуулж сургуулийнхаа эрхэм зорилготой уялдуулсан олон ажлуудыг төлөвлөснөөр багш нараа долоон хоногийн 1 дэх өдрийг “багш ажлын байран дээр хөгжих өдөр”, жилд 4 удаа “Хичээлийн судалгаа явуулах долоо хоног”, мөн жил бүр сургуулийн түвшний хичээлийн судалгааг өөр өөр судлагдахууны баг зохион байгуулж, сургалт, ярилцлага, ажиглалт, хэлэлцүүлэг явуулан дүгнэх зэргээр арга туршлага солилцох ажлуудыг зохион байгуулсаар ирсэн.

Сүүлийн 3 жилд судлагдахууны багийн багш нар хамтарч хичээлийн судалгааг явуулж багш багшаасаа суралцах, багш ажлын байран дээрээ онол арга зүйн мэдлэгээ тасралтгүй дээшлүүлэхийн төлөө нэгдсэн нэг баг хамт олон болж ажиллаж ирлээ. Жил бүр сургуулийн зорилго зорилттой уялдуулан хичээлийн судалгааныхаа зорилго зорилтыг судлагдахууны багаараа хэлэлцэж баталж байна.

Бэлтгэл судалгаа:

- Судлагдахууны судалгаа хийж хичээлийн сэдэв, агуулгыг сонгож, зорилго, зорилтыг тодорхойлох,
 - Суралцагчдыг судлах, оношлох \сонгосон ангийн сурагчдын төлөв байдлыг судлах\,
 - Хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах \судалгаануудад үндэслэн дидактик шийдэл хийж, хичээлийн арга зүйг боловсруулж, сургалтын хэрэглэгдэхүүн, ажлын хуудас бэлтгэх, хөтөлбөр бэлэн болгох\,
 - Үнэлгээний судалгаа хийх \сурагчдын мэдлэг чадварын түвшин онцлогт тохирсон арга хэлбэрийг сонгох, судлагдахууны зорилго, нэгж хичээл, ээлжит хичээлийн зорилгыг нэг чиглэлд нэгтгэх\,
 - Хичээлд ажиглалт хийх арга зүйг боловсруулах, хичээлийн судалгааны ажиглалт хийх зорилт, зорилгоо тодорхойлж ажиглах, аргаа төлөвлөн ажиглалтын хуудас болон бусад хэрэглэгдэхүүнийг бэлдэх, хэлэлцүүлэгт бэлтгэх ажил үүрэг хуваарилах\,
 - Хичээл зохион байгуулахад бэлтгэх \анги танхимаа сонгож бэлтгэх, самбар төлөвлөлт, ажиглалтын хуудас хэвлэн тараах, хичээлийг заах, ажиглалт хийх, хичээлд суусан багш нар хэлэлцүүлэг хийх,
1. Сайжруулсан хөтөлбөрөөр хичээл заах, хичээл ажиглалтын баг хичээлийн аль үе шатыг ажиглах талаар зөвлөлдөж тогтооно. Хэлэлцүүлэг хийж хөтөлбөрөө хэд хэдэн удаа сайжруулна.

Сайжруулсан хөтөлбөр боловсруулах чиглэлээр бүх судлагдахууны мэргэжлийн багийн багш нар хамтарч хичээлийн судалгаагаа явуулж хэвшсэн.

2016-2017 оны хичээлийн жилд: Сурагч бүрийн илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэхэд **гарч буй өөрчлөлтийг судлах**, хичээлийн судалгаагаар дамжуулан багш нарын арга зүйг хөгжүүлэх, багшийн хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх сургалтын чанар үр өгөөжийг дээшлүүлэх зорилтуудыг тавьж байсан, багийн ажлынхаа ололттой ба цаашид сайжруулах талыг олж харсан нь бидний хийсэн ажлын үр дүн байлаа.

2017-2018 оны хичээлийн жилд: Багшийн бүтээлч үйл ажиллагаагаар сурагчдын илэрхийлэх чадварыг сайжруулах зорилгоор, суралцагчдын мэдлэг чадварын түвшинг зөв оношлох, асуудал дэвшүүлэн ярилцах арга барилд дэмжлэг үзүүлэх, багаар ажиллах, бие биенээ сонсох, өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлэхэд туслах гэсэн зорилтуудын хүрээнд судалгаат хичээлээ явуулж эхлээд байгаа.

Онол арга зүйн үндэс

Судалгааны багийн багш нар 6-7 ангиудаасаа аль ангид ямар сэдэв сонгох талаар ярилцаж судалгаат хичээлийн сургуулийн зорилго болон цөм хөтөлбөрийн мэдээлэл боловсруулах хуваалцаж арга зүйг тусгаж практик амьдралд хэлийг хэрэглээ болгох, сурагчдынхаа илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэх зорилгоор 6-р ангидаа “Is there any bread in the basket?” сэдвийг сонгосон. Судалгаат хичээлийн хуваарийн дагуу хичээлээ 6-р ангийн 4 бүлгийн 68 сурагчдад 4 удаа зохион байгууллаа. Сурагчдын ярих илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэх сурагч бүрийг хичээлд жигд оролцуулах зорилгоор гинжин тоглоомын аргыг ашиглан эргэцүүлэн бодох асуултаар тэдний ярих чадварыг хэрхэн сайжирч болохыг судаллаа.

Сэдэв сонгосон үндэслэл:

Хичээлийн 40 минутын үнэ цэнийг ойлгуулах, сурагчдын сурах хүсэл эрмэлзлийг өдөөх, дэмжих сурагч бүрийг хичээлд жигд татан оролцуулах арга зүйн эрэлд гарч нийтлэг, хэрэглэхэд хялбар гинжин тоглоомын арга дээр үндэслэн сэдвээ сонгосон. Хичээлийн судалгааны онцлог нь нэг ижил хичээлийн агуулгаар олон удаа давтаж хийснээр тэр болгонд заах аргаа улам сайжруулах боломж бүрддэгт оршино. Энэ нь багш нар хамтран хичээлийн төлөвлөлтөө хийхээс эхлэх ба багшийн ажлын туршлага, суралцагчдаа судалсан байдал, стандарт, хөтөлбөр, сурах бичиг болон бусад материалд тулгуурлан, хамтын үзэл бодлоо хуваалцаж нэг хөтөлбөрийг хэд хэдэн удаа сайжруулж сайн хичээл болгож чадсан.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

ГГЦС-ийн ГХСБ-ийн багш нарын 2016-2017 ОНЫ ХИЧЭЭЛИЙН ЖИЛИЙН 3-Р УЛИРАЛД хийх Судалгаат хичээлийн бэлтгэл судалгаа

№	Багш нарын нэрс	сэдэв агуулга, зорилго, зорилт	сурагчдыг оношлох	хичээлийн хөтөлбөр хийх	presentation бэлтгэх	хичээлийн арга зүй	сургалтын хэрэглэгдэхүүн, ажлын хуудас	хичээлд суух ажиглалт хийх	хэлэлцүүлэгт оролцох
1	Ө.Нарангуа	////	////	////	////	////		////	////
2	Б.Хүрэлбаатар	////	////	////		////	////	////	////
3	С.Батсүх	////	////	////		////	////	////	////
4	О.Наранзул	////	////	////		////	////	////	////
5	Б.Билгүүн	////	////	////	////	////		////	////
6	О.Энхжаргал	////	////	////	////	////		////	////

Багш нарын нэрс	сар 2 ээлж цаг	III21							III22							III23							III24							
		1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	
Ө.Нарангуа	VI Is there any bread in the fridge?	сурагчийн үйл ажиллагаа									6"1						хичээлийн арга зүй							хичээлийн арга зүй						
Б.Хүрэлбаатар		хичээлийн арга зүй							хичээлийн арга зүй									6"3						сурагчийн үйл ажиллагаа						
С.Батсүх		хичээлийн арга зүй							сурагчийн үйл ажиллагаа							сурагчийн үйл ажиллагаа							зураг авах багшид туслах							
О.Наранзул		сурагчийн үйл ажиллагаа							сурагчийн үйл ажиллагаа							сурагчийн үйл ажиллагаа							сурагчийн үйл ажиллагаа							
Б.Билгүүн		6"4							зураг авах багшид туслах							зураг авах багшид туслах							хичээлийн арга зүй							
О.Энхжаргал		хөтөлбөр төлөвлөлт							хичээлийн арга зүй							хичээлийн арга зүй							6"5							

Багийн гишүүдээс нэг багш хичээл зааж байхад бусад багш нар хичээлд ажиглалт хийнэ. Гадаад хэлний хичээл нь бусад судлагдахууны багийн хичээлүүдээс онцлогтой тул мэдлэгээ хэрэглэх буюу хуваалцах үе шатанд Гинжин тоглоомын аргыг ашиглаж сурагч бүрийг хичээл жигд бүрэн хамруулах, оролцоог нэмэгдүүлэх зорилготой. Хичээлийг ажиглахдаа \сурагчийн үйл ажиллагаа хичээлийн арга зүй\ гэсэн 2 зүйл дээр ажиглалтаа чиглүүлж ажилласан. Хэлэлцүүлгийн явцад протокол хөтлөх цаашид яаж сайжруулах санаа бодлыг тэмдэглэх, дараагийн хичээлд тусгаж ажиллаж байлаа. Багш бүр илүү бүтээлч хандаж баг бүрт бодит үзүүлэнг хийх, багийн гишүүдийг үүрэгжүүлэх, хичээлийг яаж үр ашигтай болгох талаар санал бодлоо солилцож ажилласан.

Хичээл заасны дараа хичээлийн хэлэлцүүлгээс дараах санаанууд гарч тухай бүрт нь тусгаж ажилласнаар сайжруулсан хөтөлбөртэй хичээл сайн болж чадсан.

Хүснэгт-№1 1-р хичээлийн ажиглалтын хуудас

Хичээл заасан багш Б.Билгүүн 6-4 анги Сэдэв 'Is there any bread in the fridge?'										
Сурагчийн үйл ажиллагаа										
№	ажиглалт хийсэн багш	багш Ө.Нарангуа			Багш Ц.Оюунсайхан			Багш М.Ичинноров		
	шалгуур үзүүлэлт	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам
1	Хүүхдийн өмнөх төсөөлөл		////	түргэн хэллэг хүндэдсэн		////	үгээ уншуулах, хүнсний төрлөө нэмэх, түргэн хэллэг хүнд		////	хүнсний төрлөө нэмэх, үг, зургаар холбох, сонсоод давтаж уншуулах
2	хүүхэд бүр шинэ мэдлэг, чадварыг ойлгож ашиглах байдал	////				////	хүүхэд бүрийг хамруулах	////		
3	бие даан үйл ажиллагаанд орох, асуудлыг бие даан шийдвэрлэх байдал	////				////	багаар ярилцах шийдэх цаг өгөх		////	үзүүлэн томоор хийх, оноогоор үнэлэх
4	Сурагчдын хариулт		////	Гинжин тоглоом цаг их авсан		////	баг бүрт өөр өөр үг өгч тоглох		////	бэлэн асуулт өгч, хариулт авах
5	сурагч бүр санаа бодлоо илэрхийлж буй байдал		////	өөртөө итгэлтэй бус хариулж байна		////	даалгаварт оноо өгөхдөө их удаан байна.		////	багаараа хувааж асуулт зохиох даалгавар өгөх
6	бусдын хариултад хүндэтгэлтэй хандаж буй байдал	////				////	бусдыгаа сонсож сурах		////	хөргөгчинд байгаа зүйлээр зурагт үзүүлэн хийх
7	асуулт тавьж буй байдал		////	асуултын загвар өгөх		////	2-3 сурагч асуулт тавьж байна.		////	асуулт зохиох тулгуур үг өгөх,

Хичээл	Анхаарах зүйлүүд	Сайжруулах арга замууд
1 хичээл Багш Б.Билгүүн 6-4	Түргэн хэллэг их үгтэй хүндэдсэн Хичээлийн нэрийг өөрчлөх Хүүхэд бүрийг хамруулах, оролцоо сул Үг хэллэгийнхээ тоог хэмэх Багаар ярилцах хугацаа өгөх Баг бүрт өөр өөр үг өгөх Гинжин тоглоомд их цаг зарцуулсан Асуулт зохиох тулгуур үг, эсвэл загвар өгөх	Түргэн хэллэгээ өөрчилсөн Eight great apes ate eighty-eight grapes. Хичээлийн нэрийг Is there any bread in the basket? Үг хэллэгийг тоог нэмж, томоор бичиж хэвлэж гаргасан. Тоглоом тоглох зааврыг сайн өгөх, багш жишээгээр үзүүлэх, загвар өгөх,

Хүснэгт №1 Сурагчийн үйл ажиллагааны ажиглалтаас харахад 81% өөрчлөх, сайжруулах шаардлагатай байна.

Хүснэгт-№2 2-р хичээлийн ажиглалтын хуудас

Хичээл заасан багш Ө.Нарангуа 6-1 анги Сэдэв 'Is there any bread in the basket?'							
Сурагчийн үйл ажиллагаа							
№	ажиглалт хийсэн багш	багш С.Батсүх			Багш О.Наранзул		
		сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам
1	Хүүхдийн өмнөх төсөөлөл	////				////	
2	хүүхэд бүр шинэ мэдлэг, чадварыг ойлгож ашиглах байдал	////				////	
3	бие даан үйл ажиллагаанд орох, асуудлыг бие даан шийдвэрлэх байдал		////	үнэлгээг багийн гишүүд бусад багийн гишүүдээ үнэлэх		////	баг эсрэг бусад багийн хийсэн даалгаврыг үнэлэх сурагчдад хариулах
4	Сурагчдын хариулт		////	сурагчид хүлээцтэй сонсох		////	хангалттай цаг өгөх слайд дээр асуултаа томоор бичих
5	сурагч бүр санаа бодлоо илэрхийлж буй байдал		////	4-5 сурагч идэвхтэй оролцож байна.		////	Сурагч бүрийн оролцоог хангах
6	бусдын хариултад хүндэтгэлтэй хандаж буй байдал	////				////	
7	асуулт тавьж буй байдал		////	загвар бүтцээр асуух, хүүрнэх өгүүлбэрийг зохиолгох		////	сурагчдаар бодит зүйлийг харуулж бариулж байгаад асуух хариулах

Хичээл	Анхаарах зүйлүүд	Сайжруулах арга замууд
--------	------------------	------------------------

2 хичээл Багш Ө.Нарангуа 6-1	Сурагчдад даалгавраа биелүүлэх хангалттай цаг өгөх 1 баг бусад багаа үнэлэх Сурагч бүрийн оролцоог гинжин тоглоомын аргын үед хангах цаг нэмэх Сурагч бүрт бодит зүйлийг харж асуулт, хариулт хэлэхэд боломж олгох	Багш сурагчдын даалгавар гүйцэтгэх хугацааг нэмсэн. Багийн сурагчдыг үүрэгжүүлж үнэлгээгээ үнэлгээний буланд бичих Гинжин тоглоомын цагийг 7 мин болгосон. баг бүрт үг хэллэгийг хангалттай өгч баг баг дотроо тоглох боломж олгох Баг бүрт гинжин тоглоомын үед хэрэглэх бодит үзүүлэнг бэлтгэсэн
---------------------------------	---	--

Хүснэгт №2 Сурагчийн үйл ажиллагааны ажиглалтаас харахад 57% өөрчлөх, сайжруулах шаардлагатай байна.

Хүснэгт-№3 3-р хичээлийн ажиглалтын хуудас

Хичээл заасан багш Б.Хүрэлбаатар 6-3 анги Сэдэв 'Is there any bread in the basket?' Сурагчийн үйл ажиллагаа							
№	ажиглалт хийсэн багш	багш Ө.Нарангуа			Багш О.Энхжаргал		
		сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам
1	Хүүхдийн өмнөх төсөөлөл	////			////		
2	хүүхэд бүр шинэ мэдлэг, чадварыг ойлгож ашиглах байдал	////			////		
3	бие даан үйл ажиллагаанд орох, асуудлыг бие даан шийдвэрлэх байдал	////			////		
4	Сурагчдын хариулт		////	баг бүрт сурагчид жигд оролцох		////	сурагчдаар илүү их яриулах
5	сурагч бүр санаа бодлоо илэрхийлж буй байдал		////	гинжин тоглоом тоглоход цаг арай бага		////	цагаа сайн тооцох
6	бусдын хариултад хүндэтгэлтэй хандаж буй байдал	////			////		
7	асуулт тавьж буй байдал	////			////		

Хичээл	Анхаарах зүйлүүд	Сайжруулах арга замууд
3 хичээл багш Б.Хүрэлбаатар 6-3	Сурагчдад бие даан даалгавраа биелүүлэхэд хугацаа өгөх Сурагчдаар илүү их яриулах Гинжиг тоглоом тоглох цаг бага	Багш дөхүүлэх, бага зэргийн дэмжлэг үзүүлэх Хичээлийн үе шатын хугацааг дахин тооцох Гинжин тоглоом тоглох хугацааг 10 мин болгосон

Хүснэгт-№3 Сурагчийн үйл ажиллагааг ажиглах ажиглалтын хуудаснаас харахад 28% сайжруулах шаардлагатай.

Хүснэгт-№4 4-р хичээлийн ажиглалтын хуудас

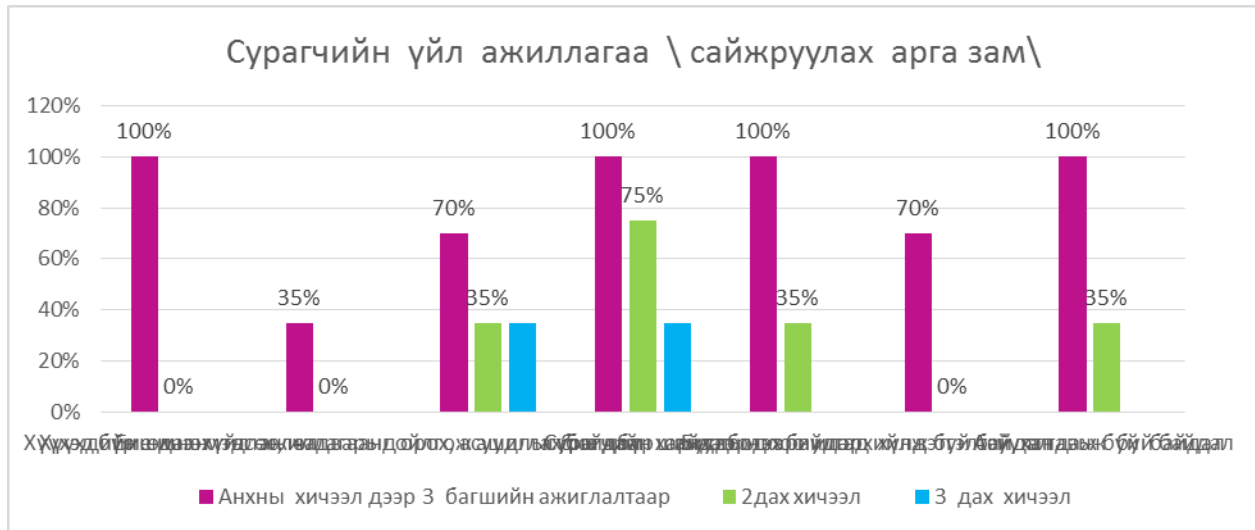
Хичээл заасан багш О.Энхжаргал 6-5 анги Сэдэв 'Is there any bread in the basket?' Сурагчийн үйл ажиллагаа										
№	ажиглалт хийсэн багш	багш Б.Хүрэлбаатар			багш Б.Билгүүн			багш С.Батсүх		
		сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам	сайн тал	муу тал	сайжруулах арга зам
1	Хүүхдийн өмнөх төсөөлөл	////			////			////		
2	хүүхэд бүр шинэ сэдлэг, чадварыг ойлгож ашиглах байдал	////			////			////		
3	бие даан үйл ажиллагаанд орох, асуудлыг бие даан шийдвэрлэх байдал	////			////			////		
4	Сурагчдын хариулт	////			////			////		
5	сурагч бүр санаа бодлоо илэрхийлж буй байдал	////			////			////		
6	бусдын хариултад хүндэтгэлтэй хандаж буй байдал	////			////			////		
7	асуулт тавьж буй байдал	////			////			////		

Хичээл	Анхаарах зүйлүүд	Сайжруулах арга замууд
--------	------------------	------------------------

4 хичээл багш О.Энхжаргал 6-5	Дээрх өөрчлөлтийг тухай бүрт нь хийж хөтөлбөрөө сайжруулж зааж байсан учраас хичээлийн зорилго биелсэн сайн хичээл болж чадсан.
----------------------------------	---

Хүснэгт №4 Сурагчийн үйл ажиллагаа ажиглах ажиглалтын хуудсанд сайжруулах санаа, арга зам тусгагдаагүй хичээл төлөвлөсний дагуу явагдсан сайн хичээл болсныг харуулж байна.

Багш нарын ажиглалтын үр дүнг графикаар харуулахад

Ажиглалтын графикаас харахад 1-р хичээл дээр сурагчийн үйл ажиллагааны 7 үзүүлэлтээс үзүүлэлт бүр дээр сайжруулах шаардлагатай саналууд гарч байсан бол хичээлийг сайжруулаад 3-дахь удаагаа заахад сурагчийг үйл ажиллагааны 2 үзүүлэлт дээр буюу \ Бие даан ажиллагаанд орох, асуудлыг бие даан шийдвэрлэх байдал, Сурагчийн хариулт\ анхаарах сайжруулах шаардлагатай нь харагдаж байна.

Судалгаат хичээлд суусан багш нараас сурагчийн үйл ажиллагааг ажиглаад дараах санаа оноо, сайжруулах арга замуудыг гаргаж ирсэн.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Анхаарах тал	Сайжруулах ба өөрчлөх арга зам	Хэрэгжилт \сайжруулсан хөтөлбөрт тусгасан\
1	Хүүхдийн төсөөлөл	Түргэн хэллэг хүндэдсэн, үгээ уншуулах, хүнсний төрлөө нэмэх, зургаар холбох, сонсоод давтаж уншуулах	Хөнгөн үг хэллэгтэй түргэн хэллэг өгөх Хүнсний төрлөө сурагчдын тоогоор нэмэх	Түргэн хэллэг хичээлийн сэдэвтэй холбогдсон хэлэхэд хялбар болгосон нь сурагч бүр амархан тогтоосон.
2	Хүүхэд бүр шинэ мэдлэг, чадварыг ойлгож ашиглах байдал	Хүүхэд бүрийг хамруулах,	Хүүхэд бүр үг хэллэгээ тохирох баганад байрлуулах	Ерөнхий нэрийг томоор гаргаж самбарт байрлуулсан.
3	Бие даан үйл ажиллагаанд орох, асуудлыг бие даан шийдвэрлэх байдал	Багийн бүх гишүүдийг хамруулах, багаараа ярилцах, үзүүлэн томоор хийх, оноогоор үнэлэх, багууд эсрэг багийн хийсэн даалгаврыг үнэлэх	Багийг 4 гишүүнтэйгээр зохион байгуулах, үүрэгжүүлэх ,	1 номертэй гишүүн бусад багийн даалгавар нэгийн гүйцэтгэлийн оноог үнэлгээний буланд бичих
4	Сурагчийн хариулт	Гинжин тоглоом цаг авсан, баг бүрт өөр өөр үг өгч тоглох, бэлэн асуулт өгч хариулт авах, сурагчид хүлээцтэй сонсох, сурагчдад	Багийн гишүүд бусад багийг хүлээх биш баг дотроо тоглох боломж нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор үг хэллэгийн	Баг бүрт сагстай бодит үзүүлэн өгч гинжин тоглоомыг тоглуулсан. Хичээлийн үе шатын цаг хугацааг 3 удаа хичээл зааж туршиж бодитой

		хариулах цаг хангалттай өгөх, слайд дээр асуултаа харуулах	бодит үзүүлэн болгох Цагийн төлөвлөлтөө дахин харах жишээг дэлгэцээр харуулах	болгосон
5	Сурагч бүр санаа бодлоо илэрхийлж буй байдал	Өөртөө итгэлтэй бус хариулж байна, даалгаварт оноо өгөхдөө удаан, багаар хувааж асуулт зохиох даалгавар өгөх, сурагч бүрийн оролцоог хангах	Багийн гишүүн бүр багтаа үүрэг хүлээсэн, багш сурагчдаа дэмжиж өгөх, гинжин тоглоомын үед бүх сурагчийг хамруулах хугацааг тооцох	Гинжин тоглоом тоглох үед сурагч бүр санаагаа илэрхийлж чадсан.
6	Бусдын хариултад хүндэтгэлтэй хандаж буй байдал	Бусдыгаа сонсож сурах, хөргөгчинд байгаа зүйлээр зурагт үзүүлэн хийх,	Баг бүрт бодит үзүүлэнг сагсанд хийх, ангийн дүрмийг сануулах	Багийн гишүүд үүргийнхээ дагуу бусдыг маш сайн сонсож дүгнэх, үнэлэх
7	Асуулт тавьж буй байдал	Асуултын загвар өгөх, 2-3 сурагч асуулт тавьж байна, асуулт зохиох тулгуур үг өгөх, үг хэллэгийг харуулж бариулж байгаад асуух хариулах	Загвар өгүүлбэр, тулгуур үгийг сурагчдаар сайн давтуулах хэлүүлэх	Багш жишээг бодит амьдралд ойрхон зүйлээс авсан. Is there any milk in the basket?

Сайжруулсан хөтөлбөр

Хичээлийн үе шат, цаг	Багшийн үйл ажиллагаа Сүүлчийн хичээл	Сурагчийн үйл ажиллагаа анхны хичээл	Сурагчийн үйл ажиллагаа сүүлийн хичээл																								
Сэдэлжүүлэх 5 минут ЦХ зорилт S1	Багт хуваах Түргэн хэллэгийн самбарт бичих <i>Eight great apes ate eighty-eight grapes</i>	Сурагчдыг түвшингээр багт хуваасан. Түргэн хэллэгийг сурагчид багшийгаа дагаж хэлж хэд хэдэн удаа давтаж хэлсэн.	Сурагчид сонирхлоор багт хуваагдана нэг баг 4 сурагчидтай багийн гишүүдийг үүрэгжүүлсэн Түргэн хэллэгийг дэвтэртээ бичиж олон удаа давтаж Сайн дураараа хэд хэдэн сурагчид түргэн хэллэгийг хэлэх																								
Шинэ мэдлэг олох 12 минут ЦХ UE 1	<table border="1"> <tr> <td colspan="2">A/An = 1 C untable n uns</td> </tr> <tr> <td>An egg</td> <td>A watermelon</td> </tr> <tr> <td>A pancake</td> <td>A scuit</td> </tr> <tr> <td>A cherry</td> <td>A carrot</td> </tr> <tr> <td>n onion</td> <td>pepper</td> </tr> <tr> <td>A cabbage</td> <td>A sausage</td> </tr> </table> <table border="1"> <tr> <td colspan="2">Uncountable nouns</td> </tr> <tr> <td>Bread</td> <td>Mutton</td> </tr> <tr> <td>Rice</td> <td>Su ar</td> </tr> <tr> <td>Jam</td> <td>Milk</td> </tr> <tr> <td>Soup</td> <td>Pasta</td> </tr> <tr> <td>Cereal</td> <td>Bacon</td> </tr> </table> Дэлгэцээр харуулж Багш сурагчдад цаг өгөх бага зэрэг дэмжлэг өгөх шаардлагатай бол багш нэмж тайлбарлана. Багш самбарт хүснэгтийг зурж даалгаврыг танилцуулна.	A/An = 1 C untable n uns		An egg	A watermelon	A pancake	A scuit	A cherry	A carrot	n onion	pepper	A cabbage	A sausage	Uncountable nouns		Bread	Mutton	Rice	Su ar	Jam	Milk	Soup	Pasta	Cereal	Bacon	Сурагчид үг хэллэгийг давтаж олон удаа уншиж дэвтэртээ тэмдэглэсэн. Тоолдог тоолдолгүй нэр үгийн ялгааг сурагчдаас хэлүүлэх багш дөхүүлэх асуулт тавьсан.	Сурагчид тоолдог, тоолдоггүй үгийг харж өөрсдөө ялгааг олох бичиж тэмдэглэх Сурагчид ялгааг тайлбарласны дараа багшийн дэмжлэгтэйгээр үгийг зөв дуудах Дас1
A/An = 1 C untable n uns																											
An egg	A watermelon																										
A pancake	A scuit																										
A cherry	A carrot																										
n onion	pepper																										
A cabbage	A sausage																										
Uncountable nouns																											
Bread	Mutton																										
Rice	Su ar																										
Jam	Milk																										
Soup	Pasta																										
Cereal	Bacon																										

	fruits	vegetables	Drinks	meat	Others	
	Дасгал-1	Баг бүрт 6 үг өгнө
					Баг бүрт 6 үг өгнө	Багийн сурагчид зөвлөлдөөд
					Багийн сурагчид зөвлөлдөөд	Багийн сурагчид зөвлөлдөөд
					Сурагчид зөв баганад үгээ нэг нэгээр самбарт наана.	Сурагчид зөв баганад үгээ нэг нэгээр самбарт наана.
					Сурагчид бусад багийн сурагчид зөв үгээ байрлуулж байгаа эсэхийг анхааралтай харна. Даалгаврын дараа өөр өөрсдийн санаагаа солилцоно	Сурагчид бусад багийн сурагчид зөв үгээ байрлуулж байгаа эсэхийг анхааралтай харна. Баг бүрийн №1 сурагч эсрэг багаа үнэлж үнэлгээг үнэлгээний буланд бичнэ
					Дасгал-2	Дасгал-2
					Дэлгэц дээр байгаа өгүүлбэрийг унших багаараа ярилцаж дүрмийн тайлбарыг бусад багуудад өгөх	Дэлгэц дээр байгаа өгүүлбэрийг унших багаараа ярилцаж дүрмийн тайлбарыг бусад багуудад №2 гишүүн өгөх
Олж авсан мэдлэгээ бататлах минут ЦХ UE 4	8	Шинэ мэдлэгээ хэрхэн ашиглаж байгааг шалгах даалгавар Багш даалгавар гүйцэтгэх хугацаа өгнө, багийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, тусламж хэрэгтэй бол тусална.			Дасгал-3 баг бүрт 9 өгүүлбэр өгнө Сурагчид багаараа ярилцаад some and any аль нэгийг сонгож бичих Даалгавар дууссаны дараа багууд ажлаа солилцож шалгана. Багийн оноог багшид хэлнэ	Дасгал-3 баг бүрт 3 өгүүлбэр өгнө Сурагчид багаараа ярилцаад some and any аль нэгийг сонгож бичих Даалгавар дууссаны дараа багууд ажлаа солилцож, баг бүрийн №3 гишүүн бусад гишүүдтэйгээ зөвлөлдөөд оноог үнэлгээний буланд бичнэ
Мэдлэгээ хэрэглэх, солилцох минут ЦХ S2	10	Гинжин тоглоом тоглохын өмнө Тоглоомын дүрмийг тайлбарлана. <i>Is there any bread in the basket?</i> Next student answers: <i>Yes, there is some bread in the basket?</i> Teacher demonstrates this in this way.			Эхний хичээлд үг хэллэгээ зургаар гаргаж баг бүрт 5-6 зурагт үзүүлэн өгч гинжин тоглоомоор тоглох эхний багийн гишүүд тоглосны дараа дараагийн баг тоглоно. 1 сурагч: <i>Is there any juice in the fridge?</i> 2 сурагч: <i>Yes, There is some juice in te fridge.</i>	багш баг бүрт сагстай бодит үзүүлэн \ өгөх\ Сурагчид бодит зүйлийг барьж, мэдэрч, эргэн санаж, англиар нэг нэгээрээ хэлүүлнэ, хэлнэ. Дараа нь багийн гишүүд нэг нь нөгөөгөөсөө асуулт асууж хариултыг хүлээцтэй сонсох дахин асуултыг өөр гишүүнд тавих замаар багийн бүх гишүүд оролцоно №4 гишүүн багаа сольж өөр багт тоглох баг тэр багийнхаа үнэлгээг өгнө

Анх хичээлийн судалгааг явуулахад хичээлд ажиглалт хийх багш нар хичээлийн өөр өөр элементийг ажиглаж хэлэлцүүлэг хийхэд үр дүн багатай юм шиг санагдаж байсан. Тэгвэл энэ хичээлийн жилд судалгаат хичээлийнхээ зорилго болох сурагчдын илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэхийн үндсэн дээр 2 элементийг \сурагчийн үйл ажиллагаа, хичээлийн арга зүй\түлхүү ажигласан. Энэ нь үр дүнтэй бөгөөд нэг хичээл дээр 2-3 багш хичээлийн 1 элементийг ажиглаж хэлэлцүүлэг хийхэд мөн хичээл ажиглахад өөр судлагдахууны багийн багш нарыг оруулж тэдний санаа бодлыг сонсож байсан нь бас **шинэлэг зүйл** байлаа. Судалгаат хичээлийг анх явуулж эхэлж байхад багш нар үзүүлэх, нээлттэй хичээл хэлбэрээр ойлгож ханддаг байсан бол жил бүр судалгаат хичээлийг явуулах төлөвлөгөө чиг үүрэг, арга зүйн дэмжлэг туслалцааг сургуулийн сургалтын албанаас өгч ажилладаг болсноос хойш мэргэжлийн багаараа хамтарч ажиллах нэг нэгнээсээ суралцах, багш арга зүйгээ хөгжүүлэх боломж бий болсон. Хамтаар хичээлээ бэлтгэж, бэлтгэл сайтай хичээл үр өгөөжтэй байдгийг харуулж чадсан.

Яагаад сайн хичээл болсон вэ?

1. Судлагдахууны багийн багш бүрийн санаа бодлыг тусгаж сурагч бүрийнхээ онцлогт тохируулан арга зүйг сонгож, хичээлийг бодит үзүүлэн дээр тайлбарлаж байгаа нь сурагчдад мэдлэгээ тогтоох, өөрсдөө өгсөн загвар бүтцийн дагуу харилцаанд орж хэлний хэрэглээг бий болгож чадсан.
2. Судалгаат хичээлийг явуулснаараа дараах боломж, ахиц өөрчлөлт гарсан. Үүнд:

Багшид	Хөтөлбөрт
<ul style="list-style-type: none"> • Багш ажлын байрандаа хамтран хичээлээ бэлтгэх, заах, зөвөлгөө өгөх, хөгжих боломж бүрдэнэ. • Багш бүр судлаач болох алхам нээгдэнэ. • Хичээлийн үе шат бүрт тохирсон арга зүйгээ сонгох турших бусдаас суралцана • Хичээл ажиглалт хэлэлцүүлэгт орсноороо багш өөрийн үзэл бодлоо бусадтай хуваалцана. • Багш бүр өөрийн гэсэн арга технологио хичээлдээ хэрэглээд байвал сурагч бүр нь тэр аргад дадлагажиж хичээлийн үр өгөөж сайжирна. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хамтын бүтээл бий болно. • Хичээлийн үе шат бүрт засалт сайжруулалт хийгдсэн • Цөм хөтөлбөрийн үзэл санааг хөтөлбөртөө тусгасан. • Агуулгын хүрээнд эзэмшвэл зохих хэл зүйн дүрмийг гинжин тоглоомын аргаар сурагч бүрт ойлгуулсан. • Багийн гишүүдийг үүрэгжүүлж багийн гишүүн бүр хичээлд идэвхтэй оролцох боломжийг бий болгосон.

3. Гинжин тоглоомын аргаар хичээлийн судалгааг тодорхой давтамжтайгаар зохион байгуулсны үр дүнд сурагч бүрийн оролцоо сайжирч, багийн гишүүн бүрийг үүрэгжүүлж хүүхдийн илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэхэд ахиц гарсан.

Ном зүй

1. “Хүүхэд бүрийн хөгжил” туршлага амжилт үр дүн. БСШУЯ 2016 УБ
2. Багшлахуйн хөгжил: Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент. Н.Нэргүй, Ч.Нямгэрэл, Ш.Оюунцэцэг, Ө.Цэндсүрэн, Л.Сувдаа, Я.Нарангэрэл, Х.Баясгалан, Ц.Намжилдорж, Д.Энхтуяа.(2013).Улаанбаатар
3. Шүүмжлэлт сэтгэлгээг хөгжүүлэх технологи. Муштавинская Ирина Валентиновна 2014 Эрдэнэт
4. Суурь Боловсролын Сургалтын Цөм хөтөлбөр. 2015 УБ
5. Суралцахуйг дэмжих аргууд. Т.Сараннэмэх, Р.Ариунаа, С.Баярмаа, М.Болормаа, Л.Ганчимэг, П.Энхцэцэг 2011 Улаанбаатар

Үлгэрээр сурагчдын гадаад хэл сурах сонирхлыг нэмэгдүүлж, хүнд эхийг асуултын аргаар ойлгуулах нь

Л.Хажидмаа¹, Б.Тунгалагцэцэг², П.Даваадулам³, Л. Дэнсмаа⁴, Ц.Цолмон⁵, С.Халиун⁶
Л.Мягмарсүрэн⁷, Г.Энхцэцэг⁸, Б.Мөнхсайхан⁹, Д.Баясгалан¹⁰

IXөвсгөл аймаг Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн сургалтын менежер
2Гадаад хэлний заах аргын нэгдлийн ахлагч tunga0930@gmail.com

3,4,5,6,7,8,9,10 багш

Товч агуулга

Үлгэр сонсож, уншуулах замаар Жирийн өнгөрсөн цагийг хэрэглэж сургах, асуултад хариулж сургах, 7-р ангийн “Long long ago”, 8-р ангийн “Day and night”, “Around town” сэдвийн хүрээнд “Crow and old woman” “Little red riding hood” хичээлийн судалгааг зохион байгуулж, түүний агуулга, арга зүйг хэрхэн сайжруулсан талаар судалгаат хичээлийн үр дүнг танилцуулж байна.

Энэхүү судалгаат хичээл нь хүүхдүүдийг үлгэрийн баатруудын дүрд аваачиж, юуг судлах гэж байгаа зорилгыг тодорхой болгож, таамаглал дэвшүүлэн, тэрхүү таамаглалаа батлах асуултад хариулж, үр дүнд анализ хийж, бүтээл гаргуулав. Ингэхдээ үлгэрийг тэдний нас сэтгэхүйн онцлогт тохируулан сонгож, мэддэг үйл явцаас нь таамаглан шинэ үг орчуулах, унших, бичих, ярих чадварт суралцах үйл явцад дэмжлэг үзүүлж чадах эсэхийг судлах шаардлагатай болсон. Энэхүү зорилгын хүрээнд 2 жилийн хугацаанд 7-8-р ангийн нийт 6 судалгаат хичээлийг зааж туршлаа. Үүний дүнд сурагчид дуртай үлгэрүүдээ үзээд харилцан ярилцах, асуултад хариулах замаар хэрхэн шинэ үгийг амархан тогтоож болох, хамтран суралцах дотоод зүй тогтлыг олж тогтоож дүгнэлт гаргах, бүтээлчээр суралцахуйн үйлийг хэрэглүүлснээр сурагчдын мэдлэг чадварт өөрчлөлт гарч байгааг тогтоосон. 2016 оны 8-р ангийн нийт 3 ангид “Day and Night” ,7-р ангийн нийт 2 ангиин сурагчдад “Long long ago” нэгж хичээлийн үнэлгээний даалгаврын гүйцэтгэлийн хувь дунджаар 21%-иар ахисан үзүүлэлт гарсан. Судалгаат хичээл бүрийн дараа сурагчдын шинэ үг цээжлэх ярих чадвар ахиж байсан нь дараагийн хичээл дээр харагдаж байсан.

Ингээд хичээлийн бэлтгэл судалгаа, хичээлийн явц ажиглалт, хэлэлцүүлгийн үр дүнд багшийн зүгээс хэд хэдэн засан сайжруулалтыг хийв.

Удиртгал

2006-2013 оны хооронд БСШУЯ, Японы Жайка олон улсын байгууллагаас хамтран “Суралцагчдын суралцахуйг дэмжсэн арга зүйн хөгжил”, “Багшлахуйн арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх” төслүүдийг амжилттай хэрэгжүүлсэн. Эдгээр төслийн зорилго нь багш ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжих, сурагчдын суралцахуйг дэмжсэн арга зүйг нээн хөгжүүлэх явдал байлаа. Иймд судалгаат хичээлээр багш нар хамтран хүүхдэд өгөөжтэй арга зүйг боловсруулан туршиж, үр дүнг хамтран хэлэлцэж, сайжруулан арга зүйгээ хөгжүүлэхийн зэрэгцээ харилцан бие биеэс суралцах, сурч мэдсэнээ түгээн дэлгэрүүлэх ач холбогдолтой. Хэлтэй бол хөлтэй гэдэг орчин үед англи хэл нь дэлхий нийтийн хэл бол хандлагатай байгаа учир хүүхэд нэг бүрт сурах хэрэгцээ шаардлагыг ухамсарлуулан, суралцах хүсэл эрмэлзлэлийг өрнүүлэн хүүхэд нэг бүрийг орхигдуулалгүй сургах өөртөө итгэлтэй, бүтээлч сэтгэлгээтэй, шийдвэр гаргах, насан туршдаа суралцах чадвартай иргэн төлөвшүүлэх явдал юм. Энэхүү зорилгыг хэрэгжүүлэхэд хүүхэд нэг бүрийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон хэл сургах арга зүйтэй зөв удирдан чиглүүлдэг багш нар чухал үүрэгтэй билээ.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Манай сургуулийн хувьд анги дүүргэлт их, сургалтын орчин, хэрэглээ бага, хэрэглэгдэхүүн дутмаг байдаг учраас сурагчдын гадаад хэлээр эхийг унших, сонсох, ярих зэрэг чадварууд хангалтгүй байгаа нь ЭЕШ-ийн даалгаврын гүйцэтгэлээс харагдаж байна.

Хичээлийн санаа: Сурагчдын хэл сурах сонирхлыг үлгэрээр татаж, тэдний мэддэг үйл явцаас үгийг таамаглан орчуулж сургах аргаар шинэ үгийг хялбар цээжлүүлж, бичих, сонсох, ярих, унших чадварыг хөгжүүлснээр бие даан суралцах хүсэл эрмэлзлийг төрүүлэхүйц арга зүйг төлөвлөн судалгаат хичээлийн явцаар үр дүнг тооцсон.

Бэлтгэл судалгаа Сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохируулан тэдний унших, сонсох дуртай үлгэрийн жагсаалт гаргасан. www.ollybolly.org сайтаас үлгэрүүдийг олон орны хэл дээр орчуулагдсан, үйл явцыг дүрслэн харуулсан бичлэгүүдийг түүвэрлэн бэлтгэсэн. Блумийн таксономын түвшинд харгалзуулсан дүрд хувирах, асуултад хариулах /YES\ NO болон нээлттэй асуултаудыг олон хувилбарт/ эхээс шинэ үгийг түүвэрлэх, өнгөрсөн цагт хувирсан үгнүүдийг олох, бяцхан ном хийх зэрэг жишиг даалгавар, багшийн асуултын аргаар чиглүүлэх зэрэг арга зүйн төлөвлөлт хийж судалгаат хичээлийг зохион байгуулсан.¹⁷

Судалгаат хичээлийн давтамж

Огноо	Анги	Хичээлийн нэр	Хичээл заасан багш
2016	8ж,8б,8а	Famous Travellers	Л.Мягмарсүрэн,Г.Энхцэцэг
2016	8ж,8б,8а	Snow white and Seven dwarfs	Ц.Цолмөн,Д.Баясгалан
2016	8ж,8б,8а	Four friendly animals	С.Халиун, Л.Дэнсмаа
2016	8ж,8б,8а	The crow and old lady	П.Даваадулам,Б.Мөнхсайхан
2017	7ж,7г	A wolf and seven little kids	Л.Хажидмаа, Ц.Цолмон

¹⁷ www.ollybolly.org

2017	7ж,7г	The little red riding hood	Л.Хажидмаа,П.Даваадулам
------	-------	----------------------------	-------------------------

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

Багшийн асуулт, үндсэн үйл ажиллагаа	Тухайн хэсгийн шийдэл, гол санаа
<u>Хичээлийн эхлэл хэсэг:</u>	
Багш хүүхдүүдтэй хамтран "Me too" тоглоом тоглоно. Сурагчдаас хамгийн сайн мэддэг дуртай үлгэрийн тухай асууж сонголт хийлгэх	<ul style="list-style-type: none"> Жирийн өнгөрсөн цагийг сэргээн санах.
<u>Хичээлийн өрнөл хэсэг:</u>	
Улаан малгайт үлгэрийг үзүүлж ангиараа ярилцах, дараа нь багшийг даган унших. 1. Багш чиглүүлэх асуултуудыг асууж сурагчдаар үлгэрийн утгыг гаргуулах. 2. Багш сурагчдыг 5 багт хуваах. Багийн сурагчид тус бүрийн даалгаврыг гүйцэтгэх	<ul style="list-style-type: none"> Үлгэр сонсоод гол санааг ойлгож үгсийн сангаа нэмэгдүүлэх Нээлттэй ба хаалттай асуултанд хариулж сурах Үйл үгийн өнгөрсөн цагийг таних Үлгэрийн сайн мэддэг үйл явцаас шинэ үгийг таамаглан орчуулах
<u>Хичээлийн төгсгөл хэсэг:</u>	
Сурагчид өөрсдийн багаар хамтран хийсэн ажлаа танилцуулна. Өөрсдийн хийсэн ажлын хуудсаа ашиглан багаараа ярилцаад хүүхэд бүр хийсэн бүтээлээ танилцуулж дүгнэлт гаргах Үлгэрээ дахин ярилцаж үзсэн үгсээ давтах	<ul style="list-style-type: none"> Хүүхэд бүр багаар ажиллах, бусдыг сонсох Баг бүр бүтээлээрээ танилцуулга хийх Англи хэл дээр үлгэр үзээд сонсох, ярих чадвараа хөгжүүлэх

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Хичээлийн үеийн протоколын зарим хэсгээс ишлэл хийж, тайлбарлах байдлаар хичээлийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлсэн байдлыг дор үзүүлэв.¹⁸

Ишлэл 1. Хичээлийн эхлэл хэсэг

Багш : Хамтдаа бүгдээрээ "Me too" тоглоом тоглож

I can play basketball, I like ice cream I wear uniform everyday

Yesterday I went to school I play football yesterday

I met my friend yesterday I ate an apple yesterday I live in Murun

Хариулт: Me too.

Багш: ? Do you like watching TV? Do you like watching movies? Do you like watching cartoons? Do you like fairy tales?

Хариулт: Yes I do.

Хариулт: No I dont.

Хариулт: Зарим сурагчид асуултыг ойлгохгүй байсан.

Багш: What fairy tales do you know?

Хариулт: Улаан малгайт, Өнхрүүш, Үнэг чоно хоёр, Чоно ба 7 ишиг, Цасангоо ба 7 одой г.м

Сурагчдын хамгийн сайн мэддэг үлгэрийн тухай ярилцаж Тэдний хамгийн сайн мэддэг хамгийн олон хүүхэд дуртай байсан учраас тэдний саналыг авч Улаан малгайт үлгэрийг сонгон тэдэнд бичлэгийг үзүүлж хичээлийн өрнөл хэсгийг явуулав.

Ишлэл 2. Хичээлийн өрнөл хэсэг

Үлгэрийг үзсэний дараа сурагчид хамтран уншиж багшийн асуусан асуултад хариулав.

Багш эхлээд сурагчдаас Yes \ No question буюу хаалттай асуулт асууна.

Did she live in the forest? Did she always wear a beautiful red hood?

Did she live with her father? Did she meet a wolf on her way?

Did the wolf eat her granny?

Дараа нь нээлттэй буюу WH question асууж үлгэрийн ерөнхий утга санааг гаргана.

Who did she meet on the way? Who was on the forest?

How many people are there in the fairy tale?

¹⁸ Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт, хичээл ажиглалтын хуудас

Дараа нь сурагч бүрийг ялгаатай даалгаврын дагуу багт хуваана. Даалгавар гүйцэтгэх зааврыг танилцуулж сурагчдыг өөрсдийн нэрээр багт очиж суухыг урина.

Who wants to learn new words? Who wants to learn past forms of the verbs?

Who wants to answer the questions? Who wants to make small books about the fairy tales

Who wants to do role play?

1-р баг Complete the chart with the words below

Lived, ears, went, a wolf, head, got, a woodcutter, hit, made, ate, teeth, a grandmother, wore, met, nose, ran, reached, a mother, saw, eyes, was, Little Red Riding Hood, heard, mouth, jumped

People.....

Past forms of the verbs.....

Body parts.....

2-р баг Write the verbs from the fairy tale.

Present form Past form

3-р баг Answer the questions

Did she live in the forest? Did she always wear a beautiful red hood?

Did she live with her father? Did she meet a dog on her way?

Did the wolf eat her granny? Where did she go?

What did she always wear? Who did she meet on her way?

Who ate her granny? Who helped the little girl?

4-р баг Make small books about fairy tales

5-р баг Do role play \ Little red riding hood \

Сурагчид өөрсдийн сонирхлын дагуу багуудад хуваагдаж даалгавар хамтран гүйцэтгэнэ. Багш багуудад очиж тусална.

Ишлэл 3. Хичээлийн төгсгөл хэсэг

Багш: Даалгавар гүйцэтгэх хугацаа дуусаж байна Багууд өөрсдийн бүтээлээ танилцуулна.Эхний баг New words баг ?

*Хариулт 1:*Багууд ээлжлэн хүүхэд бүр хийсэн ажлаа танилцуулна

Хичээлийн бүхий л үйл явцыг багш самбарт гаргаж байсан учраас сурагчид тэмдэглэл хийх, ажиглах, харьцуулах, бүтээл гаргахад маш их дэмжлэг үзүүлсэн. Иймд нийт ангийн сурагчдын хувьд 80% - 90% нь өөрсдийн түвшинд даалгавраа сонгож гүйцэтгэсэн учраас тэдний хувьд бэрхшээл бага өөртөө итгэлтэй байсан.

Шинэлэг санаа арга зүйн туршлага

- ✓ Үлгэрийг сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлог, сонирхолд тохируулан сонгох боломжтой, олон орны хэл дээр хөрвүүлэгдсэн үлгэрийн сан бий болгосон.
- ✓ Сурагчдын сайн мэддэг үлгэрийн үйл явцаас үгийг таамаглан орчуулж сургах аргаар шинэ үгийг хялбар цээжлүүлж, бичих, сонсох, ярих, унших чадварыг хөгжүүлснээр бие даан суралцах хүсэл эрмэлзлийг төрүүлэхүйц арга зүйг төлөвлөсөн.

Арга зүйн төлөвлөлт:

1. Үлгэрээ сонгон үзэх
2. /YES\ NO болон WH асуултуудад хариулах
3. Үйл явдлаас таамаглан үлгэрийн утгыг ойлгон шинэ үг орчуулах
4. Багуудад хуваагдан жишиг даалгавар гүйцэтгэх
5. Ном бүтээх, дүрд тоглох

Үнэлгээний шалгуур

1. Эхийг зөв алдаагүй уншиж буй байдал
2. Эхийн утга санааг сонсон ойлгон ярьж буй байдал
3. Үйл явдлын таамаглалаас шинэ үг орчуулж буй байдал
4. Жишиг даалгаврыг гүйцэтгэж буй байдал /унших, бичих, ярих/

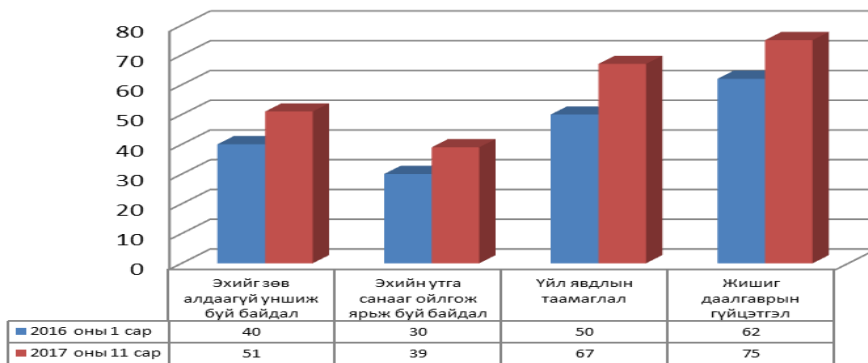
Судалгааны ерөнхий үр дүн

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт: 2016 онд 8-р ангиудад, 2017 оны 9,10-р сард 7-р ангиудад заагдсан судалгаат хичээлийн арга зүй, төлөвлөлтөд гол сайжруулалт хийгдсэн бөгөөд зарим сайжруулалтыг дор танилцуулав.¹⁹

7-р ангид: “The little red riding hood” сэдэвт хичээл

Судалгаат хичээлийн явцад асуултыг олон янзаар туршиж үзсэн ба бэлтгэл судалгааны явцад хэдэн хэдэн зүйлийг сайжруулсан. Үүнд:

1. Таван түвшний даалгавар боловсруулж сурагчдыг саналаар нь багт хуваахад бэрхшээлтэй байсан. Учир нь хүүхдүүд 2 баг сонгож байсан. Бүх сурагчдын оролцоог хангахын тэдний түвшинд тохирсон ялгаатай даалгавар өгөхөд багш эхлээд сурагчдын нэрсийг бичиж багуудад хуваах нь тохиромжтой байсан.
2. Үлгэрийг уншсаны дараа сурагчдаас асуусан чиглүүлэх асуултууд зарим сурагчдад хүнд байсан учраас асуултыг хялбаршуулах шаардлага гарсан. Үүнд: .Yes \ No асуултыг илүү давамгай асууж эхлээд чиглүүлж өгөх
3. Үлгэр үзүүлсний дараа нээлттэй ба хаалттай асуулт шууд тавихад сурагчид сайн ойлгохгүй байсан. Үүний дараа багш үлгэрээ эх хэлбэрээр тарааж уншуулаад асуулт тавин ярилцахад хүүхдүүдийн оролцоо сайжирч үлгэрээ сайн ойлгож сайн хариулж байсан.
4. Сурагч бүр тухайн хичээл дээр хийсэн бүтээлээ самбарт гаргаж тавьсан нь дараа нь сурагчдыг сэргээн санахад дөхөмтэй байсан.

Дүгнэлт

Хэл сурах **орчинг бүрдүүлж** сурагчдыг **өөртөө итгэлтэй** болгох нь хичээлийг үр дүнтэй явуулахад хамгийн чухал юм. Иймээс тэдний дуртай үлгэрийг сонгон даалгавар бүрийг тэдний түвшинд тохируулан сонгож, асуултын аргаар чиглүүлж өгсөн нь хичээлийг үр дүнтэй болох, англи хэлийг сонсож ойлгох чадварт хүүхэд суралцахад дэмжлэг үзүүлж байна. Хичээлийн судалгааны явцад **сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт** тохируулан үлгэрийг **оновчтой** сонгож сонирхлыг татах, асуултыг хаалттай нээлттэй байдлаар **зөв** сонгож мэдлэг бүтээлгэхэд анхаарч, сайжруулснаар хүүхдийн мэдээлэл олох, түүнийг ойлгох, ойлгосон мэдээллээ боловсруулж дамжуулах арга барилд суралцуулж байна. Тухайлбал, хаалттай асуултад **эхлээд** хариулж сургах асуултын дагуу эхийг таамаглах чадварт сургах өөрсдийн таамаг багшийн тусламжтайгаар WH /нээлттэй/ асуултад хэрхэн хариулах аргад суралцаж байв. 2016 оны 8-р ангийн нийт 3 бүлгийн 98 сурагчид, 2017 оны 7-р ангийн нийт 62 сурагчид, жирийн өнгөрсөн цагийг ойлгосон байдал нь нэгж хичээлийн үнэлгээний даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар дунджаар 18.69%-иар ахисан үзүүлэлт гарсан. Эндээс дүгнэхэд сурагчид өмнө үзсэн сэдвийг сэргээн санах, шинэ үг цээжлэх хэрэглэх чадварт ахиц гарч байсан. Судалгаат хичээл бүрийн дараа үгээ зөв хэрэглэж байсан сурагчдын тоо нь талаас илүү хувиар ахиж байв.

Мөн багш нар бичлэг ашиглан сурагчдын сонирхлыг хэрхэн татаж, хэл сурах орчин бүрдүүлэх, асуултыг оновчтой зөв сонгож чиглүүлж өгснөөр эхийг яаж хялбар ойлгуулж болох талаар санаа өгөх болно. Багшийн хувьд сурагчидтайгаа хамтран явуулсан энэхүү хичээлээр асуултын аргаар эхийг сонирхолтой хэлбэрээр ойлгох боломжтой болохыг нэгэн жишээгээр харуулж чадсан гэж үзэж байна.

Ном зүй

¹⁹ Англи хэлний сурах бичиг

1. Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр \2015 он\
2. English II сурах бичиг \2015 \ Unit 6, Unit 10
3. English III сурах бичиг \2015 он\ Unit 9
4. Үлгэр \ www.ollybolly.org\
5. Зөвлөмж боловсруулах гарын авлага
6. Хичээлд мониторинг хийх арга зүйн зөвлөмж \ БСШУЯ, Япон Жайка хамтран гаргасан зөвлөмж\

Хавсралт

Зөв бичиж сурахад цахим орчин нөлөөлөх нь

Я.Алтанцэцэг, М.Хараа, Ж.Цэрэндолгор, Д.Оюунмаа, Ө.Одмандах, Ц.Ариунтуяа
Хэрлэн сумын ерөнхий боловсролын 12 дугаар сургууль Сургалтын менежер, багш нар

Удиртгал

Монгол хэл бичгийн эрдэмтэн судлаачид сонин сэтгүүл, радио телевиз, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн хэл найруулгыг маш их ярьдаг, судалдаг боловч дээрх бүх хэрэгслээс хамаагүй илүү хүртээмжтэй, олон хүнд хүрдэг, идэвхтэй, хүчтэй, газар авч байгаа хэрэгсэл бол цахим орчин юм. Одоо хэл шинжлэлийн чиглэлээр ажиллаж байгаа судлаачдын зайлшгүй анхааран авч үзэх судалгааны объект бол цахим орчны монгол хэлний өнөөгийн байдал юм.

Цахим сүлжээний хүмүүст өгч байгаа ашиг тус өгүүлж баршгүй их билээ. Түүгээр шинэ мэдээллийг түргэн шуурхай авах, худалдаа хийгээд төлбөр тооцоо хийх, зар сурталчилгаа явуулах, захиа солилцож хоорондоо утсаар ярих, мэдлэгээ хуваалцах, үзэл бодлоо илэрхийлэх, сургалт явуулах гэх мэтээр түүний боломж асар өргөн юм. 1990-ээд оны сүүл үед мэдээлэлд ном голлох үүрэг гүйцэтгэж байсан бол дараа нь телевиз, харин одоо энэ

байр суурийг цахим сүлжээ баттай эзлэн авчээ. Өөрөөр хэлбэл цахим сүлжээ нь цаасан хэвлэлийг халснаар хүмүүсийн хоорондоо бичгээр харьцаж байгаа мэдээллийн нэлээд томоохон хэсэг энд төвлөрчээ. Өнөөдөр монголын хүн амын 70 орчим хувь цахим сүлжээ ашиглаж байгаа бөгөөд тэдний 70 гаруй хувь нь 10-35 насныхан байна. Сүүлийн жилүүдэд зөв бичих дүрмийг төдийлөн анхаарахгүй байгаагаас сургуулийн сурагчдаас эхлээд албан хаагчид, иргэд хөдөлмөрчид алдаатай бичих нь түгээмэл үзэгдэл болсноос гадна цахим орчин дахь зөв бичих зүй хэм хэмжээнээсээ хэтэрч байна. 1990 –ээд оноос манай сонин нийтлэлд нэлээд давамгайлах болсон хэл найруулгын хэв маяг бол ярианы хэлний найруулгаар бичих үзэгдэл юм. Харин ярианы хэл найруулгаар бичихдээ зөв бичгийн дүрэм баримтлахгүй бичих нь цахим орчинд хамгийн түгээмэл болжээ. Энэ нь тийм ч аюултай зүйл биш мэт боловч хүчтэй мэдээллийн хэрэгслийг ашиглаж байгаагийнхаа хувьд бүх нийтийн бичиг үсгийн боловсролд буруу үлгэр дуурайл үзүүлж байна. Ердөө л ярьж байгаа шигээ дур дураараа бичээд байвал зөв бичгийн дүрэм гэж байхын хэрэггүй бөгөөд энэ нь сурагчдад сөрөг нөлөөтэй байна.

Судалгааны үндэслэл

Монголчууд бид яруу сайхан сонгодог бичгийн хэлтэй ард түмэн билээ.

Эх хэлнийхээ тогтвортой байдлыг хангахын тулд төрөөс бодлогоор дэмжиж, Монгол хэлний тухай хуулийн:

15.1.1.цахим орчинд монгол хэл, бичгийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх;

15.1.2.латин үсэг хэрэглэх загварчилсан дүрэм, журмыг мөрдүүлэх ажлыг энэ хуулийн

22.1 -д заасан эрх бүхий судалгааны байгууллага, холбогдох бусад байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлэх;

15.1.3.энэ хуулийн 21.1 -д заасан эрх бүхий байгууллагын баталсан кирил болон үндэсний бичгийн хооронд харилцан хөрвүүлэг хийх, зөв бичих дүрмийн алдаа хянах болон бусад холбогдох программын хэрэглээг нэмэгдүүлэх, цахим орчинд нэвтрүүлэх ажлыг зохион байгуулах; ⁴ хэмээн заажээ.

МХ-ний зөвлөлөөс Монгол хэлэнд олон бичдэг үгсийг нэг мөр болгож журамласан 700 үгийн жагсаалтыг 2011 онд БСШУ-ны сайд Ё.Отгонбаяр батлан хэрэгжүүлж эхэлсэн.

Сургуулийн эрхэм зорилго: “Хүүхэд бүрийн хөгжлийг дэмжин эх хэлээрээ зөв сайхан ярьж бичдэг иргэнийг төлөвшүүлнэ.”

2014-2015 оны хичээлийн жилээс эхлэн дунд ахлах ангийн сурагчдын дунд “Зөв, сайхан бичигтэн” болцгооё” үйл ажиллагааг уламжлал болгон зохион байгуулж байгаа бөгөөд энэхүү үйл ажиллагааныхаа хүрээнд явуулсан “Миний дэвтэр” үзэсгэлэнд 6-12 дугаар ангийн 358 сурагчийн дэвтэр тавигдсан нийт сурагчдын 84,2%-ийг эзэлж байна.

Иймд сурагчдын эх хэлний боловсролыг дээшлүүлэхийн тулд цахим орчинд алдаагүй бичих арга замыг судалж үзлээ.

Судалгааны онцлог

Сургалтын цөм хөтөлбөрүүдэд эх хэлээрээ ярих чадваруудыг илүүд тавьсан нь зөв бичих зүйд нөлөөлж, утга зохиолын хэлний хэм хэмжээ алдагдаж байна. Үүнд:

Монгол улсын боловсролын салбарт хийгдэж буй эцэс төгсгөлгүй өөрчлөлт, сургалтын хөтөлбөр, сурах бичгийн шинэчлэл зэрэгт эх хэлний боловсрол маань дарвуулгүй хөвж, хэн дуртай нь өөрчилсөөр, хөрсөн дээр нь бууж, массад очиход эргэлзээ үүссэн.

2000-аад оноос хэт туйлшран, сурагчдаас тестээр авах шалгалт болсноор зөв, сайхан бичүүлж сургахад анхаарах биш зөвхөн дүрэм, хэлзүй, онол голчлох болсон.

Хэвлэл мэдээлэл, албан ёсны сайт, цахим орчинд зөв бичих дүрмийн ямар нэг хэмжүүр байдаггүй.

Энэхүү судалгааны гол онцлог нь цахим орчинд сурагчид алдаагүй бичүүлж сургах арга замыг хайн, харьцуулан судалгаа хийв.

Судалгааны арга зүй

Цахим орчинд хийсэн дүн шинжилгээ: Нүүр номд бүртгэлтэй 18-аас дээш насны 100 хүний оруулсан мэдээ мэдээлэл, сэтгэгдэлд харьцуулсан судалгаа хийсэн.

Ажиглалтын арга: 9 ангийн 225 сурагчдын дунд нүүр номын “Хаалттай бүлгэм”-д судалгаа хийсэн.

Судалгааны зорилго

Цахим орчин дахь эх хэлний боловсролын өнөөгийн байдал, сурагчдын зөв бичих чадварыг дээшлүүлэхэд сургуульд суурилсан хичээлийн судалгааны хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлэн хөгжүүлж, түүний үр ахиц амжилтыг бусдад түгээн дэлгэрүүлэхд чиглэгдэнэ.

Судалгааны зорилт

1. Нүүр номыг ашиглан харьцуулсан судалгаа хийх
2. Цахим хэрэглээнд тулгуурлан сурагчдын зөв бичих чадварыг сайжруулах боломжийг судлах
3. Нүүр номоор дамжуулан сурагчдад нөлөөлөх, үлгэрлэх

Хамрах хүрээ:

Бага анги:

Он	1 р анги					2 р анги				3-р анги				4-р анги				5-р анги		
	а	б	в	г	д	А	б	в	Г	а	б	в	г	а	Б	в	Г	а	б	в
2016-2017	39	37	35	36		37	34	34	37	35	33	36	34	31	30	30		29	2	29
2017-2018	41	39	40	40		38	33	35	32	33	33	35	37	32	36	35	32	29	2	32

Дунд анги

Он	6 - р анги			7- р анги		8-р анги			9 -р анги		
	А	б	в	А	б	а	б	в	а	б	в
2016-2017	36	36		40	39	30	29	29	28	27	
2017-2018	29	30	28	32	36	34	35		29	27	30

Ахлах анги

Он	10 анги		11 анги		12 анги	
	а	б	а	б	А	б
2016-2017	22		32	29	28	28
2017-2018	26	25	24		31	28

Багш нар

ОН	БУЗАН	ХУЗАН	БАЗАН	УГЗЗАА
2016-2017	9	14	17	7
2017-2018	9	14	18	7

Судалгааны онол арга зүй

Монгол хэлний боловсролын зорилго.

“Монгол хэл бичиг бол үндэсний аюулгүй байдал, тусгаар тогтнолын мөнхийн баталгаа мөн”²⁰.

Бага боловсролын түвшинд: “Эх хэлний суурь чадамжийг эзэмших боломжийг бүрдүүлэн бүтээлч сурах арга барилтай монгол хүүхэд хөгжүүлэх үе”

Суурь боловсролын түвшинд: “Сурагч нь нийгмийн харилцааны тодорхой орчинд аман болон бичгийн хэлээр чадварлаг харилцдаг, хэлний мэдрэмжтэй, эх хэл, соёлоо эрхэмлэдэг үндэсний ухамсар сэтгэлгээтэй иргэн болж төлөвшинө.”²¹

Бүрэн дунд боловсролын түвшинд: “Сурагч нь аман ба бичгийн хэлний хэм хэмжээг судлан эзэмшиж, харилцааны соёл, мэдрэмж, авьяас, оюун санаа, сэтгэлгээгээ хөгжүүлэн, үндэсний хэл, бичиг, өв соёл, оюуны үнэт зүйлсийг эрхэмлэдэг монгол иргэн болж төлөвшинө”²²

Монгол хэлний тухай хуулинд:

15.1.1.цахим орчинд монгол хэл, бичгийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх;

15.1.2.латин үсэг хэрэглэх загварчилсан дүрэм, журмыг мөрдүүлэх ажлыг энэ хуулийн 22.1 \Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн бүтцэд монгол хэл, түүний хэрэглээ, хөгжлийг судлах, монгол хэлний хэм хэмжээ, үгийн сангийн өөрчлөлттэй холбоотой санал, дүгнэлт боловсруулах үүрэг бүхий монгол хэл шинжлэлийн хүрээлэн /цаашид “эрх бүхий судалгааны байгууллага” гэх/ ажиллана.\-д заасан эрх бүхий судалгааны байгууллага, холбогдох бусад байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлэх;

²⁰ Судлаач, профессор Түвдэнгийн Молотов

²¹ Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр 24-р тал

²² Бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. 25-р тал

15.1.3.энэ хуулийн 21.1 \Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн дэргэд монгол хэлийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн үүрэг бүхий Хэлний бодлогын үндэсний зөвлөл /цаашид “Зөвлөл” гэх/ ажиллана.\-д заасан эрх бүхий байгууллагын баталсан кирил болон үндэсний бичгийн хооронд харилцан хөрвүүлэг хийх, зөв бичих дүрмийн алдаа хянах болон бусад холбогдох программын хэрэглээг нэмэгдүүлэх, цахим орчинд нэвтрүүлэх ажлыг зохион байгуулах;²³

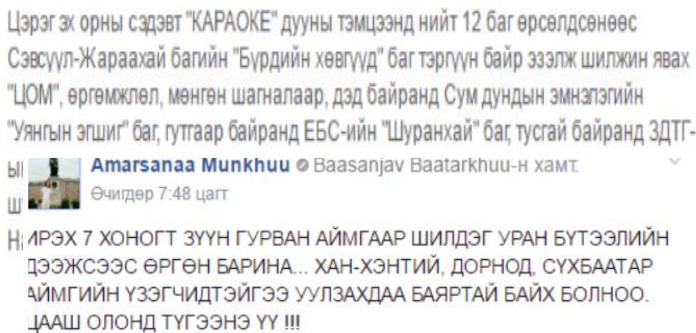
Судалгааны хэсэг

Цахим орчин дахь монгол хэлний өнөөгийн байдал.

Цахим орчинд хэрхэн бичиж байгааг “Нүүр ном”-оор жишээлбэл:

3.1.1 Монголчууд бид нүүр номоор дамжуулан, мэдээ мэдээллийг хайх, олох, цуглуулах, солилцох, санаа бодлоо илэрхийлэх, аливаа зүйлийг сурталчлах, харилцах гээд олон хэлбэрээр ашиглаж байна. Энэхүү сүлжээг ашигладаг хүмүүсийн хэрхэн зөв бичиж байгааг үзвэл:

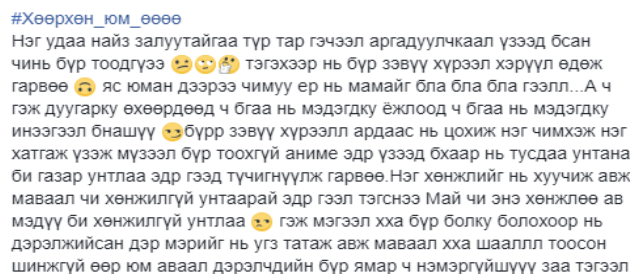
50-аас дээш насныхан:

Судалгаанд хамрагдсан 40-50 насны 50 хүний 80% нь утга зохиолын хэм хэмжээг баримтлан бичиж байна.

40-өөс дээш насныхан:
20-30 насныхан

Судалгаанд хамрагдсан 50 хүний 52% нь үг, үйлийг хүлээн авч буй сэтгэлийн хөдөлгөөнийг илэрхийлэхдээ үгийн төгсгөл дэх авиаг янз бүрээр өөрчлөх маягаар бичих нь наад зах нь эгшиг зохицох ёсыг алдагдуулж, гудамжны үг хэллэг, хар ярианы бохир хэлбэр, марзагнал гэмээр аялгат гаж найруулгаар бичиж байна. Эндээс монгол хэлний хэм хэмжээ, язгуур үндсэн хэлбэр алдагдаж “Цахим монгол хэл-Шинэ хэл” бүрэлдэж, утга зохиолын хэлний тогтсон нийтлэг ёс журам бүдгэрч

байгааг харж болно.

ЕБ-ын сургуулийн сурагчид

Гиймэээ өнөөдөр бол маш гайхалтай өдөр байлаа "Язгуур" олимпиадааа жагаараа ТЭРГҮҮН байр эзэллэээ багийхандаа баяр хүргий өшөөө их эмжилт гаргаарай мөн багшдаа мааш их баярлаа хоол нойроо хасан зайж бид гарынхаа төлөө амьсгалсанд баярлаа хайртай шүү багшах

Гэх мэтээр бичжээ. Судалгаанд оролцсон 80 сурагчийн 73 сурагч буюу 91.3% нь дуудлагаараа бичдэг хийгээд зөв бичих чадвар, цэг тэмдгийн хэрэглээний хэм хэмжээ алдагдсаныг харж болно. Энэхүү “шинэ бичлэгийн хэлбэр” нь ердөө л ярьж байгаа мэт, бичсэнийг нь харахад ярианы галигаар тэмдэглэсэн мэт бичдэг. Энэхүү үгийг нийлүүлэн бичих “ярианы галиг” нь кирил үсгээр болон латинаар бичигдсэн байна. Жишээ

нь:

Буруу бичлэг (кирил)	Буруу бичлэг (латин)	Зөв бичлэг
яажийгаамбэ	yajiigaam bee	яаж байгаа юм бэ
яажугаам бэ		
Гэсиймаа	Gesiimaа	Гэсэн юм аа

²³ МУ-ын хууль. 2015.02.12. Монгол хэлний тухай хууль

Явий	Yawii	Явья
Татгалзахым	-	татгалзах юм
Орий	Orii	Орьё
Гардийн	Gardiin	гардаг юм
майр (ээмп) гойи	mair goyo	аймаар гоё
цаа чэн	tsaa chen	цаана чинь
Нтр	Ntr	энэ тэр
Бичас	Bichas	би ч бас
Аадийн	Aadiin	яадаг юм бэ
Нааг	Naag	Намайг
Загнанализ	-	загнана л биз
Сээнүү	seen uu	сайн уу
гаргажжаах шиг	-	гаргах гэж байх шиг
байсан дорвол	baisan dorwol	байсанд орвол
тэрэн дорвол	ter ni dorwol	тэрэнд орвол
тl	t1	Тэнэг

Дээрх жишээнээс л эх монгол хэлний маань аман болон бичгийн хэлний ёс горим, хэм хэмжээ хэрхэн эвдэрч байгаа нь харагдана. Энэ буруу нөлөө нь зөвхөн цахим ертөнцөөс хальж телевизээр, сонин хэвлэлээр зөв бичгийн дүрмийн алдаа түгээмэл, энгийн зүйл шиг гарах болсноос улам илүү нотлогдох боллоо. Эх хэлнийхээ үгийг харь хэлний найруулгаар, ярьдаг бичдэг байсан бол одоо харь үсгээр, хаана ч байхгүй “шинэ хэлээр” бичиж байна.

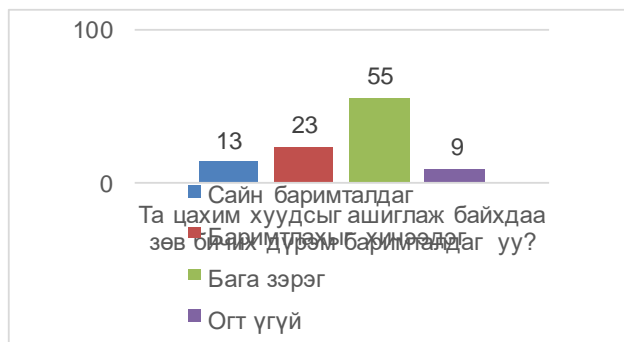
Энэхүү хэв маягийг дараах хэрэгцээнээс гарч байна гэж дүгнэж болмоор байна:

- Өвөрмөц харагдах (буюу “өөрийнхөө дүрмээр” бичих)
- Ярьж байгаа мэт бичих
- Үг товчлох буюу яриагаа хэмнэх
- Хурдан бичих, хурдан ойлголцох
- Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө илэрхийлэх гэх мэтийн шалтгаан, эрэлт хэрэгцээнээс үүдэлтэй хэмээн үзэж байна.

3.1.2 Сургуульд суурилсан хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлэх явцдаа бид сургуулийнхаа 9-12 дугаар ангийн 100 сурагчдаас санамсаргүй түүврийн аргаар 5 асуулгаар судалгаа авч үзэхэд:

1.

Судалгаанаас дүгнэхэд бага зэрэг баримталдаг гэсэн нь баримтлахыг хичээдэг гэж хариулсан байна.

2.

Ямар зүйл

Эндээс нүүр номд мэдээлэл оруулах, сэтгэгдэл бичихдээ товчилдог нь судалгаанд оролцогчдын дийлэнх хувь буюу 62% нь эзэлж байна.

уриалга гаргавал чи...

Тийм 100%

3.

4. Цахим орчинд алдаагүй бичиж сурах нь хэрэгтэй юу? Яагаад?

\Энд судалгаанд оролцогчдын давхардсан хариултыг хавсаргав.\

- Зөв бичиж сурахад хэрэгтэй.
- Ярианы хэлээр бичихээ болино.
- Дүү нарт, бусдад үлгэрлэнэ.
- Эх хэлээрээ зөв ярьж бичих нь хамгийн энгийн дадал.
- Улс орон, хэл соёл устаж үгүй болохоос хамгаална.
- Эх хэлээрээ зөв бичиж, буруу зуршлаас сална.

5. Цахим сүлжээнд яавал алдаагүй бичих вэ?

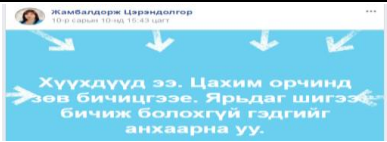

\Энд судалгаанд оролцогчдын давхардсан хариултыг хавсаргав.\

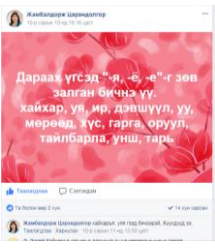
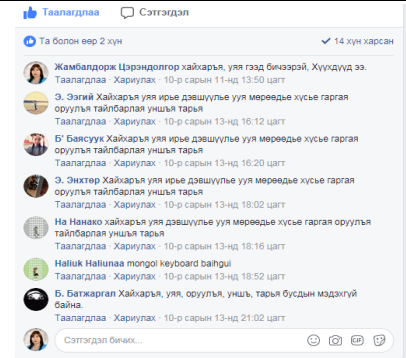
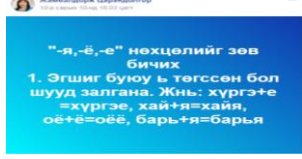

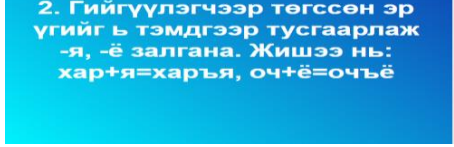

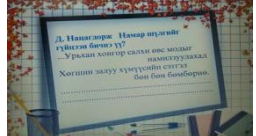

- Кириллээр товчлохгүй бичих
- Бүтэн үгээр бичих
- Хүн бүр өөртөө хяналт тавих
- Уриалга гаргах

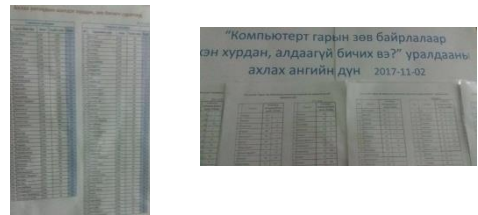
Судалгаанаас дүгнэхэд сурагчид ихэвчлэн цахим орчинд утга зохиолын хэм хэмжээг баримтлахгүй дуудлагаараа товчилж бичдэг нь харагдаж байна. Харин цахим орчинд алдаагүй зөв бичих хэрэгтэй гэдгийг нийт сурагчдын 86% ухамсарлаж, судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь уриалга гаргая гэсэн санааг дэмжжээ.

Туршиж хэрэгжүүлсэн байдал

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 12 дугаар сургууль нь 2013-2014оны хичээлийн жилээс “Хүүхдэд ээлтэй орчинд сурагч бүрийн хөгжлийг дэмжин, эх хэлээрээ зөв сайхан ярьж, бичдэг иргэнийг төлөвшүүлнэ.” гэсэн эрхэм зорилго дэвшүүлэн 5 дахь хичээлийн жилдээ ажиллаж байна. Энэ хугацаанд сургуульд суурилсан судалгааны ажлаа эх хэлний хичээл дээр тулгуурлан, анги бүрд онцлогтойгоор жил бүр тодорхой зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж үр дүнг тооцон ажиллаж байна. Сургуулийн зорилгын хэрэгжилт бага сургуулийн түвшинд зөв сайхан бичих чадвар 72,3%, суурь боловсролын түвшинд..... % байгаа нь ахиж байгаа нь харагдаж байна. Ингээд бид 2016 оноос эхлэн эх хэлний чадварыг дээшлүүлэхэд мэдээллийн технологи эрчимтэй хөгжиж буй энэ үед хүүхэд бүрийн өдөр тутмын хэрэглээ болсон “Нүүр ном”-ыг зөв зохистой хэрэглэж сургах зорилгоор бага боловсролын түвшинд “Багш бүрт 1 санаа”, “Тэрийн даалгавар бол шийтгэл биш”, суурь боловсролын түвшинд . нэртэй “Хаалттай бүлгэм” нээн 2 дахь жилдээ туршин үр дүнд хүрч байна.

д/д	Зохион байгуулсан ажил	Хамрах хүрээ	Аргачлал
1	Хаалттай бүлгэм байгуулах	Суурь боловсролын 309-232 сурагч, бүрэн дунд боловсролын 134-96 сурагч, 52 багш, 450 эцэг эх	
2	Цахим орчинд уриалга гаргах.	Суурь боловсролын 309-232 сурагч, бүрэн дунд боловсролын 134-96 сурагч, 52 багш, 450 эцэг эх	
3.	Сургуулийн орчинд уриалга гаргах	12-р сургуулийн нийт багш, ажилчин, сурагчид, эцэг эхчүүд	

4.	Тандалт хийх		
5	-ы, -ий зөв залгах	6-8-р ангийн 200 сурагч	Дүрмийг бичих, дасгал ажиллах
6	-я, -е, -ё зөв залган бичих	6-8-р ангийн 200 сурагч	
7	Үйл үг бүтээх “-л” дагавар	6-8-р ангийн 200 сурагч	
8	Гээгдэх эгшгийн дүрэм	6-8-р ангийн 200 сурагч	
9	Гээгдэхгүй эгшгийн дүрэм	6-8-р ангийн 200 сурагч	
10	Хэлц үг, хэлц үгийн тайлбар	9-р ангийн 32 сурагч	
11	Шүлэг гүйцээх, зохиолын эшлэлээс гүйцээх	10-р ангийн 36 сурагч	
12.	Үндэсний бичгийн эхийг кирил бичигт буулгах	11-12-р ангийн 60 сурагч	
11	Гэрийн даалгавар шийтгэл биш	2-5 р ангийн эцэг эхчүүдийн хаалттай групп	

12	Багш бүрт 1 санаа	Бага ангийн багш нарын бусдаас суралцах мэдээлэл	
11.	“Цахимаар алдаагүй зөв бичье.” уралдаан	Бүрэн дунд боловсролын 134 сурагч	

Цахим орчинд зөв сайхан бичих арга аргачлалыг сургуулийн төвшинд хичээл үйл ажиллагаагаар зохион байгуулж хамтран ажилласнаар дараах үр дүнд хүрч байна.

Сурагчдын хувьд:

Хугацаа	Бага боловсрол	Суурь боловсрол	Бүрэн дунд боловсрол
2013-2014оны х\ж	Сайхан бичих чадвар 513 сурагчдын 62,3% нь ахисан	АБТ Б. Лувсанцэрэн агсны нэрэмжит монгол хэл, бичгийн олимпиадад 3дугаар байр	“ЭЕШ-2014” сургуулиараа 2 дугаар байр
2014-2015оны х\ж	Зөв алдаагүй бичихийн зэрэгцээ хүүхэд бүрийг хичээнгүй бичлэгийн дэвтэртэй болгон багш бүр өөрийн гараар дуурайн бичих материалыг бэлтгэн өдөр бүр 15 минутын бичлэг хийлгэж, хичээнгүй бичих чадварыг хөгжүүлснээр хичээлийн нэмэлт хэрэгслүүдийг зөв ашиглан хичээнгүй бичиж сурсан сурагчдын тоо 69,3%-д хүрсэн.	АБТ Б. Лувсанцэрэн агсны нэрэмжит монгол хэл, бичгийн олимпиадад 3дугаар байр	
2015-2016оны х\ж	“Эх орноороо бахархахуй” бичлэгийн уралдаанд 1 дүгээр байр		Төгсөлтгүй
2016-2017оны х\ж	Бага боловсролын түвшинд аймагтаа эх хэлний чадвараараа 45 бүлгээс 80,2%-ийн гүйцэтгэлтэйгээр 1дүгээр байр	АБТ Б. Лувсанцэрэн агсны нэрэмжит монгол хэл, бичгийн олимпиадад 3дугаар байр	“ЭЕШ-2017” сургуулиараа 4дүгээр байр

Сурагчдын хувьд

“Миний толь” хүнд үгийн тайлбар бичих дэвтэртэй болсноор хүүхэд бүр багштайгаа хамтран тухайн үгээ үеэр таслах, утгыг нь тайлбарлах, өгүүлбэр зохиох зэрэг даалгавруудыг гүйцэтгэж хамгийн олон үг зөв бичсэн ангиар Ч.Сарангэрэл багштай 3в, Ж.Долгормаа багштай 2г ангиуд тогтмол шалгарсан ба нийт 2-5р ангийн 426 сурагчдын 68,6% нь ахисан үзүүлэлттэй байна.

Мэдээллийн технологийн багштай хамтран “Компьютерт гарын зөв байрлалаар хэн хурдан, алдаагүй бичих вэ?” уралдааныг ахлах ангийн 268 сурагчийн дунд зохион байгуулахад 68% нь алдаагүй зөв бичсэн байна.

Үр дүн:

- Сурагчдыг утга зохиолын хэм хэмжээний дагуу бичих дадалд хөтлөх
- Алдааг олж харах, засах
- АУБ-тай хамтарч ажиллах
- Цахим орчинд хяналт тавих
- Оролцоо, хандлагыг үнэлэх
- Бусдаас суралцаж, бусдад түгээх зэрэгт хэвшиж байна.

- Цахим орчинг зөв зохистой хэрэглэх арга зүйг багш сурагчидтай хамтарч зохион байгуулж ажилласнаар өсвөр насны сурагчид цахим орчинд соёлтой харьцах хандлага бий болж чадсан.

Багш нарын хувьд:

Дорнод аймгийн “Dornod TV” –ээр монгол хэл, бичгийн сургалтыг явууллаа.

“Хэрхэн зөв бичих вэ?” онлайн зайны сургалтыг 2 жил дараалан 22-35 насны багш нарын дунд явуулснаар зөв бичих чадвар нь гарааны үнэлгээнээс 26%-аар сайжирсан байна.

Эцэг эхчүүдийн хувьд:

Зөв, сайхан бичих тухай сургалтыг эцэг эхчүүдэд 2 үе шаттайгаар 2 удаа зохион байгуулснаар эцэг эхчүүд төдийгүй тэдний хүүхдэдээ тавих шаардлага, хандлага эерэг болсон зэрэг ахиц амжилт гарч байна.

Бага ангийн сурагчдын эцэг эхийн хувьд гэрийн даалгаврын зөвлөгөөг “Хаалттай бүлгэм”-ээр дамжуулж авснаар багш сурагч эцэг эхийн хамтын ажиллагаа сайжирсан төдийгүй хүүхдэдээ үлгэр дуурайл болж соёлтой хэрэглээнд суралцаж эхэлсэн

Дүгнэлт

Цахим орчин дахь эх хэлний боловсролын өнөөгийн байдал анхаарал татахуйц түвшинд байгаад дүн шинжилгээ хийж үзвэл:

- Сурагчдын 84% нь өдөрт 1-2 цагийг цахим орчинд өнгөрүүлдэг гэснээс дүгнэхэд чөлөөт цагийг өнгөрүүлдэг ганц гарц нь цахим орчин байна.
- Сурагчдын 57% нь цахим орчноор дамжуулан хичээлд хэрэгтэй мэдээллийг цуглуулан, боловсруулж байна.
- Хаалттай бүлгэмийн сурагчдын 63% нь өөрсөдөө хэрэгцээтэй мэдээллээ оруулж, бусдадаа түгээдэг болсон.

Үүнд тулгуурлан цахим орчноор дамжуулан дуудлагаараа биш утга зохиолын хэлний хэм хэмжээг баримтлан зөв бичих дүрмийг таниулснаар \91.3%- 8.7%\ сурагчдын 31.2% нь цахим орчинд болон хичээлдээ зөв бичих чадварт суралцаж байна.

Иймээс сурагчдын зөв бичих чадварыг дээшлүүлэхдээ хэрэгцээ, сонирхолд нь тулгуурлан “Нүүр ном” –оор дамжуулан утга зохиолын хэлний хэм хэмжээг мөрдөж бичих чадварыг нь нэмэгдүүлэн, сургалтын ухаалаг хэрэглээ болгох боломж байна гэсэн дүгнэлтэд хүрлээ.

Үүнийг хэрхэн зөв шийдэх вэ?

- Багш нар сурагчдаараа дамжуулан нийгэмд нөлөөлөх, манлайлах
- Хэвлэл мэдээлэл болон цахим орчинд хяналт тавих, хамтран ажиллах

Бусдад түгээх туршлага

- Сурагчдын хэрэгцээ, сонирхолд нь тулгуурлан эх хэлний чадварыг сайжруулах боломж байна.
- Багш нар, эцэг эхчүүд, сурагчдаараа дамжуулан нийгэмд нөлөөлөх

Ном зүй

1. БСШУЯ, (2014). Бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар. Колорфул ХХК
2. БСШУЯ, (2016). Бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар
3. БСШУЯ, (2015). Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар
4. Ж. Бумтуяа “ Бага ангийн сурагчдын хичээнгүй сайхан бичих чадварыг хөгжүүлэх арга зүй” илтгэл
5. Manaitaаan -12th school \ хаалттай бүлгэм\
6. Монгол улсын хууль, (2015). Монгол хэлний тухай хууль
7. МХ-ний зөвлөл, (2011). Журамласан 700 үгийн жагсаалт
8. Пүрэвжав.Э, (1996). Монгол хэлний хэм хэмжээ
9. Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 12дугаар сургуулийн хөтөлбөр

Сурагчдаар эсээ бичүүлж сургах нэг алхам

Б.Буяннэмэх¹, Н.Дэлгэрмаа², Б.Бямбасүрэн², Г.Оюунаа², Д.Цэрэнбат², Б.Урангоо², Т.Цэрэндолгор²,
Н.Дэлгэржаргал²

Завхан Улиастай Жавхлант цогцолбор сургууль¹

Завхан Улиастай Чандмань-Эрдэнэ лаборатори сургууль²

Удиртгал

Онол, арга зүйн үндэс

Эх хэлний сургалтын чухал зорилтуудын нэг нь сурагчдын бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх явдал юм. Үүний тулд төрөл бүрийн найруулгын эх уншиж, утга санааг нь бүрэн гүйцэд ухаарах, задлан шинжлэх, тайлбарлах, харьцуулах, зохиох, бүтээх, хувиргах, аливаа зүйлийг өөрөөр харж сэтгэх, бодол санаагаа хуваалцах, сэтгэгдэл мэдрэмж, байр сууриа илэрхийлэх, мэдээллийн олон сурвалжтай ажиллах, баримт нотолгоонд суурилан бусдыг ятган үнэмшүүлэх, үнэлэлт дүгнэлт өгөх зэрэг үйл ажиллагаа, дасгал даалгавар нь тэдний сэтгэлгээний уян хатан байдлыг сайжруулах, урнаар дүрслэн сэтгэх, үг хэллэгийн утгыг ухаарч ойлгон хэрэглэх чадварыг эхэд суурилсан сургалтын арга зүйгээр хөгжүүлдэг байна. Сургалтын цөм хөтөлбөрт эхийн хэв маягийг сонгохдоо энгийнээс нарийн руу, хөнгөнөөс хүнд рүү ороомог маягаар ахин дэвших зүй тогтлоор өөрөөр хэлбэл хүүрнэл эх, тоочиж дүрсэлсэн эх, мэдээлж тайлбарласан эх, учир шалтгааныг тайлбарласан эх, таамаглал дэвшүүлсэн эх, улмаар ятган итгүүлж бичсэн эх, эсээ найруулж бичих, уншиж ойлгох зэргээр сурагчдын бүтээлч сэтгэлгээг дэмжсэн арга зүйг багш бүр чөлөөт байдлаар эрэлхийж, сургалт үйл ажиллагаандаа туршин хэрэгжүүлж байна.

Сэдэв сонгосон үндэслэл

Японы багш нарын судалгаат хичээл заах олон нөхцөл шалтгаан байдгийн нэг нь хүүхдэд зааж ойлгуулахад хүнд сэдвийг багш нар хамтран бэлтгэж бие биеэс суралцаж, туршлагаа солилцох боломжийг олгодог энэ талыг нь бид чухалчлан үзсэн учраас заахад бэрхшээлтэй, хүнд сэдвийн жагсаалт гарган, үүнээс сурагчдаар эсээг уншуулж ойлгуулах, бичүүлж сургах өөрийн тогтсон арга зүйтэй болох нь чухал байсан. Нөгөө талаар хүний сэтгэн бодох чадвар, үзэл хандлага, мэдлэгийн цар хүрээ зэргийг дэлхий нийтээрээ эх хэлээ хэр зэрэг эзэмшсэнээр нь тогтоодог жишиг нэгэнт тогтжээ. Үүнийг эсээ бичүүлж шалгадаг тул хүүхдийг багаас нь систем дэс дараатайгаар эсээг уншиж ойлгох, бичиж сурах чадвартай болгох нь эх хэлний багш нарын тулгамдсан асуудлын нэг болоод байна.

Хичээлийн санаа

Дунд ангийн сургалтын цөм хөтөлбөрт 6-9 ангид хүүрнэн бичих, тоочин дүрсэлж бичих, мэдээлж тайлбарлан бичих, дүрсэлж бичих, учир шалтгааныг гаргаж бичих, таамаглан тайлбарлаж бичих гэх зэргээр эхийн олон хэв маягаар бичих, түүнийг уншиж ойлгох чадварыг эхийн хэв маяг бүрд тохируулан өөрийн гэсэн арга аргачлалаар багш нар сургадаг. Энэ бүгд дээр тулгуурлан 9-р ангийн 4-р нэгж хичээлээр эсээний тухай ойлголтыг өгч эхэлдэг учраас хүүхдэд цэгцтэй, дэс дараатай, цаашид суралцах хүслийг бадраасан тийм сайн арга зүйтэй болох нь чухал байсан. Ийм учраас энэ нэгж хичээлээр хүүхэд эсээний тухай ерөнхий ойлголттой танилцсаны дараа эсээ бичиж сурах эхний алхам нь юу байх вэ? гэдгийг бодолцон эсээний баримт үзэл бодлын уялдаа холбоо, түүний утга агуулга дээр тогтоож ажиллуулахаар болсон. Энэ хичээлийг Чандмань-Эрдэнэ лаборатори сургууль, Жавхлантай цогцолбор сургууль, улмаар аймгийн сайн хичээл үйл ажиллагааны бүсийн зөвлөгөөнөөр Дэвшил сургууль дээр зааж, туршлага хуримтлуулсан.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Судалгаат хичээлийн эхний үе шат болох бэлтгэл судалгааг дараах алхмаар хийсэн.

1. Эх хэрэглэгдэхүүнээ сонгох -

Баримт үзэл бодлыг янз бүрээр холбон бичсэн, түүний холбоос нь тодорхой сайн харагдах тийм эсээгээр Ж.Гангаагийн “Ус мөрөн байв чиг говийг минь тойрно” гэсэн эсээг сонгон авч түүний агуулгыг ухаарч ойлгон, баримт үзэл бодлыг ялган уншуулах, хэрхэн холбосныг нь тайлбарлуулахаар болсон. Яагаад усны тухай сэдэв бүхий эсээг сонгон авсан бэ гэхээр багш тухайн хичээлийн жилд нэг сэдвээр дагнан эхийн олон хэв маягаар бичүүлж, уншуулах зорилготой байсан. Үүний зэрэгцээ эх, ном зохиол уншиж байх явцдаа хүүхдүүд усны тухай баримтуудыг цуглуулан тэмдэглэл хөтөлдөг нь тэдэнд энэ тухай бичихэд чухал хэрэглэгдэхүүн болно гэж тооцсон.

2. Сурагчийн өмнөх төсөөллийн түвшинг тогтоох -

Төрөл бүрийн эхүүдийн баримтан дээр хэрхэн ажиллаж, түүнийг өөрийн үзэл бодлоор дэлгэрүүлэн ярих бичих ямар чадвартай хүүхдүүд байгааг тогтоох нь чухал байсан учир 6-9-р ангийн монгол хэлний хичээлээр эзэмших чадваруудаас үүнтэй холбоотойг нь ялгаж, даалгавар боловсруулах, асуултаа төлөвлөх зэрэгт анхаарч ажиллав.

	Унших	Бичих	Ярих
VI	- Мэдрэмж сэтгэгдэл, бодит байдлын ялгааны талаар ойлгож	- Зураг графикийг тайлбарлах, өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлэн	- Мэдрэмж сэтгэгдлээ илэрхийлэн ярих

	унших	хэн нэгэнд захидал бичих	
VII		- Баримтад тулгуурлан өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлсэн эх зохион бичих	- Хэлэлцүүлгийн явцад үзэл бодлыг баталж нотолж, дэмжиж үгүйсгэж ярина.
VIII	- Баримт, дүрслэл, зохиогчийн үзэл бодлыг ялган унших	- Баримт ба үзэл бодол, учир шалтгааны холбоог гарган бичих	- Уншсан эхийн мэдээллийг өөрийн санаагаар дэлгэрүүлэн ярих
IX	- Дэвшүүлсэн асуудал, үзэл бодол, баримт нотолгоог ялган унших - Баримтыг төрөлжүүлэн ялган унших	- Баримтыг өөрийн санаагаар баяжуулан бичих - Баримт мэдээлэлд задлан шинжилгээ хийх	- Дэвшүүлсэн асуудлаа баримт мэдээллээр дэмжин өөрийн үзэл бодлоо зөв илэрхийлж ярих

3. Хичээлээ төлөвлөх –

Багшийн удирдан чиглүүлэх асуулт, сурагчдаар хийлгүүлэх даалгавар зэргийг Блүмийн таксономын бүтэц шатлалаар төлөвлөсөн. Ингэхдээ хичээлийг сайжруулан заах бүрд багшаас хүүхдэд тавих асуулт, удирдан чиглүүлэх үйл бага зэрэг өөрчлөгдөж байсан болно. Алхам үйл ажиллагаа бүрд сурагчийн гаргаж болзошгүй алдаа, багшийн анхаарах санааг тооцож байв.

а) Хэрхэн сэдэлжүүлэх вэ?

- Эсээний тухай ерөнхий ойлголтыг бататгахдаа асуулт хариулт байдлаар төлөвлөх үү? эсвэл тест, бичгийн ажлаар шалгах уу? хүүхдийн идэвх сонирхлыг өрнүүлсэн ямар хэлбэр байж болох вэ? гэж ярилцан дараах 3 алхмаар төлөвлөсөн.

Сурагчийн үйл ажиллагаа	Гүйцэтгэх хэлбэр	Сурагчийн гаргаж болзошгүй алдаа, багшийн анхаарах санаа
“элдэв баримт, бодрол бясалгал, уран тайлбар, “би” баатар, өвөрмөц шийдэл” гэсэн үгсийг ашиглан эсээний тодорхойлолтыг гүйцээнэ.	Багаар	Эсээний тодорхойлолтыг гаргахад заавал байх тулгуур үг гэдгийг анзаарахгүй, бичлэгийн өөр хэлбэр гэж үзэж магад.
Эсээг эхлэх, төгсгөх аргуудыг нэг нэг өгүүлбэрээр бичиж, түүнийг ялгаж бүлэглэнэ.	Багаар	Эсээг эхлэх, төгсгөх аргуудыг бичсэн хэрчмэл үзүүлэнг зөв дараалалд оруулсны дараа өнгө дүрсээрээ ижил болохыг хүүхэд анзаарч харахаар хийнэ.
Эсээний бүтцүүдээс багууд сугалан түүний тодорхойлолтуудыг зөв харгалзуулна.	Багаар	Даалгавраа гүйцэтгэсний дараа харахад эсээний ерөнхий бүтэц харагдаж байхаар самбар төлөвлөнө.

б) Хэрхэн өрнүүлэх вэ?

- Хичээлийн үе шат, үйлийн алхам бүрд юу хийлгэх вэ? даалгавар, үйл ажиллагааны уялдаа холбоог хэрхэн гаргах вэ? нэг даалгавраас нөгөөд шилжих бүрд нь яаж сэдэлжүүлэх вэ? гэсэн санаагаар хичээлийн өрнөл хэсгийг дараах байдлаар төлөвлөсөн.

Хичээлийн зорилт буюу үйлийн алхам:

1. Эсээг ойлгож унших
2. Эсээний бүтцийг өнгө ялган будах
3. Баримт, үзэл бодлын холбоо хамаарлыг гаргах
4. Баримт, үзэл бодлыг холбосон хэрэглүүрийн үүргийг тайлбарлах
5. Баримт, үзэл бодлын холбоосыг өөр холбоосоор солин найруулах

Эсээг сайн задлахын эхлэл нь сайн ойлгож унших явдал. Тийм болохоор хүүхдүүдэд анхааралтай уншуулж, түүний санааг бүрэн ойлгуулахын тулд уншлагын олон хэлбэрүүдийг ашиглах буюу бусдыг уншиж байхад зэрэгцэн гүйлгэж унших, харааны уншлагаар дахиж унших, ойлгомжгүй хэсгээ дахин дахин уншихыг сануулахаар төлөвлөсөн.

Баримт, үзэл бодол буюу эсээний бусад хэсгүүдийг багшийн өгсөн тулгуур дохионы дагуу өнгөөр будаж тэмдэглэх, ингэхийн тулд хичээлд ирэхдээ ямар өнгийн будаг, тодруулагчтай ирэхийг урьдчилан хэлж сануулах хэрэгтэй байсан. Энэ нь эсээний бүтэц загварыг өөрийн уншсан эсээн дээрээ өнгө будгаар ялгаад харахаар хүүхэд илүү сайн ойлгоно гэж үзлээ. Мөн баримт үзэл бодлыг хэрхэн сүлжилдүүлэн холбож болохыг, ямар холбоосоор ямар утга санаа гаргаж холбосон, түүнийг утга ойролцоо өөр бусад холбоосоор солин найруулах даалгаврыг яаж

өгөх талаар нарийн төлөвлөх нь чухал байлаа. Нэг цагийн хичээл дээр тухайн эсээг бүхэлд нь бүтцээр болон баримт үзэл бодлоор хүүхэд бүр задалж амжих зэрэг цагийн төлөвлөлтөө хэд хэдэн янзаар хийж, дараагийн удаа заах бүрд энэ нь улам сайжирч эсээний эхлэл, төгсгөл хэсгээ багштайгаа хамтран түүний хөтөч буюу түлхүүр өгүүлбэр, зохиогчийн санаа, дүгнэлт зэргийг тайлбарлаад, гол хэсгийн дөрвөн цогцолбор дээр баг багаараа ажиллаж, эргээд нэгтгэн дүгнэхэд цагийн алдагдал бага, бие биеэсээ суралцах зэрэг давуу тал байна гэж тооцсон. Баримт, үзэл бодлыг холбосон хэрэглүүрийг утга ойролцоо өөр холбоосоор солин найруулах нь хүүхдийн үгийн баялгийг нэмэгдүүлж, найруулан бичих, сэтгэн бодох чадварыг хөгжүүлнэ гэж үзээд монгол хэлний угсруулан ба зэрэгцүүлэн холбох үгсийг урьдчилан түүж бэлдээд түүнээс утга тохирох бүх холбоосоор холбож бичүүлэхээр болов. Мөн хичээлийн эхлэл хэсгийн төлөвлөлтэй адил энэ хэсгийн даалгаврыг ямар хэлбэрээр гүйцэтгэх вэ? сурагчдын гаргаж болзошгүй алдаа, багшийн анхаарах санаа зэргийг төлөвлөлтдөө тусгаж өгсөн.

в) Хэрхэн төгсгөх вэ?

Хичээлийн төгсгөлд хүүхдүүдийн оролцоог:

- Багийн үнэлгээ
- Хосын үнэлгээ
- Өөрийн үнэлгээ гэсэн байдлаар өөрсдөөр нь үнэлүүлэхдээ гүйцэтгэлийн үр дүнд харгалзах

оноог сонгуулна гэж төлөвлөсөн. Энэ үнэлгээний хуудас нь хүүхэд ажиллахад энгийн ойлгомжтой, цаг бага зарцуулах ёстой гэдгийг чухалчилсан. Тэдний үнэлгээний хуудсаас багш тухайн хүүхэд, хос, багууд ямар чадварыг хэр хэмжээнд эзэмшсэнийг харж дараагийн төлөвлөлтдөө юуг анхаарах, хэрхэн засан сайжруулах санаагаа олж харах боломжтой юм гэж дүгнэсэн.

1. Багаар ажиллах даалгаврын үнэлгээ

- 1.1 Эсээг эхийн бусад хэв маягуудаас ялган тодорхойлж байгаа эсэх
- 1.2 Эсээг эхлэх, төгсгөх аргуудыг бүлэглэн ялгах
- 1.3 Эсээний бүтцийг зөв дараалалд оруулах
- 1.4 Эсээний баримт, үзэл бодлыг ялган тэмдэглэх

2. Хосоор ажиллах даалгаврын үнэлгээ

- 2.1 Баримт үзэл бодлыг холбосон хэрэглүүрийг өөр холбоосоор солин найруулах

3. Өөрийн үнэлгээ

- 3.1 Эсээг анхааралтай ойлгож унших
- 3.2 Баримт үзэл бодлын уялдаа холбоог тайлбарлах

Тухайн хичээлийн жилд нэг сэдэвт төрөлжсөн эх, эсээ уншаад баримт мэдээлэл цуглуулж байгаа

учир гэрт усны тухай мэдээлэл цуглуулах даалгавар өгч, түүнийг цэгцлэн өөрийн үзэл бодлоор нэмэн дэлгэрүүлж бичихдээ өмнөх хичээлээр үзсэн холбох үгийг ашиглан тухайн баримтыг үзэл бодлоор дэлгэрүүлэх, үзэл бодлоо баримтаар батлан бичих дадлагыг дахин дахин хийх нь эсээ бичиж сурах эхний алхам болно гэж үзсэн юм.

Хичээлийн явц

Энэ хичээлийг багаараа хамтран 4 удаа зааж туршсан бөгөөд заах бүрд сайн туршлага хуримтлуулж байв. Хүүхдээр эсээ бичүүлж байсан өмнөх туршлагаа харахад эсээний тухай ерөнхий ойлголтоо өгчихөөд л шууд ямар нэгэн сэдвээр эсээ бичүүлэх гэдэг нь хүүхдэд бэрхшээл үүсгэдэг, улмаар эсээ бичих сонирхолгүй болгодог зэрэг байдал ажиглагддаг байсан. Ийм болохоор хүүхдийг бүхэл бүтэн эсээ шууд бич гэхээсээ илүү түүний тодорхой хэсгийг нь, аль нэгэн бүтцийг нь эхлээд бичүүлвэл хүүхэд эсээ бичиж сурах эхний алхам болно гэж үзсэн. Хичээлийн сайжруулсан төлөвлөлтийн зарим даалгавар, үйл ажиллагаа түүний ололттой сайн тал зэргийг товч хүргэе.

Сурагчийн үйл ажиллагаа	Сурагчийн гаргаж болзошгүй алдаа, багшийн анхаарах санаа	Ололттой сайн тал
- Эсээн дээр баримт үзэл бодлыг өнгөөр ялган тэмдэглэх - Багшийн ялган тэмдэглэснийг өөрсдийн ялган зурсантай харьцуулан хараад ямар ч өнгөөр будаагүй үгийг ажиглан яагаад ингэсэн талаар тайлбарлах	- Баримт үзэл бодлыг холбосон холбоосыг анзаарахгүй хамт будаж тэмдэглэж магад - Баримт үзэл бодлыг холбох нэг чухал арга нь холбох үг гэдгийг ойлгуулж, түүнтэй	- Баримт үзэл бодлыг янз янзаар холбон сүлэлдүүлж бичиж болдгийг эсээн дээр задлан тайлбарлаж, өнгөөр ялгасан нь хүүхдэд гүн бат мэдлэг болсон.

	холбоотой хэл зүйн дүрмийг хамт өгөх	
- Баримт үзэл бодлыг ямар утгаар яаж холбосныг тайлбарлах		- Холбох үгийг утга ялгаж, бичиж найруулахдаа хэрэглэж сурсан.
- Холбох үгийг утга ойролцоо өөр үгээр солин найруулах	- Ганцхан үг ч гэсэн тухайн эсээ бичигчийн гаргах гэж буй санааг илэрхийлэхэд чухал гэдэг ойлголтыг өгөх	- Зэрэгцүүлэн ба угсруулан холбох 72 үгийг монгол хэлний онолын ном зэргээс түүж хэрэглэгдэхүүн болгож ашигласан нь хүүхдийг мөн тийм тоогоор холбон найруулж бичих аргад суралцуулсан.

Хичээлийн төлөвлөлтөөс авсан эшлэл:

а) Эсээнээс авсан хэсгийг уншаад юуг юутай, хэрхэн холбосон байна вэ? гэдгийг тайлбарлаарай.

Эртний монголчууд буян арилна гээд усанд ордоггүй байсан болохоороо амны цангаа тайлах төдий ус хэрэглэдэг байв. Тариа ногоо тарих гэж суваг шуудуу хэрэглэж байсангүй. Тиймээс усны энэ бага хэрэглээ нь усгүйн зовлонгоос үүдэлтэй болов уу.	Үзэл бодол – үзэл бодол	Өөрийн үзэл бодлыг ерөнхийд нь бататгаж, нэгтгэн дүгнэж холбосон.
Дорнод, Булган, Хөвсгөл, Баян-Өлгий гэсэн дөрвөн аймгийн гол нуур бусдаас илүү ширгэсэн тооллого гарсан. Ялангуяа хотгор бүхэн нь усаар бялхаж байсан Дорнодын их талд 515 горхи, 233 нуур цөөрөм байхгүй болсон.	Баримт - баримт	Дараагийн өгүүлэх санаагаа ялган онцолж, цааш лавшруулж өгүүлсэн.
Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэг учир нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн.	Баримт – үзэл бодол	Шалтгааны утга бүхий баримтаас ямар үр дүн урган гарсныг үзэл бодлоороо илэрхийлэн, угсруулж холбосон.
Дутуу татсан “почкий” ингэж дуугараад хайран усыг минь тасралтгүй хороогоод байгаа юм. Тэгэхээр энэ болгонд 1406 сая шоо дөрвөлжин км усны багахан хувийг эзлэх 123 мянган шоо дөрвөлжин км удны уснаас маань урсаад л байна гэсэн үг.	Үзэл бодол – баримт	Өөрийн үзэл бодлоо баримтаар батлан дэлгэрүүлж холбосон.

б) Утга ойролцоо өөр холбоосоор солин найруулаарай. \Нэг өгүүлбэрээр жишээ болгон үзүүлэв\

Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэг **учир** нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн.

Солин найруулсан нь:

- ✓ Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэг **тул** нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн.
- ✓ Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэг **нь** нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн болгодог ажээ.
- ✓ Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэг **гийн улмаас** нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн.
- ✓ Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэг **болохоор** нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн болдог ажээ.
- ✓ **Нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн болсон нь** Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэгтэй холбоотой.
- ✓ Нэг улс нөгөө улсдаа гол мөрнөө өгөх тал дээр харамч нарийн. **Яагаад гэвэл** Ази тивд Арабын хуурай цөл үлэмж үргэлжилдэгтэй холбоотой.

Энэ мэтээр нөгөө 3 санааг 16 янзын холбоос ашиглан хувирган найруулж бичсэн нь хүүхдийн найруулан бичих, бүтээлчээр сэтгэх үйлийг мөн тийм янзаар дэмжсэн даалгавар болж байна.

Хичээлийн засан сайжруулалт

а) Багшийн удирдан чиглүүлэх асуулт, үйл ажиллагааг сайжруулсан байдал :

Анх ямар үйл алхам төлөвлөсөн бэ?	Энэ арга зүй яагаад болохгүй байв?	Үүнийг хэрхэн сайжруулсан бэ?	Энэ шийдлийн үр дүн
- Эсээний тухай ойлголтыг асуулт хариултаар бататгах	- Хаалттай асуулт их тавигдаж байсан. -Хүүхдүүдийг идэвхжүүлж өгөхгүй	- Тулгуур үгсийг ашиглан эсээний тодорхойлолтыг гүйцээх - Түүний бүтэц, бичих аргыг	- Сэтгэхүйн хурд, оюуны бүтээлч үйл шаардсан даалгавар гүйцэтгүүлэхээр хүүхдүүдийн идэвх оролцоо

	байсан	зөв харгалзуулах, ялган бүлэглэх	сайжирсан.
- Эсээний бүх баримт үзэл бодлыг ялган тэмдэглэж, задлан шинжлэх	- Нэг цаг дээр хийж амжихгүй байсан.	- Эхлэл төгсгөл хэсгийг багштайгаа хамтран хийгээд гол хэсгийн нэг цогцолбор дээр нэг баг ажиллах	- Нэг цаг дээр нэг эсээг задалж амжиж байсан. - Өөрийн хийгээгүй хэсгийг гүйцээж ойлгохын тулд бусдыг сонсох, харилцан суралцаж байсан.
- Тухайн холбох үгийг утга ойролцоо өөр холбох үгээр солин найруулах	- Монгол хэлний холбох үгийн тухай ойлголтыг өгөхгүй болохоор тооны хувьд олон биш, тохирох утгаар нь холбож чадахгүй, цагийн алдагдал их гарч байсан.	- Монгол хэлний холбох үгийг түүвэрлэн гарын авлага болгон ашиглуулсан.	- Холбох үгийн тухай хэл зүйн дүрмийг мэдсэн. - Үгийн баялаг нэмэгдсэн. - Олон янзаар хувирган найруулах чадварт суралцсан.

б) Хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулсан байдал:

Анх ямар байдлаар төлөвлөсөн бэ?	Энэ хэрэглэгдэхүүн яагаад болохгүй байв?	Үүнийг хэрхэн сайжруулсан бэ?	Энэ шийдлийн үр дүн
- Эсээний бүтцийг өнгө ялган будах	- Аль хэсгийг нь ямар өнгөөр будаж тодруулахыг хэлж өгөхгүй болохоор эмх цэгцгүй замбараагүй болж байсан.	- Багш эсээний бүтцийг ямар өнгөөр будах тулгуур дохиог бэлтгэсэн.	- Хүүхэд өөрийн зөв буруу хийж байгаагаа бусадтай тулгахад маш амархан байсан. - Хүүхэд бүрийг жигд идэвхтэй оролцуулсан.
- Багш өнгө ялган будсанаа РР-ээр цацаж харуулах	- Багшийн бэлтгэсэн РР нь тухайн үед үзэгдээд өнгөрөхөд хүүхэд бүр өөрийн хийж байгаагаа дүгнэх нь харилцан адилгүй, хоцорч байсан.	- Эхлэл, гол цогцолбор, төгсгөл хэсгийг тус бүрээр нь хүүхэд төвөггүй харж болохоор том цаасан дээр өнгө ялган будсан байдлаар хэвлэж гаргасан.	- Хичээлийн турш өөрийн хийж байгаагаа тулган харах боломжтой болсон нь хүүхэд бүрийн жигд оролцоог дэмжсэн. - Дахин ашиглах боломжтой. - Хичээлийг нэгтгэн дүгнэхэд чухал хэрэглэгдэхүүн болсон.

Дараагийн хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Тухайн улирал ч юм уу, хичээлийн жилд нэг л сэдвээр уншиж ойлгох, бичиж найруулах зорилго тавихад хүүхэд уг сэдвийн талаар сайн ойлголттой болж, баримт мэдээлэл хангалттай цуглуулах нь сайн эх, эсээ бичиж сурахын нэг үндэс нь юм. Өөрөөр хэлбэл тухайн сэдэвтэй холбоотой баримт мэдээллийн цуглуулгаас хүүхэд өөрт хангалттайг нь сонгон, түүнийг үзэл бодлоороо баяжуулан, нэмэн дэлгэрүүлж бичихийн зэрэгцээ хүний сэтгэлийг хөглөсөн, хөтөлсөн, хөдөлгөсөн уран сэтгэмж, өвөрмөц санаа бүхий хөтөч буюу түлхүүр өгүүлбэрийн санаагаа олох нь дамжиггүй юм. Тийм учраас задалж тайлбарлаж буй эсээний сэдвийн дагуу мэдээлэл цуглуулж, баримт үзэл бодлыг холбон, сайхан найруулж бичиж сургах ямар арга зүй байгааг төлөвлөх, эрэлхийлэх шаардлагатай болж байна.

Дүгнэлт

Бусдад хүргэх сайн туршлага нь юу байв?

Багш бүрийн заах арга, хуримтлуулсан туршлага харилцан адилгүй боловч хүүхдээр эсээ бичүүлж сургах нэг алхмыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

1. Баримт үзэл бодлын уялдаа холбоо, утгын хамаарал зэргийг сайн ухаарч ойлгон, задалж тайлбарлах
2. Баримт үзэл бодлыг холбож бичсэн холбоосыг түүнтэй утга ойролцоо холбоосоор солин найруулж бичих
3. Төрөлжсэн сэдэвт эх, эсээ уншин, түүнтэй холбоотой баримт мэдээллийн цуглуулан, түүнийг өөрийн үзэл бодлоор тайлбарлан бичих

Энэ алхмаар хичээл төлөвлөхөд яагаад сайн болсон бэ?

1. Хүүхдийн хийж чадах энгийн хялбар байдлаар бичүүлж эхлэхээр цаашид суралцахад бэрхшээл багатай, тэдний идэвх сонирхлыг өрнүүлж байгаа нь харагдаж байсан.
2. Хэл зүйн дүрмийг хэрхэн хэрэглээ болгох талаар туршлага хуримтлуулсан.

3. Холбох үг дээр тулгуурлан, хүүхдийн үгийн баялгийг нэмэгдүүлж, үгийн утга ялган янз бүрээр хувирган найруулах аргад суралцуулсан.
4. Уншсан эсээний бүтцийг өнгө ялган будаж тэмдэглэсэн нь хүүхдийн харааны ой тогтоолтыг сайжруулан түүгээр дамжуулан хүүхдэд гүн бат мэдлэг болж тогтдог болох нь харагдаж байсан.

Туульсын аман яруу найргийг интеграцилж зааснаар соёлын үнэт өвийг хайрлан хамгаалах, омогших бахархах үзэлтэй болох нь

Ц.Марм mart.ts@school11.edu.mn

11 дүгээр сургуулийн монгол хэл, уран зохиолын багш

Илтгэл хамтран боловсруулсан багийн гишүүд:

Д.Заяабаяр- гадаад хэлний багш, Г.Ёндонсамбуу, дуу хөгжмийн багш, Б.Хишигбаяр сургалтын менежер

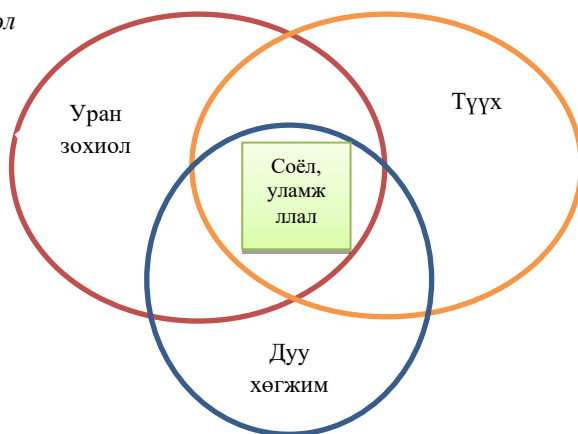
Зорилго: Туульсын аман яруу найргийг заахад тулгардаг сурагчдын илэрхийлэх чадвартай холбоотой бэрхшээлийг хамтын хичээлд суурилсан судалгаагаар шийдвэрлэхийг зорилоо.

Удиртгал

Яруу найргийн уламжлалын хүрээн дэх агуулгын босоо ба хөндлөн тогтолцоог судалж үзээд, 6-р ангид сургаалын яруу найраг, 7-р ангид уянгын яруу найраг, 8-р ангид туульсын аман яруу найраг, 9-р ангид жүжгийн яруу найргийг заахаар хөтөлбөрт тусгасныг онцолж харсан болно.

Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрт монгол хэл бичгийн судлагдахууны зорилгыг “Сурагч нь нийгмийн харилцааны тодорхой орчинд аман болон бичгийн хэлээр чадварлаг харьцдаг, хэлний мэдрэмжтэй, эх хэл, соёлоо эрхэмлэдэг, үндэсний ухамсар сэтгэлгээтэй иргэн болж төлөвшинө”²⁴ гэсэн бол түүх нийгмийн ухааны судлагдахууны зорилгыг “Сурагч нь түүх нийгмийн үйл явдал, үзэгдлийг танин мэдэх арга барилтай, үндэсний бахархал, соёл уламжлалаа дээдлэн өвлөж, хүн төрөлхтөний нийтлэг үнэт зүйлсийг хүндэтгэдэг иргэн болж төлөвшинө”²⁵ гэж томъёолсон. Урлаг хичээлийн зорилгыг “Сурагч нь аливаа юмс үзэгдэл, урлагийн бүтээлийг танин мэдэх арга барилтай, өөрийн авьяас гоо сайхны мэдрэмжээ бүтээлчээр илэрхийлж, хөгжүүлэх хүсэл эрмэлзэлтэй, урлаг соёлыг эрхэмлэгч иргэн болж төлөвшинө”²⁶ гэжээ. Хөтөлбөрт тусгасан зорилгоос харахад соёл уламжлал гэсэн ойлголт гурвууланд нь давтагдаж байгаа нь хамтын хичээл явуулах боломжтойн илэрхийлэл юм. Үүнийг дараах зургаар харуулъя.

Зураг-1. Хамтын хичээл

1. Онол арга зүй судалгааны загвар:

1.1. Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

Сэдвийг сонгосон үндэслэлээ дараах зүйлээр тайлбарлая.

1. Манай сургуулийн сурагчдын хувьд илэрхийлэх /ярих/ чадвар сул байдаг. Үүнд дараах хүчин зүйлүүд нөлөөлөх магадлалтай.

²⁴ Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Уб., 2015 он, 24-р тал

²⁵ Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. Уб., 2015, 80-р тал

²⁶ Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. Уб., 2015, 92-р тал

- Математик, физикийн хичээлээр гүнзгийрдэг. Тухайн хичээлийн орох цаг олон, бодох үйл ажиллагаа ихтэй байдаг нь тэдний илэрхийлэх чадварт нөлөөлж болох юм.
- Жендерийн хувьд эрэгтэй сурагчид давамгайлдаг.
- Тус ангийн сурагчдын сэтгэцийн үйлийн хэв шинжийг судалж үзвэл интроверт, амбиверт хэв шинж давамгайлж байсан нь мөн тэдний илэрхийлэх чадварт нөлөөлж байна гэж үзэж байна.

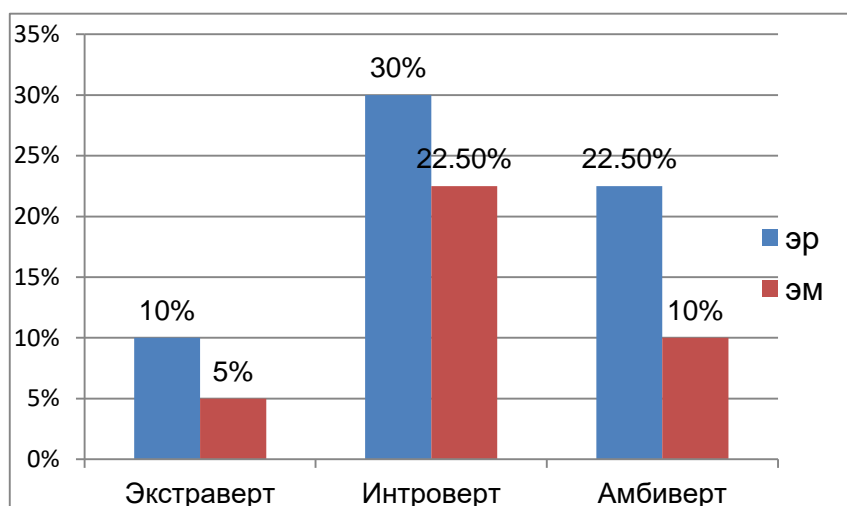
Карл Густав Юнгийн арга зүйгээр экстраверт, интроверт²⁷ шинжийг тодорхойлсон юм. Судалгааны үр дүнг хүснэгтээр харуулж үзүүлье.

Хүснэгт-1. Судалгааны үр дүн

Экстраверт		Амбиверт		Интроверт	
Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм
4	2	9	4	12	9

Хүснэгт дэх тоон үзүүлэлтийг хувиар илэрхийлж диаграммаар харуулбал:

Диаграмм-1

2. Туулийг зааж ирсэн туршлагаас харахад агуулга, үйл явдлыг гол болгож, нийлмэл урлаг талыг орхигдуулж ирсэн байна.
3. Ярих-сонсох чадварыг хөгжүүлэх хичээл хоцронгуй байгаа.
4. Мөн боловсролын философийн урсгал чиглэлийн нэг болох переннеализмын онол ёсоор сургалтад хэзээ ч хуучрахгүй сургаал, ном зохиол²⁸... гэж байдаг бөгөөд суурь боловсролын цөм хөтөлбөрт туульсын аман яруу найргийг судлуулахаар оруулсан нь хэзээ ч хуучрахгүй энэ зохиолыг тээгч, түгээгч болох боломжийг сурагчдад олгож байна.

1.2. Хичээлийн санаа:

Суралцахуйн зорилгоороо ээлжит хичээлээ нэршүүлсэн болохыг дээр өгүүлсэн. Үүнийг унших, ярих-сонсох, бичих чадварын хүрээнд авч үзвэл 8-9 ээлжит болгож болох юм гэж үзсэн.

Хүснэгт-2. Хичээл

Унших	Ярих-сонсох	Бичих
1.Туульсын аман яруу найргийг мэдэрч хүлээн авах /40/	2.Тууль бол Монголын соёлын үнэт өв /60/ /	Уншсан зохиолын талаар төрсөн сэтгэгдэл мэдрэмжээ илэрхийлэн дүгнэж ярилцах /80/
3.Зохиолын өгүүлэгдэхүүн ба хүүрнэлийн учир холбогдлыг шинжлэн тайлбарлах /40/		
4. Дүрүүдийн холбоо хамаарал, дүрийн өсөлтийг задлан тайлбарлах /40/		
5.Орчин нөхцөл нь дүрийн зан төрхийг тодруулахад хэрхэн		

²⁷ Судлаач багшийн гарын авлага. Уб., 2011 он, 67-р тал

²⁸ Эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл. Уб. 2016.52-р тал

нөлөөлж буйг шинжлэн тайлбарлах 40/		
6. Үг сонголт, хүүрнэлийн учир холбогдлыг шинжлэх /40/		

Хичээлийн ерөнхий санаа нь :

1. Туулийн онцлогийг дүгнүүлэх
2. Хэмжээний хувьд их байдаг шалтгааныг гаргуулж, мэдлэг бүтээлгэх
3. Тууль хайлахад хэрэглэгдэх хөгжмийг нэрлүүлэх
4. Тууль хайлах дэг соёлын тухай баримтат кино үзүүлэх
5. Баримтат киноноос мэдэж авсан зүйлээ үзсэн хичээлтэйгээ холбож тайлбарлах, өөрийн санаа бодлоо илэрхийлэх
6. Туулийн тархалтыг газрын зураг дээр харуулах
7. Туулийн ач холбогдлыг сурагчдаар гаргуулах
8. Яагаад үнэт өв болохыг асуудал дэвшүүлэн ярилцах
9. Үнэт өв болохыг баталсан эрдэмтдийн саналыг шигтгээ мэдээлэл болгон өгөх зэрэг болно.

Өнгөрсөн жил заахдаа хичээлээ 60 минутаар төлөвлөсөн нь бага байна гэсэн шүүмжлэлд өртсөн. 80 минут буюу хоёр цагаар заах үндэслэлийг суурь боловсролын цөм хөтөлбөрт тусгаж өгснийг харгалзаж үзэх нь зүйтэй юм байна гэж дүгнэсэн.

1.3. Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийсэн байдлыг

С.Буяндэлгэр багштай 8”а” ангид заасан байдлаар харуулъя. Энэ хичээл дээр нийслэлийн боловсролын газрын мэргэжилтнүүд / монгол хэл, уран зохиол, түүх ниймийн ухаан, дуу хөгжим, урлаг/ уригдаж ирсэн болно.

Хүснэгт-3. Судалгаа, үйл ажиллагаа

№	Цогц судалгаа	Цогц судалгааны хүрээнд хийгдсэн үйл ажиллагаа
1	Агуулгын судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Цөм хөтөлбөр, сурах бичгийн агуулгыг нарийвчлан судлах • Анги болон сэдэв хоорондын залгамж холбоог анхааран үзэх • Туулийг унших даалгаврыг урьдчилаад өгсөн учраас сурагчид уншиж тэмдэглэл хөтөлсөн байх • Сурах бичгээс гадна ашиглах эх сурвалжаа тооцож гаргах • Судалгаат хичээлийг аль ээлжит хичээлийн хүрээнд явуулах, тухайн нэгжийн хэд дэх хичээл байхаа төлөвлөх • Агуулгыг энгийн байдлаар хэрхэн хүргэх вэ? гэдгийг ярилцах
2	Мэдлэг эзэмших явцын судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Өмнө заасан хичээлийн үр дүн нь дараагийн заах хичээлийн орц болдгийг тооцох • Тухайн зохиолын талаарх өмнөх төсөөлөл ямар байгаар судлах •
3	Арга зүйн судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Хичээл зохион байгуулах хэлбэрээ сонгох • Мэдлэг бүтээлгэх үйлийг хэрхэн хийлгэх вэ? гэдгээ ярилцах • Суралцагчийн ганцаарчилсан ажиллагаа болон хосоор ажиллахад оролцож байгаа байдлыг хэрхэн ажиглах эсэхээ төлөвлөх
4	Үнэлгээний судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Ажлын хуудсаар үнэлэх аргачлалаа боловсруулах • Танин мэдэх сонирхлыг нь идэвхжүүлэхэд анхаарах • Сурагчдын сонирхол, идэвх хандлагыг үнэлэх • Илэрхийлэх чадварыг үнэлэх /Учир нь ярих сонсох чадварыг хөгжүүлэх хичээл учраас/ • Аман үнэлгээг голлосон. /Сурагчдыг идэвхжүүлэхийн тулд/
5	Хэрэглэгдэхүүний судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Ямар ажлын хуудсаар сурагчдыг үнэлэх вэ гэдгээ төлөвлөх • Веб хуудаснаас мэдээллээ хайх • Туулийн талаарх судалгааны бүтээлүүдтэй танилцах • Морин хуур, товшуур, экил хөгжим бэлтгэх • Видео киног монтаглах /10/ • Туулийн тархцын талаар харуулах газрын зураг бэлтгэх • Үлгэр туульсын ялгааг гаргуулах ажлын хуудас 40 ш • Дүрслэх ур маягийг гаргах ажлын хуудас 20 ш • Монгол туулийн тархалтын талаар харуулах газрын зураг 40 ширхэг

1.4. Судалгаат хичээл:

Э.Гунгаажав багштай 8”б”, Ю.Байгальмаа багштай 8”в” ангид заасан хичээлээ сайжруулан С.Буяндэлгэр багштай 8”а” ангид 2016 оны 12 дугаар сарын 12 ны өдөр заасан болно

Хичээл: Уран зохиол,

Хамтын хичээл: түүх, дуу хөгжим

Хичээл судалгааны багийн зорилго:

Бодит байдал	Зорилго:
Ярих чадвар сул	Хамгийн чухал чадвар болох ярих чадварыг нь хөгжүүлэхэд тухайн нэгж хичээлээр хувь нэмэр оруулах
Ярих сонсох чадварыг хөгжүүлэх хичээл дээр илүү мэдрэгддэг.	

Анг: 8”а”

Мэдээллийн дэлгэрэнгүй: Монгол соёлын үнэт өвийн талаар дэлгэрэнгүй ойлголт олж авах учраас энэ хичээлийн чухал гэж үзэж байна.

Гэвч зарим сурагчдын хувьд ташаа мэдээлэлтэй байсныг үгүйсгэхгүй. Тухайлбал:

- Тууль хайлах дэг соёлын талаарх ойлголт / Хэдийд ч хаана ч хайлж болно./
- Хэтрүүлэн дүрслэх ур маягийг фантазтай, бага насны хүүхдэд тохирох зүйл гэсэн ойлголт

Нэгж хичээлийн сэдэв: Монголын туульсын аман яруу найргийг уншиж, судлах /9цаг/

Сэдэв: Тууль бол монгол соёлын өв

Зорилго: Тууль гэж юу болохыг таниулж, соёлын өв болохыг ойлгуулж, бахархах омогших сэтгэлийг төрүүлэх

Зорилт:

- Тууль гэж юу болохыг ойлгуулах
- Туулийн үүсэл төрөл хэмжээний талаар анхны ойлголтыг өгөх
- Үнэт өв болохыг ухаарах, бахархах сэтгэл төрүүлэх

“Монгол туульсын аман яруу найргийг уншиж судлах” гэсэн нэгж хичээлийг 9 цагт багтааж заахаас 8 дугаар ангийн гурван бүлэгт зааж байгаа хичээлийг хоёр дахь ээлжит болгож авсан.

Судалгаат хичээлд нийслэлийн боловсролын газрын монгол хэл-уран зохиол, түүх-газар зүй, дуу хөгжим-урлагийн гурван мэргэжилтэн, сургуулийн захирал, сургалтын менежер, судлагдахууны 14 багш сууж сонирхсон болно.

Хичээл төлөвлөлтийн дагуу явж, төлөвлөсөн үйл ажиллагаа бүхэн цагтаа багтаж байгаа эсэхэд монгол хэл, уран зохиолын багш Ж.Хандармаа хяналт тавьж байв.

Хосоор ажиллах аргаар хичээлийг зохион байгуулсан.

Хичээлийн туршид ангийн 40 сурагчийн 31 нь асуултад хариулж хичээлд оролцсоноос сурагч Гэсэр, Саранжил, Уранчимэг нар тус бүр гурван удаа асуултад хариулсан байна.

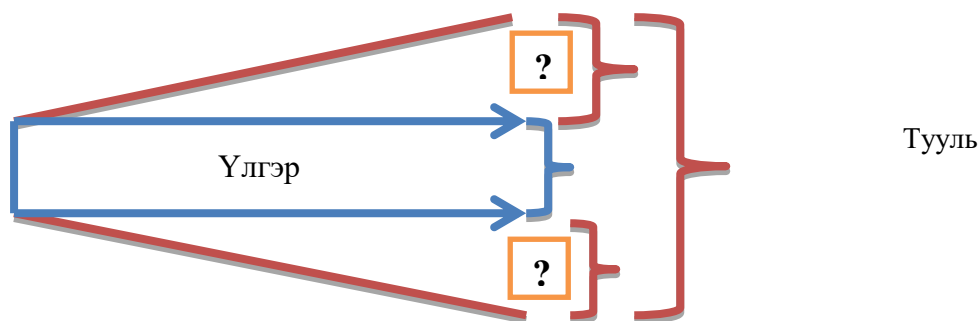
2. Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл:

2.1. Хүүхдээр юуг, яаж нээлгэсэн тухай алхмууд: Үүнийг дараах хэдэн зүйлээр тодорхойлъё.

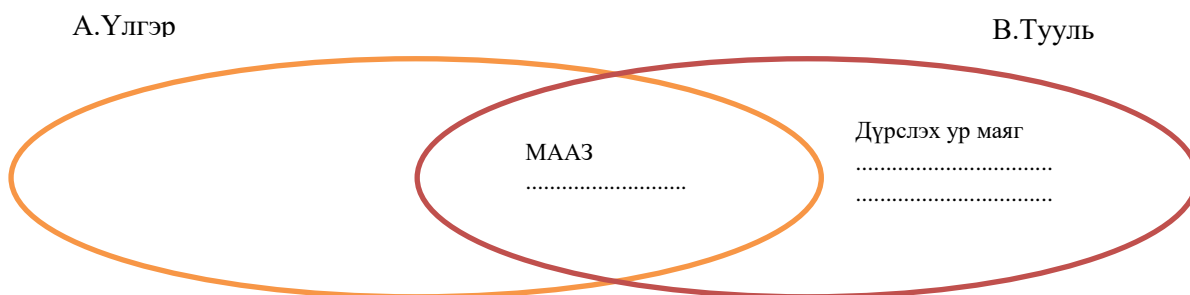
1. Туулийн баялаг дүрслэлийг үлгэрээс ялгаж ойлгуулах: “Жангар” туулийн агуулгыг хурааж 9-10 өгүүлбэрт багтаасан ажлын хуудас тараав. Хураангуйлсан өгүүлбэрээ уран зохиолын багш уран яруу уншиж өгөв.

Үлгэрт хувиргасан хураангуй хэлбэр	Туулиа уншаад дэлгэрүүлсэн байдал
Эрт урьдын цагт Жангар нэртэй хүү байжээ.	
Тэрбээр хүүхэд ахуйдаа олон мангастай тулалдажээ.	
Түүний амьдардаг газар нь ер бусын гэнэ.	
Тэрбээр Баян Хүнхээн Алтан цээжийн найман түмэн адууг хөөсөн гэнэ.	
Арслангийн араг улаан Хонгортой нөхөрлөсөн түүх нь тун сонин.	
Агай шавдал хатантай гэрлэсэн байна.	
Нарийхан зээрд морьтой Нарийн улаан баатартай хүч үзэн дийлсэн түүх түүнд бий.	
Киньяастай тулалдаж ялалт байгуулахад нь 6012 баатар нь тусалжээ.	
Жангар дайснаа дараад амар сайхандаа жаргажээ.	

1. Ажлын хуудаснаас гарах дүгнэлтийг зургаар харуулбал:

Ийм зургаар ялгааг илэрхийлэхээс гадна Веннийн диаграмаар гаргуулж болно.

2. “Монгол тууль” баримтат киноноос гаргасан дүгнэлтээ нэгтгэж, харилцан санал солилцох /Сонсох чадвар, сонссон мэдээллээ эрэмбэлээд үзэж судалсан хичээлтэйгээ холбож, бусдад илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэх зорилготой. / Сурагчдын ойлгож авсан зүйлийг доор эрэмбэлж харуулаа. Үүнийг тухайн хичээл дээр сурагчдаар шууд тоочин хэлүүлсэн болно. Тууль нь:

- Домог үлгэрээс эхтэй
- Уран сайхны сэтгэлгээгээр баяждаг.
- Амаар дамждаг.
- Хэдэн зуугаас хэдэн түмэн мөр шүлгээс бүтдэг.
- Өвөл хайлдаг.
- Шөнө хайлдаг.
- Бэсрэг дэлгэр тууль гэж ангилдаг.
- Гоо сайхан болоод зан үйлийн учир холбогдолтой.
- Төрийн ёслол, гэрийн ёслолд үүрэгтэй.
- Товшуурыг урьдчилж гэртээ байрлуулдаг
- Эр зоригтой баатар мангастай тулалдаг.
- Нийлмэл урлаг
- Туульч хүн ой тогтоолт сайтай байдаг.
- Алтайн уул,тууль хоёр холбоотой учир ойрдын туульчид “Алтайн магтаал”-аа хайлсны дараа туулиа хайлдаг байв.
- Үлгэр, домог, ерөөл, магтаал, дом шившлэг, зүйр үг, бэлгэ дэмбэрлийн үгс зэргийг багтаадаг онцгой төрөл.
- Товшуур, хуур, хуучир, экэл зэргийг ашиглан хайлдаг.
- Туульчид цөөрсөн.
- Хэрэглэхээ больсон.
- Урлагийн тайзан дээр тоглож, үзүүлэхээс өөр юмгүй болсон.

3. Их Монгол улсын нэргүй газрын зураг дээр монголчуудыг олж, дугаарлах. Энэ нь сурагчдын жишин харьцуулах чадварыг хөгжүүлнэ. /Түүхийн хичээл дээр үзсэн мэдлэгээ сэргээх, үзэж байгаа хичээлтэйгээ холбох, /

4. Багш Г.Ёндонсамбуугийн хайлсан магтаал, туулийг сонсоод харьцуулах

Хайлан аялгуулах хоолойн ялгаа	Хэрэглэж байгаа хөгжмийн зэмсгийн ялгаа	Төрөл зүйлийн ялгаа

5. Монгол тууль яагаад үнэт өв болдог вэ? гэдэг дээр асуудал дэвшүүлж ярилцах

Сурагчдын гаргаж байсан санаануудыг жагсаавал:

- Монгол туульчид гарын арван хуруунд багтахар цөөрсөн учраас
- ЮНЕСКО-гийн соёлын өвд бүртгүүлсэн учраас
- Тууль хайлах хүн ховордож, монгол тууль мартагдахад хүрч байгаа учраас
- Нийлмэл урлаг гэж үздэг учраас
- Хүний оюун ухаанаар бий болсон зүйл. Цээж сайтай монголчууд зохиосон.
- Монгол туулийг ард түмэн бүтээсэн бөгөөд эргээд хүүхэд бидэнд бахархах үзлийг төлөвшүүлдэг учраас
- Түүхийн гайхамшигт дурсгал учраас
- Урлагийн бүтээл учраас
- Уран зохиолын дурсгал учраас. Яагаад гэвэл уран дүрслэл ихтэй гэх мэтийн

олон таамаглал хэлж түүнээ нотлохыг оролдож байлаа.

Яагаад соёлын чухал үнэт өв болдог юм бэ гэдэг дээр багш дөхүүлэх, чиглүүлэх үйл хийгээгүй нь алдаа болсон. Өнөө жил заахдаа “Соёлын өв гэдэг нь цаг үеийн шалгуурыг давсан, бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн, тухайн ард түмний оршин тогтнохын үндэс болсон, түүх соёл, угсаатан, ШУ, урлагийн ач холбогдолтой биет болон биет бус үнэт зүйл юм” гэдэг тодорхойлолтод тохирсон.

- Цаг хугацааны хувьд
- Хэн үнэлэх ёстой вэ?
- Ямар ач холбогдолтой вэ? Тэр нь яаж илэрдэг вэ? гэх мэтийн чиглүүлэх асуулт гаргасан.

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага:

Нийлмэл урлаг гэж үздэг чанар нь хичээлийг интеграцилж заахтай уялдаж байна гэдэгтэй хичээл хамтран бэлтгэж байсан багш нар санал нэгдсэн. Хичээл зааж байх явцад ажиглагдсан шинэлэг санаа гэж хэлж болохоор зүйлийг харуулья.

- Тоочимж болохыг баримтаар нотлох: “Туульсын аман яруу найргийг уншиж судлах” нэгжийн ээлжит хичээл бүр дээр байнга давтаж жишээ баримтаар нотолж байх зүйл нь “магтан бахдах өнгө аяс” юм. Энэ нь тууль бол тоочимж эх болохыг батлах нотолгоо болно. Ерөнхийг тодорхой зүйлээр баталж нотлох чадварыг хөгжүүлэхэд дахин давтах үйл их нөлөөтэй.

№	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Дүрслэгдэхүүн	Дүрслэл
3	Дүрүүдийн холбоо хамаарал, дүрийн өсөлтийг задлан тайлбарлах /40/	Агай шавдал хатан, Арслангийн араг улаан хонгор, морь, орчлонгийн сайхан Миньяан, Баян хүнхээн алтан цээж	<ul style="list-style-type: none"> • Наашаа харахад нь наад далайн жараахайн тоологдом... • Ирсэн 99 жилийн юмыг тоочиж хэлдэг...
4	Орчин нөхцөл нь дүрийн зан төрхийг тодруулахад хэрхэн нөлөөлж буйг шинжлэн тайлбарлах 40/	Амьдардаг газар	...Сэр сэр салхитай Бур бур хуртай, Даарах хүйтэнгүй Халах халуунгүй Үргэлжид 25 насны дүрээр байдаг
5	Үг сонголт, хүүрнэлийн учир холбогдлыг шинжлэх /40/	Хатны дүрслэл: Хуурын дүрслэл:	91 чавхдастай Эндэр мөнгөн хуураа татахад...

- Туулийн өгүүлэмжээс хөөж түүхэн хүнтэй хамааралтай түүхэн үйл явдлыг гаргуулах:

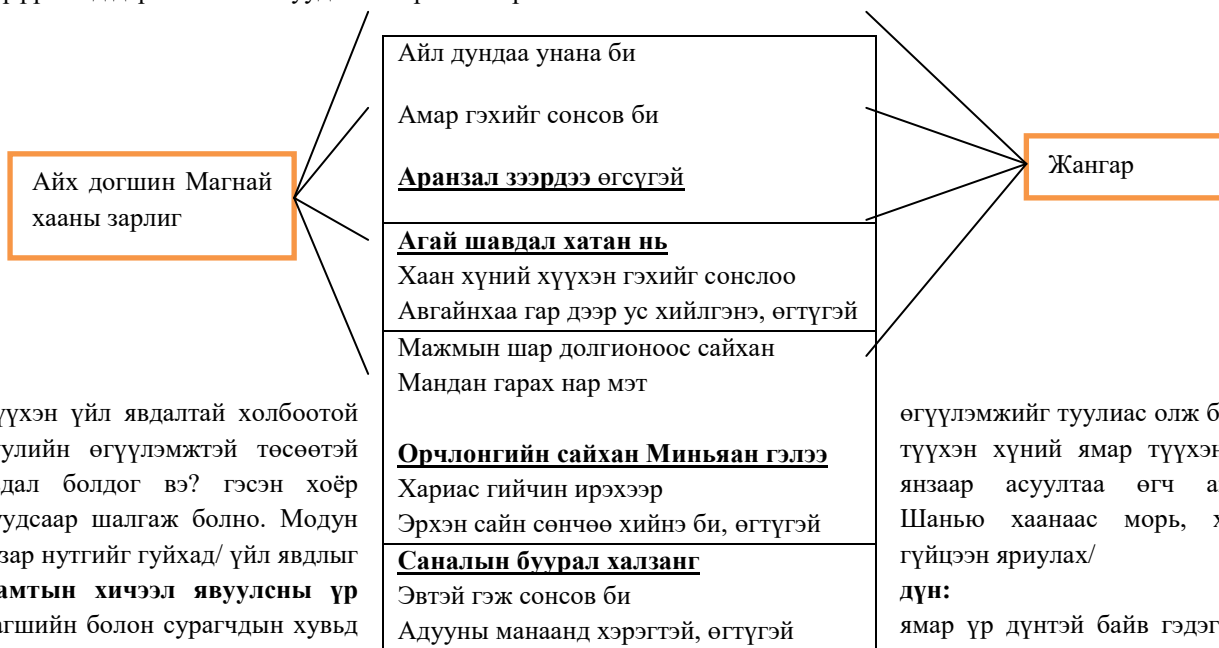
Сурагчдын түүхийг судлах чадварыг хөгжүүлэх тулгуур ойлголт нь түүхийн хичээлийн таван ай буюу асуулт байдаг.²⁹

Түүхийн асуулт /5W/				
Хэзээ?	Хаана?	Хэн?	Юу?	Яагаад?

²⁹ Багшийн ном. Түүх VIII. Уб.,2015 он,9-р тал

Түүхэн он тоолол цаг хугацаа	Түүхэн газар нутаг, орон зай	Түүхэн зүтгэлтэн	Түүхэн үйл явдал	Шалтгаан мөн чанар, ямар үр дүнд хүрэв, өөрчлөлт сургамж
------------------------------	------------------------------	------------------	------------------	--

Түүхийн хичээлийн таван айг үндэс болгож, туулийн өгүүлэмжтэй ойролцоо ямар түүхэн үйл явдал байдгийг илрүүлэхэд дараах ажлын хуудас тохирно гэж үзэж байна.

Түүхэн үйл явдалтай холбоотой туулийн өгүүлэмжтэй төсөөтэй явдал болдог вэ? гэсэн хоёр хуудсаар шалгаж болно. Модун газар нутгийг гуйхад/ үйл явдлыг **Хамтын хичээл явуулсны үр** Багшийн болон сурагчдын хувьд дүгнэлтээ гаргая. Эрс тэс дараах зүйлүүд дээр ахицтай байлаа гэх нь үнэнд ойр юм.

өгүүлэмжийг туулиас олж бичих, түүхэн хүний ямар түүхэн үйл янзаар асуултаа өгч ажлын Шанью хаанаас морь, хатан, гүйцээн яриулах/
дүн:
ямар үр дүнтэй байв гэдэг дээр өөрчлөлт гарлаа гэхээсээ илүү

А. Багшийн хувьд:

- Заах өнцгөөс хичээл бэлтгэхээс зайлсхийх
- Сурагчаар хийлгэх /мэдлэг бүтээлгэх/ -ээр төлөвлөсөн зүйлээ өөрөө хийж үзэх
- Нэг хичээлийг олон дахин заах нь улиг биш, арга зүйгээ баяжуулах үндэс гэдгийг ухварлах
- Бусдын санааг тусгах
- Асуулт асуудалд хариулах сурагчдын хариуг төсөөлөх тооцох

Б. Суралцагчийн хувьд:

- Сонссон зүйлээ эрэмбэлэх чадвар нь зохих хэмжээнд дээшилсэн
- Анхаарлын хуваарилж сурахад дадах
- Бодох үйл нь ихэвчлэн хувийнх байдаг бол хосоороо ажиллах нь хамтын шийдвэр гаргалт байдаг гэдгийг лавшруулан ойлголоо.
- Жишиж харьцуулсан зүйлийнхээ үндэслэлийг тодорхой тайлбарлах

3. Судалгааны үр дүн

3.1. Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийх зарим сайжруулалт

Зорилгоо өөрчлөх: “Тууль гэж юу болохыг таниулж, соёлын үнэт өв болохыг ойлгуулж, бахархах омогших сэтгэл төрүүлэх” гэсэн зорилго тавьж байсныг “Уншсан зохиолын талаар төрсөн сэтгэгдэл мэдрэмжээ илэрхийлэхдээ бахархах, омогших сэтгэлийг төрүүлэх” гэж өөрчлөх нь зүйтэй гэж үзлээ.

Өнгөрсөн жилийн заасан хамтын хичээлийн төлөвлөлтийг хэрхэн сайжруулаад өнөө жил хэрхэн заах вэ гэдэг дээр бичих нь зөв санагдлаа. Ингэхийн тулд хамтын хичээлд сууж, сайжруулах санал зөвлөгөөг хэлсэн мэргэжилтнүүд, багш нарын саналыг дараагийн хичээлийн төлөвлөлтөд тусгах нь зөв гэж үзлээ..

№	Цогц судалгаа	Сайжруулах хэрэгтэй гэсэн саналууд
1	Агуулгын судалгаа	Ойлголт ухагдахуун нь ээлжит хичээлээр олгогддог. Бахархах омогших сэтгэгдэл төрүүлэх нь нэгжээр гарч ирдэг учраас судалгаат хичээлээ 8 дахь ээлжит хичээл дээр хийх нь зөв гэсэн санааг монгол хэлний мэргэжилтэн зөвлөсөн юм. /Судалгаат хичээлээ нийт заах 9 цагийн хичээлийн 8 дахь нь болгов./

2	Мэдлэг эзэмших явцын судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Туулийн гайхамшиг болсон нэг зүйл нь үг сонголт уран дүрслэл байдаг. Үүний дараагийн хичээл нь хамтын хичээл байх нь зөв. • Туулийг мэдэрч ойлгож уншсаны дараа омогшуулан бахархах сэтгэгдэл төрүүлэх утгагүй гэсэн шүүмжийг хүлээж авсан.
3	Арга зүйн судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Хосоор ажиллах аргаар хичээлийг явуулж байсныг багийн үйл ажиллагаанд шилжүүлэх нь зөв гэж түүх нийгмийн ухааны мэргэжилтэн зөвлөснийг хүлээж авсан. /Хатан, морь, баатар, мангас, гэх мэтээр онцгой хэтрүүлэлтэй баатрын нэрээр багаа нэршүүлэх нь зөв/ • Цагийг 2 цаг буюу 80 минутаар төлөвлөх нь илүү хүртээмжтэй байна гэдэг саналыг бас хүлээж авлаа
4	Үнэлгээний судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Үлгэр тууль хоёрын ялгааг гаргасан ажлын хуудсыг тохирц сайтай гэж үзсэн. • Морь, хатан, баатрууд, газар нутаг, эдлэл хэрэглэлийн дүрслэлийг гаргуулах ажлын хуудсыг хялбарчилж, нэг багт нэг асуудлыг шийдэхээр өгөх нь зөв гэдгийг дуу хөгжим урлаг хариуцсан мэргэжилтэн зөвлөснийг бас хүлээж авсан. • Стандарт үнэлгээг оруулах шаардлага тавьсан учраас богино хугацаанд сурагчдын мэдлэгийг үнэлэх программ ашиглах болсон. Одоо ашиглах программ нь “PLICKER”. Богино хугацаанд хүүхдийн мэдлэгийг үнэлэхэд тохиромжтой
5	Хэрэглэгдэх үүний судалгаа	<ul style="list-style-type: none"> • Ажлын хуудсаа цөөлсөн. • Вебээс хайсан мэдээллээ цэгцэлж эрэмбэлсэн. • Туулийн тархсан монголчуудыг газрын зураг дээр заалгахдаа нэртэй газрын зураг ашиглах биш нэргүй зурган дээр гаргуулах нь зөв гэдэг саналыг хүлээж авсан.

3.2. Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа: / Өнөө жил буюу 4 дэх жил/

Хамгийн их анхаарахаар зүйл нь үнэлгээний төлөвлөлт байлаа. Багийн гишүүд хамтраад “PLICKER” цахим программыг ашиглахаар шийдвэрлэв. “PLICKER” цахим программыг ашигласны ач холбогдол нь:

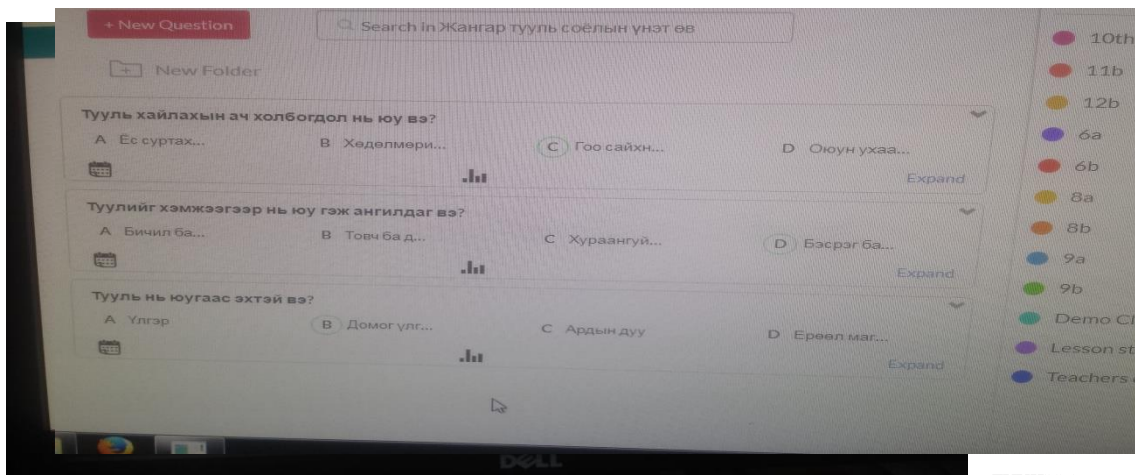
1. Багш проекторыг компьютертэй холбож , анги болон даалгавраа сонгож View live цэсийг идэвхжүүлнэ.
 2. Багш гар утсан дээрээ “Plickers” app –ыг асаана.
 3. Багш “Plickers” картуудыг сурагчдад тарааж өгнө.
 4. Багш гар утаснаасаа даалгавруудаа нэг нэгээр нь сонгоно. Сонгосон даалгавар дэлгэцэн дээр автоматаар гарна.
 5. Даалгаврын хүнд хөнгөнөөс хамаарч гүйцэтгэх хугацааг тогтооно. Хугацаа болмогц багш картаа өргөх команд өгнө.
 6. Сурагчид нэгэн зэрэг картаа өргөнө. Хэрэв сурагч “А” хариултыг зөв гэж үзвэл дүрсэн дээрх “А” хариулттай ирмэгийг дээш нь харуулж өргөнө.
 7. Сурагчдыг картаа өргөхөд багш бүх картыг гар утсаараа скан /scan/ хийж уншуулна.
 8. Шалгалтын дүн тэр дороо гарна.
- А. Давуу тал:
- Ашиглахад хялбар
 - Багшийн ажлыг хөнгөвчилнө. /багш засах шаардлагагүй/
 - Бэлэн анализ боловсруулна.
 - Сурагчдыг идэвхжүүлнэ.
 - Хамгийн нийтлэг алдаж буй 3 даалгаврыг гаргаж өгнө.
 - Эдийн засгийн хэмнэлттэй.
 - Сурагчид тэр даруйдаа үр дүнгээ харах боломжтой.
 - Эргэх холбоо хийхэд тохиромжтой.

“Монгол тууль” баримтат киноноос гаргасан дүгнэлтээ нэгтгэж, харилцан санал солилцоходоо үнэлгээний энэ программыг ашиглах нь зүйтэй. Ингэхийн тулд илтгэлийн 7-р хуудсан дахь кино үзэж, сонсоод ойлгох чадварыг шалгасан даалгаврыг бүлэглэж, сонгох даалгавар бүхий асуулт боловсруулах нь зөв байна гэж үзлээ. Цахим программ ашиглалтын ерөнхий байдлыг зургаар харуулсныг дараах дарааллын дагуу зургаас хараарай.

- Сурагчдын нэрсийг дугаарлаж оруулсан байдал

- Сонгох даалгавар бүхий асуултыг программд өгсөн байдал

Мөн

түүнээс гадна

нэгдмэл хичээлийн цагийн төлөвлөлт дээр анхаарах нь зүйтэй юм байна гэж үзлээ. “Сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ анги, агуулга, сэдвийн онцлогийг харгалзан нэг хичээлийн үргэлжлэх хугацааг боломжтой тохиолдолд хоёр цагаар буюу 80 минутаар хичээллэхээр хичээлийн хуваарь зохицуулалт хийх³⁰ - ийг” монгол хэл-уран зохиолын хөтөлбөрт тусгасан бол “Хичээл сургалт нь дан ганц багийн биш сурагч бүрийн үйл ажиллагаанд тулгуурлан явагдахад цаг хугацаа шаардлагатай тул ялангуяа 8,9 дүгээр ангид хичээлийг хоёр цагаар /80/ судлахаар арга зүйн төлөвлөлт хийх, үүний тулд хичээлийн хуваарьт тусгахад анхаарах”³¹-ыг түүх нийгмийн ухааны хөтөлбөрт заасан байна. Үүнийг үндэслэл болгож сонсох ярих чадварыг хөгжүүлэх, засаж сайжруулсан хичээлээ хоёр цаг /80/- аар төлөвлөсөн.

3.3. Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал:

Төлөвлөлтийн дагуу заасан хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрхэн хэрэгжүүлснээ хүснэгтээр харууллаа.

Хичээлийн эхлэл	Хичээлийн өрнөл	Хичээлийн төгсгөл
Үлгэр уншуулах	Алтайн магтаалыг хайлах	Туулийн ач холбогдлыг гаргуулах
Туулийн хураангуйлсан хэлбэрийг уншуулах	“Жангар” туулийг хайлах	Тууль үнэт өв болох талаар эрдэмтдийн хэлсэн үгсээр бичүүлэх, яагаад ингэсэн болохыг тайлбарлуулах
Үлгэр тууль хоёрыг харьцуулах	Хайлсан хоёр бүтээлийн ялгааг гаргуулах	
	Туулийн баатруудад тохирсон дүрслэлийг гаргуулах	
	Веннийн диаграмм дээр харьцуулах	
	Туулийн өгүүлэмжтэй төсөөтэй түүхэн хүнтэй холбоотой түүхэн үйл явдлыг олуулах	
	“Монгол тууль” баримтаг киног үзүүлэх	

Хичээлийн үеийн протокол/гэмдэглэл/-ийг эш татаж харуулахын зэрэгцээ ард хавсаргалаа.

Монгол хэл –уран зохиолын мэргэжилтэн:

- 1-р даалгавраас тууль нь тоочимж хэв маягтай, хэтрүүлж дүрсэлсэн зүйл юм гэдэг нь шууд харагдаж байна.
- Уран дүрслэлийг жагсаасан нь оновчтой.
- Ойлгуулах нь ээлжит хичээлийн зорилгыг хэрэгжүүлснээр гарч ирнэ.
- Омогшиж, бахархах нь нэгж хичээлийн зорилгыг хэрэгжүүлснээр гарч ирнэ./Дээр өгүүлсэн/
- Туулийг уран зохиолын судлагдахууны түвшинд заадаг байсныг эвдлээ гэж үзлээ.

³⁰ Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. Уб., 2015 он. 35-р тал

³¹ Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. Уб., 2015 он. 89-р тал

Түүхийн мэргэжилтэн:

- Зорилго зорилт сайн болсон.
- Жангар түүхэн хүн мөн үү? гэдэг дээр хэлэлцүүл.
- Асуулт боловсруулахдаа анхаар. Сэргээн санах түвшний асуулт асуух гээд байна.

Дуу хөгжмийн мэргэжилтэн:

- Дуу хөгжмийн багшид тууль хайлах чадвар давуу байна.
- Алтайн магтаалыг зааж сургах нь зүйтэй.
- Богино атлаа их агуулга багтаасан баримтат кино сонгож чадсан байна.

Дүгнэлт

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?: МAAЗ-ын энэ төрлийг зөвхөн уран зохиолын судлагдахууны түвшинд заадаг нэгэн хэвийн байдлыг эвдсэн. Нийлмэл урлаг гэдэг талаас нь ойлгуулахыг эрмэлзсэн нь боломжийн хичээл боллоо гэж үнэлэгдсэн. Туульд түүхийн судлагдахууны түүхэн хүн, түүхэн үйл явдал гэсэн айтай ойролцоо өгүүлэмж орсон нь илүү сонирхолтой болгосон. Ажлын хуудас ойлгомжтой, сонгож авсан баримтат кино нь богино атлаа агуулгын багтаамж ихтэй байсан нь сонголт сайн хийснийг харуулсан. Дээрх шалтгаанууд нь хамтын хичээлийг сайн болсон гэсэн үнэлэлт өгөхөд хүргэсэн.

Бусдад хүргэх туршлага: “Туульсын аман яруу найргийг уншиж судлах” нэгж хичээлийг хамтын хичээл хэлбэрээр заах нь өгөөжтэй. Иймээс тууль хайлсан бичлэг сонсгох, эсвэл тууль хайлдаг уран бүтээлчийг хичээлдээ урьж оролцуулах нь зүйтэй. Ажлын хуудсыг ойлгомжтой, үнэлж болохуйц, даалгаврын жишин харьцуулалт нь ойлгогдохоор байх нь багшийн ажлыг хөнгөвчилнө. Үнэлгээний шинэ цахим программуудыг ашиглах эрэл хайгуул хийх нь зүйтэй.

Сайжруулан заасан дөрөв дэх тохиолдол:

“Туульсын аман яруу найраг” гэсэн нэгж хичээлийг манай сургуулийн хувьд эхний нэгж болгож заадаггүй. Туулийг бүрэн эхээр нь уншуулах, тэмдэглэл хийж, товчлох боломжийг бий болгох үүднээс хоёрдугаар улиралд заахаар төлөвлөдөг.

Ингээд Ж.Ёндонсамбуу багштай 86 ангид 12 дугаар сарын 14 ний өдөр заалаа. Өмнө жилийн 8”а” ангид заасан хичээлийн төлөвлөлтийг дараах байдлаа засан сайжруулсан.

Өмнө жилийнхтэй нэг адил суралцахуйн зорилтоороо ээлжит хичээлээ нэрлэсэн. Есөн ээлжит хичээлийн 6,7 дахь нь хамтын хичээл байхаар оруулсан.

Унших	Ярих-сонсох	Бичих
1.Туульсын аман яруу найргийг мэдэрч хүлээн авах /40/	6,7.Тууль бол Монголын соёлын үнэт өв /80/ /	8,9.Уншсан зохиолын талаар төрсөн сэтгэгдэл мэдрэмжээ илэрхийлэн дүгнэж ярилцах /80/
2.Зохиолын өгүүлэгдэхүүн ба хүүрнэлийн учир холбогдлыг шинжлэн тайлбарлах /40/		
3.Дүрүүдийн холбоо хамаарал, дүрийн өсөлтийг задлан тайлбарлах /40/		
4.Орчин нөхцөл нь дүрийн зан төрхийг тодруулахад хэрхэн нөлөөлж буйг шинжлэн тайлбарлах 40/		
5.Үг сонголт, хүүрнэлийн учир холбогдлыг шинжлэх /40/		

Өмнө жилийн хичээл төлөвлөлтөө засаж сайжруулснаа товч байдлаар харуулъя:

	Өмнө жил	Өнөө жил
Ээлжит хичээлийн цаг	2 дугаар цаг	6,7 дугаар цаг
Зорилго	Тууль гэж юу болохыг таниулж, соёлын үнэт өв болохыг ойлгуулж, бахархах, омогших сэтгэлийг төрүүлэх	“Сэтгэгдэл мэдрэмжээ илэрхийлэхдээ бахархах, омогших сэтгэлийг
Арга зүй	Сэргээн санах түвшний асуулт бүхий хичээл болж байсан.	Асуудал дэвшүүлэн шийдвэрлэх боломжийг олгохуйц асуулт тавьсан.
Хичээл зохион байгуулах хэлбэр	Хосоор ажиллах арга	Багийн үйл ажиллагаанд
Хэрэглэгдэхүүн	2-3 ажлын хуудас	Хэрэглэгдэхүүнээ цөөлсөн.
Үнэлгээ	Аман буюу стандарт бус үнэлгээг голлосон	PLICKER” цахим программыг ашигласан.

Энэ удаагийн хамтын хичээлээс ажиглагдсан эерэг зүйл:

1. Багшийн хувьд:

- Багийн үйл ажиллагаа өмнө жилээс илүү байсан.
- Хичээл заах багийн гишүүдээс гадна ЗАН-ийн багш нар үнэтэй санал зөвлөгөө хэлж байлаа.
- Арга зүйн хувь ахисан.
- Өөр судлагдахууны багш нар хамтын хичээл заах сэдвийн хүрээнд судалгаа хийж эхэлсэн

2. Суралцагчийн хувьд:

- Үйл ажиллагааны нэг хэлбэрээс нөгөөд шилжиж байгаа байдалд амархан дасаж байв.
- Хөвгүүдийн идэвх оролцоо илүү байсан.
- Уншаад ойлгох, сонсоод ойлгох чадварыг шалгасан нь илүү сонирхолтой байлаа гэж хэлж байв.

Дүгнэлт

Хичээлд сайн бэлтгэх нь сайн хичээл бий болохын үндэс нь болдог. Судалгаат хичээл нь багшийг судлан шинжлэх арга барилд сургахад нэлээд үүрэгтэй гэдэг нь хичээлд бэлтгэх, заах, хэлэлцүүлэх явцад харагдсан юм. Сурагчдынхаа мэдлэг эзэмшилтийн түвшин, хичээлийн агуулга, арга зүй, хэрэглэгдэхүүн, үнэлгээ зэргийг цогц байдлаар нь судалж сайн хичээл заах нь багшаас ихээхэн тэвчээр, ур дүй, мэдлэг чадвар, зүтгэл шаарддаг гэдгийг судалгаат хичээлд бэлтгэсэн болон хичээлд ажиглалт хийсэн, хэлэлцүүлэгт оролцсон багш нар мэдэрч, туршлагаа хуваалцлаа.

Ном зүй:

1. Байгальсайхан.С.” Ч.Ойдов. Ардын аман зохиолын уламжлал”
2. БСШУС-ын яам. Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. Уб.,2015
3. Боловсролын хүрээлэн “ Эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл” Уб., 2016
4. Галбаатар .Д. “Уран зохиол: онол, түүх, шүүмжлэл”.УБ. 2012 он
5. Гантулга.Ц “Багшийн ном”/Түүх VIII/ Уб., 2015\
6. Нандинбилиг. Г нар. Уран зохиол-VIII.Уб.,2017
7. Нийслэлийн боловсролын газар. “Хүүхдийн хөгжил төлөвшил оролцоонд багш сургалтын байгууллагын үүргийг дээшлүүлэх нь” Уб., 2011.
8. Оюунцэцэг. Ш “Багшийн ном” /Монгол хэл, уран зохиол VIII/
9. <http://www.monheritage.mn/mn/intangible/> Монгол тууль/
10. Судлаач багшийн гарын авлага. 2011 он

Хавсралт-1: Хамтын хичээлийн, болон хэлэлцүүлгийн үеийг баримтжуулсан байдал

Уран зохиолын багш Ц.Март
Дууны багш Г.Ёндонсамбуу
Түүхийн багш Ганцогт нар хичээл заах үеэр

Сурагчдын хичээлд оролцож байгаа байдал

Хичээл хэлэлцүүлгийн үе
эхэллээ.

Цахим орчинд сурагчдыг эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшүүлэх замаар ухаалаг хэрэглээнд хөтлөх нь

*О.Оюунтунгалаг, Хөвсгөл аймгийн Мөрөн сумын Титэм
ЕБС-ийн Монгол хэл, бичгийн багш, www.oyukhaaa@yahoo.com*

Удиртгал

Хүн төрөлхтний хөгжлийн гарц нь мэдлэгийн нийгэмд шилжиж, мэдлэг шингэсэн бүтээгдэхүүнийг дэлхийн зах зээлд гарган мэдлэгийн эдийн засгийг бэхжүүлж чадсан улс орон хөгждөг тийм цаг үед ирлээ. Иймд өнөөгийн боловсролын хэтийн зорилгыг “Хүүхэд бүрийг өөртөө итгэлтэй, бүтээлч иргэн болгон төлөвшүүлж, мэдлэгт суурилсан нийгмийг бүтээн байгуулах “Дэлхийд өрсөлдөх Монгол хүн”-ий төлөө” хэмээн тодорхойлсон байдаг.

НҮБ-ын Боловсрол, Соёл, Шинжлэх ухааны байгууллагаас 2015 оны 5-р сард Тогтвортой хөгжлийн 4 дүгээр зорилтын хүрээнд БНСУ-ын Инчеон хотод зохион байгуулсан “Хүн бүрт хүртээмжтэй, тэгш, насан туршдаа суралцах чанартай боловсрол” сэдэвт Дэлхийн боловсролын форумаас Инчеоны тунхаглалыг гаргасан. Тус тунхаглалд 2030 он хүртэлх дэлхийн боловсролын алсын харааг тодорхойлоод, “Чанартай боловсрол нь бүтээмж болон мэдлэгийг дэмжин хөгжүүлж, бичиг үсэг математикт суралцахтай адил, задлан шинжилгээ хийх, асуудал шийдвэрлэх, танин мэдэхүйн хувь хүний харилцааны чадваруудыг хөгжүүлдэг” [11;6]гэдгийг онцлон тэмдэглэжээ.

Үүнтэй уялдуулан УИХ-аас баталсан ЗГ-ийн 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “Зөв Монгол хүүхэд хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ”, “... шинэ стандарт нэвтрүүлнэ.” хэмээсний дагуу Монгол улсын боловсролын чанарын шинэчлэлтэй холбогдуулан 2015-2016 оны хичээлийн жилээс “Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлж, 2017-2018 оны хичээлийн жилээс бүрэнд дунд боловсролын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлээд байна. Үүнд:

“Сурагч нь нийгмийн харилцааны тодорхой орчинд аман болон бичгийн хэлээр чадварлаг харилцдаг, хэлний мэдрэмжтэй, эх хэл соёлоо эрхэмлэдэг, үндэсний ухамсар сэтгэлгээтэй иргэн болж төлөвшинө.” \Цөм хөтөлбөрийн зорилго, 6.1\ хэмээн тодорхойлж байна. .

Бүрэн дунд боловсрол бол хувь сурагч, улс эх орон, дэлхий нийтийн хувьд чухал үе шат бөгөөд энэ үеэс бие даан амьдрах хэрэгцээтэй тулгарах, ажил мэргэжлийн сонголт хийх, ухаалаг шийдвэр гаргах, гаргасан шийдвэртээ хариуцлага хүлээх, өөрийн үзэл бодол байр суурьтай байж тэдний санаа бодол авьяас чадварыг бусад хүмүүс хүлээн зөвшөөрөх, нийгэмд бэлтгэн хүлээлгэж өгөхөд боловсролын зорилго тодорхойлогдоно.

1.1 Онол аргагүйн үндэс, судалгааны загвар

А.Онолын үндэслэл.

Аливаа сургалтын арга, технологийг бий болгоход онолын үзэл баримтлалууд хөрс суурь нь болж өгдөг. Тиймээс уг технологийг бий болгохын тулд дараах онолын болоод судлаачдын үзэл баримтлалуудыг харьцуулан судалсан болно.

1	Жон Дьюй	Сургуулийн зорилго бол хүүхдийн толгойд гаднаас ямар ч хамаагүй мэдлэг чихээ дүүргэхэд биш, харин өөрт нь байдаг төрөлх өгөгдөл, нөөц чадамжийг өдөөн хөгжүүлэхэд чиглэх ёстой.
2	А.Маслоу	“Хүн бүрт сэдлийн боломж, бололцоо байдаг бөгөөд тэдгээр нь тухайн хүний хэрэгцээг хангахад тусална. Өөрөөр хэлбэл хүүхдүүд өөрийгөө илэрхийлэх чадвартай бөгөөд тэр нь зурах, унших чадвараа хөгжүүлэх, үе тэнгийнхэнтэйгээ идэвхтэй харилцах зэрэг үйл ажиллагаагаар хэрэгжинэ” [13,56]
3	Суралцахуйн Пирамид	Хүн ямарваа мэдээллийг сонсоход- 5%, уншихад-10%, сонсоод үзэхэд-20%, бүлгээр ажиллахад-50%, биечлэн хийхэд-75%, бусдад зааж хэрэгжүүлэхэд-90% тогтоодог.
4	Портер , Лоулерийн онол	Үр дүнтэй хөдөлмөрөөр хэрэгцээ хангагддаг.Энэ онолоор хүрэх үр дүнд үйл ажиллагаанд оролцогчдын мэдлэг чадвар нөлөөлөхийн зэрэгцээ, түүний зан чанарын байдал, үүрэг хариуцлагаа ухамсарласан байдал нөлөөлнө гэж үздэг. [3.56]

Дээрх онолууд нь мэдлэг хүнээс хүнд дамждаггүй, харин хүн мэдлэгийг өөрөө зохиомжлон бүтээдэг хэмээх конструктивизм буюу сурахуйн тухай бүлэг онолуудтай давхцаж байгаа юм. Конструктивизм нь “... хүүхдийг хүмүүжүүлнэ гэж тунхаглан гаднаас нь хүчлэн оролдох бус өөрийнх нь хүчин зүйлийг ашиглах, өөрийг нь ажиллуулах, өөрт нь хариуцлагыг мэдрүүлж, үүрүүлэхэд голчилдог.” {2,79}

Б. Үзэл баримтлалын үндэслэл.

2015-2016 оны хичээлийн жилээс “Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр”, 2017-2018 оны хичээлийн жилээс “Бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөр” боловсруулан хэрэгжүүлж эхлээд байна.

Сургалт	Цөм хөтөлбөр
Сургалтын төлөвлөгөө	Суралцагчийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн уян хатан, цөөн нэр төрлийн хичээлд олон цагаар төвлөрч чадваржин хөгжих байдлаар зохион байгуулах
Хөтөлбөр	Тухайн судлагдахуунаар дамжуулан ямар чадвар эзэмшүүлэх, түүнийгээ хэдийд хэрхэн үнэлэхээ төлөвлөөд сурагч эцэг эхэд нээлттэй болгоно.
Агуулга.	Агуулга нь зорилго биш, зорилгодоо хүрэхэд ашиглагдах хэрэгсэл, сонгогдоно, уян хатан байна.
Арга зүй	Чадваржуулах, хөгжүүлэх, хэвшүүлэхэд чиглэсэн.
Зохион байгуулалт	Багш сурагч эцэг эхчүүд бүгд эрх үүрэг, хамтын хариуцлага нэгдмэл удирдлагын шаталсан багууд
Үнэлгээ	Чадвар, төлөвшил, ахиц амжилт

Суралцахуйн үзэл баримтлал- Орчин үед суралцахуйг үйл явцын эцсийн үр дүн буюу бүтээгдэхүүн бус харин сурахуйд суралцах үйл явц гэж үзэх болжээ. Сурахуйд суралцах гэдгийг суралцах үйл ажиллагаандаа өөрийн зохицуулалт хийж тавьсан зорилтоо хүрэх сэтгэлгээ, чиг хандлагаа идэвхжүүлэх чадвар хэмээн тодорхойлжээ. Энэ талаар сүүлийн жилүүдэд дэлхийн олон оронд судалгааны ажил эрчимтэй өргөжиж байна. 2005-2006 онд Европын орнуудад өөрийн зохицуулалттай суралцахуйн талаар интернетийн хэлэлцүүлэг явуулж, 2006 онд европын парламент насан туршдаа суралцах 8 чадамжийн нэгэнд “Сурахуйг сурах чадвар”-ыг оруулж баталсан байна

В. Практик үндэслэл.

Даяаршлын эрин, мэдлэг мэдээллийн зууны боловсролыг мэдээллийн хамгийн өргөн сүлжээ болох интернетгүйгээр төсөөлөхийн аргагүй. Өнөөдөр интернет, фэйсбүүк гэх сошиал ертөнц хүүхдийн хөгжил, төлөвшил, хандлагад, цаашлаад эрүүл мэндэд муугаар нөлөөлж байгааг ярьж байгаа хэдий ч түүнгүйгээр өнөөгийн дэлхий ертөнцийг төсөөлөхийн ч аргагүй болоод байгаа нь нууц биш. Үүнд гагцхүү томчууд уг орчныг гэрэл гэгээгүй хар мэдээллээр дүүргэж байгаа, нөгөө талаар хэт замбараагүй хэрэглээнээс л болж байгаа бөгөөд цаашид шавь нараа мэдээллийн ертөнцөөс өөрт хэрэгцээтэй оюунлаг мэдээллийг олж хэрэглэх чадварт сургах нь бидний туйлын зорилго болоод байгааг харж болно.

БСШУЯ-ны сайд Л.Гантөмөр “Энэ зуун мэдлэгийн зуун учир хэн их мэдээлэлтэй хүн түүнийгээ худалдаж амьдарна.” [7;26] хэмээсэн нь тохиолдлын хэрэг биш. Энэ нь өнөөдөр багш бидний өмнө мэдээлэл харилцааны технологийг сурах үйлийн орчин болгох нөр их ажил тулгараад байгааг хэлж байгаа хэрэг. Багш сурагчдынхаа хобби, хүсэл сонирхлыг мэдрэх, түүнээс нь давж сэрж мэдрэх, сонирхлыг нь татахуйц сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулах хэрэгцээ тулгарч байна.

1.2 Тандалтын судалгаа

А. Сошиал харилцаа, хэрэглээний талаар эцэг эхчүүд ямар байр суурьтай байгааг твитерт жиргэгчдээс санал асуулга авахад:

1. Та өдөрт сошиал орчинд хэдэн цагийг өнгөрүүлдэг вэ?

Та өдөрт сошиал орчинд хэдэн цагийг өнгөрүүлдэг вэ?

Translate from Russian

Судалгаанд оролцсон 70 эцэг эхийн 41% нь 1-2 цаг, 24% нь 3-5 цаг, 35% нь 6+ цагийг сошиал орчинд өнгөрүүлдэг гэж хариулжээ. Энэ нь зөвхөн сурагчид ч биш эцэг эхчүүд, насанд хүрэгчдийн сошиал хэрэглээ ихэссэнийг илтгэж байна. Чухам энэ нь сурагчдад зөв үлгэр дуурайлал болж чадах уу гэдэг нь эцэг эхийн боловсролын түвшин, ёсзүй, ухамсар сэтгэлгээнээс шалтгаалах юм.

2. ЕБС-ийн сурагчид ухаалаг утас хэрэглэх нь зөв үү?

ЕБС-ийн сурагчид ухаалаг утас хэрэглэх нь

Translate from Russian

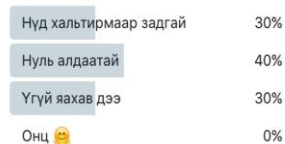

Судалгаанд оролцсон эцэг эхчүүдийн 52% нь үр хүүхдийнхээ ухаалаг утас хэрэглэх нь буруу хэмээн үзэж байгаа ч 17+31% нь ухаалгаар хэрэглэвэл зөв хэмээн үзэж, дэмжсэн сэтгэгдлээр жиргэж байсан юм. Тэгэхээр Ухаалаг хэрэглээ, зохистой хэрэглээ гэж чухам юуг өгүүлж байна вэ гэсэн асуулт тулгарч байна.

3. Та өсвөр насны хүүхэд, дүү нарынхаа Пээсбүүкийн нийтлэлүүдэд үнэлгээ өгнө үү?

Та өсвөр насны хүүхэд, дүү нарынхаа пээсбүүкийн нийтлэлийг үнэлнэ үү?

Translate from Russian

Судалгаанд оролцсон насанд хүрэгчид, эцэг эхчүүдийн 30% нь “Нүд хальтирмаар, задгай”, 40% нь Зөв бичгийн дүрмийн алдаа ихтэй хэмээн үзсэн нь энэ асуулга сурагчдын өнөөгийн бодит байдал тулгамдсан асуудал гэдгийг харуулж байна. Үүнд анхаарч, сурлага төлөвшил болоод эх хэлний мэдлэг чадвар дадал хэвшилд хэрхэн сөргөөр нөлөөж ббайгаа хийгээд үүнд багш эцэг эхчүүдийн үүрэг оролцоо их чухал юм.

4. Сурагчдын ухаалаг хэрэглээг сургалтын үйл ажиллагаанд давуу тал болгон хэрэглэж болох уу?

Сурагчдын ухаалаг утсыг сургалтын үйл ажиллагаанд давуу тал болгон хэрэглэж болох уу? Жишээ нь??

Translate from Russian

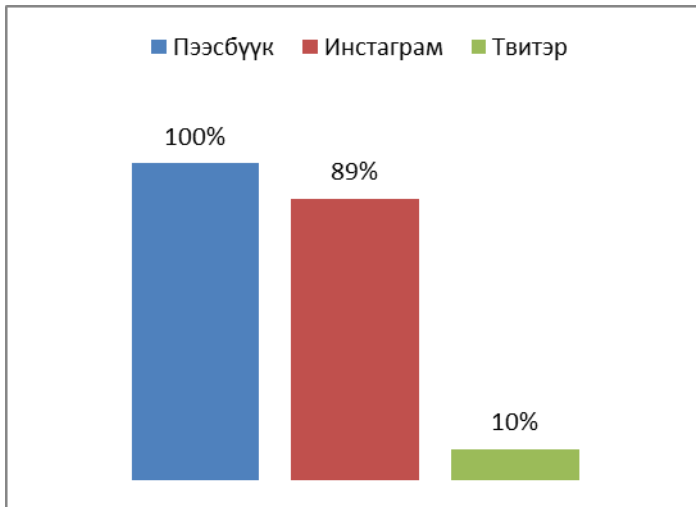

Судалгаанд оролцогчдын 49% нь Болно, 51% нь Болохгүй гэж үзсэн байна. Үүнээс үзэхэд эцэг эхийн байр суурь бол ухаалаг утас сурагчдыг суралцахад сөрөг нөлөө үзүүлдэг гэсэн ойлголт байна. Энэ ч үндэслэлтэй. Зохисгүй хэрэглээ олон сөрөг үр дагаврыг дагуулснаас эцэг эхчүүд ийм үзэл бодолтой болсон байна. Болно гэж үзсэн эцэг эхчүүд олон хэрэгжүүлж болохуйц жишээг дурдсан байсан. Жишээ нь: Эсээ, нийтлэл бичих, мэтгэлцээн, хэлэлцүүлэг өрнүүлэх, мэдээлэл цуглуулах, хэрэглээний аппликашн \толь бичиг, тайлбар толь...\ гэх мэт

Б. Мөрөн сумын ЕБС-ийн ахлах ангийн сурагчдаас түүвэрлэн цахим хэрэглээний талаар авсан судалгааны үзүүлэлт

1. Эдгээрээс аль мэдээллийн сүлжээг хэрэглэдэг вэ?

Судалгаанд оролцсон Ахлах ангийн 100 сурагч 100% нь Пээсбүүкийн, 89% нь Инстаграмын хэрэглэгч, 10% нь Твитэрт аккаунт нээсэн ч жиргэдэггүй хэмээн хариулав.

Сошиал медиаг SWOT шинжилгээний аргаар шинжилбэл:

Сошиал Медиа Давуу талыг нэрлэнэ үү?	Сошиал Медиа Сул талыг нэрлэнэ үү?	Сошиал медиа Сул талаа давуу тал болгох боломж?
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Сонирхолтой ➤ Эргэн тойронд байгаа хүмүүстэйгээ холбоо тогтоох ➤ Цахим ном, цахим сургалт ➤ Мэдээлэл солилцох, цуглуулах ➤ Мэдээллийг түргэн шуурхай авна ➤ Үе тэнгийнхэнтэйгээ харилцдаг ➤ Маркетинг \Худалдаа, үйлчилгээ \ ➤ Харилцааны маш том гүүр 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Нүдний хараанд муу ➤ <u>Хар ярианы үгээрээ бичсээр байгаад сурчихдаг.</u> ➤ Бусдын дарамт шахалт ➤ Цагаа үр ашиггүй, дэмий өнгөрүүлэх ➤ Садар самууныг сурталчилсан зураг бичлэг ямар ч хяналтгүй. ➤ Амьд харилцаа байхгүй 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Шөнийн цагаар нийтийн сүлжээг хаах, ➤ Хятад шиг үндэсний сүлжээтэй болох ➤ Цахим гэмт хэрэгтэй тэмцэх газар холбогдох байгууллагууд хяналт тавьдаг байх ➤ Хууль үйлдчилдэг байх ➤ Зохистой хэрэглэх \Хувь хүн өөрөө цагийн менежменттэй байх\
<p>10. Цахим нийтийн сүлжээнд ордог гол зорилгоо товч нэг өгүүлбэрээр илэрхийлнэ үү!</p>		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Цаг үеийн мэдээлэл унших гэж ➤ Баярласан, гутарсан гэх мэт үедээ сэтгэл хөдлөлөө бусадтай хуваалцах ➤ Дотны болон үе тэнгийн найзуудынхаа төлөвийг харах, харилцах ➤ Чухал ойр дотны хүмүүстэйгээ холбоо тогтоох, харилцах ➤ Цаг нөхцөөхөөр уйдсан үедээ нийтийн сүлжээнд ордог 		

В. Түүвэр өгүүлбэр бүхий журамласан үгс, голлох дүрмүүдээс бүтсэн 56 үгтэй дараах эхээр шалгалт авахад:
Түүвэр өгүүлбэр

Ном их уншвал мэдлэг арвижна. Адьаа дэвтрээ сайхан хавтасласнаа нөхдөдөө үзүүлээ. Бадралын суурийнхан саяхан эндээс нүүдэллэлээ. Ээж тогоогоо тосолж, сүүгээ савлаж, айргаа бүлж байна. Мал маллавал хошуу тосодно. Хүн төрөлхтний эв нэгдэл бэхэжнэ. Би нэг хөөрхөн тотитой байлаа л даа. Хоёулаа морио энд уяя. Түүний ааш зангийн эелдгийг хэн ч мэднэ. Танд баярын мэнд хүргэе. Чиний хүсэл эрмэлзэл чинь сэтгэлчлэн бүтэх болтугай!

Сурагчдын алдаж буй ихэнх үг нь үйл үг байсан юм. Үгийн язгуураа мэдэж байгаа ч дагавар нөхцөл залгахдаа буруу бичиж байсан. Сурагчдын ингэж олон алдаж бичиж байгаагийн гол шалтгаан бол өдөр тутмын цахим орчин, хэрэглээ, харилцаа юм. Тэд өдөр бүр нүүр ном, инстаграм зэрэг мэдээллийн сүлжээнд хар ярианы этгээд үг хэллэг, жаргон, яриагаараа бичих зэргээс шалтгаалдаг байж болох юм хэмээн дүгнэж байна.

1.3. Судалгаанаас үүдсэн таамаглал:

1. Сурагчдын цахим хэрэглээнд анхаарал хандуулж хяналт тавих, Нүүр ном \Facebook\ -ийг зөвхөн **Сайхан дурсамжийн дэвтрэ** болгон ашиглаж, хэвшүүлэх боломж байна.
2. Сурагчид хар ярианы этгээд үг хэллэг **\Жаргон хэллэг** -ээр ярьж, бичиж байгаа нь эх хэлний мэдлэг чадварт сөргөөр нөлөөлж буй, Эх хэлнийхээ хичээлээр эзэмшсэн мэдлэг чадвараа цахим орчинд зүй зохистой, ухаалгаар ашиглах аргад суралцуулах, дадал хэвшил болгох боломжтой.
3. Багш нь сурагчдынхаа цахим орчинд ажиллах чадварыг сургалтын үйл ажиллагаанд давуу тал болгон ашиглаж, хичээл сургалтын үйл ажиллагаагаа сонирхолтой арга хэлбэрээр зохион байгуулах цаг тулгарсан ба ингэснээр сургалтын үйл ажиллагаа сайжрах төлөв ажиглагдлаа.

Хоёр: Цахим орчинд сурагчдыг эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшүүлэх замаар ухаалаг хэрэглээнд хөтлөх нь

2.1. Цөм хөтөлбөр ба Эх хэлний хичээлээр эзэмшүүлэх агуулга

\Хэрэглээний бичвэрүүд\

“Хэл яриа гэдэг бол хүн өөрөө юм.”

Академич Ш. Лувсанвандан

“Сурагч нь нийгмийн харилцааны тодорхой орчинд аман болон бичгийн хэлээр чадварлаг харилцдаг, хэлний мэдрэмжтэй, эх хэл соёлоо эрхэмлэдэг, үндэсний ухамсар сэтгэлгээтэй иргэн болж төлөвшинө.”

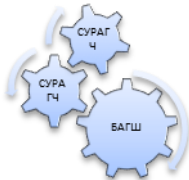
Цөм хөтөлбөрийн зорилго, 6.1\

Анги	Агуулга \Хэрэглээний бичвэрүүдийг бичих чадварт сургах\	Цахим орчинд нийтлэг боломжтой бусад
6-р анги	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Захидал ➢ Намтар ➢ Өдрийн тэмдэглэл ➢ Бага насанд тохиолдсон явдал 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Өөрт төрсөн мэдрэмж сэтгэгдлээ бүрэн төгс өгүүлбэрээр илэрхийлэх 2. Баярын мэндчилгээ

7-р анги	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Аян замын тэмдэглэл ➤ Хөрөг найруулал ➤ Богино өгүүлэг ➤ Товч танилцуулга 	<ul style="list-style-type: none"> 3. Фото зурагт нэр өгч, төрсөн сэтгэгдлээ бичих 4. Шинэ сонирхолтой баримт мэдээлэл боловсруулж нийтлэх 5. Толь бичиг, тайлбар толиос 6. Санал асуулга, тандалтын судалгаа авах \ 7. Зурсан зураг, хайчилбар, наамал гэх мэт өөрийн сайн чадах зүйлийг хийж цахим хуудсанд байршуулах бөгөөд заавал түүхэн тайлбарыг 5-10 өгүүлбэрээр бичсэн байх шаардлагатай.
8-р анги	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ШУ танин мэдэхүйн сэдвээр мэдээ бэлтгэх, дүрслэх ➤ Асуудал дэвшүүлсэн нийтлэлд задлал хийх ➤ Өгүүлэл ➤ Зөвлөгөө ➤ Заавар ➤ Албан бичгийн эхүүдийг задлан шинжлэх 	
9-р анги	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Учир шалтгааны болон таамаглал дэвшүүлсэн эсээ ➤ Уншигчийн захидал ➤ Шүүмж ➤ Сонины өгүүлэл ➤ Илтгэл зэргийг уншиж судлах ➤ Үзэл бодлоо илэрхийлэн бичих 	
Ахлах анги	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Найруулгын төрөл \Судлах, бичих\ ➤ Захидал, зурвас бичих ➤ Өргөдөл ➤ Тодорхойлолт ➤ Ажлын төлөвлөгөө ➤ Эсээ ➤ Илтгэл ➤ Бусад хэрэглээний бичвэр 	

Сурагчид Эх хэлний хичээлийг “Эх-Өгүүлбэр-Үг-Бүтээвэр” гэсэн 4 айг, “Хэлний утга- бүтэц-хувиргал-Соёл хэрэглээ” гэсэн чиглэлээр судалдаг. Эх хэлний хичээлээр эзэмшсэн мэдлэг чадвараа хэрхэн хэрэглээ болгож чадаж байна вэ? гэдэг нь үр дүн, биелэлт, чанар юм. Эдгээр сэдвүүдээс сурагчид судалж, мэдлэг эзэмших замаар цахим хэрэглээтэй уялдуулж чадваржих боломж бий.

2.2.Цахим орчинд сурагчдыг эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшүүлэх арга, аргачлал

Багш сурагчдыг ганцаар, хосоор болон багаар зохион байгуулж даалгавруудыг гүйцэтгүүлнэ. Сурагчдын өөрсдийнх нь үзэл бодол, үүрэг оролцоог чухалчилна. Багш чиглүүлэгч, зөвлөн туслах үүргийг гүйцэтгэнэ.

1. **Арга барилд суралцах үе – “Багш-Сурагч”**
 - А. Сурагчид цахим орчинд ойр дотны найз нөхдийн “Нүүр ном”-ын нийтлэлээс 2-3-ыг авч ирнэ.
 - Б. Багш сурагчдад сурах бичгийн хүрээнд тухайн сэдвийг ээлжит хичээлээр заана.
 - В. Багш, сурагчид үлгэр жишээ болохуйц хэрэглээний бичвэрүүдийг чөлөөт цагаараа бие даалтаар хийж гүйцэтгэх \Харьцуулна, дуурайн бичнэ\
2. **Дадлагажин чадваржих үе – “Сурагч-Сурагч”**
 - А.Сурагчид нэг нэгнийхээ нийтлэлд ажиглалт хийнэ.
 - Б. Сурагчид өөрийн бичсэнээ дахин сайжруулах \Багшийн өгсөн чиглэл, шалгуурын дагуу \
 - В. Сурагчид өөрийн болон бусдын бичсэн бичсэнийг үнэлэх, хэлэлцүүлэгт оруулах
3. **Үр дүнг тайлагнах үе- “Сурагч-Багш”**
 - А. Өөрийн нүүр номдоо нийтлэх, ойр дотны хүмүүсээ нийтлэлдээ тэмдэглэх, сэтгэгдлийг хүлээн авах, бусдаас болон багшаараа үнэлүүлэх
 - Б. Багш сурагч хамтран цахим хичээлд бэлтгэх, баяжуулах

2.3. Сурагчдыг үнэлж дүгнэх шалгуур \Хэрэглээний аль ч бичвэрийг дараах шалгуураар үнэлж дүгнэж болно\

Чиглэл	Шалгуур	Оноо \ нийт 20 оноо\
Найруулга	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Үг хэллэгийн сонголт оновчтой эсэх ➤ Найруулгын зэрэг \Дээд, дунд, доод\ ➤ Уран яруу найруулан бичсэн байдал ➤ Тэмдэгтийн алдаа гаргасан эсэх \!,? гэх мэт\ 	1-5 оноо
Бүтэц	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Эхлэл хэсэг ➤ Үндсэн хэсэг ➤ Төгсгөл хэсэг 	1-5 оноо
Шинэ санаа	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Дүрслэх ур маяг хэрэглэсэн ➤ Уншигчийн сонирхол татахуйц өвөрмөц \Бусдаас өөр\ ➤ Мэдрэмж сэтгэгдлээ илэрхийлсэн 	1-5 оноо
Зөв бичих зүй	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1 алдвал 0,5 оноо хасна. 	1-5 оноо

Ерөнхий зарчим:

1. Өөрсдийн нийтлэл, мэдрэмж сэтгэгдлээ зөвхөн крилл үсгээр бичнэ.
2. Харь хэлний үг олон хэрэглэхээс зайлсхийнэ.
3. Үгийг товчилж бичихгүй бөгөөд заавал бүтэн үгээр бичнэ.
4. Нас, бие, сэтгэхүйн онцлогт тохирсон, сонирхол татахуйц оюунлаг мэдээлэл, нийтлэлийг түгээнэ.
5. Ёсзүй, хэм хэмжээтэй, нас сэтгэхүйн онцлогтоо тохирсон нийтлэл бичих

Багш сурагчдын мэдлэг чадварын түвшинг “Ирц-10, Явц-60, шалгалт-30, нийт 100 оноо”-оор үнэлж дүгнэдэг. Улирлын туршид цуглуулах 60 онооны 20-30 оноог ахлах ангийн сурагчдад “Хэрэглээний бичвэрүүдийг судлах”-д түүнийгээ соёл, хэрэглээ болгосон байдлыг өдөр тутмынх нь хэрэглээ болсон Цахим орчны харилцаа, нийтлэлээс харж, дүгнэж болох юм. Энэ нь сурагчдад зөв дадал хэвшил, ухаалаг хэрэглээ болох боломжтой.

А.Багшийн үнэлгээ – Багш хэрэглээний бичвэрийн агуулга, цар хүрээ, хэмжээнээс хамаарч явцын үнэлгээний 10 оноог сурагчийн цахим нийтлэлд өгнө. \2.4 буй шалгуурын дагуу\

В.Бие биеэ үнэлэх сурагчдын хөндлөнгийн үнэлгээ - Сурагчид цахим орчинд нэг нэгэндээ хяналт тавих, хэлэлцүүлэг хийх, үнэлгээ дүгнэлт хийх, өөр өөртэйгээ харьцуулах 10 хүртэл оноо өгнө.

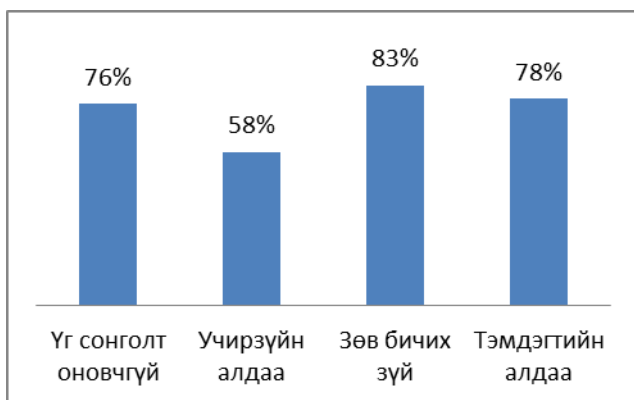
С. Өөрийн үнэлгээ – Сурагч өөрийн нийтлэлийг багшийн өгсөн шалгуурын дагуу үнэлж, 10 хүртэл оноо өгнө. Ингээд үзвэл ахлах ангийн сурагч улиралд цахим орчинд 1-2 үлгэр жишээ нийтлэл бичиж багшдаа, бусдадаа дүгнүүлж, үнэлгээ авч болохоос гадна өдөр тутмын нийтлэлдээ ч зөв бичих зүй, найруулгын онц шаардлагын дагуу бичихийг эрмэлздэг болох юм.

Гурав : туршилт судалгаа, хэрэгжүүлж буй аргачлал

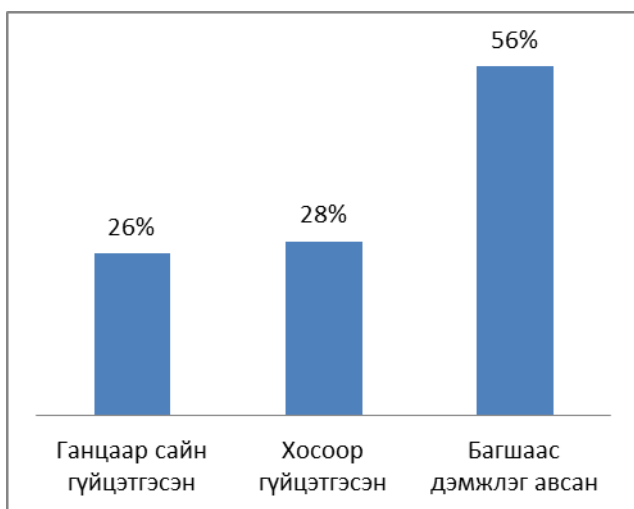
3.1. Оношилгоо | “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” сэдэвт хичээлээр

1. Сурагчид цуглуулсан алдаатай нийтлэлүүдээ найруулга зүйн онч, шаардлагын дагуу төрөлжүүлэхэд:

Цахим орчинд сурагчид болон насанд хүрэгчид хар ярианы үг хэллэг, хар яриагаараа бичдэгээс зөв бичгийн дүрмийн алдааг их гаргадаг байна. Энэ нь бусдад сөрөг нөлөө үзүүлж, сурагчид эх хэлний хичээлээр эзэмшсэн мэдлэг чадвараа дадал хэвшил болгож чаддаггүй байна.

2. Найруулга, зөв бичих зүйн алдаатай нийтлэлүүдийг засаж бичих чадвар нь:

Сурагчид бусдын алдаатай нийтлэлийг гярхай ажиглаж олж ирсэн байсан ч засаж бичихэд олон бэрхшээл тулгарч ганцаар, хосоор, багаар, багштайгаа хамтарч гүйцэтгэж байсан нь сурагчдад бусдын дэмжлэг ихээхэн шаардлагатай байсныг харуулсан.

3.2. Үйл ажиллагааны төлөвлөлт, туршилт, үр дүн:

Тулгамдсан асуудал	Хэрэгжүүлэх ажил	Сурагчдын чадварын өөрчлөлт
<i>Асуудал 1</i> “Ухаалаг утсыг зөв зохистой ашиглахгүй, Цахим орчинд эх хэлээрээ зөв бичихгүй байгаа нь сурлага хүмүүжилд сөргөөр нөлөөлж байна.	1.Цахим орчинг зөв хэрэглээ болгох зорилго бүхий аян өрнүүлэх	- Ухаалаг утсыг зөв зохистой ашиглах мэдээлэлтэй болно. - Цахим орчинд ч эх хэлээрээ алдаагүй зөв бичиж хэвших, бичгийн хэлийг эрхэмлэх үзэл ойлголттой болно.
<i>Асуудал 2</i> Цахим орчинд ямар ч хараа хяналтгүй, эх хэлээрээ зөв бичихийг уриалж, зөвлөн туслах нэг ч PAGE, GROUP байдаггүй.	2.Цахим орчинд Эх хэлээрээ зөв бичдэг болохыг уриалсан Нүүр ном \Facebook\ Бүлгэм нээж, идэвхжүүлэх	Энэхүү бүлгэмд элсэх, найз нөхдөө урих, нийтэд эерэг мэдээлэл дамжуулахмэдлэг мэдээдэлтэй болно. Зөв хэрэглээнд уриалан дуудна.
<i>Асуудал 3</i> Ухаалаг утас болон цахим орчинд ажиллах чадварыг нь сургалтанд давуу тал болгон ашиглах,	3.Цахим хичээлийг 12-р ангийн сурагчдыг баг болгон хамтран бэлтгэж, заах	Ухаалаг утасыг ухаалаг хэрэглээ болгон ашиглана. (Толь бичиг, босоо бичигтэн, Chimee) Хэрэгцээт мэдээлэл бүхий аппликешн татаж авах, хэрэглээ болно. Мэдээлэл олж авах сайтуудын талаар мэдээлэлтэй болно.

Асуудал 4 Сурагчдын хэрэгцээ, сонирхолд нийцэхүйц, цахим орчинд ухаалгаар хандах чадварыг эзэмшүүлэх Цахим хичээлийн үлгэр жишээ сантай болох	4.Цахим хичээлийн сантай болох	Мэргэжлийн хичээл дээр сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон шинэлэг цахим хичээлийн сантай бүрдэнэ. Сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг сурагчидтай хамтран бэлтгэх арга зүйд суралцана.
Асуудал 5 Эцэг эх, олон нийтийн хандлага, санал бодлыг сонсох, сурагчдын цахим хэрэглээг ухаалаг замд хөтлөх арга замыг эрэлхийлэх	5.Твитэр, Facebook-т эх хэл, соёлоо эрхэмлэх, хамгаалах сэдэв агуулгаар хэлэлцүүлэг өрнүүлэх, судалгаа авах	Олон нийтийн сүлжээгээр дамжуулан сурагчдыг зөв мэдлэг мэдээллээр хангана. Судалгааны дүнд дүн шинжилгээ хийж, нийгмийн хандлагад эерэг өөрчлөлт гарна.

3.3. Үйл ажиллагаа, биелэлт, үр дүн

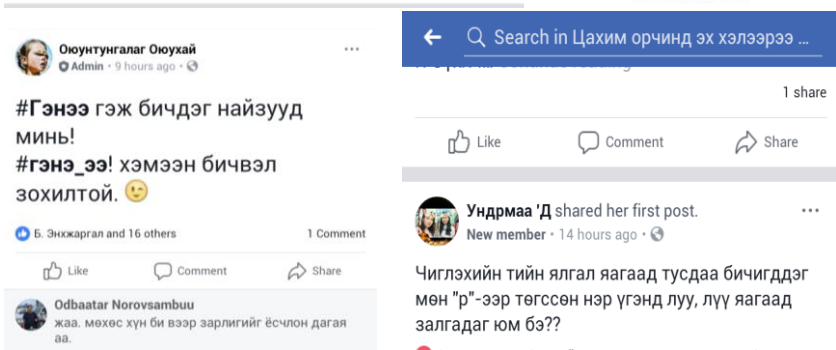
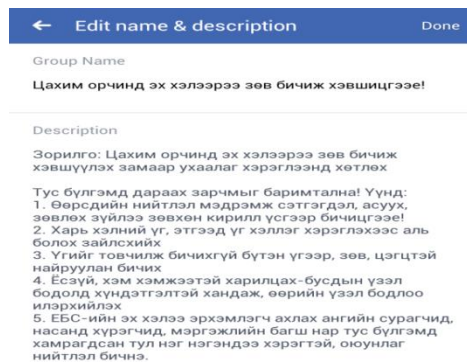
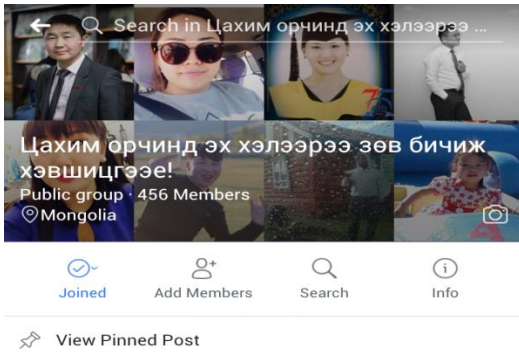
№	Үйл ажиллагаа	Биелэлт, үр дүн
1	Цахим орчинг зөв хэрэглээ болгох аян өрнүүлсэн	1. Сурагчид “Ухаалаг утасны хор хөнөөл”, “Дэлгэцийн донтолтоос сэргийлье!” гэх мэт сургалт өөрсдөө зохион байгуулж, ханын сонин гаргасан. 2. Сурагчид хичээлийн цагаар гар утас хэрэглэхгүй байж хэвших, цагийг үр дүнтэй өнгөрүүлэх, хэт их нийтийн сүлжээнд орох нь донтолт үүсгэж эрүүл мэнд, сурлага хүмүүжилд сөргөөр нөлөөлдөг гэдгийг ухаарах хандлагатай болсон.
2.	“Цахим орчинд эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшилгээ” Нүүр ном \Facebook\ Бүлгэм нээж, идэвхжүүлсэн.	1. Бүлгэмд А. ЕБС-ийн сурагчид, Б. Монгол хэл бичиг, бага ангийн багш нар, судлаачид, В. Насанд хүрэгчид, эцэг эхчүүд хамрагдсан. 2. Бүлгэм нь Цахим орчинд эх хэлээрээ зөв бичихийг уриалсан, мэдэхгүй эргэлзсэн зүйлээ асуух, өөрсдөө үлгэр жишээ үзүүлэх зарчмын дагуу өдрөөс өдөрт өргөжин тэлж байна. 3. Админ: -О.Оюунтунгалаг \ТИТЭМ ЕБС-ийн багш\ -МУБИС-ийн 1,2,3-р курсийн оюутан Д.Баасандулам, Б.Оюун-Эрдэнэ, А.Амармөрөн -Титэм сургуулийн 11-р ангийн сурагч Д.Бямбажаргал бусад багш, сурагчид
3.	Цахим хичээлийг 12-р ангийн сурагчдыг баг болгон хамтран бэлтгэж, 8-11р ангийн нийт сурагчдад заасан.	1. “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” мультимедиа хичээл, “Гар утасны зохистой хэрэглээ” сэдэвт хичээлүүдийг сурагчидтай хамтран бэлтгэж, 8-11-р ангийн сурагчдад заав. 2. Сурагчид цахим орчин хэрхэн харилцдаг, гар утасны хэрэглээ ямар үр дагавартай, давуу та сул тал гээд бүгдийг оюуны зураглалаар илэрхийлж, шалтгаан үр дагаврыг ухаарч ойлгосон.
4	Цахим хичээлийн сантай болсон	1. 2011-2012 он “Би залуу багш хөтөлбөр”-т түрүүлсэн “Онъсого” цахим хичээл 2. 2011 оноос жил бүр зохион байгуулдаг сайн хичээлийн уралдаан 3. БСУГ-аас зохион байгуулдаг “Мультимедиа хичээл”-ийн уралдаан 4. Сургуулийн “Гурван сайн” аянд оролцсон. 5. Бүсийн сайн хичээл, туршлага солилцох үйл ажиллагаа гэх мэт уралдаануудад амжилттай оролцож, 6-12-р ангийн Монгол хэл, бичиг, уран зохиолын судлагдахуунаар 30 гаруй цахим, сайн хичээлийн сантай болсон байна.
1.	Твитэрт дагагчдаараа дамжуулан эх хэл, соёлоо эрхэмлэх, эвдэхгүй хамгаалах сэдвүүдээр хэлэлцүүлэг өрнүүлж, цахим орчинд ихэвчлэн алдаж бичдэг үгсийг дүрмийг хялбарчилж жиргэдэг болсон.	@oyukhaaa1988 on twitter! Аккаунт нээгээд, өөрийн өнгө аяс, үзэл бодлоо жиргээд 4000 дагагчтай, 1 жил хагас болжээ. Жиргэдэг зорилго нь: 1. “Бичиг-Урлаг” дугуйлангийн үйл ажиллагааг сурталчлах 2. Цахим орчинд хүмүүсийн ихэнх нь алддаг үгсийг амар хябараар тайлбарлаж, алдааг багасгах 3. Эцэг эхчүүдээс судалгаа авах, хэлэлцүүлэг хийх 4. Багш мэргэжлийн үнэ цэнэ, үнэлэмж, ажлын ачааллыг бусад мэдрүүлэх энгийн нэгэн багшийн дүрээр жиргэдэг гэх мэт

Үйл ажиллагаа нэг: “Ухаалаг утасны зохистой хэрэглээ” аян

1. Сурагчид ханын сонин хийх, багш сурагчдад сургалт

Үйл ажиллагаа хоёр: “Цахим орчинд эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшигчээ” Нүүр ном \Facebook\ Бүлгэм нээж, идэвхжүүлсэн.

Үйл ажиллагаа гурав: Цахим хичээлийг 12-р ангийн сурагчдыг баг болгон хамтран бэлтгэж, “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” сэдэвт хичээлийг 8-11-р ангийн нийт сурагчдад заасан.

А. “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” мультимедиа хичээл, “Гар утасны зохистой хэрэглээ” сэдэвт хичээлүүдийг сурагчидтай хамтран бэлтгэж, 8-11-р ангийн сурагчдад заав.

Б. Сурагчид цахим орчин хэрхэн харилцдаг, гар утасны хэрэглээ ямар үр дагавартай, давуу та сул тал гээд бүгдийг оюуны зураглалаар илэрхийлж, шалтгаан үр дагаврыг ухаарч ойлгосон.

Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт

\40 минут

Судлагдахуун	Монгол хэл 10-12-р анги
Хичээлийн сэдэв	Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл, хэрэглээ
Суралцахуйн зорилт	Бидний цахим орчин, харилцаанд тулгамдсан асуудал болсон эх хэлээрээ зөв бичих боломж, арга аргачлалыг судална.
Судлан шинжлэх арга барил	Задлан шинжлэх Ажиглах, харьцуулах Асуудлыг олон талаас харах Үзэл бодлоо илэрхийлэх
Судлах цаг	40 минут

Хичээлийн дэг	<ul style="list-style-type: none"> • Бусдыгаа хүндэлнэ, • Цаг баримтална • Өөртөө итгэлтэй байна • Идэвхтэй оролцоно
---------------	--

Үйл ажиллагаа, үе шат:

Үе шат	t	Багшийн чиглүүлэг	Сурагчийн бүтээх үйл	Арга зүй
Мэдээллийг хүлээн авах	10	<p>Багш сурагчидтай мэндэлнэ.</p> <p>-Хичээлийн титэм үгийг сурагчдад бичүүлнэ. “Хэл яриа гэдэг бол хүн өөрөө юм” Ш.Лувсанвандан</p> <p>Алхам 1. Багш сурагчдын гэрийн даалгаварт хийсэн бүтээлч даалгавруудыг товч яриулна.</p> <p>-Багш баг бүрийг гэрийн даалгавартай холбоотой сонирхолтой бичлэг, анимэйшн үзүүлнэ.</p> <p>Алхам 2. Хамтран ажиллаж илрүүлсэн алдаагаа төрөлжүүлэн ангилна уу? Найруулгын ямар алдаа зонхилж байна вэ?</p>	<p>Багштай мэндэлнэ.</p> <p>-Сурагчид өнөөдрийн хичээлийн титэм үгийг дэвтэрт бичнэ.</p> <p>Алхам 1. Сурагчид гэрийн даалгавраа баг болж хийсэн үйл ажиллагаагаа товч ярина.</p> <p>Алхам 2. Сурагчид багаараа хийж гүйцэтгэсэн, олж илрүүлсэн найруулгын алдаатай зүйлүүдээ төрөлжүүлэн ангилна.</p>	<p>Хичээлийн дэгийг ангиар уншуулна.</p> <p>Асуултын арга</p>
Мэдээллийг боловсруулах	12 мин	<p>Алхам 3. Сурагчдын гүйцэтгэсэн 4 чиглэлээс “Цахим ертөнцийн орчин”-д ажиглалт хийсэн багийн үйл ажиллагаан дээр ажиллахыг сурагчдад уриална.</p> <p>-Багш хичээлийн сэдэв, зорилгыг танилцуулна.</p> <p>-Цахим ертөнцийн орчинд ажиглалт хийсэн багийн гишүүдийн даалгавруудыг бусад багуудад тарааж өгнө.</p> <p>Алхам 4. Багш дэлгэцээр Нүүр номоос авсан 4 жишээг ажиглуулж, найруулгын хувьд ямар алдаа байгааг ярилцана.</p> <p>-Тарааж өгсөн цахим ертөнцөөс авсан жишээн дээр сурагчдыг ажиллуулна.</p>	<p>Алхам 3. Сурагчид цахим ертөнцийн хэрэглээний талаар үзэл бодлоо хуваалцана.</p> <p>-Сурагчид хичээдийн сэдэв, зорилгыг дэвтэртээ бичнэ.</p> <p>-“Цахим ертөнцийн орчин”-д ажиглалт хийж найруулгын хэм хэмжээг зөрчсөн алдаатай мэдээ, сэтгэгдлүүдийг бусад багуудад тарааж өгнө.</p> <p>Алхам 4.Сурагчид багшийн үзүүлсэн Нүүр номоос авсан жишээг ажиглаж алдааг засаж ярилцана.</p> <p>-Сурагчид бусадтайгаа хамтран болон найруулгын ямар алдаа байгааг ажиглаад, хэрхэн зассанаа бусад уншина.</p>	<p>Баримт мэдээлэлтэй ажиллах</p> <p>Анализ, дүгнэлт хийх</p>
Мэдээллийг илэрхийлэх	15 мин	<p>Алхам 5. Багууд цахим ертөнцийн давуу талуудыг багаараа ярилцаад гурвыг онцлон ярина уу?</p> <p>-Цахим ертөнцийн сул талуудыг багаараа ярилцаад гурвыг чухалчлан ярина уу?</p> <p>-Багш найруулгын алдаа ба ончийн талаар товч мэдээлэл өгнө.</p> <p>Дүгнэлт</p> <p>-Та бүхэн өөрсдийн цахим хэрэглээндээ дүгнэлт хийнэ үү?</p> <p>-Багууд ярилцаад үе тэнгийнхэндээ хандан Цахим ертөнцийн зохистой хэрэглээний талаар уриалга гаргана уу?</p>	<p>Алхам 5. Сурагчид багаараа ярилцаад багшийн асуултанд оновчтой хариулт өгнө.</p> <p>Сурагчид дэвтэртээ тэмдэглэж авна.</p> <p>-Сурагчид өөрсдийн цахим, социал ертөнцийн хэрэглээний талаар ярина уу?</p> <p>-Сурагчид үе тэнгийнхэндээ хандан уриалга гаргана.</p>	<p>Асуултын арга</p> <p>Багаар, хосоор ярилцах</p>
Үнэлгээ	2 мин	Сурагч багийн үйл ажиллагаа болон өөрийгөө үнэлнэ	- Сурагч бүр өөрийгөө үнэлнэ. Яагаад ингэж үнэлснээ тайлбарлана.	Үнэлгээ хийх
Гэрийн даалгавар	1 мин	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Өөрийн нүүр номдоо үлгэр жишээ нэг нийтлэл бичнэ. Багш үнэлж дүгнэнэ \Бие даалт\ ❖ Нийтийн сүлжээнд орохдоо зорилготой, өөрийн гэсэн үзэл бодолтой, үр дүнтэй ашиглахыг хичээгээрэй! 		Бүтээлч даалгавар

Энэхүү ээлжит хичээлийг боловсруулахад ашигласан мэдээллийн эх үүсвэр, программууд
Багш, Сурагчид: Facebook, twitter, youtube-Анимэйшн,
Үзүүлэнг бэлтгэхэд: prezi, camtasia, moviemarker, Powerpoint

Үйл ажиллагаа дөрөв: “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” гэсэн сэдэв, агуулга бүхий Цахим хичээлийн сантай болсон.

1. 2011-2012 он “Би залуу багш хөтөлбөр”-т түрүүлсэн “Онъсого” цахим хичээл
2. 2011 оноос жил бүр зохион байгуулдаг сайн хичээлийн уралдаан
3. БСУГ-аас зохион байгуулдаг “Мультимедиа хичээл”-ийн уралдаан
4. Сургуулийн “Гурван сайн” аянд оролцсон.
5. Бүсийн сайн хичээл, туршлага солилцох үйл ажиллагаа гэх мэт уралдаануудад амжилттай оролцож, 6-12-р ангийн Монгол хэл, бичиг, уран зохиолын судлагдахуунаар 30 гаруй цахим, сайн хичээлийн сантай болсон байна.

Үйл ажиллагаа тав: Твитэрт дагагчдаараа дамжуулан эх хэл, соёлоо эрхэмлэх, эвдэхгүй хамгаалах сэдвүүдээр хэлэлцүүлэг өрнүүлж, цахим орчинд ихэвчлэн алдаж бичдэг үгсийг дүрмийг хялбарчилж жиргэдэг болсон.

@oyukhaaa1988 on twitter! Аккаунт нээгээд, өөрийн өнгө аяс, үзэл бодлоо жиргээд 4000 дагагчтай, 1 жил хагас болжээ. Жиргэдэг зорилго нь:

1. “Бичиг-Урлаг” дугуйлангийн үйл ажиллагааг сурталчлах
2. Цахим орчинд хүмүүсийн ихэнх нь алддаг үгсийг амар хябараар тайлбарлаж, алдааг багасгах
3. Эцэг эхчүүдээс судалгаа авах, хэлэлцүүлэг хийх

Багш мэргэжлийн үнэ цэнэ, үнэлэмж, ажлын ачааллыг бусдад мэдрүүлэх энгийн нэгэн багшийн дүрээр жиргэдэг гэх мэт

1. “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” хичээлийг судалсан сурагчид цахим орчинд найруулга, зөв бичих зүйн алдаа гаргахгүйг хичээх хандлагатай болсон.

1. Хүүхэд бүрийн хөгжсөн байдал.

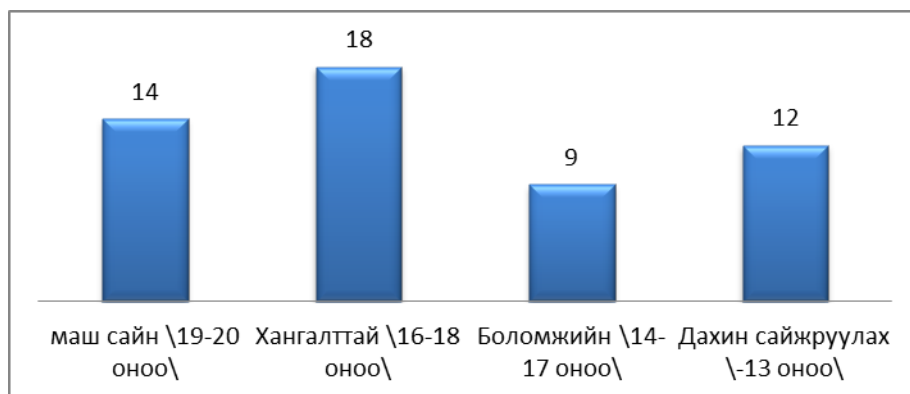
А. Түүвэр өгүүлбэр бүхий журамласан үгс, голлох дүрмүүдээс бүтсэн 60 үгтэй дараах эхээр цээж бичгийн шалгалт авахад:

Цахим орчинд дахь харилцаа эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшихэд сөрөг нөлөө үзүүлж бусдын тусламжтайгаар зөв бичих дүрмийн алдааг олж, өөрсдөө ч мөн олон алдаж бичдэг байсан бол “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” болон бусад цахим хичээлийг багштайгаа хамтран бэлтгэж, сургалтыг зохион

байгуулснаар дээрх үр дүнд хүрлээ. Ер нь цахим орчинд төдийгүй бусад үед зөв бичих дүрмийн алдаа гаргахгүйг хичээх хандлагатай болсон. Энэ нь цаашлаад сургалтын чанарт эерэгээр нөлөөлж байгааг дээрх судалгаа харуулж байна.

Б. Өөрийн “Нүүр ном”-доо хайртай дотны хүндээ баярын мэндчилгээ 40-50 үгэнд найруулан бичиж нийтэлнэ үү? гэсэн 20 онооны даалгавар, бие даалтын гүйцэтгэлд анализ хийхэд: \12А,В ангийн 52 сурагч\

Сурагчдад монгол хэлний судлагдахууны хэрэглээний бичвэрийг эзэмшүүлэхдээ өөрсдийнх нь өдөр тутмын хэрэглээ болсон нүүр номдоо нийтлэх, бусадтай хуваалцах зэргээр чөлөөт цагийг нь үр бүтээлтэй өнгөрүүлэх зорилгоор “Мэндчилгээ бичих” сэдвээр бие даалт өгөхөд сурагчид дээрх байдлаар гүйцэтгэсэн нь тэдний мэдлэг чадвар, цахим орчинд эх хэлээрээ зөв найруулан бичихэд түлхэц болж байгааг харуулж байна.

В. Найруулга, зөв бичих зүйн алдаатай нийтлэлүүдийг засаж бичих чадвар нь

Анги, бүлэг	Сурагчдын тоо	Хангалттай сайн	Дунд зэрэг	Дэмжлэг хэрэгтэй
9-р анги	67	21	29	17
10-р анги	72	24	28	20
11-р анги	104	38	47	19

Үр дүн – Мэдээлэл цуглуулах чадварын түвшинг тогтооход дэмжлэг хэрэгтэй сурагчид 29 байсан бол 16 болглоо буурсан бол мэдээлэл боловсруулах чадварын түвшинг тогтооход дэмжлэг хэрэгтэй сурагчдын тоо 35-22 болж буурсан байна. Зөвхөн энэ үзүүлэлт л гэхэд сурагчдын чадварын өсөлтийг харуулж байна.

Г. Стандарт биелэлт - Мэдлэгийн түвшнийг блумын таксономыг үндэслэн “Хэрэглээний бичвэр”-ээс боловсруулсан тестээр шалгахад дараах өөрчлөлт гарсан болно.

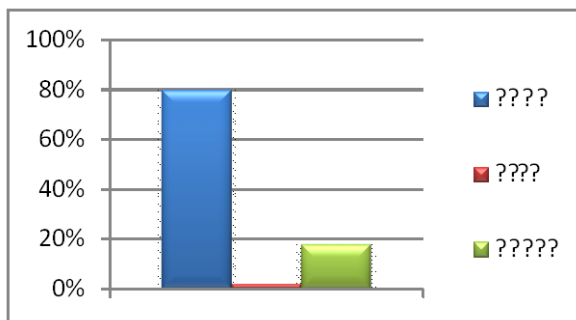
№		Үнэлгээ.					ABCD	ABC	AB
		A	B	C	D	F			
1.	Оношилгоо	8	10	12	19	14	77.7	47.6	28.5
2.	III улирал	9	12	11	23	9	62.8	50.7	33.3
3.	IY улирал	11	12	13	21	6	100	57.1	36.5

Үр дүн – Сурагчдаар хичээлийн цахим хэрэглэгдэхүүн бэлтгүүлэх болсноор сурлагын амжилт 77.7% – 100% болтол өссөн.

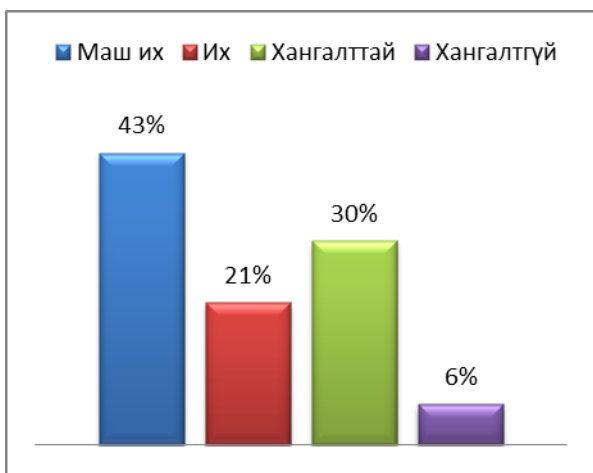
Д. Сурагчдын сэтгэл ханамжийн хувьд:

1. Эх хэлний хичээлийн зарим агуулга, сэдвийг \Хэрэглээний бичвэрүүдийг\ цахим хэрэглээтэй уялдан зохион байгуулснаар эх хэлний хичээл сонирхолтой болсон гэдэгт итгэлтэй байна уу? гэсэн асуултад

Эх хэлний хичээлийн зарим агуулга, сэдвийг \Хэрэглээний бичвэрүүдийг\ цахим хэрэглээтэй уялдан зохион байгуулснаар эх хэлний хичээл сонирхолтой болж байна хэмээн 80% нь хариулсан нь тэдний хувьд сэтгэл өндөртэй болсныг харуулж байна.

2. Багштайгаа хамтран бэлтгэж зохион байгуулсан “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ”, “Эх хэл бидний бахархал” гэх мэт хичээлд сурагч таны сэтгэл ханамж ямар түвшинд байна вэ?

Судалгаанд оролцсон сурагчдын 6% нь хангалтгүй гэж үзсэн нь Багштай хамтран цахим хичээлд бэлтгэх, зарим сэдвийг бие даалтаар өгч, сурагч нүүр номдоо нийтлэх зэргээр зохион байгуулж байгаа нь сонирхолтой боловч ухаалаг утас, интернет сүлжээнд орох боломжгүй, эцэг эх нь хориглодог учир бэрхшээлтэй хэмээснээс үүдэлтэй болов уу?

3.4. Ач холбогдол.

Сурагчийн хөгжилд:

- ❖ Оюунлаг мэдээлэл цуглуулах, цахим харилцаанд оролцоходоо зөв бичих болон, найруулга зүйн алдаа гаргахгүй байхчадварт суралцаж байна.
- ❖ Үүнийг “Цахи орчинд эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшигцгээ”

Багшийн хөгжилд:

- ❖ Багшаас цахим орчинд ажиллах мэдлэг, ур чадвар нэмэгдсэн.

Сургуулийн хөгжилд:

- ❖ Цахим хичээлийн сантай болсон.

Дүгнэлт.

Мэдээллээр цатгалдсан сурагчдын сонирхлыг самбар, шохой, салбархай сурах бичгээр зэвсэглэсэн багш хангана гэдэг нь нэгэнтээ зангууны үлгэр болжээ.

Сурагчдын хэрэгцээ сонирхолд нийцүүлэн цахим орчноор дамжуулж тэдэнд итгэл өгөх замаар хамтран ажиллаж, эх хэлний мэдлэг чадварыг олгож болох юм гэсэн энэхүү илтгэлийн судалгааны явцаас дараах хэдэн дүгнэлт урган гарсан болно. Үүнд:

- Хэл яриа болон бичгээр харилцах харилцаанаас гадна цахим харилцаа бодит байдал болсон өнөө үед эх хэл бичгийн соёлд аюул учирч буйг 10-16 насны сурагчид бүрэн ухаарч, улмаар энэхүү харилцаанд ухаалгаар хандахыг ойлгон засаж залруулах замыг эрэлхийлж байна.
- “Цахим орчинд сурагчдыг эх хэлээрээ зөв бичиж хэвшүүлэх замаар хөтлөх нь”, “Цахим ертөнц дэх эх хэлний соёл хэрэглээ” гэх зэрэг 20 гаруй цахим хичээлээр сурагчдад Монгол хэлний судлагдахуун дахь мэдлэг чадварыг эзэмшүүлэх нь хамгийн үр дүнтэй арга юм.

- Цахим хичээл хамтран бэлтгэхэд сурагчдын логик сэтгэлгээ \Хичээл бүрийн өмнө “Оюуны зураглал” хийдэг\ Везиаль сэтгэлгээ хөгжихийн зэрэгцээ мэдээллийг хүлээн авах, эрэмбэлэн ялгах, боловсруулах, дараагийн эрэмбийг мэдээлэл болгон хувиргах чадварууд улмаар харилцан солилцох, хүлээн авах чадварт маш богино хугацаанд эзэмшин чадварждаг.
- Цахим хичээлүүдийн бие даалтаар сурагчид өөрсдийн сонгосон \Цөм хөтөлбөр дэх хэрэглээний бичвэрт сургах чадвар мөн заавал унших шүлэг, яруу найраг, өгүүллэг, тууж, роман\ сонирхсон зүйлийг цахим хэлбэрт оруулан задлан шинжилж нэгтгэн дүгнэж, оюун дүгнэлт өгч зураг бусад зүйлсээр баяжуулан цогц бүтээл ухаалаг хэрэглэгдэхүүн бүтээх чадвартай.

Эцэст нь нь дүгнэхэд эх хэлний чадваруудыг эзэмшихэд цахим харилцаа, хэлний аюулгүй байдал, дархлаа сул байгаа зэрэг нь найруулга зүйд сөргөөр нөлөөлж буй хэдий ч мэдээллийн технологийн хэрэгслүүд \Интернет, гар утас, камер, нөтбүүк гэх мэт\ -ийг ашиглан цахим хэрэглэгдэхүүн бэлтгэн сургалтанд ашиглаж, танхимын ба танхимын бус хэлбэрээр хэрэгжүүлж, сурагчдад эх хэлний хичээлээр эзэмшсэн мэдлэг чадвараа цахим орчинд хэрэглээ болгон хэвшүүлэх нь эх хэлний хичээлийн сургалтыг сайжруулахад үр дүнтэй юм гэсэн дүгнэлтэнд хүрлээ.

Ном зүй.

1. “Зөв монгол хүүхэд” үндэсний хөтөлбөр” ЗГ-ын 2013 оны 295 дугаар тогтоолын хавсралт
2. “Бүрэн боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр” УБ 2017
3. Пүрэвдорж.Ч “Багшлахуйн менежмент” УБ 2013
4. “Эрдэм боловсролтой монгол хүн” хөтөлбөр УБ 2012
5. “Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр” УБ 2014
6. “Багийн ном” -ХИ УБ 2015
7. “Боловсрол судлалын үндэс” Л.Жамц УБ 2012 он
8. “Боловсрол судлал” сэтгүүл 2015 оны № 110
9. Facebook, twitter, LinkedIn, youtube, instagram медиа платформууд

Техник бүлэг сэдвээр суралцагчдын бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх сургалтын үйл ажиллагаа

Я. Сэлэнгэ. Орхон аймгийн ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургууль дизайн технологийн багш 96691450
Илтгэлийг хамтран боловсруулсан багийн гишүүд: Орхон аймгийн ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургууль дизайн технологийн багш Ц.Отгонжаргал 99380824 дүрслэх урлагийн багш А.Сумъяабат . 14-р сургууль дизайн технологийн багш Х.Эрдэнэтуяа 99354585, физикийн багш М.Батзаяа.

Удиртгал

Олон улсад технологийн боловсролын шинэчлэлийг \инноваци³²\ эрчимтэй хийж, сурагчид бага наснаас нь шинжлэх ухаан, техник технологийн ойлголтыг тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоонд тулгуурлан асуудлыг бие даан бүтээлчээр эрэлхийлэн шийдвэрлэх замаар мэдлэг, чадвар, чадамжийг эзэмшүүлэхэд чиглэгдэж байна. Цаг минутаар хувьсан өөрчлөгдөж буй өнөө үед 21-р зууны технологийн хэрэглээ, шаардлагад зохицох өндөр түвшний техник сэтгэлгээтэй иргэн бэлтгэхэд, техник технологийн суурь мэдлэг чадварыг эзэмшүүлэх явдлыг чухалчлах болов.

Түлхүүр үг: Техник сэтгэлгээ, бүтээлчээр сэтгэх, интеграци, уламжлал технологи

Зорилго: Дизайн технологи, физикийн хичээлийн “Техник ба механик” сэдвийн агуулгуудыг интеграцчилан, сурагчдаар техник сэтгэлгээ, бүтээлчээр сэтгэх чадварыг бүтээл хийлгэх явцад нь хөгжүүлэхэд оршино.

Зорилт

- ЕБС-ийн дизайн технологийн хичээлийн түүхэн хөгжил, “Техник ” бүлэг сэдвийн агуулгад судалгаа хийж, өнөөгийн төлөв байдлыг судлах.
- Судлагдахуунд суурилсан хичээл хоорондын уялдаа холбоо судлан интеграцчилан, ижил төстэй агуулгуудыг судлан илрүүлэх
 - “Техник” бүлэг сэдвийн “Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлээр сурагчдын бүтээлчээр сэтгэх чадварыг хөгжүүлэх арга зүйг боловсруулан физикийн багштай хамтран бэлтгэн явуулж үр дүнг дүгнэх.
 - “Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлийн хөтөлбөр болосруулалт.

1 инноваци – шинэ санаа, шинэчлэл, шинэчлэн сайжруулах.

Нэг. Онол арга зүйн үндэс

Үндэслэл

Боловсролын талаар төрөөс баримталж буй бодлого, “Багшийн хөгжил” хөтөлбөр, Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал (2030 он), хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүйг боловсронгуй болгон хөгжүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх, харилцан туршлага солилцох нөхцөлийг бүрдүүлэх, багшийн ур чадварыг дээшлүүлэх, хичээл хоорондын холбоо уялдааг сайжруулан, сургалтын үйл ажиллагааг явуулахад судалгаат хичээл нь илүү үр дүнд хүрсэн. Дизайн технологийн “Техник” бүлэг сэдвийн суурь нь 6,7 дугаар ангид тавигддаг тул сурагчдад хэрхэн ойлгуулан тэдний техник сэтгэлгээ, бүтээлчээр сэтгэх чадварыг хөгжүүлэх ямар хялбар арга байгааг эрэл хайлт хийсний үр дүнд физикийн багштай хамтран судалгаат хичээл бэлтгэн явуулж үр дүнг тооцлоо. “Техник ба механик” бүлэг сэдвийн “Хүч хожих энгийн механзм” нэгж хичээл 7 дугаар ангид заадаг ба дизайн технологийн хичээлээр босоо тогтолцоондоо 6-9 дүгээр ангид практик хэрэглээ талаасаа нэлээд өргөн агуулгаар ордог. Физикийн хичээлээр 8 дугаар ангид “Хүчний үйлчлэл” сэдвээр шинжлэх ухааны үндэслэлтэй тооцоолол дээр тулгуурлан бага цагаар ордог.

Хичээлийн санаа: Техник бүлэг сэдвийг анх зураг, схем тэмдэглэгээг таних, унших, зурах хэлбэрээр заадаг байснаа уламжлалт технологи хэрэглээний зургаар сэдэлжүүлэн заасны дараа хийсэн бүтээл нь тухайн зурагтай төстэй бүтээлүүд гарч байсан. Суралцагчдын хараад сонссон зүйлийнхээ 50%-ийг тогтоодог чадварт тулгуурлан цахим бичлэг, дүрст үзүүлэн зэргийг ашиглан хичээлийг явуулахад техник сэтгэлгээ, бүтээлчээр сэтгэх чадвар хөгжиж, бүтээлийн чанарт ахиц гарах юм байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн.

1.2. Судлагдахуунд суурилсан хичээлийн интеграци

“Хичээл хоорондын холбоо гэдэг нь орчин үеийн шинжлэх ухааны интеграцийн нөхцөлд хичээлийн агуулга ба бүтцийг төлөвшүүлэх хүчин зүйл бөгөөд хичээлийн бүтэц нь өөрөө олон янзын төрөл, үйл ажиллагаатай байхын бодит эх сурвалж юм.”³³ [В.Н.Максимова *Межпредметные связи. М. прос. 1987, стр 33*]

Хичээл хоорондын холбоо хамаарлыг агуулгаар нь 2 бүлэгт хувааж үздэг.

1. Мэдлэгийн түвшний интеграци: Мэдлэгийн түвшний интеграци нь уялдаа холбоотой 2 ба түүнээс дээш хэд хэдэн хичээлүүдийн агуулгад байдаг адил төстэй тулгуур мэдлэг, ойлголт хууль, зарчим, онолын холбоо хамаарал юм.
2. Үйлийн арга барилын түвшний интеграци:³⁴ [И.Д.Зверев. *Взаимная связь учебных предметов. Серия педагогика и психология. 1\1977. стр 30*] Үйлийн арга барилын түвшний интеграци нь суралцагчид юмс үзэгдлийг судлах сонирхол, идэвхи зүтгэл, эрмэлзэл, ур чадвартай холбоотой юм.

Хамтын интеграци хичээл нь дараах бүтэцтэй байна. Үүнд:

1. Багш нар хамтарч сэдвээ сонгоно.
2. Уялдаа холбоотой хичээлүүдийн судлагдахуун ба үйлийн арга барилын уялдаа холбоог багш нар хамтарч гаргана.
3. Суралцагчдын эзэмшвэл зохих суурь мэдлэг, чадварыг тодорхойлно.
4. Хамтын интеграци хичээлдээ (сурагчдын хийх даалгавар дасгал, лаборатори туршилтын ажил, практик ажил гэх мэт) багш нар хамтарч бэлтгэнэ.
5. Багш нар хамтарч хичээлээ заах (хичээлийн цагийг 40 минутаар хязгаарлахгүй ба хэд хэдэн анги хамарч болно.)
6. Хичээлээ дүгнэж ярилцах, ердийн хичээлээс давуутай талыг нь олж харах³⁵.

Хоёр. Судалгааны загвар.

2.1. Хичээлийн бэлтгэл судалгаа-1 ЕБС-ийн дизайн технологийн хичээлийн түүхэн үеэс

“Техник” бүлэг сэдвийн өнөөгийн байдал.

1921-1962 он ЕБС-ын хөгжлийн эхэнд хүн амыг бүх нийтээр бичиг үсэг сургах үе, 1963-1990 он боловсролын 2 дахь үе Политехник³⁶ боловсрол, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох үе, 1991 он хөгжлийн 3 дахь үе ардчилсан шинэ үндсэн хуулинд нийцүүлэн төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого [Гэлэгжамц Ц. *Монгол улсын*

³³ В.Н.Максимова *Межпредметные связи. М. прос. 1987, стр 33*

³⁴ И.Д.Зверев. *Взаимная связь учебных предметов. Серия педагогика и психология. 1\1977. стр 30*

³⁵ Хөхөө, Д., Оюун, Т., Содномваанчиг., (2002). Сургууль түшиглэсэн хичээл хоорондын холбоо. УБ.

³⁶ Сурагчдад орчин үеийн үйлдвэрлэл, шинжлэх ухааны үндсийг мэдүүлэх

ерөнхий боловсролын дунд сургуулийн эрх зүйн зохицуулалт. УБ.,2000], боловсролын тухай хууль хэрэгжсэн үе, 2016 оноос Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр хэрэгжиж байна.

судалгаа -2 суурь боловсролын цөм хөтөлбөрийн 6-9 ангийн “техник ба механик” бүлэг сэдвийн агуулгад анализ хийх

Дизайн технологи –Физикийн хичээлээр олгох агуулгын интеграци

Дизайн технологи, физикийн хичээлийн агуулгын хүрээнд “Техник ” бүлэг сэдвийн “Хүч хожих энгийн

VI анги	VII анги	VIII анги	IX анги
ДИЗАЙН ТЕХНОЛОГИ			
Техникийн бүтээлийн шинэ санаа олохдоо техникийн хөгжлийн түүхээс судалж санаа авах, санаагаа хэрэгжүүлэхдээ техникийн эд анги бүтэц ангилал, холболтын төрөл , энерги, хүчний эх үүсвэрүүдийн талаар судалж түүнийг бүтээлдээ (Хөдөлгөөнт зураг) тусгах, тусгах, бүтээлээ сайжруулах, бүтээх, үнэлэлт дүгнэлт өгөх, хэрэглээ ач холбогдлыг тайлбарлах	Техникийн бүтээлийн шинэ санаа олохдоо техникийн хөгжлийн түүхээс (авто машин, хүнсний төхөөрөмж) судалж санаа авах, санаагаа хэрэгжүүлэхдээ техникийн эд анги бүтэц ангилал, дамнуурга, хүч хожих аргууд болон электроникийн тухай судалж түүнийг бүтээлдээ тусгах, хэлэлцэх, бүтээлээ сайжруулах, бүтээх, үнэлэлт дүгнэлт өгөх, хэрэглээ ач холбогдлыг тайлбарлах	Техникийн бүтээлийн шинэ санаа олохдоо техникийн хөгжлийн түүхээс (усан онгоц) судалж санаа авах, санаагаа хэрэгжүүлэхдээ механизмуудын бүтэц, эд анги болон электроникийн бүрдэл хэсгүүдийн төрөл ангилал бүтэц үүрэг зориулалт, ажиллах зарчмыг судалж бүтээх, 	Техникийн бүтээлийн шинэ санаа олохдоо техникийн хөгжлийн түүхээс (нисэх онгоц, технологийн машин) судалж санаа авах, санаагаа хэрэгжүүлэхдээ цахилгаан хэлхээний талаар судлах түүнийг бүтээлдээ тусган төлөвлөх, бүтээх, үнэлэх сайжруулах, хэрэглээ ач холбогдлыг тайлбарлах
ФИЗИК(механик)			
1. Хүчний харилцан үйлчлэл “ биед үйлчлэх гравитацийн нөлөө” зэргийг туршилтаар судлан шинжилж хүчний шинж чанарыг тодорхойлж, дүрслэн үзүүлэх 2.Хөдөлгөөн: Өдөр тутмын ахуй амьдралд тохиолдох юмс үзэгдлийн хөдөлгөөнийг ажиглан туршиж, хөдөлгөөний шинж чанарыг таньж мэдэх	1.Хэмжилт: Эргэн тойрон дахь биетүүдийн урт,хугацаа, зай, эзэлхүүн, масс, нягт, дундаж хурд зэргийг туршилтын тохиромжтой багажууд ашиглан, хэмжилт хийж, эдгээр ухагдахууны талаар суурь ойлголттой болж, хэмжилт хийх арга барилд суралцах. 	1.Хүч, харилцан үйлчлэл (даралтын хүч) Хүч ба талбайг даралттай холбон тайлбарлах 2.Хүч нь ямар нэгэн биетийн хэлбэр хэмжээг өөрчилдөг болохыг туршилтаар шалгаж хөшүүргийн эргэх шаантаг нь хүч болохыг мэдэж,эргүүлэх моментын дүрмийн талаар ойлголттой болно. Хүчний момент эргүүлэх үйлчлэлийн хэмжүүр болохыг тайлбарладаг болно. 3.Шингэнт барометрийг дүрслэх..... 4.Хөдөлгөөн: Биеийн хөдөлгөөнийг ажиглах хөдөлгөөнийг илэрхийлэх хэмжигдэхүүнийг ялгах хөдөлгөөнийг графикаар илэрхийлэх,хөдөлгөөнийг механик энергитэй холбоно. Хүчний хэмжээг хамаарч болох бусад хэмжигдэхүүнтэй холбон тайлбарлана.	

механизм” сэдвийг интеграцчилсан харьцуулсан байдал. /Бүдүүвч 4 “Оехник” á; ёу ã сэдвийн ääó öëü í интeгpаци/ Физик, технологийн хичээлдүүдийн хоорондох ижи

л төстэй “Техник” сэдвийн агуулгын интеграцийг хүснэгт 9-т Жишээ болгон “Хөшүүргийн механизм” сэдвээр харцуулав.

/Хүснэгт. Хүч хожих энгийн механизм сэдвийн интеграци/

Анги	Цаг	Технологийн хичээл	Физик
7	0	Хөшүүргийн хууль 1-3 эрэмбэ	Нэрэлгээг үздэг Хүч, ачаа, тулгуур
8	2	Кинематик схем – Хөдөлгөөн дамжуулах механизм	Хүчний үйлчлэл
9	4	Кинематик схем – Хөдөлгөөн хувиргах механизм	

Хүч хожих энгийн механизмийн тухай. Хавсралт 2,3-с дэлгэрэнгүй харна уу? Ус татах ховоо

Судалгааны дүгнэлт: Дээрх судалгаанаас үзэхэд дизайн технологи ба физикийн хичээлүүдийг интеграцчилан харьцуулахад дизайн технологийн хичээлийн агуулгын хүрээ өргөн, хэрэглээнд тулгуурлан төсөлт ажлаар гүйцэтгэж бүтээл хийлгэдэг. Физикийн хичээлээр онолын ухагдахуунд тулгуурлан тооцоолол хийдэг тул сурагчдыг зөв тооцоололд сургах шаардлагатай нь харагдаж байна.

Гурав. Дизайн технологийн хичээлийн “хүч хожих механизм”

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа №1

“Хүч хожих энгийн механизм” хичээлийг багийн гишүүд төлөвлөгөөний дагуу хийж гүйцэтгэв. Физикийн багш Батзаяатай хамтран дизайн технологийн “Техник” бүлэг сэдвийн “Хүч хожих энгийн механизм” ээлжит хичээл нь физикийн “Хүчний үйлчлэл” сэдвүүдэд агуулгын задаргаа хийн судлаж, интеграцчилан харьцуулахад тухайн сэдвийг үзэх ангиудын хувьд зөрүүтэй (дизайн технологийн хичээлээр 6-9 дүгээр ангид, физикийн хичээлээр 6,8 дугаар ангид) байгаа тул залгамж холбоог нь судалж үзлээ.

Судалгаат хичээл: 2016-2017 оны хичээлийн жилд Орхон аймгийн 4, 14 дүгээр сургуулийн 7 а б ангиудад зааж туршиж сайжруулсан.

2017.4.5-нд багийн гишүүдийн уулзалт хийж, ажлын төлөвлөлтөө боловсруулан, ажил үүргийн хуваарь хийсэн. Хичээлээ “Техник” бүлэг сэдвээс “Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлийг сонгон заахаар тогтож, дараагийн уулзалтанд ирэхдээ энэ сэдвийн агуулга, өөрийн арга барил, өөрийн заадаг ангийн суралцагчдын мэдлэг чадварыг судлан тогтоох, хүүхдийн ямар чадварыг нэмэгдүүлж, хөгжүүлж болохыг тооцож, судалгаа хийж ирэхээр тогтов. Дизайн технологийн багшаар 25 жил ажиллахад “Техник” бүлэг сэдвийг заахад сурагчдын техник ба бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэхэд их хувь нэмэр оруулдаг чухал сэдэв боловч сурагчдад ойлгуулахад нилээд бэрхшээл тулгардаг тул үүнийг хэрхэн хялбаршуулж, ойлгуулах ямар боломж байгааг судлан мэргэжлийн багш нараас судалгаа авсан. Дээрх судалгаанаас үзэхэд уг хичээлийг 2015 оноос өмнө зарим багш заадаг, зарим нь огт ордоггүй байсан бол 2015 оноос суурь боловсролын цөм хөтөлбөр хэрэгжиж “Техник” бүлэг сэдвийн агуулгын хүрээ, цагийн багтаамж нэмэгдсэн 6-9 дүгээр ангиудад босоо тогтолцоогоор хөнгөнөөс хүнд рүү зарчмаар ордог болж суралцагчид бүтээл хийдэг болсон нь энэ хичээлийн цар хүрээ ихэссэн. Иймд “Техник” бүлэг сэдвийн агуулгад судалгаа хийж, суралцагчдад хэрхэн ойлгуулж, бүтээлч сэтгэлгээг нь хөгжүүлэхэд ямар арга байж болох талаар эрэл хайлт хийсний үр дүнд физикийн багштай хамтран судалгаат хичээл бэлтгэн явуулж үр дүнг тооцлоо. Физикийн багш М.Батзаяад хандан “Техник” бүлэг сэдвийн “Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлээс “Хөшүүргийн механизм” ээлжит хичээлийг өөрийн арга барил, сурагчдын мэдлэг чадвар, мэдлэг бүтээх арга зүйг судлан, тогтоогоод IV/5-ны 17.00-д 110-д цуглан уузлаа. Суралцагчид хөшүүргийн талаар хэрхэн мэддэг, хэрэглээнд тулгуурлан ойлгуулж болохыг тооцож, зорилгоо тодорхойлно. Хүүхдэд ямар чадвар нэмэгдүүлж болохыг судалгаа хийхээр тогтов. Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр дахь Дизайн технологи, физикийн хичээлийн агуулгад анги бүрээр нь судлан дизайн технологийн “Техник” бүлэг сэдвийн хичээл ба физикийн “Хүчний үйлчлэл” ээлжит хичээлүүдийг интеграцчилан судалсан.

Бэлтгэл судалгаа №2

- Энэ уулзалтаар судалж ирсэн агуулга, арга зүй, өөрийн арга барил, туршлага, ангийн суралцагчдын чадвар зэргээ хэлэлцээд, дизайн технологийн “Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлийг сонгон, сайжруулсан хичээлийг 4 дүгээр сургуулийн 7а ангид багш Я.Сэлэнгэ заахаар тогтлоо.
- Багийн ахлагч Я.Сэлэнгэ “Хичээлийн судалгаа гэж юу вэ?, Ямар зорилготой хичээлийн судалгааг явуулах вэ? Хичээлийн юуг, яаж, ямар байр сууринаас судлах, ажиглах талаар мэдээлэл, зөвлөгөөг өглөө.
- Хэн хэн юуг судлах, ажиглах талаар ажил үүргийн хуваарь хийж, судлах, ажиглах чиглэлийг тарааж өгөв.
 - Хичээл заагч багш - Я.Сэлэнгэ
 - Хичээлийн эхлэл, Агуулга – Х.Эрдэнэтуяа
 - Арга зүй – Ц.Отгонжаргал

➤ Хэрэглэгдэхүүн – А.Сумъяабат

“Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлийг төсөлт ажлын хэлбэрээр, бүтээлч эрэлхийллийн аргаар зааж турших багийн гишүүд хамтарч туршин үзэж, хичээлийг урьдчилан бэлтгэв.

Хүснэгт 3. хичээлийн өнөөгийн байдлыг илрүүлэх судалгааг хүснэгтээр нэгтгэхэд

д/д	Дараах үнэлгээ чиглэлээр өгнө үү?	Хангалттай сайн	хангалттай	Сайжирч байгаа	Анхаарах шаардлагатай
1	“Техник” бүлэг хичээлийн өнөөгийн байдалд хийх ерөнхий үнэлгээ		2	3	27
2	Энэ хичээлийг заахад багшид тулгардаг асуудал	материал, хэрэглэгдэхүүн дутмаг бүтээл хийх цаг бага Сурах бичиг шаардлага хангахгүй Онолын мэдлэг дутдаг			
3	Хүүхдэд тулгардаг асуудал	Агуулга дахь цаг бага, Сурах бичигт онолын материал, Хэрэглэгдэхүүн дутмаг, Орчин бүрдээгүй			
4	Дизайн технологийн “Техник” бүлэг сэдвийг заахад орчин нөхцөл ямар вэ?	Хангалтгүй 16 дунд зэрэг 3 сайн 1			

“Хөшүүргийн зарчим” сэдвээр мэргэжлийн багш нартайгаа зөвлөлдөн хичээлээр хийх ажлын хуудсыг багийн гишүүд хамтарч боловсруулсан.

Бэлтгэл судалгааны хэлэлцүүлэг

Багш Х.Эрдэнэтуяа хичээлийн хэлэлцүүлгийг явуулахын тулд хичээлийн үйл явцыг бүхэлд нь тодорхой үүргийн дагуу тодорхой аргачлалаар аль болох тасралтгүй ажиглаж, дэлгэрэнгүй мэдээ баримт цуглуулан задлан шинжилгээ хийж, дүгнэлт гарган багшийн арга зүйг сайжруулахад зөвлөн туслах чиглэлээр явуулна гэдгийг зөвлөж ажиллав. Багийн гишүүд хариуцсан чиглэлийн дагуу хэрхэн бэлтгэл судалгаа хийсэн талаар тайлагнаж, ярилцан хичээлд хэрхэн ашиглах талаар тогтлоо

Бэлтгэл судалгаа явуулсан аргачлал

- **Хичээлийн зорилго, зорилтоо тулгуурлан сэдэлжүүлэх талаар хийсэн судалгаа**

Хичээлийн сэдэв: Хүч хожих энгийн механизм

Заах багш: Я.Сэлэнгэ

Ажиглалт хийхээр бэлтгэл судалгаа хийж байгаа багш: Х.Эрдэнэтуяа

Хичээл явуулах хугацаа: 2017.4.6

Бэлтгэл судалгаа хийх чиглэл:

- **Хичээлийн зорилго, зорилтоо хэрэгжүүлэхэд хэрхэн сэдэлжүүлэх вэ? гэдгийг судлах**

№	Хичээлийн бэлтгэл судалгаа хийх чиглэл	Хийсэн судалгаа	Сонгосон сэдвээр хийсэн судалгааны дүн
1	Суралцагчдын анхаарал сонирхлыг татахуйц сэдэлжүүлсэн байдал, энэ нь хичээлийн зорилгод нийцүүлэн хөтөлж чадах байдал	+ уламжлалт технологи ба ус татах ховооны зураг байна. +Сурагчдын цуглуулсан материалыг ашиглах +хүч хожиж болох ямар боломжууд байдаг вэ? гэсэн асуудал дэвшүүлж багш нартайгаа ярилцсан.	➤ Хүнд зүйлийг ямар хялбар аргаар өргөж, шилжүүлж болох ➤ Амьдрал дээрх жишээн дээр тулгуурлан ярилцах нь оновчтой гэж үзлээ
2	Хичээлийн зорилго, зорилтоо оновчтой тодорхойлох байдал	Хялбар механизмын талаар цуглуулсан мэдээлэлдээ анализ хийж зорилго зорилтоо хамгийн оновчтойгоор яаж тодорхойлох вэ гэж сургуулийнхаа багш нартай ярилцсан. Мөн багийн гишүүдтэйгээ ярилцсан. Зорилт ➤ Уламжлалт технологи ба ус татах ховооны зарчмыг ярилцах ➤ Хүч хожих энгийн механизм ба хөшүүргийн 1, 2, 3-р эрэмбэ ➤ Бататгал // ➤ Дүгнэлт ➤ Гэрийн даалгавар туршилт -	➤ Зорилго +Хүч хожих энгийн механизмыг таних, ➤ Зорилт -Туршилт 1: Зураг дээр хүч, ачаа, тулгуураа тодорхойлох -Туршилт 2: Ямар бүтэцтэйг таниулах -Туршилт 3: Хөшүүргийн 1, 2, 3-р эрэмбэ бүтцийг таниулах, тайлбарлах гэсэн байдлаар

			тодорхойлох нь оновчтой гэж үзлээ
--	--	--	-----------------------------------

Хичээлийн бэлтгэл судалгааны үед суралцагчдын мэдлэг эзэмшилтийн байдал, гаргаж болох алдаа, агуулга, арга зүйн судалгааг эхний хичээлийг заах багш Я.Сэлэнгэ 4 дүгээр сургуулийн 7а ангийн суралцагчдад хийж, судалгаат эхний хичээлийн хөтөлбөрийг боловсруулж хичээл заалаа.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа хийх чиглэл	Судалгаа хийсэн арга	Сонгосон сэдвээр хийсэн судалгааны дүн
Сонгосон ангийн сурагчдын насыг тооцох, танин мэдэх онцлогийг судлах, заах арга зүйгээ боловсруулах	Үүний тулд суралцагчдыг хичээл дээр ажигласан.	<ul style="list-style-type: none"> Заах сэдэв "Хүч хожих энгийн механизм" хичээлийг өмнөх цуглуулсан мэдээлэлд тулгуурлан заахаар бэлтгэж байна. Тус анги нь 4 дүгээр сургуулийн 7а анги. Нийт 16 сурагчтай. 12 настай сурагчдын онцлог нь Юмсын шинж чанар тогтвортой хадгалагддагийг ойлгож юмсын утга учирт тулгуурлан сэтгэж эхэлдэг. хичээлийн явцад юмны учир шалтгааныг олохыг хичээдэг, дүгнэлт гарган тайлбарлах зэрэг нь хичээлийн явцаас харагдаж байдаг. Байнга яагаад? гэсэн асуултыг бие биедээ дэвшүүлэн тавьж тайлбарлахыг хичээдэг. "Техник" бүлэг хичээлийг БЭАБ-аар зааж байсан учраас багаар ажиллах, бүтээл хийж дүгнэлт гаргах чадвар сайн. "Хүч хожих энгийн механизм" сэдвийг заахдаа асуудал дэвшүүлэн шийдвэрлэх, бүтээлчээр сэтгэх аргаар хичээллэх нь илүү үр дүнгээ өгнө гэж тооцооллоо. "Хүч хожих энгийн механизм" хичээлийн "Хөшүүргийн зарчим" гэсэн ойлголт дээр тулгуурлан заана Хүүхдүүдийн сонирхол, хэрэглээ, амьдрал ахуйтай холбон заана.
Сонгосон сэдвээр судлах зүйл ба хүүхдийн хөгжлийн түвшинг судлах	Суралцагчидтай харилцан ярилцсан.	<ul style="list-style-type: none"> Сурагчид өдөр тутмын амьдралд бага хүчээр хүнд зүйл өргөж, шилжүүлж болох талаар харилцан ярилцах аргаар мэдсэн. Сурагчдын ахуйн хэрэглээ ба суурь мэдлэг дээр нь үндэслэн хичээлийг заах нь зөв юм. Уламжлалт технологи ба ус татах ховооны зарчмыг хичээлийн үндсэн сэдэлжүүлэлт болгон заахад хөшүүргийн зарчмыг илүү ойлгож үр дүнд хүрэх болов уу Ажлын хуудаснуудыг ашиглах нь сэдэлжүүлэлттэй уялдуулан ойлгуулахаар төлөвлөлөө.
хүрээнд сурагчдын гаргадаг алдааг хичээлийн төлөвлөлттэй		<ul style="list-style-type: none"> Тухайн сэдвийг судлахад хүүхдүүдийн хамгийн их алддаг зүйл нь юу болохыг тодорхойлох, багш хаана хяналт тавих зэрэг хичээлийн явцыг эхнээс нь зохион байгуулалт сайтай байлгах ёстой Хүүхэд бүрээр ажлын хуудастай ажиллуулах нь зөв юм Сургалтанд алдаа гарвал сурагчдад дөхүүлэх асуулт тавина. <p>Дээрх зүйлүүд хичээл дэх ажиглалтын явцад харагдаж байна.</p>

- Агуулгын судалгааг багийн гишүүн Х.Эрдэнэтуяа хийж танилцуулсан.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа хийх чиглэл	Судалсан арга	Сонгосон сэдвээр хийсэн судалгааны дүн
Хүрэх үр дүнд ба агуулга Тухайн сонгосон сэдвийн хүрээнд агуулгыг судалснаар суралцагчдад ямар мэдлэг чадвар эзэмшихэд хувь нэмэр оруулах вэ? Түүх соёл, ахуй амьдралтай хэрхэн холбож	Хөтөлбөрийг судалсан. Дунд ангид хичээл	"Хүч хожих энгийн механизм" сэдвээр "Хөшүүргийн механизм" гэсэн агуулгыг судалснаар сурагчдын техник ба бүтээлч сэтгэлгээ нь улам гүнзгийрнэ. Бага хүчээр их ачааг хэрхэн өргөж, шилжүүлэх вэ? Хүүхэд бүр гараараа барьж, нүдээрээ харж, хамраараа

<p>болох вэ? Агуулгын оновчтой байдал /ойлгомжтой, энгийн нас, сэтгэхүйн онцлогт тохирсон эсэх/</p>		<p>үнэрлэж ажигласнаар асуудлыг шийдвэрлэх чадвар нь нэмэгдэж, бусадтай хамтран ажиллаж, нэгдсэн дүгнэлт гаргах, шинжлэх ухаанч талаас тайлбарлах оролдлоготой болно. Дараагийн ангид хөдөлгөөн хувиргах гэсэн ухагдахууныг судлах гол цөм нь болж өгдөг учраас 7-р ангид Хүч хожих энгийн механизм гэсэн ухагдахуун нь нас сэтгэхүүд нь тохирсон бөгөөд энэ сэдвийг үр дүнтэй заах нь маш чухал гэж дүгнэлээ.</p>
<p>Агуулгын уялдаа холбоо Энэхүү сэдвээр өмнөх анги, болон бусад хичээлээр юу, юу үзэж судалсан байдаг вэ? Энэхүү сэдвээр 6-р ангид болон бусад хичээлээр юу, юу үзэж судалсан байдаг вэ? Дараагийн ангид энэ сэдвээр юу, юуг гүнзгийрүүлэн судлах вэ?</p>		<p>6- ангид дүрс ба зураг хөдөлгөөнд оруулах нэгж хичээл 16 цаг ордог. Үүнд Техникийн хөгжил, түүх эд анги, бүтэц ангилалтай танилцаж үзсэн. 7-р ангид “Хүч хожих энгийн механизм” нэгж хичээлээр хөшүүргийн механизм ба хөшүүргийн 1,2,3 эрэмбэ зэргийг үзнэ. Физикийн хичээлээр Хөшүүрэг, эргүүлэг механикийн алтан дүрэм зэргийг холбож болно.</p>
<p>Агуулгын өргөсгөл Энэхүү сэдвийн агуулгыг ямар, ямар чиглэл /түүх, соёл, экологи, монгол уламжлал, өдөр тутмын амьдрал гэх мэт/-ээр өргөсгөх боломжтой вэ? Тухайн ангид үзэж буй бусад хичээлүүдийн агуулгатай хэрхэн уялдаж, агуулгыг өргөсгөх боломж байна вэ?</p>		<p>Монгол уламжлал – ус татах ховооны ажиллах зарчим МАТЕМАТИК –тооцоолол МОНГОЛ ХЭЛ – үгийн утгын тайлбар ДҮРСЛЭХ УРЛАГ – зураг уншиж, ойлгох ФИЗИК – механикийн алтан дүрэм, хүч ихэсгэх, багасгах</p>

14 дүгээр сургуулийн 7б ангийн суралцагчдаас “Хүч хожих энгийн механизм” хичээлийн өмнөх төлөв байдлын судалгааг авч, физикийн багш М.Батзаяа багштай хамтран сайжруулан хичээлийн хөтөлбөрийг боловсруулан хичээл заалаа.

Судалгааны зорилго:

7б ангийн суралцагчид өмнө судалсан болон одоо судалж буй агуулгын хүрээнд мэдлэг эзэмшилтийн байдал ямар байгааг тогтоох, үүнийг үндэс болгон судалгаат хичээлийн агуулга, арга зүйн төлөвлөлт хийх .

Судалгааны арга:

- Бага хүчээр их ачаа өргөн шилжүүлэх арга, хүчийг ихэсгэх, багасгах аргыг судлах, өөрийн мэдлэгээ хуваалцах
- Ажлын хуудсанд анализ хийх

Хичээлийн хэрэглэгдэхүүний бэлтгэл судалгаа

Сэдэв: “Хүч хожих энгийн механизм”

Заах багш: дизайн технологийн багш Я.Сэлэнгэ

Огноо:2017-4-5

Судалгаа хийсэн: А.Сумьяабат багийн гишүүд

Зорилго:

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах нь илүү тохиромжтой болохыг тодорхойлох, сэдэв агуулга, арга зүйгээс хамааран хэрэглэгдэхүүн сонгох боломж, цахим хэрэглэгдэхүүн ашиглах бололцоо бий эсэхийг судлах

Хичээлийн судалгаа хийх чиглэл	Судалгааны дүн
<p>Материаллаг хэрэглэгдэхүүн: * Та ямар хэрэглэгдэхүүн сонгож хэрэглэж болох вэ? Гарын доорх материалаар хэрэглэгдэхүүн бүтээж хичээлд ашиглаж болох уу? * Тэдгээрийг бэлтгэхэд анхаарах зүйл юу вэ? * Хэрэглэгдэхүүн тус бүрийг сонгосон арга зүй, дидактик шийдэлтэй холбогдож буй байдал</p>	<p>Сонгох боломжийн хэрэглэгдэхүүн: уламжлалт технологи харуулсан ”Ус татах ховооны ажиллах зарчим ” ба ахуйн хэрэглээний зурагнууд, ажлын хуудас Бэлтгэхэд анхаарах зүйл: Сурагчдад ойлгомжтой байх, Арга зүй, дидактик: Ажиглалтын тэмдэглэл хөтлөх хуудас бэлтгэн сурагчдаар тэмдэглэл хөтлүүлнэ.</p>

<p>Танин мэдэхүйн хэрэглэгдэхүүн: Багийн гишүүд дараах чиглэлээр ярилцлаа. * Та ямар төрлийн асуулт, хэдийд тавих вэ? Асуултаа томъёолоод юуны учир ингэж асуух болсноо дахин нэг эргэцүүлээрэй. * Та ямар дасгал, даалгавар, бүтээл хийлгэх ажил хэрэглэх вэ? * Дасгал, даалгавар, бүтээл хийлгэх ажил тус бүрийн зорилго, зориулалт юу болохыг эргэцүүлээрэй. * Таны дидактик шийдэлтэй хэр нийцэж байна вэ?</p>	<p>Хүнд ачааг хялбар өргөх ямар боломж байна вэ? Дамнуурга гэж юуг хэлдэг вэ? Уламжлалт ба ахуйн хэрэглээний зурагт слайд</p>
---	---

- **Хичээлийн үнэлгээний судалгааг** багийн гишүүн Х.Эрдэнэтуяа хийсэн.

Хичээлийн үнэлгээний бэлтгэл судалгаа хийх чиглэл	Судалгааны үр дүн
<p>Суралцагчдын мэдлэг чадварын үнэлгээ Суралцагчдад олгох зорилгоо биелүүлсэн эсэхээ хэрхэн үнэлэх вэ? Хичээлийн үйл, явцыг үнэлэх, түүнд тулгуурлан суралцагчийн оролцоо идэвхийг хэрхэн үнэлэх вэ?</p>	<p>Суралцагчдын үнэлгээг хэрхэн үнэлэх талаар багш нартай ярилцаж дараах дүгнэлтэд хүрлээ. Янз бүрийн дүрс, цаасаар урамшуулах, хамгийн сайныг тодруулах зэрэг нь оновчтой биш. Хүүхдийг урамшуулах үгэн үнэлгээ нь зорилгоо хангасан илүү үр дүнтэй. Хүүхдийн оролцоог хүүхдийн суудлын план зургийг хийж, тэмдэглэх нь илүү тодорхой гэж үзлээ.</p>
<p>Хичээлийн үнэлгээ Хичээлийн үе шат бүрийг хэрхэн үнэлж дүгнэх, сайжруулах вэ? Дээрх чиглэлээр багш нараас асууж ярилцлаа.</p>	<p>Хичээлийн зорилгын биелэлтээ үнэлэхэд Хүч хожих энгийн механизм хөшүүргийн хуулиудыг мэдсэн эсхийг мэдэх ажлын хуудаснуудыг хүүхэд бүрээр хичээлийн дүгнэлт хэсэгт ажиллуулж хүүхэд хичээлээ хэрхэн ойлгосон эсэх, мөн хичээлийн дүгнэлт, үнэлгээ нь тодорхой болно гэж үзлээ.</p>

Хичээл №1

Эхний хичээлийг 4 дүгээр сургуулийн 7а ангид Я.Сэлэнгэ бусад багийн гишүүдтэй хамтарч хийсэн бэлтгэл судалгааны дагуу ээлжит хичээлээ бэлтгэн заалаа.

Оролцоо: Судалгаат хичээлд оролцож байгаа суралцагчдын оролцоог яаж харах вэ гэдгийг судлахдаа ЖАЙКА- аас хэрэгжүүлсэн хөтөлбөр, бусад сургуулийн хичээлдээ ашигладаг арга хичээлийн судалгааны сургалтын материал зэргийг судалсны дүнд хүүхдийн оролцоог хамгийн богино хугацаанд бодитой харах арга бол дээрх аргыг гэж үзээд ашиглалаа.

Суралцахуйн зорилт: Хялбар механизмийн

талаар мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, технологийг судлах \тэмдэглэл, бичвэр, зураг хүснэгт, диаграмм, шугаман график\

Анги: 7 **Хугацаа: 80минут**

Хичээлийн сэдэв: Хүч хожих механизмын тухай, хэрэглээ

Хичээлийн зорилго: Хялбар механизмын талаар мэдээлэл цуглуулах,

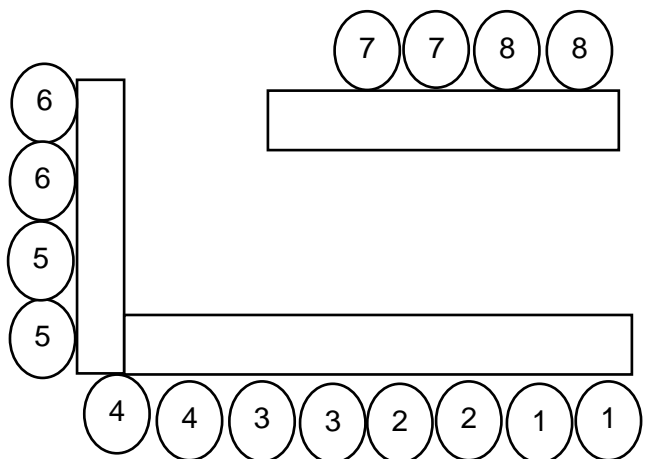
БЭАБ-ын хэлбэр: Мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх

Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн:

- Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт №2 - Ажлын хуудас №3-4 сурагчдын тоогоор
- Хялбар механизм видео бичлэг - Сурах бичиг VII анги
- Багшийн ном, багшийн бэлтгэсэн материалууд

Хичээлийн явц, арга зүй:

Үйлийн явц	Сурагчдын сурах үйл	Багшийн чиглүүлэх үйл	Зохион байгуулалтын хэлбэр	Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн
------------	---------------------	-----------------------	----------------------------	--------------------------

Үйл тодорхойлох	Ажлын хуудас №3 Хүч хожих механизмын \Ус татах ховоо"-ны\ ажиллах зарчмыг тайлбарлан бичнэ.	Алхам 1 Багш асуултаар чиглүүлэх. Механизмын талаар бэлтгэсэн мэдээлэл өгнө.	Сурагч бүр ганцаарчилж ажиллах	Сурах бичиг VII анги
Үйл хийгээг мэдсэн бүтээх	Ажлын хуудас №4 Хөшүүрэг гэж юуг хэлэх вэ? Зургийг ажиглаад тус бүрт нь тайлбарла	Алхам 2 Сурагчид хөшүүрэг гэдгийг өөрийн үгээр тайлбарлаж бичнэ. Багш хялбар механизмын \тахир гол, нударга, хөшүүрэг, хүч хожих механизмуудын\ талаар мэдээлэл бэлтгэсэн байна. Даалгавар гүйцэтгэх явцад чиглүүлэг өгөх.	Сурагч бүр ганцаарчилж ажиллах	Дэлгэц, проектор видео бичлэг Ажлын хуудас №3,4,5 Төслийн ажлын баримт бичиг
Шинжлэх	Ажлын хуудас №5 Дараах зургуудыг ажиглаад хөшүүргийн хуулийн хэддүгээр эрэмбэд харьяалагдах вэ бичнэ үү?	Алхам 3 Ажлын хуудас №4,5 ажиллаад анализ хийж дүгнэлт гаргах. Хөшүүргийн хуулийн эрэмбүүдийг таньж ялгахад чиглэл өгөх. I, II, III эрэмбийн хөшүүргийг сурагчдад сумны чиглэлийн дагуу тайлбар өгөх.	Сурагч бүр ганцаарчилж ажиллах Багаараа хамтарч ярилцах	хичээлийн дэвтэр хөшүүргийн зурган үзүүлэн
Үнэлгээ	Ажлын хуудас №3 найзын үнэлгээ хийх.\2 од 1хүслээр үнэлнэ\ Ажлын хуудас №4,5 багш үнэлнэ.			
Дүгнэлт	Өнөөдрийн хичээлээр мэдсэн зүйлээ дүгнэж хичээлийн дэвтэрт бичих. Дараагийн хичээлийн зорилгийг тодорхойлох			

Ажиглалт №1

Багийн гишүүд өөр өөрийн үүргийн дагуу хичээлийг бүхэлд нь ажиглаж, тэмдэглэл хөтөлсөн. Багийн гишүүдээс гадна 4 багш хичээлд сууж, хөндлөнгөөс ажигласан.

Хэлэлцүүлэг №1

Хэлэлцүүлгийг явуулахдаа хичээл заасан багшийг шүүмжлэх биш хэрвээ би заасан бол гэсэн үүднээс хандаж, дараагийн хичээлд юуг яаж сайжруулах, бэлтгэл судалгаандаа бид юунд алдав гэсэн зарчмыг баримталж, хөтөч багш удирдаж явуулсан. Энэ нь багийн гишүүдийн дунд эерэг уур амьсгалыг бүрдүүлж байсан. Мөн хөндлөнгийн ажиглагчаас бид сайжруулах хичээлдээ юун дээр анхаарах вэ? Та юу ажиглав? гэж ярилцсан. Хэлэлцүүлгийн явцад манай багийн гишүүд арга зүйн судалгааг бид дутуу хийсэн байна, харин хэрэглэгдэхүүний, агуулгын судалгааг маш сайн хийжээ гэж дүгнэв.

Сайжруулсан хичээлийн нэмэлт бэлтгэл

Хичээлийн бэлтгэл судалгааны үүднээс хичээлийн хөтөлбөрийг шинжлэх, сайжруулах нэгдсэн хэлэлцүүлэг

Хичээлийн сэдэв: “Хүч хожих энгийн механизм”

Хичээл заасан багш: Я.Сэлэнгэ

Хичээл заасан анги: 4 дүгээр сургууль 7а анги

Хичээл заасан хугацаа: 2017.4.5-ны II ээлжийн 2-р цаг

бүрэлд эхүүн хэсгий н	д/д	Шалгуур	Хөтөлбөрт өгөх санал	
			Сайн тал, давуу байдал	Сайжруулах зүйл
Ажиглагч-1 Х.Эрдэнэтуяа Хичээлийн эхлэх	1	Суралцагчдын анхаарал сонирхлыг татахуйц сэдэлжүүлсэн, энэ нь хичээлийн зорилгод хөтөлж чадсан байдал		Хичээлийн сэдэлжүүлэлтийг дахин боловсронгуй болгох
	2	Зорилго, зорилтоо оновчтой тодорхойлсон байдал	Зорилго зорилт нь хичээлийн агуулгад тохирсон	

Ажиллагч- Х.Эрдэнэтуяа Агуулга, оролцоо	1	Агуулга нь сурагчдад (нас сэтгэхүйд) тохиромжтой эсэх	“Хүч хожих энгийн механизм” хичээлийн агуулга нь хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон	
	2	Агуулгын багтаамж, Сурагчдын гүйцэтгэх даалгаврын тоо оновчтой эсэх	Сурагчдын гүйцэтгэх даалгаврын тоо тохирсон.	Агуулгын багтаамж ихэдсэн учраас цагтаа багтаагүй. Иймээс сэдэлжүүлэлтийг багасгах хэрэгтэй гэж үзлээ. Яагаад гэвэл үүнийг ахуйн хэрэглээ, амьдралын туршлагаас хүүхдүүд сайн мэднэ.
	3	Тухайн шинжлэх ухааны хувьд алдаагүй эсэх	Онолын алдаа гараагүй	Хөшүүргийн 1,2,3-р эрэмбийг хэрэглээнд тулгуурлан тайлбарласан нь илүү оновчтой
	4	Зорилготойгоо уялдсан эсэх	Хичээлийн зорилго 50 хувь хангагдсан.	Хүч хожих энгийн механизм, ба хөшүүргийг схем зургаар тодорхой зурах
	5	Агуулгын залгамж холбоо	Агуулгын залгамж холбоог багаар сайн судалж, энэ сэдвийг сонгосон.	“Хүч хожих энгийн механизм” ын тухай бататгаад, эндээс сэдэлжүүлж, шинэ хичээлдээ орох
Ажиллагч-3 2 Ц.Отгонжаргал Арга зүй,	1	Багшлахуй болон суралцахуйн үйл ажиллагааг тодорхой ялган төлөвлөж чадсан эсэх	Багшлахуй болон суралцахуйн үйл ажиллагааг сайн төлөвлөсөн.	Хичээлийг сайжруулж заахдаа энэ үйл ажиллагааг дахин төлөвлөх. Зорилго, зорилт, самбарт байгаа тул дэлгэцэнд гаргах хэрэггүй. “Хүч хожих энгийн механизм”-ыг ахуйн хэргэлээнд тулгуурлан ойлгуулсан тул ажлын хуудсан дээр ажиллуулахад саадгүй ойлгож байна.
	2	Сурагчдын хариу үйлдлийг тооцсон эсэх	Сурагчдын хийх үйлдлүүдийг сайн тооцсон.	Сурагчдын хариултыг анхааралтай сонсох, хариулт авах, хүүхэд бодох хугацааг тооцох
	3	Хичээлийн үе шат, хугацаа	Хичээлийн үе шатыг төлөвлөсөн.	Өмнөхийг бататгах үе шатыг хичээлийн эхэнд оруулах, хугацааг үе шат бүрээр тооцож, үйл явцын төлөвлөлтөд тусгах
	4	Мэдлэг бүтээлгэх үйл ажиллагааг оновчтой төлөвлөсөн эсэх	Мэдлэг бүтээлгэх үйл явцыг төлөвлөсөн.	Мэдлэг бүтээлгэх үйл явцыг илүү оновчтой тодорхой хариулттай болгох. Жишээ нь: хөшүүргийн эрэмбүүдийг зуруулахдаа схемчилэн тэмдэглэнэ гэдгийг анхааруулах талаар тэмдэглэл бичүүлэх
	5	Багшийн асуулт, үйл ажиллагааг дэлгэрэнгүй төлөвлөсөн эсэх	Сайн төлөвлөсөн.	Сайжруулсан хичээлийг заахдаа дахин төлөвлөх
ч-4 А.Сумъя а баг Хэрэглэ	1	Сурагчийн өмнөх төлөв байдлыг илрүүлж тооцсон эсэх	Хичээл заагч багш өөрийнхөө ангид энэ хичээлийг орсон тул сурагчдын төлөв байдал, ярих чадвар тодорхой байсан.	
	2	Өмнөх төсөөллийг тооцсон эсэх	Өмнөх мэдлэгийг түвшинг асуултаар сайн тодорхойлсон.	Сайжруулж заах багшийн ангид сайжруулсан хөтөлбөрөөр хичээл орно. Өмнөх мэдлэгийг мөн асуултын аргаар тодорхойлсон.
ч-4 А.Сумъя а баг Хэрэглэ	1	Хэрэглэгдэхүүний тоо, хэлбэр оновчтой эсэх	Хэрэглэгдэхүүний тоо Хэрэглэгдэхүүнүүд нь хүүхдэд хүртээмжтэй ойлгомжтой байсан.	Уламжлалт ба ахуйн хэрэглээнд тулгуурласан болохоор илүү оновчтой ойлгомжтой байсан.

	2	Өнгө үзэмж, хэмжээ тохиромжтой эсэх	Хичээлийн хэрэглэгдэхүүний бэлтгэл судалгаа сайн хийгдсэн учир хэрэглэгдэхүүний хэмжээ, өнгө үзэмж тохиромжтой байсан.	
	3	Хэрэглэгдэхүүний үүрэг оновчтой эсэх	Хэрэглэгдэхүүний үүрэг оновчтой байсан.	
	4	Нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон эсэх	Хэрэглэгдэхүүнүүд нь нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон.	
Ажиглагч-5 Х.Эрдэнетуяа Үнэлгээ	1	Хичээлийн дүгнэлт хэсгийг оновчтой төлөвлөсөн эсэх	Хичээлийн дүгнэлтэд “Хүч хожих энгийн механизм”-ыг амьдрал ахуйд байдаг жишээ зургаар батлан харуулсан нь оновчтой, тохиромжтой байсан.	Сурагчдын үнэлгээг найзын багшийн үнэлгээгээр үнэлсэн нь хүүхдэд урам зориг өгсөн оновчтой үнэлгээ болж чадсан уу гэдэгт эргэлзлээ. Аман үнэлгээгээр магтаж үнэлсэн нь илүү байх гэсэн дүгнэлт гаргалаа.

Хичээл №2

Сайжруулсан хичээлийг 14 дүгээр сургуулийн 7Б ангид багш Я.Сэлэнгэ, М.Батзаяа нар хэлэлцүүлэг №1-ийн саналд тулгуурлан, сайжруулж заасан нь их үр дүнтэй боллоо.

Ээлжит хичээлийн хөтөлбөр / ДАХИН САЙЖРУУЛСАН/

Сэдэв: “Хүч хожих энгийн механизм”

Зорилго: Хүч хожих хялбар механизмын бүтцийг таних, тооцоолол хийх

Эзэмших мэдлэг: **Хөшүүргийн зарчим дээр тулгуурлан хялбар механизмыг таних**

Эзэмших чадвар:

Хөшүүргийн 1,2,3-р эрэмбийг таних

F,T,G, хүчний мөрүүдийг таних, схем тэмдэгээр дүрслэх

Тооцоолох ба хүч ихэсгэх, багасгах

Сургалтын арга: бүтээлч сэтгэлгээний арга, БЭАБ

Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт

Төслийн ажлын сэдэв: “Хөдөлгөөнт тоглоом”

Суралцахуйн зорилт: Хялбар механизмийн талаар мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, технологийг судлах \тэмдэглэл, бичвэр, зураг хүснэгт, диаграмм, шугаман график\

Анги: 7 **Хугацаа: 80 минут**

Хичээлийн сэдэв: Хүч хожих механизмын тухай, хэрэглээ

Хичээлийн зорилго: Хүч хожих хялбар механизмын бүтцийг таних, тооцоолол хийх

БЭАБ-ын хэлбэр: Мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх

Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн:

- Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт №2
- Хялбар механизм видео бичлэг
- Сурах бичиг VII анги

- Ажлын хуудас №3-4 сурагчдын тоогоор
- Багшийн ном, багшийн бэлтгэсэн материалууд

Хичээлийн явц, арга зүй:

Үйлийн явц	Сурагчын сурах үйл	Багшийн чиглүүлэх үйл	Зохион байгуулалтын хэлбэр	Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн
Хийх тодорхойлох	Ажлын хуудас №3 Хүч хожих механизмын талаар бичлэгээс олж авсан мэдлэгээ ашиглан ажиллах зарчмыг тайлбарлан бичнэ.	Алхам 1 Багш асуултаар чиглүүлэх. Механизмын талаар бэлтгэсэн цахим бичлэг үзүүлж(хүч хожих механизм ашиглан хийсэн хөдөлгөөнт тоглоомын хийц ,ажиллах зарчмыг тодорхой харуулсан) мэдээлэл өгнө.	Сурагч бүр ганцаарчилж ажиллах	Сурах бичиг VII анги Дэлгэц, проектор
Үйл хийнгээ мэдлэг бүтээх	Ажлын хуудас №4 Хөшүүрэг гэж юуг хэлэх вэ? Зураг, бичлэгийг ажиглаад тус бүрт нь тайлбарла	Алхам 2 Сурагчид хөшүүрэг гэдгийг өөрийн үгээр тайлбарлаж бичнэ. Багш хялбар механизмын \гахир гол, нударга, хөшүүрэг, хүч хожих механизмуудын\ талаар цахим мэдээлэл бэлтгэсэн байна. Бичлэгийг анхааралтай үзэж түүнээс санаа авч ямар бүтээл хийж болох талаар ярилцах	Сурагч бүр ганцаарчилж ажиллах	видео бичлэг Ажлын хуудас №3,4,5 Төслийн ажлын баримт бичиг
Шинжлэх	Ажлын хуудас №5 Дараах зургуудыг ажиглаад хөшүүргийн хуулийн хэддүгээр эрэмбэд харьяалагдах вэ бичнэ үү? Ажлын хуудас 6,7 ажиллах	Алхам 3 Ажлын хуудас №4,5 ажиллаад анализ хийж дүгнэлт гаргах. Хөшүүргийн хуулийн эрэмбүүдийг таньж ялгахад чиглэл өгөх. I, II, III эрэмбийн хөшүүргийг сурагчдад сумны чиглэлийн дагуу тайлбар өгөх. Физикийн багш Ажлын хуудас №6,7 ажиллах явцад “Хүчний мөрийг зөв тодорхойлох. Тулах цэгийн байрлал олох, хүчний моментыг дүрэм бичих” талаар тайлбарлах	Сурагч бүр ганцаарчилж ажиллах Багаараа хамтарч ярилцах	хичээлийн дэвтэр хөшүүргийн зурган үзүүлэн
Үнэлгээ	Ажлын хуудас №3 өөрийн үнэлгээ хийх.\2 од 1хүслээр үнэлнэ\ Ажлын хуудас №4,5 найзын үнэлгээ. Ажлын хуудас 6,7 багшийн үнэлгээ.			
Дүгнэлт	Өнөөдрийн хичээлээр мэдсэн зүйлээ дүгнэж хичээлийн дэвтэрт бичих. Дараагийн хичээлийн зорилгийг тодорхойлох			

Хэрэглэгдэхүүний жагсаалт гаргах хүснэгт

№	Хичээлийн элементүүд	Шаардлагатай хэрэглэгдэхүүн	
		Материаллаг	Материаллаг бус
1	Сэдэлжүүлэлт	Уян проктер, LCD дэлгэц, уламжлалт ба ахуйн хэрэглээний зурагнууд	
2	Үйл хийнгээ мэдлэг бүтээх	Ажлын хуудас №1-3	
3	Шинжлэх	Ажлын хуудас №4,5	
4		Ажлын хуудас №6,7 физикийн багш	
5	Дүгнэлт	Суралцагчдын дүнэлтийг сонсож ярилцах	

Ажиглалт № 2 Багийн гишүүд үүргийн дагуу хичээлийг ажиглаж, хэлэлцүүлэгт бэлтгэсэн.

Хэлэлцүүлэг №2 Хэлэлцүүлгийг заасан ангидаа хичээлийн дараа хийлээ. Хэлэлцүүлэгт багийн гишүүдээс гадна хөндлөнгийн 3 ажиглагч сууж ажиглалаа. Энэ хичээл нь өмнөх заасан хичээлд гарсан дутагдлуудыг

зассан, сайжирсан арга зүйтэй, оролцоотой хичээл болж чадсан нь ажиглагч нарын ажиглалт, тэмдэглэл, ярилцлагаас харагдаж байна. Хэлэлцүүлгийн тэмдэглэл, ажиглагч нарын хуудас, нэгдсэн саналыг хавсаргалаа.

Хичээлийн бэлтгэл судалгааны үүднээс хичээлийн хөтөлбөрийг шинжлэх, сайжруулах нэгдсэн хэлэлцүүлгийн санал №2

Хичээлийн сэдэв: Хүч хожих энгийн механизм

Хичээл заасан багш: дизайн технологийн багш Я.Сэлэнгэ, физикийн багш М.Батзаяа

Хичээл заасан анги: 14 дүгээр сургууль 7б анги

Хичээл заасан хугацаа: 2017.4.18-ны II ээлжийн 3-р цаг

бүрэлд эхүүн хэсгий н	д/д	Шалгуур	Хөтөлбөрт өгөх санал	
			Сайн тал, давуу байдал	Сайжруулах зүйл
Ажиглагч-1 Х.Эрдэнэтуяа Хичээлийн эхлэл	1	Суралцагчдын анхаарал сонирхлыг татахуйц сэдэлжүүлсэн, энэ нь хичээлийн зорилгод хөтөлж чадсан байдал	Хичээлийн сэдэлжүүлэлт маш сайн боллоо. Цахим хэрэглэгдэхүүн ашигласнаар багшийн асуултанд хүүхдүүд механизмын зарчмыг ярилцаж, бүтцийг тайлбарлан ярилцсаар хичээл эхэлсэн.	
	2	Зорилго, зорилгоо оновчтой тодорхойлсон байдал	Зорилго зорилт нь хичээлийн агуулгад тохирсон оновчтой байсан.	
Ажиглагч-2 Х.Эрдэнэтуяа Агуулга, оролцоо	1	Агуулга нь сурагчдад (нас сэтгэхүйд) тохиромжтой эсэх	Хүч хожих энгийн механизм хичээлийн агуулга нь хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон	
	2	Агуулгын багтаамж, Сурагчдын гүйцэтгэх даалгаврын тоо оновчтой эсэх	Агуулгын багтаамж, сурагчдын гүйцэтгэх даалгаврын тоо тохирсон.	Хичээлийн эхлэл, цахим бичлэгийн хугацаа арай ихэдсэн.
	3	Тухайн шинжлэх ухааны хувьд алдаагүй эсэх	Онолын алдаа гараагүй	
	4	Зорилготойгоо уялдсан эсэх	Хичээлийн зорилгоо хангалттай сайн биелүүлсэн. Зорилгоо дүгнэлт болгож гаргасан нь давуу тал байсан.	
	5	Агуулгын залгамж холбоо	Хүч хожих энгийн механизмын тухай бататгаад, эндээс сэдэлжүүлж, шинэ хичээлдээ орсон. агуулгын залгамж холбоог сайн гаргасан.	
Ажиглагч-3 Ц.Отгонжаргал Арга зүй	1	Багшлахуй болон суралцахуйн үйл ажиллагааг тодорхой ялган төлөвлөж чадсан эсэх	Хичээлийг сайжруулж заахдаа энэ үйл ажиллагааг дахин төлөвлөсөн. Цахим бичлэг үзүүлсэнээр сурагчид хичээлийн зорилгоо ойлгож, физикийн багшийн тайлбарласан нь шинжлэх ухаанч талаасаа байгаа нь оновчтой сонголт байсан.	
	2	Сурагчдын хариу үйлдлийг тооцсон эсэх	Сурагчдын хариултыг анхааралтай сонсох, хариулт авах, хүүхэд бодох хугацааг сайн тооцсон.	
	3	Хичээлийн үе шат, хугацаа	Хичээлийн үе шат бүрээр нь хугацааг тооцсон.	Физикийн тоон утга олоход хугацаа алдсан
	4	Мэдлэг бүтээлгэх үйл ажиллагааг оновчтой төлөвлөсөн эсэх	Мэдлэг бүтээлгэх үйл явцыг илүү оновчтой төлөвлөж, тодорхой хариулттай болгосон байв. Жишээ нь: хөшүүргийн 1 2 3 –р эрэмбийг схем тэмдэглэгээг зуруулахдаа ийм дүрсээр тэмдэглэе гэдгийг тодорхой хэлсэн нь үр дүнтэй байсан.	
	5	Багшийн асуулт, үйл ажиллагааг дэлгэрэнгүй	Сайн төлөвлөсөн.	

		төлөвлөсөн эсэх		
	1	Сурагчийн өмнөх төлөв байдлыг илрүүлж тооцсон эсэх	Хичээл заагч багш танил бус нөхцөлд энэ хичээлийг орсон тул сурагчдын төлөв байдал, ярих чадвар зэрэгт хүндрэлтэй байсан.	
	2	Өмнөх төсөөллийг тооцсон эсэх	Өмнөх мэдлэгийн түвшинг асуултаар тодорхойлсон.	
Ажиглагч-4 А.Сумъяа баг Хэрэглэгдэхүүн	1	Хэрэглэгдэхүүний тоо, хэлбэр оновчтой эсэх	Хэрэглэгдэхүүний тоо – Цахим хэрэглэгдэхүүнүүд нь хүүхдэд маш сайн сэдэлжүүлэлт болж, бүх хүүхэд ажиллах боломжтой, оновчтой байсан. үр дүнтэй байв. Уян проектор, дэлгэц зэргийг ашигласан нь багшийн ачааллыг хөнгөвчилсөн. Хүч хожих энгийн механизмийг таниулахдаа хөшүүргийн зарчмыг ашигласан нь хүүхдүүдэд илүү ойлгомжтой байлаа.	
	2	Өнгө үзэмж, хэмжээ тохиромжтой эсэх	Хичээлийн бэлтгэл судалгаа сайн хийгдсэн учир хэрэглэгдэхүүний хэмжээ, өнгө үзэмж тохиромжтой байсан.	
	3	Хэрэглэгдэхүүний үүрэг оновчтой эсэх	Хэрэглэгдэхүүний үүрэг оновчтой байсан.	
	4	Нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон эсэх	Хэрэглэгдэхүүнүүд нь нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон.	
Ажиглагч-5 Х.Эрдэнэтуяа Үнэлгээ	1	Хичээлийн дүгнэлт хэсгийг оновчтой төлөвлөсөн эсэх	Хичээлийн дүгнэлтэд бодисын жижиг хэсгүүдийн хөдөлгөөнийг харуулсан хөдөлгөөнт үзүүлэн ашигласан. Гэрийн даалгаварт унжсан, унжаагүй шонгийн утас, төмөр зам зэргийг харуулж, яагаад угай унжсан, заримдаа чанга татагддаг тухай өнөөдрийн хичээлтэйгээ холбон тайлбарлаж ирээрэй гэсэн нь хүүхдүүдийн сонирхлыг татсан. Мөн хичээлийн зорилгоо дүгнэлт болгон гаргаж ирсэн. Суралцагчдыг аман үг, гарын хөдөлгөөн, инээмсэглэл зэргээр үнэлсэн нь хүүхдүүдэд их таалагдаж, урам зоригтой, баяртай харагдсан.	

Дүгнэлт

Энэ судалгаат хичээл нь өмнө өөрөө бэлтгэж өөрөө заагаад өөртөө үнэлгээ өгөөд явдаг байснаас хичээлийн судалгаа хийснээр бусдад өөрийн арга барилыг таниулан хүргэх, бусдын арга барилтай танилцах, хоёр талд хөгжих боломжтой ажил боллоо. Ийм учраас цаашид хичээлийн судалгааг үр дүнтэй олон дахин явуулж ,улам бүр баяжуулж, шинэ арга зүйн олон туршлага, оролдлогуудыг багш нарын хүртээл болгон, хамтран ажиллаж , хөтөлбөрөө сайжруулж дахин ашиглахад өгөөжтэй болгох ,бие биедээ зөвлөн туслах чадварлаг багш нарыг нэмэгдүүлэх нь зүйтэй. Хичээлийн судалгаа явуулах явцад дараах зүйлүүд ажиглагдлаа. Үүнд:

Багшид гарсан өөрчлөлт	Суралцагчдад гарсан өөрчлөлт
------------------------	------------------------------

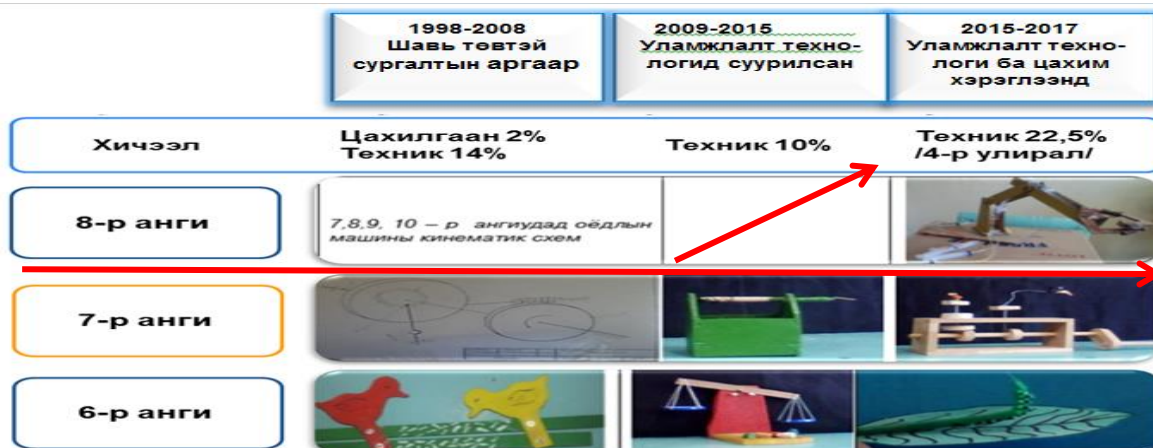
<ul style="list-style-type: none"> • Хичээлийн судалгааг явуулахад бэлтгэл судалгаа хамгийн чухал гэдгийг мэдэрсэн. • Бэлтгэл судалгааны зорилго, чиглэлийг сайн мэддэг байх нь бэлтгэл судалгааны чухал алхам гэдгийг мэдсэн. • Судалгаат хичээл ийг явуулах нь хэрэгтэй гэсэн хандлага бий болсон. • Хичээл заагч багш багаар бэлтгэж, явуулсан хичээлийн судалгаанд үндэслэн төлөвлөсөн хичээлийг дураараа өөрчилж болохгүйг ухаарсан. • Багаараа ажиллах нь илүү үр дүнд хүрдгийг мэдэрсэн. • Агуулгын судалгааг хийхдээ мэргэжлийн багш нартай хамтарч ажиллах нь үр дүнтэй байгааг мэдсэн. • Төсөлт хичээлийн хоорондох уялдааг нягтруулах • Онолын мэдлэг сайжирсан. • Хичээлийн судалгаа явуулах арга зүйд суралцсан. • Багш нар багаар хамтран ажиллаж, хичээллээ төлөвлөж, зохион байгуулж, бие биендээ зөвлөн туслах хүсэл эрмэлзэлтэй болсон. • Хичээлийн гаргаж болох алдааг урьдчилан таамаглаж, хичээлдээ бэлтгэх хүсэлтэй болсон. • Багаар ажиллана гэдэг нь бие биенээ нөхөж ажилладаг учраас үр дүн нь АМЖИЛТ байдаг гэдгийг маш сайн ойлгосон. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сурагчдын хичээлд оролцох оролцоо нэмэгдсэн. • Дахин туршилт хичээл хийх хүсэлтэй болсон. • Ажиглалтын дүгнэлтийг бичих арга зүйд суралцсан. • Тухайн сэдвийн хүрээнд харьцуулалт ашигласан тул гүн бат мэдлэгтэй болсон. • Зэрэгцүүлэн тэмдэглэх аргад суралцсан. • Туршиж гүйцэтгэсэн аргачлал нь сайжирсан. • Сонирхол сэдэл тэмүүллийг бий болгосноор өмнөх мэдлэгт тулгуурлан шинэ мэдлэг бүтээгч байж чадсан.
---	---

- Багийн гишүүд нь хамтарч ажилласнаар хичээлийн судалгаа, судалгаат хичээлийн талаар ажиллах туршлага, чиглэлийг олж авснаараа сэтгэгдэл өндөр байсан. Энэ ажлыг цаашид үргэлжлүүлэн явуулах нь зүйтэй гэсэн санал дээр нэгдсэн.
- Багаараа ажиллах нь багш ажлын байрандаа богино хугацаандаа хамтдаа хөгжих боломжтой гэдгийг харууллаа.
- Ижил төстэй хичээлийн агуулгаар бусад мэргэжлийн багш нартай хамтран хичээлийг бэлтгэх
- Дадлага хичээл хийснээр суралцагчид багштай илүү дотно харилцаж, санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, хүүхдийг багш илүү ойлгож чаддаг орчин бүрддэг гэдгийг багш ажигласан.
- Хүнд арга барилаа үзүүлэх болон хүний арга барилыг үзэж таних нь 2 талдаа хөгжин дэвжих боломжийг олгодог сайн талтай байлаа.
 - Хичээл заахад хичээлийн үе шат бүрт сэдэлжүүлэлт хамгийн чухал.
 - Судалгаат хичээлээр яавал хүүхэд тус бүр орчин тойронтэйгоо харьцах явцдаа мэдлэг олж авч, бүтээх аргад суралцах вэ гэдэг л хамгийн гол анхаарах зүйл.
 - Багш өөрийн алдаанаасаа суралцсан.
 - Суралцагчид бие биенээсээ суралцсан.
 - Багш мэдлэг дамжуулагч байхаасаа хүүхдийн хөгжлийг дэмжигч ,чиглүүлэгч байх нь хамгийн чухал арга барил.
 - Хичээлийн бэлтгэл судалгаа хэр явагдсан нь хичээлийн үед харагддаг.

Тав. Судалгааны үр дүн

5.1. Суралцагчдын техникийн хичээлээр хийсэн бүтээлд үнэлгээ, дүгнэлт хийх, үр дүнг нэгтгэх.

гийн 14 дүгээр сургуулийн Дизайн технологийн багш Х.Эрдэнэтуяа 7 б, д ангиудад заахад гарсан үр дүн .

Сурагчдад гарч буй өөрчлөлт:

1. Сурагчид бүтээлч эрэлхийллийн арга барилаас суралцана
2. Үндэсний өв, ахуй соёлоо дээдлэн хөгжүүлэх хандлагатай болсон
3. Өөрийгөө илэрхийлэх чадвартай болсон.
4. Сурагчдын хамтын ажиллагаанд эерэг үзүүлэлт гарсан

Чадвар	VI-VII анги	VIII-IX анги
ДИЗАЙН ТЕХНОЛОГИ		
Мэдээлэл цуглуулж дүн шинжилгээ хийх	- Асуудлыг шийдвэрлэхдээ шаардлагатай мэдээллийг цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх - Эдлэл бүтээгдэхүүний дизайнд хийсэн дүн шинжилгээний үр дүнг тэмдэглэг бичвэр зураг хүснэгт диаграм шугаман графикаар илэрхийлэх.	- Олон эх сурвалжаас зорилготойгоор шаардлагатай мэдээллийг цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх - Эдлэл бүтээгдэхүүний дизайнд хийсэн дүн шинжилгээний үр дүнг тэмдэглэг бичвэр зураг хүснэгт диаграм шугаман графикаар илэрхийлэхдээ МХТ ашиглах.
ФИЗИК		
Баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах	Ажиглалт, туршилт, хэмжилтийг нягт нямбай хийх. Ажиглалт тэмдэглэл, хэмжилтийн үр дүнг бичвэр зураг, хүснэгт, багана диаграм, шугаман графикаар илэрхийлэх	Ажиглалт, туршилт, хэмжилтийг зөв хийж, хянах, шаардлагатай тохиолдолд давтан хийх Ажиглалт тэмдэглэл, хэмжилтийн үр дүнг бичвэр зураг, хүснэгт, математик статистик диаграмаар илэрхийлэх
Баримт нотолгоо ба үр дүнг нягтлан үнэлэх	Ажиглалт, туршилт, мэдээлэл боловсруулах явцыг таамаглалтай тохирч байгаа эсэхийг нягтлах. Өөрийн алдааг олж түүнийг засах санаа дэвшүүлэх үр дүнгээс дүгнэлт гаргах. Ажиглалт туршилтыг сайжруулах санаа дэвшүүлэх	Ажиглалт, туршилт, мэдээлэл боловсруулах явцыг байгалийн ухааны хэл ашиглан танилцуулж таамаглалтай тохирч байгаа эсэхийг тодорхойлж үнэлэх. Өөрийн болон бусдын алдааг олж түүнийг засах,. Ажиглалт туршилтыг сайжруулах шинэ санаа хувилбарыг дэвшүүлэх

5. Техник сэтгэлгээгээ хөгжих боломжтой болсон.

Ерөнхий дүгнэлт: Манай улсад хэрэгжиж буй “Суурь боловсролын сургалтын хөтөлбөр”-т тусгагдсан “Техник” бүлэг сэдвийн хүрээнд судалгаа, ажиглалт, туршилт хийж үр дүнг нь нэгтгэн дүгнэхэд:

- Техник бүлгийн агуулга манай орны хувьд гадаад улс орнуудтай харьцуулахад өргөн хүрээтэй байна.
- Өмнөх жилүүдэд уг сэдвийг заахгүйгээр орхигдуулж техник бүлэг сэдвийн үнэ цэнийг бууруулж байсан нь судалгаагаар нотлогдлоо
- Дизайн технологийн багш бид техник сэтгэлгээ, техникийн хэл, техник мэдлэг чадвараа тасралтгүй хөгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага нэгэнт бий болжээ.
- Уламжлалт ба цахим хэрэглээнд тулгуурлан “Хүч хожих механизм ашиглан хялбар хөдөлгөөнт бүтээл хийх” арга зүй, төсөлт ажлын баримт бичгийг боловсруулан туршсан нь хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжих зорилттой уялдаж байна.

Ном зүй

1. Монгол улсын боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын тушаал. Улаанбаатар., 2013.

2. Батдорж Г. 2003.Техник. Улаанбаатар
3. Гэлэгжамц Ц. Монгол улсын ерөнхий дунд сургуулийн эрхзүйн зохицуулалт. УА.,2000.
4. Лхагважав Ч, Нэргүй Н. Багш боловсролын хөгжлийн шинэ чиг хандлага ном. ОА., 2003.
5. Нэргүй Н, Оюунцэцэг Н, Нарантуяа Н , Өнөрцэцэг Т. Стандартад суурилсан сургалтын хөтөлбөр боловсруулах нь. УА., 2007.
6. Нямдаваа Д. Байхгүй юмгүй ном. УБ. 2006
7. Оюун Т, Уртнасан Л. Хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх арга зүй. УА., 2006.
8. Пүрэвдорж П. Багшлахуйн менежмент. УБ., 2008.
9. Хөхөө Д, Оюун Т,Содномваанчиг. Сургууль түшиглэсэн хичээл хоорондын холбоо. УБ.,2002
10. БНМАУ-ын Ардын боловсролын яам. Ерөнхий боловсролын сургуулийн сонгон суралцах хичээлийн программ. УА., 1988.
11. Боловсролын хүрээлэн, Ерөнхий боловсролын шилжилтийн агуулгын хүрээг хэрэгжүүлэх зөвлөмж. УА., 2005.
12. Боловсрол судлал. УА., 2015.
13. Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. УА., 2015.
14. Сурах бичиг. 7,8,9,10,11,12 анги
15. Технологийн хичээлийн стандарт.ОА., 2014.
16. Оюутны лекц .ОА.,1990.
17. Энэбиш Д. Амьдрах ухаанд суралцах бичиг. УА., 2007.
18. www.google.comhttps://www.autogar.com/327176980688511/photos/a.1094180030654865.1073741861.327176980688511/1094180373988164/?type=3&theater

Асуултад харнулах, асуудлыг тайлбарлах чадварыг хөгжүүлэх нь

Г.Бадамханд, G.Badamkhand99585250@gmail.com

Дорнод аймаг Хэрлэн сумын 12 дугаар сургууль багш

Илтгэлийг хамтран боловсруулсан багийн гишүүд: Д.Бүжсин, Д.Анхбилэг, Дорнод аймаг Хэрлэн сумын 12 дугаар сургууль багш нар

Удиртгал

Нэрт онолч Адольф Дистервег ”Багшийн хэрэглэж буй сургалтын арга үр дүнтэй болох эсэх нь сурагчдын оюун ухааны хүчийг дайчилж чадаж байгаа эсэхээс хамаарна”³⁷ гэжээ.

Багш сургалтын үйл ажиллагаагаа амжилттай хэрэгжүүлж хүүхдийн мэдлэг бүтээх үйл ажиллагааг оновчтой удирдахад шинжлэх ухаанч аргад суралцахуйцаар боловсруулсан сургалтын аргазүй, төлөвлөлт чухал юм.

Монгол Улсын Гавьяат багш Ж.Нямжав шавь нартаа “Уулын чинээ сэтгэж, будааны чинээ бич” хэмээн сургасан байдаг.³⁸ Түүхийн хичээл нь агуулга ихтэй унших,бичих үйлүүд нь сурагчдыг сонирхолгүй, идэвхгүй, байдалтай болгодог бөгөөд энэхүү уламжлалт аргаас татгалзан сурагчдын үзэж танилцах, сэтгэн бодох,төсөөлөх, үлгэрлэн хийх үйлүүдийг хөгжүүлэх аргаар хичээлээ төлөвлөн заах нь хичээлийн үйл явцыг сонирхолтой болгохоос гадна сурагчдын санаагаа цэгцтэй цөөн үгээр зөв илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэхэд эерэгээр нөлөөлөх юм. Японы судлаач Макото Ёшида “Хичээлийн судалгаа гэдэг нь багш нарын багшлах ур чадвар, аргазүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагаа юм” гэжээ³⁹. Дорно дахины сургаалд “Сонсвол мартаж, уншвал санана, хийвэл бүтээнэ” гэсэн байдаг.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар:

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрийн зорилго нь “Сурагч бүрийг сурах арга барил, амьдрах ухаан, шинжлэх ухааны суурь мэдлэг, чадвар, бие даан бүтээлчээр суралцах чадвар эзэмших, үндэсний хэл, түүх, соёлоо дээдлэн хөгжүүлэх, ардчилсан, хүмүүнлэг үзэлтэй иргэн болон төлөвших боломж олгоход оршино” гэжээ.

“Түүх, нийгмийн ухааны сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр VI-IX ангид шинжлэн судлах арга барил буюу асуулт тавих, асуудал, таамаглал дэвшүүлэх, үйлийг төлөвлөх, мэдээлэл цуглуулах, мэдээлэл боловсруулах, үр дүнг хэлэлцэх, шинэ санаа гаргах чадваруудыг эзэмшинэ” гэж заажээ.

³⁷ Тархийг цэнэглэгч буюу оюуны талх., УБ.,2012 он

³⁸ Math SlidShare <https://www.slideshare.net/batkhuu/math>

³⁹ “Хүүхэд хөгжил хичээлийн судалгаа” эрдэм шинжилгээний анхдугаар бага хурлын өгүүллүүд УБ., 2014 он

2015-2016 оны хичээлийн жилд БСШУЯ-аас “Ээлжит хичээлийн бэлтгэл үр дүн, чанарыг ахиулах” зорилтын хүрээнд багш нар хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлэх явцдаа судалгааны арга барил эзэмшиж, тодорхой туршлага хуримтлуулаад байна.

Хичээлийн санаа:

2015-2016 оны хичээлийн жилд БСШУЯ-аас “Ээлжит хичээлийн бэлтгэл үр дүн, чанарыг ахиулах” зорилтыг дэвшүүлсэн билээ. Энэ зорилтын хүрээнд судлагдахууны багаар хамтран 2015-2016 хичээлийн жилд Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын ЕБ-ын 12-р сургуулийн 7а,б в ангид “Өгэдэй хаан Монголын их гүрнийг байгуулсан нь” хичээлийг заахад хичээлд суусан багш нарын ажиглалтаар сурагчдын асуултад хариулах, ярих чадвар хангалттай сайн 27.9 хувь, / 2–оос дээш асуултад хариулсан/ дутмаг дэмжих шаардлагатай 72 хувь байгаа нь багш арга зүйгээ сайжруулах, хичээлийг засан сайжруулах шаардлагатай гэсэн дүгнэлтэд хүрлээ.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 12 дугаар сургуулийн Түүх нийгмийн багш Г.Бадамханд, Д.Бүжин, Д.Анхбилэг нар 2015-2016 оны хичээлийн жилээс 2017-2018 оны хичээлийн жил хүртэлх хугацаанд 7 дугаар ангийн түүхийн “Өгэдэй хаан Монголын их гүрнийг байгуулсан нь”, “Монголын их Юань улсын төр, засаг захиргаа, хүн ам, нийгэм”, 8 дугаар ангийн түүхийн “ Ойрад монголын зэвсэгт бослого”, “Бурхны шашин Монголд өргөн дэлгэрсэн нь”, “Наполеон Бонапарт ба Францын эзэнт гүрэн” 9 дүгээр ангийн түүхийн “Лам нарын эсэргүү бослого” зэрэг сэдвээр 18 удаагийн судалгаат хичээлийг зохион байгуулан ажиллалаа.

Бид судалгаат хичээлийг зохион байгуулах явцдаа хичээлийн бэлтгэл судалгаа, хичээлийн явц, ажиглалт, хэлэлцүүлгийн үр дүнд хөтөлбөр тус бүрийг 3-5 удаа засан сайжруулж ажилласан. Хичээлийг заах явцдаа хичээлийн төлөвлөлт, дидактик хэрэглэгдэхүүн болох ажлын хуудас, газрын зураг, дүрс бичлэг, үзүүлэн, самбар төлөвлөлтийг засан сайжруулж байв.

Судалгаат хичээл

Судалгааны үр дүнг тооцох зорилгоор Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 2015-2016 оны хичээлийн жилийн 7а,б,в анги, 2016-2017 оны хичээлийн жилийн 8а,б,в анги, 2017-2018 оны хичээлийн жилийн 9а,б,в ангид 18 удаагийн судалгаат хичээлийг тус тус заав.

Судалгаат хичээлд ажиглагч болон зөвлөхөөр сургалтын менежер Д.Байгалмаа, С.Цэрэнтогтох, Дунд ангийн 26 багш, БСУГ-йн мэргэжилтэн А.Байгальмаа, аймгийн түүх нийгмийн ухааны 31 багш оролцсон.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл (мэдлэг бүтээлгэх)

2016 оны 3 дугаар сарын 19 нд 7-р ангийн түүхийн “Юань улсын төр,засаг захиргаа, хүн ам нийгэм” хичээлийн өрнөл буюу мэдлэг бүтээх хэсгийг жишээ болгон авч үзвэл:

Алхам	Үйл ажиллагаа	Сурагчийн оролцоо																																																							
1	- Хэзээ, хаана, юу болсон бэ, яагаад, хэн гэсэн асуух үгсийг самбарт байрлуулж, сурагчдын хэлсэн санааг самбарт түлхүүр үгээр тэмдэглэнэ. -Самбарын тэмдэглэлтэй зэрэгцэн дэвтэрт бичихийг сануулна.	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Хэзээ ?</th> <th>Хаана ?</th> <th>Юу болсон бэ ?</th> <th>Яагаад ?</th> <th>Хэн ?</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>-1260</td> <td>-Харлорум</td> <td>-Ханга өргөсжлүүлсэн</td> <td>-Мөнх талал төгссөн.</td> <td>Аригбөх</td> </tr> <tr> <td></td> <td>-Кайши</td> <td></td> <td></td> <td>Хубилай</td> </tr> <tr> <td>-1260</td> <td></td> <td>-Улсын багшаар өргөсжлүүлсэн.</td> <td>-Хойр яс тогтоох</td> <td>Хубилай</td> </tr> <tr> <td>-1260-1261</td> <td></td> <td>-Тулалдсан.</td> <td>-Ханг ширээг буулгалсан.</td> <td>Аригбөх</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td>Хубилай</td> </tr> <tr> <td>-1264</td> <td></td> <td>-Ялсан</td> <td>-Бууж өгсөн.</td> <td>Хубилай</td> </tr> <tr> <td>-1264</td> <td>-Харлорум</td> <td>-Нийслэлээ шилжүүлсэн.</td> <td>-Ноёрхсоо тогтоох</td> <td>Хубилай</td> </tr> <tr> <td>-1269</td> <td></td> <td>-Дөрвөлжин бичиг зохиосон.</td> <td>-Төрийн бичиг болгох</td> <td>Пагва лам</td> </tr> <tr> <td>-1270</td> <td></td> <td>-Дайруу байгуулсан.</td> <td>-Их нийслэл болгох</td> <td>Хубилай</td> </tr> <tr> <td>-1271</td> <td></td> <td>-Юань гэж нэрлэсэн.</td> <td>-Умар тэнгэрийг багдалж</td> <td>Хубилай</td> </tr> </tbody> </table>	Хэзээ ?	Хаана ?	Юу болсон бэ ?	Яагаад ?	Хэн ?	-1260	-Харлорум	-Ханга өргөсжлүүлсэн	-Мөнх талал төгссөн.	Аригбөх		-Кайши			Хубилай	-1260		-Улсын багшаар өргөсжлүүлсэн.	-Хойр яс тогтоох	Хубилай	-1260-1261		-Тулалдсан.	-Ханг ширээг буулгалсан.	Аригбөх					Хубилай	-1264		-Ялсан	-Бууж өгсөн.	Хубилай	-1264	-Харлорум	-Нийслэлээ шилжүүлсэн.	-Ноёрхсоо тогтоох	Хубилай	-1269		-Дөрвөлжин бичиг зохиосон.	-Төрийн бичиг болгох	Пагва лам	-1270		-Дайруу байгуулсан.	-Их нийслэл болгох	Хубилай	-1271		-Юань гэж нэрлэсэн.	-Умар тэнгэрийг багдалж	Хубилай
Хэзээ ?	Хаана ?	Юу болсон бэ ?	Яагаад ?	Хэн ?																																																					
-1260	-Харлорум	-Ханга өргөсжлүүлсэн	-Мөнх талал төгссөн.	Аригбөх																																																					
	-Кайши			Хубилай																																																					
-1260		-Улсын багшаар өргөсжлүүлсэн.	-Хойр яс тогтоох	Хубилай																																																					
-1260-1261		-Тулалдсан.	-Ханг ширээг буулгалсан.	Аригбөх																																																					
				Хубилай																																																					
-1264		-Ялсан	-Бууж өгсөн.	Хубилай																																																					
-1264	-Харлорум	-Нийслэлээ шилжүүлсэн.	-Ноёрхсоо тогтоох	Хубилай																																																					
-1269		-Дөрвөлжин бичиг зохиосон.	-Төрийн бичиг болгох	Пагва лам																																																					
-1270		-Дайруу байгуулсан.	-Их нийслэл болгох	Хубилай																																																					
-1271		-Юань гэж нэрлэсэн.	-Умар тэнгэрийг багдалж	Хубилай																																																					
2	- Яагаад түүхэн асуулт оролцуулан хосоороо ярилцаж асуулт гаргаж өгөгдсөн цаасан дээр бичиж самбарт байрлуулаарай.	<table border="1"> <tbody> <tr> <td>Яагаад эзэлсэн орны газар, хүн ам, ба лагыг өөрсдийн өмч эж үзсэн бэ?</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>Яагаад улсын гол хуулийн з хю он бэ?</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Яагаад 6 яам байгуулсан бэ?</td> <td>2</td> </tr> </tbody> </table>	Яагаад эзэлсэн орны газар, хүн ам, ба лагыг өөрсдийн өмч эж үзсэн бэ?	5	Яагаад улсын гол хуулийн з хю он бэ?	8	Яагаад 6 яам байгуулсан бэ?	2																																																	
Яагаад эзэлсэн орны газар, хүн ам, ба лагыг өөрсдийн өмч эж үзсэн бэ?	5																																																								
Яагаад улсын гол хуулийн з хю он бэ?	8																																																								
Яагаад 6 яам байгуулсан бэ?	2																																																								

		<table border="1"> <tr> <td>Яагаад улсын засаг захиргааны бүтцийг хийсэн бэ?</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>Яагаад Монголын нийслэл Хархорумын Дайду хот руу шилжүүлсэн бэ</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Монгол орныг яагаад Д вааны арын муж гэх олсон бэ?</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Яагаад Юань улсын хүн амыг 4 зэрэглэл ху аасан бэ?</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Яагаад удирдах албан тушаалд монгол хүмүүсийг томилсон бэ?</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Яагаад монголчууд нутагтаа буцсан бэ?</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td colspan="2">нийт 42 асуулт гарч, сурагчид 100 хувь оролцсон.</td> </tr> </table>	Яагаад улсын засаг захиргааны бүтцийг хийсэн бэ?	3	Яагаад Монголын нийслэл Хархорумын Дайду хот руу шилжүүлсэн бэ	8	Монгол орныг яагаад Д вааны арын муж гэх олсон бэ?	6	Яагаад Юань улсын хүн амыг 4 зэрэглэл ху аасан бэ?	6	Яагаад удирдах албан тушаалд монгол хүмүүсийг томилсон бэ?	8	Яагаад монголчууд нутагтаа буцсан бэ?	5	нийт 42 асуулт гарч, сурагчид 100 хувь оролцсон.							
Яагаад улсын засаг захиргааны бүтцийг хийсэн бэ?	3																					
Яагаад Монголын нийслэл Хархорумын Дайду хот руу шилжүүлсэн бэ	8																					
Монгол орныг яагаад Д вааны арын муж гэх олсон бэ?	6																					
Яагаад Юань улсын хүн амыг 4 зэрэглэл ху аасан бэ?	6																					
Яагаад удирдах албан тушаалд монгол хүмүүсийг томилсон бэ?	8																					
Яагаад монголчууд нутагтаа буцсан бэ?	5																					
нийт 42 асуулт гарч, сурагчид 100 хувь оролцсон.																						
3	Сурагчдын гаргасан асуултыг самбарт байрлуулж хариултыг сонсох үйл явц	<table border="1"> <tr> <td>Өөр йн эр шээ д орсон у раас,захирч байсан учраас</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Дэг журмыг сахиулах гэж</td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>Түшмэлүүдээ ажиллуулах гэж, Хаандаа туслах гэж</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>Ноёдуудад захириулах гэж, Газар нутгаар нь хуваах гэж</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>Хятадуудыг захирах гэж Хүчирхэгжих гэж Хятадуудыг алдахгүйн тул</td> <td>13</td> </tr> <tr> <td>Алс хол орхигдсон тул Нийслэл шилжсэн тул</td> <td>11</td> </tr> <tr> <td>Өөрсдийгөө дээгүүр үнэлэх Эв нэгдэлгүй байлгах Бослого гаргахаас сэргийлж</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Хятад хүн гарвал бослого өдөөнө Монголчууд захирч байгаа учраас</td> <td>11</td> </tr> <tr> <td>Х чин мөхөсдөн, Бослого хүчтэй болж монголчуудыг хөөсөн</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Нийт 83 х рн лт уюу сурагчды 98,8 хувь нь оролцсон</td> <td>83</td> </tr> </table>	Өөр йн эр шээ д орсон у раас,захирч байсан учраас	8	Дэг журмыг сахиулах гэж	12	Түшмэлүүдээ ажиллуулах гэж, Хаандаа туслах гэж	4	Ноёдуудад захириулах гэж, Газар нутгаар нь хуваах гэж	5	Хятадуудыг захирах гэж Хүчирхэгжих гэж Хятадуудыг алдахгүйн тул	13	Алс хол орхигдсон тул Нийслэл шилжсэн тул	11	Өөрсдийгөө дээгүүр үнэлэх Эв нэгдэлгүй байлгах Бослого гаргахаас сэргийлж	9	Хятад хүн гарвал бослого өдөөнө Монголчууд захирч байгаа учраас	11	Х чин мөхөсдөн, Бослого хүчтэй болж монголчуудыг хөөсөн	9	Нийт 83 х рн лт уюу сурагчды 98,8 хувь нь оролцсон	83
Өөр йн эр шээ д орсон у раас,захирч байсан учраас	8																					
Дэг журмыг сахиулах гэж	12																					
Түшмэлүүдээ ажиллуулах гэж, Хаандаа туслах гэж	4																					
Ноёдуудад захириулах гэж, Газар нутгаар нь хуваах гэж	5																					
Хятадуудыг захирах гэж Хүчирхэгжих гэж Хятадуудыг алдахгүйн тул	13																					
Алс хол орхигдсон тул Нийслэл шилжсэн тул	11																					
Өөрсдийгөө дээгүүр үнэлэх Эв нэгдэлгүй байлгах Бослого гаргахаас сэргийлж	9																					
Хятад хүн гарвал бослого өдөөнө Монголчууд захирч байгаа учраас	11																					
Х чин мөхөсдөн, Бослого хүчтэй болж монголчуудыг хөөсөн	9																					
Нийт 83 х рн лт уюу сурагчды 98,8 хувь нь оролцсон	83																					
4	<p>- Мэдлэгээ бататгаж самбарт бичигдээгүй мэдээллээр оюуны зураглал хийе. 4,4-өөр нь багт хуваагдан:</p> <p>1-р баг. Хаад 2-р баг Яам, хууль 3-р баг. Засаг захиргаа 4-р баг Хүн ам 5, 6-р баг Аян дайн.</p> <p>Зураглал ойлгомжтой байна уу, нэмэх зүйл байна уу зэрэг асуултын хүрээнд ярилцав.</p>	<table border="1"> <tr> <td>Хаад</td> <td>Хууль, Яам</td> </tr> <tr> <td>Засаг захиргаа</td> <td>Хүн ам</td> </tr> <tr> <td>Аян дайн</td> <td>Аян дайн</td> </tr> </table>	Хаад	Хууль, Яам	Засаг захиргаа	Хүн ам	Аян дайн	Аян дайн														
Хаад	Хууль, Яам																					
Засаг захиргаа	Хүн ам																					
Аян дайн	Аян дайн																					

5	<p>Самбарын тэмдэглэлд тулгуурлаж: -Ямар түүхэн үйл явдал болсон бэ? -Ямар түүхэн цаг хугацаа, газар нутгаар аялсан бэ? -Ямар сургамжийг авсан бэ? гэсэн асуултын дагуу ярилцсан.</p>	
6	<p>Мэтгэлцэе. - Хубилай хаан их Монгол улсын нийслэл Хархорумыг Дайду руу шилжүүлсэн нь зөв үү? -Зөв хэмээн үзэж буй нотлох хариултаас буруу хэмээн үзэж буй няцаах хариулт руу шилжих байдлаар мэтгэлцээнийг өрнүүлсэн.</p>	<p>Зөв: Хятадыг эзэлж Монголын ноёрхлыг тогтоох. -Хятадыг дарлан суух - Монгол угсаагаа цэвэр ариун байлгах. Буруу: -Монгол улсыг хязгаар нутаг болгож хөгжлөөрөө хоцрогдох эх үүсвэрийг тавьсан. - Хархорум хөдөө нутаг болсон - Ард түмэн нь хаад ноёдод дургүйцсэн</p>
<p>Ажиглалт судалгаагаар хосоороо хамтарч “яагаад” түүхэн асуулт оролцуулан асуулт боловсруулах үйлд сурагчид 100% оролцсон буюу давхардсан тоогоор нийт 42 асуулт тавигдсан, давхардсан тоогоор 83 сурагч буюу 98.8% асуултад хариулсан байна. Хичээлийн туршид давхардсан тоогоор нийт 299 сурагч асуултанд хариулж, үзэл бодлоо илэрхийлсэн.</p>		

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага

- Сурагчдын мэдлэг бүтээх үйл ажиллагааг самбар төлөвлөлтөөр удирдсан.
- Хичээлийн үе шат бүрт шинжлэн судлах арга барилыг алхамчлан төлөвлөж, хийх үйлийн зааварчилгаа, судлах мэдээлэл, хэрэглэгдхүүн, самбар төлөвлөлт, эх сурвалжийг цогцоор нь тусгасан
- Сурагчдаар түүхэн эх сурвалж, мэдээллийг хэсэгчлэн уншуулж,сурагчидтай ярилцан үйл явдлын гол санааг тулгуур үгээр самбарт байрлуулсан.
- Самбарт бичих, дэвтэрт бичих үйлийг зэрэг хийсэн.
- Зарим эх сурвалж, мэдээллийг дүрс бичлэгээр үзүүлсэн
- “Яагаад “түүхэн асуулт тавин тулгуур үгийг тайлбарлан яриулсан.
- Сурах бичигт буй эх сурвалж, мэдээлэлд боловсруулалт хийж тараах материал хэлбэрээр ашигласан.
- Сурах бичгийн мэдээллийг бататгал байдлаар гэрийн даалгаварт өгч байсан.

Судалгааны үр дүн:

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт: 2016.03.20-04.24ны хугацаанд 8 дугаар ангийн түүхийн “Наполеон Бонапарт ба Францын эзэнт гүрэн” хичээлийн ажиглалтын тэмдэглэл, ажлын хуудсанд анализ хийсэн.

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

Хувилбар1

Үе шат	Багшийн үйл ажиллагаа	Сурагчийн үйл ажиллагаа	Ямар чадварт суралцаж байна вэ?
Эхэнд	-Өмнөх хичээлийг сэргээн сануулах асуулт -Тухайн сэдвийн талаар та нар юу	Асуултад хариулах Сэдвийг хүрээнд мэддэг зүйлээ, мэдэхийг хүсч буй	Асуултад хариулах

	мэдэх вэ? -Юу мэдэхийг хүсч байна вэ?	зүйлээ хэлнэ	
Өрнөл хэсэг	-Түүхэн мэдээллийг хэсэгчлэн өгч уншуулна. - Хэзээ, хаана, юу болсон бэ, хэн гэсэн асуух асуултыг тавьж хариултыг тулгуур үгээр самбарт байрлуулна.	-Уншина - Асуултад хариулна - Түүхэн үйл явдлаас чухлыг сонгон тулгуур үгээр илэрхийлнэ. -Самбарын тэмдэглэлтэй зэрэгцэн дэвтэрт тэмдэглэнэ.	-Мэдээллээс чухлыг сонгох -Тулгуур үгээр илэрхийлэх -Дэс дараалалтай ярих -Бусдыг сонсох -Хүндэтгэлтэй хандах - Зэрэгцэн тэмдэглэл хөтлөх
	Яагаад асуулт тавьж тулгуур үгээр бичсэн самбарын бичиглэлийг дүгнэн ярилцана.	Түүхэн үйл явдлыг учир шалтгааныг дүгнэн ярина	Үйл явдалд үнэлэлт дүгнэлт хийх
Бататгал	Багт хувааж оюуны зураглал хийлгэх	Эх сурвалж, мэдээлэлдээ тулгуурлан оюуны зураглал хийнэ.	Мэдээлэл боловсруулах
Дүгнэлт	- Самбарын тэмдэглэлд тулгуурлаж.: -Ямар түүхэн үйл явдал болсон бэ? -Түүхэн зүтгэлтнүүдийг нэрлэнэ үү. -Ямар түүхэн цаг хугацаа, газар нутгаар аялсан бэ? -Ямар сургамжийг авсан бэ? гэсэн асуултын дагуу ярилцана.	Асуултын дагуу самбарын тэмдэглэлд тулгуурлаж өнөөдрийн хичээлийн дүгнэн ярилцана.	Өөрийгөө үнэлэх
	Түүхэн үйл явлыг нотлох болон няцаах хариулт руу шилжих замаар мэтгэлцэх	Эх сурвалж, мэдээлэлд тулгуурлан өөрсдийн үзэл болдоо илэрхийлнэ.	

/Хавсралт 4/

Хувилбар 2

Үе шат	Багшийн үйл ажиллагаа	Сурагчийн үйл ажиллагаа	Ямар чадварт суралцаж байна вэ?
Эхэнд	- Бичлэг, зураг үзүүлж асуулт тавих -Түүхэн асуултаудыг тавьж	Асуултад хариулах Сэдвийг хүрээнд мэддэг зүйлээ, мэдэхийг хүсч буй зүйлээ хэлнэ	Асуултад хариулах
Өрнөл хэсэг	<ul style="list-style-type: none"> Түүхэн мэдээллийг хэсэгчлэн өгч уншуулна. Хэзээ, хаана, юу болсон бэ? асуултыг тавьж хариултыг тулгуур үгээр самбарт байрлуулна. 	<ul style="list-style-type: none"> Уншина Асуултад хариулж тэмдэглэл хөтөлнө. Түүхэн үйл явдлаас чухлыг сонгон тулгуур үгээр илэрхийлнэ. Самбарын тэмдэглэлтэй зэрэгцэн дэвтэрт тэмдэглэнэ. 	-Мэдээллээс чухлыг сонгох -Тулгуур үгээр илэрхийлэх -Дэс дараалалтай ярих -Бусдыг сонсох -Хүндэтгэлтэй хандах -Зэрэгцэн тэмдэглэл хөтлөх
Бататгал	Яагаад асуулт тавьж тулгуур үгээр бичсэн самбарын бичиглэлийг дүгнэн ярилцана.	Түүхэн үйл явдлыг учир шалтгааныг дүгнэн ярина	Үйл явдалд үнэлэлт дүгнэлт хийх
Дүгнэлт	-Ямар сургамж авсан бэ? -Дэвшүүлсэн таамаглал батлагдсан уу -Мэдэхийг хүссэн зүйлээ мэдэж		Өөрийгөө үнэлэх

	чадсан уу		
--	-----------	--	--

/Хавсралт 5/

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал:

8 дугаар ангийн “Ойрад Монголын зэвсэгт бослого” хичээлийн үеийн протоколын хэсгээс ишлэл хийж /2017.03.15-22/

Багш чиглүүлэг	Сурагч үйл ажиллагаа
Ишлэл 1. Хичээлийн эхлэл хэсэг :	
<p>-Бичлэгт монголчуудын талаар юу өгүүлж байна вэ?</p> <p>- Манжийн эрхшээлд орсон үеийн талаарх түүхэн үйл явдлын талаар юу мэдэх вэ?</p> <p>-Монголчууд манжуудад үг дуугүй захирагдаж байсан уу? хэмээн асуулт тавьж оюуны довтолгоо хийнэ.</p>	<p>-Монгол улс нэгэн үед хүчирхэг байсан,</p> <p>- Эхлээд Өвөр монгол, дараа нь Халх монгол, Ойрад монгол Манжид эзлэгдсэн</p> <p>-XVIII зууны дунд үеэс Манж Чин улсын мэдэлд бүрэн орсон ч эсэргүүцлийн бослого тэмцэл гарсаар байсан</p>
Хичээлийн эхлэл хэсэг нь сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон , өмнөх хичээлийг сэргээн сануулж байсан.	
Ишлэл 2: Хичээлийн өрнөл хэсэг	
<p>Алхам1. ТӨМ-ийн мэдээллийг уншаад тулгуур үгээр илэрхийлнэ.</p> <p>Мэдээлэл 1. Монголчууд Дай Чин улсын эрхшээлд орсон хэдий ч эрх чөлөө, тусгаар тогтнолынхоо төлөө тэмцэл тасралтгүй өрнөж байсан. XVIII зууны дунд үед Зүүнгарын Амарсанаа, Халхын Засагт хан аймгийн туслах жанжин Хотгойдын шадар ван Чингүнжав, Өвөр Монголын хорчин ван эфү Сэвдэнбалжир нар манжийн эсрэг нэгэн зэрэг бослого гаргахаар нууцаар хэлэлцэн тохирсон.</p> <p>Тэдний нууц хэлэлцээг Монголын зарим ноёд урваж Дай Чин улсын хаанд айлтгажээ. Дай Чин улсын хаан монголчуудыг хүчээ нэгтгэхээс сэргийлж Чингүнжавыг Хан-Хатаны голын Урианхай нарыг даруулах үүрэг өгч явуулан мөн эфү Сэвдэнбалжирыг Бээжинд хэрэг зөвлөө хэмээн дуудан аваачаад зэрэг хэргэмийг хурааж гэрийн хорионд оруулжээ.</p> <p>Юу болсон бэ? хэмээн асууж сурагчдын хариултыг тулгуур үгээр самбарт байрлуулсан.</p> <p>Сурагчдыг дэвтэрт зэрэгцэн тэмдэглэл хөтлөхийг сануулсан.</p> <p>Эдгээр нь монголчуудад ямар үр дагавар, хор уршгийг авчирсан бэ? гэсэн асуулт асууна.</p> <p>Алхам2. Ямар үйл явдал цаашид хэрхэн өрнөсөн бэ? гэх мэтээр мэдээллийг үргэлжлүүлэн уншуулна.</p> <p>Мэдээлэл 2.</p> <p>Улмаар Амарсанааг ч хэрэг зөвлөнө гэж Бээжинд яаралтай дуудав.</p> <p>Амарсанаа “эзэн хаанд бараалхана гэдэг нэрийдлээр гараад Алтайн цаана Өрөнгө голд хүрч шадар 300 цэргээ удирдан 1755 оны 9 сарын 24-нд бослогыг эхлүүлсэн.</p> <p>Амарсанаагийн удирдсан бослого нь манжийн цэргийн зарим анги хэсгийг устган сөнөөж байв. Үүнд манжууд ихэд сандарч Бээжин, өвөр Монголоос цэрэг анги нэмэн Дөрвөн Ойрадын зүг бослогыг даруулахаар манжийн цэргийг хөдөлгөсөн. Гэвч Ойрадын бослоготой нэгэн зэрэг халх Монголд Хотгойдын Чингүнжаваар удирдуулсан бослого гарч манжийн цэргийн өртөө, албыг тасалдуулснаар манжийн энэхүү цэргийн нэмэлт хүч халх Монгол дахь бослогыг дарахаар саатсан.</p> <p>Мэдээлэлд юу өгүүлж байна вэ?</p> <p>Сурагчдын хэлсэн санааг тулгуур үгээр самбарт байрлуулна.</p> <p>Сурагчдыг дэвтэрт зэрэгцэн тэмдэглэл хөтлөхийг сануулна.</p> <p>Алхам 3. Манжууд ямар арга хэмжээ авсан бэ?</p> <p>Энэ талаар мэдээлэл 3-ыг уншиж мэдлэг бүтээцгээе.</p> <p>Юу болсон бэ?</p>	<p>Алхам 1.</p> <p>-хэлэлцэн тохирсон.</p> <p>-урваж айлтгасан.</p> <p>-үүрэг өгсөн.</p> <p>-хорионд оруулсан.</p> <p>Үр дагавар:</p> <p>-Монголчуудын хүчийг сааруулсан.</p> <p>-бослого хөдөлгөөнийг тасалдуулсан.</p> <p>-монголчууд нэгдэж чадаагүй.</p> <p>Алхам 2.</p> <p>Сурагчид гаргасан тулгуур үг:</p> <p>-Бээжинд дуудсан.</p> <p>-бослогыг эхлүүлсэн</p> <p>-цэрэг хөдөлгөсөн.</p>

<p>Мэдээлэл 3.</p> 	<p>арьсан хүнд 6-10 лан мөнгөөр длэсэн бөгөөд бузар шагналын мэдэл мөнгөнд шунасан зарим он Ойрадын хүн амыг үй олноор нэгэнт эзлэн авсан Зүүнгарыг их цэргийн жанжин халхын 30-нд Шарбэл гэдэг газар инд цохигдсон Амарсанаа Орос нас баржээ дуулна. дуулна.</p>	<p>-манжийн нэмэлт цэрэг саатсан. -бослого өргөжсөн. Дэвтэрт тэмдэглэнэ.</p> <p>Алхам 3 Дараах мэдээллийг уншин тулгуур үгээр дэвтэрт бич -шан харамж амласан. -хүйс тэмтэрсэн. -шийдвэрлэх тулаан хийсэн -бослого дарагдсан</p>
<p>Алхам 4. -Яагаад түүхэн асуултыг самбарт байрлуулж тулгуур үгүүдээр асуулт тавина. -Хариултыг хэрхэн бичиж, самбарт байрлуулах талаар зааварчилгаа өгнө.</p> <p>Тухайлбал: Яагаад хэлэлцэн тохирсон бэ? Сурагчдын бичсэн хариултыг багш тодруулж харилцан ярилцана. Зөрүүтэй хариулт наасан сурагчдад туслан ярих боломж нээлттэйг сануулна. -Сурагчдын оролцоог үнэлэхдээ: Нэг асуултад хариулсан сурагч Хоёр асуултад хариулсан Гурван асуултад гэх мэтээр асууж үнэлнэ.</p>		<p>Алхам 4. Багшийн зааврын дагуу самбар дахь тулгуур үгүүдээс сонгон Яагаад? хариулан бичиж харгалзуулан наана. Сурагч бүр 2-5 удаа нааж болно. Боломжит хариулт: Яагаад хэлэлцэн тохирсон бэ? -Нэгэн зэрэг бослого гаргах -Манжийг эсэргүүцэх гэж Яагаад бослого өргөжсөн бэ? -Ойрадууд нэгдсэн тул -Манжийн нэмэлт цэрэг саатсан Яагаад шийдвэрлэх тулаан хийсэн бэ? -Бүр мөсөн эрхшээлдээ оруулах гэж гэх мэтээр хариулт гарган нэгтгэн ярилцана.</p>
<p>Өрнөл хэсэгт мэдээллийг бага багаар уншуулсан нь сурагчид тогтож ойлгож уншихад сайнаар нөлөөлж байна. Мэдээллийг уншаад сурагч бүр тулгуур үгийг илэрхийлж багш сурагчдын санааг самбарт бичсэн нь мэдээллийг ойлгон ухаарахад боломж олгож байв. Хичээлийн явцад сурагчид үйл явдлын гол санааг 16 тулгуур үгээр илэрхийлэн гаргасан. Тулгуур үгэнд Яагаад? түүхэн асуулт тавихад хичээлд оролцсон 87 сурагчын 86 буюу 98,8% нь 1-3 асуултад хариулж нийт 205 хариулт самбарт тавигдсан.</p>		
		
<p>Ишлэл 3. Дүгнэлт хэсэг :</p>		
<p>Алхам 5. Бослого тэмцлийн бидэнд үлдээсэн сургамж юу вэ? хэмээх асуултыг тавьсан. Өнөөдрийн судалсан мэдээлэлд ямар нэр /сэдэв/ өгөх вэ?</p>	<p>Хариулт: -Эв нэгдэлтэй байх, хэн нэгнээс урвахгүй байх, тэмцэлд тууштай байх, нэгдсэн санаатай байх гэх мэтээр гаргаж байсан. -Бослого, тэмцэл, Манжийн эсрэг тэмцсэн нь, Ойрадын зэвсэгт бослого зэрэг нэршил гаргаж ба сан</p>	
<p>Хичээлийн дүгнэлт хэсэгт түүхэн үйл явдлаас ямар сургамж авсаныг нэгтгэн дүгнэж , хичээлийн сэдвийг сурагчдаар гаргуулан хичээлийн үйл явцыг дүгнэсэн. Сурагчдын оролцоог асуултад хариулж оролцсон байдлаар үнэлсэн.</p>		

Дүгнэлт:

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?

- Хичээлд ажиглалт хийсэн багш нарын тэмдэглэл, хэлэлцүүлгийн явц, хичээл заасан багшийн ажиглалтын тэмдэглэлээс харахад сурагчдын асуултад хариулах, түүхэн үйл явдлыг тулгуур үгээр илэрхийлэх чадварт тоон болон чанарын ахиц гарсан байна.
- Түүхийн хичээлийн загвар болохуйц хөтөлбөр нь өдөр тутмын хичээлээ төлөвлөхөд дэмжлэг болж байна.
- Самбар төлөвлөлтөөр дамжуулан сурагчид дэвтэрт эмх цэгцтэй тэмдэглэл хөтлөх үйлд суралцаж байна. /Хавсралт 7/

Бусдад хүргэх туршлага

- Түүхийн хичээлд тулгуур дохионы арга ашигласнаар сурагчид чухлыг сонгох, бага бичиж их ярих чадварт суралцаж байна.
- Түүхийн хичээлд Яагаад түүхэн асуулт тавих аргыг ашглах нь сурагчдын сэтгэн бодох чадварыг хөгжүүлж байна.
- Түүхэн эх сурвалж, мэдээллийг сурагчдаар хэсэгчлэн уншуулж, даалгавар гүйцэтгүүлэх нь сонирхлыг бууруулахгүй, идэвхтэй оролцуулах үр дүнтэй.
- 80 минутын түүхийн хичээлд хүүхэд бүрийн үзэл бодлыг сонсож, идэвхтэй оролцуулах боломжтой
- Хичээлийн судалгааны явцад сурагчдад гарах өөрчлөлт, үр дүнг тооцон дараагийн хичээлийн төлөвлөлтөд тусган ажиллах
- Хичээлийн явцад сурагчдын эзэмшсэн мэдлэгийг самбарт тусган хичээлийн төгсгөлд сурагчдын мэдлэг, чадварыг үнэлэх, дүгнэх боломжтой. /Хавсралт 7/

Ном зүй:

1. БСШУЯ. Багшийн ном түүх VII. УБ., 2015 он. Хуудас 7.[1]
2. БСШУЯ.Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Гарын авлага. УБ.,2015 он.
3. Бага, дунд боловсролын тухай хууль
4. Засгийн газрын 2013 оны 295 дугаар тогтоол., “Зөв монгол хүүхэд” Үндэсний хөтөлбөр
5. БШУ-ны сайдын 2013 оны 155 дугаар тушаал., “Бага, дунд боловсролын чанарын шинэчлэлийн бодлого”
6. “Эх түүхийн сургалт, боловсролын уламжлал, шинэчлэлийн асуудлууд”УБ.,2012 он.
7. “Хүүхэд хөгжил хичээлийн судалгаа”эрдэм шинжилгээний анхдугаар бага хурлын өгүүлүүд УБ., 2014 он.
8. Math SlidShare <https://www.slideshare.net/batkhuu/math>

Онолын мэдлэгийг хэрэглээ болгох арга зүйг сайжруулсан нь

Х.Нямсүрэн, Б.Гэгээнжаргал, П.Оюунжаргал
(oyunjargalpuntsagnorow@gmail.com)

Ховд аймгийн Жаргалант сум Цаст-Алтай цогцолбор сургууль

Удигтал

Нийгэм болон хувь хүн тогтвортой хөгжих эрэлт, хэрэгцээнд нийцүүлэн боловсролын чанар үйлчилгээнд тавигдах шаардлагыг дэлхийн хөгжлийн чиг хандлагад нийцүүлэн онол болон практикийн шинэлэг үзэл санааг тусган шинэчлэх болон түүнийг хэрэгжүүлэхдээ хүүхэд нэг бүрт тохирсон арга замыг боловсруулан үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх нь багш бидний өмнө томоохон зорилт болж ирлээ. Ер нь дэлхийн боловсролын чиг хандлага агуулгад бус хүндээ тулгуурлаж байна. Өөрөөр хэлбэл хүнийг хөгжүүлэх асуудал нь анхаарлын төв болж байна. Тухайлбал даяаршин өөрчлөгдөж буй дэлхий ертөнцөд хэн өндрөөр үнэлэгдэхүйц мэдлэг, чадвартай боловсролтой нь сайн сайхан амьдарч, амжилттай ажиллаж чадна гэсэн хандлага бий болсон. Манай боловсролын систем өнгөрсөн хугацаанд хүүхдэд амьдралаас тасарсан онолын мэдлэг өгөхийг зорьсоор ирсэн. Харин өнөөгийн чиг хандлага нь зөвхөн онолын мэдлэг бус чадварын боловсролыг чухалчилдаг болжээ. Тэгвэл Монгол хүний дэлхийд өрсөлдөх чадварыг хэрхэн яаж өөрчлөх вэ?

Өөрсдийн олгож буй боловсролоо дэлхийн энтэй болгохын тулд боловсролын чанарын асуудлыг сайжруулах шаардлага хамгийн чухал болсон. Сэтгэл судлаач эрдэмтэн Дональд Сьюпир “Хүүхэд

сонирхолдоо нийцсэн, чадавхиа бүрэн нээж гаргах боломж олгохуйц үйлийг хийх, түүнээсээ сэтгэл ханамж авахыг эрмэлзэж байдаг” гэжээ.⁴⁰

Мөн суурь боловсролын цөм хөтөлбөрийн зорилгыг “сурагч бүрийг сурах арга барил, амьдрах ухаан, шинжлэх ухааны суурь мэдлэг, чадвар, бие даан бүтээлчээр суралцах чадвар эзэмших эзэмших, үндэсний хэл соёлоо дээдлэн хөгжүүлэх, ардчилсан, хүмүүнлэг үзэлтэй иргэн болон төлөвших боломж олгоход оршино” хэмээн заажээ.⁴¹ Багш хүүхдийн бие даан чөлөөтэй ажиллах боломжоор хангаж, хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх, тэдний онцлог бусдаас ялгаатай байдлыг нээн илрүүлж, хөгжлийг нь дэмжиж буй багш нартаа бие даан ажиллах, технологийг хэрэгжүүлэх явцад сурагчийн идэвхи сонирхол, хариуцлага дээшилж үр дүнгээ өгч байгаа тул энэ чиглэлээр хийж буй ажлын арга, туршлагаасаа бид бусад багш нартай хуваалцах зорилгоор энэхүү илтгэлийг толилуулж байна.

Түлхүүр үг: Сонирхол, хэрэглээ, ухаалаг сонголт, тооцоолол(орлого, зарлаг, хуримтлал)

Товч агуулга: 7-р ангийн Нийгмийн ухааны Эдийн засаг бүлэг сэдвийн “Орлого, зарлага,төсөв” сэдэвт ээлжит хичээлийг “Ухаалаг сонголт” нэртэйгээр 2016 онд сайн хичээлийн улсын зөвлөгөөнд оролцуулан зааж мэргэжил нэгт багш нартай туршлага хуваалцсан билээ.

“Ухаалаг сонголт” ээлжит хичээлийн онолын агуулга нь дараах үндсэн хэсгүүдээс бүрдэнэ.

Тухайлбал:

А) Хэрэгцээ хязгааргүй, нөөц баялаг нь хязгаартай болохыг тусгаж оруулах

Б)“Орлого, зарлага, төсөв” –ийн тухай ойлголт

В) Алдагдсан боломжийн өртөг

Г) Хуримтлал эдгээр ойлголтуудыг энэ хичээлээр эзэмшүүлсэн.

Хичээлийг заахдаа 5 алхмаар төлөвлөсөн.

- 1) Алхам:Зургийг харуулан сэдэлжүүлэлт хийсэн(гэр бүлээрээ дэлгүүрт үйлчлүүлж буй, бараа худалдаж авсан байдал, мөнгөгүй болсон байдал, тооцоолол хийснээр орлого нь өсөж буй байдал)
- 2) Алхам: Сонирхлын багаа бүрдүүлэн, нэрээ өгч, зорилгоо тодорхойлсон байдал, хэрэгцээгээ тодорхойлж тооцоолол хийлгэсэн байдал.
- 3) Алхам: Тооцоололд дүн шинжилгээ хийсэн байдал. (багуудын хийсэн ажилд дүн шинжилгээ хийх, хамгийн сайн зарцуулалт хийсэн багийг тодруулж, яагаад сонгосон учир шалтгааныг дүгнэж ярилцах)
- 4) Алхам: Онолын ойлголтуудыг харьцуулж, нэгтгэн дүгнэх
- 5) Алхам: “Мөнгөн хуримтлал”-ын талаар сурагчид өөрийн үзэл бодол байр сууринаас бусад баг хамт олонтойгоо мэтгэлцэж, нэгдсэн шийдэлд хүрч буй байдлыг илэрхийлсэн.

Багш хэрхэн чиглүүлсэн бэ?

1. Бэлтгэл судалгааг авч, боловсруулан, хичээлийн хөтөлбөрийг боловсруулсан.
2. Алхам хоорондын уялдаа холбоог асуултаар чиглүүлж, дидактик шийдлүүдийг зангидсан.
3. Хичээлийн дүгнэлтийг хийж, сурагчдын хичээлийн явцыг үнэлж дүгнэсэн.

Судалгааны зорилго:Суралцагчийг ухаалаг хэрэглэгч байлгахын тулд орлого зарлагын бүтэц, мөн чанарыг мэдүүлэх, зохистой хэрэглэх чадварт суралцуулж түүнийг хичээлийн явцад туршин хэрэглэж үр дүнг тооцоход оршино.

Судалгааны зорилт:

- Суралцагчдын сонирхлыг илрүүлэн судлах
- Сурагчдын өөрсдийн хамаарах бүлгийн орлого, зарлагын энгийн тооцоолол хийж сурхад чиглүүлэх
- Орлого зарлага гэж юу болох, хэрэглэгч худалдан авах үйл ажиллагаанд хэрхэн зөв зохистой оролцох тухай мэдэх

⁴⁰ Сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс УБ.[Д. Отгонцэцэг, 2013 он,]

⁴¹ Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр УБ [БСШУЯ, 2015 он]

- Орлого зарлагын тооцоонд суурилан үр дагаврынх нь талаар саналаа илэрхийлэх, өөрийн хэрэглээндээ зохистой хэрэглээг дэмжих санал боловсруулах, түүнд дүн шинжилгээ хийх

Судалгааны аргазүй:

Мэдээлэл цуглуулахад: анкетын судалгаа туршилтын арга, асуулгын арга, ярилцлагын арга

Мэдээлэл боловсруулахад: Цуглуулсан мэдээлэлдээ Анализ хийн хичээлийн үйл явцыг төлөвлөхөд хэрэглэх

Судалгааны үр дүн: Бид бүхэн бодит нөхцөл байдалд тулгуурлан хүүхдийг хөгжүүлж төлөвшүүлэх боломжийг эрэлхийлж, ажиглалт хийсний үр дүнд сурагчдыг сонирхол хобби-гоор нэгтгэн хичээлийг зохион байгуулж туршиж байна. Хичээл бүрийн үр дүнг бид урьдчилан тооцож төлөвлөдөг билээ харин хүүхдийг авьяас сонирхолоор баг болгон хуваагаад нь ийг хүүхдийн хобби, дуртай зүйлд нь тулгуурлан зохион байгуулснаар хичээл сургалтын явцад олж эзэмшсэн мэдлэг хичээлийн бусад цагаар хэрэглээ болж нийгмийн амьдралд бие оролцоход нь тустай. Бидний хичээл эзэмшүүлэх агуулгаа өгч чаддаг ч хүүхдүүд хэрэглээд амьдралдаа турших боломжийг олгохгүй дасгал, даалгавар хийх төдийхөнөөр хязгаарлагдаж байгаа нь нийгмийн ухааны хичээлийн үр өгөөжийг бууруулж байна.

Практик ач холбогдол:

1. Өөрийн хэрэгцээгээ зөв тодорхойлж түүнээс ухаалаг сонголт хийх аргачлалд суралцах
2. Байгаа нөөцдөө тулгуурлан бие дааж худалдан авах үйл ажиллагаанд оролцох аргачлалд суралцах
3. Хичээл дээр эзэмшсэн мэдлэгийг хэрэглээ болгоход чухал нөлөө үзүүлсэн
4. Сурагчдын сурах сэдэл, тэмүүлэл сонирхолд тулгуурлан зохион байгуулсан нь тэднийг идэвхижүүлэх болсон(хөл бөмбөгийн баг,бүжгийн хамтлаг гэх мэт)
5. Сонирхлоор нь баг болгосон нь нэгнийгээ ойлгох нэгдсэн хүсэл тэмүүлэл зорилгод нэгтгэх хөшүүрэг болсон.
6. Материаллаг, үйлийн, сэтгэлзүйн орчинг бүтээж чадсан.
7. Сурах үйлийг дэмжсэн хичээл болсон

Шинэлэг санаа

1. Цөм хөтөлбөрт “Багш хүүхдийн бие даан чөлөөтэй ажиллах боломжоор хангаж, хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх, тэдний онцлог бусдаас ялгаатай байдлыг нээн илрүүлж, хөгжлийг нь дэмжиж буй багш нартаа бие даан ажиллах, технологийг хэрэгжүүлэх” хэмээх зорилтыг 7-р ангийн Эдийн засаг бүлэг “Орлого, зарлага, төсөв” сэдэвт хэрэгжүүлэхийг зорьсон.
2. Сонирхлоороо нэгдсэн учраас даалгаварыг гүйцэтгэх хурд, оролцох идэвхи, гүйцэтгэл сайн байсан.
3. Худалдан авах үйл ажиллагаа орчинд нь өрнөсөн учраас бараа бүтээгдэхүүний үнэ, чанарыг шууд харьцуулах боломжтой хэрэглээний хичээл болсон.
4. Ээлжит хичээлийн агуулгад тусгагдсан Орлого, зарлага, төсөв, алдагдсан боломжийн өртгийн тухай ойлголт болон хэрэгцээ хязгааргүй түүнийг хангах нөөц баялаг хязгаартай гэх онолын ойлголтыг хэрэглээтэй уялдуулахыг хичээсэн.
5. Нийгмийн ухааны хичээлийг математик хичээлийн тооцоололтой холбон хичээлийн интеграцыг гаргахыг хичээсэн.
6. Судалгаат хичээлийн үр дүн хүүхдийн хөгжил, дадал хэвшилд гарсан ахиц өөрчлөлтийг тоон болон чанарын үзүүлэлтээр харуулсан.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

1. Хүүхдүүд хичээл бүртээ онолын ойлголтыг үздэг боловч хичээлийн танхимаас гараад л энэ нь хий хоосон мэдлэг болж хувирдаг нь бидний өмнөх жилийн хичээлийн судалгаа, сурган хүмүүжүүлэх илтгэлийн судалгаанд тодорхой харагдаж байсан. Тус сургуулийн нийгмийн ухааны багш нар хамтран 2016 оны хичээлийн жилийн Сурган хүмүүжүүлэх илтгэлд “Мэдлэгийг хэрэглээ болгох ” тухай тодорхой дурьдаж хэрхэн хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхой тусгасан билээ. Энэ аргазүйгээ хэрэгжүүлэн бодит үйл хэрэг болгох, нийгмийн ухаан орж эхлэх 7-р ангийн агуулгаас нь эхэлж эзэмшсэн мэдлэгийг хэрэглээ болгож дадуулах, худалдан авалтанд бусдыг даган дуурайгч бус хэрэгцээ, сонирхолдоо тулгуурлан зөв ухаалаг сонголт хийдэг “Үйлийн эзэн”

болоход сургахыг хичээсэн явдал нь энэ сэдвийг сонгон “Сайн хичээл” болтол нь сайжруулан зохион байгуулах үндэслэл боллоо.

Хичээлийн санаа хэрэгжилт: Прагматизмын онолын төлөөлөгчдийн тэмдэглэсэн “Мэдлэг бол хэрэгтэй хэрэггүй томъёолол дүрэм журам, бэлэн үг, бичвэрийн цуглуулга биш, харин бодит юмс үзэгдэл, ухагдахууны систем, түүнээс үүдэн гарах бодомж сэтгэлгээ, оюун дүгнэлт хийх чадвар”⁴² Гэх онолын үзэл баримтлалд тулгуурлан бид хичээлийг зохион байгуулахдаа онолын мэдлэгийг хэрхэн бодит амьдралд ахуйдаа хэрэглэх боломжийг эрэлхийлэх, ухаалаг сонголт хийх аргазүйд суралцах, хамтаараа зөв шийдэлд хүрэх аргачлалд сургахад хичээлийн гол санаа оршиж байна. Үүнтэй холбогдуулан 2016 оны хичээлийн жилийн туршид нийгмийн ухааны багш нар хамтран хичээл дээр өгч буй онолын мэдлэгээ амьдрал ахуйдаа хэрэгжүүлэх аргад суралцуулах хичээлийн төлөвлөгөө боловсруулж ЗАН-ийн багш нартайгаа хамтран хийж гүйцэтгэсэн Үүнд

I үе шат: Судалгаат хичээлийн зорилго тодорхойлох. Мэдлэгийг хэрэглээ болгох арга зүйг сургалтанд ашиглаж байгаа олон улсын болон өөрийн орны сайн туршлага, технологи, онолын үзэл баримтлалыг харьцуулан судлах.

II үе шат: Хичээлийн бэлтгэл судалгаа мэдлэгийг хэрэглээ болгон хувиргах аргыг 7-р ангийн нийгмийн ухааны хичээлд хэрэглэх хөтөлбөр боловсруулах, хүүхэд бүрийн хэрэгцээ сонирхлыг судалж, оношлох.

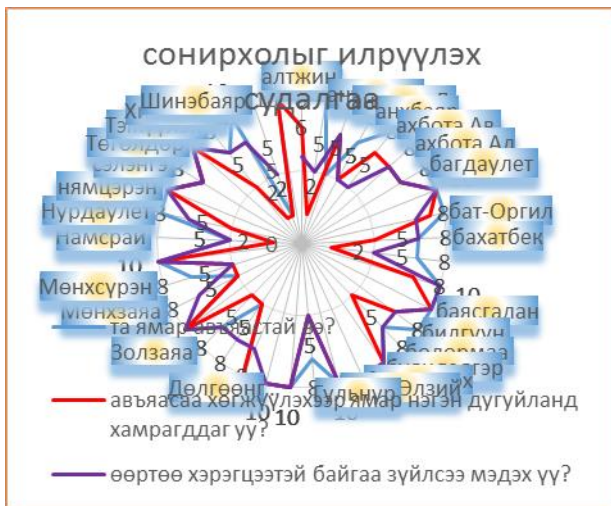
III үе шат: Судалгаат хичээлийг зааж, туршилт, судалгаажуулалт хийх (2015-2016 оны хичээлийн жилд) 2016 онд аймгийн сайн хичээлийн зөвлөгөөний бүсүүдэд удаа дараалан зааж сайжруулах. Явцын үнэлгээ хийх.

IV үе шат: Судалгаат хичээлийн үр дүнг хэлэлцүүлэх. Хичээлийг зохион явуулах явцад гарсан ахиц өөрчлөлтийг тоон илэрхийллийн үндсийг гаргах, хичээлийн үр дүнгээ нэгтгэн, хичээлийн хэлэлцүүлэгт оролцох

Хичээлийн бэлтгэл судалгааны үр дүн

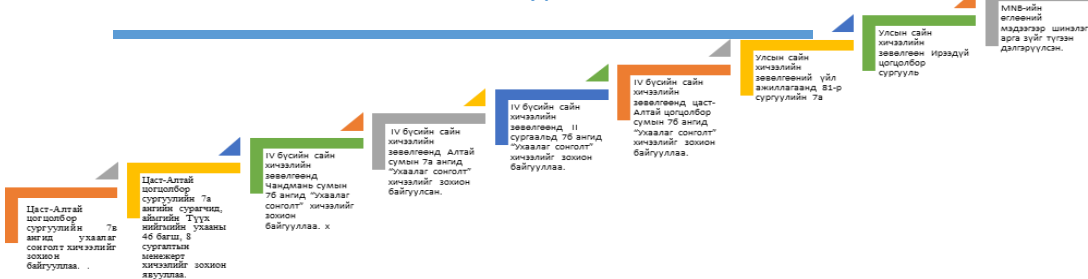
Сурагчдын хүсэл, сонирхолыг илрүүлэх судалгаа: Сурагчдын авъяас сонирхлын судалгааг Цаст-Алтай цогцолбор сургуулийн ^{7a} ангийн сурагчдыг удирдсан багш Б.Цэцэгмаатай хамтран судалсан байдал

⁴² Философи УБ. [Ц. Гомбосүрэн, 2008 он]

Судалгааны үр дүнд ангийн сурагчдын 0,5 % нь өөрийгөө ямар нэг төрлийн авъяасгүй, 21% нь өөрийнхөө авъяастай гэдэгтээ эргэлзээтэй, 72% нь өөрийгөө авъяастай хэмээн үнэлжээ. Ангийн сурагчдын 18% нь авъяасаа хөгжүүлэхээр ямар нэгэн дугуйлан секценд хамрагддаггүй бол үлдсэн 82% нь авъяасаа хөгжүүлэхээр дугуйлан секценд сургууль дээрээ болон сургуулиас гадуур хамрагддаг гэж хариулжээ. Авъяас чадвараа хөгжүүлэхийн тулд өөртөө хэрэгцээтэй бараа бүтээгдэхүүнийг 32% нэрлэж чадаагүй, 68% нь шаардлагатай зүйлсээ тоочиж чадлаа. Энэ байдлаас үндэслэн хүүхдүүд бүр өөр өөрийн өнгө төрхтэй, авъяас сонирхолтой бөгөөд түүнийг нь хөглөн улам бүр өнгө нэмэх нь багш бидний гол үйл ажиллагаа гэж үзэж байгаа учраас энэ ангийн сурагчдыг сонирхол хүсэл эрмэлзэл дээр нь тулгуурлан хичээлийн зохион явуулах шаардлагатай боллоо.

Ухаалаг сонголт хичээлийн туршигдсан байдал

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл:

Сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэх дидактик шийдлийг тооцохдоо хичээлийн өрнөл хэсэгт шигтгэн оруулсан ба сурагчид багтаа нэрээ өгөхөөс эхлэнэ. Тухайлбал: Сагсан бөмбөгийн багийн "los angel*s

Lakers”, хөлбөмбөгийн багийнхан “Manchester united”, дууны хамтлагынхан “Киви” гэх зэрэг нэрүүдийг өглөө. Багууд ярилцан зорилгоо гаргаж, амжилтанд хүрэхэд шаардлагатай материаллаг зүйлсээ барааны үнийн жагсаалтын тусламжтайгаар сонгож тооцоолол хийлээ.

Өнөө үед хүүхдүүд мөнгөнд үрэлгэн хандаж хүүхдүүд худалдан авалт хийхдээ хэтэрхий үрэлгэн, цамаан байдал гаргадаг нь 7а ангийн 26 эцэг эхийг хамруулан фокус бүлгийн ярилцлага хийх явцад ажиглагдаж байсан.

Хичээлийн явц:

Алхам-2 Хэрэгцээтэй зүйлээ, үнийн дүнгийн хамт бичээрэй
 (Ганцаараа 4 мин, багаараа 7 мин)
 Манай багийн нэр: *Chelsea* / *Ливер*

Барааны нэр	Үнийн дүн
1. Бэлтгэлийн хувцас	$75'000 \times 11 = 825'000$
2. Тоглоомын хувцас	$25'000 \times 11 = 275'000$
3. Хошиолон дугаар	$5000 \times 11 = 55'000$
4. Бэлдэг	20,000
5. Идэр	$2500 \times 11 = 27'500$
6. Түүх	$50000 \times 11 = 550'000$
7. Өвдөлөг	$5000 \times 11 = 55'000$
8. Хамгаалалтын шил	$3000 \times 11 = 33'000$
Миний сонгосон барааны	Тоо-? 9 Үнэ-? 185'000.
Багийн нийлбэр	Тоо- 9 Үнэ- 1'80'000

Хүүхэд бүр 20,000 төгрөг сар бүр авдаг бол танай баг ийнхан нийт хэдэн төгрөгтэй болох вэ? Ангийн сурагчид нийтдээ хэдэн төгрөгтэй болох вэ? Сарын дараа та нар болон танай ангийнхан хэдэн төгрөгтэй болох тухай тооцоолсон. Ямар нэг болзол заагаагүй байх үед багууд 1,600,000-1,800,000 төгрөгний зарцуулалт хийхээр төлөвлөжээ. Харин өөрсдөдөө байх мөнгөний хэмжээндээ зарцуулалт хийхээр төлөвлөхөд мөнгөний хэмжээг 4дахин багасгах шаардлага гарсан. Энэ алхамын дараа багш хичээлийн хамгийн гол агуулга болох “Хүний хэрэгцээ хүсэл ямар ч үед ханадаггүй хязгааргүй харин түүнийг

хангах нөөц баялаг(мөнгө) нь ямагт хязгаартай байдаг”-ийн учрыг тайлбарласан.

Сурагчдыг сонирхлоор нь баг болгон ажиллуулсан нь тэднийг хичээлийг үр дүнтэй эхлүүлэх, өрнүүлэх гол хөшүүрэг болж байсан нь тэдний сэтгэл хөдлөлөөр илэрч байсныг тэмдэглэмээр байна. Мөн энэ байдал нь хичээлийг цаашид үргэлжлүүлэх сэдэл болж чадаж байсан.

Багшийн чиглүүлэг нь хичээлийн өрнөл хэсгийг илүү үр дүнтэй, зохион байгуулах сэдлийг төрүүлэхэд чиглэсэн. (тухайлбал: багш асуултыг логик уялдаа холбоотой тавихад анхаарах, асуултын дараалал өөрчлөгдөж, эсвэл хэтэрхий ерөнхий байдлаар асуувал хичээлийн үйл явц болон алхам хоорондын уялдаа холбоо тасрах эрсдэлтэйг анхаарах).

Алхам-3 Багууд өөрийн хэрэгцээ болон сонирхлоо байгаа нөөц баялагтаа хэрхэн нийцүүлсэн байдлыг сонсгож бусад багуудтай нь харьцуулсан дүн шинжилгээг өөрсдөөр нь хийлгэсэн. Ингэхэд эхний удаад мөнгөн хэмжээний нөхцөл заагаагүй байхад (зураг№3) хамгийн их нь 1800600 төгрөг, хамгийн бага нь 1286000 төгрөгний зарцуулалт хийлээ. Өөрт нь байж болох мөнгөн орлогын хүрээнд сонголт хийх даалгаварт хамгийн их зарцуулалт нь 560,000 төгрөг хамгийн бага зарцуулалт нь 275000төгрөг зарцуулсан нь сонголтоо зөв хийж мөнгөө хэмнэж чадсаныг харуулж байна. Үүнээс үзэхэд баг бүрийн хэрэгцээт зүйлс, хүүхдийн тоо харилцан адилгүй байдаг ба сурагчид ч өөрийн багийн санхүүгийн тооцоонд маш сайн анхаарч, хяналт тавьж байсан.

Алхам-3 Бусад багуулын зарцуулалтыг ажиглаарай /7минут/

№	Багийн нэр	Хичээл бараа авсан бэ?	Хэсэг төгрөг зарцуулсан бэ?
1		16	1.285.000
2		12	1800.6000
3		7	15.30.000
4		5	12.15000
5		9	1.468.000

Хамгийн үр ашигтай ажигласан баг: Хөдөлмөц

Алхам-4 Өмнөх алхамдаа тулгуурлан дараах үгсийг тайлбарлаарай /7минут/

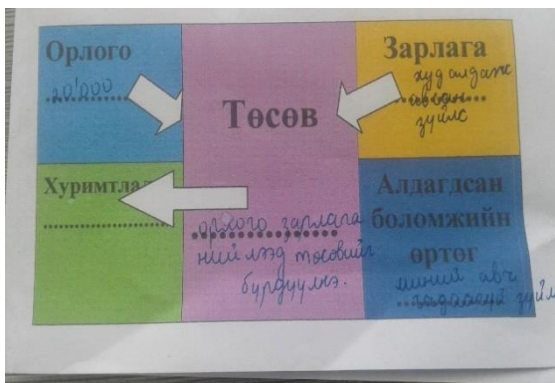
Алхам-3 Бусад багуулын зарцуулалтыг ажиглаарай /7минут/

№	Багийн нэр	Хичээл бараа авсан бэ?	Хэсэг төгрөг зарцуулсан бэ?
1		8	275.000
2		6	425.000
3		3	295.000
4		2	350.000
5		7	560.000

Хамгийн үр ашигтай ажигласан баг: Хөдөлмөц

Алхам-4 Өмнөх алхамдаа тулгуурлан дараах үгсийг тайлбарлаарай /7минут/

Хичээлийн алхмуудыг хооронд нь уялдуулж дүгнэлт, шинжилгээний хэсгээс багшийн чиглүүлэг асуултын тусламжтайгаар **онолын ойлголтуудыг түлхүүр үгээр дамжуулан гаргасан.**

Алхам-4 багууд өөрсдийн сонголтоо танилцуулах үйл явцаас улбаалан дараах чиглүүлэх асуултуудыг тавьсан нь онолын ойлголтыг өгөх зорилготой байлаа. Тухайлбал:

- Та бүхний худалдан авалт хийсэн мөнгийг юу гэж нэрлэж болох вэ?
- Хэрэгцээтэй зүйлсээ худалдан авахад болон авч чадахгүй байхад ямар сэтгэгдэл төрсөн бэ?
- Өнөөдрийн худалдан авсан зүйлсийг нийтэд нь

юу гэж нэрлэж болох вэ?

- Та бүхний хэрэгцээгээ бүрэн хангаж чадсануу? Худалдан авч чадаагүй зүйлсийг юу гэж нэрлэж болох вэ?

"Нээлтэй Форум" үзэл бодлоо илэрхийлээрэй/ 4мин/

Орлого ихтэй байх нь чухал:	
Хуримтлалтай болход	Мөнгө зөв зарцуулах нь чухал: Хичээл их мөнгөний г хамсаагүй үрбэл хурдан дүүрснэ

Хамтын үнэтэй саналаараа "Мөнгөний мод"-оо Ургуулаарай /5 минут/

төрийн бодлогоор хүүхэд бүрт өгч байгаа 20,000 төгрөгөө хэрхэн зарцуулдаг тухай нээлтэй ярилцлага хийсэн нь нийгэм, цаг үетэй сурагчдыг холбосон. (тухайлбал зөвхөн амьжиргааны түвшин доогуур хүүхдүүд мөнгө авдаг байтал нөхөж бүх хүүхдүүд авдаг болсон гэх мэт)

-Орлогодоо тохируулан зөв сонголт хийх шийдвэрлэсэн.

хоорондоо ярилцах, зөвшилцөх байдлаар асуудлыг

-Сонирхлоор нь баг болгосон нь нэгнийгээ ойлгох, даалгаварыг хамтран гүйцэтгэх хурд, идэвхи оролцоо сайн байсан. хуримтлалтай байхад хүний орлого, зарлага хоёрын аль нь чухал болох асуудал дээр бичил мэтгэлцээн хийж санал бодлоо хуваалцсан.

Судалгааны үр дүн

Судалгаат хичээлийн арга зүй сайжирсан байдал

Шийдэл	Үр дагавар	
	Өгөөжтэй тал	Эрсдэл тооцох
<u>Хичээлийн эхлэл хэсэг:</u> Зургийг харан бид энэ хичээлээр юуны тухай үзэх	-Зургуудаар сэдэлжүүлэлт хийсэн ба эдгээр зургуудын холбоо хамаарлаас тодорхой өгүүлэмжийг шууд ойлгох боломжтой. Байсан багш эхлээд таамаглуулаад дараа нь асуулт болгон хувиргах чиглэл өгсөн	-Бичихэд цаг алдах

гээд байгаа тухай таамглал дэвшүүлэн, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх	-Үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх боломж өгсөн. -Сэдэв давхцахгүй болсон. Хувь хүүхэд болон багийн зорилгууд гарсан	-Зураг үзүүлэхэд хугацаа алдах -Зургийг оновчтой сонгох
<u>Хичээлийн өрнөл хэсэг</u> Багууд хэрэгцээгээ тодорхойлон, түүний тооцоололыг – төрлөөр хийж түүнийхээ өөрчлөлд дүн шинжилгээ хийх	-Багш эхлээд хүүхдийн, дараа нь багийн зорилгыг гаргуулаад зорилгодоо хүрэх алхмуудыг нэрлэсэн нь нийгмийн ухааны хичээлийн ёс зүй сэдэвтэй давхар уялдаж өгсөн. - Төрийн бодлогоор хүүхэд бүрт өгч байгаа 20,000 төгрөгөө хэрхэн зарцуулдаг тухай нээлттэй ярилцлага хийсэн нь нийгэм, цаг үетэй сурагчдыг холбосон. (тухайлбал зөвхөн амьжиргааны түвшин доогуур хүүхдүүд мөнгө авдаг байтал нөхөж бүх хүүхдүүд авдаг болсон гэх мэт) -Орлогодоо тохируулан зөв сонголт хийх хоорондоо ярилцах, зөвшилцөх байдлаар асуудлыг шийдвэрлэсэн. -Сонирхлоор нь баг болгосон нь нэгнийгээ ойлгох, даалгаврыг хамтран гүйцэтгэх хурд, идэвхи оролцоо сайн байсан.	-Сурагчид нэгнийхээ саналыг хүлээн зөвшөөрөхгүй байгаа тохиолдолд асуудлыг хэрхэн яаж шийдвэрлэхэд анхаарах - Барааны үнийн жагсаалт бол эцсийн хувилбар биш зөвхөн санал, зөвлөмж гэдгийн ойлгуулах.
<u>Хичээлийн төгсгөл хэсэг</u> Хуримтлалтай байхад Орлого ихтэй байх нь чухал уу?, Мөнгө зөв зарцуулах нь чухал уу?	Мэтгэлцээний явцад сурагчид асуудлыг олон талаас нь оновчтой авч үзэж байсан нь хичээлийн үнэ цэнийг нэмэгдүүлж байсан. Энэ үед сурагчид өөрийн үзэл санаагаа бодит амьдралын жишээ, тохиолдолд тулгуурлан тайлбарлаж байсан нь нийгмийн ухааны хичээлийг зөв чиглүүлсэн тохиолдолд амьдралтай байнга холбогдож хүүхдийн хэрэгцээ сонирхолыг хөндөж, асуудлыг шийдвэрлэн үр дүнгээ өгөх өндөр ач холбогдолтойг харуулж байна. Судалгаат хичээлийн үр дүн хүүхдийн хөгжил, дадал хэвшилд гарсан ахиц өөрчлөлтийг тоон болон чанарын үзүүлэлтээр харуулсан.	-Мэтгэлцээний үед хүүхдүүдийн дэг журмын зохион байгуулалтын асуудалд анхаарах Сэдвийн хүрээнд жишээ баримт сонохыг нь анхааруулах

Сурагчийн чадвар, чадамжинд гарсан ахиц өөрчлөлт

Дүгнэлт

Бидний дүгнэж тодорхойлсноор **Сайн хичээл** гэдэг нь

Хүүхдийн сонирхлыг хөтөлсөн

Хүүхэд хичээлийн дараа ч тасралтгүй хөгжих боломжтой.

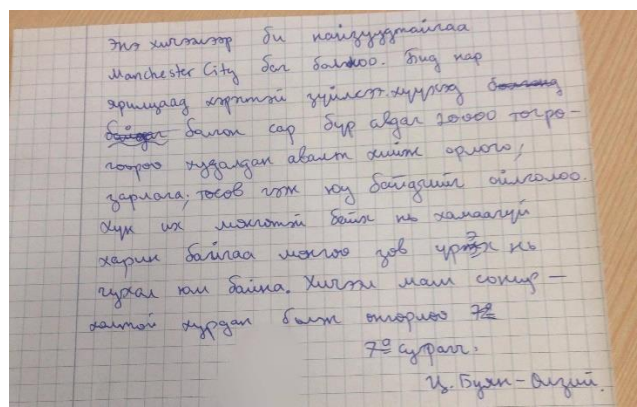
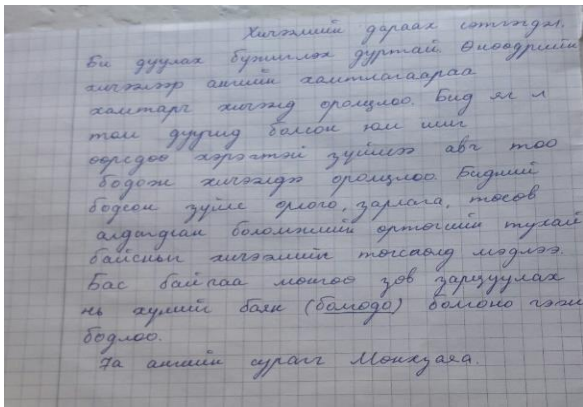
Багшийн бүтээлч эрмэлзлэлийг өдөөсөн

Бодит үр дүн нь **ХЭРЭГЛЭЭ** болж чадсан тасралтгүй үйл явц хэмээн бид бүхэн үзэж байна.

“Ухаалаг сонголт” хичээлийг зохион байгуулснаар сурагчдад сурах сэдэл тэмүүллийг бий болгон, эзэмшсэн мэдлэгээ хэрэглээ болгох, амьдралд ойртуулж чадсанаараа илүү ололттой болсон. Түүнчлэн “Амьдрах арга”-д суралцуулах, чадварт суурилсан хичээл болсон тул сайн хичээл болсон болов уу?

Хичээлийн алхам хоорондын дидактик шийдлүүд нь логик, уялдаа холбоотой, суурь боловсролын цөм хөтөлбөрт тусгасан сурагчдын шинжлэн судлах арга барилыг онцолж зохион байгуулсан нь туршлага болохуйц хичээл боллоо. Энэ хичээлийг олон удаа туршин сайжруулж олон багшийн арга туршлага, санаа бодлыг тусгасан тул арга, технологийн хувьд арай боловсронгуй хичээл болсон. Нийгмийн ухааны хичээлийн “Эдийн засаг” бүлэг сэдвийг заахад туршлага болохуйц хичээлийн загвар болж өгөх юм. Өөрөөр хэлбэл” тооцоолол хийх арга зүйд сургах нь амьдрах аргад суралцуулах боломж юм.

Сурагчдын сэтгэгдэл

Ном зүй

1. Б. Бор, Б. Н. (2000). Сурган хүмүүжүүлэх зүй. УБ.

2. БСШУЯ. (2015). Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр. УБ.
3. Гомбосүрэн, Ц. (2008). Философи. УБ.
4. Мягмар, О. (2007). Сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс. УБ.
5. Отгонцэцэг, Д. (2013 он). Сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс. УБ.
6. Санжсжав, Д. (1997). Хүүхдийн нас зүйн сэтгэл судлал. УБ.
7. Х. Нямсүрэн, Б. Г. (2015). “Нийгмийн ухааны хичээлийг хэрэглээнд ойртуулах нь” сурган хүмүүжүүлэх ухааны илтгэл. Ховд.
8. Хүрээлэн, Б. (2001). Чанартай боловсрол хөгжлийн баталгаа. УБ.

Сургуулийн сургалтын бодлогоор хичээлийн судалгааны арга зүйг тасралтгүй дэмжих нь

Ж.Амарсанаа, Л.Булгамаа

Булган аймаг, Хутаг-Өндөр сумын ахлах сургуулийн багш нар

Илтгэлийн зорилго. Ээлжит хичээлийн төлөвлөлтийг сайжруулах, бүр засан сайжруулах, хичээлээр хүргэх агуулга, түүнийгээ ямар арга зүйгээр суралцагчдын ой тойнд нэвчин оруулах, хичээл хоорондын интеграцийг хангах, багш нар өөрсдийн урам зоригтойгоор хичээлийг сайжруулан ярилцах үйлийн явцдаа тасралтгүй хөгжих боломжийг олгох цогц арга зүйн тогтолцоо юу вэ? тийм арга зүйн тогтолцоо байх бололцоотой юу? сургуулийн зүгээс үүнд яаж оролцож, хэрхэн удирдан чиглүүлэх ёстой вэ? гэсэн асуудлыг уг илтгэлийнхээ хүрээнд шийдвэрлэхээр зорилоо.

Илтгэлийн загвар, хандлага: Манай улсын боловсролын салбар дахь парадигм, үнэт зүйлс, бүтэц, арга зүйн хэв маяг, сургалтын үнэлгээ, багшлахуйн үнэлэмж⁴³ сүүлийн арав хүрэхгүй жилийн дотор асар хурдацтай өөрчлөгдөж байна. Энэхүү өөрчлөлтийн амин сүнс болбоос боловсролын чанарыг сайжруулахад, үлгэрлэвэл авах ургацаа нэмэгдүүлэхэд оршино. Гэтэл боловсролын чанар нь ээлжит хичээлээс, ээлжит хичээлийн чанар нь хичээлийн судалгаанаас хамаардаг болохыг манай багш нар 2008 оноос эхлэн манай улсад БСШУЯ, Японы “Жайка” байгууллагын хамтран хэрэгжүүлсэн “Багшлахуйн арга зүй хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх нь”, “Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил” төслөөс нэн тодорхой харсан байхаа. Уг төсөл манай улсын ЕБС-иудын зорилтот хэсэгтээ хүрэхээс гадна уг төсөлд хамрагдаагүй аймаг, сумын сургуулиуд ч төслийн үр шимийг хүртсэн гэж бид үздэг юм. Энэхүү төслийн үр шим бол “хичээлийн судалгааны арга зүй” байсан гэдэгт ихэнх багш нар санал нэг байгаа буй заа.

Дээрх төсөл зогссоноос хойш хугацаанд манай улсын ЕБС-ийн сургалтын агуулга, арга зүй, бүтэц хэдэнтэй өөрчлөгдөж, хөтөлбөрийн стандарт ч тогтвортой шинжийг олохгүй заримдаа багш нарын дунд ч эргэлзээ тээнэглээг үүсгэж байна. Эдүгээ цөм хөтөлбөрийн хүрээнд ихэд чухалчлан тавигдаж буй арга зүйн нэг чухал хэсэг нь “шинжлэн судлах арга” болж байна. Уг аргыг өөриймшүүлэн заах, түгээн дэлгэрүүлэх ажил алаг цоог, тэрчлэн ЕБС-ийн зарим багш нар өөрсдөө арга зүйн төөрөгдөлд орж буй мэт санагддаг. Өөрөөр хэлбэл уг арга нь ямар бүтэц, ямар элемент, дарааллаар явах эсэхийг тэр бүр анзаардаггүй юмуу ойлгохыг чухалчилдаггүй дүр зураг харагддаг юм.

Судалгааны үр дүн: Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт, агуулгыг сайжруулахад багш бүр дор бүрнээ бодож, төлөвлөхөөс илүүтэй хичээлийн судалгааны арга зүйг Сургуулийн удирдлагын зүгээс сургалтын төлөвлөгөөндөө тусган, удирдлага, зохион байгуулалтаар хангаж ажиллавал, мөн сонирхлын багуудын үйл ажиллагааг сургуулийн удирдлага дэмжиж ажиллавал, энэ нь боловсролын чанарыг сайжруулах хамгийн үр өгөөжтэй арга хэрэгсэл мөн болохыг судалгааныхаа гол үр дүн гэж үзэж байна.

Практик ач холбогдол: Хичээлийн судалгааны арга зүйг сургуулийн удирдлагын зүгээс багш нараа үнэлэх, хичээл сургалтын үйл ажиллагааны салшгүй хэсэг, багшлахуй ба суралцахуйг дэмжих гол арга зүйн тогтолцоо болгож хэвшүүлбэл суралцагчдын хөгжилд чухал нөлөөтэй болно.

Шинэлэг санаа: Сургалтын хөтөлбөр, агуулга, арга зүйн шинэчлэлт өөрчлөлт эрчимтэй явагдаж буй энэ цаг үед хичээлийн судалгааны арга зүйг хуучирсан эсвэл дараагийн шинэ үзэл хандлага, шинэ арга барил (шинэ төсөл) орж ирлээ гэсэн урьтач бодлоор орхигдуулах, ерөөс сургуулийн удирдлагын зүгээс хичээлийн судалгааны үзэл санааг цаашид үргэлжид авч явахгүй бол ээлжит хичээлийн үр нөлөө өсөж, боловсролын чанарт ахиц гарахгүй гэдгийг ухаарах хэрэгтэй байна. Иймд гагцхүү багш нарт хичээлийн судалгааны үзэл санааг нутагшуулан үлдээсэн гэдгээр орхих биш, харин сургуулийн менежмент, сургалтын төлөвлөгөө, бодлогоор, сургалтын менежерийн заавар зөвлөгөөн дор (сонирхлын багийн үндсэн дээр) уг үзэл санааг цааш үргэлжлүүлэх ёстой хэмээн үзэж байна.

⁴³ Энэ тухай зарим холбогдох бүтээлийн нэр дурдвал: Тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг 1-р ангийн хичээлд тусгах нь. БСШУЯ. УБ., 2008; МУИС. Сургууль соёлын хөгжлийн шинэ чиг хандлага (киррикулим хөгжлийн онол, арга зүй). УБ., 2008

Түлхүүр үг: “Боловсролын салбарын өөрчлөлт, шинэчлэлт”, “Ээлжит хичээл, хичээлийг засан сайжруулах”, “Хичээлийн судалгааны арга зүй”, “Сургуулийн сургалтын бодлого, төлөвлөгөө”, “Сургалтын менежерийн заавар зөвлөгөө”

Нэг. Судалгаат хичээл, түүний давуу тал

Манай сургуульд хичээлийн судалгааны арга зүй нэвтэрснээр дараах өөрчлөлт гарах болсон юм. Үүнд: Хичээлийн судалгааны дөрвөн баг байгуулагдан ажилласан. Үүнээс нийгмийн ухаан, иргэншил, иргэний боловсрол, бага ангийн найман багшийн бүрэлдэхүүнтэй “Хүн-Нийгэм” баг зохион байгуулагдан бага ангид нийгмийн ухааны хоёр ч хичээлийн судалгааг туршсан нь тухайн үедээ амжилттай болж байлаа.

Хичээлийн судалгаа бол багш нарын багшлах ур чадвар, арга зүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагаа, хичээлийг боловсронгуй болгох арга зүй юм гэдгийг манай сургуулийн багш нар ухаарч эхэлсэн. Хичээлийн судалгаа гэдэг нь бидний ойлгосноор:

- Шинэ арга зүйг олж судлах судалгаа
- Сургалтын буюу мэргэжил дээшлүүлэх
- Туршлагатай багш нар бусдадаа сургах
- Залуу багш нар туршлага судлах
- Ижил түвшний багш нар бие биеэсээ суралцах гэх мэт олон түвшинтэй байдаг.

Хичээлийн судалгааны зорилго бол:

- Шинэ арга зүйг нээлттэй хичээлээр бусад багш нарт таниулж, хэлэлцүүлгийн үндсэн дээр арга барилаа боловсронгуй болгох
- Бусад багш өөрийн арга барилыг үзүүлэх, өөр багшийн арга барилыг үзэж танилцсанаар хоёр талдаа хөгжин дэвших
- Хүүхдийг илүү сайн ойлгож, тэднээр мэдлэг бүтээлгэх, суралцагч ба багш нарт бүгдэд үр өгөөж өгч чадахаар багш нар хамтдаа хичээлээ хөгжүүлэх явдал байдаг.

Энд багш хичээлийн арга зүйг өөрчилснөөр өөрөө, улмаар хүүхдүүд ч бас өөрчлөгдөж байгааг мэдрэх нь гол зорилго юм. Мөн яагаад заах аргаа өөрчлөх ёстойг ойлгох нь чухал байдаг. Харин бидний туршлага судлах, нээлттэй хичээл зэргийн зорилго, агуулга нь арай өөр байжээ. Тодруулбал, хичээлийг ерөнхий ажиглаж, хэлбэр талаас нь дүгнэж, багш нарыг хооронд нь уралдуулах зорилготой байснаас биш, харин сургалтын явц, суралцахуйн зүй тогтолд нийцсэн арга зүйгээр явагдсан эсэхийг эргэж хэлэлцүүлж, арга зүйг сайжруулах зорилгыг агуулдаггүй байв.

Иймд хичээлийн үйл явц хичээлийн судалгааны арга зүйн дагуу хэрхэн явагддаг байсныг энэхүү илтгэлээрээ авч үзэх нь манай сургуульд хичээлийн судалгааны арга зүй хэрэгжсэнээр ямар өөрчлөлт гарсныг тодхон харж болно гэж бид үзлээ. Одоо үүнийгээ дараах алхмуудаар харуулахыг хичээе.

Манай сургууль дээр судалгааны дөрвөн баг зохион байгуулагдсаныг өмнө дурдсан. Бидний хувьд “Хүн-Нийгэм” багт багтдаг. Манай баг нийгмийн ухааны болоод бага ангийн 8 багшийн бүрэлдэхүүнтэй. Бид хичээлийн судалгааны модультай танилцаж, бусад багуудын 3 удаагийн хичээлийн судалгаанд хөндлөнгөөс ажиглан туршлага судалсны үндсэн дээр хэд хэдэн удаа хичээлийн судалгааг явуулсан.

Багийн гишүүд хичээлийн судалгааны үндсэн элементүүдийн дагуу дараах алхмуудыг хийлээ. Үүнд:

- **Нэгж хичээлийн хөтөлбөр боловсруулж, сэдэв сонгон хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийсэн.** Нэгж хичээлийн хөтөлбөрийг “Дүрэм журам”, “Ёс заншил” гэсэн сэдвийн хүрээнд хийж тэндээсээ “Ангийн дүрэм”, “Мэндлэх ёс” сэдвүүдийг ээлжит хичээлийн сэдэв болгон сонгон авч хөтөлбөрөө боловсруулсан. Энэ явцад ямар арга зүйгээр хичээлийг явуулах, хөтөлбөр ямар байх талаар ярилцсан. Ер нь хичээлийн судалгааны нэг давуу тал нь хамтран ажиллаж, хамтран хөгждөг явдал мөн.

- **Хичээл заах, ажиглах.** “Ангийн дүрэм” хичээлийг багш Б.Мөнхбаяр 4-р ангид, Л.Хишигдэлгэр “Мэндлэх ёс” хичээлийг 5-р ангид тус тус заасан. Харин багийн бусад гишүүд хэлэлцэн тохирсон хуваарийн дагуу ажиглалт хийсэн. Ажиглалтын процесст бид олон алдаа гарсныг хожим нь мэдсэн. Хичээлийн зорилго тодорхой эсэх, агуулга зорилготойгоо уялдсан, сонгож авсан арга зүй нь оновчтой хүүхдийн суралцахуйн зүй тогтолд нийцсэн, өмнөх төсөөлөл дээр нь тулгуурлан сэдэлжүүлэлт хийсэн, дараа хэрхэн боловсронгуй болгоход анхаарах зүйл зэрэг гол зүйлүүдийг нь орхигдуулан хуваарийн дагуу өөр өөр зүйлд хязгаарлагдмал байдлаар ажиглалт хийсэн байлаа.

- **Хичээлийн дараах нэгдсэн хэлэлцүүлэг.** Нэгэнт ажиглалтыг бид, тодорхой хуваарийн дагуу хязгаарлагдмал байдлаар хийсэн болохоор хэлэлцүүлгийн үед зөвхөн өөр өөрийн ажигласан процессоо

ярилцсан нь учир дутагдалтай байв. Зарим нэг багш л хичээлийн бусад элементүүд дээр давхар ажиглалт хийсэн байлаа.

Багийн гишүүд хэлэлцүүлгийн явцад хичээлийг хэрхэн сайжруулах, хөтөлбөрт ямар өөрчлөлт хийх, хэрэглэгдэхүүнийг яаж тохируулах, асуулт оновчтой байх талаар ярилцаж зарим алдаануудыг зассан билээ. Тухайлбал, “Ангийн дүрэм” хичээлийн зарим зураг агуулгадаа тохироогүй байв. Мод сүйтгэж, гадаа гудамжинд хог хаяж байгаа зурагнууд. Нэгэнт л ангийн дүрэм л юм бол анги доторх эд хогшлыг эвдэхгүй байх, анги танхимдаа хог хаяхгүй байх утгыг илэрхийлэх зураг байх ёстой байв. Сайжруулсан хичээл дээр ширээ сандал эвдэж буй, ангид цаас шидэж байгаа зургаар сольсон.

Хэрэглэгдэхүүн агуулгадаа тохироогүйгээс үйлийн баримжааг зөв таниулахад тохирохгүй байв. Энэ нь цаашид үйлийн баримжааг эзэмших, үйлийн баримжааг хэрэглэх зарчмууд хэрэгжих боломжгүй болдог ажээ. Мөн анги, сургуулийн зураг харуулаад асуулт тавиад сурагчдыг хариулж амжаагүй, сурагчид гар өргөж байхад багш өөрөө: манай сургуулийн, манай ангийн зураг тийм үү гэсэн нь сурагчдыг сэдэлжүүлж “дүрэм” гэсэн ойлголтыг сургууль, ангийнхантай холбож сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэх ёстой гэсэн гол зарчмаа алдсан юм.

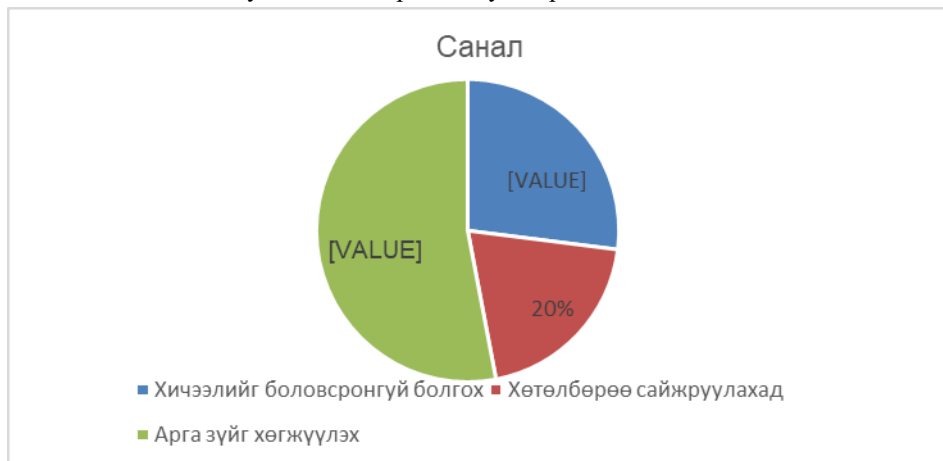
Хэлэлцүүлгийн үед ангийн орчин, сургуулийн орчин, гэрийн орчин, нийгмийн орчинг ялгаж таниулах нь зүйтэй гэсэн санал гарч байв. Хичээлийн зорилт нь ангийн дүрэм зохиолгох байсан ба ямар ч байсан сурагчид дүрмээ зохиож баталсан болно. Мөн зарим асуулт оновчтой биш байсан. Тухайлбал, “Мэндлэх ёс” сэдвийг заах үед Ёс заншил хаанаас гарч ирсэн бэ? гэж асуусан нь оновчгүй, ойлгомжгүй байв.

Гэхдээ энэ бүхэн бол зөвхөн хичээл заасан багшийн алдаа биш, харин хичээлийн судалгаанд оролцож байгаа багш бидний ч алдаа юм. Учир нь хичээлийн бэлтгэл судалгаанд хайхрамжгүй хандсан, хичээлийн элемент бүр дээр ажиллаагүйн илрэл байв.

“Сурагчийн алдаа бол сурагчийнх гэж үздэг багш хөгждөггүй, харин сурагчийн алдаа бол багшийн алдаа гэж үздэг багш хөгждөг” гэж уншсан санагдана. Дээрх нь үүнтэй агаар нэг юм. Ямар ч гэсэн манай багийнхан туршилт хийсэн 2 хичээлээ сайжруулан зааснаар өмнөхөөсөө илүү сайн хичээл болж, тус тусын зорилтыг хангасан юм.

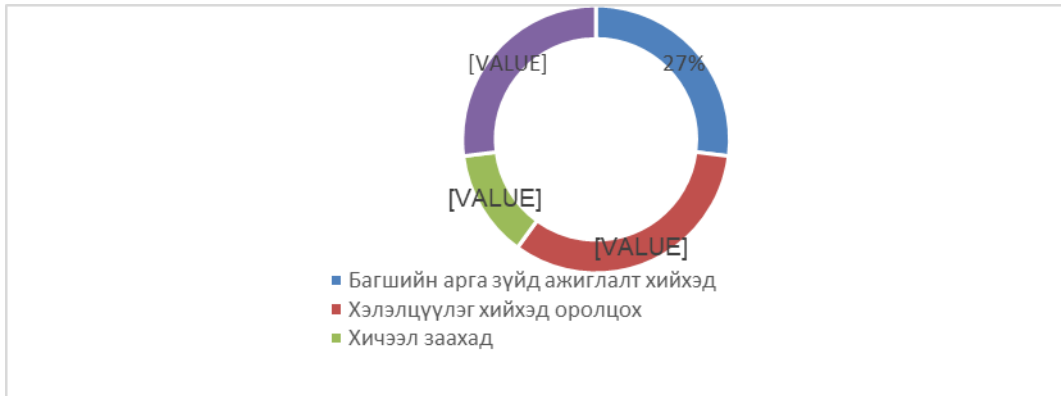
Дээр авч үзсэнээс харахад хичээлийн үр өгөөж нь хичээлийн судалгааны арга зүйн дагуу явагдвал багшлахуйн арга зүйг хөгжүүлж, хичээлийн чанарт эерэг өөрчлөлт авчирдаг байна. Одоо үүнийг сургуулийнхаа багш нараас авсан товчхон судалгаан дээр авч үзье.

1. Хичээлийн судалгааны зорилго юунд орших вэ?

Судалгаанд 15 багш хамрагдсан бөгөөд 8 багш буюу 53% нь хичээлийг боловсронгуй болгоход гэж хариулсан бол 3 багш буюу 20% нь хөтөлбөрөө сайжруулах, 4 багш буюу 27% нь арга зүйгээ хөгжүүлэх хэмээн хариулснаас үзвэл хичээлийн судалгаа нь хөтөлбөр, арга зүйгээ сайжруулах замаар хичээлийг боловсронгуй болгох үйл явц болно.

2. Хичээлийн судалгаа явуулахад ямар бэрхшээл гарч байна вэ?

Судалгаанаас үзэхэд 4 багш буюу 27% нь багшийн арга зүйд ажиглалт хийхэд, 5 багш буюу 33% нь хэлэлцүүлэг хийхэд, 2 багш буюу 13% нь хичээл заахад, 4 багш буюу 27% нь арга зүйг оновчтой сонгох гэсэн хариултауд өгчээ. Энэхүү асуулгын хэсэгт дараах зүйлсийг тодруулан авч үзье. Үүнд:

- Сэдэлжүүлэлт, асуулгын оновчтой байдал зэрэг нь ямар байвал зохистойг тодорхойлж чадахгүй байв.
- Хэлэлцүүлгийн үед дүгнэж юу ярих вэ? гэдгээ оновчтой илэрхийлж чадахгүй байсан.
- Хичээл заахад тэвдэх, заримдаа төлөвлөсөн зүйлээ анзааралгүй өнгөрөх, асуултаа буруу асуух, анги нийтээр бүрэн мэдэрч чадахгүй байсан зэрэг хариултауд өгсөн байсан.

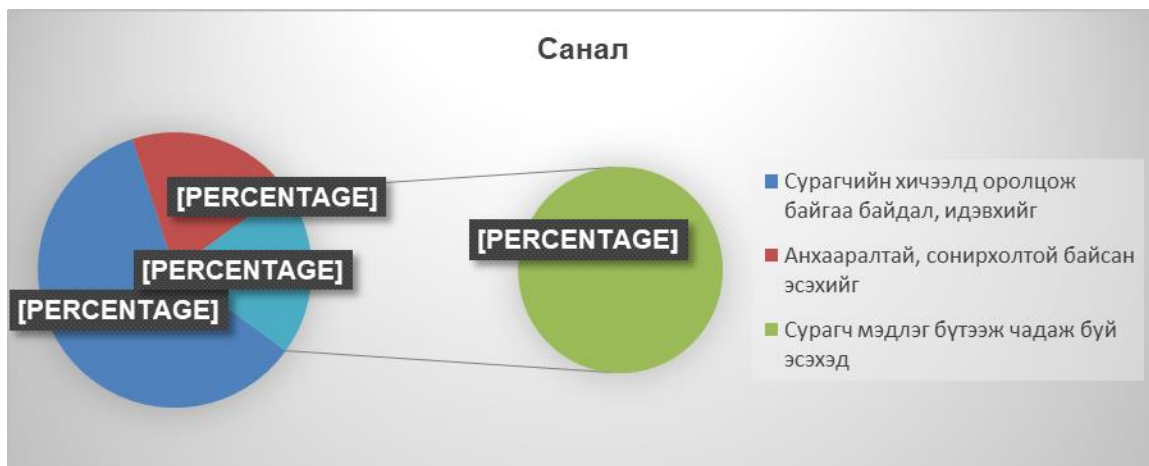
Эндээс тухайн сэдвийн талаар багш нар өөрсдөө урьдчилан судлаагүй, агуулгыг нь сайн мэдэхгүй байснаас сэдэлжүүлэх асуултыг гаргахад бэрхшээлтэй байсан байх. Мөн хичээлийн бэлтгэл судалгаанд тааруухан оролцсон зарим багш дараагийн хоёр шатны үйл ажиллагаанд оролцсон ч хэлэлцүүлгийн үед юу ярихаа мэдэхгүй юм билээ. Үүнд багшийн мэргэжлийн чанар чансаа бас нөлөөлдөг. Ерөнхийдөө аливаад дүгнэлт хийх, асуудлын гол гогцоог олж тодорхойлох, ярих, бичих чадвар муутай багш нар сүүлийн жилүүдэд олширч байгаа. Тиймээс багш бэлтгэх асуудалд анхаарах шаардлагатай.

3. Хөтөлбөр боловсруулахдаа юунд голлон анхаарсан бэ?

5 багш буюу 33% нь сэдвийн агуулгыг хэрхэн гаргах вэ? гэдэгт, 5 багш буюу 33% нь ямар аргаар заах вэ? гэдэгт, 3 багш буюу 20% нь зорилго, зорилтоо тодорхойлоход, 2 багш буюу 13% нь багш ба сурагчийн үйл ажиллагааг төлөвлөхөд гэсэн хариултаудыг өгсөн байна. Энэ асуулгаас хийх нэг дүгнэлт бол ямар агуулгыг ямар аргаар заах вэ? гэдэг хуучин хандлага бас л цухалзаж буй. Суралцагчдад мэдлэг бүтээх үйлийг дэмжихэд нь дэмжлэг болохуйц ямар арга зүйг сонгох вэ? гэдэгт анхаарах, зорилго, зорилт нь ч үүнтэй уялдсан байх ёстойг багш нар хичээлийн судалгааны явцдаа гол хандлагаа болгох ёстойг ойлгох хэрэгтэй юм.

4. Ажиглалтын үед хүүхдийн ямар үйлд илүү анхаарсан бэ?

Дээрх асуулгаас үзэхэд 9 багш буюу 60% нь сурагчийн хичээлд оролцож байгаа байдал, идэвхийг, 3 багш буюу 20% нь анхааралтай, сонирхолтой байсан эсэхийг, 3 багш буюу 20% нь сурагч мэдлэг бүтээж чадаж буй эсэхэд гэж хариулсан байлаа.

Гэтэл суралцахуйн гол зүй тогтол болох тухайн сэдвийн хүрэн дэх хүүхдийн өмнөх мэдээлэл ямар байсан, тэр нь хэрхэн өөрчлөгдөн шинэ агуулгаар баяжсан эсэхэд ажиглалт, судалгаа хийгдэхгүй орхигдож байна. Эндээс хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийх явцад хүүхдийн өмнөх төсөөллийн судалгааг авч, түүн дээрээ тулгуурлан хөтөлбөр, арга зүйгээ боловсруулах шаардлагатай нь эндээс харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл хүүхэд мэдлэгийг хэрхэн бүтээж буйг ажиглах хэрэгтэй юм. Туршилт болон сайжруулсан хичээлийн үр дүнг хүүхдүүдийн өсөлт, хөгжилтийн судалгааг авч харьцуулсан судалгаа хийсэн бол илүү бодит ажил болох байлаа.

5. Цаашид хичээлийн судалгааг явуулах хэрэгтэй эсэх

Судалгааныхаа эцэст хийсэн нэгдсэн дүгнэлт

- Хичээлийн судалгаа түүний арга зүйн талаарх ойлголт төлөвшин тогтох хандлагатай байна.
- Хичээлийн судалгааг явуулах, багшлах ур чадварыг дээшлүүлэх эрмэлзлэл хүсэл байна.
- Хичээлийн судалгаа нь цаашид нарийвчилсан олон судалгаануудын магадгүй эрдмийн ажлын суурь ч байж болох учраас нэг мэргэжлийн эсвэл тодорхой зорилготой багш нар хамтран ажиллавал илүү үр дүнтэй байж болох юм.

Ийнхүү хичээлийн судалгааны арга зүйгээр явуулж ирсэн багшлахуйн үйл, түүнийг үнэлж буй багш нарын байр суурийг авч үзэхэд дээрх дүр зураг анзаарагдаж байна. Иймд судалгаат хичээл нь судалгаат биш хичээлээс ямар ялгаатай, тэдгээрийн мөн чанар юу болохыг багш нарын хичээлд хийсэн харьцуулалтаар харуулах нь илүү зохистой гэж үзлээ. Одоо түүнийг авч үзье.

Хоёр. Судалгаат хичээл ба судалгаат биш хичээлийн харьцуулалт

Харьцуулалтыг хийж шинжлэхийн тулд ТНУ-ны 3 багшийн болон Бага ангийн нийгмийн ухааны хичээлүүд дээр сууж ажиглалт хийсэн юм. Ажиглалтыг хийхдээ:

- Судалгаат биш хичээлд
- “Хүн-Нийгэм” багийн Судалгаат хичээлд сууж тус тус харьцуулалт явууллаа. Ингэхдээ өмнөх хичээлийн жилийн хугацаанд судалгаат биш хичээлд 9 цагийн, судалгаат хичээлд 6 удаа сууж, харьцуулсан дүгнэлт гаргахыг зорьсон юм. Хичээлийн орчин хэрхэн бүрдсэн бэ? гэдэгт үндэслэн дээрх хичээлүүдийг ерөнхийд нь багцлан авч үзвэл дараах дүр зураг харагдаж байна.

Орчин	Судалгаат биш хичээл	Судалгаат хичээл
Үйлийн орчин	<ul style="list-style-type: none"> • Багш мэдлэг, мэдээллийг суралцагчдад цацсан. • Тайлбар яриа давамгайлсан. • Суралцагчдын хамтарсан үйл ажиллагаа дутмаг, цөөн тооны сурагч хамт олноо хошуучлан ажилласан. • Суралцагчийн сонсох, бичих үйл давамгайлсан. • Суралцагчдын өмнөх мэдлэг, чадвар, төсөөллийг үл хайхрах. 	<ul style="list-style-type: none"> • Суралцагчийн өмнөх мэдлэг, мэдээлэл дээр тулгуурлан сэдэлжүүлж, шинэ мэдлэг бүтээх үйл явагдаж байсан. • Суралцагч өөрөө болон багаар хамтарч мэдлэг бүтээсэн. • Суралцагчид бие биедээ тусалж байсан. • Багш хичээлийн үйлдэл бүрийг нарийн төлөвлөж, сурагчдын үйл ажиллагааг чиглүүлж удирдаж байв. • Суралцагчид өөрсдийн санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж байлаа.

	<ul style="list-style-type: none"> • Суралцагчид мэдээллийг хүлээн авагч буюу үйлийн идэвхгүй хандлага үүссэн. • Багш хичээлийг урьдчилан сайн бэлтгэж төлөвлөөгүй байсан. • Хүүхэд өөрөө санал бодлоо илэрхийлэх, тэднийг сэдэлжүүлэх, сонирхол төрүүлэх үйл хангалтгүй. 	<ul style="list-style-type: none"> • Суралцагчдыг албан бус байдлаар үнэлсэн.
Сэтгэл зүйн орчин	<ul style="list-style-type: none"> • Хүүхэд бүртэй биш, харин нийт дунд нь хандсан харилцаа үүсэж байлаа. • Хүүхэдтэй эелдэг зөөлөн харьцаж байсан. • Суралцагч суралцагчтайгаа харилцах харилцаа дутмаг. • Багш чиглүүлэх, зөвлөх харилцаа дутагдаж, тулгасан, шаардсан харилцаа давамгайлж байсан. • Суралцагчид сонирхолгүй, ядарсан, идэвхгүй, хандлагыг үүсгэж байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> • Суралцагчдад санал бодлоо илэрхийлэх боломж олгосноор урам хайрлаж байсан. • Хүүхэд бүрийн онцлог, сайн талыг илрүүлэн дэмжиж тусалснаар дотно харилцаа үүссэн (хүүхдийн айдас арилж, нүүр хагарсан). • Хүүхэд өөрт нь анхаарал хандуулахад баярлаж байгаа нь ажиглагдсан. • Хүүхдийн алдааг дөвийлгөлгүй эвтэйхэн сарниулж учрыг нь ойлгуулснаар багш-сурагч, сурагч-сурагчийн итгэлтэй харилцаа тогтсон. • Би чадах юм байна гэсэн итгэл төрүүлсэн.
Материаллаг орчин	<ul style="list-style-type: none"> • Сурах бичиг хичээлийн гол хэрэглэгдэхүүн болж байсан. • Сурах бичгүүд бараг жил бүр шинэчлэгдэн хэвлэгддэг. Хичээлийн жил эхэлснээс хойш ирдэг. Зарим хичээл сурах бичиггүй байдаг. • Бага ангийн сурах бичиг нас, сэтгэхүүд нь тохирсон агуулгатай, зурган мэдээлэл хийц сайтай. • Бага ангийн хичээл дээр багш нь зураг, тоглоом, дуу их ашигладаг. • Дунд, ахлах ангиудад схем, диаграмм, тест даалгавар их хэрэглэдэг, мэдээлэл харилцааны технологийг бага ашигладаг. 	<ul style="list-style-type: none"> • Урьдчилан төлөвлөж, багш нар хамтарч бэлтгэсэн учраас материал (сэдэлжүүлэх асуулт, агуулгыг илэрхийлэхийн тулд суралцагчдаар гүйцэтгүүлэх үйлийн төлөвлөлт), хэрэглэгдэхүүнд нь агуулга, арга зүйтэйгээ тохирсон. • Хүүхдүүд өөрсдөө ч хэрэглэгдэхүүн болдог. • Сурах бичиг, дуу шүлэг, мэдээлэл харилцааны технологи, дүрс бичлэг, түүх соёлын хэрэглэгдэхүүн, эд хэрэглэл, тоглоом, оньсого, таавар гэх мэт бүхий л хэрэглэгдэхүүнүүдийг бэлтгэсэн байдаг. • Харин зарим тохиолдолд нэлээд зардал, цаг хугацааг шаардсан байх магадлалтай. • Самбарыг зөв бөгөөд хүртээмжтэй ашигладаг. • Ажиглалт, хэлэлцүүлэг нь үр дүнгээ өгдөг. • Хэлэлцүүлэг удирдаж сурдаг.

Харин одоо судалгаат болон судалгаат биш хичээл тус бүрийн элементэд 1-5 оноо өгч үнэлж дүгнэсэн ажлаа тайлагнан авч үзье.

Судалгаат хичээлд хийсэн мониторингийн үнэлгээ

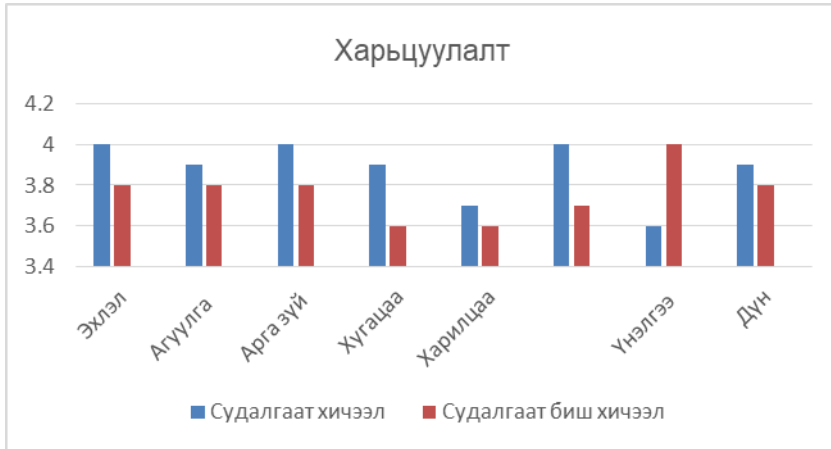
№	Хичээл заасан багш	Эхлэл	Агуулга	Арга зүй	Хугацаа	Харилцаа	Хэрэглэгдэхүүн	Үнэлгээ	Дундаж
1	Ж.Амарсанаа	4,1	4	3,9	4	3,7	3,9	3	3,8
2	Д.Гэрэлчимэг	3,9	3,7	3,8	3,4	3,5	3,9	3	3,6
3	Л.Долгор	4	3,9	4	4	3,9	4	4	4,0
4	Л.Хишигдэлгэр	3,4	3,7	3,8	3,9	3,9	4	3,7	3,8
5	Б.Мөнхбаяр	4,1	4	4,1	4	3,7	4	4	4,0
6	Г.Нарантуяа	4,2	4	4,1	4,1	3,5	3,9	4,1	4,0
	Дүн	4,0	3,9	4,0	3,9	3,7	4,0	3,6	3,9

Судалгаат биш хичээлд хийсэн мониторингийн үнэлгээ

№	Хичээл заасан багш	Эхлэл	Агуулга	Арга зүй	Хугацаа	Харилцаа	Хэрэглэгдэхүүн	Үнэлгээ	Дундаж
1	Ж.Амарсанаа	3,9	3,7	3,7	3,9	3	3	3,9	3,6
2	Д.Гэрэлчимэг	3,5	3,7	3,5	3	3,5	3,9	3,9	3,6
3	Л.Долгор	4	3,9	3,9	3,5	4	4	3,9	3,9

4	Л.Хишигдэлгэр	3,7	3,8	3,8	3,5	3,8	3,8	3,9	3,8
5	Б.Мөнхбаяр	3,9	3,8	3,9	3,8	3,7	4	4	3,9
6	Г.Нарантуяа	4	3,9	3,8	3,8	3,8	3,5	4,1	3,8
	Дүн	3,8	3,8	3,8	3,6	3,6	3,7	4,0	3,8

Дээрх судалгаат болон судалгаат биш хичээлүүдийн мониторингийн үнэлгээг графикаар нэгтгэн үзүүлбэл:

Дээрх харьцуулалтаас дараах дүгнэлт хийж болохоор байна. Үүнд: Судалгаат хичээлийн сэдэлжүүлэлт, хүүхдүүдийг хичээлд татан оруулж байгаа байдал нь судалгаат биш хичээлийг бодвол илүү сонирхолтой, ойлгомжтой хичээлд оролцох дур сонирхлыг төрүүлж чадахуйц болж байсан нь дээрх багш нарын хичээлийн үйл ажиллагаанаас харагдаж байлаа.

Судалгаат хичээлийн агуулга ялангуяа арга зүй нь судалгаат биш хичээлийн арга зүйгээс илүү давуу, хүүхэд нэг бүрт хүртээмжтэй, хичээлийг ойлгох, өөрөө мэдлэг бүтээх үйлийг дэмжсэн байсан нь ололттой байв. Түүнчлэн судалгаат биш хичээлийн цаг ашиглалт нь цагтаа багтахгүй эсвэл цагаасаа хэтрэх зэргээр цагийн зохион байгуулалт алдагдаж байсан бол судалгаат хичээлийн цагийн зохион байгуулалт яв цав, цагтаа багтаан хичээлийн үйл ажиллагааг явуулж чадсан юм.

Суралцагчдын чөлөөт харилцаа, биеэ бариагүй, хичээлд идэвхтэй бөгөөд бусадтайгаа хамтран ажиллах, ерөөс харилцааны ур чадварыг дэмжсэн хичээл бол судалгаат хичээл болдог ажээ. Багш хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг хүүхдүүдийн чөлөөт сэтгэлгээ, харилцааг дэмжсэн, нас, сэтгэхүйн онцлогт нийцүүлэн хэрэглэж байсан нь судалгаат биш хичээлээс давуу байв.

Харин хичээлийн үнэлгээ хатуу, нарийн бүртгэлтэй явагддаг, аман үнэлгээ, идэвхтэй харилцааг голчилдоггүй хэрэглэгдэж байгаа хичээл бол судалгаат биш хичээл байлаа. Судалгаат биш хичээл нь сурагчдыг үнэлэхдээ хүүхдийн дотоод ертөнцөд нээгдэж буй шинэ мэдлэг, хичээлийг урамшин ойлгох, ухаарч буй сэтгэгдлийг шууд үнэлэн үздэггүй нь энэхүү мониторингоос анзаарагдаж байв.

* * *

Дээрх мониторингоос харвал багшлахуйн үйл, суралцагчдын суралцахуйн арга зүйн хөгжлийг дэмжсэн төслүүдийн үр дүн хөдөөгийн нэгэн сургуульд ийнхүү харагдаж байна гэж үзэж болох бизээ.

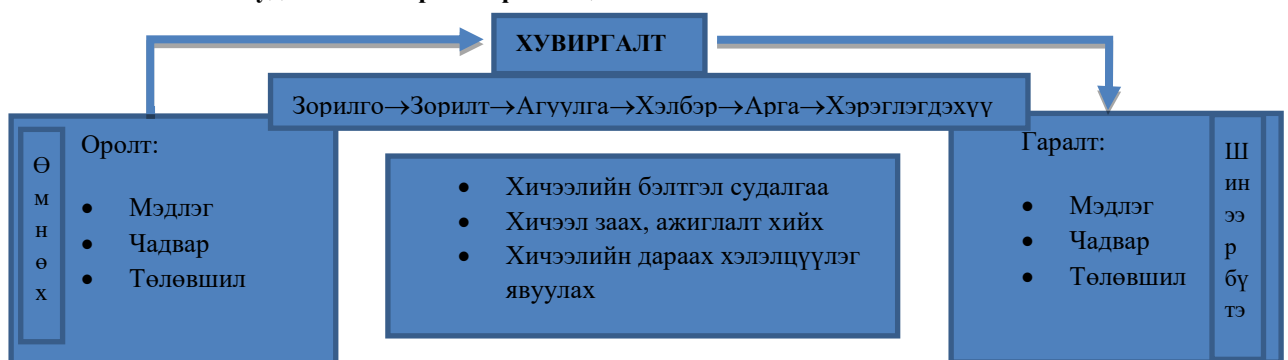
Энэчлэн төсөл хэрэгжсэнээс хойш хугацаанд хичээлийн судалгааны арга зүй, суралцахуйн арга зүйн хөгжлийн үзэл баримтлалаар хичээл заалгасан хүүхдүүдийн ЭЕШ өгч авсан оноо илүү өндөр гарсан юм.

Бидний авч үзсэн судалгаанаас хичээлийн судалгааны арга зүйг нэвтрүүлсэн хичээл нь хүүхэд болон багшийг хөгжүүлэхэд илүү үр нөлөөтэй болох нь харагдаж байна. Иймд хичээлийн судалгааг зөвөөр ойлгох, түүнийг зохистой үнэлж дүгнэх нь цаг үеэ олсон алхам болно гэж бид үзэж байгаа юм.

Хичээлийн судалгааг үнэлэх нь

Бидний хувьд манай сургууль дээр хэрэгжсэн хичээлийн судалгааны төсөл, түүнийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл хэрэгт бага ч атугай оролцож явснаасаа үндэслэн хичээлийн судалгаа, түүний үр өгөөж, ач холбогдлын талаар дараах дүгнэлтийг хийж байна. Үүнд:

1. Хичээлийн судалгаа бол орчилт үйл явц

2. Хичээлийн судалгаа бол менежмент. Хичээлийн зорилго, зорилтыг тодорхойлж, үр дүнтэй хөтөлбөр, арга зүйг төлөвлөн, хичээлийг зохион байгуулахын тулд бүхий л нөөц боломжийг оновчтой ашиглаж, сайн үр дүнд хүрэх үйл явцын удирдлага мөн.

3. Хичээлийн судалгаа бол хамтын ажиллагаа. Баг бүрдэхээс эхлээд хичээлийн судалгааны бүтцийн бүхий л үйл явцад багш нар хамтран ажилладаг. Туршилт болон сайжруулсан хичээл, тэдгээрийн үр дүн нь тэдний хамтын бүтээл болдог. Алдаа, оноо, бэрхшээл нь ч хамтынх, түүнийгээ бас хамтран шийдвэрлэдэг. Ийнхүү хамтын хүчээр багш, сурагч хөгждөг.

4. Хичээлийн судалгаа бол туршлага солилцох, багшлахуйн арга зүйн түгээн дэлгэрүүлэлт. Хичээлийн судалгааны явцад арга зүйгээ солилцох, хөгжүүлэхийн тулд багш нар бусдаас суралцахын зэрэгцээ өөрөө бас хувь нэмрээ оруулж, бусдад сайн хувилбарыг санал болгосноороо багшлахуйн арга зүйг солилцож түгээдэг. Хөтөлбөр, арга зүйн шинэчлэлтийг дагаад өөр өөр түвшингийн багш нар ойртон ижилсэх, бие биенийгээ даган, дагуулан хөгждөг.

5. Хичээлийн судалгаа бол ажлын байрандаа мэргэжлээ дээшлүүлэх боломж. Багш нар мэргэжил, ур чадвараа дээшлүүлэхийн тулд төрөл бүрийн сургалтад хамрагддаг. Хичээлийн судалгаа бол багшлах орон зайг ойртуулж, харин ажлын байранд тасралтгүй хөгжих боломж олгодог.

6. Хичээлийн судалгаа бол мэтгэлцээн, хичээлийн хөтөлбөр, арга зүйн боловсронгуй хувилбарыг бий болгох сонголт. Хичээлийн судалгааны явцад багийн гишүүдийн дотор санал зөрөх явдал их гардаг. Гэхдээ энэ бол сайн хэрэг. Учир нь энэхүү мэтгэлцээний үр дүнд л хамгийн сайн гэсэн хувилбараар л хөтөлбөр, арга зүйгээ сонгодог.

7. Хичээлийн судалгаа бол үзэл хандлага, сэтгэлгээний өөрчлөлт. Нийгмийн болон шинжлэх ухаан, технологийн дэвшилттэй холбоотойгоор үе үеийнхний багш мэргэжлийн ур чадварт өөр өөр шаардлага тавигддаг. Энэ нь тухайн нийгэм, соёлын түүхэн үе дэх үнэт зүйлсэд тулгуурласан киррикулимийн өөрчлөлттэй холбоотой. Киррикулимийн үзэл санаа, зарчим нь түүнийг боловсруулсан философи, социологи, психологийн зэрэг сургалтын онолын парадигмын өөрчлөлттэй уялдаг. Багшийн үзэл хандлага, сэтгэлгээний өөрчлөлт нь нийгэм-соёлын түүхэн үеийн шаардлагад нийцүүлэн багш өөрийгөө өөрчилж, хөгжиж байх ёстойгоо ухаарсан гэгээрэл мөн. Хичээлийн судалгааны зорилго нь орчин үеийн боловсролын үзэл баримтлалтай нийцэж байгаа юм.

8. Хичээлийн судалгаа нь багшийн ур чадварын хөгжил, шинэчлэл, багшлахуйн арга зүйг хөгжүүлэх нэг чухал арга зам мөн.

9. Хичээлийн судалгаа бол хүүхдийн суралцахуйн арга зүйн хөгжлийг дэмждэг. Хүүхдийг өөрийнхөө дотоод мэдрэмж, мотивациар суралцах аргаа олох, улмаар хөгжих боломжийг олгодог хамгийн боломжит хувилбар бол хичээлийн судалгааны арга зүй мөн. Үүний үр дүнд суралцагчид суралцах арга зүйгээ олж авч чадсанаар амжилттай суралцагчид болдог.

*

*

*

Хичээлийн судалгааны арга зүйг нэвтрүүлсэн, түүнийг нутагшуулж чадвал дээрх эерэг өөрчлөлтүүд гардаг болохыг манай сургуулийн үйл ажиллагаанаас харж болохоор байна. “Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх нь”, “Суралцагчдын суралцахуйн арга зүйн хөгжлийг дэмжих” төсөл зогссоноос хойш манай сургууль дээр уг төслийн арга зүй уламжлагдан хэрэгжиж байсан ч төслийн үйл ажиллагаа алсрах тусам багш нар хичээлийн судалгааны арга зүйн технологийг өөрсдийн хичээл, хамтын ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх идэвх санаачилага бараг зогссон байна. Үүний үр дүнд эдүгээ манай сургуульд хичээлд хандах дараах дүр зураг ажиглагдах болов. Үүнд:

- Сайн дураараа хамтран ажиллах, хичээлд үнэлгээ өгөх үйл зогссон.

- Сургалтын менежер хичээлд сууж зөвлөн тусалдаггүй, тийм хуваарь гаргадаггүй мөртлөө зарим багшийн хичээлийг ажиглахдаа ангид биш, харин хаалганы гаднаас чагнадаг, түүнээ хичээлийг чинь харсан, суусан гэж хэлдэг, зөвлөн тусалдаггүй.

- Ангид хичээл орж байгааг явж л хардаг.
- Хамт олны эвсэг уур амьсгал багассан, харилцан ойлголцол, хүлээцтэй зан авир харагддаггүй.
- Нэгэнт хичээлийн судалгааны арга зүй сургуульд хэрэгжихгүй тул ээлжит хичээлийн үйл явц, түүнийг сайжруулах тухай яриа байхгүй, үүний оронд багш нарын өрөөнд бусад дэл сул яриа, хов жив олширч ирдэг.

- Зөвхөн ур чадварын хичээлийн үед зарим багш нар хамтран ажилладаг.
- Өөрсдийн хичээл урлах эрдмийг ур чадварын болон уралдаант хичээлийн үеэр үзүүлэх
- Сургуулийн сургалтын бодлогыг хамгийн сайн ойлгох сургалтын менежер нэгэнт хичээлийг зөв дүгнэж үздэггүй тул сургуулийн хичээлийн судалгааны арга зүйн тухай бодлого, байр суурь тодорхой бус, мөн хэрэгждэггүй.

- Сургуулийн удирдлага хичээлийн судалгааны арга зүйг сургалтын бодлого, технологидоо тусгаж, төлөвлөж, дэмжин ажилладаггүй.

- Багш нарын нэвтрүүлж буй хичээлийн шинэлэг арга зүйг нээн гаргаж ирэх, тийм эрэлхийллийг дэмжих үйл ажиллагаа бүрхэг байна.

Дүгнэлт, санал

Илтгэлийнхээ үндсэн агуулгаас харахад ээлжит хичээлийн үр нөлөөг сайжруулах нь хичээлийн чанар сайжирч, улмаар боловсролын чанарт ахиц гарч болохыг харж болно. Хичээлийг явуулах арга технологид арга зүйн цогц шинэчлэл хийх шаардлага гарч буй бөгөөд түүнд тохирсон хамгийн боломжит хувилбар бол хичээлийн судалгааны арга зүй мөн гэж үзлээ. Учир нь манай сургуульд хичээлийн судалгааны арга зүй нэвтрэхээс өмнө болон хичээлийн судалгааны арга зүйг хэрэгжүүлэх үйл явц саарснаас үндэслэн дүгнэлт хийхэд хичээлийн судалгааны арга зүй нэвтэрсэн нь хүүхэд, багшийн хөгжил, хамт олны идэвх санаачилага, хичээл урлах, хичээлийн соёлд эерэг өөрчлөлт гарсан байгаа юм.

Илтгэлийнхээ дүгнэлтээс үндэслээд дараах саналыг гаргаж байна. Үүнд:

- Багш нарын санаачилгаас гадна сургуулийн удирдлагын шийдвэрээр судалгаат хичээлийг зохион байгуулах

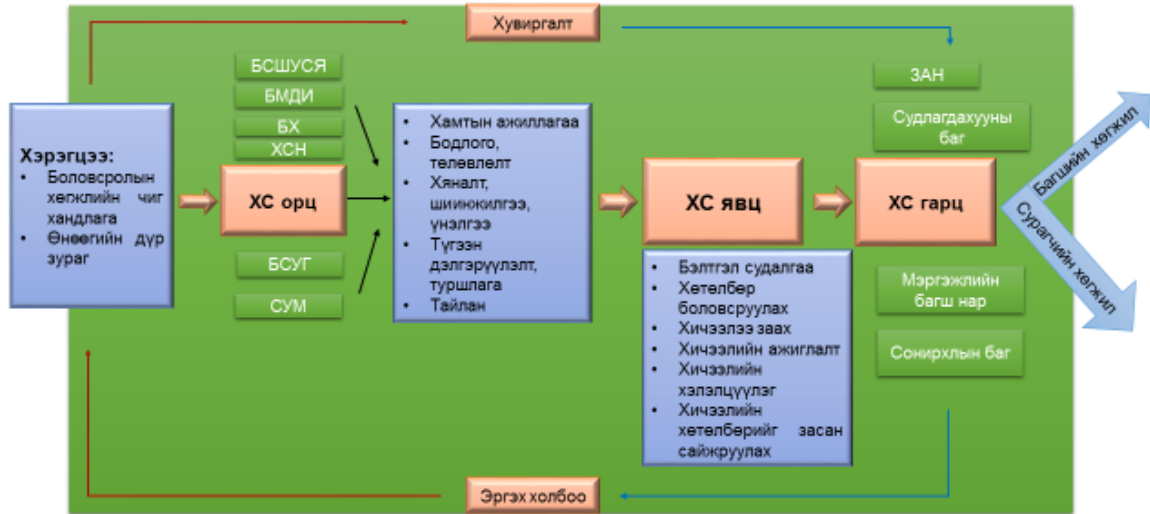
- Сургуулийн хичээлийн судалгааны төлөвлөгөөг сургуулийн удирдлага боловсруулан гаргах
- Сургуулийн сургалтын бодлогод хичээлийн судалгааны тухай төлөвлөн тусгах, түүнийгээ багш нарынхаа ажлыг үнэлэх үзүүлэлтийн нэг болгох

- ЗАН-ийг сургуулийн механик бүтцээр биш, харин судалгаат хичээлийн сайн дурын багийн үндсэн дээр зохион байгуулах

- Булган аймгийн БСУГ-аас жил бүрийн хичээлийн жилийн төлөвлөгөөнд судалгаат хичээлийг төлөвлөн явуулах чиглүүлэг, үйл ажиллагаа орхигдож байгааг анзаарч, улмаар төлөвлөх, зөвлөн туслах үйл ажиллагаандаа үүнийгээ заавал шалгадаг байх

- Судалгаат хичээлийн зөвлөх багийг ажиллуулах, эрчимжүүлэх

Хичээлийн судалгааны арга зүйн тогтолцоог нэвтрүүлэх менежмент

Ном зүй

1. Боловсрол судлал. УБ., 2009. №02
2. Бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. УБ., 2016
3. Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр (сарын авлага) УБ., 2015
4. Сургууль соёлын хөгжлийн шинэ чиг хандлага (киррикулум хөгжлийн онол, арга зүй). МУИС. УБ., 2008
5. Тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг 1-р ангийн хичээлд тусгах нь. БСШУЯ. УБ., 2008

Сонсох хөгжмийн хичээлд хэрэглэгдэхүүнийг үр дүнтэй ашиглах нь

Ц.Мөнхтуяа, munkhtuyatseeiya@gmail.com

Өвөрхангай аймаг ЕБ-ын 1-р сургуулийн хөгжмийн багш

Сурагчид өөрсдийн бүтээлч үйл ажиллагаан дээр суурилан мэдлэгээ бүтээх өөрийн зохицуулалт, өөрийн үнэлгээтэй, өөрийн удирдлагатай суралцах үйлд суралцах боломжийг олгохын тулд агуулгыг бүхэллэг, системтэй товч байдлаар өгч тэдэнд өөрөө оролдож арга замаа олох, алдаж онох, алдаанаасаа сурах, зөв шийдэл бүрийд сэтгэл ханамжаа мэдрэх цаг хугацааг хүрэлцээтэй хэмжээнд өгөх ёстой гэж үзэн цөм хөтөлбөрийг боловсруулсан. ["Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй" II бага хурлын эмхэтгэл, Б.Бурмаа, М.Ганбат илтгэл, 2014 он]

Хичээл амжилттай, үр дүнтэй болох эсэх нь хичээлийн бэлтгэлээс шууд шалтгаалдаг. Энэхүү бэлтгэлийг хийхдээ хүүхдээ ажигласан арга, судалгаанд түшиглэж хийвэл алдаа бага гарах, учир утгатай бэлтгэл хийх, гаргасан алдаагаа зөв ойлгож ухаарах үндэс болдог. ["Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил"Физик зөвлөмж-III, Б.Бурмаа, М.Ганбат бусад]

Тиймээс хичээлийн бэлтгэлийг чанартай хийхийн тулд хүүхдийн чадварыг ээлжит хичээл дээр ажиглах гэсэн асуудал урган гарч байна.

2016 оны 9 сараас эхлэн ерөнхий боловсролын сургуулиудын хөгжмийн багш нарын сонсох хөгжмийн хичээл зохион байгуулалт, хэрэглэгдэхүүний сонголт, ашиглалт, сурагчдын сонсох чадвар, сэтгэл хөдлөл, өөрийн ойлголт, үзэл бодлоо илэрхийлж буй байдлыг нарийвчлан ажиглаж эхэлсэн. Энэ хүрээнд 1 жилийн хугацаанд сонсох хөгжмийн хичээлд хэрэглэгдэхүүнийг түлхүү ашиглах хэлбэрээр нийт 22 ээлжит хичээлийг зааж сурагчдыг ажиглаж, ажигласан үр дүнд тулгуурлан хичээлээ сайжруулан заасан. Сурагчдын сонсох чадварын ахицыг тооцохдоо ээлжит хичээл дээр урьдчилан бэлтгэсэн хүснэгт ашиглах, хичээлийн ажлын хуудсыг хураан авах, утсаар бичлэг хийх, дуу хураах зэрэг арыг ашиглаж боловсруулалт хийсэн.

Эндээс үзэхэд сурагчдын сонсох чадварт ахиц гарч, өөрийн сэтгэл хөдлөл, ойлголт, төсөөллөө богино хугацаанд илэрхийлэх, бие даан хийж гүйцэтгэх, бүтээлч сэтгэлгээний чадварт ахиц гарч байгааг илрүүлэн тогтоосон.

Мөн сурагчдын чадварыг рубрикийн аргаар ажиглахад сурагч тус бүрийн сонсох чадвар 7 хоног тутамд эрчимтэй дээшилж байсан. Түүнчлэн тус ангийн нийт сурагчдын хөгжим сонсох чадварын үнэлгээг бусад ангийн сурагчдын үнэлгээний дүнтэй харьцуулахад нэгж хичээлийн үнэлгээ тус бүрээр 6-7% - иар илүү байгаа нь харагдсан. (Хавсралтаар оруулав)

Энэхүү судалгааг хийх явцдаа Өвөрхангай аймгийн 18 сумын хөгжмийн 20 багш, Арвайхээр сумын 1,2, 4, Мэргэд лаборатори сургуулийн 6-9 дүгээр ангийн нийт 480 сурагчаас асуулга авсан үр дүнг танилцуулья. Судалгаанд хамрагдсан багш нараас сонсох хөгжмийн хичээлд хэрэглэгдэхүүнийг тогтмол ашигладаг уу? гэж асуухад 16% нь ашигладаг, 28% нь ашигладаггүй, 17% нь хааяа, 39% нь үзүүлэх хичээлийн үед гэж хариулсан байна. Сонсох хөгжмийн хичээлийг зохион байгуулах явцдаа сурагчдынхаа сонсох чадварыг ажигладаг уу? гэж асуухад 34% нь ихэвчлэн, 22% нь хааяа, 44% нь хичээл бүрээр ажигладаг гэж хариулсан байна. Ингэж ажиглахдаа ямар нэг арга хэрэглэдэг эсэхийг асуухад 82% нь ямар нэг арга хэрэглэдэг гэсэн байна. Ямар аргыг тодруулахад 78% нь анги нийтээр нь ажигладаг гэж хариулсан байна. Дээрх санал асуулгаас үзэхэд багш нарын ихэнх хувь нь хүүхдийг ажигладаг боловч тэр арга нь анги нийтээр нь ажиглах ерөнхий аргыг хэрэглэсээр байна. (График хавсралтаар)

Нэг. Онол арга зүй

1.1. Конструктивизмын онол

Конструктивизмын онол нь сүүлийн 20 жилд дотроо олон урсгал чиглэлтэйгээр эрчимтэй хөгжиж байна. Энэ бүх урсгал чиглэлд байдаг ерөнхий зүйл бол **“Мэдлэг зүгээр нэг дамждаггүй, мэдлэгийг хүн бүр өөрөө зохиомжлон бүтээдэг”** гэсэн үзэл санаа юм. Конструктивизмын онолын гол санаа нь сэтгэл судлалын нэрт эрдэмтэд болох Швейцарын эрдэмтэн Ж.Пиаже, Оросын эрдэмтэн Л.Выготский нарын бүтээлд тусгагдсан байдаг тул тэднийг конструктивизмын онолыг үндэслэгчид гэж үздэг. [“Сургууль соёлын хөгжлийн шинэ чиг хандлага”, У.Доёд, Н.нэргүй, Б.Бурмаа ба бусад, 2008 он]

1.2. Фрэнэгийн онол

Францийн Сэлестан Фрэнэгийн сурган хүмүүжүүлэх онолд **“Багш бол хүүхдийн хөгжлийг дагагч, хүүхэд бол насанд хүрэгчдийн тусалцаатайгаар өөрөө хөгждөг”** гэж үздэг. Фрэнэгийн сурган хүмүүжүүлэх ухааны хувьд томчууд хүүхдэд юун дээр нь туслах вэ гэхээр юуны өмнө **“тэд өөрөө хийхэд” нь тусална.** Багшийн үүрэг бол хүүхэд бодит амьдралд оролцож өөрийгөө илэрхийлэх, эрэлт хэрэгцээгээ хангахад дэмжиж, дагаж байхад оршино. **Багш бол хүүхдийг өөрийнх нь л замаар явуулна, чиглүүлнэ.** Тэднийг сургах гэж шахахын оронд тэдний бодит байдлыг ойлгон өөрсдөө оролдож, судлах боломж олгох нь илүү тустай гэж үзсэн байдаг. [“Сэтгэл судлал”, О.Мягмар, 2012 он]

Дээрх 2 онолын үзэл санаанд тулгуурлан энэхүү судалгааны ажлыг бичсэн болно.

1.3. Рубрикийн аргын давуу тал:

Энэ аргыг дараах давуу талуудтай гэж үзсэн байна. **Үүнд:**

- Жишиг хуудас бүхий хүснэгтэн байгууламжаар өгөгдсөн гүйцэтгэлд суурилсан үнэлгээ юм.
- Рубрикийн арга нь хүлээж буй үр дүнд хүрэхийн тулд шалгууруудыг тодорхойлон жагсаадаг зэрэглэл тогтоодог хэмжүүр юм.
- Шалгуурт тулгуурладаг сурагчдын чадварын түвшинг тодорхойлдог үнэлгээ юм.
- Энэ арга нь суурь боловсролын цөм хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлэх явцын үнэлгээний нэг чухал арга юм.

1.4. Хэрэглэгдэхүүний тухай ойлголт:

Хэрэглэгдэхүүн гэдэг нь сургалтын салшгүй нэгэн хэсэг бөгөөд тухайн хичээлийг амжилттай болгох бүхий л нөхцлийг хангадаг зүйл юм. **Оросын нэрт сурган хүмүүжүүлэгч К.Д.Ушинский** “Сургалтын үзүүлэн таниулах зарчим гэдэг нь хийсвэр төсөөлөл ба үг яриан дээр үндэслэгдээгүй харин тодорхой дүр, хүүхдийн шууд хүртэхүй дээр үндэслэн явагдах зарчим юм”.

Хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэхдээ анхаарах зүйлс:

Хоёр. Туршилт, судалгаа

2.1. Сурагчдын хөгжим сонсох чадварт хийсэн судалгаа.

2016 оны 9 сараас эхлэн явцын үнэлгээний рубрикийн аргыг арга зүйдээ нэвтрүүлж 8а ангийн сурагчдыг, тэр дундаас сайн, дунд, тааруу 3 түвшний 6 сурагчийг нарийвчлан ажиглаж эхэлсэн. Энэ хүрээнд 1 жилийн хугацаанд хөгжмийн 22 ээлжит хичээлийг зааж сурагчдыг ажиглаж, ажигласан үр дүнд тулгуурлан хичээлээ сайжруулан заасан. Энэхүү чадварын ахицыг тооцохдоо ээлжит хичээл дээр урьдчилан бэлтгэсэн хүснэгт ашиглах, хичээлийн ажлын хуудсыг хураан авах, утсаар бичлэг хийх, дуу хураах зэрэг аргыг ашиглаж боловсруулалт хийсэн. Эндээс үзэхэд сурагчдын хөгжим сонсох, ойлгох, илэрхийлэх (1, 2, 3-р чадварууд) чадварт ахиц гарч байгааг илрүүлэн тогтоосон.

Ангийн нийт сурагчдын хөгжим сонсох чадварт өөрчлөлт гарсан нь тус ангиас авсан үнэлгээний дүнг, бусад ангиудтай харьцуулан үзэхэд ээлжит хичээл бүр дээр 10-15 %-иар ахисан үзүүлэлт гарч байгаагаас ажиглагдаж байна. 2016-2017 оны хөгжмийн хичээлийн I, II, III, IV улирлын дүнг харьцуулсан байдлаар танилцуулья.

Анги/ бүлэг	АВС%					Стандарт					Гүйцэтгэл				
	8а	8б	8в	8г	8д	8а	8б	8в	8г	8д	8а	8б	8в	8г	8д
I УЛИРАЛ	65%	60	63	60.2	63.5	84	78	80.5	78	74	78	73	74	72	76
II УЛИРАЛ	69.00%	62	64	62	65	86.3	83	85	84	79.7	82	76	77.5	75	78.5
III УЛИРАЛ	78.4	66.3	68.5	67	71	90	85.5	87	86	82	85.5	78.5	80.6	76	82
IV УЛИРАЛ	87	73	74	71	75	94	88	89	88	89	87	82	88	81.6	82.7

Сонсох хөгжмийн 7 хичээлийг сайжруулан зааснаар 3 түвшний 6 сурагчдын хөгжим сонсох чадварт дараах ахиц, өөрчлөлт гарсан. Чадваруудад оноо өгч, хувиар илэрхийлж, ахицыг тооцсон дараах хүснэгтээс харахад “Тааруу” төвшний сурагчдын хувьд **хөгжмийн зэмсгүүдийг ялгах, төсөөлөн бодох, дүрслэн илэрхийлэх** чадварт ахиц гарч байна.

1 дугаартай "Тааруу" төвшний сурагчийн чадварт гарсан өөрчлөлт					
Хичээлийн дугаар	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Чадвар 1 Хөгжмөө ялгаж сонсох	Чадвар 2 Сонсоноо төсөөлөх	Чадвар 3 Дүрслэн илэрхийлэх	Чадвар 4 Харьцуулан дүгнэлт гаргах
1-р хичээл	В.А.Моцарт "40-р симфони"	1	1	1	1
2-р хичээл	Л.В.Бетховен "IX симфони"	1	1	2	2
3-р хичээл	Л.В.Бетховен "Оргилуун" сонат	2	2	2	2
4-р хичээл	Ф.Шуберт "Төгсөөгүй" симфони	2	2	3	2
5-р хичээл	Г.Берлиоз "Уран зөгнөлийн симфони"	1	3	3	3
6-р хичээл	М.И.Глинка "Арагоны хота" симфони удиртгал	2	3	3	4
7-р хичээл	Н.А.Римский- Корсаков "Шехеразада"	2	3	4	4
Чадварын оноог хувиар үзүүлбэл:		32%	43%	51%	53%
Дүрслэн илэрхийлэх, харьцуулан дүгнэх чадварт ахиц гарсан.					
1	Анхаарах шаардлагатай				
2	Сайжирч байгаа				
3	Хангалттай				
4	Маш сайн				

2 дугаартай "Тааруу" төвшний сурагчийн чадварт гарсан өөрчлөлт					
Хичээлийн дугаар	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Чадвар 1 Хөгжмөө ялгаж сонсох	Чадвар 2 Сонсоноо төсөөлөх	Чадвар 3 Дүрслэн илэрхийлэх	Чадвар 4 Харьцуулан дүгнэлт гаргах
1-р хичээл	В.А.Моцарт "40-р симфони"	1	1	1	1
2-р хичээл	Л.В.Бетховен "IX симфони"	1	1	2	1
3-р хичээл	Л.В.Бетховен "Оргилуун" сонат	2	2	3	2
4-р хичээл	Ф.Шуберт "Төгсөөгүй" симфони	1	3	3	2
5-р хичээл	Г.Берлиоз "Уран зөгнөлийн симфони"	2	3	3	2
6-р хичээл	М.И.Глинка "Арагоны хота" симфони удиртгал	3	2	4	3
7-р хичээл	Н.А.Римский- Корсаков "Шехеразада"	3	3	4	4
Чадварын оноог хувиар үзүүлбэл:		0.35%	0.42%	0.57%	0.42%
Хөгжмөө ялгаж сонсох, төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх чадварт ахиц гарсан.					
1	Анхаарах шаардлагатай				
2	Сайжирч байгаа				
3	Хангалттай				
4	Маш сайн				

“Дунд, Сайн” төвшний сурагчдын хувьд хөгжмөө ялган сонсох, төсөөлөх, илэрхийлэх чадварт ихээхэн ахиц гарч байна. Харин 5 дугаартай сурагчийн бүх чадварууд зэрэг ахиж байна.

3 дугаартай "Дунд" төвшний сурагчийн чадварт гарсан өөрчлөлт					
Хичээлийн дугаар	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Чадвар 1 Хөгжмөө ялгаж сонсох	Чадвар 2 Сонсоноо төсөөлөх	Чадвар 3 Дүрслэн илэрхийлэх	Чадвар 4 Харьцуулан дүгнэлт гаргах
1-р хичээл	В.А.Моцарт "40-р симфони"	1	1	1	1
2-р хичээл	Л.В.Бетховен "IX симфони"	1	1	2	2
3-р хичээл	Л.В.Бетховен "Оргилуун" сонат	2	2	3	2
4-р хичээл	Ф.Шуберт "Төгсөөгүй" симфони	2	3	3	2
5-р хичээл	Г.Берлиоз "Уран зөгнөлийн симфони"	2	3	4	3
6-р хичээл	М.И.Глинка "Арагоны хота" симфони удиртгал	3	3	4	3
7-р хичээл	Н.А.Римский- Корсаков "Шехеразада"	3	4	4	4
Чадварын оноог хувиар үзүүлбэл		0.40%	0.48%	0.60%	0.48%
Төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх чадварт ахиц гарсан.					
1	Анхаарах шаардлагатай				
2	Сайжирч байгаа				
3	Хангалттай				

4 дугаартай "Дунд" төвшний сурагчийн чадварт гарсан өөрчлөлт					
Хичээлийн дугаар	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Чадвар 1 Хөгжмөө ялгаж сонсох	Чадвар 2 Сонсоноо төсөөлөх	Чадвар 3 Дүрслэн илэрхийлэх	Чадвар 4 Харьцуулан дүгнэлт гаргах
1-р хичээл	В.А.Моцарт "40-р симфони"	1	1	1	1
2-р хичээл	Л.В.Бетховен "IX симфони"	2	1	2	2
3-р хичээл	Л.В.Бетховен "Оргилуун" сонат	2	2	3	2
4-р хичээл	Ф.Шуберт "Төгсөөгүй" симфони	2	2	3	3
5-р хичээл	Г.Берлиоз "Уран зөгнөлийн симфони"	3	3	3	3
6-р хичээл	М.И.Глинка "Арагоны хота" симфони удиртгал	3	3	4	4
7-р хичээл	Н.А.Римский- Корсаков "Шехеразада"	3	3	4	4
Чадварын оноог хувиар үзүүлбэл		0.45%	0.42%	0.57%	0.54%
хөгжмөө ялгах, төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх, харьцуулах чадварт ахиц гарсан.					
1	Анхаарах шаардлагатай				
2	Сайжирч байгаа				
3	Хангалттай				

5 дугаартай "Сайн" төвшний сурагчийн чадварт гарсан өөрчлөлт					
Хичээлийн дугаар	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Чадвар 1 Хөгжмөө ялгаж сонсох	Чадвар 2 Сонсоноо төсөөлөх	Чадвар 3 Дүрслэн илэрхийлэх	Чадвар 4 Харьцуулан дүгнэлт гаргах
1-р хичээл	В.А.Моцарт "40-р симфони"	1	1	1	1
2-р хичээл	Л.В.Бетховен "IX симфони"	2	1	2	2
3-р хичээл	Л.В.Бетховен "Оргилуун" сонат	2	2	3	3
4-р хичээл	Ф.Шуберт "Төгсөөгүй" симфони	3	2	3	3
5-р хичээл	Г.Берлиоз "Уран зөгнөлийн симфони"	3	3	3	4
6-р хичээл	М.И.Глинка "Арагоны хота" симфони удиртгал	2	3	4	4
7-р хичээл	Н.А.Римский- Корсаков "Шехеразада"	3	4	4	4
Чадварын оноог хувиар үзүүлбэл:		0.45%	0.46%	0.57%	0.60%
Төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх, харьцуулах чадварт ахиц гарсан.					
1	Анхаарах шаардлагатай				
2	Сайжирч байгаа				
3	Хангалттай				

6 дугаартай "Сайн" төвшний сурагчийн чадварт гарсан өөрчлөлт					
Хичээлийн дугаар	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Чадвар 1 Хөгжмөө ялгаж сонсох	Чадвар 2 Сонсоноо төсөөлөх	Чадвар 3 Дүрслэн илэрхийлэх	Чадвар 4 Харьцуулан дүгнэлт гаргах
1-р хичээл	В.А.Моцарт "40-р симфони"	1	1	1	1
2-р хичээл	Л.В.Бетховен "IX симфони"	2	1	2	2
3-р хичээл	Л.В.Бетховен "Оргилуун" сонат	2	2	2	3
4-р хичээл	Ф.Шуберт "Төгсөөгүй" симфони	2	3	3	3
5-р хичээл	Г.Берлиоз "Уран зөгнөлийн симфони"	3	3	3	3
6-р хичээл	М.И.Глинка "Арагоны хота" симфони удиртгал	3	3	4	4
7-р хичээл	Н.А.Римский- Корсаков "Шехеразада"	3	4	4	4
Чадварын оноог хувиар үзүүлбэл:		0.47%	0.48%	0.54%	0.57%
Төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх, харьцуулах чадварт ахиц гарсан.					
1	Анхаарах шаардлагатай				
2	Сайжирч байгаа				
3	Хангалттай				

Судалгааны үр дүн:

Эндээс үзэхэд сонсох хөгжмийн хичээлийг зохион байгуулахдаа хүүхдийн хүсэл сонирхолд нийцсэн хэрэглэгдэхүүнийг оновчтой сонгож тогтмол ашигласнаар өмнөх хичээлийн агуулгыг сайтар ойлгосон сурагчдын дараагийн хичээл дээр оролцох оролцоо, хөгжмөө ялган сонсох, төсөөлөн бодох, илэрхийлэх, бие даан хийж бүтээх, нэгтгэн дүгнэх чадварууд ихээхэн дээшилж байсан. Дүрслэн илэрхийлэх чадварын хувьд зааврын дагуух үйлдэл учир гүйцэтгэхэд хялбар байсан. Харин харьцуулан дүгнэх чадвар хангалттай хэмжээнд хүрч ахиж чадахгүй байгаа хэдий ч 2 сурагчид ахиц гарч байгаа нь бусад сурагчдад ахиц гарч болохыг харуулж байна.

Жишээлбэл Г.Берлиозын “Уран зөгнөлийн симфони” хичээл дээр сурагчдын хөгжмөө ялган таних, төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх, харьцуулан дүгнэх чадварт гарсан өөрчлөлтийг танилцуулья.

Чадвар	Сурагч	
	Өмнө	Дараа

<p>Чадвар 1: Хөгжмийн зэмсгүүдийг ялган таньж сонсох</p>	<p>Хөгжмийн зэмсгүүдийн нэр, дуугаралтыг ялган танихдаа муу байсан (6 сурагч)</p>	<p>Симфони найрал хөгжмийн зэмсгүүдийн нэр, дуугаралт, үүрэг зориулалт, бүтэц зохион байгуулалтын талаар ялган таних чадвартай болж эхэлж байна. (6 сурагчаас 4 сурагчийн чадвар ахиж байна.) Симфонийн 5 анги тус бүрийг анхааралтай сонсож ямар хөгжмийн зэмсгүүд голлох үүрэг гүйцэтгэж байгааг нэрлэх. 1-р анги: Мөрөөдөл – бүх найрал хөгжим 2-р анги: Балл – Арф /Босоо ятга/-ын гоцлол 3-р анги: Талд – Модон үлээвэр хөгжмийн гоцлол 4-р анги : Цаазын тавцан- гуулин үлээвэр голлоно 5-р анги: тамын оронд – Бүх найрал хөгжим /Арф, гуулин үлээвэр хөгжмийн дуугаралтуудыг шууд ялган таньж чадсан. /</p>
<p>Чадвар 2: Сонсоноо төсөөлөх</p>	<p>Хөгжмийн зохиол бүтээлийг сонсоод мэдэрч байгаа зүйлээ төсөөлөн бодох, оюуны зураглал хийх чадвар дутмаг байсан. (6 сурагч)</p>	<p>Өөрийн ойлголт, төсөөллийг үндэслэн, оюуны зураглал хийж чаддаг болж байна. (6 сурагчаас 5 сурагчийн энэ чадвар ахиж байна.) <u>Сурагчид:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Уйтгар гуниг • Айдас түгшүүр • Уур бухимдал • Хар бараан дүр төрхийг төсөөлсөн байна.
<p>Чадвар 3: Дүрслэн илэрхийлэх</p>	<p>Дүрслэн илэрхийлэхдээ урагчид алдаа гаргадаг. (6 сурагч)</p>	<p>Аялгууны зураглал, зохиолын утга агуулга, дүр дүрслэлийг өөрийн төсөөллөөр дамжуулан илэрхийлж, багшийн зааврын дагуу алдаагүй хийж эхэлж байна. Алдаа гаргахаас айдаггүй болсон. (6 сурагчийн энэ чадвар тогтмол ахиж байна.)</p>
<p>Чадвар 4: Харьцуулан дүгнэлт гаргах</p>	<p>Туршилтын үр дүнг өөрийн төсөөлөлтэй холбож чадахгүй байна. (6 сурагч)</p>	<p>Туршилтын үр дүнг өөрийн төсөөлөлтэй холбож чадахгүй хэвээр байна. (6 сурагчаас 1 сурагчийн энэ чадвар ахиж байна.) Өөрийн төсөөлөл болон бусдын үзэл бодлыг харьцуулан дүгнэж хэнийх нь зөв бэ? гэдгийг зөв илэрхийлж, зөв дүгнэлт хийж чадаж байна.</p>

Дүгнэлт

VI-IX ангийн сонсох хөгжмийн хичээл дээр хэрэглэгдэхүүний сан бүрдүүлж, оновчтой сонгож тогтмол ашигласнаар сурагчдын хөгжмийн зэмсгүүдийг ялган таних, төсөөлөн бодох, бие даан хийж бүтээх, дүрслэн илэрхийлэх, нэгтгэн дүгнэх чадварууд богино хугацаанд ахих боломж байгааг илрүүлсэн. Сурагчдын ямар чадварт, ямар ахиц гарч байгааг танилцуулснаар, тэд аль чадварт анхаарч, хөгжүүлэхийг мэддэг болсон. Чадварт ахиц гарч байгаа ангийн сурагчдаас авсан үнэлгээний дүнг, бусад ангиудтай харьцуулан үзэхэд 10-15 %-иар ахисан үзүүлэлт гарсан.

Мөн хэмнэлийг тодорхойлох дасгалыг 3 төвшнөөр урьдчилан бэлтгэж, сурагчид өөрөө сонгож тодорхойлох боломжийг бий болгосноор сурагчдын хэмнэлийг тодорхойлох сонирхол ихээхэн нэмэгдсэн. Мөн сурагчдын хэмнэлийг тодорхойлох чадварыг рубрикийн аргаар ажиглаж, өмнөх 6 сурагчийг онцлон ажиглахад сурагч тус бүрийн чадвар 7 хоног тутамд эрчимтэй дээшилж байна. Түүнчлэн тус ангийн нийт сурагчдын хэмнэлийг тодорхойлох чадварын үнэлгээг бусад ангийн сурагчдын үнэлгээний дүнтэй харьцуулахад нэгж хичээлийн үнэлгээ тус бүрээр 6-7% - иар илүү байгаа нь харагдсан.

Сурагчдын хөгжим сонсож ялгах, төсөөлөх, дүрслэн илэрхийлэх, дүгнэх чадварыг ажигласан ажиглалтын дүнг сурагчдад танилцуулснаар тэд ямар чадвартай, ямар төвшинд байгаа, ямар төвшинд хүрэхээ тодорхойлж бүтээлчээр бие даан суралцах боломж байгааг, багш сурагчдаа ажигласан бодит үзүүлэлт дээр тулгуурлан хичээлийн хэрэглэгдэхүүнээ чанартай бэлтгэх, сайжруулан заах, арга зүйгээ хөгжүүлэх боломж байгааг энэхүү судалгаагаар баталж байна.

Түүнчлэн судалгаанд хамрагдсан багш нарын 78% нь сонсох хөгжмийн хичээлд хэрэглэгдэхүүнийг ашигладаг боловч тэр арга нь хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх оновчтой арга болж чадахгүй байсаар ирсэн байна. Цаашид хүүхдийн сурах үйл явцыг хичээл бүр дээр ажиглах тодорхой шалгуур бүхий арга зүйг

багш нарт эзэмшүүлэх шаардлага нэгэнт бий болсон байна. Дээрх туршилтуудаас харахад VI-IX ангийн сонсох хөгжмийн хичээлийг хэрэглэгдэхүүнтэй зохион байгуулснаар сурагчдын идэвх оролцоо сайжирч, хүүхэд төвтэй сургалт зохион байгуулах боломж нөхцөл бүрдэж, хүүхдийн бие дааж болон багаар хамтарч ажиллах чадварт ахиц гарч, сэтгэн бодох, өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлэх чадвар, аливаа зүйлд хандах хандлага, мэдрэмж хөгжиж, сонсох хөгжмийн хичээлийн талаар эерэг ойлголтыг төлөвшүүлж байна гэж үзлээ.

Иймд хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн, тэдний хэрэгцээ шаардлагад нийцэхүйц сонсох хичээл зохион байгуулах нэг чухал зүйл бол хэрэглэгдэхүүнийг оновчтой сонгон бэлтгэж хичээл сургалтын үйл ажиллагаандаа хэрэглэж хэвшүүлэх явдал юм.

Дүгнэлтийг дараах бүдүүвчээр танилцуулж байна.

- Ээлжит хичээл бүрийг хэрэглэгдэхүүнтэй зохион байгуулснаар сурагчдын сонсох, төсөөлөх, илэрхийлэх чадварт ахиц гардаг нь туршилт судалгаагаар нотлогдож байна.
- Багш хэрэглэгдэхүүнээ тогтмол сайжруулан, үр дүнтэй ашиглах нь ажлын үр дүнд эерэгээр нөлөөлдөг төдийгүй ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжих нөхцөлийг бүрдүүлж байна.
- Хэрэглэгдэхүүнтэй хичээл зохион байгуулалт нь хүүхдийн чадварын хөгжил, багшийн арга зүйн хөгжлийг хангах гол цөм гэдэг нь туршилт судалгаагаар илэрч, миний дэвшүүлсэн таамаглал батлагдаж байна.

Ном зүй

1. Ичинхорлоо.Ш “Сургалтын онол, хэрэглээ” УБ.,2012
2. Мьягмар.О “Судлаач багшийн гарын авлага” УБ., 2011, хуу. 15-29
3. Мьягмар.О “Сэтгэл судлал” УБ., 2008, хуу. 2-9, 15-21
4. Н.Жанцанноров “Хөгжмийн онолын нэр томъёоны хураангуй тайлбар толь”
5. Д.Пүрэвсүрэн “Дуу хөгжмийн хичээлийн технологийн шинэчлэл”2000 он.
6. Ч. Оюунбилэг “Хөгжмийн боловсрол хичээлийн гарын авлага”
7. О.Мягмар “Хүүхдийн хөгжлийн практик асуудал” 2008 он.
8. Ч.Оюунбилэг “Хөгжим III”, “Хөгжим VI”-2014 он, “Хөгжим VIII” сурах бичиг 2010 он
9. Ч. Оюунбилэг “Сурах бичгийн зөвлөмж”
10. Бага дунд боловсролын хөгжмийн сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зөвлөмж –УБ 2014 он
11. Г.Ганцэцэг, Д.Ариунаа, Х.Ариунаа, Т.Сэр-Од “Хөгжмийн боловсролд”

ХАВСРАЛТ-1.

Туршилт - 1.

Туршилтын зорилго: Сонсох хөгжмийн хичээлийг хүүхдийн хүсэл сонирхолд нийцсэн хэрэглэгдэхүүнтэйгээр зохион байгуулан туршиж, үр дүнг тооцох.

Хамрах хүрээ: ЕБ-ын I сургуулийн 8а,д, ба,г ангийн сурагчид

Зорилт:

Бэлтгэл судалгаа (Сонсох хөгжмийн хичээлд ашиглах хэрэглэгдэхүүн)

Хичээлийн явц (Сурагчдын идэвх оролцоо, сонирхол, ойлгоцыг ажиглах)

Сайжруулах арга зам (Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн дасгал даалгавар ажиллахад тохиромжтой байсан эсэхт дүгнэлт хийж, сайжруулах)

Туршилт 1.1.

Зорилго: Сонсох хөгжмийн хичээлд цаасан самбар болон ноотны дүрст хөзөр ашиглан ба,г ангиудад туршиж, үр дүнг тооцох.

Туршилт хичээлийн хөтөлбөр / хөтөлбөрийн дэлгэрэнгүйг хавсралт 1.1-ээр харууллаа/

ЭЭЛЖИТ ХИЧЭЭЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ				
Сэдэв: И.С.Бахын "Скерцо" сонгох хөгжим Хугацаа: 40 минут Хамраа хүрээ: 6 ангид Зорилго: Сонгох хөгжмийн бүтээлээр дамжуулан "Скерцо"-ийн тухай ойлголтой болох. Зорилт: Хөгжмийн зохиолч И.С.Бахын тухай товч ойлголтой болох. - И.С.Бахын "Скерцо"-г сонсож ойлгох - Дан хөгжмийн бусад төрлүүдээс ялгагдах гол онцлогийг тодорхойлж харуулах				
Хичээлийн үе шат	Сурагчийн үйл ажиллагаа	Чиглүүлэх асуулт	Т	Харгалдаг зүйл
Сэргээн санах хэсэг	Хариулт:1. Дан хөгжмийн уран бүтээлүүдийг тоолон, хоршил гурав, дөрөв, цөөхүүл, нэрлэл гэх мэтээр хөгжимдөг болохыг гар өргөж нэрлэнэ. Хариулт:2. Квартер, Нэг талсаа цөөхүүл дан хөгжмийн хэвлэл, тунгуй бүрэлдэхүүнийг тодорхойлсон нэр болохыг харилцан ярилцана.	Асуулт:1. Дан хөгжмийн уран бүтээлүүдийг ямар ямар хэлбэрээр хөгжимддэг вэ? Хэн харуулах вэ? Асуулт:2. 4 хүний бүрэлдэхүүнтэй дан хөгжмийн хөгжмийн нэрлэнэ үү.	1 5 мин	- Самбар - Шөвг - Давтэр
Сэдэлжүүлэх хэсэг	Хариулт: Өөрийнхөө мэдэх хөгжмийн зохиолчдын 2 нэрийг дэвтэр бич. Үйл ажиллагаа:1. Хөгжмийн зохиолч уран бүтээлийг анхааралтай сонсоод тэмдэглэл хөтлөх. Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг анхааралтай сонсоод аялгууны шинж төрх, хурд, гоцлон тоглож байгаа хөгжим болон ямар бүрэлдэхүүнтэйгээр тоглож байгааг өөр өөрсдийн ойлголтот ярьж тайлбарлана.	Асуулт:3. Өөрийнхөө мэдэх гадаадын хөгжмийн зохиолчдоос 2-г нэрлэн дэвтэр бич. Үйл ажиллагаа:1. Хөгжмийн зохиолч И.С.Бахын намтар уран бүтээлийн тухай товч мэдээлэл хий. Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг анхааралтай сонсоод - Аялгууны шинж төрх - Хурд - Ямар хөгжмөөр гоцлон тоглож байгаа - Ямар бүрэлдэхүүнд зориулагдсан болохыг тодорхойлж харилцан ярилцана уу?	5 мин	- Хөгжим-VI сурах бичиг - Давтэр - CD - Нотетүүк - Спиеер
Шинэ мэдлэг бүтээх хэсэг	Үйл ажиллагаа:3. Сурагчид Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлж алга ташана уу? Үйл ажиллагаа:4. Хөгжмийн уран бүтээлүүдийг харьцуулан сонсож дүгнэлт хийж ярилцана.	Асуулт:4. И.С.Бахын Скерцо зохиолыг Ф.Шопены Ноктюрнтай харьцуулан сонсож дүгнэлт хийж ярилцанаар.	15 мин	- Хөгжим-VI сурах бичиг - Давтэр - CD - Нотетүүк - Спиеер
Бататгал хэсэг	Үйл ажиллагаа:5. Сурагчид Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлж алга ташана уу?	Асуулт:5. Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлж алга ташана уу?	7 мин	- Хөгжим-VI сурах бичиг - Давтэр - CD
Дүгнэлт хэсэг	Гарин даалгавар: Сурах бичгийн-80 хуудас	Хүнснэгийг нөхөх.	1 мин	Сурах бичиг

6-р ангийн “Дан хөгжмийн урлаг”- нэгж сэдвийн хүрээнд И.С.Бахын “Скерцо”- сонгох хөгжмийн хичээлд цаасан самбар болон ноотны дүрст хөзөр ашигласнаар сурагчдын хүсэл сонирхол, идэвх оролцоо нэмэгдэж, бие даан хийх, сэтгэн бодох, өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлэх чадвар дээшилж, хичээлийн үр дүнд тодорхой ахиц гарч байгаа нь туршилтын явцад батлагдлаа.

И.С.Бахын “Скерцо”- сонгох хөгжмийн хичээлд цаасан самбар, ноотны дүрстэй хөзөр ашиглан зохион байгуулахад гарсан үр дүн

Хичээлийн үе шат	Асуулт, даалгавар	Хичээл- I	Хичээл- II (сайжруулсан)	Сурагчдын чадварт гарсан ахиц
Сэргээн санах хэсэг	Асуулт:1. Дан хөгжмийн уран бүтээлүүдийг ямар хэлбэрүүдээр хөгжимддөг вэ? Асуулт:2. 4 хүний бүрэлдэхүүнтэй дан хөгжмийн цөөхүүлийг нэрлэнэ үү.	Баг тус бүрт 1 ширхэг “Их мэдэгч” самбар өгсөн учир сурагчдад тэгш боломж олгогдоогүй.	Хүүхэд бүр өөрийн хариултыг самбарт бичиж өргөсөн.	Хүүхэд бүрийн оролцоо нэмэгдэж, өөрийн хариултыг багшид харуулж чадсан. Өөрийгөө болон найзаа үнэлсэн.
Сэдэлжүүлэх хэсэг	Өөрийнхөө мэдэх гадаадын хөгжмийн зохиолчдоос 2-г нэрлэн бич	Сурагчид дэвтэр дээр 2 нэр бичсэн. Багш баг бүрээс 1 хүүхдийн дэвтэр үзсэн.	Бүх сурагчид самбарт 2 нэрийг бичиж бүгд зэрэг өргөсөн.	Богино хугацаанд хүүхэд бүрийн хариултыг харж боломж бүрдсэн .
Шинэ мэдлэг бүтээх хэсэг	Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг анхааралтай сонсоод - Аялгууны шинж төрх - Хурд - Ямар хөгжмөөр гоцлон тоглож байгаа - Юу төсөөлөгдөж байгааг дүрслэх	Асуулт 1, 2-т хариулсан хэдэн сурагчид гараа өргөж 4 сурагч босож тайлбарласан.	Хүүхэд бүр хөгжмөө анхааралтай сонсож асуулт тус бүр дээр нухацтай ажиллаж хариултаа самбарт бичин өргөсөн. - Хөгжим сонсоод зүйлээ самбарт зурсан.	Эхний хичээл дээр араар сууж буй сурагчид анхаарал муутай, хариулдаг хэд нь л ярьчих байх гэсэн хандлагатай байсан бол 2-дахь хичээл дээр хүн бүр хариултаа өргөх учир идэвх чармайлттай сайн оролцсон. Мөн өөрт төсөөлөгдсөн зүйлийг богино хугацаанд самбар дээр буулгаж чадсан.
Бататгал хэсэг	Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлж мэдрэх	Хэмнэлийг багшийн тусламжтайгаар тодорхойлж алга ташсан.	Хүүхдүүд ноотны дүрстэй хөзөр ашиглаж хэмнэлийн дараалал байгуулсан.	Эхний хичээл дээр ихэнх хүүхэд бусдыг дуурайн алга ташиж байсан бол 2 дахь хичээл дээр хүүхэд бүр ноотны дүрс ашиглан хэмнэлийг мэдэрч өөрөө бие даан тодорхойлсон.
Дүгнэлт хэсэг	И.С.Бахын Скерцо зохиолыг Ф.Шопены Ноктюрнтай харьцуулан сонсох.	Хичээлд идэвхтэй оролцсон сурагчид хоорондоо харилцан	Хүүхэд бүр харьцуулсан үзүүлэлтээ самбарт бичсэн.	Сурагчдын ойлголтыг богино хугацаанд дүгнэж чадсан.

Туршилт хичээлийн үйл явцын зураг

Сонсох

Дүр дүрслэлээр илэрхийлэх

Хөгжмийн зэмсгийг нэрлэх

Аялгууны зураглал хийх

Хурдыг тодорхойлох

Хэмнэлийг тодорхойлох

Туршилт хичээлийн дүгнэлт:

VI ангийн сонсох хөгжмийн хичээлд цаасан самбар, ноотны дүрст хөзөр ашигласнаар хүүхдийн сонирхлыг татаж, идэвх оролцоог нэмэгдүүлж, богино хугацаанд цэгцтэй сэтгэн бодох, өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлэх, бие даан хийж бүтээх, мэдэрч ойлгох, өөрийгөө болон бусдыг үнэлэх арга барилд сурч, хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх боломж байгааг харлаа. Дээрх хэрэглэгдэхүүнийг багш бүр үр дүнтэй ашиглах нь сурагчдаар богино хугацаанд маш олон дасгал даалгаврыг гүйцэтгүүлж болох цаг хэмнэсэн үр дүнтэй сонголт болно гэж үзлээ.

Туршилт 1.2.

Зорилго: Сонсох хөгжмийн хичээлд дүрст карт, график дүрслэл, хөгжмийн зэмсгүүдийн зурагт үзүүлэн болон ноотоор дагуулан хөгжимдүүлэх цахим хэрэглэгдэхүүнийг ашиглан туршиж, үр дүнг тодорхойлох. (бд, 8а,д ангиуд)

Хэрэглэгдэхүүний зураг	Анги, бүлэг	Туршилтын явц Зургаар	Сурагчдад гарсан Ахиц
------------------------	-------------	-----------------------	-----------------------

<p>Хөгжим сонсох явцдаа хэмнэлийг харж хөгжимдөх цахим хэрэглэгдэхүүн</p> 	8д	<p>Багийн бүх гишүүд энгийн хөгжмийн зэмсгээр хөгжимдөх</p> 	<p>Хөгжмийг сонсож байхдаа ноотоор дагуулан хөгжимдүүлэх буюу хараа, сонголын мэдрэмжээр нэгтгэн ойлгуулах нь аялгуу түүний бүтэц, шинж төрхийг ойлгоход хялбар дөхөм байна.</p>
<p>Симфони найрал хөгжмийн зэмсгүүдийн бүтэц, зохион байгуулалт дуугаралтыг таниулах цахим зурагт үзүүлэн</p> 	8а	<p>Хөгжим сонсох явцдаа зэмсгүүдийн дуугаралтыг ялган таних</p> 	<p>Ямар хөгжмийн зэмсгүүдээр тоглож байгааг зураг ашиглан дарааллаар нь байрлуулах нь хөгжмийн зэмсгийн бүтэц, зохион байгуулалт, дуугаралтын онцлог, ялгааг таниулахад хялбар болгож байна.</p>
<p>Хөгжмийг сонсох явцдаа график дүрслэлээс аялгууны зураглалыг ойлгуулах цахим үзүүлэн</p> 	бд	<p>Зураглалыг харж хөгжим сонсоны дараа бие даан хийх</p> 	<p>Хөгжмийн зохиолын аялгууны чиглэл хөдөлгөөнийг хараа сонголын мэдрэмжээр нэгтгэн ойлгож, зураглал хийснээр эгшгийн өндөр намыг ялган сонсох чадварыг хөгжүүлнэ.</p>
<p>Өнгийн цаасаар хийсэн том, жижиг дүрст картууд</p> 	бд	<p>Сонссон хөгжмийн хэмнэлийг дүрсээр илэрхийлэх</p> 	<p>Сонссон хөгжмийнхөө хэмнэлийг мэдрч ялган сонсоод дүрсээр дараалуулан байрлуулах нь хүүхдийн сонсох чадварыг хөгжүүлнэ.</p>

Хавсралт 1.1. Ээлжит хичээлийн төлөвлөгөө

Сэдэв: И.С.Бахын “Скерцо”- сонсох хөгжим, **Хугацаа:** 40 минут, **Хамрах хүрээ:** ба анги

Зорилго: Сонсох хөгжмийн бүтээлээр дамжуулан “Скерцо”-ийн тухай ойлголттой болох.

Зорилт:- Хөгжмийн зохиолч И.С.Бахын тухай товч ойлголттой болох

- И.С.Бахын “Скерцо”- г сонсож ойлгох

- Дан хөгжмийн бусад төрлүүдээс ялгагдах гол онцлогийг тодорхойлж харьцуулах

Хичээлийн үе шат	Сурагчийн үйл ажиллагаа	Чиглүүлэх асуулт	t	Хэрэглэгдэхүүн
Сэргээн санах хэсэг	<p>Хариулт:1. Дан хөгжмийн уран бүтээлүүдийг гоцлол, хоршил, гурвал, дөрвөл, цөөхүүл, найрал гэх мэтээр хөгжимддөг болохыг гар өргөж нэрлэнэ.</p> <p>Хариулт:2. . Квартет- Нэг талаас цөөхүүл дан хөгжмийн хамтлаг, түүний бүрэлдэхүүнийг тодорхойлсон нэр болохыг харилцан ярилцана.</p>	<p>Сурагчдын 4 багт хуваана.</p> <p>Асуулт:1. Дан хөгжмийн уран бүтээлүүдийг ямар ямар хэлбэрээр хөгжимддөг вэ? Хэн хариулах вэ?</p> <p>Асуулт:2. 4 хүний бүрэлдэхүүнтэй дан хөгжмийн цөөхүүлийг нэрлэнэ үү.</p>	5 мин	<ul style="list-style-type: none"> - Самбар - Шохой - Дэвтэр - Их мэдэгч самбар – 4ш
Сэдэлжүү-лэх хэсэг	<p>Хариулт: Өөрсдийн мэдэх хөгжмийн зохиолчдын 2 нэрийг дэвтэрт бичнэ.</p>	<p>Асуулт:3. Өөрийнхөө мэдэх гадаадын хөгжмийн зохиолчдоос 2-г нэрлэн дэвтэрт бичнэ үү.</p>	5 мин	
Шинэ мэдлэг бүтээх хэсэг	<p>Үйл ажиллагаа:1. Хөгжмийн зохиолчийн намтар, уран бүтээлийг анхааралтай сонсоод тэмдэглэл хөтлөнө.</p> <p>Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг анхааралтай</p>	<p>Үйл ажиллагаа:1. Хөгжмийн зохиолч И.С.Бахын намтар уран бүтээлийн тухай товч мэдээлэл хийх.</p> <p>Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг анхааралтай сонсоод</p>	15	<ul style="list-style-type: none"> - Хөгжим-VI сурах бичиг - Дэвтэр - CD

	сонсоод аялгууны шинж төрх, хурд, гоцлон тоглож байгаа хөгжим болон ямар бүрэлдэхүүнтэйгээр тоглож байгааг өөр өөрсдийн ойлголтоор ярьж тайлбарлана.	<ul style="list-style-type: none"> - Аялгууны шинж төрх - Хурд - Ямар хөгжмөөр гоцлон тоглож байгаа - Ямар хөгжмөөр тоглож байгааг нэрлэх 	Мин	<ul style="list-style-type: none"> - Нотебүүк - Спикер
Бататгал хэсэг	Үйл ажиллагаа:3. Сурагчид Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлж алга ташина.	Үйл ажиллагаа:3 Скерцогийн хэмнэлийг сонсоод алга ташина уу?	7 мин	<ul style="list-style-type: none"> - Хөгжим-VI сурах бичиг - Дэвтэр - CD - Нотебүүк - Спикер
Дүгнэлт хэсэг	Үйл ажиллагаа:4. Хөгжмийн уран бүтээлүүдийг харьцуулан сонсож ярилцана.	Үйл ажиллагаа:4. И.С.Бахын Скерцо зохиолыг Ф.Шопены Ноктюрнтай харьцуулан сонсож дүгнэлт хийн ярилцаарай.	7 мин	<ul style="list-style-type: none"> - Нотебүүк - Спикер
Гэрийн даалгавар: Сурах бичгийн- 60 хуудас . Хүснэгтийг нөхөх.			1 мин	Сурах бичиг

Ээлжит хичээлийн төлөвлөгөө /сайжруулсан/

Сэдэв: И.С.Бахын “Скерцо”- сонсох хөгжим, **Хугацаа:** 40 минут, **Хамрах хүрээ:** 6г анги

Зорилго: Сонсох хөгжмийн бүтээлээр дамжуулан “Скерцо”-ийн тухай ойлголттой болох.

Зорилт:- Хөгжмийн зохиолч И.С.Бахын тухай товч ойлголттой болох

- И.С.Бахын “Скерцо”- г сонсож ойлгох

- Дан хөгжмийн бусад төрлүүдээс ялгагдах гол онцлогийг тодорхойлох

- Өөрийн ойлголтыг бүтээлчээр илэрхийлэх

Хичээлийн үе шат	Сурагчийн үйл ажиллагаа	Чиглүүлэх асуулт	Цаг	Хэрэглэгдэ-хүүн
Сэргээн санах хэсэг	Хариулт:1. 4 хүний бүрэлдэхүүнтэй дан хөгжмийн цөөхүүл болохыг нэрлэж самбараа өргөнө. Хариулт: 2. Дуулаачийн болон дан хөгжмийн 4-вөл хамтлагуудын нэрийг цаасан самбарт бичиж өргөнө.	Асуулт:1. Квартет гэж юуг хэлэх вэ? Цаасан самбарт бичиж өргөнө үү. Асуулт:2. Монголын квартет хамтлагуудаас 2 -г нэрлэн цаасан самбарт бичиж өргөнө үү.	3 мин	<ul style="list-style-type: none"> - “Их мэдэгч” самбар- 30ш - Маркер
Сэдэлжүү-лэх хэсэг	Хариулт: Өөрсдийн мэдэх хөгжмийн зохиолчдын нэрийг самбарт бичиж өргөнө.	Асуулт:3. Өөрийнхөө мэдэх гадаадын хөгжмийн зохиолчдоос 2-г нэрлэн цаасан самбарт бичнэ үү.	2 мин	<ul style="list-style-type: none"> - “Их мэдэгч” самбар - Маркер
Шинэ мэдлэг бүтээх хэсэг	Үйл ажиллагаа:1. Дүрс бичлэгийг үзэж, хөгжмийн зохиолчийн намтар, уран бүтээлийг анхааралтай сонсоод товч тэмдэглэл хийнэ. Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг анхааралтай сонсоод аялгууны шинж төрх, хурдыг тодорхойлж, гоцлон тоглож байгаа хөгжмийн зэмсгийг нэрлэж цаасан самбарт бичнэ.	Үйл ажиллагаа:1. Хөгжмийн зохиолч И.С.Бахын намтар уран бүтээлийн тухай товч мэдээлэл хийж, дүрс бичлэг үзүүлнэ. Үйл ажиллагаа:2. Хөгжмийг сонсоод цаасан самбартай ажиллуулна. Үүнд: 2.1. Аялгууны шинж төрх 2.2. Хурд 2.3. Ямар хөгжмөөр гоцлон тоглож байгаа 2.4. Юу төсөөлөгдөж байгааг цаасан самбарт дүрслүүлэх.	17 мин	<ul style="list-style-type: none"> - Дэлгэц - Проектор - Дэвтэр - Нотебүүк - Спикер - “Их мэдэгч” самбар - Маркер
Бататгал хэсэг	Үйл ажиллагаа:3. Сурагчид том ноотны дүрстэй хэзрийг ашиглан Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлж байрлуулна.	Үйл ажиллагаа:3. Ноотны дүрстэй хэзрийг ашиглан Скерцогийн хэмнэлийг тодорхойлно уу?	7 мин	<ul style="list-style-type: none"> - Хөгжим-VI сурах бичиг - Дэвтэр

Дүгнэлт хэсэг	Үйл ажиллагаа:4. Хөгжмийн уран бүтээлүүдийг харьцуулан дараах дүгнэлтийг хийнэ.		Үйл ажиллагаа:4. И.С.Бахын Скерцо зохиолыг Ф.Шопены Ноктюрнтай харьцуулан сонсож самбарт харьцуулан бичээрэй.	10 мин	- CD - Нотбүүк - Спикер - Их мэдэгч самбар
	И.С.Бах “Скерцо” - Хөгжилтэй -Хурдан, эрчимтэй - Чанга - Лимбэ	Ф.Шоп н “Но тюрн” -Уянгалаг намуун - Удаан - Зөөлөн - Төгөлдөр хуур			
Гэрийн даалгавар: Скерцогийн тухай ойлголтоо бататган уншиж тэмдэглэх, сурах бичгийг- 60 хуудас дахь хүснэгтийг нөхөх.			1 мин	Сурах бичиг	

Самбар төлөвлөлт:

<p>Гарчиг Алхам:1. Багуудаас гарсан төсөөллийг товч бичнэ Багийн нэгдсэн төсөөлөл </p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Алхам 2. Багуудын төсөөллийг дүрслэн илэрхийлэх</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Төсөөллөөс ажигласан Үнэлгээ <input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Багуудаас гарсан зүйлийг Өмнөх таамаглалтай харьцуулах <input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Дүгнэлт: <input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	--

Ээлжит хичээл дээрх сурагчдын оролцоог ажиглах багшийн хуудасны загвар

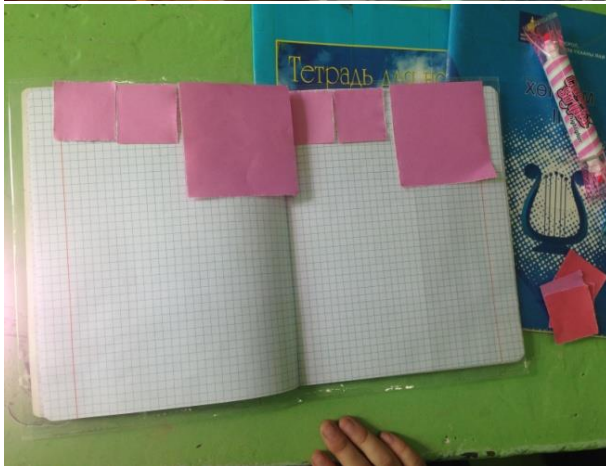
№	Сурагчдын нэрс	1				2				3				4			
		a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	D	a	b	c	d
1	СУРАГЧ 1																
2	СУРАГЧ 2																
3	СУРАГЧ 3																
4	СУРАГЧ 4																
5	СУРАГЧ 5																
6	СУРАГЧ 6																

Хавсралт-1.2.

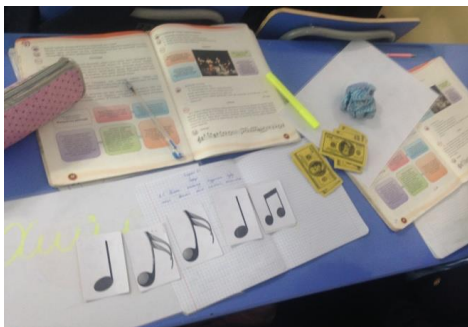
Цаасан самбар, ноотны дүрстэй хөзөр, том жижиг карт, график дүрслэл, хөгжмийн зэмсгүүдийн зурагт үзүүлэн болон ноотоор дагуулан хөгжимдүүлэх цахим хэрэглэгдэхүүнийг ашиглан 3г,д ангиудад “Хоёр ишиг”, 6а,г ангиудад И.С.Бахын “Скерцо”, 8а,д ангиудад Л.Мөрдоржийн “Алтан өргөө”- симфони чуулбар сонсох хичээлүүдийг зохион байгуулсан үйл явцын зураг.

3г, д ангиудын “Хоёр ишиг”- сонсох хөгжмийн хичээлийн үйл явц

ба,д ангиудад И.С.Бахын “Скерцо”- сонсох хөгжмийн хичээлийн үйл явц

8а,г, д ангиудад заасан Л.Мөрдоржийн “Алтан өргөө”- симфони чуулбар сонсох хичээлийн үйл явц

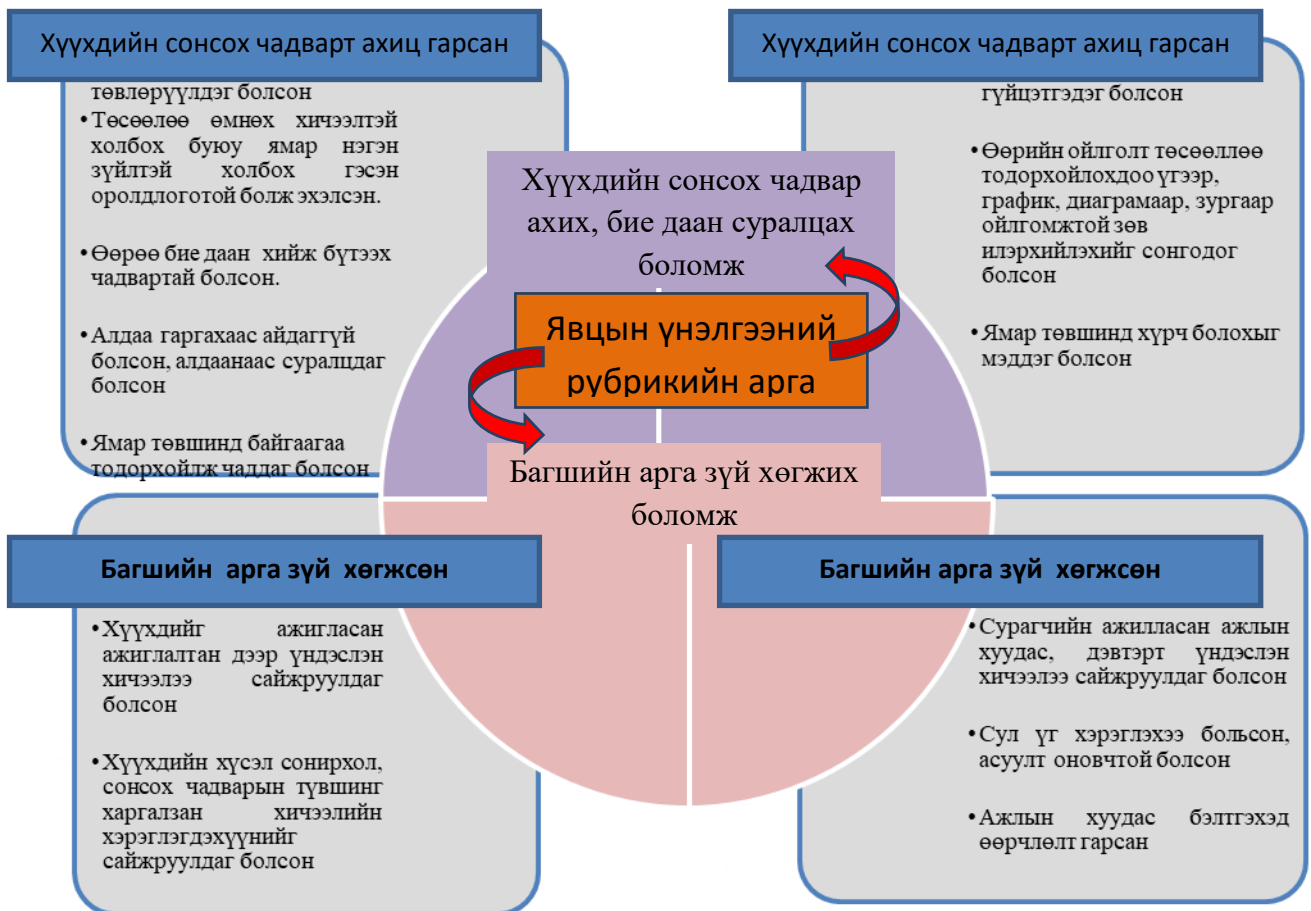
Хөгжим сонсох чадварыг үнэлэх явцын үнэлгээний рубрик				
Чадвар	Анхаарах шаардлагатай 1 оноо	Сайжирч байгаа 2 оноо	Хангалттай 3 оноо	Маш сайн хийж байна 4 оноо
Хөгжмийг сонсож ялгах	Хөгжмөө ялгаж сонсож чадахгүй байна	Багшийн дөхүүдсэн асуултын дэмжлэгтэйгээр ялгах	Өмнөх төсөөлөлдөө тулгуурлан ялгах	Хөгжмийн онцлог шинж чанар, дуугаралтыг ялгах
Төсөөлөн бодох	Сонссон хөгжмөө төсөөлөн бодох чадвар тааруу	Багшийн дэмжлэгтэйгээр төсөөлөн бодох	Бие даан төсөөлөн бодох	Хөгжмийн зохиолын утга агуулга, шинж төрхийг зөв төсөөлөх
Дүрслэн илэрхийлэх	Аялгууны шинж төрх, зураглал, дүр дүрслэлийг илэрхийлэх чадвар тааруу	Багшийн зааврын дагуу хөгжмийн зохиолд анализ хийх	Бие даан дүрслэн илэрхийлэх	Хөгжмийн зохиолд анализ хийх
Нэгтгэн дүгнэх	Өөрийн ойлголтыг нэгтгэн дүгнэж бусдад ойлгуулах чадвар сул	Багштай харилцан ярилцаж дүгнэлт гаргадаг	Бусадтай харилцан ярилцаж дүгнэлт хийх	Өмнөх сэдэвтэй харьцуулан жишиж дүгнэх

Г.Берлиозын "Уран зөгнөлийн симфони" - хичээлийн үнэлгээ

Сурагчдын дугаар	Сурагчдын хөгжим сонсох чадварын үнэлгээ															
	Хөгжмөө сонсож ялгах				Төсөөлөн бодох				Дүрслэн илэрхийлэх				Нэгтгэн дүгнэх			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1 дугаартай сурагч		+			+				+				+			
2 дугаартай сурагч	+					+					+				+	
3 дугаартай сурагч		+					+				+					+
4 дугаартай сурагч		+					+				+					+
5 дугаартай сурагч		+					+				+				+	
6 дугаартай сурагч			+				+				+				+	

"Хоёр ишиг" - ээлжит хичээлийн үнэлгээ

Сурагчдын дугаар	Анхан шатны төвшин				Ахисан төвшин				Хөгжих төвшин			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1 дугаартай сурагч		✓					✓					
2 дугаартай сурагч	✓				✓							
3 дугаартай сурагч		✓					✓					
4 дугаартай сурагч			✓				✓				✓	
5 дугаартай сурагч				✓			✓				✓	
6 дугаартай сурагч			✓				✓				✓	

Багшид гарсан өөрчлөлт:

		Багш		
Чадвар	Өмнө	Дараа	Ахиц	
Арга зүйн өөрчлөлт	<ul style="list-style-type: none"> • Зарим нэг удаа хүүхдийг ажигласан ажиглалтан дээр үндэслэн сайжруулдаг байсан • Ихэвчлэн хичээлд ажиглалт хийсэн багш нарын санал дээр үндэслэн сайжруулдаг байсан • Өөрийн ажигласан зүйл дээр тулгуурлан сайжруулдаг байсан 	<ul style="list-style-type: none"> • Хүүхдийг ажигласан ажиглалтан дээр үндэслэн хичээлээ сайжруулдаг болсон • Хүүхдийн хүсэл сонирхол дээр үндэслэн хичээлээ сайжруулж, хэрэглэгдэхүүнээ бэлтгэдэг болсон • Сурагчийн ажилласан ажлын хуудсанд үндэслэн хичээлээ сайжруулдаг болсон • Асуулт оновчтой болсон • Сул үг хэрэглэхээ больсон • Самбарын үйл ажиллагааг хүүхдийг ажигласнаар, дэвтэр, ажлын хуудсыг үзсэнээр сайжруулдаг болсон 	<ul style="list-style-type: none"> • Хичээл төлөвлөх • Асуулт тавих • Хүүхдийг ажиглах • Самбар төлөвлөх • Ажлын хуудас бэлтгэх боловсруулах чадварт өөрчлөлт гарсан • Хүүхдийг анхааралтай сонсдог болсон • Хүүхдийн хөгжим сонсох хүсэл сонирхол нэмэгдсэн 	

Сурагчдад гарсан өөрчлөлт:

		Сурагч		
Чадвар	Өмнө	Дараа	Ахиц	

<p>Арга зүйн өөрчлөлт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хөгжим сонсох хүсэл сонирхол тааруу байсан • Сонссон зүйлээ төсөөлөн илэрхийлэх чадвар муу байсан • Хичээлд оролцох идэвх оролцоо тааруу байсан • Өөрийн төсөөллөө өнгө будаг, дүрс зураг, график дүрслэлээр илэрхийлэхдээ тааруу байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хөгжмийг анхааралтай сонсож сурсан • Сонсож байх явцдаа утга агуулга, дүр дүрслэлийг төсөөлөн бодох арга барилтай болсон • Өөрийн ойлголт, үзэл бодлоо дүрс зургаар илэрхийлж харилцан биендээ ойлгуулах, харьцуулан жиших чадвартай болсон • Бие даан дасгал ажиллах, дүгнэх чадвартай болсон 	<ul style="list-style-type: none"> • Ажлын хуудас дээр ажиллах чадвар сайжирсан • Асуулт даалгаврыг гүйцэтгэхдээ оновчтой зөв хариултыг өгч ажиллах чадварт өөрчлөлт гарсан • Харилцан биенээ сонсдог болсон • Хөгжмийн зохиол бүтээлийг сонсоод задлан шинжлэх чадвартай болсон. • Бие даан ажиллах чадвар сайтай болсон .
---------------------------	--	---	--

БАЙГАЛИЙН УХААНЫ САЛБАР

Тэмдэглэлд Суурилсан Хичээлийн Анализ

Ганбатын Халиун, batukahaliuka@gmail.com

Говьсүмбэр аймаг Сүмбэр сум, 1 дүгээр сургууль

Илтгэлийг хамтран боловсруулсан: Г.Сонинбат, Говьсүмбэр Сүмбэр сум, 1 дүгээр сургууль, gsoniko45@gmail.com

Удиртгал

Монгол улсад хийгдэж буй бага, дунд боловсролын шинэчлэлийн үзэл санаа, үр дүн нь эцэстээ ээлжит хичээл дээр бодитой, эерэгээр бууж байж тухайн шинэчлэл хэрэгжих боломжтой гэдэгтэй бүгд санал нийлж байгаа байх. Иймд тухайн ээлжит хичээлийн талаар хийж буй судалгаа ямар түвшинд байгаа вэ? хичээлд бодит анализ хийх чиглэлээр судалгаа хийгдэж байна уу? гэсэн асуултууд гарч ирнэ. Тэгвэл хичээлийн судалгаанаас өөр, хичээлд анализ хийх арга бий юу? Бид энэхүү асуултад хариулт өгөхийн тулд сүүлийн үед Япон болон бусад орнуудад хийгдэж буй “Transcript based lesson analysis” буюу тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализийг манай ЕБС-ийн аль ч ангийн, аль ч мэргэжлийн хичээлд хэрэгжүүлэх боломжтой судалгааны нэгэн арга байж болох юм гэсэн таамаглал дэвшүүлэн судалгаа хийлээ. Үүний тулд тодорхой нэг хичээлийн бүтэн бичлэгийг тэмдэглэл болгон хөрвүүлж, тус тэмдэглэлд анализ хийж, хичээлийн үе шат, багш сурагчийн харилцаа, цаг ашиглалт, хичээлийн хэлбэр, арга зүйн талаар дүгнэлт гаргахыг зорьсон болно.

Түлхүүр үг: Хичээлийн судалгаа, тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ

Үндэслэл

Сүүлийн жилүүдэд ерөнхий боловсролын сургуулийн багш нар хичээлийн судалгаа хийх замаар хамтран ажиллах, арга зүйгээ хөгжүүлэх, хүүхдээ судлах зэргээр сургуульд суурилсан судалгаа хийх аргад суралцаж байна. Хичээлийн судалгааны явцад хамтран хичээлд бэлдэх, нэг нь зааж, бусад нь ажиглах, хэлэлцэн сайжруулах зэрэг үйл ажиллагаа хийдэг ба эдгээр нь голдуу багшийн арга зүй, хэрэглэгдэхүүн, хүүхдийн суралцах үйл ажиллагаа зэрэгт чиглэдэг. Харин хичээл, түүний бүтцэд анализ хийх арга барил дутмаг байгаа нь ажиглагддаг. Тэгвэл аливаа хичээлд дүн шинжилгээ, анализ хийх ерөнхий арга бий юу? Судалгаат хичээлд ажиглалт хийхэд оролцоогүй багш нар тухайн хичээлд анализ хийж хичээл, түүний төлөвлөлтийг сайжруулах боломж бий юу?

Эдгээр асуудалд хариулт хайхын тулд хичээлд анализ хийх талаар судалгаа хийж, хичээлийн тэмдэглэлд суурилсан анализ хийх нь аливаа хичээлд анализ хийх ерөнхий арга барил болох юм гэсэн таамаглал дэвшүүлэн, уг таамаглалаа нотлохыг зорьж энэхүү сэдвийг сонгон авсан болно.

Хичээлийн санаа

Хичээлд анализ хийхийн тулд Говьсүмбэр аймгийн 1-р сургуулийн математикийн багш нар, МУБИС-ийн математик дидактикийн багш нар, Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг, Япон улсын Нагоя их сургуулийн багш нартай хамтран 2015 оны багшлах ур чадварын уралдааны хичээлийн 2016 оны 9 сард дахин зааж видео бичлэг хийгээд дээрх бүрэлдэхүүнд өгч Японы Нагоя их сургууль руу явуулсан бөгөөд

видео бичлэгийг тэмдэглэл болгон хөрвүүлж, уг тэмдэглэлд анализ хийх замаар тухайн хичээлийг судлах арга зүйг баримталсан. Уг судалгаанд дээрх бүрэлдэхүүнээс нэг нэг багш оролцсон болно. Үүний үр дүнд хичээлийн тэмдэглэлд анализ хийх аргад суралцахын зэрэгцээ, тухайн хичээлийн бүтэц, хэлбэр, багш, сурагчийн асуулт хариулт, цаг ашиглалт зэрэг олон хүчин зүйлүүдэд анализ хийж, дүгнэлт гаргасан. Хичээлийн бичлэгийг тэмдэглэлд хөрвүүлэх, түүнд анализ хийх энэхүү судалгааны арга зүйг Монгол улсын хэмжээнд анх удаагаа хийж байгаа нь энэхүү судалгааны онцлог болж байна.

Энэхүү сэдвийг Японы Нагоя Их сургуулийн профессорууд нэлээд нарийн судалсан байдаг.

Арга зүй

Тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ нь хичээлийн судалгааны үр дүнг нэмэгдүүлэх, хичээлийн ажиглалтад оролцоогүй багш нарыг ч хамруулан хичээлийн мөн чанар, үнэ цэнийг тодруулах боломж олгодгоороо ач холбогдолтой. Өөрөөр хэлбэл, хичээлийн судалгаа, хичээлийн анализ нь салшгүй холбоотой.

Тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ хийхдээ дараах загвар ашигласан болно.

Зураг 1. Тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализын загвар

1. Судалгаат хичээлийн видео бичлэгийг хийнэ. Ингэхдээ багш, сурагч бүрийн ярьж буй үг, тайлбар, хэн хэлж буйг харж болохуйц байхыг анхаарна. Видео бичлэг хийх боломжгүй тохиолдолд хичээлийн явцад тэмдэглэл хөтөлж бас болно.
2. Видео бичлэгийг үгэн тэмдэглэл болгон хөрвүүлнэ. Ингэхдээ хичээл дээр болсон багш, сурагчийн хоорондын яриа, тайлбар, асуулт бүгдийг нэг бүрчлэн бичнэ. Өөрөөр хэлбэл, тухайн хичээлд ажиглалт хийгээгүй, видео бичлэгийг үзээгүй хүн ч тухайн тэмдэглэлийг уншаад хичээлийн процессийг төсөөлж болохуйц тэмдэглэл бий болгоход анхаарна.
3. Багш нар ганцаарчилан хичээлийн тэмдэглэлийг унших ба тухайн тэмдэглэл дээр бичиглэл, зураглал хийж, хичээлийн хэлбэр, үе шатуудыг ялган тодорхойлно.
4. Хичээлийн тэмдэглэлд анализ хийх замаар (хугацаа, багш сурагчийн хэлсэн үгийн тоо, харьцаа, давтамж, утгыг ойлгох) хичээлийн ач холбогдол, чухал хэсгийг тодорхойлох, хичээлийн мөн чанар, онцлогийг тодруулна. Мөн энэхүү тэмдэглэлд суурилан тодорхой чиглэлээр тоон анализ хийж дүгнэлт гаргаж болно. Тухайлбал, хичээлийн үе шат бүр дэх багш сурагчийн хэлсэн үгийн тоо, хувийг тооцох, эндээс багшийн яриа голлосон уу, сурагчийн тайлбар, санаа голлосон хичээл үү гэдгийг дүгнэх боломж гарч ирнэ.
5. Багш бүр тус тусдаа хийсэн анализаа хамтаараа хэлэлцэн, тухайн хичээлийн төлөвлөлт, хичээл дээр хийх багшийн үйл ажиллагаа, асуулт, багшийн тайлбарыг засах, сайжруулах үйл ажиллагаа явуулна.
6. Тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализын жишээ: Бид энэхүү анализыг хийхэд 6р ангийн математикийн нэгэн хичээлийг сонгон авч анализ хийлээ. Эхлээд хичээлд сууж видео, аудио бичлэг хийгээд хичээлийн төгсгөлд хичээлийн хэлэлцүүлгийг хийгээд, Япон улсад анхны анализыг Говьсүмбэр аймгийн 1-р сургуулийн математикийн багш нар, МУБИС-ын математик дидактикийн багш нар, Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг, Япон улсын Нагоя их сургуулийн багш нарын төлөөлөл хийсэн ба 40 минутын хичээлийн видео бичлэгийг үзэж, багш, сурагчийн яриаг үгээр хөрвүүлэн word программд буулгасан. Ингэхэд ойролцоогоор 8 цаг зарцуулсан ба 11pt өндөртэй үсгээр бичихэд А4 цаасны хэмжээтэй 13 нүүр болсон байв.

Судалгаат хичээл

Анализ хийхэд тоон өгөгдлүүдийг илүү тодруулахын тулд бид хичээлийн тэмдэглэлийг дараах форматад оруулсан.

Үе шат: Өгүүлбэрийн тоо	Хэлсэн хүн	Тайлбар	Хичээлийн эхлэл
2	Багш		Сайн байцгаана уу?
4	Сурагч		Сайн. Та сайн байна уу

Энэ хүснэгтээс хичээлийн үе шат бүр дэх багшийн яриа, давталтын тоо, сурагчдын хэлсэн үгийн тоо зэргийг харах боломжтой болно. Жишээ болгон сонгож авсан ээлжит хичээлийн анализаас зарим сонирхолтой тоон үр дүнг танилцуулж байна.

1. Багшийн хэлсэн тайлбар, сурагчийн хариултыг хичээлийн үе шат бүрд хуваан хувьчилж авч үзсэнийг дараах хүснэгтээр харуулав.

Эхлэл

(3 мин) сэргээн сануулах

(10 мин) Мэдлэг бүтээлгэх

(18 мин) Бататгах

(3 мин) Дүгнэлт

(6 мин) Нийт

Нийт тайлбар	25	95	139	11	23	293			
Багшийн тайлбар		12	47	68	7	12	146		
хувь	48.0	49.5	48.9	63.6	52.2	49.8			
Сурагчийн тайлбар		13	48	71	4	11	147		
Үе шат бүрд зарцуулсан хугацааны эзлэх хувь					7.5	25	45	7.5	15
Үе шат бүрд гарсан тайлбарын эзлэх хувь	8.5				32.4	47.4	3.8	7.8	

Энэхүү хүснэгтээс дараах дүгнэлтүүд хийж болно.

- Хичээл дээр гарсан нийт тайлбар, харилцан яриа нь багш сурагчийнх бараг тэнцүү тоотой байна. Энэ нь харилцан ярилцсан хичээл болсон мэт харагдаж байна. Гэвч багшийн хэлсэн үгийн тоо, сурагчийн хэлсэн үгийн тоог харьцуулах шаардлагатай.
 - Хичээлийн 2, 3 дүгээр үе шатанд хэлэлцүүлэг тайлбар илүү олон болсон байна. Энэ нь үе шат бүрийн хугацаатай харьцуулахад бодитой байна. Өөрөөр хэлбэл, мэдлэг бүтээлгэх үе шатанд хамгийн олон тайлбар, яриа өрнөсөн байна.
 - Харин бататгах үе шатанд харилцан яриа бага боловч зарцуулсан хугацаа мөн бага байна.
 - Үе шат бүрд зарцуулсан хугацааны эзлэх хувь ба гарсан тайлбарын эзлэх хувиуд ойролцоо байсан нь багш хичээлийн туршид жигд, тасралтгүй ярьж байсныг харуулж байна.
2. Хичээлийн туршид багш сурагчийн хэлсэн нийт үгийн тооны хувьд дараах хүснэгтээр илэрхийлж тодорхой дүгнэлтүүд гаргав.

Эхлэл сэргээн сануулах	Мэдлэг бүтээлгэх		Бататгах		Дүгнэлт Нийт				
Нийт үгийн тоо	184	1303	2034	144	653	4318			
Багшийн хэлсэн үгийн тоо			180	1169	1895	138	611	3993	
хувь	97.8	89.7	93.2	95.8	93.6	92.5			
Үе шат бүрд хэлсэн үгийн тооны эзлэх хувь					4.26	30.18	47.11	3.33	15.12
Үе шат бүрд зарцуулсан хугацааны эзлэх хувь					7.5	25	45	7.5	15

- Өмнөх хүснэгтээс харахад багш сурагч харилцан ярилцсан, хэлсэн тайлбарын тоо тэнцүү байсан боловч энэ хүснэгтээс харахад багш маш их ярьж, сурагч цөөн үгээр хариулж байсан нь харагдаж байна. Иймд багшийн тайлбарыг багасгах, оновчлох, асуултыг нээлттэй хариулт авахуйцаар сайжруулах шаардлагатай нь харагдаж байна.
- Үе шат бүрд зарцуулсан хугацаа болон хэлсэн үгийн тооны хувийг харьцуулахад сэргээн санах шатанд хугацааны дунджаас илүү олон үг хэлсэн нь харагдаж байна. Иймд сэргээн санах шатанд хэлсэн тайлбарыг багасгах, эхлэл шатанд сурагчдад асуулт асуух, ярилцах боломж олгох нь зүйтэй юм.

Үр дүн

Энэхүү судалгааны үр дүнд бид хичээлийн тэмдэглэл хийх, тэмдэглэлд анализ арга зүйд тодорхой хэмжээнд суралцсан ба энэхүү аргачлал нь судлаачдын сонирхлыг маш ихээр татаж байгаа нь харагдлаа. Мөн өнөөгийн манай математик сургалтын нийтлэг төрхийг илэрхийлж чадах хичээлд анализ хийж сайжруулах саналуудыг гаргалаа. Ингэснээр энэхүү судалгааны ажил, түүнд хэрэглэсэн арга зүйн практик ач холбогдлыг харуулж чадсан нь тодорхой үр дүнг илтгэнэ. Мөн хичээлийн анализийг ганцаараа ч хийж болдгоороо давуу талтай юм.

Хэлэлцүүлэг

Хичээлийн тэмдэглэлд анализ хийх аргын талаар хийсэн энэхүү судалгаанд эхний ээлжинд бид зөвхөн багшийн хэлсэн үгийн тоо, багш сурагчийн харилцан ярианы давтамжийн тоог онцлон авч, хичээлийн үе шат, хугацаатай уялдуулан тодорхой дүгнэлтүүд гаргасан.

Дараагийн ээлжинд тухайн агуулгыг илэрхийлэх тодорхой үгийг сонгон авч давтамжийг тоолох, багшийн үе шат бүр дэх асуулт, сурагчийн хариултад чанарын анализ хийж хичээлийн төлөвлөлтийг сайжруулах санал боловсруулах аргачлал гаргах чиглэлээр хэлэлцсэн болно.

Мөн энэхүү аргыг бусад бүх мэргэжлийн хичээлүүдэд ашиглан, харьцуулан судлах судалгааны талбар харагдаж байна.

Уг хичээлийг бид 2015 онд 2 удаа хичээлийн судалгаагаар сургууль дээрээ, 1 удаа аймгийн “Сайн хичээл” зөвөлгөөнд зааж, 2016 онд Говьсүмбэр аймгийн математикийн багш, менежерүүд, МУБИС-ын математик дидактикийн багш нар, Монголын хичээлийн судалгааны нийгэмлэг, Япон улсын Нагоя их сургуулийн багш нартай хамтран 2 удаа “Тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ”-ыг зохион байгуулаад байна. Одоо 11 сард дахин сайжруулан заахаар төлөвлөөд байна.

Дүгнэлт

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд хичээлийн тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн анализ хийх нэгэн боломжийг судлан практик ач холбогдолтой судалгааны нэгэн чиглэл болохыг харуулж чадлаа. Энэхүү арга зүй нь судлаачаас цаг хугацаа ихээхэн шаардах боловч гаргаж буй үр дүн нь өндөр болох нь судалгааны явцад харагдсан болно. Нөгөө талаас, тухайн хичээлийн дэлгэрэнгүй тэмдэглэлд анализ хийх нь судлаач заавал хичээлд ажиглалт хийх албагүй ба хичээлийн тэмдэглэл ашиглах нь хичээлд анализ хийх бүрэн үндэс, суурь болохыг баталлаа. Иймд энэхүү судалгааны ажлыг өнөөгийн Монгол багшийн зааж буй хичээлд анализ хийж, сайжруулах, хөтөлбөр, сурах бичгийн хэрэгжилтийг судлах чиглэлээр үргэлжлүүлэн гүйцэтгэх боломжтой юм.

Ном зүй

1. Т.Ганбаатар, Б.Бурмаа, М.Ганбат, Ч.Нямгэрэл, Ш.Сайнбилэг, Э.Мөнгөнтулга, et al. (2013). Багшлахуйн хөгжил: Хичээлийн судалгааны арга зүйн үндэс. Улаанбаатар: Содпресс.ХХК.
2. Hiroyuki Kuno. (2013). Impact of lesson analyses: Sharing the values of high quality lesson. WALS 2012 international conference, Singapore.
3. Matoba Masami. (2007). Lesson analyses for sustainability of lesson study. WALS 2007 International Conference, Hong Kong.
4. “Improvement of Quality of Education through Lesson Study in Asia-2011” сургалтын мэдээллүүд. 2011. Hiroshima. Japan.

Суралцагчийн бүтээлч үйлээр тооцоолох чадварын хөгжлийг дэмжсэн үр дүн

/Огторгуйн геометрийн биет үзүүлэн бэлтгэх жишээн дээр/

Б.Нямдаваа¹, Ц.Чимэдрэгзэн¹

Завхан аймгийн Чандмань-Эрдэнэ лаборатори сургуулийн математик, химийн багш

Хураангуй

Зорилго: “Огторгуйн геометр” бүлгийн ээлжит хичээл бүрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ гарын доорх материалаар хийгдсэн биетийн загварыг бүтээж, ашиглан суралцагчдын тооцоолол хийх чадварыг хөгжүүлэх боломжтой эсэхийг судлахыг зорилоо.

Судалгааны загвар /арга зүй/ хандлага, зарчим: Математикийн бүрэн дунд боловсролын 12-р ангийн “Огторгуйн геометр” бүлгийн “Олон талст” нэгж агуулгын “Пирамидын өндөр буулгах” сэдэвт ээлжит хичээлийн хөтөлбөрийн судалгаат хичээлийг зохион явуулсан. Хичээлийн судалгааны үр дүнд сонгосон сэдвийн хүрээнд суралцагчдын зохион бүтээх сэтгэлгээг хөгжүүлэх үйц үйл ажиллагаа давамгайлсан, биет үзүүлэн ашиглан бодлого бодох, тооцоолох чадварын хөгжил, төлөвшилд эерэг өөрчлөлт ажиглагдсан ба судалгаат хичээлийн агуулга, арга зүйг сайжруулсан болно. **Оролцоонд тулгуурласан байх:** Сурагч нэг бүрийн оролцоог бий болгох, бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх;

- **Хөгжлийн баримжаатай байх:** Байгаль орчинд ээлтэй ухаалаг хэрэглээг төлөвшүүлэх;

Судалгааны үр дүн: Хичээлийн судалгаанд суурилан математикийн хичээлд хаягдал материал ашиглан сургалтын материаллаг болон сэтгэл зүйн, үйлийн орчинг нэгэн зэрэг бүрдүүлэн ажилласнаар суралцагчдын суралцах чадварын хөгжилд дэмжлэг үзүүлж болно гэсэн эерэг үр дүнг авчирч болохыг харуулсан.

Практик ач холбогдол: Математикийн хичээлээр мэдлэг бүтээх явцдаа аливаа зүйлийн шинж чанарыг танин мэдэх, задлан шинжлэх, өөрийн бүтээлч үйлээр дамжуулан бодлого бодох аргад суралцан, дүгнэлт хийх чадварыг эзэмшиж байгаа нь тогтвортой хөгжлийн төлөөх боловсролыг сурагчийн ухаалаг хэрэглээгээр дэмжсэн. Эдгээр биет үзүүлэнг ЧЭЛС-ийн математикийн багш нар сургалтандаа ашиглаж байгаа төдийгүй математикийн боловсролын ямар ч багш сургалтандаа авч, хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн сургалтыг зохион явуулж болно.

Шинэлэг тал: Сурагчдын бүтээлч үйлээр дамжуулан сурах процессыг экологид ээлтэй байдлаар шийдвэрлэснээрээ шинэлэг юм.

Түлхүүр үг: Тогтвортой хөгжил, гарын доорх материал, огторгуйн биет, шинж чанар, тооцоолох чадвар, судалгаат хичээл

Товч агуулга:

Геометрийн хичээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд хүүхэд бүрийн сэтгэхүйн түвшин өөр тул огторгуйн биетийг хавтгайд төсөөлөн буулгаж зурах, биетэд тохируулан бодлогыг тооцоолоход хүндрэлтэй байдаг. Иймээс сурагчдыг 6 багт хувааж тухайн бодлогод тохирсон үзүүлэн загвар хийлгэж, бэлэн болсон бүтээл болох биет үзүүлэнг ашиглан бодлогыг тооцоолуулснаар сурагчдын төсөөлөн бодох болон хамтран ажиллах, тооцоолол хийх чадварын хөгжилд дэмжлэг үзүүлсэн эерэг үр дүнг авчирч болдгийг харуулсан. Сурагчид биет үзүүлэн хийж сургалтад ашигласан явдал нь тогтвортой боловсролын үзэл баримтлалыг сургалтын үйл ажиллагаа, хичээлийн хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан нийтэд түгээн дэлгэрүүлсэн явдал юм. Сурагчдаар бүтээлч үйл хийлгэхдээ тодорхой хэмжээний зардлыг хэмнэж байгаль орчинд ээлтэй байдлаар сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулж болох талаар хэлж ярьж өгсөн нь экологи, эдийн засгийн мэдлэгийг олгосон үйл явц болсон гэж дүгнэж байна. Эцэст нь боловсрол эзэмшихдээ сургалтад ашиглагдах үзүүлэн тарааж өгөх материалыг хямд төсөр аргаар шийдэж болохыг харуулсан. Сурагчид ухаалаг хэрэглээг бий болгон экологийн баримжаатай боловсрол эзэмшихэд хувь нэмрээ оруулна.

Удиртгал: Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 19 тогтоолоор Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030-г баталсан.

Тогтвортой хөгжлийн төлөөх эрх зүйн заалт:

Монгол УЛСЫН тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030-н зорилгууд	Эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийн хүрээнд:	Байгалийн нөөцийн хэмнэлттэй, хүлэмжийн хийн ялгарал болон хаягдал багатай үйлдвэрлэлийг дэмжих Үр ашигтай хэмнэлттэй байх зарчмыг эдийн засаг, нийгмийн бүх салбарт чанд баримтлах.
	Нийгмийн тогтвортой хөгжлийн хүрээнд:	иргэн бүрт хүртээмжтэй, чанартай боловсрол олгох, насан туршийн боловсролын үндэсний тогтолцоог бүрдүүлэх Монгол иргэнийг төлөвшүүлэх ерөнхий боловсролын тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжүүлж, чанарыг баталгаажуулна гэсэн зарчмыг тусгажээ.
	Байгаль орчны тогтвортой хөгжлийн хүрээнд:	- Байгалийн нөөц баялгийг хэмнэлттэй, үр ашигтай, зохистой ашиглах; - Цэвэр технологийг дэмжих, хаягдал багатай тогтвортой үйлдвэрлэл, хэрэглээг төлөвшүүлэх; - Байгаль орчны нөхөн сэргээлийг олон улсын стандартын түвшинд хийж, хэвшүүлэх; - Байгальд ээлтэй хандлага, зөв дадлыг төлөвшүүлэх гэх мэт заалтууд орсон байна.

21-р зууныг Мэдээлэл технологийн эрин зуун гэх болсноор хүүхдийн сурч боловсрох үйл ажиллагаанд цахим хэрэглэгдэхүүн ашигласнаар амьд орчинд мэдлэг бүтээх үйл ажиллагаа дутмаг болсон.

Сурагчдын ухаалаг хэрэглээг бий болгох нь гагцхүү зорилго бус, цаг хугацааны туршид тасралтгүй хэрэгжих бүтээлч үйл ажиллагаа юм (Алтанхуяг.Д, 2016).

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдэв сонгосон үндэслэл: Хичээлийн судалгаагаар дамжуулан өгөгдсөн бодлогыг тооцоолохын тулд гарын доорх материалаар пирамидын биет үзүүлэнг хийсэн шинэлэг арга зүйг хөгжүүлэхэд сурагчдын идэвхтэй бүтээлч үйл давамгайлсан, дадлага ажил гүйцэтгэх явцдаа бодлого бодох, дүгнэлт гаргах боломж байгааг олж харан хичээлийг төлөвлөн, туршиж, үр дүнг түгээн дэлгэрүүлэх, туршлага хуваалцах, суралцагчид огторгуйн геометрийн бодлого бодох явцад огторгуйн биетийг зөв төсөөлөн буулгаж бүрэн дүрслэн харж чаддаггүй, бодлогын мөн чанарыг бүрэн ойлгоогүйгээс гаргадаг алдааг багасгах үүднээс уг сэдвийг сонголоо.

Хүүхдийн хөгжлийн талаарх онолын үндэслэл

Хүүхдийн хөгжлийн тухай ойлголт

Хүүхдийн хөгжил гэдэг нь “Хүрээлэн буй орчны нөлөөгөөр бие организмд явагддаг биологийн үзэгдлийн үр дүнд хүүхдийн бие мах бодь болон сэтгэц, зан төлөвт гарах дэвших хандлагатай чанарын өөрчлөлт” гэж тодорхойлсон байдаг. Хүүхэд хүрээлэн буй орчинтойгоо байнга харилцан хамааралтай амьдарч хөгждөг. Дэлхийн улс орнуудын эрхэм зорилго бол хүний хөгжлийн асуудал. Иймээс тогтвортой хөгжлийн боловсролын гол үзэл санааг боловсролоороо дамжуулан хэрэгжүүлэхийг зорин ажиллаж байна. Манай улсын хувьд боловсролын шинэчлэлийн бодлогын үр өгөөжтэй зорилтын нэг болсон хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжсэн арга зүйгээр цөм хөтөлбөрийг шат шатны боловсролын түвшиндээ хэрэгжүүлж байна. Орчин үед судлаачид хүүхэд аливаа зүйлийг бие дааж өөрийн бүтээлч үйлээр дамжуулан хийвэл мэдлэгийг өөртөө цогцлоон бүтээж чадна хэмээн үзэж байгаа.

Хичээлийн санаа: Сурагчид огторгуйн геометрийн бодлого бодох явцад дүрслэн бодох чадвар дутмаг байдлаасаа болон тооцоолол хийхдээ алдаа их гаргаж байсантай холбоотойгоор бодлогын өгүүлбэрийг уншиж ойлгосны дүнд тухайн бодлогын биет үзүүлэнг өөрсдийн гараар бүтээж дараа нь тооцоолол хийхдээ ашиглаж үр дүнгээ гаргаж дүгнэлт хийх арга барилд суралцуулахад чиглүүлсэн.

Геометрийн бодлого бодох арга зүйг эзэмшүүлэх явцад сурагчдад

- Хаягдал материал ашиглан биет үзүүлэн, хичээлд хэрэглэгдэх тараах материал бэлтгэх
- Сурагчдын бүтээлч үйл ажиллагааг дэмжиж, багаар хамтран ажиллах чадварыг дээшлүүлэх, санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, сэтгэл ханамжтайгаар суралцах хандлагыг нэмэгдүүлэх
- Сурагчдын экологийн талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлж, эд зүйлсээ ариг гамтай хэрэглэж хэвших хэвшмэл дадлыг бий болгоход хувь нэмрээ оруулахад чиглэгдэнэ.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Хамрах хүрээ: 12д ангийн 36 суралцагч

Өмнөх хичээл дээр сурагчдад үзүүлэн тараах материал ашиглахгүйгээр геометрийн бодлого дасгал ажиллах 2 цагийн хичээлийг судалсан. Химийн багш Ц.Чимэдэрэгзэн, математикийн 2 багш нар ажиглагчаар оролцож, хөтөлбөрийг сайжруулах хэлэлцүүлгээр: агуулга, арга зүйн төлөвлөлтийг ээлжит хичээлийн хөтөлбөрт тусган, хэрэглэгдэхүүнийг гарын доорх материал сонгож бүтээлийг суралцагчдаар хийлгэж бүтээлийг ашиглан тооцоолол хийлгэхээр ярилцлаа. Дараагийн 2 цагийг дадлага ажил гүйцэтгэн бодлого бодох тул багаар ажиллах санал тавьж сурагчдыг өөрсдийн саналын дагуу 6 сурагчийн бүрэлдэхүүнтэй зургаан баг болгон хуваарилсан. Багийн сурагчдад байгальд хамгийн их хор хөнөөлтэй, хөрс шороонд удаан шингэдэг бидний гарын доор байдаг сургалтын хэрэглэгдэхүүн хийхэд ашиглаж болох хаягдал материал бэлтгэн ирэх даалгавар өгсөн. Мөн багшийн зүгээс дууссан тэмдэглэлийн дэвтрийн хатуу хавтас өнгө бүрээр нь бэлтгэсэн. Дадлага ажил гүйцэтгэн бодлого бодох учир цагийг 80 минутаар төлөвлөж сурагч бүрийн оролцоог дэмжин хамтран ажиллах боломжийг бий болгосон.

Хичээлийн эхлэл хэсгийн шийдэл:

Хичээлийн үйл явц: Хичээл эхлэхийн өмнө сурагчид 6 багт хуваагдан суусан. Багаар хамтран ажиллах чадварыг дэмжин ажиллах зорилгоор багийн сурагчдад бодлого сугалуулж сонгож авсан бодлогын бодит үзүүлэн загварыг хэрхэн бүтээх вэ? гэсэн асуудал дэвшүүлсэн.

Бодлого.1: R радиустай тойрогт багтсан ($\angle C=90^{\circ}$) тэгш өнцөгт ABC гурвалжин суурьтай h өндөртэй пирамидын суурь нь гипотенузын дундаж дээр оршино. Хажуу ирмэгүүд болон тэдгээрийн суурийн хавтгайтай үүсэх өнцгийг тооцоолно уу?

Бодлого.2: Адил хажуут гурвалжны өндөр ба суурь нь 4м түүний хавтгайгаас 6м зайд орших цэгээс оройнууд хүртэлх зай тэнцүү байв. Энэ зайг олно уу?

Бодлого.3: ABCD пирамидын ABC суурийн хоёр тал 5см ба 8см бөгөөд тэдгээрийн хоорондох өнцөг 60° байв. Хэрвээ пирамидын хажуу ирмэгүүд суурийн хавтгайтай 30° -ын өнцөг үүсгэдэг бол өндөр ба хажуу ирмэгийг тооцоолно уу?

Бодлого.4: Пирамидын суурь нь 6м ба 8м диагональтай ромбо болно. Пирамидын хажуу талсууд суурьтай тэнцүү өнцгүүд үүсгэнэ. Пирамидын өндөр 7см бол түүний гүйцэд гадаргуу ба хажуу талсууд суурийн хавтгайтай үүсгэх өнцгийг олно уу?

Бодлого.5: Пирамидын суурь нь 9см ба 12см катеттай тэгш өнцөгт гурвалжин, хажуу талсууд нь суурийн хавтгайтай 60° -ийн өнцөг үүсгэнэ. Хажуу талсуудын апофемийг олно уу?

Бодлого.6: 12см, 10см, 10см талууд бүхий гурвалжин суурьтай пирамидын хажуу гадаргуугийн талбай $48\sqrt{2}$ см² ба хажуу талсууд суурийн хавтгай руу тэнцүү өнцгөөр нална. Уг өнцгийг олно уу?

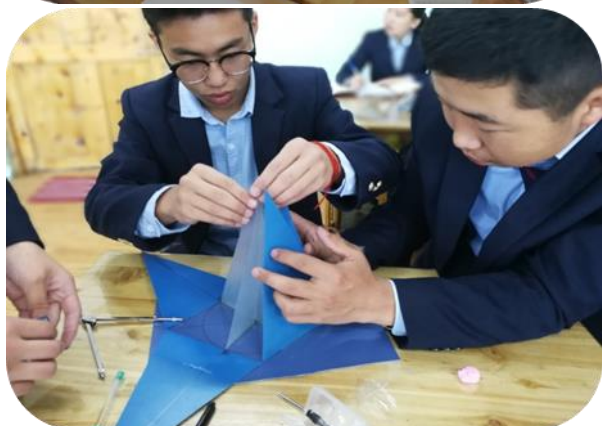
Мөн бусад багийн бодлогуудыг баг бүрт тараан өгсөн. Сурагчид өөр өөрийн бодлогод тохирсон загвар хийхээр хэн ямар үүрэгтэй оролцох талаараа ярилцаж, үүргээ хуваарилан авлаа.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл:

Сурагчдад дэвшүүлсэн бодлого нь пирамидын хажуу талсууд нь суурьтай тэнцүү өнцөг үүсгэх, хажуу ирмэгүүд нь суурьтай тэнцүү өнцөг үүсгэж байгаа тохиолдолд биет үзүүлэнг хийж тооцоолол хийх байлаа. Загвар биетийг хэрхэн хийх талаар хэлэлцүүлэг хийж, багш чиглүүсэн.

Баг бүр бодлогод тохирсон пирамидын суурийг хайчилж авсны дараа, пирамидын хажуу талсууд нь суурьтай тэнцүү өнцөг үүсгэхэд пирамидын өндөр хаана буух вэ? Пирамидын хажуу ирмэгүүд нь суурьтай тэнцүү өнцөг үүсгэж байгаа үед пирамидын өндөр хаана буух вэ? асуултуудыг асууж сурагчдаас хариулт авч самбарт үр дүнг тэмдэглэлээ.

Сурагчид өгөгдсөн хэмжээсүүдийг ашиглан үзүүлэн хийж буй байдал

Пирамидын хажуу талсууд нь суурьтай тэнцүү өнцөг үүсгэхэд пирамидын өндөр суурийн олон өнцөгтөд багтсан тойргийн төв дээр бууна, пирамидын хажуу ирмэгүүд нь суурьтай тэнцүү өнцөг үүсгэж байгаа тохиолдолд пирамидын өндөр нь суурийн олон өнцөгтийг багтаасан тойргийн төв дээр бууж байгааг олж харан биет үзүүлэн хийхдээ ашиглан загвараа бүтээж багаар хамтран ажиллаж байлаа.

Багийн сурагчдад бодлогыг нь бичсэн самбарын цаас тараан өгч зураг зурж бодлогын бичилт хийх даалгавар өгсөн. Сурагчид зургийг зурж, пирамидыг бодлогодоо тохируулан яаж хийсэн, бүтээлээ ашиглан хэрхэн тооцоолсноо танилцуулсан.

Бүтээлээ ашиглан тайлбарлаж байгааг харахад хүүхэд бүр чин сэтгэлээсээ, маш оновчтой тайлбарыг хийж байсан нь хүүхдийн бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж чадсан гэж дүгнэн хэлж болно.

Хичээлийн төгсгөл хэсгийн шийдэл:

Багийн сурагчид бусад багийн бодлогын бодолтыг хийж гүйцэтгэн өөрсдийн тооцоолох, төсөөлөн дүрслэх чадварын хөгжилд дэмжлэг үзүүлсэн. Үүний дараа багш суралцагчдын бүтээлийг харьцуулан нэгтгэн дүгнэсэн.

Практик шийдэл:

Геометрийн хичээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ сурагчдыг багт хуваарилан тухайн бодлогод тохирсон үзүүлэн загвар хийлгэж дараа нь тооцоолол хийлгэснээр сурагчдын төсөөлөн бодох чадвар болон хамтран ажиллах чадвар нь сайжирсан. Сурагчид бодлого бодохоос өмнө төсөөлөн зурах ба биет үзүүлэнг хийж тооцоог хийдэг болсон.

Дүгнэлт

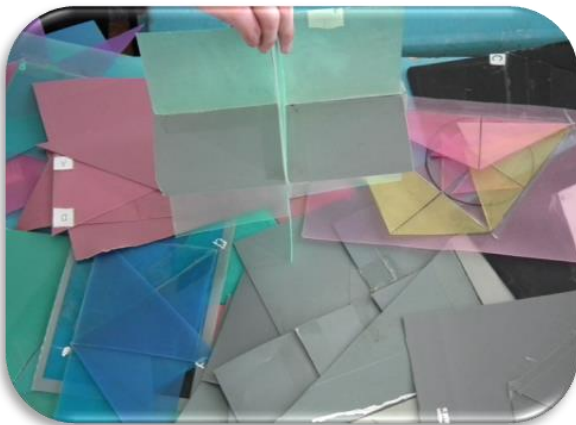
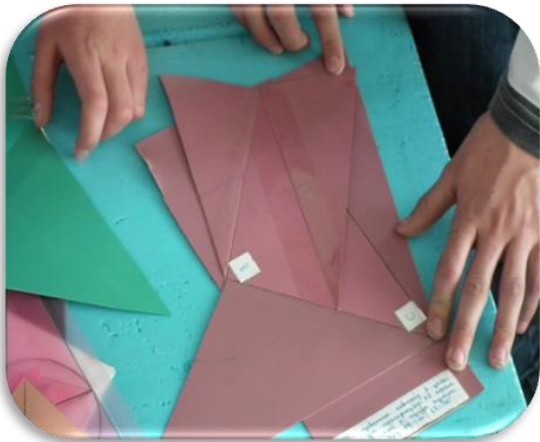
- Сургалтын үйл ажиллагааны гол үр дүн нь сурагчдад мэдлэг олгох ба олж авсан мэдлэгээ чадвар болгон төлөвшүүлэхэд оршино. Сурагчид огторгуйн геометрийн хичээлд биет үзүүлэн бэлтгэн ажилласнаар хичээлд оролцох идэвхи санаачлага нэмэгдэж байсан. Тухайлбал: биетэд огтлол байгуулах, гадаргуун талбай, эзэлхүүн, диагональ, хоёр талст өнцөг гэх зэрэг ойлголтыг тайлбарлахад сурагчид хүрч мэдэрч амьд сургалт явагдах боломж нэмэгдсэн төдийгүй тооцоолол хийхэд хялбар болсон. Нөгөө талаас сурагчдын бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх, хаягдал материалаар ашиглагдах боломжтой зүйлс хийж болдог жишээг бодит баримтаар харуулсан. Хүүхдийн хөгжлийн ахицыг ЭЕШ-ын үнэлгээгээр харьцуулбал: 2012 онд суралцагчдын хэмжээст онооны дундаж 610, 2013 онд 618 оноо, 2016 онд 625 оноотой болж өссөн үр дүнгээс харагдаж байна.
- Сурагчид биет үзүүлэн хийж сургалтад ашигласан явдал нь тогтвортой боловсролын үзэл баримтлалыг сургалтын үйл ажиллагаа, хичээлийн хэрэглэгдэхүүнээр дамжуулан нийтэд түгээн дэлгэрүүлсэн явдал юм. Сурагчдаар бүтээлч үйл хийлгэхдээ тодорхой хэмжээний зардлыг хэмнэж байгаль орчинд ээлтэй байдлаар сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулж болох талаар хэлж ярьж өгсөн нь экологи, эдийн засгийн мэдлэгийг олгосон үйл явц болсон гэж дүгнэж байна. Эцэст нь боловсрол эзэмшихдээ сургалтад ашиглагдах үзүүлэн тарааж өгөх материалыг хямд төсөр аргаар шийдэж болохыг харуулсан. Сурагчид ухаалаг хэрэглээг бий болгон экологийн баримжаатай боловсрол эзэмшихэд хувь нэмрээ оруулна.

Ном зүй

1. *Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030*
2. *Геометрийн сурах бичиг 11,12 ангид үздэг.*
3. *Амжилттай суралцахуй. С.Батхуяг*
4. *Суралцах чадвар. УБ. Б.Батаа, М.Чойжилжав.*

“Огторгуйн геометр” бүлгийн “Олон талст” нэгж агуулгын хүрээнд хийсэн бүтээлийн зургаас:

Биет үзүүлэн:

Өртөөчилсөн арга зүйгээр сурагч бүрийг жигд хичээлд оролцуулах нь

Б.Ариунзул, ariun0430@gmail.com

Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, Байгаль-эх лицей ахлах сургууль

Удиртгал

Математикийн хичээлийг хэрхэн өгөөжтэй, үр дүнтэй заах аргыг эрэлхийлсний дүн 1984 онд Палинсар ба Броуны зохиосон хүүхэд хүүхдэдээ заах “БАГШЛАХ АРГА” арга зүй, түүнчлэн МУИС-ийн харьяа Экологи боловсролын төвийн “Эко Аялал”-ын өртөөлж заах сургалтын арга зүйд ажиглалт хийж, өөрийн гэсэн “Өртөөчилсөн сургалтын арга” боловсруулсан.

Өртөөчилсөн арга нь уламжлалт багш төвтэй сургалтыг өөрчилж шавь төвтэй сургалтад хэрэглэхэд их тохиромжтой. Бусад багийн аргаас ялгаатай тал нь багийн дунд нэг зорилт тавих биш хүүхэд бүр нэг нэг зорилт тавьж, хичээлийн нэг зорилтыг дор хаяж дөрвөн өөр талаас нь хүрэх боломжтой. Мөн багш

чиглүүлэх үүрэгтэй. Хүүхдүүд өөрсдөө хичээлийг баяжуулж шинэ санаа гаргах, төрөл бүрийн техник хэрэгсэл, интернет сүлжээ ашиглах боломжтой юм.

Судалгааны ажлаа математикийн хичээлд тохирсон **өртөөчилсөн сургалтын арга боловсруулж, түүнийгээ практикт ашиглаж, бусдад түгээн дэлгэрүүлэх** зорилготой бичлээ.

Зорилгодоо хүрэхийн тулд 4 зорилт дэвшүүллээ.

1. Сургалтын аргаа боловсруулж, хичээлийн бэлтгэл хийнэ.
2. Ээлжит хичээлүүд зааж, хэлэлцүүлэг, анализ хийнэ.
3. Суралцагчдаас хичээлийн үр дүнг харуулсан судалгаа авна.
4. Улирлын явцын шалгалтаас хичээлийн үр дүнг харьцуулж судална.

Илтгэл бичих үндэслэл

Багш хүний зорилго бол суралцагчдад бага хугацаанд их мэдлэг олгож, түгээн дэлгэрүүлэх явдал байдаг. Иймд энэ зорилгод нийцсэн сургалтын арга боловсруулах явдал чухал. Бид багш төвтэй болон шавь төвтэй сургалтын аргуудыг харьцуулж аль нь зөв, аль сайн гэх мэт судалгаа, туршилтыг олон удаа өргөн хүрээтэй хийсэн байдаг.

Жишээ нь: 2013 оны сурган хүмүүжүүлэх уншлагын уралдаанд оролцсон Ч.Болорчулуун, Н.Сувд-Эрдэнэ нар “Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургалтын арга технологи” сэдэвт илтгэлдээ сургалтын аргуудыг олон талаас нь авч үзээд “Багш ямар нэгэн аргыг хэрэглэхэд түүний сургах үйлдэл нь сурагчаар сургах үйлдлийг хийлгэж байвал багш аргаа зөв оновчтой сонгож авсан гэж үзэж болно”⁴⁴ гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн байдаг.

Сургалтын аргуудаас хамгийн гүн гүнзгий мэдлэг тогтох арга нь бусдад заах юм. Энэ нь ч зурагт үзүүлсэн “суралцахуйн пирамид”-аас харагдаж байна. Тэгвэл дээрх зорилго, үндэслэлд хүрч болох аргын нэг нь дараах арга байсан.

Багшлах арга⁴⁵

Сайтар ойлгож, эзэмших шаардлагатай хэцүү сэдэв, текстийг унших үед багшлах аргыг (Palincsar and Brown, 1984) хэрэглэх нь зүйтэй. “Аливаа зүйлийг бусдад тайлбарлаж зааж, сургаснаар өөрөө илүү сайн эзэмшдэг гэдгийг багш нар андахгүй мэднэ. Сурагч-багш материалыг багийн гишүүн сурагчдад зааж эзэмшүүлэхийн зэрэгцээ өөрөө материалыг маш гүнзгий ойлгох нөхцөл болдог” гэж бичжээ.

Тэгвэл сурагч хичээлийн 40 минутад өөрийн гараар мэдлэг бүтээж, туршиж, түүнийгээ олон талаас нь бататгах үйлдлийг бүрэн хийх ямар арга байх вэ? гэсэн санаа маань сургалтын шинэ дэвшилт аргыг боловсруулах, судлах үндэслэл болсон юм.

Түлхүүр үг: Сурах нөхцөл, сургах арга, сурагчийн сонирхол

Хамрах хүрээ: МУИС-ийн харьяа “Байгаль-Эх лицей” ахлах сургуулийн 10-11-р ангиуд

Эерэг үр дүнд хүрэхэд зарцуулсан хугацаа: 2016-2018 он

Өртөөчилсөн сургалтын арга

Энэхүү аргаар 3 жил зааж туршсан бөгөөд засаж, сайжруулсаар дараах хичээлийн аргачлалын дараалалтай болсон:

1. Хичээлийн зорилгод тохирох өртөөнүүдийг бий болгоно. Ихэвчлэн ээлжит хичээлийн зорилгод хүрэх 4 өртөө бий болгодог. Нэг өртөөнд 5-7 сурагч байхаар тооцоолдог.
2. Өртөө тус бүрийн зорилгод тохирсон бодлого, асуулт бэлтгэнэ. Өртөө тус бүрийн зорилт нэг ч хүрэх арга нь өөр байна. Хүрэх аргаасаа хамаарч хэрэглэгдэхүүн, программ, төхөөрөмжөө бэлтгэнэ.
3. Өртөө удирдагч сурагчдыг сонгож, бэлтгэнэ. Өртөө удирдагч сурагчдыг дундаж түвшинтэй сурагчдыг сонгодог. Хэт өндөр чадвартай сурагч бусдыг өөрийн түвшиндөө бодож зарим зүйлсийг заахгүй өнгөрдөг. Чадвар тааруу суралцагч бусдын алдааг олж харалгүй өнгөрөх хандлагатай байдаг.

⁴⁴ [Ч.Болорчулуун, Н.Сувд-Эрдэнэ, 2013 оны сурган хүмүүжүүлэх уншлагын уралдаанд оролцсон “Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургалтын арга технологи” сэдэвт илтгэл]

⁴⁵ [Palincsar and Brown, 1984, <http://genematerialist.blog.gogo.mn/read/entry195463>]

4. Хичээлийн эхэнд багш хичээлийн зорилт, дүрмийг танилцуулна.
5. Сурагчид өртөөгөөр аялна. 4 өртөөгөөр аялахад 25-30 минут зарцуулдаг. Ихэвчлэн эхний өртөө их хугацаа зарцуулдаг. Дараагийн өртөөнөөс эхлээд хугацаа богиносдог.
6. Хичээлийг дүгнэж санал асуулгыг нэгтгэнэ. Өртөөгөөр аялах үедээ бүх сурагч санал асуулгын хуудас болон өртөөг үнэлж явдаг. Энэ нь өртөө удирдагчийг болон хичээлийн явцыг сурагчаар үнэлүүлэх боломж олгодог. Мөн нэг талаас үнэлэхгүй өртөө ахлагч бас өртөөнд ирсэн багуудыг үнэлж явдаг. Ингэж багийг үнэлснээр хүүхэд бүр идэвхтэй оролцож, нэг ч сурагч үлдэлгүй хичээлд оролцдог.
7. Бататгах үүднээс багш нэгдсэн ойлголтыг шалгаж асуулт асууна. Хичээлийн төгсгөлд ингэж дахин бодлого бодуулж, асуулт асуух нь хичээлийг хэр сайн болсныг мэдэх бас нэгэн шалгуур юм.
8. Хичээлийг хөтөлбөрт сайжруулалт хийнэ.

Туршилт: Анх удаа “Функцийн график” сэдэвт хичээлд хэрэгжүүлэхдээ их удаан бэлтгэж, аль болох сонирхолтой байлгах зорилт тавьж олон янзын талаас харсан олон бодлого оруулахад сурагчид маш дуртай хүлээн авч, идэвхтэй байсан. Энэ функцийн график сэдвийг дөрвөн талаас нь өөр өөр байдлаар заах зорилгоор дараах өртөөнүүдийг бэлтгэсэн.

Өртөө нэг: Geogebra программ ашигласан.

Өртөө хоёр: Функцийн графикийг олох.(Ажлын хуудас ашиглан)

Өртөө гурав: Интернетээс функцийн график байгуулах 4 мин хичээл татаж авч үзүүлэх

Өртөө дөрөв: График нь өгсөн үед функцийг олох гэсэн дараалалтай байв.

Гэвч хичээл дээр багшийн тавьсан зорилтод хүрэх хугацаа бага, өртөө дээрх бодлогууд хэт их “өртөө бүр дээр нэг хүүхдэд 2 бодлого” байсан. Энэ нь дараагийн шалгалтад сурагчдын үнэлгээгээр батлагдсан.

Хоёр дахь удаад бодлого сонголтоо их анхаарч аль болох дөрвөн өртөө бүр дээр өөр өөр төрлийн бодлого, нэг өртөөнд 5 бодлого нийт 20 бодлоготой. Өртөө бүр дээр нэг хүүхдэд 1 бодлого бодуулсан.

Хичээлийн ерөнхий санаа:

Өртөөчилсөн аргаар 3 жилийн хугацаанд олон хичээл туршиж, зааж сайжруулсан ба хамгийн сүүлд 2017 оны 11-р сард “Илтгэгч тэгшитгэл” сэдвээр орсон. Энэ хичээлийн яаж бэлтгэж, явуулсан байдлаар энэхүү аргаа танилцуулъя.

Нэгж хичээлийн хөтөлбөр:

Нэгж хичээлийн хөтөлбөр боловсруулсан: БЭЛАС-ийн математикийн багш Б.Ариунзул

Тэгшитгэл ба тэнцэтгэл биш

Ээлжит хичээл №33

Хичээлийн нэр: Илтгэгч тэгшитгэл

Хугацаа: 40мин

Хамрах хүрээ: 10-р анги

Зорилт :

1. Илтгэгч тэгшитгэлийг графикийн аргаар бодож сурах.
2. $a^{f(x)} = a^{g(x)}$ хэлбэрийн илтгэгч тэгшитгэлийг $f(x) = g(x)$ тэгшитгэлд шилжих аргаар бодож сурах.
3. Илтгэгч тэгшитгэлийг орлуулах аргаар бодож сурах

Судлагдахуун:

Илтгэгч функцийн график, Илтгэгч тэгшитгэл

Арга зүй :

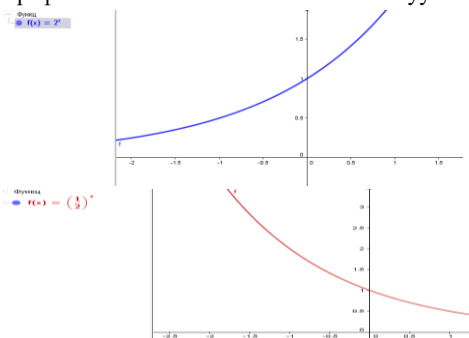
Өртөөчилсөн арга, тайлбарлан ярих, ярилцах гэх мэт аргуудыг ашиглана.

Хэрэглэгдэхүүн :

”Математик -10” сурах бичиг, сурагчийн дэвтэр, үзүүлэн тараах материал, самбар, проектор, geogebra программ, анги танхим гэх мэт материаллаг хэрэглэгдэхүүнээс гадна сурагчийн өмнөх мэдлэг, багшийн заах арга ур чадвар гэх мэт оюуны хэрэглэгдэхүүн орно.

Хичээлийн явц :

Багшийн үйл ажиллагаа	Сурагчийн үйл ажиллагаа	Хугацаа 40 минут
Мэндлэх	Мэндлэх	30 сек

<p>Асуулт:</p> <ul style="list-style-type: none"> Бид өмнөх хичээл дээр илтгэгч функц түүний чанаруудыг судалсан билээ. Тэгвэл илтгэгч функцийн графикаа сэргээн санаж $y = 2^x$ ба $y = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ эдгээр функцийн графикийг байгуулна уу? (PPT-г үзүүлнэ). a^x илэрхийллийг агуулсан тэгшитгэлийг илтгэгч тэгшитгэл гэдэг. (PPT-г үзүүлнэ). 	<p>Графикийг байгуулах</p> 	<p>Сэдэлжүүлэх 8 мин</p>
<p>Багш хичээлийн танилцуулга хийнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> Одоо бүгдээрээ илтгэгч тэгшитгэл бодох аргуудаас 4 өртөөгөөр аялж суралцъя. 1-р өртөө geogebra программ дээр илтгэгч тэгшитгэлийг графикийн аргаар бодож сурна. 2-р өртөө дээр $a^{f(x)} = a^{g(x)}$ хэлбэрийн илтгэгч тэгшитгэлийг $f(x) = g(x)$ тэгшитгэлд шилжих аргаар бодож сурна. 3-р өртөө дээр интернетээс илтгэгч тэгшитгэл бодох аргачлалын бичлэг үзнэ. 4-р өртөө дээр илтгэгч тэгшитгэлийг орлуулах аргаар бодож сурна. Хичээлийн бяцхан дүрэм танилцуулъя: 1-4 номертой сугалаа байгаа ба сугалаад тухайн өртөө дээр зочилно. Өртөө бүр дээр 5 минут болох ба ахлагч хүүхэд бүр өртөө үнэлэх хуудас өгнө. Тухайн хуудсан дээрээ өртөөгөө тухай бүрт нь 1-5 оноо өгнө. Асуух зүйл үлдсэн бол асуух зүйлсээ бичнэ. Багуудыг өртөө удирдаж байгаа суралцагчид бас тухай бүр нь үнэлж явна. Энэ нь та бүхний хичээлийн идэвхийн оноо болно. Багшийн анхааруулгаар эхлэх ба өртөөг солино. Сугалаагаа сугална уу? (Хэрэглэгдэхүүн №1) 		
<p>Багш болон өртөөг ахлагчийн үйл ажиллагаа</p>	<p>Сурагчийн үйл ажиллагаа</p>	<p>Хугацаа</p>
<p>1-р өртөө: Сайн байцгаана уу? Одоо бүгдээрээ geogebra программ дээр илтгэгч тэгшитгэлийг графикийн аргаар бодож сурна. Би эхлээд та бүхэнд 2 бодлого жишээ болгон бодож үзүүлье:</p> <ol style="list-style-type: none"> $3^x = 9$ шийдийг ол. Бодолт нь: $y = 3^x$ ба $y = 9$ муруй шулууны огтлолцол юм. Иймд эдгээрийн графикийг geogebra- дээр байгуулаад огтлолын цэгийн абсцисс координат нь бидний шийд болно. Ингээд графикаа байгуулъя. $\left(\frac{1}{3}\right)^x = x + 2$ шийдийг ол. Бодолт нь: $y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$ ба $y = x + 2$ муруй шулууны огтлолцол юм. Иймд эдгээрийн графикийг geogebra- дээр байгуулаад огтлолын цэгийн абсцисс координат нь бидний шийд болно. Ингээд графикаа байгуулъя. 	<p>Хүүхэд бүр 2 бодлого буюу сурах бичгийн 86-р хуудасны 25 ба 26-р дасгалын бодож үзнэ. Өртөө ахлагчаас туслалцаа авна.</p>	<p>Мэдлэг бүтээх, бататгах 5 мин</p>
<p>Анхааруулга өгч, өртөөг солино</p>		
<p>2-р өртөө: Сайн байцгаана уу? Одоо бүгдээрээ $a^{f(x)} = a^{g(x)}$ хэлбэрийн илтгэгч тэгшитгэлийг $f(x) = g(x)$ тэгшитгэлд шилжих аргаар бодож сурна. Би эхлээд та бүхэнд 27г ба 27е бодлогуудыг жишээ болгон бодож үзүүлье:</p> <ol style="list-style-type: none"> $2^{x^2} \cdot 5^{x^2} = 0.001 \cdot (10^{3-x})^2$ шийдийг ол. Бодолт нь: Давхар зэрэг үржигдэнэ. Ижил зэрэгтэй бол сууриудыг нь үржинэ гэсэн ойлголтоор дараах байдалд шилжинэ. $(2 \cdot 5)^{x^2} = 0.001 \cdot 10^{6-x^2}$ Үүний дараа нь: $10^{x^2} = 10^{-3} \cdot 10^{6-x^2}$ $10^{x^2} = 10^{3-x^2}$ болж сууриуд нь тэнцүү юм чинь зэргүүд нь тэнцүү болно. $x^2 = 3 - x^2$ ба $2x^2 = 3$ ба $x^2 = \frac{3}{2}$ буюу $x_{1,2} = \pm \sqrt{\frac{3}{2}}$ $\left(\frac{1}{8}\right)^{x^2-2} = \frac{1}{16}$ шийдийг ол. Бодолт нь: Давхар зэрэг үржигдэнэ гэсэн ойлголтоор дараах байдалд шилжинэ. $\left(\frac{1}{2}\right)^{3x^2-6} = \left(\frac{1}{2}\right)^4$ эндээс сууриуд нь тэнцүү юм чинь 	<p>Хүүхэд бүр 1 бодлого буюу сурах бичгийн 87-р хуудасны 27 ба 28-р дасгалын бодож үзнэ. Өртөө ахлагчаас туслалцаа авна.</p>	<p>Мэдлэг бүтээх, бататгах 5 мин</p>

зэргүүд нь тэнцүү болно. $3x^2 - 6 = 4$ ба $x^2 = \frac{10}{3}$ хариу нь $x_{1,2} = \pm \sqrt{\frac{10}{3}}$		
Анхааруулга өгч, өртөөг солино		1 мин
3-р өртөө: Сайн байцгаана уу? Одоо бүгдээрээ интернетээс илтгэгч тэгшитгэл бодох аргачлалын бичлэг үзнэ. түүний дараа бүгдээрээ 29-р бодлогыг бодно.	Хүүхэд бүр 1 бодлого буюу сурах бичгийн 87-р хуудасны 29-р дасгалын бодож үзнэ. Өртөө ахлагчаас тусалцаа авна.	Мэдлэг бүтээх, бататгах 5 мин
Анхааруулга өгч, өртөөг солино		1 мин
4-р өртөө: Сайн байцгаана уу? Одоо бүгдээрээ илтгэгч тэгшитгэлийг орлуулах аргаар бодож сурна. Би эхлээд та бүхэнд 31а бодлогуудыг жишээ болгон бодож үзүүлье: 1. $\left(\frac{1}{6}\right)^{2x} - 5 \cdot \left(\frac{1}{6}\right)^x - 6 = 0$ шийдийг ол. Бодолт нь: Эхлээд $\left(\frac{1}{6}\right)^x = y$ гэж орлуулга хийе. Үүний дараа нь: $y^2 - 5y - 6 = 0$ болно. $D = 25 + 24 = 49$ ба $y_{1,2} = \frac{5 \pm 7}{2}$ буюу $y_1 = 6$ ба $y_2 = -1$ болно. Орлуулгаа буцаавал $\left(\frac{1}{6}\right)^x = 6$ сууриуд нь тэнцүү юм чинь зэргүүд нь тэнцүү $x = -1$ болно. Харин нөгөө шийд нь: $\left(\frac{1}{6}\right)^x \neq -1$ нэмэх тооны ямар ч зэрэг хасах тоотой тэнцэхгүй.	Хүүхэд бүр 1 бодлого буюу сурах бичгийн 87-р хуудасны 31-р дасгалыг бодож үзнэ. Өртөө ахлагчаас тусалцаа авна.	Мэдлэг бүтээх, бататгах 5 мин
Багш өртөөг дуусгах дохио өгөөд нэгдсэн дүгнэлт болгож 2 бодлого бодолтыг асууна. PPT-ээс үзүүлнэ. 1. $4^x = 3 - x$ үүнийг ямар аргаар бодох вэ? $-4 \cdot 2^x + 4^x + 4 = 0$ үүнийг ямар аргаар бодох вэ?		3 мин 30сек
Онооны хуудсыг нэгтгэж хичээл дүгнэнэ.		3 мин
Гэрийн даалгавар дасгал: Сурах бичгийн 86-р хуудас дасгал:22-33	Гэрийн даалгавраа тэмдэглэх	2 мин

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал:

- A. Өртөө удирдагч сурагчийг дундаж түвшинтэй 4 сурагч сонгон авч 2 удаа уулзаж бэлдсэн. Яагаад дундаж түвшинтэй сурагч авсан учир нь хэт доогуур түвшний хүүхэд хичээлийн явцад алдаа гаргах магадлалтай. Чадвар өндөртэй суралцагч өөрийн түвшиндөө сэтгэж зарим зүйлсийг хайхрахгүй өнгөрөх хандлагатай байсан. Ингээд ахлагчуудаа эхлээд хичээлээ ерөнхийд нь зааж ойлгуулаад гэртээ яаж найзууддаа заах талаар бэлтгэж ирээд бие биедээ заагаарай гэсэн даалгавар өгсөн. Дараа нь бүгд бэлдсэн аргаараа бие биедээ заасан.
- B. Өртөө нэг: Geogebra программ ашигласан. Өртөөний ахлагч Б.Биндэрьяа нь geogebra программ дээр эхэлж өөрөө 2 янзын график байгуулж үзүүлээд дараа нь багийн гишүүдэд 2 тэгшитгэл өгч программ ашиглаж бодоход тусална. Ингэж заахад бүх хүүхэд идэвхтэй бүгд графикаа өөрөө байгуулж, тэгшитгэлээ бодсон.

Өртөө хоёр: Өртөөний ахлагч Б.Анунгоо $a^{f(x)} = a^{g(x)}$ хэлбэрийн илтгэгч тэгшитгэлийг $f(x) = g(x)$ тэгшитгэлд шилжих аргаар эхэлж өөрөө бодож үзүүлээд дараа нь багийн гишүүдэд нэг нэг бодлого өгч нэг бүрчлэн хамтран бодсон.

Өртөө гурав: Интернетээс илтгэгч тэгшитгэл бодох аргачлалын талаар 2 мин хичээл татаж авч үзүүлэв. Өртөөний ахлагч Г.Санчир нь интернетээс бичлэгийг хэрхэн татаж үзэх вэ? Яаж хайх аргачлалыг зааж, бичлэгээ үзүүлсний дараа багийн гишүүн бүр нэг нэг бодлого өгч хамтарч бодсон.

Өртөө дөрөв: Өртөөний ахлагч Э.Болорсондор илтгэгч тэгшитгэлийг орлуулах аргаар бодож үзүүлээд дараа нь багийн гишүүн бүр нэг тэгшитгэл бодох даалгавар өгнө. Энэ өртөөн дээр багаараа бие биедээ тусалж хамтран хийж болох зохион байгуулалттай байсан.

Багууд өртөө болгон дээр 5 минут байх ба хугацааны эцэст багийн гишүүн бүр өртөөг, өртөөний ахлагчийг үнэлнэ. Өртөө ахлагч багийн нийтэд бас үнэлнэ. Ингэж хоёр талаасаа үнэлэх нь хичээлийн явцыг бодитоор дүгнэх боломж олгодог.

Санал асуулгын хуудас:

Д/Д	Өртөөний нэр	Сурсан зүйл	Ойлгоогүй зүйл	Өртөөг үнэлэх
1.	Бүтээж үзье			
2.	Сонирхож харъя			
3.	Бодож үзье			
4.	Туршиж үзье			
5.	Дүгнэлт			
	Дүн			

Өртөө бүрийг 1-5 оноогоор дүгнэх ба нийт 20-15 оноо авсан бол маш сайн, 10-14 оноо авсан бол дунд, 5-9 оноо авсан тааруу, 5-аас доош бол муу ойлгосон байна.

Багийн онооны хуудас:

Д/Д	Өртөөний нэр	Оноо
1.	Бүтээж үзье	
2.	Сонирхож харъя	
3.	Бодож үзье	
4.	Туршиж үзье	
5.	Дүгнэлт	
	Дүн	

Өртөө бүр 1-5 оноогоор дүгнэх ба баг нийт 20-15 оноо авсан бол маш сайн, 10-14 оноо авсан бол дунд, 5-9 оноо авсан тааруу, 5-аас доош бол муу ойлгосон байна.

С. Багш өртөөг солих дохио өгөхөд багууд дараагийн өртөөнд шилжинэ. Ингэж 4 өртөөгөөр ээлжлэн аялна. Дөрвөн өртөөг аялж дууссаны дараа багш нэгдсэн байдлаар хичээлийг дүгнэнэ.

Д. Үүний дараа багууд болон сурагч нар онооны хуудсыг нэгтгэсэн. Үр дүнд энэ 100 хувь ойлгосон. Өртөөний ахлагч нар сайн байлаа гэсэн үр дүн гарсан. Энэхүү оноогоор суралцагчдын хичээлийн идэвхийн оноог тооцож дүгнэсэн.

Е. Хичээлийн төгсгөлд үнэхээр сайн ойлгосон эсэхийг баг дунд нь дахин 2 тэгшитгэл өгч бодуулж шалгасан. Ингэхэд бүгд сайн бодсон.

Хичээлийн хэлэлцүүлэг:

Энэ аргаараа Функцийн график байгуулах, Матриц, Илтгэгч тэгшитгэл гэсэн нийт 3 удаагийн ээлжит хичээлд хэлэлцүүлэг хийлгэсэн. Дээрх илтгэгч тэгшитгэл сэдвээр хичээл заахдаа сургуулийнхаа 6 багшийг урьж ажиглалт, хэлэлцүүлэг хийлгэсэн. Хичээл ажиглалтын хуудас 4 янзаар өгч ажиглуулав.

1. Хичээлийн агуулгыг ажиглах хуудас.
2. Сурагчийн үйл ажиллагааг ажиглах хуудас.
3. Багшийн үйл ажиллагааг ажиглах хуудас.
4. Сургалтын хэрэглэгдэхүүн ажиглах хуудас.

Хэлэлцүүлгийн протокол:

Хичээлийн сэдэв: Математик - 2017-11-13 -Б.Ариунзул - 106 - Илтгэгч тэгшитгэл – 215 тоот

Уг хичээлд ажиглалт хийсэн: Сургалтын менежер Б.Булгамаа, ЗАН-ийн ахлагч О.Орхонбаатар, багш Н.Саранчимэг, Ё.Даваасүрэн, Б.Саранзаяа, Н.Нямдаваа нар

Б.Ариунзул багш хичээлээ танилцуулав: Илтгэгч тэгшитгэл сэдвийг би өмнө нь уламжлалт аргаар заадаг байсан ба энэ удаад өртөөчилсөн шавь төвт аргаар заалаа. Багийн ахлагчтай 2 өдөр ажилласан ба бэлтгэлд их цаг зарцуулсан. 2 талаас үнэлдэг учир эргэх холбоо сайн байдаг. Ахлагч нарыг өмнөх улиралд 60-80 гарсан дундаж хүүхдүүдээс сонгосон.

БУЗАН-ийн ахлагч О.Орхонбаатар: Баярлалаа, сайхан хичээл боллоо таалагдаж байна. Би багшийн үйл ажиллагааг ажиглах байсан. Зорилгоо тодорхойлсон, өртөө бүр өөр өөр зорилтыг тавьж ажилласан байна. Мэдээлэл технологийн хичээлтэй холбогдож байгаа нь их таалагдлаа. Программ ашиглах нь авууштай байлаа. Хичээл дээр багшийн ачааллыг багасгаж байна. Багш өртөө бүрээр явж туслах нь илүүц, өртөө удирдаж буй хүүхдүүдтэй илүү ажиллах хэрэгтэй. Баг хуваалтад цаг алдахгүй байх талаас нь ажиллах хэрэгтэй. Ухаалаг утас хэрэглэж болно. Бодолтыг интернетээс олж чаддаг байх хэрэгтэй.

Багш Н.Саранчимэг: Суралцагчдын хичээлд оролцох талаар нь ажиглав. Өртөөнд ирж буй 4 хүүхэд маш сайн ойлгосон. Номин, Анужингаас асуухад их сайн ойлгож байна. Оролцоогүй хүүхэд нэг ч алга, сурах сэдлийг төрүүлж чадсан. Хүүхдүүд бие дааж 4 бодлогыг амжилттай бодож сурлаа.

Багш Ё.Даваасүрэн: Санаа авах зүйл зөндөө байна. Агуулга нь тодорхой, уялдаа холбоотой байдал хөтөлбөрөөс харагдаж байна. Идэвх оролцоо, өртөөг нэрлэсэн байдал нь оновчтой. 4 хүүхэд шууд зогсоод эхлэх нь зохимжгүй. Цаашид бататгал, дүгнэлт хичээлд зохимжтой арга байна.

Багш Б.Саранзаяа: Мэргэжлийн биш хирнээ ойлгомжтой, шинээр сурсан мэдсэн зүйл их байлаа. Geogebra хүүхэд бүрээр ажиллах хэрэгтэй. Үнэлгээний хэсэг тайлагдсан. 1-р бодлогыг харуулахдаа томруулах хэрэгтэй. Хичээл төлөвлөлтийн хуудас, ажиглалтын хуудас таалагдлаа. Үнэлгээг харагдахуйц байрлуулаарай.

СМ Б.Булгамаа: Математик ба мэдээлэл технологийн хичээлийг хавсаргаж болдог юм байна аа. Багш их бэлтгэл хийлээ. 1 зүйлийг олон талаас нь судлах гэсэн санаа нь зөв. Үнэлгээ нь нарийвчлалтай байсан нь илүү үр дүнтэй давуу талтай байна. Суралцагч бие биедээ зааж байгаа нь сайн. Оролцоо жигд байна. Анхаарах талаар: Суралцагчдад өөрсдөө хийх хугацааг нь ихэсгэх хэрэгтэй. Энэ нь эхэн үед хамаарна. Өртөөний нэршил, математикийн аргын нэршлийг хүүхдүүд хольж байна.

Хугацаа : 13:20 – 14:55 цагт боллоо.

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн сайжруулалт:

Хичээлийн төлөвлөлтөд дараах сайжруулалт хийлээ:

1. Сэдвээ шууд бичихгүйгээр даалгавар шууд өгнө.
2. Бүх сурагчдыг багт хуваасны дараа өртөөгөө танилцуулна. Багийг санамсаргүйгээр өнгө өгөөд сугалвал цаг бага зарцуулагдана.
3. Өртөө 3-ын дэлгэцийг илүү томруулах болов.
4. Өртөөний ахлагчийн үнэлгээг ил тод зарлах хэрэгтэй.

Дүгнэлт

Энэ аргаар хичээл явуулахад төрөл бүрийн техник хэрэгсэл, интернет сүлжээ ашиглах боломжтой. Мөн хүүхдүүд өөрсдөө хичээлийг баяжуулж шинэ санаа гаргаж заадаг. Бусад багийн аргуудаас баг дунд нэг зорилт биш хүүхэд бүр тус тусад нь бодлого, өртөө бүр дээр өөр зорилт байдаг.

Аргын давуу талууд:

1. Бага хугацаанд их зүйлийг зааж болно.
2. Багш чиглүүлэгч болж, ерөнхийд нь ажиглалт хийж байна.
3. Сурагчид бие биедээ зааж, бие биеэсээ суралцана.
4. Агуулгыг ялгаатай онцлог талуудыг гаргаж харуулахад хялбар болно.
5. Эргэх холбоо сайн, хурдан байна.
6. Бататгах хичээлд илүү тохиромжтой.
7. Бусад багийн аргаас илүү бүх сурагчид хичээлд жигд оролцоно.
8. STEM сургалтад ашиглахад тохиромжтой.

Дутагдалтай талууд:

1. Ээлжит хичээлийн бэлтгэл хийхэд их хугацаа шаарддаг.
2. Өртөө удирдах сурагчидтай 1-2 удаа уулзаж хичээл заах, шалгах болдог.
3. Өртөө удирдах сурагчдын зөв сонгох хэрэгтэй. Үгүй бол хичээлийн явцад саад учирна.

Сурагчийн хөгжил: Ингэж хичээлийг явуулахад хичээлийн агуулгыг гүн гүнзгий өөрийн гэсэн баттай ойлголттой, аливааг олон талаас нь харах, өөрийн олох мэдээлэлээ интернэт болон программ ашиглан хангалттай авч чадаж байсан. Хувь хүний зүгээс сурагч бие даан суралцах, үүрэг хариуцлагаа ухамсарлах, цагийг үр дүнтэй өнгөрөөх гэсэн зан чанарууд хөгжиж байсан.

Суралцагчдаас хичээлийн үр дүнг харуулсан судалгаа

Өртөөчилсөн сургалтаар хичээл орсны дараа үр дүнг шууд гарган авдаг ба доорх хүснэгтээр харуулав. 2016 оны 10А ангиас авсан судалгаа.

Хичээлийн сэдэв	Багуудын хувьд		Өртөө удирдагчийн хувьд	
	Сурсан	Сураагүй	Ойлгомжтой	Ойлгомжгүй
Функцийн график	95%	5%	90%	10%
Матриц дээрх үйлдэл	100%	0%	100%	0%

Огторгуйн геометр	85%	15%	90%	10%
-------------------	-----	-----	-----	-----

Санал асуулгын дүгнэлт:

1. Энэ аргаар хичээл заахад суралцагч бүрэн оролцдог.
2. 80 хувиас дээш ойлголттой байдаг.
3. Суралцагч бие биедээ заадаг учир хяналт сайн байна.

Улирлын явцын шалгалтаас хичээлийн үр дүнг харьцуулж судалгаа.

2016 онд БЭЛАС-ийн 10А анги ба 10Б ангид харьцуулсан судалгаа хийв. Ингэхдээ 10А ангид өртөөчилсөн арга ашиглаж 3 сэдэв орсон ба 10Б ангид нэг сэдэв өртөөчилсөн аргаар оров. Ингээд 2 ангийн явцын шалгалтын дүнгээр харьцуулав.

10А	Шалгалт 1	Шалгалт 2	Шалгалт 3	Хичээлийн сэдэв	Ашигласан программ
1-р улирал	61,3%	78,4%	92%	Функцийн график	Geogebra ба бичлэг
2-р улирал	57,7%	74,7%	90,5%	Матриц	Excel ба бичлэг
3-р улирал	60%	65%	70%	Огторгуйн геометр	Биет дүрс
4-р улирал	65,5%	75,3%	51%	Магадлал	

10Б	Шалгалт 1	Шалгалт 2	Шалгалт 3	Хичээлийн сэдэв	Ашигласан программ
1-р улирал	47,5%	76,4%	55%	Функцийн график	
2-р улирал	45,5%	58,7%	86%	Матриц	Excel ба бичлэг
3-р улирал	48%	57,6%	66%	Огторгуйн геометр	Биет дүрс
4-р улирал	81,5%	77,3%	60%	Магадлал	

Харьцуулсан судалгааны дүгнэлт:

1. 10А ангийн дүнг өссөн хандлагатай байна.
2. 10Б ангийн дүн хэлбэлзэлтэй байна.
3. 3-р улиралд хоёр ангид өссөн хандлагатай байна.
4. 4-р улиралд өртөөлсөн арга ашиглаж ороогүй учир дүнгүүд янз бүр байна.

Практикт арга зүйгээ ашигласан байдал

1. Өртөөчилсөн аргаар хичээл ороод нийт 3 жил болж байна. Бататгах хичээлд ихэвчлэн ашигладаг. Цахим хэлбэрт 2016 оноос хойш нийт 5 удаагийн бичлэг хийсэн. Хичээлийн бичлэгээ Б.Ариунзул нэрээр Youtube.com –д видео хэлбэрээр оруулж бүх нийт үзэж болохоор байрлуулсан.
2. Өөрийн сургуулийн хамт олонд мөн 2 удаагийн нээлттэй хичээл хэлбэрээр энэ аргаа танилцуулсан. Мөн энэхүү аргаа 2017 оны 01-р сард 10 дахь жилийн сургалтад өөрийн туршлагаасаа бусад орон нутаг нийслэлийн математикийн багш нарт танилцуулсан.
3. ЕБС-ийн багш нарын улсын илтгэлийн уралдаанд энэхүү аргаараа амжилттай оролцсон.

Ерөнхий дүгнэлт

1. Өртөөчилсөн аргаар хичээл орвол хүүхдийн идэвх сайжирч, сурагч бүр өөрийн хийсэн зүйлтэй, ойлгож мэдсэн мэдлэгтэй хичээл болж байна. Ингэж хичээлийг явуулахад хичээлийн агуулгыг гүн гүнзгий өөрийн гэсэн баттай ойлголттой, аливааг олон талаас нь харах, бие даан суралцах, үүрэг хариуцлагаа ухамсарлах, цагийг үр дүнтэй өнгөрөөх гэсэн зан чанарууд хөгжиж байна. Энэ нь сурагчдын санал асуулга 85–аас дээш хувь нь “ойлголоо, сайн хичээл боллоо” гэж дүгнэсэн, мөн улирлын явцын шалгалтын дүн нь 10%-аар өсч батлагдсан. Энэхүү арга нь тогтвортой хөгжил-2030 –ийн 4-р зорилт (чанартай боловсрол)-д нийцэж байна.
2. Туршлагаа 3 янзаар түгээн дэлгэрүүлээ. Үүнээс өөрийн сургуулийн багш нарт туршилт хичээл зааж, youtube.com-д хичээлийн бичлэгээ байршуулж, 2017 оны 1-р сард болсон 10 дахь жилийн үндсэн сургалтын багш нарт туршлагаасаа хуваалцсан нь их үр дүнтэй болсон.
3. Өртөөчилсөн аргыг орчин үеийн технологи, программ ашиглах ба интернетээс бусад туршлагатай багш нарын хичээлтэй холбож ашиглаж болж байна. Ингэж хичээл орсноор ганц багшийн мэдээлэл дамжуулалтаар явагдахгүй, олон талаас нь харсан үр өгөөжтэй хичээл болох юм.

Ном зүй

1. Болорчулуун.Ч, Сувд-Эрдэнэ.Н, 2013 он, сурган хүмүүжүүлэх уншлагын уралдаанд оролцсон “Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургалтын арга технологи” сэдэвт илтгэл.
2. Ичинхорлоо.Ш, Долингор.Г, 2005 он, “Сургалт” ном, Улаанбаатар.
3. Энхжаргал.З, Эрдэнэчимэг.Т, 2014 он, “Боловсролын удирдах ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн тулгамдсан асуудлыг сургуулийн орчинд шийдвэрлэх арга зам” итгэл.
4. <http://genematerialist.blog.gogo.mn/read/entry195463>
5. <http://www.news.mn/r/214423> Н.ЦЭНД
6. <http://www.news.mn/r/313538>

Хичээлийн гарчиггаар сэдэл төрүүлж асуудлыг шийдэх нь

Г. Баярмаа¹, Б. Эрдэнэчимэг²,

¹БХА “Эрдэм” ахлах сургууль физикийн заах аргач багш, nimbayrmaa@gmail.com

²БХА “Эрдэм” ахлах сургуулийн физикийн тэргүүлэх багш, erka0101@gmail.com

Хураангуй

Байгаль дээрх гэрлийн үзэгдлийг ажиглаж гэрлийн тарах, ойх, шингэх, хугарах, задрах үзэгдлийн талаар 6 ангидаа суурь мэдлэгтэй болгох гэсэн зорилгын хүрээнд явагдаж байгаад гурван жилийн дараа 9 ангид нь 4 бүлэг сэдэв “Бидний эргэн тойрон дахь физик” –ийн хүрээнд Оптик системийн талаар судалгааны ажил (төсөлт ажил) хийж толинд дүрс байгуулах, хугарлын хууль, нимгэн линз, линзэд дүрс байгуулах зэрэг геометр оптикийн зарим суурь ойлголтуудыг судлана гэсэн зорилгын хүрээнд шинжлэх ухаанч арга барилыг эзэмшүүлж байна.

Гэвч энэ хугацаа хүүхдүүд 6-р ангидаа гэрлийн талаар олж авсан шинжлэх ухаанч мэдлэг нь тодорхой хэмжээнд мартагдах бэрхшээл гарч ирэх магадлалтай тул үүнийг хэрхэн урт хугацааны санамжид хэрхэн буулгах вэ?, түр хугацаанд мартагдсан мэдлэгийг хэрхэн дуудаж ирэх вэ? гэсэн асуудал гарч ирж байгаа тул үүнийг шийдвэрлэх нэг арга зам нь хичээлийн сэдвийг сэдэл болгох, гайхшруулсан хэлбэрээр өгөх нь чухал юм гэж үзсэн ба 9 ангид “ТОЛИНЫ НУУЦ” сэдвийн хүрээнд толин ойлт, хавтгай толинд дүрс байгуулахад ямар ямар дүрэм баримтлах вэ гэдгийг сэргээн санаж шинж чанарыг судлан хэрэглэнд тулгуурлан мэдлэгээ ашиглах аргачлалыг туршин судалгаат хичээлийг явууллаа.

Зорилго Энэхүү хичээлдээ нэг ухагдууныг тал бүрээс нь судлах замаар өмнөх мэдлэгийг сэргээж онолын мэдлэгийг хэрэглээнд тулгуурлан тооцоолол хийх аргачлалд ач холбогдол өгч судалгаат хичээлээ явуулахаар төлөвлөлөө.

Түлхүүр үг: хичээлийн сэдэв, сэдэл хэсэг

Удиртгал

Байгаль дэлхий дээр болж буй үзэгдэл процессийн хүрээнд гэрлийн үзэгдэл түгээмэл ажиглагддаг бөгөөд энэ талаар сурагчдад маш олон зөв болон ташаа олон төрлийн мэдлэг байна. Судлаачид гэрлийн үзэгдэл процессийн талаарх сурагчдын өмнөх мэдлэгийг шалгасан судалгаа түгээмэл байдаг бөгөөд жишээ нь “бид биетийг хэрхэн хардаг вэ?” гэх мэт . энэхүү судалгаанаас бид санаа аван хичээлийн сэдэв ба эхлэл хэсэг нь хүүхдүүдийг гайхшруулсан, энэ юу билээ гэсэн бодлоос эхлэх нь хүүхдийг хичээлд хөтлөн оруулах үндэс гэж үзсэний үндсэн дээр “Гэрэл”-сэдвийн хүрээнд судалгаат хичээлийг гарын доорх материал ашиглан сурагчдад онолын мэдлэгээ хэрэглээний мэдлэг болгох аргачлалыг олгохоор зорьсон юм. Энэхүү үүднээс 6 дугаар ангид “намайг алдалгүй дуурайж чаддаг тэрхүү 2 догч би –г судалцгаая” “Хүний толгой биенэсээ салсан нь ”, 9 дүгээр ангид “Толины нууц” сэдвийн хүрээнд 2015-2017 оны хугацаанд сэдвийн болон хэрэглэгдэхүүний судалгаа, судалгаат хичээлийг зохион байгуулж байна.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар:

Үндэслэл

Хичээлийн эхлэх хэсэгт жирийн асуулт сэдэл төрүүлэх нь ховор байдаг. Гэхдээ ямар асуулт тавихаас шалтгаалах боловч асуултаас илүүтэй тухайн хичээлтэй холбоотой сонин, содон зураг, видео бичлэг амьдралд тохиолдсон үзэгдэл үйл явцаас харуулах замаар “Хичээлийн гарчиг”- ийг танин мэдэх сэдлийн хэлбэрээр:

- Гайхах, цочрох
- Эргэлзээ төрүүлсэн
- Гайхашрал төрүүлсэн
- Магадгүй өөрийн ойлгосонтой зөрчил үүсгэсэн байдлаар

урьд өмнө үзээгүй үзэгдэл үзүүлж сонирхлыг нь төрүүлэх, ач холбогдолтой эсэхийг нь мэдэхгүй ердийн зарчмаар явуулж эргэлзээ төрүүлэх, боломжтой мэт бодогдох хэд хэдэн хариулттай байх нөхцөлд оруулж, сонголт хийж чадахгүй болгож гайхашруулан алмайруулах, нэгэн асуудлыг судалсны дараа түүнтэй нийцэхгүй бодит байдлыг гарган ирж зөрчил үүсгэх тухайн агуулгыг сонирхох, таамаглах, түүнийг шинжлэн судлах хүсэл сэдлийг өөрийн эрхгүй үүсгэдэг. Тухайлбал:

- Борооны шүхэр/зоонтог/ заримдаа аюултайг мэдэх үү
- Нөхөр Инерц гуайг шүүхэд өгсөн нь
- Надтай ямар адилхан юм бэ? Хар даа
- Би газар тэнгэр хоёрт нэгэн зэрэг
- Зааны тугалд хошууныхаа хугархайг олоход нь туслая
- Морин тойруулгаар уралдая
- Төөрсөн аялагчдад тусалсан нь
- Тэнгэр дэх нарнуудыг судалцаая
- Чи ямар одны ордонд төрсөн бэ?
- Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэрт зочилсон нь
- Гэрэл бол гайхамшиг
- Хүний толгой биенээсээ салсан нь
- Загас барих гэтэл андуурсан нь
- Усаар машин өргөө
- Цахилгаан шатны оронд усыг хэрэглэвэл яах вэ?
- Соронзыг агаарт хөндий тогтоож байна. Юу болоод байна вэ?
- Яагаад одоог хүртэл мотоциклийг сансарт нисгээгүй вэ?

Ийнхүү гарчгаар сэдэл төрүүлэх нь бүх сурагчдыг хичээлд татан оролцуулах, тэднээр таамаглал дэвшүүлэх, таамаглалаа батлах сэдэл үүсгэн ажиглалт, туршилт хийлгэн түүнийхээ учир шалтгааныг олж тайлбарлах, нотлох, үр дүнг тооцох бусдад тайлагнах зэрэг чадваруудыг эзэмших сайн талтай. Гэртээ өөрсдөө санаачлан туршилт хийж ирэх чадвар эзэмшдэг. Мөн өөрсдөө туршилтыг төлөвлөх, хичээлдээ бэлтгэх, дараагийн хичээлийн тухай таах, хүлээх хоорондоо ярих, тааралдах үедээ асуух мэтээр багш сурагчдын хоорондын харилцаа ойртдог

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

Гэрэл ойх хуулийн хүрэн дэхь Агуулгын залгамж холбоо [] багшийн ном физик 9 анги

Өмнөх мэдлэг (VI анги)	Одоо судлах (IX анги)
<ul style="list-style-type: none"> • Гэрлийн ойлт гадаргын шинж чанараас хамаардаг • Гэрлийн ойлтыг сарнимал ба толин гэж ангилдаг • Толин ойлтын хууль • Туссан цацраг, ойсон цацраг, тусгалын өнцөг, ойлтын өнцөг, нормаль гэсэн ухагдахуун • Хавтгай толинд дүрс байгуулах арга 	<p>Толин ойлтын хуулийн томъёо Хавтгай толины хэрэглээ Бөмбөлөг, гүдгэр ба хүнхэр толь, толины оройн цэг, гол оптик тэнхлэг, фокусын зай, фокусын цэг гэсэн ухагдахуун Бөмбөлөг толины томъёо Бөмбөлөг толинд дүрс байгуулах аргачлал Бөмбөлөг толины хэрэглээ</p>
Эзэмших чадвар	
<p>Ф6.2.2. Хавтгай гадаргаас гэрэл ойхыг дүрслэх, ойлтын хуулийг ашиглах. (Ш6.1в,Ш6.2а,Ш6.2б,Ш6.2г,Ш6.3а,Ш6.3б,Ш6.4в,Ш6.4г)</p> <ul style="list-style-type: none"> • а) Хавтгай толинд дүрс байгуулах, хавтгай толинд чиглэлтэй цацраг ашиглаж ойлтын хуулийг тайлбарлах • б) Жижиг толь эсвэл, хөнгөн цагаан цаас ашиглан энгийн перископ хийх, хуурмаг дүрс гэсэн загвар ашиглан дүрсийн зайг судлах • в) Толинд харагдаж байгаа зүйлд дүрс гэсэн 	<p>Ф9.4.2. Гүдгэр, хүнхэр толинд дүрс үүсгэх, дүрсний шинж төрхийг харуулах. Гэрлийн ойлтын хуулийг хэрэглэн байгуулалт, хэмжилт, хялбар тооцоо хийх. (Ш9.1а),(Ш9.1в),(Ш9.2г),(Ш9.3а),(Ш9.4б),(Ш9.4в)</p> <p>а) Хүнхэр толинд дүрс үүсгэх, дүрсний шинж төрхийг хэлэлцэх.</p> <p>б) Ойлтын хууль ашиглан хүнхэр толинд дүрс байгуулан өргөтгөх.</p> <p>в) Гүдгэр толинд дүрс үүсгэх, дүрсний шинж төрхийг хэлэлцэх.</p> <p>г) Ойлтын хууль ашиглан гүдгэр толинд дүрс байгуулан өргөтгөх.</p>

- Сэдвийн агуулгыг илэрхийлэх сорилт туршилт сонгох

- Толинд үүсэх биеийн дүрсийг баг бүр тус тусдаа дараах чиглэлээр судалгаа хийнэ. Үүнд:
 - “ дүрс” толиноос ямар зайд үүсэх вэ?
 - “ дүрс” ямар өндөртэй байх вэ?
 - “дүрс” хаашаа харсан бэ?
 - Өөрийн бүтэн дүрсээ харахын тулд хамгийн багадаа ямар хэмжээтэй толь авах вэ?

Тус бүр хавтгай толинд дүрс үүсэх тухай шинжлэх ухаанч өмнөх мэдлэгийг сорил туршилтаар сэргээн бататгах.

- Онолын мэдлэгийг хэрэглээний мэдлэг болгох сорилт туршилт №2(сурах бичиг 149хуудас)-г хийнэ
- **Туршилтын тавил болон аргачлалыг судлах:**
- 1-р туршилтыг хийхдээ тухайн багт 1 туршилт өгөх ба үүнийг багаар биш хосоор ажиллах замаар хийж хэмжилтийн үр дүнг ярилцан дүгнэлт гаргаад багаар ярилцан нэгдсэн дүгнэлтийг гаргана. Туршилт №2-г багаар хамтарч ажиллана.
- **Хичээлийн хэрэглэгдэхүүнээ сонгох**

Суралцагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон, хямд , олдоц сайтай, эрүүл мэндэд хоргүй , хүүхдийн танил зүйлс, хүүхэд өөрийн биеэр хийж турших боломжтой материалуудыг сонгон авсан бөгөөд гарын доорх материал ашиглан цөөн тооны туршилтанд тулгуурлан сорил туршилтын аргаар орсон. Үүнд: толь, загвар бие, цаасан хэмжигч, өнцөг хэмжигч, метр, туузан наалт

Хичээл судалгаа

2015-2017 оны хичээлийн жилд тодорхой хэмжээгээр сайжруулан дээрх аргачлалаар зааж байна.2015 - 2017 оны хичээлийн жилд нэг ангид хичээлийн гол ухагдахууны нэрийг өгч, нөгөө ангид нь сэдэл үүсгэсэн нэр өгч судалгаат хичээлийг хийсэн .үүнд:

VI ангид	XI ангид
<ul style="list-style-type: none"> • “Намайг алдалгүй дуурайж чаддаг тэрхүү 2догч би-г судалгаа”, • “Хүний толгой биенээсээ салсан нь” 	<ul style="list-style-type: none"> • Алмаз эрдэнэ гэж бодтол..... • Толины нууц

“Толины нууц” нэгж хичээлийн судалгааг 9-р ангийн а, б (2015-2016) анги, 9р ангийн а, б,в, г (2016-2017) ангиудад хичээлийг сайжруулах замаар нийт 8 удаа зааж туршилт хийсэн ба МХТ-ын цахим туршилт ашиглан ажиглалт туршилт хийж таамаглал дэвшүүлэх, дэвшүүлсэн таамаглалаа гарын доорх материал ашиглан сорил туршилт хийж гүйцэтгэх замаар шийдвэрлэх зэрэг алхамчлалтайгаар заасан .

Хичээлийн хөтөлбөр:

Бүлэг сэдэв: Бидний эргэн тойрон дахь гэрэл

Нэгж хичээлийн сэдэв: Гэрлийн үзэгдэл

Ээлжит хичээлийн нэр: Толины нууц

Хамрах хүрээ: **9-р анги**

хугацаа: 40 мин

Зорилго: Ангидаа байрлуулах толины хэмжээг туршилтаар тооцоолон гаргана.

Агуулгын залгамж:

Ахуй амьдрал ба өмнөх хичээлд	Шинэ хичээл	Хэрэглээ
Гэрлийн ойлт Ойлтын хууль	Хавтгай толинд дүрсээ бүтнээр харах толийг сонгох	Толь худалдан авах чадвартай болно

Үйл ажиллагаа

Үе шаг	Т мин	суралцахуйн үйл	Хэрэглэгдэхүүн	анхаарах зүйл
Т а	15	Багшийн чиглэл	Сурагчийн үйл ажиллагаа	к о м п л а н

		Сурагчидтай мэндлэх 1.Та нар өмнөх хичээл дээр юуны тухай үзсэн бэ? 2.Гэрлийг хамгийн сайн ойлгодог ямар бие байдаг вэ? 3.Толинд ямар ямар нууц байдаг юм бол! 4. Чиний дүрс толинд яаж харагдах бол...Тэгвэл зурагт өгөгдсөн хүүхдийн толинд харагдаж буй дүрсийг олно уу?	Багштай мэндлэх Сурагчийн хариулт 1.Гэрлийн ойлтын тухай 2.Толь 3. Нүүрээ хардаг, гэрлийг ойлгодог, биетүүдийг хардаг, Хүний төөрөг тавиланг хардаг 4.Яг адилхан, эсрэгээрээ, урдаас харж...Өөрсдийн хариултыг сонгон хүүхэд бүр тэмдэглэнэ.		
		Бид энэ хичээлийг судласнаар Толины нууцуудыг мэдэх болно			
		Багш багуудын дүгнэлтүүдийг сонссоны дараа багш сурагчид өмнөх хичээлээ сайн эргэн санаж байгааг магтан хэлнэ. Хавтгай толинд үүссэн тамирчны дүрс дээр бататган ярилцана. Хүүхдүүдээ та нар саяны туршилт хийсэн толио ашиглан биеийнхээ бүтэн дүрсийг харж болох уу? Тийм толь авъя гэвэл ямар хэмжээтэй толь авах вэ? Энэ анги тольгүй юм байна, бүгдээрээ хүүхдүүд бүтэн дүрсээ харах тийм толь авч өгөс	<ul style="list-style-type: none"> • “ дүрс” толиноос ямар зайд үүсэх вэ? <ul style="list-style-type: none"> • “ дүрс” ямар өндөртэй байх вэ? • “дүрс” хаашаа харсан бэ? ▪ Хэдэн лаа байна вэ? <p>Туршилтуудаас дараах дүгнэлтүүдийг бөглөнө.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Биеэс толь хүртэлх зай..... см байхад толиноос дүрс хүртэлх зай см байна. Иймд биеэс толь хүртэлх зай толиноос дүрс хүртэлх зай байна ▪ Биеийн өндөр см байхад толинд үүссэн дүрсийн өндөр см байна. Иймд биеийн өндөр толин дахь дүрсийн өндөр байна ▪ Толины өмнө чи баруун гараа өргөхөд толин дахь дүрс гараа өргөнө. ▪ 2 толины хоорондох өнцөг байхад дүрс үүссэн. Иймд толинуудын хоорондох өнцөг тусам үүсэх дүрсийн тоо нэмэгдэнэ. <p>Сурагчид биеийн хэмжээтэй ижил, биеийн хэмжээнээс том, жижиг..... гэх мэт хариулт өгч болно</p>		Баг тус бүрт хайрцагтай багаж өгнө.(шугам, толь бие)
Шинэжлэн	15	Багш сурагчдаас гарсан саналуудыг самбарт бичнэ. Ямар толь хэрэгтэйг туршилтаар тооцоолон олж	Багуудад туршилтын багажийг зааврын хамт өгнө	туршилт хийж дүгнэлт яриулах	
нарийвчлах	10	Багуудын хийсэн туршилтын хэмжээг багш самбарт бичнэ. Сурагчдаар багуудын хийсэн хэмжилтүүдийн дунджийг бодуулж, дүгнэлт хийлгэнэ.	Сурагчид багуудын туршилтын хэмжээнүүдийн дунджийг олж, дүгнэлт хийнэ Сурагчид биеийнхээ өндрийн хагастай тэнцүү толь авч тавибал, бүтэн дүрсээ харж болно гэсэн дүгнэлт гаргана		
Ноглох	2	Ажлын хуудас №....			
		<ol style="list-style-type: none"> 1. 1м 60см өндөртэй сурагч ангийн хавтгай толиноос 2.5 м зайнаас өөрийнхөө бүтэн дүрсийг харав. <ul style="list-style-type: none"> • Сурагчийн дүрс толиноос ямар зайд үүсэх вэ? • Сурагч ба түүний толинд үүссэн дүрс хүртэлх зайг тооцоолно уу • Сурагчийн дүрсийн өндөр үүснэ. 2. Хавтгай толины өмнө байрлуулсан цагийн дүрсийг зурагт үзүүлэв. Хэдэн цаг болж байна вэ? Цагны нүүрэн дээрх 12 тоо дээд талд байгаа гэж тооцно. 		Гэрт: Манегийн зураг дахь толинд үүссэн дүрсийн алдааг олох Гэртээ толь авах тооцоо хийж ирэх	
Үнэлгээ		Сурагчдыг явцын дунд болон ажлын хуудсаар сурагчдыг үнэлнэ. Гэрийн даалгаврын туршилтын үр дүнгээр үнэлнэ.			

“Толины нууц” судалгаат хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл буюу туршилт гүйцэтгэх явцад гарсан алдааг сайжруулсан арга зам

Асуудал дэвшүүлэх: Чиний дүрс толинд яаж харагдах бол...Тэгвэл зурагт өгөгдсөн хүүхдийн толинд харагдаж буй дүрсийг олно уу? Сурагчид өөрийн сонголтыг хийж тэмдэглэнэ.

Үүний дараа багууд толинд үүсч буй дүрсийн талаар өмнөх мэдлэгээ сэргээн санахад нь тусламж үзүүлэх үүднээс дараах 4-н чиглэлээр туршилтыг хосоор ажиллах чиглэлээр туршилтыг хийсэн.

- Толин дахь дүрс ямар зайд үүсэх вэ?
- Толинд үүссэн дүрсийн хэмжээ ямар байх вэ?
- Толин дахь биеийн дүрс хаашаа харсан байна вэ?

Сурагчид хос хосоороо туршилтыг гүйцэтгэн багаар хамтран даалгавар нэгдсэн дүнгэлт гаргаж өмнөх мэдлэгийг сэргээх үйл явцын дараа дараах чиглэлийн асуултыг тавьж хичээлийг эхлүүлж дараах бататгал хэсгийг ажиллав.

1 Сурагч Бат толиноос 1,5см зайтай зогсож байв.

- Батын дүрс толиноос ямар зайд үүссэн бэ?
- Бат, дүрс хоёрын хооронд ямар зайтай байх бэ?

2 Том толинд өөрийгөө харж байсан сурагч Бат 2 алхам ухрав.

- Батын толин дахь дүрс хэдэн алхам ухрах вэ?
- Бат ба түүний дүрс хоёрын хоорондох зай яаж өөрчлөгдөх вэ?

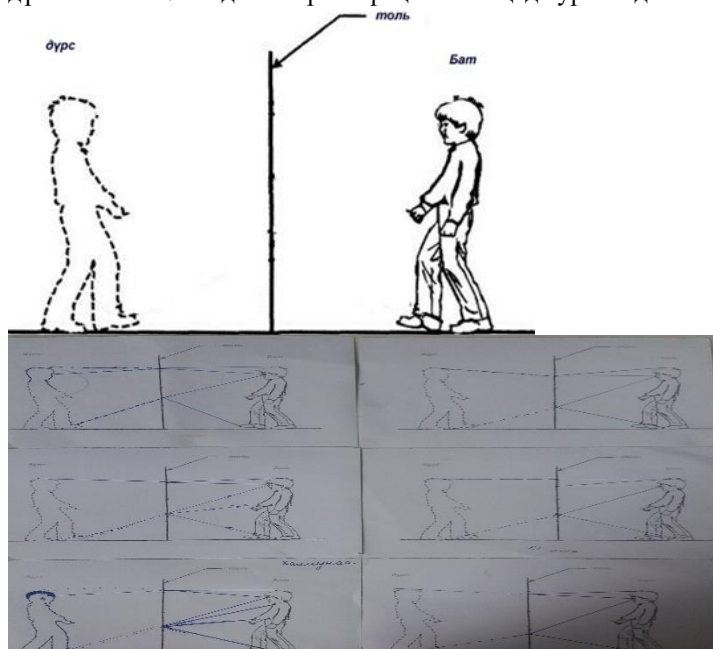
3. Том толинд өөрийгөө харж байсан сурагч Бат 1 алхам урагшлав.

- Батын толинд үүссэн дүрс 1алхам урагшлах уу эсвэл 1 алхам ухрах уу?
- Бат ба түүний толин дахь дүрс хоёрын хоорондох зай яаж өөрчлөгдөх вэ?

4. Сургуулийн коридорын том толины өмнө 50см зайд өөрийгөө харж зогсох сурагч Батын биеийн өндөр 162см.

- Батын толинд үүссэн дүрсийн өндөр хэд байх вэ?
- Хэрэв Бат хойшоо 1 алхам ухарвал толинд үүсэх дүрсийн өндөр өөрчлөгдөх үү? Яагаад?

Дээрх дасгал ажлыг гүйцэтгэсний дараа сурагч Батын толинд үүсэх дүрсийг хамтран байгуулалт хийж дүгнэлт хийе. /энэ даалгаврыг гүйцэтгэх явцад сурагчид биеэс ойсон гэрэл толин дээр тусаад буцаж ойно/

- Хүүхдүүдээ, та нар саяны туршилт хийсэн толио ашиглан биеийнхээ бүтэн дүрсийг харж болох уу?
- Тийм толь авъя гэвэл ямар хэмжээтэй толь авах вэ?
- Энэ анги тольгүй юм байна бүгдээрээ энэ ангид ангийн хүүхдүүд бүтэн дүрсээ харах тийм толь авч өгье

Сурагчдын хариулт:

- Бидний өндөртэй тэнцүү хэмжээтэй
- биеийн хэмжээнээс том, жижиг
- Толины хэмжээ бага бол бид дүрсээ харж чадахгүй
- Толь хазгай бол боломжтой....
- сурагчид нэг нь толио барьж нөгөө нь хол ойр зогсон үзэж байсан

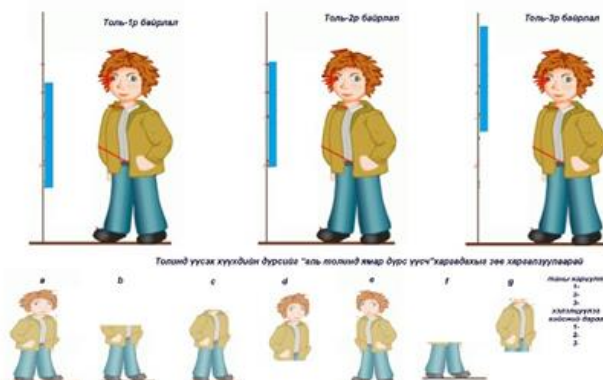
Шинжлэн судлах

Багш сурагчдад сурах бичиг дэх санал болгож “ТОЛИНД БИЕЙН БҮТЭН ДҮРСИЙГ ХАРАХЫН ТУЛД ХАМГИЙН БАГАДАА ЯМАР ТОЛЬ АВАХ ВЭ?” туршилтыг багаар хамтран хийлээ.

Туршилтын явц ба үр дүн

Баг	Сурагчийн нэр	Өндөр	Толиноос бие хүртлэх зай /м/	Наалтуудын хоорондох зай см		Наалтуудын Дундаж зай см
				1	2	
I	Отгонцэцэг	1.46	1	78	80	76
			1.5	75	76	75.5
			2	76	76	76
II		1.65	1	83	84	87.5
			1.5	86	85	85.5
			2	86	86	87.5
III		1.56	1	93	90	92
			1.5	89	87	88
			2	89	90	89.5
IV		1.67	1	88	88	88
			1.5	85	86	85.5
			2	84	83	83.5

Нарийвчлах

Багуудын хийсэн туршилтын хэмжээг багш самбарт бичиж сурагчдаар багийн хийсэн хэмжилтүүдийн дунжийг бодуулж, дүгнэлт хийлгэв.

Дараагийн алхам нь дээрх хэмжээтэй толийг хананд байрлуулахын тулд хэрхэн байрлуулах вэ? гэсэн асуудал дэвшүүлж дараах даалгаврыг гүйцэтгэв.

162 см өндөртэй сурагч Бат өөрийн өндрийн 1/2 тэнцэх толийг ханандаа 3 янзаар байруулжээ. Аль байрлалд түүний биеийн аль аль хэсэг харагдаж болохыг байгуулалт хийж харгалзуулаарай.

- Сурагчдын туссан цацраг ойсон цацраг зурахдаа алдаж байсан.
- Нормал шугамыг зураагүй
- Ойсон өнцөг туссан өнцөгтэй тэнцүү гэдэг хуулийг ашиглах нь бага хувьтай байсан тул шууд нүд рүү ойсон цацрагийг зурж байсан.
- Тус бүр байгуулалтыг хийж ярилцсаны дараа толины аль байрлалд хүүхэд бүтэн дүрсээ харах боломжтой байрлалыг олов.

Үүний дараа тус байрлалд толины дээд ирмэг толгойн аль хэсэгт байна вэ? гэдэг асуудлаар ярилцаж багш нэмэлт тайлбар хийж, нэгтгэн дүгнэв.

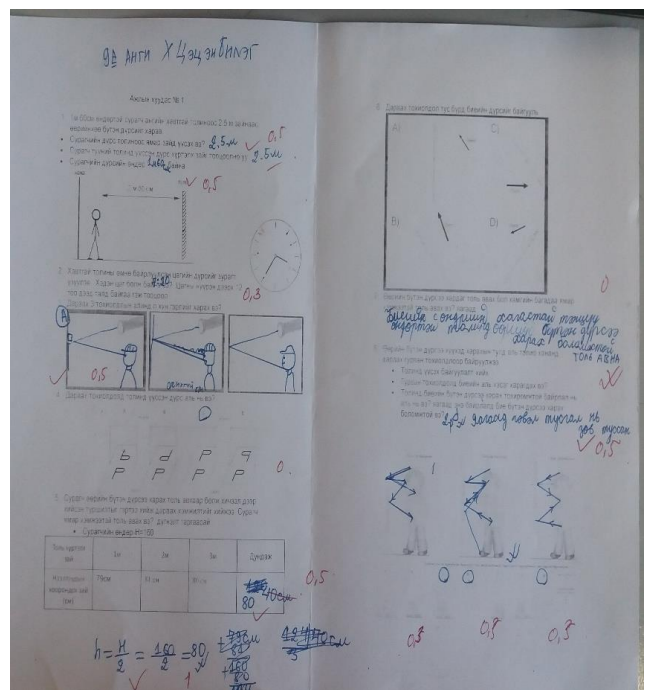
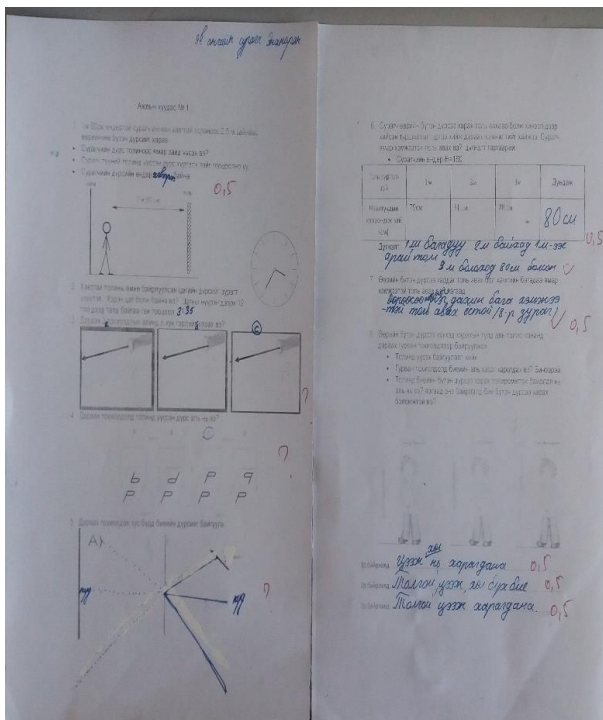

Шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага:

1. Гарчгаар сэдэл төрүүлэх нь бүх сурагчийг хичээлд татан оролцуулах, тэднээр таамаглал дэвшүүлэх, таамаглалаа батлах сэдэл үүсгэн ажиглалт, туршилт хийлгэн түүнийхээ учир шалтгааныг олж тайлбарлах, нотлох, үр дүнг тооцох бусдад тайлагнах зэрэг чадваруудыг эзэмших сайн талтай.
2. Өмнөх ангид үзсэн хичээлийг сэргээн санахад сорил туршилтыг тал бүрээс нь хийж толинд үүсэх дүрсийн шинж чанарыг 4-н талаас судлав.
3. Хүүхдүүд багаар суусан боловч сорил туршилт №1 хийхдээ хосоор ажиллах зарчмыг сонгосон нь хүүхэд бүр мэдлэгээ сэргээн санахад тус болов.
4. Толинд үүссэн биеийн дүрсийг ашиглахдаа проектороор цацаж толины тусгалыг ашигласан нь
5. ‘Өөрийн бүтэн дүрсээ харах хамгийн бага хэмжээний толийг сорил туршилтаар гүйцэтгэхдээ хананд цаасан метр байрлуулсан нь сурагчид өөрийн өндрийг ойролцоогоор хэмжсэн.
6. Туршилтанд ашигласан толийг зориулалтын бариултай, ард нь тулгуур хийж өгсөн нь хэмжилтийн явцад гарч болох техникийн алдааг багасгаж өгсөн.

Судалгааны үр дүн:

1. Гарчгаар сэдэл төрүүлэх нь бүх сурагчдыг хичээлд татан оролцуулах, тэднээр таамаглал дэвшүүлэх, таамаглалаа батлах сэдэл үүсгэн ажиглалт, туршилт хийлгэн түүнийхээ учир шалтгааныг олж тайлбарлах, нотлох, үр дүнг тооцох бусдад тайлагнах зэрэг чадваруудыг эзэмших сайн талтай.
2. Тухайн хичээлийн агуулга их байснаас МХТ-ийг түлхүү хэрэглэсэн ч зорилгод хүрэхгүй байсан тул туршилтад дахин судалгаа хийж “хавтгай толинд дүрс үүсэх” – ийг 4 талаас нь судалж, олон асуудлыг шийдвэрлэж чадсан.
3. Өөрийн бүтэн дүрсээ харах боломжтой хамгийн бага толины хэмжээг тооцоолж үзсэний дараа “Толийг хананд хэрхэн байрлуулах вэ?” асуудлаар дамжуулан толинд дүрс байгуулах байгуулалтыг сэргээн хийж, сурагчдаар өөрсдөөр нь дүгнэлт гаргуулж баталгаажуулсан.
4. Хичээлийн төгсгөлийг түүний хэрэглээ болон эдийн засгийн асуудалтай холбож чадсан.
5. Тус хичээлийг 2 хэлбэрээр орж үзсэн. Нэг ангид нь “Хичээлийн гарчиг болон сэдэл хэсгийг сурагчдын өмнөх төсөөлөл, ахуй амьдралтай холбосон” бол нөгөө ангид нь номны дагуу орж блум таксономоор 7 асуулга даалгавартай шалгалтыг авч дүнг харьцуулан үзвэл.

			1	2	3	4	5	6	7	авах	аг	хувь	дүн
--	--	--	---	---	---	---	---	---	---	------	----	------	-----

			a	b	C				A	b		A	B	c				
			0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1,5	1,5	1	9		
9B	Номны агуулгаар	авах	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5	27	40,5	40,5	27	243			
		авсан	7	4	5,5	7	6,9	12	9,4	10,5	16,1	4,3	30,2	3,6		117		
		гүйцэтгэл	51,9	29,6	40,7	51,9	51,1	88,9	69,6	77,8	59,6	10,6	74,6	13,3				47,9
		A=	0		B=	0		C=	1		D=	12		F=	14			
9A	туршилт хичээл	Авах	13	13	13	13	13	13	13	13	26	39	39	26	234			
		авсан	11,5	8	11	11	10,4	11	8	7,1	16	23,9	23,2	9,2		142		
		гүйцэтгэл	88,5	61,5	84,6	84,6	80	84,6	61,5	54,6	65,2	61,2	59,5	35,4				60,6
		A=	2		B=	1		C=	4		D=	8		F=	11			

1 даалгавар

9в ангийн сурагчдын хувьд гүйцэтгэл нь 40% байна. Энд сурагчид биеэс дүрс хүртэлх зай, дүрсийн өндөр зэрэг алдаа гаргаж байв. Харин 9а ангийн сурагчдын гүйцэтгэл 73% байгаа бөгөөд биеэс дүрс хүртэлх зайг тооцоолоход 38.5% алдаж байна.

2 ба 4-р даалгавар

Толинд үүссэн цагны дүрсийг ашиглан хэдэн цаг болж байгааг тооцоолох даалгавар гүйцэтгэхэд 9в ангийн 51.9 % бол 9а ангийн сурагчид 84,6% хувийн гүйцэтгэлтэй байгаа нь сурагчдын толинд үүссэн биеийн дүрс эсрэг чиглэлд байдаг гэдэг санааг проекторын тусгал ашиглан харуулсан нь оновчтой байлаа

3 р даалгавар: гэрлийг тус байрлалын алинд нь тусгалыг олж харах вэ? гэдэг даалгаврыг гүйцэтгэхэд (туссан ба ойлсон цацрагийг тэмдэглэж чадаж байна уу?, туссан цацрагийг буцааж ойлгон зурахдаа өнцгийг тооцсон уу?, нүд бол гэрэл хүлээн авагч гэдгийг тооцоолж байна уу? гэдгийг харгалзан үзэж оноог өгсөн) 9в ангийн сурагчдын гүйцэтгэл 51.1% байгаа ба гол төлөв сурагчид туссан цацрагийг тэмдэглэсэн боловч ойлсон цацрагийг тэмдэглээгүй байсан. 9а ангийн сурагчдын хувьд гүйцэтгэл нь 80% байсан ба сурагчид туссан ойлсон цацрагийг тэмдэглэхдээ сум зураагүй харин туссан ба ойлсон өнцгийг зөв тооцоолж ойлгон зурсан ба нүдэн дээр очоогүй тохиолдолд цацрагийг харахгүй гэж бичсэн байсан..

5-р даалгавар: 160 см өндөртэй сурагч бүтэн дүрсээ харахын тулд жижиг толиор хийсэн хэмжилтийг ашиглан сурагчид ямар хэмжээтэй толь авч болох талаар тооцоолон хийсэн эсэх, дүгнэлт гаргасан байдал зэргийг харгалзан үзэж оноо бал өгсөн. 9в ангийн сурагчдын гүйцэтгэл 73.5%-тай бол 9а ангийн сурагчдын гүйцэтгэл 61% байна. Энэ нь даалаврын өгөгдөлд дүгнэлт гэсэн зай үлдээгээгүйтэй холбоотой болов уу.

6-р даалгавар.: Бүтэн дүрсээ хардаг толь авах бол хамгийн багадаа ямар хэмжээтэй толь авах вэ? гэсэн даалгаварт хариулах байсан бөгөөд биеийн өндрийн хагас, Биеийн өндрийн ½ тэнцэх толь, толь ба бие хоёрын хоорондын зайг тооцоолох зэрэг хариулт өгсөн бол бүрэн оноог нь өгсөн. 9в анги 59,6 % бол 9а ангийн гүйцэтгэл 65.2% байсан бөгөөд сурагчид туршилтын үр дүнг бичих, хэмжилт бичих зэрэг алдаатай хариулт хийсэн байсан.

7-р даалгавар: сурагч өөрийн өндрийн хагастай тэнцэх хэмжээний толь авч дараах 3 байрлалд толийг тавьж ижил 1м зайд тус тус зогсчээ. Дараах даалгаврыг гүйцэтгэнэ үү

А.Толинд үүсэх дүрсийн байгуулалт хийх

Б. Байрлал тус бүрд биеийн аль хэсэг харагдах вэ?

В. Аль байрлалд биеийн бүтэн дүрс харагдаж байна вэ? яагаад энэ байрлал хамгийн тохиромжтой байрлал болж чадаж байгааг талбарлана уу.

Дээрх гурван даалгавар гүйцэтгэлийг тус бүрд нь харьцуулан харахад 9в ангийн гүйцэтгэл 10.6% тай бол 9 анги 61.2 % байгаа нь 9в ангид зөвхөн ямар хэмжээний толь авах вэ? гэдгийг л тооцоолсон цааш нь хэрхэн байрлуулах вэ? нэмэлт даалгавар гүйцэтгээгүйтэй холбоотой гэж дүгнэлт байна. Мөн хананд хэрхэн байрлуулах гэсэн асуултад 9а ангиас 6 хүүхэд л бүрэн хариулт өгсөн нь хичээлийг ахуй амьдрал болон эдийн засагтай холбож өгсөн нь зөв алхам болж чадсан гэдгийг харуулж байна.

Дүгнэлт

- Жирийн асуулт сэдэл төрүүлэх нь ховор байдаг. Гэхдээ ямар асуулт тавихаас шалтгаалах боловч асуултаас илүүтэй тухайн хичээлтэй холбоотой сонин, содон зураг, видео бичлэг амьдралд тохиолдсон үзэгдэл үйл явцаас харуулах замаар “Хичээлийн гарчиг”- ийг танин мэдэх сэдлийн хэлбэрээр:

- Гайхах, цочрох
- Эргэлзээ төрүүлсэн
- Гайхашрал төрүүлсэн
- Магадгүй өөрийн ойлгосонтой зөрчил үүсгэсэн

Яагаад гэсэн асуултыг тавьсан байдлаар урьд өмнө үзээгүй үзэгдэл үзүүлж сонирхлыг нь төрүүлэх , ач холбогдолтой эсэхийг нь мэдэхгүй ердийн зарчмаар явуулж эргэлзээ төрүүлэх, боломжтой мэт бодогдох хэд хэдэн хариулттай байх нөхцөлд оруулж, сонголт хийж чадахгүй болгож гайхашруулан алмайруулах, нэгэн асуудлыг судалсны дараа түүнтэй нийцэхгүй бодит байдлыг гарган ирж зөрчил үүсгэх тухайн агуулгыг сонирхох, таамаглах, түүнийг шинжлэн судлах хүсэл сэдлийг өөрийн эрхгүй үүсгэж байна.

- Гарчгаар сэдэл төрүүлэх нь бүх сурагчдыг хичээлд татан оролцуулах, тэднээр таамаглал дэвшүүлэх, таамаглалаа батлах сэдэл үүсгэн ажиглалт, туршилт хийлгэн түүнийхээ учир шалтгааныг олж тайлбарлах, нотлох, үр дүнг тооцох бусдад тайлагнах зэрэг чадваруудыг эзэмших сайн талтай.
- Гэртээ өөрсдөө санаачлан туршилт хийж ирэх, хэрэглэгдэхүүнийг гарын доорх материалаар хийх чадвар эзэмшиж байна.
- Мөн өөрсдөө туршилтыг төлөвлөх, хичээлдээ бэлтгэх, дараагийн хичээлийн тухай таах, хүлээх хоорондоо ярих, гэрийнхэнтэйгээ санал солилцох, тэднийг татан оролцуулах, багштай тааралдах үедээ асуух мэтээр багш сурагчдын болон эцэг эх сурагчдын хоорондын харьцаа ойртож байна.
- Сурагчид дэвшүүлсэн таамаглалаа сорил туршилтаар батлан, дүгнэлт гаргаж байгаа нь илүү давуу талтай болсон.
- Суралцагчдын сэдлийг төрүүлж өдөөж өгөөд орхих биш цааш нь тавих асуудал болон туршилтын даалгаврын өгөгдөл нээлттэй асуулгын хэлбэрт шилжүүлэх нь оновчтой байна
- Багш тухайн асуудлыг илэрхийлэх нээлттэй асуултыг боловсруулах арга зүйд суралцах хэрэгцээ гарч ирж байна.
- Амьдрал дээрх асуудлыг туршилтаар нотлохын өмнө зөв шийдлийг гаргах нь зүйтэй бөгөөд энд физик загварыг тусгах нь хүүхдүүдэд шинжлэх ухааны мэдлэгээ хэрэглэхэд нь тус нэмэр болж байна.
- Суралцагчдад багшаас болон бусдаас тухайн хичээлтэй холбоотой өөрийн үзэл бодол болон ойлгохгүй байгаа зүйлээ тодруулах асуулт асуух, асуудал дэвшүүлэх зэрэг чадвар илэрч гарч ирж байна.

Ном зүй

1. *Багшлахуйн хөгжил-физикийн хичээлийн модуль БСШУЯ-ЯОУХАБ УБ хот 2014 он*
2. *“Багш судлаач” Чимэдлхам. Ц УБ хот 2003 он*
3. *Боловсрол судлал № 06 - 2011 он*
4. *Багшид өгөх зөвлөгөө Жантэн Каяа – 2006*
5. *Физик дидактик Б. Бурмаа. УБ 2012 он [1],*
6. *Физик дидактик Б. Бурмаа, М. Ганбат А. Дулмаа Ж. Дөлгөөн нар. УБ 2017 он 35х-45х [1], [2],*
7. *Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх үндсэн сургалтын гарын авлага- багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт УБ 2014*
8. *Физик сурах бичиг 6 анги, 7 анги, 8 анги, 9 анги, мөн тухайн сурах бичигт харгалзах багшийн ном*
9. *Интернет мэдээлэл*
10. *“Learning Physics through Games: A Game Based Teaching Model (GBTM) Builds an Inquiry Classroom Environment” Suresh C Joshi* Head, Learning Resource Center and Department of Physics Ahlcon International School, Mayur Vihar, Phase – 1, New Delhi – 110091, India*

Хаягдал материал ашиглан сорил туршилтад хичээл бэлтгэх арга зүй

Д.Урантогос, deemeetogosoo@gmail.com

Дорнод аймаг, Хэрлэн сум, Шинэ хөгжил цогцолбор сургууль,

Зорилго: Гарын доорх материал ашиглан сорил туршилтын хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх нь хүүхдийн сурах үйл явцад хэрхэн дэмжлэг үзүүлж чадаж буйг судалгаат хичээлээр судлах, үр дүнг тооцохыг зорьсон.

Судалгааны загвар/арга зүй / хандлага: Гарын доорх материалаар бэлтгэсэн хэрэглэгдэхүүнийг ашиглан “Энерги” агуулгын хүрээнд 6-р ангид “Энергийн хувирал”, “Энерги хувирах үед энергийн хэмжээ

өөрчлөгдөх үү?” гэсэн сорил туршилтад суурилсан судалгаат хоёр хичээлийн агуулга, арга зүйг сайжруулсан хичээлийн судалгааг хэрэгжүүлсэн.

Судалгааны үр дүн: Энэхүү хичээлийн судалгаагаар юмс үзэгдлийг бодит байдлаар нь хүртэж мэдрэх, энергийн нэршлийг зөв нэрлэх, энергийг ялган таних, амьдрал дээрх энергитэй холбоотой бодит зүйлсийг туршиж нэрлэх зэрэг сорил туршилтын өөрчлөлт, үр дүнг ашиглан логик сэтгэхүйгээр тухайн аргын мөн чанар, дотоод зүй тогтлыг олж тогтоож дүгнэлт гаргах, бүтээлчээр суралцахуйн үйлийг хэрэгжүүлснээр сурагчдын мэдлэг чадварт өөрчлөлт гарч байгааг тогтоосон.

Практик ач холбогдол: Энергийн хувиралын тухай 4, 5, 6,7, 8-р ангиудын хичээлийн агуулгад оруулж үзэх боломжтой байгааг судлан, хичээл хоорондын босоо хөндлөн залгамж холбоог гаргасан. Энэ нь бага ангийн “Хүн байгаль” зааж байгаа багш нар, 6-р ангийн 1 –р улиралд үзэх төлөвлөгөөний дагуу “Энергийн хувирал”, 4-р улиралд үзэх “Энергийн хэрэглээ”, 7-р ангид 4-р улиралд үзэх “Дуу авиа”, 8-р ангид “Энерги хангамж”, 9-р ангид үзэх “Цахилгаан энерги” гэсэн нэгж хичээлд уялдуулан судалж үзэх боломжтойг олж тогтоосон.

Шинэлэг тал/ашиг тус: Физикийн сорил туршилтын зарим хэрэглэгдэхүүнийг гарын доорх материал ашиглан бэлтгэж өдөр тутмын ахуй, амьдралд илүү ойр сорил туршилтыг физикийн хичээлд хэрэглэхэд физикийн багш нарт шинэ санаа өгөх болно.

Түлхүүр үг: Гарын доорх материал, физикийн сорил туршилт, бэлтгэл судалгаа, хэрэглэгдэхүүний судалгаа, судалгаат хичээл

Гарын доорх материал ашиглан бэлтгэсэн хэрэглэгдэхүүн, энгийн амьдралд байнга тохиолдох энергийн үзэгдэлтэй холбоотой агуулгын хүрээнд 6-р ангийн “Энергийн хувирал”, “Энерги хувирах үед энергийн хэмжээ өөрчлөгдөх үү?” сорил туршилттай хоёр хичээлийн судалгааг зохион байгуулж, түүний агуулга, арга зүйг хэрхэн сайжруулсан талаар судалгаат хичээлийн үр дүнг танилцуулж байна.

Энэхүү судалгаат хичээл нь 6-р ангийн сурагчдыг байгалийн шинжлэх ухааны “судлаач”-ийн байр сууринд аваачиж, юуг судлах гэж байгаа туршилтын зорилгыг тодорхой болгож, таамаглал дэвшүүлэн, тэрхүү таамаглалаа батлах туршилтаа явуулж, үр дүнд анализ хийж, дүгнэлт гаргуулах, ирээдүйн судлаач шинжээч болоход бага боловч нэмэр болох юм. Ингэхдээ сорил туршилтад ашигласан хэрэглэгдэхүүн нь гарын доорх материал ашиглан хийсэн болохоор түүнийг сурагчдын сурах үйл явцад дэмжлэг үзүүлж чадах эсэхийг судлах шаардлагатай болсон. Энэхүү зорилгын хүрээнд 2 жилийн хугацаанд 6-р ангийн 4 цаг ба 8-р ангид 4 цагийн нийт 8 цагийн судалгаат хичээлийг заан туршиж 6-р ангийн 4 ээлжит хичээлийн засан сайжруулсан жишиг болохуйц хөтөлбөртэй болсон.

Судалгаат хичээл бүрийн дараа онолын хувьд харьцангуй зөв дүгнэлт гаргаж, аливаа зүйлсийг нотолж ойлгож байгаа сурагчдын тоо өмнөх оны сурагчдын үзүүлсэн гүйцэтгэлийн хувь нь 20% -25% -иар өссөн байсан.

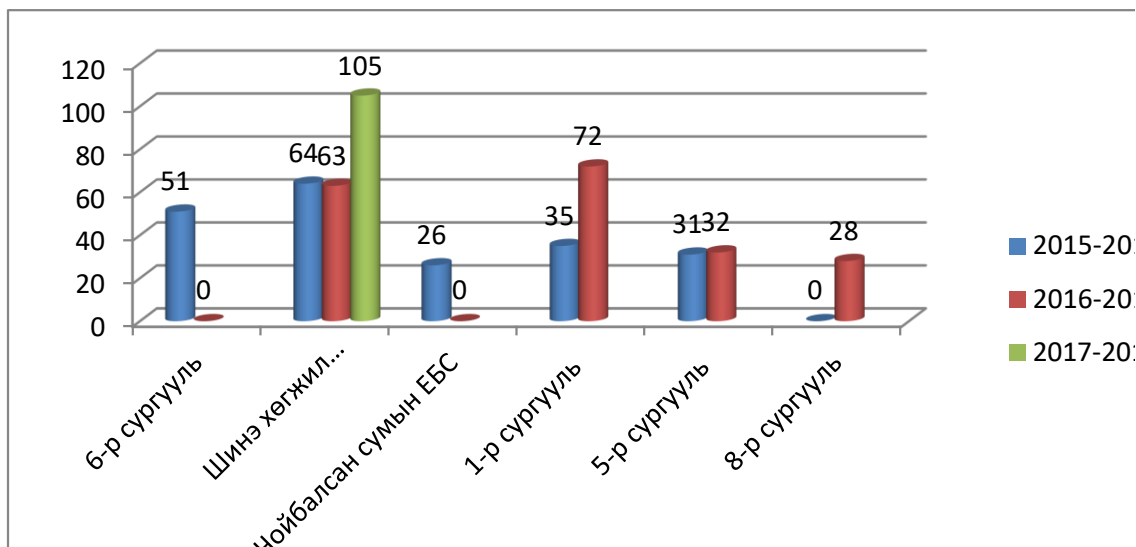
Үүний дүнд сурагчид юмс үзэгдлийг бодит байдлаас ялгаж ойлгох, сорил туршилтын өөрчлөлт, үр дүнг ашиглан бодисын шинж чанарт үндэслэн тухайн аргын мөн чанар, дотоод зүй тогтлыг олж тогтоож дүгнэлт гаргах, бүтээлчээр суралцахуйн үйлийг хэрэглүүлснээр сурагчдын мэдлэг чадварт өөрчлөлт гарч байгааг тогтоосон.

2015 онд Дорнод аймгийн “Шинэ хөгжил” цогцолбор сургууль, Чойбалсан сумын ЕБСургууль, 6-р сургууль, 5-р сургууль, 1-р сургуулийн 6-р ангийн нийт 207 сурагчид, 2016 онд Шинэ хөгжил цогцолбор сургууль, 1-р сургууль, 5-р сургууль, 8-р сургуулийн 6-р ангийн нийт 195 сурагчид, 2017 онд “Шинэ хөгжил” цогцолбор сургуулийн 6-р ангийн 105 сурагчдад зааж засан сайжруулалтыг хэд хэдэн удаа хийсэн. Мөн өөрөө заахаас гадна мэргэжлийн бусад залуу багш засан сайжруулсан хөтөлбөрөөр зааж туршсан.

Үүний үр дүнд “Шинэ хөгжил” цогцолбор сургуулийн ба,б ангийн нийт 63 сурагч, бв,г ангийн 64 сурагчаас 2016 онд анги дэвшин шалгалтыг физикийн хичээлээр авч шалгалтын агуулгад энергийн талаар сонгох тест 3, харгалзуулах даалгавар 2, зураг харж энергийн хувиралыг бичих даалгавар 2-ийг өгөхөд сурагчид үнэлгээний даалгаврын гүйцэтгэлийн хувь нь сорилт туршилт хичээлийг судалгаат хичээлээр заасан ангийн гүйцэтгэлийн хувь 84,1% байхад сорилт туршилт хичээл заагдаагүй ангийн гүйцэтгэлийн хувь нь 42,5% гарсан байсан. Эндээс анализ хийвэл ангийн гүйцэтгэлийн хувийн зөрүү 41,6% гарсан. Энэ нь гарын доорх материал ашиглан хичээл түүний хэрэглэгдэхүүн бэлтгэн заавал сурагчдын сэтгэлд хүрч, илүү үр дүнтэй байгаа нь батлагдсан.

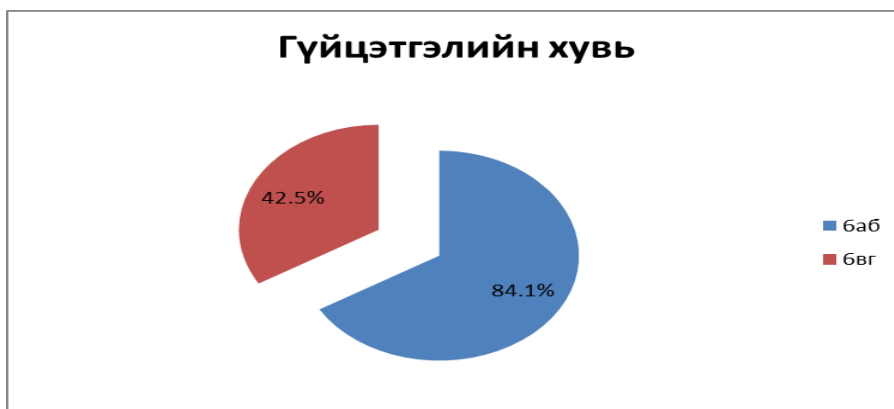
Судалгаат хичээлд хамрагдсан сургууль, 6 ангийн сурагчдын

Тоон харьцуулалтын график

“Энерги” нэгж хичээлийн шалгалтын даалгаврын гүйцэтгэлийн хувийг харьцуулан харуулвал

Судалгаат хичээлийг бэлтгэн зохион байгуулсан анги ба,б ангийн нийт 63 сурагчийн гүйцэтгэлийн хувь 84,1% нь, судалгаат хичээл заагаагүй бв,г ангийн нийт 64 сурагчийн 42,5% нь энерги сэдвийн даалгаврыг гүйцэтгэсэн байсан.

Ингээд хичээлийн бэлтгэл судалгаа, хичээлийн явц ажиглалт, хэлэлцүүлгийн үр дүнд багшийн зүгээс хэд хэдэн засан сайжруулалтыг хийсэн. Үүнд: Энергийн талаарх онолын нэршлийг зөв нэрлүүлэх, туршилтын багажийг энгийн гарын доорх материал ашиглан хийх, туршилтын үр дүн болон дүгнэлт хэсгийг чанартай зохион байгуулахын тулд самбарын төлөвлөлтийг хийх, багшийн асуултууд нь суралцагчдын суралцах үйл явцад хэрхэн дэмжлэг үзүүлж буй эсэх, мөн сурагчдын дэвшүүлсэн таамаглал, гаргасан алдаа, үл ойлгосон байдал, асуултад хэрхэн хариулсан зэргийг нарийн тооцож ажилласан.

Удиртгал

Орчин үед контекстэд суурилсан хандлага нь суралцагч зөвхөн агуулгын мэдлэгээ нэмэгдүүлээд зогсохгүй сурснаа хэзээ, хэрхэн хэрэглэхээ мэдэж, тодорхойлж чадах үйлийн мэдлэг эзэмших нь зайлшгүй болохыг хүлээн зөвшөөрч байна. Ийм мэдлэгийг зөвхөн бодит үйл ажиллагаагаар л эзэмшдэг. Суралцагч байгалийн ухааны мэдлэгээ хөгжүүлэхийн тулд байгалийн ухааны салбарын судлаачийн хийдэг бодит үйл ажиллагаатай төсөөтэй үйлийг хийнэ гэсэн үг билээ. Ийм ч учраас өнөөгийн ЕБ-ын сургуулийн багш нарт нэн их шаардлагатай зүйл ажлын байрандаа тасралтгүй хөгжиж, хэрхэн хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн арга зүйгээр хичээлийг чанартай зохион байгуулах вэ? гэдэг асуудал зүй ёсоор урган гарч байна. Энэхүү шаардлагыг хангах хамгийн үр дүнтэй арга зам нь “Сургуульд суурилсан хичээлийн судалгаа”, “Судлагдахуунд суурилсан хичээлийн судалгаа”-г судлагдахууны баг хамт олноороо үр дүнтэй зохион байгуулах явдал байлаа.

Орчин үед дэлхий нийтэд олон төрлийн туршилтын багажууд гарч байгаа хэдий ч манай монгол улсад орж ирж байгаа нь ховор, олдоц багатай, сургуулийн кабинетад байгаа нь чанарын шаардлага хангахгүй ч, хүүхэд бүр хүрч ажиллах хүртээмж бага байгаа нь бидний эргэн тойрон байдаг юмс үзэгдлийг судалгааны объектоор сонгох чиг хандлагыг өөрчлөөд байна. Ер нь хөдөө орон нутгийн сургуулиудад физикийн хичээлийг сорил туршилттай явуулахад гардаг нийтлэг бэрхшээл нь туршилтын багаж хүрэлцээгүй, багаж хэрэгслийн олдоц бага, хүрэлцээ муу байдаг явдал юм.

Ийм учраас физикийн сорил туршилтын дидактик нь олдоц ихтэй гарын доорх материал ашиглан явуулах арга зүйг хөгжүүлэх хичээлийн судалгааг зохион байгуулав.

Ийнхүү зохион байгуулсан судалгаат хичээлүүдийн нэг болох 6-р ангийн “Энергийн хувирал”, “Энерги хувирах үед энергийн хэмжээ өөрчлөгдөх үү?” сэдэвтэй сорил туршилтыг судалгаат хичээлээр туршсан дүнг танилцуулж байна.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Хичээлийн санаа: Энерги бүлэг сэдвийн хүрээнд 6-р ангийн “Энергийн хувирал ба Энерги хувирах үед энергийн хэмжээ өөрчлөгдөх үү?” хичээлд туршилт явуулахад багаж хүрэлцээ муу, дулаацуулагч ховор олдохгүй, химийн энергийн хувирлыг харуулах туршилтын багаж муутай байдгаас ихэвчлэн багш үзүүлэх туршилтыг явуулах эсвэл зураг ашиглан ярилцаад заадаг байсан.

Иймд Энерги хувирч буйг харуулахад хэрэглэдэг багажийг хаягдал гарын доорх материал ашиглан хийх боломжийг судалж, түүнийг судалгаат хичээлдээ ашиглан сорил туршилтаар мэдлэг бүтээлгэх арга зүйг судлаж үзэх зорилго дэвшүүлэв. Үүний тулд харгалзах судалгаат хичээлийн арга зүйг боловсруулав. “Тодорхой арга зүйг сайжруулж хөгжүүлэх” загварын менежмент [Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Ц.Отгонбаяр, Ц.Лхагвасүрэн, 2008 загварыг хэрэгжүүлсэн

Загвар 1а. Тодорхой арга зүйг

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Орчин үеийн судалгааны шинэ арга зүй болох кёзай кенкю ба жүгё кенкюг бид аль ч хичээлдээ тодорхой хэмжээгээр хэрэглэж нэгж хичээлийн хөтөлбөр болон ээлжит хичээлийг сайжруулах шаардлага бий болсон.

“Хичээлийн судалгаа”-г хэрхэн хийх вэ?

Нэгж хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах үед анхаарч хийх зүйл:

- Стандартад нийцсэн, биелэх боломжтой эсэх
- Сурагчдын сонирхол татах шийдэл хийсэн эсэх
- Агуулгыг бүтэцчилж, логик дараалалд оруулсан эсэх
- Хүүхдээс гарч буй асуулт хариулт, санааг бодлыг урьдчилан төлөвлөсөн эсэх
- Ээлжит хичээлийг чанартай явуулахад ямар хэрэглэгдэхүүнийг ашиглахыг судлах
- Үнэлгээний дараалал, шийдэл, тавил, мэдлэгийг шалгах эсвэл өдөр тутмын амьдралд тохиолдох асуудлыг шийвэрлэхэд мэдлэгээ хэрэглэж байгаа байдлыг тандан судална.

Хичээлийн явцын судалгаа гэдэг нь үзүүлэх хичээл, хичээлийн судалгаа явуулах үед мэргэжлийн багш нар агуулгын, мэргэжлийн бус багш хүүхэд ажиглах, багийн зохион байгуулалт, асуулт, мэдлэг бүтээх үйл явцыг ажиглаад хичээл заагдсаны дараа хэлэлцүүлэгийг чанартай үр дүнтэй зохион байгуулах нь маш чухал юм.

Шинэ хөгжил цогцолбор сургуулийн физикийн багш Д.Урантогос болон Дорнод аймгийн БУСГ-ын Японы сайн дурын ажилтан Хиками Наоко хамтран хичээлийн бэлтгэл судалгааг 2 жил хийсэн.

Сорил, туршилтын бэлтгэл ажлыг хангахад шаардлагатай багажийг хаягдал олдоц ихтэй гарын доорх материалаар бэлтгэсэн. Жишээ нь: Спирт цацагчийг цонх угаагчийн саваар орлуулах, электрон жаалыг ашиглаж гэрэл асааж гэрлийн энерги, дулааны энергийн хувирал, шүдэнз зурж хөдөлгөөний энерги химийн энерги, гэрлийн энерги, дулааны энергит хувирч буйг, пивоны лааз, таглааг нэг удаагийн аяга зэргээр орлуулан хийж химийн энерги хөдөлгөөний энергид хувирч буйг, гар дулаацуулагчийг үрж хөдөлгөөний энерги, дулааны энергит хувирч буйг, агаарын бөмбөлөг ашиглан уян харимхай энерги хөдөлгөөний энерги, дулааны энергит хувирч буйг ажиглуулахаар бэлтгэсэн. Мөн сорил туршилтад спиртийг ашигласан.

Судалгаат хичээл: 2015-2016 оны хичээлийн жилд Хэрлэн сумын 6-р сургуулийн ба,б анги, Шинэ хөгжил цогцолбор сургуулийн ба,б анги, Чойбалсан сумын ЕБСургуулийн ба анги, 1-р сургуулийн ба анги, 5-р сургуулийн бв анги, 2016-2017 оны хичээлийн жилд Шинэ хөгжил цогцолбор сургуулийн ба,б анги, 1-р сургуулийн бб анги, 5-р сургуулийн 6,б анги, 8-р сургуулийн бг ангид, 2017-2018 оны хичээлийн жилд Шинэ хөгжил цогцолбор сургуулийн ба,б,в ангиудад зааж туршиж хичээлийн хөтөлбөрөө хэд хэдэн удаа дахин засаж сайжруулсан.

Судалгаат хичээлд ажиглагч болон мэргэжлийн зөвлөх, судалгааны багт Хэрлэн сумын 8-р сургуулийн физикийн багш Д.Чимэддолгор, Хан-уул цогцолбор сургуулийн физикийн багш Ц.Хоролжав, 1-р сургуулийн физикийн багш Ц.Ганчимэг, Японы сайн дурын ажилтан Хиками Наоко, цаг ашиглалт хичээлийн бүтэц, сурагчдын оролцох идэвх оролцоог аймгийн БГ-ын мэргэжилтэн Э.Эрхэмтөгс, аймгийн физикийн багш нар, Шинэ хөгжил цогцолбор сургуулийн нийгмийн ухааны багш Н.Нарансоёл, Л.Сарантуяа, Х.Ган-Эрдэнэ, англи хэлний багш Б.Гүнжээ, бага ангийн багш А.Аззаяа, А.Амаржаргал, Ч.Ууганцэцэг нар ажиглаж хэлэлцүүлэгт нийт мэргэжлийн болон мэргэжлийн бус 18 багш оролцсон.

Хүснэгтээр харуулвал:

МУТэргүүлэх зэрэгтэй мэргэжлийн ахмад багш	3
Мэргэжлийн бус залуу багш	3
Мэргэжлийн бус ахмад багш	1
Мэргэжлийн залуу багш	6
Бага ангийн багш	3
БСУГ-ын мэргэжилтэн	1
Сайн дурын Японы ажилтан	1

Давхардсан тоогоор: БСУГ-ын мэргэжилтэн-5, мэргэжлийн 35 багш, мэргэжлийн бус 28 багш, бага ангийн 15 багш нийт 3 жилийн хугацаанд 12 удаа зааснаар 83 багш хэлэлцүүлэгт оролцсон.

Судалгааны ерөнхий үр дүн

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөтөд хийсэн зарим сайжруулалт: 2015 оны 9, 5 сард 2016 оны 5,9 сард зөвхөн 6-р ангид заагдсан судалгаат хичээлийн сорил туршилтын арга зүй, төлөвлөтөд гол сайжруулалт хийсэн бөгөөд зарим сайжруулалтыг дор танилцуулав.

6-р анги: “Энергийн хувирал” сэдэвт хичээл

- Анх 2015 онд *үсний сэнс* ашиглан сэдэлжүүлэлт хийлгэж байснаа 2016 онд 8-р ангийн сурагчдын “Цахилгаан хэлхээ” нэгж хичээлээр хийсэн сурагчдын бүтээл болох *ширээний чийдэнг* ашиглан таамаглал дэвшүүлсэн. Сурагчдын ах эгч нарын физикийн хичээлээр хийсэн бүтээл байсан учраас 6 –р ангийн сурагчдад ийм бүтээл хийх эрмэлзэл илүү төрж эхэлсэн.
- Туршилтад гарын доорх материалаар хийгдсэн энгийн багаж ашиглан бэлтгэл судалгааг хийх явцад хэд хэдэн зүйлийг сайжруулах шаардлага гарсан. Үүнд: лаазны бөглөө болох нэг удаагийн цаасан аягыг дахин солих, шүдэнзний зурвалыг хайрцаганд олноор хийхгүй байх, гар дулаацуулагч ховор байсан учраас түүнийг орлуулах, спиртийн найрлагыг судлах, агаарын бөмбөлөг зэргийг дахин солих шаардлага хэрэгтэй болсон.

7. Сурагчдад зураг ашиглан бүтээлч даалгаврууд өгсөн бөгөөд энэ үед сурагчдын зүгээс нэршлийг өөрийн бодлоор нэрлэх тохиолдол гарч байсан. Тиймээс багшийн зүгээс мэдээлэл технологи ашиглан энергийн нэршлийг зөв нэрлүүлэх асуудал тулгарсан. Энергийн нэршлийг сурагчид хөдөлгөөний, дууны, байршлын, суналтын гэх мэтээр нэрлэж байсан учраас бага ангийн Байгалийн ухааны сурах бичгийг судалж сурагчдыг нэг ойлголттой болгосон. Жишээ нь: Суналтын энерги гэдгийг уян харимхай энерги, хөдөлгөөний болон дууны энергийг механик энерги гэж зассан.
8. Туршилтын эхэнд зарим зүйлийг нотлох шаардлага тулгарч байсан. Үүнд: спиртийг лаазанд цацаж шүдэнз зурахад шатах урвал явагдахгүй байсныг сурагчид тодруулж байсан. Үүний үр дүнд спиртийн найрлагыг судалж, дахин спирт сонгох шаардлага гарсан.
9. Туршилтыг хэрхэн явуулснаас шалтгаалан туршилтын үр дүн өөр өөр гарч байсан бөгөөд ихэнх сурагчдын гаргасан туршилтын үр дүнгээр, дүгнэлтийг гаргуулж байсан.

Судалгаат

Багшийн ас

Хичээлийн эхлэл хэсэг:

<p>Үсний сэнс болон ширээний чийдэнг харуулан таамаглал дэвшүүлэв.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Амьдралын энгийн мэдлэгээ сэргээн санах, энергийн мөн чанарыг эргэцүүлэх, ялгах сэдэл төрүүлэх • Энерги хэрхэн хувирч байгааг ялган таних • Сурагчид хаягдал материал ашиглан төрөл бүрийн багаж хэрэглэгдэхүүн хийх сонирхлыг төрүүлэх • <u>таамаглал дэвшүүлэх</u>
<p><u>Хичээлийн өрнөл хэсэг:</u></p> <p>Энергийг ялган таних нэрлэх арга барилд сургахын тулд энгийн сорил, туршилт явуулах арга барил эзэмших</p> <p>Туршилт 1 Гар дулаацуулагчийг үрэх агаарын бөмбөлгийг татаж энергийн хувирлыг мэдрэх</p> <p>Туршилт 2 Чийдэнг зайтай холбож энергийн хувирлыг үндэслэн таньж тодорхойлох</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Физикийн сорил туршилт гүйцэтгэх, ажиглах, ажиглалтын тэмдэглэл хөтлөх чадварт хувь нэмэр оруулах • Физикийн шинж чанарт үндэслэн энергийг ялган таних аргаа сонгох. • Аливаа физикийн хичээлийн багаж хэрэгсэлтэй болгоомжтой хандах
<p><u>Хичээлийн төгсгөл хэсэг:</u></p> <p>Сорил туршилтын үед хөтөлсөн үр дүн, ажиглалт тэмдэглэлийг ашиглан энергийг ялган танихад ямар аргыг яагаад ашигласан талаар дүгнэлт гаргах</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Энергийн хувирлыг ялгах танихад үндэслэн дүгнэлт гаргах • Сорил туршилтын үр дүнг физикийн мэдлэгтээ тулгуурлан логик сэтгэхүйн аргаар дүгнэж таамаглалаа батлах

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Хичээлийн үеийн протоколын зарим хэсгээс ишлэл хийж, тайлбарлах байдлаар хичээлийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлсэн байдлыг дор үзүүлэв.

Ишлэл 1. Хичээлийн эхлэл хэсэг

Багш: Үсний сэнс ямар үед ажиллах вэ? Яагаад унтарчихсан бэ? Ямар үед ажиллах вэ? /мэдэхгүй бол залгуурыг харуулах/

Хариулт: Үсний сэнс нь цахилгаанаар ажиллана.

Хариулт: Үсний сэнсийг залгуурыг салгавал унтарна.

Хариулт: Үсний сэнсийг залгуурт залгавал ажиллана.

Багш: Үсний сэнсийг ажиллуулахад ямар энерги хэрэгтэй байна вэ?

Хариулт 1: Цахилгаан энерги

Ишлэл 2. Хичээлийн өрнөл хэсэг

Сорил туршилтыг эхлэхийн өмнө баримтлах ёстой аюулгүй ажиллагааны дүрмийг сануулсан бөгөөд багажаа зөв угсарч багшид шалгуулан зөвшөөрөл авсан баг сорил туршилтаа хийж гүйцэтгэсэн. Энэ хэсэгт сурагчдын Хүн байгаль, химийн хичээлээр олж авсан мэдлэг хэрэгтэй болж байсан.

Багш: Лаазтай багажид спирт цацаж нэг удаагийн аягаар таглаад шүдэнз зурвал ямар үзэгдэл явагдаж, ямар энергит хувирах болоо? /багш лаазтай туршилтыг үзүүлнэ/

Хариулт 1: Шүдэнз зурахад хөдөлгөөний энергитэй болно.

Хариулт 2: Шүдэнз зурахад хөдөлгөөнд орж химийн урвал явагдана

Хариулт 3: Шүдэнз зурахад гэрэл гарч дулаан ялгарна.

Хариулт 4: Спирт шатаж химийн урвал явагдана. Химийн энергитэй болно.

Ишлэл 3. Хичээлийн төгсгөл хэсэг

Багш: Туршилтаар яагаад таглаа дээшээ үсэрсэн бэ?

Хариулт 1: Спирт шатах урвалд орсноор хөөргөсөн.

Хариулт 2: Спирт нь уснаас хурдан уур болдог.

Хичээлийн бүхий л үйл явцыг багш самбарт тэмдэглэж хөтөлж байсан учраас сурагчид тэмдэглэл хийх, үр дүнг ажиглах, харьцуулах, дүгнэлт гаргахад маш их дэмжлэг үзүүлсэн. Иймд нийт ангийн сурагчийн хувьд 70% - 80% нь онолын хувьд харьцангуй зөв дүгнэлт гаргаж байсан учраас хичээлийн энэ хэсэгт бэрхшээл гараагүй.

Дүгнэлт

- Гарын доорх материалыг зөв сонгож, хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэх нь сорил туршилтаар мэдлэг бүтээлгэх хичээлийг үр дүнтэй явуулахад хамгийн чухал юм. Тийм учраас энэхүү гарын доорх материалаар бэлтгэсэн сорил туршилтын явц, үр дүн, илэрц нь сурагчдын зүгээс онолын хувьд харьцангуй зөв дүгнэлт гарч байхаар судалгаат хичээлийг зохион байгуулж чадсан. Үүний тулд хичээлийн судалгааны явцад туршилтын багаж угсралт, туршилтын заавар, аюулгүй ажиллагааны дүрэм зэргийг сайжруулснаар хүүхдийн сурах үйл явцад илүү дэмжлэг үзүүлж байсан.
- Багш нар судалгаат хичээлийг зохион байгуулахдаа агуулгын судалгааг илүү хийхээс гадна хэрэглэгдэхүүний судалгааг сайтар судалж туршин үзэж, боломжит хэрэглэгдэхүүнийг сонгох мөн самбар төлөвлөлтийг нарийн тооцоолон хийж хичээлийн төгсгөлд сэдэвтэй холбоотой онолын мэдлэг болон сурагчдын бүтээл, тэдний гаргасан туршилтын үр дүн зэрэг логик дараалалтайгаар самбарт үзүүлсэн байх боломжийг сайн судлах хэрэгтэй. Олдоц ихтэй хаягдал материалыг хэрэглэгдэхүүн болгон ашиглавал хүүхэд бүрт хүртээмжтэй, хүүхэд бүр туршилт хийж нээлт гаргах, өөрий өөртөө итгэх боломжийг харуулж байгаа нь илүү давуу талтай байна.
- 2015 оны 6-р ангийн нийт 207 сурагч, 2016 онд 6 –р ангийн 195 сурагч хамрагдсан бол 2017 онд 8 ангид “Энерги хангамж” нэгж хичээлийг судлахад сурагчдын мэдлэг чадвар илүү хурдан байгаа нь нотлогдож байсан. Эндээс дүгнэхэд сурагчид өмнөх хичээлийн жилд үзсэн сэдвийг сэргээн санах, өмнөх хичээлийн агуулгатай холбох, онолын мэдлэгээ сорил туршилттай холбон батлах, дүгнэх чадварт ахиц гарсан байсан нь харагдсан.
- Гарын доорх материал ашиглан сорил туршилттай хичээл явуулснаар сурагчдын хувьд янз бүрийн гарын доорх материалаар төрөл бүрийн онгоц, машин, сэнс, байшин зэрэг бүтээлийг сонирхон хийж эхэлсэн ба мөн технологийн хичээлд оролцох оролцоо давхар нэмэгдсэн.
- Мөн хөдөөгийн дунд сургуулийн хувьд туршилтын багаж, төхөөрөмж дутмаг нөхцөлд олдоц ихтэй гарын доорх материал ашиглан, туршилтын хэрэглэгдэхүүнийг хийж бэлтгэн, туршилтыг явуулж, хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн арга зүйгээр багш хэрхэн хичээлээ зохион байгуулж болох талаар санаа өгч байна. Багшийн хувьд гарын доорх материал ашиглан бэлтгэсэн иж бүрэн хэрэглэгдэхүүнээр

сорил туршилттай хичээлийг зохион байгуулах боломжтой болохыг нэгэн жишээгээр харуулж чадсан гэж үзэж байна.

Ном зүй

- 2 БСШУЯ. (2015). Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар хот.
- 3 БСШУЯ. (2015). Байгалийн ухаан 6 анги сурах бичиг. Улаанбаатар хот.
- 4 БСШУЯ. (2015). Байгалийн ухаан 8 анги сурах бичиг. Улаанбаатар хот.
- 5 Тайжи, Н. (2009). Байгалийн ухааны туршилттай хичээл заах аргачлал. Дархан-Уул аймаг.
- 6 Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Н.Отгонбаяр, Ж.Батбилэг. (2007). Сорил тооцоогоор мэдлэг бүтээлгэх арга зүй. Улаанбаатар.
- 7 Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Ц.Отгонбаяр, Ц.Лхагвасүрэн. (2008). Мэдээлэл боловсруулах аргаар мэдлэг бүтээх арга зүй. Улаанбаатар.
- 8 Д.Оюунцэцэг нар. УБ хот. 2004 он. Бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх арга зүй.
- 9 О.Чулуунцэцэг нар. УБ хот. 2008 он. Бодит юмсыг загварчлан тооцоолох арга зүй.
- 10 Ч.Лхагважав. УБхот. 1999 он. Хичээл хоорондын холбоо, багш нарын хамтын ажиллагаа.

Сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг явцын үнэлгээгээр хөгжүүлэх арга зүй

¹А.Батцэцэг, ²Б.Сундуй, ³Г.Зууннаст

¹Өвөрхангай аймгийн БСУГ-ын мэргэжилтэн, gzuunaa@gmail.com,

²ЕБ-ын 1-р сургуулийн физикийн багш, eb1battsetseg@gmail.com

³“Мэргэд” лаборатори сургуулийн физикийн багш, Sundui9892@gmail.com

Зорилго: Бүрэн дунд боловсролын шинэчилсэн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд ахлах ангийн сурагчдын физикийн хичээлээр зайлшгүй эзэмших чадварын хөгжлийг явцын үнэлгээний аргыг ашиглан судлахад оршино.

Судалгааны загвар /арга зүй/ хандлага: Сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг туршилттай хичээл бүрээр явцын үнэлгээний рубрикийн арга, ажлын хуудаст анализ хийх аргуудаар үнэлж, ажигласан бодит үр дүн дээр тулгуурлан хүүхдийн чадварын хөгжлийг судалсан болно.

Судалгааны үр дүн:

Судалгаа №1: 2016-2017 оны IV улиралд “Цахилгаан соронзон” бүлэг сэдвийн хүрээнд 10-р ангийн 3 түвшний 9 сурагчдын графиктай ажиллах чадварт ажиглалт, үнэлгээ хийхэд *тэнхлэг сонгох, тэнхлэгийн тэмдэглэгээ, масштаб сонгох, цэг хатгах* зэрэг чадваруудад эерэг өөрчлөлт гарсан.

Судалгаа №2: 2017-2018 оны I улиралд “Механик” бүлэг сэдвийн хүрээнд 11-р ангийн 3 түвшний 6 сурагчдын графиктай ажиллах чадварт ажиглалт, үнэлгээ хийхэд дээрх чадварууд ахихаас гадна *шугам зурах, сайн шулууныг шугамчлах, шулууны параметр тодорхойлох* зэрэг чадварт ахиц гарсан. Харин градиент тодорхойлох, тооцоолох зэрэг чадваруудад ахиц илрээгүй байна. Энэ чадвар магадгүй цаг хугацаанаас хамаарч ахиц гарах боломжтой байж болох юм.

Практик ач холбогдол: Багш нарын хувьд шинжлэх ухаанч арга барилыг сурагчдад эзэмшүүлэхэд бэрхшээл тулгарч байгаа чадваруудын нэг нь Физик хэмжигдэхүүний хамаарлыг туршилтаар тоон ба чанарын хувьд судлахад график ашиглан илэрхийлж тооцоолол хийх юм. Энэ чадварыг эзэмшихэд суралцагчдад олон талын чадварыг цогц байдлаар эзэмшүүлдэг нь бэрхшээл болоод байна. Иймээс тус судалгаа нь дээрх бэрхшээлийг шийдвэрлэх арга замын нэг хувилбар болж байна.

Шинэлэг тал/ашиг тус:

Энэхүү судалгааны ажил нь физикийн хичээлийн туршилтын ажлаар сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг явцын үнэлгээний рубрикийн арга, ажлын хуудсыг үнэлэх аргуудыг ашиглан хөгжүүлэхэд физикийн багш нарт шинэ санаа өгөх болно.

Товч агуулга:

Манай улсын ерөнхий боловсролын сургалтад шинжлэх ухаанч эрэл хайлтад суурилсан сургалт буюу “Scientific Inquiry based learning”-г байгалийн ухааны хичээлийн хөтөлбөрийн зорилго болон дэвшүүлсэн. Энэхүү нэр томъёог олон эрдэмтэн хэлэлцээд бага боловсролын түвшинд “сонирхон судлах”, суурь боловсролын түвшинд “шинжлэн судлах эрэл хайлт, бүрэн дунд боловсролын түвшинд “шинжлэх ухаанч арга барил” гэж хэрэглэхээр тогтсон билээ. [Физик дидактик, Б.Бурмаа, М.Ганбат ба бусад, 2016 он]

Бүрэн дунд боловсролын шинэчилсэн хөтөлбөрт заасны дагуу ахлах ангийн сурагчдын хувьд туршилтын ажлаар эзэмших чадвар нь суурь боловсролын түвшинд эзэмших чадвараас чанарын ялгаатай байна.

Эдгээрт асуудлыг тодорхойлох, өгөгдөл цуглуулах, аюулгүй зөв ажиллагаа, мэдээлэлд анализ хийх, хэмжилтийн утгыг тэмдэглэх хүснэгтийг төлөвлөх, **графиктай ажиллах чадвар**, алдааг үнэлэх, туршилтыг сайжруулах санал гэх мэт нэмэлт чадваруудыг эзэмшүүлэхээр тусгасан байна..

Иймээс шинэчилсэн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд 2016-2017 оны хичээлийн жилээс эхлэн 10-р ангийн, 2017-2018 оны хичээлийн жилээс 11-р ангийн сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг ээлжит хичээлийн туршилтын ажлаар судалсан. Хэрэглэгдэхүүнийг гарын доорх материал ашиглан бэлтгэсэн ба лабораторийн багаж хэрэгсэл ашигласан. 5 ээлжит хичээлийг 2 удаагийн давталттайгаар 8 цагийн хичээлийг зааж туршихад сурагчдын графиктай ажиллах чадварт ахиц гарч, сурагчид дадлагажиж байгааг илрүүлсэн.

Онол арга зүйн үндэс, судлагааны загвар:

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

ЕБС- ийн физикийн сургалтын суурь боловсролын хөтөлбөрийн шинэчлэл 201-2016 оны хичээлийн жилээс эхлэн орон даяар хэрэгжиж байна. Харин ахлах ангийн хөтөлбөрийн шинэчлэл 2015-2016 оны хичээлийн жилээс эхлэн туршигдаж эхэлсэн бөгөөд ахлах боловсролын хөтөлбөрийн зорилго нь сурагчдад шинжлэх ухааны мэдлэг, арга барил эзэмшүүлэхэд чиглэж байгаа билээ.

Мөн бүрэн дунд боловсролын шинэчилсэн хөтөлбөрийн агуулгад физикийн хичээлээр сурагчдад шинжлэх ухаанч арга барил эзэмшүүлэхтэй холбоотой суралцахуйн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийг сургууль, багш нарт зөвлөсөн байна. Иймд бид сэдвийг сонгосон үндэслэлээ дараах байдлаар тодорхойлж байна. Үүнд: Физикийн туршилттай хичээлийн үед сурагчдын тодорхой чадваруудыг ажиглан, судалснаар багшид тухайн суралцахуйн зорилтуудыг хэрэгжүүлэх, мөн ахлах ангийн сурагчдын бие даан суралцах чадварт ахиц, эерэг өөрчлөлт гарах арга зүйн хувилбар болно.

Хичээлийн санаа: Бид 10-р ангийн Цахилгаан соронзон, 11-р ангийн Механик бүлэг сэдвийн хүрээнд хичээлүүдээс туршилтын ажлаар физик хэмжигдэхүүнийг хэмжих, хэмжилтийн утгаар график байгуулах, графиктай ажиллах чадварыг тодорхойлох хичээлүүдийг сонгон авсан. Ээлжит хичээлийг зохион байгуулах явцад сурагчдын графиктай ажиллах чадварт хэрхэн өөрчлөлт гарч байгааг илрүүлэх, улмаар тэрхүү чадвар хэрхэн хөгжиж байгааг тодруулахын тулд явцын үнэлгээний рубрикийн арга, ажлын хуудсанд анализ хийх аргуудыг ашигласан.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Хичээлийн бэлтгэл судалгааны хүрээнд “Цахилгаан соронзон” бүлэг сэдвийн 1 ээлжит хичээл, “Механик” бүлэг сэдвийн 4 ээлжит хичээл, нийтдээ 2 нэгж хичээлийн 5 цагийн ээлжит хичээлийн хөтөлбөр боловсруулж, туршилт хичээл зохион байгуулсан. Ээлжит хичээлийн хөтөлбөрийг хавсралтад дэлгэрэнгүйгээр оруулсан болно. (Хавсралт №1)

Ээлжит хичээлд туршилтаар физик хэмжигдэхүүнийг хэрхэн хэмжих төлөвлөтийг товч байдлаар хичээл тус бүрээр боловсруулан (Хүснэгт 1)-д харууллаа.

Хүснэгт №1. Хэмжигдэхүүний холбоо, хамаарлыг судлах хичээлийн товч мэдээлэл

№	Хичээлийн нэр	Хичээлийн зорилго	Ажиглах чадварууд	Тайлбар
Хичээл I	Гэрлэн диодны хүчдэл, гүйдлийн хамаарлыг судлах	Гэрлэн диодны хүчдэл, гүйдлийн хамаарлын график байгуулж, графиктай ажиллах чадварыг судлах		Хэмжилт хийхдээ потенциалометрийг хамгийн бага утганд тулгаж диодны хүчдэл болон нийт хүчдэлийг хэмжиж авна. Дараа нь потенциалометрийг алгуур эргүүлж диодны хүчдэл, диод эсэргүүцлийн нийт хүчдэлийг тус тус хэмжиж авна. Энэ мэтчилэн хэмжилтийг 8-9 удаа хийнэ. Резисторын хүчдэлийг $V_R = V_{\text{нийт}} - V_D$ тооцоолно, резисторын гүйдлийн хүчийг $I_R = \frac{U_R}{R}$ томъёогоор тооцоолно. $I_R = I_D$ диодны гүйдлийн хүчийг тооцоолно.

Хичээл 2	Чөлөөтэй унаж байгаа биеийн хөдөлгөөнийг судлах	Чөлөөтэй унаж байгаа биеийн хөдөлгөөний унах өндөр-хугацааны хамаарал, хурд-хугацааны хамаарлыг судлах	<ul style="list-style-type: none"> • Тэнхлэг сонгох, • Тэнхлэгийн тэмдэглэгээ, • Масштаб сонгох, • Цэг хатгах, • Сайн шулууныг шугамчлах, • Шулууны параметр, • Графикийг шинжлэх, • Градиент тодорхойлох, тооцоолох 	Туршилт гүйцэтгэх төлөвлөгөө, хэмжилт хийх хүснэгт, хэмжилтийн утгаар хамаарлын график байгуулах, алдааг тооцох, үр дүнг хэлэлцэх үе шатуудыг сурагчид өөрсдөө бие даан гүйцэтгэхээр хичээлийг зохион байгуулна. 1-р туршилтаар чөлөөтэй унаж байгаа биеийн өндөр, хугацааны хамаарлыг судална. 2-р туршилтаар чөлөөтэй унаж байгаа биеийн хурд, хугацааны хамаарлыг судална.
Хичээл 3	Фоторезисторын ажиллагааг судлах	Фоторезисторын гэрэлтэлт-эсэргүүцлийн хамаарлыг судлах		Хэлхээнд үл мэдэгдэх эсэргүүцэл холбож, түүний хүчдэлийг хэмжиж авч, эсэргүүцлийг тооцоолно. Фоторезисторын хэлхээнд угсарч Хэлхээг угсарч фоторезисторын хүчдэлийг вольтметр ашиглан хэмжиж авна, дараа нь түүний гүйдлийн хүчийг тооцоолно. Харанхуй ба гэрэлтэй тус бүрт гүйдлийн хүчийг тооцоолно. Гэрэлтэлийг дараах томъёогоор тооцоолно. $E = \frac{I^2}{R}$
Хичээл 5	Хөдөлгөөний тоо хэмжээ, хөдөлгөөний тоо хэмжээ хадгалагдах хуулийг шалгах	Туршилт №1: Мөргөлдөөний өмнөх ба дараах хурдыг хэмжинэ. Хэмжилтийн утгаар хамаарлын график байгуулна.		1-р таамаглалыг шалгахын тулд хоёр тэргэнцрийн массыг өөрчлөхгүй, зөвхөн мөргөж байгаа тэргэнцрийн v хурдыг өөрчилнө. Тэгээд мөргөлдөөний дараах u хурдыг хэмжинэ. Дараа нь тэдгээрийн хамаарлын график байгуулна. Мөн хурдны $\frac{v}{u}$ харьцааг авч тогтмол гарах эсэхийг нь шалгана.
		Туршилт №2: Мөргөлдөөний дараах хурд биеийн массаас хэрхэн хамаарахыг судалъя.		1-р тэргэнцрийн хурдыг тогтмол байлган тэргэнцрийн массыг хөнгөнөөс хүндрүүлэн өөрчилж мөргөлдөөний дараах хурдыг хэмжиж авах ёстой. Гэтэл 1-р тэргэнцрийн хурдыг тогтмол байлгах нь бодит байдалд хэцүү, өмнөх туршилтаас үзэхэд хоёр хурдны харьцаа массын харьцаанаас хамаарч байж болзошгүй гэсэн учир M/m харьцаанаас v/u хурдны харьцаа хэрхэн хамаарахыг судлах

Хэрэглэгдэхүүний судалгаа:

Ээлжит хичээлүүдийг заахдаа хэрэглэгдэхүүнийг лабораторийн багаж хэрэгсэл, гарын доорх материал ашигласан. Мөн цахилгаан соронзон бүлгийн хичээлүүдийн хэрэглэгдэхүүнийг худалдаж авч хийсэн болно. (Хүснэгт №2)

Эдгээрийг багаж, хэрэглэгдэхүүнийг хавсралтанд дэлгэрэнгүйгээр оруулсан болно. (Хавсралт 2)

Хэрэглэгдэхүүний мэдээлэл (Хүснэгт 2)

Хичээл 1	Гэрлэн диодны хүчдэл, гүйдлийн хамаарлыг судлах	Худалдаж авсан	Диод, потенциометр, хавтан, резистор
Хичээл 2	Чөлөөтэй унаж байгаа биеийн хөдөлгөөнийг судлах	Гарын доорх материал	Цаасан шугам хийх, ханыг шугам болгон тэмдэглэх
Хичээл 3	Фоторезисторын ажиллагааг	Худалдаж авсан	Фоторезистор, хавтан, резистор

	судлах		
Хичээл 4	Ньютоны II хуулийг шалгах	Лабораторийн багаж	Хар хайрцагтай ком багаж
Хичээл 5	ХТХ, ХТХХ		

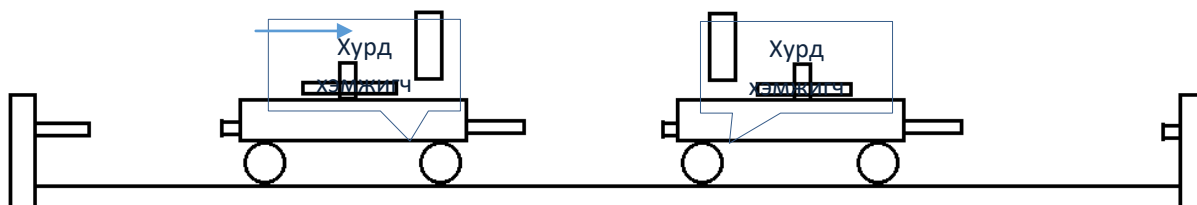
Судалгаат хичээл: Бүрэн дунд боловсролын шинэчилсэн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд 2016-2017 оны хичээлийн жилд 10-р ангид, 2016-2017 оны хичээлийн жилд 11-р ангид 2 удаагийн давталттайгаар 8 цагийн хичээлийг зааж туршсан.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл:

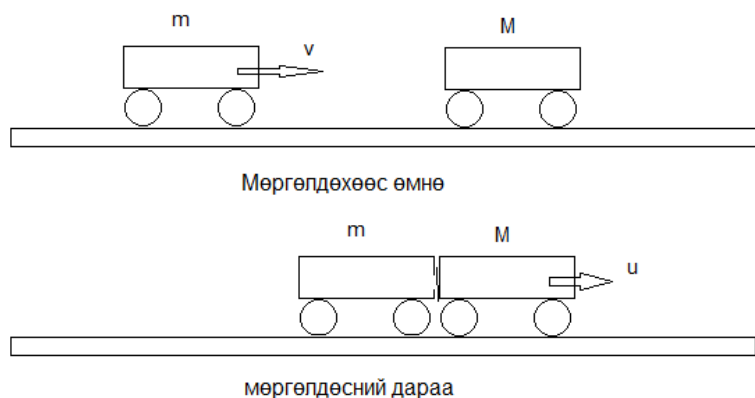
2017-2018 оны хичээлийн жилийн I улиралд заасан 11-р ангийн Механик бүлэг сэдвийн Хөдөлгөөний тоо хэмжээ ба хөдөлгөөний тоо хэмжээ хадгалагдах хууль хичээлийн туршилтын арга зүй, нэгэн сурагчийн таамаглал, таамаглалаа шалгах туршилтын алхам, хэмжиж авсан хэмжилтийн утга, хэмжилтийн утгаар байгуулсан график, дүгнэлт зэргийг дэлгэрэнгүйгээр танилцуулж байна. Мөн судалгаанд хамрагдсан сурагчдын график байгуулах чадварыг үнэлсэн үнэлгээний шалгуурыг харууллаа. (Хүснэгт 3)

Туршилтын арга зүй:

Зурагт үзүүлсэн туршилтын схемийг ашиглан хоёр тэргэнцрийн мөргөлдөхөөс өмнө ба мөргөлдсөний дараа хурдыг хэмжиж, хөдөлгөөний тоо хэмжээний нийлбэрийг тооцоолон мөргөлдөөний дүнд өөрчлөгдсөн эсэхийг хэлэлцэнэ.

Хэвтээ зам дээр хоёр тэргэнцэр байрлуулна. Хялбарыг бодоод нэг тэргэнцэр хөдөлгөөнгүй байрлуулна. Нөгөө тэргэнцрийг харваж хурд олгоно. Түүний v хурдыг хурд хэмжигчээр бүртгэж авна. Хоёр тэргэнцэр мөргөлдөж наалдан цааш хамтдаа хөдөлнө. Мөргөлдөөний дараах u хурдыг бүртгэж авна.

Таамаглал дэвшүүлэх.

Мөргөлдөөний дараах u хурд юунаас хамаарах бол? Өөрийн санааг дэвшүүлж багаараа хэлэлцэнэ үү.

Таамаглал 1: Мөргөж байгаа тэргэнцрийн v хурд их бол хүчтэй мөргөх учир мөргөлдөөний дараах u хурд дагаж ихсэнэ. Шууд пропорционал хамаарах байх.

Сурагч Золзаяагийн таамаглал: Мөргөлтийн өмнөх хурд их, хүчтэй бол мөргөлдөөний дараах хурд их байна.

Таамаглал 2: Хоёр биеийн массаас хамаарна. Мөргөж байгаа биеийн масс ихэсвэл мөргөлдөөний дараах u хурд нэмэгдэнэ.

Сурагч Золзаяагийн таамаглал: Мөргөж байгаа тэргэнцрийн масс их бол мөргөлтийн дараах хурд их байна.

Таамаглалаа шалгах туршилт төлөвлөх:

1-р таамаглалыг шалгахын тулд хоёр тэргэнцрийн массыг өөрчлөхгүй, зөвхөн мөргөж байгаа тэргэнцрийн v хурдыг өөрчилнө. Тэгээд мөргөлдөөний дараах u хурдыг хэмжинэ. Дараа нь тэдгээрийн хамаарлын график байгуулна. Мөн хурдны $\frac{v}{u}$ харьцааг авч тогтмол гарах эсэхийг нь шалгана.

$m = 312$ г; $M = 337$ г

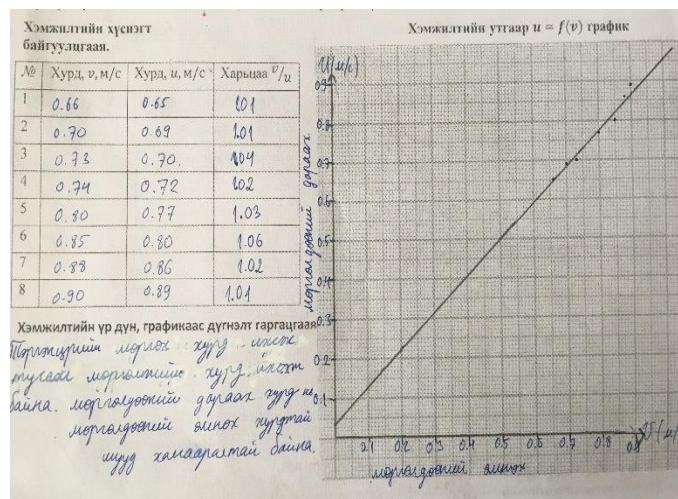
Сурагч Золзаяагийн таамаглалаа шалгах туршилтын төлөвлөлт:

- Мөргөж байгаа тэргэнцрийн хурдыг өөрчилж,

Хурд, $v, \text{м/с}$	Хурд, $u, \text{м/с}$	Харьцаа v/u
0.66	0.65	1.01
0.70	0.69	1.01
0.73	0.70	1.04
0.74	0.72	1.02
0.80	0.77	1.03
0.85	0.80	1.06
0.88	0.86	1.02
0.90	0.89	1.01

байгуулна.

Сурагч Золзаяагийн хэмжилт:

тийн өмнөх тэргэнцрийн хурдыг хэмжинэ.

- Мөргөлтийн дараах тэргэнцрийн хурдыг хэмжинэ.
- Хэмжилтийн утгаар хамаарлын график

График

Сурагч Золзаяагийн дүгнэлт:

Биеийн мөргөх хурд ихэсэхэд мөргөлдөөний дараах хурд ихэсч байна. Түүнчлэн мөргөлтийн өмнөх хурд нь мөргөлтийн дараах хурдтай шууд хамааралтай байна.

Туршилт 2: Мөргөлдөөний дараах хурд биесийн массаас хэрхэн хамаарахыг судалъя.

Үүний тулд 1-р тэргэнцрийн хурдыг тогтмол байлган тэргэнцрийн массыг хөнгөнөөс хүндрүүлэн өөрчилж мөргөлдөөний дараах хурдыг хэмжиж авах ёстой.

Гэтэл 1-р тэргэнцрийн хурдыг тогтмол байлгах нь бодит байдалд хэцүү, өмнөх туршилтаас үзэхэд хоёр хурдны харьцаа массын харьцаанаас хамаарч байж болзошгүй гэсэн учир M/m харьцаанаас v/u хурдны харьцаа хэрхэн хамаарахыг судлах нь илүү оновчтой гэсэн дүгнэлт хийж болно.

Сурагч Золзаяагийн туршилтын төлөвлөлт: Тэргэнцрийн массыг нэмэх замаар мөргөлдөөний дараах тэргэнцрийн хурдыг судална.

Сурагч Золзаяагийн хэмжилт:

m/g	M/g	$v, \text{м/с}$	$u, \text{м/с}$	M/m	v/u
337	312	0.89	0.82	0.93	1.09
387	312	0.82	0.76	0.81	1.08
437	312	0.62	0.58	0.71	1.07
487	312	0.58	0.56	0.64	1.04
537	312	0.52	0.50	0.58	1.04
587	312	0.36	0.35	0.53	1.03
312	387	0.95	0.92	1.24	1.03
312	437	0.88	0.80	1.4	1.10
312	487	0.85	0.76	1.56	1.12
312	537	0.79	0.68	1.72	1.16
312	587	0.68	0.57	1.88	1.19

Сурагч Золзаяагийн үр дүн: Тэргэнцрийн массын харьцаа нь мөргөлдөөний өмнөх ба мөргөлдөөний дараах хурдны харьцаатай шууд хамааралтай байна.

Тус хичээлийг зохион байгуулах явцад сурагчид хөдөлгөөний тоо хэмжээг “Хүч” гэдэг үгээр илэрхийлж байсан. Хүч ихтэй мөргөвөл хурд ихтэй болж байн гэх мэт үг хэллэгүүдийг хэрэглэж байсан. Хэдийгээр сурагчид хүч гэдэг үгийг хэрэглэж байгаа боловч ерөнхий санаа нь зөв гарч байна. Тиймээс хүч гэдэг үгийг засаж хөдөлгөөний тоо хэмжээ гэсэн үгээр \болно гэж үзэж байна.

Сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг хичээл тус бүрээр үнэлсэн ба тэрхүү үнэлгээний шалгуурын дэлгэрэнгүйг хавсралтаар орууллаа. (Хавсралт 3)

Хүснэгт 3. Сурагчдын графиктай ажиллах чадварыг үнэлэх үнэлгээний шалгуур

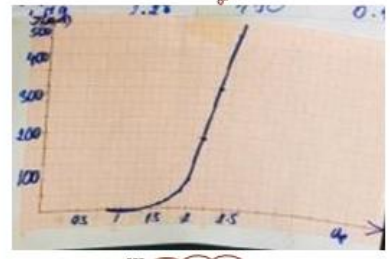
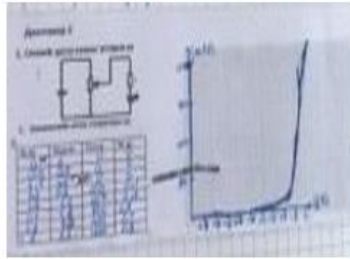
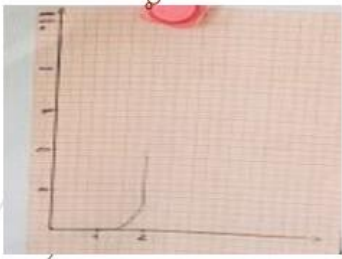
Чадварууд	Анхаарах хэрэгтэй (1 оноо)	Сайжирч байгаа (2 оноо)	Хангалттай (3 оноо)	Маш сайн (4 оноо)
Тэнхлэг сонгох	Тэнхлэгийг сонгож чадахгүй, багшийн тусламжийг хүлээх, эсвэл хажуугийн хүүхдээс хуулж бичих	Өмнөх хичээлийн чадвартай харьцуулах	Мөргөлдөөний өмнөх хурд хэвтээ тэнхлэгийн дагуу таамгаар тэмдэглэх, мөргөлдөөний дараах хурд босоо тэнхлэгийн дагуу таамгаар тэмдэглэх	Мөргөлдөхийн өмнөх хурд удирдан хувьсагч болохыг нэрлэж, түүнийг хэвтээ тэнхлэгийн дагуу тэмдэглэсэн байх, мөргөлдөсөний дараах хурд дагалдан хувьсагч гэдгийг нэрлэж түүнийг босоо тэнхлэгт тэмдэглэсэн байх
Тэнхлэгийн тэмдэглэгээ	Хэмжигдэхүүний нэгжийн байрыг сольсон		Нэгжийг зөв тэмдэглэсэн байх	
Масштаб сонгох	Цаасны талбайн хэмжээг 10%-40%, 1 см-д 3 нэгжийг харгалзуулж, 1 см-д 4 нэгжийг харгалзуулсан, масштаб сонголт оновчгүй.		Цаасны талбайн хэмжээг 60%- аас багагүй байх, мөргөлдөөний өмнөх хурдыг 0.5 м/с нарийвчлалтайгаар, мөргөлдөөний дараах хурдыг 0.2 м/с-ийн нарийвчлалтай сонгох, Харин массуудын харьцааг 0.5 грамаар, хурдны харьцааг 0.5 м/с, утгат цифрийг 100ны орон буюу 4 утгат цифрийн нарийвчлалтай сонгох Цаасны талбайн хэмжээг 70%- 90% бол маш сайн	
Цэг хатгах	Хатгасан цэг хэтэрхий том, хэтэрхий жижиг, дээгүүр нь зурахад харагдахгүй байхар тэмдэглэсэн бол		Хоёр утгыг ашиглан графикийн талбарт цэг хатгахдаа миллиметрийн хуваарийн шугамаас 3-4 дахин өргөн, хэрээс, дугуй хэлбэртэйгээр, дээгүүр нь шугам зурахад дарагдаж алга болохгүй байхаар тэмдэглэсэн байх	Хоё утгыг ашиглан графикийн талбарт цэг хатгахдаа миллиметрийн хуваарийн шугамаас 2-3 дахин өргөн, хэрээс, од, гурвалжин, дугуй хэлбэртэйгээр дээгүүр нь шугам зурахад дарагдаж алга болохгүй байхаар тэмдэглэсэн байх
Шугам зурах Сайн шулууныг шугамчлах	Шугамны дээд, доод талд орших цэгийн тоо тэнцүү биш, их зөрүүтэй, цэгүүд харагдахгүй бүдүүн гэх мэт		Шугамыг арифметик дундаж байхаар төлөвлөж зурсан. Муруйн дээд талд орших цэгийн тоо, доод талд орших цэгийн тоотой ойролцоогоор тэнцүү байх Шугам нарийхан, тод байх	

Гэрлэн диодны ХГХ судлах
2017-04-14

Хангалтгүй

Цэг бүрийг холбосон (дэвтэрт наасан)

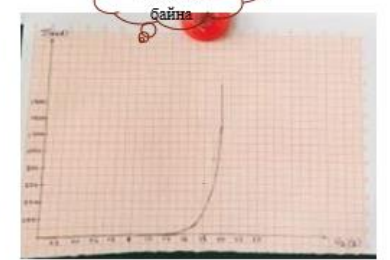
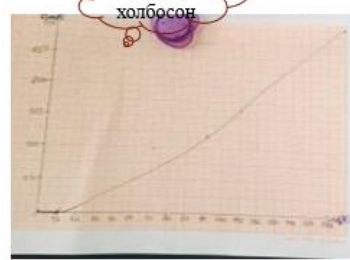
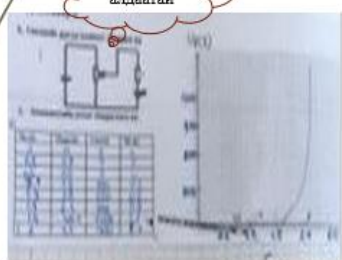
Масштаб сонгох алдаатай

Масштаб сонгох алдаатай

Цэг бүрийг холбосон

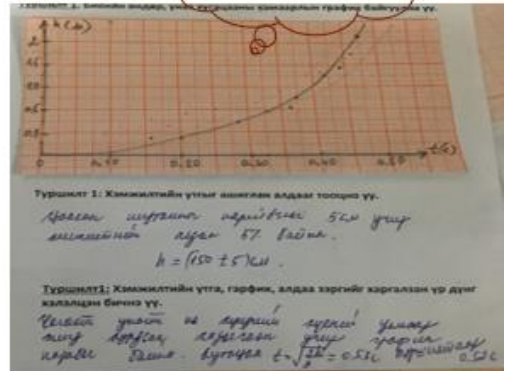
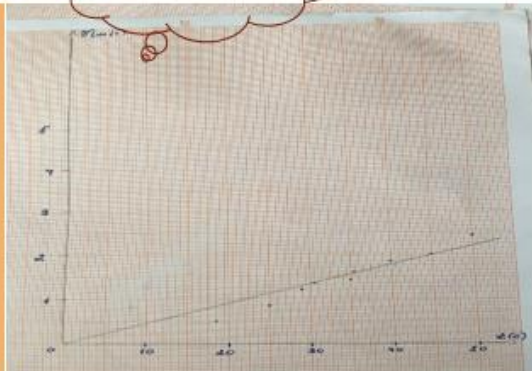
Шардлагаг хүрэхээр ажиллаж байна

Чөлөөтэй унаж байгаа биеийн хөдөлгөөн
2017-09-21

Хангалттай

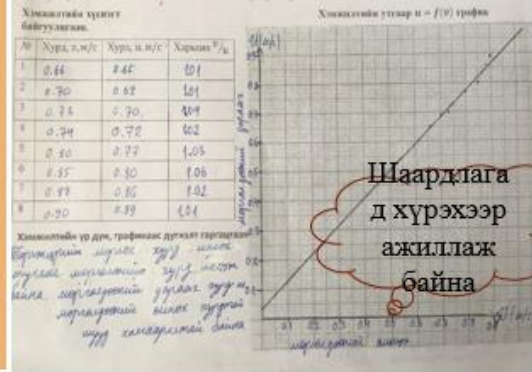
Хангалттай

Хөдөлгөөний тоо хэмжээ
2017-10-12

Шаардлага д хүрэхээр ажиллаж байна

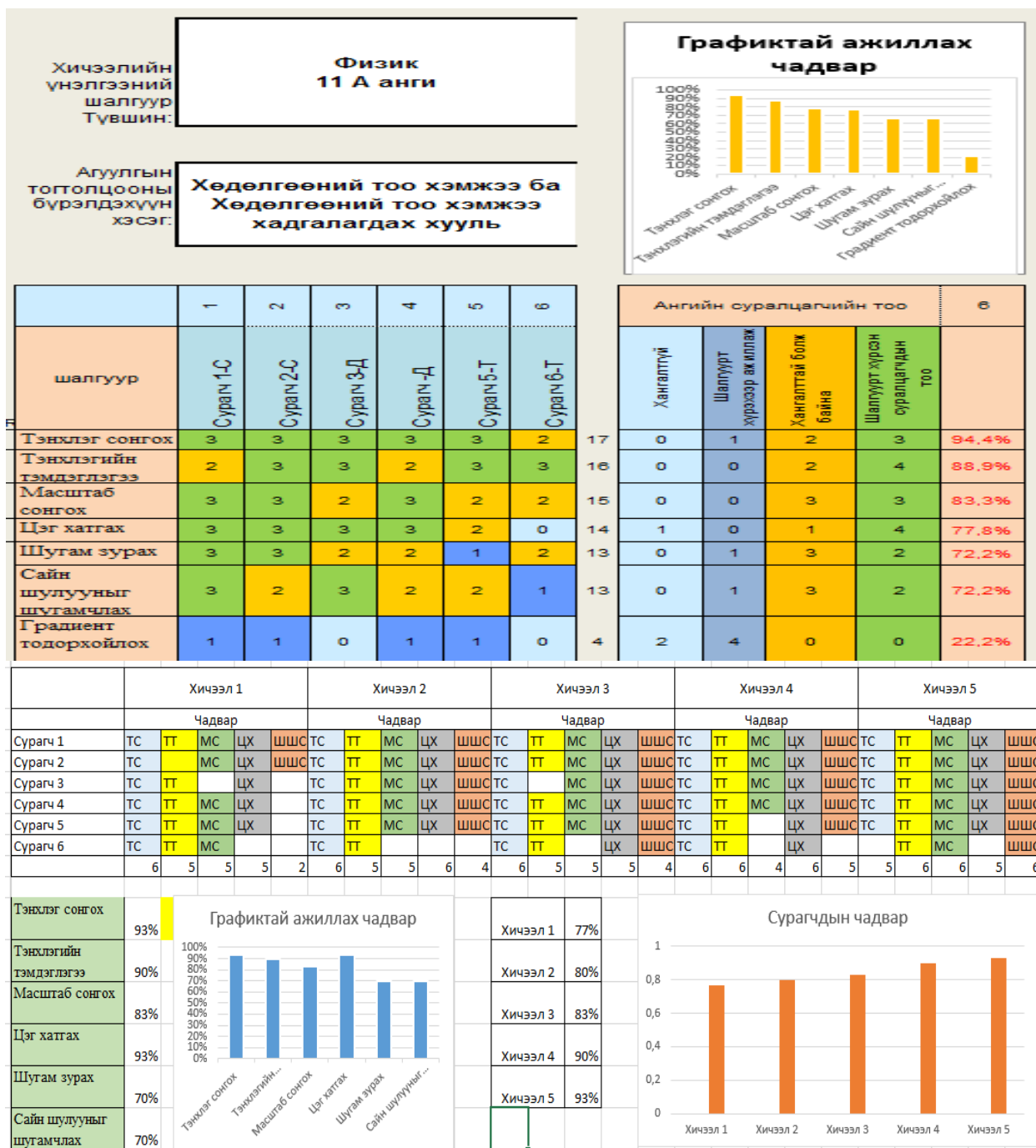
Хангалттай

Судалгааны үр дүн:

Энэхүү судалгааны явцад 5 ээлжит хичээлийг зааж, сурагчдын чадварын ахицыг илрүүлсэн. Хичээл тус бүрээр үнэлгээний шалгуурыг боловсруулж, нэгтгэн үнэлсэн. Хөдөлгөөний тоо хэмжээ ба хадгалагдах хууль хичээлд 6 сурагчийг үнэлсэн үнэлгээг нэгтгэсэн үзүүлэлтийг (хүснэгт 4)-д харууллаа.

Хүснэгт 4. Сурагчдын чадварын үзүүлэлт

Дүгнэлт:

Физик хэмжигдэхүүнийг туршилтаар хэмжих, хэмжилтийн утгаар хамаарлын графикийг байгуулж, графиктай ажиллах хичээлийг тогтмол зохион байгуулж, явцын үнэлгээний рубрикийн арга, ажлын хуудсанд анализ хийх аргуудаар чадварыг үнэлснээр ахлах ангийн сурагчдын зайлшгүй эзэмших чадварын нэг болох графиктай ажиллах чадварт тодорхой өөрчлөлт, графикт дадлагажих боломж байна. Ийнхүү дадлагажсанаар дараагийн түвшний чадвар болох графикийн шулууны тэгшитгэл бичих, градиент тодорхойлох, тооцох зэрэг чадваруудад ахиц гарч болох юм. Туршилтын үед график байгуулахаас гадна олон үйл зэрэг хийгдэх учир сурагчид нэг дор хэд хэдэн чадварыг зэрэг эзэмших боломж байна.

Ном зүй:

1. “Бүрэн дунд боловсролын шинэчилсэн хөтөлбөр” Физик УБ., 2016
2. “Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил” Физик-зөвлөмж-III

3. Додь.У, Нэргүй.Н, Бурмаа.Б нар, “Сургууль соёлын хөгжлийн шинэ чиг хандлага” УБ., 2008,
4. “Хичээлийн судалгаа-Хүүхдийн хөгжил” эрдэм шинжилгээний бага хурлын өгүүллэгүүд, УБ, 2014 он
5. Б.Бурмаа, Ж.Даваасамбуу, М.Ганбат ба бусад “Физик дидактик” УБ, 2016,
6. М.Ганбат, Б.Бурмаа ба бусад “Физик X” сурах бичиг УБ., 2017
7. Мясмар.О “Судлаач багшийн гарын авлага” УБ., 2008, хуу. 2-9,
8. Ичинхорлоо.Ш “Сургалтын онол, хэрэглээ” УБ.,2012, хуу. 47-48
9. www.hicheeliin-sudalгаа.mn
10. www.mals.mn
11. Интернетийн www.mube.edu.mn/.../100-bagshiihuguil.htmwww.biznetwork.mn,www.slideshare.net
12. <http://dgamsut.mn/dgamsut/images/Surgaltiinalba/Bagshiihuguil%20Ajljin%20bairan%20deer.pdf00031.pdf>

Ээлжит хичээлийн чанар – суралцахуйн хэв шинж

Э.Цэнд, Tsend10@gmail.com, Т.Цэрэндолгор,

Өвөрхангай аймаг Арвайхээр сумын “Мэргэд” лаборатори сургуулийн багш нар

Зорилго: Суралцагчдын суралцахуйн хэв шинжийн онцлогт тохируулан ээлжит хичээлийг төлөвлөж хэрэгжүүлснээр хүүхэд нэг бүрийн мэдлэг, чадвар, хандлагад ахиц гарч, тэдний хөгжлийг дэмжинэ гэдгийг судалгааны үр дүнгээрээ харуулж бусдад түгээхэд оршино.

Түлхүүр үг: Суралцахуйн хэв шинж, хичээлийн бэлтгэл судалгаа, тэмдэглэлд суурилсан хичээлийн судалгаа, самбар төлөвлөлт

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Боловсролын шинэчлэлийн хүрээнд багшийн арга зүйгээр дамжуулан суралцагчдыг хөгжүүлэх асуудал чухлаар тавигдаж, боловсролын түвшин бүрд үр дүнтэй хэрэгжүүлэх арга замыг хайсаар байна. Энэхүү илтгэлийн хүрээнд физикийн хичээлийн сургалтад хичээлийн судалгааг нэвтрүүлж буй байдал, цаашдын хандлагын талаар өөрийн санал дүгнэлтээ нэмэрлэхийн үүднээс тус сэдвийг сонголоо.

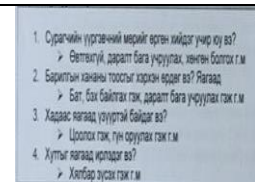
Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: VIII ангийн физикийн цөм хөтөлбөрийн “Хүч ба харилцан үйлчлэл” бүлэг сэдвийн хүрээнд “Шигдэлт масс ба талбайгаас хэрхэн хамаарахыг судлая” сэдвээр нийт 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018 онуудад судалгаа хийсэн. Хичээлийн судалгааг тэмдэглэлд суурилан, хичээлийн бэлтгэлийг системтэй төлөвлөж хийж болох туршилтуудаас сонгон авч үүрэг, зориулалтаар ангилах, дидактик арга зүйн үүднээс хандах боломжийг судаллаа. Мөн суралцахуйн хэв шинжийг тодорхойлж суралцагчдын сурах хэв маягийн онцлогт тохирсон зөвлөмж даалгавруудыг олон төрөл хэлбэртэй бэлтгэн хэрэглэсэн.

Хичээлийн бэлтгэл үе

Хичээлийн бэлтгэл үе шатад дараах судалгааг хийхийг зорилоо. Судалгаат хичээлийг явуулахдаа агуулгын судалгааг физикийн хүч ба харилцан үйлчлэл бүлэг сэдвийн хүрээнд явуулж, хэрэглэгдэхүүний судалгааг давхар хийхийг зорьсон.

Хэрэглэгдэхүүний судалгаа:

➤ Сэдэл үүсэх:

I хичээл	II хичээл	III хичээл	IV хичээл
	Эхийг уншиж багшийн асуултанд хариулна уу? Жимсээ, Идэр хоёр өвлийн явган аялалд гарчээ. Цас ихтэй боловч цаг агаар дулаан нартай сайхан байжээ. Гэвч тэр хоёрт нэгэн бэрхшээл тулгарчээ. Цас ихтэй байсан тул Идэрийн гутал шигдээд явж болохгүй ихэд ядарч байлаа.		
Ррт бэлтгэн зураг үзүүлэн асуулт асууж учир шалтгааныг нь тайлбарлах замаар сэдэл үүсгэж байсан	Эхийг уншиж таамаглал дэвшүүлэн юуг таамагласан, яаж таамаглахаа батлах уу гэдгийг ойлгомжтой сонирхолтой байдлаар сэдэл үүсгэхийг зорьсон.	Мөн эх өгсөн Багаар хэлэлцэж таамаглалаа цагаан самбарт нэгтгэн самбарт байрлуулсан	Мөн л эхийг өгч сэдэлжүүлсэн. Багаар нэгтгэж самбарт байрлуулсан. Амьдрал дээр ийм асуудалтай тулгарч байсан эсэхийг асууж асуудлаа хэрхэн шийдсэн гэсэн нэмэлт асуулт тавьсан.

Эндээс сэдэлжүүлэлт нь илүү сурагчдын амьдрал ойр, сонирхлыг төрүүлэхүйц алхам болж байна гэж харж байна. Хичээлийн төгсгөлд эхийн гол утга санаа буюу 2 аялагчид туслах санаа гаргасан. Үүнээс харахад хичээлийн сэдэлжүүлэлт нь сурагчдын анхаарлыг татсан, сонин үзэгдлийг үзүүлэх мөн амьдрал ахуйд ойр

сонирхолтой байхаар асуулт тавих, ярих замаар төрүүлж хүүхэд бүрийн санааг сонсож тэгээд хүүхдийн сонирхол таамаглал яг хаана юу дээр гарч буйгаас шалтгаалан хичээлийн сэдвийг өгч болох юм аа.

- Хичээлд ашигласан хэрэглэгдэхүүний сайжруулалтыг хичээлийн дидактик алхмын дагуу явуулсныг доор үзүүлэв. **Гарын доорх материалыг ашигласан.**

I хичээл	II хичээл	III хичээл	IV хичээл
			
Нэг удаагийн цаасан аяга 2 өөр хэмжээтэй картон нь цаас ашигласан.	Штатив 4ш Порлон 4ш 4 өөр хэмжээтэй хавтан 8ш Элстэй сав 3 өөр хэмжээтэй нийт 8ш	Штатив 4ш Порлон 4ш 4 өөр хэмжээтэй хавтан 8ш Устай сав 3 өөр хэмжээтэй нийт 8ш Энд порлоны хонхойлтыг маркер ашиглан зурж хэмжсэн.	Штатив 4ш Порлон 4ш 5 өөр хэмжээтэй хавтан 10ш Элстэй сав 3 өөр хэмжээтэй нийт 8ш Элстэй савны хананд хонхойлтыг харуулах гэмдэг тавьсан мөн хавтан нэмж өгсөн

Дүгнэлт:

- Сурагчдад тохирсон, үнэ өртгийн хувьд хямд хэрэглэгдэхүүн болж өгч чадаж байна.
- Туршилт төлөвлөснөөр суралцахуйн **хийж бүтээх, хараагаар суралцах хэв шинжтэй суралцагчдыг** дэмжиж байна.
- Самбар төлөвлөлт:

I хичээл	II хичээл	III хичээл	IV хичээл																		
																					
Сар өдөр Хичээлийн сэдэв Таамаглал – оюуны зураглал	Сар өдөр бичсэн Эхээс гарсан таамаглал бичсэн Хичээлийн сэдвийг наасан Туршилт хийхэд тусалж ямар хэмжигдэхүүн тогтмол, ямар хэмжигдэхүүн өөрчлөгдөхийг гаргасан	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Он сар өдөр</th> <th colspan="4">Гарчиг</th> </tr> <tr> <th>Сэдвийн Таамаглал</th> <th>Туршилт төлөвлөх чиглүүлэг</th> <th>Туршилт төлөвлөх</th> <th>Туршилтын Үр дүн</th> <th>Таамаглалтай харьцуулсан Дүгнэлт</th> <th>Нэмэлт Бататгал үнэлгээ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Он сар өдөр		Гарчиг				Сэдвийн Таамаглал	Туршилт төлөвлөх чиглүүлэг	Туршилт төлөвлөх	Туршилтын Үр дүн	Таамаглалтай харьцуулсан Дүгнэлт	Нэмэлт Бататгал үнэлгээ							
Он сар өдөр		Гарчиг																			
Сэдвийн Таамаглал	Туршилт төлөвлөх чиглүүлэг	Туршилт төлөвлөх	Туршилтын Үр дүн	Таамаглалтай харьцуулсан Дүгнэлт	Нэмэлт Бататгал үнэлгээ																

Самбар төлөвлөлтийн дараалал

1. Хичээлийн эхлэл буюу сэдэв
2. Таамаглал, туршилтын арга, шийдвэрлэх арга
3. Туршилт үр дүн
4. Таамаглал батлах буюу үр дүнг эргэцүүлэн бодох
5. Дүгнэлт
6. Нэмэлт бататгах, үнэлгээ гэж төлөвлөсөн.

Дүгнэлт:

- Самбар төлөвлөлтийг хийснээр хичээлийн үр дүн сурагчдын ойлголт сайн байгаа нь харагдсан.
- Самбарт сайн бичиглэл хараад өнөөдрийн хичээлийн дарааллыг ойлгох мөн **хараагаар суралцах хэв шинжтэй сурагчид** илүү сайн ойлгох нь ажиглалт болон ажлын хуудасны үр дүнгээс харагдаж байсан.

Суралцагчдаас авсан судалгаа

Судалгаанд Мэргэд сургуулийн 8-9-р ангийн 5 бүлгийн 167 сурагч хамрагдсан.

/2016-2017 оны хичээлийн жилийн 8а,б,в ангийн 91 сурагч, 2017-2018 оны хичээлийн жилийн 8а,б ангийн 76 сурагч /

Судалгааны арга: Асуулга /Давид Колбын суралцахуйн хэв шинжийг тодорхойлох сорил/

Сурагчид дараах 13 асуулт бүхий сорилыг ажиллаж өөрийн

суралцахуйн хэв шинжээ тодорхойлно.

ТЕСТИЙН ХАРИУ

Хараагаар суралцагч –V,

Сонсголоор суралцагч- А,

Унших бичих замаар суралцагч - R,

Хийж бүтээх замаар суралцагч-К

№	А	Б	В	Г
1	V	A	R	K
2	R	V	A	K
3	A	R	V	K
4	K	V	R	A
5	V	R	K	A
6	A	R	K	V
7	V	R	A	K
8	A	V	K	R
9	K	R	A	V
10	V	A	R	K
11	A	R	V	K
12	A	R	V	K
13	R	V	K	A

Өөрийн чинь сонгосон хариултуудад хараа, сонсгол, хөдөлгөөн, унших бичих замаар суралцагч гэсэн хариулт хэд байгааг тоолно.

Аль нэг суралцах хэв шинжээр өндөр оноо авсан байвал тэр нь чиний суралцах хэв шинж юм. Харин 2 болон түүнээс олон суралцах хэв шинжээр өндөр оноо авсан байвал та суралцахуйн холимог хэв шинжтэй гэсэн үнэлгээ гарна.

Суралцахуйн хэв шинжийг тодорхойлох сорилын үр дүнг нэгтгэн харвал:

Суралцагчдаас авсан судалгааны дүнгээс харахад судалгаанд оролцсон нийт суралцагчийн 23.3% нь хөдөлгөөнөөр буюу “хийж бүтээх замаар суралцагч” хэв шинжид багтаж байна. Тэд биеэр үйл ажилд оролцох, ямар нэгэн хөдөлгөөнт үйл хийх замаар сайн суралцдаг. Тухайн сэдэвтэй холбоотой сонирхолтой жишээ, бодит үйл ажил, туршилтын үр дүнг хэрэглэх нь үр дүнтэй юм.

Сонсголоор суралцагч хэв шинжид 18.2% нь багтаж байна. Энэ хэв шинжийн суралцагч нь сонссоноо ойлгодог, өөрийн бодож санаж байгааг илэрхийлэн хэлж чаддаг. Судалсан хичээлийн агуулгыг илүү сайн ойлгуулахын тулд хэлэлцүүлэг, маргаан өрнүүлэх, ярилцах, шинэ утга санааг тайлбарлах, сонирхолтой жишээ, түүхэн баримтыг ашиглах хэрэгтэй.

Хараагаар суралцагч хэв шинжид 11.6% нь багтаж байгаа бөгөөд тэд суралцах үйл ажиллагаандаа бичиг /зүүн тархины техник/, зураг /баруун тархины техник / ашиглах гэсэн үндсэн 2 стратегийг баримтладаг. Үзэж судласан хичээлийн утга агуулгыг илүү сайн ойлгуулахын тулд зураг, дүрслэл, видео хичээл, зурагт толь зэргийг ашиглах хэрэгтэй.

Унших бичих замаар суралцагч хэв шинж ердөө 3%-ийг эзэлж байгаа бөгөөд тэдний онцлог нь ном, сурах бичгээс мэдээлэл олж авах, өөрийн санаа бодлыг цаасан дээр бичиг хэлбэрт буулгаж чаддагаараа давуу талтай ажээ. Холимог хэв шинжийн суралцагч 43.9% хувийг эзэлж байна.

Судалгааны ажлын үр дүн

Физикийн “Шигдэлт масс ба талбайгаас хэрхэн хамаарахыг судлая” ээлжит хичээлийг Өвөрхангай аймгийн Мэргэд сургуулийн VIII ангийн нийт 4 бүлэгт 3 жилийн турш хичээлийг зохион явуулж явцын үнэлгээ болон даалгаврын үнэлгээг хийсэн үр дүнг доор үзүүлж байна.

2015 – 2016, 2016-2017, 2017-2018 оны хичээлийн жилийн ажлын хуудасны гүйцэтгэлд тулгуурласан даалгаврын үнэлгээний үр дүн

Хичээлийн жил	Сурагчийн тоо	A	B	C	D	F	Гүйцэтгэл
2015-2016	72	25	19	20	8	0	82,5
2016-2017	91	28	24	29	10	0	86.7
2017-2018	76	30	25	19	2	0	92.0

Үүнээс 0 оноо авсан сурагч байхгүй нь сурагч бүр ажлын хуудасны даалгаврыг тодорхой түвшинд хийж гүйцэтгэсэн байна. Харин хичээлийг дахин сайжруулахдаа суралцагчдын суралцахуйн хэв шинжийг онцлогт тохирсон олон төрлийн үйл ажиллагааг төлөвлөсөнөөр суралцагчдын шинжлэх ухаанч арга барилын шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ дээшилж байгаа нь үнэлгээний үр дүнгээс харагдаж байна.

Үр дүн, дүгнэлт

Хичээлийн судалгааны арга зүйг хичээлийн чанар, үр өгөөжийг дээшлүүлэх зорилгоор дэлхий нийтээр ашиглаж байна. Судалгааны дүгнэлтээс үр дүнтэй суралцахад нөлөөлөх гол хүчин зүйлсийн нэг нь өөрийн суралцахуйн хэв шинжээ тодорхойлох явдал юм. Хүн бүр өөр өөр арга замаар суралцдаг. Багш сурагчдын суралцахуйн хэв шинжийг тодорхойлон түүнд тохирсон сургалтын арга хэрэглэгдэхүүнийг зөв сонгон хэрэглэснээр сурагч нэг бүрийн амжилттай суралцах, хөгжих үндэс болох юм. Ингэж байж хөгжих, шинэчлэх боломжтой байх болно.

Ном зүй

Б.Бурмаа, М.Ганбат “Физик дидактик-1”, УБ.2006

М.Ганбат нар, “Физик 7-8”, УБ.2006

Б.Бурмаа нар, “Физик-III” УБ.2010

Б.Бурмаа нар “Физик дидактик” УБ.2016

8 – р ангийн Сурах бичиг, Багийн ном, Суралцахуйн удирдамж

Хавсралт

Агуулгын судалгаа:

Ерөнхий боловсролын сургуулийн VIII анги нь суурь боловсролын хоёрдугаар хэсгийн эхлэл буюу үзэгдлийг физик хэмжигдэхүүн, хууль зүй тогтлын үүднээс макроскопик талаас нь судлах, тайлбарлах,

шинжлэх ухаанч эрэл хайлтын чадваруудыг бүрэн утгаар нь хэрэглэж чадварт суралцах үе шат юм. Энд судалсан ойлголтоо IX ангид гүнзгийрүүлэн судална. Механик бүлгийг VI ангид хүчний тухай суурь ойлголт өгнө. VII ангид хүчний тухай ойлголтыг хэрэглэнэ. Гэхдээ нарийвчилж үзэхгүй. Харин шууд хэмжих боломжтой урт, хугацаа, масс зэрэг хэмжигдэхүүнийг хэмжих замаар хэмжилтийн суурь ойлголт авна.

VIII ангид харьцаагаар илэрхийлэгдэх хэмжигдэхүүн болох даралтын тухай ойлголттой болно. Улмаар шингэний баганын даралт, агаарын даралтын тухай ойлголтоор өргөжүүлнэ.

Байгалийн ухааны хичээлийн үндсэн зорилтын нэг нь “scientific enquiry” буюу “шинжлэх ухаанч арга барил” эзэмшүүлэх гэж үздэг. Энд:

- Асуудал, таамаглал дэвшүүлэх
- Ажиглалт, туршилт, шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх
- Баримт нотолгоо гаргах, илэрхийлэх
- Баримт нотолгоо ба үр дүнг тайлбарлах чадварыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн ба Хатуу биеийн даралт хичээл дээр хэрхэн буулгасныг доор харуулж байна.

➤ Асуудал, таамаглал дэвшүүлэх

Шинжлэх ухааны мэдлэг, ойлголтдоо үндэслэн таамаглал дэвшүүлэх (Ш8.1а)

➤ Ажиглалт, туршилт, шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх

Шинэ санаа дэвшүүлэх, өмнөх мэдлэг, ойлголт болон судалгаанд суурилан шинэ санааг турших ажлын төлөвлөгөө гаргах (Ш8.2а)

Сорил туршилт, шинжлэн судлах ажлын хүрээнд хувьсах, үл хувьсах хэмжигдэхүүнийг ялгах, хэмжилт хийх арга ба шаардлагатай багаж хэрэгслийг сонгох (Ш8.2в)

Энэхүү хичээлээр хийгдэх туршилтыг гүйцэтгэнээр суралцагчид гол зүйлийг ялган харах, түүнийг шинжлэн судлах үйл явцыг төлөвлөж, нягт нямбай хэмжилт хийх чадварт суралцана гэж үзсэн.

Туршилтад хийгдэх үйл: Багийн бүх гишүүнийг үүрэгжүүлэх санаа бүр чинь үнэтэй гэдгийг сануулах

1. Туршилтын ажлыг төлөвлөх
2. Хувьсагч үл хувьсах хэмжигдэхүүнийг ялгах
3. Хэмжилт хийх ба шаардлагатай багаж хэрэгслийг сонгох
4. Туршилтыг төлөвлөгөөний дагуу аюулгүй ажиллагаа баримтлах хийх
5. Үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэж график байгуулах

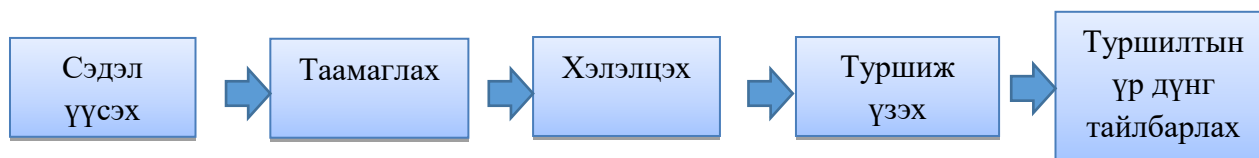
• Баримт нотолгоо ба үр дүнг тайлбарлах

Дээрх туршилтыг хийж гүйцэтгэсэн үр дүнг нэгтгэж, дүгнэлтийг бусдад ойлгомжтойгоор тайлбарлах үйлүүд хийгдэнэ.

Арга зүйн судалгаа:

Сургалтын төлөвлөлт:

Сурагчдынхаа онцлогт тулгуурлан, байгаа бодит нөхцөлөө ашиглан тулгарсан асуудлыг хамтран даван туулахаар хичээлээ төлөвлөхийг зорилоо. Ээлжит хичээлийн сэдвийг таван дидактик алхамтайгаар боловсруулав.

Эдгээр дидактик алхам хичээл дээр хэрхэн явагдсаныг ээлжит хичээлийн киррикулимаас харж болно.

Сургалтын материалын төлөвлөлт ба дэмжих ба оношлох үйлийн төлөвлөлт:

Туршилтыг гарын доорх материал ашиглан бэлдэхийг зорьсон.

Суралцах үйл ажиллагааны төлөвлөлт

Хичээлийн агуулгаас хамаараад хүүхдүүдийг янз бүрийн баг болгодог. Зарим хичээл дээр ойролцоо санал бодолтой хүүхдүүдийг нэг баг болгодог.

Хүүхдүүдийг 6 сурагчидтай 4 багт хуваана. Туршилтыг гүйцэтгэх явцдаа багуудын гишүүн бүр санаа бодлоо илэрхийлэх даалгавар өгсөн учир хүүхэд бүрийн санаа үнэтэй гэдгийг итгэл өгч тайлбарласан. Энэ нь туршилт гүйцэтгэх явцад нэг сурагч давамгайлж ажиллаад бусад нь зүгээр суух зүйл ажиглагддаг учир хүүхэд бүр туршилтад гар бие оролцох боломжийг бүрдүүлж өгөхийг хичээлээ. Багуудыг бие биедээ үр

дүнгээ хэлэлцэх, алдаа ба дэвшилттэй талыг олох замаар нэгдсэн шийдвэр гаргахад нь дэмжлэг үзүүлэх, чиглүүлэхээр төлөвлөв.

Хичээлийн үнэлгээ

- Өгөгдсөн зүйлсийг ашиглан туршилт явуулж буй байдал
- Ажлын хуудаст бичсэн зүйлийн агуулга, уялдаа
- Багаараа хамтран ажиллаж, асуудлаа хэрхэн хамтдаа шийдвэрлэж байгаа байдал
- Өөрийн санаа бодлыг илэрхийлж буй байдал
- Асуудлыг эргэцүүлж буй байдал, гаргаж буй таамаглал, үндэслэл тус тус үнэлэхийг зорьсон.

БАТЛАВ.

СУРГАЛТЫН МЕНЕЖЕР

Ч. АДЪЯАДУЛАМ

МГХГС-тай Улсын Тэргүүний Мэргэд лаборатори сургууль - 8 -р ангийн Физикийн хичээлийн төлөвлөгөө							
Улира	Бүлэг	Нэгж	Суралцахуйн зорилт	Эзэмших чадвар	Хичээлийн сэдэв	Цаг	Үнэлгээ
1	8.1. ХҮЧ БА ХАРИЛЦАН ҮЙЛЧЛЭЛ	1	Ф8.1.1. Дарлт нь гадаргын талбайд үйлчлэх хүчний үйлчлэлээр үүсдэг болохыг тайлбарлах	(Ш8.1а) (Ш8.1в) (Ш8.2а) (Ш8.2в)	Шигдэлт масс ба тайлбайгаас хэрхэн хамаардаг вэ? Бататгах дасгал	2	Дарлт нь гадаргын талбайд үйлчлэх хүчний үйлчлэлээр үүсдэг болохыг тайлбарлах
				Хүч ба дарлт, Шингэн ба хий дэх дарлтыг тархалтыг судалъя	2	Тохиромжтой жишээ ашиглан хүч ба талбайг даралттай холбон тайлбарлах	
		2	Ф8.1.3. Хий ба шингэний дарлтыг тайлбарлах	(Ш8.1а) (Ш8.1б) (Ш8.2б) (Ш8.3б) (Ш8.4а)	Шингэний тусламжтай хүчний үйлчлэлийг ихэсгэх арга, Шингэний ёроолдоо учруулах жингийн дарлт	2	Хий ба шингэний дарлтыг тайлбарлах
				Шингэний жингийн дарлт савны хэлбэр, ямар шингэн байхаас хамаарах болов уу?, Агаарын дарлт	2	Багаар ажиллах	
				сэдвийн үнэлгээ		1	
		3	Ф8.1.2. Тохиромжтой жишээ ашиглан хүч ба талбайг даралттай холбон тайлбарлах	(Ш8.1а) (Ш8.1б) (Ш8.4а) (Ш8.4в) (Ш8.4г)	Дасгал даалгавар	2	Тохиромжтой жишээ ашиглан хүч ба талбайг даралттай холбон тайлбарлах
				Ф8.1.4. Хүч нь биеийн хэлбэр хэмжээг өөрчлөх шалтгаан нөхцөл болохыг хэлэх	(Ш8.2а)(Ш8.2в) (Ш8.3а) (Ш8.3б)	Хүч нь биеийн хэлбэр хэмжээг өөрчлөх шалтгаан	2
		4	Ф8.1.5. Хөшүүргийн эргэх шалтгаан нь хүч болохыг мэдэх, эргүүлэх моментийн дүрмийг ойлгох	(Ш8.1а), (Ш8.1б) (Ш8.2а), (Ш8.2в) (Ш8.3а), (Ш8.3б) (Ш8.4а), (Ш8.4г)	Хөшүүргийн эргүүлэх үйлчлэл Саваа ашигласан хөшүүрэг	2	Хөшүүргийн эргэх шалтгаан нь хүч болохыг мэдэх, эргүүлэх моментийн дүрмийг ойлгох
				Ф8.1.6. Хүчний момент эргүүлэх үйлчлэлийн хэмжүүр болохыг илэрхийлэх	(Ш8.2а) (Ш8.2в) (Ш8.3а) (Ш8.3б)	Хөшүүргийн эргүүлэх үйлчлэл Эргүүлэх моментийн дүрэм	2
				Бүлэг сэдвийн үнэлгээний даалгавар		1	Бүлгээр эзэмшсэн мэдлэг, чадварыг нэгтгэн дүгнэж үнэлнэ

Нэгж хичээлийн төлөвлөлт

Бүлэг сэдэв: Хүч ба харилцан үйлчлэл

Нэгжийн сэдэв: Дарлт

Нэгж хичээлийн зорилго: Хатуу, шингэн, хий дэх дарлтыг туршилтаар судалж, өдөр тутмын амьдралд тохиолдох түгээмэл асуудлыг тайлбарлахад хэрэглэнэ.

Хамрах хүрээ: 8-р анги

Цагийн төлөвлөлт

№	Зорилт	Агуулга, аргазүй	Хэрэглэгдэхүүн	Цаг
1	Хатуу биеийн дарлтын онцлогыг гаргаж итайлбарлах	“Шигдэлт масс ба талбайгаас хэрхэн хамаарахыг судлая”	Порлон, элс, ундааны сав, талбай өөр хавтгай мод, штатив, шугам, тогтоогч, ажлын хуудас	40
Сурагчид: усаар дүүргэсэн ундааны савыг порлон дээр тавиад хүрэлцэх гадаргыг том жижиг болгон өөрчилбөл хонхойлт яаж өөрчлөгдөхийг туршилтаар ажиглаж тооцоолол хийж үр дүнг хүснэгт болон диаграммын аргаар илэрхийлэх				

2	Шингэний даралт өндрөөс хамаарч өөрчлөгддөг болохыг судлах	Шингэний даралтыг туршилтаар харуулах (шингэний даралт гүнээс хамаарах), Энгийн мөнгөн усан барометрийг ашиглан агаарын даралтыг хэмжих	Тариур, дуслын систем, скоч, хуваарьтай цагаан самбар, ус Барометр, манометр	80'
3	Шингэний гүний даралтыг нягтаас хамаарахыг судлах	Шингэний гүний даралтыг нягтаас хамааруулах Манометрийг ашиглах, хэрхэн ашиглах талаар илэрхийлэх	Тариур, дуслын систем, скоч, хуваарьтай цагаан самбар Ус, ургамалын тос манометр	80'
4	Хий ба шингэний даралтыг тайлбарлах	Ундааны томхон хуванцар савыг сорох насосод холбож агаарыг соруулахад гаднах агаарын даралтын нөлөөгөөр шахагдана. Дулаанд тэсвэртэй савыг таглаж халаавал тагийг нь эргэдэж авахад хэцүү болох болно. Эсрэгээр хөргөвөл мөн ижил үйлчлэл илэрнэ. Сурагчид агаарын бөмбөлөг болон дугуйны хаймраас хий олгойдох, халаасан лаазны таг мултрах зэрэг даралттай холбоотой тохиолдлыг бөөмөн загвар ашиглан тайлбарлана.	Ундааны хуванцар сав,	80'
5	Бүлэг сэдвийн эцсийн үнэлгээ хийх	Үнэлгээний даалгавраар ажиллах		40'

2015-2016 оны хичээлийн жилийн хичээлийн төлөвлөгөө

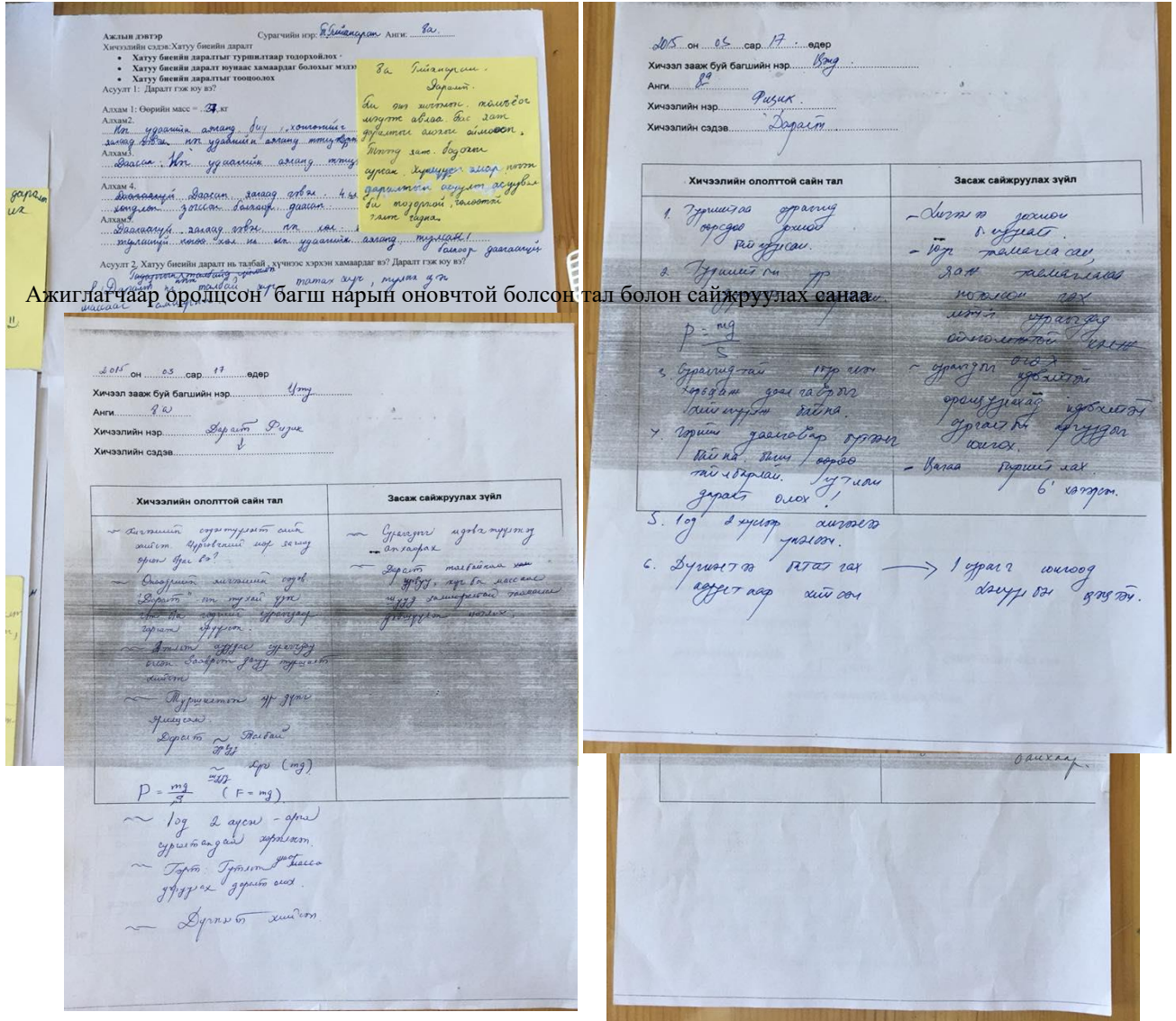
Хичээл:Физик	Сургууль:МГХГС-тай Улсын тэргүүний Мэргэд лаборатор сургууль
Өдөр:2015/03/17	Багийн нэр:3.Цэнд
АНГИ: 8	Ирц: _____ Тасалсан: _____
Суралцахуйн зорилт:	Бүгд: Хатуу биеийн даралтыг туршилтаар тодорхойлох Ихэнх сурагчид:хатуу биеийн даралт хүчнээс шууд, талбайгаас урвуу хамааралтай болохыг мэдэх Зарим сурагчид:Хатуу биеийн даралтыг томьёолох
Шинэ үг, нэр томъёо	Хатуу бие, даралт, хүч, талбай, масс
Өмнөх мэдлэг: Сурагчид ямар мэдлэгтэй вэ? Эсвэл энэхүү хичээлийг ойлгохын тулд ямар мэдлэг эзэмшсэн байх шаардлагатай вэ?	Амьдрал ахуйгаас аливаа зүйлийг дарж байгаа хүчийг даралт гэнэ гэсэн ойлголттой байгаа. Хүч, талбай гэж юу болохыг ойлгосон байх
Төлөвлөгөө	
Эхлэл – Сурагчдийг тухайн сэдвийн хүрээнд сэтгэн бодож эхлүүлэх. Хариултаа дагуу хариуцуулах 1ухай бичих	
<ol style="list-style-type: none"> Сурагчийн үүргэвчний мөрийг өргөн хийдэг учир юу вэ? ➢ Өөтөхгүй, даралт бага учруулах, хөнгөн болгох г.м Барилгын хаваны тосгыг хэрхэн өрдөг вэ? Яагаад ➢ Бат, бах байлгах гэж, даралт бага учруулах гэж г.м Хадаас яагаад үзүүртэй байдаг вэ? ➢ Цоолох гэж, гүн оруулах гэж г.м Хутгыг яагаад ирлэдэг вэ? ➢ Хялбар зүсэх гэж г.м 	
Дүнд хэсэг	Амжилтын шалгуур үзүүлэлт:
Сэдэв:Хатуу биеийн даралт	• Хатуу биеийн даралтыг туршилтаар тодорхойлох

Тайлбар– шинэ материалыг танилцуулах	
Хугацаа	Туршилтын заавар: Хэрэглэгдэхүүн: Нэг удаагийн паасан аяга 5 ш, хэмжээ нь өөр/жижиг, том гэсэн 2 хэмжээтэй/ хатуу кордон цаас 2 ш, нэг сурагч Туршилтын санаж: • Бүх зааврыг уншиж дууссаны дараа туршилтыг дарааллын дагуу гүйцэтгэнэ үү? • Туршилт гүйцэтгэх хугацаа 5 минут • Туршилтын эд зүйлстэй зөв зохиотой хандах • Туршилтыг анхааралтай хийх • Бие биеэ хүндэтгэн хандах • Багийн бүх гишүүд үүрэгтэй оролцоно • Өөрийгөө дайчлан чөлөөтэй сэтгэнэ • Өөрийн үнэлгээний хуудастай ажиллана
<p>Алхам 1: Өөрийн массыг ажлын дэвтэрт бичиж багийнхамгийн хөнгөн нь гишүүнийг тодруулана уу.Энэ туршилтад сонгосон сурагч туршилтыг хийж гүйцэтгэх ба багийн гишүүд бүгд тусална.</p> <p>Алхам 2: Нэг удаагийн паасан аяга та нарыг даах болов уу? Яагаад?</p> <p>Алхам 3: Хамгийн хөнгөн сурагчийг гаргаж үзнэ үү? Даасан уу? яагаад?</p> <p>Алхам 4: 4 ш аягийг зэргэцүүлэн байрлуулж том кордон цаасаа дээр тавьж болгоомжтой гарч үзнэ үү. Дааж байна уу? Яагаад</p> <p>Алхам 5: 4ш аягийг зэргэцүүлэн байрлуулж жижиг кордон цаасаа дээр тавьж нэг хөлөөрөө болгоомжтой гарч гүйцэтгэнэ үү. Дааж байна уу?</p> <p>Туршилтыг гүйцэтгэл дууссан бол 1 минут бодож ажлын дэвтэртээ 2 минутанд бичиж дүгнэлтээ багаараа хамтран 3 минутанд яриханаа уу ? Багаар хамтран ярихаж дүгнэлтээ гаргаж багийн нэг гишүүн тайлбарла. 1 минут</p>	
Явцын үнэлгээ – Ойлоголтыг шалгах! Жишээлбэл: Оюуны зураглал	

Хугацаа	Сурагчид багийн гишүүдтэйгээ хийсэн зүйлээ солилцож, бие биенээ үнэлэх. Наадаг шар цаасан дээр амжилтын шалгуур биелэгдэж байгаа эсэхийг бичиж гишүүдэд өгнө.
Нэгдсэн дүгнэлт – амжилтын шалгуур үзүүлэлттэй дахин танилцах	
Хугацаа	Хичээлийн төгсгөл хэсэгт сурагчид дараахзүйлийг хийж болно. Хичээл амжилтын шалгуурыг дагуу явагдсан эсэхийг хуруу дохионы арга, 2 од 1 хүсэл гэх мэт эргээр илэрхийлэх
Нэмэлт мэдээлэл	
Ялгаатай байдал – нэмэлт дэмжлэг хэрхэн өгөх вэ? Илүү чадварлаг сурагчдыг хэрхэн хөхиүлэн дэмжих вэ?	Хичээл хоорондын холбоос Эрүүл мэнд, аюулгүй байдал МХТ-ын холбоос Үнэт зүйлийн холбоос
Ялаатай байдлыг дараах зүйлүүдээр бий болгож болно: -даалаавар -үр дүн -тусалцаа, дэмжлэг -хэрэглэх материал Хичээлийн аль ч шатанд ялаатай байдлыг хангаж болно.	Энэ хичээлийг төлөвлөхийн тулд өөр хичээлийн багш нартай зөвлөлдөх шаардлагатай юу?Төгс Даалааварууд сурагчийн эрүүл мэнд болон аюулгүй байдлыг эрсдэлд оруулж байна уу?Төгс Хичээлийн үеэр сурагчид МХТ-ын чадвараа хөгжүүлэх үү?Төгс Үнэт зүйлийн холбоосыг сайжруулах боломж байгаа эсэх?Багаар ажиллах
Эрэгцүүлэн бодох ба дүгнэлт	
Хичээлийн зорилтууд бодит уу? Сурагчид өнөөдөр юу сурав? Сурах явц ямар байна? Төлөвлөсөн ялгаатай байдлыг хангах ажил боломжийн байсан уу? Хугацаандаа багтсан уу? Ямар өөрчлөлтүүдийг төлөвлөгөөнд оруулсан бэ. Яагаад?	Хичээлийг эрэгцүүлэн бодно уу. Хуудасын зүүн талд орших асуултуудаас холбогдохыг нь хариулна уу.
Нэгтгэсэн үнэлгээ Хамгийн сайн болсон 2 зүйлийг нэрлэнэ уу /сургалтыг бодож хариулах?.	

Туршилтын нэр: Их талбайгаар бага даралт учруулгана Бага талбайгаар их даралт учруулна			
Зорилго: Гарын доорхи материал ашиглан нэгж гадаргуунд учруулах даралтыг туршилтаар нотолъё			
Хэрэглэгдэхүүн: Нэг удаагийн паасан аяга 5 ш, хэмжээ нь өөр/жижиг, том гэсэн 2 хэмжээтэй/ хатуу кордон цаас 2 ш, нэг сурагч			
Туршилтын санаж:			
<ul style="list-style-type: none"> Бүх зааврыг уншиж дууссаны дараа туршилтыг дарааллын дагуу гүйцэтгэнэ үү? Туршилт гүйцэтгэх хугацаа 5 минут Туршилтын эд зүйлстэй зөв зохиотой хандах Туршилтыг анхааралтай хийх Бие биеэ хүндэтгэн хандах Багийн бүх гишүүд үүрэгтэй оролцоно Өөрийгөө дайчлан чөлөөтэй сэтгэнэ Өөрийн үнэлгээний хуудастай ажиллана 			
<p>Алхам 1: Өөрийн массыг ажлын дэвтэрт бичиж багийнхамгийн хөнгөн нь гишүүнийг тодруулана уу.Энэ туршилтад сонгосон сурагч туршилтыг хийж гүйцэтгэх ба багийн гишүүд бүгд тусална.</p> <p>Алхам 2: Нэг удаагийн паасан аяга та нарыг даах болов уу? Яагаад?</p> <p>Алхам 3: Хамгийн хөнгөн сурагчийг гаргаж үзнэ үү? Даасан уу? яагаад?</p> <p>Алхам 4: 4 ш аягийг зэргэцүүлэн байрлуулж том кордон цаасаа дээр тавьж болгоомжтой гарч үзнэ үү. Дааж байна уу? Яагаад</p> <p>Алхам 5: 4ш аягийг зэргэцүүлэн байрлуулж жижиг кордон цаасаа дээр тавьж нэг хөлөөрөө болгоомжтой гарч гүйцэтгэнэ үү. Дааж байна уу?</p> <p>Туршилтыг гүйцэтгэл дууссан бол 1 минут бодож ажлын дэвтэртээ 2 минутанд бичиж дүгнэлтээ багаараа хамтран 3 минутанд яриханаа уу ? Багаар хамтран ярихаж дүгнэлтээ гаргаж багийн нэг гишүүн тайлбарла. 1 минут</p>			
Туршилтыг дахин гүйцэтгэж хүчнэгтэнд тоон утгыг оруулана.			
№	Масс, кг	Талбай, см ²	Хүн, Н
1	35кг	450см ²	350Н
2	40кг	400см ²	400Н
3	50кг	400см ²	500Н

Сурагчийн ажлын хуудас

Ажиглагчаар оролцсон багш нарын оновчтой болсон тал болон сайжруулах санаа

2016-2017 оны хичээлийн жилийн Төлөвлөгөө
Хэлэлцүүлэгийн үр дүнд сайжруулсан
Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт

Бүлэг сэдэв: **Даралт**

Нэгж хичээлийн сэдэв: **Хатуу биеийн даралтыг судлах**

Ээлжит хичээлийн нэр: **Шигдэлт масс ба талбайгаас хэрхэн хамаарахыг судлая**

Хамрах хүрээ: **8-р анги**

Зорилго: Асуудлыг олж харах, таамаглах, туршилтыг төлөвлөх, туршилтын үр дүнд үндэслэн асуудлыг шийдвэрлэх чадварыг хөгжүүлэх

Зорилт:

- Асуудлаас өмнөх мэдлэгэд тулгуурлан шинжлэх ухааны үндэстэй таамаглал дэвшүүлэх
- Таамаглалыг батлахын тулд хийж болох туршилтыг төлөвлөх
- Сорил туршилт гүйцэтгэх
- Үр дүнг шинжлэх ухааны үндэстэй тайлагнах

- Туршилтын үр дүнг таамаглалтай харьцуулан дүгнэх

Агуулгын залгамж:

өмнө	Одоо	цаашид
Хатуу биеийн даралтын тухай ерөнхий ойлголт	Хатуу биеийн даралтыг тодорхойлох хэмжигдэхүүнүүдийг илрүүлэн судлах	

Арга зүй:

бүтэц	<i>Багшийн асуулт, чиглүүлэг ба Сурагчийн үйл ажиллагаа</i>	Багшийн анхаарах зүйлс
Асуудал дэвшүүлэх 5 минут	<i>Сурагчид багшийн өгсөн эхийг уншиж таамаглал дэвшүүлэх</i> <i>Аяллыг цааши үргэлжлүүлэхийн тулд бүгдээрээ тусалъя.</i> <i>Яагаад Идэрийн гутал цасанд шигдээд явахад бэрхшээлтэй байсан бэ? Багш асуултыг анги нийтэд тавина.</i> <i>Сурагчид багшийн асуултанд чөлөөтэй харцуулна.</i> <i>Багуудаас гарах таамаглал ба үндэслэлүүдийг самбарт тэмдэглэнэ.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Гол асуудлыг шийдэх таамглал Идэр ачаа их үүрсэн эсвэл хүнд байсан. Цана байхгүй байсан /Гэвэл дөхүүлэх асуулт тавина . Цанатай болохоор яагаад шигдэхгүй байгаа вэ?/ • Масс. Талбай гэсэн хэмжигдэхүүнийг гаргуулах
Туршилт төлөвлөх 10 минут	<i>Сурагчид таамаглалыг үндэслэн туршилт төлөвлөнө.</i> <i>Зөвхөн массаас хэрхэн хамаарч буйг яаж судлах вэ? Ямар хэмжигдэхүүн тогтмол байх хэрэгтэй вэ?</i> <i>Ямар хэмжигдэхүүнийг өөрчлөх шаардлагатай вэ?</i> <i>Зөвхөн талбайгаас хэрхэн хамаарч буйг яаж судлах вэ?</i> <i>Ямар хэмжигдэхүүн тогтмол байх хэрэгтэй вэ?</i> <i>Ямар хэмжигдэхүүнийг өөрчлөх шаардлагатай вэ?</i> <i>Хэрэглэгдэхүүнийг сонгож ажиллах дарааллыг гаргана.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Туршилтад орж болох хэмжигдэхүүнүүдийг тодруулна • Ямар хэмжигдэхүүн нь алинаас хэрхэн хамаарч байгааг судлах вэ? гэдгийг тодруулж өгөх нь чухал • Ажиллах дарааллаа гаргахад нь зөвлөх
Туршилтыг гүйцэтгэх 15 минут	Сурагчид багаар хамтран төлөвлөлтийнхөө дагуу туршилтыг гүйцэтгэнэ. Туршилтын үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэнэ. Туршилтын үр дүнгийн хүснэгт ашиглан график байгуулна	<ul style="list-style-type: none"> • Шигдэж байгааг хэрхэн хэмжиж авах тал дээр туслалцаа үзүүлнэ. • Ачааг унахгүй хэрхэн тогтоох • Гадны нөлөө бага орох тал дээр анхаарах • 5 минут ажиглаад тусламжийн дугтуйг ашиглуулахыг шийднэ
Баримт нотолгоо цуглуулах 5 минут	Туршилтын үр дүнгийн хүснэгтэн мэдээлэл График ашиглан багаар ярилцаж дүгнэлт гаргах	Массаас, талбайгаас шигдэлт хэрхэн хамаарч байгааг баг тус бүрээр гаргуулж үр дүнг харьцуулах. Массаас шууд, Талбайгаас урвуу гэдгийг хэрхэн тодорхойлж байгааг тодруулж өгөх.
Таамаглалыг үр дүнтэй харьцуулах 5 минут	Хэрхэн хамаарч байгааг дүгнэж нэг нэг өгүүлбэрээр илэрхийлнэ. Идэр ямар арга хэмжээ авах хэрэгтэй вэ? Цана өмсөх, ачаагаа хөнгөлөх зэргээр бэлтгэл хангах хэрэгтэй байж.	Шинжлэх ухааны нотолгоог тоон үзүүлэлтээр бодитой гаргах арга барилд сургаж байгааг анхаарах

Үнэлгээний хуудас

Сайн= + дунд= - хангалтгүй= 0

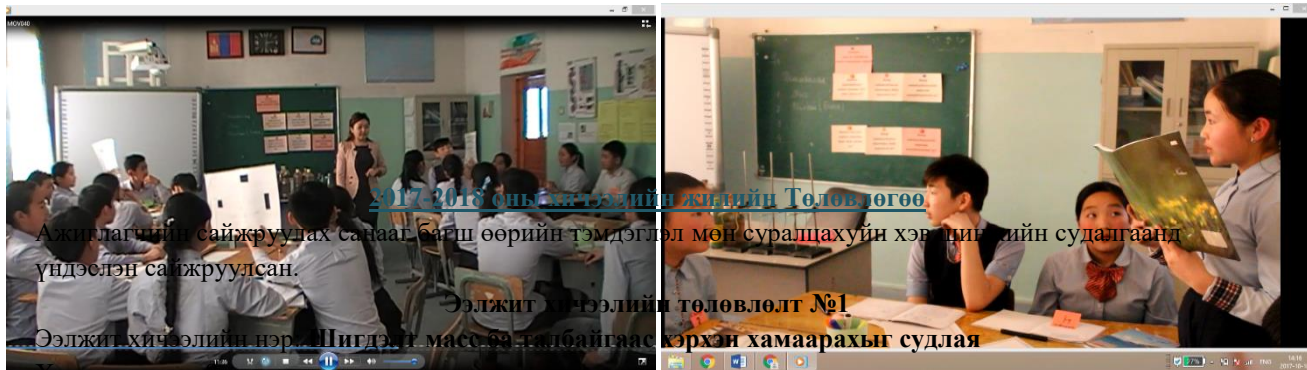
№	Нэрс	Асуудлыг шинжлэх ухааны үндэстэй гаргаж байгаа эсэх	Туршилтанд оролцож байгаа байдал	Санаа бодлоо илэрхийлж байгаа байдал
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Эхийг уншиж багшийн асуултад хариулна уу?

Жимсээ, Идэр хоёр өвлийн явган аялалд гарчээ. Цас ихтэй боловч цаг агаар дулаан нартай сайхан байжээ. Гэвч тэр хоёрт нэгэн бэрхшээл тулгарчээ. Цас ихтэй байсан тул Идэрийн гутал шигдээд явж болохгүй ихэд ядарч байлаа.

Хичээлийн үйл явц зургаар - Хичээлийн бичлэгээс

Ажиглагчаар оролцсон сургалтын менежерийн хичээлийн оновчтой болсон тал болон сайжруулах санаа

Зорилго: Асуудлыг олж харах, таамаглах, туршилтыг төлөвлөх, туршилтын үр дүнд үндэслэн асуудлыг шийдвэрлэх чадварыг хөгжүүлэх

Зорилт:

- Асуудлаас өмнөх мэдлэгэд тулгуурлан шинжлэх ухааны үндэстэй таамаглал дэвшүүлэх
- Таамаглалыг батлахын тулд хийж болох туршилтыг төлөвлөх
- Сорил туршилт гүйцэтгэх
- Үр дүнг шинжлэх ухааны үндэстэй тайлагнах
- Туршилтын үр дүнг таамаглалтай харьцуулан дүгнэх

Агуулгын залгамж:

өмнө	Одоо	цаашид
Хатуу биеийн даралтын тухай ерөнхий ойлголт	Хатуу биеийн даралтыг тодорхойлох хэмжигдэхүүнүүдийг илрүүлэн судлах	

Арга зүй:

Бүтэц	Багшийн асуулт, чиглүүлэг ба Сурагчийн үйл ажиллагаа	Багшийн анхаарах зүйлс
Сэдвийн ойлголт өгөх 8 минут	<u>Сурагчид багшийн өгсөн эхийг уншиж таамаглал дэвшүүлэх</u> Яагаад Идэрийн гутал цасанд шигдээд явахад бэрхшээлтэй байсан бэ? Багш асуултыг анги нийтэд тавина. Аялалыг цааш үргэлжлүүлэхийн тулд бүгдээрээ туслая. <u>Сурагчид цагаан самбарт багшийн асуултанд чөлөөтэй хариулна бичнэ. R, V</u> Багуудаас гарах таамаглал ба үндэслэлүүдийг самбарт наана хянах. R, V	<ul style="list-style-type: none"> • Гол асуудлыг шийдэх таамаглал Идэр ачаа их үүрсэн эсвэл хүнд байсан. • Цана байхгүй байсан /Гэвэл дөхүүлэх асуулт тавина . Цанатай болохоор яагаад шигдэхгүй байгаа вэ?! • Масс. Талбай гэсэн хэмжигдэхүүнийг гаргуулах
Асуудал шийдвэрлэх 5 минут	<u>Сурагчид таамаглалыг үндэслэн туршилт төлөвлөнө.</u> Туршилт төлөвлөх – төлөвлөлтийг самбарт наана. Зөвхөн массаас хэрхэн хамаарч буйг яаж судлах вэ? Зөвхөн тайлбайгаас хэрхэн хамаарч буйг яаж судлах вэ? Ямар хэмжигдэхүүн тогтмол байх хэрэгтэй вэ? Ямар хэмжигдэхүүнийг өөрчлөх шаардлагатай вэ? <u>Хэрэглэгдэхүүнийг харж ажиллах дарааллыг төлөвлөж гаргана.</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Туршилтанд орж болох хэмжигдэхүүнүүдийг тодруулна • Ямар хэмжигдэхүүн нь алинаас хэрхэн хамаарч байгааг судлах вэ гэдгийг тодруулж өгөх нь чухал • Ажиллах дараалаа гаргахад нь зөвлөх • Багажнуудыг тарааж өгсөн байна.

Туршилт төлөвлөх 5 минут Илтгэх Танилцуулах 5 минут	<u>Сурагчид төлөвлөгөө гаргана. K, R.</u> Багш чиглүүлж алхам бүрт 1-3 инээмсэглэсэн үнэлгээний тараах материалаар үнэлнэ. <u>Сурагчид төлөвлөсөн төлөвлөгөөгөө самбарт нааж бусаддаа хэлж, анхаарах зүйлээ олж тогтоох A, V.</u>	<ul style="list-style-type: none"> Төлөвлөлтийг сайжруулах тал дээр анхаарах
Туршилтыг гүйцэтгэх 10 минут	Сурагчид багаар хамтран төлөвлөлтийнхөө дагуу туршилтыг гүйцэтгэнэ. V, K Туршилтын үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэнэ. R Туршилтын үр дүнгийн хүснэгт ашиглан график байгуулна. K	<ul style="list-style-type: none"> Шигдэж байгааг хэрхэн хэмжиж авах тал дээр туслалцаа үзүүлнэ. Ачааг унахгүй хэрхэн тогтоох Гадны нөлөө бага орох тал дээр анхаарах 5 минут ажиглаад тусламжийн дугтуйг ашиглуулахыг шийднэ
	Туршилтын үр дүнгийн хүснэгтэн мэдээлэл График ашиглан багаар ярилцаж дүгнэлт гаргах. K, A	<ul style="list-style-type: none"> Массаас, талбайгаас шигдэлт хэрхэн хамаарч байгааг баг тус бүрээр гаргуулж үр дүнг харьцуулах. Массаас шууд, Талбайгаас урвуу гэдгийг хэрхэн тодорхойлж байгааг тодруулж өгөх.
Тамааглалыг үр дүнтэй харьцуулах 5 минут	Хэрхэн хамаарч байгааг дүгнэж нэг нэг өгүүлбэрээр илэрхийлнэ. A K Идэр ямар арга хэмжээ авах хэрэгтэй вэ? Цана өмсөх, ачаагаа хөнгөлөх зэргээр бэлтгэл хангах хэрэгтэй байж.	<ul style="list-style-type: none"> Шинжлэх ухааны нотолгоог тоон үзүүлэлтээр бодитой гаргах арга барилд сургаж байгааг анхаарах
Багатгал 2 минут	<u>Сурагчид дасгал ажиллах</u> Багш үнэлгээ өгнө. Баг бүрт, сурагч бүрийг хичээлд оролцсон оролцоог ажигласан ажиглалтаа үнэлгээний хуудсанд тэмдэглэх	<ul style="list-style-type: none"> Нийлбэр үнэлгээг тэмдэглэж багуудад үнэлгээ өгөх Үнэлгээний хуудас бөглөх

Эхийг уншиж багшийн асуултанд хариулна уу?

Жимсээ, Идэр хоёр өвлийн явган аялалд гарчээ. Цас ихтэй боловч цаг агаар дулаан нартай сайхан байжээ. Гэвч тэр хоёрт нэгэн бэрхшээл тулгарчээ. Цас ихтэй байсан тул Идэрийн гутал шигдээд явж болохгүй ихэд ядарч байлаа.

Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн

1. Гарын доорх материал ашигласан туршилтын багажууд
2. Цагаан самбар том, жижиг
3. Макер
4. Мм хувиартай цаас
5. Үнэлгээний хуудас
6. Үнэлгээний карт
7. Гэрийн даалгаврын хавтас **K**

Ээлжит хичээлд үнэлгээ хийх төлөвлөлтийг харуулав. Явцын үнэлгээ ба даалгаврын үнэлгээг үнэлэх шалгуур боловсруулсан. Энэхүү төлөвлөгөөний дагуу ээлжит хичээлд үнэлгээ хийх бөгөөд хичээлийн аль хэсэгт эдгээр үнэлгээг хийх талаар ээлжит хичээлийн төлөвлөгөөнд тусгасан байгаа.

№	Үнэлгээний чиглэл	Багшийн үйл ажиллагаа	
		Хэзээ	Үйл ажиллагаа /арга

1	Явцын үнэлэх	Хичээлийн явцад	<p>Сурагчийг үнэлэхдээ: Асуудлыг шинжлэх ухааны үндэстэй гаргаж байгаа эсэх Туршилтанд оролцож байгаа байдал Санаа бодлоо илэрхийлж байгаа байдал</p> <ul style="list-style-type: none"> • Маш сайн хийж байна-5 • Сайн хийж байна-4 • Хангалттай-3 • Сайжирч байна-2 • Дэмжлэг хэрэгтэй-1 гэсэн оноог сурагчийн нэрний ард тэмдэглэнэ. <p>Багийг үнэлэхдээ: Баг бүрт үнэлгээний оноо буюу хуудас өгнө .</p> <ul style="list-style-type: none"> • Маш сайн хийж байна-3 • Сайн хийж байна-2 • Хангалттай-1 <p>Хичээлийн төгсгөлд бүх баг үнэлгээний хуудаст гишүүдийн нэрийг бичиж хураалгана.</p>																												
2	Ажлын хуудсыг үнэлэх	Хичээл дууссаны дараа	<p>Ажлын хуудасны даалгаварт багш тохирох шалгуурыг боловсруулан сурагч бүрийг үнэлэнэ.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th rowspan="2">№</th> <th rowspan="2">Шалгуур</th> <th colspan="3">Оноо</th> </tr> <tr> <th>0</th> <th>1</th> <th>2</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Сурагчид ажигласан зүйлээ бичсэн байдал</td> <td>Ажигласан зүйлээ бичээгүй</td> <td>Ажигласан зүйлээ бичсэн боловч бүтэн өгүүлдэрээр илэрхийлээгүй</td> <td>Зөв ажиглалт хийж түүнийг бүтэн өгүүлдэрээр илэрхийлсэн.</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Сурагчид таамаглалаа илэрхийлсэн байдал</td> <td>Таамаглалаа зураг, бичиг аль алиар илэрхийлээгүй</td> <td>Таамаглалаа бичсэн боловч алдаатай илэрхийлсэн.</td> <td>Таамаглалаа зөв илэрхийлсэн.</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Сурагчид хэмжилтийг үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэсэн байдал</td> <td>Хэмжилтийн үр дүнг тэмдэглээгүй</td> <td>Хэмжилтийн үр дүнг тэмдэглэсэн боловч алдаатай хэмжсэн</td> <td>Хэмжилт зөв хийж утгыг хүснэгтэд бичсэн.</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Ахуй амьдралд хэрэглэх туслах санаа оновчтой тодорхойлох</td> <td>Санаа гаргаагүй</td> <td>Санаа гаргасан боловч оновчгүй</td> <td>Оновчтой санаа гаргаж жишээ хэлэх</td> </tr> </tbody> </table>	№	Шалгуур	Оноо			0	1	2	1	Сурагчид ажигласан зүйлээ бичсэн байдал	Ажигласан зүйлээ бичээгүй	Ажигласан зүйлээ бичсэн боловч бүтэн өгүүлдэрээр илэрхийлээгүй	Зөв ажиглалт хийж түүнийг бүтэн өгүүлдэрээр илэрхийлсэн.	2	Сурагчид таамаглалаа илэрхийлсэн байдал	Таамаглалаа зураг, бичиг аль алиар илэрхийлээгүй	Таамаглалаа бичсэн боловч алдаатай илэрхийлсэн.	Таамаглалаа зөв илэрхийлсэн.	3	Сурагчид хэмжилтийг үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэсэн байдал	Хэмжилтийн үр дүнг тэмдэглээгүй	Хэмжилтийн үр дүнг тэмдэглэсэн боловч алдаатай хэмжсэн	Хэмжилт зөв хийж утгыг хүснэгтэд бичсэн.	4	Ахуй амьдралд хэрэглэх туслах санаа оновчтой тодорхойлох	Санаа гаргаагүй	Санаа гаргасан боловч оновчгүй	Оновчтой санаа гаргаж жишээ хэлэх
№	Шалгуур	Оноо																													
		0	1	2																											
1	Сурагчид ажигласан зүйлээ бичсэн байдал	Ажигласан зүйлээ бичээгүй	Ажигласан зүйлээ бичсэн боловч бүтэн өгүүлдэрээр илэрхийлээгүй	Зөв ажиглалт хийж түүнийг бүтэн өгүүлдэрээр илэрхийлсэн.																											
2	Сурагчид таамаглалаа илэрхийлсэн байдал	Таамаглалаа зураг, бичиг аль алиар илэрхийлээгүй	Таамаглалаа бичсэн боловч алдаатай илэрхийлсэн.	Таамаглалаа зөв илэрхийлсэн.																											
3	Сурагчид хэмжилтийг үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэсэн байдал	Хэмжилтийн үр дүнг тэмдэглээгүй	Хэмжилтийн үр дүнг тэмдэглэсэн боловч алдаатай хэмжсэн	Хэмжилт зөв хийж утгыг хүснэгтэд бичсэн.																											
4	Ахуй амьдралд хэрэглэх туслах санаа оновчтой тодорхойлох	Санаа гаргаагүй	Санаа гаргасан боловч оновчгүй	Оновчтой санаа гаргаж жишээ хэлэх																											

Самбар төлөвлөлт V – Хараагаар суралцах хэв шинж

Он сар өдөр		Гарчиг			
Сэдвийн Таамаглал	Туршилт төлөвлөх чиглүүлэг	Туршилт төлөвлөх	Туршилтын Үр дүн	Таамаглалтай харьцуулсан Дүгнэлт	Нэмэлт Бататгал үнэлгээ

HELP ! 1 V – Хараагаар суралцах хэв шинж, R – унших, бичих хэв шинж

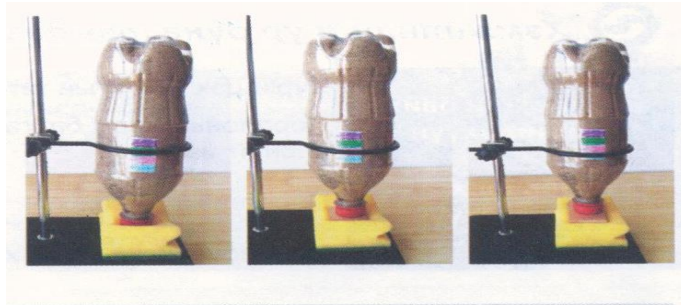
Сурагчийн ажлын хуудас №1

Ажлыг гүйцэтгэх дараалал

- Өгөгдсөн савтай элсийг доош харуулж штативт хажуу тийш унахааргүй байрлуулна.
- Савтай усны доор порлоныг байрлуулна.
- Туршилтын хавтангаас сонгож талбайг хэмжинэ
- Сонгосон хавтанг порлон дээр байрлуулж савтай усны дээр нь тавина.
- Порлоны шигдэлтийг хэмжиж хүснэгтэнд тэмдэглэнэ
- Порлон дээрх хавтанг сольж порлоны хонхойлтыг хэмжиж үр дүнг хүснэгтэнд тэмдэглэх.
- Усны массыг харж хүснэгтэнд тэмдэглэх.

Туршилт хийж үр дүнг бөглөх хэсэг

Өөрчлөхгүй байх хэмжигдэхүүн	Поролонг дарж байгаа савтай усны масс			
	Поролонг дарах хүч			
Өөрчлөх хэмжигдэхүүн	Хүрэлцэх гадаргын талбай			
Үр дүн	Поролон хонхойсон хэмжээ			

13. Хүснэгтийн мэдээллийг ашиглан шигдэлт талбайгаас хамаарсан график байгуул.

HELP! 2

Сурагчийн ажлын хуудас №2

Ажлыг гүйцэтгэх дараалал

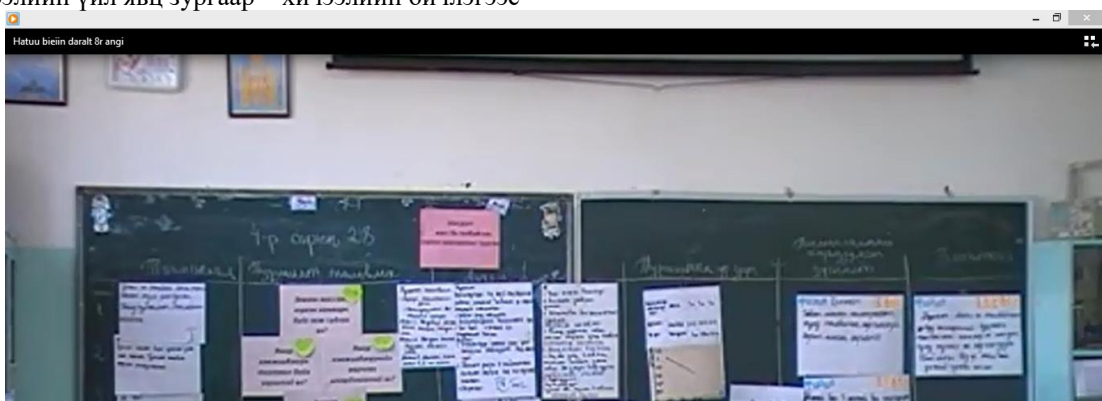
1. Өгсөн савтай усыг доош харуулж штативт хажуу тийш унахааргүй байрлуулна.
2. Савтай усны доор поролонг байрлуулна.
3. Туршилтын хавтангийн талбайг олж хүснэгтэнд тэмдэглэ.
4. Усыг массыг харж хүснэгтэнд тэмдэглэ.
5. Хавтанг поролон дээр байрлуулж савтай усыг дээр нь тавина.
6. Порлоны шигдэлтийг хэмжиж хүснэгтэнд тэмдэглэнэ
7. Савтай усыг сольж шигдэлтийг хэмжиж хүснэгтэнд тэмдэглэнэ.

Туршилт хийж үр дүнг бөглөх хэсэг

Өөрчлөхгүй байх хэмжигдэхүүн	Хүрэлцэх гадаргын талбай			
	Поролонг дарж байгаа савтай усны масс			
Өөрчлөх хэмжигдэхүүн	Поролонг дарах хүч			
Үр дүн	Поролон хонхойсон хэмжээ			

8. Хүснэгтийн мэдээллийг ашиглан шигдэлт талбайгаас хамаарсан график байгуул. Хичээлийн үйл явц зургаар – хичээлийн бичлэгээс

“Кет вектор”-ын арга техникийг өөр нэгэн талаас судалсан нь

Д.Батцэцэг, Улаанбаатар, ХУД, Орчлон,
Battsetseg.du@orchlon.edu.mn

Удиртгал

Багш бидний зүгээс сургалтаар дамжуулан сурагчдад эзэмшүүлж буй чадвар дадал нь тэднийг цаашид бие даан суралцах чадварт нь дэмжлэг үзүүлж чадахуйц байвал боловсролын зорилгын нэг хэсэг нь хангагдана. Иймд бидний энэ удаагийн хэлэлцэж байгаа сэдэв нь “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” гэсэн сэдвийн хүрээнд хийгдэж байгаатай уялдуулан “Кет вектор”-н аргаар дамжуулан эзэмшүүлсэн чадварууд нь шинэ мэдлэг бүтээхэд нь дэмжлэг үзүүлж чадаж байгаа эсэхийг нь илрүүлэн олж харах зорилготойгоор энэхүү судалгаат хичээлээ явуулж үзлээ. Хэрэв сурагчид эзэмшсэн мэдлэг чадвараа хэрэглэж чадаж байвал тэд цаашид бие даан суралцах чадвартай болж байна гэсэн баримжааг авч болно гэж үзсэний үндсэн дээр энэ судалгааг хийлээ.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Багш бидний даган баримтлах шаардлагатай боловсролын бодлого тодорхойлсон эрх зүйн бүх бичиг баримтыг аваад үзэхэд сурагч нэг бүрийг сурах арга барил эзэмшүүлэх, насан туршдаа тасралтгүй суралцах чадвартай болгох, бүтээлч үйл ажиллагаанд суурилан үйлийн явцад суралцах нөхцлийг бүрдүүлсэн байх зэрэг нөхцлийг зорилго, зарчим, бодлогоороо дамжуулан тусгасан байдаг.

Сурагч нэг бүрт төлөвшсөн байвал зохих дээрх чадваруудыг багш бид нар өдөр тутмын сургалтын үйл ажиллагаагаараа төлөвшүүлэх учиртай. Хэрхэн төлөвшүүлэх вэ? гэсэн арга аргачлалыг сургалтын явцдаа тасралтгүй бодож арга зам хайх, арга зүй боловсруулах, туршин судлах, засан сайжруулах зэрэг судалгаа шинжилгээг тасралтгүй хийж байх хэрэгцээ шаадлагыг үндэслэн судалгааг хийж үзэв.

Энэ удаад Кембрижийн сургалттай 11-р ангийн сурагчдад судалгаат хичээлээ зааж туршсан. Энэ суралцагчдын онцлог нь өмнөх түвшний математикийн шалгалтандаа В-1,С-2,Д-2, F-2, U-3 гэсэн үнэлгээ авсан 10 сурагч хамрагдсан. Сурагчдын авсан дүнгээс харахад эдгээр сурагч нь сурах арга барилыг төдийлөн сайн сураагүй болов уу гэдэг нь харагдаж байгаа бөгөөд сургалтын явцад ч тийм байдал нь харагддаг байсан. Сурах арга барилаа хараахан эзэмшиж чадаагүй байгаа ийм сурагчдыг хэрхэн хөгжүүлэх вэ? гэдэг нь өөрөө багш бидэнд байнга тулгамдсан асуудал болж байдаг.

Хичээлийн санаа

Хичээлийн санаа нь “Нормаль реакцийн хүчийг судалцгаа” гэсэн асуудлыг өөрсдийн эзэмшсэн “Кет вектор”-ын арга техникээ хэрэглэн шийдвэрлэх байсан. Ингэж судлах явцдаа сурагчид “нормаль реакцийн хүч нь тогтсон томъёогүй боловч тухайн үзэгдлээсээ хамаараад ямар ч байж болох нь” гэдгийг өөрсдөөр нь судлуулан тодорхойлуулах, мөн түүнчлэн эзэмшсэн мэдлэг чадвараа хэрхэн хэрэглэж байгаагаа өөрийн сурах үйл явцдаа хянан, өөрийгөө удирдан, суралцах үйлдэл хийж сургах зорилготой байлаа.

Нормаль реакцийн хүч нь динамикийн бүлэг сэдвийг судлах явцад судлагддаг хэмжигдэхүүн. Энэхүү динамикийн бүлгийг сонгож авсан шалтгаан нь физикийн олон агуулгад дахин хэрэглэгддэг бөгөөд хүүхдийн төсөөлж чадахаар ахуй амьдралд нь их ойрхон сэдэв байдаг. Иймд төсөөлөн дүрслэхэд хялбар байхыг нь давуу тал болгон ашиглахын зэрэгцээ эзэмшсэн мэдлэг чадвар нь бусад сэдвүүд дээр инвариант чанартайгаар ашигладаг болно.

Хичээл 3 үндсэн тогтолцоот хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд 1-рт тухайн бодлогынхоо өгүүлбэрийг уншаад зургаа зөв зурах (жишээ нь 37 градусын налалттай хавтгай гэвэл яг л 37 градусын налалттай зурах хэрэгтэй), 2-рт Ньютоны 2-р хуулийн тухайн тохиолдлыг зөв бичих, 3-рт бичсэн хуулиа “Кет” векторын бичлэгээр бичиж тооцоогоо хийх зэрэг багтана.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Динамикийн бүлэг сэдвийн хүрээний асуулт бодлогыг шийдвэрлэхдээ заавал чаддаг байх чадварыг жагсааж тодотгосон. Хэрвээ тэр жагсаалт дотроос аль нэгийг нь чадахгүй л бол асуудлаа шийдвэрлэж чадахгүй гацаанд орж байсан. Иймд илрүүлэн жагсаасан тэдгээр чадварууд нь нарийн нийлмэл тогтолцоот шинж чанартай чадварууд юм. Дээрх чадваруудаас алийг нь ч орхиж болохгүй чадварууд гэдэг нь ажиглагдаж байсан. Иймд заавал эзэмшсэн байвал зохих чадвар дадлын эзэмшилтийн түвшинг тогтоох

судалгааг сурагчид дээрээ хийж үзсэн. Мөн динамикийн бүлэг сэдвийн агуулгын судалгааг дараах байдлаар хийж үзсэн.

1. Агуулгын хувьд

- a. Динамикийн бүлэг сэдвийг хэд хэддүгээр ангид ямар түвшинд судлахаар тусгагдсаныг тодруулах
- b. Сурах бичиг дээр болон стандарт дээр эзэмшүүлэх чадварыг хэрхэн тусгасныг судлаж үзэх
- c. Нормаль реакцын хүчийг өмнөх агуулгад нь хэрхэн тусгасан байгааг олж илрүүлэх

2. Сурагчдын өмнөх төсөөлөл, заавал эзэмшсэн байвал зохих чадвар дадлын эзэмшилтийн түвшинг тогтоох судалгаа

Сурагчид дэвтрийнхээ нүдийг тоолох арга, техникээ хэрэглэн дараах чадваруудыг эзэмшсэн байх шаардлагатай.

- c. Дурын өнцгийг өнцөг хэмжигч шугам ашиглахгүйгээр яг зөв зурах чадвар
- d. Харилцан перпендикуляр болон параллель шулууныг зурах чадвар
- f. Векторуудыг дурын чиглэлд задлан зурах чадвар
- g. Зурж дүрсэлсэн вектороо “Кет” векторын аргаараа илэрхийлэн бичих чадвар
- h. Хүчний төрлүүд, тэдгээрийн шинж чанарыг мэддэг болсон эсэх
- i. Хүчээ дүрслэн зурах зэрэг чадварыг өмнөх хичээлүүд дээр хийлгэж байсан дасгал даалгаварыг шийдэхдээ хэрхэн хэрэглэж байгаа чадвар, дадал, гүйцэтгэх хурд зэргээр нь илрүүлэн дүгнэсэн.
- j. Нормаль реакцын хүчний талаарх өмнөх төсөөллийг хичээлийн эхэнд таамаглал дэвшүүлэн ярилцах явцад нь илрүүлэн дүгнэхээр төлөвлөсөн.

Судалгаат хичээл

“Нормаль реакцын хүчийг судалъя” сэдэвт хичээлийн явцад сурагч эзэмшсэн мэдлэг чадвараа ашиглан багшийн дэвшүүлж буй асуудлыг шийдвэрлэх замаар өөрийн сурах үйлээ өөрөө хянан удирдаж асуудлаа шийдэх, өөрөө ямар зүйлийг дутуу эзэмшсэн байгаагаа олж илрүүлэх, ямар чадвараа илүү сайжруулах шаардлагатай байгаагаа ухаарах, цаашид бодлого бодохдоо юун дээр илүү анхаарах хэрэгтэй, динамикийн бүлгийн бодлого дасгалыг ажиллахад юу нь илүү чухал байна гм дүгнэлтүүдийг өөрсдөөр нь гаргуулах арга замыг сонгосон.

Хүүхдээр юуг яаж нээлгэсэн тухай алхмууд: /Таамаглал дэвшүүлэх, таамаглалаа шалгах, турших хэлэлцэх г.м/

Таамаглал дэвшүүлэх хэсэгт нормаль реакцын хүчийг хэмжиж болох уу? Хэрвээ хэмжвэл юугаар хэрхэн хэмжих вэ? Эсвэл тооцоолон гаргадаг юм болов уу? Тооцоолох томъёо гэж байдаг болов уу? энэ хүчийг хэрхэн дүрсэлдэг билээ? гэсэн асуудлуудыг шийдвэрлүүлэхээр асуудал дэвшүүлнэ. Энэ асуудлыг шийдэхэд бидэнд ямар хууль томъёо хэрэглэгдэх бол гэсэн асуулгаар шийдэх асуудлаа гаргаж тавин ярилцах явцдаа сурагчдынхаа өмнөх төсөөллийг судлан хэрхэн чиглүүлэх вэ? гэсэн баримжаа авсан. Сурагчдынхаа дэвшүүлж буй таамаглалыг самбарг жагсаан бичиж хичээлийн эцэст уг таамаглалаа өөрсдийн гаргасан дүгнэлтэйгээ харьцуулан өөрт бий болсон мэдлэг чадвартайгаа харьцуулан дүгнэлт гаргаж хичээлээ дүгнэнэ.

Таамаглалаа шалгахар 6 өөр төрлийн асуудал /бодлого/ сонгон авч шийдвэрлүүлэн дүгнэлт гаргуулсан. Үүнд:

1. Хэвтээ хавтгай дээр тайван байгаа бие
2. Хэвтээ хавтгай дээр хэвтээ чигт чиглэсэн гадны хүний үйлчлэлд байгаа бие /хөдлөж байж ч болно хөдлөхгүй ч байж болно/
3. Хэвтээ хавтгай дээр байгаа биед хэвтээ чиглэлд өнцөг үүсгэсэн чиглэсэн хүчний үйлчилд байгаа бие /хөдлөж байж ч болно хөдлөхгүй ч байж болно/
4. Налуу хавтгай дээр тайван байгаа бие
5. Налуу хавтгайтай дээр налуу хавтгайтай параллель гаднын хүчний үйлчлэлд байгаа бие /хөдлөж байж ч болно хөдлөхгүй ч байж болно/
6. Налуу хавтгайтай дээр налуу хавтгайд өнцөг үүсгэсэн гаднын хүчний үйлчлэлд байгаа бие /хөдлөж байж ч болно хөдлөхгүй ч байж болно/ зэрэг тохиолдлуудад асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр хичээлээ төлөвлөсөн.

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага

Хүүхэд өөрөө хийж байж сурдаг. Харин хэрхэн хийх арга техникийн үйлдлийг сурагч заавал эзэмшсэн байх шаардлагатай. Үүнийг л заавал эзэмших мэдлэг чадвар гэж үзээд байгаа бөгөөд энэ нь хүүхэд хийхэд маш хялбар байх, инвариант шинж чанартай байх, нарийн нийлмэл тогтолцоотой байх шаардлагатай байдгийг олон удаагийн туршилт судалгааныхаа явцад олж илрүүлсэн. Сурган сэтгэл судлалын чиглэлээр бичигдсэн олон бүтээлд ч энэ талаар бичсэн байдаг. Хэрвээ энэ бүх шинжийг агуулж чадаж байвал ямар нэгэн асуудлыг шийдвэрлэхдээ хэрэглэж чадна гэсэн санаа судалгааны явцад байнга бий болж ирсэн. Миний хичээлдээ хэрэглэж байгаа “Кет вектор”-ын арга нь эдгээр шинж чанарыг агуулсан байж чадаж байгаагаар давуу бөгөөд шинэлэг гэж үзэж байна. Учир нь энэхүү “Кет вектор”-ын аргыг зөвхөн физикийн хичээлд биш математик, геометр, технологийн хичээлд ямар ч түвшинд хэрэглэж болохоор байгааг судалж олж илрүүлсэн байдаг. Энэ арга нь одоогоор 5 дахь жилдээ судлагдаж байгаа бөгөөд физикийн хичээлийн кинематик, статик, цахилгаан статик, хувьсах гүйдэл зэрэг олон сэдвийн хүрээнд хэрэглэж болдог.

Судалгааны үр дүн

- **Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт**

Хичээл хийх явцдаа сурагч зургаа үнэн зөв зурах, зургаасаа Ньютоны 2-р хуулийг бичих, бичсэн хуулиасаа “Кет вектор”-ын арга хэрэглэн тооцоолох гэсэн 3 тогтолцоотой хэсгээс бүрдсэн үйлийн алхмуудыг хийж гүйцэтгэж байгаа. Ингэж хийхэд хамгийн түрүүнд зургаа зөв зурах үйлдэл хийнэ. Зураг зурахдаа багшаас “Болж байна уу багшаа?” гэсэн асуулт их гарч, хүүхэд бүр дээр очин асуултанд нь хариулан дэмжлэг өгч байсан. Миний хичээлийн хувьд 10 хүүхэдтэй байсан учир харьцангуй хүүхэд бүр дээр очин дэмжлэг үзүүлж чадаж байсан. Гэвч олон сурагчидтай үед сурагч багшийг хүлээгээд цаг алдах хандлагатай нь харагдсан сул тал ажиглагдсан. Үүнийг хэрхэн сайжруулахаар шийдсэн бэ? гэхээр бодлогынхоо зургийг зурчхаад гараа өргөөд бодлогынхоо зөв зурагдсан зургийг багшаас аван өөрийн зурагтайгаа харьцуулан харж дүгнээд зөв бол цааш үйлдлээ үргэлжлүүлээд буруу бол дахин өөрөө шийдэх гэж оролдоод бүр болохгүй бол багшаас туслалцаа авах хэрэгтэй гэсэн байдлаар төлөвлөхөөр шийдсэн. Мөн налуу гадаргууд перпендикуляр чиглэлд нормаль реакцын хүч зурагдах ёстой, хүндийн хүчийг бас перпендикуляр чиглэлд задлах үйлдэл хийдэг. Түүнийгээ шалгуулахаар багшийг их дуудаж байсан тул тунгалаг слайдны цаасан дээр харилцан перпендикуляр шулуун хэвлээд зурган дээр тавьж зургаа үнэн зөв байгааг шалгуулах зорилгоор тараан дараа дараагийн хичээлд хэрэглэсэн. Энэ нь мөн хүүхэд өөрөө өөрийнхөө үйлдлийг хянан суралцахад дэмжлэг үзүүлж чадахуйц байгаа нь харагдаж байсан.

- **Судалгаат хичээлийн төлөвлөтийн ерөнхий санаа: /Багшийн асуулт-үндсэн үйл ажиллагаа, тухайн хэсгийн шийдэл гол санаа/**

Энэ хичээл дээр сурагчдад таамаглал дэвшүүлэх асуулт тавьж хариултуудаас сонгож самбарт бичих, таамаглалыг нь баталж нотлуулах зорилгоор сонгож авсан 6 бодлогоо тарааж өгөөд тэдгээр бодлогыг шийдвэрлэхэд нь шаардагдах мэдлэг чадварыг нь сануулж, асуудлаа шийдэх баримжаа өгсөн. Энэ бүх үйлдлийг хийхэд 25 орчим минут үргэлжилсэн. Хичээл үргэлжлэх хугацаа 80 минут байсан бөгөөд үлдсэн 55 минутын турш багш сурагчдын асуусан асуудлыг чиглүүлэн зөвлөх үйлдэл хийж сурагчдын дундуур явангаа сурагч нэг бүрийг ажиглах үйлдэл хийж байсан.

Бодлого болгонд судлах асуудлынхаа зургийг зурахдаа дэвтрийн нүд тоолох арга хэрэглэн зөв зурж чадаж байгаа эсэх, Ньютоны 2-р хуулийн тэгшитгэлээ вектор хэлбэрээр бичин, уг тэгшитгэлээ “Кет” векторын аргаар скаляр хэлбэр рүү шилжүүлэн тооцоо хийх явцдаа нормаль реакцын хүчээ тодорхойлон дүгнэлт гаргах үйл явцыг өөрийн эзэмшсэн мэдлэг чадвартаа тулгуурлан шийдэж чадаж байгаа эсэхийг нь олж илрүүлэхээр хичээлийн үе шат болгонд нь ажиглалт судалгаа хийсэн.

Ийм сургалтын явцад багшаас их тэвчээр шаардагдаж байсан. Олон удаа самбар дээр хүрч очоод “ингэдэг байхгүй юу хүүхдүүдээ наашаа сайн харж бай гэж ирээл тайлбарлаад өгчихмөөр” санагддаг. Тэр үед л тэсэх хэрэгтэй. Хэрвээ би самбар дээрээ тайлбарлаад өгчих л юм бол сурагчдынхаа суралцах үйлдэл суралцах чадварыг таслан зогсоогоод зөвхөн самбараас хуулагч болгон хувиргадаг. Хичээл маань багтахгүйнээ яанаа гэсэн бодлоо санаанаасаа шууд авч хаяад хэрвээ багтахгүй бол тэднийг үргэлжлүүлэн гэртээ бодох хугацаа өгдөг. Өөрөөр хэлбэл сурагчдадаа бодох дүгнэх хугацааг тэвчээртэй олгож байх хэрэгтэй. Хэрвээ сурагчид маань суралцах арга барилдаа суралцаж чадаж байвал дараа дараагийн бодох хугацаа улам богиносгож нэг хичээл дээр олон зүйлийг хийж бүтээж чаддаг болно. Энэ л багш бидний сурагчдаасаа хүлээдэг үр дүн гэж миний хувьд үздэг. Иймд багш бидний хийх хамгийн чухал зүйлүүд

бол тухайн агуулга, айн хүрээнд заавал эзэмшиж хийж чаддаг болсон байх чадварыг тодотгон тодорхойлоод хэрхэн яаж хийлгэж сургах вэ гэсэн арга зүйгээ боловсруулаад туршин судалж сайжруулан олон талаас нь судлан шинжилж байх зэрэг гэж үзэж байна.

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Сурагчид шийдэх байсан бодлого бүрийнхээ эцэст нормаль реакцийн хүчнийхээ зүй тогтлыг тодорхойлон бичээд хичээлийн эцэст дүгнэлт гаргана. Гаргасан дүгнэлтээ хичээлийн эхэнд таамагласан асуудалтайгаа харьцуулан, таамаглал нь дүгнэлтэйгээ хэрхэн уялдаж байгааг хүүхдүүдээр өөрсдөөр нь үнэлүүлэхээр төлөвлөсөн. Үүнийг суралцах явцдаа үйлдэл бүрээ үнэлэн дүгнэж байх нь сурах арга барилын нэгэн чухал хэсэг гэж үзсэн. Заавал эзэмших чадвараа бүрэн эзэмшиж чадсан сурагчид бодлогын асуудлыг өөрсдөө шийдэх оролдлогыг хийн сурах үйлдлээ удирдан чиглүүлж чадаж байсан. Харин дутуу эзэмшсэн сурагчид багшийн дэмжлэг туслалцааг олон удаа хүсэж байсан. Үүнээс харахад заавал эзэмшүүлэх арга техникийг сурагч бүрт бүрэн эзэмшүүлж чадвал дараа дараагийн хичээлүүд дээр оролцох оролцоо, хандлагад сайнаар нөлөөлөөд зогсохгүй бие даан суралцахад нь дэмжлэг болж чадахаар байгаа нь харагдсан.

/Хичээлийн үеийн протоколын хэсгээс ишлэл хийж, тайлбарлах байдлаар хичээлийн төлөвлөлтийг /хичээлийн эхлэл, өрнөл, төгсгөл/ хэрэгжүүлсэн байдлыг танилцуулна.

Хичээлийн эхэнд сурагчдын нормаль реакцийн хүчний талаарх төсөөлөл нь ($N=mg$) буюу нормаль реакцийн хүч нь хүндийн хүчтэй тэнцүү гэсэн ойлголттой байсан нь сурагчдын хариултаас харагдаж байсан. Гэвч багшийн өгсөн бодлого бүр дээр судлаж буй хүч нь өөр өөр гарч байгааг олж илрүүлээд таамаглалтайгаа харьцуулж байх үед сурагчид амандаа “Аан тийм байна, Мм, Аан” гэх зэргээр дуу гарган толгой дохин сууж байгаа нь харагдсан.

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?

Багшаас тусламж хүссэн сурагчид багшийг чиглүүлж өгөх явцад “аан за за цааш нь би өөрөө багшаа”, “Аан тийшдээ тийн” гэх зэргээр цааш нь өөрөө үргэлжлүүлэн хийж байгаа зэргээс харахад хүүхэд өөртөө итгэлтэй болж байсан. Мөн “ийм амархан гэж үү? Ингээд л болоо юу? Yes” гэх зэрэг үг хэллэг хэлж байсан ба үүнээс харахад суралцагчийн сурах үйл явцад маш их сэтгэл хөдлөл илэрч байгааг ажигласан. Энэ хичээл дээр багшийн яриа тайлбар маш бага, сурагчдын бие даасан үйл ажиллагаа их байгаа нь сурагчдын бүтээлч үйл болон сурах арга барилыг нь дэмжсэн сургалт болсон. Сурагчдад бодох, төсөөлөх, өөрийн болгох, итгэлтэй болох зэрэг сэтгэлгээний олон үйлдлүүд хийж байсан. Тэр хичээлээс хойш хялбар болон хүнд, хүндэвтр 72 бодлогыг сурсан арга техникээ ашиглан хурдтай бөгөөд итгэлтэйгээр бодож чадаж байсан.

Бусдад хүргэх туршлага

Багш хүн 3 үгэнд дуртай байдаг гэнэ. Тэр 3 үг нь “Айн”, “Айн айн”, “Аан аан”. Энэ 3 үгийг шавь нар маань хэр их гаргаж байна таны хичээл болж байна гэсэн баримжааг сурагчдаасаа авдаг байх нь. Би ч бас тийм авиаг их сонсох дуртай. Энэ удаагийн сургалтан дээр ийм авиа олон сонсондож байлаа. Сэтгэлийн хөдөлгөөн ихтэй хийгдсэн зүйл хүний тархинд сайн хадгалалдаг гэдгийг сэтгэл судлаачид тогтоосон байдаг. Иймд сурагчдаа хэр зэрэг сэтгэл хөдлөлтэйгөөр суралцаж байгааг сургалтын явцад ажиглах нь их чухал гэж үздэг бөгөөд энэхүү судалгаат хичээл дээрээ ч бас үүнийг ажиглан баримжаа тогтоолоо.

Ном зүй

Батболд, Д.(2017). Суралцахуйн гүн ухаан арга судлалын үндэс нь юу вэ?, Багилахад учир бий. Улаанбаатар.

Батболд, Д.(2017). Суралцахуйн тухай орчин үеийн онолууд ямар түлхүүр санаан дээр тулгуурладаг вэ?, Багилахад учир бий. Улаанбаатар.

Бурмаа, Б., Ганбат, М., Батболд, Д. (2004). Монголын бага дунд боловсролын цогц чадамжид суурилсан физикийн боловсролын шинэчилсэн стандарт, Улаанбаатар

Газар зүйн хичээлийн 10-р ангийн “Далайн урсгал” судалгаат хичээл

С.Алтангэрэл, altangerel1220@gmail.com

Э.Лхагважав, wjav8907@gmail.com

Дорнод Хэрлэн сум, 1-р сургууль,

Хураангуй

Судалгааны зорилго: 10-р ангийн Газар зүйн хичээлийн “Далайн урсгал” сэдвээр хийсэн судалгаат хичээлийн үр дүнг танилцуулах.

Судалгааны арга зүй, хандлага: Судалгаат хичээлийг явуулахын тулд агуулгын судалгаа, явцын судалгаа, арга зүйн судалгаа, хэрэглэгдэхүүний судалгаа, үнэлгээний судалгаануудыг тус бүр хийж судалгаат хичээлийг төлөвлөн 3 удаа зааж засан сайжруулалт хийсэн.

Судалгааны үр дүн: Энэхүү судалгаат хичээлийг явуулснаар “Далайн урсгал” сэдвийг заах аргаа сайжруулсан бөгөөд сурагчдын бүтээлчээр суралцах чадвар сайжирсан.

Ач холбогдол: Нягтын урсгал хэрхэн үүсдгийг сурагчид өөрсдөө туршилт хийж гаргаж ирсэн бөгөөд дрейф урсгалыг газарзүйн зургуудыг харьцуулан жиших аргаар мэдэж авсан нь бие даан сурах арга барил эзэмших боломжтойг харуулсан.

Шинэлэг тал: Судалгаат хичээлийг заахын өмнө бэлтгэл судалгааг 5 чиглэлээр нь нарийвчлан гаргаж хийсэн нь үр дүн өгсөн. Олон мэргэжлийн багш нар мэргэжлийн санаануудыг гаргаж түүнийг ашиглах боломж энэ сэдэвт байснаараа онцлог. Teachertube.com, teacher.sur.mn зэрэг сайтуудын багш нарын бичлэг, арга зүйг судлан сургалтандаа авч ашигласан нь үр дүнтэй байлаа. Газар зүйн хичээлээр гарын доорх материалыг ашиглан туршилт хийж энгийн аргаар сурагчдад ойлгуулж болохыг олж харлаа.

Түлхүүр үг: Судалгаат хичээл, арга зүй, засан сайжруулалт, туршилт, судалгаа

Удиртгал

Монгол улсын боловсролыг 2007-2020 онд хөгжүүлэх “Мастер төлөвлөгөө”-г хэрэгжүүлэх хүрээнд 2013 оноос эхлэн “Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх”, багшийн заах аргад шинэчлэл хийх үйл явц өрнөөд байна. Иймд багш нар багаар ажиллах, ажлын байран дээрээ мэргэжил, арга зүйгээ дээшлүүлэхийн тулд судалгаат хичээлийг хүнд сэдвүүдээр бэлтгэн зохион байгуулж, арга зүй, туршлагаа хуваалцан үр дүнд хүрэх зорилго тавилаа. Энэ зорилгоо биелүүлэхийн тулд манай баг энэ хичээлийн жилд заахад бэрхшээлтэй сэдвүүдээр судалгаат хичээл явуулах төлөвлөгөө гарган ажилласан бөгөөд газар зүйн хичээлийн 10-р ангийн “Далайн урсгал” сэдвийг сонгон авч үр дүнгээ тооцон бичиж байна.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар:

Судалгааны санаа: 10-р ангийн газарзүйн хичээлээр “Далайн урсгал” сэдвийг заахдаа 7-р ангийн газар зүйн хичээлийн “Дэлхийн далай”, 10-р ангийн “Хийн мандал”, 7-р ангийн физикийн хичээлийн “Нягт”, 7-9-р ангийн “Дулааны шилжилтийн хэлбэр болох конвекц”, 10-р ангийн химийн хичээлийн “Нягт” сэдвүүд дээр тулгуурлан заах боломжтой.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Судлах агуулгын судалгаа

1. “Далайн урсгал” сэдвийг та заах бол яаж сэдэлжүүлэх байсан бэ?
2. Судлагдахуун, агуулгаа ямар эх сурвалжаас, ямар хэл дээрх материалыг ашиглан, хэрхэн боловсруулалт хийх вэ?
3. Ямар хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх вэ?
4. Энэ сэдэв бусад сэдэвтэй ямар хэлбэрээр холбогдох вэ?
5. Энэ сэдэв бусад хичээлтэй юугаараа хамааралтай вэ?
6. Энэ сэдэвт байгаа хүнд үгнүүд болон ойлгомжгүй үгийн тайлбарыг гаргаж ирнэ үү?
7. Үнэлгээг ямар хэлбэрээр явуулж болох вэ?
8. Сурагчдын бие даан хийх болон гэрт гүйцэтгэх даалгавруудын хувилбар

Дээрх асуултаар багш нараас судалгаа авч, хичээлээ заах ерөнхий арга зүй, төлөвлөтөө гаргаж ирсэн бөгөөд багш бүртэй хамтран ярилцаж сонголт хийв.

Мэдлэг эзэмших үйл явцын судалгаа:

1. Сэдэв заахын өмнөх мэдлэгийн тандалт хийх
2. Заах арга зүйгээ боловсруулах
3. Хичээлийн төлөвлөлтөө хийх
4. Хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх

Тухайн сэдвийг заахын өмнө сурагчдаас тандалт судалгаа авсныхаа үндсэн дээр тулгуурлан хичээлийн арга зүй, төлөвлөлтөө гаргаж хэрэглэгдэхүүнээ боловсрууллаа.

Багшлах арга зүйн судалгаа:

1. Хичээлийн хэсэг бүрт ямар арга хэрэглэхээ төлөвлөх

2. Сурагчдаар юу бүтээлгэх
3. Сурагчдын гаргаж болох алдаа, түүнийг хэрхэн залруулах, чиглүүлэх
4. Сурагчдын асууж болох асуулт, түүнд хэрхэн хариулахыг төлөвлөж хөтөлбөртөө тусгав.

Хэрэглэгдэхүүний судалгаа

1. Ашиглах видео \teacher.sur.mn сайтаас “Далайн урсгал, тогтмол салхины animation, teachertube.com сайтаас “Дэлхийн дулаан урсгал”\
2. Ашиглах зураг /Дэлхийн физик газарзүйн зураг, Далайн хэсгүүдийн зураг\
3. Үзүүлэн, тараах материал \Далайн урсгалын нэрс, урсгал заах цэнхэр, улаан сум\
4. Үнэлгээний асуулт \Блумийн таксономиор боловсруулсан тест, Гэрлэн дохионы системээр хичээлийн явцын үнэлгээг сурагчид өөрсдөө хийсэн.\
5. Туршилтын заавар \Туршилтын заавар болон багийн гишүүдийн үүргийг тусгайлан заасан тараах материалыг баг бүрт өгсөн\
6. Туршилтын багаж \Колбо 6, хуруу шил 30, хутгагч савх 6, өнгө оруулагч будаг 3, тасалгааны температуртай ус, халуун ус, хүйтэн ус. Эдгээр хэрэглэгдэхүүнийг гарын доорх материал ашиглан бэлтгэж боломжтой.\

Үнэлгээний судалгаа

1. Өмнөх төсөөлөл буюу мэдлэгийн судалгаа \өмнөх төсөөллийг илрүүлэх асуулга судалгаа\
2. Хичээлийн явцын үнэлгээ \Стандарт бус үнэлгээ, гэрлэн дохионы системээр үнэлгээг сурагчид өөрсдөө хийсэн.\
3. Мэдлэг эзэмшилтийн үнэлгээ \Блумийн таксономиор боловсруулсан тест\

Судалгааны зорилт:

- “Далайн урсгал” сэдвийг заах арга зүйг сайжруулах, ээлжит хичээлийн төлөвлөтийг боловсронгуй болгох
- Сурагчдын газар зүйн хичээлд оролцох сонирхлыг нэмэгдүүлэх, бие даан суралцах арга барил эзэмшүүлэх, тэдэнд туслах, суралцах үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх
- Хичээлийг судлах явцад хүүхэд өөрийнхөөрөө бодох, сэтгэх чадварыг зөв чиглүүлж хөгжүүлэх

Судалгааны ерөнхий үр дүн

- Судалгаат хичээл явуулсны үр дүнд багш нар хичээлд яаж судалгаа хийх арга зүйг сурч бусдад зөвлөгөө өгөх, бусдаас суралцах арга барилд суралцаж байна.
- Ээлжит хичээл заахын өмнө бэлтгэл судалгааг нарийн хийж хичээлээ төлөвлөж заах нь уг хичээлийг үр дүнтэй болгодог нь ажиглагдлаа.
- Сайн хичээл сайн хөтөлбөр нь багш нар хамтарч уйгагүй ажилласны үр дүнд бий болдог ба эдгээрийн дүнд сурагчид маань сурах арга барилыг эзэмшин хөгжиж, бие дааж амьдрах, асуудлаа шийдэх чадвартай, өөртөө итгэлтэй болж төлөвших үндэс болж байна.
- Багш нар хичээлийн явцад сэтгэл зүйн орчныг сайн бүрдүүлж чадсанаас гадна тэдний хамтын ажиллагаа, бие биенээсээ суралцах хандлага дээшилсэн.

Эхлэл хэсэг

- Өмнөх мэдлэгийн түвшинг хичээлийн бэлтгэл судалгааны үед сурагчдаас тандалт судалгаа авсны үндсэн дээр хичээлээ төлөвлөн гаргаж ирсэн.
- Сэдэлжүүлэх асуулт даалгаврыг баг тус бүрт өөр өөр байхаар боловсруулав.

Өрнөл хэсэг

- Туршилтыг хийхдээ зааврын дагуу багууд зэрэг хийх бөгөөд багш ч гэсэн туршилтыг өөрөө хийж үзүүлэх нь туршилтын үр дүнд нөлөөлөх юм.

Төгсгөл хэсэг

- Өмнө нь шууд газрын зураг дээр ажиллаж байсан бол эхлээд багаараа ярилцан өөрийн багийн зураг дээр ажиллаад түүнийгээ газрын зураг дээр байрлуулах.
- Үнэлгээг гэрлэн дохионы системээр явуулах

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Хичээлийн оролцоо:

- Багш сурагчдад дугтуйтай таамаглах асуултыг тараан өгсөн.

- Сурагчид багаараа ярилцаж асуултад хариулав.

Таамаглах даалгавар 1 \1 ба 4-р багт өгсөн \: Ус нь цаг ямагт шорвог байдаг энэ голууд хуурай газраар биш, харин далай дундуур урсдаг. Усны халуун, хүйтэн, давслаг нь эргэн тойрныхоо устай бас адилгүй. Халуун бүлээн устай голууд нь доод өргөргөөс дээд өргөрөг өөд, харин хүйтэн устай нь дээд өргөргөөс доод өргөрөг рүү урсдаг. Энэ юун тухай өгүүлж байна вэ?

Багуудын хариулсан хувилбарууд:

Хариулт 1: Далайн урсгалуудын тухай

Хариулт 2: Голын адаг гэх мэтээр хариулав.

Таамаглах асуулт 2 \2-р багт өгсөн\: Танай багийн гишүүд далайд сэлүүргүй завин дээр үзэг, цаас, лонхноос өөр зүйлгүй байлаа. Хэрхэн тусламж дуудах вэ?

2-р багийн хариулт: Тусламж хүссэн захидалд оршиж буй газрын солбилцлыг бичээд лонхонд хийж далайд шиднэ. Лонх далайн урсгалаар зөөгдөж хуурай газрын эрэгт хүрнэ.

Таамаглах асуулт 3 \3,5-р багт өгсөн\: Баруун Европын орнууд манай оронтой ойролцоо болон хойд өргөрөгт орших боловч илүү дулаан зөөлөн уур амьсгалтай байдаг. Үүний учрыг тайлбарлана уу?

Багуудын хариулсан хувилбарууд:

Хариулт 1: Далайн дулаан урсгалаар хүрээлэгдэн байдаг учир зөөлөн таатай уур амьсгал бүрдсэн

Хариулт 2: Далайд ойрхон учир

Дээрх асуултуудад олонх багийн сурагч далайн урсгалын талаар мэдлэгтэй боловч бүрэн ойлголт төлөвшөөгүй байсан бөгөөд тухайн ээлжит хичээлийн явцад шинэ мэдлэг олгох сэдэл төрүүлж чадлаа.

Шинжлэн судлах хэсэг

Далайн урсгал хэрхэн үүсдэг вэ?

- Багш: Teacher.sur.mn хаягаас далайн урсгалын зураг, тогтмол салхины зургийг давхцуулан харуулсан “animation” –г үзүүлж тогтмол салхи болон далайн урсгалын чиглэл ижил байгаа газруудыг нэрлүүлэв.

Сурагчид: Тогтмол салхиудыг нэрлээд, Пассат болон баруун зүгийн салхины дагуу ижил чиглэлтэй байна гэж хариулав.

Сурагчид : Тогтмол салхи болон далайн урсгалын чиглэл нь Экватор болон Өмнөд туйлын цагирагийн ойролцоо давхцаж байна гэж хариулав.

Багш: Яагаад салхи болон далайн урсгалын чиглэлүүд давхцаж байна вэ?

Сурагч : Салхинд далайн ус туугдан далайн урсгал үүсэж байна.

- Багш: Савтай уснаас шанагаар хутгаж авах юм уу ямар нэгэн биет хийгээд авахад хонхор үүсэх үү? Яагаад?

Сурагчдын боломжит хариултууд:

Хариулт 1: Үгүй. Ус шингэн учир

Хариулт 2: Үгүй. Тэгш гадаргатай байхыг эрмэлздэг учир

Хариулт 3: Ус урсдаг учир

Багш: “Далайн урсгалыг” үзүүлсэн видео бичлэгийг харуулан /teachertube.com/ Өмнөд хойд Пассатын урсгалын өөдөөс сөрөн урсаж буй урсгал яагаад үүсэж байна вэ?

Сурагчид: Салхиар туугдаж үүссэн урсгалын хоосон зайг нөхөхийн тулд сөрөх урсгал үүсэж байна.

Багш: Одоо бүгдээрээ далайн урсгал үүсэх 3 дахь шалтгааныг илрүүлэхийн тулд туршилт хийцгээе.

Багуудад туршилт хийх зааврыг тараан өгнө.

Туршилт:

1-р хэсэг: Тасалгааны температуртай усыг мензуркэнд хийж түүн дээр тасалгааны температуртай давстай өнгө оруулсан ус хийнэ. Давсаа уустал сайтар хутга.

2-р хэсэг: Дээрх уусмал дээрээ тасалгааны температураас бага температуртай өнгө оруулсан усыг хийж ажиглана.

3-р хэсэг: Тэдгээр усан дээрээ 70-80 градус бүхий халуун өнгө оруулсан ус хийж ажиглалтын үр дүнг хүснэгтэнд тэмдэглэнэ.

Багууд багшийн зааврын дагуу туршилтыг гүйцэтгэн үр дүнг хүснэгтэд бичив. Туршилтын үр дүнд хийсэн дүгнэлтүүдээ багууд танилцуулахад бусад баг “Гэрлэн дохионы систем” үнэлгээ өгөх журмын дагуу хариулсан хариулттай санал нийлж байгаа нь ногоон гэрэл, эргэлзэж байгаа нь шар гэрэл, санал нийлэхгүй байгаа нь улаан гэрэл өргөж бусад багт болон өөртөө үнэлгээ өгөв.

Багш: Далайн урсгал үүсэх 3 дахь шалтгаан юу байх нь вэ?

Сурагчид : Усны нягтын зөрүүгээс болж байна

Далайн урсгал үүсэх шалтгаануудыг багш проектороор үзүүлж дүгнэлт гаргав.

Харьцуулан жиших, харилцан ярилцах, сорилт туршилтын аргуудыг хослуулан хэрэглэж сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэхэд баг бүр даалгавраа амжилттай гүйцэтгэж, бусдыг үнэлж, өөрийнхөө алдааг залруулж чадаж байсан тул туршилт хийсэн зорилгоо биелүүлж чадлаа гэж үзэв. Сурагчид туршилтыг өөрсдөө хийж туршсанаар мэдлэгийг өөрөө бүтээж сурах арга барил эзэмшиж байгаа нь давуу талтай байлаа.

Нарийвлах үнэлэх хэсэг:

➤ Багш: Далайн урсгалыг температурын хувьд юу гэж ангилдаг вэ?

Сурагч: дулаан урсгал, хүйтэн урсгал

Багш: Газрын зурагт дулаан хүйтэн урсгалыг яаж тэмдэглэдэг вэ?

Сурагчид: Улаан цэнхэр өнгийн сумаар тэмдэглэдэг.

Багш: Багуудад өөрийнх нь багийн нэрийн дагуу далайн хэсгүүдийн зургийг улаан, цэнхэр сум, урсгалуудын нэрсийн хамт тараан өгч тэдгээрийг газрын зурагт зөв байрлуулах даалгавар өгөв.

Сурагчид: Баг бүр далайн зурагт урсгалын нэрийг хүйтэн, дулаан урсгалаар сумуудыг зөв ялган байрлуулж цагариг үүсгэн, том газрын зурагт өөрсдийн хийсэн зургаа байрлуулав.

Багш: Багуудад далайн урсгалын зүй тогтол, ач холбогдлын талаар өөрсдийн ойлголтоо ярилцаж нэгтгэн дүгнэлт хийх даалгавар өгөв.

Сурагчдын гаргасан дүгнэлт:

- Эх газрын ойр орчмоор дулаан урсгалууд зонхилно.
- Дэлхийн бөмбөрцгийн хойд хэсгээр далайн урсгал нь цагийн зүүний дагуу, өмнөд хэсгээр цагийн зүүний эсрэг чиглэлтэй байна.
- Дулаан урсгалаар хүрээлэгдсэн эх газар нь зөөлөн чийглэг уур амьсгалтай, хүйтэн урсгалаар хүрээлсэн нь цөл газар үүсгэдэг.
- Экватор орчимд нарны гэрлийн цацраг эгцээрээ тусдаг учраас дулаан уур амьсгалтай.
- Экватораас холдох тусам нарны тусгал налуу болж агаарын температур багасна. Хойд атлантын далайн үндсэн урсгал нь Гольфстремийн урсгал юм.

Сэдэвтэй холбоотой блумийн таксономийн аргаар боловсруулсан 6 асуулга бүхий цахим тестийг буруу хариулсан сурагч хасагдах журмаар ажиллуулахад ангийн 88,2% нь зөв хариулсан дүн гарлаа. 1 сурагч 3-р асуултад, 2 сурагч 5-р асуултад, 1 сурагч 6-р асуултад буруу хариулав.

Дүгнэлт

Судалгаат хичээлийг явуулснаар багшийн тайлбар яриа багасаж хүүхдэд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх боломж олгоход илүү анхаардаг болсон. Аль болох сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэх, удирдан чиглүүлэх тал дээр анхаарч хичээлийн элементүүдийг хэрэгжүүлэх арга барилыг нарийвчлан төлөвлөхөд суралцсанаар сурагчид багштай харилцах харилцаа энгийн бөгөөд сурагчид санал бодлоо чөлөөтэй зөв илэрхийлэх боломж бүрдэж байсан.

Нягтын урсгал хэрхэн үүсдэг вэ? туршилтыг гарын доорх материалаар сургалтын хэрэглэгдэхүүн бэлтгэж явуулснаар багшийн туршилт хичээлийн дидактик алхмуудыг үр дүнтэй зохион байгуулах чадвар нэмэгдсэн. Туршилт хийх зааврыг тодорхой болгож, багаар ажиллуулан багийн гишүүн бүрийг тодорхой зорилго, үүрэгтэй болгосноор сурагчдад хичээлд идэвхтэй оролцох урам зоригийг өгч байсан. Туршилт хичээлийн явцад сурагчдын ажиглах, таамаглал дэвшүүлэх бодсоноо чөлөөтэй илэрхийлэх, багажтай харьцах, хэмжилт хийх, дүгнэлт хийх чадварууд тодорхой хэмжээгээр нэмэгдсэн.

Үнэлгээг гэрлэн дохионы системээр явуулсан нь сурагчид алдаа гаргахаас айхаа больж өөрийн үзэл бодлыг чөлөөтэй илэрхийлэхээс гадна өөрөө өөрийгөө үнэлэх үнэлгээ нь бодитой болж байгаа нь ажиглалтаас харагдаж байлаа. Мөн бусдыг сонсох чадвар нь эрс нэмэгдсэн ба багш ангийн сурагчдын ойлголтын түвшинд анализ хийхэд хялбар болж байна.

Далайн хэсгүүдийн зурагт далайн урсгалын нэр тэдгээрийг дулаан хүйтэн урсгалаар ангилж байрлуулан тал бөмбөрцгийн зурагт тогтоолгож ангид байрлуулсан нь сурагчдад нийлж бүтээл гаргалаа гэсэн урам зориг өгч байсан. Мөн харилцан бие биедээ тусалж, бусдыгаа дэмждэг болсон.

Сурагчдыг сэдэлжүүлэх үйл ажиллагаандаа илүү их анхаарч өргөн хүрээнд асуудлыг дэвшүүлсэн.

Хичээл заахын өмнө багаараа ярилцан хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийхэд мэргэжлийн багш нар баг болсон учраас өөрийн заадаг хичээлтэй хэрхэн холбогдох талаар олон санал, арга гарч ирж байсан бөгөөд олон өнцгөөс тухайн хичээлийн заах аргыг харах боломж бүрдэж байсан.

Судалгаат хичээлийг явуулснаар сурагчид гүн бат мэдлэгийг эзэмшиж, багш нар ажлын байран дээрээ хамтран хөгжих, арга туршиллагаа хуваалцах үндэс болж байна. Хичээлийн судалгаа хийх багийн гишүүд ямарч мэргэжлийн багш байж болох бөгөөд харилцан арга туршлагаа хуваалцах замаар хичээлээ бэлтгэж, хамтран хичээл зааж болох нь ажиглагдлаа.

Далайн урсгал сэдвийг судалснаар сурагчид далайн урсгалын нөлөөг мэдэж, болзошгүй гамшигаас урьдчилан сэргийлэх чадварт суралцаж байна.

Ном зүй

Бага дунд боловсрол Газарзүйн боловсролын стандарт. Стандартчилал хэмжил зүйн үндэсний төв УБ 2004 он

Газарзүй-IV сурах бичиг Е.Батчулуун, Т.Навчаа, Г.Уранчимэг нар УБ 2012 он

Газарзүй-I сурах бичиг Е.Батчулуун

Дэлхий судлал Е.Батчулуун УБ 2006 он

Ерөнхий физик газарзүй бие даах ажлын дэвтэр Е.Батчулуун УБ 2001 он

Дэлхий судлал О.Алтансүх, А.Бямба, Д.Одончимэг нар УБ1999 он

Сонирхолтой газарзүй Г.Пивовароба Москва 1988

Хавсралт 1. Судалгаат хичээлийн төлөвлөлт:

Ээлжит хичээлийн сэдэв: Далайн урсгал

Хамрах хүрээ: 10-р анги

Хугацаа : 40 минут

Зорилго: Далайн урсгалын үүсэл, урсац, зүй тогтол, ач холбогдлыг судлах

Зорилт:

- Далайн урсгалын үүслийг мэдэх
- Далайн нягтын урсгалын тухай мэдэх
- Далайн дулаан, хүйтэн урсгалуудыг ялгах
- Урсгалын чиглэлийн зүй тогтол, ач холбогдлыг тодорхойлох

Хэрэглэгдэхүүн:

- Ашиглах видео
- Ашиглах зураг
- Үзүүлэн, тараах материал
- Үнэлгээний асуулт
- Туршилтын заавар
- Туршилтын багаж \Колбо 6, хуруу шил 30, хутгагч савх 6, өнгө оруулагч будаг 3, тасалгааны температуртай ус, халуун ус, хүйтэн ус. \

Хэрэглэгдэхүүний дидактик зорилго:

- Газрын зураг дээр эрэл хайгуул хийж мэдлэг бүтээх сэтгэхүйн дээд үйлийг гүйцэтгүүлэх хэрэглэгдэхүүн болгож ашиглах
- Мэдээлэл түгээх, сурах хүсэл эрмэлзлийг дэмжих зорилготой хэрэглэгдэхүүн ашиглах

Үе шаг	Хугацаа	Сургахуйн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө	
		Багшийн үйл ажиллагаа	Сурагчийн үйл ажиллагаа
Оролцоо	5 минут	<p>Далайн нэрээр багш хуваах</p> <ul style="list-style-type: none"> • Номхон далайн өмнөд хэсэг • Номхон далайн хойд хэсэг • Энэтхэгийн далай • Атлантын далайн өмнөд хэсэг • Атлантын далайн хойд хэсэг гэсэн багуудад хуваагдана. <p>➤ Сэдэлжүүлэх ба нээлттэй асуултуудыг асууна \ТӨМ 1\</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Сугалаа сугалан багт хуваагдах ➤ Багаараа ярилцан асуултанд хариулна <p>Хариултын хувилбарууд</p> <p>Даалгавар 1 хариулт:</p> <p>1. Далайн урсгалууд,</p> <p>2. Голын адаг</p> <p>Даалгавар 2 хариулт: Далайн урсгалын дагуу тусламж хүссэн захидлаа явуулна.</p> <p>Даалгавар 3 хариулт:</p> <p>1. Баруун европ далайд ойрхон орших учир</p>

			2. Далайн дулаан урсгалаар хүрээлэгдсэн байдаг учир г.м
Шинжлэн судлах	20 минут	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Салхи гэж юу вэ? ➢ Тогтмол салхины төрлүүдийг нэрлэнэ үү? -Далайн урсгал гэж юу вэ? ➢ Одоо тэгвэл бүгдээрээ далайн урсгал хэрхэн үүсдэг шалтгаануудыг тодорхойлъё ➢ Тогтмол салхи болон далайн урсгалын зургийг давхардуулан үзүүлэх ➢ Яагаад багш нь энэ 2 зургийг давхцуулан харуулсан бэ? ➢ Тогтмол салхи болон далайн урсгалын чиглэл хаана давхцаж байна вэ? ➢ Далайн урсгал хэрхэн үүсэж байна вэ? ➢ Савтай уснаас шанагаар хутгаж авах юм уу ямар нэгэн биет хийгээд авахад хонхор үүсэх үү? Яагаад? ➢ “Далайн урсгалыг“ үзүүлсэн видео бичлэгийг харуулан /teachertube.com/ Өмнөд хойд Пассатын урсгалын өөдөөс сөрөн урсаж буй урсгал яагаад үүсэж байна вэ? ➢ За тэгвэл далайн урсгал үүсэх 2 дахь шалтгаан нь юу байна вэ? ➢ Одоо бүгдээрээ далайн урсгал үүсэх 3 дахь шалтгааныг илрүүлэхийн тулд туршилт хийцгээе.. <p>Туршилтын заавар өгөх \ТӨМ 2\</p> <ul style="list-style-type: none"> ➢ Зааврын дагуу даалгаврыг гүйцэтгэх <p>Туршилт:</p> <p>1-р хэсэг: Тасалгааны температуртай усыг мензуркэнд хийж түүн дээр тасалгааны температуртай давстай өнгө оруулсан ус хийнэ. Давсаа уустал сайтар хутга.</p> <p>2-р хэсэг: Дээрх уусмал дээрээ тасалгааны температураас бага температуртай өнгө оруулсан усыг хийж ажиглана.</p> <p>3-р хэсэг: Тэдгээр усан дээрээ 70-80 градус бүхий халуун өнгө оруулсан ус хийж ажиглалтын үр дүнг хүснэгтэд тэмдэглэнэ.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➢ Үнэлгээнд шар өнгийн гэрлэн дохио өргөсөн сурагчаас яагаад өргөсөн шалтгааныг тодорлуулах ➢ Далайн урсгал үүсэх 3 дахь шалтгаан юу байх нь вэ? 	<ul style="list-style-type: none"> • Агаарын даралтын зөрүүгээс үүсэх хэвтээ чиглэлийн хөдөлгөөнийг салхи гэнэ. • Пассат, Муссон, Баруун зүгийн салхи, Зүүн зүгийн салхи <p>-Далайн усны хэвтээ чиглэлийн хөдөлгөөн, -Далайн усны хөдөлгөөн, далай дундуур урсах гол гэх мэтээр хариулна -салхинд далайг ус туугдаж байгаа учир Экваторын дагуу, өмнөд туйлын цагираг дагуу -Пассат салхи, баруун зүгийн салхины дагуу г. м -Тогтмол салхиар нөлөөгөөр далайн урсгал үүсэж байна</p> <p>Боломжит хариултууд: Хариулт 1: Үгүй. Ус шингэн учир Хариулт 2: Үгүй. Тэгш гадаргатай байхыг эрмэлздэг учир Хариулт 3: Ус урсдаг учир</p> <p>Дэлэгцийн бичлэгийн үзэж багштай хамтран ярилцаж далайн урсгал үүсэх шалтгааныг танин мэдэх</p> <p>Сурагчид: Салхиар туугдаж үүссэн урсгалын хоосон зайг нөхөхийн тулд сөрөх урсгал үүсэж байна.</p> <p>Туршилтын зааврын дагуу хийж үр дүнг хүснэгтэнд бичиж өөрсдийн дүгнэлтээ гарган багуудад танилцуулах Далайн урсгал босоо ба хэвтээ чиглэлтэйг ойлгох. Багууд багшийн зааврын дагуу туршилтыг гүйцэтгэн үр дүнгээ хүснэгтэнд бичих Туршилтын үр дүнд хийсэн дүгнэлтүүдээ багууд танилцуулахад бусад баг “Гэрлэн дохионы систем“ үнэлгээ өгөх журмын дагуу хариулсан хариулттай санал нийлж байгаа нь ногоон гэрэл, эргэлзэж байгаа нь шар гэрэл, санал нийлэхгүй байгаа нь улаан гэрэл өргөж бусад багуудад болон өөртөө үнэлгээ өгөх</p> <ul style="list-style-type: none"> ➢ Усны нягтын зөрүүгээс болж урсгал үүсэж байна
Нарийвчлах	8 минут	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Далайн урсгалыг температурын хувьд юу гэж ангилдаг вэ? ➢ Газрын зурагт дулаан хүйтэн урсгалыг яаж тэмдэглэдэг вэ? ➢ Багуудад өөрийнх нь багийн нэрийн дагуу 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Дулаан урсгал, хүйтэн урсгал ➢ Улаан цэнхэр өнгийн сумаар тэмдэглэдэг. ➢ Баг бүр далайн зурагт урсгалын нэрийг хүйтэн, дулаан урсгалаар сумуудыг зөв ялган байрлуулж цагариг үүсгэн, том

		далайн хэсгийн зургийг улаан, цэнхэр сум, урсгалуудын нэрсийн хамт тараан өгч тэдгээрийг газрын зурагт зөв байрлуулах даалгавар өгнө. \ТӨМЗ\	газрын зурагт өөрсдийн хийсэн зургаа байрлуулах
Үнэлэх	7 минут	<p>➢ Багуудад далайн урсгалын зүй тогтол, ач холбогдлын талаар өөрсдийн ойлголтоо ярилцаж нэгтгэн дүгнэлт хийх даалгавар өгөх</p> <p>Цахим тест ажиллуулах</p> <p>Гэрийн даалгавар:</p> <p>➢ Далайн хүйтэн урсгалаар хүрээлсэн газраар яагаад цөл үүсдэг вэ?</p>	<p>➢ Дүгнэлт гаргах хувилбарууд</p> <p>-Эх газрын ойр орчмоор дулаан урсгалууд зонхилно.</p> <p>-Дэлхийн бөмбөрцгийн хойд хэсгээр далайн урсгал нь цагийн зүүний дагуу, өмнөд хэсгээр цагийн зүүний эсрэг чиглэлтэй байна.</p> <p>-Дулаан урсгалаар хүрээлэгдсэн эх газар нь зөөлөн чийглэг уур амьсгалтай, хүйтэн урсгалаар хүрээлэгдсэн нь цөл газар үүсгэдэг.</p> <p>-Экватор орчимд нарны гэрлийн цацраг эгцээрээ тусдаг учраас дулаан уур амьсгалтай.</p> <p>-Экватораас холдох тусам нарны тусгал налуу болж агаарын температур багасна. Хойд атлантын далайн үндсэн урсгал нь Гольфстремийн урсгал юм.</p> <p>➢ Хариултыг өргөж хасагдах журмаар явагдана</p>

Асуудал шийдвэрлэх сургалтын технологиор сурагчдын мэдлэгийг хэрэглээ болгох нь

Б.Нарантуяа, barsanarka@gmail.com
Дорнод аймаг Хэрлэн сумын 8-р сургууль

Зорилго: Сурагчдад шинжлэх ухааны мэдлэг, чадварыг хэрэглээ болгох, үйлийн мэдлэг эзэмшүүлэхэд асуудал шийдвэрлэх арга зүй нь хэрхэн дэмжлэг үзүүлж чадаж буйг судалгаат хичээлээр судлах, үр дүнг тооцоход оршино.

Түлхүүр үг: Асуудал шийдвэрлэх аргазүй, судалгаат хичээл, ШУАБ-ын түвшин, кейс судалгаа.

Удиртгал

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

Бидний амьдарч буй эрин үе бол шинжлэх ухаан, мэдээлэл мэдлэгийн эрин юм. Тийм учраас шинжлэх ухааны нарийн мэргэжлийн инженер, технологийн мэргэжилтнүүдийн эрэлт хэрэгцээ бий болсноор өнөө үеийн хүүхэд бүр шинэ зүйл хийх, шинэ мэдлэг бүтээх, танин мэдэх, түүнийг хэрэглэх шинжлэх ухаанч арга барилд суралцах цаг болжээ.

Өөрчлөлт хувьсал бага, хөдөлгөөн удаан, тогтвортой байх үед мэдээллийг л заахад хангалттай байсан. Яагаад гэвэл ертөнц тухайн суралцагч бүхэл бүтэн амьдралын туршид нэг л хэвэндээ байх боломжтой байсан. Мэдээлэл танд юу хийхийг хэлж өгдөг. Сэтгэх шаардлага бага. Сократ болон Гурвалын бусад гишүүд (Платон, Аристотель) мэдлэг л хангалттай, мэдлэг байхад бусад зүйл ардаас нь дагалдана гэж үзэж байсан. Энэ бол хуучирсан, утгагүй нотолгоо. Хурдтай хувьсан өөрчлөгдөх, тогтворгүй өнөөгийн цаг үед зөвхөн мэдлэг хангалттай биш, сэтгэлгээний бүтээлч, зохион бүтээгч, загварчлагч болон үйл ажиллагааны төлөвүүд “мэдлэг”-ийн адил чухал.[Эдвард Де Боно, 2016]

Өмнө нь мэдлэгийн хэмжээ бага, мэдлэг олж авах арга хэрэгсэл цөөхөн байх үед их мэдлэгийг л өгөх гэж зорьдог байсан бол орчин үед мэдлэгийн хэмжээ асар их болж бүхнийг сургах цээжлүүлэх боломжгүй болсноос гадна хүүхдийн мэдлэг олж авах хэрэгсэл, эх сурвалж асар өргөн болжээ. Тиймээс тухайн нэг сонирхсон сэдвээрээ сурагч багшаасаа илүү мэдлэгтэй байх бүрэн боломж бүрдсэн юм. Жишээ нь, программ хангамж, орчин үеийн урлаг гэх мэт олон зүйл хөгжлийн хурдцыг харуулж байна.

Энэхүү санаагаа боловсрол судлаач [Галбадрах, 2009]-ын судалгааны нийтлэлээр улам дэлгэрүүлбэл, “Математикийн төрлийн хичээлүүдийг дунд сургуульд хамгийн хүнд гэдэг тодорхойлолтод оруулна. Энэ сургаар ихэнхи сурагчид сэтгэлээр унаж, хичээгээд ойлгохын оронд, хэцүү гэсэн шүү гэдэг

бодлоор өөрийгөө “дарамтална”. Эцэс төгсгөлгүй гаргалгаа, баталгаа, теоромуудаас өдгөө хэдэн хууль, синус, косинус гэх мэт нэрүүд санаанд үлджээ. Өөртөө хэрэгтэй тооцоонуудаа хийхдээ үл мэдэгчтэй тэгшитгэл, язгуур хэрэглэхгүй болохоор “Юунд тэгтлээ биднийг зовоож байсан юм бол” хэмээн хааяадаа гайхах. Иймэрхүү жишээг одоо судалж байгаа бүх хичээлүүд дээр дурдаж болно. Ололт амжилт багагүй ч өнөөгийн монголын боловсролын салбарын гол алдаа нь судалж буй хичээлүүд нь хоорондоо уялдаа муутай, олгож буй мэдлэг нь амьдралд хэрэглээ болдоггүйд байгаа юм. Хэрэглээ, хэрэгцээ болж чаддаггүй хоосон мэдлэг хэзээ ч хүүхдийн сонирхлыг татаж, сурч мэдэх их хүслийг бадраадаггүй” гэж хэлсэн байна.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Асуудал шийдвэрлэх чадварыг хөгжүүлэх арга зүй:

Бидний сурагчид шинэ арга барилаар суралцаж, шинэ ертөнцөд бэлтгэгдэхэд ямар чадваруудыг эзэмшүүлсэн байх ёстой вэ? Шинэ зууны мастер чадваруудыг багаас нь төлөвшүүлэхэд асуудал шийдвэрлэх сургалт чухал үүрэгтэй. [Карл Поппер,1999] “Амьдрал бүхэлдээ асуудал шийдвэрлэлт юм.” гэж хэлсэн байдаг. [Н.Оюунцэцэг...нар, 2015]

Асуудлыг шийдвэрлэхэд танин мэдэхүйн ямар үе шат ордог вэ?

Олон төрлийн кейс нь асуудал шийдвэрлэх сургалтын гол орчин юм. Кейс нь амьдралд тохиолддог юм. [Shon, 1983]. Асуудал шийдвэрлэх сургалтын хувьд кейс бол хичээлийн агуулгын жишээ юм. Сургалтад кейс олон үүргийг гүйцэтгэнэ.

- Кейс- судалгаа (жишээлбэл бодит контекст, тулгарч буй асуудлын талаар тодорхой мэдээлэл уншаад асуултын дагуу нөхцөл байдал, шийдлийн хувилбарыг задлан шинжлэх, үнэлэх)
- Кейс- симуляц (загварчлал) (бодлого дасгал, лабораторын ажлын дадлагатай болох гэх мэт)

Контекстэд суурилсан арга зүй:

Ерөнхий боловсролын зорилго нь ирээдүйд насан туршдаа суралцах, тулгарсан асуудлыг шийдвэрлэх, улс орны хөгжлийг авч явах бүтээлч иргэдийг төлөвшүүлэх явдал билээ.

Ийм ч учраас орчин үед контекстэд суурилсан хандлага нь суралцагч зөвхөн агуулгын мэдлэгээ нэмэгдүүлээд зогсохгүй сурснаа хэзээ, хэрхэн хэрэглэхээ мэдэж, тодорхойлж чадах үйлийн мэдлэг эзэмших нь зайлшгүй болохыг хүлээн зөвшөөрч байна. Ийм төрлийн мэдлэгийг зөвхөн бодит үйл ажиллагаагаар л эзэмшдэг. [Ратрман, 2001]

Үр дүнтэй суралцахуй нь мэдлэг, чадвар, арга технологийг сурч мэдээд зогсохгүй эдгээрийг идэвхтэйгээр хэрэглэхийг шаардаж байна. Түүнчлэн шийдвэр гаргах, төлөвлөх болон нийгмийн контекстэд өөрийн мэдлэг, чадвараа хэзээ, хэрхэн хэрэглэх талаарх мэдлэг, чадвар ч чухал юм. [Н.Оюунцэцэг...нар, 2015]

Хичээлийн санаа:

Асуудал шийдвэрлэх сургалтын технологи нь нэг талаасаа асуудлыг ухаалгаар шийдвэрлэх чадварт буюу “Бүтээлч сэтгэлгээ”-г хөгжүүлэх нь чухал гэж үзсэн. Ингээд органик бодисын шинж чанар, гарган авах агуулгын хүрээнд, сурагчдаар хийлгэх сорил, туршилтад суурилсан хичээлийг асуудал шийдвэрлэх, ШУАБ-ын хөгжүүлэхэд чиглэсэн байдлаар хэрхэн багшлахуйн арга зүйг сайжруулах талаар шинэ санаа эрэл хийсэн болно. Цөм хөтөлбөрийн үнэлгээний зөвлөмжид химийн сургалтын үнэлгээний арга зүйг дараах үнэлгээний зорилгоор буулган тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Химийн мэдлэг, ойлголт (химийн шинжлэх ухааны болон суралцагчдын эзэмшсэн концепцийн мэдлэгийг үнэлнэ)
2. Мэдээлэл боловсруулах, асуудал шийдвэрлэх (химийн мэдлэгийн хэрэглээ, мэдээлэл боловсруулан хэрэглэх, тэдгээрт суурилан асуудал шийдвэрлэх чадвар)
3. Дадлага ажлын чадвар (химийн сорил туршилтын болон шинжлэх ухаанч арга барилын чадвар)
4. Аффектив чадвар (хандлага, төлөвшилийг үнэлнэ) [Н.Оюунцэцэг...нар, 2015]

Дээрх үнэлгээний зорилтоос бид 2, 3 дахь зорилтыг хангаж ажиллахад багшийн зүгээс ямар багшлахуйн үйл ажиллагаагаар хүүхдийг ийм чадварт суралцуулж чадаж болохыг судлах шаардлага бий болсон.

Химийн багш нараас “Кальцийн карбидаас ацетиленийг гарган авах туршилтыг өмнө сургалтадаа ашиглаж байсан уу?” гэсэн асуултад кальцийн карбид, туршилтын багаж, дадлага ажлын ном байхгүйг учир зөвхөн видео хэлбэрээр үзүүлж байсан гэж хариулж байв.

Иймд багш нарт сорил туршилтын дидактик нь гарын доорх материал ашиглан явуулах арга зүйг хөгжүүлэх нь чухал болохыг ойлгуулах хэрэгтэй байлаа.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Хэрлэн сумын 8-р сургуулийн химийн багш Б.Нарантуяа миний бие, сургалтын менежер Г.Анхжаргалтай хамтран хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийсэн.

1. Хүүхдийн өмнөх мэдлэг, чадварыг судлах
2. Туршилтын аргачлал, багажийг гарын доорх материалаар бэлтгэх
 \Үүнд: Ундаа, усны сав, шил, лааз байхаас гадна хий дамжуулах хоолойг дуслын систем, бөглөөг баримлын шавар, техникийн кальцийн карбидыг 100 айл барилгын дэлгүүрээс 1кг =1500 төгрөгөөр авсан.\
3. Асуудал шийдвэрлэх чадварыг үнэлэх үнэлгээний шалгуур бэлтгэх
4. Кейс- судалгааны өгөгдлийг боловсруулах шийдвэрлэх асуудлыг тодорхойлох

Асуудал шийдвэрлэх арга зүй ба ерөнхий чадваруудыг үнэлэх шалгуур:

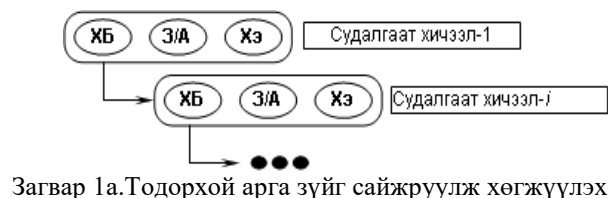
Алхам	Асуудал шийдвэрлэх үйл явц ба ерөнхий чадварууд	Үнэлгээ	Жишээ: “Гагнуурын бодис” асуудал шийдвэрлэх үйл явц
1.	Шийдвэрлэх буюу шийдэх асуудлыг зөв тодорхойлох. \Асуудлыг үүсгэж байгаа шалтгааныг олж, түүнийг шийдвэрлэх асуудлыг гаргаж ирэх.\	Шийдвэрлэх асуудлыг оновчтой олох, тодорхойлох \Асуудлыг илрүүлэх\	Кальцийн карбидын гидролизын урвалаас ямар бүтээгдэхүүн бодис үүсэж, түүний ямар шинж чанар дээр үндэслэн гагнуур хийхэд ашигладаг болох талаар судлах.
2.	Түүнийг шийдвэрлэх аргыг томъёолох \таамаглал, шинэ санаа, шийдэл дэвшүүлэх\	Мэдээлэл цуглуулж, шинэ санаа дэвшүүлэх \Хамгийн оновчтой шийдлийг сонгох\	Кальцийн карбид нь устай харилцан үйлчлэх үед суурь ба хий үүсэж болохыг таамаглан, тэрхүү үүссэн хийн шатах урвалын туршилтыг явуулах шинэ санааг гаргах.
3.	Асуудлыг шийдвэрлэх санаагаа хэрэгжүүлэх, туршиж үзэх, гүйцэтгэх.	Туршилт явуулах арга барил, туршилтыг бэлтгэх, аюулгүй ажиллагааг мөрдөх	Ялгарсан хийг хурааж авах, шатах урвалын шинж чанарыг турших, туршилтыг төлөвлөх, химийн багаж сав сонгох, бэлтгэх, гүйцэтгэх.
4.	Үр дүнг нягтлах, үнэлэх Шийдэл буюу таамаглалаа ажиглалт ба туршлагаар шалгах	Үр дүнг боловсруулах, өгөгдлөөс дүгнэлт гаргах. Өөр асуудал, шинэ санаа гаргах.	Туршилтын явцаас шинэ асуудлыг олж харах. Тортог болон дуу чимээ үүсэх зэрэг учир шалтгааныг олж тогтоох.

Асуудал шийдвэрлэх сургалтын аргазүйн төлөвлөлт:

Явц	Дэвшүүлсэн асуудал ба таамаглал	Хийх туршилт	Дүгнэлт ба хүрэх үр дүн
Сурагчдын туршилт 1.	<u>Даалгавар 1.</u> Кальцийн карбид устай харицан үйлчлэхэд үед үүсэх А ба Б бодисыг тодорхойлно уу?	-Кальцийн карбид устай харилцан үйлчлэхэд ялгарсан хийг $KMnO_4$ дундуур нэвтрүүлэх. -Үүссэн уусмалд фенолфеталейн дусаах	-А бодис нь ханаагүй С-Н-чид нэгдэл болохыг батлах. \Этин ба этен\ -Б бодис нь кальцийн гидроксид буюу суурь үүссэнийг батлах.
Видео үзүүлэх	Мөнгөний оксидын аммиакын уусмалтай этин ба этен нь аль нь урвалд орох вэ?	Этиний мөнгөний оксидтэй урвалд оруулах туршилтын видео үзүүлэх	- А бодис нь этен биш этин буюу гурвалсан холбоотой ханаагүй С-Н - чид болохыг батлах
Сурагчдын туршилт 2.	<u>Даалгавар 2.</u> А бодисыг практикт ямар зориулалтаар хэрэглэдэг болох, түүний хэрэглээ дээр үндэслэн шинж чанарыг судлах туршилтыг төлөвлөн, гүйцэтгэж үр дүнг ашиглан, дүгнэлт гаргана уу.	А бодисыг ус түрүүлэх аргаар хурааж авч, шаталтыг шалгах	-А бодис нь шатахдаа маш их хэмжээний дулаан, энерги үүсгэж шатдаг учраас хийн гагнуурт ашиглагддаг юм байна. -А бодисыг шатах урвалын үед дуу, тортог үүсдэг.

Багшийн туршилт	<p><u>Даалгавар 3.</u> Этиний шатах урвалыг экотүлш болгон ашиглах үед химийн урвалтай холбоотой ямар бэрхшээл үүсэх вэ? Түүнийг хэрхэн шийдвэрлэх шаардлага гарсан бэ? Этиний шатах урвалын үед яагаад дуу гарч, бөглөө нь ойсон бэ?</p>	<p>Этиний шатах урвалыг таглаатай колбонд 2 удаа явуулах багшийн үзүүлэх туршилтыг сурагчдад харуулах.</p>	<p>- Техникийн ацетилен нь өнгөгүй, онцлог хурц үнэртэй хий юм. Ацетилен нь ердийн атмосферийн даралтанд: хүчилтөрөгчтэй \2,8-93%\ агаартай \2,2-81%\ холилдвол дэлбэрэх аюултай. Иймд түүнийг ашиглахдаа аюулгүйн техникийн дүрмийг нарийн баримтлавал зохино.</p>
-----------------	---	--	---

Судалгаат хичээл: 2014 оны 11-р сард Хан-Уул цогцолбор сургуулийн 11 г ангид, 2015 онд Хэрлэн сумын 6-р сургуулийн 11а,б ангид, 2016 онд Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 8-р сургуулийн 11а ангиуд зааж туршиж хичээлийн хөтөлбөрөө хэд хэдэн удаа дахин засаж сайжруулсан бөгөөд хичээлийн судалгаандаа “Тодорхой арга зүйг сайжруулж хөгжүүлэх” загварын менежмент [Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Ц.Отгонбаяр, Ц.Лхагвасүрэн, 2008]-ийг хэрэгжүүлэхийг зорьсон. Судалгаат хичээлд ажиглагч болон зөвлөхөөр Хэрлэн сумын 8-р сургуулийн сургалтын менежер Г.Анхжаргал, 8-р сургуулийн химийн багш Б.Уранчимэг, БСУГ-ын БУ-ны мэргэжилтэн Э.Эрхэмтөгс, мөн аймгийн химийн багш нар судалгаат хичээлд оролцсон болно.

Судалгааны ерөнхий үр дүн

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт: 2016 оны 3-р сард 11-р ангид, 2017 онд 12-р ангиудад заагдсан судалгаат хичээлийн арга зүй, төлөвлөлтөд гол сайжруулалт хийсэн бөгөөд заримыг дор танилцуулав.

11-р анги: “Гагнуурын бодис” сэдэвт хичээл:

1. Эхний хичээлийн төлөвлөлтөд багшийн зүгээс этинийг гарган авах, түүний шатах урвалыг судлах туршилтын зорилго, аргачлалыг урьдчилан бэлтгэн өгч, энэ нь “Бататгасан ШУАБ”-ын түвшин [Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Ц.Отгонбаяр, Ц.Лхагвасүрэн, 2008] (Зураг 3)-г сургалтын явцад хэрэгжүүлж байсан боловч сурагчдын зүгээс шийдвэрлэх асуудлыг өөрсдөө тодорхойлох, туршилтыг төлөвлөх, гүйцэтгэх, ямар өгөгдөл цуглуулах, гарган авсан өгөгдлийг хэрхэн буулган тайлбарлахаа шийдвэрлэх боломжтой байсан тул “Чиглүүлсэн ШУАБ”-ын түвшинг хэрэгжүүлэхийг зорив.

Зураг 3. Шинжлэх ухаанч арга барилын түвшин:

2. Анхны судалгаат хичээлийн төлөвлөлтөөр кальцийн карбид нь устай харилцан үйлчилж этин үүсэх тухай мэдээллийг багш өгч, түүнийг батлах туршилтыг сурагчдаар гүйцэтгүүлж байсан. Гэвч сурагчид нэгэнт урвалд орж байгаа бодисын бүтэц, байгуулалтаас урьдчилан таамаглал дэвшүүлж ямар шинж чанартай, ямар бүтээгдэхүүн бодис үүсэхийг мэдэх боломжтой байсан учраас туршиж судалж, эрэл хайж, асуудлыг шийдвэрлэх түвшинд арга зүй, төлөвлөлтийг өөрчлөх хэрэгтэй болсон.

3. Хичээлийн үйл явцыг бүхэлд нь сурагчдыг бие дааж асуудал шийдвэрлэх, туршиж судалж, бодож, ажиглах үйлийг гүйцэтгүүлэхийн тулд багшийн зүгээс хичээлийн эхлэл хэсэгт сэдэлжүүлэх зорилгоор кейс-судалгааны шийдвэрлэх асуудлыг дэвшүүлэн тавьсан.

4. Туршилтын аюулгүй ажиллагаа, үр дүнгийн илэрц зэрэгт шаардлагыг хангахын тулд кальцийн карбидыг устай урвалд оруулахад ямар хэмжээтэй авах, яаж гарган авсан хийгээ хураах, ацетиленийг хэрхэн шаталтыг шалгах гэх мэт туршилтын заавар аргачлалыг олон дахин хийж, засаж сайжруулсан юм. Тухайлбал, кальцийн карбид нь устай маш эрчимтэй урвалд ордог учраас ацетиленийг ус түрүүлэх аргаар хурааж авахад хүндрэл гарч байсан учраас кальцийн карбидыг мөнгөлөг цаасанд ороож, хэд хэдэн жижиг нүх гаргаж урвалын эрчмийг бууруулах, мөн анх нэг хуруу шилэнд ацетиленийг хурааж авч, шатааж үзэж байсан бол хоёр болгосон гэх мэт зүйлийг судалж гаргасан.

5. Кальцийн карбидаас ацетиленийг гарган авах урвалын бүтээгдэхүүн бодисыг тогтоох, урвалын тэгшитгэлийг зөв бичүүлэхэд бодисын байгуулалтын томьёо, суурийг таних индикаторын тухай мэдлэг ойлголтыг өмнөх хичээлээр судалсан байх шаардлага гарсан.

6. Туршилтын үр дүнгээс сурагчид хийн гагнуурт яагаад ацетиленийг хэрэглэдэг болох талаар дүгнэлт гаргахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хуруу шилэнд хураан авсан этиний шатах туршилтыг гүйцэтгэж байсан билээ. Гэхдээ таглаатай колбонд хийсэн кальцийн карбидын устай харилцан үйлчлэх үед гуурснаас гарах этинийг шатаахад агаар, хүчилтөрөгчтэй үүсэх даралтыг судлах шаардлага гарсан тул туршилтын хэрэглэгдэхүүнийг засан сайжруулав.

7. Өмнө нь “Туршилтын заавар”, “Үр дүн” тэмдэглэх хүснэгт, “Дүгнэлт” гаргах асуулт зэргийг ажлын хуудасд багш урьдчилан бэлтгэж өгч байсан бол үүнийг сурагчид бие даан төлөвлөх, турших, үр дүнг нягтлах, дүгнэлт гаргах үйл ажиллагаанд чиглүүлэхэд, багшийн зүгээс зөвхөн шийдвэрлэх асуудал болох “кейс-судалгаа”-г бэлтгэн боловсруулах арга замаар шийдэлд хүрсэн.

8. Ацетилений шатах урвалын эхний үед дуу гарч, колбоны бөглөө нь ойж, мултарсан бөгөөд дахин кальцийн карбид хийж ялгарсан ацетилен шатахад ямар нэгэн дуу, чимээ гараагүйд сурагчид яагаад ийм зүйл ажигласан талаар асуулт дэвшүүлсэн бөгөөд үүнийг хүүхдүүдтэй хамтарч шалтгааныг нь тайлбарлах хэрэгцээ гарч ирснээр “Кейс-судалгаа”-ны өгөгдлийг өөрчилж, үүсэх бэрхшээлийг тооцох, асуудлыг шийдвэрлэх арга зам болгов.

9. Эрэл хайлтын асуудлаар сэдэлжүүлдэггүй, шийдвэрлэх таамаглалын “АСУУЛТ” - аа оновчтой томьёолж чадахгүй байв. Тухайлбал, “Этиний шатах урвалаар юу үүсэх вэ?” гэсэн хаалттай баримтын мэдлэг шалгасан асуултыг “Этиний шатах урвалыг экотүлш болгон ашиглах үед ямар бэрхшээл үүсэх вэ? Түүнийг яаж шийдвэрлэх вэ?” гэсэн нээлттэй шинжлэх ухааны туршилт хийх боломжтой, нотолгоонд суурилсан асуултаар өөрчилсөн билээ.

10. Анхны хичээлийн төлөвлөлтөд “Гагнуур хийхэд гуравласан холбоотой нүүрс устөрөгч болох этинийг хэрэглэдэг. Учир нь этин шатахад дөлний температур 3150°C - 3200°C хүрдэг.” гэсэн мэдлэгийг багш шууд дамжуулж байсан бол, харин дараа нь “Кальцийн карбидыг устай урвалд оруулахад этин үүснэ. Этин шатахад их хэмжээний дулаан ялгардаг учир гагнуур хийхэд өргөн хэрэглэнэ.” гэсэн концепцийн мэдлэгийг хичээлийн төгсгөлд сурагчид бие дааж, олж авч чадаж байхаар арга зүйн төлөвлөлтийг өөрчилсөн.

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

Багшийн асуулт, үндсэн үйл ажиллагаа	Тухайн хэсгийн шийдэл, гол санаа
<i>Хичээлийн эхлэл хэсэг:</i>	
“Кейс-судалгаа”-д дурдагдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд хичээлийн бүхий л үйл явцыг чиглүүлнэ. Кальцийн карбид устай харилцан үйлчилснээр үүсэх бүтээгдэхүүн бодисыг таамаглал дэвшүүлэх. Түүнийг нотлох туршилтыг төлөвлөх, аргачлал боловсруулах.	<ul style="list-style-type: none"> Амьдралын энгийн мэдлэгээ сэргээн санах, химийн мөн чанарыг эрэгцүүлэх сэдэл төрүүлэх Кальцийн карбидыг устай харилцан үйлчлэхэд юу үүсэж болох талаар <u>таамаглал дэвшүүлэх</u> Гагнуурт ашигладаг бодис ямар шинж чанартай байх вэ? <u>таамаглал дэвшүүлэх</u>
<i>Хичээлийн өрнөл хэсэг:</i>	
Кальцийн карбидыг устай харилцан үйлчлэх туршилтыг гүйцэтгэх, үүссэн этиний физик шинж, шатах урвалыг судлах. Этиний шатах урвалыг экотүлш болгон ашиглах үед ямар бэрхшээл үүсэх вэ? Түүнийг яаж шийдвэрлэх талаар сорил, туршилтаас олж илрүүлэх.	<ul style="list-style-type: none"> Химийн сорил туршилт гүйцэтгэх, ажиглах, ажиглалтын тэмдэглэл хөтлөх чадварт хувь нэмэр оруулах Кальцийн карбидын гидролизын урвалаас үүссэн бүтээгдэхүүн нь ямар бодисууд болох, гарган авсан бодисын шаталтыг тодорхойлоход шаардлагатай өгөгдлийг цуглуулах

Хичээлийн төгсгөл хэсэг:

Сорил туршилтын үед ажиглагдсан үр дүнг ашиглан ямар бодис үүссэн, түүний ямар шинж чанарт үндэслэн хийн гагнуурт хэрэглэдэг болох талаар дүгнэлт гаргуулах. Багш гагнуурыг юунд хэрэглэдэг, ямар гагнуур байдаг талаар асуулт тавьж сурагчдаас хариулт авах замаар ярилцах

- Ажиглалт, химийн урвалын үеийн илрэл зэрэгт үндэслэн химийн урвалын тэгшитгэлийг бичиж тэнцүүлэх
- Сорил туршилтын үр дүнг химийн мэдлэгтээ тулгуурлан логик сэтгэхүйн аргаар дүгнэж таамаглалаа батлах

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Хичээлийн үеийн протоколын зарим хэсгээс ишлэл хийж, тайлбарлах байдлаар хичээлийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлсэн байдлыг дор үзүүлэв.

Ишлэл 1. Хичээлийн эхлэл хэсэг

Хичээлийн энэ хэсэгт багшийн зүгээс асуудал шийдвэрлүүлэх зорилгоор кейс өгч сурагчдад тухайн асуудлыг шийдвэрлэх явц нь хичээлийн зорилго болох ёстой.

Кейс-судалгаа \Усаар ажилладаг автомашин

Энэтхэгийн Мадхья Прадеш мужид амьдардаг, өдгөө 44 настай Мохаммед Раэс Маркани механикч усаар ажилладаг автомашин бүтээсэн байна. Энэхүү түлш нь өртөг багатай, байгальд ээлтэй гэдгээр онцлог байв. Марканид автомашин үйлдвэрлэгч бүхий л компаниуд хамтран ажиллах санал болгосон бөгөөд түүний зүгээс тавьж байгаа цорын ганц хүсэлтийг биелүүлэх шаардлагатай болж байгаа юм. Тэрээр өөрийнхөө төрж өссөн хотоо хөгжүүлэхийн тулд автомашины үйлдвэрийг Мадхья Прадеш мужид барьж байгуулах ёстой гэсэн болзлыг тавьж байгаа юм. Механикч Мохаммед Раэс Маркани хэлэхдээ түүний энэхүү автомашин нь кальцийн карбид болон усны хоорондох химийн урвалаас үүссэн нэгэн А бодисоор ажилладаг бөгөөд энэ бодисыг бас эрчим хүч, цахилгаан хэрэглэхгүйгээр гагнуур хийх зорилгоор ашиглагддаг болохыг тайлбарласан байна. Түүнд хэд хэдэн бэрхшээлүүд үүссэн бөгөөд энэхүү санаагаа илүү сайжруулахаар ажиллаж байгаа билээ. Тэгвэл химийн урвалтай холбоотой ямар бэрхшээл асуудал үүссэн болох, түүнийг хэрхэн шийдвэрлэх шаардлага гарсан бэ?

Сурагчид өгсөн кейстэй танилцаж, механикч залууд тулгарсан асуудлыг олж тогтоох, түүнийг хэрхэн шийдвэрлэх арга замыг эрж хайх болно. Сурагчид шийдвэрлэх асуудлаа тодорхойлж, таамаглал дэвшүүлнэ.

Ишлэл 1. Хичээлийн эхлэл хэсэг

Багш: Кальцийн карбидыг устай харилцан үйлчлэхэд ямар хоёр бодис үүсэх вэ?

Хариулт 1: Кальцийн оксид ба метан

Хариулт 2: Кальцийн гидроксид ба этан

Хариулт 3: Кальцийн гидроксид ба этин

Багш: Металлыг огтлох, тастахад ашигладаг гагнуурт хэрэглэгдэх бодис нь ямар шинж чанартай байх вэ? Хариулт 1: Машиг гал гардаг бодис

Хариулт 2: Шатамхай хий бодис

Хариулт 3. Хатуу, хортой бодис

Асуудал шийдвэрлэх даалгавар

Хатуу бодис болох кальцийн карбидыг усаар үйлчилэхэд А ба Б гэсэн хоёр бодис үүсэх болно. А, Б ямар бодисууд болох талаар олж тогтоохын тулд дараах туршилт, судалгааг хийнэ үү.

1. А бодисыг $KMnO_4$ –ийн уусмалтай харилцан үйлчлэх урвалаар түүний бүтцийг тодорхойлох.
2. А бодисыг практикт ямар зориулалтаар хэрэглэдэг болох, түүний хэрэглээ дээр үндэслэн шинж чанарыг судлах туршилтыг төлөвлөн, гүйцэтгэж үр дүнг ашиглан, дүгнэлт гаргана уу.

Ишлэл 2. Хичээлийн өрнөл хэсэг

Сорил туршилтыг эхлэхийн өмнө баримтлах ёстой аюулгүй ажиллагааны дүрмийг сануулсан бөгөөд багажаа зөв угсарч багшид шалгуулан зөвшөөрөл авсан багууд сорил туршилтаа гүйцэтгэсэн.

Багш: Ацетилен /этин/ нь хаана байна вэ?

Хариулт 1: Хуруу шилний дээр байна.

Хариулт 2: Усан дотор байна.

Багш: Ацетилен нь ямар физик шинж чанартай бодис байна вэ?

Хариулт 1: Өнгөгүй, үнэргүй хий төлөв байдалтай бодис

Хариулт 2: Өнгөгүй, бага зэрэг үнэртэй хий

Ишлэл 3. Хичээлийн төгсгөл хэсэг

Баши: Гагнуурт кальцийн карбид устай харилцан үйлчлэх урвалыг яагаад ашигладаг вэ?

Хариулт 1: Ацетилен үүсдэг ба шатахдаа маш их хэмжээний энерги ялгаруулдаг.

Хариулт 2: Кальцийн карбидын гидролизоор этин үүсэх ба шатахдаа маш их дулаан гал үүсгэдэг.

Хариулт 3: Цахилгаан байхгүй нөхцөлд энэ гагнуурыг ашиглаж болно.

Эцэст нь сурагчид “Гагнуурын бодис” судалгаат хичээлээр дараах концепцийн мэдлэгийг асуудал шийдвэрлэх, туршилт судалгаан дээр үндэслэн нээж чадаж байсан. Үүнд, ацетилен нь хүчилтөрөгчтэй холилдон шатахдаа өндөр температуртай дөл /3150-3200/ үүсгэдэг учир гагналт зүсэлтэд өргөн хэрэглэнэ. Техникийн ацетилен нь өнгөгүй, онцлог хурц үнэртэй. Ацетилен нь ердийн атмосферийн даралтанд: хүчилтөрөгчтэй \2,8-93%\ агаартай \2,2-81%\ холилдвол дэлбэрэх аюултай. Иймд түүнийг ашиглахдаа аюулгүйн техникийн дүрмийг нарийн баримтлал зохино. Ингээд хичээлийн бүхий л үйл явцыг багш самбарт тэмдэглэж хөтөлж байсан учраас сурагчид тэмдэглэл хийх, үр дүнг ажиглах, харьцуулах, дүгнэлт гаргахад маш их дэмжлэг үзүүлсэн. Хичээлийн явцад сурагчдын зүгээс учир шалтгааныг нээх, олох, сонирхсон асуултаа дэвшүүлж байсан. Үүнд, яагаад этин шатахад их тортог үүсдэг юм бол, эхний шаталтаар яагаад дуу чимээ гарсан болох талаар асуулт тавьснаар мэдлэгээ илүү бататгахад чиглэж байв.

Иймд нийт ангийн сурагчдын хувьд 80% - 90% нь онолын хувьд харьцангуй зөв дүгнэлт гаргаж байсан учраас хичээлийн энэ хэсэгт бэрхшээл гараагүй.

Дүгнэлт

Асуудал шийдвэрлэх сургалтын аргазүйгээр хичээллэснээр хүүхдүүд бие дааж судалж, бодож, ажиглалт хийлгэхийн тулд туршилт, судалгаагаар дамжуулан аливаа асуудлыг шийдвэрлэхэд мэдлэгээ хэрэглэх чадварт суралцаж байсан. Асуудал шийдвэрлэх сургалтын үед:

- Хүүхэд ойр орчноосоо асуудлыг олох
- Өөрөө эргэцүүлэн бодох
- Өмнөх мэдлэгээ хэрэглэх
- Урьдчилан бодох төсөөлөх, төлөвлөх
- Шинэ санаагаа турших зэрэг олон чадварыг хөгжүүлж чадаж байсан.

Ингэснээр шавь нар маань “Туршилттай хичээл хэзээ орох вэ?” гэсэн хүсэл, сонирхол, хүлээлт бий болж чадсан. Сурагчид хичээл бүрээр ШУАБ-ын түвшинг ахиулах тутам дараах чадваруудад суралцсаар байсан.

Үүнд:

- Таамаглал дэвшүүлэх буюу тайлбарлах, урьдчилан тааварлах,
- Туршилтыг төлөвлөх ба гүйцэтгэх
- Туршилтын үр дүнг ашиглан, нотолгоог буулган дүгнэлт гаргах;
- Бусдадаа дамжуулах, тайлбарлах чадварт ахиц өөрчлөлт гарч чадсан билээ.

Эцэст нь дүгнэхэд асуудал шийдвэрлэх арга зүйг хэрэгжүүлэх явцад дараах сул талууд байсан. Үүнд:

- Хүүхдэд ШУАБ-ын түвшинг ахиулахад цаг их шаарддаг, туршилтын ур чадвар, дадалд суралцсан байдал нөлөөлдөг бол
- Багшийн хувьд илүү нарийн төлөвлөлт, даалгаварыг бэлтгэх, асуудлаа оновчтой тодорхойлох, химийн бодис, багаж хэрэгсэл зэргийг судалж арга зүйгээ сонгох хэрэгтэй байсан тул багшийн боловсруулсан зарим дасгал ажил, кейс бүтэлгүй болох тохиолдол үүсэж байсан.

Ном зүй

1. *Н.Нэргүй, Ч.Нямгэрэл, Ш.Оюунцэцэг, Ө.Цэндсүрэн, Л.Сувдаа, Я.Нарангэрэл, Х.Баясгалан, Ц.Намжилдорж, Д.Энхтуяа. (2013). Багилахуйн хөгжил: Багилахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент. Улаанбаатар.*
2. *Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Н.Отгонбаяр, Ж.Батбилэг. (2007). Сорил тооцоогоор мэдлэг бүтээлгэх арга зүй. Улаанбаатар.*
3. *Ч.Нямгэрэл, Н.Оюунцэцэг, З.Урансайхан, Г.Баярмаа, Ш.Сайнбилэг, П.Лхагвасүрэн, Ц.Отгонбаяр, Ц.Лхагвасүрэн. (2009). Контекстэд суурилан мэдлэг бүтээлгэх арга зүй. 10-15 хуудас. Улаанбаатар.*
4. *Н.Оюунцэцэг, Д.Сарангэрэл, Ш.Сайнбилэг, Н.Наранцогт, Г.Баярмаа. (2015). Багийн ном Хими VIII. 7- 14 хуудас. Улаанбаатар.*
5. *Н.Оюунцэцэг, Д.Сарангэрэл, Ш.Сайнбилэг, Н.Наранцогт, Г.Баярмаа, Ж.Энэбиш, Ц.Отгонбаяр. (2015). Багийн ном. Хими IX. Улаанбаатар.*
6. *Эдвард Де Боно. (2016). Сэтгэлгээний арга хэрэгсэл. 16 хуудас. Улаанбаатар.*

Ашигтай, оновчтой сонголтонд нөлөөлөх нь

А.Дэмбэрэлниамбуу¹, Г.Дэмбэрэлмаа¹, Ц.Чимэдрэгзэн², Б.Нямдаваа², Я.Нарангэрэл³

¹УБ “Шинэ эрин” сургуулийн сургалтын менежер,

²Завхан аймгийн химийн багш нар

³БСГ-ын мэргэжилтэн, математикийн багш

Хураангуй

Зорилго: Суралцагчийн хэрэгцээнд суурилсан хими, математик боловсролын сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж, эрүүл хэрэглээ, зөв сонголт хийх нөлөөллийн чадварын хөгжилд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино. Энэхүү илтгэлээр ээлжит хичээлийн хөтөлбөрийг чанартай боловсруулж хэрэгжүүлснээр хими, математикийн боловсролоор эзэмшсэн мэдлэг чадвараа ашиглан үр ашигтай, зөв сонголт хийж ухаалаг хэрэглээний үр дүнг мэдэрч чадаж байгаа эсэхийг харуулсан судалгааны үр дүнг танилцуулж байна.

Судалгааны загвар/арга зүй/ хандлага: Суурь боловсролын 7-9-р ангийн хими, математикийн хичээлээр суралцагчдад хэрэгцээт мэдээллийг хүргэн, шүд угаах “Оо”-г хэрхэн сонгох талаар мэргэжлийн эмчээр зөвлөгөө өгүүлэн ажилласан. Шүд угаах “Оо”-г шүдний өвчлөлтэй харьцуулан хүүхэд гэр бүлийн сонголтод бүрэн хэмжээгээр нөлөөлж чадахгүй байгаа нь судалгааны үр дүнгээс харагдсан. Иймээс сургалтыг эцэг эхэд хүүхдүүдтэй хамтран явуулж болох санаа, арга зүйг туршин хэрэгжүүлж байна.

Судалгааны үр дүн-Хүчиллэг, суурилаг материалаас алийг нь сонгож шүдээ угаах, ямар ач холбогдолтойг тайлбарлуулахад хүүхэд бүр нэгэн дуугаар суурилаг материалаас сонгож, саармагжуулах урвалын үр дүнд шүд эрүүл байдгийг ойлгосон байсан хэдий ч бүрэн дадал хэвшил болгоогүй талаар дурьдаж байсан төдийгүй зөв сонголт нь тухайн гэр бүлд санхүүгийн хувьд эерэг дэмжлэг үзүүлж болдог талаар тайлбарлаж чадаж байсан.

Практик ач холбогдол-Дээрх арга зүйн санааг ерөнхий боловсролын сургуулийн химийн болон байгалийн ухааны боловсролын багш нар хичээлдээ туршин хэрэгжүүлэх боломжтой. Нийгэмд хүн бүрийн өөртөө хүлээх үүрэг бол хамгаас чухал хэрэгцээ болсон эрүүл мэндийн асуудалдаа анхаарах явдал юм. Энэ нь зөв сонголтыг үр ашигтай тооцооллоор дэмжиж өгснөөр өөрийн эрүүл мэндээ хамгаалах хамгийн эхний алхам байх болно гэдэгт бид итгэлтэй байна. Энэ судалгаагаар дамжуулан хүүхэд бүр цаашлаад тэдгээрийн гэр бүлд хамгийн чухал эрүүл мэндийн хөтөч нь эрүүл сонголт, үр ашигтай тооцооллоос эхэлнэ гэдэг мессежийг өгч болох талтай.

Шинэлэг тал/ашиг тус- Үр ашигтай, зөв сонголт нь эрүүл мэндийг хамгаалсан байх төдийгүй үр өгөөж нь эрүүл бие байх болно. Эрүүл биед саруул ухаан орших тул суралцагчийн мэдлэг, мэдээллээр дамжуулан хүүхэд нэг бүрийн гэр бүлдээ нөлөөлөх нөлөөллийг нэмэгдүүлэн, хямд болон өндөр өртөгтэй химийн бодисын агууламж өндөртэй “Оо”-г сонголтгүй, дундаж үнэтэй байгалийн гаралтай бодисын агууламж өндөртэй ногоон, цэнхэр, хөх тэмдэгт бүхий “Оо”-г сонгосноор шүд цоорлын өвчлөлөөс сэргийлж, өвчилсөн үедээ өндөр өртөг зарцуулахаас хамгаалж чадна. Ухаалаг үр ашигтай, зөв сонголтонд нөлөөлөх чадварыг нэмэгдүүлэхэд тухайн үйл ажиллагааг давтамж ихтэйгээр явуулж, мэргэжлийн хүнээр зөвлөгөө өгүүлж, гэр бүлийн бүх гишүүдэд мэдээллийг хүргэх явдал юм.

Түлхүүр үг- үр ашигтай математик тооцоолол, зөв сонголт, эрүүл хэрэглээ

Удиртгал

Орчин үеийн хүүхдүүд их азтай нийгэмд амьдардаг гэж хөгшчүүл маань ярьдаг. Нэг бодлын сайхан үед өөрөөр хэлбэл даяаршлийн нийгэмд бараа таваар, ахуйн болон хүнсний бүтээгдэхүүний хомсдолгүй их арвин байгаагаас ингэж хэлэгдэхэд хүргэж байгаа байж болзошгүй. Гэтэл ахуйн болон хүнсний үйлдвэрлэл нь ядаж дотооддоо байдаггүйгээс янз бүрийн химийн найрлага өндөртэй бүтээгдэхүүний хэрэглээ ихэссэнээс өмнө нь дуулдаггүй өвчлөлүүд ихээр нэмэгдэж, хүний өөрийн сонголт их чухал байр суурьтай болж байна.

Манайхан өндөр үнэтэй гадаадын орных бол юу ч хамаагүй сайн гэж ойлгодог. Иймээс хүн ядаж ахуйн болон хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэглээний сонголтондоо их ухаалаг хандмаар байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл өөрийн эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлдөг эсэхийг нарийн судалж, тодруулж мэдсэний хүрээнд сонголтыг хийх хэрэгтэй юм шиг бидэнд санагддаг.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон чиг хандлагын үндэслэл:

Янз бүрийн шалтгаанаар өсвөр үеийнхэн маань хүсэл сонирхол, сонссон мэдээллийн дагуу гэр бүлийн зөв сонголтын шийдвэрт нөлөөлөл үзүүлж чаддаггүй зарим нь эцэг эхийн буруу шийдвэрийг даган хэрэгцээтэй өөрт ашигтай сайн боломжуудыг алдахад хүргэдэг. Нэг хүн оновчтой сонголтыг зөв хийвэл монгол хүн эдийн засгийн болон эрүүл мэндийн хямралд өртөхгүй бөгөөд, мянган хүн зөв сонговол монгол улсын хөгжилд эерэгээр нөлөөлнө. Иймээс дараах зорилтыг дэвшүүллээ.

1. Хими, математикийн боловсролын хөтөлбөрөөр дамжуулан суралцагчдад хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааг харьцуулах
2. А. Химийн энгийн сорил туршилтын арга, математикийн тооцоолох аргаар ээлжит хичээлийг төлөвлөн хэрэгжүүлэхдээ суралцагчдад хэрэглээнд суурилсан мэдээллийг өгч, харьцуулан судлуулж ажилласан үр дүнг хүүхэд нэг бүрийн зөв сонголтод суурилсан математик тооцооллын чадварын хөгжлийн түвшин, гэр бүлдээ нөлөөлөх нөлөөллийн чадамжийг асуулгаар тодорхойлсон нь
Б. Шүд угаадаг “оо”-г гэр бүлийн ээжүүд ихэвчлэн сонгодог хэдий ч хүүхэд нэг бүрийн гэр бүлдээ нөлөөлөх нөлөөлөл, хүүхдийн сонголтыг хүндэтгэх, хүүхэддээ итгэх итгэлцлийн хандлагыг “Оо”-г бодитоор авчруулан үр ашигтай, зөв сонголтыг тодорхойлсон нь
3. Шүдний эмчийн зөвлөгөө, эмчийн үзлэгийн үр дүн, “Оо”-ны хэрэглээний харьцуулалт, дүгнэлт

Сэдвийг сонгосон практик үндэслэл:

Эрүүл мэндийн анхдагч шалтгааныг эрүүл оновчтой сонголт гэж үзэж болно. Ухаалаг хэрэглээ гэдэг нэрийн дор хүмүүсийн дийлэнх нь “Ухаалаг утас”, “Компьютер”, “Цахим орчинд ажиллах чадварын хөгжил”, “Цахим орчны энергис өөрийгөө хамгаалах” зэргээр ойлгож хариулдаг. Гэтэл ахуйн хэрэглээний зөв сонголт, үр ашигтай математик тооцооллоос ухаалаг хэрэглээ үүсдэг гэдгийн ач холбогдлыг таниулах үүднээс энэ судалгааг хийлээ.

ТУРШИЛТ, СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

Судалгаа: Математик, химийн боловсролын хөтөлбөрөөр дамжуулан үр ашигтай, зөв сонголтонд дэмжлэг үзүүлж ажилласнаар суралцагчдын гэр бүлдээ нөлөөлөх нөлөөллийг нэмэгдүүлж, гэр бүлийнхээ эрүүл мэндийг хамгаалахад оролцож болдгийг ойлгуулсан төдийгүй, суралцагчийн тухайн агуулгыг сонирхон судлах эрэлт хэрэгцээг нэмэгдүүлж, асуудлыг шийдвэрлэх, шийдвэр гаргах чадварын хөгжилд эерэг хандлагыг нэмэгдүүлэх боломжтойг харуулсан.

Судалгааны хамрах хүрээ:

Судалгаанд хамрагдсан анги, бүлэг (сурагчийн тоо)	Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн хичээлийн жил	Хичээл заасан багш
9а, 9б, 9в-92	2014-2015, 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018-4 жил	Ц.Чимэдрэгзэн
8а, 8б, 8в-87	2015-2016, 2016-2017, 2017-2018-3 жил	Г.Дэмбэрэлмаа
7а, 7б, 7в-95	2016-2017, 2017-2018-2 жил	Б.Нямдаваа, Ц.Чимэдрэгзэн

1. “Хими, математикийн боловсролын хөтөлбөрөөр дамжуулан суралцагчдад хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааг харьцуулан гаргавал:

Суурь боловсрол	Бүлэг сэдэв	Анги	Хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа
Химийн боловсрол	Материалын өөрчлөлт	6	“Оо”-ны суурилаг шинжтэйг тодорхойлсон. Амны хөндийн хүчиллэгийг суурилаг шинжтэй оогоор угааж саармагжуулдаг болохыг танин мэдсэн.
		7	“Оо”-ны найрлагыг үндэслэн сонголт хийх талаар зөвлөгөө өгсөн.
		8	“Амны хөндийд явагдах химийн урвал, түүнээс сэргийлэхийн тулд “Оо”-гоо зөв сонгон, зөв угаах аргачлалыг шүдний эмчээр тайлбарлуулж, мэдээллийг гэр бүлд хүргүүлсэн.
			“Оо”-ны найрлаганд байгаа бодис нь лакмусан индикаторт хөх өнгө үзүүлж байгааг

Математикийн боловсрол	Тоо тоолол	9	үндэслэн, амны хөндийн эрүүл ахуйг сахин хамгаалах талаар зөвлөмж өгсөн.
		6	“Оо”-ны үнийг харьцуулж тооцоолуулсан.
		7	“Оо”-ны тэмдэгт, үнийг харьцуулан тооцоолуулсан.
		8	Эмчийн зөвлөмжид үндэслэн тэмдэгт, үнийг тооцоолуулж, зөв сонголт хийх дүгнэлт гаргуулж, гэр бүлд мэдээллийг хүргүүлсэн.
		9	Үр ашигтай, зөв сонголтыг хийснээр гарах үр дүнгийн математик тооцооллыг хийж, суралцагчдад мэдээлсэн.

2. А. Химийн энгийн сорил туршилтын арга, математикийн тооцоолох аргаар ээлжит хичээлийг төлөвлөн хэрэгжүүлэхдээ суралцагчдад хэрэглээнд суурилсан мэдээллийг өгч, харьцуулан судлуулж ажилласан үр дүнг хүүхэд нэг бүрийн зөв сонголтонд суурилсан математик тооцооллын чадварын хөгжлийн түвшин, гэр бүлдээ нөлөөлөх нөлөөллийн чадамжийг асуулгаар тодорхойлсон нь

Химийн энгийн туршилтын болон математикийн тооцоолох аргаар ээлжит хичээлийг төлөвлөн хэрэгжүүлэхдээ суралцагчдад хэрэглээнд суурилсан мэдээллийг өгч, гэр бүлдээ өдөр тутамд шүд угаахдаа ямар үнэтэй, ямар нэртэй –”Оо”-г хэрэглэдгийг асуулгаар тодорхойлсон.

Санал асуулгын асуулт:

- Эдгээр ооноос та алийг нь сонгон хэрэглэдэг вэ?
 1.1: PS 1.2: 2080 1.3: colgate total-12 1.4 aquafresh
 1.5 himalaya 1.6 бусад.....
- Ямар үнэтэй оог сонгодог вэ?
 2.1: 1000-1500 2.2: 1500-3500 2.3: 3500-5500 2.4: 5500-аас дээш

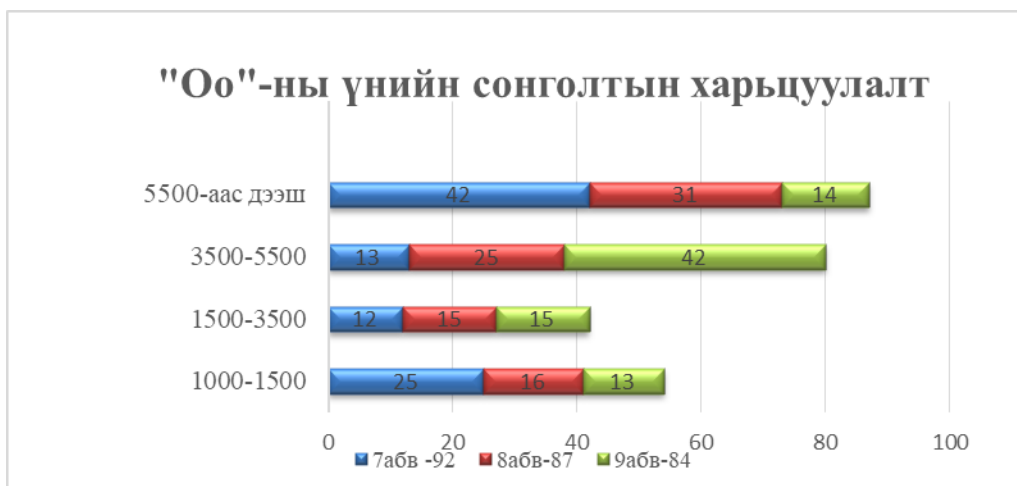
1-р асуулгын үр дүн:

“Оо”-ны сонголт	7абв-92	8абв-87	9абв-84
Ps	35	25	15
2080	20	5	9
Colgate	12	10	12
Aquafresh	8	15	4
Himalaya	2	22	32
Бусад	15	10	12

2-р асуулгын үр дүн:

“Оо”-ны үнийн сонголт	7абв -92	8абв-87	9абв-84
1000-1500	25	16	13
1500-3500	12	15	15
3500-5500	13	25	42
5500-аас дээш	42	31	14

Дүгнэлт: Судалгааны үр дүнгээс харахад химийн бодис ихээр орсон “Оо”-ны сонголт 35-9 болон буурч, байгалийн гаралтай оо сонгох нь 2-32 болж өссөн эерэг үр дүнг тодорхой хэмжээгээр авчирч байна. Үнэ хямд, химийн бодис ихээр орсон оог 37 суралцагч, үнэ ихтэй химийн бодис ихээр орсон 42 суралцагч сонгосон нь үр ашигтай математик тооцоололгүй сонголтыг хийдэг нь харагдаж байна. Байгалийн гаралтай, дундаж үнэтэй үр ашигтай тооцоолол бүхий “Оо”-ны сонголт хийх чадвар нь 13-42 суралцагч болсон нь математик, химийн боловсролоор дамжуулан хүүхдийн гэр бүлийн сонголтонд нөлөөлөх нөлөөллийг өөрчлөх боломжтойг харуулж байна.

Б. Шүд угаадаг “оо”-г гэр бүлийн ээжүүд ихэвчлэн сонгодог хэдий ч хүүхэд нэг бүрийн гэр бүлдээ нөлөөлөх нөлөөлөл, хүүхдийн сонголтыг хүндэтгэх, хүүхэддээ итгэх итгэлийн хандлагыг “оо”-г бодитоор авчруулан үр ашигтай, зөв сонголтыг харьцуулан тодорхойлсон нь

Амны хөндийн эрүүл мэндийг хэрхэн хамгаалах, шүд угаах “Оо”-г хэрхэн сонгох талаар мэргэжлийн эмчээр суралцагчдын дунд сургалтыг явуулахдаа “Оо”-г бодитоор авчруулан зөвлөгөө өгч, эмчээр шүдний өвчлөлийг үзүүлсэн. Гэр бүлээрээ хэрэглэдэг “Оо”-ны талаарх мэдээллийг дараах байдлаар нэгтгэж харьцуулахад:

Нийт 263 суралцагчийн гэр бүлдээ хэрэглэж байгаа “Оо”-г авчруулан үр ашигтай, зөв сонголтыг “Оо”-ны тэмдэгтээр харьцуулахад:

Сонголт Суралцагчийн тоо	Ногоон, цэнхэр тэмдэгт бүхий “Оо”-ны сонголт	Улаан, хар тэмдэгт бүхий “Оо”-ны сонголт
9abv-84	19+25+15=59	10+9+6=25
8abv-87	11+17+29=57	13+10+7=30
7abv-92	22+13+13=48	14+19+11=44

Үр дүнг нэгтгэж харьцуулбал:

“Оо”-ны найрлагын ангилал-зөв сонголтыг тэмдэгт, үр ашигтай тооцоололд үндэслэн сонгох сонголтын ялгаа	“Оо”-г бодитоор авчирч үр ашигтай, зөв сонголтын үр дүн
Ногоон тэмдэгтэй-100% байгалийн гаралтай, хөх тэмдэгтэй-байгалийн гаралтай-болон эмчилгээний зориулалттай, дундаж үнэ бүхий “Оо”-ны сонголт	164-60.2%
Улаан тэмдэгтэй- байгалийн гаралтай бодис-30%, химийн бодис-70% орсон болон хар тэмдэгтэй-100% химийн бодис орсон, хямд болон үнэтэй “Оо”-ны сонголт	99-39.8%

Үр дүнг графикаар харуулбал:

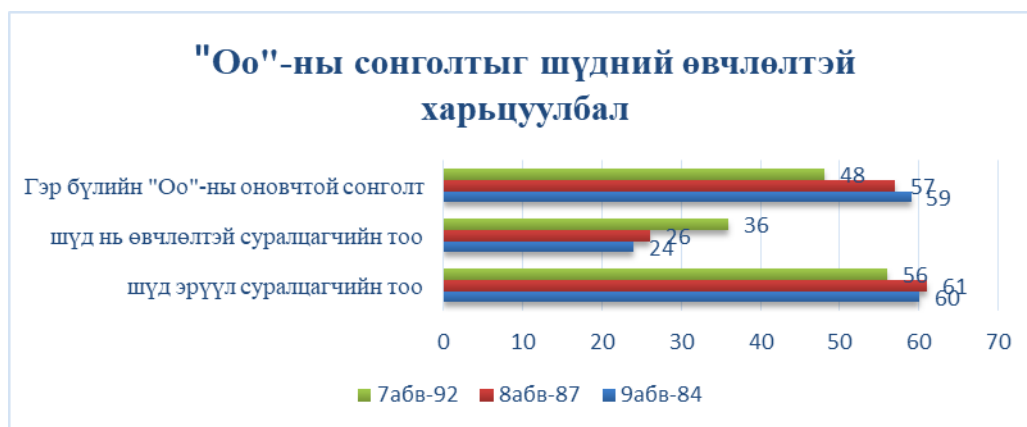
Графикаас харахад: Нийт 263 суралцагчдын гэр бүлийн 164 буюу 60.2% нь үр ашигтай, зөв сонголт хийдэг, 99 буюу 39.8% нь амны хөндийг гэмтээх химийн бодисын агуулга өндөртэй "Оо"-г сонгодог болох нь харагдаж байна.

3. Шүдний эмчийн зөвлөгөө, эмчийн үзлэгийн үр дүн, "Оо"-ны хэрэглээний харьцуулалт, дүгнэлт

Суралцагчид гэр бүлийн "Оо"-гоо авчирсан үед нь "Үе залгамжлагч-Элит сувилал"-ын шүдний эмч Г.Хоролсүрэн эмчийг сургууль дээр урьж, "Шүдний өвчлөл үүсэх шалтгаан, сэргийлэх арга зам"-ын талаар анги ангиар нь сургалт зохион байгуулж, аль "Оо"-г сонговол үр дүнтэй сонголт болох талаар хэлэлцүүлэг хийсэн. Энэ сургалтаар хүүхдүүд ямар "Оо"-г хэрэглэвэл үр дүнтэй болохыг илүү их мэдэрч хүлээж авсан. Энэ сургалтаас өмнө сургуулийн эмчээр суралцагчдын шүдийг үзүүлж, шүдний өвчлөлтэй хүүхдүүдийг илрүүлсэн. Шүдний өвчлөлийг "Оо"-ны хэрэглээтэй харьцуулахад:

Суралцагчид, бүлгээр	анги	шүд эрүүл суралцагчийн тоо	шүд нь өвчлөлтэй суралцагчийн тоо	"Оо"-ны сонголт	оновчтой
9абв-84		23+28+9=60	6+6+12=24	59 буюу 70.2%	
8абв-87		16+21+24=61	8+6+12=26	57 буюу 65.5%	
7абв-92		29+15+12=56	7+17+12=36	48 буюу 52.2%	

Үр дүнг графикаар харуулбал:

Графикаас харахад суралцагчийн амны хөндий эрүүл байх нь гэр бүлийн зөв оновчтой "Оо"-ны сонголттой шууд хамааралтай болох нь харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл нийт 263 суралцагчдаас 177 суралцагчийн шүд эрүүл байгаа нь 164 гэр бүлийн сонголт оновчтой байгаатай холбоотой байгаа гэж дүгнэн хэлж болно.

Дүгнэлт

- Эрүүл мэндийн анхдагч шалтгааныг эрүүл оновчтой сонголт гэж үзээд ухаалаг хэрэглээ гэдэг нэрийн дор хүмүүсийн дийлэнх нь "Ухаалаг утас", "Компьютер", "Цахим орчинд ажиллах чадварын хөгжил", "Цахим орчны энергиэс өөрийгөө хамгаалах" гэж үздэг ташаа ойлголтыг энэ судалгаагаар дамжуулан бага ч гэсэн өөрчлөхийг зорилоо. Нийт 263 суралцагчдын гэр бүлийн 164 буюу 60.2% нь үр ашигтай, зөв сонголт хийснээр 177 суралцагчийн шүд эрүүл байгаатай холбоотой гэж дүгнэн хэлж болно. 99

буюу 39.8% нь амны хөндийг гэмтээх химийн бодисын агуулга өндөртэй “Оо”-г сонгодог нь санхүүгийн нөөц боломж, хүүхдийн сонголтыг хүндэтгэх байдал, хандлагыг өөрчлөх боломжгүй олон хүчин зүйлсээс хамаарах боломжтой. Нэг хүний зөв сонголт, нийтэд мэдээлэх зөв мэдээлэл бүгд тогтвортой хөгжлийн боловсролын зорилтын нэг мөчир салааг үүсгэнэ.

- Хими, математикийн боловсролын туршилтын болон тооцооллын аргаар олж авсан мэдлэг, мэдээллээ ашиглан гэр бүлдээ нөлөөлсөн нөлөөллийг үнэлэхдээ гэртээ хэрэглэж байгаа “Оо”-г авчруулан судалж үзэхэд химийн бодисын агууламж өндөртэй “Оо”-ы сонголт 98%-иас 47% болон буурч, байгалийн гаралтай “Оо”-ны сонголт 2%-53% болж өссөн эерэг үр дүнг харуулсан. Эндээс тогтвортой хөгжлийн үндэс нь эрүүл мэндийн асуудлыг цогцоор нь хэрхэн шийдвэрлэснээс эхэлнэ гэж үзэж болох талтай.
- Иймээс ахуйн хэрэглээний зөв сонголт, үр ашигтай математик тооцооллоос ухаалаг хэрэглээ үүсдэг гэсэн эерэг үр дүнг тодорхой хэмжээгээр авчирдаг гэдэг ач холбогдлыг таниулах сурталчилгааг их давтамжтайгаар хэрэгжүүлэх нь чухал. Мөн эндээс хүний дадал болсон зүйлийг өөрчлөхөд их хугацаа зарцуулдаг гэдгийг туршилтын өөрчлөлтөөс хэлж болно. Дэлхий ертөнцийн хөгжил бол хүний хөгжлийн асуудлыг чухалчлан авч үздэг шиг эрүүл сонголт бол хүн бүрийн хувьд тогтвортой хөгжлийн боловсролд хувь нэмрээ оруулах болно гэж дүгнэж хэлж болно.

Ном зүй

1. Н.Нэргүй, Ч.Нямгэрэл ба бусад, Багилахуйн хөгжил: Багилахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент (Боловсролын бодлого боловсруулагч, судлаач, арга зүйч, ЕБС-ийн удирдах ажилтан нарт зориулав), УБ., 2013.
2. С.Батсүх Хүүхдийн хөгжил УБ., 2010.
3. Д.Сарангэрэл нар Хими-VII, VIII, IX УБ., 2015.
4. Н.Баянбилэг нар Математик-VII, VIII, IX УБ., 2015.

Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг химийн томъёогоор орлуулан бичих арга

П.Хушигжаргал khishgee.khuslen@gmail.com

T.Саранцэцэг Saraa364319@gmail.com

X. Сувдмаа Suvdma.kh@gmail.com

Орхон аймаг. 4-р сургууль

Зорилго: “Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг химийн томъёогоор орлуулан бичих арга ” сэдвийн заах арга зүйн шийдэл олно.

Судалгааны загвар

Судалгааны үр дүн

Химийн урвал, урвалын тэгшитгэл нэгж сэдвийн хүрээн дэх үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг химийн томъёогоор орлуулан бичих агуулгыг 9-р ангийн суралцагчдад сорил туршилт болон химийн томъёо зохиох мөрдөлгөөн дээр үндэслэн ойлгуулах, энгийн арга зүйн шийдлийг судалгааны үр дүнд олж, бүх багш авч ашиглах боломжтой сайн хичээл болгосон.

Практик ач холбогдол

Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг химийн томъёогоор орлуулан бичих аргыг таниулахдаа баг бүрээр туршилт гүйцэтгүүлж, учир шалтгааныг ажиглуулж дүгнэлт гаргуулснаар элементийн исэлдлийн хэм /валент чанар/, ионы цэнэгт нь үндэслэн бодисын молекулын томъёог зохион урвалын тэгшитгэлийг бичих үйлийн баримжаа авах ач холбогдолтой.

Шинэлэг тал

Онолын ойлголтыг энгийн туршилт болон **бодисын томьёо зохиох мөрдлөгөөг** ашиглан зааж ойлгуулсан.

Удиртгал

Боловсролын чанарын шинэчлэлийн үзэл санааг хэрэгжүүлж, сурагчдаа хөгжүүлэхийн тулд багш өөрийнхөө багшлахуйн арга зүйг улам төгөлдөржүүлэх хэрэгцээ, шаардлага тулгарч байна.

Сэдэв сонгосон үндэслэл

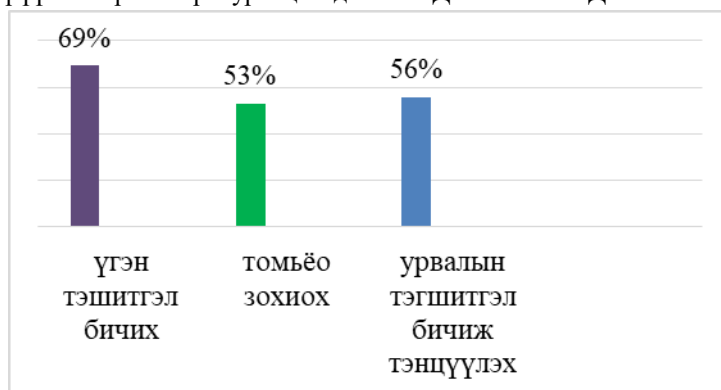
2015-2016 оны хичээлийн жилээс дунд ангид “Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр” хэрэгжсэн. Бидний судалж буй 9-р анги нь 8-р ангиасаа цөм хөтөлбөрийн агуулгын сурах бичгийг судалж эхэлсэн.

“Химийн урвал” сэдвийн агуулгаар өмнөх чадварыг судлахад химийн урвалыг үгэн тэгшитгэлээр илэрхийлэх, томьёо зохиох, урвалын тэгшитгэл бичиж тэнцүүлэх чадварууд хангалтгүй байсан. Дээрх чадвар нь сурагчдад химийн хэлийг эзэмшүүлэхэд суурь чадвар болдог тул сэдэв сонгох үндэслэл болсон.

Хичээлийн санаа

Химийн урвал, урвалын тэгшитгэл нэгж сэдвийн хүрээнд “Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг химийн томьёогоор орлуулан бичих арга” ээлжит хичээлээр 9-р ангийн сурагчид нь:

- Физик химийн үзэгдлийг ялгах
 - Химийн урвалыг үгэн тэгшитгэлээр илэрхийлэх
 - Химийн томьёо зохиох
 - Химийн урвалыг молекулын тэгшитгэлээр илэрхийлэх гэсэн чадваруудыг эзэмшсэн байх ёстой.
- Эдгээрийг илрүүлэх зорилгоор суралцагчдаас ЧАДВАРЫН СУДАЛГАА-г авахад:

Судалгаанаас харахад

- Химийн урвалыг үгэн тэгшитгэлээр илэрхийлэх
- Химийн томьёо зохиох
- Урвалын тэгшитгэл бичиж, тэнцүүлэх чадварууд хангалтгүй байсан учир энэ сэдвээр хичээлийн судалгаа хийх шаардлагатай гэж үзсэн.

Даалгаврын хангалтгүй үнэлэгдсэн гол шалтгааныг

1. Судалж буй 9-р анги нь 8-р ангиасаа цөм хөтөлбөрт шилжсэн
2. Химийн томьёо зохиох агуулгыг “Химийн холбоо” сэдэвт багтаасан
3. Сурагчдын хүлээж авах чадвар харилцан адилгүй
4. Багшийн заах арга барил гэж үзсэн.

Дээрх чадварыг эзэмшүүлэхийн тулд “Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг томьёогоор бичих арга” сэдвээр хичээлийн судалгаа хийж сайн хичээл болгохыг зорьсон бөгөөд багаараа дараах үе шатуудыг төлөвлөн ажилласан.

Хичээлийн судалгааны зорилго, үе шат

1. Судалгааны зорилго:
 - “Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг томьёогоор бичих арга” сэдвийг заах арга зүйн шийдэл олно.
2. Судалгааны үе шат:
 - Сурагчдын эзэмшсэн байвал зохих чадварын судалгаа авч, анализ дүгнэлт хийх
 - Хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийх

- Хичээлийн бэлтгэл судалгааны үр дүнд олдсон арга зүйн шийдлээр 1-р үеийн судалгаат хичээл явуулах
- Хичээлийг дахин сайжруулж, сайжруулсан төлөвлөлтөөр 2-р үеийн судалгаат хичээлийг явуулах
- 2-р хичээлийг сайжруулж, 3-р үеийн судалгаат хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийх
- 3-р үеийн судалгаат хичээлийг явуулах
- Судалгаат хичээлүүдийн үр дүнгээр тайлан бичих, сайн хичээл болсон эсэх дүгнэлт хийх

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

I. Судлагдахууны агуулгын судалгаа:

1. Суурь боловсрол дахь сургалтын цөм хөтөлбөрт “Химийн урвал” сэдвийн агуулгын залгамж холбоо нь:

6-р анги	7-р анги	8-р анги	9-р анги
-Хүчиллэг суурилаг уусмалыг холиход саармагжих үзэгдэл явагддаг болохыг туршиж тайлбарласан	-Хими физикийн үзэгдлийг ялган таньж, хлорид, сульфат, оксид, гидроксидыг гарган авахтай холбогдох үгэн тэгшитгэл бичсэн -Химийн нэгдлийн задрах урвалаар металл ба металл биш элемент гарган авч болдгийг, металл нь шингэрүүлсэн хүчилтэй харилцан үйлчлэлцдэг болохыг туршилтаар тодорхойлж үгэн тэгшитгэл бичсэн	-Металл ба металлын карбонатаас давс гарган авах туршилт хийж, үгэн тэгшитгэлээр илэрхийлэх -Металлын хүчилтөрөгч, ус, шингэрүүлсэн хүчилтэй урвалд орох чадварыг тодорхойлж, идэвхийн эгнээ бүтээж, халах урвалын мөн чанарыг ойлгосон.	-Физик химийн үзэгдлийн ялгаа, химийн урвалын төрлийг тодорхойлно. -Исэлдэх ангижрах ойлголтыг тайлбарлаж, түүний жишээн дээр химийн урвалыг үгэн болон тэгшитгэлээр илэрхийлсэн

II. Мэдлэг эзэмших явцын судалгаа:

1. Таамаглал дэвшүүлэх үед физик химийн үзэгдлийг ялгах, химийн урвалын дараа бодисын масс өөрчлөгдөхгүй гэж
2. Шинжлэн судлах ажлыг төлөвлөх үед туршилтын хэрэглэгдэхүүн, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, туршилтын аргачлалыг боловсруулна гэж
3. Баримт нотолгоо гаргах, тайлагнах үед урвалын дараа бодисын масс өөрчлөгдөхгүй болохыг батлах, хэрээс арга буюу томьёо зохиох мөрдөлгөө ашиглан томьёо зохиох, БМХХ-ийг томьёолж урвалын тэгшитгэлийг тэнцүүлнэ гэж
4. Үр дүнг нягтлах, үнэлэх үед үгэн болон томьёон тэгшитгэлийг бичиж тэнцүүлнэ гэж тус тус таамагласан.

III. Багшлахуйн арга барилын судалгаа:

Сурагчид туршилтын аргачлал бичих явцад багшийн чиглүүлгийг анзаараагүйгээс болж:

- Туршилтын аргачлалд (дараалал, заавар) эх ба бүтээгдэхүүний масс олох гэдгийг бичихгүй байх
- Туршилтын алдаанаас болж бодисын масс хадгалагдах хууль батлагдахгүй байх гэх мэт алдаа гарч болзошгүй тул хичээлийн төлөвлөлтөнд сайн тусгаж өгөх хэрэгтэй гэж үзсэн.

IV. Хэрэглэгдэхүүний судалгаа:

- Туршилтын хэрэглэгдэхүүнийг баг бүрт бэлдэх
- Ажлын хуудсыг хүүхэд бүрээр бэлдэх нь хүүхдийн мэдлэг бүтээх үйлд дэмжлэг болж шинжлэх ухаанч арга барил төлөвшинэ гэж таамагласан.

V. Үнэлгээний судалгаа:

Сурагчдын мэдлэг чадвар эзэмшилтийн түвшин, ахиц дэвшлийн өөрчлөлт, идэвх сонирхол зэргийг илрүүлэх гол хэрэгсэл нь ажлын хуудас гэж үзээд:

- Ажлын хуудас бэлдэх
- Рубрик боловсруулах
- Ажлын хуудсанд сурагчийн өөрийн үнэлгээний асуулга боловсруулж багтаах

Судалгаат хичээл

1-р хичээлийг зааж хичээл дууссаны дараа сурагчдыг ажлын хуудсаар нь үнэлэхэд:

№	Асуулт	Сурагчийн өөрийн үнэлгээгээр		Багшийн хяналт дүгнэлтээр	
		Тийм	Үгүй	Чаддаг болсон	Чадаагүй, ойлгоогүй
1	Туршилтын ажлын зааварчилгаа боловсруулсан.	35-97%	1-3%	28 – 78%	8 – 22%
2	Физик химийн үзэгдлийн ялгааг мэдсэн	36-100%		36-100%	
3	Химийн урвалын үгэн тэгшитгэлийг зөв бичих	36-100%		28 -79%	8 – 22%
4	Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөнд үндэслэн томьёо зөв зохиосон	27-75%	9-25%	19 – 53%	17 – 47%
5	Химийн урвалын тэгшитгэлийг зохиож зөв тэнцүүлсэн.	28-78%	8-22%	20 – 56%	16 – 44%

2-р хичээлийг заахад “ Натрийн карбонатыг давсны хүчлээр үйлчлэх” туршилт нь суралцагчдын идэвх сонирхлыг өрнүүлсэн төдийгүй ажлын хуудсаа боловсронгуй болгосноор химийн томьёо зохиох “**Хэрээс арга**”-ыг хэрэглэснээр өмнөх хичээлээс давуу болж чадсан.

№	Асуулт	Сурагчийн өөрийн үнэлгээгээр		Багшийн хяналт дүгнэлтээр	
		Тийм	Үгүй	Чаддаг болсон	Чадаагүй, ойлгоогүй
1	Туршилтын ажлын зааварчилгаа боловсруулсан.	31-100%		25 – 81%	6 – 19%
2	Физик химийн үзэгдлийн ялгааг мэдсэн	27 - 87%	4 - 13%	28-90%	3 – 10%
3	Химийн урвалын үгэн тэгшитгэлийг зөв бичих	29 -94%	2 -7%	23 -74%	8 – 26%
4	Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөнд үндэслэн томьёо зөв зохиосон	26 – 83%	5 - 16%	21 – 68%	10 – 32%
5	Химийн урвалын тэгшитгэлийг бичиж зөв тэнцүүлсэн.	26 - 84%	5 – 16%	21 – 68%	10 – 32%

3-р хичээлийг “Бодисын томьёо зохиох мөрдөлгөө”-д үндэслэсэн нь химийн урвалын тэгшитгэлийг зөв бичиж тэнцүүлж чадсан.

№	Асуулт	Сурагчийн өөрийн үнэлгээгээр		Багшийн хяналт дүгнэлтээр	
		Тийм	Үгүй	Чаддаг болсон	Чадаагүй, ойлгоогүй
1	Туршилтын ажлын зааварчилгаа боловсруулсан.	36 – 95%	2 – 5%	33 – 87%	5– 13%
2	Физик химийн үзэгдлийн ялгааг мэдсэн	38 – 100%		38-100%	

3	Химийн урвалын үгэн тэгшитгэлийг зөв бичих	34 – 90%	4 – 11%	32 -84%	6 – 16%
4	Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөнд үндэслэн томьёо зөв зохиосон	35 – 92%	3 – 8%	30 – 79%	8 – 21%
5	Химийн урвалын тэгшитгэлийг зохиож зөв тэнцүүлсэн.	36 – 95%	2 – 5%	34 – 89%	4 – 11%

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл

Хүүхдээр юуг, яаж хийлгэсэн тухай алхмууд

Туршилт хийе	Туршилтаа ажиглая	Дүгнэлт гаргая
Суралцагчид хэрэглэгдэхүүнээ сонгож туршилтын зааварчилгааг боловсруулан “ Натрийн карбонатыг давсны хүчлээр үйлчлэх” туршилтаа хийх	-Урвалаас хий ялгарч байгааг ажиглах -Эх ба бүтээгдэхүүн бодисын шинж чанар, массад өөрчлөлт гарсан эсэхийг ажиглах	-Химийн томьёо зохиох мөрдлөгөөнд үндэслэн химийн томьёо зохиох -Химийн урвалыг үгэн болон молекулын тэгшитгэлээр илэрхийлэх -Бодисын масс хадгалагдах хуульд үндэслэн урвалын тэгшитгэл бичиж тэнцүүлэх

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага

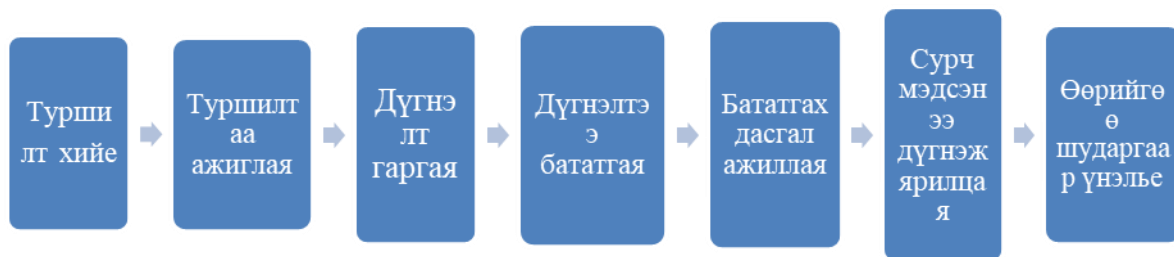
- Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөг урвалын тэгшитгэл бичиж тэнцүүлэхэд ашигласан.
- Арга зүйгээ хамтаар сайжруулсаа үр дүнд хүүхдэд гарч буй ахиц өөрчлөлтийг үнэлэх **рубрик** боловсруулж, туршиж хэрэгжүүлсэн.

Судалгааны үр дүн

1. Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөнд хийсэн зарим сайжруулалт:

	1-р хичээл	2-р хичээл	3-р хичээл
Сэдэв	Химийн урвал	Химийн урвалын тэгшитгэл	Үгэн тэгшитгэл дэх бодисын нэрийг томьёогоор бичих арга
Агуулга	Химийн үзэгдлийг ялгаж түүнийг үгээр болон тэгшитгэлээр илэрхийлэх	Өөрчлөлт ороогүй	Өөрчлөлт ороогүй
Зорилго	Химийн урвалын тэгшитгэл бичиж тэнцүүлэх	Өөрчлөлт ороогүй	Өөрчлөлт ороогүй
Арга зүй	Химийн урвалыг шууд тэнцүүлж өгсөн нь хүүхдийн бүтээлчээр сэтгэх үйлийг хязгаарласан.	Хэрээс аргыг ашиглан томьёо зохиох өмнөх мэдлэгийг сануулсан ч цаг их авч урвалын тэгшитгэлийг тэнцүүлэхэд хугацаа их орсон	Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөг санамж хэлбэрээр оруулсан нь сурагчид ХБЕХ-ыг төвөггүй олж, томьёо зохиох чадвар нь дээшилсэн
	Алхам бүрийн төгсгөлд ямар дүгнэлт хийх ёстойг төлөвлөлтөнд тусгах	Алхам бүрийн төгсгөлд дүгнэлт хийсэн	
Ажлын хуудас	Бататгал дасгал дутмаг	Хэрээс аргыг хэрэглэн томьёо зохиож урвалын тэгшитгэлийг тэнцүүлэх арга Сурагчийн өөрийн үнэлгээний асуулга	Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөг санамж хэлбэрээр оруулсан Сурагчийн өөрийн үнэлгээний асуулга Ажлын хуудсанд хүүхдийн бичих талбарыг задгай болгосон

2. Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

3. Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал:

	1-р хичээл	2-р хичээл	3-р хичээл
Хичээлийн эхлэл	Лаа асах, ус буцлах, диффуз, зэс аяга ногоорох, сүү гашлах зэргийн аль нь физикийн, аль нь химийн үзэгдэл вэ? - Зэс шатах нь химийн урвал мөн үү?	 Зураг1 зураг 2 Зураг 3 - Зураг 1-ийг ажиглаж химийн урвалын дараа бодисын масс өөрчлөгдөх үү?	 ДДЦ Ус буцлах Зайрмаг хайлах -ДДЦ-ын зургийг ажиглуулж химийн урвалын дараа бодисын масс өөрчлөгдөх үү? гэсэн асуултаар сэдэлжүүлсэн нь хичээлийн зорилгод хөтөлж чадсан
Хичээлийн өрнөл	Металл зэсийн шатах урвал	- Натрийн карбонат давсны хүчилтэй үйлчлэх / Бодисын масс хадгалагдах хууль / - Хэрээс аргыг үндэслэн томьёо зохиож тэгшитгэл бичих	- Натрийн карбонат давсны хүчилтэй үйлчлэх / Бодисын масс хадгалагдах хууль / Химийн томьёо зохиох мөрдөлгөөг санамж хэлбэрээр оруулан түүнд үндэслэн томьёо зохиож тэгшитгэл бичих
Хичээлийн төгсгөл	Химийн урвалын тэгшитгэлийг тэнцүүлсэн Аман үнэлгээ Ажлын хуудасны гүйцэтгэлийг оноожуулж үнэлсэн	Ажлын хуудсанд сурагчийн өөрийн үнэлгээний асуулга оруулж үнэлсэн Ажлын хуудасны гүйцэтгэлд рубрик боловсруулж үнэлсэн	$m \times \text{бодис} = m$ бүтээгдэхүүн бодис учраас химийн урвалын тэгшитгэлийг тэнцүүлдэг гэсэн дүгнэлтэнд хүрч таамаглалаа баталсан Мөрдөлгөөнд үндэслэн томьёо зохиож сураад урвалын тэгшитгэл зөв бичиж тэнцүүлж сурснаараа хичээлийн зорилго биелэгдсэн. Үнэлгээ ижил

Суралцагчийг ажиглах хуудсаар

Багш Д.Оюунбилэг, Б. Пүрэвсүрэн

- Хүүхэд бүр хийх зүйлээ сайтар ойлгосон.
- Алхмуудыг нарийн тодорхой гаргаж өгсөн тул суралцагчдад ойлгомжтой байсан.
- Мөн үр дүнг тайлбарлан ярих, багшийн асуултын дагуу ярилцсан.
- Суралцагч нэг бүр ажлын хуудсыг бүрэн хийж гүйцэтгэсэн.
- Хийж гүйцэтгэх хүсэл эрмэлзлэл их байсан.
- Бүх суралцагчдад хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг нэг бүрчлэн бэлтгэсэн учраас хүүхдийн оролцоо тэгш байсан.
- Сургалтын хэрэглэгдэхүүний аргачлал тодорхой байгаа нь сурагчдыг мэдлэг бүтээх үйлд хөтөлж чадсан.
- Даалгавар гүйцэтгэсний дараа суралцагчид дүгнэлт гаргаж чадаж байна.
- Хичээлийн агуулгын түвшин, хугацаа болон зорилгод нийцэж хүүхэд бүр ажиллах нөхцөл бүрдсэн.

Хичээл ажиглах хуудсаар

Сургалтын менежер Ч.Амаржаргал, Б. Саранчулуун

- Хүүхэд бүрээр туршилт хийлгэж байгаа нь сайн
- Үнэлэх боломжийг харуулсан алхам болон даалгавар сайн
- Хичээлийн төлөвлөлт сайн
- Зорилгод хүрэх арга замуудаа үйлийн алхам бүрээр төлөвлөсөн нь сайн
- Суралцагч бүрийн сонирхол, хэрэгцээг хангасан хичээл боллоо
- Хэрэглэгдэхүүн хүртээмжтэй шаардлага хангасан
- Суралцагч бүр ажлын хуудсан дээрээ өөрийгөө үнэлсэн.

Багшийг ажиглах хуудсаар

Багш Д.Тунгалагтуул

- Зорилгоо оновчтой тодорхойлсон.
- Хичээлийн алхмууд нэгээс нөгөө рүү шилжин, ууссан уялдаа холбоотой байна.
- Багш суралцагчдыг чиглүүлэн туршилт хийх, туршилтаа ажиглах, дүгнэлт, бататгал дасгалуудын үед зааварчилгаа өгч байлаа. Энэ нь суралцагчид өөрсдөө мэдлэг бүтээхэд сайн нөлөөтэй байлаа.
- Суралцагчид юу сурч мэдсэнийг асууж гаргаж ирсэн.

Дүгнэлт

Суралцагчдаас өмнөх чадварын судалгаа авч даалгаврыг хангалтгүй гүйцэтгэсэн байдлын шалтгааныг ярилцаж тодруулахад суралцагчдын бодисын химийн томьёо зохиох чадварыг дээшлүүлэх шаардлага гарсан тул “Үгэн тэгшитгэл дэх бодисыг томьёогоор бичих арга” сэдвийг сонгон авч хичээлийн бэлтгэл судалгаа хийж, арга зүйг боловсруулсан.

Энэ арга зүйгээр зааснаар суралцагчдын урвалын тэгшитгэл бичиж тэнцүүлэх даалгавар гүйцэтгэх чадварын тоон үзүүлэлт 56%-иас 89% болж ахисан төдийгүй суралцагчдын идэвх сонирхол оролцоо нэмэгдэж, мэдлэгийг энгийн байдлаар ойлгуулж чадсан нь энэ хичээлийн давуу тал болсон.

Суралцагчдын шинжлэх ухаанч арга барилын чадварын ахицыг илрүүлэх шалгуурыг боловсруулж, түүний үр дүнг зөв тооцооноор суралцагчдад төлөвшиж буй эерэг өөрчлөлт, хандлагыг бодитой харж тодорхойлж чадсан.

Манай баг хамт олон өөрсдийн боловсруулж сайн хичээл болгосон энэхүү заах арга зүйг үр дүнтэй болсон гэж үзэж, аймгийнхаа 13 багшид түгээн дэлгэрүүлэн хамтран ажиллаж байна

Ном зүй

1. БСШУЯ, (2015). Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр. Улаанбаатар
2. Сарангэрэл, Д., нар (2015). Хими VII. Улаанбаатар.
3. Сарангэрэл, Д., нар (2015). Хими VIII. Улаанбаатар
4. Сарангэрэл, Д., нар (2015). Хими IX. Улаанбаатар
5. Оюунцэцэг, Н., нар (2015). Багшийн ном ХИМИ VII. Улаанбаатар
6. Оюунцэцэг, Н., нар (2015). Багшийн ном ХИМИ VIII. Улаанбаатар
7. Оюунцэцэг, Н., нар (2015). Багшийн ном ХИМИ IX. Улаанбаатар
8. Ичинхорлоо, Ш., (2010). Судалгааны ажлын үндэс. Улаанбаатар

Шилжүүлэгч фактор ашиглан химийн бодлого бодох арга зүйн туршлага

Б.Уранбилэг, uuk.urnaа@gmail.com¹, А.Ариунзаяа², adiyaariunzaya@gmail.com

^{1,2}Өвөрхангай аймаг Арвайхээр сум Алтангадас одонт ЕБ-ын 1 дүгээр сургуулийн химийн багш нар

Удиртгал

Ахлах ангийн химийн цөм хөтөлбөрийн зорилгод “Сурагч нь ахуй амьдралын болон шинжлэх ухаан, технологийн мэдээлэл боловсруулах, асуудал шийдвэрлэх, шийдвэр гаргахад химийн хэл, сэтгэлгээгээр хандах, бие даан, бүтээлчээр суралцах мэдлэг, чадвар эзэмшихэд оршино” гэсэн. (Бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөр "ХИМИ", 2016) Химийн бодлого бодож, тооцоо хийж сурах нь химийн хэлд тайлагдах зайлшгүй чухал чадвар юм. Аравдугаар ангидаа стехиометрийн тооцоот бодлогыг эхлэн бодож, моль гэдэг ойлголттой танилцаж байгаа. Сурагчдыг химийн тооцоот бодлого сайн бодож сургахад анхны тавил зөв байх хэрэгтэй гэж үзэж байна.

Химийн сургалтын цөм хөтөлбөрийн шинэчлэл нь сургалтын арга зүй, технологийн шинэчлэлийг зүй ёсоор шаардана. (Бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөр "ХИМИ", 2016) Химийн тооцоот бодлогыг шилжүүлэгч факторын аргаар бодох шинэ арга сургалтанд нэвтрээд удаагүй байна. Энэ шинэ аргаар бодлого бодож сургахад багш нар адилхан л хариу гарахаас гэж үзэн ихэвчлэн хуучин аргаар зааж байгаа ажиглагдсан. Иймд химийн тооцоот бодлого бодох томьёоны, пропорцын, шилжүүлэгч факторын аргыг харьцуулан судлах шаардлага байгаа нь харагдсан.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

1990 оноос дэлхий нийтээр нийгмийг төдийгүй боловсролыг цоо шинээр харах болж, боловсролыг шинэчлэх шинэ концепциудыг дэвшүүлж эхэллээ. Монгол оронд ардчилсан хувьсгал өрнөж, хөгжлийн шинэ замыг сонгож замнах боллоо. Бид энэхүү түүхэн бодит нөхцөлд химийн боловсролын шинэчлэлийг хийж байна. (Ч.Нямгэрэл, 2013) Боловсролын шинэчлэлийн нэг хэсэг болох “Цөм хөтөлбөр” хэрэгжээд удаагүй байна. Химийн цөм хөтөлбөрт химийн тооцоот бодлого бодох нь ахлах ангиас эхлэн үзэхээр тусгагдсан байгаа.

Бүрэн дунд боловсролын 10-р ангийн хими сургалтын цөм хөтөлбөрт анх удаа бодлого, тооцоо орж байгаагаараа онцлог. (Бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөр "ХИМИ", 2016) Химийн тооцоот бодлогыг эхэлж бодохоос гадна арга зүй нь “Шилжүүлэгч фактор” ашиглан бодох арга зүйгээр шинэчлэгдсэн.

2016-2017 оны хичээлийн жилд 10 дугаар ангийн 2 бүлэгт энэхүү арга зүйгээр химийн тооцоот бодлого бодуулахад сурагчид сонирхолтой, сайн сурч байсан. Ингээд энэ хичээлийн жилд химийн бодлого бодох томьёоны, пропорцын, шилжүүлэгч факторын аргыг харьцуулан судлахаар шийдсэн юм. Бидний судалгааны ажилд дараах онол, арга зүй нь гол тулгуур үндэс болсон юм.

Зорилго: Шилжүүлэгч факторыг ашиглан бодлого бодох арга зүйг химийн хичээлд туршиж, үр дүнг бусад аргатай харьцуулан судалж, химийн багш нартаа түгээн дэлгэрүүлэхийг зорьсон.

Судалгааны арга зүй: 10-р ангийн 4 бүлэгт бодисын масс, молийн тоо, хийн эзэлхүүн, уусмалын массын концентраци, молийн концентраци, химийн урвалаар тооцоо хийх бодлогуудыг томьёо, пропорц, шилжүүлэгч фактор /торын арга/-аар зааж туршив.

Сурагчдын бодлого бодох чадварыг өөрийн үнэлгээний судалгаа авч, шалгалтын дүнтэй харьцуулан судалж аль аргаар илүү бодож байгааг илрүүлсэн. Судалгааны боловсруулалтыг SPSS программ ашиглан хийсэн.

Химийн багш нар бодлогыг аль аргаар сурагчдадаа ихэвчлэн бодуулж, шилжүүлэгч фактор ашиглах шинэ арга зүйг сургалтдаа нэвтрүүлж буйг илрүүлэхийг зорьж, цахим орчин /Docs.google.com/-г ашиглан судалгаа авсан.

Практик ач холбогдол: Химийн бодлого бодох аргуудыг харьцуулан судлах, шилжүүлэгч факторын аргыг давуу ба сул талыг илрүүлэх

Шинэлэг тал: Химийн сургалтын хөтөлбөрт 10 дугаар ангиас эхлэн бодлого бодох арга зүй орж байгаа ба шилжүүлэгч фактор ашиглан бодох арга зүй нь шинээр нэвтэрч буй арга зүй юм.

Дэвшүүлж буй асуудал:

Химийн багш нар маань шилжүүлэгч факторын аргаар бодлогоо бодуулж сургах нь сурагчдын гаргадаг алдаатай пропорц зохиох, нэгж шилжүүлэхгүй байх зэрэг алдаанаас сэргийлж, бодлого бодох сонирхолтой болоход тустай учир энэхүү арга зүйгээ сурагчдадаа эзэмшүүлэх нь зүйтэй гэж уриалмаар байна.

Түлхүүр үг: Химийн бодлого, шилжүүлэгч факторын арга

Онол, арга зүйн үндэс

Шилжүүлэгч факторын тухай

Шилжүүлэгч фактор ашиглах арга зүйн үндсэн зарчим нь тохирох нэгжийг хураан зорьсон хариуг гаргах бөгөөд өгсөн хэмжигдэхүүнийг урьдчилан тодорхойлсон шилжүүлэгч фактоороор үржүүлэн хариуг гаргах юм. Энэ аргаар бодох аргачлал буюу алгоритм нь дараах байдлаар бичигдэнэ. Үүнд:

1. Урвалын тэгшитгэлийг бичих. Энэ шат шаардлагатай тохиолдолд байх тэгшитгэл зохиох, тэнцүүлэх үйлийг багтаана.
2. Өгсөн хэмжигдэхүүнийг ялган тогтоох
3. Олох хэмжигдэхүүнийг ялган тогтоох
4. Шилжүүлэгч факторыг ялган тогтоох /нэгжийг харуулсан байх/

5. Хариуг гаргахын тулд өгсөн хэмжигдэхүүн, шилжүүлэгч факторыг нэгж нь хураагдаж зөв нэгж гарч байхаар математик үйлдэл болгон хувиргах
6. Бодолт хийж хариу гаргах

Өгсөн хэмжигдэхүүн х Шилжүүлэгч фактор = Хариу

Шилжүүлэгч фактор ашиглах аргыг эзэмшсэний дараа сурагчдад тооцоог хялбарчлах тор ашиглах аргыг танилцуулж болно. Энэ арга нь мөн адил нэгжийг хурааж бодолт хийхэд үндэслэгдэнэ. Шилжүүлэгч фактор ашиглах аргын энгийн бутархайн оронд тор буюу 2 мөртэй хэд хэдэн багана бүхий хүснэгтийг ашиглана. Торын нүд нь гүйцэтгэх тооцооноос хамаарна. Энэ аргаар бодлого бодох арга зүй нь дараах үе шатаас тогтоно. Үүнд:

1. Хоёр мөртэй хүснэгт зохионо.
 - А. Хамгийн эхний баганын дээд мөрөнд өгсөн зүйлийг бичнэ.
 - Б. Бодлогын тооцоо хэдэн алхмаас бүрдэхийг тогтоон алхмын тоогоор багана нэмнэ.
2. Шилжүүлэгч фактор буюу молийн харьцааг харгалзуулан нэмнэ.
3. Алхмуудад хуваан алхам бүртээ энэ аргыг тус тусад нь хэрэглэж болно. (Н.Оюунцэцэг., 2016)

Өөрийн үнэлгээний тухай

Өөрийн үнэлгээ гэдэг нь тухайн хүн мэдлэг чадвар, хийж гүйцэтгэсэн ажил, өөрийн бүтээлч үйл ажиллагаандаа үнэлгээ өгөх үйл явц юм. Өөрийн үнэлгээ нь тодорхой тогтсон шалгуурын дагуу хийгдэж байх ёстой. Багш сурагчид хамтран энэхүү шалгуураа тодорхойлно. Өөрийн үнэлгээний тайлан нь сурагчдын хэрэгцээ, асуудал, сонирхол, хандлагыг гүйцэт ойлгоход багшид тусалдаг арга юм. Сурагчид амжилт болон тохирохгүй байгаа шалгуурыг олох, багш сайжруулах аргыг санал болгох бөгөөд Сурагчид амжилтаа тодорхойлоод сайжруулах зүйлээ олоод бие даан сайжруулалтаа хийнэ.

Өөрийн үнэлгээ нь:

- Хичээл болон сургуульдаа хэрэгжүүлж байгаа өөрийн болон хамтын үнэлгээг эргэн харах, сайжруулахад хэрэглэж болно.
- Багш нар өөртөө хэрэглэж болох үнэлгээний аргыг мэдэж авах боломжтой байна.
- Өөрийн үнэлгээг хөгжүүлэх чадвартай Сурагч суралцах арга барилаа нэмэгдүүлснээр чанарын үнэлгээний мэдээллийг хэрэглэх, тайлбарлах, дүгнэх мөн хувирган өөрчлөх боломжтой болно.
- Сурагчдын өөрийн үнэлгээний чадвар нь ямар хэмжээнд хөгжиж байгааг судлах боломжтой болно.
- Сурагч сэдэлжсэн, илүү биеэ даасан болох бөгөөд суралцах үйл явцад идэвхтэй оролцох болно.
- Сурагчийн хувийн хөгжилд маш их дэвшилт гарч ирнэ зэрэг олон ач холбогдолтой. (М.Тунгалаг, 2011)

Хичээлийн санаа: Химийн тооцоот бодлогыг бодохдоо томъёоны, пропорцын, шилжүүлэгч факторын аргыг харьцуулан зааж, бодлого бодох аргуудын давуу сул талыг илрүүлэхийг зорилоо.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Химийн тооцоот бодлого бодох агуулгыг “Бодисын тоо хэмжээ ба стехиометр” нэгж хичээлийн агуулгын хүрээнд “Бодисын тоо хэмжээ”, “Массын концентраци”, “Молийн концентраци”, “Химийн урвалаас тооцоо хийх” гэсэн сэдвүүдээр бодлого бэлтгэж боловсруулсан.

Судалгаа, туршилтын хэсэг:

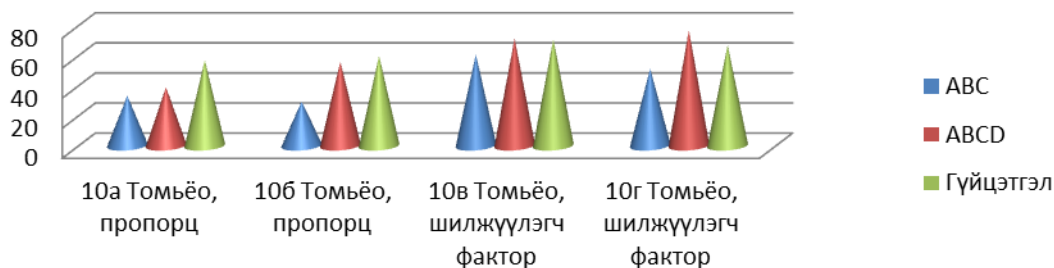
Туршилт №1 Химийн бодлого бодох аргыг шилжүүлэгч фактор болон пропорц, томъёоны аргаар ялгаатай зааж турших

Туршилтанд 10^a , 10^b ангид томъёо ба пропорцын аргаар, $10^{b \cdot r}$ ангид томъёо болон шилжүүлэгч факторын аргаар тооцоот бодлого бодох аргыг туршсан. Эдгээр 4 ангийн сурагчдаас 4 бодлого бүхий нэгжийн шалгалт авч харьцуулав.

№	Анги	Заасан арга	Сурагч ийн тоо	A	B	C	D	F	ABC	ABCD	Гүйцэтгэл	
1	10^a	Томъёо, пропорц	36	1	1	10	2	22	33.3%	39.9%	57%	58,5%
2	10^b	Томъёо, пропорц	34	0	4	6	10	14	29.4%	55.9%	60%	
3	10^b	Томъёо, шилжүүлэгч фактор	28	5	3	9	3	8	60.7%	71.4%	71%	69%

4	10 ^г	Томьёо, шилжүүлэгч фактор	39	1	7	12	10	9	51.3%	76.9%	67%	
Нийт			137	7	15	37	25	53	43.0%	61.3%	63.75%	

Явцын шалгалт 1-ийн ангиудын харьцуулалт

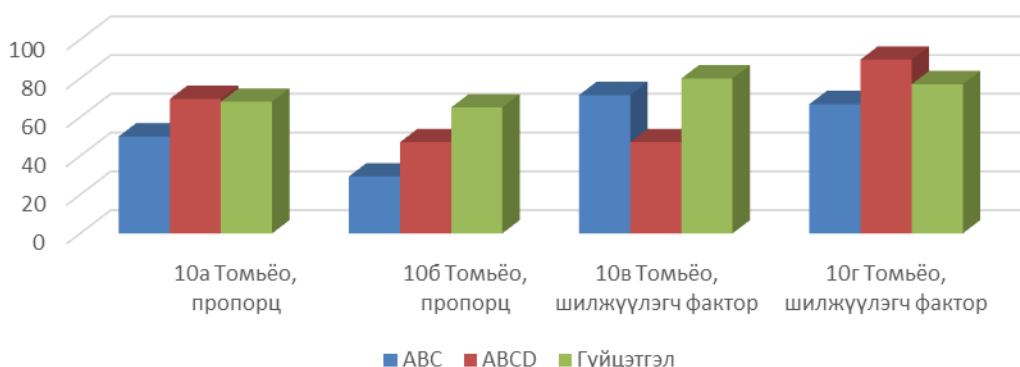
Туршилт №1-ын үр дүн: Шалгалтын дүнг харьцуулахад томьёо, пропорцын аргаар заасан ангийн сурагчид томьёогоор илүү бодож, томьёо ба шилжүүлэгч фактороор заасан ангийн сурагчид шилжүүлэгч фактороор илүү бодож байсан. Томьёо, шилжүүлэгч факторын аргаар заасан ангиудын гүйцэтгэлийн хувийн дундаж нь томьёо, пропорцын аргаар заасан ангиудын гүйцэтгэлийн дундажаас 10.5%-аар их байна. Иймд шилжүүлэгч факторын аргыг бүх ангиудад заах зүйтэй гэж үзээд заагаагүй 2 ангидаа шилжүүлэгч фактор заах зүйтэй гэж үзсэн. Урвалын тэгшитгэлээс тооцоо хийх бодлого дээр торын аргаар /шилжүүлэгч фактор/ бодох нь зарим сурагчдын хувьд алгаритмын дагуу тооцоо хийж чадахгүй байгаа учир шилжүүлэгч факторын аргаар заасан 2 ангидаа пропорцын аргаар заахаар болсон.

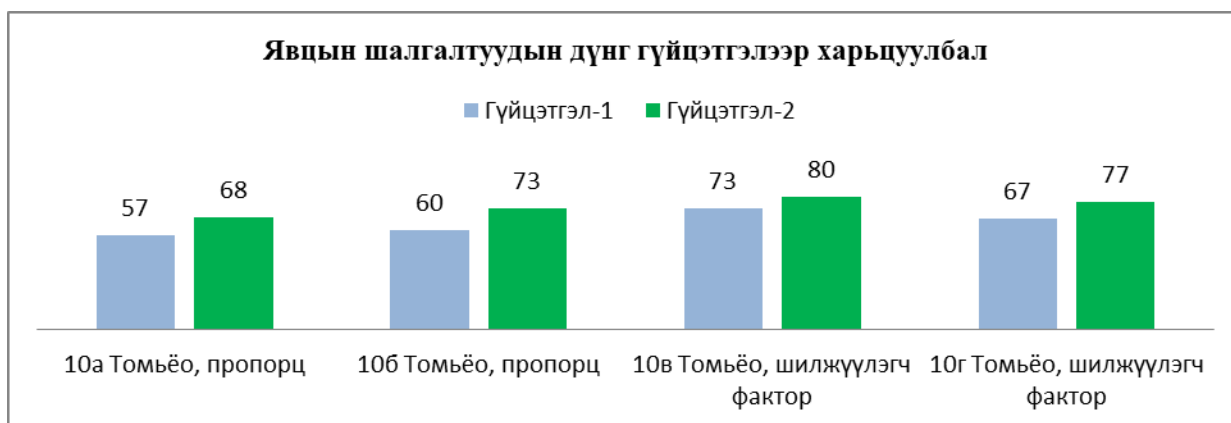
Туршилт №2 Химийн тооцот бодлого бодохыг шилжүүлэгч фактор болон пропорц, томьёоны аргаар зааж, сурагчдын сурлагын ахицыг тооцож, аргуудын харьцуулалт хийх

Туршилт №1-ын үр дүнд дүгнэлт хийгээд пропорцын аргаар заасан ангидаа шилжүүлэгч факторын арга, шилжүүлэгч фактор заасан ангидаа пропорцын аргаар бодлого бодохыг заасан. Ингэж заасны эцэст өмнөх шалгалттай агуулгын хувьд адил сэдвээр шалгалт авав.

№	Анги	Нэмж заасан арга	Сурагчийн тоо	A	B	C	D	F	ABC	ABCD	Гүйцэтгэл
1	10 ^а	Шилжүүлэгч фактор	36	2	8	8	7	11	50%	69.4%	68%
2	10 ^б	Шилжүүлэгч фактор	34	5	6	8	6	9	55.9%	73.5%	73%
3	10 ^в	Пропорц	28	8	8	4	3	5	74.1%	82.1%	80%
4	10 ^г	Пропорц	39	8	9	9	9	4	66.7%	89.7%	77%
Нийт			137	23	31	29	25	29	60.5%	78.8%	74.5%

Явцын шалгалт 2-ын ангиудын харьцуулалт

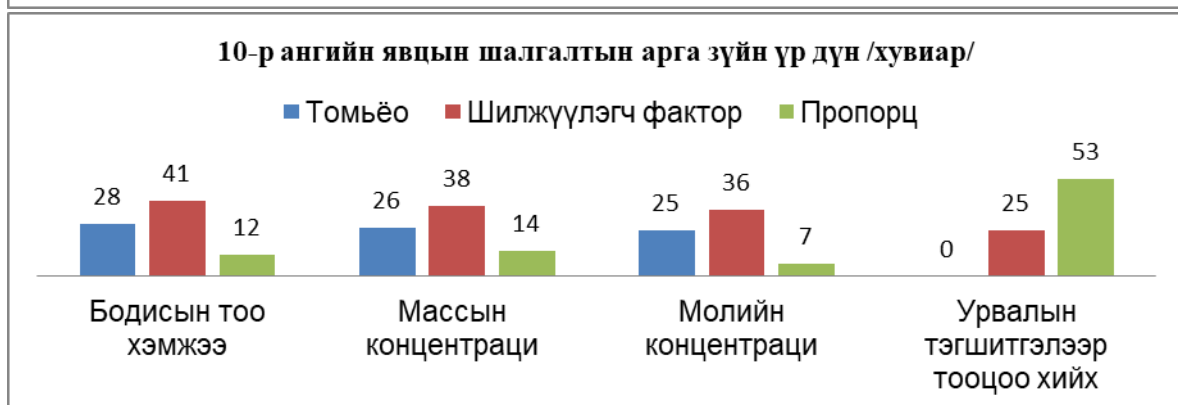
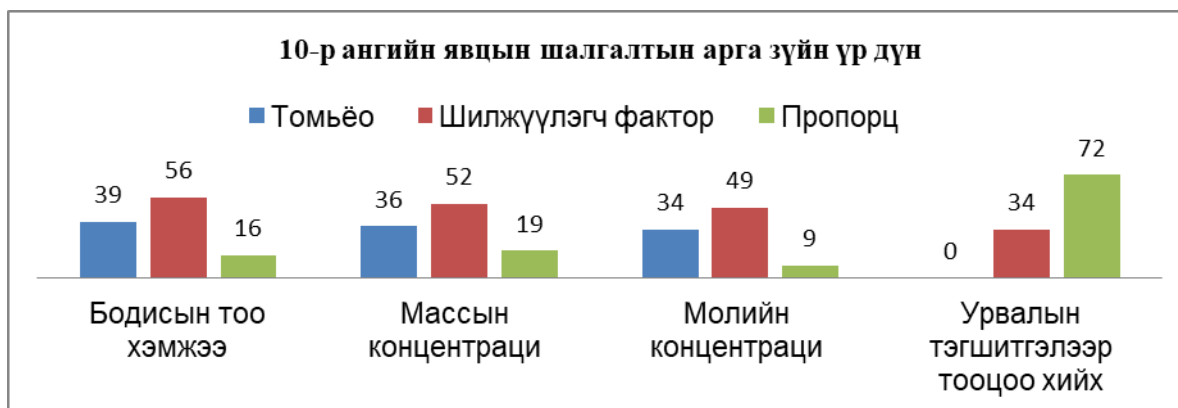

Туршилт №2-ын үр дүн: Энэ шалгалтын дүнг өмнөх шалгалттай харьцуулахад шилжүүлэгч факторын арга шинээр заасан ангийн сурагчдын гүйцэтгэл өмнөх шалгалтаас 12%-иар ахисан, пропорцын арга шинээр заалгасан ангийн сурагчдын гүйцэтгэл 9.5%-иар ахисан байна.

Судалгаа №1 Химийн бодлого бодох аргуудыг харьцуулан судлах

Судалгаа №1.1 Сурагчид химийн бодлого бодох аль аргыг сонгон бодож байгааг судлах

Сурагчдын бодлого бодож байгаа аргыг 2 шалгалтын матриц /Хавсралт №3/ болон өөрийн үнэлгээний судалгааг /Хавсралт №4 Сурагчдаас авсан өөрийн үнэлгээ/ харьцуулан судлав.

Судалгаа №1.1-ийн үр дүн

Сурагчдын бодлого бодох сонголтоос дүгнэхэд сурагчид бодисын хэмжээ олох, уусмалын концентрацийн бодлогуудыг шилжүүлэгч факторын аргаар бодох нь давамгайл ажиллагдаж байна. Химийн урвалаар тооцоо бодлогыг пропорцын аргаар бодох нь элбэг байна.

Судалгаа №1.2 Сурагчид бодлого бодох чадвараа өөрийн үнэлгээгээр үнэлэх

Сурагчид пропорц, томьёо, шилжүүлэгч факторын аргыг ашиглан химийн бодлогын төрөл бүрийг бодох чадвараа үнэлсэн.

Судалгааны асуулт:

Химийн бодлого бодох чадвараа үнэлнэ үү.

Чадахгүй-0, тааруу-1, хангалттай-2, маш сайн-3

1. Молийн тоо, масс, хийн молийн эзэлхүүн тооцох бодлого

Пропорц	0	1	2	3
Томьёо	0	1	2	3
Шилжүүлэгч фактор	0	1	2	3

2. Масс ба молийн концентраци тооцох бодлого

Пропорц	0	1	2	3
Томьёо	0	1	2	3
Шилжүүлэгч фактор	0	1	2	3

3. Химийн урвалаар тооцоо хийх бодлого

Пропорц	0	1	2	3
Томьёо	0	1	2	3
Шилжүүлэгч фактор	0	1	2	3

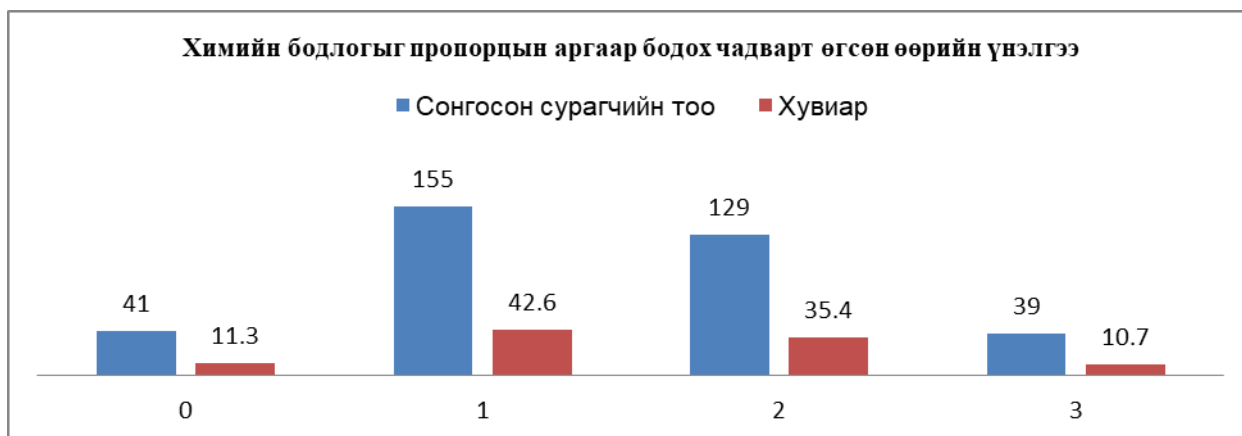
4. Шилжүүлэгч фактороор бодлого бодоход ямар хүндрэл гарч байна вэ?

А.Хүндрэлгүй Б.Алгоритм зохиох В.Мэдэхгүй Г.Өөр хүндрэлтэй асуудал байвал бичнэ
 ҮҮ:

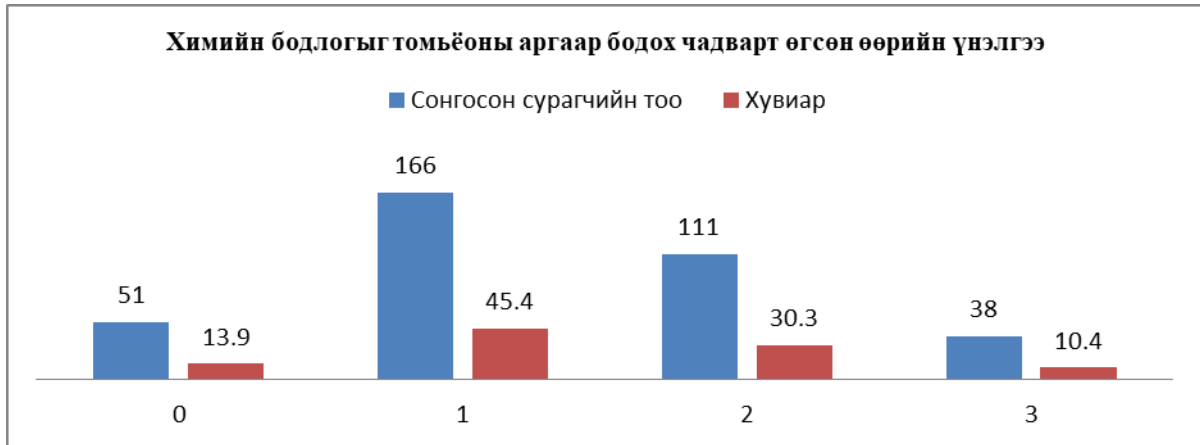
...

Судалгааны графикийг бодлогын төрөл бүрийг үнэлсэн өөрийн үнэлгээг нэмж давхардсан тоогоор гаргав.

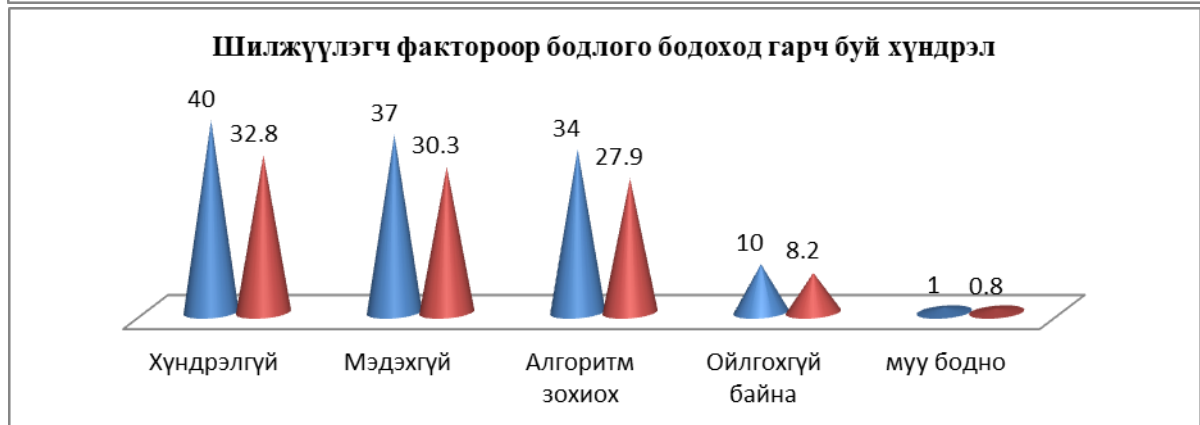
		0	1	2	3
Химийн бодлогыг пропорц аргаар бодох чадвар	Сонгосон сурагчийн тоо	41	155	129	39
	Хувиар	11.3	42.6	35.4	10.7

		0	1	2	3
Химийн бодлогыг томьёоны аргаар бодох чадвар	Сонгосон сурагчийн тоо	51	166	111	38
	Хувиар	13.9	45.4	30.3	10.4

Химийн бодлогыг шилжүүлэгч фактар аргаар бодлого бодох чадвар	Үнэлгээ			
	0	1	2	3
Сонгосон сурагчийн тоо	2	111	152	100
Хувиар	0.5	30.4	41.6	27.4

Судалгааны 1.2-ын үр дүн:

Судалгаанаас харахад томьёоны аргаар бодох чадвараа 45.4% нь тааруу гэж үнэлсэнээс дүгнэхэд энэхүү аргаар бодоход сурагчид томьёоны гаргалгаа хийхэд алддагаа харгалзсан болов уу гэж дүгнэж байна.

Пропорцын аргаар бодох чадвараа 42.6% нь тааруу гэж үнэлсэн нь энэхүү аргаар бодоход пропорцын бичиглэл хийхэд зөрүүлж бичих, буруу бичих, нэгж шилжүүлэхгүйгээр бодох зэрэг алдаа гаргадагтай холбоотой байна.

Шилжүүлэгч факторын аргаар бодох чадвараа 41.6% нь хангалттай гэж үнэлсэн байгаагаас дүгнэхэд энэ аргын давуу тал нь зорилго тодорхой, нэгжээс үндэслэж хариу гардаг тул, нэгж бичиглэлд алдаа гаргах боломж бага юм. Гэвч алгоритм зохиох нь сурагчдын хувьд хүндрэлтэй байна гэж үзсэн нь энэ аргын сул тал болж болох юм.

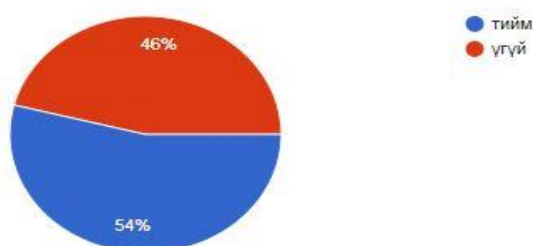
Судалгаа №1-ын үр дүн: Дээрх 2 судалгааг нэгтгэн дүгнэвэл сурагчид химийн бодлогыг шилжүүлэгч факторын аргаар бодох арга зүйг сайн эзэмшиж, бүх төрлийн бодлогод ашиглахад тохиромжтой гэж үзэж байна.

Судалгаа №2 Багш нар химийн бодлогыг аль аргаар зааж байгааг илрүүлэх

Химийн тооцоот бодлогыг аль аргаар зааж байгаа болон шилжүүлэгч факторын аргыг хэр үр дүнтэй гэж үзэж байгааг илрүүлэх зорилгоор цахим орчинг ашиглан химийн 50 багш нараас судалгаа авсан.

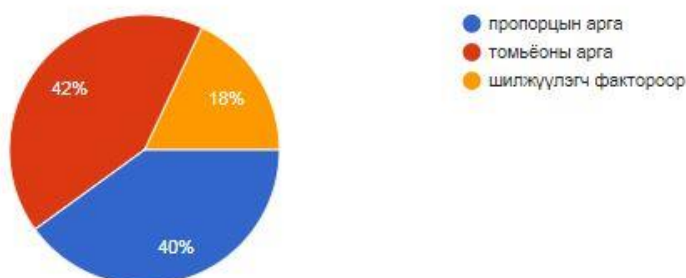
Та шилжүүлэгч фактор ашиглаж бодлого бодуулж байна уу.

50 responses

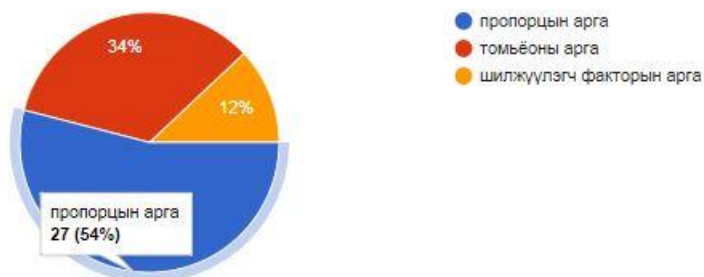
Бодлого бодоход дараах аргын аль нь илүү үр дүнтэй вэ?

50 responses

Сурагчид аль аргаар бодох дуртай байна вэ?

50 responses

Судалгаа №2-ын үр дүн

Судалгаанд хамрагдсан багш нарын 92% нь ахлах ангид орж байгаа ч 54% нь шилжүүлэгч факторын аргыг ашиглан бодлого бодуулж байгаа болон судалгаанаас харахад багш нар шилжүүлэгч фактор ашиглан бодох шинэ арга зүйг хэрэгжүүлэхэд хойрго байна гэж дүгнэж байна.

Туршилт, судалгааны үр дүн:

1. Энэхүү судалгааны ажлыг хийсний үр дүнд химийн бодлого бодох аргуудын сул ба давуу талыг дараах байдлаар авч үзлээ.

Химийн бодлого бодох арга	Давуу тал	Сул тал
Томьёоны арга	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Бэлэн томьёонд орлуулдаг учир хялбар 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Бүх төрлийн бодлогод ашиглах боломжгүй ➤ Томьёоны гаргалгаа хийхэд хүндрэлтэй. ➤ Химийн урвалаас тооцоо хийх бодлогод тохиромжгүй. ➤ Олон алхамтай.
Пропорцын арга	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Бүх төрлийн бодлогод ашиглах боломжтой ➤ Алгоритм зохиолгүй бодож болно. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Бичиглэл ихтэй учир бодисын нэр, нэгж бичилгүй бодсноос болж алддаг. ➤ Зөрүүлж пропорц зохиож алддаг ➤ Нэгжийг анзааралгүй боддог.
Шилжүүлэгч факторын арга	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Бүх төрлийн бодлогод ашиглах боломжтой ➤ Нэгжийг хурааж боддог тул нэгжийн шилжүүлэг алдахгүй. ➤ Олон алхамгүйгээр хариу гаргах боломжтой. ➤ Сэтгэн бодох үйлдэл шаарддаг тул сурагчид сонирхолтой. ➤ Математикийн олон үйлдэл хийхгүйгээр хурааж бодож, хугацаа хэмнэнэ. ➤ Алсыг харсан зорилготой, төлөвлөлт хийх чадвар олж авахад хувь нэмрээ оруулна. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Алгоритм зохиох хүндрэлтэй ➤ Математик сэтгэлгээ нилээн шаардана

2. Химийн бодлого бодох чадварыг үнэлэх рубрикийг боловсрууллаа.

Химийн бодлого бодох рубрик үнэлгээ

Бодлогын төрөл	Маш сайн /3 оноо/	Хангалттай /2 оноо/	Анхаарах хэрэгтэй /1 оноо/	Хангалтгүй /0 оноо/
Бодисын тоо хэмжээ тооцох	Молийн тоо, молийн масс, хийн эзэлхүүнийг олоод, нэгж, бичиглэл бүрэн бол	Молийн тоо, молийн масс, хийн эзэлхүүн олж чаддаг бол	Молийн масс олдог, молийн тоо, хийн эзэлхүүн олж чадахгүй бол	Бодисын томьёо бичихгүй, молийн масс олж чадахгүй бол
Массын концентраци	Массын концентраци, бодисын хэмжээ олох бодлогыг нэгж, бичиглэл зөв хийвэл	Массын концентрацийг аль нэг аргаар тооцож чаддаг бол	Өгөгдсөн хэмжигдэхүүнийг зөв тэмдэглэж чаддаг бол	Уусмал болон ууссан бодисын хэмжээг
Молийн концентраци	Моль, массын концентрацийг шилжүүлж чаддаг бол	Молийн концентрацийг олж чаддаг бол	Бодисын томьёо бичиж, молийн масс тооцож чаддаг бол	Бодисын томьёог алдаатай бичиж, молийн масс олж чадахгүй бол
Химийн урвалаар тооцоо хийх	Химийн урвалын тэгшитгэл зөв тэнцүүлж, бодолт хийхдээ бичиглэл, нэгж, нэр, хариу зөв бичсэн бол	Химийн урвалын тэгшитгэл зөв тэнцүүлж, бодолт хийж, хариу зөв гаргасан бол	Химийн урвалын тэгшитгэл зөв тэнцүүлж, өгөгдсөн зүйлийг бичсэн бол	Химийн урвалын тэгшитгэлийг бичихдээ бодисын томьёо зөв бичээд тэнцүүлж чадаагүй бол
Бүх төрлийн бодлого	Аль нэг аргаар бодож, хариу зөв гаргасан. Бичиглэл зөв, нэгжийн гаргалгаа зөв хийсэн.	Аль нэг аргаар бодож хариу гаргасан	Аль нэг үйлдэл дутуу хийгдсэн.	Огт үйлдэл хийж чадахгүй

3. Химийн тооцоот бодлогыг аль ч аргаар бодсон болох боловч олон улсын жишиг хандлагад нийцүүлэн шилжүүлэгч факторын аргаар бодуулж сургах нь илүү үр дүнтэй юмаа.

Дүгнэлт

- Химийн тооцоот бодлого сурагчдаар бодуулж сургахдаа томъёоны, пропорцын, шилжүүлэгч факторын 3 аргыг заахад сурагчид өөрийн чадварт таарсан аргуудыг сонгон бодож байна. Томъёоны арга нь бодоход хялбар боловч бүх бодлогын төрөлд ашиглах боломжгүй арга. Пропорцын арга аль ч бодлогод ашиглах боломжтой ч бичиглэл хийх, нэгжийн шилжүүлэг хийхэд алдах эрсдэлтэй. Шилжүүлэгч факторын арга нь аль ч бодлогод тохирох, алгоритмаа сайн зохиож сурвал бичиглэл, нэгжийн шилжүүлэг дээр алдахгүй давуу талуудтай арга.
- Сурагчдын бодлого бодоходоо шинэ арга зүй болох шилжүүлэгч факторын аргаар үр дүнтэй бодож байгаа нь ажиглагдлаа. Сурагчид бодисын хэмжээ олох, уусмалын концентрацийн бодлогуудыг шилжүүлэгч факторын аргаар бодох нь давамгайлж ажиглагдаж байна. Химийн урвалаар тооцоо хийх бодлогыг пропорцын аргаар бодох нь элбэг байна.
- Шилжүүлэгч фактор ашиглан бодлого бодох шинэ арга зүйгээ багш нар сайтар судлан сургалтандаа хэрэглэх нь сурагчдынхаа бодлого чадварт ахиц гаргах, олон улсын жишигт нийцэх чухал алхам болно гэж үзэж байна.

Ном зүй

1. "Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй" сэдэвт онол практикийн III бага хурлын хураангуй. (2015). Улаанбаатар.
2. "Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй-2014". (2014). Улаанбаатар.
3. Б.Бурмаа. (2002). *Сургууль соёлын шинэ чиг хандлага*. Улаанбаатар.
4. *Бүрэн дунд боловсролын цөм хөтөлбөр "ХИМИ"*. (2016). Улаанбаатар.
5. Д.Сарангэрэл, Н. Ш. (2017). *Хими X анги*. Улаанбаатар.
6. Д.Сарангэрэл, Н. Ш. (2017). *Хими XI*. Улаанбаатар.
7. М.Тунгалаг. (2011). *Суралцагчийн өөрийн үнэлгээ*. Улаанбаатар.
8. Н.Оюунцэцэг, Н. Ч. (2013). *Багийн ном Хими IV*. Улаанбаатар.
9. Н.Оюунцэцэг, Ч. Н. (2014). *Багийн ном Хими V*. Улаанбаатар.
10. Н.Оюунцэцэг. (2016). *Бүрэн дунд боловсролын X-XII ангийн химийн сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх сургалтын модуль I*. Улаанбаатар.
11. Ч.Нямгэрэл. (2013). *БАГШЛАХУЙН ХӨГЖИЛ: Химийн хичээлийн модуль*. Улаанбаатар.

БАГА БОЛОВСРОЛЫН САЛБАР

“Мөчир” нэгж хичээлийн судалгаа

Б.Өрнөлт¹, Д.Давааням², Б.Анхгэрэл³

¹Өвөрхангай аймгийн Бат-Өлзий сумын ЕБС-ийн дизайн технологийн багш

²Өвөрхангай аймгийн Бат-Өлзий сумын ЕБС-ийн 5-р ангийн багш

³Өвөрхангай аймгийн Бат-Өлзий сумын ЕБС-ийн 5-р ангийн багш

Удиртгал

Багш бүхэн ээлжит хичээлээр хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх шаардлага бидний өмнө тулгарч байдаг. Иймд хүүхдийг өөрсдөөр нь бие даалган ажиллуулж, өөрсдөөр нь үнэлүүлж сургах нь хүүхэд бүрийн сурч мэдсэн зүйлийг хянах боломж олгодог.

Сургалтын үр дүнтэй арга хэрэгслийн эрэл хайгуул сурган хүмүүжүүлэх ухааны түүхийн туршид үргэлжилсээр байгаа бөгөөд хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх технологи нь монгол хүүхдийн онцлогт тохирсон, хүүхдийг өөрсдөөр нь чиглүүлж, мэдлэг бүтээх үйлд нь харилцан туслалцуулж, бие даалган ажиллуулснаар сурсан мэдсэн зүйл нь чадвар, дадал болон төлөвших боломжтой оновчтой аргуудын нэг юм. Сургалтын стандарт, хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусгагдсан гол агуулгуудаар дамжуулан сурагч бүрийг хөгжүүлэх үйл ажиллагаа нь дараах 3 үе шаттай хэрэгжих үйл явц юм. Үүнд:

1. Хүүхэд бүрийг оношлох
2. Оношилгооны дагуу хүүхэд тус бүрт тохирсон төлөвлөгөө боловсруулах

3. Төлөвлөгөөндөө тулгуурлан хүүхэд бүрийн чадварт тохирсон даалгаврын сан боловсруулж сурагчдаар бие даалган ажиллуулж үр дүнг нь өөрсдөөр нь болон бусдаар нь үнэлүүлэх зэрэг болно.

Багш сурагчидтайгаа “хамтран ажилласнаар” дараах үр дүн бий болно.

- Багш сурагчдын сэтгэх чадвар нээлттэй хөгжинө.
- Багш сурагчид өөрийн үүргээ ухамсарлана.
- Багш сурагчдын бүтээлч сэтгэлгээ хөгжих хөшүүрэг болж өгнө.
- Багш хичээл заахаар сурагчид руу бус сурагчидтайгаа хамт хичээл рүүгээ гэсэн зарчим үйлчилдэг болно.

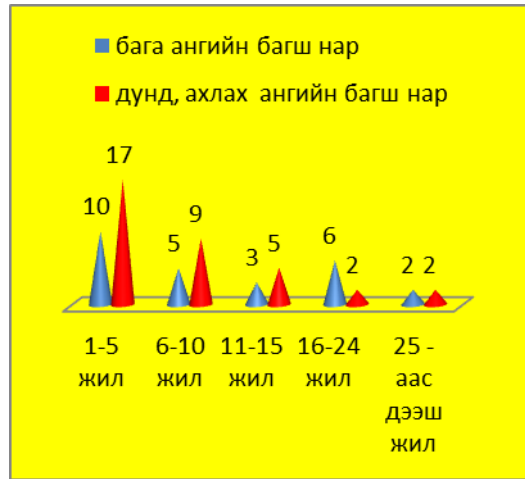
Энэхүү хамтран ажиллах арга ухаан багш сурагчдын харилцаанд гарах өөрчлөлтөөс цаашдаа хамаарна. Хүүхдийг тэгш хөгжүүлэх нь нэн чухал. Хүүхдийн нийгэмшихүйн хөгжлийг орхигдуулбал төлөвшил муутай амьдрах чадвар сул байдаг. Оюун ухааны хөгжлийг бага анхаарвал суралцах чадвараар дутмаг байдаг. Харин бие бялдрын хөгжлийг анзаарахгүй бол эрүүл мэндийн хувьд суралцах ажлын ачаалал даахгүй зэрэг сөрөг үр дагавар авчирна. Иймээс бид хүүхэд бүрийг хөгжүүлэхийн тулд тэдний хэрэгцээ сонирхлыг судлан үзэх зайлшгүй шаардлага гарч байна.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Өвөрхангай аймгийн Бат-Өлзий сум нь ой мод ихтэйгээс байгалийн хаягдал материал маш ихээр гардаг. Сум орон нутгийнхаа онцлогт тохируулан байгалийн хаягдал материалаар юу юу хийж болох талаарх боломжуудыг судлан үзлээ. 1-12-р ангид технологийн хичээлийн төслийн ажлын цагаар байгалийн хаягдал ашиглах тухай сэдвийг сонгон үзсэнээр нутагтайгаа танилцах, байгалиа хайрлан хамгаалах үзлийг төлөвшүүлэх, амьдрах арга ухаанд суралцах нөхцөл боломж бүрдэнэ. Энэ сэдвүүдийг судлахдаа экскурсийн, мөн дадлага хичээлүүдийг түлхүү орсон. Үүний үр дүнд бага ангийн сурагчид байгалийн материалыг судлахын зэрэгцээ бусад хичээлтэйгээ холбон олон чадварууд хөгжиж байна. “Байгалийн болон хаягдал материал ашиглан бүтээл урлах нь” сэдвүүдээс 3-р ангийн “Мөчир” сэдвийг сонгон авч хичээлийн судалгааг хийлээ. Хичээлийг судалгааг Хронометражийн аргаар ажиглан судалсан. Энэ хичээлийн судалгаагаар багш шинэлэг аргуудыг хичээл сургалтандаа хэрэглэх, тогтвортой хөгжлийн боловсролын агуулга, үзэл санааг төлөвшүүлэхэд голлон анхаарч ажилласан.

БАГШЛАХ АРГА ЗҮЙ БА ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛД ХИЙСЭН СУДАЛГАА

Судалгаанд оролцогчдыг графикаар харуулбал:

Судалгааны үе шат, үр дүн

1. Багш нар хичээлийн хөтөлбөрөө хэрхэн боловсруулдаг түүнийгээ хэрхэн хэрэгжүүлдэг, ээлжит хичээлийг хэрхэн зохион байгуулдаг, хүүхдийг хөгжүүлэх талаар хэрхэн ажиллаж байгааг ажиглалт, сургалтын менежерийн бүртгэл тооцоог үндэслэн гаргалаа. Судалгаанд бага ангийн 26 багш хамрагдсан.
2. 1-12-р ангийн технологийн хичээлийн “БАЙГАЛИЙН БОЛОН ХАЯГДАЛ МАТЕРИАЛЫГ АШИГЛАХ НЬ” бүлэг сэдвийн хөтөлбөрийн “МӨЧИР” нэгж хичээлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд туршилт, судалгаа, шинжилгээ хийж үзлээ.

Асуулт -1

Асуулт 1 –ээс харахад багш нар нэгж хичээлийн хөтөлбөрөө боловсруулдаг ч хэрэглэдэггүй багшийн тоо олон байна. Багш тухайн сэдвийг урьд өмнө нь зааж байсан туршлагаар, эсвэл хэн нэгний хөтөлбөрийг хувилан авдаг, секцээрээ хамтран хийсэн болохоор арга зүйн хувьд хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй байдаг зэрэг шалтгаануудаас болж тухайн багшид хөтөлбөр байдаг ч хэрэгжүүлдэггүй. Сүүлийн жилүүдэд багш

нар нэгдэл, секцээрээ хамтран хөтөлбөрөө боловсруулдаг болсон. Энэ нь тухайн багшид арга зүйн хувьд хэрэглэхэд дөхөм бус сургалтын менежерт цалин тооцуулахад л хэрэглэдэг бичиг цаас болон хувирсан. Бага ангийн хувьд математик, монгол хэлний хичээлийн хөтөлбөрийг боловсруулахад нэлээд ач холбогдол өгч бусад хичээлийн хөтөлбөрийг дутуу дулимаг боловсруулж байгаа нь харагдаж байна. Асуулт 2

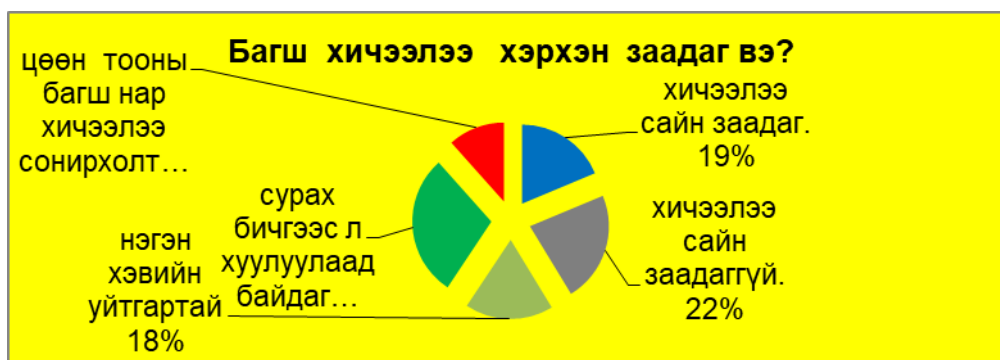
Асуулт 2 –оос харахад багш нар хичээлийн хөтөлбөрөө боловсруулахад сургалтын аргуудаас төдийлөн сайн хэрэглэдэггүй нь харагдаж байна. Заах арга, ур чадварын уралдаан болоход багш сургалтын идэвхтэй шинэлэг аргуудыг гэнэт хэрэглэж эхэлдэг. Энэ нь урьд өмнө хэрэглэж байгаагүй болохоор тэр бүр амжилттай хэрэгжүүлж чаддаггүй. Сургалтын аргуудаас тухайн хичээлд тохируулан тогтмол хэрэглэх нь ээлжит хичээлийн чанарт сайнаар нөлөөлдөг гэдгийг мэддэг мөртлөө хэрэглэдэггүй. Энэ нь багш бүрийн санаачлага, идэвх зүтгэл, хүсэл сонирхолтой холбоотой. Багш нар хичээл бүрдээ сургалтын аргуудаас сонгон хослуулан хэрэглэж сурвал заах арга, ур чадварын хувьд өсөж, ээлжит хичээл чанаржиж, суралцагчдын хичээлийн оролцоо нэмэгдэнэ.

Асуулт -3

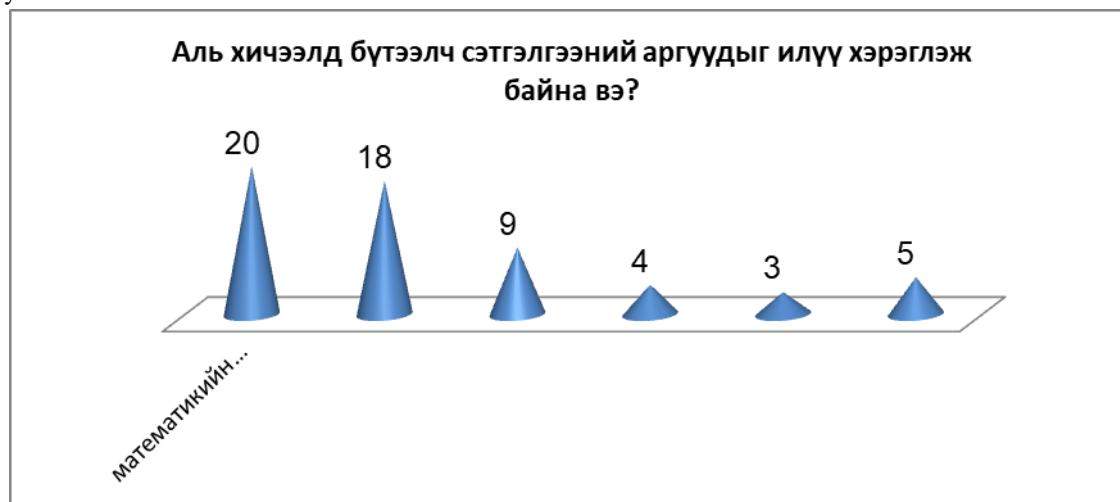
Асуулт 3 – аас харахад: Багш нар хичээлийн хөтөлбөрөө хэрхэн боловсруулсан байна, хэрэгжүүлэхэд юу нь болж байна, юу нь болсонгүй вэ? хаана алдсан байна, юу нь дутуу дулимаг болсон, аль эсвэл юу нь сайн болжээ гэдэгт үнэлгээ дүгнэлт хийх хэрэгтэй болов уу? Хөтөлбөрийг үнэлэхдээ нэгж хөтөлбөр дуусаад шалгалтын үр дүн сайн гарвал та хөтөлбөрөө сайн боловсруулжээ гэж үзэхэд хангалттай бус юм. Тухайн шалгалтын даалгавар, шалгалтыг хэн яаж авсан зэргээс шалтгаалан үр дүн нь өөр өөр гардаг. Хөтөлбөр хэрэгжсэний дараа багш та хэр зэрэг мэдээ мэдээлэл олж авсан бэ? Арга зүйн хувьд хэрхэн хөгжсөн бэ? Суралцагч чинь ямар чадварууд эзэмшсэн гэдгээс хөтөлбөрийн үнэлгээ харагдана.

Асуулт – 4. Сурагчдаас авсан санал асуулга

Асуулт 4 –өөс харахад багш нарын 30% нь хичээлээ сайн заадаг. Үлдсэн 60% нь төдийлөн сонирхол татахуйц зааж чадахгүй байгаа нь харагдаж байна. Багш нарын хичээлийн төлөвлөлт тааруухан байна төдий чинээ хичээл сонирхолгүй нэгэн хэвийн болж өнгөрдөг. Хичээлээ бэлтгээгүй багш сурах бичгээс шууд хуулуулж эхэлдэг. Өнөөгийн боловсролын чиг хандлагаар хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх багш маань төлөвлөөгүй, бэлтгэлгүй хичээлээ заах нь байж болшгүй зүйл юм. Бид өдөр тутам хөгжиж байж энэ цаг үеэсээ хоцрохгүй, гологдохгүй байх болов уу?

Асуулт 5.

Судалгаа 5 –аас харахад математик, монгол хэлний хичээлээр хичээлийн судалгааг түлхүү хийж бусад хичээлд судалгаа хийж төдийлөн сургалтын аргуудыг хэрэглэдэггүй нь харагдаж байна. Иймд хичээлийн хэлэлцүүлгийг математик, монгол хэлний хичээлээс бусад хичээлд хийх нь зүйтэй болов уу гэсэн дүгнэлт харагдаж байна.

Нэгж хичээлийн хөтөлбөрийн төлөвлөлт, технологийн хичээлээр хүүхдийг хэрхэн хөгжүүлж буй судалгаа, дүгнэлт

Бид хичээлийн судалгааг гол хичээл болох математик, монгол хэлний хичээлд бус урлагийн боловсролын хүрээнд технологийн хичээлээр хичээлийн судалгааг хийж үзэхээр болсон. Иймд доорх сэдвийг сонголоо. Манай сургууль нь 1-12-р ангийн технологийн хичээлийн “Байгалийн болон хаягдал материалыг ашиглах нь” бүлэг сэдвийн хөтөлбөрийг 2014-2017 онуудад туршин хэрэгжүүлж байна. Тус хөтөлбөрийг сум орон нутгийнхаа онцлогт тулгуурлан тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг тусган боловсруулсан. Бүлэг сэдвийн хөтөлбөрийг технологийн хичээлийн төслийн ажлын цагаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. 3-р ангийн “Мөчир” нэгж хичээлийн хөтөлбөрийн төлөвлөлт хэрэгжилтэд туршилт, судалгаа хийж үзлээ.

Судалгаа 1. Бүлэг сэдвийн хөтөлбөрийн агуулгын талаар:

Бага боловсролын түвшинд:

- 1-р анги “Навч” нэгж хичээлийн хөтөлбөр
- 2-р анги “Боргоцой” нэгж хичээлийн хөтөлбөр
- 3-р анги “Мөчир” нэгж хичээлийн хөтөлбөр
- нэгж хичээлийн хөтөлбөр
- 4-р анги “Хаягдал цаас” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

5-р анги “Шигтгэмэл” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

Сүүрв боловсролын түвшинд:

6-р анги “Хушны хаягдал” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

7-р анги “Мөчир” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

8-р анги “Модны үртсээр түлш хийх” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

9-р анги “Модны ур, үндсээр бэлэг дурсгалын зүйлс хийх” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

Бүрэн дунд боловсролын түвшинд:

10-р анги “Модны ур үндсээр үзэг балны сав хийх” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

11-р анги “Банзны хаягдлаар цэцгийн сав хийх” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

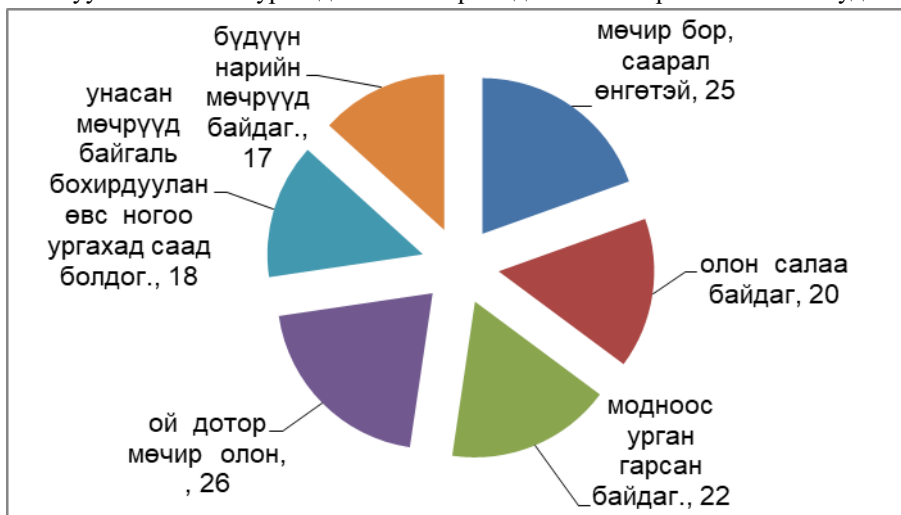
12-р анги “Банзны хаягдлаар сандал хийх” нэгж хичээлийн хөтөлбөр

Хичээл тус бүрийн агуулгыг харахад байгалийн болон хаягдал материалыг ашиглан амьдрал ахуйд хэрэг болох зүйлсийг урлан бүтээж байна.

1-р ангиас нь эхлээд байгалийн материалууд гэж юу болохыг ойлгуулахын зэрэгцээ түүгээр юу юу бүтээж болохыг харуулж байна.

3-р ангид “Мөчир” нэгж хичээлд судалгаа хийж хөтөлбөрийг 2 янзаар төлөвлөн хэрэгжүүлснийг туршилтаар харуулья. /Хичээлийн төлөвлөлтийг хавсралтаар харуулсан./

Туршилт хичээл явуулахаас өмнө сурагчдаас “Мөчир” сэдвийн талаарх төсөөллийг судалж үзлээ.

Туршилт 1. Хичээлийн судалгаа явуулахаас өмнөх хөтөлбөр:

Ээлжит хичээлийн сэдэв : Мөчрөөр бүтээл урлах 2 цаг

Хүрэх үр дүн: Байгалийн хаягдал мөчрөөр бүтээл урлах

Хэрэглэгдэхүүн: Байгалийн хаягдал мөчир, баримлын шавар, өнгийн цаас, хайч, харандаа, цавуу, ажлын хуудас, Алимны мод дуу

Оролт-Арга	Сэдэлжүүлэх үе: Алимны модны мөчир дуу сонсгох		
	Дуунд ямар модны тухай гарч байна вэ? Зургаар илэрхийлэх /хэрэглэгдэхүүн: алимны модны зураг/		
Хичээлийн зорилго буюу шийдвэрлэх асуудал:			Бүтээлч даалгавар, асуулт: дуунд гарсан алимны модыг зуруулах
- Шинэс модны мөчир			
<i>К мэддэг зүйл</i>	<i>W мэдэхийг хүсэж байна.</i>	<i>L мэдэж авсан зүйл</i>	
-тулишнд хэрэглэнэ -модонд ургадаг -бүдүүн, нарийн -хуурай, ба нойтон -бор, хар, шар өнгөтэй	-мөчрөөр өөр юу хийж болох вэ? -мөчрөөр бүтээл урлах - Мөчрийг яаж цэвэрлэх		
- Мөнгөний модны мөчир гэх мэт төрөл бүрийн мөчир байдгийг зургаар харуулах			

							
Хувиргалт-Билиг	Оюуны үйл гүйцэтгэх буюу мэдээллийг боловсруулахад нь дэмжлэг үзүүлэх үе: <ul style="list-style-type: none"> - Сурагчдыг багт хуваан хийх бүтээлийн чиглэлийг тодорхойлох - Санаа авахуйц бүтээлийг үзүүлнэ - Аюулгүйн ажиллагааны дүрмийг танилцуулна. 						
	Багшийн ажиглалт: <i>Баги багуудын бүтээлээ хийх үйл явцыг ажиглах, туслах, чиглүүлэх</i>	Суралцагчдын анхаарах зүйлүүд: <i>сурагчид бүтээлээ хийх явцдаа хэрэгцээ гарах бүртээ багшийн тусламж авч сурагчид асуудлыг өөрийнхөөрөө шийдвэрлэн бүтээлээ урлаж, сэтгэгдлээ бичих</i>					
Гаралт-Үр	Ойлгож, мэдснийг шалгах /бие, хэлний үйлийн чөлөөг олгох/ нэгдсэн дүгнэлтэд хүрэх үе:						
	<table border="1" data-bbox="459 748 1449 1010"> <thead> <tr> <th><i>К мэддэг зүйл</i></th> <th><i>W мэдэхийг хүсэж байна.</i></th> <th><i>L мэдэж авсан зүйл</i></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> - түлшинд хэрэглэнэ - модонд ургадаг - бүдүүн, нарийн - хуурай, ба нойтон - бор, хар, шар өнгөтэй </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> - мөчрөөр өөр юу хийж болох вэ?. - мөчрөөр бүтээл урлах - Мөчрийг яаж цэвэрлэх </td> <td> <i>Мөчрийн хэлбэр: Нарийн, бүдүүн, шулуун, нуман, тахир, махир, хатуу, шатамхай, модны мөчир, мөнгөний модны мөчир, цэцгийн мөчир, модны мөчир, мөчрийг түлшинд хэрэглэдэг, түлшид ашигладаг</i> </td> </tr> </tbody> </table> <p>Багшийн бэлдсэн даалгаврууд: <i>Суралцагчдын дүгнэлт, хариу урвал: Сурагч бүр бусад багийн бүтээлтэй танилцан, шинэ санаа олон өөрийн бүтээлдээ тусган бусдадаа тайлбарлах, шинээр мэдэж авсан зүйлээ дэвтэртээ тэмдэглэх</i></p>		<i>К мэддэг зүйл</i>	<i>W мэдэхийг хүсэж байна.</i>	<i>L мэдэж авсан зүйл</i>	<ul style="list-style-type: none"> - түлшинд хэрэглэнэ - модонд ургадаг - бүдүүн, нарийн - хуурай, ба нойтон - бор, хар, шар өнгөтэй 	<ul style="list-style-type: none"> - мөчрөөр өөр юу хийж болох вэ?. - мөчрөөр бүтээл урлах - Мөчрийг яаж цэвэрлэх
<i>К мэддэг зүйл</i>	<i>W мэдэхийг хүсэж байна.</i>	<i>L мэдэж авсан зүйл</i>					
<ul style="list-style-type: none"> - түлшинд хэрэглэнэ - модонд ургадаг - бүдүүн, нарийн - хуурай, ба нойтон - бор, хар, шар өнгөтэй 	<ul style="list-style-type: none"> - мөчрөөр өөр юу хийж болох вэ?. - мөчрөөр бүтээл урлах - Мөчрийг яаж цэвэрлэх 	<i>Мөчрийн хэлбэр: Нарийн, бүдүүн, шулуун, нуман, тахир, махир, хатуу, шатамхай, модны мөчир, мөнгөний модны мөчир, цэцгийн мөчир, модны мөчир, мөчрийг түлшинд хэрэглэдэг, түлшид ашигладаг</i>					
Бататгал: Солилцооны арга Багийн гишүүд илтгэгч гишүүнээ сонгоно. Илтгэгч гишүүн бусад багийн гишүүдэд бүтээлээ илтгэнэ. Багийн гишүүд өөр багийн бүтээлтэй танилцана.	Үнэлгээ: Хийсэн бүтээлдээ нэр өгч үзэсгэлэн гаргах	Гэрийн даалгавар: Мөчрөөр бүтээл урлах сэдэвтэй хичээлээс төрсөн сэтгэгдлээ бичээрэй.					

“Мөчир” нэгж хичээлийн хөтөлбөрийг боловсруулахдаа :

1-р хичээлээр мөчрийн тухай заах, 2 ба 3-р хичээлээр мөчир түүний ангилалыг мэдэж авах, 4 ба 5-р хичээлээр мөчрөөр дүрс бүтээх хичээлийг төлөвлөн заасан.

Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн: Мөчрийн зураг, хаягдал мөчир, утас, скоч, цавуу байв.

Хичээлийг танхимд зохион байгуулсан. Багш сурагчдад мөчир гэж хаана байдаг, түүнийг яаж ангилдаг, мөн мөчрөөр юу юу хийж болох, юунд хэрэглэдэг талаар тайлбарлан ярилцав. Хөтөлбөрийн дагуу 5 цагийн хичээлийг зааж дууссаны дараа багшийн болон сурагчдын авчирсан мөчрийг хооронд нь уяж, нааж холбосон геометрийн дүрсүүд болон болжморын дүрс үүсгэсэн бүтээлүүд гарсан байна.

Энэ боловсруулсан хөтөлбөрийг зөвхөн сурах бичгийн хүрээнд зааж үзүүлсэн.

Ээлжит хичээлээр суралцагчид дараах мэдлэг, чадварыг эзэмшсэн. Үүнд:

- М^о+ēđ īāīīīī ōđāāāāā, īāīīī, đōđ °īā°ōyē, ī°+đийг ò¿¿æ ò¿ēēēīā ōyđūāēyāyā.
- Мөчрийг түүж түлшинд хэрэглэхээс гадна хооронд нь холбож янз бүрийн дүрс бүтээж болохыг мэдэж авсан.

Сурагчид урьд өмнө нь ийм л төсөөлөлтэй байсан. Илүү мэдлэг, мэдээлэл олж авч чадаагүй нь харагдаж байсан.

“Мөчир” нэгж хичээлийн хөтөлбөрийг дахин боловсруулж бусад хичээлүүдтэй холбон ээлжит хичээлийн хөтөлбөрт бүтээлч сэтгэлгээний аргуудаас тусган 1-р хичээлийг экскурсийн аргаар зохион байгуулав.

1-р хичээлээр багш сурагчидтай хамт уул руу явж мөчрийг зааж, ургаа мөчир, унасан мөчрийн талаар ярилцан барьж үзүүлэн мөчрийн онцлог, ялгаа яагаад ой дотор ихээр байдгийг асууж тайлбарлан

ярилцаж, ой доторх хэсэг газрыг сонгон авч хүүхэд бүрээр мөчир түүлгэн ойг цэвэрлэх ажлыг зохион байгуулав. Мөчрөө түүсний дараа түлшинд хэрэглэх, хичээлдээ хэрэглэхийг нь ялгаж шуудайд хийлээ. Хүүхдүүд уулнаас буцаж явахдаа ойд мөчир хаанаас ургадаг, яагаад элбэг байдаг, мөчир яагаад хугарч уанадаг, ойг цэвэрлэхийн ач холбогдол, мөчрийг юунд хэрэглэж болох зэрэг олон мэдээллийг олж авсан байлаа.

Багш 3-р цагийн хичээлээр ойгоос түүсэн хэлбэртэй бүхий мөчрөөр геометрийн дүрсүүд бүтээн, бүтээсэн дүрсүүдээ ашиглан байшин, болжмор зэрэг биет зүйлсийг бүтээсэн.

Дээрхи 2 хөтөлбөрийн төлөвлөлтөөс харахад эхний хөтөлбөрт багш хичээлийг сурагчдын өмнөх төсөөлөл дээр тулгуурлан ангид заасан. Дараагийн удаа засаж сайжруулан өөр ангид аялал экскурсээр заахад сурагчид илүү мэдээллийг олж авсан нь харагдаж байсан. Мөн бусад хичээлтэй холбохын зэрэгцээ бүтээлч сэтгэлгээний “Иш” арга, 5 мөргийн арга, “Миний бодлоор” “Оюуны шуурга” “Хир адил” зэрэг аргуудыг хэрэглэсэн нь сурагчдын хичээлд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэн хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой болсон.

Судалгаа 2. Хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлсний сурагчдаас юу олж мэдсэн тухай судалгаа авч үзэхэд:

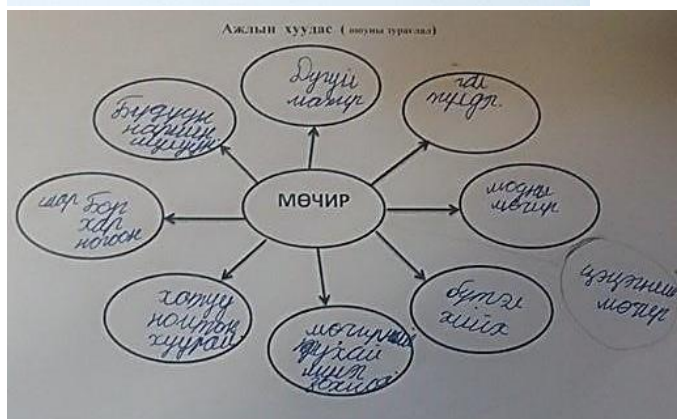
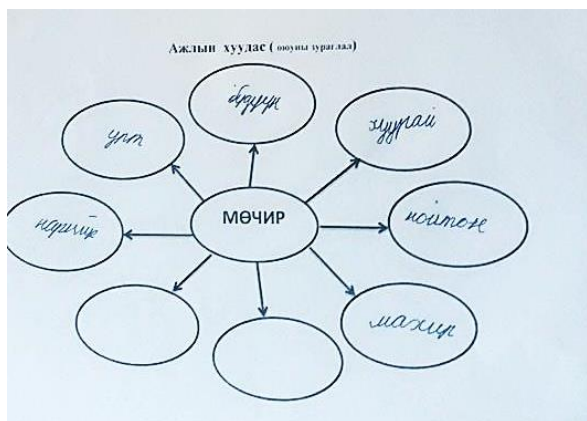
Эхний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсний дараа	Дахин сайжруулан хэрэгжүүлсний дараа
<ul style="list-style-type: none"> - Мөчрийн өнгийг мэдэж авсан - Мөчрийг ямар ямар мөчир гэж ангилан үздэгийг мэдсэн. -Мөчрөөр дүрсүүд үүсгэж сурсан. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ойд очиж мод, мөчир харсан. - Мөчрийн шинж чанарыг мэддэг болсон. -Хаягдал мөчрийг түлэхэд их илч сайтай байдгийг мэдсэн. - Олон янзын мөчрүүд үзсэн. -Мөчир түүж ой цэвэрлэсэн. -Мөчрийн тухай эх зохиосон. -Мөчрөөр олон янзын дүрс, биет хийж сурсан. - Мөчир хатуу шатамхай байдгийг мэдсэн. -Мөчрийн тухай дуу сурав. - Янз бүрийн хэлбэртэй мөчрүүд түүсэн. -Ойд очиход гоё үнэртэй байсан. -Олон салаа мөчиртэй, янз бүрийн моднууд харсан. -“Мөчир” шүлэг зохиосон. -Мөчрийг зурж будлаа. - Бүтээлээ тайлбарлаж бүтээлдээ нэр өгсөн. Бүтээлийнхээ төрсөн сэтгэгдлийг бичсэн.

Дээрх судалгаанаас харахад багш нар хичээлийг хэрхэн төлөвлөхөөс хамааран тухайн сурагчийн олж авах мэдлэг мэдээлэл ихээхэн шалтгаалдаг болох нь харагдаж байна. Багшийн сурагчийн өмнөх төсөөлөл дээр тулгуурлан шинэ мэдлэг, мэдээллийг үргэлж эрж, хайж, масс үүсгэн хичээлээ аль болохоор сонирхолтой бүтээлчээр заах нь хүүхэд нэг бүрийн хөгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой.

ДҮГНЭЛТ

Оюуны зураглалыг харьцуулахад
Хичээлийн судалгааны өмнө

хичээлийн судалгаа хийсний дараа

Сурагч ажигласан тэмдэглэл

№	Хичээлийн судалгааны өмнөх	Хичээлийн судалгааны дараа
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Багшийн тарааж өгөн, юу хийж болох талаар ярилцаад геометрийн хялбар дүрсүүд хийсэн ✓ Сурагчдын оролцоо сул ✓ Хосоор ажиллахад нэг нь хийгээд нөгөө нь зүгээр суух ✓ Мөчрийг шинжээр нь хуурай, нойтон, уурт, бүдүүн гэж ангилсан. ✓ Мөчрийн тухай сэтгэгдэл бичихэд энгийн өгүүлбэрээр бичиж байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Экскурс хичээлд бүгд сурагч идэвхтэй жигд оролцоотойгоор байгаль орчноо цэвэрлэж мөчир түүж, түүсэн мөчрөө ангилан ялгалт хийж цэвэр агаарт гарлаа. ✓ Мөчрийг шинж чанаар нь :хатуу нойтон, хуурай, махир, бүдүүн, нарийн, шулуун, улирлын байдлаар өнгө нь өөрчлөгддөг.(хавар, хар, зун ногоон, намар шар, өвөл бор) ✓ Мод болгон мөчиртэй. ✓ Шатамхай учир түлшинд хэрэглэдэг. ✓ Мөчрөөр урлаж болох олон төрлийн бүтээлийн санаа олсон. ✓ Биет болон бодит зүйлсийг хийж, түүгээр бахархан мөчрийн тухай шүлэг, оньсого, зүйр үгийг зохион бичиж бяцхан ном хийлээ. ✓ Таван мөргийн аргыг ашиглан шүлэг зохиосон мөн өгүүлбэрийг дэлгэрүүлсэн. ✓ Солилцооны аргаар бие биенийгээ үнэлсэн. ✓ Иш аргаар хичээлийн санааг гаргаж ирсэн. ✓ Оюуны зураглал хийсэн.

Судалгааны үр дүнд :

Судалгааны дүн	Шийдвэрлэх арга зам, хэрэгжүүлсэн байдал
Хичээлийн хөтөлбөрөө төлөвлөн заах нь дутуу дулимаг	Багш өөрөө болон секцээрээ хөтөлбөрөө боловсруулахдаа өөрийн санал бодол, арга зүйгээ сайн тусгаж өгөх нь хэрэгжүүлэхэд дөхөм байна.
Хичээлийн төлөвлөлтөд сургалтын шинэлэг аргуудаас тусгах үйл явц хангалттай биш байна.	Бүтээлч сэтгэлгээний аргуудаас хэрэглэж хэвших нь ээлжит хичээлийн чанарт нөлөөлж, хичээлийн төлөвлөлтөд чухал ач холбогдолтой.
Багш хичээлийн хөтөлбөрөө үнэлж дахин сайжруулахгүй байгаа.	Хичээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж дуусаад хөтөлбөрөө үнэлэн дахин сайжруулж баяжуулж байх нь сургалтын чанар болон багшийн арга зүйд ахиц гарна.
“Мөчир” нэгж хичээлийн хөтөлбөрийг	Эхний хөтөлбөрийг засаж сайжруулан хичээлийг зааж үзүүлсэн.

2 янзаар туршин хичээл заахад хүүхдийн олж авсан мэдлэг, чадварын ялгаа өөр өөр байлаа.	Үүний үр дүнд тухайн хичээлээр олж авсан мэдлэг, чадвар, мэдээлэл харьцангуй сайжирсан. Багшийн арга зүйд ч өөрчлөлт гарлаа.
---	--

Нэгж хичээлийн хөтөлбөрийн түвшинд туршилт хийж үзлээ. Хөтөлбөрийг сайжруулан зааснаар сурагчид шинээр мэдлэг, чадварыг эзэмшсэн. Багшийн зүгээс хөтөлбөрийн төлөвлөлтийг хийхдээ олон мэдээллийг олж цуглуулан, арга зүйн төлөвлөлтөд бүтээлч сэтгэлгээний аргуудыг тусгасан нь заах арга, ур чадварын хувьд хөгжиж байна. Хичээлийн төлөвлөлтөөс багшийн хөгжлийн асуудал цаашлаад хүүхэд нэг бүрийн хөгжих асуудал урган гарч байна.

Тулгамдсан асуудлууд, түүнийг шийдвэрлэсэн нь

Хичээл заахад ямар асуудлууд тулгарсан бэ?	Түүнийг яаж шийдвэрлэсэн бэ?
<ul style="list-style-type: none"> - Аялал хичээлийг зохион байгуулахад сурагчид модны мөчир хугалахыг оролдох, өвс ногоог тасдах зэрэг үйлдлүүд гаргахыг оролдож байсан. - Түүсэн мөчрөө гэртээ хүргэх - Хичээлийн төлөвлөлтийг хийхэд бэрхшээл их байсан. - Ургаа мөчрийг хүүхдүүд хугалж авах гээд байсан. - Сурагчид бүтээл хийж байхдаа гар хуруугаа зүсэх, эсгэх аюул ойрхон байсан. - Бүтээл хийхэд мөчрийг наах цавуу байдаг боловч хүүхдүүд хэрэглэх боломжгүй тул утас, уяа зэргийг хэрэглэж байсан нь оновчтой бус байсан. - Технологийн хичээлээр зөвхөн бүтээл хийдэг байсан. 	<ul style="list-style-type: none"> - Багш бүх сурагчдад анхааруулан дэргэд нь байж ажиглан зааж зөвлөж байсан. - Хүүхдүүд шуудайтай мөчрөө дундаа дамжлан гэртээ хүргэсэн. - Бүтээлч сэтгэлгээний аргуудыг судалсан. - Өөрсдийнх нь гартай адилтган “Хэр адил вэ” аргыг хэрэглэсэн. - Гар багаж хэрэгсэлтэй ажиллах аюулгүй ажиллагааны дүрмийг байнга сануулж байсан тул гэмтсэн хүүхэд байхгүй. - Бүтээлийг холбоход скоч нь оновчтой байсан. - Бусад хичээлтэй холбосноор бүтээлийн хүрээ өргөсч шүлэг, оньсогын эмхтгэл гарсан.

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?

1. Байгалийн хаягдал материал болох “Мөчир” сэдэвт хичээлийг зохион байгуулсан хэлбэр:

- Экскурс
- Дадлага ажил

2. Хичээлд хэрэглэсэн аргууд:

- “Миний бодлоор” арга
- “Иш” арга
- Оюуны шуурга
- Солилцооны арга
- KWL арга
- “Хэр адил вэ?” арга

Дээрхи аргуудыг хэрэглэснээр хичээл илүү сонирхолтой, бүтээлч болж бүх сурагчид жигд оролцсон. Хүүхэд бүрийн авьяас чадвар өөр өөр байдагтай холбогдуулан өөрсдийнх нь сонгосон даалгаврыг хийлгэсэн.

3. Бага ангийн бүх хичээлтэй холбогдсон.

4. Амьдрал практиктай холбосон.
5. Бүтээл урлаж үзэсгэлэн гаргасан.
6. Бяцхан ном гаргасан.
7. Тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг төлөвшүүлсэн.

Бусдад хүргэх туршлага

- Багш нар бүтээлч сэтгэлгээний дээрх аргуудыг хичээл сургалтдаа хэрэглэх
- Сурагчид өөрөө бүтээлээ сонгож хийснээр төрсөн сэтгэгдлээ бичихэд хялбар байдаг.
- Орон нутгийн онцлогт тохирсон хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх
- Хичээл бүрт тогтвортой хөгжлийн боловсролын агуулга, үзэл санааг тусгаж байх

Ном зүй

1. Бага ангийн багш сэтгүүл. 2014 -2017 оны сэтгүүлүүд
2. “Зөв Монгол хүүхэд” үндэсний хөтөлбөр
3. Бүтээлч сэтгэлгээний аргууд 2012
4. Боловсрол судлал сэтгүүл. УБ., 2011

Ардын аман зохиолоор хүүхдийг хөгжүүлж, хүмүүжүүлж төлөвшүүлэх нь

Б.Нямгэрэл М. Одончимэг, Ц. Гэрэлцацрал, Ц.Оюунбилэг

Боловсруулсан: Дархан-Уул аймгийн Оюуны Ирээдүй цогцолбор сургуулийн бага ангийн багш
nyamaa_namuun@yahoo.com

Удиртгал

Эх хэлний хичээлээр бага ангийн сурагчдын ой тогтоолт, ярих, сонсох, унших, бичих чадваруудыг хөгжүүлэхийн тулд ардын аман зохиолоор дамжуулан \зүйр үг, оньсого, ертөнцийн гурав\ хичээлийн эхэнд тайлбартай дасгалын аргыг ашиглан явуулах юм.

Аман зохиолыг дараах өгүүлбэрээр тодорхойлж болно. Аман зохиол нь ард олны дунд амаар зохиогдон, тэдний мэргэн ухаан, цэцэн билгийн илэрхийлэл болж уламжлан дэлгэрсэн уран үгийн бүтээл юм

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

Монгол ардын аман зохиол бол маш эртнээс нүүдэлчин монголчууд өөрсдийн өвөрмөц түүх соёл, зан заншил, амьдралын хэв шинжийг үр удамдаа өвлүүлэн дамжуулахад гол үүрэг гүйцэтгэсэн. Монгол үндэстний баялаг өв уламжлалын маш чухал хэсэг юм. Иймээс бага ангиас нь эхлүүлж хүүхдийг аман зохиолтой танилцуулах, зөв ойлгож хэрэглээ болгох нь тулгамдаж байгаа нэг зүйл болж байна. Иймээс бид ардын аман зохиолыг ухаалгаар хэрэглэж хүүхдийг хөгжүүлэхийг зорилоо.

Мөн Монгол хэлний хичээл нь үндсэн 4 чадварыг эзэмшүүлэхийг зорьдог. Үүнд ярих, бичих, унших, сонсох гэсэн чадваруудыг хичээл бүрийн явцад богино хугацаанд хүүхэд бүрийг оролцоог дэмжин ажиллуулахын тулд тайлбартай дасгалын аргын нэгэн хэлбэрээр энэ аргыг 3 ангидаа 2-3-р ангийн явцад туршиж үзэхээр шийдсэн.

Судалгааны үйл явц: Ангийн нийт сурагчаас ажиглаад суралцагсдын оролцоог нэмэгдүүлэх зорилготойгоор 2-р ангийн 3-р улирлаас эхлээд 7 хоногийн 1 ээлжит хичээлийн явцад монгол хэлний хичээл дээр хүүхдийн түвшинг харгалзан нэгэн арга хэлбэр болгон уншуулж, цээжлүүлэх, тогтоолгох, бичүүлэх үйл ажиллагааг явуулж, туршиж үзсэн.

Хүүхдийнхээ түвшинд тааруулан үгийн тоо, болон утгаас хамааран тарааж өгнө.

Жишээлбэл: Ертөнцийн гурван эх

1. Идээний эх цай

Эдийн эх хадаг

Амьтны эх загас

Удаан уншдаг, тогтоолт удаан сурагчдад арай цөөн үгтэй, амархан материалаа өгөөд түүнд дэмжлэг болгон урам өгч, хичээлийн оролцоог нэмэгдүүлж байсан.

Ертөнцийн гурван цэнхэр

2. Холоос харагдаж байгаа уул нэг цэнхэр

Хонхорт тогтсон ус нэг цэнхэр

Хорвоод байгаа тэнгэр нэг цэнхэр

Энэ даалгаврыг бусдаасаа хурдтай, чадваржсан түвшний сурагчдад өгөх гэх мэтээр хувааж өгсөн.

I-III ангийн Монгол хэлний сурах бичиг дээрх ардын аман зохиол

Анги	Зүйр үг	Оньсого	Ертөнцийн 3
1-р анги	18	12	5
2-р анги	21	11	7
3-р анги	41	17	7
Нийт	80	40	19

Анги	Зүйр үг			Ертөнцийн гурав			Оньсого		
	4-6 үгтэй	7-10 үгтэй	11-ээс дээш	6-10 үгтэй	11-15үгтэй	15-ээс дээш	4-6 үгтэй	7-10 үгтэй	11-ээс дээш

I	12	7	-	3	1	1	7	3	2
II	14	4	3	3	4	-	10	1	-
III	29	10	2	-	7	-	13	4	-

\хавсралт\

Анх зохион байгуулахад тайлбар, заавар зааварчилгааг өгөхөд их цаг зарцуулж байсан. Харин 2-3 удаа давтан хичээл бүр дээр энэхүү аргыг хэрэглэхэд өөрсдийн өмнөх зүйр үг болон оньсгоо унших, дараагийн шатандаа юу хийхээ мэддэг болсон. Тиймээс цаг хугацаандаа хийж амждаг болно.

Туршилтын үйл ажиллагаанд оньсого, зүйр цэцэн үг, ертөнцийн гурав тус бүрийг ангийн сурагчдын тоогоор тараах ба сурагчдын түвшинг мэддэг байх ба үг, утга зэргийг харгалзан өгч, тодорхой хугацаа заан уншуулна. Уншилтын хурд сайтай хүүхдүүд дээд тал нь 10-20 удаа уншиж байна. Хурд удаан хүүхдүүд 3-5 удаа уншдаг. Энэ явцад хүүхэд бүр өөр өөрийн хийж гүйцэтгэх ажилтай болдог тул анги нийтээрээ идэвхтэй оролцдог.

Энэ үйл ажиллагааг явуулахын тулд ангийн сурагчдыг салаа салаагаар нь уралдуулан бие биед нь хяналт тавиулдаг. Ээлжит хичээл бүрээр сурагч бүрийг уншуулаад, тогтоолгоод, бичүүлээд байх боломж, цаг хугацаа давчуу байдаг. Оролдлого сайтай, хурдтай сурагчид хийгээд ангийн хоцрох хандлагатай, удаан 10-20% нь үлддэг. Энэ бүх хүүхдүүд ямар нэгэн байдлаар заавал хамрагдаж хичээлд оролцож байгаа нь 3-р ангийн судалгаан дээр тод харагдаж байна

Жишээлбэл: 1 минутын уншлагыг хийгээд, дараа нь үгийн тоог гаргах, чээжилснээ шалгах, дуурайлган зохиох, хичээнгүйлэн бичих, үгийг сонгон тайлбарлах гэх мэт маш олон дасгалуудыг богино хугацаанд хийх боломжтой.

Гол үйл ажиллагаа:

- Сурагчдад зүйр үгийг тарааж өгнө.
- Цээжилж тогтоох хүртлээ тодорхой хугацаанд уншуулна.
- Хэдэн удаагийн давтамжтай уншсанаа тоолж гаргана.
- Зүйр үгийн утга санааг тайлбарлаж ярилцана.
- Дэвтэртээ хичээнгүй цэвэр сайхан бичнэ.
- Багш анх тарааж өгөхдөө бичгийн хэв болон ярих, тогтоох, унших чадварыг харгалзан өгнө.
- Багшийн нээлттэй асуултаар харилцан ярилцана.
- Нэмэлт даалгаврыг багш тайлбарлаж өгнө. Тайлбартай дасгалын аргыг хэрэглэн нэг үгийг сонгон үеэр зааглан, авиа үсгийг тоолдог гэх мэт

Хяналт нь яг унших хугацаанд хэр шударга сайн уншсан нь босоод уншихдаа түгдрэх буруу унших зэргээр илэрдэг. Мөн багийн уралдааныг зохион байгуулахдаа зарим хүүхэд 1 минутын уншилтын үйлээрээ цээжилсэн хүүхдүүд ч байдаг. Хамгийн сул сурагч ч заавал хичээлд оролцох боломж олдогоороо сурагч бүрийн оролцоог хангасан хичээлийн явц дахь нэгэн арга болдог. Бичих үйл явцыг жигд хангах, хичээнгүй цэвэр сайхан бичих, алдаагүй нүдлэн тогтоон бичих зэрэг чадварууд хөгждөг. Хэмжээ бага учир сурагчдын бичигт үнэлгээ өгөхөд илүү хялбар.

Мөн түүнчлэн сурагчдын үгийг баялаг нэмэгдэх, утга болон бичихэд хүнд үгсийг тогтоох чадварууд илүү хөгждөг. Цаашлаад хүүхэд ярих, өөрийгөө нээх илэрхийлэх, харилцаанд маш сайн суралцдаг нь ажиглагдсан. Бусдыг сонсох, хүндэтгэх хүлээцтэй хандах зэрэг хүмүүжлийн эерэг нөлөөллүүд бий болж байна.

Тухайлбал 2-р ангийн сүүлийн улиралд хийсэн туршилт хичээлээс 3-р ангид явуулж үзсэн хичээл нь зохион байгуулалтыг илүү сайжирч сурагчдын бие биенээ үнэлэх үнэлэмж илүү бодиттой болсон нь харагдсан. Хүүхэд бүрийг эх хэлний хичээлээр хөгжүүлэхэд, ээлжилж хичээл бүрийн эхний 5 минутыг ашиглан байнгын үйл ажиллагаа болгосон ч болмоор санагдсан. Багшийн хувьд ч хичээлийн бэлтгэл хэрэглэгдэхүүн бэлтгэхэд цаг зав, эдийн засгийн хувьд хэмнэсэн олон дахин ашиглах боломжтой болж байгаа нь сайн талтай.

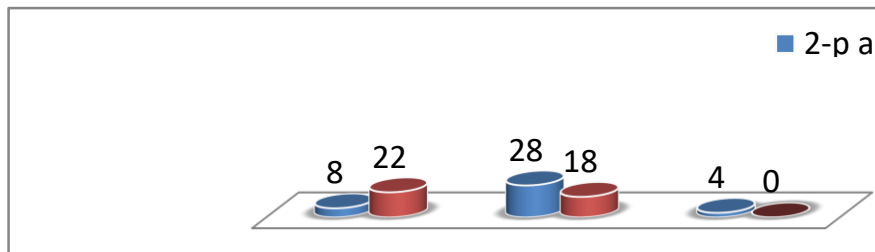
Цээжилж шалгуулсан зүйр үгс :

Хичээлийн үйл явц, оролцоог ажиглан тэмдэглэсэн байдал. Анги бүр 2-р ангидаа сурагчдын хичээлийн эхэнд энэ аргыг ашиглан хичээлдээ оролцуулсан.

Багш бүр ангийнхаа онцлогт тохируулан энэхүү арга дээр тулгуурлан ангидаа нэг чадварыг түлхүү сонгон ажиллаж байна.

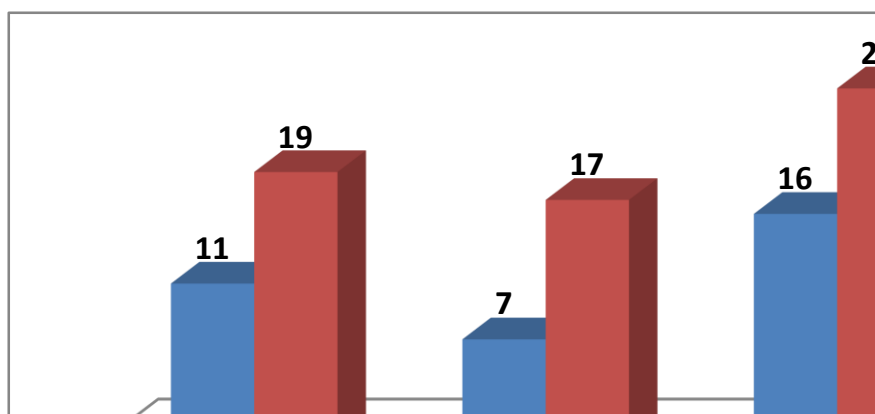
Энэхүү аргын 1 онцлог нь байнга багш сурагчдаа ажиглан ахиц, амжилтыг тэмдэглэн, цаг бүрт түүнд дэмжин туслах, анхаарах зүйлийг нь хэлж өгөх хэрэгтэй. Ангиуд хичээлийн явцад энэ аргыг хэрэглэснээр өөр өөрийн ангийн үйл ажиллагааг тэмдэглэн ажиллалаа. Түүнээс үндэслэн 1 жилийн хугацаанд судалснаар цаашид хэрхэн үргэлжлүүлэн хийж, бусад хичээлүүдтэйгээ холбох талаар бие биеэсээ суралцдаг.

3-4 анги | ярих чадварын 2 ба 3-р ангийн харьцуулалт:

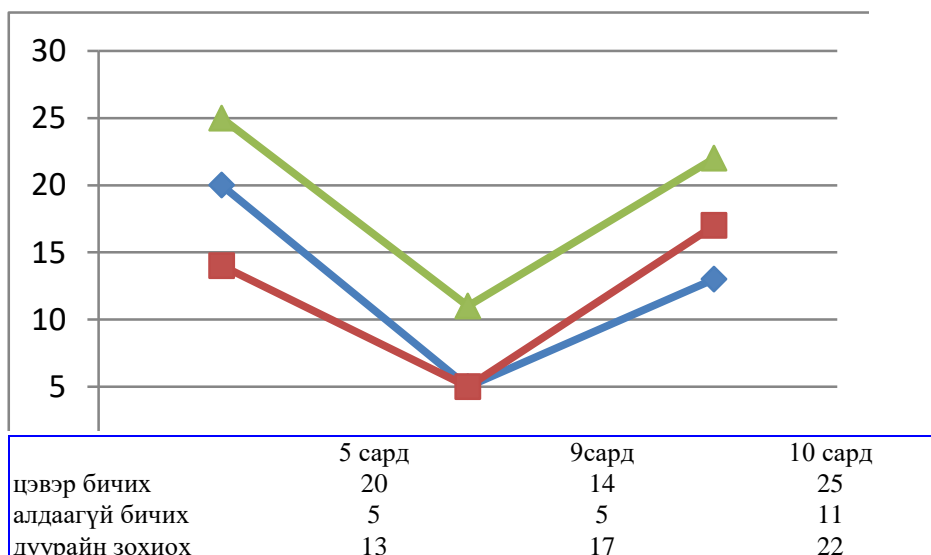
	2-р анги	3-р анги
шүүд ярьдаг	8	22
дэмжлэгтэй	28	18
огт дуугардаггүй	4	0

3-1 анги | 2,3 ангийн тогтоох чадварыг харьцуулбал:

	2-р анги	3-р анги
Зүйр үг	11	19
Онъсого	7	17
Ертөнцийн 3	16	25

3-3 анги | Ертөнцийн гурав нүдлэн тогтоох чадварыг харьцуулбал

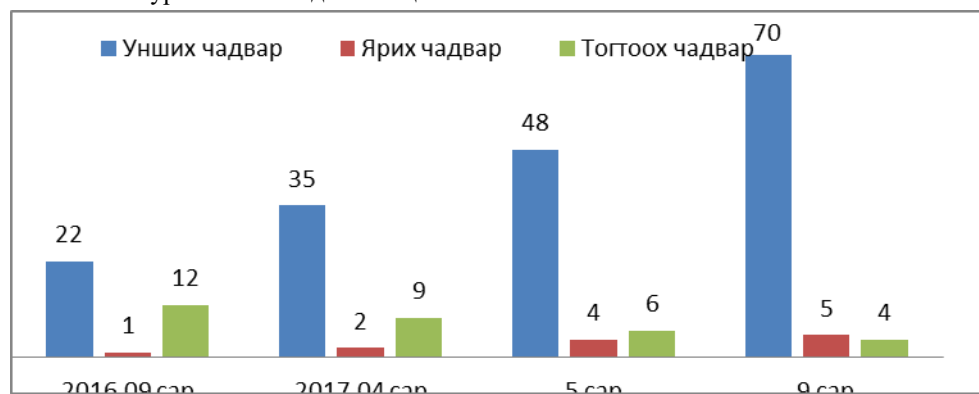

гэх мэт амжилттай ажиллаж байна. Цаашид улам илүү боломж, бололцоог ашиглан сурагчдын хүмүүжил, төлөвшилд нөлөөлж болох талаас нь ажиллана.

Судалгааны ахиц амжилтыг нэгэн хүүхэд дээр харуулья: 3-4 ангийн сурагч Л. Ананд

Сурагч Ананд бүрэг дуугүй, айлын бага, 2 эгчээсээ 20 насаар дүү, ам бүл 5-уулаа гэр бүлийнхэн нь насанд хүрсэн учраас хүүхэдтэй ойр, тоглож наадах, сонсох түүнтэй ярилцах боломж тааруу ганцаардмал, нээлттэй бус байдаг. Хичээлийн явцад түүнд ярих боломж, урмын үгийг хайрлах тусам түүнд ахиц ажиглагдсан. Өөртөө итгэлтэй, хариуцлагатай, хурдан үзүүлэх гэж яаран хандах хандлага нь 1 жилийн хугацаанд нэмэгдсэн. Бусад сурагчтай адилхан өөрөө өөрийгөө илэрхийлж чаддаг гэдэгтээ итгэлтэй болсон.

3-4 ангийн сурагч Л. Анандын ахиц:

Хугацаа	Үгийн тоо
2016.09 сар	22
2017.04 сар	35
5 сар	48
9 сар	70

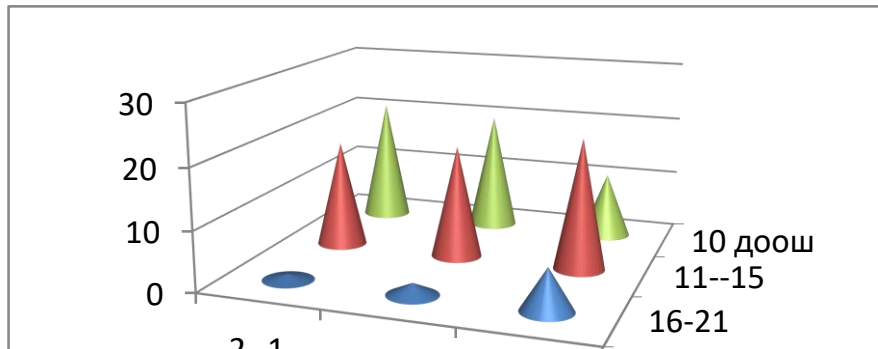
Үнэлгээ	Ярих чадвар
Маш сайн	5-6 оноо
Хангалттай	3-4 оноо
Анхаарах шаардлагатай	1-2 оноо

	Давган уншилтын тоо
2016.09 сар	12
2017.04 сар	9
5 сар	6
9 сар	4

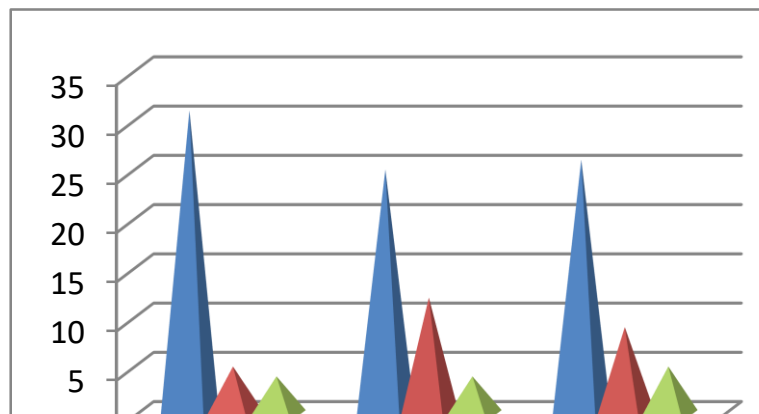
Одоо энэ хүүхэд маань чанга дуугаар өөрийгөө илэрхийлдэг, бусдыг сонсдог, найз нөхөдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг, унших чадвар сайжирч байна.

2016-2017 оны Оюуны Ирээдүй сургуулийн 2-1, 2-3, 2-4 ангийн нийт 123 суралцагчдын чээжилсэн ардын аман зохиолыг графикаар харуулбал:

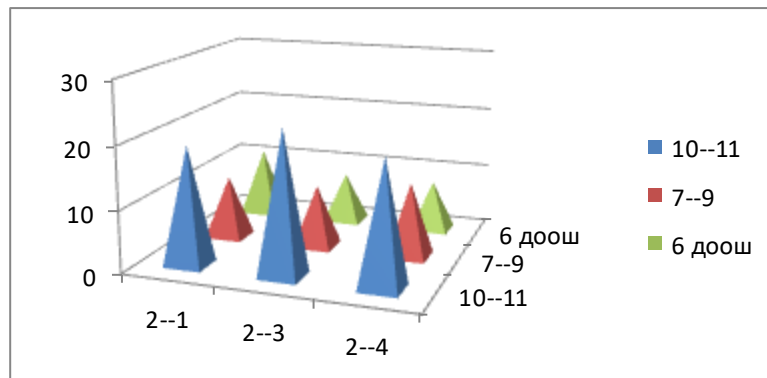
Зүйр үг :

Ертөнцийн гурав:

Онъсого :

Хичээлийн үйл явцаас

Хүүхдүүд нэг нэгнийгээ уншуулж байгаа үйл явцаас ...

Үгийн тоог тоолох, дүгнэх үйл ажиллагаа

Үгийн тоо	хурдгийн тоо
0-50	1
51-70	1 (§)
71-100	4
101-дээш	33

Дүгнэлт

Яагаад сайн болсон бэ?: Хичээл дээр хүүхдэд ганц зүйр үг, ганц ертөнцийн гурав, оньсого өгч байгаа мэт харагдах боловч суралцагч нэг бүрийн ярих, сонсох, унших, бичих чадваруудыг хөгжүүлэхийн зэрэгцээ ой тогтоолтыг нэмэгдүүлж, уншилтын хурдыг ахиулж, хэлзүй, үгийн санг хэрэглэх чадварыг нэмэгдүүлж, хүүхдийг хүмүүншүүлэн, төлөвшүүлж чадаж байгаагаараа маш их үр дүнтэй, ухаалаг хэрэглэгдэхүүн болж байна.

Энэхүү тайлбартай дасгалын аргыг бусад хичээл буюу монгол хэл, иргэний боловсрол, математикийн хичээлтэй холбон явуулах нь давуу талтай бөгөөд I-III ангийн сурах бичиг дээрх зүйр үг, ертөнцийн гурав, оньсогыг түүж хичээлийн хэрэглэгдэхүүн болгон ашиглаж байна.

Жишээ нь: Хавсралт [сурах бичиг дээрх ардын аман зохиолууд]

Энэхүү аргыг хэрэглэснээр сурагчдад гарсан ахиц, үр дүнгүүд :

- Унших хурд нэмэгдсэн
- Ой тогтоолт сайжирсан
- Нүдлэн тогтоож, бичих чадвар ахисан
- Зохион бичих үйл ажиллагаа идэвхэжсэн
- Ертөнцийн гурав, оньсогыг дуурайлган зохиох хандлага сайжирсан
- Төлөөлөн зурж чадаж байгаа
- Өөрийн үгээр тайлбарлан ярих чадвар сайжирсан
- Бусдыг сонсох чадвар ахисан, сууж сурч байна
- Хүүхэд бүрийн оролцоо нэмэгдсэн
- Хүүхдийн бусадтай харилцах харилцаанд эерэг хандлага ажиглагдсан
- Бие биедээ хүндэтгэлтэй хандаж сурсан
- Аливаа юмны шинж чанар, уялдаа холбоонд үнэлэлт дүгнэлт өгч сурч байгаа.
- Зөв хүн болон төлөвших хандлагад эерэг өөрчлөлт гарч байгаа.

Багшид гарч буй өөрчлөлт:

- Багшлах арга зүй
- Бусдын хичээлд сууж алдаа, оноог харах хүлээн авах чадвар
- Багаар хамтран ажиллах чадвар
- Хэл яриа болон өөрийгөө илэрхийлэх чадвар
- Боловсролын

Бусдад хүргэх туршлага:

- Анги дэвших тутам ардын аман зохиолын төрөл зүйл олширч хэмжээ нь ихэсч байгаа учраас багшийн ажлын ачаалал цагийг хэмнэхэд бидний энэ арга зүй зохистой юм.
- Сурагч нэг бүрийн оролцоог хангах, хичээлийн цагийг үр дүнтэй ашиглан хүүхдийг төлөвшүүлэх нь давуу талтай.
- Сурагчдын унших, ярих чадварыг хөгжүүлэх мөн хичээлийг сонирхолтой, эрчимтэй явуулахад энэ арга туслах болно.

Цаашид хөгжүүлэх санал:

Зүйр үгийн цаад нарийн утга санааг ухааруулан ойлгуулж, өөрийн хүмүүжил төлөвшилд нь нөлөөлөхүйц тайлбарыг байнга өгч хэрхэн биеэ зөв авч явах, өөртөө итгэлтэй болох, өөрийн бодлыг хамгаалах, бусадтай хуваалцаж өөрийн бодлоо зөв байвал баталж, буруу байвал бусдаас суралцах нэг боломжийг олгох нь зүйтэй юм. Мөн Тогтвортой хөгжлийн боловсролыг хангаж ажиллах хэрэгтэй байна.

- Багш ангидаа зүйр үгийг аль болох төрөлжүүлж, зүйр үгийн сантай болох хэрэгтэй.
- Багш өөрийн яриа, харилцаандаа зүйр үгийг ашиглах, сурагчдад үлгэрлэл болох
- Тухайн зүйр үгийн сангаа ашиглан уншсан эхдээ уялдуулан холбодог болно.
- Анги ахих тусам эх зохиох, эссэ бичихдээ зүйр үгийн утга санааг ашиглан бичиж чаддаг болно.
- Ертөнцийн гурав, оньсогыг дуурайлган зохиолгох
- Зүйр үгийн утгыг тайлбарлан бичих
- Утга хүнд үгийн тайлбар толь хийх
- 4,5 ангийн сурах бичиг дээрх аман зохиолын түүж нэмж баяжуулах

Ном зүй

1. *Багш сэтгүүл 2016, 2017 он*
2. *Анги удирдах урлаг 2013 он*
3. *Цөм хөтөлбөр 2013он*
4. *Сурах бичиг 1-анги 2015он*
5. *Сурах бичиг 2-р анги 2015 он*
6. *Сурах бичиг 3-р анги 2015 он*
7. www.Google.com Wikipedia

Хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжиж уншуулж сургах арга зүй

Ц.Оюундэлгэр¹, Д.Төгөлдөр², tuguu22@yahoo.com, baga_oyu@yahoo.com/

¹Увс аймгийн БГ-ын мэргэжилтэн, ²Увс Өмнөговь сумын багш

Товч утга

Хүүхэд аливаа мэдээллийг сургуульд орохоосоо өмнө бусдаас сонсож, зураг, телевиз, киног харах, тоглох зэргээр хүртдэг байсан явцуу мэдээллийн хүрээнээс хальж, сургуульд орсноор хүссэнээ өөрөө унших гэсэн шинэ хүртэхүйд шилжинэ. Энэ үйл ажиллагааг багш уншуулж сургахуй хэмээх ажлаар удирдан жолоодож ирсэн төдийгүй багш хэрхэн зөв удирдсанаас хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийн асуудал шалтгаална.

Нэгдүгээр ангидаа унших чадвар эзэмшээгүй хүүхэд цаашид сурах, хөгжих, авьяас чадвараа нээх, хүсэл эрмэлзэлгүй болж, хөгжих боломжгүй болдог нь судалгаанаас харагддаг. Иймд хүүхдийг зөв уншуулж сургах үйл ажиллагааг багш оновчтой арга сонгон удирдах явдал нэн чухал. Учир нь хэрхэн уншуулж сургаснаас хүүхдийн бичих чадвар дагаж хөгждөг. Унших бичих үйл ажиллагаа нь сургах нэг арга барилын хоёр тал юм. Дунд, ахлах ангид үзэх бүхий л судлагдахууныг уншилгүйгээр мэдэх аргагүй. Мэдлэгийг эзэмшихэд зөвхөн уншиж сурах хангалттай бус уншсан зүйлээ ойлгож, улмаар түүнийхээ утга санааг тайлбарлаж хэлэх чадвартай болох шаардлагатай.

Уншихад суралцах нь оюуны олон үйлдлийн хуримтлал. Энэ нь уншиж сурах, уншсанаа ойлгох, ойлгосноо баттай мэдлэг болгох, хэрэгтэй үед түүнийгээ хэрэглэж чаддаг байх явдал юм.

Эрдэмтэд сурлагын амжилт, хүүхэд бүрийн хөгжилд нөлөөлөх 200 гаруй хүчин зүйл байдаг гэж тодорхойлоод эдгээрээс хамгийн гол гэсэн 40 зүйл ялгасны 1 дүгээрт уншлагын хурдыг оруулжээ. Тиймээс хүүхдийг уншуулж сургана гэдэг нь тэднийг эрдэмд амлуулж буй нэн хариуцлагатай алба бөгөөд уншиж сурах үйл явц нь хүүхдэд өөрийгөө нээх, итгэл үнэмшил, баяр баясгаланг авчирдаг.

Энэ бүхийг үндэслэн сургууль бүрийн 1-р анги удирдаж буй багш нарт “Авианы хэлэгдэх байдалд тулгуурлан уншуулж сургах арга зүй”-г эзэмшүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх ажлыг сүүлийн 5 жил амжилттай зохион байгууллаа.

Түлхүүр үг: уншуулж сургах арга зүй, өгүүлэхүйн эрхтэн, багшийн ур чадвар

Удиртгал

Зөв хурдан, ойлгон уншуулж бичүүлж сургах нь хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх анхны алхам тул багш хүүхдэд унших чадвар эзэмшүүлэхдээ систем дэс дараалалтай оновчтой, ойлгомжтой арга технологийг хэрэглэх явдал нэн тэргүүний зорилго юм.

Багшийн арга зүйн хөгжил нь улс орны ирээдүй болсон хүүхдийн хөгжилтэй шууд холбоотой. Учир нь улс орны аль ч салбарын ажил үйлчилгээг эрхэлдэг боловсон хүчин, хувь иргэнийг багш хүн л хорвоод төрүүлж бойжуулдаг.

Багшийн хөгжил нь хүүхдийн хөгжилтэй шууд хамааралтай ойлголт юм. Тиймээс хүүхдийг хөгжүүлэхийн тулд багш өөрөө хөгжих нь чухал. Ер нь багшийн хөгжил нь багшийн арга зүйн шинэчлэлээс эхэлдэг. Тэгвэл багш арга зүйгээ хөгжүүлэхийн тулд хичээлийн төлөвлөлт сайн хийх явдал нэн тэргүүнд тавигдах нь зүйн хэрэг.

Гэтэл өнөөдөр бодит амьдрал дээр багш хичээл бүрийнхээ төлөвлөлтийг иж бүрэн хийж байгаа юу? гэдэгт олон хүн эргэлзэнэ. Хичээлийн төлөвлөлт хэн сайн хийнэ тэр багшийн шавь нар сайн суралцаж, арга барил эзэмшиж, өөрийнхөө авьяас чадварыг бүрэн нээн илрүүлдэг. Иймд хүүхдийн ирээдүй багш таны гарт байгаа тул багш заадаг хичээлээ иж бүрэн төлөвлөх явдал чухал.

Багш хичээл төлөвлөлт хийхдээ бүтэн жилд үзэх агуулга, судлах сурах бичиг, боловсролын цөм хөтөлбөрт тусгагдсан тусгай болон ерөнхий чадварууд, хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлог, орон нутгийн онцлогийг судлан тухайн хичээлээ бүхлээс нэгж рүү төлөвлөх явдал чухал гэдгийг анхаарах шаардлага бидний өмнө тулгарч байна. Иймд 1-р ангийн монгол хэлний хичээлийг авч үзвэл:

- Эгшиг авианы бүтэц байрлалыг өөрчилж заасан
- Гийгүүлэгч авиа заах дарааллыг өөрчилсөн.
- Ойрад аялгууны онцлог тусгасан.
- Багшийн ном, сурах бичигт анализ хийж унших үгсийн дарааллыг өөрчилсөн зэрэг алхамуудыг шинээр гарган туршиж тодорхой үр дүнд хүрсэн.

Үндсэн хэсэг:

1. Уншуулж сургах уламжлалт арга технологи:

1.1 Уншуулж сургах аргын түүх:

Бичигт сургах арга үүсэж түүхийг эрдэмтэд 2000 гаруй жилийн өмнөөс эхэлсэн гээд 4 гол арга нэг нь нөгөөгөө зонхилох замаар боловсронгуй болсоор ирсэн байна. Тэрхүү 4 аргыг дурдвал:

- Үсэг холбон заах арга
- Үеэр заах арга
- Бүтэн үгээр заах арга
- Авианы арга эдгээр болно.

Нэг: Үсэг холбон заах аргыг одоогоос 2000 гаруй жилийн өмнө Грек, Римд хэрэглэж байсан бөгөөд энэ аргаар заахдаа үсгүүдийг цээжлүүлээд дараа нь үеүдийг тогтоолгоно. Эцэст нь үеүдээ нийлүүлэн үг болгож уншина.

Хоёр: Үеэр заах арга нь мөн эртний Грек, Римд үүссэн бөгөөд үсэг холбон заах аргыг товчилсон арга юм. Сургах журам нь: Сурагчдад үсэг нэг бүрийг саланги дуудахгүй ла, ма, ба, ха зэрэг хэвшмэл үеүдийг үзүүлж уг үеүдийн дуудлагыг хэлж өгнө. Үүний дараа “мама, папа” гэх мэтийн ижил хоёр үетэй үг уншуулах буюу “ав, нав, хав” гэх мэт гийгүүлэгчээр гийгүүлэгчээр төгссөн үеүдийг уншуулдаг. Мөн самбарт үенүүдийг бичээд бичүүлэх ажил хийдэг. Үсэг холбон заах үеэр заах явдал нь сурагчдад механикаар цээжлүүлэх чанартай учраас сурах явдлыг удаашруулдаг. Үеийн аргаар заалгасан сурагчид авиа үсгийн мэдлэгээр дульхан байдаг.

Гурав: Авиа үсэг алиныг нь ч заахгүй, шууд бүтэн үгийг гадаад байдлаар нь тогтоолгодог аргыг бүтэн үгээр заах арга гэнэ. Энэ аргыг хэлэх ба бичих нь ихээхэн зөрөөтэй хэлний сургалтанд хэрэглэдэг.

Бүтэн үгийн аргаар сургах журам нь: Эхний 3, 4 сарын туршид гагцхүү бүтэн үгийг гадаад байдлаар нь тогтоолгодог. Эхний үед зураг, хатгамал, наамал зэрэг үзүүлэнг хэрэглэн 150-аас 200 үг тогтоомогц үгэнд авианы задлаг хийх ажилд шилжин орно. Сурагчид нь үг бичихдээ үсгийг орхигдуулах, өмнө хойно нь оруулах, солих зэргээр алдаж бичдэг учраас сургах үр дүн муутай арга юм.

Дөрөв: Авианы арга нь нэлээд хожуу үүссэн арга бөгөөд 19-р зууны 60-70 онуудад товойн гарч ирсэн арга юм. Энэ арга нь:

1. Нэгтгэн шинжлэх авианы арга: /н+о+м=/
2. Задлан шинжлэх авианы арга: /ном= н-о-м/
3. Задлан нэгтгэж шинжлэх /задлаг нийлэг/ авианы арга / ном=н-о-м=ном/ гэсэн 3 янзбайдаг.

Бичиг үсэгт сургах үр дүнтэй арга бол анализ синтез 2-т үндэслэсэн задлаг нийлэг авианы арга юм. Энэ арга нь задлаг нийлэг 2 аргын үндсэн гол зүйлүүдийг өөртөө багтаасан юм. Энэ аргыг боловсруулахад Европ болон оросын алдарт сурган хүмүүжүүлэгчид гол үүрэг гүйцэтгэжээ. Манай оронд Орос улсаас уригдан ирж ажиллаж байсан мэргэжилтэн А.И.Жарков, Б.Ишдорж нарын заах аргачид энэ аргыг онцлон үзэж монголын багш нарт бичлэн зааж сургалтанд нэвтрүүлсэн. Ийнхүү 1930-аад оноос эхлэн манай орны сургуулиудад хүүхдийг анх уншуулж сургахад задлаг нийлэг авианы арга эрчимтэй нэвтэрсэн юм. 1941 онд кирилл үсгийг хэрэглэх болсон явдал задлаг нийлэг авианы аргыг хэрэглэхэд бүрч дөхөмтэй үр ашигтай болсон байна. Академич Ц.Дамдинсүрэн манайд задлаг нийлэг авианы аргыг хэрэглэх нь зүй ёсны шаардлага мөн гэж үзжээ⁴⁶. Академич Ш.Лувсанвандан 1974 онд авиа үсгийг таниулахад үсгийг үгэнд нь шингээж үгээр суурь болгож үгээр хувааж үсэг үсгээр задалж дахин нийлүүлэх зарчмын зөв үндэстэй болохыг тодорхойлсон юм. Б.Ишдорж “Цагаан толгой”, Б.Дугаржав “Улаан толгой”, Ц.Дамдинсүрэн “Үсэглэл, М.Чимид, Б.Цэвэгжав “Үсэглэл” зэрэг сурах бичгүүд нь задлаг нийлэг авианы аргыг гол үндэс болгосон байдаг. 1960-аад оноом хойш хэвлэгдсэн С.Шарав, Д.Цэрэндагва нарын “Цагаан толгой” сурах бичиг нь үеэр бичигт сургах аргыг гол зарчмаа болгосон байдаг. 1933 онд Б.Ишдорж “Бага сургуульд хэл бичиг заах арга” гэдэг номондоо бичсэн нь “... Аливаа ажил хийх буюу хичээл заахдаа юуны өмнө яаж гүйцэтгэх аргаа мэдэхгүй буюу ойшоохгүй бол ажилчин хүн хүчээ дэмий барж цаг алдана. Багш хүн сурах этгээдийг хоосон хэрэгт зовоох зэрэг олон буруу хэрэг гарна. Утгагүй нав, нов, бав, бов мэтийн зүйлийг зааж үл болно.

Хүүхдийг уншуулж бичүүлж сургах олон арга байдаг боловч задлаг нийлэг авианы аргыг илүү үр дүнтэй гэж үзэн манай орны сургуулиудад хэрэглэж ирсэн.

Энэ аргаар заах ерөнхий журам нь:

⁴⁶ Дамдинсүрэн Ц. //Утга зохиол урлаг. Сонин УБ., 1981. № 27.

1. Өгүүллээс өгүүлбэрийг ялгах
2. Өгүүлбэрийг үг болгон задлах
3. Үгийгүеболгонзадлах
4. Үеийг авиа болгон задлаад авиаг судлах
5. Судласан авиаг тэмдэглэсэн үсгийг таниулах / Дармал, бичмэл, том, багаүсгээр/
6. Хэрчмэл үсгээр үгөгүүлбэр бүтээж унших
7. Бичмэл үсэгтэй танилцуулах
8. Цаас ба самбарт бичсэн үг өгүүлбэр уншуулах
9. Цагаан толгойгоос үг өгүүлбэр уншуулах
10. Үсэг үг өгүүлбэр рбичүүлж сургах

Жишээлбэл:

1. Ингэний зураг үзүүлж ярилцах /Өгүүлэл/
2. Ингэ өвс иддэг. /Өгүүлбэр/
3. Ингэ /үг/
4. Ин-гэ /үе/
5. И- /авиатаниулах/
6. И, и /үсэгтаниулах/
7. Ин-гэ / үебүтээх/
8. Ингэ /үгбүтээх/
9. Ингэ өвс иддэг. /өгүүлбэр бүтээж унших/
10. Бичмэл и, И үсгийг сурагчдад таниулах ба бичиж сургана. Үүнд эхлээд үсэг, дараа нь үг, өгүүлбэр бичүүлнэ.

Задлагийг багш нь амаар хийнэ. Нийлэгийг нь сурагчид хэрчмэл үсгээр хийнэ. Авиа ба үсгийг таниулахад цагаан толгойн дарааллаар биш, сурагчдын ойлгож тогтооход аль хөнгөн, хялбар буюу сурагчдын унших үг, өгүүлбэр бүтэх талыг харгалзан үсгүүдийг байрлуулж заадаг.⁴⁷

1.2 Хүүхдийн хөгжилд унших чадварын Өнөлөөлөл:

Дунд сургуульд үзэх бүхий л хичээлийг уншилгүйгээр мэдэх аргагүй. Мэдлэгийг эзэмшихэд зөвхөн уншиж сурах хангалттай бус уншсан зүйлээ ойлгож, улмаар түүнийхээ утга санааг тайлбарлаж хэлэх чадвартай болох шаардлагатай.

Уншихад суралцах нь оюуны олон үйлдлийн хуримтлал юмаа. Энэ нь уншиж сурах, уншсанаа ойлгох, ойлгосноо баттай мэдлэг болгох, хэрэгтэй үед түүнийгээ хэрэглэж чаддаг байх явдал юм. Орос болон манай орны сургуулиудад хүүхдийг уншихад эхлэн сургахад зөв, хурдан, ухамсартай, уран тод унших гэсэн 4 шаардлагыг баримтладаг. Хурдан уншилт гэдэг нь нэг минутад 300 үг унших /хараагаар уншихад тохирох хурд/ энэ хэмжээг бага ангийн дийлэнх хүүхэд биелүүлж амжихгүй, тэдэнд тийм хурд ч онцын шаардлагагүй юм. Харин удирдах ажилтан эрдэм шинжилгээний ажилтан нарт л хэрэгтэй хурд.

Түргэн хэллэгийн хурд нэг минутад 180-300 үг байдаг аж. Телевизийн нэвтрүүлэгч хүн нэг минутад 90-170 үг дундажаар 130 үг уншдаг байна. Энэ нь уншлагын хамгийн оновчтой хурд болдог ажээ. Хүний хэл ярианы аппарат ч хэдэн зуун жилд энэ хурдад зохицож иржээ. Хэрэв унших хурд ийм байвал хүн уншсан зүйлээ сайн ойлгодог байна. 5-р ангийн хүүхдийн дуудаж унших дундаж хурд 110-120 үг гэж заасан нь дээрх хурдад нэлээд ойр байна⁴⁸.

Бид нэг хэсэг хугацаанд уншлагын хурд хөөцөлдөх нь буруу, утга утга гэдэг байлаа. Энэ 2-ын аль аль нь чухал. Ойлгоход тохирсон хурд, ойлгох түвшингээс хэт доогуур хурд гэж бий. Оросын эрдэмтэд сурлагын амжилтанд нөлөөлөх 200 хүчин зүйл байдаг гэж тодорхойлоод эдгээрээс хамгийн гол гэж 40 зүйл ялгасны 1-рт уншлагын хурдыг оруулсан байдгаас үзэхэд уншлагын хурд нь сурлагын амжилтанд нөлөөлөх чухал хүчин зүйл болохыг давхар нотолж байна⁴⁹.

Унших чадвар нь зөвхөн **сурлагын амжилтанд** нөлөөлөх төдийгүй **оюун ухааны хөгжил, төлөвшилд** чухал ач холбогдолтой. Хүүхэд бага ангиа унших чадвар муутай төгсөх юм бол цаашид унших хичээлийн тоо олширч, ихэнх мэдээллийг уншлагаар хүртэх түүнийг амаар ярьж дүгнүүлэх, уншсан зүйлээ ойлгож ярих чадвараа хөгжүүлэх шаардлагатай болдог тул үнэхээр их бэрхшээлтэй

⁴⁷Цэвэгжав Б. нар “Цагаан толгой” заах аргын зөвлөмж УБ., 1982 тал 10-35

⁴⁸Оюун Ц. Бага ангийн багш нарт тусламж. УБ., 1995. №2 тал 34-35

⁴⁹Оюун Ц. Бага ангийн багш нарт тусламж. УБ., 1995. №2 тал 4

тулгарна. Иймд энэ байдлаасаа хүүхэд залгах төдийгүй амжилттай сурах ямарч боломжгүй болж сурах хөгжилд нь нөлөөлнө.

Хурдан уншдаг хүүхэд олон үг уншихын зэрэгцээ түүнийгээ задруулан ойлгох, сэтгэх чадвараар сайн байдаг. Богино хугацаанд их зүйлийг уншиж, утга санааг нь бүрэн ойлгох байдлаар унших чадвар илэрнэ. Бид олон үг уншихыг чухалчилж түүнийг хугацаагаар хэмжин хурдан уншуулахыг хичээж байсан. Мөн уншлагын хурдыг орхигдуулж аль болох учрыг нь олж уншуулахыг ч хичээдэг байсан. Уншлагын хурд нь хүүхдийн сэтгэхүйн үйлдлийн хурдтай холбоотойг судлаачид тогтоосон байдаг⁵⁰. Иймээс суралцагчид богино хугацаанд их зүйл уншиж ойлгох чадвар эзэмших, багш нар суралцагчдад хурдан, утгыг ойлгон ухамсарлаж унших арга барилыг эзэмших чиглэлээр арга зүйгээ хөгжүүлэх нь зүйтэй байна. Унших аргад зөв суралцсан хүүхэд унших процестоо анхаарлаа төвлөрүүлэн оюуны үйлдлээ улам боловсронгуй болгосоор байдаг. Оюуны чадварын өсөлт энэ 2 үзүүлэлтээс ихээхэн хамаарна. Дадал дээр суурилж байж сэтгэхүй хөгждөг. Унших дадалгүй хүүхдийн сэтгэхүй сул хөгжинө.

Уншиж ойлгох чадвар муутай хүүхэд ямарч хичээл /биеийн тамир, дуу хөгжим, дүрслэх урлаг, технологи/ -ийг хүлээж авахгүй нь тодорхой. Тэд сурах сонирхолгүй болж, идэвх нь суларсаар сул суралцах юмуу эсвэл, дундчуудын эгнээг өргөсгөнө. Ингэснээр тэр ангид дундчуудын сэтгэл зүйн ноёрхол бий болох сөрөг талтай. Ойлгодоггүй мэддэггүй юмандаа хүн хойрго ханддагтай адил сул сурлагатай хүүхэд хичээлдээ хайнга хандаж сургуулиас хөндийрөх, элдвийн муу орчинд автах нь цөөнгүй. 2012 онд 1-р ангид элссэн сурагчдын тайлант уншлагад хийсэн судалгаа

Элсэгч	1411
Ангиудын дундаж үг /нэг минутад/	20.52 – 34.1
Дунджаас доогуур уншсан сурагчдын тоо	570
1-р ангиас завсардан дахин сурсан хүүхдийн тоо	72
Сургууль бүрмөсөн завсардсан сурагчдын тоо	34

Судалгаанаас үзэхэд унших чадвар эзэмшээгүйгээс болж

- Хүүхэд сургууль завсардах, жилалдах
- Бусад хичээл судлах суурь тавигдаагүй учир хичээл номнодоо дургүйцэж цаашид суралцах, хөгжих чадвар нь хаагддаг гэж үзэж байна.

2.1 Судалгааны дүгнэлт, шинэ санаа

Бага ангид уншуулж бичүүлж сургахад үсэг холбон уншуулах, үе холбон уншуулах, бүтэн үгийн арга, авианы задлаг нийлэг арга хэрэглэхэд дараах зөрчлүүд илэрч байна гэж үзэж байна. Үүнд:

- Хүүхдэд ачаалал ихтэй. Учир нь нэг үсэгт 36-39 үеийг догматик байдлаар цээжлүүлэх/
- Унших хурдны ахиц бага
- Хүүхэд шууд унших чадвар эзэмшихэд хугацаа их зарцуулдаг
- Зөв бичих чадварыг удаан эзэмшдэг.
- Гийгүүлэгч авиа үсгийг нэрээр нь хэлж зааснаас болж хүүхдийн уншиж бичихэд ноцтой бэрхшээл учирдаг.

Эдгээр алдаа дутагдлыг засахын тулд 2004 оноос эхлэн хүүхэд уншуулах арга зүйгээ өөрчлөн өөрийн ажлын туршлагад үндэслэн “Авианы хэлэгдэх байдалд тулгуурлан үеэр уншуулж бичүүлж сургах” арга зүйг шинээр гарган туршин хэрэглэж эхэлсэн.

Дэвшүүлсэн шинэ санаа:

“Авианы хэлэгдэх байдалд тулгуурлан үеэр уншуулж, бичүүлж сургах” арга:

Өгүүлэхүйн эрхтэн хүүхэд бүхэнд байдаг эрхтэн систем учраас энэ давуу чанар дээр сууриалан хэлэх унших үйл ажиллагааг багш эхнээс нь зөв удирдан дадал хэвшилд сургавал уншлагад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

Өгүүлэхүйн эрхтний оролцоонд тулгуурлан гийгүүлэгч авиаг зөв дуудаж хэлж сургах нь уншуулж сургахад чухал ач холбогдолтой. Авианы хэлэгдэх байдлыг багш өөрөө удирдан хүүхэд бүрээр зөв хэлүүлж сургах хэрэгтэй.

Жишээ нь:

М- авиаг хэлэхэд уушгинаас гарсан хийн урсгал 2 уруулд саатаж хамрын хөндийгөөр гадагшилна.

⁵⁰Суралцагчдын сурлагын амжилтыг үнэлэх судалгаа, түүний арга зүй. Боловсруулсан: Ц. Чимэдлхам. УБ., 2008. Тал 165

С- уушгинаас гарсан хийн урсгал шүдэнд шүргэж гадагшлах
Р- уушгинаас гарсан хийн урсгал хатуу тагнайд байрласан хэлний үзүүрт саад учруулан чичрэн шүргэж гарах
В- уушгинаас гарсан хийн урсгалыг 2 уруулаар хамжин үлээж гаргах
Л- Уушгинаас гарсан хийн урсгал хэлний хажуу талаар шүргэж гадагшлах
Х- Уушгинаас гарсан хийн урсгал хэлний хойгуурх хэсэгт шүргэж гадагшлах
Ш- Уушгинаас гарсан хийн урсгал 2 шүдний завсраар шуугиж гадагшлах
На⁴- Уушгинаас гарсан хийн урсгалыг хэлний үзүүр дээд үүдэн шүд, түүшинд хамшиж гаргах
Н- Хэлний хойгуурах хэсгийг дээш өргөн зөөлөн тагнайд хашиж уушгинаас гарсан хийн урсгалыг хамраар гаргах гэх мэт

1. Уншуулж сургах шинэ арга зүй технологи нь:

Эгшиг авиа хэлэхэд уушгинаас гарсан хий саадгүй хэлэгдэхийг ойлгуулах, хэл, уруул хэрхэн оролцох байдлыг зааж үзүүлэх ба дагаж хэлүүлнэ.

Эгшиг авиагаа заахдаа урт, хос, богино эгшигийг харьцуулж заана.

Багшгийгүүлэгч авиаг хэлэхэд гүүлэхүйн ямар эрхтэнд саад учран хэлэгдэж байгааг хэлж үзүүлнэ.

Гийгүүлэгч авианы дуудлагыг зөв хэлүүлж сургана.

Гийгүүлэгч авианы дуудлагыг амьтдын дуу болон байгалийн дуу чимээтэй адилтган хэлж ойлгуулах

Гийгүүлэгч авиаг урт эгшиг авиатай холбон задгай үе бүтээх техник заана. Жишээ нь: Маа- үеийг хэлүүлэхийн тулд м-авиаг хэлэхэд бэлтгэж / М- авиаг хэлэхэд уушгинаас гарсан хийн урсгал 2 уруулд саатаж хамрын хөндийгөөр гадагшилна./ байгаадаа- авиагаа хамар амны хөндийгөөр зэрэг гадагшуулна. Өөрөөр хэлбэл гийгүүлэгч авианы хэлэгдэх өгүүлэхүйн эрхтний байрлал дээрээс эгшиг авиа дуудагдаж эхэлнэ гэсэн үг.

Эхэлж задгай үеийг холбон уншуулах нь уламжлалын шинэ чанартай. /Монгол хэлний уйгаржин бичигт үг голдуу задгай үеэс бүтдэг бөгөөд цөөн тооны гийгүүлэгч үсэг дэвсгэрлэдэг уламжлалтай. Жишээ нь: яах – иагахиху/ Иймд бидний хэл нь задгай үе зонхилсон хэл юм.

Эхэлж урт эгшигтэй задгай үеийг заана. Урт эгшигтэй үеийг сунжруулан удаан хэлж байх үедээ дараагийн үе холбон хэлэх нь хялбар байдаг. Хүүхдэд эхэлж удаан хэлэгдэх гийгүүлэгч авиаг зааж байгаа учир уншуулж байгаа үгнүүд нь урт эгшигтэй задгай үеэс бүтсэн үг сонгох нь тохиромжтой байсан юм. Гэтэл сурах бичиг маань битүү үе эхэлж уншихаар зохиогдсон нь арга зүй хэрэглэгдэхүүн хоёр зөрөөтэй байна.

Заасан урт, богино эгшигтэй задгай үеүдийг харьцуулан хэлүүлэх /маа-ма, мээ-мэ, муу-му/

Ижил задгай үеүдийг холбон үг бүтээж уншуулах техник заана. /Маа-маа, мээ-мээ, мөө-мөө/

Эгшиг ба өмнөх үзсэн задгай үеүдийг холбон уншуулах /э-мээ, а-маа, а-муу/

2 өөр үеэс бүтсэн задгай үеийг холбон уншуулах / маа-муу/

Битүү үе холбон уншуулах техник заах. Эгшиг авиаг хэлэх явцдаа гийгүүлэгч авианы хэлэгдэх байдал хүргэж төгсгөнө. /эм- э авиагаа хэлж дуусгахдаа уушгинаас гарсан хийн урсгалаа хамрын хөндийгөөр гадагшлуулна./

ГЭГ гэсэн /сам/ битүү үеийг уншихдаа “са” үеийнхээ төгсгөлийг м-*гийгүүлэгч авианы хэлэгдэх байдалд хүргэж үе төгсгөнө.

М, С, Р – гэсэн 3 авиаг үзэхэд амьсгалын 2 түрэлт /2 үетэй/ -ээр үгийг уншуулж сургана. /Уушгинаас гарсан хийн урсгал амьсгалын нэг түрэлтээр гадагшлахыг үе гэнэ/.

Л- авиа үзсэн үеэс эхлэн амьсгалын 3 түрэлт буюу 3 үетэй үгийг холбож уншуулна. /а-суу-лаа, а-мар-лаа, о-луу-лаа/

Л- авиа үзсэн үеэс эхлэн хос эгшигтэй үе бүтээлгэнэ. / май, ай-лаа, уйл, оймс, о-лоо-рой/

Л- авиа үсэг үзэх үед зөөлөрсөн гийгүүлэгчтэй үгийг унших шинэ дасгал оруулах. /а-ли-маа, у-ри-лаа, а-лим, у-лир/

Энэ үеэс эхлэн хүүхэд үе холбон унших арга техникийг бүрэн эзэмшдэг.

Эхлээд гийгүүлэгч авиагаа урт эгшгээр үелүүлэхийн учир нь м- авиа үзэхэд урт эгшгээс бүтсэн үгнүүд олон байдаг.

Хүүхэд урт эгшигтэй үеийг сунжруулан удаан хэлж болдог. Энэ чанарыг шиглаж 1-р шатанд удаан хэлэгдэх гийгүүлэгч авиануудыг заадаг.

Хүүхэд ингэж уншиж байх явцдаа тухайн үг ямар үе, үсгээс бүтэж байгааг задалж хэлж сурдаг. Хэлж чадсан зүйлээ бичиж чаддаг.

1. Эгшиг авиаг богино, урт, хос эгшгээр нь давхар үзэхээр сурах бичигт тусгагдсан байдаг бол бид туршилт хийж заахдаа эхлээд урт богино эгшиг заахаар төлөвлөсөн. М гийгүүлэгч авиа үзсэний дараа ай хос эгшиг үзэх, Р гийгүүлэгч авиа үзсэний дараа ой хос эгшиг Х гийгүүлэгч авиа үзсэний дараа уй, үй хос эгшиг, Ш гийгүүлэгч авиа үзсэний дараа эй хос эгшиг үзэх / Ер нь сурах бичигт эй хос эгшгийг өмнө эрт заадаг хэрнээ эй хос эгшигтэй үг зөөлний тэмдэг орсны дараа эвэртэй, сүүлтэй, сэгсээхэй, элбэгтэй өнгөтэй, мэхтэй нүдтэй, ихтэй, бүтээгээрэй гэх зэрэг 9 үг бичигдсэн байдаг.

Шинэ арга туршихад санаачлан хийсэн шинэлэг ажлууд:

1. Гийгүүлэгч авиаг заах дарааллыг өөрчилсөн

- 2004 он Р.Бигэрмаа, Д.Батчулуун нар үсгийн дараалал:

М, Л, С, Р, На⁴, Н, Ш, Х, Г, Д, Т, В, Б, Ы, Ц, Ч, Ж, З, Я, Ё, Ъ, Е, Ь, Ю, П, К, Ф, Ш

- 2009 он Ш.Оюунцэцэг, Г.Бямбацэрэн нар үсгийн дараалал:

М, С, Р, Х, В, Л, На⁴, Н, Ш, Г, Д, Т, Б, Ы, Ц, Ч, З, Ж, Я, Е, Ё, Ъ, Ю, П, К, Ф, Ш

- 2011 он Г.Бямбацэрэн, Х. Мөнхжаргал нар үсгийн дараалал:

М, С, Р, Х, В, Л, На⁴, Н, Ш, Г, Д, Т, Б, Ы, Ц, Ч, З, Ж, Я, Е, Ё, Ъ, Ю, П, К, Ф, Ш

- 2013 он Р.Бигэрмаа, Ш.Оюунцэцэг нар

М, Х, В, С, Р, Л, Н, На⁴, Ш, Д, Т, Г, Б, Ы, Ц, Ч, Ж, З, Ж, Я, Е, Ё, Ъ, Ю, П, К, Ф, Ш

- 2014 он Ш.Оюунцэцэг, Ө.Хадаа нар сурах бичигт

М, С, Р, Х, В, Л, Н, На⁴, Ш, Д, Б, Г, Т, Ы, Ц, Ч, З, Ж, Я, Е, Ё, Ъ, Ю, П, К, Ф, Ш, гэсэн дараалалтай байна.

Бид 2004 оноос эхлэн туршиж заахдаа **М, С, Р, Л, В, Х, Ш, Н, На⁴, Д, Б, Г, Ы, Т, Ц, Я, Е, Ч, Ё, Ъ, З, К, П, Ж, Ф, Ш** гэсэн дараалал тогтоов.

Үсгийн дараалал өөрчлөх болсон шалтгаан нь:

- ✓ Шинэ үсэг үзэх үед аль болох олон төрлийн үг өгүүлбэр бүтээж унших боломжийг эрэлхийлсэн.
 - ✓ Авиаг дуудахад 6 настай хүүхдийн хэлэх ярих өгүүлэхүүн боломжинд тулгуурласан.
 - ✓ Нутгийн аялгууны онцлогийг тусгасан.
 - ✓ 2 өөр авиа тэмдэглэсэн **Н** авиаг ойрад аялгуунд нэг авиа болгон хэлдэг. Үүнийг харгалзсан.
 - ✓ **Х** авиаг ойрд аялгуунд хатуу дууддаг. Гэтэл утга зохиолын хэлэнд зөөлөн шүргэж хэлдэг онцлогтой. Үүнийг харгалзсан.
 - ✓ 2-р шатны ойролцоо дуудлагатай гийгүүлэгч авиаг салгах шаардлагатай. Энэ нь зөв бичүүлж сургах үйл ажиллагаанд тохиромжтой.
- ##### **2. Сурах бичигт анализ хийж өөрчлөх:**

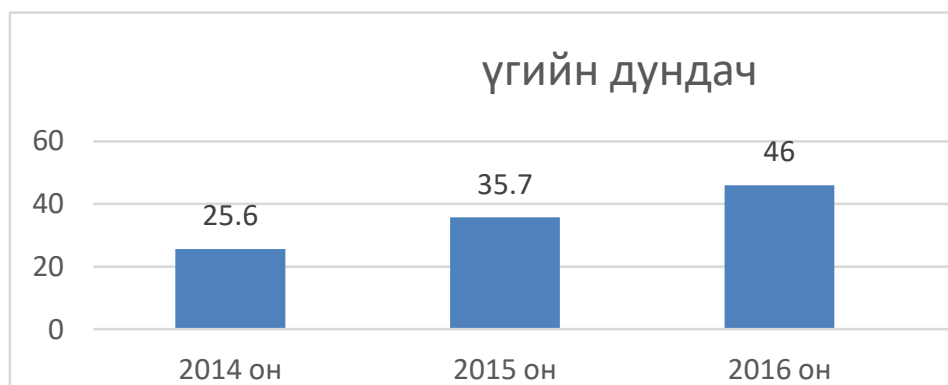
Өөрчлөх болсон шалтгааныг дурдвал агуулгын хэмжээ, хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогийн тохирц, уялдаа холбоо, дэс дараа, хүнд хөнгөн, хүүхэд сурах гарын авлага болох үүргээ хэрхэн хангаж байгаа, онолын болон зөв бичих дүрэм, найруулгын алдаа зэрэгт анализ хийхэд өөрчлөх зүйлс олон байсан.

- ✓ 1-р ангийн сурагчид эгшиг үзэж байхдаа урт эгшгээс бүтсэн цөөн тооны үг / уу, оо, аа, ээ, ий/ уншиж байснаа эхний гийгүүлэгч үзснээр битүү болон задгай үеийг унших боломж нээгддэг. Гэтэл сурах бичигт эхний гийгүүлэгч үзэхэд цөөн тооны үг сурах бичигт орсон байна. М үсэг үзэх үед 17 үг унших боломж бий. Гэтэл сурах бичигт 12 үг байдаг.
- ✓ Үеэр уншуулж сургахад онолын хувьд эхлээд заавал задгай үе уншуулж сургах шаардлагатай. Гэтэл сурах бичигт гийгүүлэгч авиа таниулж эхлээд шууд битүү үеэс уншлага хийхээр бичигдсэн байна.
- ✓ Унших үгийн сонголтыг буруу хийсэн гэж үзэж байна.
- ✓ Хүүхдэд уншуулах үгсийн дарааллыг гаргах шаардлагатай. Жишээ нь М гийгүүлэгчийг үзэхэд эхний өдөр маамаа, мөөмөө, мээмээ, уу маамуу, эмээ амуу үгсийг уншуулах бол дараагийн өдөр маам, мээм, май гэх мэт
- ✓ Л авиа таниулсны дараа –лаа⁴, н авиа таниулахдаа нутгийн аялгууны онцлогийн харгалзан хэлний угийн н авиаг эхлэн заах дараа нь –сан⁴ нүдлүүлэх, дараа нь хэлний үзүүрийн н авиаг таниулах . . .

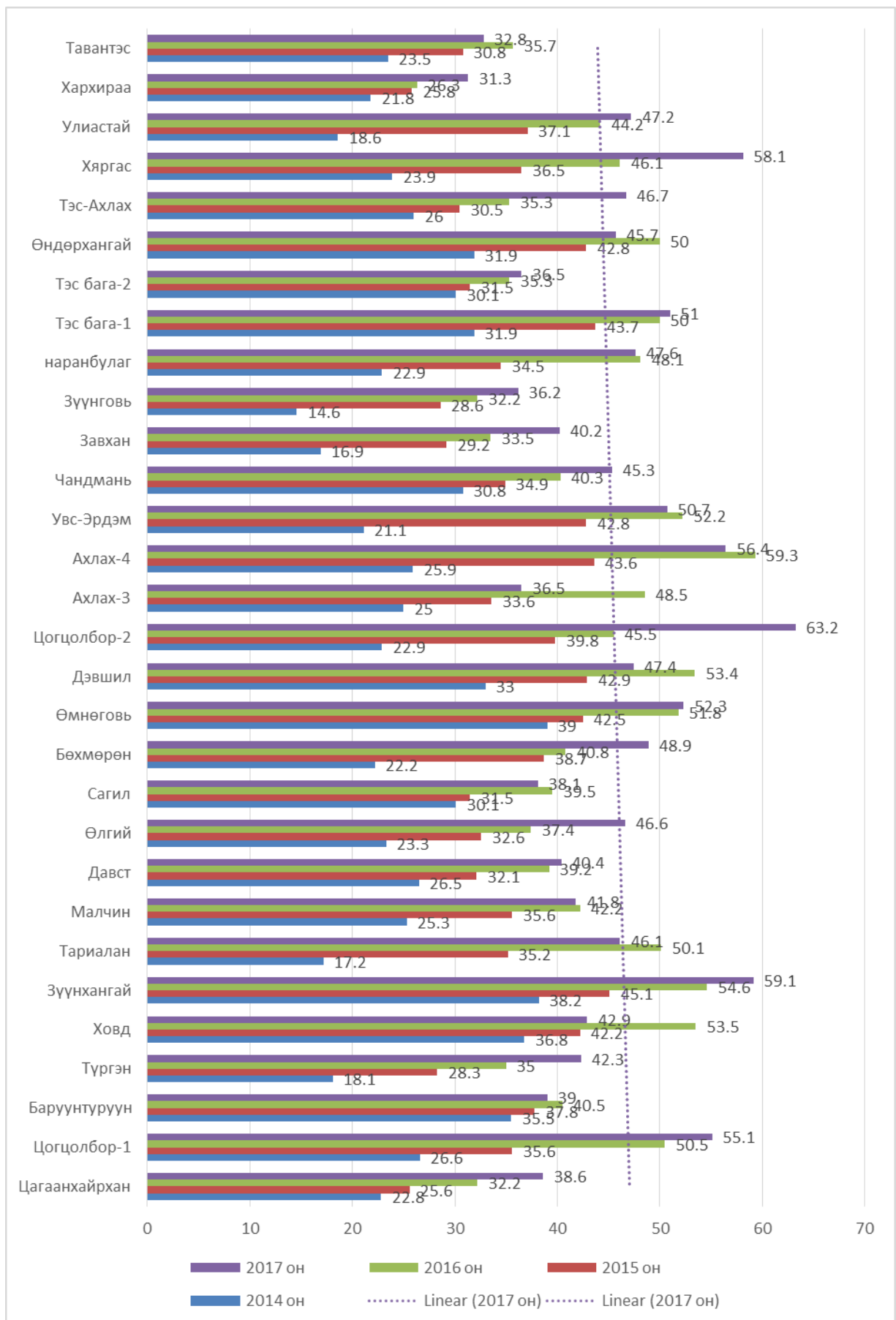
- ✓ Шинэ авиа таниулах үед уншуулах үгсийн түүврийг хөнгөнөөс хүнд рүү гаргах. Сурах бичигт эхлэн анх, онх, энх, гэсэн үгнүүд байна. Гэтэл анхаа, энхээ, мөнхөө гэсэн үгнүүдийг өмнө нь уншуулах тохиромжтой байсан

“Авианы хэлэгдэх байдалд тулгуурлан үеэр уншуулж сургах арга зүй”-г хэрэглэсний дараах үр дүнгийн судалгаа:

Увс аймгийн 30 сургуулийн 1-р ангиудын уншлаганы хурдад хийсэн сүүлийн 4 жилийн судалгааны нэгтгэл:

Сургууль бүрийн ахиц, дэвшил /графикаар/

Дүгнэлт:

Хөгжил гэдэг бол эхний түвшнээс дараагийн түвшинд шилжиж буй чанарын өөрчлөлтийг хэлдэг. Энэхүү чанарын өөрчлөлтийн утга эерэг байх уу? сөрөг байх уу? гэдэг нь багш хүүхдийн хөгжлийг хэрхэн дэмжиж зөв төлөвлөснөөс хамаардаг. Багш хичээлдээ хэрхэн бэлтгэсэн, тухайн хичээлээр үзэх онолын мэдлэгийг амьдралд хэрхэн систем дэс дараалалтай буулгаснаас л бүх зүйл шалтгаална.

Ер багш хүн шинжлэх ухааны мэдлэгийг 35-40 минутын хугацаанд олгодог. Ийм богино хугацаанд хүүхдээр мэдлэг бүтээлгэх үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах явдал бол багшийн онолын мэдлэгийн цар хүрээнээс шалтгаалахаас гадна тухайн хичээлийг цогцоор нь төлөвлөх явдал чухал. Хүн цай уухын тулд аяга авдаг шиг багш хичээлээ зөв төлөвлөж чадснаар юуг? ямар? аргаар хэнд? хэзээ? Ямар? дэс дарааллаар яаж? зааж ямар? үр дүнд хүрэхээ төлөвлөх нь хүүхдийн хөгжлийг зөв удирдах алхам болно гэсэн дүгнэлтэнд хүрлээ. Мэдлэгт суралцахын нууц нь хэрхэн ашиглахад суралцах явдал юм” гэсэн эртний үг байдаг.

Хүүхэд ашиглах, хэрэглэх чадварт суралцана гэдэг нь хөгжил дэвшил байгаагийн илрэл юм. Хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжиж ажиллахын тулд багш хүүхдийн унших чадварт онцгой анхаарах шаардлагатай. Хүүхдийн авьяас чадварыг нээн илэрүүлэх, хөгжүүлэх гол түлхүүр нь тухайн хүүхдийн унших бичих чадвар гэдэгтэй хэн ч маргахгүй.

“Уншихаа боливол сэтгэхээ болино.” гэж суут хүмүүсийн хэлсэн мэргэн үг бий.

Иймд унших бичих чадварыг хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийн төлөө зөв төлөвшүүлэх явдал чухал. Унших чадварыг зөв эзэмшсэн суралцагчийн хэл ярианы, бичгийн соёлын, сэтгэх, бүтээх, өөрийгөө дайчлах чадвар илүү хөгжиж байгаа нь судалгаанаас харагдаж байсан.

Бусдад хүргэх туршлага:

- 1-р ангийн монгол хэлний хичээл заахад **“Авианы хэлэгдэх байрлалд тулгуурлан үеэр уншиж сургах арга зүй”**-г 5 жилийн хугацаанд Увс аймгийн багш нарт түгээн дэлгэрүүлсэн.
- Увс аймгийн хэмжээнд өнгөрсөн хичээлийн жилд энэхүү аргаа түгээн дэлгэрүүлэх хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийн дэмжих зорилгоор **“Шилдэг 1-р ангийн секцийн багш нар”** шалгаруулах уралдааныг өөрсдөө санаачлан зохион байгуулж 1 сая төгрөгөөр ивээн тэтгэн явууллаа.

Ном зүй

1. Жаадамба Б. Багш нарын боловсролын шинэчлэлийн асуудалд. УБ., 2003.
2. Ичинхорлоо Ш. Сурган хүмүүжүүлэх судалгааны үндэс. УБ., 2003.
3. Оюунцэцэг Ц. нар. Монгол хэл /сурах бичиг II/. УБ., 2013
4. 5 жилийн өөрийн ажлын туршилагын тэмдэглэл
5. Оюун Ц. “Багаангийнбагшнарттусламж”. УБ., 1995. №2
6. “Суралцагчдын сурлагын амжилтыг гүнзгий судалгаа, түүний арга зүй”. Боловсруулсан: Ц. Чимэдлхам. УБ., 2008
7. Х.Мөнхжаргал, Г.Бямбацэрэн, Т.Энхтуяа “Уншиж бичиж сургахуй” 2009 он
8. Ш.Шарав “Бичигт сургах арга зүй” 1966 он
9. Б.Цэвэгжав, М.Цэрэндорж, Г.Лхаахүү “Цагаан толгой заахарга зүй” 1982 он
10. Монгол улсын гэрээллийн яам “Сургалтын технологийн шинэчлэл” 1999 он

Бага ангийн байгалийн ухааны хичээл дээрх багшийн асуултаар сурагчдыг хөгжүүлэх нь

Ц. Одгэрэл \Нийслэлийн Баянгол дүүргийн 28 дугаар сургуулийн бага ангийн багш, odkadamba@yahoo.com
Л. Энхчимэг \Нийслэлийн Баянгол дүүргийн 28 дугаар сургуулийн бага ангийн багш

Зорилго: Бага ангийн “Байгалийн ухаан” хичээл дээрх багшийн асуултыг төлөвлөх, “Сайн асуулт” аар сурагчдыг хэрхэн чиглүүлэх талаар санал боловсруулах зорилготой.

Зорилт

- Асуултын талаарх үзэл баримтлалыг судлах
- Бага ангийн байгалийн ухааны хичээл дээрх багш нарын асуултад дүн шинжилгээ хийх
- Багш асуултаа төлөвлөж, сурагчдаас сайн асуултыг асуух нь хичээлийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлж, сурагчдын хэл яриа, хандлага, идэвх оролцоонд эерэгээр нөлөөлж болох талаар санал дэвшүүлэх

Удиртгал

Дэлхий нийтийн чиг хандлагын дагуу Монгол улсын төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлогын баримт бичигт: “Боловсрол нь монгол улсын иргэн бүрийг бүх талаар хөгжүүлэх, шинжлэх ухааны дэвшил, эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийг хурдасгах материаллаг болон оюуны чухал эх сурвалж, үндэсний тусгаар тогтнол, аюулгүй байдлын баталгаа мөн тул төрөөс нийгмийн тэргүүлэх салбар болгон хөгжүүлнэ” гэсэн бол Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын баримт бичигт: “Бүх нийтийн боловсролыг нийгмийн үйл хэрэг болгон хөгжүүлж, үндэсний боловсролын тогтолцоог олон улсын түвшинд ойртуулан төгөлдөржүүлж, оюунжсан, бүтээлч, чадамжтай хүний нөөцийг байнга нэмэгдүүлнэ” гэсэн.¹

Хүүхэд бүрийн хөгжлийг дэмжих хандлага, үзэл баримтлал болон Монгол Улсын боловсролын хууль тогтоомж, боловсролын бодлогын шинэлэг үзэл санааг тусган шинэчлэх хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэн бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулсан. “Цөм” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байгаа нь олон улсын жишигт нийцсэн үр дүнгээ өгч буй арга хэмжээ болоод байгаа аж. Энэ нь мэдлэгийг шалгахын оронд чадварыг үнэлдэг, сургалтын хөтөлбөрийг бус боловсролын хөтөлбөрийг баримталдаг, сургахын оронд суралцах, хичээллэхээс илүүтэйгээр турших гэх мэт шинэлэг арга барилаар боловсрол олгоно гэсэн үг юм.

Шинжлэх ухаан техник, технологийн дэвшил, өрсөлдөх өндөр чадавх нь хүний хөгжилтэй, хүний хөгжил нь боловсролын хөгжилтэй, боловсролын хөгжил нь багшийн хөгжилтэй салшгүй холбоотой. Суралцагч нь баримт мэдээлэл цээжлэн ярих биш, харин энэ баримт мэдээллээ боловсруулж, нотолгоо гарган батлах арга барил, сэтгэлгээнд суралцах, өөрөөр хэлбэл зорилго хэрэгцээндээ нийцүүлэн янз бүрийн хэрэглэгдэхүүнийг хэрэглэж сурахад нь илүү анхаарч, энэ чадварыг боловсролын эцсийн зорилго, эцсийн үр дүнгийн нэг болгох шаардлага багш нарт тавигдаж байна. Энэ нь суралцагчийг гүйцэтгэгч биш, бүтээлч сэтгэлгээ бүхий шинжлэн судлагчийн ажилд суралцах хэрэгцээг бий болгож байна. Ийм чадвартай иргэн төлөвшүүлэхийн тулд сургалтын аргазүй технологийг боловсронгуй болгох явдал чухал юм. Иймээс мэдлэг асар хурдтай хуучирч байгаа өнөө үед өөрт хэрэгцээтэй мэдлэгээ өөрөө бүтээдэг арга эзэмшихэд нь суралцагчдад туслахад чиглүүлж, арга барилаа шинэчлэн байнга боловсронгуй болгох, “сайн” асуултаар суралцагчдыг чиглүүлж, хөгжүүлэх нь чухал байна.

Сэдвийг сонгох үндэслэл

- Нийслэлийн Баянгол дүүргийн 28 дугаар сургуулийн бага ангийн багш нарын байгалийн ухааны 20 хичээлд сууж үзэхэд багш нар ихэвчлэн сурагчдаас асуух асуултаа төлөвлөдөггүй, хаалттай асуулт асуудаг, сурагчдын өмнөх мэдлэг туршлага, тухайн цагт эзэмших мэдлэг чадварын талаар судалдаггүй болох нь харагдлаа.
- Уламжлалт сургалтын үеэс “гол хичээл” хэмээн нэрлэгдэх болсон монгол хэл, математикийн судлагдахууны хувьд багш нар шинэчлэгдэж байгаа боловч байгалийн ухааны хичээл гол бус хичээл гэсэн ойлголт зарим багш нар, эцэг эхчүүдийн дунд байсаар байгаа юм.
- Байгаль орчныг хамгаалах асуудал нь өнөөдөр зөвхөн нэг улс орны асуудал биш, дэлхий нийтийн тулгамдсан асуудал болоод байна. Улс орнууд тогтвортой хөгжихийн тулд байгаль орчны ба хөгжлийн талаар боловсрол олгохыг зорьж байна. Байгальтайгаа зүй зохистой харилцдаг, амьдрах орчноо тэтгэн сайжруулдаг, эрүүл амьдрах арга ухаанд суралцсан, байгалийн нөөц баялгийн үр өгөөжийг зүй зохистой, хэмнэлттэй ашиглах соёлтой, байгальтай зохицон амьдрах ухаалаг чадваруудыг байгалийн ухааны хичээлээр эзэмших нь дамжиггүй.

Судалгааны арга зүй

Судалгаанд ажиглалтын, асуулгын, баримт бичиг (ээлжит хичээлийн төлөвлөлт)-т задлан шинжилгээ хийх аргыг ашигласан бөгөөд ажиглалтын дүнгээс багшийн тавьж буй асуултыг бичиж тэмдэглэж авах, баримт бичгийн задлан шинжилгээнээс багш нар хичээл төлөвлөхдөө асуултаа хэрхэн урьдчилан төлөвлөж байгааг илрүүлэхийг зорилоо. Ажиглалтыг дараах үе шаттайгаар зохион байгуулсан. Үүнд: • Ажиглалтын арга зүй боловсруулах (ажиглалтын тэмдэглэл хөтлөх хуудас бэлтгэх)

- Хичээлд ажиглалт хийх, тэмдэглэл хөтлөх
- Ажиглалтын үр дүнг боловсруулах, дүгнэлт гаргах

Судалгаагаар зөвхөн хичээлийн явцад багшийн тавьж байсан асуултыг 3 үндсэн чиглэлээр авч үзэн задлан шинжилсэн. Үүнд:

- Шинжлэх ухаанч асуулт байсан уу?
- Хаалттай, нээлттэй асуултын аль нь байсан бэ?
- Блумын таксономийн аль түвшний асуулт байсан бэ?

Судалгааны шинэлэг тал: Бага ангийн байгалийн ухааны хичээл дээр багш нарын тавьж буй асуултад задлан шинжилгээ хийж, өнөөгийн нөхцөл байдлыг тодорхойлсноор багш нар асуултаа хэрхэн төлөвлөх, төлөвлөсний дагуу “сайн” асуулт асуух, нөхцөл байдалд тохируулан өөрчлөх, асуултаар дамжуулан сурагчдаа хөгжүүлэх, нээх боломж байгааг харуулсанд судалгааны шинэлэг тал оршино.

Хамрах хүрээ : 2012 оны 4 дүгээр сараас Кембрижийн хөтөлбөрийг туршиж эхэлсэн үеэс 1- 5 дугаар ангийн байгалийн ухааны хичээлүүд дээр сууж тэмдэглэл хөтөлсөн ба багш нарын ээлжит хичээлийн хөтөлбөрт анализ хийж үзэв.

Онол, арга зүй

Шинжлэх ухаанч арга барил нь судлаачид эх дэлхийгээ судлах, өөрсдийн судалгаа шинжилгээгээр гаргасан баримт нотолгоонд суурилан тайлбар дэвшүүлэх олон төрлийн арга хэлбэр юм. Үүнтэй адил утгаар шинжлэх ухаанч арга барил гэж шинжлэх ухааны санааг ойлгох, мэдлэгээ хөгжүүлэхийн тулд сурагчдын хийж байгаа үйл ажиллагааг ч мөн ойлгодог (*Америкийн үндэсний шинжлэх ухааны боловсролын стандарт, 1996, х 105*). Шинжлэх ухаанч арга барилд суралцсанаар суралцагчид асуулт асуух, асуултад хариулахдаа баримт нотолгоо хэрэглэхэд суралцана. Шинжлэх ухаанч арга барилын арга техникт суралцах үйл ажиллагаанд суралцагчид судалгаа шинжилгээ хийх, янз бүрийн эх сурвалжаас баримт нотолгоо цуглуулах, өгөгдөл, үр дүнд үндэслэн тайлбар хийх, өөрсдийн дүгнэлтээ бусдад дамжуулах, хамгаалах зэрэг багтана. Иймээс суралцагчдад энэхүү арга барилыг эзэмшүүлэхийн тулд багш өөрөө шинжлэх ухаанч арга барилыг эзэмшсэн байхаас гадна түүнд чиглэсэн асуултыг төлөвлөн сургалтад хэрэглэх явдал чухал юм.

Асуултын төрөл. Шинжлэх ухаанч асуулт: Шинжлэх ухаанч асуулт гэдэг нь сорил туршилт хийсний үндсэн дээр учир шалтгааныг тайлбарлан хариулах асуултыг хэлнэ. Сайн шинжлэх ухаанч асуултын шалгуурт бодит хариулт шаардсан, шалгагдахуйц (асуултын хариултыг олохын тулд сорил, туршилт хийх шаардлагатай байх), таамаглал дэвшүүлэхүйц, суралцагчдад сонирхолтой байх зэргийг эрдэмтэд багтаан авч үзсэн байдаг байна.

Шинжлэх ухаанч асуултыг 3 ангилна ⁵¹. Үүнд:

1. **Батлах асуулт.** Энэ асуулт нь баримт цуглуулах үндэс болдог бөгөөд мэдлэг бүтээхэд чухал үүрэгтэй. Жишээлбэл, Өнөөдөр хүйтэн өдөр үү?, Нар гарсаар л байна уу?
2. **Өмнөх мэдлэг ба тайлбар шаардсан онолын асуулт.** Жишээлбэл, бороо ороход тэнгэрт үүл заавал байх ёстой юу? Усыг хүчил рүү нэмэхийн оронд яагаад хүчлийг ус руу нэмдэг вэ? Тус асуулт нь шинжлэх ухааны мэдлэгийг нэмэгдүүлэх ба харин түүнд хариулахад өмнөх мэдлэг хэрэгтэй болно.
3. **Шалгаж болохуйц өмнөх мэдлэг ба тайлбар шаардсан туршилтын асуулт.** Жишээлбэл, усанд давс уусгахад үүссэн уусмал нь устай адил температурт л буцлах уу? Ийм асуулт нь шалгаж, хянасны үр дүнд суурилсан илүү тодорхой хариултыг шаардана.

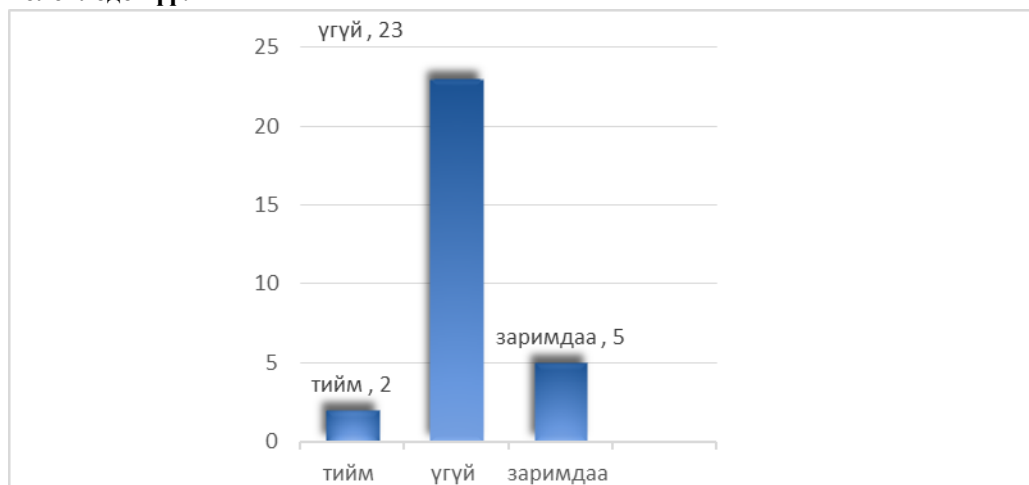
Нээлттэй ба хаалттай асуулт : Байгалийн ухааны сургалтаар суралцагчдад шинжлэх ухаанч арга барилыг хөгжүүлэхийн тулд нээлттэй ба хаалттай асуултыг ашиглах явдал чухал юм. Хаалттай асуулт нь суралцагчдын юу сурсан ойлгосон эсэхийг шалгаж чадахгүй харин тухайн зүйлийн тухай өнгөц мэдээллийг тодруулдаг.

Нээлттэй асуулт нь суралцагчдад өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлэх, түүнийхээ шалтгаан учир зүйг тайлбарлах, сонголтоо зөвтгөх, өгөгдсөн мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийхэд чиглэгддэг. Тухайлбал, Энэ талаар та юу гэж бодож байна вэ?, Яагаад ... үзэгдэл болсон бэ? зэрэг асуулт тавихад сурагч бүр өөрийн үзэл бодлоор хариулах боломжтойгоос гадна тэдний эрэгцүүлэн бодох чадварыг хөгжүүлнэ.

Америкийн эрдэмтэн Блумын (1956) боловсруулсан танин мэдэхүйн систем болох “Блумын таксономи” нь хөтөлбөрийн онолын гол үзэл баримтлал болж байна. Өнөөдөр дэлхийн олон орны судлаачид “Блумын таксономи” 21-р зууны танин мэдэхүйн нэг “ай”(domain) гэж тэмдэглэж байна. Блумын таксономи нь сурагчдын танин мэдэхүйн үйлийг зохион байгуулах өөрөөр хэлбэл оюуны үйлийн цогц бөгөөд энгийн түвшнээс эхлэн танин мэдэхүйн дээд түвшин рүү хөтөлдөг систем юм.

Судалгаа

1. Та байгалийн ухааны хичээл заахын өмнө сурагчдаас асуух асуултаа төлөвлөдөг үү?

Судалгаанд оролцсон бага ангийн 30 багш “Та байгалийн ухааны хичээлд бэлтгэхдээ сурагчдаас асуух асуултаа төлөвлөдөг үү?” гэсэн асуултад тийм гэж 2 багш буюу 7 % нь, заримдаа гэж 5 багш буюу 17 % нь, 23 багш буюу 77 % нь үгүй гэж хариулжээ

- Багш нарын асуулт

Хүснэгт 1. Багш нарын асуултын чанарын анализ

Д/д	Хичээл	Асуултын тоо	Нээлттэй	Хаалттай
1	2015 он “ Юу юу цахилгаан дамжуулах вэ?” IV анги Батзаяа	31	3	28
2	2016 он “ Юу юу цахилгаан дамжуулах вэ ?” IV анги Эрдэнэцэцэг	15	4	11
3	2017 он “ Юу юу цахилгаан дамжуулах вэ ?” IV анги Даваасүрэн	24	6	18
4	2015 “Аль нь усанд уусах вэ?” V анги Норжинжимуна	31	5	26
5	2016 “Гэрэл ба сүүдэр ” II анги Э. Сэлэнгэ	9	2	7
6	2016 “Голдож ба зэргэдийн ялгаа” V анги Эрдэнэтуяа	9	2	7
7	2017 “Өсөж том болохын баяр ” III анги Тунгалаг	7	0	7
8	2017 “Амьд биеийн хөдөлгөөн ” III анги	21	2	19
9	2017 “Хоол хүнс ба хөдөлгөөн ” III анги	9	2	7
10	2017 “Хоол хүнс ба хөдөлгөөн ” III анги	9	6	3

Дээрх хүснэгтээс харахад багш нар нэг хичээл дээр сурагчдаас 9 – 31 асуултын асуудаг ба нийт 165 асуултын 32 нь нээлттэй, үлдсэн асуулт нь хаалттай болохыг доорх графикаас харж болно.

Хичээл нь сурагчдаас олон янзын хариулт сонсох, тэдний ялгаатай үзэл бодлыг илэрхийлүүлэх боломж олгоогүй гэж дүгнэж болохоор байна.

- II ангийн “Хүн ба орчин”-ы “Сүүдэр” сэдэвт хичээл дээрх багшийн тавьсан асуултыг хичээлийн үе шатад харгалзуулан авч үзэн асуулт ба суралцагчдын хариултыг 2-р хүснэгтэд харууллаа.

Хүснэгт 2. Багшийн асуулт ба сурагчийн хариулт

Хичээлийн үе шат	Багшийн тавьсан асуулт	Сурагчийн хариулт
Гадаа ажиглалт хийх үед	<ul style="list-style-type: none"> • Ямар өдөр байна вэ? • Ямар улирал байна вэ? • Юу гялтайж байна вэ? • Сүүдэр хаанаас үүссэн бэ? • Сүүдэр ямар өдөр гардаг вэ? • Ямар үед сүүдэр гарч байна вэ? • Сүүдэр хаана хаана туссан бэ? 	Хүйтэн, үүлэрхэг, бүрхэг Намар Нар Байшингаас, үүлнээс Нартай өдөр, зун болохоор Намар, нартай өдөр Байшин дээр, модны хажууд
Ангид туршилт эхлэхээс өмнө ажиглалтаа ярилцах	<ul style="list-style-type: none"> • Гадаа юу ажигласан бэ? • Ямар гэрэл үүсгэгч мэдэх вэ? • Байгалийн гэрэл нь хаана байна вэ? • Эд нар юу вэ? 	Агаар, сүүдэр, нар Чийдэн, нар, сар, лаа, од, гар утас, бамбар, машины гэрэл, дэнлүү Нар, сар Зохиомол гэрэл үүсгэгч
Шинэ агуулга судлах	<ul style="list-style-type: none"> • Нар юу вэ? • Байгалийн гэрлийг өөрөөр юу гэдэг вэ? 	Байгалийн гэрэл Гэрэл үүсгэгч
Сурах бичиг дэх эхийг уншсаны дараа	<ul style="list-style-type: none"> • Яасан юм бол? 	Сүүдэргүй болсон, үүлэрхэг өдөр сүүдэргүй, нар гарахгүй байна.
Сурах бичгийн зураг ажиглуулсны дараа	<ul style="list-style-type: none"> • Нэг хүүхдийн яагаад сүүдэр урт, богино байна вэ? 	Хариулаагүй
Туршилтын явцад	<ul style="list-style-type: none"> • Шар дүрсэн дээр биетээ тавихад юу үүсч байна вэ? • Гэрэл үүсгэгчтэй бие ойр байна уу? Хол байна уу? • Биетийг холдуулж, ойртуулахад юу өөрчлөгдөж байна вэ? 	Сүүдэр Ойрхон Сүүдрийн хэмжээ

Дээрх хүснэгтээс харахад тус хичээл дээр багш хаалттай асуултыг түлхүү хэрэглэсэн бөгөөд шинжлэх ухаанч асуулт тавиагүй байна. Харин Блумын таксономийн дагуу авч үзвэл сэргээн санах ойлгох, хэрэглэх түвшний асуултууд байгаа нь харагдаж байна.

Тус хичээлийн зорилго нь сүүдрийн хэмжээ юунаас шалтгаалж байгааг тодорхойлоход чиглэгдсэн учраас гадаа ажиглалт хийх үед тавих “Сүүдэр хаана хаана байна вэ?” гэсэн асуултыг “... –ний сүүдрийн хэмжээг өөрчилж болох уу? Өөрчлөхийн тулд юу хийх хэрэгтэй вэ?”, туршилтын үед асуусан “Шар дүрсэн дээр биетээ тавихад юу үүсч байна вэ?”, “Гэрэл үүсгэгчтэй бие ойр байна уу? Хол байна уу?” зэрэг асуултыг “Шатрын хүүний сүүдрийг явал урт, богино болгож болох вэ?” гэж өөрчилбөл асуулт шинжлэх ухаанч болж, суралцагчдыг эргэцүүлэн бодуулахад чиглүүлнэ. Асуултыг шинжлэх ухаанч болгохын тулд дараах 4 алхмаар ажиллах боломжтой.

- Асуултаас чухлыг ялгах, тэр нь нэр үгээр илэрхийлэгдсэн байх
- Асуултаас ялгасан чухал зүйлийг судлахын тулд би юуг өөрчилж болох вэ? гэдгийг өөрөөсөө асуух
- Үүнийг өөрчлөхөд ямар хэмжилт, ажиглалт хийх шаардлагатай болох вэ? Түүнийг өөрчлөхөд юунд нөлөөлөх талаар зураглал хийх
- Асуултыг сайжруулан найруулах, хэлбэржүүлэх
.....-ний өөрчлөлт нь юунд нөлөөлөх вэ?
.....-ийг өөрчилбөл..... юу өөрчлөгдөх вэ? гэх мэт

Жишээлбэл, асуултын дээрх хэлбэрийг хичээлийн жишээнд буулган хэрэглэвэл: Сүүдрийн хэмжээг өөрчлөхийн тулд дэлгэц, шатрын хүүний зайг өөрчилнө. Энэ санааг суралцагчдаар батлуулахын тулд юу гэж асуух вэ? гэдгийг багш сайтан тунгаан бодох шаардлагатай. Тус хичээлийн асуултыг Блумын таксономын анализ, үнэлэх, бүтээх түвшинд хувиргаж, 2-р хүснэгтэд харууллаа.

Хүснэгт 3.. Багшийн асуултын байж болох хувилбар

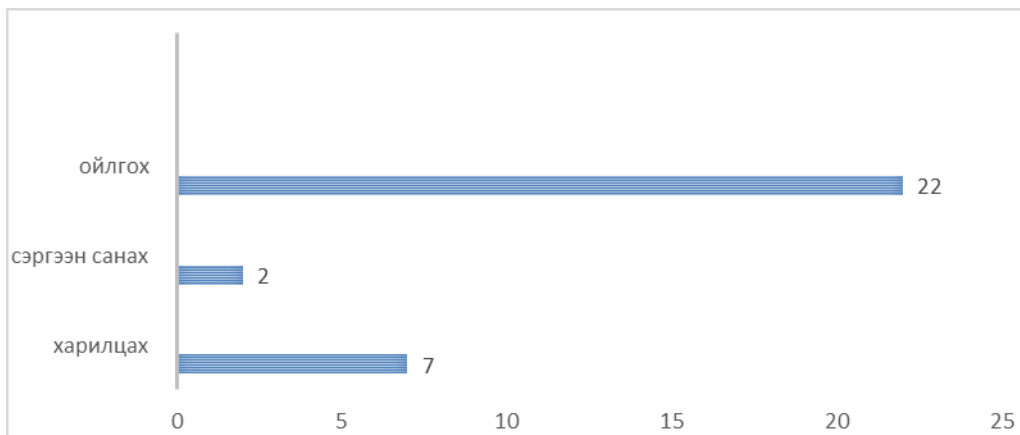
Багшийн тавьсан асуулт	Өөрчилсөн хувилбар
------------------------	--------------------

<ul style="list-style-type: none"> • Ямар өдөр байна вэ? • Ямар улирал байна вэ? • Сүүдэр ямар өдөр гардаг вэ? 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Өнөөдөр зуны сайхан өдрөөс юугаараа ялгаатай байна вэ? ✓ Намрын улирлын онцлог нь юу вэ? ✓ Ямар үед сүүдэр үүсдэг талаар юу гэж бодож байна вэ?
<ul style="list-style-type: none"> • Гадаа юу ажигласан бэ? • Ямар гэрэл үүсгэгч мэдэх вэ? 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Гадаа ажиглалт хийснээр бид юу мэдэж авсан бэ? ✓ Харанхуй үед гэрэл гаргахын тулд та юу ашиглаж болно гэж бодож байна вэ?
<ul style="list-style-type: none"> • Яасан юм бол? 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Тухайн эхийг уншаад та нарт юу гэж бодогдсон бэ? Чи байсан бол шалтгааныг нь хэрхэн тайлбарлах вэ

40 дүгээр сургууль 2015. 02.24 “Аль нь усанд уусах вэ?”

<ol style="list-style-type: none"> 1. Юу ажигласан бэ? 2. Хэн хэлэх вэ? 3. Аливаа бүх бодис уусдаг болов уу? Үгүй болов уу? Юу гэж бодож байна? 4. Бичсэн хүүхдүүд байна уу? 5. Хэн уншиж өгөх вэ? 6. Унших хүн байна уу? 7. Туршилт хийхийн өмнө юуг анхаарах ёстойг хэн хэлэх вэ? 8. Одоо 2 бодисноос юуг хийх вэ? 9. Одоо туршилт хийх гэж байгаа шүү дээ. Юуг анхаарах ёстойг хэн хэлэх вэ? 10. Аюулгүй байдлаа яаж хангах вэ? 11. Туршилт хийхийн өмнө 2 бодис ямар байсан бэ? 12. Ажиглалтын хуудас 2 ыг бичсэн үү? 13. Том савнаасаа жижиг рүү усаа ямар хэмжээтэй хийх вэ? 14. Бодисноос ямар хэмжээтэй хийх вэ? 15. Багуудад өгсөн 2 бодисын аль нь усанд ууссан бэ? 	<ol style="list-style-type: none"> 16. Өнгө нь ямар байсан бэ? 17. Давс хаана байгаа вэ? 18. Ямар ямар бодис усанд уусдаг юм бол хэн багшдаа хэлж өгөх вэ? 19. Яагаад усанд уусдаг юм бол ? 20. Яагаад усанд уусдаггүй юм бол? 21. Ямар өнгөтэй болсон байна? 22. Энэ ус яасан байна? 23. Ямар өнгөтэй болсон байна? 24. Чулуу яасан байна? 25. Энэ яаж байна ? 26. Холимог маань юу билээ? 27. За бичсэн үү? 28. Тэдгээр нь юу юу болж байгаа юм бэ? 29. Ус будаг 2 байж болох уу? 30. Энэ ус тос 2 мөн үү? Биш үү? 31. Давс уусахад гол нөлөөлж байгаа хүчин зүйл нь юу юм бол? 32. Өнөөдрийн хичээлээр юу юу ойлгосноо хэлээд өгөх хүн байна уу?
--	--

Асуултыг ангилсан нь

Дээрх 31 асуултын 7 нь буюу 23 % багш сурагчийн хоорондын харилцааны асуулт, сэргээн санах түвшний асуулт 2 буюу 6 % , үлдсэн 22 асуулт нь 71 % нь ойлгох түвшний асуулт байна.

28 дугаар сургуулийн 3ё ангид “ Хоол хүнс ба хөдөлгөөн” сэдэвт хичээлд сууж ажиглалт хийхэд багш асуултаа огт төлөвлөөгүй байсан. Дараагийн өдөр 3 Г бүлэгт багшийн асуултыг төлөвлөөд заахад тодорхой үр дүнд хүрлээ.

Хүснэгт 4. Асуултыг сайжруулсан хувилбар

Дүгнэлт

Сурагчдад гарч буй эерэг өөрчлөлт

Тулгамдаж буй асуудал

- Багш нар үйл ажиллагаагаа төлөвлөж байгаа хэдий ч сурагчдаас асуух асуултыг төлөвлөхгүй байна.
- Хаалттай болон Блумын таксономийн эхний 2 түвшний асуултыг түлхүү хэрэглэж байна.
- Байгалийн ухааны хичээлийн онолын мэдлэг, шинжлэх ухаанч асуулт, түүнийг хэрхэн зохиох талаар багш мэдлэг, чадвар хангалтгүй байна.
- Багшийн номны асуултыг түлхүү хэрэглэж байна.
- Оновчгүй, буруу найруулгатай асуулт нь сурагчдыг эргэлзэхэд хүргэж байна. Хариултаа өөртөө агуулсан асуултыг ихээр асууж, сурагчдад бодох хугацаа өгөлгүй өөрөө хариулж байна.
- Багш асуултаа төлөвлөх нь хичээлийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлж, сурагчдын хэл яриа, сэтгэхүй, хандлагад ахиц, өөрчлөлт гарч байна.
- Бага боловсролын “Хүн байгаль” судлагдахууны зөвлөмжийн дагуу IV, V ангийн сурагчид асуулт зохиож, асуулт зохиохдоо түгээмэл хэрэглэдэг үг хэллэгийг ашиглах, бусдаас асуух чадвартай болох зэрэг санаа тавиагүй байгаа нь харагдаж байна.
- Сурагчдын талаар болон тэдний өмнөх мэдлэг чадварын талаар судалгаагүй.
- Багш асуултаа сайн бэлтгээд сургалтаа явуулахад сурагчын хариулт өмнөх ангиас ахиц дэвшил гарч байгаа нь илт байсан ба багш нарт асуулт зохиох, өөрчлөх, хувиргаж сурахад мэргэжлийн зөвлөгөө дутагдаж байна.

Дэвшүүлж буй санаа

- Багш нар үйл ажиллагаагаа төлөвлөхийн зэрэгцээ хичээлийн үе шат бүрд суралцагчдад өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлэх, түүнийхээ шалтгаан учир зүйг тайлбарлах, сонголтоо зөвтгөх, өгөгдсөн мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийхэд чиглэгдсэн асуултуудыг төлөвлөж бичих нь чухал.
- Байгалийн ухааны хичээлийн онолын мэдлэгээ сайжруулах, сайн асуулт зохиох, асуух, сурагчдаа бэлтгэх нь багшийн хичээл зүтгэл, уншиж судлахтай шууд холбоотой. \Судлаач багш\
- Хамгийн энгийн утгаараа сурагчдаас ганц үгээр хариулах, сурагч бодож сэтгэхгүй, шууд хариулах асуултуудыг асуухаас зайлсхийх нь асуулт төлөвлөж сурахын эхний алхам болно.
- Сурагчдын гэр бүлийн хүмүүжил, суралцах зорилгоо ухамсарласан эсэх, суралцах арга барил хэр эзэмшсэн, ангид ярихыг хориглодог байдал, асуулт асуухаас эмээдэг, өөртөө итгэлгүй, мэдлэггүй зэргийн судалгаа багшид чухал гэдгийг байнга санаж ажиллах нь чухал.
- Илтгэлээс “Асуултаар суралцагчдын хэл ярианы хөгжлийг дэмжих боломж” байгааг олж харсандаа баяртай байна.

Ном зүй

1. Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын “Зөв монгол хүүхэд” хөтөлбөр /УБ.2012 он/А/52,А/57/тоот тушаал
Ганбаатар “Хүүхдийн оролцоог хэмжих арга зүй” УБ, 2016
2. Цөм хөтөлбөр УБ, 2014
3. Ш.Ичинхорлоо “Судалгааны арга зүйн үндэс” УБ, 2012
4. “Чанартай боловсрол –хөгжлийн баталгаа” /илтгэлүүдийн эмхтгэл/ УБ, 2001
5. Монгол хэлний товч тайлбар толь, УБ, 1966

Сарны хэлбэр олон янз болох нь

Ч.Эрдэнэцэцэг¹ УБ, СБД, “Шинэ-Үе” бүрэн дунд сургууль, cherka@yahoo.com
Илтгэлийг хамтран боловсруулсан багийн гишүүд: Улаанбаатар хот Сүхбаатар дүүрэг “Шинэ-Үе” бүрэн дунд сургууль сургалтын менежер А.Дэмбэрэлнямбуу, Физикийн багш П.Пүрэвдорж

Хураангуй

Бага боловсролын Байгалийн ухааны хичээл нь байгалийн юмс үзэгдлийн мөн чанар, учир шалтгаан, холбоо хамаарлыг судлах танин мэдэх суурийн эхлэл болох ба шинжлэн судлах арга барилд (асуулт асуух, таамаглал дэвшүүлэх, үйл ажиллагаагаа төлөвлөх төлөвлөсний дагуу хийж гүйцэтгэх мэдээлэл болверуулах дүгнэлт гаргах) суралцах суурийн эхлэл нь болдог. Бага боловсролын 4,5 дугаар ангид судлагддаг байгалийн ухаан хичээлийн ихэнх ээлжит хичээл бүрийг ажиглалт, туршилт хийж дүгнэлт гаргуулах зарчмаар явуулахыг чухалчилдаг ба багш бид нар ч энэ үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэхийг зорьдог. Энэ арга зүй нь суралцагчдын бие биеэсээ суралцах, багаар хамтран ажиллах, өөрийгөө илэрхийлэх чадвар нэмэгдэж нягт нямбай үйл ажиллагаанд чиглүүлэн тэдний идэвх оролцоог дээшлүүлдэг зэрэг олон давуу тал байдаг нь үйл ажиллагааны явцад харагддаг юм. Дэлхий нар сарны талаар суралцагчдын төсөөлөл харилцан адилгүй байдаг ба зарим тохиолдолд буруу ойлгосон, энэ талаар огт ойлголтгүй ч хүүхэд байгаа нь өмнөх төсөөллийн судалгаанаас харагдсан. Иймээс “Сарны хэлбэр олон

янз болох нь” ээлжит хичээлээр сар яагаад олон хэлбэртэй харагддаг болохыг ажиглалт, туршилт хийж дүгнэлт гаргасан бөгөөд гарын доорх материал ашиглан ажиглалт туршилтыг гүйцэтгэхдээ хүүхэд бүр оролцох нөхцөлийг бүрдүүлж ажилласан.

Түлхүүр үгс:нар, сар, дэлхий, хөдөлгөөн, хавирган, тал, тэргэл, битүү сар

Удиртгал

...”Дэлхийн даяаршлын үед улс орон бүр тогтвортой хөгжлийн боловсролын гол үзэл санааг хэрэгжүүлэхийг эрхэм зорилгоо болгон ажиллаж байна. Манай улсын хувьд боловсролын шинэчлэлийн бодлогын үр өгөөжтэй зорилтын нэг болсон хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжсэн арга зүйгээр цөм хөтөлбөрийг шат шатны боловсролын түвшиндөө хэрэгжүүлж байна. Шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхэд боловсролын байгууллагын хүн нэг бүрийн үүрэг оролцоо чухал төдийгүй тэр дундаа багш нарын бүтээлч сэтгэлгээ хамтын хөдөлмөр чанартай үйлчилгээ нэн чухал байр эзэлнэ. Чанартай үйлчилгээ үзүүлэхийн тулд багш нарын сургалтын арга барил мэргэжил, мэргэшлийн чадвар хэрэгжүүлэх хичээлийн төлөвлөлт хамтын ажиллагаа багагүй үүрэгтэй байдаг. Судалгаат хичээлийг менежмент сайтайгаар төлөвлөн хэрэгжүүлэх нь хүүхэд нэг бүрийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүйг ажлын байран дээр нь хөгжүүлэх оновчтой арга юм.”⁵² Энэ удаад хэрэгжүүлсэн судалгаат хичээлийн хувьд сэдэлжүүлэлт сэргээн санах үйлийн үед Улаанбаатарын үдэш зургийг (нэр болон сарны зураг байхгүй байна) харуулж ярилцаад нэр өгүүлж зурагт юу дутуу байгааг ажиглуулаад байж болох сарыг хүүхэд бүр зурж самбарт байрлуулж зурсан сараа ангилан төрөлжүүлэн байрлуулсан. (хавирган, тал, тэргэл) Мэдлэг бүтээх үйлийн үед дэлхий, сар, нарны харилцан хөдөлгөөнийг харуулсан бичлэг үзүүлж нээлттэй асуултаар ярилцлага өрнүүлэн дүгнэлт гаргаад багаараа гар чийдэн, глобус, баримлын шавраар бүрсэн теннисний бөмбөг ашиглан өөрсдөө дэлхий нар сарны хөдөлгөөнийг харуулсан ба эцэст нь дэлхий нар сарны загвар хэрэглэгдэхүүнээс сарны олон хэлбэрийг ажиглан ярилцаад дүгнэлт гаргасан нь “Суралцагчдын идэвх оролцоог нэмэгдүүлэн, тэдний бүтээлч үйлийг дэмжсэн сайн хичээл болж чадсан” гэж судалгааны багийнхан маань дүгнэсэн юм.

Онол арга зүйн үндэс судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл: Бага боловсролын багш бидэнд байгалийн ухааны хичээлийг явуулахад багагүй бэрхшээл тулгардаг юм (Хэрэглэгдэхүүн хомс, онолын мэдлэг дутмаг гэх мэт) Ийм учраас физик, химийн мэргэжлийн бусад багш нартай хамтран уг сэдвийг онолын өндөр түвшинд хялбар дөхөм аргаар мэдлэг бүтээлгэх зорилгоор хичээлийн судалгаа явуулж 3 удаа сайжруулан заалаа. Энэ нь хичээлийн судалгааны арга зүйг хөгжүүлэх ажиглалт туршилтын аргыг түгээн дэлгэрүүлэх үндэс болно.

Хичээлийн санаа: Сар олон хэлбэртэй харагдах нь юунаас хамааралтай болохыг ажиглалт туршилтын аргаар илрүүлэхийг зорьсон.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа: Хичээлийн бэлтгэл судалгаанд бага ангийн багш Т.Чимгээ, Ц.Уранцэцэг, Т.Дуламсүрэн, газар зүйн багш Б.Пүрэврагчаа , физикийн багш П.Пүрэвдорж нар оролцож 5-ын а, б, г ангиудад сайжруулсан хөтөлбөрөөр хичээлийг явуулсан болно. Ажиглалт хэлэлцүүлгийн үед дэвшигдсэн санаануудыг тусган хэрэглэгдэхүүнүүдийг дахин сайжруулж самбар төлөвлөлт ба цагийн нягтралыг нарийн тооцож өгсөн.

Судалгаат хичээл: 2017 оны 9 сарын 20-нд 5г ангид “Сарны хэлбэр олон янз болох нь” судалгаат хичээлийг 6 ажиглагчтайгаар багш Ч.Эрдэнэцэцэг удирдан чиглүүлж, №207 өрөөнд хэлэлцүүлгийг хийж сургалтын менежер Ц.Энхтуяа, А. Дэмбэрэлнямбуу нар оролцон зөвлөн тусалж хамтран сайжруулсан. Энэ хичээлийн сул тал нь хэрэглэгдэхүүний чанарын шаардлага, хүрэлцээ дутмаг байсан юм. 9 сарын 27-нд багш Ц.Уранцэцэг 5б ангид сайжруулсан хөтөлбөрөөр мөн 6 ажиглагчтайгаар явуулж хэлэлцүүлгийг хийлээ. Самбар төлөвлөлтийг сайжруулах шаардлагатай байсан. 10 сарын 10-нд 5а ангид багш Ч.Эрдэнэцэцэг сайжруулсан хөтөлбөрөөр хичээлийг зохион байгуулж хэлэлцүүлгийг хийлээ.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл: Суралцагчдын зурсан сарыг ангилан төрөлжүүлээд “Сар яагаад ийм олон хэлбэртэй байдаг юм бол? Та нар юу гэж бодож байна? гэсэн асуудлыг дэвшүүлж багийн ярилцлага өрнүүлэн суралцагчдын таамаглалыг самбарт бичсэн. ТӨМ-1-ийг (бичлэг) үзүүлж багууд юу ажигласнаа юуг олж мэдсэнээ товч бичиж бусдад танилцуулна. ТӨМ-2 (глобус, баримлын шавраар бүрсэн теннисний

бөмбөг, гар чийдэн) ашиглан эхлээд багаараа дэлхий, нар, сарны хөдөлгөөнийг загварчлан үзүүлж бусдад тайлбарлан таамаглалаа шалгана. Дараа нь баг бүр бичиж бэлтгэсэн даалгаврыг гүйцэтгэнэ. (ТӨМ-3. 1-р баг тэргэл сарыг 2-р баг тал сарыг, 3-р баг хавирган сарыг харуулах) ТӨМ-4 “Дэлхий нар сарны загвар үзүүлэн”-гээс хүүхэд бүр сарны хэлбэрийг ажиглан дэлхий нар сар 3-ын хөдөлгөөнөөс хамаарч сар олон хэлбэртэй харагддаг болохыг ажиглаж болно. Эцэст нь багш чиглүүлэх асуултаар харилцаж дүгнэлт гарган дэвтэрт тэмдэглэнэ

Дүгнэлт

Дэлхий, нар, сарны харилцан хөдөлгөөнөөс хамааран сар олон хэлбэртэй харагддаг. Сар нь ойролцоогоор 27,5 хоногт дэлхийг тойрдог.

Судалгааны үр дүн

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтөнд хийсэн зарим сайжруулалт:

- A. “Дэлхий нар сарны хөдөлгөөн” бичлэгийг үзүүлээд багийн ярилцлага хийж бусдад тайлбарласан.
- B. Сурагчдын зурсан сарыг өмнөх мэдлэгийг сэргээн сануулах зорилгоор ангилан төрөлжүүлсэн.
- C. KWL-ийн аргыг хэрэглэн хичээлийг явуулах нь самбар төлөвлөлтөнд тохиромжтой байсан.
- D. “Дэлхий нар сарны загвар” үзүүлэнг хатуу биетэй цаасаар хийж чийдэнг хөдөлгөөнгүй тогтоосон нь хүүхэд бүр ажиглах боломжийг хангасан.

Хөтөлбөрт оруулсан сайжруулалт

Хичээлийн үе шат	Тухайн хэсгийн анхны боловсруулалт	Тухайн хэсгийн шийдэл сайжруулалт
Хичээлийн эхлэл хэсэг		
Таамаглал дэвшүүлэх, сэргээн санах сэдэлжүүлэлт	1.Сарны хэлбэрийг зуруулж самбарт байрлуулах асуултаар харилцан ярилцаад эзэмших үе рүү орсон.	2.Зуруулж самбарт байрлуулах дараа нь ажиглалт хийлгээд “тэргэл сар” “хавирган сар”, “тал сар” гарчгийн дор ангилуулан байрлуулсан. Яагаад ийм олон хэлбэртэй вэ? гэсэн асуудал дэвшигдэн хичээлийн үе шатуудын холбоос сайжирсан.
Хичээлийн өрнөл хэсэг		
Эзэмших үе	“Дэлхий, нар, сарны хөдөлгөөн”-ийг харуулсан бичлэг үзүүлж асуултаар ярилцаад дараагийн даалгавар руу орсон нь багшийн яриа ихсэх гол шалтгаан болж байсан.	Бичлэг үзээд багийн хэлэлцүүлэг хийж бусдад тайлбарлан ярьсан нь суралцагчдын өөрийгөө илэрхийлэх чадварыг нэмэгдүүлэн шинэ мэдлэгээ эзэмших гол гүүр нь болсон
Дүгнэлт хэсэг	“Дэлхий нар сарны загвар” үзүүлэнг үзээд ярилцах даалгавар өгсөн нь эмх замбараагүй байдал үүсч дүгнэлт гарахад бэрхшээлтэй байсан Үнэлгээнд нарны тухай товч мэдээлэл бүхий хуудас өгч байсан (дараа нь бяцхан ном болгох зорилготой)	Багийн гишүүд ээлж дараагаар сайн тогтвортой ажиглах, ажигласнаа дэвтэрт буулган зурах, тэмдэглэгээг нарийн бичих, (15ны сар харсан гэх мэт) бичсэнээ багийн бусад гишүүдэд тайлбарлаарай гэсэн зааврыг сайн өгсөн нь эмх цэгцтэй болж хичээлийн дүгнэлт хэсэг оновчтой болсон. Сарны хэлбэр бүхий дүрс өгч хичээлийн төгсгөлд багийн гишүүд хуваарилан авч дэвтэртээ наана. Ингээд гэрт “Дэлхий нар сар 3ын байрлал ямар байхад энэ сар харагдах вэ?” асуултууд өгч зуруулна

Дүгнэлт

5-р ангийн “Орчлон ертөнцийн тухай судалцаа” 7 цагийн нэгж хичээлийн 2,3-р цагийн хичээлийг нэгтгэн (сар ажиглах ээлжит хичээлийг танхимаас гадуур зохион байгуулахад тохиромжтой) дээрх арга зүйгээр хөтөлбөрийг боловсруулах нь үр дүнтэй гэж үзлээ. Суралцагчдын амьдрал практикаас олж авсан буруу ташаа ойлголтыг залруулж сар яагаад гэрэлтэж харагддаг учир шалтгааныг дэлхий, сар, нар гурвын харилцан байрлал байнга өөрчлөгдөж байдагтай холбож ойлгуулснаараа ач холбогдолтой болсон.Энэ нэгж

хичээлийг явуулсны дараа монгол хэлний “Мэдээлэл бэлтгэх” нэгж хичээлтэй холбон сарны талаар мэдээлэл бэлтгэж илтгэл бичих мөн одон орны музей үзэх зэргээр мэдлэгийн хүрээг дэлгэрүүлж болохыг олж харлаа.

Ном зүй

1. Н.Оюунцэцэг, Ч.Нямгэрэл ба бусад Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил-төслийн зөвлөмж-1 УБ., 2010.
2. Н.Оюунцэцэг, Ч.Нямгэрэл ба бусад Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил-төслийн зөвлөмж-2 УБ., 2010.
3. Н.Оюунцэцэг, Ч.Нямгэрэл ба бусад Суралцагчдын суралцахуйг дэмжих арга зүйн хөгжил-төслийн зөвлөмж-3 УБ., 2010.
4. С.Батсүх Хүүхдийн хөгжил- УБ., 2010.
5. Бага боловсролын цөм хөтөлбөр гарын авлага 2014 он
6. IY У ангийн Хүн байгаль сурах бичиг
7. “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй” илтгэлийн эмхтгэл №2 №4

Хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулах замаар хүүхдийг хөгжүүлэх нь

Ч.Сувдаа, suvdaa2988@gmail.com

Дорнод аймаг, хэрлэн сум, хан-уул цогцолбор сургууль
Илтгэлийг хамтран боловсруулсан баг: С.Оюунтуяа, Д.Энхжаргал, Б.Шиний нэгэн

Удиртгал

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сургалтын зорилго бол сурагчдад бие дааж суралцах, ажиллаж амьдрах арга чадвар эзэмшүүлэх, тэдэнд мэдлэг чадвараа өөрөө дээшлүүлж, өөрийгөө бүх талаар хөгжүүлэх, хурдацтай өөрчлөгдөж буй орчиндоо дасан зохицох, шинийг хүлээн авах, хийж бүтээх, өрсөлдөх чадвартай хүнийг төлөвшүүлэх явдал боллоо.⁵³ Нэг үе мэдлэг, чадвар, төлөвшил хэмээн дэс дараалалтай сургалтын процесс явагддаг байсан бол өнөөдөр аливаа зүйлийг сурах, бүтээх гэсэн чин эрмэлзэл, хандлагатай байх нь сурагчдад чухал болоод байна. Үүнтэй уялдан шинэ зорилтыг хэрэгжүүлэхийн тулд сургалтын агуулга, багш, сурагчийн хандлага, сурах, сургах арга, үнэлгээ зэрэг сургалтын технологийн бүх элемент өөрчлөгдөхөөс өөр аргагүй болно. Өнөө үед сургахын тухай биш, суралцахуйн тухай ярих нь илүү оновчтой асуудал боллоо.

“Суралцахуй бол мэдлэг, чадвар дадал, соёлын үнэт зүйлсийг эзэмших, шинэ хандлагаар төлөвших үйл явц” Суралцах үйлийг зөвхөн сургуульд сурах үйл ажиллагаатай холбон ойлгож болохгүй. Бид насан туршдаа суралцагч байдаг бөгөөд сургуулиас гадуур ч асар олон зүйлд суралцдаг. “Аливаа зүйлд бие даан, бүтээлчээр, үр ашигтай арга барилаар хандаж байгааг суралцах чадвар гэнэ. Суралцах чадвар нь хvний оюуны суурь чадвар бол бүтээлч хандлага нь хүний хөгжлийн үндэс юм. Багшлахуйн гол зорилго нь сурагчдыг суралцахуйд сургах үйл ажиллагаа бөгөөд үүний үр дүн нь насан туршдаа бие даан суралцах чадвартай, бүтээлч иргэн төлөвшүүлэх явдал юм.

Суралцахуйн бүтээлч үйл нь $\partial^{\circ}e^{\circ}a^{\circ}e^{\circ}b$, $\zeta i \partial e i i$ $\acute{a}a\acute{e}a\acute{o}b\acute{o}e\acute{a}\acute{o}$, $\acute{o}a\acute{e}\acute{o}b\acute{a}a\acute{i}$ $\partial^{\circ}\partial e^{\circ}b$, $\partial y i \acute{a}b$, $\zeta i y \acute{e}y \acute{o}$ $\acute{a}\acute{e}\acute{o}i\acute{o}b\acute{a}i\acute{u}$ хүүхдийн хувийн онцлогт нийцүүлэн цогцоор нь $\acute{a}i\acute{e}i\acute{a}i\acute{n}\acute{o}b\acute{o}b\acute{e}\acute{a}$ $\partial y \acute{o}y \acute{a}\acute{a}\acute{e}$ $\zeta i \acute{e}y \acute{o}$ сургалт хүмүүжлийн ажлын $\partial e i y$ $\acute{a}\acute{d}\acute{a}\acute{a}$ $\zeta i \acute{e}g\acute{e}\acute{e}\acute{r}$ дамжин хэрэгжинэ.⁵⁴

Суралцахуй бол сэтгэл зүйн хувьд ямар ч айдас түгшүүргүй, аятай тайван орчин бүрдсэн, суралцагч нь үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх боломжтой, итгэлцэл, харилцан ойлголцол бий болсон нөхцөлд амжилттай явагдаж үр дүн нь мэдрэгдэх онцлогтой зүйл юм. Аливаа зүйлд суралцах нь хүн тус бүрийн хувийн болон нийгмийн онцлогоос шалтгаалж, өөр өөрөөр хэрэгжих амар хялбар асуудал биш юм. Суралцахуйн онолыг хөгжүүлж ирсэн 3 үзэл баримтлал байдгаас суралцагчдын хүсэл, сонирхол, хандлага, төлөвшил, сэтгэл зүй гээд хөгжих гэсэн хүсэл эрмэлзэлтэй, хувь хүний эрэлт хэрэгцээнд илүү тулгуурласан нь “хүмүүнлэг” үзэл баримтлал юм. Тус үзэл баримтлалыг өөрийн орны өвөрмөц байдалд тохируулан хэрэгжүүлэх нь багш бидний өмнө тулгарч буй зорилтуудын нэг болно. Суралцахад тодорхой жорыг тохируулсан технологи хэрэгтэй. Сургалтын технологи бол хүний сэтгэн бодох, танин мэдэхүйн үйлдлийг системчлэх загварчлал, нөгөө талаасаа хүнийг хүн болгон төлөвшүүлэх өвөрмөц урлаг юм.

В.Э.Ильенков “Хүүхдийг сэтгэн бодохуйд сургах ёстой” номондоо “Оюун ухаан сэтгэхүй гэдэг бол байгалиас гагцхүү хүнд заяасан хосгүй хишиг мөн бөгөөд түүнийг хэрхэвч гэмтээж болохгүй. Түүнийг

⁵³ Ш.Ичинхорлоо. Сургалтын арга, технологи. УБ 2012 он

⁵⁴ Б.Батаа, М.Чойжилжав, Суралцах чадвар LL-III. УБ

гэмтээж эрэмдэг зэрэмдэг болгодог найдвартай арга бол хүүхдэд мэдлэгийг бэлнээр нь өгөх арга юм” гэжээ.

Монголын судлаачид, сурган хүмүүжүүлэгчид сургалтын технологийг олон янзаар тодорхойлсон байдаг. Тухайлбал: Д.Ванчигсүрэн “Хичээлийн технологи, хүмүүжлийн хөтөлбөр” номондоо “Сургалтын технологийг судлах, боловсронгуй болгох гэдэг нь боловсрол эзэмшүүлэх, мэргэжил олгох системийг анги, танхимд хичээл хийх урлаг, эрэмбийг оновчтой сонгох, зохион бүтээх, эцсийн үр дүнг урьдчилан харах, тогтоох тухай асуудал юм” гээд манай орны нөхцөлд сургалтын технологийг боловсронгуй болгох, шинэчлэхэд дараах чиглэлийг баримталбал зохилтой гэжээ. Үүнд:

1. Мэдлэг гэдэг бол хэрэгтэй, хэрэггүй томьёолол, дүрэм, журам, бэлэн үг, бичвэрийн ерийн цуглуулга биш, харин бодит юмс үзэгдэл, тухайлбал ухагдахууны систем, түүнээс үүдэн гарах бодомж сэтгэлгээ, оюун дүгнэлт хийх чадвар

2. Сургалтын технологийг сонгох гол шалгуур нь ижил нөхцөл, цаг хугацаандаа биш, харин хувь хүний оюуны болон физиологийн хүч чадалд тохирсон эцсийн үр дүн байна.

3. Сургуулийн эцсийн зорилго нь ширээний ард, сургуулийн танхимд үзсэнээ үйлдвэрлэл дээр даган хэрэглэгч биш, харин түүнд суурилан бие даан бүтээлчээр туурвигч, санаачлагч бүтээгч байна.

Д.Монхор, Б.Дамдинсүрэн П.Дорж нар “Сургалтын технологийн онол, арга зүйн зарим асуудлууд” номондоо “Сургалтын технологи нь зорилго, үйл явц, үр дүн гэсэн бүтэцтэй байх бөгөөд түүнийг сургалтын зорилгыг хамгийн бага хугацаанд өндөр үр дүнтэй хэрэгжүүлэх арга зүй гэж товчоор ойлгож болно” гэжээ. О.Пүрэв, Г.Содномваанчиг нар “Сургалтын технологи, үзэл баримтлал, онол, арга зүйн зарим асуудал” номондоо “Сургалтын технологи нь өөрийн зорилго, зориулалт, агуулга, арга хэлбэр, үнэлгээ, шалгуур бүхий иж бүрэн, өвөрмөц тогтолцоот ухагдахуун.

Иймд "сургалтын технологи гэдэг нь суралцагч болон багшийн суралцах хийгээд сургах үйлийн эздийн сэдэл, сонирхол, хэрэгцээ, буюу оюун-танин мэдэхүйн болон практик үйлд нийцүүлэн менежмент ухаанаар зохицуулан зохион байгуулж, үр дүнг шинжих ур чадвар, арга барилын цогц” гэжээ.

Хүүхэд бүрийн оролцоог дэмжих замаар хүн бүрт хүрч, тэднийг бие даан сурах арга барил эзэмшүүлэх арга бол хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх арга юм. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх арга барилыг чадварлаг эзэмшсэн багш сурагчдыг хөгжүүлж чадна.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Сүүлийн үед Боловсрол Шинжлэх Ухааны Яамнаас дээрх зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн, баримт бичгүүдийн үзэл санаа, зарчимд тулгуурласан “Авьяс”, “Ном”, “Багшийн хөгжил” хөтөлбөрүүд болон “Хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх технологи”, “Хүүхэд өөрөө чиглүүлэгч технологи” зэрэг олон төсөл хэрэгжүүлж, багш, сурагчдыг бие даан чөлөөтэй ажиллах боломжоор хангаж байгаа ба хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх, тэдний онцлог бусдаас ялгаатай байдлыг нээн илрүүлж, хөгжлийг нь дэмжиж буй багш нарт бие даан ажиллах эрх зүйн орчин бүрдүүлж, технологийг хэрэгжүүлэх явцад сурагчдын идэвх сонирхол, хариуцлага дээшилж, технологи үр дүнгээ өгч байгаа тул энэ чиглэлээр хийж буй ажлын арга, туршлагаасаа бусад багш нартай хуваалцах зорилгоор бид энэхүү сэдэвт хичээлийн судалгааг сонгосон.

Бага ангийн сурагчид тэр дундаа 8 настай 3 дугаар ангийн сурагчдыг хөгжүүлэхдээ хичээлийн судалгааг хэрхэн яаж, ямар аргаар хөтлөн явуулах нь зүйтэй байх тухай судлагдахууны багийнхан нэлээдгүй эрэлт хайлт хийсний дүнд хүүхэд бүр өөрөө барьж, үзэж, хэмжиж, туршиж хийсэн мэдлэг, чадвар болох нь хамгийн зүйтэй гарц юмаа гэж үзэж судалгаат хичээлээр нэгж хичээлийн хөтөлбөр болон ээлжит хичээлийн арга зүйг хэрхэн сайжруулсан, түүний хүрсэн үр дүн, туршлага, шийдлийн талаар энэхүү илтгэлд тусгасан болно.

Хичээлийн санаа

I үе- 2016-2017 оны хичээлийн жил /хичээлийн засан сайжруулалт/

II үе- 2017-2018 оны хичээлийн жил /сайжруулсан хөтөлбөрөөр заах/

Хөтөлбөрийг засан сайжруулсан судалгаат хичээлийн хуваарь:

Чиглүүлэгч багш: Ч.Сувдаа

№	Ээлжит хичээлийн сэдэв	Хаана	Анги ХТ	хугацаа	Хэлэлцүүлэгт оролцогчдын тоо	Засан сайжруулсан байдал
“Эх дэлхийгээ судалцаая” нэгж хичээлийн хөтөлбөр						
1	“Дэлхийд хэдэн далай хаана хаана байдаг вэ” 40 минут	Дорнод Хан-Уул цогцолбор сургууль	3б 31	2016.04.13	18	Зохион байгуулалт, арга зүй, хэрэглэгдэхүүн
2			3а 30	2016.04.14	11	Зохион байгуулалт, арга зүйн төлөвлөлт, хэрэглэгдэхүүн
3		УБ хот ЧД 50-р сургууль	3г 36	2016.04.16	7	Хэрэглэгдэхүүн, арга зүй
4		УБ хот 120-р сургууль	3б 40	2016.04.17	6	Үнэлгээ, зохион байгуулалт
5		УБ Ирээдүй 3-р бага сургууль	3б 38	2016.04.18	9	Зохион байгуулалт, хэрэглэгдэхүүн
6		УБ хот 5-р сургууль	3в 31	2016.04.21	18	“Зөв монгол хүүхэд хөтөлбөр— хүүхэд бүрийн хөгжилд” сайн хичээл, үйл ажиллагааны улсын зөвлөгөөнд оролцсон.
7		Дорнод Хан-Уул цогцолбор сургууль	3а,б,в,г,д 144	2017.03.22-30	45	Сайжруулсан хөтөлбөрөөр заав.

Энэхүү хичээлийг Дорнод аймгийн Хан-Уул цогцолбор сургуулийн 3-р ангиудад, аймгийнхаа 2 сургуулийн 3-р ангиудад, мөн Улаанбаатар хотын 50, 120, 3, 5-р сургуулийн 3-р ангиудад зааж туршиж, хичээлийн хэлэлцүүлгийг хийж, сайжруулж, үр дүнг нэгтгэсэн болно.

Хичээлийн судалгааг хийхдээ зохион байгуулсан хэлэлцүүлгээс юуг, хаана нь сайжруулах вэ гэдэг дээр тогтож ярилцаад дараагийн хичээлийг төлөвлөж байсан. Ингэхдээ цөм хөтөлбөрт тусгагдсан 3-р ангийн сурагчдын “Хүн ба орчин” хичээлээр эзэмших 3 чадварын хүрээнд засан сайжруулж байсан. Үүнд:

Эхлээд: Судалгаат хичээлийн зорилго тодорхойлсон. Сурагчид ажиглалт хийнгээ баримт нотолгоо цуглуулж, цуглуулсан баримт нотолгоо ялгаатай болохыг илрүүлэх чадварыг голлон шинжлэн судлах арга барилыг эзэмшүүлэхийг зорьсон.

Дараа нь: Хичээлийн бэлтгэл судалгаа хийсэн. Хичээлийн хэрэглэлээ бэлтгэх, хаана, юуг, хэзээ хэрэглэх, зөв сонгохоо төлөвлөх, энгийн багаж хэрэгсэл ашиглан хэмжих, турших аюулгүй ажиллагааны дүрэм баримтлах чадварыг голлон үйл ажиллагаагаа төлөвлөж, хичээлээ сайжруулсан.

Дахиад: Судалгаат хичээл зааж, туршилт, судалгаа явуулах, ажиглалт судалгааг сайн хийж, хэрэглэгдэхүүнийг оновчтой сайжруулснаар орчин тойрноо сонирхон судлах, хэм хэмжээ, дэгийг сахих, бусадтай харилцах, үнэт зүйлийг эрхэмлэх чадваруудаас тухайн насны сурагч хэрхэн эзэмших боломжтойг тодруулж, түүнд тулгуурлан зохион байгуулсан. (2016-2017 оны хичээлийн жил), (2017-2018 хичээлийн жил) тус бүр 11 удаа давтан зааж сайжруулсан.

IV үе шат: Судалгаат хичээлийн үр дүнг хэлэлцэж, сайн хичээлийг тодруулах, бусдад түгээн дэлгэрүүлэх

Дэлхийд хэдэн далай, хаана хаана байдаг вэ? хичээлийг зааж туршихын өмнө “Хүн ба орчин” хичээлээр сурагчдын чадварыг ажиглаж, судалж үзсэн. (Судалгааны хамрах хүрээ нь Дорнод аймгийн Хан-Уул цогцолбор сургуулийн 3-р ангийн 138 сурагч, бага ангийн 41 багш)

Судалгаа 1.

Хүүхдүүдийн “Хүн ба орчин” хичээлийн идэвх ямар үед сайн байна вэ?

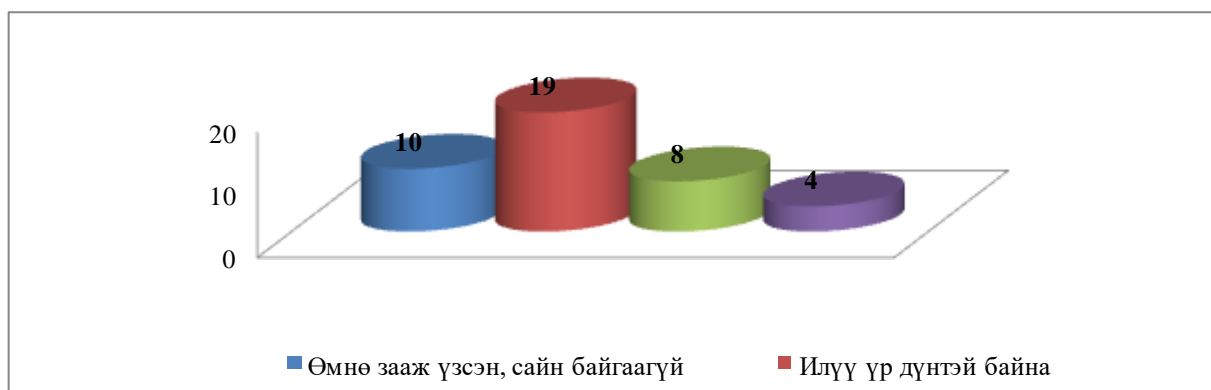
Судалгаа 2.

Та Хүн ба орчин хичээлийг ямар арга зүйгээр заах сонирхолтой вэ?

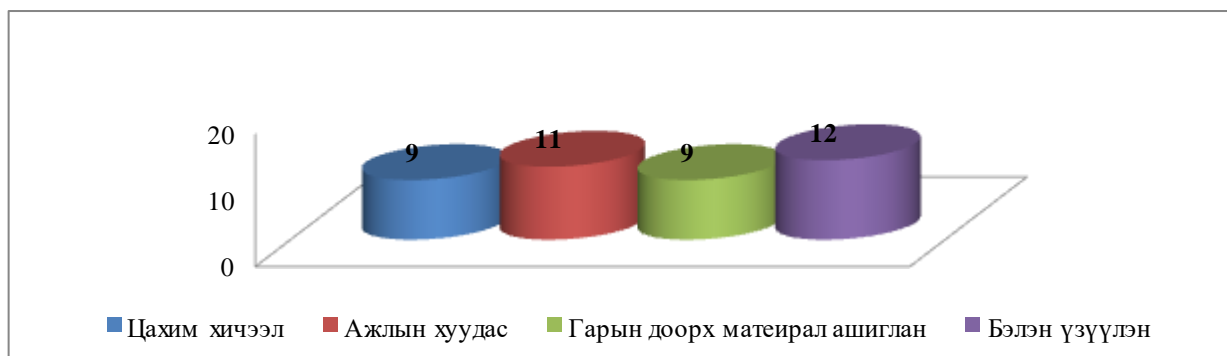
Судалгаа 3

Та “Хүн ба орчин” хичээлийг хүүхэд бүрт хэрэглэгдэхүүнтэй заах нь хэр үр дүнтэй арга гэж үзэж байна.

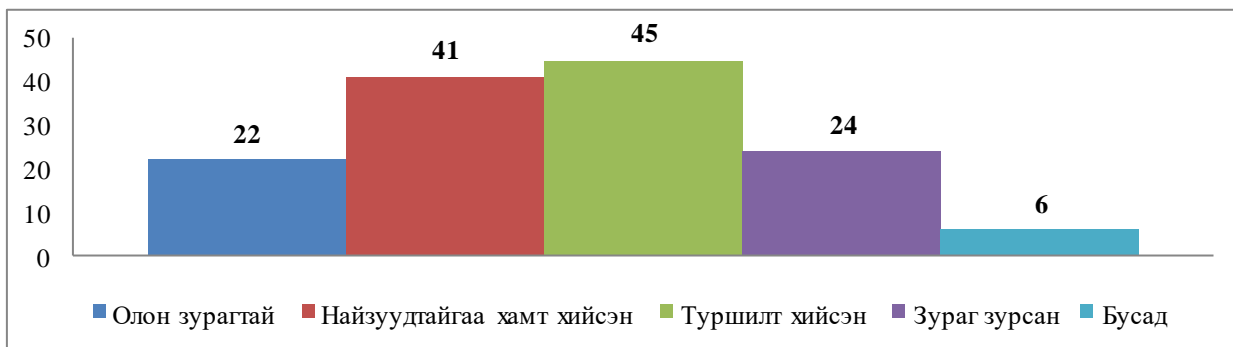
Судалгаа 4.

Та “Хүн ба орчин” хичээлд ямар хэрэглэгдэхүүн ашигладаг вэ?

Судалгаа 5.

Багшийн нь заасан ямар хичээл чамд таалагддаг вэ?

Асуулгын дүгнэлт:

Багш сурагчдаас авсан асуулгаас үзэхэд сурагчид “Хүн ба орчин” хичээлээр туршилт ч юм уу эсвэл олон төрлийн даалгавар хийх, багаар хамтарч ажиллахыг их хүсдэг. Багш нарын хувьд сурагчид цахим хичээл заах үед илүү их сонирхож байдаг учир хүн ба орчин хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг цахим хичээл гэж үздэг. Харин энэ хичээлийг хэрэглэгдэхүүнтэй заах нь илүү үр дүнтэй⁵⁵ байдаг гэсэн хариултыг ихэнх багш нар үзсэн байсан учраас судлагдахууны багийн багш нар “Дэлхийн далай хаана, хаана байдаг вэ” сэдвийг сонгон хэрэглэгдэхүүнд тулгуурлан сайн хичээл зааж туршихаар хамтран ажилласан.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

Хичээлийн судалгааг хийхийн өмнө бага боловсролын цөм хөтөлбөрт 3 дугаар ангийн сурагчдад “Хүн ба орчин” хичээлээр ямар чадвар эзэмшүүлэх⁵⁶ээр байгаатай уялдуулж, бидний энэ хичээл энэ чадваруудын алийг нь дэмжиж болох вэ гэдгийг тодруулсан.

Орчин тойрноо сонирхон судлах чадварын хүрээнд:

1. Ажиглалт хийнгээ баримт нотолгоо цуглуулж, цуглуулсан баримт нотолгоо ялгаатай болохыг илрүүлэх
2. Асуулт асуух явцдаа шинэ санаа олох, эргэлзээтэй зүйлсийг тодруулахыг хичээх
3. Яагаад гэдгийг таамаглах, юу хийхээ бодох, багшийн болон бусдын дэмжлэгтэйгээр таамаглалаа шалгах талаар төсөөлөх
4. Хичээлийн хэрэглээ бэлтгэх, хаана, юуг, хэзээ хэрэглэх, зөв сонгохоо төлөвлөх, энгийн багаж хэрэгсэл ашиглан хэмжих, турших, аюулгүй ажиллагааны дүрэм баримтлах
5. Ажиглалт, таамаглал ба гарсан үр дүнгээс дүгнэлт гаргах
6. Таамаглал, гарсан үр дүнг хооронд нь харьцуулж тайлбарлах, тайлагнах

Хэм хэмжээ, дэгийг сахих чадварын хүрээнд:

1. Дүрэм журмыг мөрдөх, хэвшил болгох, тэвчээртэй, хүлээцтэй хандах, дэгийг мөрдөж байгааг үнэлэх, жижиг бүлгээр хичээллэх
2. Аюулгүй, цэвэр орчин бүрдүүлэх санаа гаргах, оролцох, орчин тойрны аюулгүй байдлыг үнэлэх, дүгнэх

Бусадтай харилцах, үнэт зүйлийг эрхэмлэх чадварын хүрээнд:

1. Санал бодлоо илэрхийлэх, тайлбарлах, бусдыг сонсох, хүндлэх, бусдад туслах, бусадтай хамтран ажиллах
2. Үнэт зүйлийг танин мэдэх, ялгах, бахархах

Самбар төлөвлөлт

Дэвшүүлж буй асуудал: Дэлхий дээрх хамгийн том далайнууд

Таамаглал:

Дарааллын дагуу хийцгээе:

- Тал бөмбөрцгийн картаа ажиглаад далайг олж нэрлэе. 3 мин
- Ажлын хуудсан дээр далайгаа тэмдэглэе. 3 мин
- Глобус дээрээ далайгаа олъё. 5мин

⁵⁵ Хан-Уул цогцолбор сургуулийн багш, сурагчдын судалгааны нэгж

⁵⁶ БШУЯ “Бага боловсролын цөм хөтөлбөр” 50-р тал

Дүгнэлт:

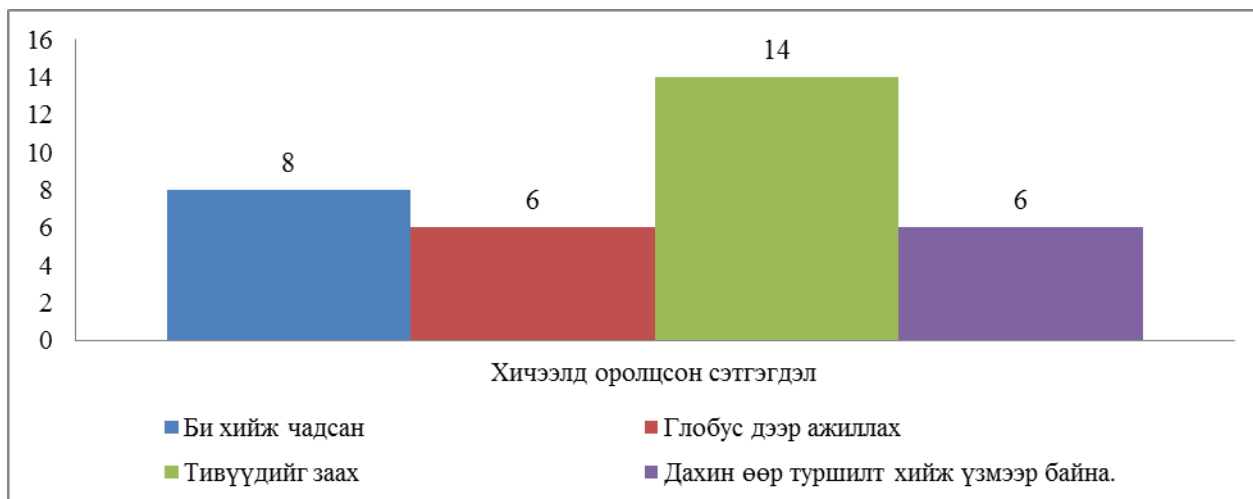
Хэлэлцүүлгийн хуудас №1

Хичээлийн нэр: Хүн ба орчин-3

Хичээлийн сэдэв: Далай хаана байдгийг судалъя

Хичээлийн судалгааны алхам	Юуг	Хэрхэн сайжруулах
Зохион байгуулалт	Хөтөлбөр төлөвлөхдөө хичээлийн үе шат бүр дээр хугацааг баримжаалан төлөвлөх	Асуудал дэвшүүлэхдээ 10 минут Таамаглал 5 минут Ажиглалт 10 минут Үр дүн 10 минут Дүгнэлт 5 минут гэж төлөвлөх
Арга зүйн төлөвлөлт	Багшийн асуултыг сайжруулах Ямар тив хаана хаана байдгийн тодруулах Алхам буюу үйл ажиллагааны дарааллыг цэгцлэх Хичээлийн сэдвийг өөрчлөх /яг ямар далай гэдэг нь тодорхой бус байна.	Асуудал дэвшүүлэх хэсэгт Глобуст юу юуг ямар өнгөөр дүрсэлсэн байна вэ? гэж минут зааж ажиглуулахад анхаарах Баг бүрт 1,1 тивийн хэвийг өгч самбарт байрласан тал бөмбөрцгийн картан дээр байрлуулж нэрлүүлэх Алхам үйл ажиллагааны дараалал гэж олон үйлүүдийг самбарт байрлуулж байгаа нь хүүхдэд ойлгомжгүй байсан учраас үйл ажиллагааны дарааллаа товч ойлгомжтой болгох Хичээлийн сэдвийн нэрийг “Дэлхий дээрх хамгийн том далайнууд” гэж засах
Хэрэглэгдэ-хүүн	Ажлын хуудсаа сайжруулах Хэрэглэгдэхүүн цэгцтэй өгөх Хэрэглэгдэхүүн багийн дунд хүртээмжгүй харилцан адилгүй байснаас сурагчдын оролцоо, харилцаг адилгүй дэг журамгүй байна. Хичээлийн эхэнд ажиглуулах том глобусны байрлалыг өөрчлөх /хүүхэд бүр өөр өөр талаас харж байна/ Ажлын хуудасны даалгавар цагтаа багтахгүй байна.	Ажлын хуудсан дээр зөвхөн үр дүнг бичсэн байна. Үүнийг шинжлэх ухаанч арга барил эзэмшүүлэх алхам дарааллын дагуу сайжруулах Хэрэглэгдэхүүнийг сагсанд хийж өгөх Хэрэглэгдэхүүний хосын дунд байхаар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, мөн хичээлийн эхэнд багаар , хосоор ажиллах дэгийг зургаар гаргаж алхмын өмнө сануулах Хүүхэд бүр ижил түвшинд харагдах байрлалыг сонгож глобусаа байрлуулах Хэрвээ цагтаа багтахгүй бол сүүлийн 2 даалгаврыг гэрийн даалгаварт өгөх
Үнэлгээ	Явцын үнэлгээг сайжруулах	Хүүхэд бүрийн бие даан ажиглалт судалгаа хийж үр дүнгээ гаргаж буй байдалд ажиглалт тэмдэглэл хөтлөх

Хичээлийн дараа хүүхэд бүрийн хандлага ямар байсан бэ?

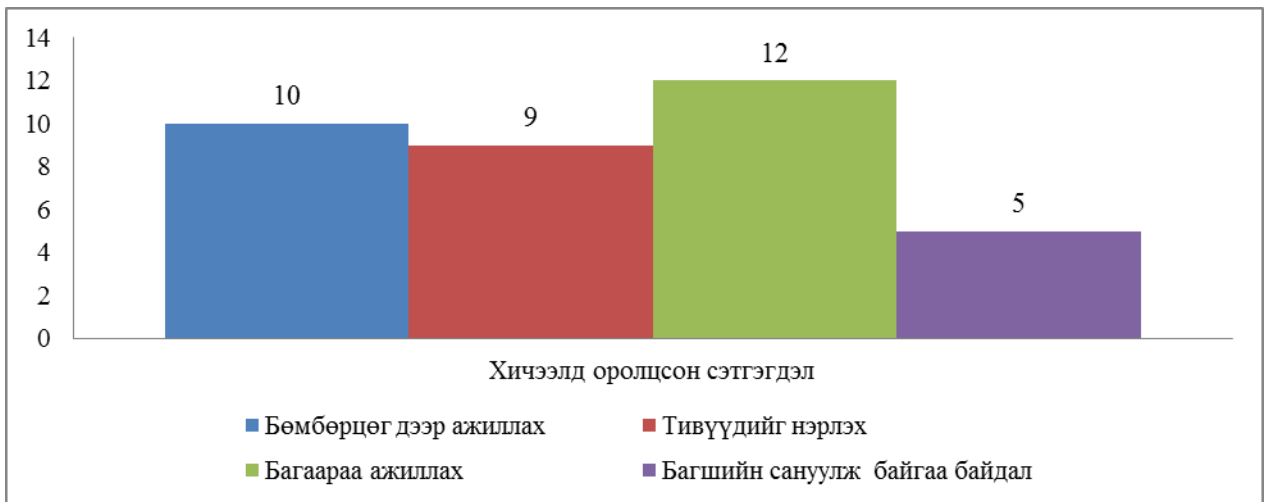
Цаашид хэрхэн засан сайжруулж болох вэ?

Самбар төлөвлөлт

<p>Дэвшүүлж буй асуудал: Дэлхийд хэдэн далай хаана хаана байдаг вэ?</p>	
<p>Таамаглал:</p>	<p>Ажиглала, судлала:</p> <ol style="list-style-type: none"> Тал бөмбөрцгийн картаа ажиглаад, далайг олж нэрлэе. 3 мин Ажлын хувдсан дээр далайгаа тэмдэглэе. 3 мин
<p>Дэлхийн тал бөмбөрцгийн карт:</p>	<p>Дүгнэе:</p> <p>Дэлхий дээр далай байдаг. Тэдгээр нь.</p>

Хичээлийн дараа хүүхэд бүрийн хандлага ямар байсан бэ?

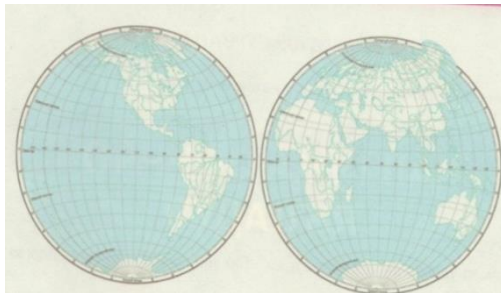

Ажлын хуудас

Сурагчийн нэр:.....

Хичээлийн сэдэв:.....

Даалгавар 1: Тал бөмбөрцгийн картан дээр тивүүдийг нэрлэн бичээрэй.

Даалгавар 2:

Дээрх тал бөмбөрцгийн картан дээрээ далайнуудыг нэрлэн бичээрэй.

Даалгавар 3:

1.далай, тивийн хооронд оршдог.
2.далай, тивийн хооронд оршдог.
3.далай, тивийн хооронд оршдог.
4.далай, тивийн хооронд оршдог.

Ажлын хуудас

Сурагчийн нэр:.....

Анги:.....

Хичээлийн сэдэв:.....

Таамаглал.....

Глобус , газрын зургаа ажиглаад дараах асуултанд хариулж тэмдэглээрэй.		
1. Монгол улсыг ямар өнгөөр тэмдэглэсэн байна вэ? ажиглаад бичээрэй.	2. Монгол улсаас баруун тийш явбал ямар ямар улсад очих вэ?	3. Чи ямар улс руу аялахыг хүсдэг вэ? Яагаад? газрын зураг дээр зааж тэмдэглэ
Дүгнэлт:.....		

Хэлэлцүүлгийн хуудас №2

Хичээлийн нэр: Хүн ба орчин-3

Хичээлийн сэдэв: Дэлхий дээрх хамгийн том далайнууд

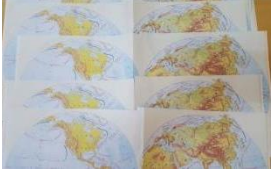

Хичээлийн судалгааны алхам	Юуг	Хэрхэн сайжруулах
Зохион байгуулалт	Баг бүр 6 тивийг өгч ажиглуулаад нэрлүүлэхэд хугацаа их шаардагдаж байна. Хуурай газар нь өмнөх хичээлийн бататгал учраас цагийн хувьд их байна. - Хичээлийн дэгийг ойлгомжтой болгох	Иймээс баг бүрт 1л тивийн хэв өгч ажиглуулах Хичээлийн дэгийг зургаар харуулах Багаар ажиллах, хосоор ажиллах дэгийг зургаар илэрхийлэх
Арга зүйн төлөвлөлт	Багшийн асуултыг сайжруулах Хэддүгээр даалгаврыг багаар ажиллах, хосоор ажиллах эсэхийг анхааруулах	Далайг байрлуулах тивийг байрлуулах гэж ярихгүй глобус дээр заах нэрлэх гэдэг үгээр хэлэх Тухайн даалгаврыг ажиллахын өмнөх багаар, хосоор гэдгийг багш хэлж зургаар сануулах, самбарт байрлуулах
Хэрэглэгдэхүүн	Ажлын хуудсаа сайжруулах Ажиглуулж байгаа глобусыг сайжруулах	Сурагчийн овог нэр, сар өдөр, хичээлийн сэдвээ тавих, хийх ажлаа заавартай тавих Тал бөмбөрцгийн зургийг томруулах, тодруулах Арын сурагчид харагдахгүй байгаа учраас том глобус байрлуулах
Үнэлгээ	Явцын үнэлгээг анги зохион байгуулалтаар хийсэн нь ойлгомжгүй тодорхой биш байгааг сайжруулах	Баг бүрийн схэмээр зураглал хөтөлж тэмдэглэж байгаа нь сурагчийн оролцоог үнэлэх боломжтой байна. Харин хүүхэд бүрийн даалгаврын гүйцэтгэлийг явцад үнэлэх боломжгүй байна. Иймээс ажлын хуудсан дээр ажиллах үед сурагчдын нэрсээр буюу дугаараар даалгавар бүрийг нь хэрхэн хийж байгааг тэмдэглэж үзэх

Хөтөлбөрийг засан сайжруулсан байдал

Юуг?	Засан сайжруулсан нь
Нэгж хичээлийн хөтөлбөрийн цаг хуваарилалт	
Хичээлийн үе шат /хэддүгээр алхам дээр гэдгийг алхам бүрээр тодорхой/	
Арга зүй	<ul style="list-style-type: none"> - Асуудал дэвшүүлэх хэсэгт Глобуст юу юуг ямар өнгөөр дүрсэлсэн байна вэ? гэж минут зааж ажиглуулахад анхаарах - Баг бүрт 1,1 тивийн хэвийг өгч самбарт байрласан тал бөмбөрцгийн картан дээр байрлуулж нэрлүүлэх - Алхам үйл ажиллагааны дараалал гэж олон үйлүүдийг самбарт байрлуулж байгаа нь хүүхдэд ойлгомжгүй байсан учраас үйл ажиллагааны дарааллаа товч ойлгомжтой болгох - Хичээлийн сэдвийн нэрийг “Дэлхий дээрх хамгийн том далайнууд” гэж засах
Хэрэглэгдэхүүн	<ul style="list-style-type: none"> - Ажлын хуудсан дээр зөвхөн үр дүнг бичсэн байна. Үүнийг шинжлэх ухаанч арга барил эзэмшүүлэх алхам дарааллын дагуу сайжруулах - Хэрэглэгдэхүүнийг сагсанд хийж өгөх - Хэрэглэгдэхүүний хосын дунд байхаар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, мөн хичээлийн эхэнд багаар , хосоор ажиллах дэгийг зургаар гаргаж алхмын өмнө сануулах - Хүүхэд бүр ижил түвшинд харагдах байрлалыг сонгож глобусаа байрлуулах. Хэрвээ цагтаа багтахгүй бол сүүлийн 2 даалгаврыг гэрийн даалгаварт өгөх - Ажлын хуудас: Сурагчийн овог нэр, сар өдөр, хичээлийн сэдвээ тавих, хийх ажлаа заавартай тавих - Тал бөмбөрцгийн зургийг томруулах, тодруулах Арын сурагчид харагдахгүй байгаа учраас том глобус байрлуулах

Багшийн асуулт, дэмжлэг	- Далайг байрлуулах тивийг байрлуулах гэж ярихгүй глобус дээр заах нэрлэх гэдэг үгээр хэлэх Тухайг даалгаврыг ажиллахын өмнөх багаар, хосоор гэдгийг багш хэлж зургаар сануулах, самбарт байрлуулах
Цаг төлөвлөлт	Асуудал дэвшүүлэхдээ 10 минут Таамаглал 5 минут Ажиглалт 10 минут Үр дүн 10 минут Дүгнэлт 5 минут гэж төлөвлөх
Самбар төлөвлөлт	
Анги зохион байгуулалт	
Үнэлгээ	Хүүхэд бүрийн бие даан ажиглалт судалгаа хийж үр дүнгээ гаргаж буй байдалд ажиглалт тэмдэглэл хөтлөх Баг бүрийн схэмээр зураглал хөтөлж тэмдэглэж байгаа нь сурагчийн оролцоог үнэлэх боломжтой байна. Харин хүүхэд бүрийн даалгаврын гүйцэтгэлийг явцад үнэлэх боломжгүй байна. Иймээс ажлын хуудсан дээр ажиллах үед сурагчдын нэрсээр буюу дугаараар даалгавар бүрийг нь хэрхэн хийж байгааг тэмдэглэж үзэх

Хэрэглэгдэхүүний засан сайжруулалт

№	Өмнөх хөтөлбөрт	тоо ширхэг	Засан сайжруулсан хөтөлбөрт	тоо ширхэг	Үр дүн
1	Дэлхийн газрын зураг 	1ш			Хэрэглэгдэхүүний шаардлага хангасан тул хэвээр нь ашигласан.
2	Дэлхийн тал бөмбөрцгийн зураг /A4 хэмжээтэй/ 	Баг бүрт 1ш Нийт 6ш		Хүүхэд бүрт 1ш Нийт 30ш	Эхлээд баг бүрт 1ш тал бөмбөрцөг зураг өгч ажиллуулахад хүртээмжгүй. Амархан урагдсан. Дараа нь 2 хүүхдийн дунд 1 зураг өгсөн. Мөн хэрэглэгдэхүүнээ люминаторлаж ашиглаад байна.
3	Глобус	15ш		Том 1ш, жижи, 18ш	Хэрэглэгдэхүүнийг ширээн дээр ил задгай эсвэл багш нэг бүрчлэн тарааж өгөх нь хугацааны хувьд алдагдалтай байсан тул сагсанд хийгээд хуваарийн дагуу ажилласан нь илүү үр дүнтэй байлаа.
4	Монгол улсын газрын зураг 	1ш			Хэвээр ашигласан.
5	Тивүүдийн газрын зургийн хэв /төм/ 	Баг бүрт 1багц		Баг бүрт 1 багц	Тивүүдийн хэвийг гаргаж цаасаар хийгээд хичээл бүр дээр хүүхдээр ямар тив болохыг бичүүлэхэд дахин хэрэглэгдэхгүй байсан тул хэвээ скочоор нааж дээх нь

				<p>маркераар бичсэн нь дахин хэрэглэгдэх боломжтой болсон. Мөн самбарт байрлуулах хэвэн дээр хэрчмэл нэрүүдийг бичиж ашигласан нь дахин дахин ашиглах боломжтой болсон.</p>
--	---	--	--	---

Улсын зөвлөгөөний хэлэлцүүлгийн хуудас №5

Хичээлийн нэр: Хүн ба орчин-III

Хичээлийн сэдэв: Дэлхийд хэдэн далай хаана хаана байдаг вэ?

Хэлэлцүүлэгт оролцсон багш нар: Нарантуяа /Хэрэгжилтийн багийн гишүүн/

СХД-ийн Ирээдэй цогцолбор Наранцэцэг, СБ дүүрэг Нямсүрэн

Хан-Уул цогцолбор сургуулийн багш Ч.Сувдаа, Б.Шинийннэгэн

Заасан анги: Улаанбаатар хотын 5-р сургуулийн 3б бүлэг

Хэлэлцүүлэг хийсэн тухай:

Ажиглагч	Ололттой зүйл	Сайжруулах санаа
СХД-ийн Ирээдүй цогцолбор Наранцэцэг	<ul style="list-style-type: none"> - Агуулга зорилгоо хангасан боломжийн хичээл боллоо. - Хүүхэд нэг бүрийн амьд харилцаатай. - Тургуур дохио ашигласан цаг баримталсан. - Алхам, заавар ойлгомжтой цэгцтэй. 	<ul style="list-style-type: none"> - Дүгнэлтийн бичвэрийг дараа элементээр бичвэл бүр зүгээр байх.
СБ дүүрэг Нямсүрэн:	<ul style="list-style-type: none"> - Хэрэглэгдэхүүн сайтай, хүүхэд бүрийг үүрэгжүүлсэн. - Зорилгоо тодорхойлсон. - Хүүхэд бүрийг үүрэгжүүлсэн жигд оролцоог хангасан. - Хэрэглэгдэхүүн хүртээмжтэй. - Агуулгатай холбосон, үнэлгээ өгсөн. 	<ul style="list-style-type: none"> - Зүйр цэцэн үгээр тодотгож өгөх хэрэгтэй. /Дуслын хураавал далай гэх мэт/ - Усны тухай кино үзүүлж болох байх
Цэнгэлмаа сургалтын менежер	<ul style="list-style-type: none"> - Зорилго агуулга хоёр тохирсон. - Дэг журамтай - Хэрэглэгдэхүүн дээр үндэслэл оновчтой ашигласан сайн байсан. - Ажиллах алхам заавар тодорхой ойлгомжтой байсан. - Өөрийгөө үнэлэх зөв үйлийн зураг байсан. 	
Ирээдэй цогцолборын сургалтын менежер:	<ul style="list-style-type: none"> - Хичээлийн дэгийг зургаар гаргасан нь оновчтой сайн байна. Цаг боллоо гэж хэлэхгүй зурган дохиогоо өргөөд шинэлэг санаа байна. - Дорнодын хичээл бодит хичээл боллоо. - Хэрэглэгдэхүүн сайтай. - Хүүхэд бүрийг зохион байгуулалт дэгтэй оролцуулсан. - Хүүхдэд ажиллах, бодох цаг өгсөн. - Хүүхдийн хариултыг сонссон. - Хосоор ажиллах, багаар ажиллах, цаг баримтлахыг сургаар дохиогоор илэрхийлсэн. 	

<p>Зөвлөх багш Нарантуяа /БМДИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Дорнод багийн зохион байгуулалт сайн байна. - Алхам бүрийн зааврыг танилцуулсны дараа хэрэглэгдэхүүнээ аваарай гэх мэт зохион байгуулалт сайтай багийн гишүүн бүрийг оролцуулсан. - 10 хичээлийг DV болгоод тараагдана. 	<ul style="list-style-type: none"> - Хүн ба байгалийн хичээлд төлөвлөлт хийх хэрэгтэй, хэдэн туршилт хийх вэ? хэдэн цаг болох вэ? - Сургуулийнхаа орчинд сонирхон судлах, дэг дэглэм, харилцаа хүн орчны тусгай чадвар барих - Хүүхдэд юу үлдэв? гэдгийг сайн харах ажиглуулах, агуулга их байвал юм үлдэхгүй. - Хүүхдэд бодох цаг, хариулах цаг өгөх - Яагаад гэдгийг олгож тайлбарлуулах - Зорилготойгоо холбосон үйл байх ёстой. Зорилгоо харах
--	---	--

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл

Хүүхдээр юуг, яаж нээлгэсэн тухай алхамууд

Сурагчдыг Хүн ба орчин хичээлээр эзэмших чадварын хүрээнд хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийсэн. Ингэхдээ сурагчид багаараа хэрэглэгдэхүүнийг хэрэглэж шинжлэн судлах арга барил эзэмшсэнээс хүүхэд бүрт хүртээмжтэй хэрэглэгдэхүүнтэйгээр өөрийн таамагласан зүйлийг туршиж, баримт нотолгоон дээр үндэслэн дүгнэлтэнд хүрч дэлхийн хаана хаана, хэдэн далай байдгийг шинжлэн судалж мэдсэн.

Хичээлийн таамаглал дэвшүүлэх үе шат бүр дээр сурагчид ажлын хуудас бөглөж, хүүхэд бүрээс гарсан санааг багш самбарт нэгтгэн гаргаж, туршилтын явцад сурагчид хэдэн далай байдаг, хамгийн том нь аль болох тухай үр дүнд хүрсэн.

Чухал шинэлэг санаа, арга зүйн туршлага

Хүн ба орчин хичээлээр эзэмших 3 чадварын аль нэгийг барин хичээлээ төлөвлөх нь тийм ч оновчтой биш учир 3 чадварын аль аль чадварыг өнөөдрийн хичээл хангах вэ гэдгийг судлагдахууны багаар дүгнэлт гарган хичээлийн үе шат бүрт шигтгэж өгсөн нь энэхүү хичээлийн гол арга зүй юм.

Энэ арга зүй, туршлага нь хүүхэд бүрт хэрэглэгдэхүүний хүртээж, түүгээрээ дамжуулан шинжлэн судлах арга барилыг эзэмшүүлэхэд дэмжлэг болсон.

Багшаас багт хэрэглэгдэхүүн

Багшаас хүүхдэд хэрэглэгдэхүүн

Багшаас хүүхдэд сайжруулсан хэрэглэгдэхүүн

Судалгааны үр дүн

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт

1. Ээлжит хичээл бүр дээр хичээлийн хэрэглэгдэхүүн, багшийн чиглүүлэг асуултыг сайжруулж чадсан.
2. Хичээлийн төлөвлөлтийг оновчтой сайн сайжруулж чадсан.
3. Сурагчдын энэ судлагдагдахуунаар эзэмших чадвар эрс нэмэгдсэн төдийгүй тэдний оролцоо сайжирч байсан.

Судалгаат хичээлийн ерөнхий санаа:

1. Багш эхлээд багуудад хэрэглэгдэхүүнийг тараан өгч үйл ажиллагааг зохион байгуулсан. Гэтэл энэ нь оновчтой байж чадаагүй, туршилтыг дахин хийж үзэх хүсэл эрмэлзэлтэй сурагч үлдэж байсан.
2. Хэрэглэгдэхүүний өнгө үзэмж, стандарт шаардлага, тоо ширхэг, хүртээмж, чанарыг сайжруулснаар хичээлийн чанар сайжирч, хүүхдийн оролцоо нэмэгдэж, хүлээж авах сурагчдын орчин тойрноо сонирхон хүлээж авах чадварт нь илүү давамгай ахиц харагдаж байсан.

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал:

1. Дэвшүүлж буй асуудал
2. Таамаглал
3. Ажиглалт, туршилт
4. Үр дүн
5. Дүгнэлт гэсэн үе шаттай төлөвлөсөн.

Дэвшүүлж буй асуудал үе шатанд хичээлийн сэдэлжүүлэлтийг багтаан төлөвлөсөн. Сурагчид тал бөмбөрцгийн зурагтай танилцан юуг, хэрхэн тэмдэглэсэнтэй танилцсан нь өмнөх болон амьдралаас олж авсан мэдлэгээ бататгах боломжийг нээсэн.

Таамаглал үе шатанд хүүхэд бүрт таамаглалын ажлын хуудас өгсөн нь туршилтын дараа сурагчид өөрийн таамаглалыг нотлох баримт нотолгоон дээр тулгуурлан мэдлэгээ цэгцэлж авсан.

Ажиглалт, туршилт үе шатанд хүүхэд бүрт хүртээмжтэй хэрэглэгдэхүүн дээр ажиглалт, туршилтыг хийлгэж, өөрсдөөр нь дүгнэлт гаргуулж, бусдад өөрийн бодлыг танилцуулах боломж олгож байсан нь санал бодлоо илэрхийлэх, тайлбарлах, бусдыг сонсох, хүндлэх, бусдад туслах, бусадтай хамтран ажиллах чадварыг дэмжсэн.

Үр дүн үе шатанд ажлын хуудсыг ажиллахдаа багшийн заавраар ажилласан нь хүүхэд бүр зөв гүйцэтгэх, яагаад гэдгийг таамаглах, юу хийхээ бодох, багшийн болон бусдын дэмжлэгтэйгээр таамаглалаа шалгах талаар төсөөлөх чадвар олгож байсан.

Дүгнэлт үе шатанд сурагчид дэлхий дээр хаана хаана, хэдэн далай байдаг, хамгийн том далай нь аль болохыг нотолж дүгнэлт гаргаснаараа ажиглалт, таамаглал ба гарсан үр дүнгээс дүгнэлт гаргах, таамаглал, гарсан үр дүнг хооронд нь харьцуулж тайлбарлах, тайлагнах, үнэт зүйлийг мэдрэх, бахархах зэрэг олон чадварыг нь дэмжиж, сурах арга барилыг олж байсан.

Дүгнэлт

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?

Бага ангийн сурагч тэр дундаа 8 настай хүүхдийг хөгжүүлэхийн тулд өөрийн гараар хэрэглэгдэхүүнийг барьж, туршил хийлгэн баримт нотолгоо цуглуулж, шийдвэр гаргуулахын тулд багш тэдний эзэмших чадварын жагсаалтыг гаргаж өгснөөрөө хичээл зорилгодоо хүрэх шийдэл болж чадсан.

Хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулж, хүүхэд бүрт тэгш хүртээмжтэй хэрэглүүлсэн нь тэдний сонирхон судалж, дүгнэлт гаргах чадварыг өдөөж өгсөн.

Мөн хичээлийг олон удаа засан сайжруулж заасан төдийгүй 2 хичээлийн жилд туршин хэрэгжүүлсэн нь багш нар бие биенээсээ суралцах, хүүхдийн мэдлэг чадварын түвшин, багшийн арга зүй, сургууль дээрх үйл ажиллагааг зэрэг олон зүйлээс харилцан суралцаж, мэдлэг, ур чадвараа дээшлүүлж байсан.

Бусдад хүргэх туршлага

3 дугаар ангийн сурагчдад “Хүн ба орчин” хичээлээр эзэмшүүлэх орчин тойрноо сонирхон судлах чадварын хүрээнд ажиглалт хийнгээ баримт нотолгоо цуглуулж, цуглуулсан баримт нотолгоо ялгаатай болохыг илрүүлэх чадварыг нь нэмэгдүүлэх боломж байгааг БАГШААС ХҮҮХЭД БҮРТ САЙЖРУУЛСАН ХЭРЭГЛЭГДЭХҮҮН арга зүйгээр нотолж чадсан туршлага юм.

Цаашид хөгжүүлэх санал

Хичээлийн судалгаа хийх болоход багш нар “Хүн ба байгаль” хичээлийг илүү их сонгож, үйл ажиллагаа зохион байгуулдаг. Харин “Хүн ба орчин” хичээлийг сонгон заах нь тийм олон байдаггүй. Иймээс багш бүр энэ хичээлийг заах арга зүй, төлөвлөлт, хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулж, хичээлийн судалгаа хийх нь сурагчдад бага наснаас нь шинжлэх ухаанч арга барил эзэмшүүлэх боломж байгааг анхаарах нь зүйтэй юм.

Ном зүй

1. Бага боловсролын цөм хөтөлбөр., УБ хот., 2014.
2. Хүн ба орчин хичээлийг заах зөвлөмж
3. Хүн ба орчин II УБ хот 2016 он
4. Баасандорж Ц. Сургалтын арга. УБ. 2011.
5. З. Ичинхорлоо Ш. Сургалтын онол. УБ. 2012.
6. Ичинхорлоо Ш. Сургалтын технологи. УБ. 2012.
7. Монхор Д. Дамдинсүрэн Б. Дорж П. Сургалтын технологийн онол, арга зүйн зарим асуудлууд. УБ 1997.
8. Ред. Пүрэв О, Содномваанчиг Г. “Сургалтын технологи, үзэл баримтлал, онол арга зүйн зарим Асуудал” ., УБ., 2001.
9. Хүүхдийн хөгжил төлөвшил оролцоонд багш, сургалтын байгууллагын үүргийг дээшлүүлэх нь.(Багш нарын бүтээлийн эмхэтгэл),УБ., 2011.
10. БСШУЯ “Эрдэм боловсролтой монгол хүн” хөтөлбөр., УБ хот., 2012 он.

Хэрэглэгдэхүүнийг оновчтой ашиглах боломж, арга зүй. технологи

У.Нямхүү, Nyamkhuu_bagsh@yahoo.com

Т.Ариунтуяа, ariuk_333@yahoo.com

Ж.Ариунтуяа, Ariuk1528@yahoo.com

Баянгол дүүргийн 13-р сургууль.

Удиртгал

Бага боловсролын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх багш нарын үйл ажиллагаанд олон төрлийн хичээлийн судалгаа хийх, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх шаардлага үүсч байгаатай холбоотойгоор багшийн ажлыг хөнгөвчлөх, цаг хэмнэх, нэг хэрэглэгдэхүүнээ хэрэглээд дахин өөр болон ижил төстэй хичээлүүдэд ашиглах боломжийг судлан танилцуулж байна.

“Хичээлийн судалгаа нь багшлах арга зүйг сайжруулахад үр дүнтэй арга хэрэгсэл болдог” гэж Тэцүяа Иший нэгэн ярилцлагадаа хэлсэн байдаг [6]. Японы судлаач Макото Ёшида тодорхойлохдоо: “Хичээлийн судалгаа гэдэг нь багш нарын багшлах ур чадвар, арга зүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагаа” гэсэн байна. Хичээлийн судалгаа нь багш нарын багшлах ур чадвар, арга зүйгээ хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн хамтын үйл ажиллагаа бөгөөд дэлхий нийтээрээ багшийн мэргэжил дээшлүүлэх үйл ажиллагаанд энэхүү арга зүйг ашиглахад анхааран ажиллаж байна. (Н.Оюунцэцэг, 2009)

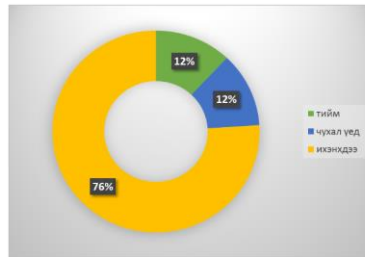
Сэдвийг сонгох онол, арга зүйн үндэс

Боловсролын чанарын шинэчлэлийн үзэл санааг хэрэгжүүлж, сурагчдаа хөгжүүлэхийн тулд багш бүр өөрийнхөө багшлахуйн арга зүйг улам төгөлдөржүүлэх хэрэгцээ, шаардлага тулгарч байна.

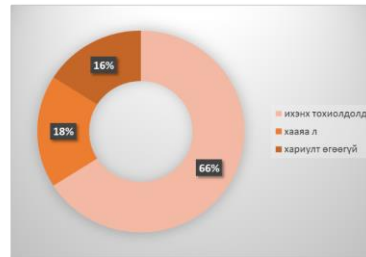
Бага ангид “Тэгш хэм”, “Параллель зөөлт”, “Эргүүлэлт” зэрэг геометрийн хувиргалтыг заах нь агуулгын хувьд хүнд, шинээр цөм хөтөлбөрт орсон учраас багш нарын заах арга, онол арга зүй дутмаг, цөм хөтөлбөрт тавигдсан чадварыг эзэмшүүлэхийг зорьдог хэдий ч төдийлөн үр өгөөжтэй байж чаддаггүйг багш нарт явуулсан сургалтын санал асуулга, ярилцлагын арга болон сурагчдын өмнөх төсөөллийн судалгаагаар тогтоосон. Иймд “Геометр хувиргалт” сэдвийг нэг үзүүлэнгээр заах арга зүйн шинэ шийдлийг олж, судалгааны үр дүнг тооцон энэхүү сэдвийг сонголоо.

Багш нараас авсан судалгааны үр дүн

Та өдөр тутам хичээлийн хэрэглэгдэхүүн бэлтгэдэг үү?

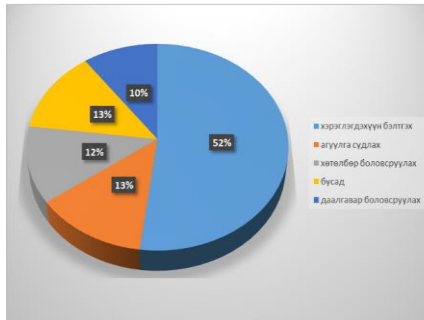

Та хичээлээ байнга хэрэглэгдэхүүнтэй заадаг үү?

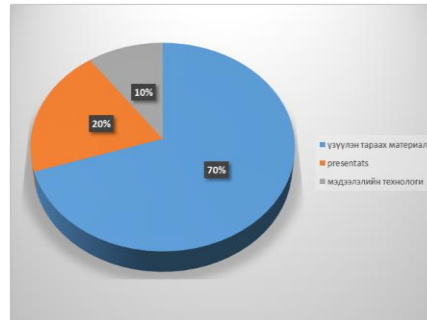

Багш нарын хичээлийн бэлтгэлд хамгийн их цаг зав шаарддаг зүйлсийг судлахад:

Хичээлийн бэлтгэл хийхэд хэр хугацаа зарцуулдаг вэ?

Ямар хэрэглэгдэхүүн бэлтгэхэд хамгийн их хугацаа шаардлагатай вэ?

Хэрэглэгдэхүүн

- Хичээлийг үр дүнтэй болгоход нөлөөлөх хүчин зүйл болдог
- Хэрэглэгдэхүүн хийхэд зарцуулагдах хугацаа их байдаг
- Хүүхэд өөрөө гараараа барьж, хийж үзэж байж мартахааргүй ойлгодог нь хичээл зааж байхад мэдрэгддэг.
- Хүүхэд бүрт хүртээмжтэй, дахин, дахин хэрэглэх боломжтой, сонирхлыг татахуйц, шинэлэг байх шаардлага урган гардаг.

Сэдвийн онолын үндэс

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

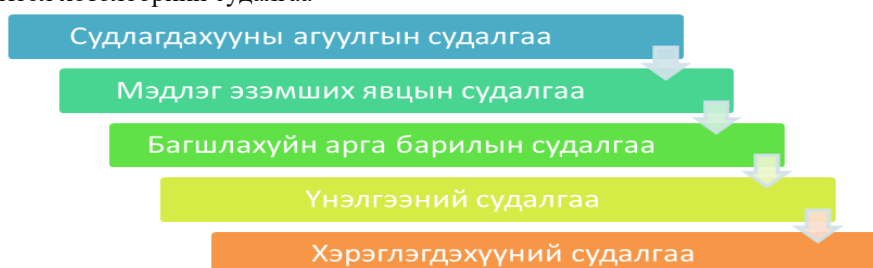
Хичээлийн судалгааны зорилго

“Эргүүлэлт”, “Тэгш хэм”, “Параллель зөөлт” хичээлүүдийн бататгал хичээлийг судалгаат хичээл болгон авч, нэг үзүүлэнг ашиглан бусад хичээлийг зааж болох арга зүйн шинэ дидактик шийдлийг олохыг зорьсон. Мэдлэгээ шалгах арга зүйн хялбар аргачлал, боловсруулж бусдад түгээх зорилго тавьсан.

Хичээлийн судалгааны үе шат

- Сурагчдын эзэмшсэн чадварын судалгаа авч, анализ дүгнэлт хийх
- Хичээлийн бэлтгэл судалгааг багаараа хийх
- Хичээлийн бэлтгэл судалгааны үр дүнд олдсон арга зүйн шийдлээр туршилт хичээл явуулах
- Хичээлийг дахин сайжруулж, сайжруулсан төлөвлөлтөөр дахин туршилт хичээлийг явуулах
- Судалгаат хичээлийг дүгнэж, дахин сайжруулсан төлөвлөлтөөр туршилт хичээл явуулах.
- Нэг хэрэглэгдэхүүнээр олон хичээлд ашиглах арга туршлагыг боловсруулах.
- Судалгаат хичээлүүдийн үр дүнгээр тайлан бичих, сайн хичээл болсон эсэх дүгнэлт хийх

Хичээлийн бэлтгэл хөтөлбөрийн судалгаа

1. Агуулгын судалгаа

IV-V ангийн дээрх сэдвээр агуулгын судалгаа хийж үзэхэд хөнгөнөөс хүндэрсэн боловч энэ сэдвийн хувьд сурагчдын эзэмших ёстой чадварыг нарийвчлан задлаагүй, багшийн номонд энэ сэдвийг заах арга зүйн зөвлөмж дутмаг, сурах бичгийн агуулга бага байсан учраас хичээлийг дэлгэрүүлэн заах боломжийг судлах, судалгаат хичээлийг явуулан оновчтой арга зүйг эрэлхийлэхийг зорилоо.

Дүрсийн хувиргалт сэдвээр агуулгын хүрээнд **IV анги:** Тэгш хэмийн тэнхлэг дээр нэг орой нь орших эсвэл тэнхлэгтэй параллель талтай дүрсийг тэнхлэгийн тэгш хэмээр хувиргах, **V анги:** Тэгш хэмийн тэнхлэгтэй параллель ч биш, перпендикуляр ч биш талтай дүрсийг тэнхлэгийн тэгш хэмээр хувиргах, дүрсийг тодорхой хэмжээ ба чиглэлээр зөөх, өгсөн цэгийг тойруулан 90 градусаар эргүүлсний дараах байршлыг таних, зурах, таамаглах, шалгах.

2. Мэдлэг эзэмших явцын судалгаа

-Багш нар бие, биенийхээ хичээлийн явц, арга зүйн хэрэгжилт, суралцагч нэг бүрийн мэдлэг эзэмшилтыг өмнө бэлтгэсэн шалгуурын дагуу үнэлгээ өгч, судалгааны дүнд задлан шинжилгээ хийж, ярилцлага зохион байгуулж, энэ хичээлд юуг анхаарах, ямар алдааг засах, учирч болох бэрхшээлийг тооцох

-Хичээлийн агуулгыг судлахад суурь болох мэдлэг чадварыг эзэмшсэн эсэх

-Хичээлийн агуулга хүүхдийн хөгжлийн төвшинд таарч байгаа эсэх

-Хичээлийн явцад хэрхэн мэдлэг бүтээлгэхийг анхаарах

-Алдааг таних, шалтгааныг олох, багшийн хичээлийн чанар, заах арга зүйн талаас анхаарч алдааг засах,сайжруулах зэргийг ярилцав.

3. Багшлахуйн арга барилын судалгаа

Хичээлийг зохион байгуулах, суралцагчийн суралцах үйл ажиллагааг удирдан хөтлөх, мэдлэгийг бүтээлгэх, тухайн хичээлийн судлагдахуун агуулга хэрэглээтэй уялдуулан сурагчийг идэвхжүүлэх, суралцагчийн мэдлэг бүтээх үйлийг дэмжих аргыг асуудал дэвшүүлэн шийдэх арга гэж үзсэн.

Дүрсийг тэгш хэмийн тэнхлэгээс ижил зайд хувиргах, янз бүрийн хэлбэрээр тэгш хэмийн хувиргалт хийх, параллелиар зөөх хоёрын ялгаатай ба ижил зүйлийг олох, дүрсийн эргүүлэлтийн чиглэлээ сайн ойлгох зэргийг төлөвлөлтөд тусгаж өгөх хэрэгтэй гэж үзсэн.

4. Үнэлгээний судалгаа

Суралцагч нэг бүрд гарч байгаа ахиц дэвшил, сурах арга барилын өөрчлөлтийг бодитойгоор илрүүлэхээс гадна хичээлийн зорилго, зорилт хэрхэн биелэснийг тодорхойлох ажлын хуудас боловсруулан үнэлгээний гол хэрэгсэл болгоно. Ажлын хуудсанд хичээлийн төгсгөлд өөрийнх нь үнэлгээгээр илрүүлэх асуулга боловсруулан ном бүтээхээр төлөвлөв. Өөрийн хийсэн зүйлээ зөв эсэхийг слайд дээр тодруулсан дүрсээр шалгаж сурах, мөн дүрсийн эргүүлэлт, параллель зөөлт, тэгш хэмээр хувиргасан дадлага ажлаас тэдгээрийг ялгаж таньж байгаа эсэхийг слайд дээр тодруулсан дүрсээр шалгах аргачлал боловсруулна.

5. Хэрэглэгдэхүүний судалгаа

Нэг үзүүлэнгээр эдгээр сэдвийг заах боломжтой гэж үзэж, өнгөний хувьд хоёр өөр гурвалжны зохиомжлон дөрвөн өнцөгт дүрс болгон авсан. Яагаад ийм өнгийг сонгосон учир нь эргүүлэлтээр хээ үүсгэх тохиолдолд хээ болон харагдах нь илүү зохимжтой байх гэж таамагласан. Дүрсийг хүүхэд бүрийн тоогоор, шалгах слайд, аргачлалыг баг бүрийн тоогоор ажлын хуудсыг хүүхэд бүрийн тоогоор бэлдсэнээр хүүхдийн мэдлэг бүтээх үйлд дэмжлэг болно гэж үзсэн. Мэдээлэл технологийг ашиглан хөдөлгөөнт үзүүлэн хийж бэлтгэсэн.

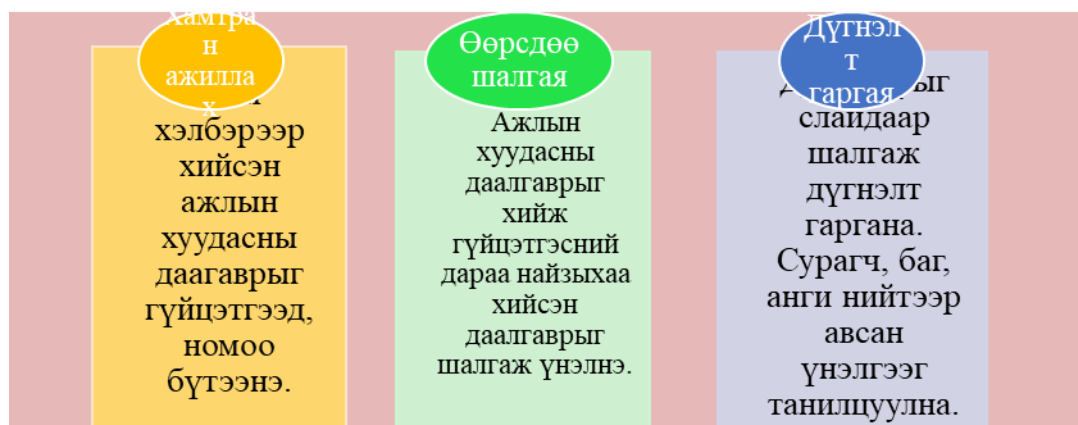
Шинэлэг санаа

- Нэг хэрэглэгдэхүүнийг олон хичээлд ашигласан
- Мэдлэг шалгах арга зүйн хялбар аргачлал боловсруулсан
- Хэрэглэгдэхүүнийг хүүхэд бүрийн гарт бариулснаар мэдлэг бүтээх үйл явцыг дэмжсэн.

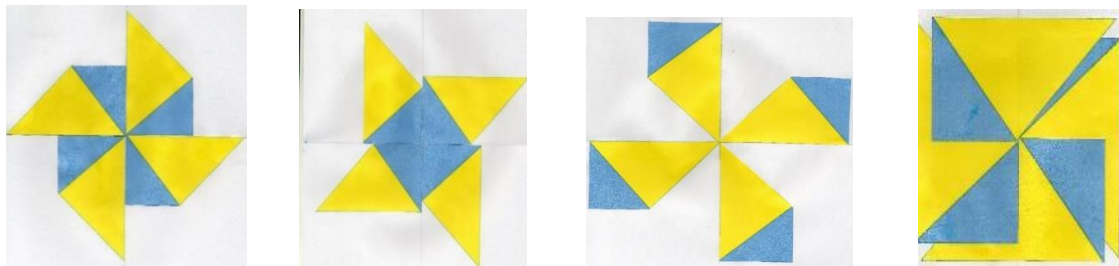
Хичээлийн гол санаа

Геометр хувиргалтыг хялбар ойлгуулах арга зүйн шинэ шийдлийг олох, ойлгосон эсэхээ шалгах аргачлалын шинэ хувилбар, нэг үзүүлэнг олон хичээлд ашиглаж болох арга технологийг боловсруулж, сайн хичээл болгохыг зорьсон.

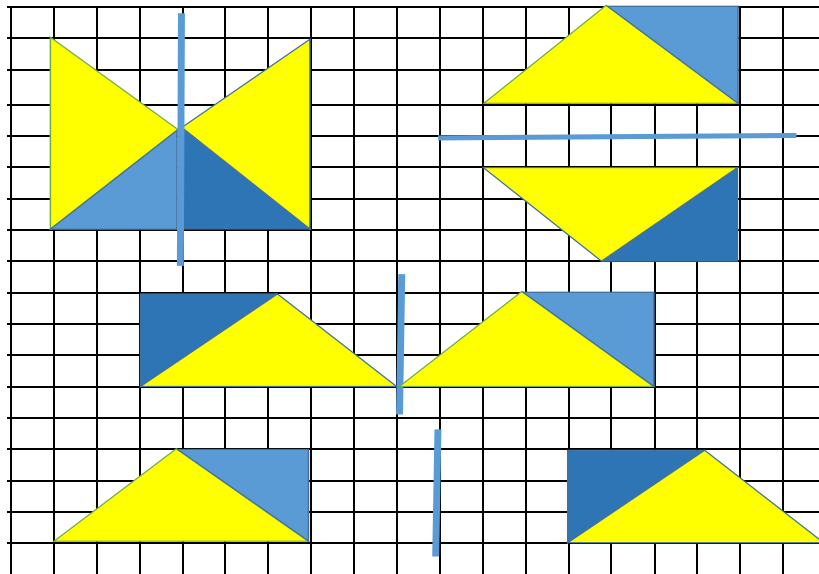
Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл

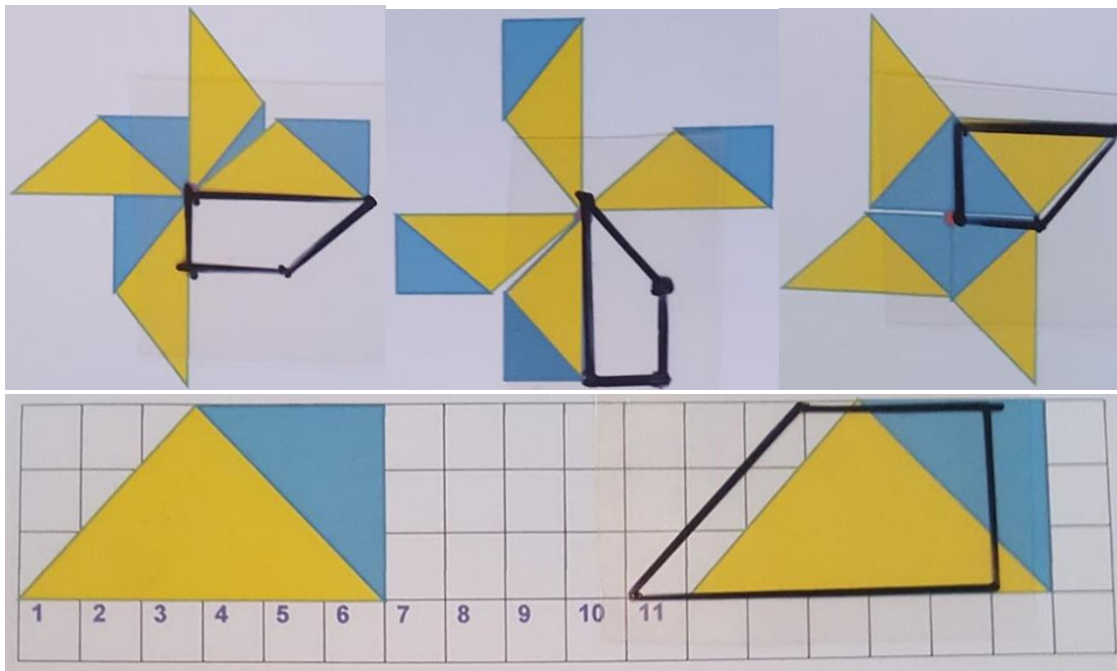
Дүрс өөрчлөгдөөгүй, хэмжээ ижил байхад дүрсийг эргүүлэхэд өөр өөр хээ үүссэн. Яагаад?...

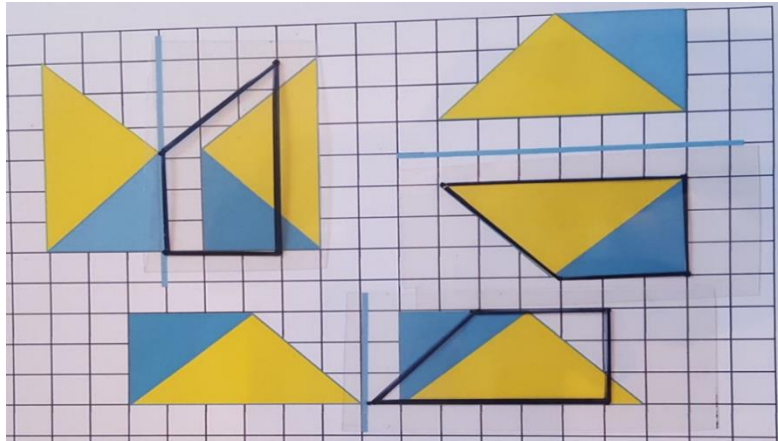

Дүрсийн байршлыг өөрчилж, тэгш хэмээр хувиргах жишээ

Дүрсийг хувиргалтыг шалгах аргачлал

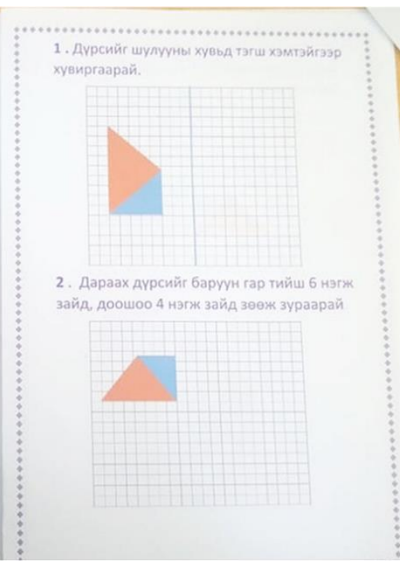
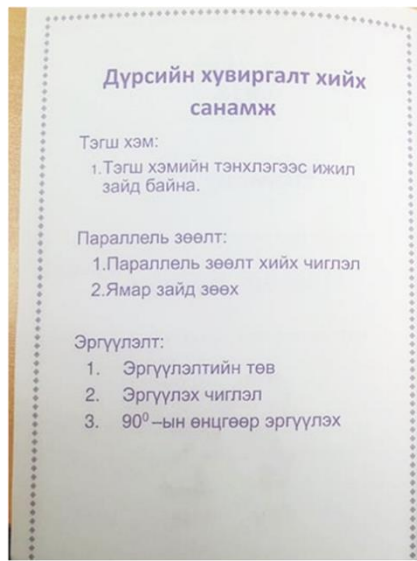

Хичээлийн явц

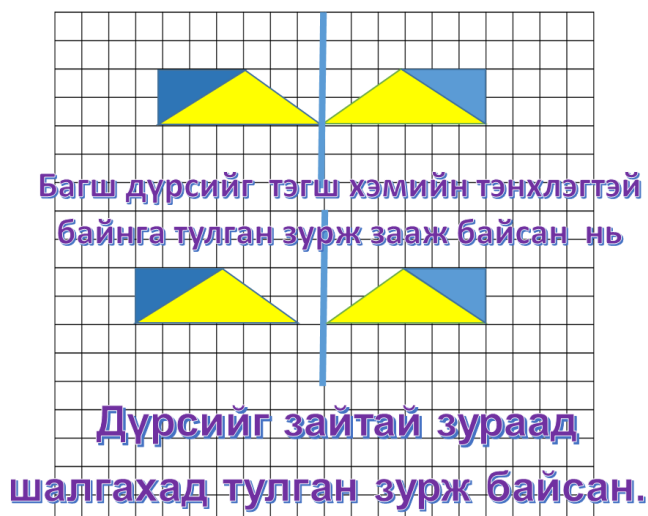
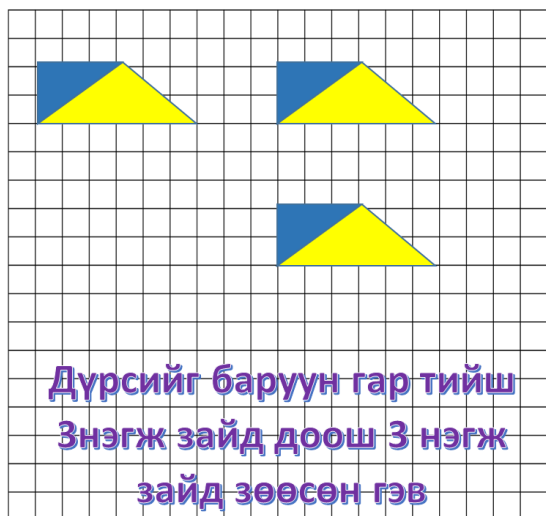

Ном хэлбэрээр бүтээсэн ажлын хуудас

Хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн зарим сайжруулалт

Хүүхдийн гаргаж байсан алдаа Багш энд юуг дахин давтан хэлэх нь чухал вэ?

Хичээл	Багшид гарч буй өөрчлөлт		
	Сайн тал	Сул тал	Сул талыг сайжруулсан арга зам
1-р хичээл	Хичээлийн санаа, сэдэлжүүлэлт сайн байсан	Олон зүйл төлөвлөсөн нь цагтаа багтахгүй байсан	Бага зүйл төлөвлөж, тал бүрээс нь судалж, хүүхэд бүрд хүрч ажиллах
2-р хичээл	Хичээл сонирхолтой явагдсан	Даалгаврын заавар тайлбарлахад зарим сурагчид анхаарахгүй байсан	Сурагчдын анхаарлыг төвлөрүүлэх дасгал хийх, сурагч юу хийхээ ухаарсан байх.
3-р хичээл	Дэлгэцээр үзүүлсэн хөдөлгөөнт зураг сонирхолтой байсан.	Сургалтын аргуудыг хослуулан хэрэглэх, хичээлийн агуулгаа өдөр тутмын амьдралтай холбох	Багш өөрийгөө эргэн дүгнэж, арга зүйгээ сайжруулах
4-р хичээл	Дасгал ажлын хуудсаа ном бүтээх хэлбэрээр хийсэн нь сонирхолтой байсан. Хүүхэд бүрийн гарт хэрэглэгдэхүүн хүртээмжтэй, хүүхэд бүр бүтээгч байсан	Багш асуултаа зөв оновчтой тавих	Хүүхэд тавих асуултаа багш сайтар төлөвлөнө

Загвар хичээл	Сурагчид гарч буй өөрчлөлт		
	Сайн тал	Сул тал	Сул талыг сайжруулсан арга зам
1-р хичээл	Сурагчид хичээлдээ сайн оролцож байна.	Сурах бичгийн зааврыг сайн уншихгүй байсан ажиллахгүй байна	Сурах бичгийн зааврыг анхаарч ойлгон унших
2-р хичээл	Сурагчид багаар хамтран ажиллахдаа сайн, бусдын үгийг анхааралтай сонсож байсан.	Сурагчдын хурд бага байна. Дэвтэрт тэмдэглэл дутуу байсан	Дэвтэрт зурах аргыг сайн тайлбарлаж, дагуулан зурах .
3-р хичээл	Сурагчид багшийн хичээл зааж буй байдалд сэтгэл хангалуун байсан.	Сурагчид багаар ажиллах чадвар дутмаг байсан.	Хүүхэд бүрийн оролцоог нэмэгдүүлэх
4-р хичээл	Сурагчид багштай харилцах харилцаа энгийн чөлөөтэй болж эхэлсэн. Багаар хамтран ажиллахдаа сайн, ажлаа хуваарилж сурсан байсан		Багаар ажиллах чадвар нэмэгдсэн.

Багш сурагчдын гаргасан алдааг сайжруулах

Тэгш хэмээр хувиргах: Сурагч дүрс тэнхлэгийн тэгш хэмээс ижил зайд оршдог, тэнхлэгийн дагуу нугалж үзэхэд давхцдаг, тэгш хэмтэй цэгүүдийг холбосон хэрчим тэгш хэмийн тэнхлэгтэй харилцан эгц байна зэрэг шинжүүдийг ухаарч ойлгох нь чухал байсан.

Дүрсийг параллелиар зөөх: Сурагч: Дүрсийн цэг нэг бүрийг тодорхой чиглэлд нэгэн ижил зайд зөөхийг ухамсарлах, хийж гүйцэтгэх

Дүрсийг эргүүлэлтээр хувиргах: Багш: дүрсийг эргүүлэх чиглэл (цагийн зүүний дагуу, эсвэл цагийн зүүний эсрэг), эргүүлэлтийн төв цэг, хэдэн градусын өнцгөөр эргүүлэх зэрэг үгийн утгыг нарийвчлан ойлгуулахыг хичээсэн.

Хичээлийн хэсэг тус бүрийн шийдлийг хэрэгжүүлсэн байдал

Хичээлийн явц	
Хичээлийн эхлэл хэсэг	Хүүхдийн кино үзүүлж, долоодой дүрснээс хоёр гурвалжинг сонгон авч зохиомжлон дөрвөн өнцөгт дүрс болгон өнөөдрийн хичээлд тэгш хэм, параллель зөөлт, эргүүлэлт хичээлийн бататгалд ашиглах байдлаар сэдэлжүүлсэн нь хичээлийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд тусалсан
Хичээлийн өрнөл хэсэг	1 ба 4-р багт “Дүрсийг тэгш хэмээр хувиргах”, 2 ба 5-р багт “Дүрсийг параллелиар зөөх”, 3 ба 6-р багт “Дүрсийн эргүүлэлт” сэдвүүдээр ажиллах даалгавар өгсөн нь гурван хичээлийн бататгалыг зэрэг гаргаж тайлбарлуулсан нь үр дүнтэй байсан. Мөн ижил даалгавар авсан багууд харилцан асуулт тавьж, хариулт хэлснээр зөрүүтэй ойлголтоо арилгасан. Бусад багуудад даалгавар тараах, хийсэн зүйлээ тайлбарлах, бичих гэх мэт багийн гишүүд бүр тодорхой үүрэгтэй оролцсон.
Хичээлийн төгсгөл хэсэг	Багийн шалгагч гишүүн багийн болон бусад багийн хийсэн даалгаврыг тусгайлан бэлдсэн слайдаар шалгаж дүгнэж ойлголтын зөрүүг арилгасан. Ажлын хуудсан дээрх (ном) бататгах дасгалын дүрсүүдийг хэрхэн хувирган зурсан байдал дээр ярилцаад номоо бүтээж, дээрх гурван сэдвийн бататгал судалгаат хичээлийг үр дүнтэй явуулсан.

Судалгаат хичээлийн үр дүн

- Багш нарын заах арга зүй сайжирч, багшлах ур чадвар нэмэгдсэн
- Хэрэгцээнд тулгуурлагдсан хичээлийн хөтөлбөр боловсруулагдсан
- Хүүхэд бүрийн хөгжлийг дэмжсэн
- Суралцагчийн хичээлд оролцох сонирхол татах, тэдэнд туслах суралцахуйн үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлсэн.
- Багш нар бүлгээрээ ажиллаж, хамтын ажиллагаа сайжирсан.
- Бэлтгэсэн хэрэглэгдэхүүнийг олон хичээлд ашигласнаар багшийн цагийг хэмнэж байсан.
- Хичээл болон хэрэглэгдэхүүнээ нийслэлийн бага ангийн багш нарт сурталчилж, түгээн дэлгэрүүлж байна.

4-р ангийн математикийн нэгж хичээл бүрээр ажлын хуудсаа ном хэлбэрээр хийж, жилийн турш туршин сайжруулж, жижиг номуудаа эмхтгэн **“Бодно доо би-4”** нэртэй сургалтын зөвлөмж бүтээл хийлээ.

Дүгнэлт

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?

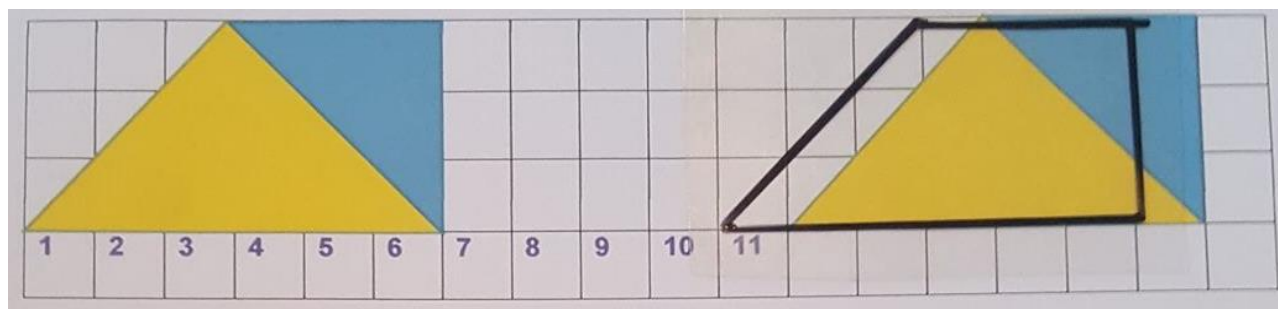
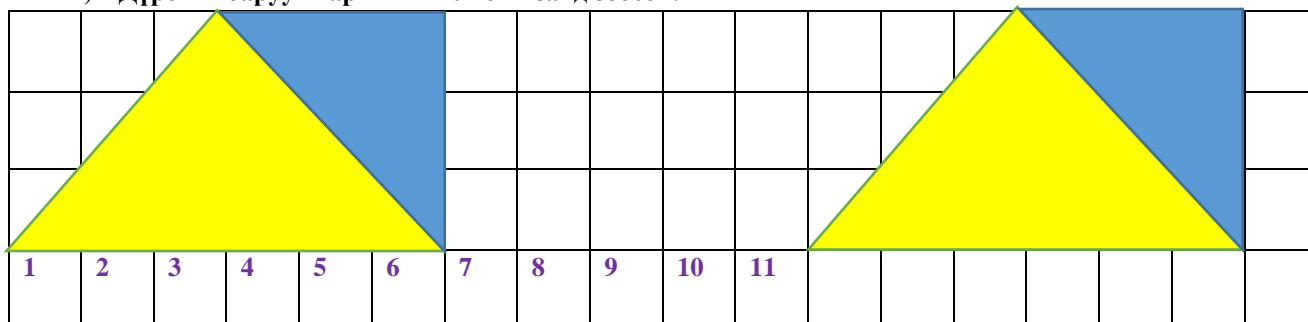
- Өөрийгөө шалгах аргачлалыг арга зүйн хувьд тодорхой болгосон, амар хялбар байсан.
- Дасгал ажлын хуудсыг ном хэлбэрээр хийсэн нь сонирхолтой, өөрийн бүтээсэн бүтээлээрээ хүүхдүүд бахархаж байсан.
- Асуудал дэвшүүлэн шийдвэрлэх аргаар хичээлээ зааж, хүүхдүүд өөрсдөө хичээлийн агуулгыг гаргасан нь хүүхдийн оюун хөгжиж байсан.
- Англи, Орос, Япон зэрэг хэл дээрх материалыг интернэтийн агуулгын эх үүсвэрээс авч боловсруулан авч ашигласан нь хүүхдүүдэд сонирхолтой байсан.
- Мэдээллийн технологийг ашиглан хөдөлгөөнт үзүүлэн хийсэн нь үр дүнтэй байлаа.
- Бэлтгэсэн үзүүлэнгээ V ангийн 3 дугаар улиралд орох “Дөрвөн өнцөгтийн чанар” хичээлийн дөрвөн өнцөгтийг 2 гурвалжин болгон хувааж дотоод өнцгийн нийлбэрийг олох хичээлд ашиглана.

Ном зүй

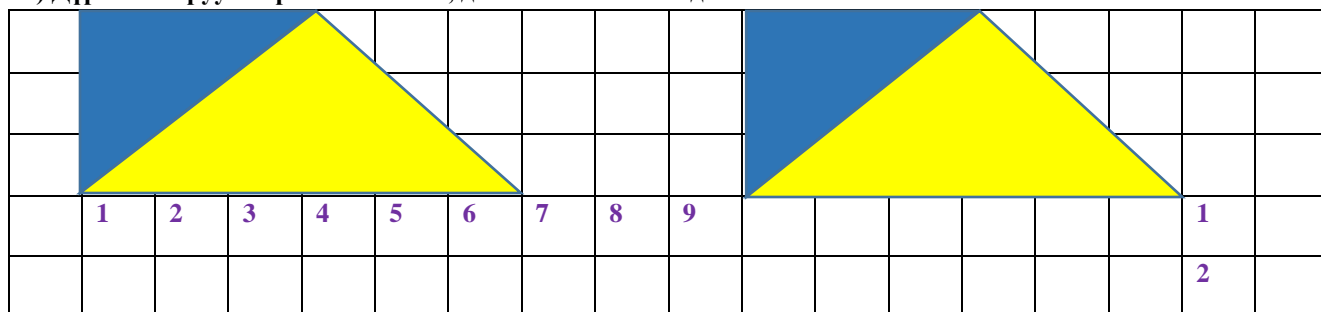
- 1 Батболд.Г нарын “Бага боловсролын математикийн онол арга зүйн асуудал” 2014 он
- 2 Гантуул.А, Батболд.Г, Дэнсмаа.Ж, Чойсүрэн.Э (2014). Математик 4. УБ, Мөнхийн үсэг.
- 3 Гантуул.А, Батболд.Г, Дэнсмаа.Ж, Чойсүрэн.Э (2014).Багшийн ном 4. УБ, Мөнхийн үсэг.
- 4 Бага боловсролын цөм хөтөлбөр.УБ, 2014 он
- 5 Ганбаатар.Т нар, Багшлахуйн арга зүйн хөгжил /Хичээлийн судалгааны арга зүйн үндэс/ Улаанбаатар, Содпресс. 2013 он
- 6 Бүндэн.Д нар “Бага ангид математик заах арга зүй” Улаанбаатар 1983 он
- 7 Чулуунцэцэг.О. Багшлахуйн хөгжил” Математикийн модуль, 2008 он

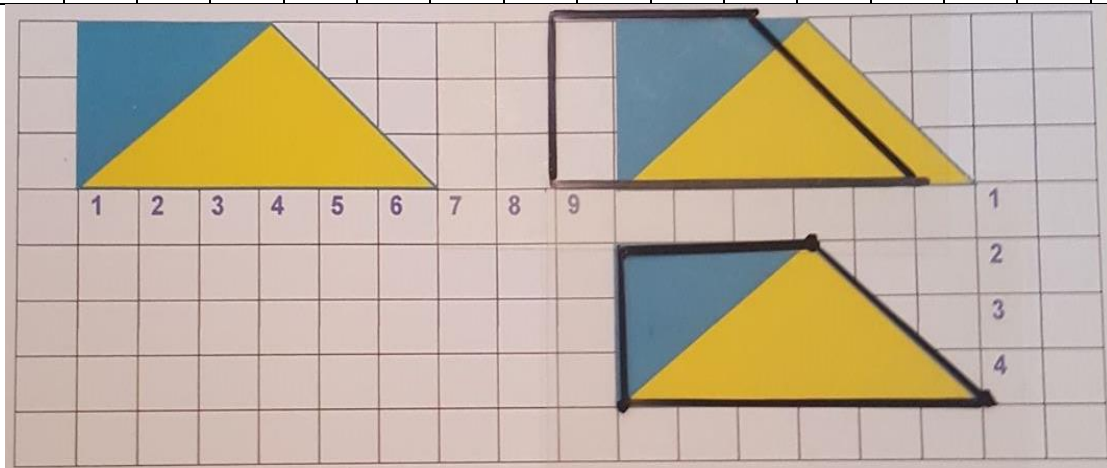
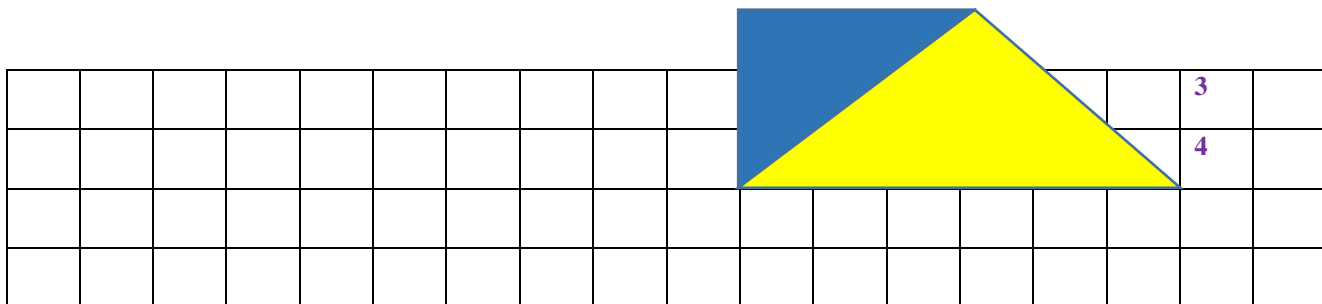
Хавсралт (Тунгалаг цаас буюу слайдаар өөрийн хийснээ шалгасан хуудсууд).

1) Дүрсийг баруун гар тийш 10 нэгж зайд зөөсөн.

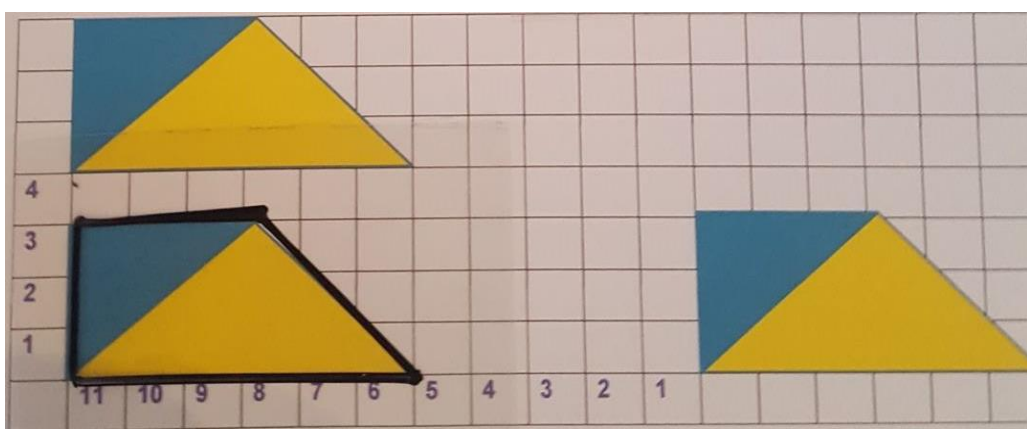
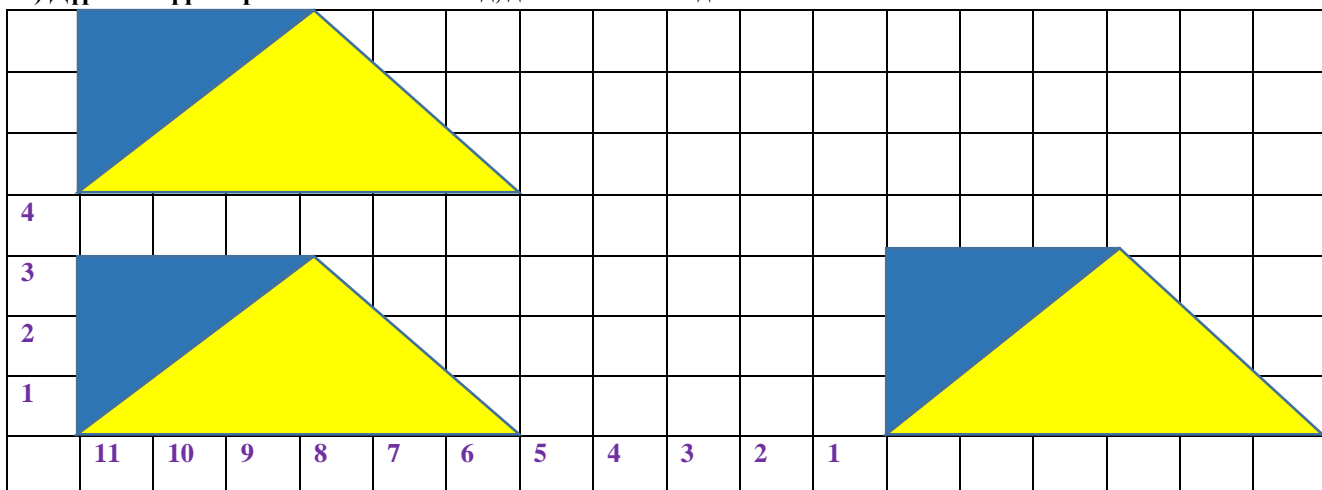

2) Дүрсийг баруун гар тийш 8 нэгж, доош нь 4 нэгж зайд зөөсөн.

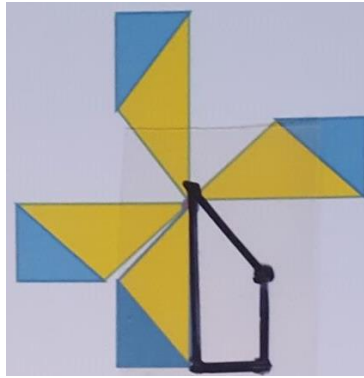
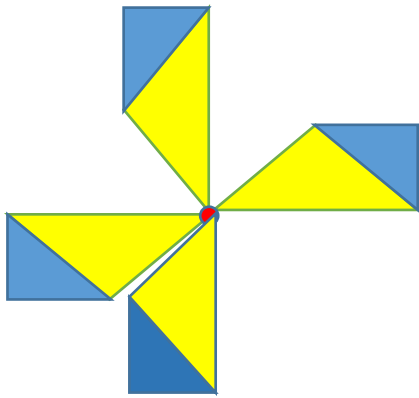

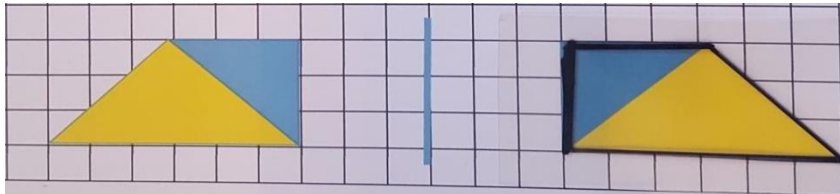
3) Дүрсийг зүүн гар тийш 11 нэгж зайд, дээш 4 нэгж зайд зөөсөн.

Дүрсийг цагийн зүүний дагуу 90 градусын өнцгөөр тойруулан эргүүлсэн.

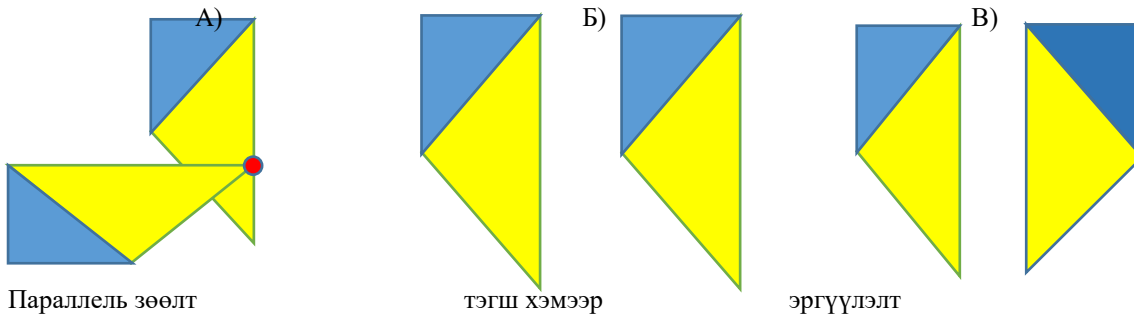
Дүрсийг шулууны хувьд тэгш хэмээр хувиргасан.(шалгасан)

Өөрийгөө үнэлэх хуудас

Сурагчийн нэр анги...бүлэгон...сар...өдөр

1) Дүрсийн хувиргалтыг слайдаар шалгаад нэрийг холбоорой.

Параллель зөөлт

тэгш хэмээр

эргүүлэлт

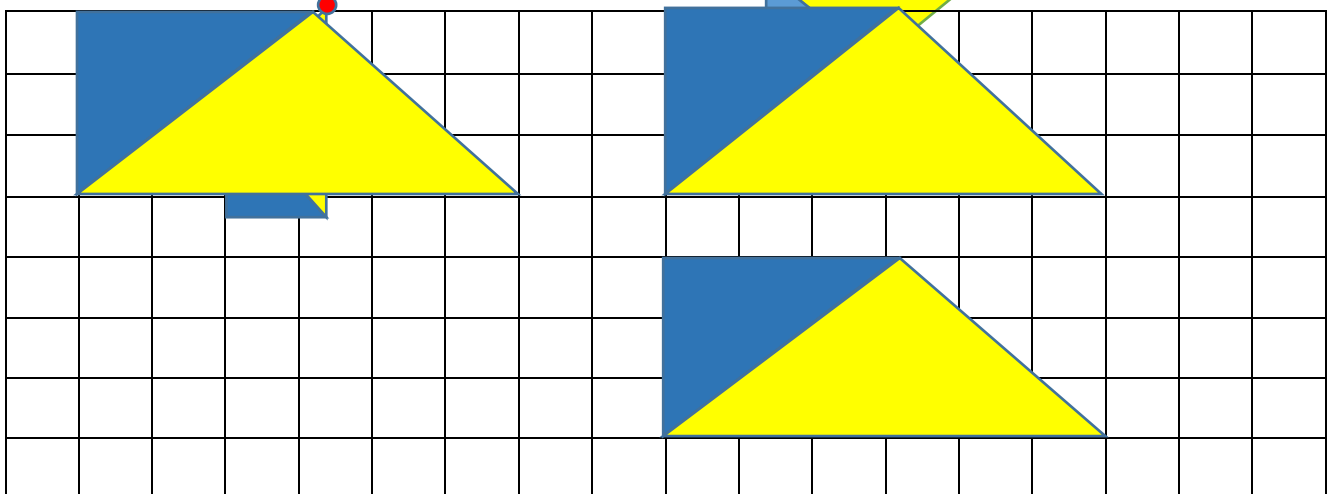
2) Слайдаар шалгаад ямар алдаа байгааг олоорой.

А) Эргүүлэлт (1 алдааг олно)

Б) Тэгш хэм (2 алдааг олно)

В) Параллель зөөлт (2 алдааг олно)

Дүрсийг баруун гар тийш 2 нэгж зайд, доош 1 нэгж зайд зөөсөн.

“Шагайн тоолол” арга зүй

*Б.Буянхишиг, Л.Галтмаа, Т.Эрдэнэцэцэг, Э.Сэрсэндэмид, О.Янжмаа
Дархан-Уул аймаг, “Жигүүр цогцолбор” сургуулийн бага ангийн багш нар*

Удиртгал

Монголчууд эрт дээр үеэс хүүхдээ бага балчир үед нь тоглоомын аргаар хүүхдийг ямар нэгэн албадлага, шахалтгүйгээр өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх бололцоог олгодог байжээ. Иймээс энэхүү уламжлалыг сэргээн одоогийн сургалтандаа хэрэглэх боломж, арга зүйн талаар судаллаа. Монгол Улсын Засгийн газрын 2012-2016 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “Эх оронч сэтгэлгээтэй, амьдрах ухаанд суралцсан иргэн төлөвшүүлэхэд чиглэсэн “Зөв монгол хүүхэд” хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх, үндэсний уламжлал, хөгжил болон даяаршлаас үүдэлтэй соёл нийгмийн харилцааны өөрчлөлтийн зааг дээр монгол хүүхдийн хөгжил, төлөвшлийн талаарх бодлого, холбогдох арга хэмжээг оновчтой тодорхойлон хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх, ёс уламжлалаа мэдэх, сургалт, арга зүйн, чанарын шинэчлэл хийх талаар заасан байдаг.

Монголчууд эрт дээр үеэс хүүхдээ бага балчир үед нь тоглоомын аргаар хүүхдийг ямар нэгэн албадлага, шахалтгүйгээр өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх бололцоог олгодог байжээ. Иймээс энэхүү уламжлалыг сэргээн одоогийн сургалтандаа хэрэглэх боломж, арга зүйн талаар судаллаа. Шагай мэдэхгүй, тоглож үзээгүй монгол хүүхэд, шагайгүй монгол айл ховор байдаг биз ээ.

Зорилго: 6 настай сурагчдын бэлтгэл үе, 1-р ангийн математикийн судлагдахууны агуулгыг шагайгаар тоглонгоо, хүүхэд бүр хоцрогдолгүй эзэмших боломжийг “Шагайн тоолол” арга зүйд үндэслэн харуулахын зорилго.

Зорилт:

- Шагайн наадгайн тухай судлах
- I ангийн математикийн судлагдахууны агуулга, сурагчдын эзэмшвэл зохих чадварыг судлах
- “Шагайн тоолол” арга нь сургалтын агуулгад тохирч буйг судлах
- Сурагч багш, эцэг эхээс судалгаа авах
- Судалгааны үр дүнг тооцож дүгнэлт гаргах

Түлхүүр үг: Багш, сурагч, шагай, монгол ахуй, арга зүй

Үндэслэл: Монгол ахуйгаа мэдэж, үндэснийхээ тоглоомоор тоглонгоо суралцах нь 6 настай сурагчдын нас сэтгэхүй, сурах туршлага, эцэг эхийн оролцоонд тохирсон арга зүйгээр математикийн сургалтыг “Шагайн тоолол” аргаар явуулснаар үр дүнд хүрэх боломжтой гэсэн үндэслэлээр энэ сэдвийг сонгосон юм.

Хэрэгцээ: Сурган хүмүүжүүлэгч багш бидэнд хүүхэд бүрийг “Зөв Монгол” хүн болгон төлөвшүүлж хөгжүүлэхийн тулд үндэсний уламжлал, монгол ахуйг онолын мэдлэгтэй зэрэгцүүлэн заах арга зүй технологийг туршин судлах хэрэгцээ байна.

Шаардлага: Монгол хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, төлөвшүүлэх сургалтын шинэлэг арга технологийг эрж хайх

Дэвшүүлж буй асуудал: Монгол ахуйгаа мэдэж, үндэснийхээ тоглоомоор тоглонгоо суралцах нь 6 настай сурагчдын нас сэтгэхүй, сурах туршлага, эцэг эхийн оролцоонд тохирсон арга зүйгээр математикийн судлагдахууны агуулгыг 5 дахь жилдээ “Шагайн тоолол” аргаар туршин явуулснаар үр дүнд хүрэх боломжтой.

Судалгааны арга зүй: Энэхүү илтгэлдээ судалгааны асуулгын, анкетийн, ажиглангаа тэмдэглэл хөтлөх /сурагчдыг өдөр тутам шагайгаар тоглонгоо суралцаж байхад нь ажиглалт хийх, биет материал ашиглаж байхад нь ажиглах, бусад хүүхдүүдтэй харилцаж байгаа хүүхдийг ажиглах /, сорилын аргуудыг ашиглаж нэгтгэн дүгнэлт хийлээ.

1.1 Шагай гэж юу вэ?

Хүн, амьтны шаант ясны нарийн үзүүрт орших жижиг цул яс.⁵⁷ Зарим газар шаа гэдэг. Малын шагайн алц, таа, бөг, цөг гэсэн нэрийг манай ард түмэн хонь, морь, тэмээ, ямаа хэмээн нэрийдэж үр хүүхдээ малд хайртай болгон хүмүүжүүлэхийн үүднээс шагайг зориуд засч тоглоом болгон ашиглаж ирснээ оньсголжээ. Шагайн наадмын агуулга, төрөл хэлбэрийг илэрхийлсэн өвөрмөц үгээр монгол хэл баялаг. «Эрхийн чинээ

⁵⁷ Монгол хэлний их тайлбар толь

биетэй Эрдэнийн дөрвөн талтай» хэмээн шагайг монгол ардын оньсогонд зүйрлэн өгүүлсэн бий. Шагайн наадам олон төрөл хэлбэртэй.

Тухайлбал: шагай харвах нь нум сумаар харвахын гэрийн сургууль юм. Шагайн таалцахыг тоо бодлогод суралцахын дасгал гэхэд болно.

- Аргай - Гөрөөс, үхэр мэтийн том ан амьтны шагайн нэр (үхрийн аргай).
- Аргалцаг - Төмөрлөгийн зүйлээр цутгаж хийсэн шагай
- Халцмай - Алц туухайг нь билүүдсэн шагай.
- Туухай - Шагайны морин этгээд
- Цэг - Шагайны гэлрэгэн этгээд тал, бүг цэг няслах.
- Бөг - (бүг) Шагайны түрүүлгэн этгээд, зарим газар хонь, зарим газар ямаа ч гэдэг.
- Сах - Шагай харвах сум, голдуу шагайг нүхэлж тугалга цутгаж хийдэг.
- Шах - Шагай харвахад өөр өөрийн эзэлсэн тэмдэгт шагай.
- Сум тавих - Сум харвах.
- Сум солих. (тэнэх) - Байг онохгүй сум тэнэх
- Сумаа угаах - Онохгүй алдах
- Дуг буюу зурхай мөргөх - Урьд харвасан сумны оносон газарт дараа харвасан сум тусахыг.
- Дөвхлэх буюу сэнслэх - Тэмдэгт газраас сум давж тусах.
- Цөхлийгөх - Шагайг хуруугаар хавчиж алд босгон орхих.
- Шагайн тойром - Шагайчид цугларч наадам хийх газар (Энд тамхи татах, алцайж суух зэргийг цээрлэж, багийн ахлагч болон ахмад настанг гүнээ хүндэтгэж, тэдэнд захирагддаг журамтай).-- Шагай засах - Шагайг цэвэрлэж додомдох (мөлжих гэдэггүй).

1.2 Монголын уламжлалт тоглоомын төрөл болох шагайн наадгайн тухай

"Монгол үндэсний наадгайн нэг бол нүүдэлчдийн үе үеийн амьдрал, ахуйд тулгуурласан тоглох арга агуулга хэлбэрийн хувьд төгс боловсон, оюуны соёлын чухал өв билээ. Монголчуудын тоглоом наадгай нь тэдний амьдралын гол сурвалж болсон мал сүргээ маллаж өсгөх, ан гөрөө хийх, ах захаа хүндлэх ёсыг хэвшүүлэхийг үлгэрчлэн харуулах зэргээр хүүхдэд хөдөлмөр ёс суртахууны хүмүүжил олгодог байдлаараа онцлогтой."⁵⁸

Алаг мэлхий, морь уралдуулах тоглоомнууд нь шагайн тоглоомын төрөл зүйл юм. Шагай нь “Эрхийн чинээ биетэй, эрдэнийн дөрвөн талтай” уламжлалт тоглоомын эртний төрлүүдийн нэг юм. Монголчууд бид бүгд шагайн тоглоомыг зун, тэнгэр задарна хэмээн цээрлэж, өвөл, хавар, намартаа тоглодог уламжлалтай. Шагайгаар наадах 80 орчим Төрлийн тоглоом бий. Морь уралдуулах, бөгцөг няслах, шагай шүүрэх зэргийг мэдэхгүй хүн ховор байдаг. Эрт дээр үед анд болоцохдоо шагай солилцдог байсан нь нэгэн биеийн холбоотой хоёр мөч мэт салшгүй байхын бэлгэдэл байв. Мал болон зээрийн шилбэнд байдаг дөрвөн бэрхийн буулт бүхий жижигхэн ясыг “шагай” хэмээн нэрлэж шагай шүүрэх, шагай няслах, шагай таах, бөгцөг няслах зэргээс салбарлаж “Шагайн харваа” наадам бий болсон. Шагай харваж наадах дэг горим нь нэг баг 7-9 эрчүүдээс бүрдэх ба тоглож буй хоёр баг 30 хасаа өрж, 9 тохой зайнаас нийлэг, шутарга, гоц мэрэг гэсэн үеүдэд баг тус бүрээс 2 харваач сууж тус бүр 4 сум тавьж 3 өрөг харваж нэг нь нөгөөгөөсөө таван хасаа татаж чадсан тохиолдолд хожил тооцдог журамтай.

Ингэж тоглох явцдаа тухайн 2 баг дундын сайхан уухайгаар хүндэтгэл илэрхийлж бас урам хайрлан оноо цэц мэргийг ньулам ахиулдаг юм. Шагайн уухай нь бүс нутгийн түмэн олны зан үйл, соёл, хэв маягаас үүдэлтэй, дөрвөн чиглэлд хуваагддаг.

1. Төв халхын угалз уухай
2. Боржигон уухай
3. Зуутын идэрийн уухай
4. Баруун монгол буюу Дархад уухай гэж төрөлжүүлэн ардын язгуур урлагийн төрөлд багтаан үндэсний соёлын үнэт өв хэмээн үздэг байжээ.

Шагай солилцох ёс

Урд цагт анд бололцоход аливаа амьтны хоёр мөч мэт холбон эвцэлдүүлсэн шагайг солилцдог нь нэгэн биеийн холбоотой хос мөч мэт салшгүй бат нягт байхын бэлгэдэл ажээ.

Шагай харвах

⁵⁸ “Шагайн наадам” ном

Усан годил тавьж харвах нь хашлага сумаар хасан харвах зэрэг олон төрөлтэй. Олон хүн нийлж шагайг өрж сах сумаар харван унагаж талцан нааддаг. Бас мөсөн дээр үхрийн шагай харваж нааддаг. “Мөсөн шагай” гэдэг сонин цэнгээн байдаг. Шагай харвах нь нарийн дэгтэй, онолын уухай хийж, оносон эсэхээ шалгадаг заншилтай.

Шагайн харваа

Шагайн харваа нь хүн байгаль хоёрын шүтэлцээг өөртөө агуулсан нүүдэл суурьшлын зохицхуйд оршиж чаддаг, нэг нь нөгөөдөө хүндэтгэл үзүүлэх урам хайрлахын ур ухааныг уухайгаар илэрхийлж байдаг. Хамгийн бага хөрөнгө зардлаар олон мянган хүнийг нэгэн зэрэг наадан цэнгүүлж болдог үндэсний соёлын үнэт өв юм. Түүнийг гэрийн тоглоом наадамд хэрэглэх арга ухааныг сүвэгчлэн бүтээсэн төдийгүй хүн ардынхаа ёс зан заншил ой ухааныг хөгжүүлэх бие биедээ хүндэтгэлтэй хандах харилцааны өндөр соёлыг эзэмшүүлэхэд чиглэгдсэн байна.

Шагай орхих

Хоёр этгээд адаил тооны шагайг атгаж газар орхиж ижлийг нь няслан харваж оносныг нь авч нааддаг бөгөөд бөгцөг няслах ч гэж нэрлэнэ.

Шагай таалцах

Хоёр этгээд адил тооны шагайг барьж тус тусын тасалж атгасны тоог нийлүүлэн бодож онож хэлсэн нь нөгөөгийнхийг авч наадах. Урьд цагт анд бололцоход аливаа амьтны хоёр мөч мэт холбон эвцэлдүүлсэн шагайг солилцдог нь нэгэн биеийн холбоотой хос мөч мэт салшгүй бат нягт байхын бэлгэдэл ажээ.

Дөрвөн бэрх

Дөрвөн бэрх орхиж аз хийморио шинжих, уралдаж дөрвөн бэрх орхих зэргээр тоглохдоо морь, хонийг халуун хошуутай мал гэжилүү бэлэгшээдэг байв. Дөрвөн шагайг гартаа авч тэгш зөөлөн талбайд охино. Дөрвөн шагай нь морь, хонь, тэмээ, ямаа дөрөв болж орхигдох нь ховор хэцүү бэрх байдаг учраас “Дөрвөн бэрх” гэж нэрлэжээ.

Дөрвөн бэрх орхиход 35 тохиолдол байна. Жишээ нь морь унахгүй бусад мал болох 15 тохиолдол, морь нэг удаа унаж бусад нь өөрчлөгдөх 10 тохиолдол, 2 морь унаж бусад нь өөрчлөгдөх 6 тохиолдол, гурван морь унаж бусад нь өөрчлөгдөх, 3 тохиолдол, дөрвөн морь унах нэг тохиолдол байдаг. Энэ гучин таван тохиолдол хонь, тэмээ, ямаа алинд ч адилхан байдаг.

Ач холбогдол

Шагайн наадгайгаар наадах ач холбогдол хүн бүхэнд ил тод, ойлгомжтой боловч олон хүмүүс тэр бүр анзаардаггүй. Үүнд:

1. Хараа сайжирна.
2. Сууж сурна.
3. Тэсвэр хатуужилтай болно.
4. Хожиж, хожигдож сурна.
5. Арга ухаан нэмэгдэнэ.
6. Дуугүй байж сурна. Жишээ нь саяхнаас миний сурч байгаа наадгай бол "Дуугүй долоо". Энэ наадгайн үеэр үг дуугаралгүй хожтлоо тоглох.
7. Хүндлэл үзүүлж сурна. Насны эрэмбэ дарааллаар болон тойргоор тоглох тул бусдыгаа тоглож дүүртэл хүлээхийг хэлнэ.
8. Авхаалж самбаа, хурд нэмэгдэнэ. Үүнд шүүрч тоглох наадгайг хэлэв.
9. Гарын ур дүй сайжирна. Нэг байрнаасаа хөдлөлгүй ижлээр буусан шагайг гарын эвээр няслах зэрэг олон чадварыг бид энгийн нэгэн наадгайнаас ч суралцах боломжтой.

1.3. “Шагайн тоолол” арга зүй

Бэлтгэл үед:

- ✓ Таван хошуу малаа таньдаг болох, шагайн нэршлийг мэддэг болох
- ✓ Шагайгаар тоглодог тоглоомуудыг тоглох аргад суралцах
- ✓ Ширхэгчлэн тоолох, ихэсгэж тоолох, багасгаж тоолох
- ✓ Шагайны тухай оньсого, шүлэг цээжлэх
- ✓ Аргайг мэдэх

1-р ангийн Математикийн судлагдахууны агуулгын хүрээнд эзэмших чадвар:

- ✓ Дээр доор
- ✓ Өмнө хойно, наана цаана

- ✓ Баруун зүүн
- ✓ Том жижиг /Бод, богийн ялгаа/
- ✓ Хүнд хөнгөн
- ✓ Олон цөөн, их бага, тэнцүү
- ✓ Бодитоор тоолох
- ✓ Багцалж тоолох
- ✓ Дугаарлалыг тогтоох
- ✓ Нэмж хасах, цээжээр нэмж хасах
- ✓ Тооны бүтцийг цээжээр мэдэх зэрэг чадваруудыг эзэмшүүлэхэд “Шагайн тоолол” аргыг ашиглана.

Аргачлал

Орон зайн төсөөлөлтэй болох нь

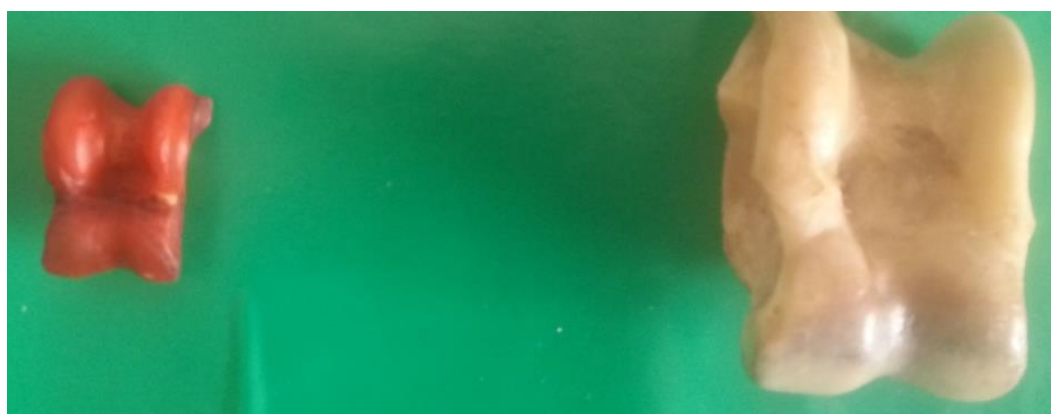

Өмнө, хойно

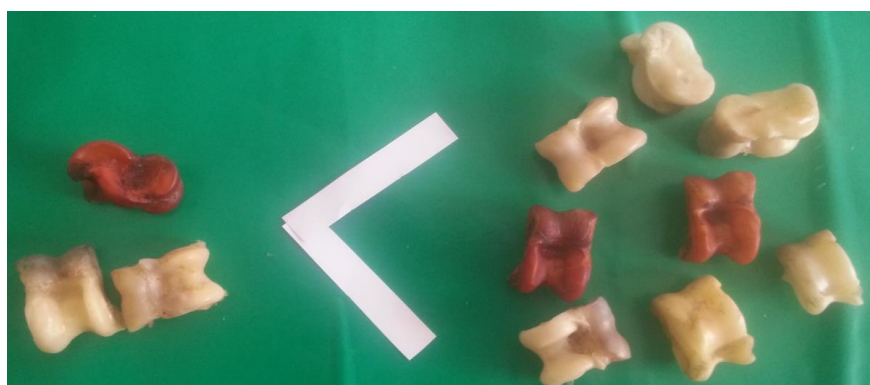
Дээр, доор

Харьцуулах, жиших чадвар

Том,
жижиг

Дугаарыг тогтоох

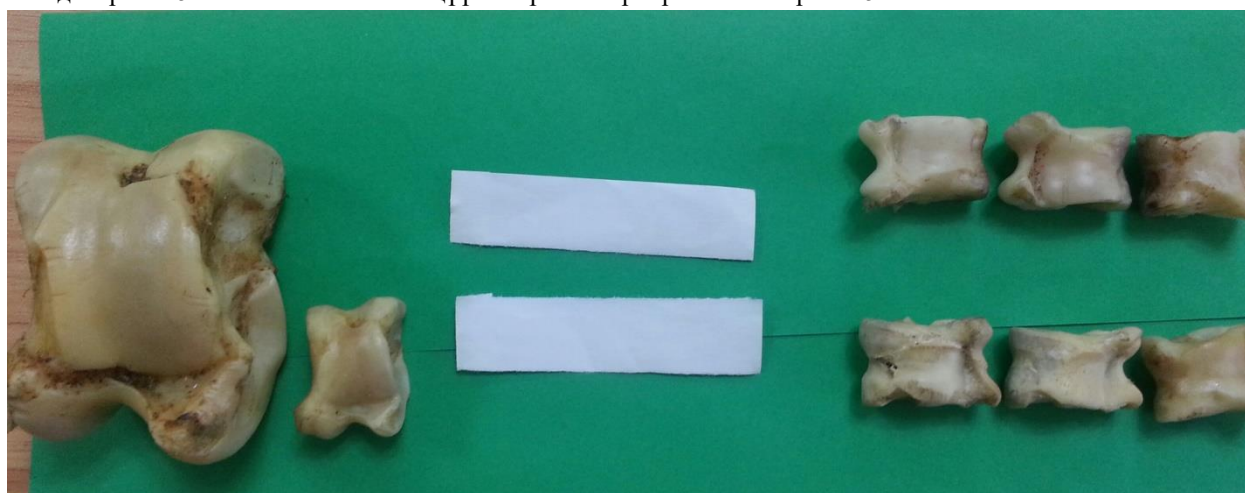

Тооны бүтэц

Тооны бүтцийг таниулахдаа аргай буюу үхрийн шагайг ашиглана. Учир нь аргай нь бог малын шагайг бодвол хэмжээгээрээ том буюу бүхэл юм.

Иймд 1 аргайг 5 жижиг шагайтай тэнцүү гэж үзнэ. Өөрөөр хэлбэл 1 аргайг 5-т гэнэ.

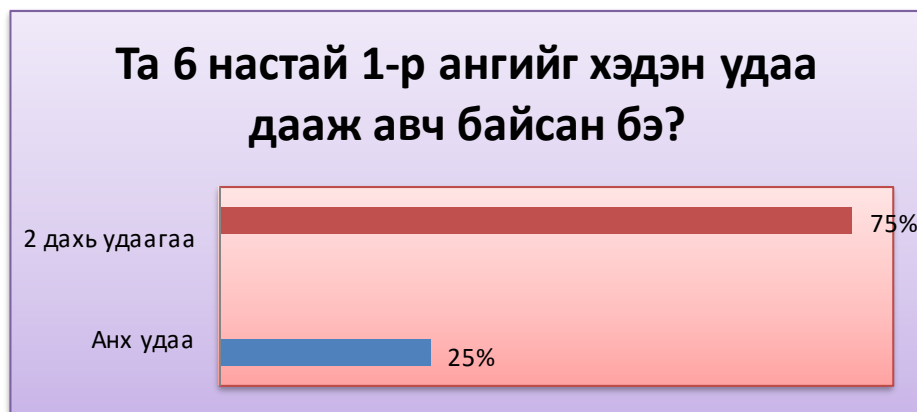
Нэг аргай нэг жижиг шагай нийлээд зургаа болно.

Хоёр аргай нь арав болно.

2. Судалгааны хэсэг

2.1 Багш нарын түгээмэл хэрэглэдэг аргыг илрүүлэх судалгаа

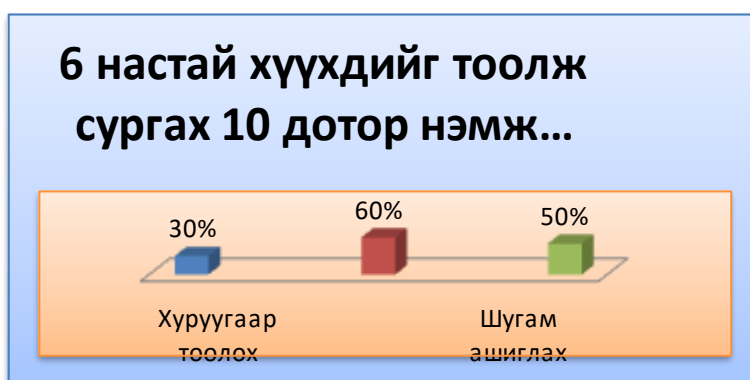

Судалгаандаа санамсаргүй түүврийн аргаар 40 багшийг сонгон судалгаа авахад:

Судалгаа:1

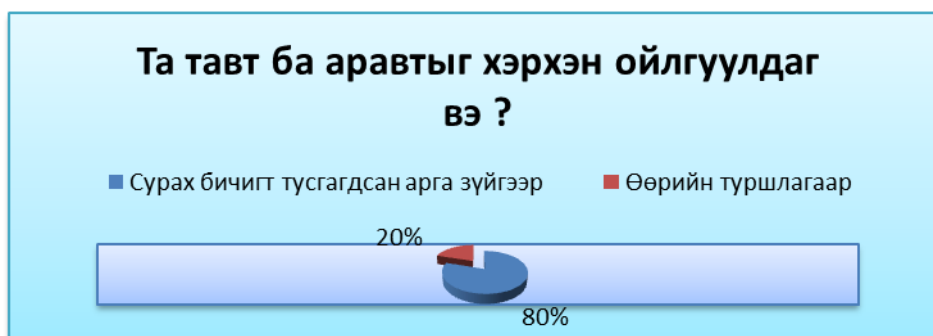
Судалгаанаас дүгнэхэд: 75% нь 2 дахь удаагаа үлдсэн 25% нь анх удаагаа даасан гэж хариулсан байна

Судалгаа:2

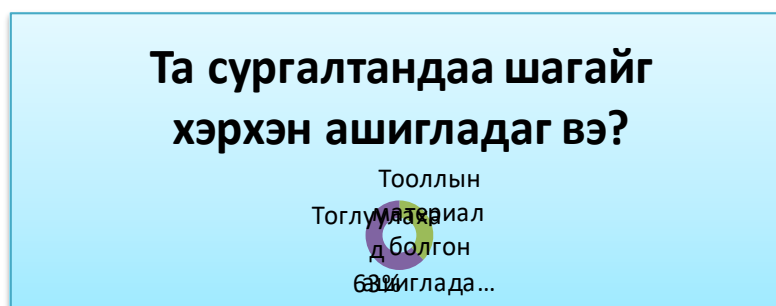
Судалгаанаас дүгнэхэд: Хуруугаар тоолох аргыг 30%, Тооллын материал ашиглах 60% , Шугам ашиглах 50%

Судалгаа:3

Судалгаанаас дүгнэхэд: Сурах бичигт тусгасан арга зүйгээр 80%, өөрийн туршлагаар үр дүнтэй гэж батлагдсан арга зүйгээр 20% ойлгуулдаг гэсэн .

Судалгаа:4

Судалгаанаас дүгнэхэд: Тооллын материал болгон ашигладаг 37.5%, үлдсэн 62.5% нь тоглуулахад гэжээ.Судалгаанд хамрагдсан багш нар шагайг сургалтанд төдийлөн ашигладаггүй зөвхөн тоглуулах, тооллын материал болгон ашиглаж байна.

2.2 Харьцуулсан судалгааны үр дүн

“Шагайн тоолол” аргыг тус сургуулийн 1-р ангийн 2 бүлэгт туршиж, дүгнэлт хийв.

№	Анги	Сурагчдын тоо	Шагайн нэршил	1-р ангийн Математикийн судлагдахууны бэлтгэл үеэр эзэмшсэн чадвар	1-р ангийн Математикийн судлагдахууны “Тоо тоолол”-ын чадварыг эзэмшсэн байдал
1	Туршилтын анги	35	100%	100%	-Сурагчид гарын хуруу ашиглахгүй болсон. -Цээжээр хурдан боддог болсон. -Багцалж баримжаалж тоолж сурсан. -Шагайгаар тоолох бүх аргыг эзэмшсэн. -Хосоор болон багаар ажиллах аргад суралцаж байна. -Тоглоомын дүрэм баримталж сурсан. -Тоглонгоо суралцсан.
2	Туршилтын бус анги	35	93%	86%	-80% нь хуруу ашиглан боддог. - Цээжээр бодох хурд нь харилцан адилгүй - Шагайгаар тоглох тоглоомын мэдлэг бага

Судалгааны дүгнэлт

Туршилтын явцад сурагчдын тоглонгоо суралцах үйлийг ажиглаж тэмдэглэл хөтөллөө. Мөн боловсруулсан хөтөлбөрийн дагуу сорил, шалгалтуудыг тодорхой давтамжтай авч дүгнэлт хийж, үр дүнг тооцож, сурагч бүрт ахицын судалгаа хийж ажиллалаа.

Судалгаанаас дүгнэхэд: 1-р ангийн бэлтгэлийн явц, математикийн судлагдахууны агуулгыг “Шагайн тоолол” аргыг сургалтандаа хэрэглэхэд сурагчид дараах үр дүнд хүрлээ.

- Сурагчид 5 хошуу малаа таньж, нэрлэж сурсан
- Шагайн нэршлийг мэддэг болсон
- Шагайн наадгайгаар дүрмийн дагуу тоглож сурсны зэрэгцээ хосоороо, багаараа ажиллах аргын суурь тавигдсан
- Бод богийн ялгааг мэдэж нэршлийг мэдэж авсан
- Шагайгаар тоолох бүх аргуудыг эзэмшив
- Аргайг 5 богоор төлөөлүүлж цээжээр нэмэх, хасах үйлдлийг сайн гүйцэтгэж сурлаа.
- Тоглоомын явцад хоорондоо дотно танилцах, илэн далангүй ярилцаж байлаа.
- Хүүхэд өөрийн бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж байсан.
- Хүүхэд өөрийгөө үнэлж сурахад нь тустай байсан.
- Шагайгаар тоглонгоо суралцах нь хүүхдийг дэг журамтай болгож, харааны ойг хөгжүүлж, ажигч гярхай болгох гэх мэтээр маш олон төрлийн ач холбогдолтой байлаа.

Эцэг эхээс авсан сэтгэл ханамжийн судалгааны үр дүн:

- Хүүхдийнхээ хичээлийг заахад хялбар байсан.
- Хүүхэдтэйгээ тоглонгоо тооны хичээлийг давтдаг. \шагай таалцах, бөгцөг няслах, морь уралдуулах\
- Бага ч гэсэн хугацаагаар цахим орчноос холддог болсон.
- Шагайгаа цэвэрлэж цуглуулдаг болсон
- Хүүхэд маань тоогоо цээжээр сайн боддог болсон” гэсэн хариултуудыг өгчээ.

1. Дүгнэлт

Монголчууд бид үр хүүхдээ хүмүүжүүлэн хөгжүүлэх өөрийн гэсэн арга барилтай, арвин туршлагатай ард түмэн. Иймээс улс орны залгамж халаа, үр хүүхдээ хүмүүжүүлэн хөгжүүлэхийн тулд өвөг дээдсийнхээ асар их оюуны сан хөмрөгөөс судлан, өөрсдийн ажлын арга зүй, туршлагаа арвижуулан баяжуулах нь багш бүрийн үүрэг билээ.

Монгол тоглоом наадгайн ач тус, хүүхдийн сурах арга барил, төлөвшилд хэрхэн нөлөө үзүүлдэг талаар энэхүү илтгэлдээ тодорхой хэмжээгээр тусгалаа.

Мөн багш бид Монгол сэтгэлгээ, Монгол ухаан, Монгол хүнээ төлөвшүүлэн хөгжүүлэх, сурах арга барилыг дэмжсэн, үндэсний онцлогийг шингээсэн, 6 настай хүүхдийн онцлогт тохирсон арга зүйг туршин судаллаа.

Бидний туршсан “Шагайн тоолол” аргын онцлог давуу тал нь 6 настай хүүхэд тоглонгоо суралцдаг, Монгол ёс заншлаас суралцдаг, найз нөхөдтэй болдог, дүрэм журмыг хүндэтгэдэг, эрүүл аюулгүй тоглоомоор тоглодог, тоглонгоо гарын сарвууны жижиг булчин хөгждөг, харааны ой сайжирдаг, хэл яриа хөгжүүлдэг, цахим орчноос хол, гэр бүлийн гишүүдийг хамруулдаг, эцэг эхийн оролцоог хангасан, үе дамжуулан хэрэглэгдэх боломжтой

Энэ аргыг хэрэглэхэд хэрэглэгдэх сургалтын гол хэрэглэгдэхүүн нь үхрийн шагай буюу аргай, бог малын шагай юм. Энэ хэрэглэгдэхүүн нь монгол айл бүрт байдаг, байгаль орчин болон хүүхдийн эрүүл мэндэд хоргүй, эдэлгээ удаан, үнэ маш хямд, олон талаар ашиглах боломжтой.

“Шагайн тоолол” аргыг сургалтандаа хэрэглэхэд тодорхой хэмжээний бэрхшээл тулгарч байсан. Үүнд хүүхэд бүрийн өссөн орчин өөр, шагайн талаарх мэдлэг харилцан адилгүй, хичээл зохион байгуулалтыг нарийн сайн төлөвлөх, хүүхэд бүрт хүрч ажиллах, эцэг эхэд нэмэлт сургалт явуулах зэрэг ажлын ачаалал нэмэгдэж байсан гэх мэт бэрхшээлүүд байсан ч үр дүн нь бидэнд чухал байлаа. Энэ арга зүйг туршиж үр дүнг тооцоход багийн үйл ажиллагаа, зохион байгуулалт үнэ цэнэтэй байлаа.

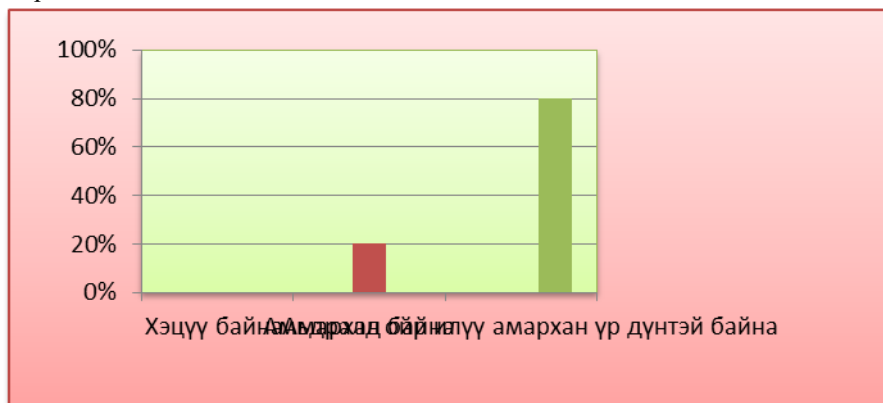
Манай багийнхан эхний жил нэг ангид туршаад, дараа жил нь хоёр ангид туршлагаа түгээн дэлгэрүүлсэн. Мөн аймагтаа бага ангийн багш нартаа туршлагаа түгээн дэлгэрүүлсэн. Үүнээс улбаалан 2-3-р ангид ХГҮА-ны цагийг “Шагайн наадгай” –н цаг болгон өргөжүүлж байна. Мөн 2016-2017 оны хичээлийн жилд Боловсролын чанарын шинэчлэлийн хүрээнд “Эрдмийн өргөө” төсөл бичиж шалгараад

7000000 төгрөгний хөрөнгө оруулалтаар сургуульдаа “Ёс заншлын өргөө” буюу гэр, бусад сургалтын хэрэглэгдэхүүн авч сургалтандаа хэрэглэж байна.

Хавсралт1

Сурагчдын эцэг эхээс авсан судалгаа

Та хүүгээ хүүгээ /охиноо/ тоолж, нэмж, хасаж сурахад нь туслахдаа багшийн заасан “шагайн тоолол” аргыг хэрэглэхэд ямар байсан бэ?

Ном зүй

1. Ц. Рэнцэнханд, “ Сургалтын технологийн шинэчлэлд” УБ, 2011 он
2. Ж. Отгонбаяр, “Хүүхдэд зориулсан философи”, УБ., 2005.
3. Болдбаатар.Д “Монгол зан уламжлал”, УБ., 2010.
4. Б. Батбаяр, “Монгол тоглоом”, УБ., 2011.
5. Монгол хэлний их тайлбар толь

Хялбар аргаар асуудал шийдвэрлэх нь

Д.Оюунмаа¹, М.Хараа², Д. Бат-Эрдэнэ³, Г.Оюунтуяа⁴
Дорнод аймаг 12-р сургууль

Зорилго: Боломжийг тооцоолох агуулгатай асуудлыг шийдвэрлэхэд сургалтын хялбар аргыг туршиж сурагчдын сэтгэн бодох, асуудал шийдвэрлэх, харилцах, хамтран ажиллах чадварыг хөгжүүлэх

Судалгааны загвар / аргазүй/ хандлага

ТААМАГЛАЛ	ТУРШИЛТ-1	ТУРШИЛТ-2	ДҮГНЭЛТ
<ul style="list-style-type: none"> •Хэдэн боломжтой вэ?... •Хэдэн аргаар олох вэ? •Хэд вэ?... 	<ul style="list-style-type: none"> •"Кюзай " -аа турших •Сагс дүүргэх хялбар арга 	<ul style="list-style-type: none"> •Асуудал шийдвэрлэх •Хосын арга 	<ul style="list-style-type: none"> •Шооны арга •Хичээлийн гайхалтай зүйл нь юу байв?...

Сургалтын хялбар аргад тохирсон хэрэглэгдэхүүнийг боловсруулан бэлтгэж, түүнийгээ ашиглан, хүртэж, сурагчид мэдлэг бүтээх замаар боломжийг тооцоолох агуулгатай тулгамдсан асуудлаа хялбархан шийдвэрлэж байгааг хичээлийн судалгаагаар туршин илрүүлсэн шинэлэг аргазүй, технологийн үр дүн

Судалгааны үр дүн

Боломжийг тооцоолох олон төрлийн хэрэглээний бодлогуудыг бодоход энэхүү арга тохиромжтой, сонирхолтой байсан. Мөн хүүхдүүд орон ангиар тоогоо байрлуулан хүснэгтэд тэмдэглэн богино хугацаанд

Практик ач холбогдол

Боломжийг тооцоолох агуулгатай асуудал шийдвэрлэх, тооцоолол ихтэй амьдрал ахуйн хэрэглээний олон төрлийн бодлогуудыг сагс дүүргэх хялбар аргаар богино хугацаанд зөв тооцоолон бодохоос гадна чээжээр бодох чадварыг хөгжүүлэх ач холбогдолтой.

Хичээлийн шинэлэг санаа:

5-р ангийн математикийн хичээлийн боломжийг тооцоолох агуулгатай асуудал шийдвэрлэх агуулгын хүрээнд “Сагс дүүргэх” хялбар аргаар боломжийг тооцоолох, туршилтын үр дүнг илрүүлэх, хүснэгт

ашиглан бүртгэл хөтлөх, таамаглах, дүгнэлт гаргах зэрэг үйл ажиллагааг багтаасан сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэх зорилготой. Энэхүү хичээл дээр сурагчид багшийн дэвшүүлсэн бодлогыг бодохын тулд таамаглах, таамаглалаа туршилтаар нотолж, тулгамдсан асуудлаа багаараа харилцан шийдвэрлэж байгаа нь сонирхолтой ба шинээр мэдэж авсан арга дээрээ тулгуурлан цаашид боломж тооцоолох тооцоолол ихтэй олон төрлийн бодлогыг бодож сурах, судалгаанд оролцсон болон хичээлд суусан багш нарын аргазүйн хөгжилд хувь нэмэр оруулсан болно.

Түлхүүр үг: *Таамаглал, туршилтын үр дүн, дүгнэлт, сагс дүүргэх арга*

Удиртгал

БШУС-ын 2014 оны 06.03 ны өдрийн А/240 дүгээр тушаалын 2 дугаар хавсралтаар бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрийг үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлж эхэлсэн цагаас сайн хичээл үйл ажиллагааг бүтээлчээр хөтлөн явуулахад багш, сургалтын менежер, захирал, мэргэжилтэн хамтран ажиллаж, харилцан суралцаж, хэлэлцүүлэг судалгаа хийн, дидактик шийдэл гаргах зэргээр чанарын шинэчлэлийн бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжүүлж байгаа билээ.

Хичээлийн судалгааг судлагдахуун бүрээр багш нарын багшлах ур чадвар, аргазүйгээ системтэйгээр хөгжүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн багийн хамтын үйл ажиллагаа болохыг багш нар мэдэрч, хүлээн зөвшөөрөн хэрэгжүүлэх болсон энэ үед судалгааны ажлын үр дүнгээ тооцох, ахиц өөрчлөлтөө дүгнэх, аргазүй туршлагаа хуваалцаж тулгамдсан асуудлаа шийдэж түгээн дэлгэрүүлж байгаа нь боловсролын чанарын шинэчлэлд бидний оруулж байгаа хувь нэмэр юм.

Хичээлийн үр өгөөжийг хэрхэн нэмэгдүүлэх вэ? түүнийг хэрхэн илрүүлэх вэ? гэдэг асуултад хичээлийн судалгаа л хариулт өгдөг. Дидактик алхмуудыг сайтар төлөвлөсөн, сурагчид өөрсдөө мэдлэгээ бүтээж, бусдаас суралцах арга барилаа олж харж, хүүхдийн сонирхлыг татсан чиглэсэн хичээл илүү үр өгөөжтэй байдаг нь хичээлийн судалгаанаас ажиглагддаг.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

Боловсролын чанарын шинэчлэлийн үр дүнд бид ямар ч орчин нөхцөлд өөрт тулгамдсан асуудлыг хялбар аргаар шийдвэрлэх гарцыг соргоогоор олж харж, шийдвэрлэж чаддаг бүтээлч сэтгэлгээтэй хүүхдийг хөгжүүлэх явдал билээ.

Багш бидэнд хичээл бүрийн сурах бичиг, багшийн ном, зөвлөмж байгаа хэдий ч зарим хичээлийн тухайн сэдвийг заахад хүндрэл бэрхшээл тулгардаг болон сурах бичгийн хүндэвтэр бодлогуудыг бодох мэдлэг аргазүй дутмаг учраас зарим бодлогуудыг бодохгүй орхигдуулдаг.

Иймд математикийн хичээлийн сурах бичиг, хөтөлбөрт тоо тооллын боломжийг тооцоолох агуулгатай бодлогуудыг багш нар ихэвчлэн “модны схем”-ийг түгээмэл хэрэглэдэг хэдий ч энэхүү арга нь тооцоолол багатай үед хэрэглэхэд тохиромжтой боловч тооцоолол ихсэх үед оновчгүй ба багш сурагчдад асуудал үүсдэг. Иймд тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх сурагчдын сэтгэн бодох, асуудал шийдвэрлэх, харилцах, хамтран ажиллах чадварыг хөгжүүлэхэд энэхүү аргыг багш нар хичээлд өргөн ашигладаггүй төдийлөн сайн мэдэхгүй байсан тул үржүүлэхийн дүрэм буюу “Сагс дүүргэх” аргаар судалгаат хичээлийг зохион байгуулж хичээлийн судалгаа хийсэн болно.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Хичээлийн бэлтгэл-хөтөлбөрийн судалгааг багш нар ээлжит хичээлийг чанартай заах зорилгодоо хүрэхийн тулд хийдэг. Бид зорилгоо хэрэгжүүлэхийн тулд дараах чиглэлээр энэхүү хичээлийн судалгааг хийлээ.

1. Математикийн багшийн ном, сурах бичиг, сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөө, холбогдох бусад ном, сэтгүүл зэргийг судлан үзэхэд хийхэд сурах бичигт боломжийг тооцоолох бодлогыг модны схемийн аргаар л тайлбарласан байдаг.
4-р ангийн багшийн номон дээр бидний турших аргыг “үүр өндөгний арга” гэж товчхон тэмдэглэсэн байдаг ба багш бүр энэхүү аргыг төдийлөн сайн мэддэггүй ашигладаггүй нь судалгаат хичээлд суусан багш нараас санал гарч байсан.
2. *Заах хичээл болон сэдвээ багш нарын саналын дагуу тогтоосон. |2017 оны 01 сарын 14 ны 1 ээлжийн 3-р цаг дээр 5 б ангид Д. Оюунмаа багш заана.*

3. Хичээлээ багаараа бэлтгэсэн / Хүүхдэд сонирхолтой хэрэглэгдэхүүн хийх, хичээлийн алхмуудыг төлөвлөх, асуултыг оновчтой тавих, самбар төлөвлөлт, хүүхдийн онцлог хандлага зэргийг тусгах /
4. Хичээлийнхээ хөтөлбөрийг бичсэн. /Хөтөлбөрийг хавсралтаар оруулав. /
Нэгж хичээлийг судлан хөтөлбөртөө тухайн ангийн хүүхдийн бодит байдал, нэгж хичээлийн агуулга, боловсруулах заах арга зүйг төсөл хэлбэрээр бичин тусгаж 56 ангийн 26 сурагчдад эхний хичээлээ заасан. Хичээлд нийт 14 багш сууж тэмдэглэл хөтөлсөн.
5. Хичээлийн хөтөлбөрийн тухай хэлэлцсэн.

Хичээлд бүр багш сурагчдад илэрсэн өөрчлөлтийг хэлэлцүүлгийн явцаас протоколд тэмдэглэн цаашид сайжруулах аргыг судлагдахууны багийнхан бичиж тэмдэглэн дараагийнхаа хичээлд тусган судалгаат хичээлийг 6 удаа засан сайжруулж заасан.

Шинэ аргагүй хандлага:

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл: / мэдлэг бүтээлгэх /

Таамаглал: Эхлэл хэсэг: -5 мин

Б: ТУ үзүүлнэ. Хүүхдүүд ээ УБ хотын машины зах дээр ийм олон шинэ машинууд зарагдаж байдаг. Дөлгөөний аав энэ захуудаар орж энэ машиныг худалдан авчээ. Машинаа худалдаж аваад хөдөлгөөнд оролцохын тулд эхлээд яах ёстой вэ? Шинэ машинд хамгийн түрүүнд юу хэрэгтэй вэ?
С: Бензин, Жолооны Үнэмлэх, шинэ номер авах ёстой.

Б: Замын ЦГ-аас 1,3,0, 6, 8 гэсэн 5 цифрээр л дугаар өгөх журам гаргажээ.

Дөлгөөний аав нийт хэдэн дугаараас сонголт хийж өөрийн хүссэн дугаараа авах боломжтой вэ? Жишээлбэл: та нар таамаглан хэлээрэй.

С: 500, 240, 424, гэх мэт \ Сагс руу Холбоно\

Машины дугаар хэдэн цифрээс бүтдэг билээ? 0-ээр эхэлдэг бил үү?

Б: самбарт бичнэ. 13-68, 13-86, 16-83, 16-38..... Та нар өөрсдийн аргаар бодож олоорой.

С: Энэхүү бодлого маань эдгээр 5-н цифрийг ашиглан машины дугаар хэдийг зохиож зохиож болох вэ? Бодох хугацаа 2 мин

Б: Нийт хэдэн дугаараас сонголт хийх юм болоо? Ингээд л бичээд байх уу? Бид нарт их цаг орно. Гаргасан хариугаа таамаглаарай. Яг зөв тооцоолж чадах бол уу? Та нар юу гэж бодож байна? С: Модны схемээрээ бодоод дуусахгүй юм байна багш аа.

Өрнөл хэсэг-15 мин

Б: Өнөөдрийн хичээлээр бид таамаглалаас аль нь зөв болохыг туршиж үзэх хялбар аргатай танилцаж Дөлгөөний аав хэдэн дугаараас сонголт хийх боломжтой болох, өөрсдийн таамаглалаа үнэн зөв эсэхийг туршилтаар нотлон тулгамдсан асуудлаа хялбар аргаар шийдвэрлэж чаддаг болно.

Хичээлийн сэдэв шохойгоор бичнэ.- Хялбар аргаар тооцоолон бодоцгооё

Зорилго, чадварыг танилцуулна.

Б: Машины дугаар 4 цифрээс бүтнэ. 4 сагсаар төлөөлүүлбэ. Сагсаа өлгөнө. Сагсаа 1,2,3,4 гэж дугаарлая

1	2	3	4
	 8		 6
	 		
	6 		 8
	3		
			
5	X 5	X 5	X 5=625

Түршилт -1 хийнэ.

Б: Дөлгөөний аавын машины дугаарын эхний цифр хэд байж болохыг 1-р сагсны дор байрлуулъя. Та нар хэлээрэй. багш байрлуулна. 2,3,4-р сагсны дор та нараас гарч ирж байрлуулаарай.

С: 2,3,4 сагсанд ямар цифрүүд байрлуулж болохыг хийнэ.

Б: Бид ямар үйлдэл хийв?

С: Сагсанд ямар ямар жимстэй цифрүүд байрлахыг жагсаан байрлуулсан.

Б: Алхам-1

Б: Одоо байрлуулсан жимсээ тоолоод сагсандаа хийлээ.

Нийт хэдэн жимс сагсандаа хийв?

С: 5 гэж хэлнэ. Багш сагсны дор бичнэ.

Алхам-2 Б: Сая бид нар ямар үйлдэл хийв?

Б: Нийт хэдэн дугаараас сонголт хийх боломжтойг яаж олох вэ? Та нар юу гэж бодож байна.

С: Үржүүлж

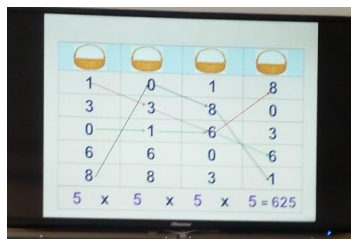
олно.

Б: Бид ямар үйлдэл

хийв? С: Үржүүлэх үйлдэл хийсэн.

Алхам-3 Б Эдгээр алхмын дагуу боломжийг тооцоолдог аргыг үрүүлэхийн дүрэм буюу Сагс дүүргэх арга гэнэ. \Аргаа өлгөнө.\ **Шохойгоор холбоно.** Та нарын таамаглал тохирч байна уу?

Дөлгөөний аав хэдэн дугаараас сонголт хийх боломжтой байсан байна.? вэ? гэх мэтчилэн дугаараас сонголт хийх боломжтой байсан байна. ТҮ ээр харуулна. Аливаа таамаглалаа бид туршиж үзэж хариуг зөв буруу олсон эсэхээ туршилтаар нотоллоо.

Дэвтэртээ энэхүү аргаа тэмдэглээрэй. Сагсаа нэг нүдэнд жижиг дугуйгаар дүрслээд машины дугаарын эхний цифр хэд хэд байсан билээ. Доош нь жагсаан бичиж алхмуудынхаа дагуу гүйцэтгэж Сагс дүүргэх арга гэж тэмдэглээрэй. **Шохойгоор сагсны дор тоонуудыг бичнэ.**

Түршилт-2 Төгсгөл хэсэг-15 мин

Б: Энэхүү аргаа ашиглан дараах даалгавруудыг энэхүү туршин гүйцэтгэнэ. Баг багаас нэг сурагч гарч ирэн даалгавраа сугална. Самбарт даалгавруудыг өлгөнө..

Даалгаврыг сурагчдаар сайн уншуулж ямар зүйлийг анхаарахыг сануулна. Бодох хугацаа -10 мин

Гэрийн даалгавар: 4-н оронтой тоо А. Цифр давтагдах үед, Б. Цифр давтагдахгүй үед хэд байдгийг тооцоолон бодоорой.

Хичээл ажигласан багш нарын санал дүгнэлт

Судалгаа т хичээл	Заасан он сар өдөр	Сурагчдад илэрч буй өөрчлөлт		
		Давуу тал	Сул тал	Сул талыг сайжруулсан арга зам
I хичээл 5 б ангийн 26 сурагч	2017.01.14	Дэвшүүлсэн бодлогыг модны аргаар бодож байсан. Хичээлийн дүгнэлт хэсэгт төрсөн сэтгэгдлээ шооны аргаар чөлөөтөй ярьж байсан.	4 оронтой тоо бүтээхэд тэгш сондгой цифрүүдээ байрлуулахад будилж байсан. Сурагчид жигд оролцохгүй байна.	Хүүхэд бүрийн оролцоог нэмэгдүүлэх
II хичээл 5 а ангийн 29 сурагч	01.15	Суралцагчдын хүсэл эрмэлзэл өрнөж байсан. Бодлогоо сурагчид өөртэй итгэлтэй тайлбарлаж чадаж байсан.	Сурагчид багаар ажиллах чадвар дунд зэрэг байсан.	Өгөгдөж байгаа дасгалууд хувилбартай байх
III хичээл 4 б ангийн	01.17	Сурагчид гаргасан алдаагаа тайлбарлах явцдаа ухааран ойлгож бие биедээ заах, хянах боломжтой болсон.Багийн гишүүн бүр хийх зүйлээ сайн ойлгосон.	Тэгш ба сондгой тооны талаар хамтран ярилцахгүй байсан.	Бодлого бодохыг дэмжсэн заавар, анхааруулга өгөх
IV хичээл 4 в ангийн 31 сурагч	01.18	Багштайгаа санал бодлоо чөлөөтэй солилцож байв. Шооны аргаар дүгнэж сэтгэгдлээ сайн илэрхийлсэн.Дэвтэртээ сайн тэмдэглэн авч байсан.	Багийн гишүүд жигд оролцох	
VI хичээл 5 в ангийн 28 сурагч	05.15	Орон бүрийн сагсны дор маш хурдан цифрүүдээ байрлуулан бодлогоо дүгнэн ярьж тайлбарлаж чадсан. Сурагчид багийн түвшинд хамтарч ажиллаж ,асуудлаа шийдвэрлэж сурсан. Илүү ихийг хийх, чадах мэдэхийг хүсч,баяр баясгалантай сэтгэл ханамжтай байсан.		

Судалгаат хичээл	он сар өдөр	Багшид илэрч буй өөрчлөлт		
		Давуу тал	Сул тал	Сул талыг сайжруулсан арга зам
I хичээл 5 б ангийн 29 сурагч	2017.01.14	Хичээлийн дүгнэлт хэсэгт бүх сурагчдын саналыг сонссон.	Багш асуултаа оновчтой тавих, бодлогыг бодоход дэмжлэг үзүүлэх	Хичээлийн бэлтгэлийг улам сайжруулах
II хичээл 5 а ангийн 29 сурагч	01.15	Хичээлийн өрнүүлж чадсан.Хүүхдийн хариултыг аман үнэлгээгээр сайн урамшуулж байсан.	Заах агуулгыг маш сайн өөрийн болгох , Заавар тодорхойгүй учраас өгсөн даалгаврыг сурагчид сайн ойлгоогүй	Сурагчдаар мэдлэг бүтээлгэх, сурагчдын хариултыг анхааралтай сонсох Цаг хуваарилалт
III хичээл 4 б ангийн 29 сурагч		Хичээлийн хугацааг сайн хуваарилсан. Хялбар арга алхмуудаар дүгнэсэн нь оновчтой болсон.	Дэвтэрт нь тэмдэглэл хөтлүүлээгүй Сурагчдын алдааг олж харах	Дэвтэрт тодорхой үр дүнг бичүүлэх ,буруу бодсон бодлогыг засуулах

IV хичээл 4 в ангийн 31 сурагч	01.18	Сэдэлжүүлэлт сонирхолтой Зорилго оновчтой, залгамж холбоотой. Хүндэвтэр бодлогыг хялбар аргаар шийдэж байгаа нь сонирхолтой		Бичлэгийн үргэлжлэх хугацаан дээр анхаарах.
VI хичээл 5 в ангийн 28 сурагч	05.15	Хичээлийн өрнөл хэсгийг алхамчлан ойлгуулсан. Даалгаврын сонголт сайн, баг бүрт ялгаатай түвшний даалгавар ажиллуулсан. Багшийн эв дүй, чиглүүлэг сайн, Бие даан ажиллах ярилцах, тайлбарлах боломж олгосон.		

Судалгаат хичээлийн үр дүн

Энэхүү судалгаат хичээлийг 4-5-р ангийн 6 бүлэгт 5 удаа хичээлийн төлөвлөлтийг засан сайжруулж заасан.

- ✓ Хичээлийг заахдаа тухайн ангийн хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлог, мэдлэг чадвараас шалтгаалан сэдэлжүүлэх үе шатыг өөрчилсөн нь хичээлийн өрнөл хэсгийг ойлгуулахад хялбар дөхөм болж байв.
- ✓ Мөн хичээлийн өрнөл хэсэгт ангийн хүүхдүүдийн мэдлэг чадвараас хамааран хувилбартай даалгавар өгсөн нь сурагчдыг илүү их бүтээлчээр сэтгэх, эрэл хайгуул хийлгэх, цаашид олон төрлийн бодлогуудыг бодож чадах хүсэл эрмэлзлийг сурагчдад төрүүлж байна гэсэн санал, дүгнэлт багш нарын хэлэлцүүлгийн явцад протоколд тэмдэглэсэн байсан.
- ✓ 4 оронтой тэгш ба сондгой цифр агуулсан тоо хэд байх вэ гэсэн бодлогыг багаар хүүхдүүд хамтарч бодохдоо нэгж, аравт, зуут, мянгатын оронд ямар цифрүүд байхыг 5 б ангийн 2 багийн хүүхдүүд нь сайн мэдэхгүй байхад анхааруулга санамжийг өгөхөд багууд ширээн дээрээ орон бүрийг төлөөлсөн сагсаа байрлуулан боломжит хувилбарыг багаар ярилцан туршин өөрсдөө ухааран ярилцаж, бие биенээсээ суралцаж алдаа гаргаснаа ойлгон ухаарч туршилтын үр дүнд гарч болох нийт боломжийн тоог сагс дүүргэх аргаар багууд хурдан зөв олж байгаа нь ажиглагдаж байсан.
- ✓ 5в ангийн 31 сурагчдад нэг бодлого өгч бодуулан ажиглалт хийхэд хүүхдүүд маш богино хугацаанд энэхүү аргаар бодлогыг бодож, сурсан байсан.

- ✓ Цаашид 2-5-р ангийн математикийн сурах бичиг болон олимпиад уралдааны боломжийг тооцоолох агуулгатай асуудал шийдвэрлэх чадварыг эзэмшүүлэх тооцоолол ихтэй болон хэрэглээний бодлогуудыг энэхүү аргаар бодох боломжтой гэж үзэж байна.

Анги	3-р анги	4-р анги	5-р анги	Нийт
Сурах бичгийн дасгал	397,398,399 400,552,554 661,666, 669	12, 21,58,493,495,496 504,673,674,675,809,813, 814,815, 816,817	252, 383, 686, 694,746,750,751	40
Нэмэлт гарын авлага, сэтгүүл		Чадварыг сорих даалгаврын I ,II ,III түвшинд нийт 4 дасгал	Боловсролын үнэлгээний төвийн материалууд	

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа

Энэхүү сэдвийг заахдаа дэвтэрт бичихийг чухалчлаагүй хүүхдүүдийг таамаглал дэвшүүлэх, турших хийж бүтээх, эргэцүүлэн бодох, дүгнэлт гаргах, асуудал шийдвэрлэх, ярилцах зэрэг үйл хийх явцад мэдлэгийг бүтээлгэх, ажиглалт туршилтаар боломжийн тоог хялбар аргаар илрүүлэх зорилгодоо хүрэхийг хичээсэн.

Яагаад сайн хичээл болсон бэ?

2017 оны бүсийн зөвлөгөөний сайн хичээлд шалгарч, хичээлийн сайн технологи -2017 оны уралдаанд 42 хичээлээс хамгийн өндөр оноог авсан.

Хичээлд суусан багш нарын санал сэтгэгдэл:

- Сурагч нэг бүрийг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлсэн, сурагчдын оролцоо сайн байна.
- Хүүхдийг бүтээлчээр сэтгэхэд чиглүүлсэн хичээлийн сэдэлжүүлэлт оновчтой. Багшийн эв дүй, чиглүүлэг сайн, Бие даан ажиллах ярилцах, тайлбарлах боломж олгосон.
- Хүндэвтэр бодлогуудыг хялбар аргаар сурагчдад маш сайн ойлгуулсан.
- Аливаа асуудлыг ойлгуулахад сургалтын аргад тохирсон хэрэглэгдэхүүн чухал юм байна гэдгийг мэдэж авлаа.
- Бид хялбар шинэ аргагүйг олж харж, сагс дүүргэх аргыг ойлгож авсан.
- Орны ойлголтыг өгөхдөө сав ашиглаж болох юм байна.
- Сурагчид хосоор ажиллах үед бие биенийхээ алдааг олж засан, сурагч-багш болж байсан.
- Сагс дүүргэх аргыг боломжийг тооцоолох олон төрлийн бодлогуудыг бодоход ашиглаж богино хугацаанд зөв тооцоолох мөн чээжээр бодох аргад суралцаж байна.
- Хичээлийг шооны аргаар дүгнэж сурагчдын сэтгэгдлийг яриулсан нь сайхан санагдлаа.

Бусдад хүргэх туршлага

Багш бүрт өөрийн гэсэн заах арга байдаг бөгөөд түүнийгээ “тордож сайжруулаад” олны хүртээл болгох нь боловсролын шинэчлэлд оруулж буй бидний чухал хувь нэмэр юм.

Математикийн сурах бичигт боломжийг тооцоолох тооцоолол ихтэй асуудал шийдвэрлэх бодлогуудыг сурагчдаар бодуулахдаа сагс дүүргэх хялбар аргаар туршилт хийлгэн үр дүнг өөрсдөд нь мэдрүүлэн цаашид олон төрлийн бодлогуудыг хялбар аргаар бодож болдог юм байна,” Би чадах юм байна” гэсэн чин хүсэл эрмэлзэл итгэлийг сурагчдадаа байнга өгч байхыг хүсье.

Энэ бидний боломжийг тооцоолох аргыг дэмжсэн “Кюзай” юм.

Дүгнэлт:

Сайн хичээл сайн хөтөлбөр нь багш нарын хамтын үйл ажиллагааны үр дүнд бий болдог ба эдгээрийн дүнд сурагчид маань хөгжиж, бие дааж сурах арга барил эзэмших, бүтээлч сэтгэлгээтэй асуудлаа шийдэх чадвартай өөртэй итгэлтэй болдог.

1. Хичээлийн үе шат нь ТААМАГЛАЛ → ТУРШИЛТ-1 → ТУРШИЛТ-2 → ДҮГНЭЛТ гэсэн багшийн асуултаар чиглэгдсэн нь хүүхэд эрэл хайгуул хийж, өөрөө туршилтаар мэдлэгээ бүтээж асуудлаа шийдвэрлэх хялбар аргад амархан суралцаж хамтран ажиллаж байсан.
2. Хичээлийн судалгааны эцсийн үр дүнд энэ л хамгийн сайн боллоо гэсэн хөтөлбөртэй буюу өөрсдийн “Кюзай”-гаа нээн олж илрүүлээ.
3. Гарын доорх материал ашиглан хэрэглэгдэхүүнийг амилуулж аливаа сургалтын аргуудыг сурагчдад хялбархан ойлгуулж болдог юм байна гэдгийг нотолж чадсан.
4. Хамтын ажиллагааны үр дүнд аргагүйгээ сайжруулж өөрийн сайн тал, сул талыг мэдэрч бусдад зөвлөгөө өгөх, бусдаас суралцах арга барилд суралцлаа.

5. Бага ангийн багш нарт боломжийг тооцоолох агуулгын хүрээнд тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх нэгэн гарцыг илрүүлж суралцагчид ч гэсэн уг сэдвийг хялбар аргаар сурах боломж бүрдсэн болно.
6. Мөн хөндлөнгийн болон боловсролын үнэлгээний төвийн шалгалтын материалын боломжийг тооцоолох бодлогуудыг богино хугацаанд зөв бодож байгаа нь сурлагын амжилтаа ахиулах нэг хөшүүрэг боллоо гэж үзэж байна.

Ном зүй

- 1 БШУЯ. (2014). Бага боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр . Улаанбаатар : Колорфул.
- 2 Б. Балдулмаа, Ц. н. (2008). Бага боловсролын математикийн онол дидактик. Улаанбаатар
- 3 БСУГ . (2016). Шилдэг илтгэл-сайн туршлага. Чойбалсан: ДИС-ийн хэвлэх үйлдвэр
- 4 Батболд Г, Б. Б. (2008). Бага боловсролын багш нарын мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын модуль
- 5 Гантуул А. Батболд Г нар (2014). Математик-4. Улаанбаатар.
- 6 Гантуул А. Батболд Г нар (2014). Багшийн ном. Математик-4. Улаанбаатар.
- 7 Батболд Г. Түвшинжаргал Д нар. (2014). Багшийн ном. Математик-5. Улаанбаатар.
- 8 Батболд Г. Түвшинжаргал Д нар. (2014). Математик-5. Улаанбаатар.
- 9 “Хүүхдийн хөгжил-хичээлийн судалгаа” сэдэвт үндэсний эрдэм шинжилгээний анхдугаар бага хурал
- 10 “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах аргазүй –2016 “ онол, практикийн бага IV бага хурал

5 ДУГААР АНГИЙН МАТЕМАТИКИЙН ЭЭЛЖИТ ХИЧЭЭЛИЙН ХӨТӨЛБӨР

2016.01.18

Хичээл заах анги -5в анги 1-р ээлж 2-р цаг

Хичээл заах багш: Д.Оюунмаа

Сэдэв: Хялбар аргаар тооцоолон бодоцгооё

Зорилго: Асуудал шийдвэрлэх аргад суралцана.

Зорилт: 1. Асуудлыг олж харах , шийдвэрлэх арга хувилбарыг сонгох тайлбарлах

2. Ажиглалт туршилтаар үзэгдлийн боломжтой боломжгүйг тогтоох

3. Сэтгэн бодож санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, бусадтай хамтран ажиллах

Түлхүүр үг: /Сургалтын цөм хөтөлбөр, багшийн ном, сурах бичиг /

Сургалтын орчин: *тооны орны сагс, самбарын үзүүлэн , ажлын хуудас, 0-9 хүртэлх цифрүүд*

Арга зүй: Тайлбарлан таниулах, Харилцан яриа , Сагс дүүргэх арга, Шооны арга, Хосын арга

Үе шат	Багшийн дэмжлэг	Сурагчийн үйл ажиллагаа, хандлага
Зохион байгуулалт- 2 мин	Сурагчидтай мэндэлнэ. Амжилтын шалгуурыг хэлүүлнэ.	Багаар хуваарилагдан суусан байна. Хичээлд оролцох амжилтын шалгуураа хэлнэ.
Эхлэл хэсэг-5 мин	<ul style="list-style-type: none"> ✚ ТҮ- ээр зураг дээр ярилцанДөлгөөний аав машинаа худалдаж аваад хөдөлгөөнд оролцохын тулд эхлээд яах ёстой вэ? Шинэ машинд хамгийн түрүүнд юу хэрэгтэй вэ? ✚ Замын ЦГ-аас 1,3,0, 6, 8 гэсэн 5 цифрээр л дугаар өгөх журам гаргажээ. Дөлгөөний аав хэдэн дугаараас сонголт хийх боломжтой вэ? 	<p>Санал бодлоо илэрхийлнэ.</p> <p>Нийт хэдэн машины дугаараас сонголт хийхийг эхлээд бодно, таамаглана. Өөрсдийн мэдэх арга туршлага дээрээ бодсон аргаа тайлбарлна.</p>

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Өрнөл хэсэг-13 мин</p>	<p>Хичээлийн сэдэв: Зорилго, зорилгоо танилцуулна.Машины дугаар 4 цифрээс бүтнэ. 4 сагсаар төлөөлүүлье. Сагсаа өлгөнө. Сагсаа 1,2,3,4 гэж дугаарлая. Туршилт-1</p> <p>Дөлгөөний аавын машины дугаарын эхний цифр хэд байж болохыг 1-р сагсны дор байрлуулъя.</p> <p>Бид ямар үйлдэл хийв? Алхам-1 –ийг өлгөнө.</p> <table border="1" data-bbox="319 414 574 616"> <tr><td>1</td><td>8</td><td>3</td><td>6</td></tr> <tr><td>3</td><td>6</td><td>6</td><td>8</td></tr> <tr><td>6</td><td>3</td><td>1</td><td>3</td></tr> <tr><td>8</td><td>1</td><td>8</td><td>2</td></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td></tr> </table> <p>2. Одоо байрлуулсан цифр тоолоод сагсандаа хийлээ. Нийт хэдэн цифр сагсандаа хийв? Алхам -2- ийг хийнэ.</p> <p>3. Нийт хэдэн дугаараас сонголт хийх боломжтойг яаж олох вэ?</p> <p>Та нар юу гэж бодож байна. $5 \times 5 \times 5 = 625$</p> <p>Б: Бид ямар үйлдэл хийв? Алхам-3ыг өлгөнө. Эдгээр алхмын дагуу боломжийг тооцоолдог аргыг үрүүлэхийн дүрэм буюу Сагс дүүргэх арга гэнэ. \Аргаа өлгөнө.\ Та нарын таамаглал тохирч байна уу? Дөлгөөний аав хэдэн дугаараас сонголт хийх боломжтой байсан байна.? вэ? слайд харуулна. Аливаа таамаглалаа бид туршиж үзэж хариуг зөв буруу олсон эсэхээ нотоллоо.</p>	1	8	3	6	3	6	6	8	6	3	1	3	8	1	8	2	0	0	0	0	5	5	5	5	<p>С: 2,3,4 сагсанд ямар цифрүүд байрлуулж болохыг баг багаас 1 сурагч самбарт байрлуулна.</p> <p>Алхмуудыг хэлнэ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сагсанд ямар ямар цифрүүд байрлахыг жагсаан байрлуулсан. 2. 5 гэж хэлнэ. Багш сагсны дор бичнэ. 3. Үржүүлж олно. Нэмж олно гэх мэт асуултын дагуу ярилцна. Үржүүлэх үйлдэл хийсэн. Таамагласнаа нотлох эсэхийг хариулна. <p>Тохирч байна? Тохирохгүй байна? Машины дугаарын үүсэх дугаарын тоог зурагтаас уншина. Дэвтэртээ энэхүү аргаа тэмдэглэнэ. Сагсаа нэг нүдэнд жижиг дугуйгаар дүрслээд машины дугаарын эхний цифр хэд хэд байсныг жагсаан бичиж алхмуудынхаа дагуу үйлдлүүдийг гүйцэтгэж Сагс дүүргэх арга гэж тэмдэглэнэ.</p>
1	8	3	6																							
3	6	6	8																							
6	3	1	3																							
8	1	8	2																							
0	0	0	0																							
5	5	5	5																							
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Төгсгөл хэсэг –15 мин</p>	<p>Туршилт -2ыг танилцуулна. Баг багаас нэг сурагч гарган даалгаврыг сугалуулна. Самбарт даалгавруудыг өлгөнө.. Даалгаврыг сурагчдаар сайн уншуулж баг бүрийн даалгаврууд өөр өөр учир цифрээ сонгож байрлуулахыг анхааруулна. Бодох хугацаа -10 мин</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 20px;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; background-color: #fff9c4;"> <p>Зөвхөн тэгш цифр агуулсан 4 оронтой тоо хэд байдаг вэ? \</p> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; background-color: #fff9c4;"> <p>4-н оронтой тэгш тоо хэд байх вэ?</p> </div> </div> <p>Багуудад чиглүүлэг өгнө.</p>	<p>Ширээн дээр байгаа сагсаа дарааллаар нь эхлээд байрлуулна.4-н оронтой тооны орны бүтцийн дагуу сагсаа байрлуулна. Жимсүүдийг нь гаргаад хосынхоо дунд тавиарай. Хосоороо ажиллана. Багийн гишүүдээ хуваарилна. Эхлээд нэгжийн орны сагсны дор ямар ямар цифрүүд байрлахаа туршина. Туршилтын үр дүнг хамтран ярилцаад ажлын хуудсан дээрээ тэмдэглээд дэвтэртээ наана. . С: Сурагчид багаар ярилцан даалгавраа гүйцэтгээд 1 сурагч самбарт бодсон аргаа тайлбарлана.</p>																								
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Дүгнэлт -5 мин</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зөвхөн тэгш цифр агуулсан 4 оронтой тоо -500 2. Зөвхөн сондгой цифр агуулсан 4 оронтой тоо -625 3. 4-н оронтой тэгш тоо -4500 4. 4-н оронтой сондгой тоо -4500 байдгийг ажиглалт туршилтаар үзэгдлийн боломжтой боломжгүйг тотоох асуудлыг Сагс дүүргэх шийдвэрлэж чадлаа. Дүгнэлт Үнэлгээ хийнэ. Сурагчдыг шооны арга ашиглан сэтгэгдлийг яриулна. Гэрийн даалгавраа өгнө. 	<p>Смайлаар өөрийгөө үнэлнэ. Сайн ойлгосон- Арай дутуу ойлгосон- Дэмжлэг хэрэгтэй- Сурагчдын сэтгэгдлийг “Шооны арга”-аар яриулна. Гэрийн даалгавар: Туршилт-3 4-н оронтой тоо А. Цифр давтагдах үед, Б. Цифр давтагдахгүй үед хэд байдгийг туршаад тооцоолон бодно.</p>																								

Самбарт төлөвлөлт

Дэвтрийн үйл ажиллагаа

Хүүхэлдэйн киногоор хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх арга зүй

Д.Болдмаа

Орхон аймаг, Баян-өндөр сум хорин хоёрдугаар цэцэрлэгийн багш

Удиртгал

Судалгааны ажлын үндэслэл:

Хүүхэд эхээс төрөхдөө хэлний материаллаг баазтай, ярианд сурах бэлтгэлтэй төрдөг учраас хүүхдийн хэл яриа бусадтай харилцах харилцааны явцад төлөвшдөг. Хүүхэд ярих урлагийг дөнгөж эзэмшиж эхэлмэгц хүний хувцаснаас чангаан татаж ярих гэж эрмэлзэнэ. Аажимдаа энэхүү үйлдэл нь үгээр солигдож хүүхэд тодорхой үгийн нөөцтэй болсноор тэдний ярианд эхлэл, өрнөл бий болно. Хүмүүс ээлжлэн ярьдаг, нэг нь ярьж байхад нөгөө нь сонсоно, ярианд оролцон толгой дохин ойлгож байгаагаа илэрхийлдэг гэдгийг ажиглаж мэднэ. Ийм схемийн дагуу хүүхдийн ярих чадварын хөгжил ихэвчлэн явагддаг гэж Америкийн сэтгэл зүйч Гарвей /Garvey.C/, Рийч /Reich.P.A/ нар үзсэн байна. А.К.Бондаренко “Хүүхдийн хэл ярианы бүтцийн хөгжил нь томчуудын бүтэн өгүүлбэрээр илэрхийлдэг утга санааг нэг үгээр илэрхийлдэг” гэжээ. Хүүхэлдэйн кино нь хэдийгээр уншиж байгаа хүнийг зарим талаар орлож байгаа боловч зөвхөн хүүхдэд зориулсан харилцааг хэзээ ч орлохгүй. Сургуулийн өмнөх насны хүүхдүүд тодорхой зураг дүрслэл дээр тулгуурлан сэтгэдэг. Хүүхэлдэйн кино нь хүүхдийн нас, сэтгэхүйн хөгжлийн судалгаанд үндэслэн бүтээгддэг учир хүүхдэд ойлгомжтой, өнгө, дүрсний нягтрал сайтай учраас бага насны хүүхдүүдийн анхаарлыг маш их татдаг. Хүүхэлдэйн киногоор хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх боломжийг судлахын тулд энэхүү сэдвийг сонгон авлаа.

Түлхүүр үг: Хүүхэлдэйн кино, зохиож ярих яриа

Судалгааны зорилго: Хүүхэлдэйн киногоор хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх арга зүй боловсруулан хэрэгжүүлж үр дүнг тооцох

Судалгааны зорилт:

- ✚ Хүүхдийн нас, бие сэтгэхүйн онцлог, хэл ярианы хөгжлийн талаарх эрдэмтдийн үзэл баримтлал, ном гарын авлага уншиж судлах
- ✚ Таван настай хүүхдийн зохиож ярих чадварыг тодорхойлох судалгаа авах
- ✚ Таван настай хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх арга зүй түүний үр дүнг тооцох.

Судалгааны арга: Хүүхэлдэйн киногоор дамжуулан хүүхдийн зохиож ярих чадварыг судлахдаа:

- ✚ Ажиглалтын арга: Товлосон хугацаанд нэг удаа хүүхдийн үйл явцыг ажиглахыг богино хугацааны ажиглалт гэнэ.
- ✚ Туршилтын арга: Энэ аргын тусламжтайгаар хүүхдийн амьдарч буй нөхцөлийг өөрчилж, янз бүрийн орчин нөхцөлд илрэн гарах хүүхдийн зан үйлд тоон ба чанарын шинжилгээ хийснээр түүний сэтгэл зүйн талаар бодит дүгнэлт гаргах боломжтой.
- ✚ Сорилын арга: Энэхүү аргаар олон хүүхдийг нэгэн зэрэг хамруулан судлах боломжтой. Сорил нь жишиг хэмжээтэй тул судалгааны үр дүнг боловсруулж дүгнэлт хийхэд хялбар байна.
- ✚ Ярилцлагын арга
- ✚ Асуулгын арга

Судлах зүйл: Таван настай хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх боломж

Судалгааны хамрах хүрээ:

- ✚ 2016-2017 оны хичээлийн жилд Ахлах Б бүлгийн 35 хүүхэд
- ✚ 2017-2018 оны хичээлийн жилийн Бэлтгэл Б бүлгийн 16 хүүхэд

Судлагдсан байдал, судалгааны шинэлэг тал

Хүснэгт 1. Судлагдсан байдал

Судлагдсан он, Судлаач	Судлагдсан чиглэл
1985 онд судлаач Д.Нонна, Ц.Үдэрпил Ө.Ваанчиг	Хэл яриаг хөгжүүлэх арга зүйн асуудлаар нарын бичиж боловсруулсан “Хүүхдийн хэл яриаг хөгжүүлэх арга зүй”-н гарын авлага хэвлэн гаргасан.
2007 онд МУБИС-СӨБС-н Ph.D Ц.Наранцэцэг багш	Ц.Наранцэцэг СӨНХ-н хэл яриаг хөгжүүлэх арга зүй (УБ.,2007) сурах бичигт СӨНХ-н хэл яриаг хөгжүүлэх шинжлэх ухааны үндэслэлүүдийг тусгаж өгсөн байна.

2014 онд магистрант Г.Мөнхзул	“5-6 хүртэл насны хүүхдийн сонссоноо ярих чадварыг хөгжүүлсэн нь” сэдвийн хүрээнд Алсын зайн сургалтаар энэ насны хүүхдийн сонссоноо ярих чадварыг хөгжүүлэх боломж, арга замын талаар магистрын дипломын ажлаа хамгаалсан байна.
2017 онд багш Д.Болдмаа	Цэцэрлэгийн Бэлтгэл ангийн 5 настай хүүхдийн “Хүүхэлдэйн киногоор дамжуулан хүүхдийн зохиож ярих чадварыг дэмжих арга зам” сэдвээр судалж байна. Таван нас бол далан худалчийн нас гэж эрдэмтэд үздэг. Энэ насны хүүхдийн сэтгэхүй болон хэл яриа нь хөгжихдөө төсөөллөөр баяжигдаж хөгждөг. Хүүхэд худлаа ярьснаа мэддэг боловч үнэнээ хэлэхгүй байх үе байдаг ба энэ нь хүүхэд энэхүү яриагаараа өөрийн хүсэл мөрөөдөл, үзэл бодлоо илэрхийлэх боломжийг өөртөө олгодог байна. Тиймээс энэ насны хүүхдийн онцлог дээр үндэслэн хүүхэлдэйн киногоор дамжуулан хүүхдийн зохиож ярих чадварыг судалж байгаа нь судалгааны шинэлэг тал болно.

Хүснэгт 1: Хүүхдийн хэл ярианы хөгжлийн талаар судалсан судлаач багш нарын судалгааны үр дүн эрдэмтдийн ном, гарын авлага, судалгааны ажлын агуулга, арга зүйн талаас нь хэрхэн судалсан байдлыг харууллаа.

Нэг: Хүүхдийн нас бие сэтгэхүйн онцлог, хэл ярианы хөгжлийн талаарх эрдэмтдийн онол, үзэл баримтлал

Хүүхдийн нас бие сэтгэхүйн онцлог, хэл ярианы хөгжлийн талаарх эрдэмтдийн онол, үзэл баримтлал Сургуулийн өмнөх насанд ой тогтоолт эрчимтэй хөгждөг ба өнгөрсөн туршлагын тусгалыг ой гэдэг. Энэ насанд хүүхдийн хувийн туршлага эрчимтэй хөгжиж сэтгэхүйн бүх үйлдлүүд нь ойгоор дамжин илэрдэг. Сэтгэхүй нь харагдах зүйлийн хүрээнд явагддаг ба хүүхдийн хүртэж байгаа зүйлийн хүрээнээс халихгүй гэж үздэг байна⁵⁹

Английн эрдэмтэн Дженни Лешли “Хэл ярианы хөгжил нь оюун ухааны хөгжилтэй салшгүй холбоотой юм. Учир нь хүүхэд сэтгэхүйдээ ярих яриагаа төлөвлөж, зохион байгуулдаг”, Е.И.Тихеева “Хүүхдийн хэл яриа төлөвших явдал түүний логик сэтгэхүйн хөгжлөөс шалтгаалж үгийн баялагтай болж хэл зүйн байгуулалтыг чөлөөтэй эзэмшсэн цагт хэрэгжинэ” гэж үзжээ. Н.А.Антонов “сэтгэхүй болон хэл яриа нь хөгжихдөө төсөөллөөр баяжигдаж, хэлний тухай мэдлэг нь тухайн нөхцөл байдлын шинжээ алдаж, шууд хүртэх явцуу хүрээнээс хальж, хүүхдийн өмнө шинэ, огт мэдэхгүй юмс үзэгдлийг мэдэрч хүртэхгүйгээр мэдэж авах өргөн талбар нээгддэг. Хүүхэд өмнө нь мэдэрч хүртсэн туршлага дээрээ үндэслэн сэтгэх, бодох замаар юмсын тухай ойлголттой болж ирнэ. Хүүхэд сэтгэн бодох процессын үндсэн дээр дотоод яриа нь хөгжино” гэжээ⁶⁰ Утгын холбоотой яриа гэдэг нь харилцааны явцад харилцан ойлголцлыг бүрдүүлэх, утгын болон дүрмийн хувьд зөв яриаг бүтээхийг хэлнэ. Утгын холбоо уялдааг С.Л.Рубинштейн “Өөрийн санаагаа сонсогч болон уншигчид ярих эсвэл бичих замаар ойлгомжтой эмхлэн хүргэхийг хэлнэ” гэсэн байдаг байна. Утгын холбоотой ярианы үндсэн шинж бол түүний харилцагчдаа ойлгомжтой байх явдал юм. Утгын холбоотой ярианы явцад эд юмс, үзэгдэл, үйл явцын агуулгын бүх чухал талыг тусган харилцдаг. Яриа утгын холбоогүй болох нь хоёр үндсэн шалтгаанаас болдог. Үүнд:

- Утгын холбоог ухамсарлаж ойлгоогүйгээс эсвэл ярьж байгаа хүн санаагаа ойлгуулаагүйгээс
- Утгын уялдаа холбоо хүний ярианд зүй ёсоор илрээгүйгээс

Мөн “Утгын холбоо” гэдэг нэр томъёог заах арга зүйд дараах янзаар хэрэглэдэг.

1. Үйл явц, ярьж байгаа хүний үйл ажиллагаа
2. Энэхүү үйл ажиллагааны үр дүн, бүтээгдэхүүн, эх, өгүүлэн ярих
3. Хэл яриа хөгжүүлэх ажлын нэг бүлэг сэдвийн нэр” гэж тэмдэглэжээ.

“Өгүүлэн ярих”, “эх” гэсэн нэр томъёонууд нь адил төстэй хэрэглэгддэг. Өгүүлэн ярих яриа гэдэг нь ярих үйл ажиллагаа, ярих үйл ажиллагааны үр дүн, ярианы тодорхой бүтээлийг хэлдэг. Энэ нь

⁵⁹ Мягмар О. Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн сэтгэцийн хөгжлийн зарим асуудал. УБ., 2011. 13

⁶⁰ Оюунгэрэл.ЦГурав хүртэл насны хүүхдийн хэл ярианы хөгжилд үзүүлэх орчны нөлөөлөл. УБ., 2010. 77

өгүүлбэрээс хэмжээгээрээ арай их байна. Өгүүлэн ярих ярианы үндэс нь бодол санаа гэж хэлж болно. Утгын холбоотой яриа гэдэг нь өөр хоорондоо уялдаа холбоотой, нэг сэдвийн дор нэгдэж төгссөн, нэгэн санаа, бүхэл бүтэн бүтцийг хэлнэ. Утгын холбоотой яриа нь эхийн дагуу ба тухайн нөхцөл байдлын дагуу гэж байж болно. Нөхцөл байдлын дагуу утгын холбоотой ярих явцад хүн ярих гэсэн санааныхаа агуулгыг бүрэн илэрхийлэхдээ бэрхшээлтэй байдаг учир дохио, зангаа, заах төлөөний үгийг өргөн хэрэглэдэг байна.

Л.С.Выготский сэтгэхүй ба ярианы процессыг нэгдмэл авч үзэж, өгүүлэн ярих яриа нь бодол санаанаас төрж сэдэлээр хэрэгжиж, бодол санаагаа дотроо эмхлэн цэгцэлж, дараа нь үгээр илэрхийлэх замаар илэрхийлэгддэг гэжээ. Тэрээр ярианы сэтгэхүйг үг, бодол санаа, дотоод яриа гэсэн гурван хүрээнд ялгаж үзсэн байна. Бодол санаа гэдэг бол ярианы сэтгэхүйн хамгийн хүчтэй хүрээ нь юм. Л.С.Выготскийн үзсэнээр бодол санаа бол нийгэм түүхийн хөгжлийн явцад төлөвшдөг, нийгмийн түүхийг өөртөө агуулдаг, өөрийн хэлний үндэстэй, идэвхтэй шинж чанартай, сэдлээр тодорхойлогддог онцлог үзэгдэл юм. Яриаг үйлдвэрлэх процесс нь бодол санаанаас эхэлдэг бөгөөд энэ нь дотоод болон гадаад өдөөгчийн ул мөр юм. Өгүүлэн ярихын уг үндэс нь сэдлийн систем, түүнээс бодол санаа эхлэн ярианд хүрнэ. Үүний дараа дотоод ярианы үе шатаар дамжин схем дээр түшиглэсэн дүрслэн төсөөлөл процесс явагдана. Дотоод ярианы тусламжаар өгүүлэн ярихын ярианы шинж чанар болон гадагш нь илэрхийлэх өгүүлбэрийн бүрэлдэхүүнийг сонгон авах шийдвэрийг гаргана. Бодол санааг хэрэгжүүлэх үе шат нь хэлний код туслалцаатайгаар эхэлнэ. Энэ нь хоёр шаттай процесс юм. 1-р шатанд бодол санаагаар дамжин субъектив кодоор тогтоогдож, хэлний бодит “гадаад” үгээр учирлагдана. 2-р шатанд “бодол санааны дүрэм нь үгийн дүрэм болон хувирна.” Эцсийн шатанд сэдэл санааг өөрийн санаатай зэрэгцүүлэн хэрэгжүүлнэ.⁶¹

1.1.1 таван настай хүүхдийн хэл ярианы хөгжлийн талаарх онол

Хэл ярианы хөгжил сайтай хүүхдүүд өөрийгөө чөлөөтэй илэрхийлдэг, нөхцөл байдалд хурдан үнэлэлт дүгнэлт өгдөг, насанд хүрэгчид шиг аливаа зүйлд ултай ханддаг бол харин үг дуу цөөнтэй зарим нь бусдын царай хардаг аливаа зүйлд амархан шантардаг, нийтэч биш байх нь ажиглагддаг. Хүүхдийг гэртээ, цэцэрлэг дээрээ санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлдэг болгоход цэцэрлэгийн багш төдийгүй эцэг эх анхаарч эртнээс бэлтгэнэ. Сургуульд орохоор нь хүүхдийнхээ ярианаас хичээлээ хийж чадаж байгаа эсэх, хичээл нь хэр зэрэг хүнд, хөнгөн багштайгаа болон бусад хүүхэдтэй ойлголцож, зохицож чадаж байгаа эсэхийг та мэдэж болно. Иймээс хүүхдийг багаас нь тухайн зүйлийн юу нь таалагдаж, юу нь таалагдахгүй байгаа, юу нь муухай байгаа гэх мэтээр сэтгэгдлийг нь асууж ярилцаж, дасгах хэрэгтэй. Таны чин сэтгэлээс өрнүүлсэн ярилцлагаас хүүхэд миний санаа бодол бас чухал, үүнийг бусад хүмүүс анхаарч үздэг юм байна гэдгийг мэдэрнэ. Мөн та өөрөө “Өнөөдөр ямар сайхан өдөр байна вэ?” “Хамтдаа өнөөдөр өдрийг сайхан өнгөрүүлцгээ” г.м сэтгэгдлээ ярьж байх нь хүүхдэд үлгэр болж нөлөөлдөг. Таваас зургаан настай хүүхдүүд ярих их дуртай голдуу өөрөө санаачилж ярьдаг. Тэд шинэ соргог зүйлс, үйл явдлыг дурсан ярих болгонд орчноо танин мэдэх үйл явц тархинд улам идэвхжиж байдаг. Хүүхэд аливааг хэчнээн олон дурсан санана төчнөөн удаан энэ мэдээлэл түүний тархинд хадгалагдана. Ийм учраас болсон үйл явдлын тухай хүүхэдтэйгээ ярьж, түүнийг дэмжиж яриулж байгаарай.⁶²

Хоёр. Хүүхэлдэйн киногоор хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх арга зүй
(Бяцхан манлайлагч дугуйлангийн жишээн дээр)

2.1 таван настай хүүхдийн зохиож ярих чадварыг тодорхойлох судалгаа

Бидний судалгаанд Орхон аймгийн 22-р цэцэрлэгийн Бэлтгэл Б бүлгийн 16 хүүхэд хамрагдсан болно. Хүүхдүүдийг судлахдаа 2016-2017 оны хичээлийн жилд “Бяцхан манлайлагч” дугуйлангийн хүүхдүүдээ авлаа. Эдгээр хүүхдүүд нь өнгөрсөн хичээлийн жилд Хүүхэлдэйн кино хүүхдийн хэл ярианы төлөвшилд нөлөөлж буй өнөөгийн байдал судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүд бөгөөд эцэг эхтэй нь хамтран ажиллах төлөвлөгөө гаргаж энэ хичээлийн жилд үр дүнг илүү сайн тооцохын тулд үргэлжлүүлэн судалж байгаа болно.

Хүснэгт 3. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдийн тоо

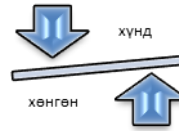
№	Хүүхдийн тоо	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нас		
				5 нас 1-3 сар	5 нас 4-6 сар	5 нас 7-11 сар
1	16	9	7	8	6	2

Таван настай хүүхдийн зохиож ярих чадварыг тодорхойлох судалгаа

Тоглоомын нэр: Хүрдэн тоглоом

Зорилго: Хүүхдийн зохиож ярих чадварыг судлах

Аргачлал: Тасалгааны голд хүрдээ байрлуулж хүүхэддэйн киноны баатруудаа дээрээс болон хажуунаас харагдах байдлаар байрлуулна. Хүрдээ тойрон зогсоод ээлжлэн сумаа эргүүлж сум заасан чигт байрлах хүүхэддэйн киноны талаар өөрийн мэддэг зүйлээ ярина. Энэхүү даалгаврыг гүйцэтгэхдээ хүндээс хөнгөн рүү болон хөнгөнөөс хүнд рүү гэсэн чиглэлээр явуулна.

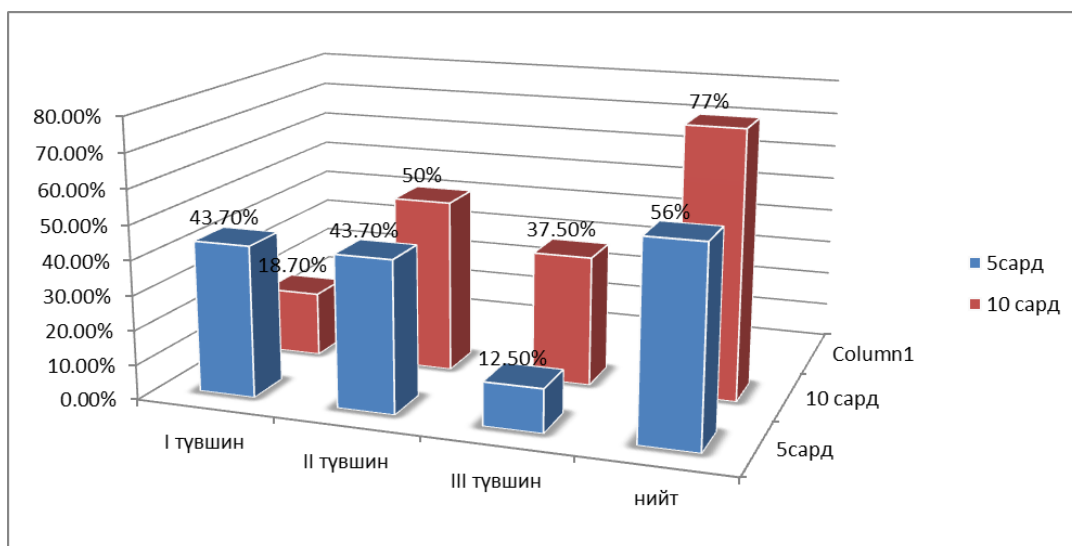
Хэрэглэгдэхүүн: Бэлдсэн хүрд, хүүхэддэйн киноны зураг, notebook, проектор

Даалгавар:

I түвшин- 1оноо	II түвшин- 2 оноо	III түвшин- 3 оноо
Хүүхэддэйн киноны утга агуулгыг ойлгож гол дүрийн баатруудыг нэрлэж үйл явдлыг нь ярих оролдлого илэрч байвал 1-р түвшинд хамруулна.	Үзсэн хүүхэддэйн киноны үйл явдлын тухай бусдад ярина. Гол дүрийн баатруудын дуу хоолойны өнгө, сэтгэл хөдлөлийг дуурайж ярина.	Хүүхэддэйн киноны гол дүрийн баатруудын сайн, муу талыг өөрийн үгээр ярьж, Хэрвээ би байсан бол гэж дэлгэрүүлж ярьж байвал энэ түвшинд хамруулна. .

Хүснэгт 5-н тайлбарыг хавсралт 1-ээс харна уу?

Хичээлийн жилийн төгсгөлд 5 сард авсан судалгааны дараа эхний удаагийн даалгаврын гүйцэтгэлд 1-р түвшинд 43.7%, 2-р түвшинд 43.7%, 3-р түвшинд 12.5%, нийт чанарын үзүүлэлт 56%-тай байсан бол “Бяцхан манлайлагч” дугуйланг тодорхой төлөвлөгөөний дагуу үйл ажиллагааг явуулсны дараа 10 сард хүүхдүүдээс судалгааг дахин авахад 1-р түвшинд 18.7%, 2-р түвшинд 50%, 3-р түвшинд 37.5% байсан бол нийт чанарын үзүүлэлт нь 77%-тай болж 1-р түвшинд байсан хүүхдүүд нь буурсан байгаа нь хүүхдийн хүүхдийн зохиож ярих чадвар нь дээшилсэн үзүүлэлттэй байна.

ЕРӨНХИЙ ДҮГНЭЛТ

Тоон дүгнэлт:

2016-2017 он, 2017-2018 он дараалсан судалгааны 2017 оны хичээлийн жилийн 5 сард Хүрдэн оглоомын аргаар авсан судалгаанд

I түвшинд 43.7%, II түвшинд 43.7%, III түвшинд 12.5% нийт чанарын үзүүлэлт нь 56.25%-тай байна.

Бяцхан манлайлагч дугуйлангийн хүүхдүүдийн ярих чадварын сорилын судалгаанд: Миний зуны амралт зураг зурж ярих чадвар 56%, Том дэлгэцээр зуны амралтаа хэрхэн өнгөрүүлсэн тухайгаа ярих чадвар 68.7% , хүүхдүүд хүрд эргүүлж таарсан хүүхэддэйн киногоо дугуйлангийн индэр дээр гарч ярих чадвар нь 52% тай байна.

2017-2018 оны хичээлийн жилийн 10 дугаар сард авсан судалгаагаанаас харахад I түвшин 18.75, II түвшин 50%, III түвшин 77% тай байна.

Чанарын дүгнэлт:

1. Хүүхэддэйн кино нь бага насны хүүхдийн танин мэдэхүй, оюун ухаан, анхаарал зэрэгт нөлөөлдөг. Харин таван настай хүүхдүүдийн хэл ярианы хөгжил үүн дундаас зохиож ярих чадварт олон аргаар нөлөөлөх боломжтой.
2. “Бяцхан манлайлагч” дугуйлангаар дамжуулан хүүхдүүдийг багаас нь өөртөө итгэлтэйгээр ярьж сурах өөрийн бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж сурахад дэмжлэг үзүүлэх бөгөөд “Хүрдэн” аргачлалыг боловсруулж хэрэглэх нь хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.
3. Хүүхдүүдийн сайн мэддэг хүүхэддэйн киноны баатруудаар хийсэн Хүрдэн тоглоом, цуврал зурагт үзүүлэн зэрэг хүүхдэд хамгийн ойр зүйлээр нь дамжуулж тэдний зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.
4. Ер нь эцэг эх аль ч насны хүүхдийг зурагт үзүүлж байгаад шууд унтуулах бус тоглуулах бага боловч өөр зүйл хийлгэх, үзсэн зүйлсийнхээ талаар дүгнэн ярилцах зэргээр тодорхой цаг хугацаа гаргах нь хүүхэд үзсэн нэвтрүүлэг хүүхэддэйн киноныхоо агуулгаас хөндийрөх ач холбогдолтой байдаг.
5. Хурдацтай хөгжиж байгаа өнөөгийн нийгэмд бидний өдөр тутмын салшгүй хэрэглээ болсон ухаалаг хэрэглээнээс бид татгалзах аргагүй болсон билээ. Харин энэ ухаалаг хэрэглээг зүй зохистой хэрэглэх дадалд хүүхдийг багаас нь сургах хэрэгтэй гэж дүгнэж байна.

6. Удаан хугацаагаар хүүхэлдэйн киног зурагт болон утаснаас үзсэний дараа хүүхдүүдийн нүд амраах дасгалыг хийлгэж сургах нь зүйтэй.
7. Нэг нэгэндээ асуулт тавьж байгаа нь тодорхой зорилготой, асуудал дэвшүүлсэн хэрвээ чи байсан бол яах байсан бэ? г.м асуулт тавьж байгаа нь хүүхдийн сайн мэддэг тэдний нас сэтгэхүйд тохирсон хүүхэлдэйн киногоор хүүхдийн зохиож ярих чадварыг хөгжүүлэх боломжтой гэж дүгнэж байна.

Ном зүй

1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн стандартын зөвлөмж. (2011) БСШУЯ. НҮБ-ын Хүүхдийн сан. УБ.
2. Сургуулийн өмнөх боловсрол (2011) Бага насны хүүхдийн хөгжил. Монгол Улсын стандарт. УБ.
3. "Таван настай хүүхдийн сургуульд бэлтгэгдсэн байдал" судалгааны тайлан, (2011) БСШУЯ. Боловсролын хэрээтэн. НҮБ-ын Хүүхдийн сан. УБ.
4. Алексеева М.М., Яшина В.И., (1998) Методика Развития речи обучения родному языку дошкольников. Москва
5. Батдэлгэр Ж. Бага насны хүүхдийн сэтгэл судлал. (2011) УБ.
6. Доржсүгдэр Т., (2008) Онцгоо захионогонуа хөгжүүлэе, Мөрөн.
7. Ичвхорлоо Ш. (2010) Хүүхдийн хөгжил. УБ.
8. Мянмар О. (2011) Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн сэтгэцийн хөгжлийн зарим асуудал. УБ. Ганпринт
9. Наранцрэг Ц. (2008) Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн хэл яриаг хөгжүүлэх арга зүй. УБ. Мөнхийн үсэг
10. Наранцрэг Ц. (2011) Хүүхдийн утгын уялдаатай ярих чадвар /Нэг сэдэвт зохиол/. УБ. Мөнхийн үсэг
11. Наранцрэг Ц. (2014) Багийн ном. УБ. Мөнхийн үсэг
12. Норжсхорлоо Н. (2001) Бага насны хүүхдийн хөгжил. УБ.
13. Норжсхорлоо. Н Шийдвэрлэх нас. УБ., 2011. Мон судар
14. Оросо Ш., Батдэлгэр Ж., (2003) Бага насны хүүхдийн сэтгэл зүйн онол, УБ.
15. Оюунгэрэл Ц. (2010) Гурвхүртэлх насны хүүхдийн хэл ярианы хөгжилд үзүүлэх орчны нөлөөлөл. УБ. Орхил пресс
16. Цэвэл Я. (2013) Монгол хэлний тайлбар толь. УБ.
17. Ашигласан вэб сайт
18. http://pedlib.ru/books/40018/4_0018-1.shtml#book_page_top/ Алексеева М.М., Яшина В.И., Методика Развития речи обучения родному языку дошкольников: Учеб. Пособие для студ. Высш. И сред, пед. Учеб. Заведений., 3-е изд., стереотип. –М.: Издательский центр "Академия", 2000/

ЗУРГАА. ТУСГАЙ ХЭРЭГЦЭЭТ БОЛОВСРОЛ

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн хөгжих боломж

*Г.Ганбилэг, Д.Гэрэлт-Оюун, Д.Хандсүрэн
Завхан аймаг Тэс сумын бүрэн дунд сургууль*

Удиртгал

Монгол улс хүүхдэд ээлтэй байхын төлөө “Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц”-д тулгуурлан, “Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай” хууль, “Хүүхдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах тухай хөтөлбөр”, “Сургалтын цөм хөтөлбөр”, “Төрөөс боловсролын талаарх бодлого”, “Зөв монгол хүүхэд”, үндэсний хөтөлбөр зэрэг эрх зүйн баримт бичиг, бодлого, хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлж байна. Бага суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрт, “Боловсролын чанарын шинэчлэлийн үзэл санаанд: Хүн болох багаасаа буюу хүүхэд бүрт хичээл зааж сургах гэдэг ойлголтоос, хүүхэд бүрийг өөрийн гэсэн сонирхолтой, хичээл хийх чадвартай, ном унших хүсэлтэй, амьдралын төлөө зүтгэдэг чармайлттай болгоход нь тусалдаг систем, эцэг эхчүүд, сургууль, багш нартай хамтран ажиллах үүрэг оролцоог хөгжүүлэхийг зорьж байна гэж” тодорхойлсон. Харин сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүйн шаардлагад:

- Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрт сургалтыг дэмжих үйл ажиллагааг :
- Амьдрах чадварт суралцах /Суралцагчийн бүтээлчээр суралцахуйн зорилго, үйл явц/
- Иргэний боловсрол /Суралцагчийн суралцахуйн зорилго, үйл явц/
- Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа /үйл ажиллагааны зорилго, зохион байгуулалт/ гэсэн цаг оруулж өгсөн нь хүүхдийн хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааг нь голлон хэрэгжүүлж буй цаг болсон нь сайшаалтай.

Суурь боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөрт сургалтыг дэмжих үйл ажиллагааг :

- Амьдрах чадварт суралцах /Суралцагчийн бүтээлчээр суралцахуйн зорилго, үйл явц/
- Иргэний боловсрол /Суралцагчийн суралцахуйн зорилго, үйл явц/
- Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа /үйл ажиллагааны зорилго, зохион байгуулалт/ гэсэн цаг оруулж өгсөн нь хүүхдийн хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааг нь голлон хэрэгжүүлж буй цаг болсон нь сайшаалтай.

2014 - 2024 он Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлогын зорилго нь: “Иргэн бүр, авьяас чадвараа хөгжүүлэн үр бүтээлтэй хөдөлмөрлөж, аз жаргалтай амьдрахад шаардагдах мэдлэг чадвар, чадамжийг эзэмшин, ёс суртахуун, хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахиж, үндэсний нийтлэг үнэт зүйлсийг өвлөн насан туршдаа суралцах боломжоор хангах бүхий л үйл ажиллагааны цогц” гэж тодорхойлоод “Зөв Монгол хүүхэд” төлөвшүүлэх ажил үйлсээ эхлүүлсэн.

Гэвч хүүхэд өсвөр үеийнхэнд нийгмийн сөрөг нөлөө, зэцэг эхийн халамж, хамгаалал сул, үйлчилгээний доголдол зэрэг олон учир шалтгаанаас үүдэлтэй, олон бэрхшээл тулгамдсан асуудлууд байна.

Иймд хүүхдийн өмнө тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх, сөрөг үр дагавар нөлөөллийг бууруулах, урьдчилан сэргийлэхэд хүүхэд өсвөр үеийнхэн, эцэг эхчүүд, багш нар, найз нөхөд хамтран ажиллаж, тэгш оролцоог бүх талаар дэмжих нь чухал болоод байгаа билээ.

Түлхүүр үг: Зорилтот бүлгийн хүүхэд /Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд /эрүүл мэнд, сурч хөгжих, хамгаалуулах, оролцох ,боломж, танин мэдэхүй, хандлага, авьяас, сонголт

Зорилго: Зорилтот бүлгийн хүүхдэд хөгжих боломжийг олгож, дэмжих

Зорилт

1. Зорилтот бүлгийн хүүхдийг зөв хүн болгон төлөвшүүлэхэд нийгмийн ажилтан, анги удирдсан багш, ангийн хамт олон, эцэг эхийн зөвлөл, албан байгууллагууд хамтран тэдний оролцоог нэмэгдүүлэх боломжийг бий болгох.
2. Зорилтот бүлгийн хүүхдийн хөгжих боломжийг судлах

Судалгааны арга

- Ажиглалтын арга
- Ярилцлагын арга
- Асуулгын арга
- Туршилтын арга
- Тооцооллын арга

Судалгааны таамаглал

Хичээлээс гадуурх аливаа үйл ажиллагаанд зорилтот бүлгийн хүүхдүүд оролцохгүй байдал ажиглагдсан учраас тэднийг бусдын нэгэн адил уралдаан, тэмцээнд оролцуулж өөртөө итгэх итгэлийг бий болгож “би чадна” гэсэн хандлагыг дэмжих боломжуудыг эрэлхийлэн судалсан.

Зорилтот бүлгийн хүүхдийн оролцоо нэмэгдсэнээр тэдний хөгжил төлөвшилд илүү ахиц гарсан.

Судалгааны объект

Тэс суманд амьдарч байгаа зорилтот бүлгийн хүүхдүүд

Сорил, туршилт гүйцэтгэсэн байдал

2004-2017 онуудад жил бүр тодорхой сэдэв бүхий илтгэлийг багш нартай ярилцаж эцэг эх, багш нар, суралцагчаас асуулга, судалгаа авч, туршилтыг харьцуулан судалж багш нартай хамтран дүгнэлт хийсэн. Мөн сүүлийн 5 жил “Хамтдаа хөгжицгөөе” чуулганыг зохион байгуулж зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн санал бодлыг сонсож бие биенээсээ суралцах үйлийг хийж, урам хайрлаж, итгэл хүлээлгэх ажлыг зохион байгуулсан. Г.Ганбилэг, Д.Гэрэлт-Оюун, Д.Хандсүрэн багш нарын даасан анги хамт олны зарим нэг ажлаас жишээ болгов.

Мэдээлэл цуглуулсан арга

Боловсролын байгууллагад ажиллахдаа багш нарын хичээлд сууж тэмдэглэл хөтөлсөн болон сургуулийн нийгмийн ажилтан багш нартай хамтран олон төрлийн ажил зохион байгуулсан ажиглалтаас, багш нартай ярилцсан ярилцлагаас, хэлэлцүүлэг, зөвлөгөөн зэрэг арга зүйн материалуудыг ашиглан мэдээлэл цуглуулсан.

Судалгааны шинэлэг тал

Сургалтын цөм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэхэд зорилтот бүлгийн хүүхдийн оролцоо илүү чухал болохыг эрэлхийлсэнээр шинэлэг юм.

Судалгааны ач холбогдол

Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэхэд сургуулийн нийгмийн ажилтан, анги удирдсан багш нар, анги хамт олон, эцэг эх, төрийн ба төрийн бус байгууллагуудын хамтын үйл ажиллагаа нь зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн тэгш оролцоог сайжруулж, хөгжих боломжуудыг тодорхойлох гэж оролдсоноороо ач холбогдолтой.

Онолын асуудал

АНУ-ын сэтгэл зүйч Грек Крайг “Хүний хөгжил” хэмээх бүтээлдээ: “Хөгжил бол хүний бие махбодид явагдаж буй биологийн процессуудын улмаас болон орчны нөлөөллийн үр дүнд хүний бие организм, сэтгэхүйн зан үйлд гарч буй өөрчлөлтүүд ” гэж үзсэн байна. Үүнээс үзэхэд хөгжил нь эерэг өөрчлөлт юм.

Өөрчлөлт бол хүний бие бялдар, танин мэдэхүй, оюун ухаан, харилцаа, хүрээлэн буй орчиндоо хандах хандлага, биеэ авч явах байдал, бүтээлч байх чадварт гарч буй дэвших хандлагатай чанарын өөрчлөлт гэж үзэж болно.

Хүүхдүүдийн хувьд хүүхэд насаа хэрхэн туулж өнгөрөөх нь гэр бүл болон, орон нутаг, сургууль зэрэг олон хүчин зүйлээс хамаарч ихээхэн ялгаатай.

Монгол улс хүүхдийн эрхийн тухай конвенцэд нэгдэн орсноор хүүхдийн хөгжлийг сайжруулах үндсийг бүрдүүлж өгсөн.

Гэвч биеийн болон оюун ухааны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдэд эрхээ бүрэн эдлэх боломжуудыг бий болгоход нийгмийн ажилтан, анги удирдсан багш нар анхаарах хэрэгтэйг ажлын явцад мэдэрсэн. Ийм хүүхдүүдийн тухайд хайр халамж, дэмжлэг, урам зэрэг нь хүчтэй өдөөгч болж зан үйлийг нь зохицуулахыг ажигласан

“Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд” гэж төрөлхийн болон удамшлын эмгэг өөрчлөлт, осол гэмтлийн улмаас, бие эрхтэн, оюун ухаан, сэтгэц, тулах хөдлөх эрхтэн, мэдрэхүйн чадавх, амьдрах, хөдөлмөрлөх боломж хязгаарлагдсан нь тогтоогдсон хүнийг хэлнэ. /Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн нийгмийн хамгааллын тухай хууль 2005.12.08/

Хөнгөн хэлбэрийн бэрхшээлтэй хүүхэд бусдын адил хүсч мөрөөдөж, тоглож наадаж, сурч хөгжихийн төлөө тэмүүлж байдгийг нийгмийн ажилтан, анги удирдсан багшийн үүргийг гүйцэтгэж байх хугацаандаа сайн ойлгож анхаарсан. Гэртээ түгжээтэй байснаас хамт олны дунд өдрийг хөгжилтэй өнгөрөөж, бусдын адил байх нь сайхан. Энэ үед өөрийгөө хөгжлийн бэрхшээлтэй гэдгээ ч мартдаг.

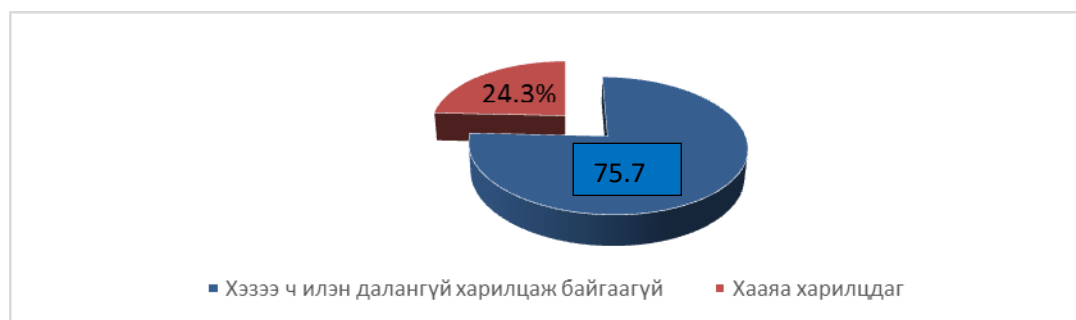
Тиймээс нийгмийн ажилтан, анги удирдсан багш, ангийн хамт олон, эцэг эхчүүд, багш нар, албан байгууллагуудтай хамтран тэдэнд тусламж үзүүлэх, эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх, дэмжих, жигд хүртээмжтэй үйлчилгээ үзүүлж, нөлөөлөх боломжийг эрэлхийллээ.

Судалгаа

1. Тус сумын бүрэн дунд сургуульд суралцаж байгаа зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн судалгааг гаргавал:

Д/д	Он	2012		2013		2014		2015		2016		2017	
		Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм
1	Оюун ухаан	2	2	2	2	1	2	3	2	2	1	1	1
2	Тулах эрхтэний		3		2		2		2		2	1	1
3	Гарын хуруунууд үгүй		1		1		1		1		1		1
4	Тагнай цоорхой	1	2	1	2		2		2		2		2
5	Сонсгол муу	3	1	3	1	3	1	3	1	3	2	3	2
6	Хараа муу	4	2	5	2	5	2	5	2	5	2	3	3
7	Хэл яриа сул буюу хэлгүй		1		1		1		1		2	2	4
8	Хавсарсан	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	0
9	Бүгд	11	14	12	13	11	13	13	13	12	14	12	14
		25		25		24		26		26		26	

2. Зорилтот бүлгийн суралцагчидтай ярилцахад:
 - ❖ Санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж чаддаггүй
 - ❖ Манай ангийн сайн хүүхдүүд уралдаан тэмцээнд оролцдог, би оролцож байгаагүй гэж өгүүллээ.
3. Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдээс ангийн хүүхдүүдтэйгээ илэн далангүй дотно харилцаж байна уу? гэсэн асуулгад :
 - ❖ Хэзээ ч илэн далангүй харилцаж байгаагүй – 75.7%
 - ❖ Хааяа харилцдаг – 24.3%

Ажиглалт болон дээрх судалгаанаас үзэхэд: Нийт анги бүлгийн хүүхдүүд зорилтот бүлгийн хүүхэдтэйгээ дотно харилцаа байхгүй, тусалж дэмжих нь сул, шоглодог байдал нь харагдсан.

4. Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн сонирхлын судалгаа: /2011 он/

Д/д	Юуг сонирхдог болох	Хүүхдийн тоо
1	Дуу дуулах	3
2	Хөгжим сонсох	3

3	Дуу сонсох	3
4	Аяга угаах	4
5	Зураг зурах	3
6	Бүжиглэх	1
7	Тоо бодох	1
8	Дүрс эвлүүлэх	5
9	Даам тоглох	1
10	Сагс тоглох	1
	Бүгд	25

Сонирхол байдаг боловч биеэр оролцож хийх нь сул байв. Иймээс хүүхдийн эрхэд суурилсан зөв хандлагыг төлөвшүүлэх, хүүхдийн хөгжил, хамгаалал, оролцоог тэгш олгох боломжийг бий болгох, зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн талаарх олон нийтийн тогтсон ойлголт, хандлагад өөрчлөлт хийх зорилготойгоор 2011 оноос эхлэн зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн чуулган хэлэлцүүлэгийг зохион байгуулж эхэлсэн.

Зорилт-1

Оролцоо нь эрх болохын зэрэгцээ үйл явцад практик хэрэгцээ шаардлага болж байдаг. Оролцоо нь хүүхдийн хөгжлийн 4 үндсэн эрхийн суурь эрх нь болдог. Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдтэй уулзан ярилцаж близ анкет, сонирхолын судалгаа хийсний дүнд эхний ээлжинд оролцоог чухалчилж нэн тэргүүнд анхаарлаа.

Хүүхэд өөрөө бие даан гүйцэтгэх, оролцох үйлийн явцдаа суралцан хөгждөг зарчмыг харгалзан зорилтот бүлгийн хүүхдүүд бусад хүүхдүүдийн оролцоотой чуулган хэлэлцүүлгийг зохион байгуулах сонголтыг хийсэн.

Чуулганыг:

- ❖ Сургууль, албан байгууллагууд, багш нар, эцэг эхчүүд, найз нөхдийн хамтын ажиллагааг сайжруулах
- ❖ Зорилтот бүлгийн хүүдүүдийг нийгмийн амьдралд оролцох оролцоог дэмжиж, урам хайрлаж, итгэл бий болгож, туслаж, авьяас чадварыг нь илрүүлж, хамт олон дотор хөгжих боломжийг нээх зорилготойгоор тусгай удирдамжийн дагуу дотроо дэд хөтөлбөртэй сарын аян зарлаж үйл ажиллагааг зохион байгуулж ирсэн.

Жил бүр 25-26 хүүхдэд эрүүл аюулгүй амьдрах, сурч хөгжих, хамгаалуулах, оролцох эрхийг дэмжиж албан байгууллагууд, анги хамт олон, анги удирдсан багш, эцэг эхийн зөвлөлтэй хамтран 152 хүүхдэд 4.560.000 төгрөгний эд материалын зүйл, хувцас, хичээлийн хэрэглэл болон сэтгэл зүйн дэмжлэг туслалцаа үзүүлсэн байна.

Завхан аймгийн Нийгмийн бодлогын хэлтэсийн дарга, Боловсрол соёл урлагийн газрын дарга нарт, Б.Т, Г.Э нарын сонирхол, хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзаж тухайн байдлыг нь танилцуулж өргөдөл хүргэж, суманд ирэхэд нь өөрсдийг нь биеэр уулзуулж, ярилцуулан, зуучилж жижиг notebook-тэй болгож өгсөн. Энэ 2 хүүхэд компьютер сайн сурсан.. Б.Т-ийн өдөр тутмын хэрэглээ болсон.Анги хамт олон, багш бүрт сонголт хийсний дагуу жил бүр зорилтот бүлгийн нэг хүүхдэд өөрийнх нь сонирхол хэрэгцээнд нь тулгуурлан мэдээлэл өгч сэтгэл зүйн болоод эд материалын тусламж дэмжлэг үзүүлдэг.

Энэ нь зорилтот бүлгийн хүүхдүүдэд урам хайрлаж, бусдын дунд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэн, бусдаас суралцаж, найзалж, санал бодлоо хуваалцах сайн талтай ажил болдог. Жишээ нь: 2017 онд суралцагч Ц-д багш Г.Ганбилэг Монгол ардын “Могой хээр морь ” дууг зааж өгсөн.

Даасан ангийн сурагчид шатар, даам, бүжиг, реп бүжиг, гарын доорх материал ашиглан бэлэг дурсгалын зүйл хийх аргачлалд сургасан.

Д.Гэрэлт-Оюун багштай 11а ангийн хамт олон Ц-г сонгон монгол ардын бүжиг, реп бүжиг, монголын уламжлалт тоглоом наадгай болох шагай няслах, морь уралдах, шагай шүүрэх, мэлхий өрөх тоглоомыг зааж сургасан. Мөн ангийн сурагч Х.Мөнхзаяа Ц-д шатрын “Мад” өрөх аргад суралцуулсан. Ангийн эцэг эхийн төлөөлөл Сүрэнхорол, Баасамбуу нар Ц-г орон нутгийн түүхийн дурсгалт газруудыг танилцуулж сумын музейг үзүүлж тайлбарлууллаа. Ц-ийн хэрэгцээнд зориулж цүнх, гарын бэлгийн хамт дурсгав.Зорилтот бүлгийн Ц нь хүүхдийн оролцооны байгууллагын гишүүн Б.Оюунпүрэвтэй хамтран номын санд сууж үлгэр уншин бяцхан ном, бүтээл хамтран хийж найздаа дурсгав.

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн оролцоог нь дэмжихдээ:

- Өөрийг нь хүндэтгэн харилцах

- Орчинд нь өөрийн байр суурийг эзлүүлэх, түүнийг хүлээн зөвшөөрөх
- Өөрийн хүсэл тэмүүлэлд түшиглэн дэмжих
- Сайн талаа нээхэд нь туслах
- Өөрөөр нь сонголт хийлгэх
- Сул талыг нь хүчээр болиулахаас урьдаар сануулах, сэрэмжлүүлэх
- Үгийг нь сонсох, чөлөөтэй яриулах замаар дотоод сэтгэлд нь нэвтрэх
- Өөрөөр нь батлуулах, тайлбарлуулах
- Шийдвэр гаргахад оролцуулах
- Өөрийгөө илэрхийлэх бүх боломжийг олгох
- Зөвшилцөж, дүрэм журмаа гаргах
- Санаа сэдлийг нь дэмжих ба урамшуулах зэрэг аргуудыг хэрэглэсэн

Зорилт-2

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүд бусад хүүхдийн адил сурч боловсрох, хөгжих эрхтэй ч өмнө нь тэд энэ эрхээ хангалттай эдэлж чадахгүй байсан. Харин одоо анги хамт олон, эцэг эх, багш нар, нийгмийн ажилтан, албан байгууллага хамтран чуулган, хэлэлцүүлэг, зөвлөгөөн хийснээр сурч боловсрох, хамгаалуулахоролцох, эрүүл байх эрх нь нээлттэй болж өөрийн авьяасаа нээн илрүүлж, хөгжүүлэх сайн талууд судалгаагаар харагдсан.

2017 оны судалгаанаас үзэхэд:

Д/д	Юу сурсан	Хүүхдийн тоо
1	Дуу дуулдаг	5
2	Бүжиг бүжиглэдэг	4
3	Шүлэг уншдаг	2
4	Шатар, даам тоглодог	7
5	Зураг зурдаг	3
6	Сагс, гар бөмбөг тоглодог	4
7	Компьютер дээр ажилладаг болсон	2
	Бүгд	27

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүд үеийн найз нөхөддөө зургийн, зохиосон шүлгийн, бяцхан ном, бүтээлийн үзэсгэлэнгээ үзүүлж, сурч мэдсэн зүйлээрээ тайлан тоглолт хийдэг болсон.

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдэд бий болсон боломжууд

Д/д	Чуулганы нэр Боломжууд	2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он	2017 он
		Хамтдаа хөгжицгөө	Дэмжье, тусалъя, хамтаръя	Итгэе, хамтаръя, хөгжицгөө	Хамтдаа суралцаж хөгжицгөө	Хамтдаа суралцаж хөгжицгөө	Хамтдаа хөгжицгөө
1	Санал бодлоо илэрхийлэх	+	+	+	+	+	+
2	Үйл ажиллагаанд биеэрээ оролцох	+	+	+	+	+	+
3	Багаар хамтран ажиллах		+	+	+	+	+
4	Эрүүл аюулгүй амьдрах		+	+	+	+	+
5	Хамгаалуулах	+	+	+	+	+	+
6	Сурч хөгжих		+	+	+	+	+
7	Оролцох	+	+	+	+	+	+
8	Эрүүл мэнддээ анхаарах		+	+	+	+	+
9	Дотно харилцах			+	+	+	+
10	Авьяасаа хөгжүүлэх			+	+	+	+
11	Дэмжлэг, туслалцаа авах			+	+	+	+

Дээрх боломжууд бий болсноор зорилтот бүлгийн хүүхдүүд санал бодлоо чөлөөтэй хэлж, танин мэдэхүйн болоод сонирхол хүслийн дагуу сурах зүйлээ сурч, АХА болон шатрын тэмцээнд оролцож алт, мөнгө, хүрэл медаль зүүж бусад хүүхдүүдийн адил эрхээ эдэлж, өөртөө итгэх итгэлтэй болж бэрхшээл бүрийг даваан туулж ялан дийлэх эрч хүч, өөдрөг үзэл тэвчээртэй болсон. Найз нөхдийн хүрээ нэмэгдсэн.

Нийгмийн ажилтан шатрын дугуйлан хичээллүүлж

Б.Т, Э.А, Д.Ц, Ц.Д, Э. М, Д.Н , Б.Г нэр бүхий 7 хүүхдийг шатрын дугуйланд суралцуулж, шатар тоглуулж сургасан. Одоо шатрыг сайн тоглоно.Энэ чанараараа хүлээцтэй, бусдыг сонсож аливааг олон талаас нь харж өөртөө итгэх итгэл нь нэмэгдсэн. Бусдын адил тэмцээнд оролцож, алт, мөнгө, хүрэл медаль зүүж “Би чадна” гэсэн урам зоригтой болсон.

“Танин мэдэхүйн АХА” тэмцээнийг жил бүр явуулснаар Зорилтот бүлгийн хүүхдүүд сум орон нутаг ,албан байгууллагууд, сургууль, хамт олны талаар мэдээлэлтэй болсон төдийгүй дэлхий ертөнц, байгаль, ан амьтан, Ю-н мэдлэг нь сайжирсан.Сэтгэл санаа, үг хэл бие бялдарт нь өөрчлөлт гарч,бусадтай чөлөөтэй харилцах боломж нээгдсэн. Бусдад тусламж үйлчилгээ үзүүлж чаддаг болсон.

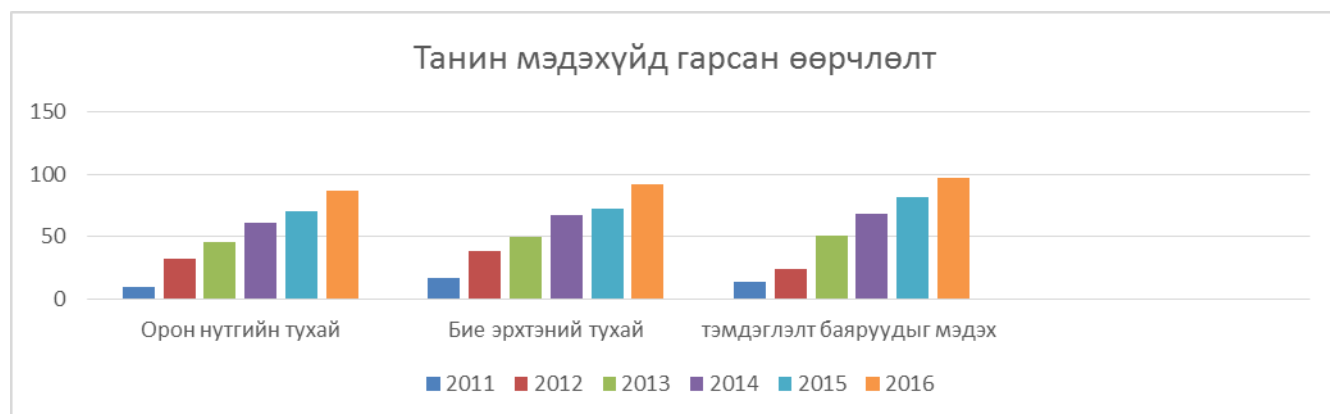
Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн хөгжих боломжийг сайжруулахдаа:

- Хайрлах
- Сайшаан дэмжих
- Магтан урамшуулах
- Халамжлан сургах
- Шан өгөх
- Ухааруулан тайлбарлах
- Өмгөөлөн хамгаалах
- Хийлгэн дадлагажуулах зэрэг хүүхдийг хүмүүжүүлэх уламжлалт аргад тулгуурласан.

Үр дүн

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдэд дадал хэвшил болсон зүйлүүд:

- ❖ Мэндлэх ёсонд суралцсан
- ❖ Талархах ёсонд хэвшсэн
- ❖ Баруун гарын дүрэм баримталж явдаг болсон
- ❖ Дүрэмт хувцасаа өмсөж хэвшсэн
- ❖ Бусдыг хүлээцтэй сонсож сурсан
- ❖ Гэрийн даалгаврыг тогтмол хийдэг болсон
- ❖ Цаг баримтлахад анхаарах болсон
- ❖ Ариун цэвэрч байж, хогийг хогийн саванд хийж хэвшсэн
- ❖ Өөрийгөө хянадаг болсон
- ❖ Оролцоо нэмэгдсэн
- ❖ Дотно харилцааг эрхэмлэдэг болсон
- ❖ Аливаад өөрийн биеээр оролцдог болсон
- ❖ Өөрөөрөө бахархаж “Би чадна” гэсэн итгэлтэй болсон
- ❖ Бусдаар бахархдаг болсон
- ❖ Хүсэл сонирхлоо дэмждэг болсон
- ❖ Олон найз нөхөдтэй болсон
- ❖ Хичээл сурлаганд ахиц гарсан

Дадал хэвшил болсон зүйлүүдийг дүгнэвэл:

	2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он	2017 он
--	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Хугацаа						
Хөгжил						
Эрүүл мэнд	Гараа зөв угааж сурсан	Нусны алчуур, үдийн цайны аягаа угааж сурсан	Архи, тамхины хор уршгийг ойлгосон	Хичээлд ирэхдээ цайгаа ууж хэвшсэн	Шүдээ зөв угааж, содны уусмалаар амаа зайлж хэвшсэн	Өглөө, өдрийн дасгалыг хийж хэвшсэн
Танин мэдэхүйн талаар	Юу чаддагаа мэддэг болсон	Орон нутгийн тухай мэдлэгтэй болсон	Хүний бие эрхтэнийг ялгадаг болсон	Багаар хамтран ажилладаг болсон	Өөрийгөө илэрхийлж санал бодлоо чөлөөтэй хэлдэг болсон	Дэлхий ертөнц, байгаль, ан амьтаны талаар мэдлэгтэй болсон
Оюун ухааны хөгжил	Шагрын дугуйланд суралцдаг, зураг зурж буддаг болсон	Бусдын дэмжлэгтэйгээр шүлэг зохиож бичдэг, найзалж тоглодог болсон	Үлгэр уншиж, үйл явдлыг нь ярьдаг болсон	Тэмдэглэлт баяр үйл явдлыг хэдийд болдыгийг мэдсэн	Шатар тоглож тэмцээнд ордог ба шагайн тоглоом мэддэг болсон	Бүтээл хийж нааж буддаг, дуу дуулж, бүжиг бүжиглэж сурсан, хичээл сурлагад ахиц гарсан

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн нийгэмшихүйн хөгжлийг харуулбал

Насны ангилал	Хүүхдийн тоо	2011 он									2017 он										
		Өөртөө итгэх итгэл					Өөртөө итгэх итгэлтэй	Сэтгэлийн хөдөлгөөн			Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө хянаж удирддаг	Өөртөө итгэх итгэл					Өөртөө итгэх итгэлтэй	Сэтгэлийн хөдөлгөөн			
		Санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлдэг	Уралдаан тэмцээнд оролцдог	Найз нөхөдтэйгээ харилцдаг	Даган дуурайдаг	Давуу болон сул талаа мэддэг		Сэтгэлээр гутардаг, бухамддаг	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнөө удирддаг	Бусдыг ойлгодог		Санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлдэг	Уралдаан тэмцээнд оролцдог	Найз нөхөдтэйгээ харилцдаг	Даган дуурайдаг	Давуу болон сул талаа мэддэг		Сэтгэлээр гутардаг, бухамддаг	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнөө удирддаг	Бусдыг ойлгодог	Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө хянаж удирддаг
7-11	12			3	8	1	3	12	4	3	3	8	7	12	3	12	8	2	10	9	10
12-15	10			2		2	2	8	4	3	3	8	8	10		10	6	2	9	9	10
16-18	4			1		1	1	4	1	1	1	3	4	4		4	4	1	3	4	4

Зорилтот бүлгийн бага, дунд ангийн хүүхдүүд өөртөө итгэх итгэл сул, амжилтгүй бол сэтгэлээр унах, бухимдах сөрөг тал ажиглагдсан. Мөн бусдыг аялдан дагалдах, даган дуурайх хандлагатай, өөрийн давуу ба сул талаа мэддэггүй байсан. Жил ахих тусам өөртөө итгэх итгэл нь нэмэгдэж сэтгэлийн хөдөлгөөнөө удирддаг болсон.

Дүгнэлт

“Нэг удаагийн магтаал, гурван сар урам зоригтой явах цэнэг өгдөг юм” Марк Твен

Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдэд гарсан өөрчлөлтүүд

Д/д	Чуулган эхлэхээс өмнөх үе /2010 он/	Чуулган зохион байгуулагдсанаас хойшхи үе
1	Эцэг эхчүүд зорилтот бүлгийн хүүхдээ бусдаас нуудаг хөгжлийн бэрхшээлтэй гэж хэлүүлэхээс айдаг, ичдэг	Нийгэм хамт олон дотор хүүхдээ хөгжүүлэх, бусдын хүүхдүүдийн адил байх нь зүйтэй гэж ойлгосон, Хамт олонтой байлгахыг эрмэлздэг болсон
2	Зорилтот бүлгийн хүүхдүүд оролцоо муу, уралдаан тэмцээнд оролцдоггүй, сонгон дугуйланд суралцдаггүй	Бусдын адил тэгш сайн оролцож тэмцээнээс медаль зүүж өөрийн сонирхолын дагуу дугуйланд суралцдаг болсон

3	Өөртөө итгэх итгэл сул	Өөртөө итгэх итгэлтэй болж “Би чадна” гэсэн эрмэлзэл хандлагатай болсон
4	Бусдыг сонсож, хүлээцтэй байх чадвар сул, өөрийгөө хянах чадваргүй	Бусдыг сонсож, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлдэг, өөрийгөө хянадаг болсон
5	Найз нөхдийн хүрээлэл багатай, хамтдаа тоглодоггүй	Найз нөхдийн хүрээлэл өргөжин тусламж дэмжлэг сайжирч багаар хамтран ажилладаг болсон
6	Төрийн ба төрийн бус байгууллагуудын ойлголт, оролцоо сул	Төрийн ба төрийн бус байгууллагуудын оролцоо сайжирч шифийн холбоо тогтоож тусалж дэмждэг болсон. Эрүүл мэндийн төвөөс хүүхэд бүрт витаминжуулалт хийгддэг болсон.
7	Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн эцэг эхүүд бие биеэ мэддэггүй	Эцэг эхчүүд нь хоорондоо танилцаж ЗБХ-ийн эцэг эхийн холбоо байгуулсан
8	Зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийг үл хайхрах хандлагатай байсан	ЗБХ-ийн талаар олон нийтийн тогтсон ойлголт хандлага өөрчлөгдсөн.

“Хамтдаа хөгжицгөө” чуулганыг зохион байгуулснаар зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн нөхцөл байдлыг ойлгож тэдний санал бодлыг сонсож, тулгарч буй асуудлуудыг мэддэг болсон. Мөн бүх хүүхдийн эрх тэгш байдалд анхаарч, зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн эрхийг хамгаалах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, хөгжих, оролцох, үл хайхрагдах бүхий л боломжуудыг бий болгох нөхцлийг бүрдүүлж өгдөг.

Цаашид сургуулийн нийгмийн ажилтан, анги удирдсан багш нар хамтран өөрийн сургуулийн онцлог байдлыг харгалзан хүүхэд бүрийн тэгш оролцоо хөгжих боломжийг бүрдүүлж зорилтот бүлгийн хүүхдүүдэд итгэл өгч урам хайрлаж ажиллах нь чухал байна.

Зорилтот бүлгийн хүүхэд бүхэн эрүүл энх өсөн торниж, сурч боловсрох, хамгаалуулах, оролцох эрх нь хязгаарлагдахгүй байгаасай

Ном зүй

1. Бүрэн дунд боловсролын сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилт ба сургуулийн менежмент – УБ 2016 он
2. Боловсрол судлал 2010 – 2016 оны дугаарууд
3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн холбогдолтой хууль тогтоомжийн эмхтгэл УБ 2007 он
4. Б.Жадамба, Ч.Чимэдлхам “ Судалгааны арга зүй ” УБ 2001он
5. И.Лувсандорж “Байгаль орчин – тогтвортой хөгжлийн боловсрол ” хичээлийн хөтөлбөр УБ 2007 он
6. Төрөлжсөн сургалтын гарын авлага УБ 2014 он

Оюуны бэрхшээлтэй хүүхдийн ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээл багшлах арга зүйд нөлөөлөх нь

Б. Очирсүрэн, Ochiroo0518@yahoo.com

Баянзүрх дүүргийн мэргэжлийн сургалттай 55 дугаар тусгай дунд сургууль

Зорилго: Оюуны бэрхшээлтэй хүүхдийн ерөнхий боловсролын тусгай сургуулиудын анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээлийг судалж багшлах арга зүйд хэрхэн нөлөөл үзүүлдгийг судлах

Зорилт:

- ◆ Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээлийн тухай онолын материал цуглуулан судлах
- ◆ Тусгай сургуулиудын мэргэжлийн багшийн хүрэлцээ мэргэшсэн багш бэлтгэх хэрэгцээг тодорхойлох
- ◆ Тусгай сургуулиудын багш нарын мэргэшилд дүн шинжилгээ хийх
- ◆ Тусгай сургуулиудад ажиллаж буй багш нарт тулгамддаг бэрхшээлүүдээс гарах арга замыг боловсруулах

Судалгааны ажлын арга: Тус сэдэвтэй холбоотой ном, эрдэмтдийн бүтээл, гадны орны ном товхимолтой танилцах, ажиглалтын арга, ярилцлагын арга, баримт бичгийн судалгаа, анализ синтезийн арга, ерөнхийлөн дүгнэх аргуудыг ашиглалаа.

Судалгааны ажлын бүтэц: Энэхүү судалгааны ажил нь удиртгал, хоёр бүлэг, дөрвөн дэд бүлэг, дүгнэлт, ном зүйгээс бүрдэж байна. **Судалгааны онол, практикийн ач холбогдол:** Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллана гэдэг нь багшаас маш их хүч, хөдөлмөр, ур ухаан, тэсвэр тэвчээр мөн хамгийн чухал нь маш их сэтгэл шаарддаг. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллана гэдэг ялангуяа анги удирдсан багш нарт маш их асуудал, мэргэшил, онол арга зүйн тулгамдсан асуудал болдог. Анги удирдсан багш нар тулгамдсан асуудлаа шийдэж чадаагүйгээс ажилдаа дур сонирхолгүй болох цаашлаад багшийн ажлаа орхих

ч тал байдаг. Тусгай сургуулийн багш нарт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах, анги удирдах ажлыг зөвхөн эв дүй, хичээл зүтгэлээрээ хийдэг ажил бус өөрт туршлага хуримтлуулах, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах арга зүйд суралцах, мөн тодорхой менежменттэй ажиллахыг орхигдуулсан байдаг.

Онол арга зүйн үндэс

Сэдэв сонгосон үндэслэл: Тусгай хэрэгцээт боловсролын байгууллагууд /тусгай сургуулиуд/ зорилгодоо хүрэхийн тулд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд нэг бүрийг засан сайжруулах, нийгэмшүүлэх, хайрлан хамгаалах, эрхийг нь хамгаалах, тэднийг боловсролд тэгш хамруулахын тулд тусгай хэрэгцээт боловсролын байгууллагад ажиллаж буй багшийн АРГА ЗҮЙ, мэдлэг, чадвар, дадлага туршлага бүхий чадварлаг хамгийн гол нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн төлөө СЭТГЭЛ гаргадаг болгох хэрэгтэй. Тиймээс боловсролын салбар дахь анхны ажлын гараагаа эхлүүлж, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн төлөө сэтгэл шулуудан ажиллаж буй салбарынхаа багш, сурган хүмүүжүүлэгчдэд тулгамдаж буй бэрхшээлийг судалж энэ нь багшлах арга зүйд хэрхэн нөлөөлдөг, бэрхшээлээс хэрхэн гарах арга замыг онол, судалгаанд үндэслэн боловсруулж ажиллахыг зорин ажиллаа.

Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багшид тулгамддаг тодорхой бэрхшээлүүдийг даван туулах гарц олсноор багшийн арга зүйг шинэчлэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг ойлгох, түүнтэй мэргэжлийн үүднээс чин сэтгэлээсээ зөв ажиллах арга чиглэлийг тодорхойлох нь уг судалгааны ажлын үндэслэл болно.

Сэдвийн судлагдсан байдал:

Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багшид тохиолдох бэрхшээл түүнийг даван туулах арга замын тухай судалгаа шинжилгээний ажил хийгдээгүй байдаг. 2013 онд МУБИС-ийн багш, доктор /Ph.D/ дэд профессор Г.Батцэнгэл, магистр Ч.Байгальмаа нар “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах багшийг бэлтгэх хэрэгцээг судалсан нь” Г.Батцэнгэл “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллаж байгаа багш нарын хөдөлмөрийн онцлог, ажлын ачааллыг тогтоох үнэлэх нь” сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүлэл 2011 он, Ц.Баттуяа “Тусгай хэрэгцээт боловсролын нарийн мэргэшсэн багш бэлтгэх хэрэгцээ шаардлага” сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүлэл 2013 он сэдвээр тус тус судалсан байна.

Судалгааны хамрах хүрээ: Нийслэлийн 25, 55, 63, 70-р тусгай сургуулиудын анги удирдсан багш нар, эцэг эх. Улсын хэмжээнд оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй /онцгой анхаарал шаардлагатай / хүүхдийг боловсролд хамруулдаг 4 тусгай сургууль байдаг бөгөөд сургууль тус бүрээс 16-20 анги удирдсан нар нийт 80 анги удирдсан багш нараас 20 асуулга, нийт 80 эцэг эхээс 10 асуулга бүхий анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээлийг судлах судалгааг авч дүгнэв.

Багш мэргэжил, түүнд тавигдах нийгмийн шаардлагын талаарх онол, үзэл баримтлал

I. 2 Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн түүх ба тусгай хэрэгцээт боловсролын багшид тавигдах боловсролын шаардлага, стандарт

XX зууны сүүлийн хагасаас Монгол оронд хүн ам далайцтай өсөхийн зэргэцээ бичиг үсэг үл мэдэгчдийн тоо бага багаар өссөөр ирсэн байдаг. Энэ нь оюун ухааны хомосдолтой, саажилт өвчтэй, хэлгүй дүлий хүүхдийн тоо мэдэгдэхүйц өсч, тэдэнд зориулсан тусгай сургалт үгүйлэгдэж байлаа. Монгол улсын боловсролын тогтолцооны хөгжил дэвшилд гарсан томоохон ололтуудын нэг нь XX зууны сүүлийн хагас буюу 1960аад оны эхээр тусгай сургууль гэдэг нэр томъёо монгол үгсийн санд нэмэгдэж тусгай сургууль үүсэн байгуулагдсан явдал юм.

Нийслэл хотод хүн ам нягтран суурьшиж, тусгай хэрэгцээт боловсрол олгор шаардлагатай хүүхдийн тоо жилээс жилд өсөн нэмэгдэж, 1970аад онд тухай үеийн Улаанбаатар хотын Найрамдал, Ажилчин, Октябрийн районд тусгай сургууль байгуулагдах онцгой шаардлага гарч, ууган тусгай сургуулийн боловсон хүчний шууд оролцоо удирдлагаар 25, 55, 63, 70, 116 дугаар тусгай сургуулиуд салбарлан гарсан түүхтэй.

Тусгай хэрэгцээт боловсролын багш

“Хүүхдийн сэтгэцийн хөгжлийн түвшин доогуур байх тусам, түүнтэй ажиллах багшийн боловсролын түвшин тэр хэмжээгээр өндөр байх хэрэгтэй.” гэж 20-р зууны эхээр Германы нэрт сурган хүмүүжүүлэгч, согог зүйч багш П.Шуман тэмдэглэсэн.

Герман улс, сурган хүмүүжүүлэх ухааны түүхэнд Европт зөвхөн, анх удаа дунд сургуулийн багш нарыг бэлдсэн төдийгүй, дүлий болон боловсролын тусгай хэрэгцээтэй хүүхэдтэй ажиллах багшийг бэлдэх

анхны /1812 он/ курсыг нээсэн. Орос улсад согог зүйч /логопед, сурдопедагог/ багшийг, 1898 онд Санкт-Петербург хотноо байнгын ажиллагаатай 1 жилийн курсээр бэлдэж эхэлжээ.

Гэхдээ бүхэл бүтэн 2 зууны турш зөвхөн багш нар төдийгүй эмч, хэл шинжээчид болон бусад хүмүүсийн уйгагүй үйл ажиллагааны үр дүнд, тусгай мэргэжлийн нэмэлт бэлтгэлтэй байх шаардлагыг ойлгож эхэлсэн байна. Манай улсад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах багшийг бэлтгэх ажлыг 1993 онд Багшийн сургууль туршсан байна.

1993 – 1997 онд МУБИС-ийн Багшийн сургуульд согог зүйч багш бэлтгэж, бага боловсролын мэргэжлийн багшийн ангид “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сурган хүмүүжүүлэх зүй”, “Хэл засал, сэтгэл заслын” хичээл заадаг болж, их, дээд сургуулиудад эрүүл Монгол хүн судлал хөгжих суурь тавигдсан юм. Оюун ухааны бэрхшээлтэй монгол хүүхдийн сургалт, эмчилгээ сувилгаа, сурган хүмүүжүүлэх заслын үндэсний хөтөлбөрийг Ш.Мижид-Очир, М.Балдандорж, Г.Чимгээ, О.Чулуунбаатар, Т.Самдан, З.Бибиш, Ч.Ганбилэг, Ч.Жаргал нарын зэрэг согогзүйчид боловсруулж, тэд хүмүүсийн хөгжлийн бэрхшээлийг эмийн бус аргаар засах үүсгэл санаачилгыг хэрэгжүүлсэн энэрэнгүй үйлсийн зүтгэлтнүүд билээ.

Гэхдээ өнөөдөр гадны улс орнуудад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах багшийг шинээр, давтан бэлтгэх, мэргэжил дээшлүүлэх олгох чиглэлээр янз бүрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Манай улсын тухайд 2013 оны 10 дугаар сараас анх удаа тусгай боловсролын багшийг 1 жилийн хугацаатайгаар бэлтгэх туршилтын ажлыг МУБИС хийж байна.

Тусгай боловсролын багшийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа, ерөнхий боловсролын багшийн үйл ажиллагаанаас илүү өргөн хүрээнд /нийгмийн халамж үйлчилгээ, сурган хүмүүжүүлэх, сэргээн засалт, зөвлөгөө оношлогоо, сэтгэц заслын, засан сайжруулах/ хамтарч ажиллахыг шаарддаг.

Согог зүйч мэргэжлийн багшийн олж авч байгаа шинжлэх ухааны болон практик мэдлэг хүн судлалын зарчим дээр үндэслэсэн байдаг. Энэ зарчим нь хэвийн ба хэвийн бус хөгжилтэй хүн, түүний нийгэмшлийн тухай хэрэгтэй бүх л мэдлэгийн түүвэрчлэл сонголтоор тодорхойлогддог.

Согог зүйч багшийн үйл ажиллагаа дараах ажил хэргийн болон мэргэжлийн хүрээгээр тодорхойлогдоно. Үүнд:

- Урьдчилан сэргийлэх ажил
- Сурган хүмүүжүүлэх боловсролын үнэлгээ
- Сэтгэлзүйн зөвлөгөө
- Тусгай сурган хүмүүжүүлэх ухааны соён гэгээрүүлэх ажил
- Сэтгэл зүйн зөвлөгөө, сэтгэл заслын тусламж үзүүлэх ажилд оролцох
- Боловсрол, сурган хүмүүжүүлэх, нийгэмшүүлэх ажил зохион байгуулах
- Их дээд, дунд сургуульд багшлах
- Тусгай сурган хүмүүжүүлэх ухааны салбарт эрдэм шинжилгээ судалгааны үйл ажиллагаа зохион байгуулах

Тусгай хэрэгцээт боловсролын үйлчилгээ, төлөв байдал.⁶³

/зарим улс орон Харьцуулсан судалгаа /Хүснэгт 2/

№	Улс орны нэр	Эрх зүйн орчин		Тусгай боловсролын үйлчилгээний тогтолцоо		Тусгай сургууль	Тэгш хамруулан сургах		Сургалтын орчин		Хүний нөөц	
		Тусгай боловсролын хууль	ХБХ, иргэний талаар нийгмийн халамж	Төлөвшиж буй	Хөгжиж буй		Тусгай анги	ЕБС хамт олны дунд	Төлөвшиж буй	Хөгжиж буй	Үндсэн сургалттай	Мэргэшүүлж бэлтгэх
1	Энэтхэг	+	+	+		+	+	+				+
2	ОХУ	+	+	+		+		+			+	
3	БНХАУ		+	+		+	+	+				+

⁶³ “Боловсрол судлал” сэтгүүл. (2014). 05-р тал.

4	Япон	+	+		+	+		+		+	+	+
5	Солонгос		+		+	+	+	+		+	+	
6	Финлянд	+	+		+	+	+	+		+	+	+
7	Польш	+	+		+	+	+	+		+	+	
8	Тайланд		+	+		+	+	+		+		+
9	Филлипин	+	+		+	+	+	+		+	+	
10	Монгол	Зарим нэг заалт байдаг	Зарим нэг заалт байдаг	+		+	+	+	Эхэлж байгаа			+

Эх сурвалж: Д.Одгэрэл. Тусгай хэрэгцээт боловсролын чиг хандлага. 2014. УБ.

Энэ харьцуулсан судалгаанаас тусгай хэрэгцээт боловсролын тогтолцоо, өнөөгийн төлөв байдлыг дээрх үзүүлэлтээр бусад оронтой харьцуулан харахыг зорив. Хууль эрх зүйд зарим заалт байдаг ч шинэчлэгдэж тусгаа бие даасан хуультай болох хэрэгтэй бөгөөд тусгай хэрэгцээт боловсролын үйлчилгээний тогтолцоо, хандлага, арга зүй стандарт шинэчлэгдэж, тэгш хамруулан сургах эхлэл тавигдсан, мэргэжлийн багшийн нөөцөө мэргэшүүлж эхэлж байгаа нь бусад орныг бодвол хөгжил хэт хоцорсон байна.

Тусгай сургуулийн мэргэжлийн согог зүйч багш нарын судалгаа

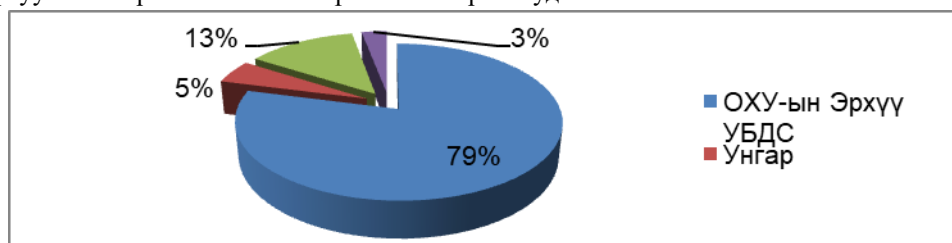

График 1: Согог зүйч багш нарын төгссөн сургууль /улс,хот/

1962 – 1990 он хүртэл Унгар, ОХУ-д нийт 120 гаруй /сурдопедагоги, теплопедагоги, олегопедагоги/ согог зүйчийн мэргэжилд системтэй бэлтгэсэн байна. 1970-1980-аад онд Орос, Унгарт бэлтгэсэн согог зүйч мэргэжлийн багш нар тусгай сургууль, их дээд сургуулиудад багшилж байгаагийн дээр, шинээр гадаад оронд бэлтгээгүй тул улсын хэмжээнд мэргэжилтний тоо хомсдолд орсон байна.

2013 – 2017 онуудад тусгай сургуульд ажиллаж буй мэргэжлийн согог зүйч багш нарын судалгаа

/Хүснэгт 4/

№	Тусгай сургууль	2013 – 2014 он	2014 – 2015 он	2015 – 2016 он	2016 – 2017 он	2017- 2018 он
1	70 дугаар тусгай сургууль	8	6	5	5	5
2	63 дугаар тусгай сургууль	2	2	1	1	1
3	25 дугаар тусгай сургууль	8	7	6	3	3
4	29 дүгээр тусгай сургууль	12	10	8	5	2
5	116 дугаар тусгай сургууль	3	3	1	1	1
6	55 дугаар тусгай сургууль	5	2	3	3	1
Нийт		38	30	24	18	13

Эх сурвалж: Б.Очирсүрэн., Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн хүний нөөцийн бүрдүүлэлтийг судалсан нь. 2016.

Дээрх хүснэгтээс харахад 2013 -2014 онд ажиллаж байсан согог зүйч багш нарын тоо 38, 2014 – 2015 оны хичээлийн жилд ажиллаж байсан согог зүйч багш нарын тоо 30, 2015 – 2016 онд 24, 2016 – 2017 оны хичээлийн жилд , 2017-2018 оны хичээлийн жилд 16 болж мэргэжлийн согог зүйч багш нарын тоо цөөрсөн бөгөөд ойрын 1-2 жилийн дотор 9 багш тэтгэвэрт гарах мөн энэ жил тэтгэвэрт гарсан нь мэргэжлийн хүний нөөцийн тулгамдаж буй асуудал болоод байна.

II бүлэг: ерөнхий боловсролын тусгай сургуулиудын анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээлийг судалсан судалгааны явц, үр дүн

II.1 Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээлийг судалсан судалгааны явц, үр дүн

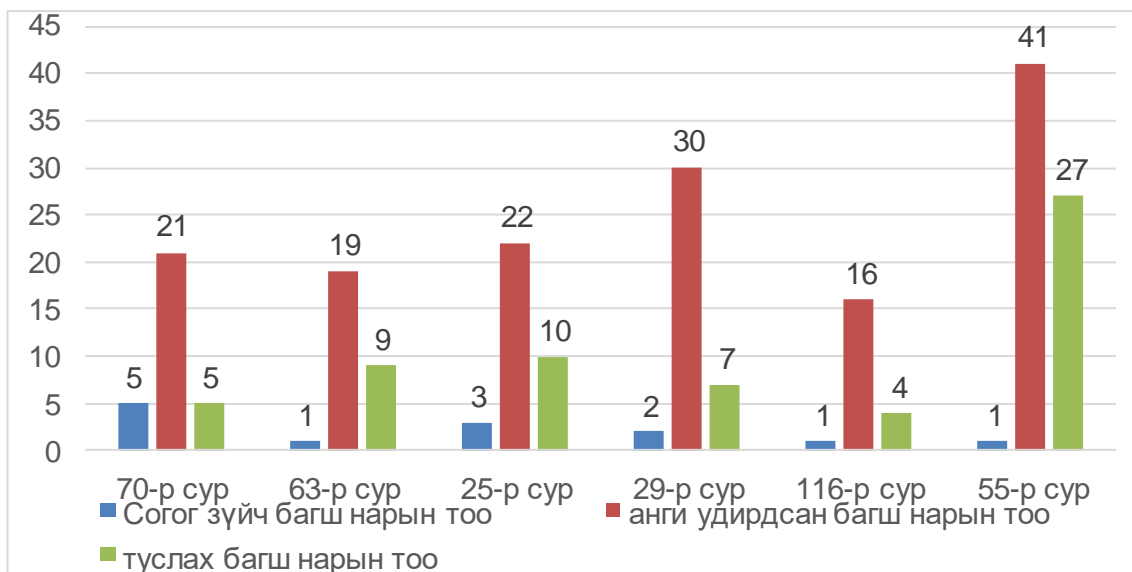

График: Тусгай сургуулийн мэргэжлийн согог зүйч, анги удирдсан багш, туслах багш нарын харьцуулсан судалгаа.

Мэргэжлийн согог зүйч багш 13, анги удирдсан багш нарын тоо 150, туслах багшийн тоо 61

Судлуулагчийн талаарх ерөнхий мэдээлэл/нас, хүйс, мэргэжил, боловсролын зэрэг/

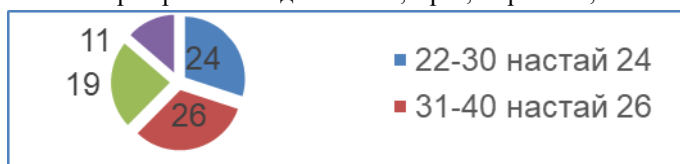

График 1: Судалгаанд оролцогчдын насны мэдээлэл.

Судалгаанд оролцсон тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарын 38% нь 22-30 настай залуу багш нар, 31-40 настай багш нар 29%, 41-50 настай ахмад багш нар 24%, 50-аас дээш настай багш нар 9% -ийг тус тус эзэлж байгаа бөгөөд тусгай хэрэгцээт боловсролын салбарт дийлэнх буюу 50 гаруй хувийг идэр, залуу насны багш нар анги удирдан хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллаж байна.

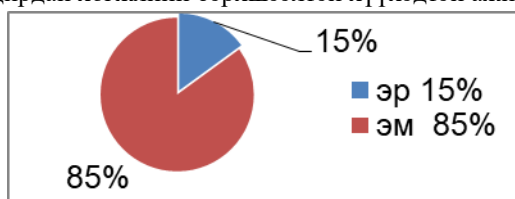

График 2: Судалгаанд оролцогчдын хүйсийн мэдээлэл.

Судалгаанд оролцсон анги удирдсан багш нарын 85%ийг эмэгтэй, 15%-ийг эрэгтэй багш нар эзэлж байгаа нь тусгай хэрэгцээт боловсролын салбарт эрэгтэй багш нарын дуу хоолой дутагдаж байгаа нь ажиглагдлаа.

График 3: Судалгаанд оролцогчдын үндсэн мэргэжил.

Тусгай сургуулиудын анги удирдсан багш нарын 42% нь бага ангийн багш нар бол, тусгай хэрэгцээт боловсролын багш 38%, согог зүйч багш 9% ийг, бусад хичээлийн багш нар 11%ийг эзэлж байгаа нь тусгай хэрэгцээт боловсролын салбарт мэргэжлийн согог зүйч багш үгүйлэгдэж байгаа нь харагдаж байна.

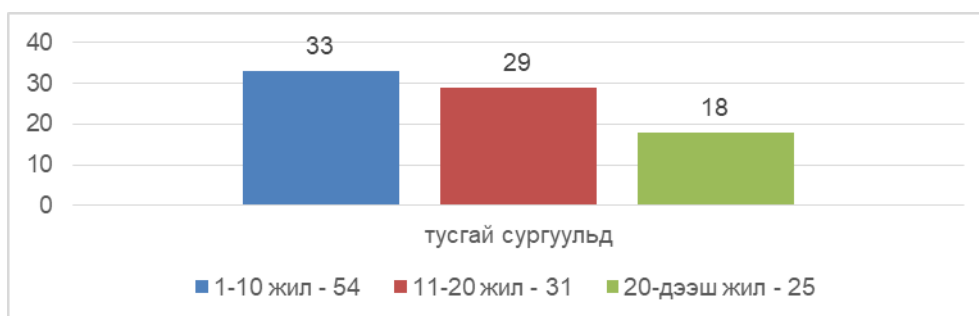

График 4: Судалгаанд оролцогчдын ажилласан жилийн мэдээлэл.

Тусгай сургуульд ажиллаж буй анги удирдсан багшийн 45%ийг 1-10 жил, 31%ийг 11-20 жил, 24%ийг 20-иос дээш жил ажилласан багш нар эзэлж байгаа нь тухайн салбарт тууштай олон жил ажилласан багш нар бага байна.

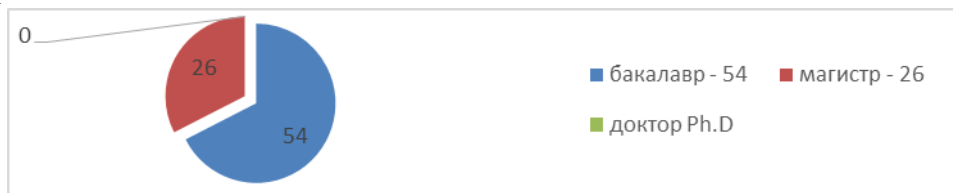

График 5: Боловсролын зэргийн мэдээлэл.

Тусгай сургуульд ажиллаж буй анги удирдсан багш нарт доктор зэрэгтэй багш байхгүй бөгөөд магистр зэрэгтэй 35%, бакалавр зэрэгтэй багш нар 65%ийг эзэлж байгаа нь боловсролын зэргийн түвшингээ дээшүүлэх ёстойг харуулж байна.

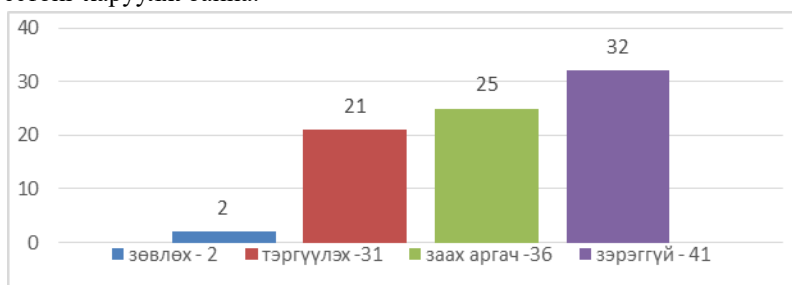

График 6: Мэргэжлийн зэргийн мэдээлэл.

Тусгай сургуулиудад улсын зөвлөх багш 2 байгаа бөгөөд 55 дугаар тусгай сургуулийн захирал Ч.Ганбилэг, 116-р тусгай сургуулиас тэтгэвэрт гараад урилгаар ажиллаж буй согог зүйч багш байна. Харин тэргүүлэх зэрэгтэй багш 30%, заах аргач зэрэгтэй багш 32%, мэргэжлийн зэрэггүй багш 38%ийг эзэлж байгаа нь ажлын чанар хүртээмжээр учир дутагдалтай харагдаж байна.

График 7: Та яагаад тусгай сургуульд ажиллахаар болсон бэ?

Тусгай сургуульд ажиллах болсон шалтгааныг тодруулахад цалин хангамж сайтай 31%, гэр ажилтай ойр 21%, ачаалал бага 19%, ХБХ-тэй ажиллах чин хүсэлтэй 29% гэж хариулсан нь анги удирдсан багш нар нийгмийн асуудлаа илүүд үзэж сонгосон нь харагдаж байна.

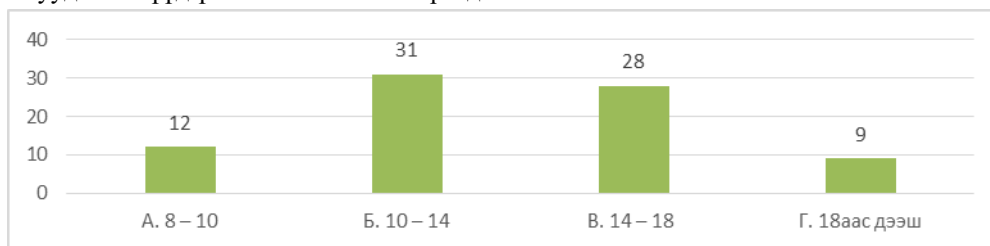

График 8. Танай ангид хэчнээн хүүхэд суралцаж байна вэ?

Судалгаанаас харахад анги дүүргэлт 14% нь хуульд заасан хэмжээнд, 36% нь 10 – 14, 39% нь 14 – 18, 11% нь 18аас дээш хүүхэдтэй байгаа нь тусгай сургуулийн анги дүүргэлт Бага дунд боловсролын тухай хуулинд заасан хэмжээнээс харьцангуй их байгаа нь нотлогдож байна.

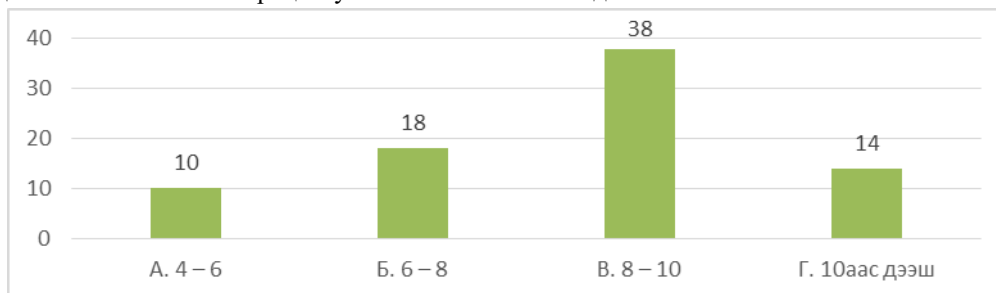

График 9: Танай ангид хавсарсан бэрхшээлтэй хүүхэд хэд байна вэ?

Судалгаанаас харахад 4 – 6 хавсарсан бэрхшээлтэй хүүхэд 12%, 6 – 8 23%, 8 – 10 нь 45%, 10аас дээш 20% тус тус байгаа нь тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нар хүнд хэлбэрийн хавсарсан бэрхшээлтэй олон хүүхэдтэй ажилладаг нь харагдаж байна.

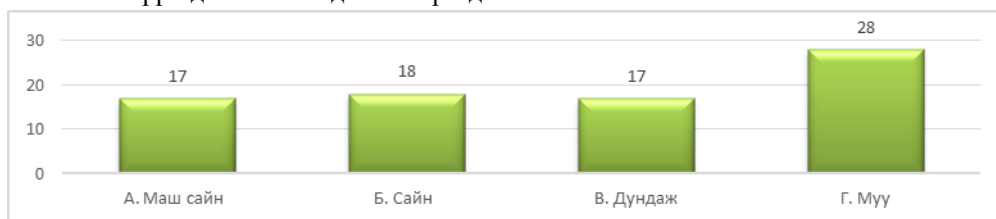

График 10: Та сурагчдынхаа өвчний оношыг онолын төвшинд хэр сайн мэдэх вэ?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нар сурагчдынхаа оношыг онолын түвшинд 20% нь маш сайн, 21% нь сайн, 18% нь дундаж, 34% нь муу мэдэж байгаа нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд мэргэжлийн түвшинд сургалтын үйл ажиллагаа явуулж чадахгүй байгаа нь харагдаж байна.

График 11: Танд туслах багш байдаг уу?

Тусгай сургуулийн анги дүүргэлт хууль заасан хэмжээнээс их байгаа нь хүүхэд нэг бүрт хүрч ажиллахад бэрхшээл болдог. Үүнд туслах багшийн үүрэг, туслалцаа анги удирдсан багш нарт хамгийн их хэрэгтэй байдаг. Судалгаанд хамарагдсан багш нараас 25% нь туслах багштай, 54% нь туслах багшгүй, 21% нь Ттслах багш хэрэгтэй гэж үзсэн нь тусгай сургуулийн бүх ангийг туслах багштай болгох шаардлагатай байна.

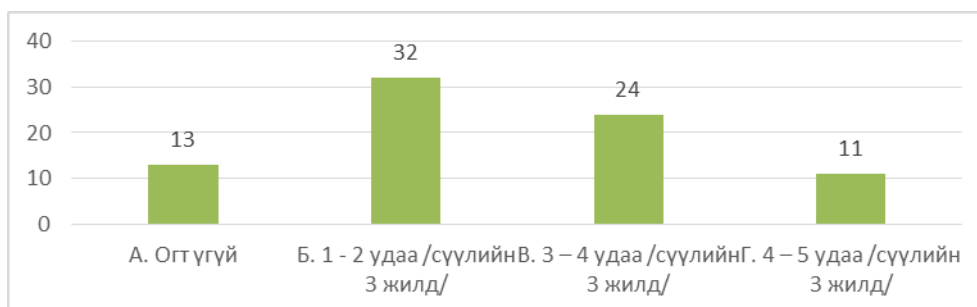

График 12: Та ТХБ-ын сургалтанд хэдэн удаа хамрагдаж байсан бэ?

Тусгай сургуулийн багш нарт тусгай хэрэгцээт боловсролын гадаад, дотоодын багш нарын мэргэжлийн сургалт хамгийн их хэрэгтэй байдаг. Харин тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарын хувьд боломжийг алдалгүй мэдлэг, мэргэшлээ дээшлүүлэх нь чухал. Судалгаанаас харахад сүүлийн 3 жилд 1 – 2 удаа 35%, 3 – 4 удаа 27%, огт үгүй 16%, 4 – 5 удаа 12% байгаа нь хангалтгүй үзүүлэлт байна.

График 13: Тусгай сургуульд багшаар ажиллаж байхад тулгардаг бэрхшээлийг сонгоно уу? /2 хариулт сонгож болно/

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт олон бэрхшээл тулгардаг. Судалгаанаас харахад хавсарсан бэрхшээлтэй хүүхдийн тоо их 32%, эцэг эхтэй ажиллахад хэцүү 22%, ХБХ-тэй хүүхэдтэй ажиллах туршлага, ур чадвар дутмаг 17%, ХБ-ийн талаарх онолын мэдлэг дутмаг 29% гэсэн үзүүлэлт гарч байна.

График 14: Танд бэрхшээл тулгарвал хэнд хамгийн түрүүнд хэнд ханддаг вэ?

Судалгаанаас харахад тухайн сургуульд мэргэжлийн согог зүйч багшийн хүрэлцээ муу байгаагаас хамаарч согог зүйч багшид ханддаг 23%, ахмад туршлагатай багшид 54%, өөрөө асуудлыг шийддэг 23%

гэсэн үзүүлэлт гарч байгаа нь багш ихэвчлэн ахмад багш нарын онолын бус заавар зөвлөгөө авдаг нь харагдаж байна.

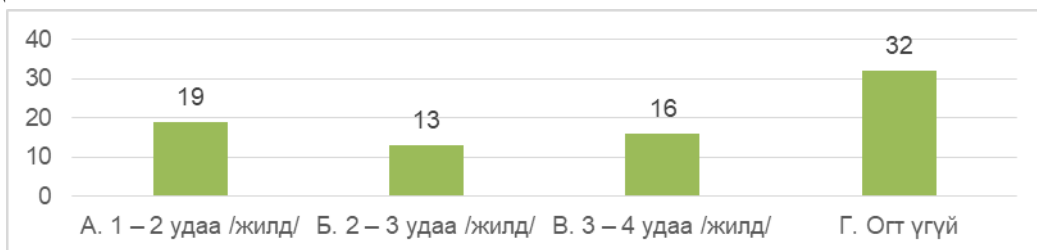

График 15: Та согог зүйч багшаас мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө хэдэн удаа авсан бэ?

Тусгай сургуульд мэргэжлийн согог зүйч багшийн хүрэлцээ муу байдаг учир арга зүйн зөвлөгөө олон удаа авч чаддаггүй байна. Судалгаанаас харахад 1 – 2 удаа 23%, 2 – 3 удаа 15% , 3 – 4 удаа 19%, огт үгүй 43% гэсэн үзүүлэлт нь анги удирдсан багш нар согог зүйч багштай хамтран ажилладаггүй нь харагдаж байна.

График 16: Согог зүйч багштай ажилласны дараа үр дүн гардаг уу?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нар согог зүйч багшаас зөвлөгөө авбал үр дүн нь маш их 36%, Заримдаа 23% гэсэн үзүүлэлт нь тулгамдаж буй тухайн үеийн бэрхшээлээс гарах арга зам болдог бөгөөд огт үгүй 41% байгаа нь зөвлөгөө авч байгаагүй багш нарын эзлэх хувь байгаа нь өмнөх асуумжыг нотолж байна.

График 17: Та ХБХ-тэй ажиллахад хэр дур сонирхолтой байдаг вэ?

Тусгай сургуулийн багш нар хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах дур сонирхол 28% нь маш их, 40% нь дундаж, 32% нь муу байгаа нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй тууштай, чин сэтгэлээсээ ажиллах багшийн тоо бага байгаа нь харагдаж байна.

График 18: Таны ажиллах нөхцөл ямар байна вэ?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багшийн ажиллах нөхцлийг тодорхойлоход маш хүнд 26%, хүнд 18%, дундаж 35%, хөнгөн 21% байгаа нь хүнд нөхцөлд ажилладаг нь нотлогдож байна.

График 19: Та багш, эцэг эх, сурагчын гурвалсан харилцааг хэрхэн хангадаг вэ?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг эх, сурагч, багшийн гурвалсан харилцаа тэр бүр нээлттэй байдаггүй, нэг нэгнийгээ харилцан сайнаар хүлээн зөвшөөрдөггүй, хамтын үйл ажиллагаанд учир дутагдалтай байгаа нь илэрч байна.

График 20: Сурагчдын тань эцэг эх таны ажлыг ойлгон хамтран ажилладаг уу?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарын хамгийн их хамтран ажилладаг хүмүүс бол хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг эх байдаг. Судалгаанаас харахад эцэг эх анги удирдсан багшийн ажлыг ойлгон хамтран ажилладаг эсэх нь байнга 39%, заримдаа 45%, огт үгүй 26% байгаа нь учир дутагдалтай байна.

II.2 Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн анги удирдсан багшийн арга зүй, тулгамдаж буй бэрхшээлийг тандах судалгаа

Улсын хэмжээнд Хөгжлийн бэрхшээлтэй /онцгой анхаарал шаардлагатай / хүүхдийг боловсролд хамруулдаг 6 тусгай сургууль байдаг бөгөөд оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн 4 тусгай сургууль тус бүрээс 20 эцэг эх нийт 80 эцэг эх хамрагдав.

График 1: Та хүүхдийнхээ сурч буй сургуульд сэтгэл ханамж хэр байдаг вэ?

Тусгай сургуульд эцэг эхчүүдийн сэтгэл ханамж маш сайн 24%, дундаж 41%, муу 35% гэж хариулсан нь эцэг эхчүүдийн тусгай сургуульд өгөх үнэлэмж дундаж байгаа нь харагдаж байна.

График 2: Та хүүхдээ сурч боловсроход нь хэр түвшинд дэмжлэг үзүүлдэг вэ?

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг эх хүүхдээ сурч боловсроход маш сайн 50%, дундаж 26%, муу 24% хариулсан нь бэрхшээлээс үл хамаараад боловсрол олгох, нийгэмшүүлэх, зөв дадал хэвшилд сургахаар их эрмэлздэг нь харагдаж байна.

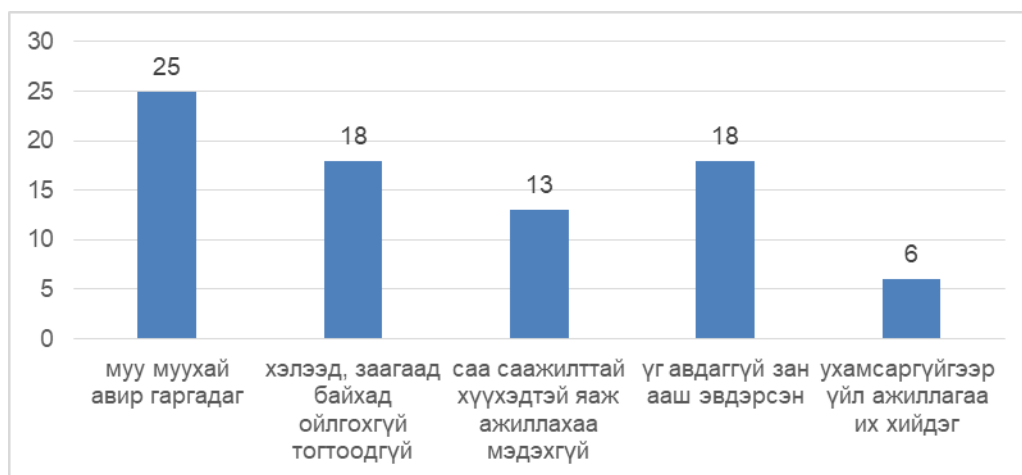

График 3: Танд хүүхэдтэйгээ ажиллахад ямар бэрхшээл тулгардаг вэ?

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэйгээ ажиллахад эцэг эхчүүдэд маш их хүндрэл бэрхшээл тулгардаг. ХБХүүхдийн онцлог, өвчнөөс хамаарч муу муухай ааш авир гаргадаг, заасан зүйлийг ойлгож тогтоодоггүй, эцэг эхчүүд саа саажилттай хүүхэдтэй хэрхэн ажиллахаа мэдэхгүй байдаг, зан ааш эвдэрсэн, зан төлөвийн өөрчлөлттэй, ухамсаргүйгээр үйл ажиллагаа их хийдэг гэсэн хариултауд дийлэнх байв.

График 4: Таны хүүхдийн багш танд хүүхэдтэйгээ хэрхэн ажиллах тухай арга зүйн зөвлөгөө хэр сайн өгдөг вэ?

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг эх хүүхэдтэйгээ хэрхэн ажиллах, хүүхдийнхээ онцлог, өвчний оношлыг сайн мэддэг байх хэрэгцээ зайлшгүй тулгардаг. Харин үүнд анги удирдсан багш хамгийн их заавар зөвлөгөө өгч, эцэг эхэд хамгийн сайн зөвлөгч нь байх ёстой байдаг бол дээрх судалгаанд онолын түвшинд заавар зөвлөгөө өгөхдөө дундаж, муу гэсэн хариулт дийлэнх байгаа нь анги удирдсан багш нарын эцэг эхтэй ажиллахад бэрхшээлтэй байгаа нь харагдаж байна.

График 5: Багш сургалтын хөтөлбөр боловсруулахдаа танаас санал авч тусгадаг уу?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нар хавсарсан бэрхшээлтэй хүүхдийн ганцаарчилсан хөтөлбөр боловсруулахдаа эцэг эхээс санал зөвлөгөө авдаггүй нь тус хөтөлбөр эсрэг үр дүнд хүрдэг байна.

График 6: Та хүүхдийнхээ багшийн сургалтын арга барилд хэр сэтгэл ханамжтай байдаг вэ?

Хөгжлийн бэрхшээлтэй эцэг эх хүүхдийнхээ багшийн ажиллах арга барилд сэтгэл ханамж дундаж, муу нийтдээ 78% гэж хариулсан нь анги удирдсан багш нарын хүүхэдтэй нь ажиллах ур чадварын хувьд учир дутагдалтай байдаг нь харагдаж байна.

График 7: Та хүүхдийнхээ багшаас /тусгай сургуулийн багшаас/ юу хүсдэг вэ?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багшаас эцэг эх дээрх зүйлсийг маш их хүсдэг нь судалгаагаар нотлогдлоо. Учир нь эцэг эхийн судалгаанаас харахад анги удирдсан багш орчин үеийн онол арга зүйн зөвлөгөө өгөх, хүүхэд нэг бүрт хүрч ажиллах, хүүхдийг өөрөө өөртөө үйлчлэх дадал хэвшилд сургах тал дээр учир дутагдалтай ажилладаг байна.

График 8: Таны хүүхдийн багш эцэг эх багш сурагчын гурвалсан харилцааг хэр түвшинд хангадаг вэ?

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нар эцэг эхийн нүдээр харахад сурагч, эцэг эх, багшийн гурвалсан харилцааг тэр бүр эрхэмлэн ажил хэрэг болгон ажилладаггүй нь маш сайн 25% , дундаж, муу 75% ийн судалгаагаар нотлогдож байна.

График 9: Та хүүхдээ сурган хүмүүжүүлэх явцад бэрхшээл тулгарвал хамгийн түрүүнд хэнд ханддаг вэ?

Эцэг эхчүүд хүүхэдтэйгээ ажиллахад бэрхшээл тулгарвал нэн түрүүнд мэргэжлийн согог зүйч багшид 40%, анги удирдсан багшид 17%, нийгмийн ажилтанд 14%, ахмад туршлагатай багшид 29% гэж хариулсан нь тэр бүр анги удирдсан багш нар онол арга зүйн зөвлөгөө өгч чаддаггүй байна.

График 10: Таны хүүхдийн багшийн одоо хэрэглэж байгаа сургалтын арга барилд та хэр сэтгэл ханамжтай байдаг вэ?

Эцэг эх анги удирдсан багш нарыг одоо хэрэглэж байгаа сургалт хүмүүжлийн арга барилаа өөрчлөх, орчин үеийн арга зүйгээр онолын төвшинд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллахыг шаардаж байгаа нь дундаж, муу гэсэн хариулт 84% тайгаар нотлогдож байна.

Туршлага

Манай 55 дугаар тусгай сургуулийн хэмжээнд согог зүйч багш 1 байгаа бөгөөд захирлын албан тушаалтай юм. Байгууллага удирдах ажлын хажуугаар анги удирдсан багш нар болон шинэ залуу багш нарт тусгай хэрэгцээт боловсролын талаар сургалт явуулж, хэл заслын багш нарт үзүүлэх хичээл, хэл заслын хичээлийн сургалтуудыг календарчилан явуулж байгаа нь бусад оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тусгай сургуулиудад түгээн дэлгэрүүлэх ажил болж байна.

- Ахмад туршлагатай багш нар олон жил тусгай сургуульд багшилсан арга зүй туршлагаа АУБ нарт сургалт хэлбэрээр явуулж байгаа нь сургуулийн хэмжээнд бас нэгэн түгээн дэлгэрүүлэх ажил болж байна.

Монгол улсын боловсролын тогтолцоонд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг ердийн сургалттай болон тусгай сургалттай сургуульд сурах эрхтэй гэж заасан байдаг. Нийгмийн тогтвортой бус хөгжлийн явцад хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл улам бүр нэмэгдэж байна.

Үүнтэй холбоотойгоор тусгай сургуульд онцгой анхаарал шаардлагатай хүүхэдтэй ажиллаж, тэднийг асран хамгаалах, боловсролд тэгш хамруулан ажиллаж байгаа анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй бэрхшээл маш их байгаа нь дээрх судалгаанаас харагдлаа.

Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт дараах бэрхшээл тулгарч байна Үүнд:

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн анги дүүргэлт хуульд заасан хэм хэмжээнээс их
 - Онцгой анхаарал шаардлагатай хүүхэдтэй ажиллах онол арга зүйн мэдлэг дутмаг
 - Хавсарсан бэрхшээлтэй хүүхдийн асаргаа сувилгаа их
 - Хүнд нөхцөлд ажиллаж байгаа
 - Эцэг эхийн хараа хяналт сул
 - Эцэг эх анги удирдсан багштай хамтран ажиллахдаа муу байгаа нь хөгжлийн бэрхшээлтэй сурагчдын хөгжлийн үр дүн муугаар нөлөөлдөг
- Дээрх судалгааг дүгнэж дараах саналуудыг дэвшүүлж байна:
- Тусгай сургуулийн анги удирдсан багшийн хөдөлмөрийн гэрээ болон багшийн ажлын байрны тодорхойлолтыг тусгай сургуульд ажиллаж буй анги удирдсан багш нарын санал дээр тулгуурлан боловсруулан мөрдөх.
 - Тусгай сургуулийн багш нарт сургуулийн захиргаа орчин онцгой анхаарал шаардлагатай хүүхэдтэй ажиллах онол, арга зүйн төлөвлөгөөт сургалтыг согог зүйч багш нараар удирдуулан тогтмол явуулах, стандарт хэм хэмжээ тогтоох
 - Тусгай сургуулийн анги удирдсан багш нарт тулгамдаж буй дээрх бэрхшээлүүдийг шийдвэрлэх арга замыг боловсруулж тусгай сургуулиудын захиргаа болон анги удирдсан багш нарт санал, зөвлөмж болгон хүргүүлэх.

Ном зүй

1. Исмайл.Боз., (2000). Анги удирдах урлаг. ДС
2. Нямжав.Д (2005). Багш бэлтгэх тогтолцооны хөгжлийн зарим асуудал. УБ: Мөнхийн үсэг ХХК.
3. Наранчимэг.Н (2010). Боловсролын удирдлага. УБ.
4. Пүрэвдорж.Ч. (2014). Багшлахуйн менежмент. II дахь хэвлэл.,УБ: Мөнхийн үсэг. Эдмон ХХК.
5. Пүрэвдорж.Ч. (2010). Байгууллагын менежмент., УБ: Мөнхийн үсэг ХХК.
6. Пүрэвдорж.Ч. (1999). Боловсрол соёлын стратеги бодлогын шинэчлэл. УБ.
7. Ичинхорлоо.Ш (2012). Боловсролын тухай шинжлэх ухааны удиртгал., УБ: Соёмбо принтинг ХХК.

8. Шагдар.Ш (2003). Монголын боловсролын түүхийн тойм. УБ: Согоо нуур ХХК.
9. Цэвэрхазал.Я. (2013). Монгол улсад тусгай хэрэгцээт боловсрол хөгжиж ирсэн түүхэн сургамж, үе шат. УБ.
10. “Хөгжлийн бэрхшээл судлал салбар шинжлэх ухааныг хөгжүүлэх нь”. (2013). УБ.
11. 13 дугаар зүйл. Ерөнхий боловсролын тусгай сургууль. (Бага дунд боловсролын тухай хууль 2002). УБ.
12. Одгэрэл.Д. (2016). ТЭГШ ХАМРУУЛАХ БОЛОВСРОЛ. 69-р тал. УБ. Мөнхийн үсэг ХХК.
13. Гадаад хэл дээр
14. Heward. L William. (2011). EXCEPTIONAL CHILDREN 10th. DC.
15. Margaret. A., Richardson. (2004). Recruitment strategies. LA.
16. Kleingartner. C., Carolyn. S (2002). Human Resources Management in High Technology Firms. USA.

Ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөөгөөр хүүхдийг хөгжүүлэх нь

Ц.Отгонбаяр,

Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, 25 дугаар тусгай сургууль

Удиртгал

Нийслэлийн Сүхбаатар дүүргийн 25 дугаар тусгай сургууль нь 2015 оноос эхлэн Жайка Японы олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, төслийн хүрээнд ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө, ээлжит хичээлийн төлөвлөлтийг боловсронгуй болгох үүднээс сургалт явуулж, судалгаа хийж, судалгаат хичээлээр туршиж байна. Үүний нэг жишээ хүнд хэлбэрийн тархины саажилттай хүүхэдтэй ажиллах арга зүй, хүүхдийн үйл ажиллагааг ээлжит хичээлээр хэрхэн төлөвлөхийг судалж, бусдад түгээх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах боломжийг нэмэгдүүлэх, тухайн хүүхдийн насан туршийн боловсролыг дэмжих зорилго агуулсан.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар:

Сэдвийг сонгосон үндэслэл

Жайка Японы олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө, ээлжит хичээлийн төлөвлөлтийг боловсронгуй болгох сургалт, судалгаа, судалгаат хичээл явагдаж байна. Ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөөнд хүүхдийн бодит байдлын судалгаа, хувийн онцлог, бодит чадвар, уртын зорилго, улирлын богинын зорилго, хүүхдийн үйл ажиллагаа, багшийн арга зүйг төлөвлөнө. Харин ээлжит хичээлийг төлөвлөхдөө сонгосон хүүхдийн онцлог, бодит чадвар, уртын зорилго, улирлын богинын зорилго, багшийн арга зүй, сонгосон хүүхдийн үйл ажиллагаа, хаана суух, тохирсон сургалтын хэрэглэгдэхүүн, үзүүлэн тараах материал зэргийг төлөвлөж судалгаат хичээл явуулснаар сонгосон хүүхдийн/хүнд хэлбэрийн бэрхшээлтэй/ хичээлд оролцох оролцоо нэмэгдэж, сайн төлөвлөгдсөн ээлжит хичээлээр суралцагчдыг хөгжүүлэх нь туршилтаар амжилттай байгаа тул бусдад түгээн дэлгэрүүлэх боломж гэж үзлээ.

Хичээлийн санаа

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хичээлд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд сонгосон хүүхдийн үйл ажиллагааг ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөнд нарийвчлан оруулах нь зөв юм. Тухайн ээлжит хичээлээр “Байгаль дах усны эргэлт” сэдвийг ойлгуулахын тулд анги нийтээр буюу сонгосон /хүнд хэлбэрийн/ хүүхдийг хичээлд хэрхэн оролцуулж, мэдлэгийг бие даан бүтээлгэхийг харуулах явдал юм. Ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөнд сонгосон хүүхдийн үйл ажиллагаа, арга зүйг тусган оруулах нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хичээлд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх явдал юм.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа

Төслийн багийн монгол, япон багш нар хамтран ангийн суралцагчдын бодит чадвар, онцлог ба сонгосон хүүхдийн чадвар, онцлогийг ангийн багш, хичээл заах багштай хамтран судласан. Үүний дараа ээлжит хичээлээ боловсруулж, сонгосон хүүхдийн үзүүлэнгийн үсгийг томруулах, ямар асуух асуулт, хариулахад хэн туслах, сонгосон хүүхдийг аль багт хуваарилах, хаана нь суулгах /сонгосон хүүхэд 4 мөчний саажилттай/, усны эргэлт харуулах макетэд аль болох ойрхон суулгах, багийн болон сонгосон хүүхдэд хэрэглэх хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулж 2016 оны 3 дугаар сарын 28 –ны өдөр дахин 76 ангид зааж,

сонгосон хүүхдийн төлөвлөлт амжилттай болсон. Ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөд ангийн сурагчид болон сонгосон хүүхдийн бодит байдлын судалгааг оруулж өгсөн байна.

Ээлжит хичээлийн хөтөлбөр 2016 оны 03 сарын 28 өдөр 09 : 15~ 09 : 55 2-р цаг

7-р анги Хүүхдийн тоо 8 / 4 эр, 4 эм/Хичээл заагч багш: Ц.Отгонбаяр Туслах багш: Ц.Цэрэндулам

1. Ерөнхий агуулга: (Бүлэг сэдвийн нэр: Дэлхийн ус , Нэгж хичээл: Дэлхийн далай)

2. Хичээлийн агуулга: (Дэлхийн далай) (Хичээлийн сэдэв) – Байгаль дах усны эргэлт

(1) Энэ хичээлийн агуулга (Нэгж хичээл)-ийн зорилго: Байгаль дах усны эргэлт болон далайн усны температур, давсжилт, хөдөлгөөн, нөөц баялагийн талаар мэдлэг хуримтлуулах

(2) Нэгж хичээлийн төлөвлөгөө (Нийт 8 цаг)

① 1 цаг – Байгаль дахь усны эргэлт (2-р цаг)

② 2 цаг – Байгаль дахь усны эргэлтэнд нөлөөлөх хүчин зүйл (6-р цаг)

3 цаг - Дэлхийн далай

4 цаг - Далайн усны температур

5цаг - Далайн усны давсжилт

6цаг – Далайн усны хөдөлгөөн

7цаг – Далайн нөөц баялаг

8цаг- Дүгнэлт хичээл

(3) Ангийн нийт хүүхдийн бодит байдал (тухайн хичээлийн)

- Өмнөх хичээлээр агаарын чийг, тунадас сэдэв үзсэн байна. Хүүхдүүдийн ихэнх нь хичээлд сонирхолтой байсан. .

- 5 хүүхэд нь уг сэдвийг сайн ойлгосон. 3 хүүхэд нь бага зэрэг хоцорч байгаа.

3. Ээлжит хичээлийн хөтөлбөр /2-р цаг/

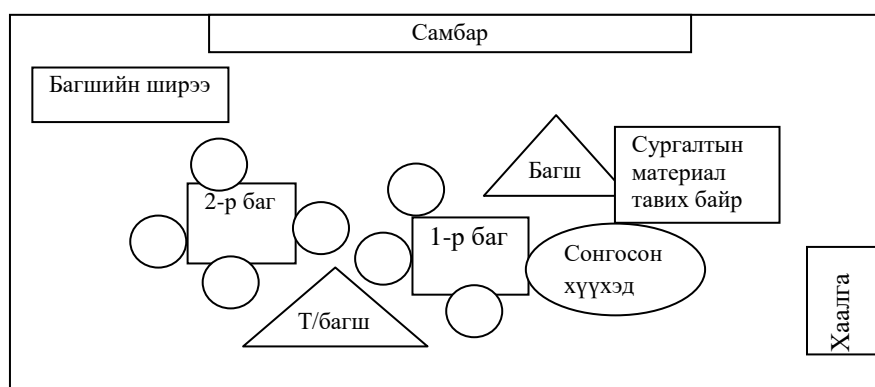
(1) Тус ээлжит хичээлийн ерөнхий зорилго:

- Байгаль дах усны эргэлт хэрхэн явагддаг талаар мэднэ.

(2) Хичээлийн бүтэц: Багаар ажиллах

① Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн: Усны эргэлтийг харуулсан макет, цахим хичээл, усны эргэлтийг харуулсан зурагт үзүүлэн, Анудариаар уншуулах бичмэл үзүүлэн, 2-р багийн унших бичмэл үзүүлэн

② Анги, танхимийг бэлтгэх: № 9-д

(3) Сонгосон хүүхдийн тухай. Д. 18 настай, 4 мөчний саажилттай, 10-р цэцэрлэгт явж байсан.

① Сонгосон хүүхдийн бодит байдал:

- 4 мөчний саажилттай, өмнөх үеэсээ чангарал их өгдөг болсон. Үүнээсээ болоод өмнө мэдсэн зүйлээ мартагдаж байгаа.

- Чангардаг тул хүчтэй эмийг өдөрт 2-3 удаа уудаг.

- Танин мэдэхүйн хөгжил дунд зэрэг, анхаарал, ой тогтоолт удааширч хоцрогдох байдал ажиглагдаж байгаа.

- Тэргэнцэр нь тохиромжгүй, байнгын хэвтээ байдалд байдаг.

- Бусдаас өөр байгаадаа сэтгэл нь хямралтай.

- Сэтгэлийн хөөрөлтэй үед уг нь ойлгомжгүй болж, чангарал ихэсдэг.

② Сонгосон хүүхдийн урт хугацааны болон богино хугацааны зорилт:

Урт хугацааны зорилт: Богино эхийг уншиж ойлгох, ярилцах.

Богино хугацааны зорилт: Тухайн сэдвээс өөрт тохирсон хэсгийг багштай хамт унших, ярилцах

③ Сонгосон хүүхдийн тус ээлжит хичээлийн зорилго:

- ”Байгаль дах усны эргэлт” сэдвээс жижиг эхийг багштай хамт унших
- Асуултанд хариулах

Судалгаат хичээл

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл\мэдлэг бүтээх\: Ус буцалгагч ашиглаж ус буцалган тагийг онгойлгон харуулсан. Ус буцалгагчийн тагийг авахад юу гарч байна вэ? гэж асуухад сурагчид “уур” гэж хариулсан. Сонгосон хүүхдээс дахин асуухад “уур” гэж хариулсан. Яагаад уур гарч байгааг асуухад ус буцалсан, халсан учраас гэж хариуллаа. Энэ үед сонгосон хүүхдээр багш ус буцалгагчийн тагийг нээж харуулаад яагаад уур гарсныг асуухад ус буцалсан учраас гэж хариулав. Тэгвэл ус халахаараа яадаг вэ? гэхэд дээш ууршдаг гэж хариулсан. Харин байгаль дах ус яаж ууршдаг юм бол гэж анги нийт дунд асуулаа. Харилцан ярилцаж таамаглал дэвшүүлээд сурагчид саналаа хэлнэ. Сонгосон хүүхдэд багш дэмжлэг үзүүлсэн. Багш бэлтгэсэн байгаль дах усны эргэлтийг дүрсэлсэн макет дээр нар, үүл, үүлний ард жижиг уутанд ус хийсэн байх ба бороо оруулахын тулд уутыг нүхлээд усыг бороо мэт оруулах зарчмаар багаас нэг нэг хүүхэд гаргаж уутны арыг том зүүгээр хатган бороог оруулна. Бороо дэлхийн гадарга дээр гол, мөрөн, далай дээр орсон макет дээр хариулсан. Харин байгалийн ус яаж **ууршдагийг** макет дээр газрын гадарга дээрх ус дээр нар тусч халаагаад ууршин дээш хөөрч үүл болоод үүл нь усан дуслуудаа даахгүй болоод бороо болон дэлхийн гадарга дээр бууна гэдгийг сурагчдаар хэлүүлсэн. /багшийн бага зэргийн тусламж авсан/.

Халсан ус хэрхэн ууршихыг харуулахын тулд макет дээр буцалсан халуун ус хийж уур дээш дэгдэхийг харуулаад байгалийн ус юуны хүчээр халдаг вэ? гэж асуухад хүүхдүүд нарны хүчээр халсан гэж хариулсан. Макет дээр буй зүйлсийг ашиглан нарны илч дулааны нөлөөгөөр ус ууршин агаарт хөөрч үүл болон хувирч, ус нь хийн төлөвөөс шингэн төлөвт шилжин дэлхийн гадарга дээр бороо, цас болон буудаг болохыг сурагчдаар бие даан хэлүүлэхийг зорьсон. Сонгосон хүүхдийг макетэд ойртуулж ууршсан ус хаашаа очдог болохыг асуухад үүл рүү гэж хариулсан ба тэгвэл өнөөдөр бид юуны тухай үзэв гээд хичээлийн сэдэв “Байгаль дах усны эргэлт” гэж хэлүүлээд дэвтэрт сэдвийг бичүүлэх\бие даан бичиж чаддаг сурагчид самбараас харж бичих, чадахгүй хүүхдэд дэвтэрт харандаан дэвсгэрээр бичсэнийг давхарлан бичнэ\ба сонгосон хүүхдэд туслах багш туслан дэвтэрт нь бичиж өгнө. Баг болгоны II ажил болох унших эхийг 1-р баг эхний хэсгийг үзүүлэнгээс унших - Нарны илч дулааны нөлөөгөөр ус ууршиж, агаарт хөөрөн, үүл болон хувирна. уншаад ойлгосноо ярилцаж байх үед 2-р баг дэлгэцээс бичсэн эх унших - Ус нь хийн төлөвөөс шингэн төлөвт шилжиж, дэлхийн гадарга дээр бороо, цас болон бууна. Өгүүлбэрийг уншаад баг хоорондоо ярилцана. Дэлгэц дээр хүнд үг **но – лөө – гөөр, ху – вир – на - үг** бүрийг зааж унших ба хүнд үгийг үеэр зааглан уншуулна. Ээлжит хичээлд сонгосон хүүхдийн \хүнд хэлбэрийн хүүхдийн\ онцлог, бодит чадвар хийх зүйл, багшийн ажиллах арга зүйг ойлгомжтой бичиж өгсөн байгаа нь маш чухал юм. Хүүхэд болгоны бэрхшээл өөр учир тэдний бэрхшээлийн онцлог тус бүрт тохирсон хэрэглэгдэхүүн, хүүхэд болгоны оролцоог нэмэгдүүлсэн, оролцоонд тохирсон арга зүйг

тодорхой харуулж байгаа юм. Мөн багуудын хийх ажлыг ширээн дээр бэлтгэж дугаарын дагуу ажиллах зааварчилгаа өгнө.

Судалгааны үр дүн

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөнд хийсэн зарим сайжруулалт

Багуудыг эхлээд 1-р баг, 2-р баг гэж нэрлэсэн ба дараа сайжруулалтанд өмнөх хичээлтэй уялдуулан номхон далай, сэлбэ гол гэж нэр өгсөн. Ус ууршиж байгааг зургаар харуулж байсныг ус буцалган уур болон дэгдэхийг харуулсан. Мөн багуудын II ажлыг нэг багаар бичмэл үзүүлэн, нөгөө багаар дэлгэцээс уншуулсан нь баг болгоны ажлыг бусад багийнханд танилцуулах боломж болгосон. Харин багуудын III ажил болох байгаль дах усны эргэлт харуулсан үзүүлэнг хэмжээ, үзүүлэнгийн зургийг ойлгомжтой болгосноос гадна ижил байгаа нь бусдаас суралцах, өөрийн алдааг олж харах давуу талыг олгосон юм.

Хичээлийн эхлэл хэсэг: Багш ангийн сурагчдыг 2 багт хувааж хичээлд бэлтгэнэ. Сонгосон хүүхдээ 1-р багт багшийн ойролцоо хэрэглэгдэхүүн харагдхуйц байрлуулан суулгасан. \сонгосон хүүхэд 4 мөчний саажилттай, хагас хэвтээ байрлалд байдаг/Багш сурагчидтай мэндлээд ямар хичээл орохоо хэлнэ.Багийн нэрийг өмнөх хичээлтэй уялдуулан Номхон далай, Сэлбэ гол гэж бичсэн А4 хэмжээтэй цаасыг хэвтээгээр нь 3 нугалсан цаасыг ширээн тавьж багийн үйл ажиллагааг үнэлэх хэлбэр болгон ашиглахаар бэлтгэсэн. Цахим хичээл бэлтгэж багш усны урсах чимээг сонсоод юуны чимээ болохыг асууна. Сурагчид чимээг сонсоод ус урсаж байна, бороо орж байна гэж хариулсан. Сонгосон хүүхэд усны чимээг сонсоод бороо гэж \туслах багшийн хамт\хэллээ. Багш дэлгэцээс шүлгийг уншаад юуны тухай шүлэг болохыг та нар хариулах учир анхааралтай сонсоорой гэж хэлнэ. Багш мөр мөрөөр нь тайлбарлан ярилцана.

Ус шингэн боловч

Мөс болон хатуурна

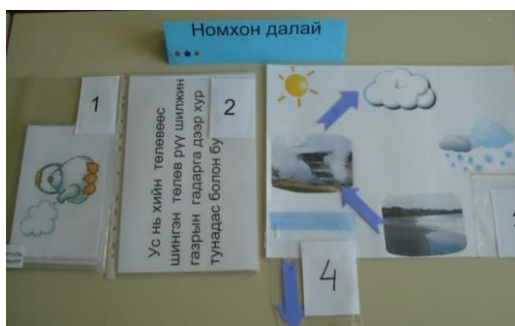
Ус хар боловч

Цас болон цайрна.

Ус хүнд боловч

Уур болон дэгдэнэ. Сонгосон хүүхэд ус хүнд боловч уур болон дэгдэнэ гэдгийг багшийн хамт уншина. Дэгдэнэ гэдэг нь юу гэсэн үг болохыг асуугаад агаарт дээш хөөрөх гэдгийг багш тайлбарлан хэлнэ. Баг болгонд I ажил болох мөс, ус, уурын зураг тараан өгч усны 3 төлөвийг хэлүүлнэ. Сонгосон хүүхэд тараасан зургаас ус уур хэлбэрт байгааг олно.\багш дэмжлэг үзүүлнэ\

Хичээлийн төгсгөл хэсэг: Багш баг бүрт багийн III ажил болох байгалийн усны эргэлт харуулсан зурагт үзүүлэн, сумын хамт өгч, сумаар усны эргэлтийг холбох заавар өгнө. Баг тус бүр зураг байрлуулсан үзүүлэн дээр усны эргэлтийг сумаар холбож үзүүлнэ. Дэлгэц дээрээс багийн хүүхдүүд байгаль дах усны эргэлтийн сумыг зөв байрлуулсан эсэхээ шалгах ба буруу байвал өөрсдөө засаж байрлуулна. Ус эхлээд уурших сумыг яаж байрлуулахыг сонгосон хүүхдээс асуугаад өөрөөр нь хэлүүлж, туслах багш үзүүлэн дээр байрлуулж өгнө.

Дэлгэцээс дүгнэлт хэсэг болох “Байгаль дээрх ус мөнхийн эргэлтэд оршино. “ гэсэн өгүүлбэрийг бүх сурагчид унших, бичсэн материалыг өгч, дэвтэрт нь наалгана. Сонгосон хүүхдийн дэвтэрт нь өгүүлбэрийг туслах багш нь нааж өгнө. Усны 3 төлөвийг зөв хэлсэн, байгаль дах усны эргэлтийг хэлсэн, өөрийн багийн эхийг зөв уншсан, байгаль дах усны эргэлтийг сумаар зөв холбосон зэрэгт багийн нэр бүхий хуудас дээр таван хошуу нааж багийн хамтын ажиллагааг урамшуулна.

Дүгнэлт

Хичээлийн судалгааны арга зүйд суралцан анги нийтийн хичээлийн төлөвлөлтөд хүнд хэлбэрийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор ээлжит хичээлийн төлөвлөлтийг боловсронгуй болгож тэдэнд тохирсон хэрэглэгдэхүүн, үзүүлэн тараах материал, арга зүй, хүүхдийн үйл ажиллагааг төлөвлөж өгсөн нь суралцагчдыг хөгжүүлэхэд илүү үр дүнтэй байгаа нь судалгаат хичээлээр амжилттай батлагдсан. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд ялангуяа хүнд хэлбэрийн бэрхшээлтэй хүүхэд бусдын адил даалгавар бүрт идэвхтэйгээр оролцож, мэдлэг бүтээж өөрөөрөө бахархаж байгаа нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсролд ахиц гарч, тэднийг боловсролд тэгш хамруулан боломжийг ЕБС-ийн төлөөлөл багш нар болон бусдад түгээн дэлгэрүүлэх зорилготой хичээл болсон.

Жайка Японы олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүдийн хөгжлийг дэмжихэд ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө, ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөөр хичээлийн судалгаа хийж, нийслэлийн хэмжээний 6 тусгай сургууль болон Сүхбаатар дүүргийн 16 дугаар сургууль ба 35 дугаар сургууль, МУБИС-ийн төгсөх ангийн оюутанууд, МУБИС-ийн эрдэмтэн багш нар, ЖАЙКА төслийн японы эрдэмтэн багш нар, БМДИ, Боловсролын хүрээлэнгийн мэрэгжилтэн зэрэг нийт 35 багш, эрдэмтэд оролцсон судалгаат хичээлийг бусдад туршлага болгон түгээсэн.

Ном зүй

1. “Жайка Японы олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд дэх “Ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө” сургалтын материал, модуль 2015-2016 он
2. “Жайка Японы олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд дэх “Ээлжит хичээлийн төлөвлөлт ба сургалтын хэрэглэгдэхүүн бэлдэх” сургалтын материал, модуль 2017-2018 он
3. “Жайка Японы олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд дэх “сайн хичээл ба заах арга” сургалтын материал, модуль 2017-2018 он
4. <http://www.hicheeliin-sudalгаа.mn/>

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд өөртөө үйлчлэх дадал олгох нь

М. Түвшинжаргал, email:Tuvshee_8333@ahoo.com

Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүргийн 63 дугаар Тусгай сургууль

Удиртгал

Тусгай хэрэгцээт боловсролын стратеги нь тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай суралцагч нэг бүрийн хөгжилд **сурах танин мэдэхүйн үйлд ахиц гаргах, сэргээн засах, өөрчлөлтийг хангах, боловсролын үйл ажиллагааны үнэлгээний тогтолцоог боловсронгуй болгох, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох** зэргийг хамарч байна.

ЮНЕСКО, Бүх нийтийн боловсролын Инчоно тунхаглалаар “ Иргэдэд насан туршид суралцах тэгш боломж олгосон, чанартай боловсролын төлөө” эрхэм зорилтыг 2015 оны 5 сард баталсан билээ. (Incheon Declaration, 2015). Тэгш хамруулан сургах боловсролын үзэл санааг хэрэгжүүлэхэд боловсролын бодлого, сургалтын агуулга, бүтэц, зохион байгуулалт зэрэг бүх нийтийн боловсролд нийцсэн байхаар өөрчлөлт, шинэчлэлийг албан ба албан бус тогтолцооны хүрээнд хийх шаардлага тулгарч байна. Үүний биелэлтэд хүн бүрийн үүрэг оролцоо хамгаас чухал юм.

Түлхүүр үгс: Хөгжлийн бэрхшээл, тэгш хамруулан сургах боловсрол, чадвар, дадал, мэргэжлийн чиг баримжаа

1.2 Зорилго:

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд өөртөө үйлчлэх энгийн дадал эзэмшүүлж боловсролд тэгш хамруулах

Зорилт:

- ✓ Сэдвийн хүрээнд онолын мэдээлэл цуглуулах;
- ✓ Судалгааны түгээмэл аргуудаас ашиглан судалгаа авах;
- ✓ Туршлага судлан, харьцуулах;

- ✓ Нэгтгэн дүгнэж, санал дэвшүүлэх;

Судлах зүйл:

Судалгаа 1.

1. БСШУСЯ, бага дунд боловсролын салбарын статитик мэдээ
2. ХУД-ийн хороодоос авсан сургуулийн насны ХБХ-ийн тоо \судалгаа\
3. ХУД-ийн ЕБС-д суралцаж буй ХБХ-ийн тоо болон бэрхшээлийн төрөл, түвшин \судалгаа\
4. ЕБС-аас 63-р сургуульд шилжин ирж суралцаж байгаа сурагчдын судалгаа \шилжин ирсэн анги болон бэрхшээлийн төрөл, түвшин\
5. Шилжин ирж байгаа шалтгааныг тодруулах судалгаа

Судалгаа 2. Туршиж хэрэгжүүлсэн байдал

1. Сурагчдын хэрэгцээ тодорхойлох судалгаа (жил бүрийн хичээлийн эхэнд авдаг судалгааг загвараар оруулав.)
2. Нийгэм ахуйн хичээлийн үйл ажиллагаа
3. Сурагчдыг авьяас сонирхолд тулгуурлан хөгжүүлж буй туршлага

1.4 Судалгааны арга, аргачлал: Баримт бичгийн арга, түүврийн арга ажиглалт, туршилт, математик тооцооллын арга, нэгтгэн дүгнэх

2. Үндсэн хэсэг

2.1 Хөгжлийн бэрхшээл, түүний ангилал

Боловсролын тухай хуулийн 3-р зүйл 3.1.9 дэхь хэсэгт “Хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагч гэж төрөлхийн болон удамшлын эмгэг өөрчлөлт, эсхүл осол гэмтлийн улмаас сэтгэц, оюун ухаан, мэдрэхүйн чадавх алдагдсан, бие эрхтэн нь гэмтсэнээс суралцах боломж нь хязгаарлагдсан суралцагчыг хэлнэ”⁶⁴ гэж заасан байдаг. залруулах бүрэн боломжтой байдаг. Насанд хүрэгчдийн болон хамт олны туслалцаа, дэмжлэгийн явцад засарч, цаашид чанарын ахиц гарч байдаг онцлогтой.

Олон улсын өвчний ангилал: (ICD-10)

- Харааны бэрхшээлтэй
- Сонсголын бэрхшээлтэй
- Хэл ярианы бэрхшээлтэй
- Тулах эрхтний бэрхшээлтэй
- Оюуны хомсдолтой
- Зан төлөвийн эмгэг өөрчлөлттэй гэж ангилдаг⁶⁵.

Учир нь эмгэг согоогоос болж хүүхдийн хөгжилд бие биеэсээ эрс ялгаатай өөрчлөлтүүд бий болж, тухайн хүүхдийн хувийн шинжтэй онцлог илэрч байдаг. Хөгжлийн бэрхшээл гэдэг нь олон улсад хүний хөгжлийн бэрхшээлтэй байдлыг бие эрхтний согог [impairment], чадвар алдалт [disability], хандикап [handicap] гэсэн үе шатуудад хувааж үздэг

2.2 Тэгш хамруулан сургах боловсрол

“ТХСболовсрол гэдэг нь ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг халан, суралцагчдын харилцан адилгүй байдал, ялгаатай хэрэгцээ, чадвар, онцлог шинж, сурах хүсэл эрмэлзлэлийг нь хүндэтгэн үзэж бүх нийтэд чанартай боловсрол олгоход чиглэгдсэн ҮЙЛ ЯВЦ юм. “

Боловсролын ОУ-ын 48-р бага хурлын дүгнэлт зөвлөмж. Женев 2008 оны 11 сар

Тусгай боловсролын (Segregation) сонгодог загвар нь: тусгай сургуульд тусгай хөтөлбөрөөр, тусгай арга зүйгээр тусгайлан бэлтгэгдсэн багш нар хичээл сургалтыг явуулах хувилбар юм. Дараагийн үе шат бол **интеграци- нормализацийн (Interration)** хандлагаас үүдэлтэй бөгөөд энэ нь хөгжлийн бэрхшээлтэй болон тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхдийн хэрэгцээнд тохирсон сургалтын үйл ажиллагааг явуулах хувилбар юм. Орчин үеийн иниклүзив (**Inclusive**) буюу **тэгш хамруулан сургах боловсрол нь** Суралцагчийн хэрэгцээ, сонирхол, авьяас, чадвар, хөгжлийн онцлогт нийцсэн, чанартай, ямарваа нэгэн ялгаварлан гадуурхалтаас ангид боловсрол олгоход чиглэсэн үйл явц гэж тодорхойлжээ. Эдүгээ Улаанбаатар хотод 6 тусгай сургууль үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Эдгээр сургуулиуд дээр өгүүлсэн тусгай боловсролыг тусгайлан авч үзэх сонгодог загварт хамаарагдана. Тэгш хамруулан сургах нь

⁶⁴Монгол Улсын Хүний Эрхийн Үндэсний Комисс “Монгол улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдал” УБ., 2011

⁶⁵Монгол Улсын Хүний Эрхийн Үндэсний Комисс .“Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрх”. УБ. 2006

хүүхдийг боловсролд тохируулах бус, харин боловсролыг хүүхдийн онцлог хэрэгцээнд тохируулж шинэчлэн өөрчлөхийг шаарддаг.⁶⁶

2.3 Чадвар, дадал

Хүний ямар нэг үйл ажиллагааг гүйцэтгэх аргыг чадвар гэнэ. Нөгөө талаас мэдлэгийг практик амьдралд хэрэглэх арга нь **чадвар** юм. Хүн мэдлэг эзэмшээд түүнийг практик үйл ажиллагаанд хэрэглэж сурсаны дүнд хүнд чадвар төлөвшинө. Гэхдээ мэдлэгтэй ч гэсэн хүнд зохих чадвар төлөвшөөгүй байж болно. Тухайлбал: Сурагчид зөөлний тэмдгийг зөв бичих дүрмийг сайн мэдэж байгаа ч зөв бичих чадвар суугаагүй буюу зөв бичих дүрмийг практикт хэрэглэж сураагүй учир алдаа гаргаж болно. Тиймээс чадвар бол хүний практик үйл ажиллагаа болон олон дахин хийсэн дасгалын замаар төлөвшдөг процесс юм. Чадвар нь ямагт мэдлэг дээр тулгуурлаж төлөвшигдөхгүй. Тухайлбал: явах, усанд сэлэх, ярих зэрэг хөдөлгөөний чадварууд нь мэдлэг дээр тулгуурлахгүйгээр хүний олон дахин хийсэн дасгал, давтлага, ажиллагааны дүнд төлөвшдөг. Хүний чадвар нь янз бүрийн түвшнээр илэрч гардаг. Удаан хугацаанд улам зөв алдаагүй хийгддэг байна. Олон дахин давталтын дүнд дасгалжуулагдсан үйл ажиллагаа нь хүний ухамсрын оролцоогүйгээр **автомат** байдлаар хийгдэнэ.

Нэг үйлдлийг тодорхой дэс дарааллаар олон дахин дасгалын дүнд үйл ажиллагааны бүрэлдэхүүн хэсгийн зарим нь автоматчилагдсан үйлдлийг **дадал** гэнэ. Өөрөөр хэлбэл хагас автоматчилагдсан үйлдлийг дадал гэнэ. Дадал эзэмшихийн үндэс нь ухамсартайгаар явагдсан үйл ажиллагаа юм.⁶⁷

Чадвар, дадал төлөвших процесс

Чадвар дадлын аль аль нь дасгалын замаар төлөвшинө. Үйлдлийн олон дахин давталтыг **дасгал** гэнэ. Гэхдээ дасгал нь үйлдлийн олон дахин давтагдсан жирийн механик давталт биш юм. Ийм хэлбэрийн үйлдэл хичнээн олон удаа давтагдсан ч нэгэн хэвийн, сайжрахгүй, ахиц үр дүнгүй хэвээр үлдэнэ. Тиймээс тэрхүү үйлдлийг сайжруулахын тулд тодорхой зорилго тавьж, ухамсартайгаар ажиллах хэрэгтэй. Дасгал ажиллагааг зохион явуулахад олон зүйлийг сайтар анхаарсан байх шаардлагатай. Нэг янзын дасгалыг удаан хугацаанд тасралтгүй олон дахин давтсаны дүнд тархи, мэдрэлийн систем, бие мах бодын эрхтнүүд ядарч дасгалын үр дүн буурдаг. Ийм учраас дасгалыг тодорхой цагт нарийн хувиарлаж хийх хэрэгтэй.⁶⁸

Сургалтын орчин

Суралцагчдад чадвар, дадал эзэмшүүлэхэд сургалтын орчин чухал нөлөө үзүүлдэг. Сургалтын орчин нь гадаад ба дотоод гэсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ.

Сургалтын гадаад орчин гэдэг нь тухайн сургуулиас үл хамааран орших хүчин зүйл, нөлөөлөл юм. Харин сургалтын дотоод орчин нь суралцагчдад сэтгэлзүйн болон оюуны чадамжаа нээн, эрэл хайгуул хийх, шинжлэн судлах, амьдралд хэрэгцээтэй дадал чадварыг эзэмших зорилгоор бүрдүүлсэн сургах, сурахуйн нөхцөл юм. Сургалтын дотоод орчинг материаллаг болон сэтгэлзүйн орчин гэж 2 ангилдаг. **Үүнд:**

Сэтгэлзүйн орчин: Хамт олны сэтгэлзүйн харилцаа, анги танхимд үүсгэх сэтгэлзүйн харилцаа, түүнийг зохицуулах арга зам, багш сурагчийн хамтын харилцааны соёлын түвшин, бүтээлч, эелдэг уур амьсгал, сургуулийн эрхэм зорилго, үнэт зүйлс, түүх, хамт олны ёс заншил, уламжлал багтана.

Сургалтын материаллаг орчин: Санхүүгийн нөөц, сургалтын лаборатори, тоног төхөөрөмж, байшин барилга, анги танхим, номын сангийн хүртээмж зэрэг тус тус орно.⁶⁹

3. Судалгааны хэсэг 1

Судалгаа.1 БСШУСЯ, бага дунд боловсролын салбарын статитик мэдээ (2015, 2016, 2017)⁷⁰

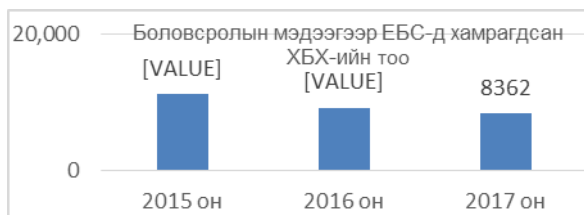
⁶⁶ Одгэрэл. Д “Тэгш хамруулах боловсрол” УБ. 2016

⁶⁷ Жамц.Л., “Ерөнхий сэтгэл судлал” . УБ.,2013

⁶⁸ Жамц.Л., “Ерөнхий сэтгэл судлал” . УБ.,2013

⁶⁹ www.google.mn.

⁷⁰ БСШУСЯ, бага дунд боловсролын салбарын статитик мэдээ

Судалгаа.2 ХУД-ийн хороодоос авсан сургуулийн насны ХБХ-ийн тоо судалгаа \Хүснэгт 1\

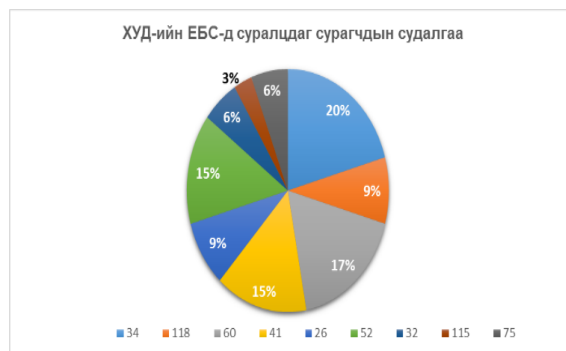

Судалгаа.3 Хан-Уул дүүргийн ЕБС-д суралцдаг сурагчдын судалгаа \Хүснэгт2\

Нас	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Нийт
2	1	1	1		2			1				1	7
3	3		1										4
4	2	2	2	1			1						8
5	2		1	5	1	1		1	2	1	2	1	17
7		1		1						2	1	1	6
8	3	1	1	2	2		1	2	2	1	2	3	20
9	1		4	1			2	1	2	1			12
12	3					1			3	1	1		9
13		1	2	1			1	2		1		3	11
14			1	1	1	1	1	1	3	2	1		12
15	1		5		1	3	4	2	3	1			20
Нийт	16	6	18	12	7	6	10	9	16	10	7	9	126

Нас	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Нийт
34		1		2			1			1	1	1	7
118							1	1		1			3
60	1	1			1			1		1	1		6
41			1	2				1	1				5
26				1			1					1	3
52	1	2										2	5
32								1			1		2
115											1		1
75										1	1		2
Нийт	2	4	1	5	1		2	4	2	2	6	5	34

Судалгаа.4 ЕБС-аас 63-р сургуульд шилжин ирж суралцаж байгаа сурагчдын судалгаа \шилжин ирсэн анги болон бэрхшээлийн төрөл, түвшин\ \Хүснэгт4

Судалгааны дүгнэлт

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсролын хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд тухайн хүүхдийн хөгжлийн онцлогийг дэмжсэн, засан сайжруулах чиглэл бүхий хөнгөвчилсөн хөтөлбөр хүүхдэд тусгай байдаг нь ЕБС-иас тусгай сургуульд шилжин ирж буй сурагчдын хандлагаас харагдаж байна. Тэгш хамруулан сургах сургадаг үндсэн зарчим нь бүх хүүхдүүд аливаа хүндрэл бэрхшээл болон ялгаанаас үл хамааран аль болох хамтдаа сурах ёстой. ЕБС-д бэрхшээл нь хүнд хөнгөн өөр өөр түвшний хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүд суралдаг нь харагдаж байна. ЕБС-иуд дээр тэгш хамруулах боловсрол олгогдож байгаа боловч олон шалтгааны улмаас хоцорч тусгай сургууль руу шилжин ирэх нь ажиглагддаг.

- ✓ Хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх орчин нөхцөл бүрдээгүй.
- ✓ ЕБС-д хүүхдээ сургахад сэтгэл зүйн болон материаллаг орчин дутагдалтай
- ✓ ХБХ-тэй ажиллах багшийн арга зүй дутмаг
- ✓ Эцэг эхчүүд хүүхдээ хөгжлийн бэрхшээлтэй гэж хүлээн зөвшөөрдөггүй.
- ✓ Хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх мэдлэг хомс;
- ✓ Хүүхдэдээ хайхрамжгүй ханддаг
- ✓ Амьдралын боломж тааруу;
- ✓ Хаана хандаж, үнэлгээ хийлгэхээ мэддэггүй;
- ✓ Анхаарч хөөцөлддөг ч очих газар олдохгүй, газраа мэдэхгүй байгаатай шууд холбоотой.

Нөгөө талаас эдгээр хөгжлийн бэрхшээлтэй (оюуны бэрхшээлтэй) хүүхдүүдэд академик сургалтаас илүү нийгэмших, өөртөө үйлчлэх дадал олж авах хэрэгцээ шаардлагатай болохыг ЭСХК-ын судалгаагаар болон сурагчдын эцэг эхчүүдтэй ярилцах явцад ажиглагдлаа. **Өөртөө үйлчлэх дадлыг** олж авч байгаа нь ХБХ-ийн хувьд өөртөө оруулж буй хамгийн том хөрөнгө оруулалт юм. Тусгай сургууль дээр сурагчдыг бэрхшээл болон бусад зүйлээр ялгаварлан гадуурхахгүй тэдний чадварт нь тохирсон цогц чадамж олгож байгаа нь манай улсын хувьд тэгш хамруулах боловсрол олгож буй хамгийн төгс хэлбэр юм.

4. Судалгааны хэсэг 2.

4.1 Сурагчдын хэрэгцээ тодорхойлох судалгаа

63 ДУГААР СУРГ УЛИЙН СУРАГЧДЫН ХЭРЭГЦЭЭ
ТОДОРХОЙ ОХ СУДАЛГААНЫ АСУУЛГА

2017/10/26

Зорилго: Суралцагч нэг бүрийн тулга идсэн асуудлыг илрүүлж, хэрэгцээг тодорхойлон сургуулийн үйл ажиллагаанд тусгах, үү дүнг эргэж мэдээлэх.

Заавар: Дараах асуулгуудаас шаардлагатай гэж үзсэн харилтын доогуур зурна уу? шаардлагатай бол та хэдийг ч сонгон эмдэглэж болно.

Ерөнхий мэдээлэл:

Хүүхдийн сурдаг анги, бүлэг: 8Б Хүүхдийн овог: БАСАНХУУ
Хүүхдийн нэр: Б.СМАХЧИРАТ Холбоо барих утас: 90971686
Email хаяг:

A. Мэдлэг

- Тооцоолон бодох: /Чээжээр т олох, цифр таних, 10-ын дотор нэмэх хасах, 100-ын дотор нэмэх хасах үржих хуваа, мөнгө тоолдог, худалдаа хийх, МСУТ, коллежид элсэн суралцахад хэрэгцээтэй г удлагдахууныг эзэмших,
- Унших: /Үсгээ таних, нэг үетэй үг унших, 2 ба түүнээс дээш үетэй үгийг унших, өгүүлбэр унших, өгүүлэг, эх зохиол унших,
- Бичих: /Давхарлан бичих, хуулан бичих, нэрээ чээжээр бичих, бүх үсгээ чээжээр бичих, нэг үетэй үг чээжээр бичих, 2 ба 3 үетэй үг чээжээр бичих, ямар ч үг, өгүүлбэрийг чээжээр бичих,
- Хэл яриа: /Авиа зөв хэлэх, асул тад нэг үгээр хариулах, асуултад бүтэн өгүүлбэрээр хариулах, аман заавар ойлгож үйлдэл гүйцэтгэх, өөрт үүссэн таатай таагүй мэдээмжийг илэрхийлэх, баяла үгсийн сантай болох, зөв тод ярих,

B. Чадвар

- Өөртөө үйлчлэх: /Хувцсаа өмсөх, гутлаа үдэх, цамцаа товчлох, гар нүүрээ угаах, шүдээ угаах, хувцсаа угаах, даг үүрээр үйлчлүүлэх, нийтийн тээвэрээр бие даан үйлчлүүлэх, хоолоо зөв идэх,
- Гэр хөдөлмөр: /Аяга таваг, шаг угаах, хог шүүрдэх, хувцас индүүдэх, юм сөх, нэхэх, хаалга, сандал зэрэг модоор юм хийж сурах, гар урлал,
- B. Төлөвшил
 - Харилцаа: /Хүнтэй мэндлэх, хү идлэх, бусадтай харилцах, өөрийн санаа бодлоо илэрхийлэх, бусдыг сонсох, түр үлж дугарахгүй байх,
 - Биеэ авч явах соёл: /Будуулаг үг хэллэг хэлэхгүй байх, олон нийтийн газар чанга дуу авиа харгахгүй байх, зөв цэвэр увцаслах, соёлтой үйлчлүүлэх, нийцгүй үйлдэл, хийхгүй байх, баруун гарын дүр м баримтлах,

G. Сургалтын хэлбэр

- анги хамт олон дүнд нь
- Ганцаарчилж /багш, сурагч, эцэ-эх хамтрах/
- Бүлгээр
- Хамтын сургалт /ЕБС-ийн сураг идтэй хамт дугуйлан секцэнд хамрагдах/
- Бусад

Т ИНД БАЯРЛАЛАА.

ХАН-УУЛ ДҮҮРГИЙН 63 ДУГААР СУРГУУЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮНЭЛТЭЭ
ЭЦЭГ ЭХИЙН НЭГДСЭН ХУРАЛ

2017.10.26

Зорилго: Суралцагчдын эцэг эхээр сургуулийн үйл ажиллагааг үнэлүүлэх, хэрэгцээ тодорхойлох судалгааг тогтолцоолон үнэлгээ, судалгаанд үндэслэн бодлого, төлөвлөлт, зохицуулалт, хэрэгжилтээ сайжруулах зорилгоор уг судалгааг явуулж байна.
Онооны утга: 5-хангалттай сайн, 4-ерөнхийдөө хангалттай 3-дүнд зэрэг, 2-сайжруулах шаардлагатай, 1-хангалтгүй

Харгалзах тоог дугуйлна уу

№	Багц	Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт	Үнэлгээ
I	Сургалтын үйл ажиллагаа	1 Монгол хэлний хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		2 Математикийн хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		3 Хэл заслын хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		4 Эмчилгээний биеийн тамир хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		5 Нийгэм ахуйн баримжаа хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		6 Биеийн тамирын хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		7 Хөгжмийн хичээлийн үр дүн	1 2 3 4 5
		8 Анги хамт олны эв нэгдэл	1 2 3 4 5
II	Багш нарын чадвар	1 Багш нарын харилцааны соёл	1 2 3 4 5
		2 Багш нарын мэдлэг боловсрол	1 2 3 4 5
		3 Багш нарын төлөвшил, хандлага	1 2 3 4 5
		4 Багш нарын зөвлөн туслэх чадвар	1 2 3 4 5
		5 Багш нарын биеэ авч явах соёл	1 2 3 4 5
		III	Сургалтын материаллаг орчин
2 Ширээ сандлын чанар	1 2 3 4 5		
3 Ном сурах бичгийн хуралцаа	1 2 3 4 5		
4 Техник хэрэгслийн хуртамж	1 2 3 4 5		
5 Үзүүлэн, нэг бүрийн хэрэгслийн хуралцаа	1 2 3 4 5		
6 Удийн хоолны чанар	1 2 3 4 5		
7 Халвалтын чанар хуралцаа	1 2 3 4 5		
8 Гэрэлтүүлгийн чанар, хуралцаа	1 2 3 4 5		
9 Арвин цэврийн ерөнхий үйлчилгээ	1 2 3 4 5		
10 Эрүүл, аюулгүй байдлын хангалт	1 2 3 4 5		
11 Автобусны үйлчилгээ, чанар хуртамж	1 2 3 4 5		
IV	Сургуулийн нийгмийн үйлчилгээ	1 Дугуйлалтын үр өгөөж	1 2 3 4 5
		2 Эцэг эхэд зөвлөн туслэх үйлчилгээ	1 2 3 4 5
		3 Хүүхдийн нийгмийн амьдралд оролцуулах үйлчилгээ	1 2 3 4 5
		4 Бусад байгууллагуудтай хамтарсан ажлын үр дүн	1 2 3 4 5

- Нийт онооны дундаж
- Та хүүхдээ манай сургуульд суралцуулж байгаадаа хэр сэтгэл ханамжтай байна вэ?
A. Сэтгэл ханамжтай B. Дүнд зэрэг C. Сэтгэл ханамжгүй
 - Манай сургуулийн үйл ажиллагааны давуу талыг тэмдэглэнэ үү. *Манай сургуулийн сургуулийн амьт эмэг асуудал бүрийнхээ талыг ажиглах чинг стили чинг үнэмжүү баарууригтай байдаг.*
 - Манай сургуулийн үйл ажиллагааны талаарх санал, хүсэлт, гомдлоо тэмдэглэнэ үү
Манай сургуулийн амьт эмэг ажлаа амжилттай сайн сайлжээ үүжж өрөө!

Танд баярлалаа

Тус судалгааг жил бүрийн хичээлийн эхэнд сургуулийн бүх сурагчаас авдаг. Энэ нь тухайн жилд сурагчидтай ажиллахад юу хэрэгцээтэй байна вэ? гэдгийг гаргаж өгдөг. Хүүхэд бүрээс авсан дараах судалгааг нэгтгээд багш бүр тухайн хүүхэдтэй хамтран ажиллахад хичээл хоорондын залгамж холбоог сайжирч, хүүхдийн чадварт ахиц гардаг.

4.2 “Нийгэм ахуй” хичээл

Сурагчид маань бэрхшээлийн хувьд харилцан адилгүй байдаг тул ерөнхийд нь хөнгөн, хүндэтгэр, хүнд гэсэн 3 түвшинд бүлэглэж хичээлийн сургалтаа явуулдаг. Бид **Нийгэм ахуйн баримжаа** хичээл сургалтаар дамжуулан суралцагчдад дараах дадлуудыг хэвшүүлж байна. **Үүнд:**

- ✓ Хувийн ариун цэвэр сахих
- ✓ Зөв хувцаслалт \улирал болон цаг үедээ тохируулан хувцаслах\
- ✓ Хувцас өмсөх, эвхэх \үдээс үдэх, товч товчлох, цахилгаан татах\
- ✓ Баруун гарын дэг \орон зайн баримжаа, эмх цэгц\
- ✓ Хувцас угаах, өлгүүрт өлгөх, индүүдэх, эвхэх
- ✓ Хоол бэлтгэх \гөмс арилгах, аяга\
- ✓ Зөв хооллох
- ✓ Цахилгаан хэрэгсэлтэй зөв харьцах
- ✓ Үс угаах, хатаах, индүүдэх
- ✓ Цэвэрлэгээний бодистой зөв харьцах
- ✓ Мэндлэх, хүндлэх ёс
- ✓ Зөв харилцаа
- ✓ Цахим карт ашиглах

Хоол хийх болон үс угаах сургалт

Нийгэм ахуйн баримжаа хичээлээр ХБХ-ийн хувьд тэдэнд хамгийн чухал хэрэгцээтэй байгаа зүйлсийг зааж сургах боловсрол олгож байна. Хүүхэд тухайн хичээлээр мэргэжлийн чиг баримжаатай болж, ахуйн зөв дадал олж авч чаддаг. Нийгэмд өөрийн гэсэн орон зайтай, өөрийгөө илэрхийлж бусдын дэмжлэггүй хийж чаддаг зүйлс болон бусдад саад учруулахгүйгээр хэрхэн биеэ авч явж чаддаг болохыг сургаж байгаагаараа давуу талтай. Өөртөө үйлчлэх дадлыг олж авч байгаа нь ХБХ-ийн хувьд өөртөө оруулж буй хамгийн том хөрөнгө оруулалт юм.

4.3 Сурагчдыг авьяас сонирхолд тулгуурлан хөгжүүлж буй туршлага

A. Special Olympics

ЕБС-ийн хүүхдүүдтэй хамтран хичээл сургалт явуулснаар ХБХ-д хөгжих боломж илүү нээгддэг нь харагдаж байна. ХУД-ийн 118, 114-р сургуулийн сурагчид 63-р тусгай сургуулийн хүүхдийг дэмжин хамтран дугуйлан болон хамтын хичээл явуулснаар хүүхдэд хөгжих боломжийг олгосон цаашид түгээн дэлгэрүүлэх чухал ажил болж байна. Мөн нийгэм болон бусад хүний сэтгэхүйд эдгээр сурагчдыг ХБ-тэй гэж битгий хараасай!!! Тэд ч бас хүсэл сонирхолтой тэдэнд боломж олговол бусдын л адил бүгдийг хийж чаддаг гэдгийг дээрх ЕБС-иудын хүүхдүүд болон тусгай сургуулийн хүүхдүүд хамтран олон зүйл дээр харуулж чадаж нийгэмд зөв мессеж өгч чадсан.

Сурах хүсэл байвч бэрхшээлээс шалтгаалан гэрт хэвтэрт байдаг сурагчдад 63 сургуулийн багш нар сар бүр гэрээр очиж мэргэжлийн боловсрол олгож мөн заслын хичээлийн үйлчилгээ явуулж байна. Хүүхэд бүр сурах эрхтэй.

Долоо хоног бүрийн 2 ба 5 дах өдрийн 4-р цаг дээр “Хөгжимт дасгал”-ыг явуулснаар сурагчдад хөдөлгөөн засал болсон бүжиг болон урлагт дурлах хүсэлтэй болгож буй нь бусдад түгээж болох бас нэгэн ажил юм. Урлагаар хүн сэтгэлийн болон бие эрхтний гоо сайхныг олж авдгийг харуулж байна.

Г. Мэргэжил чадвар олгох хичээлүүд

Тусгай сургуульд мэргэжлийн чиг баримжаа олгох технологи (эрэгтэй, эмэгтэй), керимак урлал зэрэг хичээл нь ерөнхий эрдмийн хичээлээс илүү цагаар ордог. Энэ нь ХБХ-үүдийн хэрэгцээг илрүүлж дэмжиж буй нэгэн жишээ юм. Энэ хичээлийн жилээс технологийн хичээлийг эрэгтэй эмэгтэй гэж ялгалгүй сурагчдын өөрсдийн сонирхолын дагуу оруулах болсон нь бусдад түгээх бас нэгэн ажил болсон. Хүүхдийг хүсэл сонирхолд нь тулгуурлан хэрхэн хөгжүүлж болохыг, бэрхшээлийг хэрхэн даван туулж болохыг харуулж баг болон ажиллах чадварт суралцуулж байна.

Туршлага судалсан байдал

Япон улс

Байгаль орчинтой танилцах сургалт болон АТМ үйлчлүүлэх хичээл

Дээрх 2 орны тусгай сургуулиас туршлага судлахад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд шинжлэх ухааны мэдлэг олгоно гэхээс илүүтэйгээр ахуйн дадал олгох сургалт, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалт, биеэ зөв авч явах чадвар олгох сургалтууд илүү хэрэгтэй гэдгийг харж байна. Мөн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг эрт илрүүлэх оношилгооны улсын байнгын баг хамгийн түрүүнд хэрэгтэй санагдсан. Хөгжингүй орнуудаас нэг дутагдаж буй зүйл нь материаллаг орчин байна.

Дүгнэлт

- ✓ ЕБС-д тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхдүүд суралцаж байна.
- ✓ ХБХ-үүдийг оношлон үнэлэх аргачлалыг судалгаа шинжилгээнд тулгуурлан онол практикын үүднээс иж бүрнээр нь боловсруулж, сургалтын орчин бүрдүүлэх талаар анхааран, боловсролын бодлого хэрэгжилтийн үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэн оруулах зэрэг тулгамдсан асуудал урган гарч ирж байна.
- ✓ Дээрх туршлагаас оюуны бэрхшээлтэй хүүхдийн өөртөө үйлчлэх дадал нь насан туршийнх нь ухаалаг хэрэглээ болохыг харуулж байна.
- ✓ Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд цаг алдалгүй өөрт нь тохирсон сургалт явуулах нь тэгш хамруулах боловсрол олгож буй сонгодог хэлбэр юм.
- ✓ Монгол, Солонгос, Япон орны тусгай хэрэгцээт боловсрол ижил түвшинд явж байгаа боловч манай орны хувьд сурагчдын эрт илрүүлэх оношилгоо, мөн сургалтын материаллаг орчин хомс байгаа учраас бусад орноос хоцрогдох хандлагатай байна.
- ✓ Боловсон хүчний хувьд тусгай хэрэгцээт сургуульд ажиллаж буй багш нар сургууль болон солилцооны хөтөлбөр зэрэгт хамрагдан мэргэшиж ХБХ-тэй ажиллах арга барилаа сайжруулснаар сурагчдад тэгш хамруулах боловсролыг илүү үр өгөөжтэй олгож байна.

Эрхэм хүндэт эцэг эхчүүдээ!!!

Эрхэм хүндэт Сурган хүмүүжүүлэгч нараа!!!

- ✓ Хүүхдээсээ ямар мэргэжилтэй болохыг хүсч байгааг нь асуугаад үзээрэй. Миний хүү юу хүсдэг вэ, юу чаддаг вэ, юунд дуртай бас дургүй вэ, яаж амьдармаар байна, юу хиймээр байна гэдгийг нь бичүүлээд үзээрэй. Хүсэл тэмүүлэлгүй хүүхэд гэж нэг ч байдаггүй юм шүү.
- ✓ Зөв хүсэл, зөв тэмүүлэлтэй, зөв төлөвшилтэй байх нь томчууд биднээс хамаарах зүйл гэдгийг ухаарах хэрэгтэй.

Цаашид дэвшүүлэх санаа

- ✓ ХБ-ийг эрт илрүүлэхэд улсын хэмжээнд оношлогоо, шинжилгээний багтай болох
- ✓ ЕБС-ийн багш нар оюуны бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах арга зүйд суралцах
- ✓ ХБХ-ийн сурч хөгжих, хөдөлмөрлөх орчин нөхцлөөр хангахад улс орны хэмжээнд анхаарах

Ном зүй

- 1 Батцэнгэл.Г., “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сурган сэтгэл зүйн зарим асуудал”.УБ.,2014
- 2 Жамц.Л., “Ерөнхий сэтгэл судлал”.УБ.,2013
- 3 МУБИС, Нагоя Их сургуулийн хамтарсан төслийн баг., “Боловсролын тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхэдтэй ажиллах арга зүй”.УБ.,2016
- 4 ХНХЯ, СЗСУТ., “ХБ судлал нь салбар дундын ШУ болох нь”сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл.УБ.,2017
- 5 Одгэрэл.Д. “Тэгш хамруулах боловсрол” УБ. 2016

Тусгай хэрэгцээт боловсролын хичээлийн судалгааны нэгэн загвар

С.Эрдэнэбаатар

Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 63 дугаар сургууль, 99872856

Хураангуй

Зорилго: Оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдад боловсролын үйлчилгээ үзүүлдэг тусгай хэрэгцээт боловсролын байгууллагын сургалтын технологи, арга зүйд дүн шинжилгээ хийж, сургалтын чанар, үр дүнг дээшлүүлэх

Судалгааны загвар /арга зүй/ хандлага: Багш нэг бүрийн хичээлд сууж, Лейкертийн системээр хичээлийн бүтэц, арга зүйд үнэлгээ өгч, Ажиглалтын зураглал ашиглан багшийн суралцагчидтай харилцах шууд харилцааны давтамж, хэлбэрийг тооцох аргыг ашигласан.

Судалгааны үр дүн: Хан-Уул дүүргийн 63 дугаар тусгай сургуулийн нийт багшлах бүрэлдэхүүн 39 багшийн хичээлд сууж хичээлийн жилийн арга зүйн гарааны үнэлгээг хийж, арга зүйн зөвлөмж өгсөн.

Практик ач холбогдол: Багш нар ээлжит хичээлийн боловсруулалт хийх, хичээлийг чанартай, өгөөжтэй багш сурагчийн хамтын ажиллагаа болгох талаар онол, арга зүйн мэдлэг, туршлага хуримтлуулсан.

Шинэлэг тал/ санаа: Тусгай хэрэгцээт боловсролын дидактикийн онцлогыг тусгасан хичээлийн судалгааны арга, заавар, зөвлөмжийн төсөл бий болсон.

Түлхүүр үг: Ээлжит хичээл, ээлжит хичээлийн зорилго, тусгай хэрэгцээт боловсролын дидактик

Товч агуулга:

Аливаа сургалтын технологи нь багш, суралцагчийн харилцан хамтын ажиллагааны процесс, арга зүй, арга барилын цогц, сургалтын үйл явцын зохион байгуулалтын загварчлал, суралцагч бие хүний хөгжлийг дэмжих таатай орчин зэргээс бүрддэг. Харин сургалтын чанар, үр нөлөөг шинжлэн үнэлж, сул давуу талаа тодруулан сургалтын агуулга, арга зүй, үнэлгээний арга зүй, сэтгэл зүйн болон материаллаг орчинд сайжруулалт хийх нь сургалтын технологийн чухал нэгэн процесс юм.

Бид оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдад үзүүлж буй сургалтын үйлчилгээний чанараа сайжруулах зорилгоор тусгай хэрэгцээт боловсролын дидактик шийдлүүдийг ээлжит хичээл бүрт хэрэгжүүлэх, суралцагч бүрийн сэтгэц, танин мэдэхүй, эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн арга зүйг хөгжүүлэн суралцагчийн ахиц дэвшлийг бодитоор үнэлэх боломжийг эрэлхийлэн хичээлийн судалгааны нэгэн аргыг туршсан үр дүнгээ танилцуулах болно.

Удиртгал

Оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдыг тэгш хамруулан сургах хандлага манай улсад туршилтын байдлаар хэрэгжиж байгаа боловч сургалтын энэ хэлбэрийг зохицуулах эрх зүйн орчин, хэрэгжүүлэх технологи, арга зүйн шийдлүүд хараахан төлөвшөөгүй байна.

Манай сургууль оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй сурагчдад боловсролын үйлчилгээг тусгай сургалтын арга зүй технологийн дагуу үзүүлдэг бөгөөд сүүлийн 2 жилийн хугацаанд ЖАЙКА, БСШУСЯ, ХНХЯ хамтран хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-д хамрагдаж байна.

Энэ төслийн хүрээнд тус сургуульд суралцаж буй хүнд хэлбэрийн сурагчдад зориулсан ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр /IEP/ хэрэгжүүлэх талаар туршилт, судалгаанууд хийж ирлээ.

Туршилт, судалгааны үр дүнгээс харахад ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр нь зөвхөн хүнд хэлбэрийн хүүхдүүдэд чиглэсэн бөгөөд тухайн суралцагч анги нийтийн үйл ажиллагаанд оролцох арга зүйг хөгжүүлэх шаардлагатай байгаа нь харагдсан.

Бид сургуулиа 2017-2022 он хүртэл хөгжүүлэх стратеги хөтөлбөртөө “сургалтын технологийн шинэчлэл” дэд хөтөлбөрийг тусгаж, ганцаарчилсан /IEP/, хамтын /инклюзив/, тусгайлан сургах сургалтын хөтөлбөрийг дэвшилтэт, уян хатан, олон хувилбарт агуулга, аргазүй, зохион байгуулалт, үнэлгээ бүхий цогц байдлаар боловсруулж, тусгай сурганы технологи, арга зүйг чанд баримтлан хэрэгжүүлнэ хэмээн тодорхойлоод хэд хэдэн ажлыг санаачлан эхлүүлээ.

Тухайлбал, багш нарын хичээл, сургалтын арга зүй оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдын танин мэдэх үйл ажиллагааны онцлогт нийцсэн эсэх, суралцагчдыг хөгжүүлэх, засан сайжруулах тусгай сурганы арга зүйг хэрэглэж хэвшсэн эсэхэд шинжилгээ хийж, арга зүйн тодорхой элементүүдийг ээлжит хичээл бүрт нэвтрүүлэхийг зорьж байна.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар

Оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдын танин мэдэх үйл ажиллагааны түвшин Жан Пиажегийн оюун ухааны хөгжлийн шатлалын 1,2 дугаар бүсээр голчлон тодорхойлогддог.

Оросын тусгай сурган сэтгэл зүйн гол төлөөлөгч Л.С Выготскийн нийгэм соёлын онолоор хүүхдийн жам ёсны хөгжлийг хэтийн хөгжилд хөтөлсөн орчин, засан сажруулах арга зүй бүхий сургалт нь хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдын нийгэмд дасан зохицох, бие даан амьдрах чадварыг нь хөгжүүлдэг гэж үздэг.

Ээлжит хичээлээр оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг хөгжилд хөтөлж, засан сайжруулж, оюун ухааны хөгжлийн тодорхой шатанд хүргэж байгаа эсэх нь бидний анхаарлаа хандуулах ёстой чухал судлагдахуун. Багш нарын ээлжит хичээлийн арга зүйг шинжлэх зорилгоор Лейкертийн шатлалын оноогоор рубрикийн арга ашиглан ээлжит хичээлийн төлөвлөлт, хичээлийн зохион байгуулалт, арга зүй, багшийн соёл гэсэн 4 багц, 37 шалгуур бүхий мониторинг үнэлгээний загвар боловсруулж туршив.

Манай хичээлийн мониторинг үнэлгээний загварт хичээлийн зохион байгуулалтын үе шат зонхилох байрыг эзэлж, зөв дадлын элементүүдийг түлхүү тусгасан. Оюун бэрхшээлтэй суралцагчдын сэтгэц, танин мэдэхүйн онцлогоос үүдэн тэдний тархин дахь хүртэхүйн задлан ялгагч төвүүдийг идэвхжүүлэн анхаарал, ой тогтоолт, төсөөлөх чадварыг нь хөгжүүлэхүйц арга барил чухал байдаг. Доорх хүснэгтэд хичээлийн зохион байгуулалтын үед заавал хэрэгжүүлэх зөв дадлууд, тэдгээр нь оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдын танин мэдэхүйн ямар чадвар, суралцахуйн ямар дадлыг хөгжүүлэхэд зориулагдсан болохыг тодорхойлов.

Хүснэгт 1. Хичээлийн зохион байгуулалтын үеийн арга барилууд

Зөв дадлын арга барил	Ямар чадвар хөгжүүлэх
Мэндчилгээ	Харилцах, бусадтай хамт гүйцэтгэх чадвар
Ирц авах, ямар хичээл орж байгааг сануулах	Дэс дараа, эмх цэгц
Зөв дадлын дасгал: Зөв суулт	Өөрийгөө хянах
Зөв дадлын дасгал: Хичээлийн хэрэглэлийн байршил	Эмх цэгц, орон зайн баримжаа
Зөв дадлын дасгал: Он сар, өдөр, цаг	Цаг хугацааны баримжаа
Зөв дадлын дасгал: Хичээллэх дарааллыг танилцуулах	Дэс дараалал, зорилготой байх
Зөв дадлын дасгал: Алжаал тайлах дасгал	Анхаарал төвлөрүүлэх, шилжүүлэх, хамт гүйцэтгэх
Зөв дадлын дасгал: Хичээлийн хэрэглэлийн ашиглалт	Эмх цэгц, зориулалтыг ухаарах
Зөв дадлын дасгал: Шинэ үгийн тайлбар, цээж тоолол	Үгсийн сангийн баялаг, тооллын чадвар, ой тогтоолт
Сурагчдаар тэмдэглэл хийлгэсэн байдал	Дэвтэртэй ажиллах, гарын жижиг моторик хөгжих

Үнэлгээний мониторинг загварын бас нэг бүтэц нь ажиглалтын зураглал хэсэг бөгөөд багшийн зүгээс суралцагчидтай ямар хэлбэрээр, хэдэн удаа харилцсаныг тодруулах зорилготой байв.

Энэхүү загвараар оюуны бэрхшээлтэй хүүхдийн онцлогийг харгалзсан засан сайжруулах, хөгжүүлэх арга зүйг өдөр тутам хэрэглэж, тодорхой чадварыг дадуулж байгаа эсэхийг тодруулахаар бага, дунд ангийн бүх төрлийн судлагдахууныг хамруулан ажиглалт хийлээ.

Ажиглалт, шинжилгээнд тус сургуулийн бага боловсролын 10, дунд боловсролын 9 анги, 39 багшийн ээлжит хичээлд ажиглалт судалгаа хийж, хэлэлцүүлэг, зөвлөмж өгөв.

Бид ээлжит хичээлийн засан сайжруулах, хөгжүүлэх боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 2017 оны 5 сараас эхлэн сургуульд суурилсан багшийн хөгжлийн төлөвлөгөөний дагуу оюуны бэрхшээлтэй суралцагчидтай ажиллах арга зүйн цуврал сургалтыг тасралтгүй зохион байгууллаа.

Улмаар мониторинг үнэлгээний загвараа 2017 оны 9 сард боловсруулж, 10,11 дүгээр саруудад ээлжит хичээлд шинжилгээ хийсэн. Үүний үр дүнд сурагчдын анхаарлыг төвлөрүүлэх, алжаал тайлах, хүнд болон шинэ үгтэй ажиллах, хичээлийн хэрэгслийн эмх цэгцийг бүрдүүлэх зэрэг засан сайжруулах элементүүдийг багш нар хичээлдээ нэвтрүүлж, сурагчдын хэл ярианы хөгжил, үгсийн санг баяжуулах талаар илүү анхаарах болсон.

Хичээлд шинжилгээ хийсэн үр дүнгээс манай сургуулийн багш нарт оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдын сэтгэц танин мэдэхүй, сэтгэлийн хөдөлгөөний талаар гүнзгий мэдлэгтэй болох, тусгай сурганы заах арга, ур чадвараа хөгжүүлэх, ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийг анги нийтийн сургалтын хөтөлбөртэй уялдуулах, ээлжит хичээлийн боловсруулалтыг чанаржуулах гүйцэтгэх шаардлагатай байгааг тодруулсан.

Хэлэлцүүлгийн үеэр багш нар ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөд сурагчдын бүтээх мэдлэг, дадах чадвар, төлөвших хандлага, сайжруулах чиглэлийг оновчтой тодорхойлоход багаар хамтран ажиллах саналтай байгаагаа илэрхийлж байлаа.

Дээрх үр дүнгээс үндэслэн багшийн хөгжлийн арга зүйн сургалтаар ээлжит, нэгж хичээл, судлагдахууны тогтолцооны хүрээнд сургалтын үйл ажиллагааны зорилгыг мэдлэг, чадвар, хандлагын хүрээнд цогц

байдлаар, агуулга, арга зүйн залгамж холбоотой тодорхойлох тухай, оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдад зонхилон тохиолддог хэл ярианы бэрхшээл, шинэ, хүнд үгтэй ажиллах арга барилын талаар тус тус хичээл зохион байгуулав.

Багшийн ээлжит хичээлийн мониторинг үнэлгээний загварыг хэрэглэснээр сургуулийн удирдлагын зүгээс хөгжлийн стратеги хөтөлбөрийн бодлогоо өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хэрхэн хэрэгжиж буйг үнэлэх, багш нарын зүгээс ээлжит хичээлийн явцад оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдын танин мэдэх үйл ажиллагааг хөгжүүлэх арга барилыг багш бүр эзэмших сэдэлтэй болж, суралцагчдын суралцах үйл ажиллагааг зөв хөтлөхөд ээлжит хичээлийн ач холбогдол чухал бөгөөд засан сайжруулах элементүүд суралцагчдын суралцахууд эерэгээр нөлөөлж байгааг ойлгож, суралцагчийн зүгээс хичээл бүрээр хөгжих, сайжрах боломжийг мэдэрч, эцэг эхийн зүгээс хүүхдийн суралцах үйлийг гэр орны нөхцөлд хэрхэн үргэлжлүүлэх талаар мэдлэгтэй болсон.

Манай боловсруулсан ээлжит хичээлийн мониторинг үнэлгээний загвар нь хичээлийн зөвхөн нэг тал буюу багшийн арга зүйн ур чадварыг илрүүлэх, сургуулийн сургалтын бодлогын хэрэгжилтийн явцыг шинжлэхэд ашиглах боломжтой. Ээлжит хичээлд шинжилгээ, үнэлгээ хийхээс өмнө багш нартаа тухайн шинжлэх гэж байгаа арга зүйн элементүүдийг танилцуулж, заавар зөвлөмж өгч, хэлэлцүүлгийн дараа багш нар ээлжит хичээлээ хэрхэн сайжруулан хөгжүүлж байгаа талаар мэдээлэл солилцох байдлаар ажиллах нь үр дүнтэй.

Цаашид ээлжит хичээлээр оюуны бэрхшээлтэй суралцагчдын танин мэдэх үйл, суралцах чадварыг хөгжүүлэх арга зүйг шинжлэн үнэлэх олон хувилбаруудыг боловсруулан хичээлийн жил бүр сургалтын бодлогодоо тусган хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна.

Сургуулийн хэмжээнд багш нарын засан сайжруулах, хөгжүүлэх арга зүйн түвшинг тогтоож, сургуулийн удирдлагын мэдээллийн системд сан үүсгэн байршуулах, сургуульд суурилсан багшийн хөгжлийн сургалтаар арга зүйн удирдлагаар хангана.

Ээлжит хичээлийн шинжилгээ үнэлгээнд сургуулийн багш удирдлагууд төдийгүй эцэг эхийн төлөөллийг оролцуулахаар төлөвлөж байна.

Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийг анги нийтийн сургалттай уялдуулах арга замыг тодорхойлж, хүнд бэрхшээлтэй суралцагчийн ганцаарчилсан хөтөлбөрөөр суралцах сенсор кабинет байгуулах зэрэг ажлуудыг төлөвлөж байна.

Ном зүй

1. Ш.Сайнбилэг нар. (2009). Хичээлд мониторинг хийх зөвлөмж. Улаанбаатар хот: "Мөнхийн үсэг" групп.
2. Н.Нэргүй нар. (2013). Багшлахуйн хөгжил: Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент. Улаанбаатар хот. "Содпресс" ХХК
3. Б.Одончимэг. (2010). Сургах, судлахад суралцахуй. Улаанбаатар хот.

Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр дэх ээлжит хичээлийн судалгаа

С.Эрдэнэчимэг, s.chimgee0308@gmail.com, Балжсинням Одончимэг odongoo2001@gmail.com
Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 63 дугаар тусгай сургууль

Хураангуй

Зорилго: Оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдад зориулан ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд ээлжит хичээлийн хөтөлбөр боловсруулж туршин санал шүүмж авч сайжруулах зорилгоор энэхүү илтгэлийг бэлтгэлээ.

Судалгааны загвар арга зүй хандлага: Тэгш хамруулан сургах сургалтын үзэл санаанд үндэслэн тусгай сургуульд суралцаж байгаа хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдад тэдний сэтгэц, танин мэдэхүй, бие бялдрын онцлогийг тооцон хэрэгцээ сонирхолд нь нийцүүлэн ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд ээлжит хичээлийг төлөвлөн боловсруулсан. Бидний судалгааны гол загвар нь ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр бөгөөд тухайн хөтөлбөрийг сүүлийн 2 жилийн хугацаанд туршиж байгаа болно.

Судалгааны үр дүн: Туршилт судалгааны үр дүнд ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх орчин, хэрэглэгдэхүүн зэргийг суралцагчийнхаа онцлогт нийцүүлэн бүрдүүлж суралцагчийг чадваржуулахад чиглэсэн төрөл бүрийн хэрэглэгдэхүүний нөөц сантай болж, түүнийгээ ээлжит хичээл бүрийн арга зүйг хэрэгжүүлэхэд оновчтой ашиглах боломжтой болсон.

Практик ач холбогдол: Оюуны хөгжлийн бэрхшээлтэй сурагчийн сэтгэц, танин мэдэхүүд тохирсон анхаарал төвлөрүүлэх, сонирхол төрүүлэх, бусадтай харилцаанд орох, сэтгэлийн хөдөлгөөнөө илэрхийлэх боломжит кабин орчин, таван мэдрэхүүд тулгуурласан хэрэглэгдэхүүнүүдийг бүтээж эцэг эх, асран хамгаалагчид нь заавар зөвлөгөө өгч хамтран ажиллаж байна.

Шинэлэг тал: Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр болон суралцагчийн онцлогт нийцсэн сургалтын орчныг бүрдүүлэх нь тусгай сургуулийн төдийгүй ерөнхий боловсролын сургуульд хэрэгжүүлэх боломжтой шинэ санаа гэж үзэж байна.

Түлхүүр үг: Тэгш хамруулан сургах, Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр, Хүүхдийн нөөц мэдлэг чадварыг тогтоох, бэрхшээлийг тодорхойлох, бэрхшээлийг даван туулах арга зам, зорилгоо тодорхойлох, амжилт зорилгод хүргэх үйл ажиллагаа, цаг хугацааны хүрээг тогтоох, хүүхдийн хөгжлийн шинэ түвшинд хүргэх үйлдэл алхамуудыг зөв эрэмбэлэх, хөгжлийн ахицыг үнэлэх арга замыг тогтоох

Товч агуулга: 1989 онд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага (НҮБ)-ын Ерөнхий Ассемблейгаар Хүүхдийн эрх, эрх чөлөөний тухай "Хүүхдийн эрхийн конвенц"-ийг баталсан ба түүнээс хойш гарсан олон улсын баримт бичиг, тунхаглалуудад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд залуучуудад боловсрол олгох, тэдний эрхийг хамгаалах, нийгэм хамт олон дунд нь нийгэмшүүлэх талаар онцлон заасан байдаг.

Монгол улс дээрх хөтөлбөрт 1990 онд нэгдэн орсонтой холбогдуулан “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах хөтөлбөр”-ийг БСШУ, НХХ, ЭМ-ийн сайдын хамтарсан тушаалаар 2003 оны 12 дугаар сард баталсан билээ. Тус хөтөлбөрийн эрхэм зорилго нь хүүхдийн суралцах, хөгжих эрхийг тэгш боломжоор хангахад орших ба хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн эрэлт хэрэгцээг хангахуйц боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хөгжүүлэхэд оршино.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн эрэлт хэрэгцээг хангахуйц боловсролын үйлчилгээг үзүүлэхдээ тэгш хамруулан сургах хандлагыг баримтлан хүүхэд бүрийн хувийн онцлогийг сургалтын үйл ажиллагаандаа харгалзах нь хамгийн чухал гэж үздэг.

Тэгш хамруулан сургалтыг хэрэгжүүлэхдээ тухайн хүүхдийн тодорхой хугацаанд эзэмших бодит боломжтой зорилгуудыг тусган бичгээр үйлдэн баталгаажуулсан баримт бичиг буюу ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөөг баримтална.

Удиртгал

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар:

Боловсролд тэгш хамруулах үзэл баримтлалыг тусгай хэрэгцээтэй хүмүүсийн боловсролын асуудлаарх 1994 оны дэлхийн бага хурлын үеэр тодорхойлсон⁷¹. (Quality, 1994) Хүүхэд бүрт өөрийн гэсэн онцлог хэв шинж, сонирхол, авьяас чадвар ба суралцах хэрэгцээ байдаг тул боловсрол эзэмших эрхээ хэрэгжүүлнэ гэдэг нь эдгээр харилцан адилгүй хэв шинж ба хэрэгцээ шаардлагыг нь тусгасан боловсролын хөтөлбөрүүдэд хамрагдахыг хэлнэ⁷² (UNESCO 1994 p. viii).

Монгол улс НҮБ-ын гишүүн орныхоо хувьд “Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал”, “Монгол улсын үндсэн хууль”-иа дээдэлж хүүхэд багачуудынхаа хөгжих, боловсрох эрхийг хамгаалан 1996 онд “Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хууль” баталснаас гадна “Боловсролын багц хууль”-инд бүх хүн суурь боловсрол эзэмшсэн байх ёстой гэж заасан байдаг. Дээр өгүүлсэнчлэн НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенцэд Монгол улс нэгдэн хүүхэд бүрийн боловсрол эзэмших эрхийг хангахын төлөө ажиллах үүрэг хүлээснээс гадна Бүх нийтэд боловсрол олгох олон улсын хөдөлгөөн, Боловсрол эзэмших тусгай хэрэгцээний тухай Саламанкагийн мэдэгдэлд Монгол улс нэгдсэн бөгөөд Ази номхон далайн бүсийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийг боловсролд тэгш хамруулдаг, саад бэрхшээлийг арилгасан, эрхэд тулгуурласан нийгэм байгуулах талаар авах арга хэмжээний Бивакогийн ерөнхий хүрээний төслийг

⁷¹ UNESCO, 1994, *Framework for Action on Special Needs Education*

⁷² UNESCO 1994 p. viii

гаргахад оролцон эдгээр гэрээнүүдэд тулгуурлан Засгийн газраас бүх хүүхдэд, түүний дотор хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд чанартай боловсрол олгох зорилт тавьсан.

Үүнээс гадна “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах бодлого” сэдэвт Олон улсын анхдугаар семинар зохион байгуулж төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, олон нийтийн анхаарлыг энэ чиглэлд хандуулсан нь одоогийн мөрдөж буй “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулан сургах хөтөлбөр” боловсруулан гаргах үндэс суурь болсон юм.

“Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах хөтөлбөр”-ийг БСШУ, НХХ, ЭМ-ийн сайдын хамтарсан тушаалаар 2003 оны 12 дугаар сард баталсан билээ.

Тэгш хамруулан сургах боловсролын хүрээнд хүүхэд бүрийн хувийн онцлогийг сургалтын үйл ажиллагаандаа харгалзах нь хамгийн чухал гэж үздэг. Тухайн хүүхдийн тодорхой хугацаанд эзэмших бодит боломжтой зорилгуудыг тусган бичгээр үйлдэн баталгаажуулсан баримт бичгийг ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө гэнэ. Тэгш хамруулан сургах сургалтын үзэл санаанд үндэслэн тусгай сургуульд суралцаж байгаа хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдад тэдний сэтгэц, танин мэдэхүй, бие бялдрын онцлогийг тооцон хэрэгцээ сонирхолд нь нийцүүлэн ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд ээлжит хичээлийг төлөвлөн боловсруулсан.

Бидний судалгааны гол загвар нь ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр бөгөөд тухайн хөтөлбөрийг сүүлийн 2 жилийн хугацаанд туршиж байгаа болно.

Сэдвийг сонгосон үндэслэл:

БСШУСЯ-наас ЖАЙКА байгууллагатай хамтран 2015 оны 08 дугаар сараас хэрэгжүүлж буй “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг сайжруулах төсөл”-д манай сургууль нэгдэн ажиллаж байна.

Ганцаарчилсан сургалтын арга зүйн сургалтууд үе шаттай явагдсаны үр дүнд ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр, ээлжит хичээлийн хөтөлбөрийн загварыг хэлэлцүүлж загварын хүрээнд тодорхой хүүхдүүдийг сонгон авч ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөр боловсруулсан.

Ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд ээлжит хичээлийн хөтөлбөрөө боловсруулан судалгаат хичээл зааж хэлэлцүүлсэн. Судалгаат хичээлийн хүрээнд багаараа хамтран боловсруулсан ээлжит хичээлийн хөтөлбөр, бэлтгэл ажлын тухай болон хичээлийн хэлэлцүүлгийн санал шүүмж, үр дүнгээс хуваалцахаар сэдвээ сонгосон болно.

Судалгаа, туршилтын ажилд ерөнхий боловсролын 63 дугаар тусгай сургуулийн 2 дугаар ангийн 9 суралцагч, аутизмын хүрээний эмгэгтэй 1 суралцагч, түүний эцэг, эх асран хамгаалагч, сургалтын менежер, хэл засалч багш, БАЗАН-ийн 20 багш оролцсон.

Ганцаарчилсан сургалтын болон ээлжит хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах судалгаа, туршилтын ажил 2015 оны 08 дугаар сараас эхэлж 2016 онд эхний 2017 онд хоёрдахь судалгаат хичээлийг тус тус заан хэлэлцүүлсэн.

ЖАЙКА-гийн төслийн багаас ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийн загвар санал болгож, бид уг загварын дагуу багийнхантайгаа хамтран ээлжит хичээлийн хөтөлбөрийг судалгаат хичээлийн хүрээнд төлөвлөн туршилтын хичээлийг ажлын хэсгийнхэнд заасан.

Судалгаат хичээлийн үр дүнд төслийн мэргэжилтэн багш нарын зөвлөсний дагуу хичээлээ засан сайжруулж, ээлжит хичээлээ заан хэлэлцүүлсэн.

Бид дараах байдлаар ээлжит хичээлийг ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд боловсруулж, БАЗАН-ийн хүрээнд хэрэгжүүлж байна.

Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн 2 дугаар ангийн Дүрслэх урлаг-технологийн хичээл

"Дүрслэх урлаг технологи" хичээлийн ээлжит хичээлийн хөтөлбөр

2016 оны 03 дугаар сарын 20-ны өдөр	09:40-10:25	2-р цаг
2 дугаар анги	Хүүхдийн тоо 9	\ Эр 6 Эм 3\
Хичээл заагч багш: С.Эрдэнэчимэг	Туслах багш: Б.Баасанбат	
Ерөнхий агуулга (Бүлэг сэдвийн нэр: "Баримлын шавраар урлах")		
Нэгж хичээлийн нэр: "Төрөл бүрийн амьтан урлах"		

Ээлжит хичээлийн сэдэв: "Зараа урлах"	
Энэ хичээлийн агуулга (Нэгж хичээл)-ийн зорилго	
Баримлын шаврыг бөөрөнхийлөх, цувих, хавтгайлах янз бүрийн амьтан урлах Гарын сарвуу жижиг булчингийн хөдөлгөөнийг сайжруулах	
Хүндэвтэр хэлбэрийн 3 хүүхэд	Баримлын шаврыг зөөллөх, бөөрөнхийлөх, цувих, хавтгайлах баримлын шавраар төрөл бүрийн амьтан урлах, гарын сарвуу жижиг булчингийн хөдөлгөөнийг сайжруулах
Хүнд хэлбэрийн 6 хүүхэд	Баримлын шаврыг зөөллөх, бөөрөнхийлөх, хавтгайлах зэргээр үйлдлийг хийх, зарааны зургийг ялгах, заах, гарын сарвуу жижиг булчингийн хөдөлгөөнийг сайжруулах

Нэгж хичээлийн төлөвлөгөө (Нийт 15 цаг)

1. Шар шувуу урлах 2 цаг
2. Төөнүүр хорхой урлах 2 цаг
3. Могой урлах 2 цаг
4. Зараа урлах 2 цаг
5. Бататгал 1 цаг
6. Аалз урлах 2 цаг
7. Эмгэн хумс урлах 2 цаг
8. Бататгал 1 цаг
9. Бүтээлээ үнэлэх, үзэсгэлэн гаргах 1 цаг

Хүүхдийн бодит байдал (Нийтлэг)	
Ангийн 9 сурагчийн 3 нь хүндэвтэр хэлбэрийн, 6 нь хүнд хэлбэрийн, хүндэвтэр, хүнд хэлбэрийн сурагчид багшийн хэлсэн, уншсаныг ойлгоно, нүүрний хувирал, дохио зангаа, хөлийн хөдөлгөөн, зурган карт зэргээр харилцан ярилцана. Хүүхэд бүрт тохирсон ялгаатай дасгал даалгавраар ажилладаг.	
3. Ээлжит хичээлийн хөтөлбөр \7,8-р цаг\	
(1) Тус ээлжит хичээлийн ерөнхий зорилго	
Хүндэвтэр хэлбэрийн 3 хүүхэд	Зарааны тухай ойлголтыг нэмэгдүүлэх. Баримлын шавраар зараагаа урлах, гарын сарвуу жижиг булчингийн хөдөлгөөнийг сайжруулах
Хүнд хэлбэрийн 6 хүүхэд	Зарааны зургийг ялгах. Баримлын шаврыг зөөллөх, бөөрөнхийлөх, хавтгайлах зэргээр гарын сарвуу жижиг булчингийн хөдөлгөөнийг сайжруулах

(2) Хичээлийн бүтэц

1. Хичээлийн хэрэглэгдэхүүн:

Баримлын шавар, баримлын шаврын хутга, баримлын шаврын суурь, хар самар, зараа урлах дараалал бүхий зурган ном, зарааны дууг сонсох амьтдын дуу бүхий ном, тарааж өгөх материал, нойтон салфетка, цахим хэрэглэгдэхүүн баримлын шавраар урласан зараа баримлаар бүтээлгэх зарааны зураг

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

- Ажлын хэсгийн багаараа ярилцан дүрслэх урлаг технологи хичээлийн бүлэг болон нэгж хичээлийн тогтолцоо, хөтөлбөртэй танилцан ээлжит хичээл заах хугацаагаа товлон сэдвээ сонгосон
- Сэдвээ сонгон ЭХХ-ийн зорилгоо тодорхойлсон
- Зорилгодоо хүрэхийн тулд ямар үйл хийх, хичээлийн үе шатаа төлөвлөх, үе шат бүрт багш, туслах багш, сурагчийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах, ямар асуултууд асуух, суралцагчдад зарааны тухай ойлголтыг хэрхэн өгөх, хүүхдүүдэд бүтээлээ урлахад нь багш, туслах багш хэн хэнд ямар тусламж дэмжлэг өгөх зэргийг ярилцан хамтран ээлжит хичээлийн хөтөлбөрөө боловсруулсан.

- Багаараа ярилцан урласан зараагаа байрлуулах ой мод бүхий макетийг хийн өмнөх хичээлүүдэд урласан шар шувуу, төөлүүр хорхой зэргийг байрлуулсан.
- Ээлжит хичээлд шаардлагатай сургалтын хэрэглэгдэхүүн, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн суралцах эрүүл аюулгүй таатай орчин бүрдүүлэх бичил төслийн хүрээнд:
 - ✚ Тэргэнцэртэй хүүхдэд зориулсан налуу зам
 - ✚ Ганцаарчилсан сургалтын булангийн дотор ханыг хүүхдийн толгой цохихоос сэргийлэн дуу тусгаарлагчаар хавтангаар доторлосон.
 - ✚ Сургалтын хэрэглэгдэхүүн, сургалтын материал, танин мэдэхүйг хөгжүүлэх тоглоомын тавиуруудад хаалт
 - ✚ Суралцагчдад үдийн цайны цагаар өөрөө өөртөө үйлчлэх, бие даах чадварт сургахад ашиглах тавиур, хормогч
 - ✚ Цайны тавиур болон жижиг шкаф
 - ✚ Ээлжит хичээлд хэрэглэх баримлын шавар, фото цаас, хичээлд хэрэглэгдэх хэрэглэгдэхүүн хийх сав, сагс гэх мэт ангид болон хичээл сургалтад шаардагдах хэрэглэгдэхүүнийг ЖАЙКА ОУБ-ын төслийн хамт олон авч өгсөн.

Судалгаат хичээл:

Цаг төлөвлөлт, үйл явц	Сурагчийн үйл ажиллагаа зорилго	Багшийн үйл ажиллагаа \ агуулга, арга зүй\	Сонгосон хүүхдийн үйл ажиллагаа	Сонгосон хүүхэдтэй ажиллах арга зүй	Нийт хүүхэдтэй ажиллахад анхаарах зүйлс
Өрнөл \19 минут\	1. Хар цагаан бор өнгийн баримлын шавраас бор өнгийг сонгоно 2. Бор өнгийн баримлын шавраа зөөллөн бөөрөнхийлж их биеэ хийнэ 3. Бөөрөнхийлсөн их биеийн хэсгийг чимхэж хошууг гарган зарааныхаа их биеийг бэлтгэнэ 4. Цагаан хар өнгийн баримлын шавраа зөөллөн дугуйлж хавтгайлан нүдээ бэлтгэнэ 5. Бэлтгэсэн нүдээ зарааныхаа их биен дээр наана 6. Хийсэн зараагаа ажиглана, юу дутуу байгааг урьдчилан бэлтгэсэн зараатай харьцуулан харж дутуу байгаа зүйлийг нэрлэнэ, хэлнэ, заана 7. Хар өнгийн баримлын шавраа зөөллөн бөөрөнхийлж хамраа бэлтгэнэ 8. Бэлтгэсэн хамраа зарааныхаа хоншоор дээр тогтоож өгнө. \ алжаал тайлах дасгал\ 9. хар самраа зарааныхаа их биендээ хатгаж өргөсгийг	Баримлын шавраар урласан зарааг сурагчдад үзүүлнэ Зарааны их бие хийх баримлын шаврыг сурагчдаар сонгуулна Хүүхэд бүрт зараа урлах зааварчилгаа бүхий ТӨМ-ыг тараан өгнө Хэрхэн хийх зааврыг тайлбарлана, дагуулан бүтээлээ урлана Хүндэвтэр болон хүнд хэлбэрийн хүүхдүүдэд тусална Хичээлийн явцад сурагчиддаа “сайн байна”, “мундаг байна” гэхчлэн магтаалын үгийг хэлж магтан урамшуулна	1. Баримлын шаврыг гартаа барина, мэдэрнэ, бөөрөнхийлөх оролдлого хийнэ 2. Зарааны их биеэ урлана 3. Урьдчилан бэлтгэсэн зарааны нүд, хамрыг их биен дээр наана 4. Хар самрыг шигтгэн зараагаа бэлэн болгоно	Гарт нь баримлын шаврыг бариулж мэдрүүлнэ Гарыг нь барьж баримлын шаврыг бөөрөнхийлөн зарааныхаа их биеийг хийлгэнэ Зарааны их биен дээр нүд хамрыг байршуулан өгч хуруугаар нь даруулан наалгана Хар самрыг гарт нь бариулж их биенд шигтгэн зараагаа бэлэн болгоно Хичээлийн явцад “сайн байна”, “баяр хүргэе” гэж магтан урамшуулна	Хүндэвтэр болон хүнд хэлбэрийн хүүхдүүдэд тусална. Баримлын шавраа бөөрөнхийлөх, хоншоор гаргах, нүд хамраа бэлтгэх, бэлтгэсэн хэсгээ зарааныхаа их биендээ наах тогтооход туслах

	хийн зараагаа бэлэн болгоно.			
--	------------------------------	--	--	--

Ажлын хэсгийн багаараа ярилцан дүрслэх урлаг, технологи хичээлийн бүлэг болон нэгж хичээлийн тогтолцоо, хөтөлбөртэй танилцан ээлжит хичээл заах хугацаагаа товлон сэдвээ сонгосон.

Хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчдыг ганцаарчилсан сургалтын хөтөлбөрөөр ээлжит хичээл бүрээр хөгжүүлэх, засан сайжруулах зорилготойгоор ажилласнаар бид дараах үр дүнд хүрсэн.

- ✓ Судалгаат хичээлийн хүрээнд бичил төсөл хэрэгжүүлэн сургалтын орчныг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн анхаарал сарнихгүй байх орчныг бүрдүүлж чадсан.
- ✓ Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн ердийн сургуульд хамрагдалтыг дээшлүүлэх зорилгоор ЕБС-ийн багш нарт зөвлөн туслах үйлчилгээг ажлын хэсгийн гишүүд тогтсон цаг хугацаанд нь тогтмол явуулж харилцан туршлагаа солилцож байна.
- ✓ Туршилтын аймаг болох Хөвсгөл аймгийн багш нарт хичээл заан ангидаа хэрэгжүүлсэн бичил төслийн талаар багш нарт танилцуулсан.

Ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн 2 дугаар ангийн “Дүрслэх урлаг, технологи” судлагдахууны ээлжит хичээл "Зараа урлах" сэдвээр заасан судалгаат хичээл маань тусгай хэрэгцээт суралцагчдыг хөгжүүлэх, засан сайжруулах арга зүйг боловсронгуй болгож, хүнд хэлбэрийн хүүхэдтэй ажиллах сургалтын дидактик орчин, хэрэглэгдэхүүнийг сайжруулан багш нар багаараа хамтарч суралцагчийн хэрэгцээнд нийцсэн сургалтын арга зүй, агуулгыг сонгон төлөвлөсөн зэрэг ач холбогдолтой боллоо.

Судалгааны үр дүн:

Судалгаат хичээлдээ бэлтгэх, ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөө хийхдээ

- Сурагчийн үйл ажиллагаа
- Багшийн үйл ажиллагаа
- Сонгосон хүүхдийн үйл ажиллагаа
- Сонгосон хүүхэдтэй ажиллах арга зүй
- Нийт хүүхэдтэй ажиллахад анхаарах зүйлсийн хүрээнд суралцагчид, сонгосон хүүхэд, багш, туслах багшийн үйл ажиллагааг хичээлийн төлөвлөлтийн алхам бүрт дараалалтайгаар оруулж өгсөн. Сурагчид юу хийх, багш ямар асуулт тавих, сурагчдыг хэрхэн магтаж урамшуулах, хэн хэнд ямар тусламж дэмжлэг үзүүлэх гэх мэт.

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

Хүүхдийн гар, хурууны хөдөлгөөнийг сайжруулах, амьтан урлах байсан. Багш өмнөх хичээлүүд дээр баримлын шавраар ямар ямар амьтад урласныг асуун өмнөх хичээлийн агуулгыг сэргээн сануулж багшийн асуултад зөв хариулсан суралцагчдад “сайн байна”, зөв байна” гэх үгсийг хэлж магтан урамшуулсан. Ойн макетанд өмнөх хичээлүүд дээр баримлын шавраар урласан амьтдаа болон зарааг баримлын шавраар урлан байрлуулсан. Багш макетинд дөхөж очин “Бид Ойдоо урласан амьтдаа байрлуулсан, бидний урласан амьтдаас гадна ойд маань нэгэн амьтан нэмэгдсэн байна, ажиглаарай” гэж хэлэн сурагчдаар ажиглуулсан.

Сурагчид зарааг олж танин зараа гэж хэлсэн учир тухайн өдрийн ээлжит хичээл дээр баримлын шавраар зараа урлах тухай хэлэн самбарт зарааны зургийг байрлуулан зургийн доорх зараа гэдэг үгийг сурагчдаар дагуулан хэлүүлсэн. Зараа хаана амьдардаг, юугаар хооллодог, өргөс ямар үүрэгтэй тухай мэдээллийг сурагчдад өгсөн. “Ойд хэн амьдардаг вэ? зурагт номыг сурагчдад тараан өгч зарааны дурган дээр гараар нь даруулан зарааны гаргадаг дуу авиаг сурагчдад сонсгон дахин зурган дээрээ дарж гаргаж буй дуу авиаг даган дуугарах үйлдлийг сурагчид хийсэн. Мөн зарааны өргөсийг тараан өгч гараа хүргэж болохгүй хатгадаг гэдгийг сануулан гар дээр нь тавьж өгөн харуулсан. Өргөсөө ашиглан идэш хоолоо цуглуулдаг, биеэ хамгаалдаг болохыг нь тайлбарлан хэлж өгч баримлын шавраар зараагаа урлан, хам самраар өргөсийг нь хийх тухай тайлбарлан хичээлийн өрнөл хэсэг рүү шилжсэн.

Сурагчдад баримлын шавраар хийсэн зарааг харуулан зараа урлах зурагт зааварчилгаа бүхий ТӨМ-ыг тараан өгч зараа урлах зааврыг тайлбарлан хэлж дагуулан хийлгэх нь өрнөл хэсгийн зорилго, үйл ажиллагаа байсан.

Сурагчид хар, цагаан, бор өнгийн баримлын шавраас бор өнгийн баримлын шаврыг сонгон зөөллөн, бөөрөнхийлж зарааныхаа их биеийг хийн их биеийн хэсгийг чимхэж хошуугаа гарган их биеэ бэлэн болгосон. Хар цагаан өнгийг баримлын шавраар нүдээ хийн их биен дээрээ наана. Сурагчдаар хийсэн зарааг нь ажиглуулна, бэлтгэсэн зараатай харьцуулан харж юу дутуу байгааг нэрлүүлэх, хэлүүлэх, заалгах. Хамар дутуу байгааг хэлж хар өнгийн баримлын шавраа зөөллөн бөөрөнхийлж хамраа хийн хоншоор дээрээ наана.

Алжаал тайлах дасгалын дараа хар самраа зарааныхаа их биед хатгаж зараагаа бэлэн болгоно. Хар самраар хийсэн зарааныхаа өргөсийг тоолно.

Дүгнэлт хэсэгт: Хийсэн бүтээлээ тайлбарлан өөрсдийн урласан зараагаа ойн макетанд байрлуулж гэрийн даалгавраа авснаар хичээл дууссан.

Хичээлийн хэлэлцүүлэг:

Сургуулийн захирал С.Эрдэнэбаатар: Дүрслэх урлаг, технологийн хичээлийн явцад аюулгүй ажиллагааны дүрмийг өгч байх ёстой, хөөрөл саатлын мөчийг тэнцвэржүүлэхэд анхаарах хэрэгтэй гэж харагдсан. Хичээл агуулга зорилгоо хангасан сайн хичээл болж чадсан.

Япон багш Отома: Хүүхдийн гарын хөдөлгөөнийг сайжруулан амьтан урлах гэж хичээлийн агуулга зорилгоо сайн тодорхойлсон сайн хичээл боллоо. Туршилтын хичээлээс сайжирсан байна. Өнөөдрөөр дуусгах биш өдөр тутамдаа ашиглан ажиллаж байгаарай.

МУБИС-ийн багш Б.Батцэнгэл: Хүүхдүүд их хүнд болсон байгаа нь багшаас олон үйл ажиллагааг шаардаж байгаа. Хичээлийн эхлэл хэсэгт анхаарах хэрэгтэй, гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх гэсэн бол түүндээ анхаарч деталь хэсгүүдийг сайн хийлгэх, бүтээлгэх, урлахад анхааран аль болох өөрсдөөр нь хийлгэхийг эрмэлзэх.

МУБИС-ийн багш Б.Баяраа: Аутизмтай болон Даунтай хүүхдүүдэд агуулгыг жижиглэн зарааны тухай мэдээлэл гэхээсээ илүүтэй зарааны их бие, нүд, хамар, өргөсийг детальчлан хэлж өгөх нь илүү оновчтой. Ой мод гэх нь хийсвэр ухагдахуун. Модны зураг \1-2\, модны дэргэд гэх мэтээр энгийн ойлгол өгөх нь зүйтэй. Ангийн орчныг сайн бүрдүүлсэн байна. Ангид зурган хичээлийн хуваарь, зурган таних тэмдгүүд байрлуулсан нь их сайн.

Дүгнэлт:

Ажлын хэсгийнхэнтэйгээ хамтран бичил төслийн хүрээнд ангийн \ялангуяа аутизмтай хүүхдийн\ орчныг сайн бүрдүүлж, хичээлийн бэлтгэлээ маш сайн хангаж чадсан. Эхлэл хэсэгт өгсөн мэдээлэл их байна, хугацаа их авч байна гэсэн шүүмжийг ажиглагчид ч өгсөн багш би өөрөө ч хичээлийн явцад олж харсан. Гэхдээ зорилгоо хангасан сайн хичээл болж чадсан.

Зараа урлах хичээлийг 80 минутаар төлөвлөсөн байсны эхний 40 минутын хугацаанд судалгаат хичээл заагдсан. Сүүлийн 40 минутын цаг дээр ажиглагч нарын өгсөн санааг тусган эхлэл хэсэг дээр өгөх мэдээллийг багасган өрнөл хэсгийн хугацааг нэмэгдүүлэн зараагаа 3D баримлын шавраар урласан. 3D баримлын шавар нь зөөллөх, хэлбэржүүлэхэд хялбар байсан ба өмнөх хичээлд урласнаас том хэлбэртэй зараа урлаж чадсан. Бэлэн болсон их биен дээрээ хар самраа шигтгэхэд унаад байсан учир шүдэнзний модоор өргөсөө хийсэн.

Хичээлийн бэлтгэлээ хангахаас гадна ээлжит хичээлийн төлөвлөлтөндөө хичээлийн үе шат бүрт агуулга, зорилго, арга зүйгээ суралцагчдынхаа чадвар, онцлог хэрэгцээнд тохируулан зөв төлөвлөж чадвал хичээлийн зорилгоо хангасан сайн хичээл болж чадах юм байна гэж үзэж байна.

Ном зүй:

1. (Г.Батцэнгэл, "Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн сурган, сэтгэлзүйн зарим асуудал", 2007)
2. Л. К.Ишикура, 2010

ДОЛОО. ХАНЫН ИЛТГЭЛ

6 настай хүүхдийн гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх арга зүй

Б.Долгорсүрэн, Г.Цэндорж, В.Аззаяа, Э.Одгэрэл

Завхан аймаг Эрдэнэхайрхан сум, дунд сургууль Завхан аймаг Эрдэнэхайрхан сум, дунд сургууль

Удиртгал

Завхан аймгийн Эрдэнэхайрхан сумын бага ангийн заах аргын нэгдэл долоо хоног бүрийн мягмар гарагт багаараа хамтран сайн хичээл туршиж, арга зүйгээ солилцон хамтран ажиллаж байна.

Нэгдүгээр ангид элсэн орж буй сурагч сургуулийн орчинд дасаагүйгээс цоо шинэ орчин, шинэ нөхцөлд шинээр харилцаанд орж. "суралцах" үйл ажиллагаанд оролцох болсноор ихээхэн бэрхшээлтэй тулгардаг. Иймд гэр бүлийн орчин нөхцөл, амьдралын хэв маягийн ялгаатай орчинд өсөж торнисон, сургуулийн өмнөх боловсролыг харилцан адилгүй эзэмшсэн хүүхдүүдийг "Сургууль" хэмээх шинэ орчинд дасан зохицоход үүсч буй бэрхшээлүүдийн нэг болох хүүхдийн гарын жижиг булчинг хөгжүүлснээр бичих чадварыг нэмэгдүүлэх тухай асуудлыг эцэг эхтэй хамтран шийдэх арга зүйг харуулахыг зорьсон юм.

Сэдэв сонгосон үндэслэл: СӨБ-ийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр олон талт арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалт 2016 оны байдлаар улсын хэмжээнд 79,6%, үүнээс цэцэрлэгт хамрагдалт 71,9 хувь байна. Эндээс харахад ЕБС-ийн 1-р ангид элсэн суралцаж буй хүүхдийн 28 гаруй хувь нь цэцэрлэгт хамрагдаагүй байна. [2017 нэгдүгээр ангийн бэлтгэл хөтөлбөр]-өөс. Даасан ангийн сурагчдын хувьд 20 сурагчдын 7 сурагч буюу 38 % нь СӨБ-д хамрагдаагүй байна. Сургуульд дасан зохицож чадаагүй, суралцах бэлтгэл хангагдаагүйн улмаас хүүхэд сурлагаар хоцрох, түүнээс шалтгаалан сургуульд дургүй болох эрсдэл бий болох талтай. 6 настай сурагчдад тулгарах бэрхшээлүүдийн нэг нь зөв сууж, үзэг харандаагаа зөв барьж, зурах, бичих, будах аргад сурах явдал байдаг. Иймд энэ бэрхшээлээс гаргах арга замыг бэлтгэл хөтөлбөрийн үед хайж, амжилттай сургах асуудлыг хэрхэн шийдэх асуудал багш бидний өмнө тулгардаг нь энэ сэдвийг сонгох үндэслэл боллоо.

Онол арга зүйн үндэс, судалгааны загвар.

6 настай хүүхэд сургуулийн амьдралд дасан зохицоход олон бэрхшээлтэй тулгардаг. Бэрхшээл үүсэхэд дараах хүчин зүйлс нөлөөлдөг байна. Үүнд:

- Сургууль, анги танхимын орчин, сургалтын үйл ажиллагаанд дасаагүй байдал
- Нарийн цагийн хуваарь бүхий шинэ харилцаанд оролцох, олон хүнтэй харилцах
- Сурагчдын сургуульд бэлтгэгдсэн байдал харилцан адилгүй байх
- Өмнө хийж байгаагүй зурах, бичих цээжлэх, тогтоох, гэрийн даалгавар хийх зэрэг заавал хийх ажлуудад ихээхэн цаг зарцуулснаар тоглох, дуртай зүйлээ хийх цаг хугацаа багасах гэх мэт
- Хүүхдийн хөгжил тодорхой үе шатуудын дагуу явагддаг ч үе шат болгонд хүүхэд яг ямар байхыг хэлэх боломжгүй юм. Хүүхэд бүр өөр өөрийн гэсэн туршлага, чадвар, сонголтоороо ялгагдана. Зургаан настай хүүхдийн хөгжлийн нийтлэг онцлогуудаас:

Хөгжлийн онцлог

Танин мэдэхүйн
хөгжил

Бие бялдрын
хөгжил

Сэтгэлийн хөдөлгөөн
нийгэмшихүйн хөгжил

Хичээлийн санаа:

Өмнөх жилүүдийн туршлага болон багш нартай санал бодлоо солилцоход 6 настай хүүхдүүд нь харандаа үзгээ буруу барих, хэт чанга атгаж, маш их даралт өгч байгаа нь хүүхдийн гарын жижиг булчин хөгжөөгүйтэй холбоотой бөгөөд улмаар бичиж сургахад бэрхшээл учирч байдаг нь ажиглагдсан тул энэ бэрхшээлийг даван туулах арга замыг бэлтгэл хөтөлбөрийн агуулгыг эзэмшүүлэх хичээлийн үед эрж хайлаа.

Хичээлийн бэлтгэл судалгаа:

- Агуулгын судалгаа: Бэлтгэл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх бага боловсролын багш нар СӨБ-ын агуулга арга зүй, үнэлгээний талаар зохих мэдлэг ойлголттой байвал СӨБ-д хамрагдсан болон хамрагдаагүй сурагчдын хоорондын ялгаатай байдлыг танин мэдэх, улмаар үүнийг хичээл сургалтын үйл ажиллагаагаа төлөвлөхдөө тусгаж тооцох боломжтой болно.

Сургуулийн өмнөх боловсролын цөм хөтөлбөрөөр хүүхдийн эзэмших ерөнхий чадвар	Бэлтгэл хөтөлбөрөөр эзэмших чадвар
<ul style="list-style-type: none">Санаа бодол төсөөллөө хэл ярианы бүтээлч үйлээр илэрхийлэхУран сайхны үйлд дуртай болохОрчноо таньж мэдэх ерөнхий чадваруудын хүрээнд тусгай чадваруудыг эзэмших	<ul style="list-style-type: none">Өөрийгөө илэрхийлэх, бусадтай харилцахТанин мэдэхЭрүүл мэнд, хөдөлгөөний ур, эв дүйг хөгжүүлэх ерөнхий чадваруудын хүрээнд тусгай чадваруудыг эзэмших

Хичээл хоорондын залгамж холбоо:

Зураг зурах будах, савх тоолох, эвлүүлэх тоглоом тоглох, дуу авиа сонсож, сонссоноо дүрсэлж зурах будах, гарын хөдөлгөөн оролцсон АТД –ыг хийх, дэвтэр дээр зурлагуудыг хөнгөнөөс хүндрүүлэн зурах гэх мэт гарын жижиг булчин хөгжүүлэх дасгалыг хийлгэснээр бичих чадвар эзэмших байлаа.

Судалгаат хичээл:

Энэ хичээлийг заахын тулд дээрх сургуулийн бага боловсролын багш нар хамтран бэлтгэл судалгааг хийж, "Би" сэдэвт сайн хичээлийг тус сургуулийн 1а ангид зааж, хэлэлцүүлэг хийн засан сайжруулсан хөтөлбөрөөр "Бид нэг ангийнхан", "Эвлүүлдэг тоглоом" гэсэн сэдвээр Зудаа зааж, хичээлийг зохион байгуулсан.

Хичээлийн эхлэл хэсгийн шийдэл /мэдлэг бүтээлгэх/

Алхам-1: "Би" сэдэвт хичээл

Хүүхэд бүр өөрийгөө танилцуулж, нэрээ хэлэх, дараа нь өөрийн идэх дуртай зүйл, тоглоом, юу хийх дуртай, хэнтэйгээ хаана амьдардаг талаар ярилцаж, хавсралтаас холбогдох зургуудыг хуулж, ангилж наах үйлийг сонирхолтой хийж байлаа.

Багш хүүхдүүдээс хуулж наахад хэцүү байна уу? Гэхэд:

- Зураг хуурахгүй байна
- Би чадахгүй байна
- Та хуулаад өгөөч
- Хаана наах вэ? гэсэн хариултыг бүх хүүдийн 72% нь өгч байсан тул эндээс тэдэнд тулгарч байгаа бэрхшээлийг харж, гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх арга зүйг хичээлийн үе шат бүхэнтэй холбохоор хичээлээ эхлэв.

Графикаар харуулья

Хичээлийн зорилго: Хүүхдийн гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх аргад суралцаж, бичих чадварыг нэмэгдүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх

Багш: Энэ зорилгыг биелүүлэхийн тулд суралцагчдын өмнөх төсөөлөл, чадвар, туршлага, сонголт дээр тулгуурлан ярилцаж, даалгавраа танилцуулав.

Хичээлийн өрнөл хэсгийн шийдэл /мэдлэг бүтээх/

Хүүхдээр юуг яаж нээлгэсэн бэ?

Алхам-2: Өгсөн дүрсүүдийг өөрсдийн дуртай өнгөөр будах / гарын булчин хөгжүүлэх дасгал/

Өгөгдсөн дүрсүүд нь : Ямар дүрс байна?, Ямар дарааллаар зурагдсан байна вэ?, Ямар ямар өнгөөр будагдсан байна? гэсэн асуултаар ярилцаж, гэр бүлтэй холбоотой аав,ээж,би,ах, /эгч ,дүү/ гэсэн зүй тогтлыг харуулсан байгааг, өнгөний зүй тогтлыг ажиглуулан тайлбарлуулах, мөн тоо ширхэг, том жижиг, өндөр нам, хэлбэр дүрсийн талаар суралцагчдаар хэлүүлж, цөөн тооны дүрсийг будуулах даалгавар өгөв.

Таамаглал шалгах:

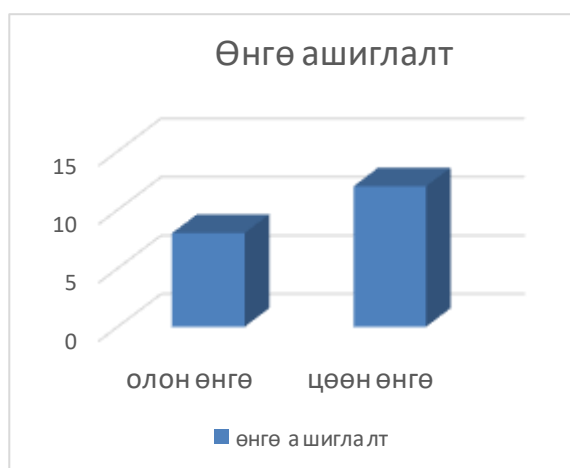
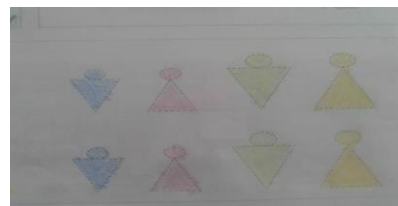
Суралцагчид өөр өөрийн бодлоор сэтгэж, дуртай өнгөөрөө будсан. Эндээс багш:

1. Суралцагчдын нийтлэг хэрэглэж байгаа өнгө:.....
2. Тухайн сурагч хэр олон өнгө ашиглаж байгаа
3. Гарын жижиг булчингийн хөгжил хэр зэрэг байгааг харж үнэлсэн.

Нийтлэг өнгө: -хөх, улаан, шар ногоон, цөөн өнгө хэрэглэсэн -10хүүхэд: 3өнгө,

- хамгийн олон өнгө хэрэглэсэн,-8 хүүхэд: 6 өнгө хэрэглэсэн байсан.

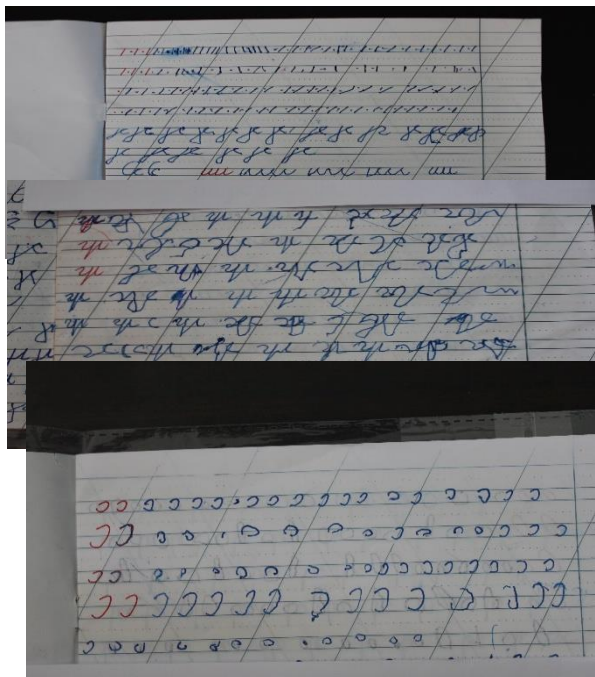
-гүйцэт будсан- 7 хүүхэд байсан нь гарын жижиг булчин хөгжөөгүй байгаа нь ажиглагдсан бөгөөд СӨБ-д хамрагдаагүй хүүхдүүд голдуу дутуу будаж байсан .

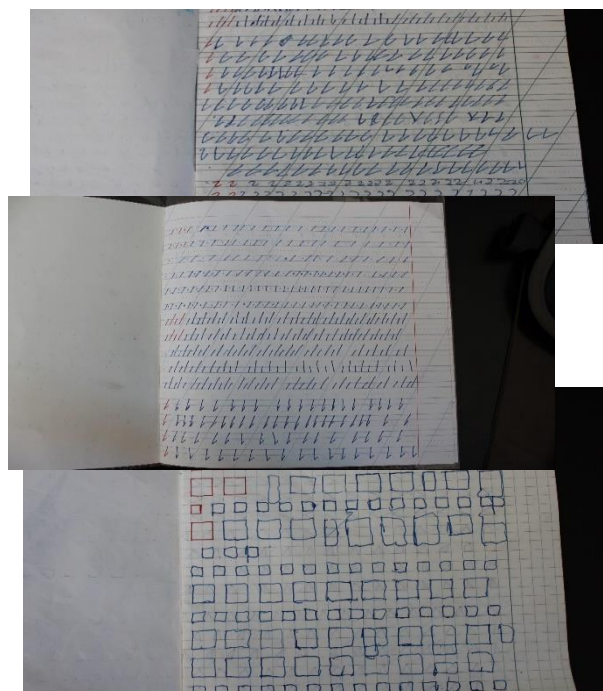
Бүтээлүүдийг хананд байрлуулж,суралцагчдад өөрийгөө үнэлэх , бусдаас суралцах боломж олгосон. Хүүхдүүд : Хүрээ давуулахгүй будах,жигд будах, ташуу будах, гүйцэд будах хэрэгтэй байгаагаа олж харсан нь зургаа дахин сайжруулж, алдаагаа засах боломжтой болсон.

Алхам: 3 Хялбар зурлага зуруулж багш ажиглалт хийсэн. Зургаар харуулья. Нэг өдөр 2 мөрөөс хэтрэхгүй зурлага зуруулсан.

СӨБ-д хамрагдаагүй

СӨБ-д хамрагдсан

Үзэг харандаагаа буруу барих, урд хэсгээр нь чанга атгаж, маш их даралт өгч зурж бичиж байсан. Их хугацаа зарцуулж байгаа нь багшид ачаалал ихтэйгээс гадна хүүхдийн гар хуруу амархан ядарч, бичихээсээ дургүйцэн өөр зүйлрүү анхаарах хандлага байнга илэрч байгааг ажигласан. /Энэ үед гар хурууны алжаал тайлах дасгалыг тогмол хийлгэх, 2 мөрөөс илүү зуруулахгүй байх./

Хичээлийн төгсгөл хэсгийн шийдэл:

Багш : Та нар өнөөдрийн хичээлээр гарын булчин хөгжүүлэх ямар ямар зүйлийг хийсэн бэ? Нэрлээрэй.

Суралцагчдын хариулт: -Аав ээж ба өөрийнхөө нэрийг хэлсэн

- Өөрсдийн идэх дуртай зүйл,хийдэг зүйл,хаана амьдардаг зургийг хуулж наасан.
- Зураг будсан
- Зураас зурсан .

Дараагийн хичээлээр юу хиймээр байна? Гэхэд зураг зурья,тоглоом тоглоё гэсэн хүүхдүүд олон байсан нь 6 настай хүүхдүүдэд аливаа зүйлийг ойлгуулахдаа тоглоомын хэлбэрт оруулж заах нь үр дүнтэй болох нь харагдсан.

Хэлэлцүүлэг:

Багш нараас 6 настай хүүхдийг бичүүлж сургахад ямар бэрхшээлүүд тулгардаг вэ? гэсэн асуулгаар санал авсан нь:

Судалгаат хичээлээр хичээлийн төлөвлөлтөд хийсэн сайжруулалт

Энэ хичээлийн бэлтгэл судалгаанд анх төлөвлөсөн үйл ажиллагаагаар хичээл заасны дараа хэлэлцүүлэг хийж, үйл алхмаа хэрхэн сайжруулах шийдэл, саналаа ярилцан төлөвлөөд хичээлийг дахин зааж, ямар үр дүнд хүрснээ нэгтгэн хүснэгтээр харуулбал:

Анх төлөвлөсөн үйл	Дахин хичээл заахдаа хэрэгжүүлэх сайжруулсан хувилбар	Энэ шийдлийн үр дүн
Суралцагчид өөрсдийгөө танилцуулж, идэх, хийх дуртай зүйлүүдээ нэрлүүлэх, зургийг хуулж наах -зураг будах, зурлага бичих	Будах зургийн хэмжээг зөв сонгож, хэт том биш, хэт жижиг биш зураг сонгон будуулах, - дуу авиа сонсгож, дүрсээр зуруулах, чүдэнзээр дүрс бүтээлгэх, эцэг эхтэй хамтарсан хичээл хийх, -савх тоолуулах, -үзэг харандааг зөв бариулж сургахад анхаарах -дуртай зүйлийг зуруулах, будах аргыг хэлж өгөх	Даалгавар бүтээлч болж, суралцагчид сонирхолтой болсон. Хүүхдийн гарын булчингийн хөгжлийг ахиулахад үр дүнтэй байсан. Хэн чадахгүй байгааг олж харах боломж нээгдсэн.
Хосоор ажиллахаар төлөвлөсөн	Багаар зохион байгуулж, дүгнэлтээ хамтран ярилцах, -ТӨМ өгч ажиллуулах,	Хүүхдүүд хоорондоо ярьж, өөрийгөө болон бусдыгаа үнэлэх, боломжтой болсон.
6 настай хүүхдийн анхаарал амархан сарнимтгай учир багшид ачаалал их байсан.	Хийх алхмуудын хооронд “Алжаал тайлах дасгал”-уудыг гарын жижиг булчин хөгжүүлэхтэй холбоотойгоор оруулж өгөх Хүүхдэд би чадна гэсэн итгэл өгөх, хүүхэд бүрийг оролцуулах	Суралцагчдын анхаарлыг төвлөрүүлж, хийх зүйлийнхээ учрыг сайн сонсох Өөрийгөө илэрхийлэх, өөртөө итгэх итгэл нэмэгдсэн.
Түрүүлж хийсэн хүүхдүүд ажиллах даалгавар өгөх	Даалгаврыг хүүхдийн чадварт тохируулан бэлтгэх Тоглоомон дунд нь хөгжүүлэх дасгалууд оруулах /шагай тоглох, сувд хэлхэх, /	Ялгаатай даалгаврын үр дүнд хүүхэд бүр өөртөө итгэлтэй болсон. Хүүхэд бүрийн жигд оролцоо өссөн. Сонирхол нэмэгдсэн.

1. Эцэг эхүүдэд “6 настай хүүдийг сургуулийн амьдралд дасан зохицуулах, тулгарч буй бэрхшээлийг даван туулах, гарын жижиг булчин хөгжүүлэхэд юуг анхаарах талаар сургалт явуулах..

2. Чүдэнзний модоор дүрс эвлүүлэх дадлага
3. Эцэг эхүүдтэй хамтарсан хичээл заасан.. Навч ашигласан бүтээл

Цааш хичээлүүдээр:

Багш гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх чиглэлээр: 4-5 сурагчтай баг болгон төлөвлөх

- Шагай, эвлүүлдэг тоглоомоор хамтарч тоглох
- Гар хурууны хөдөлгөөн оролцсон дасгалууд хийлгэх
- Шүр хэлхэх ,говч товчлох даалгавруудыг сонирхолтой хэлбэрээр зохион байгуулсан
- Бичих чадвар тааруу сурагчдаар самбарт бичүүлэх
- Бичсэн зүйлийг бусдад харуулж сайшаах
- Цаг тутам анхаарлын төвд байлгаж, хамтарч ажиллах
- Гар хурууны хөдөлгөөн оролцсон алжаал тайлах дасгалууд хийлгэх
- Эцэг эхтэй хамт байлгаж, зөв цэвэр, цэгцтэй бичүүлэхэд туслуулах зэрэг ажлуудыг хөтөлбөрт нэмж тусган хүүхдээ хөгжүүлсэн.

Мөн бичиж чадахгүй хүүхдүүдийн гарын булчинг хөгжүүлэхийн тулд цаасан дээр том харандаан будгаар дуртай зүйлийг зуруулах,будуулах, зураас бичүүлэх – хөгжмөөс дуу авиа сонсгож, дүрсээр зуруулж, будуулах дасгалыг олон дахин давтан хийлгэсэн нь хүүхдийн сэтгэн бодох чадварыг хөгжүүлэхэд ч үр дүнтэй арга байсан.

Бэлтгэл хөтөлбөрийн эцэст хүүхдийн бичих чадварын ахицыг 3 долоо хоногоор харьцуулж харуулбал:

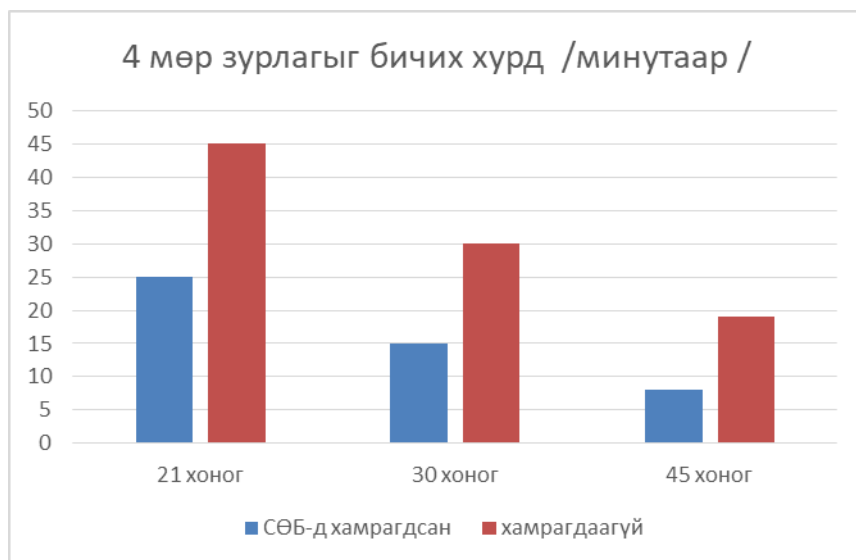
Эхний 7 хоногийн эцэст 5 хүүхэд, хоёр дахь 10 хоногийн эцэст 10 хүүхэд, сүүлийн 7 хоногийн эцсээр 15 хүүхэд болж бичих чадвар ахиж байгаа нь ажиглалт судалгаанаас харагдсан.

Хүүхдийг сургуулийн амьдралд дасан зохицуулах, хөгжүүлэх үйл ажиллагаа нь “Бэлтгэл хөтөлбөр”-ийн хүрээнд төгс хэрэгжих үйл биш гэдэг нь харагдаж байна. /Бичих чадварын хурд, цэвэр бичих байдал нь ахицтай байгааг харуулсан судалгаа/

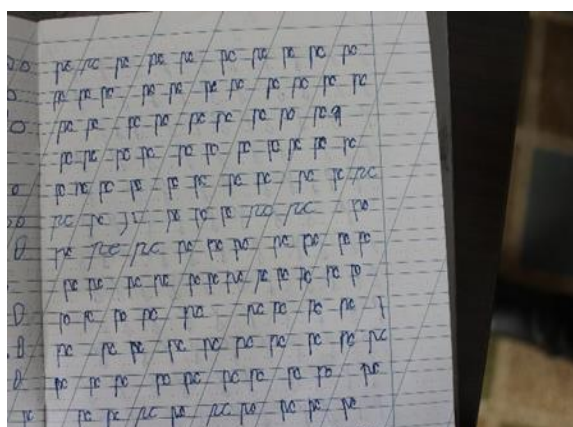
Сурагцагчдын бичих хурдны ахицыг харуулсан судалгаа

Бэлтгэл хөтөлбөрөөр хичээллэх үед суралцагчдын бичих хурдыг харьцуулан судлахад гарсан ахицыг харуулав.

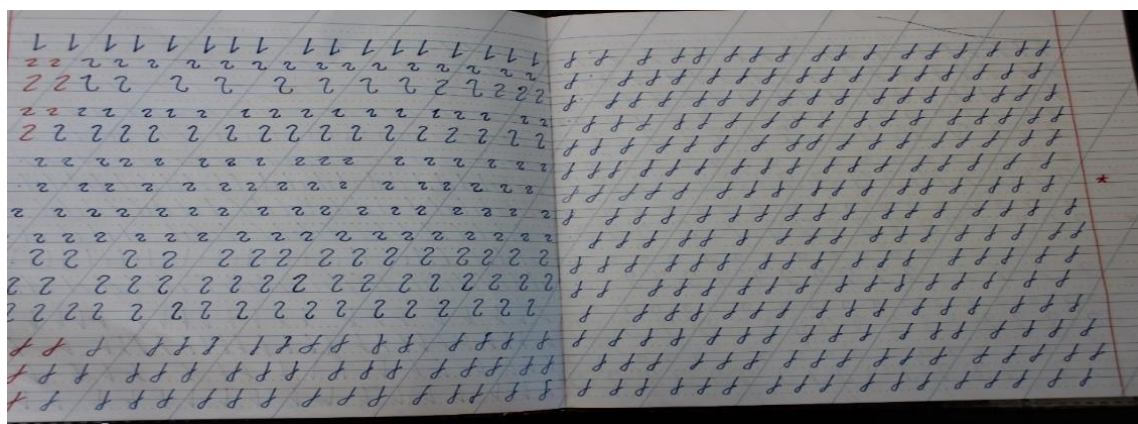

Багш заавал өөрөө бичиж өгөх биш самбарт бичиж өөрсдөөр нь бичүүлэх даалгаврыг зарим үед өгч ажиллах нь хүүхдийн сонирхол татах, өөртөө итгэх итгэл нэмэгдэх, “би чадаж байна” гэсэн сэтгэл төрүүлэх аргыг хэрэглэсэн нь ахицад нөлөөлсөн.

Ахицыг харуулбал: бэлтгэлд хамрагдаагүй сурагчдын бичих чадвар бэлтгэл хөтөлбөр хичээллэснээс хойш 21 хоногийн дараа

Бэлтгэл хөтөлбөрийн эцэст: бичих чадвар сайтай хүүхдийн бичлэг

Бэлтгэл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх бага ангийн багш нар СӨБ-ийн агуулга ,арга зүй, үнэлгээний талаар зохих мэдлэг, ойлголттой байвал СӨБ-д хамрагдсан болон хамрагдаагүй сурагчдын хоорондын ялгаатай байдлыг танин мэдэх, улмаар үүнийг хичээл сургалтын үйл ажиллагаагаа төлөвлөхдөө тусгаж тооцох, хүүхэд бүртэй ажиллах арга зүйгээ олж харах боломжтой гэдэг нь харагдлаа.

Судалгаат хичээлийн төлөвлөлтийн ерөнхий санаа:

Бичих чадварыг хөгжүүлэхэд тулгарах бэрхшээлийг ,гарын жижиг булчинг хөгжүүлснээр даван туулах аргыг хүүхдийн сургуульд орохын өмнөх төсөөлөл,мэдлэг ,чадварт суурилан эзэмшүүлж, түүнд судалгаа хийх нь суралцагчдын бүтээлч үйлд /шинэ мэдлэг/тулгуурлахад дөхөм бөгөөд энэ чадвараа ашигласнаар бичих чадварт ахиц гарсан нь батлагдсан юм.

Дүгнэлт

Яагаад сайн хичээл буюу бэлтгэл хөтөлбөрийн хэрэгжилт сайн болсон бэ?

- 6 настай хүүхдийн бичих техник эзэмших үеийн бэрхшээл нь хүүхдийн гарын жижиг булчин хангалттай сайн хөгжөөгүйтэй холбоотой юм. Иймд “Гарын жижиг булчинг хөгжүүлснээр бичих чадварыг сайжруулах” арга зүй нь суралцагчид сургуульд орохын өмнөх төсөөлөл,мэдлэг ,чадварт суурилан хичээлийн үе шат бүхэнд хийх үйл нь гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх үйл ажиллагаа юм

гэдгийг багш ,эцэг эхийн туслажтайгаар ухааран ойлгож, өмнөх сурсан зүйлээ бусад хөгжих үйлтэйгээ холбон хийж, хичээсний үр дүнд бичих чадварт ахиц гарсан нь бүтээлч үйл боллоо.

- Хичээлийн бэлтгэл судалгааг хийхдээ, СӨБ-ийн агуулгын судалгааг хийж, СӨБ-д хамрагдсан болон хамрагдаагүй сурагчдын хоорондын ялгаатай байдлыг судалснаар долоо хоног бүрт эзэмшүүлэх бүлэг сэдвийн залгамж холбоог гаргаж, өмнөх мэдлэгээ дараагийн хичээлд ашиглан бичих чадварыг ахиулах алхмуудыг дэс дараатай төлөвлөснөөр сайн хичээл заах боломж бүрдсэн.
- 6 настай хүүхдийн танин мэдэх, хөгжих арга барил нь өдрөөс өдөрт хөгжиж байгаа нь харагддаг.

Бусад хүргэх туршлага

“Гарын булчинг хөгжүүлэх дасгал”-ыг хийснээр 6 настай хүүхдийн бичих чадварт ахиц гарч, бичүүлж сургахад багш бидний өмнө тулгардаг бэрхшээлийг богино хугацаанд даван туулах боломж нээгдэж байгаа юм.

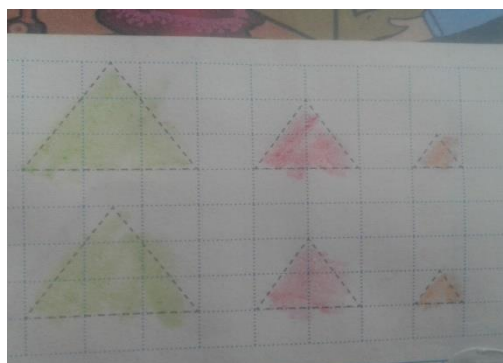
Хүүхэд бодит юмстай харьцаж, үйлдэл хийнгээ таньж мэддэгт нь тулгуурлан, тоглонгоо ухаарч ойлгох боломжийг хангаж өгөх, гарын жижиг булчинг хөгжүүлэх ажлыг сайн хийх нь хүүхдийн бичих чадварыг ахиулахад чухал төдийгүй цаг хэмнэх, мөн үр дүн нь өндөр байх арга зүй боллоо.

Ном зүй

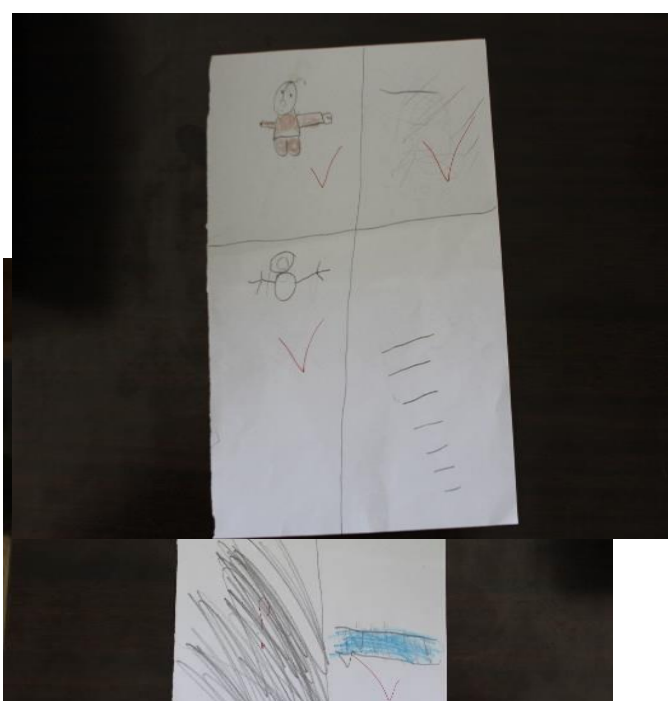
1. *Нэгдүгээр ангийн “Бэлтгэл хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх зөвлөмж 2017*
2. *Бага насны хүүхдийг хөгжүүлэх боломж, УБ 2017*
3. *Уншиж бичиж сургахуй УБ., 2009*
4. *Зургаан настай хүүхдийн сурах, сургах арга зүй УБ 2008*
5. *Зургаан настай суралцагч 2009*
6. *Хүүхэд бүрийн хөгжил 2016*
7. *Хичээлийн бус цагийн нэмэлт хөтөлбөр 2017*
8. *“Хичээлийн судалгаа” модуль, гарын авлага 2011 он*

3 таван хошууг эхний хүүхэд 45секунд, сүүлийн хүүхэд 2 минут будаж байв

гар зүгшрүүлэх зурлагын төрөл

1. бороо 2. гол 3. Чоно шувуу, чоно, бороо, шуурга, гол

Сургуулийн зорилгыг хичээлийн судалгааны зорилготой уялдуулан, хэрэгжүүлэх боломжийг судалсан нь

С.Ариунгэрэл

БМДИ, Захиалгат сургалтын албаны арга зүйч

Хураангуй

Хичээлийн судалгааны талаар мэддэг боловч үйл ажиллагаа нь тогтмолжоогүй, хичээлийн судалгааны ач холбогдлыг төдийлөн сайн ойлгоогүй, сургуулийн зорилготой нийцээгүй ажил болж улмаар судалгааны ажил болж чаддаггүй, хүүхдийн чадварт нийцүүлсэн уялдаа холбоотой ажил болдоггүй нь дээрх сэдвийг судлах үндэслэл болсон. Хичээлийн судалгааг энэ хичээлийн жилд ямар зорилгоор, ямар зохион байгуулалтаар, ямар сэдвээр явуулах, уг сэдвийн хүрээнд сурагчид ямар чадвартай болох вэ? зэргийг сургуулийн зорилгод уялдуулан зохион байгуулж болох, мөн тодорхой сургуулиудын сургуулийн зорилго, хичээлийн судалгааны зорилго, хүрэх үр дүнг харуулан дүгнэлт гаргаж эдгээр зорилгууд хоорондоо уялдаж болно гэсэн санааг дэвшүүлсэн.

Удиртгал

Нийгмийн өөрчлөлт, хүүхдийн хөгжлийг дагаад боловсролын байгууллагын үйл ажиллагаа, орчин, багш нарын заах арга барил, сэтгэлгээ өөрчлөгдөж шинэчлэгдэх болсон тул байгууллага хаана байгаагаа, ямар үр дүнд хүрэхээ боловсруулан зорилгоо тодорхойлж түүнд хүрэх үйл ажиллагаагаа төлөвлөдөг билээ.

Аливаа байгууллагын хөгжин дэвших үндэс нь зорилгыг судалгаанд суурилан, алсыг харж бодож баримжаалсан эцсийн үр дүн байдаг.

Байгууллага илүү дээд түвшинд хүрэхийн тулд зорилго, зорилтоо дэвшүүлж түүнийг хэрэгжүүлэх арга механизмаа тодорхойлдог. Байгууллага хөгжлийн зүй тогтлын дагуу үйл ажиллагаа явуулж олсон амжилтаараа өрсөлдөгчөөсөө ялгарч байдаг. Байгууллага өөртөө байгаа нөөцдөө тулгуурлан түүнийг үр ашигтай зарцуулж тавьсан зорилгоо биелүүлнэ. ЕБС-иуд ч мөн адил алс ирээдүйгээ бодитой үнэлэн харж өөрийн сургуулийн өмнө тавьсан зорилго, зорилтуудаа оновчтой тодорхойлон түүнд хүрэх арга замаа сонгон авснаар дэс дараатай шийдвэрлэн хэрэгжүүлэх таатай боломж бүрдэнэ. Сургуулийн зорилгыг зөв оновчтой тодорхойлсноор нь байгууллагын бүхий л үйл ажиллагаа зорилго руугаа чиглэсэн байх ёстойг илэрхийлнэ. Өөрөөр хэлбэл: бодлого боловсруулах, үйл ажиллагаагаа төлөвлөх, хэрэгжүүлэх зэрэг бүхий л асуудалд зорилгоо удирдлага болгоно гэсэн үг. Мөн багш нарын ухамсрыг нэгтгэн зангидаж, багш нар ажлаа юунд чиглүүлэх ёстойгоо ухамсарлаж урам зориг авч байхаар томъёологдсон байна. Сургуулийн зорилго нь товч тодорхой, багш сурагчид зорилгод хүрэхийн тулд хийх ёстой ажил, түүнд хүрэх зам гэж ойлгож болно. Зорилгодоо хүрэхийн тулд юунд илүү төвлөрч ажиллах, ямар асуудлыг шийдвэрлэх, хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааг хэрхэн шинэ шатанд гаргах зэрэг асуудлыг тусгана.

Сургууль жил бүр хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн зорилго дэвшүүлдэг боловч үр дүнд хүрсэн эсэхээ, яаж хүрэхээ, төдийлөн тооцдоггүй, уриа тунхаг шинжтэй байдаг. Тэгвэл сургуулийн зорилгыг сургуульд суурилсан хичээлийн судалгаагаар хэрэгжүүлэх бүрэн боломж байна. Хичээлийн судалгаа нь сургуулийн зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэнэ. Сургуулийн жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөлтөд тусгасан зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэхэд багш бүр хичээл бүрээр хувь нэмрээ оруулснаар бодитой хэрэгжинэ. Тухайн хичээлийн жилийн зорилго, зорилт нь хэрэгжихүйц, оновчтой байх нь чухал. Сургуулиас дэвшүүлсэн зорилго, зорилтыг хичээл бүрт тусгаснаар түүнийг хэрэгжүүлж буй үйл явцыг судлан сайжруулж хичээлийн судалгааг зорилго, зорилтоор удирдах нэг арга зам болно. Нөгөө талаасаа хүүхдийн хөгжил төлөвшлийг судлан тогтоож түүнд үндэслэн дэвшүүлсэн сургуулийн зорилго, зорилт хэрэгжих бүрэн боломжтой.

Онол арга зүй⁷³

Орчин үед судалгаанд суурилсан боловсролын бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэхийг дэлхийн түвшинд чухалчлах болжээ. Боловсрол, сургалтын асуудлаар бодлогын түвшинд гарсан шийдвэр нь эцэстээ сургууль, хичээлийн түвшинд хэрэгждэг. Тухайлбал хичээлийн судалгаа хийх үйл ажиллагаа ерөнхий боловсролын түвшинд нэгж, ээлжит хичээл дээр хэрэгжиж тодорхой хэмжээнд хөгжиж байна. 1970 оны дунд үе хүртэл боловсролын философи, сэтгэл судлалын онолд мэдлэг нэг хүнээс нөгөөд дамжина, хүнийг гаднаас нь удирдаж болно гэж үзэх хандлага давамгайлж байжээ. Энэ онолд баримжаалсан сургалтын арга зүйд юуг яаж сургах, сурсан зүйлээ хэрхэн үнэлэхийг зөвхөн багш мэддэг учир багш төвтэй сургалт гэж нэрлэдэг. Суралцаж буй хүүхдийн оролцоог тухайлбал хүүхэд бүрийн сонирхол, хэрэгцээ оюуны боломжийг тооцдоггүй, бүх хүүхдийг ижил мэт үздэг нь энэ онолд баримжаалсан сургалтын сул тал гэж судлаачид үзэх болсон. Энэ онол одоо ч цаг үедээ зохицон шинэ шинэ санаагаар баяжин хөгжиж байна. Нийгмийн хөгжлийн онцлогтой уялдан энэ үзэл баримтлал өнгөрсөн зууны наяд оны үеэс хүчтэй хөгжиж эхэлсэн бөгөөд улмаар суралцахуйн онолын шинэ парадигм гэж нэрлэх болжээ.

Онолын гол санаа нь:

- Мэдлэг нэг хүнээс нөгөөд дамжих боломжгүй
- Суралцахуй нь мэдлэг бүтээх идэвхтэй үйл ажиллагаа
- Суралцахуйн үр дүн нь мэдлэгийн цуглуулга биш харин мэдлэгийн бүтэц эмх цэгцтэй болж, төсөөлөл хандлага үнэт зүйлийн үнэлэмж өөрчлөгдөнө гэсэн үг юм.

Тиймээс өнөө үед хичээлийг суралцагч төвтэй байхаар зохион байгуулах арга зүйг хөгжүүлж байна. Үүний тулд багш өөрийн арга зүй, ур чадвараа тасралтгүй хөгжүүлж байх шаардлага тулгарч байна. Багшийн хичээлд судалгаа хийж түүнийгээ улам сайжруулж шинэлэг, идэвхтэй арга зүйгээр хичээлээ зохион байгуулах нь чухал болжээ.

Төрөөс ерөнхий боловсролын чанарт тавьж буй шаардлагын дагуу өөрийн мэргэжлээ тасралтгүй дээшлүүлж байх багшийн хувийн хэрэгцээний улмаас мөн сурагчдын сонирхол, хэрэгцээ гэх мэт бусад олон шалтгааны улмаас багшлахуйн арга зүйн хөгжил тасралтгүй хийгдэх болсон. Багш өөрийн багшлах арга зүйгээ сайжруулах, ажлын байран дээрээ мэргэжлээ дээшлүүлэх, сургалтын чанараа ахиулах, хүүхдийг хөгжлийг дэмжих гэх мэт олон зорилгыг хангахад чиглэсэн тасралтгүй үйл ажиллагаа нь хичээлийн судалгааг үр дүнтэй хийх явдал юм. Хичээлийн судалгаагаар олон зүйлийг судлах боломжтой. Тухайлбал: багшийн багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг, хэрэглэгдэхүүний боловсруулалтын тохирц, шинэ арга зүйг турших, сурагчдад гарч буй мэдлэг, чадврын хөгжлийг, сурах хүсэл сонирхолд гарч буй хандлагын өөрчлөлтийг, хүүхэд өөрийг илэрхийлэх, бусадтай хамтран ажиллах зэрэг харилцааны чадварт гарч буй өөрчлөлтийг судалж болно. Тухайн сургуулийн зорилго, хүрэх үр дүнгээс хамаарч хичээлийн судалгааны зорилгыг дээр дурдсан болон өөр бусад чиглэлээр авч болно.

Хичээлийн судалгаа гэдэг нь багшлах арга зүйгээ сайжруулах ажлын байран дээрээ мэргэжлээ дээшлүүлэх зорилгыг хангахад чиглэсэн тасралтгүй үйл ажиллагаа, *судалгаат хичээл* гэдэг нь хичээлийн судалгааны үндсэн нэгж, хичээлийн судалгааны 3 алхмыг нэг удаагийн ээлжит хичээлд буулгасан судалгааны нэгж юм. /хичээлийн төлөвлөлт-бэлтгэл судалгаа, хичээл заах-ажиглах, хэлэлцүүлэг хийх/

Багшийн хувийн хичээлийн судалгаа: Заасан хичээлийнхээ үр дүнг сайжруулахын тулд өөрийн үнэлгээ хийх, учир нь багш нар хуучин арга барилаараа ажиглагчгүй хичээлийг судалгаат хичээл гэж үзэхгүй байх хандлага байдаг.

Хамтарсан нээлттэй хичээлийн судалгаа: Тодорхой тооны ажиглагчтай хичээлийг нэрлэж болно.

Хичээлийн **судалгаа** гэдэг үгийг хэрэглэх нь энэ үйл ажиллагааг явуулж буй багшийн төлөвийг илэрхийлж байгаа гэж ойлгож болно. Өөрөөр хэлбэл: багш тухайн ээлжит хичээлд тохиолдлын шинжтэй бэлтгэл хийхээс илүү өмнөх ба дараах хичээл, өнгөрсөн жил ба дараа жил, сурагчийн болоод ангийн онцлог, сэдвийн онцлог зэргийг тооцож ямар бэлтгэл хийхээ ухамсарлана гэсэн үг. Хичээлийн агуулга болон сурагчдын бодит чадварт анхаарч бэлтгэл судалгаа хийнэ.

Хичээлийн судалгааны ач холбогдол:

⁷³ Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааны менежмент, 2013

- Багш нар хичээлээ өөрчилснөөр өөрөө болоод улмаар хүүхдүүд нь өөрчлөгдөж байгааг мэдрэх, багшлах арга өөрчлөх ёстойгоо ухаарах;
- Хичээлийн чанарыг сайжруулахад чармайн ажиллаж өдөр тутмын үйл ажиллагаагаар хичээлийн судалгаа явагдаж байдаг гэдгийг мэдрэх;
- Хичээлд хариуцлагатай хандан сурагчдын суралцах чадварыг нэмэгдүүлэхийн тулд өөрийн чадварыг сайжруулъя гэсэн чармайлттай болох;

Хичээлийн судалгааны менежмент нь нэгдмэл зорилготой байж, хамтран ажилласнаар хэрэгжих боломжтой сургуулийн зохион байгуулалтын асуудал юм. Багшид дутагдаж байгаа заах арга, ур чадвар сурагчдад хэрэгцээтэй байгаа мэдлэг ур чадвар, төлөвшлийг судлан тогтоож түүнд үндэслэн дэвшүүлсэн зорилго, зорилт нь хэрэгжих боломжтой. Сургуулийн хувьд зорилгоо тодорхойлохдоо сурагчийн эзэмших цогц чадамж талаас, бүтээлч хариуцлагатай иргэний эзэмших ур чадвар талаас, шинжлэх ухаанч хандлага, арга барил эзэмших талаас, багш нар судалгаанд суурилсан нэгж хичээлийн арга зүйг боловсруулах ур чадвар эзэмших зэрэг олон асуудлыг авч үзэж болно. Хичээлийн жилийн зорилго нь нэг жил төдийгүй хэд хэдэн хичээлийн жил дамнан хэрэгжиж болно. Дэвшүүлэх зорилго зорилгоо ямар эрэмбэ дарааллаар авах вэ гэдэг нь анхаарах асуудлын нэг. Сургууль хичээлийн жилийн төгсгөлд шалгалтууд авдаг ч суралцагч хүссэн зорилгодоо хүрч чадсан эсэхэд ямар ч дүгнэлт гаргадаггүй, түүнд хүрэхийн тулд багшийн ямар арга ухаан, ямар дэмжлэг хэрэгтэй нь тодорхойгүй байдаг.

Хичээлийн судалгаанд сургуулийн удирдах ажилтнуудын оролцоо, сургуулийн үйл ажиллагааны уялдаа холбоонд хийсэн судалгаа

1. Оролцогчдын ерөнхий мэдээллийн судалгаа

Сургуулийн сургалтын үйл ажиллагаанд чухал үүрэгтэй хүн бол сургалтын менежерүүд байдаг. Удирдах ажилтны чадвар нь сургуулийн бүхий л ажилд шууд нөлөөлж байдаг. Тиймээс сургалтын менежерүүдийн хичээлийн судалгааны талаар ойлголт хандлага, өнөөгийн байдлыг тодорхойлох зорилгоор сургалтын менежерүүдийн дунд судалгаа явуулсан. Судалгаанд нийт 184 оролцогч хамрагдсан ба үүний 89.6% нь 2017 оны мэргэжил дээшлүүлэх үндсэн сургалтын, 10.3% нь орон нутгийн захиалгат сургалтанд хамрагдсан оролцогчид байна. /Зураг1/ Үүнээс 1-4 жил ажилласан 50%, 5-9 жил ажилласан 30%, 10 ба түүнээс дээш жил ажилласан 20%, /зураг2/ эрэгтэйчүүд 12%, эмэгтэйчүүд 88%, /зураг3/ нийслэлийн оролцогч 24%, аймгийн төвийн оролцогч 29%, сумын төвийн оролцогч 47%, /зураг 4/, 20-29 насны оролцогч 2%, 30-39 насны оролцогч 32%, 40-49 насны оролцогч 47%, 50-59 насны оролцогч 19% /зураг5/-ийг эзэлж байсан.

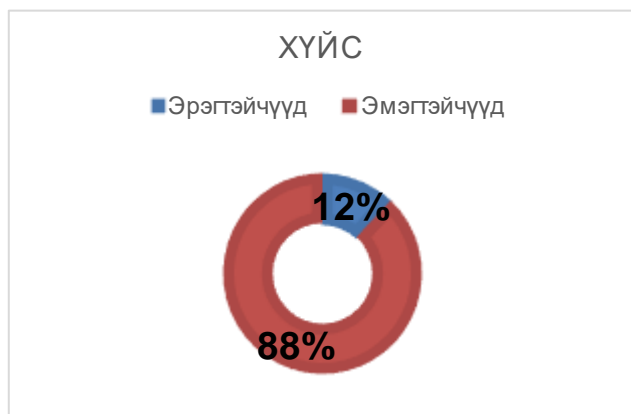
Зураг 1:

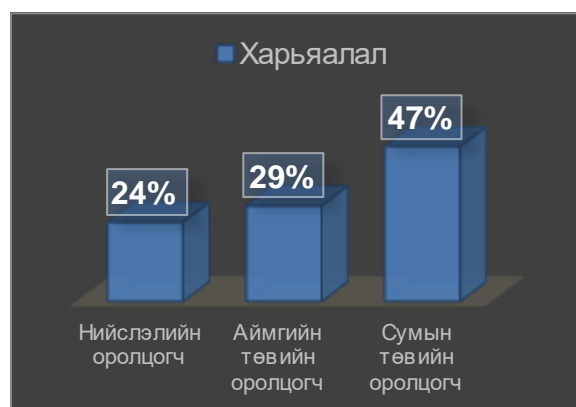
Зураг 2

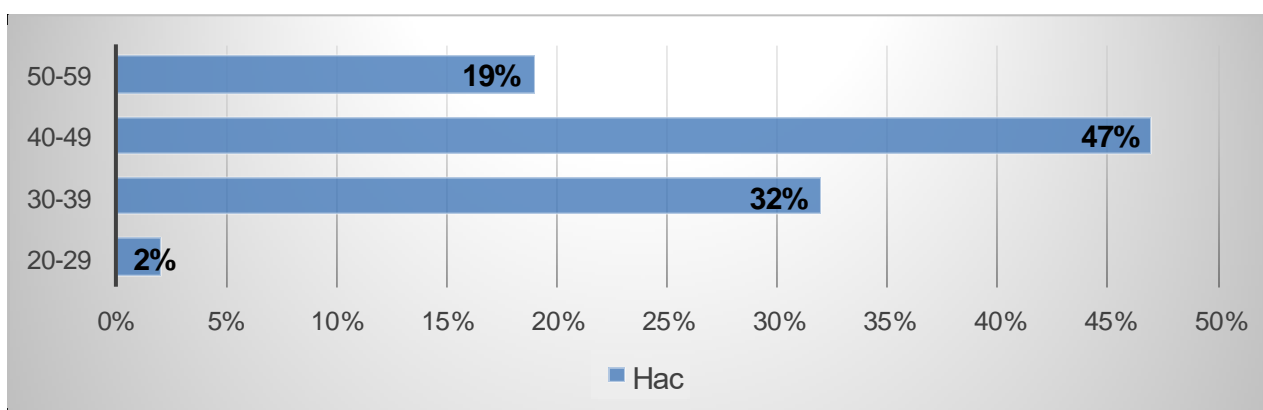
Зураг 3

Зураг 4

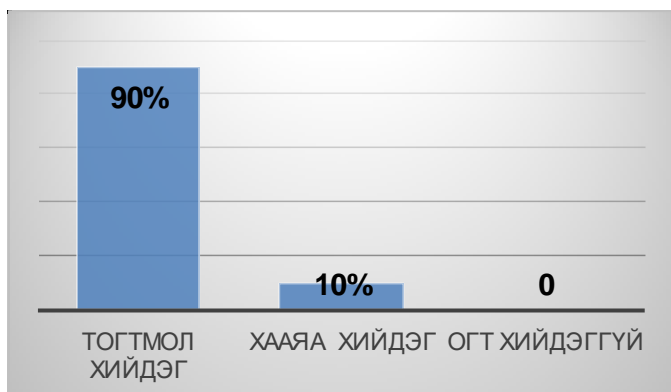

Зураг 5

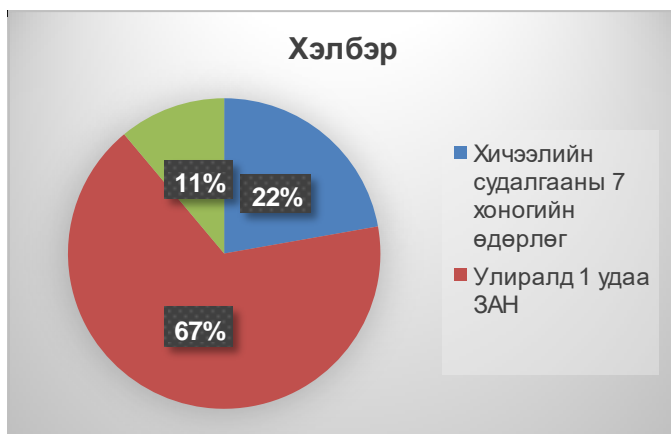
Дээрх байдлаас харахад судалгаанд хамрагдсан сургалтын менежерүүдийн дийлэнх хувь нь үндсэн сургалтын оролцогч буюу 21 аймаг 9 дүүргээс ирсэн менежерүүд байна. Ажилласан жилээр харахад 0-4 жил ажиллаж буй оролцогч буюу шинээр томилогдсон сургалтын менежерүүд их байгаа нь тэдний хувьд өөрсдөө удирдах ур чадварт эхлэн суралцаж байгаа, хүнд зөвлөн туслах арга барил эзэмшиж эхлээгүй байх талтай. Хүйсийн хувьд ихэнх нь эмэгтэй сургалтын менежерүүд байсан бол харьяаллын хувьд сумын төвөөс оролцож буй сургалтын менежерүүд олонх нь байлаа. Насны хувьд 40-49 насны сургалтын менежерүүд ихэнх хувийг эзэлж байна. Үүнийг нэгтгэн дүгнэхэд судалгаанд оролцогчид орон нутгаас нэлээд хамрагдсан, 0-4 жил ажиллаж буй, сумын төвийн, 40-49 насны эмэгтэйчүүд зонхилж байна.

2. Хичээлийн судалгааны явцын талаарх судалгаа

А.Танай сургууль хичээлийн судалгаа хийдэг үү?

Дүгнэхэд: Сургуулиуд ямар нэгэн байдлаар хичээлийн судалгааг хийдэг, цөөн сургуулиудын хувьд аль нэг улиралд л хийдэг гэж үзжээ. Энэ сургуулийн бодлого, зорилгод уялдаагүй магадгүй удирдах ажилтнуудын хичээлийн судалгааны талаар мэдлэг ойлголт тааруу, хандлага өөрчлөгдөөгүйтэй холбоотой.

Б. Хичээлийн судалгааг хэрхэн зохион байгуулж байна вэ?

Дүгнэхэд: Хичээлийн судалгааг сургууль болгон янз бүрээр зохион байгуулдаг ч ихэнх нь улирлаар төлөвлөж зохион байгуулдаг гэсэн хариултыг өгч байгаа нь тодорхой нэгдсэн зорилгод хүрэхүйцээр төлөвлөдөггүй нь харагдаж байна. Иймээс хүрсэн үр дүнгээ тооцдоггүй гэсэн дүгнэлтийг өгч болохоор байна.

В.Хичээлийн судалгаанд сургалтын менежерийн гүйцэтгэж буй үүргийг бичнэ үү?

Дүгнэхэд: Хичээлийн судалгааны явцад сургалтын менежерүүд багш нартаа зөвлөн тусалж чиглүүлэх үүрэгтэй оролцдог нь багш нарынхаа хуваарь чиглэлийг тодорхойлж өгдөг ажлаар гаргаж иржээ. Хамтран ажиллаж арга зүйг сайжруулах тал дээр сургалтын менежерүүд үйл ажиллагаанд биечлэн оролцохгүй байгаа нь харагдаж байна.

Г.Сургуулийнхаа зорилго, хичээлийн судалгааны зорилго, хүрсэн үр дүнгийн үялдаа холбоог авч үзэхэд: (судалгаанд оролцогчдын сургуулийн жишээн дээр)

№	Сургуулийн зорилго	Хичээлийн судалгааны сэдэв	Зорилгод хүрэх үр дүн
1	Харилцан суралцаж хамтдаа хөгжье	Бусдыг сонсож хүндэлье	Сургалтын чанар ахина
2	Гадаад хэлний гүнзгий мэдлэгтэй бүтээлч зөв хүүхдийг төлөвшүүлье	Англи хэлний хичээлийн сургалтыг сайжруулах	Англи хэлийг группэн заадаг болно
3	Хөгжсөн багшаас хөгжсөн сурагч	Судлагдахуун тус бүр дээр хийх	Хичээлийн төлөвлөлт, арга зүй, сурлагын үнэлгээ сайжирна
4	Чанартай боловсролыг хүүхэд бүрт	Хичээлийн агуулга хүрч байгаа эсэх	Сурагчид бүтээлч даалгавар хийдэг болно
5	Багш сурагчийн хөгжлийг дэмжсэн бүтээлч хамт олон бий болгох	Дэвтрийн үйл ажиллагаагаар сурагчдыг хөгжүүлэх нь	Хүүхэд бүр дэвтрээ зөв цэгцтэй ашиглан гэрийн даалгаврыг тогтмол хийдэг болно
6	Иргэдэд зориулсан насан туршийн боловсролын үйлчилгээг хүртээмжтэйгээр зохион байгуулах	Тухайн судлах гэж буй хичээлийн агуулгаар	Сурагчдын бүтээлч сэтгэхүйг хөгжүүлнэ
7	Суралцах чадвараа хөгжүүлсэн хүндэтгэлтэй харилцаатай эрүүл биетэй хүүхдийг төлөвшүүлэх	Асуултаар хөгжүүлэх арга зүй	Бүтээх үйлийн түвшинд анализ хийнэ.
8	Эрүүл зөв дадал хэвшилтэй иргэн болгон төлөвшүүлэх	Самбар төлөвлөлт	40 хичээлийг хүүхэд самбараас харна, багш самбарыг бүрэн төлөвлөнө.
9	Сургуулиа хүний хөгжлийн төв болгох	Сурагчдыг уншиж ойлгоод түүнийгээ ашиглан даалгавар дасгал дээр ажиллуулах	Сурагчид үр дүнтэй суралцана
10	Сургалтын таатай орчинд үндэсний	Хичээлийн судалгаа хүүхдийн	Багш асуулт тавьж багаар

	бахархалтай чадварлаг сурагчдыг төлөвшүүлэх	хөгжилд	ажиллаж сурна
11	Ерөнхий болон тусгай боловсролыг чанартай олгох, нийгмийн эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлсэн сургууль цэцэрлэгийн цогцолбор болох	Нэгж хичээлийн цогц боловсруулалт хийх	Багш хөгжинө
12	Хүн бүхэнд энгийнээр хүрэх	Судлагдахууны гол чадварт чиглэх	Багштайгаа хамтран ажиллаж үр дүнд хүрнэ
13	Багшаа хөгжүүлсэн, хүүхдийн чадварыг дээшлүүлэх	Судлагдахуун бүрээр гаргах	Сайн хөтөлбөртэй болсон, багшийн арга барил нэмэгдэнэ
14	Хүүхэд бүрийг ахицтай сургах, хөгжүүлэх	Ажиглалт, сайжруулалт хийх	Сургуулийн зорилго хангах үе шат ойртоно
15	Суралцах хүсэлтэй багаар ажиллах чадвартай, хогийг хогийн саванд хийж хэвшсэн хүүхэд төлөвшүүлэх	Багшийн ажиллагааг нэмэгдүүлэх	Багаар ажиллах чадвар нэмэгдэнэ
16	Ажлын хариуцлагыг сайжруулан ёс зүйтэй, эерэг харилцаатай бүтээлч цагийг үр дүнтэй ашиглаж ажиллацгаая	Багшийн ажиллагааг нэмэгдүүлэх	Ахмадыг болон үе тэнгийнхэн эцэг эх, багш нараа хүндэлж мэндлэх ажлыг бүрэн шийдвэрлэнэ
17	Хамтын ажиллагаанд түшиглэж өмнөө тавьсан зорилготой өв уламжлалаа дээдэлдэг, зөв монгол хүүхдийг төлөвшүүлэх	Уншлагын 3 шатны хичээл судалгаа хийх	Хүүхэд бүрийн оролцоо сайжирч тод чанга дуугаар өөрийгөө илэрхийлдэг болно
18	Өөрийгөө илэрхийлэх чадвартай үндэсний хэл соёл, ёс заншлаа дээдэлсэн байгальд ээлтэй бүтээлч сурагчийг төлөвшүүлэх	Гурвалжны дотоод өнцгийн нийлбэр	Өөртөө итгэлтэй ярих чадвар нэмэгдэнэ
19	Мөрөөдөлдөө хүрэх эрмэлзэлтэй, тус энэрэнгүй, өв соёлоо дээдэлсэн сурах арга барилыг эзэмшсэн хүүхдийг төлөвшүүлэх	Доголтой дүрсийн талбай олох	Сурагчид хичээлд дур сонирхолтой, идэвхтэй, хичээлийн оролцоо сайжирч сурагчдын өөрийгөө илэрхийлэх чадвар нэмэгдэнэ
20	Хамт олны хариуцлага ёс зүйг эрхэмлэн үндэсний хэл соёлоо дээдэлсэн эрүүл чийрэг иргэн болгон төлөвшүүлэх	Сурагчдын гэрийн даалгаврын чанарыг ахиулах	Гэрийн даалгаврын чанар ахина.
21	Сургуулийн зорилгоо тодорхойлоогүй	Бага ангийн математик, дунд ангийн монгол хэл хичээлээр хичээл заалгаж хэлэлцүүлэх	Хичээлийн идэвх оролцоо нэмэгдэнэ.
22	Чадварлаг өв тэгш хүмүүжилтэй хүмүүнийг төлөвшүүлэх	Гурвалжны дотоод өнцөг	Тухайн хичээлийн үйл ажиллагаа тогтмол хэв маягт орно
23	Зөв хандлагатай бүтээлч иргэнийг төлөвшүүлэх	Судлагдахуун бүрээр зохион байгуулдаг	Багш нар багийн үйл ажиллагаагаар заах арга зүй сайжирна.

Судалгаанд нийт 184 оролцогч хамрагдсан бөгөөд 23 сургуулийн “Сургуулийн хөтөлбөр” “Хичээлийн судалгаа”-ны төлөвлөлттэй танилцлаа. Үүнээс: **Сургуулийн зорилгыг** хүүхдийн хөгжил төлөвшилд чиглүүлсэн 17 сургууль, иргэд рүү чиглүүлсэн 4 сургууль, багш ажилчдадаа чиглүүлсэн 1 сургууль, зорилгоо тодорхойлоогүй 1 сургууль байлаа.

Хичээлийн судалгааны зорилгыг ангилж үзвэл: хүүхдийн суралцах чадварыг дэмжсэн 5 сургууль, багшлах арга зүйг дэмжсэн 6 сургууль, судлагдахуунд суурилсан 10 сургууль, тодорхой бус 2 сургууль байна.

Хүрэх үр дүнг томъёолсон байдлыг авч үзвэл: Багшид гарах үр дүнгээр 8 сургууль, сурагчдад гарах үр дүнгээр 11 сургууль, тодорхой бусаар 4 сургууль байна.

Үүнээс үзэхэд сургуулиудын дэвшүүлсэн зорилго хэт ерөнхий, үр дүн нь хэзээ гарах нь эргэлзээтэй, үр дүнгээ урьдчилж тооцоолоогүй зэрэг байдал харагдаж байна.

Мөн хичээлийн судалгааг ч тодорхой зорилгын дор хийдэггүй зорилгоос гарах үр дүн муутай, уялдаа холбоогүй, үр дүнд хүрсэн эсэхээ үнэлэх шалгуур тодорхойгүй, хүрэх үр дүнгээ зорилгоосоо өөрөөр томъёолсон байлаа.

Дээрх дүгнэлтээс харахад сургуулиуд зорилгоо дэвшүүлдэг боловч бодитой, хэрэгжихүйц зорилгыг хамт олноороо ярилцан судалгаанд үндэслэн гаргадаггүй, хаана хүрэхээ урьдчилж төлөвлөдөггүй, сургуулийн зорилго, хичээлийн судалгааны зорилгын уялдаа холбоо огт байхгүй байдал харагдаж байна.

Дүгнэлт

Аливаа улс орны хөгжил дэвшил өөрчлөгдөх нь боловсролын хөгжлөөс, боловсролын хөгжил хүний хөгжлөөс шалтгаална. Бидний амьдарч буй цаг үе бол өөрчлөлт шинэчлэлт хамгийн ихээр явагдаж байгаа цаг хугацаа. Хүүхдийн хөгжил төлөвшилд олон хүчин зүйл нөлөөлөх боловч баг хамт олноороо ажиллах, хамтдаа хөгжих нөхцлийг хангахад сургуулийн бодлог, үйл ажиллагаа чухал үүрэгтэй.

Сургуулийн бие даасан байдлыг хангах нэг арга зам нь сургуульд суурилсан хичээлийн судалгаа мөн. Бүх сургуулиуд зорилго, зорилтоо биелүүлэхийн тулд сургуулийнхаа хэмжээнд нийтлэг сэдэв сонгон хичээлийн судалгаа зохион байгуулж болно. Жишээ нь: “Хүүхдүүдийн зөв бичих чадварыг нэмэгдүүлэх” гэсэн сэдэв сонгосон бол бүх судлагдахуунаар нэгэн зорилгын төлөө ажиллаж үр дүнгээ сургуулиараа гаргаж болно.

Сургуулийг өөрийн онцлогтойгоор хөгжүүлэхэд хичээлийн судалгааг идэвхитэй ашиглан сургуулийн удирдлага, хамт олон тодорхой үүрэгтэй оролцох хэрэгтэй.

Сургуульд суурилсан хичээлийн судалгааг явуулахдаа сургуулийн зорилго, зорилтыг тодорхойлсны үндсэн дээр хүүхдийнхээ байдалд судалгаа хийн судалгааны сэдвээ сонгоно. Хүүхдийн хөгжлийг бодитой илрүүлж хөгжүүлэх нь нэг удаагийн үйл ажиллагаа, зөвхөн ганц хичээл орж буй багшийн ажил биш учраас хэдхэн удаагийн уялдаа холбоогүй, эмх цэгцгүй үйл ажиллагааны үр дүнгээр хэмжиж хэрхэвч болохгүй. Иймээс сургуулийн үйл ажиллагааг хагас жил, бүтэн жилээр төлөвлөн зохион байгуулах шаардлагатай. Сургуулийн удирдлагууд болон багш нар хичээлийн судалгааны талаарх мэдлэгээ тасралтгүй нэмэгдүүлж хичээлийн судалгаанд хандах хандлагаа өөрчлөх шаардлагатай.

“Байгууллагын үйл ажиллагааг амжилтад хүргэхийн тулд заавал зорилго зорилт дэвшүүлж түүнийгээ хэрэгжүүлж байх ёстой” гэдэг баримтлалыг эрдэмтэн Ю.Друкер 1954 онд дэвшүүлсэн нь зорилго, зорилтоо удирдахын үндэс болжээ. Зорилго, зорилт тодорхой бус бол ямар байгууллага, ямар ч чадварлаг хамт олон багш амжилтанд хүрэхэд хэцүү юм. Дээрх судалгаанаас харахад байгууллага буюу ЕБС-иуд нь үйл ажиллагааны урт болон дунд хугацааны хэтийн стратеги төлөвлөгөөг боловсруулдаг байна. Гэвч стратеги төлөвлөгөөг сургуулийн удирдлагууд бие даан хийдэг, багш ажиллагсдыг багт оруулдаггүй, тэдэнд ийм төлөвлөгөө байдаг гэж мэдээлдэггүй, тэдний санал бодлыг бага сонсдог, төлөвлөгөөнд саналыг тусгадаггүй, төлөвлөгөө хэрхэн хэрэгжиж байгаад хяналт тавьдаггүй, өөрөөр хэлбэл төлөвлөгөө цаасан дээр л байдаг, шалгалт ирэхээр хүнд үзүүлдэг, албан бичиг болсон байна. Энэ нь сургуулийн зорилгоо багш, хүүхэд бүр мэддэггүй байдлыг үүсгэж байна.

Сургуулийн удирдлагууд хамт олноо нэгдсэн удирдлагаар хангах, сургуулийн зорилгыг хүүхдийн хөгжил төлөвшил, суралцах чадварыг дэмжихүйцээр оновчтой тодорхойлж чадвал сургууль бүр хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн бүтээлч хичээлийн судалгааг өрнүүлж болно. Сургуулийн зорилго, хүүхдийн хөгжилд ямар дэмжлэг үзүүлдэг вэ? Сургуулийн зорилгыг яах гэж тодорхойлдог вэ? Энэ нь хичээлийн судалгаагаар буюу судалгаат хичээлд яаж бууж байгааг, хүүхдийн хөгжлийн хүрэх үр дүнг тодорхойлж, дүгнэн хамт олноороо хэлэлцдэг байх явдал чухал юм.

Ном зүй

1. Пүрэвдорж Ч., “Байгууллагын менежмент”, УБ., 2010.
2. Ичинхорлоо Ш., Байгалмаа Ч., “Сургалтын технологи” УБ., 2014.
3. Ичинхорлоо Ш., “Судалгааны ажлын үндэс” УБ., 2015.
4. БСШУЯ., ЖАЙКА., “Багшлахуйн арга зүйн хөгжлийг түгээн дэлгэрүүлэхүйл ажиллагааны менежмент”, УБ., 2013.
5. БСШУЯ., ЖАЙКА., “Багшлахуйн хөгжил-хичээлийн судалгаанд удирдлагын үүрэг оролцоо”, УБ., 2013.

6. БСШУСЯ., БМДИ., “Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй онол, практикийн IV бага хурлын эмхтгэл” УБ., 2016.
7. www.hicheeliin-sudalгаа.mn сайт
8. www.teacher.sur.mn сайт
9. Нарантуяа Р., “ЕБС-ийн багш нарын заах арга ур чадварыг хичээлийн судалгаанд тулгуурлан хөгжүүлэх менежментийн асуудал” магистрийн зэрэг горилсон бүтээл УБ., 2015.

Амьдрах чадварт суралцах үйл явцаар сурагчдад ухаалаг хэрэглээг төлөвшүүлэх нь

¹Н.Наранжаргал, ¹М.Саруулчимэг, ¹С.Мөнхзул, ¹Г.Нарангэрэл, ¹Түвшинбилэг ¹Ц.Алтанцэцэг, Н.Наранбилэг
¹Баянхонгор аймаг.Соого Сейкео ахлах сургуулийн багш,
²Номундалай цогцолбор сургуулийн менежер

Удиртгал

Хүүхэд өөрөө оролцож, бүтээж, сонирхон судалж, эрэл хайгуул хийн зөвийг сонгох арга барил эзэмшсэн сурагч ирээдүйд хариуцлагатай, зөв шийдвэр гаргадаг, эх орныхоо хөгжилд хувь нэмэр оруулах чадварлаг иргэн болж төлөвших нь гарцаагүй учир “ХҮҮХЭД БҮРИЙГ ХӨГЖҮҮЛЭХ”-д боловсролын чанарын шинэчлэл чиглэгдэж байна. Боловсролын шинэчлэлийн дээрх үзэл санааг үндсэн үйл ажиллагааг, бага, дунд сургуулиуд үүрэх учиртай ч дээрх зорилгыг бүрэн хэрэгжүүлэх арга зүйн тогтсон хэв маягаа эрж хайсаар ...

Багш өөрийн өнцгөөс хичээлээ заадаг байдлаасаа “татгалзаж” тухайн судлагдахууныг хүүхдээр бүтээлгэх “жорд” суралцах шаардлагатай байна. Хүүхдээр мэдлэг бүтээлгэх арга зүйг эзэмшсэнээр багшийн зохион байгуулагч, чиглүүлэгч, холбогч, хөтлөгч, туслагч, үнэлэгч, үлгэрлэгч байх чанар нь илүү тод илэрнэ. Энэ үед суралцагчийн бие даах, бүтээх, хамтран ажиллах, шинийг сэдэх, эрэл хайгуул хийх, өөрөөр сэтгэх, өөртөө итгэх, харилцааны эерэг чанарууд төлөвшихийн зэрэгцээ сурагчид ухаалаг хэрэгцээгээ бий болгох чадамжтай болно.

Тиймээс Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаагаар суралцагчдын хэрэгцээ сонирхол, тэдний тулгамдсан асуудлыг тусгах үр дүнтэй үйл ажиллагаанууд бий болгох шаардлагатай байна. Үүнд багш нарын үүрэг оролцооноос гадна хүүхдээс хүүхдэд чиглэсэн арга зүйг өөриймшүүлэн, Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаагаар сурагчид ухаалаг хэрэглээг сонгох чадвартай болгох нь чухал болохыг судалгаа, туршлагаар илрүүлэн, зарим боломж, саналуудыг дэвшүүлэн гаргалаа.

Онол, арга зүй

Конструктивизмын онол

Конструктивизмын онол нь сүүлийн 20 жилд дотроо олон урсгал чиглэлтэйгээр эрчимтэй хөгжиж байна. Энэ бүх урсгал чиглэлд байдаг ерөнхий зүйл бол “Мэдлэг зүгээр нэг дамждаггүй, мэдлэгийг хүн бүр өөрөө зохиомжлон бүтээдэг” гэсэн үзэл санаа юм. Конструктивизмын онолын гол санаа нь сэтгэл судлалын нэрт эрдэмтэд болох Швейцарын эрдэмтэн Ж.Пиаже, Оросын эрдэмтэн Л.Выготский нарын бүтээлд тусгагдсан байдаг тул тэднийг конструктивизмын онолыг үндэслэгчид гэж үздэг.

Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаа

Суралцагч бодит үйл ажилагаанд оролцох явцдаа эрэл хайгуул хийх, асуудлыг олж харах, эргэцүүлэн бодох,дүгнэх, илүү сайнаар шийдвэрлэх, бие даан болон хамтран ажиллах, арга барилыг эзэмших, суралцах, нийгэм, амьдралын өөрчлөлтөнд зохицон амьдрах чадвар эзэмшихэд үйл ажиллагаа чиглэнэ.

- Танин мэдэхүйн чадамжийн хүрээнд: Сэтгэн бодох, асуудал шийдвэрлэх
- Хэл-нийгмийн чадамжийн хүрээнд: Харилцах, хамтран суралцах
- Амьдрах ухааны чадамжийн хүрээнд: Бие даан суралцах, мэдээлэл технологитой ажиллах, эрүүл ахуйн зөв дадалтай болох,байгаль орчинтой зөв харилцах зэрэг үйлд суралцахад хүссэн мэдлэгээ эзэмшихэд багш зөв чиглүүлэг болон ажиллах нь чухал.

Тус үйл ажиллагааны хэрэгжүүлэх алхамууд

1. Асуудлыг сонгох
2. Мэдээлэл цуглуулах
3. Эмхлэн анализ хийх, эрэмбэлэх
4. Сонголтын үндэслэлээ тайлбарлах

5. Дахин төлөвлөлт хийж сайжруулах

Хүүхдээс хүүхдэд аргачлал

Хүүхдээс хүүхдэд аргачлал бол хүүхдүүд өөрсдийн гэр бүл, сургууль, орон нутгийн түвшинд өөрийгөө болон бусдыг хамгаалах, дэмжих талаар бүтээлч санаачлагатай байхад хөтөлдөг хувь хүний боловсрох үйл явц юм. Хүүхдээс хүүхдэд аргачлалыг хүмүүсийг илүү сэтгэл хангалуун, илүү эрүүл амьдралд хүүхэд наснаас нь эхлэн хөтлөх шинэ, үр дүнтэй, хувьсгалч үзэл санаа гэж үзжээ.

Судалгааны хэсэг

Судалгааны зорилго: Сурагчдын аливаад хандах хандлагыг илрүүлэх, тэдний оролцоог тодруулж, Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаагаар “Хүүхдээс хүүхдэд” арга зүйн оролцоонд суурилсан үйл ажиллагааны үр дүнг тооцон сурагчдын ухаалаг хэрэглээг танин мэдэх.

Судалгаа-1: Сурагчдад гарч буй ухаалаг өөрчлөлт

Хамрах хүрээ: 5 дугаар ангийн 29 сурагч

№	Чадвар	Чадварын шалгуур	Гараа	Үр дүн	Ахиц
1	Өөрийгөө удирдан хөгжүүлэх	Өөрийн үнэлгээний хуудастай ажиллахад \бодот үнэлгээг үндэслэсэн\	8 сурагч 29%	15 сурагч 55%	29 %
2	Харилцаа	Багийн гишүүдийн үнэлгээний хуудаснаас	19 сурагч 70%	24 сурагч 88%	18%
3	Оролцох	Жинхэнэ оролцоог АЧСҮЦ-н алхамуудаар	5 сурагч 18%	21 сурагч 77%	59 %
4	Манлайлах	Багшийн үнэлгээний хуудаснаас	6 сурагч 22%	16 сурагч 59%	37%

График 1

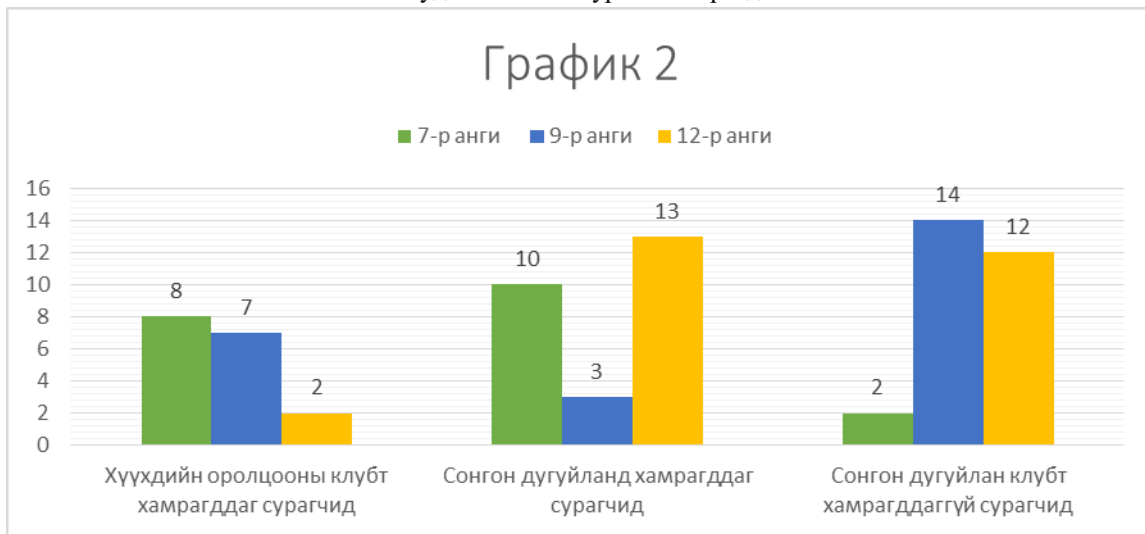

Үүнээс үзэхэд сурагч өөрийн хүссэн оролцоогоор дамжуулан манлайлах, идэвх санаачлагатай байх, бусдыг дэмжих, өөрийгөө болон бусдыг бодитойгоор үнэлж байгаа байдалд ахиц гарсныг харахад аливаад ухаалаг хандах хандлага нь өсөлттэй байгаа нь харагдлаа.

Судалгаа 2 \ Асуулгын арга

Зорилго: Энэхүү судалгаагаар сурагчдын сонгон дугуйлан, клубт хамрагдаж өөрийгөө нээн илрүүлж, хөгжиж байгаа байдлыг харуулах.

Хамрах хүрээ: Судалгаанд Баянхонгор аймгийн Соого Сейкео ахлах сургуулийн 7а анги, 9а анги, 12-р ангиудын нийт 71 сурагч хамрагдав.

Дээрх судалгаанаас 7 дугаар ангийн хувьд 3-н жилийн хугацаанд “Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаагаар” сурагчдыг оролцоогоор хангаж, тэдний хүсэл сонирхлыг дэмжин ажилласнаар 40% нь хүүхдийн оролцооны клубт, 50 хувь нь сонгон дугуйланд хамрагддаг, 10% нь хамрагдахгүй. Үүнээс харахад ангийн 90% нь өөртөө итгэлтэй, өөрийгөө хөгжүүлэх чадварт суралцсан байгаа нь харагдаж байна.

9 дүгээр ангийн хувьд сүүлийн нэг жилийн хугацаанд 9а ангийн 30% нь хүүхдийн оролцооны клубт, 13% нь сонгон дугуйланд хамрагддаг, 58% нь хамрагдахгүй. Гэхдээ хүүхдийн оролцооны клубт энэ жилээс хамрагдаж, хамрагдахыг хүсч байгаа нь эерэг үр дүн гарч байна.

12а ангийн 7% нь хүүхдийн оролцооны клубт, 48% нь сонгон дугуйланд хамрагддаг /цөм хөтөлбөр хэрэгжихээс өмнө хичээлээс гадуурх ажил нь сонгон дугуйлан хэлбэрээр явагдаж байсан болно/, 44% нь хамрагддаггүй. Үүнээс харахад сурагчид өөрийн хүссэн оролцоог чухалчилдаг болох нь харагдлаа.

Судалгаа: 3 \ Анкет асуулгын арга\

Зорилго: АЧСҮА-г хэрэгжүүлснээр сурагчдын хандлага, ухаарч боловсрох үйл явцыг хэрхэн үнэлснийг харуулна.

Хамрах хүрээ: Судалгаанд Баянхонгор аймгийн Соого Сейкео ахлах сургуулийн 7а анги, 9а анги, 12 дугаар ангиудын нийт 71 сурагч хамрагдав.

Тус судалгаанаас харахад 7А анги нь сурагчдын 50% өөрийн харилцаандаа дүгнэлт хийсэн, өөрийнхөө харилцааг бодитой үнэлсэн нь 30%, 20% нь хийсвэр үнэлсэн байв.

9а ангийн 7% нь өөртөө дүгнэлт хийсэн, 63% өөрийнхөө харилцааг бодитой үнэлсэн, 30% нь хийсвэр үнэлсэн байв.

12а ангийн 7% нь өөртөө дүгнэлт хийсэн, 63% өөрийнхөө харилцааг бодитой үнэлсэн, 30% нь хийсвэр үнэлсэн байв. Үүнээс харахад “Амьдрах чадварт суралцах үйл ажилгааны” цагуудаар аливаад хандах хандлага нь бодитой байж , ахиц өөрчлөлт гарч байгаа нь 7 дугаар ангид илүү харагдаж байна.

Ерөнхий дүгнэлт

Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаагаар дамжуулан хүүхэд нэг бүрийн хөгжил, ухаалаг хэрэглээнд эерэг өөрчлөлт илэрнэ. Иймээс тус үйл ажиллагаагаар сурагчдын ухаалаг хэрэглээг хангах зайлшгүй шаардлага үүсч байгаа нь багш бидний хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх бодлого, зорилтыг хэрэгжүүлэх явцад АЧСҮА-ны алхамуудаар эрэл хайгуул хийж, мэдлэг бүтээж, шийдвэр гаргаж зөв сонголт хийж, сурч мэдсэн зүйлээ амьдралдаа ухаалгаар хэрэглэх хүсэл сонирхолтой болж байгаа нь батлагдаж байна.

Дэвшүүлж буй санаа

Амьдрах чадварт суралцах явцад сурагчдын ухаалаг хэрэглээг илрүүлж, хэрэгцээгээ зөв оношлох, зөв сонголт хийх амьдрах чадварт сургахад тус үйл ажиллагааны алхамуудаар сургуульдаа тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэж эхэлсэн. Жишээлбэл “Бид эрүүл орчинд хөгжих дуртай” сэдэвт үйл ажиллагаагаар “Иштэй чихрийнхээ мөнгийг хандивлаж сургуулийнхаа хулдаасыг шинэчилсэн. “Шүдээ эрүүл байлган сайхан инээмэглэцгээ” сэдэвт үйл ажиллагаагаар амны хөндийн ариун цэврийг сахих зөвлөмж бичиж бүх ангид тарааж, 5 “б” ангийн сурагчдын шүдийг үзүүлж, зөвлөгөө авч эмчилгээ хийлгэсэн болно. “Хог хаягдал” сэдвийн хүрээнд ундааны бөглөө ашиглаж хогийн сав хийсний үр дүнд аливаа асуудалд ухаалгаар хандаж түүнийг зөв хэрэглээ болгож, асуудлаа шийдэж чадах боломжийг дэвшүүлж байна.

АЧСҮА-р хүүхдийн эрхийг хүндэтгэн үзэж хамгаалах асуудлыг орхигдуулж болохгүй. Хүүхэд мэдээлэл цуглуулах, судалгаа хийх, үйл ажиллагаа явуулах явцад томчууд буруугаар ойлгох явдал гардаг. Эдгээр асуудлыг шийдвэрлэхэд багш эрсдлээс сэргийлэх гүүр нь болж өгөх нь чухал юм.

Ном зүй

1. Боловсролын тухай хууль
2. Бага дунд боловсролын сургалтын “ЦӨМ ХӨТӨЛБӨР”
3. Хүүхдээс-Хүүхдэд” арга зүйн ном /Child to Child Trust/
4. Манай сургууль эрүүл мэндийг дэмждэг” арга зүйн ном /Child to Child Trust/
5. Мягмар.О “Судлаач багшийн гарын авлага” УБ., 2011,
6. Бага ангийн багшийн гарын авлага
7. Дөд.У, Нэргүй.Н, Бурмаа.Б нар, “Сургууль соёлын хөгжлийн шинэ чиг хандлага”, УБ., 2008, х. 76-83
8. Төсөлт ажлын арга зүй 1,2,3, УБ., 2009
9. Эрүүл мэнд 1-5., УБ, 2010
10. www.google.com
11. www.mube.edu.mn/.../100-bagshiin-hugil.htwww.biznetwork.mn,www.slideshare.net
12. 5. www.teacher.sur.mn

Багийн гишүүдийн тухай мэдээлэл

1. Зөвлөх багш Н. Наранжаргал	Бага ангийн багш магистр \Тэргүүлэгч \
2. Багийн ахлагч М.Саруулчимэг	Бага ангийн багш \Заах аргач\
3. Багийн гишүүн С. Мөнхзул	Бага ангийн багш магистр \Заах аргач\
4. Багийн гишүүн Г.Нарангэрэл	Монгол хэл уран зохиолын багш \ Заах аргач\
5. Багийн гишүүн Ч.Түвшинбилэг	Дизайн технологийн багш
6. Багийн гишүүн Ц.Алтанцэцэг	Бага ангийн багш

Хавсралт 1

Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагааг алхамчилсан үйлээр “Хүүхдээс хүүхдэд аргачлал”-ын 6 алхамыг хэрэгжүүлж туршсан байдал

Соого сейкео ахлах сургуулийн 4 “б” ангийн “Амьдрах чадварт” суралцах үйл ажиллагааны цагаар “Ханиад, томуу, уушигны цочмог үрэвсэл ” сэдвийг 6 алхамаар хичээлээ заасны явц үр дүн:

Хэрэгцээний матрицын аргаар 4 “б” ангийн 29 сурагчдаас судалгаа авч сэдвээ сонголоо.

Заримдаа хичээлдээ явж чадахгүйд хүргэдэг ямар асуудал байна вэ?

Тулгамдаж буй асуудал	Хэр элбэг	Хэр ноцтой	Чи юу хийж чадах вэ?	Нийт дүн
Цагаасаа хоцордог	2	4	- Сэрүүлэг тавих - Цагаасаа эрт гарах 2	8
Ханиад хүрээд явж чаддаггүй	4	4	Ханиад хүрэхээс урьдчилан сэргийлэх Хувцсаа тохируулж өмсөх Эмчид үзүүлэх Эм уух \ 4 \	12
Холоос хүн ирвэл	1	4	Заавал хичээлдээ явах хэрэгтэй \1\	6
Гэрийн даалгавар хийгээгүй болохоор	2	4	Даалгавраа ойлгоогүй бол багшаасаа асуух Багшаасаа тусламж хүсэх Хичээл таслаж болохгүйг ойлголт \ 3 \	9

Судалгааны нэгтгэл

Хамгийн ноцтой, маш элбэг тохиолддог шалтгаан:

- Ханиад хүрээд хичээлдээ явж чаддаггүй нийт оноо 12

Хамгийн ноцтой, нийтлэг байдаг шалтгаан

- Цагаасаа хоцордог нийт оноо 8
- Гэрийн даалгавар хийгээгүй болохоор нийт оноо 9

Хамгийн бага тохиолддог маш ноцтой шалтгаан:

- Холоос хүн ирвэл нийт оноо 6

Хүүхдүүд бид өөрсдөө хамгийн сайн хийж чадах зүйлс

- Ханиад хүрэхээс урьдчилан сэргийлэх
- Хувцсаа тохируулж өмсөх
- Эмчид үзүүлэх
- Эм уух
- Даалгавраа ойлгоогүй бол багшаасаа асуух
- Багшаасаа тусламж хүсэх
- Хичээл тасалж болохгүйг ойлгох
- Сэрүүлэг тавих
- Цагаасаа эрт гарах
- Заавал хичээлдээ явах хэрэгтэй

Алхам 1: Олж мэдэх, ойлгож авах

Энэ үйл ажиллагаанд хэрэгцээний матрицын аргаар ханиад хүрээд хичээлдээ явж чаддаггүй гэсэн асуудлыг гаргаж ирээд “Ханиад, томуу, уушигны цочмог үрэвсэл” гэсэн сэдвийг судалж асуудлыг шийдвэрлэхийг зорилоо.

Сурагчдад өгсөн мэдээлэл

Ханиад томууны талаар сурагч Номин-Эрдэнэнийн урилгаар “ЭМГ-ын мэргэжилтэн бага эмч Эрдэнэчимэгийг урьж мэдээлэл өгүүллээ.

Ханиад томууны ихэнхийг тусгай эм бэлдмэл хэрэглэхгүйгээр эдгээж болдог.Ханиад томуу хүрвэл хоол унднаас татгалзаж болохгүй. Ханиад хүрсэн үед их хэмжээний шингэн зүйл уух хэрэгтэй.

Зарим тохиолдолд ханиад хүндэрч хатгаа болдог

Хатгаа нь: бактерийн халдвар учраас эмчид үзүүлж антибиотик хэрэглэж эмчлэх хэрэгтэй. Хатгаа туссаны хамгийн тод шинж тэмдэг бол амьсгал түргэсэх юм.\хоёр сараас нэг нас хүртлэх насны амьсгал 40 болон түүнээс дээш байвал хатгаа авсан гэж үзнэ.\ Үүнээс гадна өндөр халуурч, ихээр ханиавал эмчид яаралтай хандах хэрэгтэй.

Алхам 2: Ойлгосноо гүнзгийрүүлж, илүү ихийг мэдэх

Судлах зүйлээ ойлгож мэднэ. Сурагчид 9 болон 10 сард танай гэр бүлийн хэд нь ханиад хүрсэн, ханиад нь хүндрээд эмнэлэгт хэвтсэн хүн байгаа эсэхийг судлаад ирээрэй.

Судалгааны хуудас: Сурагчийновогнэр

Гэр бүлийн гишүүдийн нэрс	Ханиад хүрсэн	Ханиад хүдэрсэн	Эмнэлэгт хэвтсэн

Гэсэн судалгааны хуудсыг бөглөж ирнэ.

Судалгааны нэгтгэл

Гэр бүлийн гишүүн	Нийт тоо	Ханиад хүрсэн	Ханиадаа гэрээрээ эмчилсэн	Эмнэлэгт хэвтэж эмчлүүлсэн
Аав	29			
Ээж	29			
Эмээ	6	3	3	
Өвөө	3			
Дүү	21	18	7	11
Ах	7	3	3	
Эгч	7	2	2	
Сурагч өөрөө	29	14	14	

Энэ судалгаанаас харахад дүү нар нь ханиад хүрээд хүндэрч эмнэлэгт хэвтсэн байна. Эмнэлэгт хэвтэж эмчлүүлснээс 2 нь хатгаа 9 нь ханиад нь хүндэрсэн.

Алхам 3 : Үр дүнгээ хэлэлцэж хийх ажлын төлөвлөгөөгөө гаргана.

Хийгдэх ажил	Хаана	Хэзээ	Хариуцах эзэн
Гэр бүлийн гишүүддээ зөвлөмж бичье	Ангидаа бичнэ	10 сарын 9нд	Хувь сурагч
Аарц буцалгаж уух	Гэртээ	7 хоногт 2 удаа	Хувь сурагч
Гэртээ тогтмол чийгтэй цэвэрлэгээ хийх	Гэртээ, ангидаа	Өдөр бүр	Хувь сурагч болон жижүүр сурагч
Хэсгийн эмчээс судалгаа авна.	Өрхийн эмнэлэг	10 сарын 12	Сурагч Буяндэлгэр өөрийн хүсэлтээр ээжийн дэмжлэгтэйгээр авна.
Хийсэн ажлаа тэмдэглэх	Хичээлийн дэвтэртээ	10 сарын 16 ангидаа тайлагнана	Хувь сурагчид
Сургуульдаа ханын мэдээлэл, зөвлөмж бичиж зургаар илэрхийлнэ.	Сургууль дээрээ	10 сарын 30	Хувь сурагчид

Алхам 4:Төлөвлөснөө хийх

- Гэр бүлийн гишүүддээ зөвлөмж бичсэн 29 сурагч гэртээ хэрэгжүүлсэн 18 сурагч \62%\
- Аарц буцалгаж уух төлөвлөсөн 29 хэрэгжүүлсэн 13 \44%\
- Гэртээ тогтмол чийгтэй цэвэрлэгээ хийх төлөвлөсөн 29 хэрэгжүүлсэн 15 \51%\
- Хэсгийн эмчээс судалгаа авах төлөвлөсөн 1

Хэрэгжүүлэлт:

5 дугаар багийн өрхийн эмнэлэгийн бага эмч Д. Нарангаас мэдээлэл судалгаа хөтөлсөн

9 сард 0-15 насны 80 хүүхэд ханиалгасан үүнээс уушигны хатгайгаар хүндэрч эмнэлэгт 14 хүүхэд хэвтээд эмчилгээ хийлгэж эдгэрсэн .Бусад 66 хүүхэд эмчээс зөвлөгөө авч, эмчийн заавартай эм ууж гэрээр эмчилгээ хийлгэж эдгэрсэн байна.\100%\

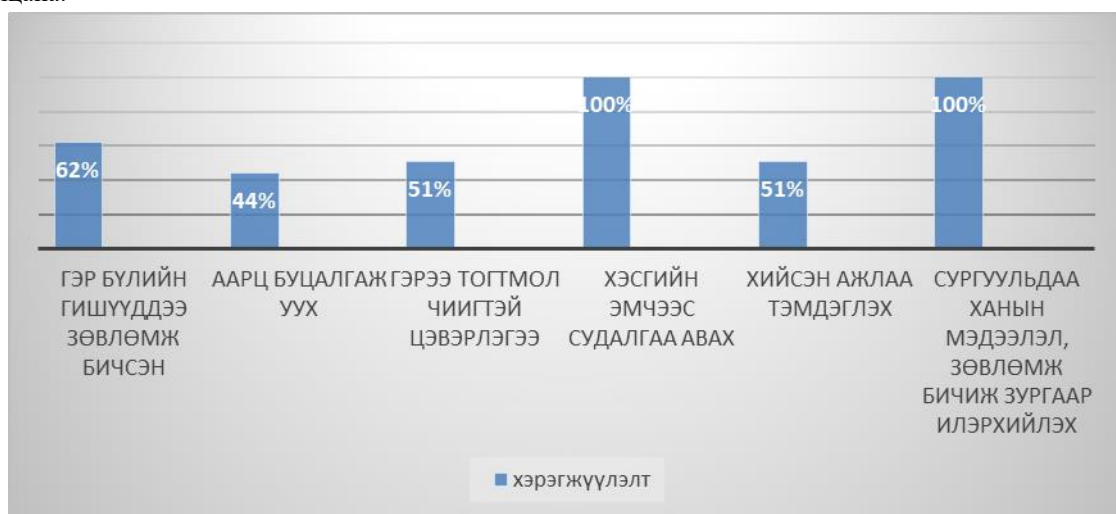
Судалгааг графикаар үзүүлбэл

Хийсэн ажлаа тэмдэглэх: төлөвлөсөн 29 хэрэгжүүлсэн 15 \51%\

Алхам 5: хийсэн зүйлдээ хүүхдүүд үнэлгээ хийнэ. \багшийн дэмжлэгтэйгээр \

Хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааг сурагчтайгаа хамтарч дүгнэж хэлэлцээд самбарт болон багаар нь хийсэн ажлынхаа үр дүнгээр диаграмм байгуулж сайн хэрэгжсэн зүйл, алдаа, үр дүнгээ сурагчид дүгнэн ярилцана.

Алхам 6: Өмнөхөөсөө сайжруулж тогтвортойгоор үргэлжлүүлэх

Сурагчдаас өөрсдөөр нь дүгнэлт болоод цаашид юу хийхийг гаргуулахыг хичээнэ.

- Хүний биеийн дархлааг сайжруулахад амин дэмтэй хоол хүнс чухал гэдгийг ухаарч аарцаа тогтмол долоо хоногт 2 удаа буцалгаж уухаар гэр бүлийнхээ хоолны цэст оруулж өгөх.
- Цэвэр эрүүл орчин биднийг эрүүл байлгана гэдгийг ойлгон гэртээ тогтмол чийгтэй цэвэрлэгээ хийж хэвших
- Гэртээ хэрэгжиж буй ажлыг тэмдэглэж сурах тэмдэглэхдээ зөв цэвэр бичихээ мартаж болохгүй.
- Өөрийн сурч мэдсэнээ гэр бүл болоод ангийн найз нартаа тогтмол мэдээлж сурах.

Дүгнэлт

Ийнхүү 6 цагийн үйл ажиллагаагаар “хүүхдээс хүүхдэд”аргачлалаар хэрэгжүүлж үзлээ. Үүний үр дүнд сурагчид:

- Ямар нэг мэдээлэл олох гэж хичээж байгаа нь ажиглагдлаа.
- Гэр бүлийнхээ гишүүдийг эрүүл байлгах гэж хичээж байна.
- Найздаа болоод дүү нартаа туслах хүсэлтэй боллоо.
- Судалгаа хийх анхны алхамд суралцлаа.
- Бусдад өөрийн мэдсэнээ тайлагнах гэж хичээж, өөрийн бүтээлийг сургуулийн ханын самбарт гаргахад маш их бахархалтай түүнийгээ дахин дахин уншиж, бусад хүүхдүүдийн уншиж байгааг хараад өөрөөрөө бахархаж баярлаж байгаа нь ажиглагдлаа.

- Ангийн бүх сурагчид өөрийн зөвлөмж зураг, бичгийг сургуулийн мэдээллийн самбарт гаргаснаар бүх сурагчдын идэвх сайжирч байгаа нь сайшаалтай байсан давуу талууд гарч байна.

Хавсралт 2

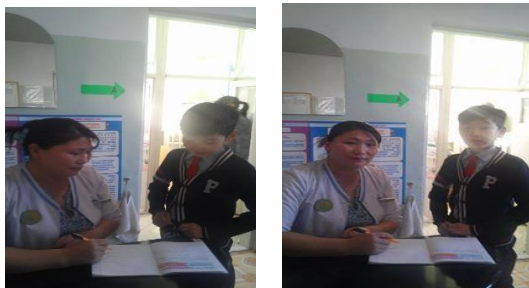
Соого Сейкео сургууль дээр 4 “б” ангид АЧСУАЦ-ийн алхам 1 сэдэв сонгох үйл ажиллагаагаа аймгийн төвийн бусад сургуулиудын багш нарын төлөөллийг урьж олон ажиглагчтай явуулж СТС-ын үндэсний сургагч багш Г. Наранцацрал багшаас зөвлөгөө авсан байдал.

Алхам 1 үйл ажиллагааны явц

Ханиад томууны талаар сурагч Номин-Эрдэнэнийн урилгаар “ЭМГ-ын мэргэжилтэнбага эмч Эрдэнэчимэгийг урьж мэдээлэл авч буй байдал.

Алхам 2: Баянхонгор аймгийн 5 дугаар багийн өрхийн эмчээс зөвлөгөө авч ангийхандаа мэдээлсэн 4 “б” ангийн сурагч Э. Буяндэлгэр

4 б ангийн сурагчид төлөвлөсний дагуу зөвлөмж бичиж сургуулийн сурагчид болон багш ажилчдад өгөх ажлаа эхлэх гэж буй байдал

Сургуулийн удирдлага, багш, үйлчлэгч эгч, эцэг эх, сурагчдад бичсэн зөвлөмжөө тайлбарлан өгч байгаа байдал

Хийсэн ажлаа тайлагнаж цаашид тогтмол хэрэгжүүлэх уриалга гарган самбарт байрлууллаа.

